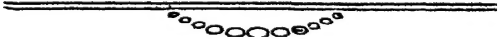

Printed at the
T. V. C. PRESS
329, Mint Street
MADRAS 1.

స మా లో చ న ము

—(0)—

శ్రీమద్భాగవతము మహాకావ్యము. అదికవియగు వాల్మీకి మహర్షి ప్రణీతము. అదికావ్యమని దీనికి బేరు. “ఏతైక మక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతక నాశనమ్” అనునదియే దీని మహిమము. ఈ గ్రంథము శతకోటి ప్రవిస్తరము. భూలోకమున నియ్యది చతుర్వింశతి సహస్ర గ్రంథముగాఁ బ్రకాశితము. గీర్వాణ వాణి నియ్యది విరాజితము. పురుషార్థ చతుష్టయప్రదము. సకల ప్రపంచముల నీ గ్రంథము వ్యాప్తమైనట్లు శ్రుతిస్మృతిప్రసిద్ధము.

ఈ మహామహిమోపేతమగు శ్రీమద్భాగవతమును దేశమునఁగల సకల భాషలయందును బూర్వులగు మహాకవులు అనువదించి గీర్వాణభాష తెలియనివారి కనువుగ నుండునట్లు కావించిరి. ప్రకృతము కావించుచున్నారు. కావించురు. “ఎంద తెన్ని గతులక వర్ణించినక గ్రాలదే” యన్నట్లు సంగ్రహముగఁ గొందఱు, యథా మూలముగఁ గొందఱు, వచనరూపమునఁ గొందఱు, పద్యరూపమునఁ గొందఱు, నాటకరూపమునఁ గొందఱు, యక్షగాన రూపమునఁ గొందఱు, పదముల (జంగము కథా) రూపమునఁ గొందఱు నీ మహాకావ్యమును బ్రపంచమునఁగల యన్ని భాషలలోనికి మార్చి జన్మము ధన్యతమముం గావించియున్నారు.

తెలుఁగు భాషయందు జనులకు సుసులభముగ నవగతము కావలయునని రంగ నాథుఁడను కవి ద్విపదరూపమున రచించెను. ద్విపదకావ్యమునకుఁ గల పలువదనమును దన కావ్యనిర్మాణమునఁ దొలఁగించెను. అతని సమకాలికుఁడగు భాస్కరుఁడు మొదలగు కవులు పద్యకావ్యముగ రచించిరి. తర్వాత ఉభయకవి మిత్రుఁడును, కవి బ్రహ్మయును నగు తిక్కన సోమయాజి నిర్వచనోత్తరరామాయణ మను పేర రంగ నాథ భాస్కరులు తెలిగింపని యుత్తరకాండము తెలిగించెను. ఇటీవలఁ దెలుఁగు పద్యకావ్యములుగా మూలానుసరణముగా శ్రీ గోపీనాథము వేంకట కవిగారును, శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బరాయ కవిగారును, శ్రీ కళాప్రపూర్ణ జనమంచి శేషాద్రి శర్మ గారును, శ్రీ మహామహోపాధ్యాయ కళాప్రపూర్ణ శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిలు గారును వ్రాసిరి. వీరిలో యథామూలముగఁ దెలిగించినవారు కొందఱు. శ్రీ విశ్వ నాథ సత్యనారాయణ కవిగారును తెలిగించినారని యిటీవల వినవచ్చుచున్నది. ఇంక నీ మహాకావ్యమును సంగ్రహముగ అయ్యలరాజు రామభద్ర కవియు, కుమ్మర మొల్ల న్నయు, భూచించుంచి తిమ్మకవి మొదలగువారు కావ్యఫక్తిలో పస్తుభేదము గనఁబడనిచుట్లు వదసిరి.

రంగనాథుడు ఈ ద్విపదకావ్యమును రచించెనని తెల్పితి. ఈ విషయమున వాదోపవాదములు విరివిగా సాగుచున్నవి. ఇవి తుదకుఁ బొడవుచేతుల పందేరమున నట్లు వ్యక్తిత్వాభిమానమును బట్టి, మొగమోటమునుబట్టి వ్యాప్తితోఁ బడుచున్నవి. కాని యిదమిత్థమని నిర్వచించువారు కనబడరు. తా.బట్టిన కుందేటికి మూఁదేరాళ్లను నట్లుగ నధికారప్రాబల్యమువలనఁ దమ వాదమే నిర్వివాదమునకును ప్రతిష్ఠించు చున్నారు. ఇట్టి విమర్శకాగ్రేసరులు చారిత్రిక పరిశోధకులు నందందు మిక్కిలముగ నాశ్రయించి పదవినిగాంచి యా పదవియందుఁ దమకు నెదురులే రను స్థిర బుద్ధితో లోకమును సపహర్గముఁ ద్రొక్కించి "ఘటం భింద్యాత్పటం భింద్యాత్కుర్యాద్వా గార్థభస్వరమ్, యేనకేనా ప్యుపాయేన ప్రసిద్ధః పురుషోభవే" త్తనునట్లు తార్కాణముగావించుచున్నారు. ఇది పలుకుబడి గడునుఁదనమేగాని తాత్త్వికశక్తి యుర్దము గాదు. ఇట్టి చారిత్రిక శోధకులు కవులను ఈ మూలనుండి యామూలకు, నీ గ్రామము నుండి యా గ్రామమునకు, నీ పట్టణమునుండి యా పట్టణమునకు బంతులఁబోలే నెగఁ జిమ్ముచున్నారు. పాపము! కీర్తికాయులైన వారి యాత్మలు వీరి యస్తవ్యస్త కృత్యమునకు నెంతెంత యుష్మలించుచున్నవో? బ్రదికియే యుండిన నింతటి దీరత్వ మీ విమర్శకుల కుండఁ గల్గినా? దొరతనము ఈ విషయమున నూరకుండునా? ప్రాభవమునఁ గావించు నీ వ్రాతలను లోకము సమాదరింపక యుండుట లగ్గు.

రంగనాథుడు రామాయణమును తాను రచించినట్లు గ్రంథమున నెందును దెల్పలేదు. లోకమునఁ జేరు వ్యాపింపవలయునన్న విద్వేతుకముగఁ గాఁజాలదు. ఇంచుకయైన నిదానముండవలయును. గ్రామములకు, దేశములకు, ఇంద్రుడు, గ్రంథములకు నామధేయములు వాస్తవతనుబట్టి యుండుట లోక ప్రసిద్ధము. మాఘము శిశుపాలవధమున కేల? కిరాత్పార్థసీయమునకు భారవియననేల? మలభూపాలి యచును పేరెట్లు వచ్చినది? ఆనంద రంగరాట్టండ మని యేల యనవలయు? ఇట్లే ఈ కృతియు ద్విపదరామాయణ మనరాదా? రంగనాథ రామాయణమని యననేల? ఇందలి యవతారికయందలి "భూమిఁ గవీంద్రులు బుధులును మెచ్చ-రామాయణంబు పురాణ మార్గమున విరచింపు" మని చెప్పుటయు, "మాతంద్రి విరలఁజ్ఞానాధుషేర..... శ్రీరామచరిత మొప్పఁజెప్పెద" నని బుద్ధరాజు చెప్పుటయు రామాయణ రచనకుఁ గౌరణముగా వచియింతురు. కాండాంతములయందును, "తమ తంద్రి విత్తల ధరణీకు షేర.....చెలవొందు రామాయణంబు" అని యున్నది. ఈ విషయమునుబట్టి చూడఁగాఁ బండితకవు లాత్మస్తుతి చేసికొనుట యాచారములేదు. కావున బుద్ధరాజు తన్ను చాను సుతించికొనియుండునాయని యనుమానము కలుగక మానదు. కాని యీ సందర్భమున మల్లినాథుడు, అదికవి యగు నన్నయభటు, అల్లసాని పెద్దన మున్నగువారు తమ గ్రంథములలో నిట్లే తమృతాము సుతించుకొని యున్నారని

వచ్చును గాని, యా నుతికిని దీనికిని గల భేదము విద్యద్వరు లెఱింగియే యున్నారు.

ఉత్తరరామాయణ భాగమును బుద్ధరాజు పుత్రులగు కాచభూవిభుడు, పిఠల భూపతి యనువారు తమ తండ్రియగు బుద్ధ భూపతి యజ్ఞానుసారముగ ద్విపద కావ్య ముగనే వ్రాసిన ట్లుండుటయు గోనబుద్ధరాజే యీ గ్రంథకర్త యగుటకుఁ గారణ మని కొందఱుండురు.

బుద్ధరాజు తాను రామాయణమును రచించి తన కుమారులను బిలిపించి “నాయనలారా ! నేను రామాయణమును రచించితిని. మీరు నా కుమారులు. నా కీర్తి వర్ధనులు. మీరు నిపుణులై రామాయణమును జెప్పఁ దగుటయుఁ, గుమారులు మా తండ్రి ప్రతి న చెల్లింపఁ గనుట పరమధర్మంబనియు, వాల్మీకి చెప్పినజ్ఞాత తండ్రిపేరఁ జెప్పినట్లు ఉత్తర రామాయణావతారిక యందును, గాండాంతమునను గలదు.

ఈ విషయగ్రథనము వింతగఁ గన్పట్టుచున్నది. తత్త్వదర్శకుల కియ్యది సంశయాస్పద మగుటయేగాక యిది యనంభవమనియుఁ దోషకమానదు.

పర్యాలోచన మొనర్పఁగా గ్రంథకర్తృత్వ విషయమున నాధునికులగు సూక్ష్మ దర్శులకంటెను వ్రాచీనులగు దీర్ఘదర్శుల యూహలే సమంజస మని తోచగలదు. ఇతిహాసము లూరక పుట్టవు, కోనబుద్ధరాజు పదుమూడవ శతాబ్ది వాడగుట చారిత్రక కారుల మతము. ఆ కాలముననే రంగనాథుడను ప్రసిద్ధ కవియు రాజు నా స్థానమున నుండిన వాడగుట స్పష్టము. రాజుగారి వాంఛ ననుసరించి ద్విపదకావ్య మగురామాయణమును రంగనాథుడు రచించి యాశ్రితుడగుట రాజుపేర వెలయించెను. అట్లే వారి పుత్రులకీర్తిని వెలయింపఁదలంచి యుత్తరకాండమును రచించి పుత్రులపేర నంటఁగట్టినాని బుద్ధరాజుగాని, తత్పుత్రులుగాని యీ కావ్యరచన గావించినట్లు గన్పట్టి దగుట నిస్సంశయము. తా నున్నస్థలమునకుఁ గీర్తిప్రతిష్ఠల నాపాదించుట విజ్ఞుల లక్షణ మగుట నిట్టి యుత్కృష్ట కావ్యరచనచే స్వాశ్రయ పోషణము గావించి నాడని చెప్పుటలో నే మాత్రము లోపములేదు. ఎవరి యూహలు వారు తెల్పుటలో నే వారి కేమి భాధకము గలదు? తండ్రివ్రాసిన గ్రంథము రంగనాథ నామాంకితముగా గ్రంథము వెలయుటకుఁ గారణము కుమారు లించుకయైనఁ దెలుపకయుండుట యేల? రంగనాథుడు తన పేరైనను, గులగోత్రము లైనను దెలుపలే దనుటతోఁ దనకుఁ బోషకులుగా నుండువారిని గొనియాడుట యుత్తమ ధర్మమని ధన్యత్వమొందుట తగిన కారణమనుటలో నేలోపము లేదు. బుద్ధరాజు పుత్రద్వయమే యుత్తరకాండము వ్రాసియున్న సంపూర్ణముగఁ బూర్వరామాయణమున కాపేరు (రంగనాథ రామాయణము అనుట) కలుగుటకుఁ గారణము వచియించి యుండకపోరు. తమ గుణములు తండ్రిగుణములు, తమ ప్రతిభలు, తండ్రి ప్రతిభలు చెప్పుటలో వింత విశ్వంభులత వవలంబించియుండుట పొసఁగదు. ఆశ్రితుడగు రంగనాథుడు కావించిన యీ యవ

తారికలోని సుత్యాదికము, కాండంతముననుండు స్తుత్యాదికము యుక్తియుక్తముగ నున్న దని చెప్పవచ్చును. గోనబుద్ధా రెడ్డిపేరను, తత్పుత్రులపేరను రంగనాథుడు రామాయణము నంతను వ్రాసియే యుండినఁ “బూర్వభాగము మాత్రము ఎక్కువ వ్యాప్తిఁ లోనికివచ్చి యుత్తరభాగ మేల వ్యాప్తిలోనికి రాక నిలిచిన”దని ప్రశ్నింపవచ్చును గాని, శ్రీమద్భాగవతములోనే యుత్తరకాండము పురాణము చెప్పుటకును, దారాయణమునకును ననువుకాని దగుటయు నందు విశేషించి సీతావియోగాదిక ముండుట మన స్సున కెక్కువ యాకులత గల్గించుననుటయు, నివర్తనములు కాబట్టి, లోకమున రంగ నాథ రామాయణము పట్టాభిషేకమువఱకుఁ గల కథాభాగము ప్రశస్తి కెక్కినది. ఉత్తరకాండభాగము పలువురు వ్రాసికొనక వదలిరి. ఆ కారణముననే ఉత్తరకాండ గల పుస్తకములు (తాళపత్రగ్రంథములు) అటు కాండలుగల గ్రంథములసంఖ్య కంటె నల్పుమగుటకు హేతువని యెల్లవా రంగీకరింతు రనుట నిస్సంశయము. మొత్తము మీఁద ద్విపద రామాయణము రంగనాథుడు రచించి తనపేర గ్రంథము వెలయుట కును, రచన గోనబుద్ధరాజు తత్పుత్రులు చేసినట్లు వ్రాయుటకును ఏర్పాటు చేసికొని యుండునేకాని వేఱుకాదు. లేకయున్న బుద్ధరాజు సంస్థానాధిపతిగా నుండి తత్పుత్రులు కొండంతవాని పుత్రులుగనుండిబుద్ధరాజు రామాయణ మనివ్యాప్తి నొందింపక రంగనాథ రామాయణ మని వ్యాప్తిచేయుటలోఁ దమ ప్రాశస్త్యమునకు లోపము కల్పించుకొందురా? తన వస్తువు నితరుని దని యుత్తమత్వముగల దాని నీనఁగాచి నక్కరిపాలు చేయు నలైవ్వఁడేని చేయునా? రంగనాథుఁ డన్ననో తనకుఁ జాలకులును, నన్న వత్తము లిచ్చి పోషించువా రగుట తన కృతిని వారు వ్రాసిరని వారిపేర వ్రాసెను. ఇది నమంజనమే. ఉప్పు పప్పు తిన్న దోష మింత చేసెను. కృతజ్ఞుని ధర్మముగదా యిది. రంగనాథుఁడే యీ రామాయణ కర్త యను నా భావము నెల్లరు నామోదింతురుగాకః ఈ వ్రాత ప్రాభవమని యెంచరాదు. ఇది తగిన యాహ.

ఈ విషయమయి వీరేశలింగము పంతులుగారు “ఒకవేళ రంగనాథుఁడే యాఱు వేల నియోగియై యుండవచ్చును. అటువేల నియోగియైన కోవెల గోపరాజు రంగ నాథుని నియోగి కవులలోఁజేర్చి యీ క్రింది పద్యమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

అనము హాకిక్కి భాస్కరు, మహామతిఁ బిల్లలమట్టి పెద్దిరా
జును, బిన వీర రాజుఁ, గవి సోమునిఁ, ధిక్కన సోమయాజిఁ, గే
తనకని, రంగనాథు, సుచితజ్ఞుని నెఱ్ఱన, నాచిరాజు సో

మన, నమరేశ్వరుం, దలఁతు మత్కుల చంద్రుల సత్కవీంద్రులన్.” అని, వ్రాసిరి. కాబట్టి రంగనాథుఁడను కవీంద్రుఁడే లేడను వారి మాట కేమందురో?

సమకాలికులును నేటికి వందవత్సరములు ముందుండువారును నగు మహా కవులు రంగనాథుని ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణుఁడని రంగనాథ రామాయణము రచించి

నాదని నుతియించిన పద్యములన్నియు నాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రికయందు నింపకుముందే ప్రకటించి యున్నాడను. జాతిభేదములు పాటించక గుణ గ్రహణ పారీణతనే పాటించు నాకాలమున నిందలు మహాకవులు ఇట్లు పొగడుటకుఁ గారణమేమియని యాలోచించిన బుద్ధిమంతులు గ్రహింపఁగలరు. “అనతి కుడ్యే చిత్రలేఖన” మన్నట్లు ఇంతమంది మహాకవులు పొలుబడరని రంగనాథ మహాకవి ద్వీపదకావ్యమున భారతకవుల ప్రఖ్యాతిని గోరి రచించెనని గ్రహించుట బుద్ధి మల్లక్షణము.

ఇప్పటికిని నా ముక్తమాల్యద పెద్దన పణీతమనువాదము నెగడుచున్నది గదా? చావుననిది రంగనాథ పణీతమనుట నిస్సంశయము. పట్టుఁబట్టి యిప్పుడు బుద్ధారెడ్డివ్రాసెనని పాఠ్య గ్రంథములలోను, విద్యార్థులు చదువు టిప్పణముల (Notes) లోను బలపఠముతోఁ జొప్పించి సినిమా ప్రదర్శనములవలన భాషకును, గణా సంవిధానములఁ బురాణములకును విభేదము పుట్టించి నీతిని, జాతిని, తెలుఁగుభాషకుఁగల కీర్తిని మంటఁ గలుపుచున్నట్లే యిప్పటి చారిత్రక పరిశోధకులగు పదవీ సిద్ధులు చేయు యత్నములని యెంచుట విజ్ఞుల లక్షణము.

ఈ గ్రంథము మొదటి ప్రతాపరుద్రుని కాలములో రచియింపఁ బడినదని తెల్పుదురు. ఈ ప్రతాపరుద్రుడు 1200 వత్సరప్రాంతమున రాజ్యముచేసినవాడు. గోన బుద్ధారెడ్డి దూపాడు పరగణా కథిపతిగా నుండిన సామంత రాజుండురు. బుద్ధారెడ్డి హఠాతురు రుప్సమాంబ. బూదహరిలో శా॥ ౧౧౯౮కి సరియగు 1286 ఛాత్రవత్సరమున లింగప్రతిష్ఠచేసి యనేక భూదానములు చేసినట్లు శాసనములు గలవు.

“శ్రీ గోనపంశనిజశేఖర బుద్ధయాఖ్య, పుత్రీ పవిత్రవరితా భరితా గుణాఘ్నేః, శృంగరసార కరణః కరణీయ దక్షి, కుప్పాంబికాఽజనిత తస్యనతీ కళత్రమే”

అను శ్లోకమునఁ గుప్పాంబ బుద్ధరాజా కూతురగుట స్పష్టమగుచున్నది. రంగనాథరామాయణ రచన కాలమున కీమె పుట్టెనో లేదో యనియుఁ బదు మూడవ శతాబ్దియందే ఈ రామాయణము రచింపఁబడినదనియు శ్రీ వీరేశలింగము పంతులు గారి మతము. ఇది నిక్కమే యగును. ఇట్టి ప్రథితయతుల కృతిమాత్రము పుత్రులేల విశదీకరింపదు? ఇది రంగనాథకవి కృతియేగాని యితర కృతమురాదు.

కవిత్వము - చమత్కృతి

అబాలగోపాలమున కందుబాటులో నుండునట్లును, వినిన యంతనే యర్థావబోధమగుటకును దగినది ద్వీపదకావ్యము. హరిశ్చంద్ర, నల, రాజయోగసార, పరమయోగి విలాసములు, మున్నగునవి యెంతయు సరళముగనుండి గ్రహించుటకు ననువుగనుండుట యంద తెలింగిన విషయమే, దీనికే దేశికవిత్త యందురు, కొందఁ టిదేశికవిత్త పశ్చిమాంధ్రుల కంటఁగట్టిరి, మంచిదే. హృదయంగమముగ నెల్లరయుల్లములు పల్లవింపఁజేయు నిట్టి కవిత్త యెంతయు సన్నుతి కెక్కును. పశ్చిమాంధ్రమని దేశమును బిలుచుటలో నంత సామంజస్య మగుపడదు. దత్తమండలములవారి నిట్టి పరిభాషకు గుణిచేయుట యుచితముకాదు. త్రిలింగదేశమువా రనవచ్చును. తెలుఁగువా రన

వచ్చును. క్రమక్రమముగ నిపుడు రాయలసీమవా రనవచ్చును. ఈ సీమలోఁగల గ్రంథములు, కవులు, దేశమునం దంతటను సంస్కరింపఁదగిన యాద్యత్తిని గడించిన వారనుటలో నతిశయోక్తిలేదు. ఇం దుత్పత్తియగు వస్తువులఁ గావట్టములేదు. వీనికి నహజప్రభ గలదు. మెఱుగు లనవసరము.

కవి యిప్పటి కించుమించుగ నేడువందల వత్సరములక్రిందటివాఁడే యయినను, బిద్యకావ్యముతెరువునకుఁ బోక, ద్విపద కావ్యముగనే గ్రంథమును సాగించి నవరసభరితముగ వెలయించుటలో నీ మహానుభావుని ప్రతిభ యప్రతిమ మని చెప్పవలయును. సంస్కృతాంధ్రముల నసమాన పాండితీవిరాజితుఁడనుట యతిశయోక్తికాఁ జాలదు. గ్రంథమును జదువువారలే యీ విషయమును నిర్ణయింపఁగలరు, అగపాలి కమ్మి యచ్చునఁ దీసిన బంగరు కమ్మివలె నెగుడుదిగుడులు లేక సరళముగ స్నిగ్ధగుణము గలిగి యతిశయ ప్రభతో రచన యున్నదని ముష్టాటికిఁ జెప్పవలయును.

ప్రామాణికలగు కవుల పంక్తిలో నొక్కఁ డీ రంగనాథుఁ డనుటకు లాక్షణికలగు అప్పకవి మొదలగువారు తమ లక్షణ గ్రంథములలో సుదాహృతములగు గ్రంథ భాగములే చెప్పుచున్నవి. అందందు దుష్టసంధులు, వ్యాకృతికి లొంగని ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి. రేఫశకటరేఫ మైత్రి యీ మహానీయున కభిమతమా యని తలంపవలసిన చోట్లు కలవు. ఒక్కొక్కచోట బష్టైరపోతన యితని ననుసరించెనాయని యనవలసిన భాగములును గలవు.

ఇందు గ్రంథాదినుండి—“అదినారాయణు నఖిలలోకేళు, భావించి కీర్తించి ప్రార్థించి పేవించి, యభిమత సిద్ధిగావించ” —అనువఱకుఁగల యానయోగమును జదివి నచో నీ గ్రంథకర్తకుఁగల యోగాభ్యాస విధానము సద్గురు కృపాజనిత సత్పద్ధతి యెంతయు విశదము కాఁగలదు. ఇందు యోగశాస్త్ర సారమంతయు నిమిడియున్న దనవలయు. గొప్ప భక్తుఁడనియు, యోగియనియు నీతనిఁ గీర్తింపవలయు. లేక యున్న నింతటి గ్రంథమును ద్విపదగా రచించి జనరంజన మొనరించుట కనువు పడునా? ఇష్టదేవతాస్తుతిలో శారదను, వాల్మీకిని, వ్యాసమహర్షిని, శుకబ్రహ్మను మాత్రమే వినుతిచేసినాఁడు. పూర్వకవులనుగాని, తత్కాలమంధలి కవులనుగాని పేర్కొనలేదు. ఎవరిని బేర్కొనిన నేమి తనపేరు తెలియునోయని తలంచెనో? ఆత్మజ్ఞాని యగుట తన పేరు ప్రకటించుకొనుట తగదనుకొనెనో? తన ప్రభువుల యెడ నవచారము చేసినట్లుగా నెంచెనో? ఇదియును గాక మీఁదు మిక్కిలి తనకుఁగల ప్రభుభక్తిని బూర్ణముగా వెలయించి ధన్యుఁడైనాఁడు.

అందందు వర్ణనలు యుక్తియుక్తముగ హృదయంగమముగ బొచిత్యముగ నున్నవి. వీని నన్నింటిని బ్రత్యేకించి యిందుదాహరింప గ్రంథ విస్తరభీతి మానితిని.

పాఠకులే చదివి యానందింతురని మనవి. కవి "అనమాన లలిత శబ్దార్థ సంగతుల.... భావనల్నిండ" నని తాను బూనినరీతిని గ్రంథరచన సంపూర్ణముగఁ జేసి కృతకృత్యుఁడైనాడు.

గ్రంథకర్త యింతటి యుత్కృష్ట గ్రంథమును ద్విపద కావ్యమునఁ బ్రథమ శ్రేణి నాశ్రయింపఁ దగినదానిని రచించి, తన కులగోత్రములను, స్థలాధికమును దెలుపక పోవుట తనకుఁగల ప్రభుభక్తియే ప్రధానకారణమని మాటిమాటికిఁ దలంపఁ దగును. ఈ గ్రంథము పట్టణములమాట యటుండఁ, గోడిగూసిన ప్రతి గ్రామమునందును గల దనుటకును, బుర్రాణ కాలక్షేపముగ నిదియే యా దృఢిపాత్రమైన దనుటకును, బొమ్మలాట లాడువారును నిందలి కథాభాగములనే శ్రావ్యముగఁ బాడుచు నభినయించి ప్రేక్షకుల నానందరస సాగర నిమగ్నులఁ గావించుచున్నారనుటకును, నీగ్రంథము నకుఁగల మహిమ నిరుపమాన మని వేట చెప్పవలయునా :

కవి యిందు శ్రీ మద్ద్రామాయణమునలేని, జంబుమాలి వృత్తాంతము, కాలనేమి కథ, సులోచనా చరిత్రము చదువ చదువఁ బాఠకులకు, శ్రోతలకు, పరవశత్వమును గలిగించుచున్న వనుటలో వింతలేదు. ఇం దాభాగ మని యాభాగ మని చెప్పఁబనిలేక సర్వత్ర హృద్యముగ నున్నది.

ఈ గ్రంథమును సరిచూచి (ప్రాతతప్పల పుస్తకమును దిద్ది) యొక పీఠిక వ్రాసి యిచ్చుని కడప రాయలు అండుకో వారు కోరఁగా నశక్తుఁడనయ్యు, నిజమాడిన విఘ్నము ప్రాప్తించు నని యెఱిఁగియు, నాకుఁ దోచిన భావములను నిశ్శంకముగా వ్రాసి యిచ్చితి. తప్పులు పండితులు మన్నింపుఁడు, గ్రంథ విషయమున నెక్కుడుగ వ్రాయవలసిన యంశము లుండియుఁ బ్రకృతము నియమితుఁడనై విరమించితి. రాఁ బోవు ముద్రణమున మరలఁ గొంత యవకాశమునుబట్టి విన్నవించు. భాషాసేవకై పూనిన యీ రాయలు అండ్ కో వారి యుద్యమమునకుఁ దోడ్పాటుచూపుట తెలుఁగు దేశమువారి సత్కృతి. వీరికిని, బాఠకులకును శ్రీ రామచంద్రుఁ డాయురారోగ్య భాగ్యములఁ జేకూర్చుఁగాక !

వశంవదుఁడు

శ్రీ లలితా విలాసము
విరోధి వత్సరాది. }

కావ్యపురాణతీర్థ, విద్వాత్,
జనమంచి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశర్మ
శ్రీ శ్రీ శ్రీ

విషయసూచిక.

—(O)—

—: బాలకాండము :—

విషయము.	పుట.
దేవతాస్తుత్యాదికము - - - - -	1
గ్రంథరచనకుఁ గారణము - - - - -	2
కథాప్రారంభము - - - - -	5
కుశలపులు శ్రీమద్రామాయణ కథనుగానము చేయుట - - - - -	9
మంత్రలతోఁ దళరథుఁడు బుత్రకామేష్టి సేయుట కాలోచించుట - - - - -	10
ఋశ్యశృంగవృత్తాంతము - - - - -	11
ఋశ్యశృంగుండు వారాంగనలఁ దగిలి రోమపాదునియింటికి వచ్చుట - - - - -	13
దళరథుఁడు యాగదీక్ష వహించుట - - - - -	15
దేవతలు బ్రహ్మకడకరిగి రావణబాధలఁ దెలుపుట - - - - -	16
దేవతలు విష్ణువును నుతించుట - - - - -	17
దళరథునకు యజ్ఞపురుషుఁడు దివ్యపాయస మొసఁగుట - - - - -	17
బ్రహ్మ దేవతలను వానరులఁగాఁ బుట్టుఁడనుట - - - - -	18
శ్రీరామాదుల జననము - - - - -	19
శ్రీరామాదుల బాల్యము - - - - -	20
విశ్వామిత్రుఁడు దళరథుని కడకు వచ్చుట - - - - -	21
కౌశికుఁడు యజ్ఞ రక్షణార్థమై దళరథునితో రామునిఁ బంపుమనుట - - - - -	21
వసిష్ఠముని దళరథునితో రామలక్ష్మణులఁ బంపుమనుట - - - - -	23
కౌశికునితోడ రామలక్ష్మణులఁ బంపుట - - - - -	23
అంగదేశ్వరత్వాంతము - - - - -	24
విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ దాటికివృత్తాంతము దెలుపుట - - - - -	26
తాటక వధ - - - - -	26
శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుడు భృశాశ్వసంతానము లైన యశ్రుశత్రుముల నిచ్చుట - - - - -	27
శ్రీరాములకుఁ గౌశికుఁడు సిద్ధాశ్రమవిషయ మెఱింగించుట - - - - -	29
విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞము చేయుట - - - - -	30
రాముని మిథిలానగరమునకుఁ బోవ మునులు ప్రేరేపించుట - - - - -	32
కౌశాంబి వృత్తాంతము - - - - -	32

విషయము	పుట.
విశ్వామిత్రుడు తనవంశక్రమంబు దెలుపుట	33
కౌశికుడు కుమారస్వామిజన్మము శ్రీరామునకు దెల్పుట	35
గంగానదీవృత్తాంతము	37
శ్రీరాముడు సగరులవృత్తాంతము దెల్పు మనుట	38
అంశుమంతుడు అధ్వరాశ్వముఁ దెచ్చుట	40
గంగావతరణ కథ	41
భగీరథుడు గంగను దెచ్చుట	42
అమృతోత్పత్తి	45
సుమతి యసురాజు విశ్వామిత్రు నెదుర్కొనుట	48
సుమతికి శ్రీరామలక్ష్మణులను గూర్చి కౌశికుడు తెల్పుట	48
గౌతమాశ్రమముఁ జేరుట	49
గౌతముఁ డహల్యకు శాపమిచ్చుట	49
శ్రీరామ లక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితో మిథిలఁజేరుట	50
శతానందుడు విశ్వామిత్ర ప్రభావంబు దెల్పుట	51
విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుని కామధేనువుఁ గొంపోజూచుట	53
కౌశికుడు ఈశ్వరునిచేత నస్త్రాదులు వడసి వసిష్ఠునితోఁ బోరుట	54
విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మర్షిపదంబునకై తపంబుచేయుట	54
త్రిశంకునికై కౌశికుడు యజ్ఞంబు చేయ నారంభించుట	56
అంబరీషుడు యజ్ఞపశువుగా శునశ్శేపునిఁ గొనిపోవుట	58
విశ్వామిత్రుడు మేనకను గూడుట	59
జనకుండు శివునిచాప మెఱింగించుట	61
శ్రీరాముడు శివునిబిల్లును విఱుచుట	64
దశరథుడు మిథిలకుఁ బోవుట	65
ఊర్విశాదుల వివాహయత్నము	67
దశరథుని వంశక్రమము	67
వసిష్ఠుడు యువనాశ్వునివృత్తాంతముఁ దెల్పుట	68
శతానందుడు జనకు వంశక్రమంబు దెల్పుట	70
పురాలంకారము	71
దాశరథుల నలంకరించుట	72
శ్రీసీతారామకల్యాణము	74
పరశురాముడు శ్రీరాము నెదుర్కొని భంగపడుట	76
దశరథుడు పుత్రులం దోడ్కొని అయోధ్యకేగుట	80

—: అయోధ్యాకాండము:—

విషయము.	పుట.
దశరథుడు ప్రజలతో దనకోర్కీఁ దెల్పుట - - -	83
దశరథుడు వసిష్ఠాదులతో రామునకుఁ బట్టముఁ గట్ట నాలోచించుట - - -	83
దశరథుడు శ్రీరాముని రాజ్యపాలనముఁ బూనుమని చెప్పుట - - -	85
మంథర కైకకు దుర్బోధచేయుట - - -	86
దశరథుడు కైకయింటి కరుగుట - - -	89
కైక దశరథుని వరముల నడుగుట - - -	90
కైకయింటికి సుమంతుఁడు దశరథుని బిల్వఁ బోవుట - - -	93
శ్రీరాములు కైకయింటిలో నున్న దశరథునిఁ జూచుట - - -	94
కౌసల్య శ్రీరాముని యరణ్యవాసమునకై శోకించుట - - -	96
లక్ష్మణుని కోపము-రాముని యోదార్పు - - -	97
శ్రీరాములు కౌసల్య నూరార్పుట - - -	98
శ్రీరాముడు సీతతో తన యభిషేకభంగ మెఱిగించుట - - -	100
సీత రాకకు శ్రీరాములు నమ్మితిండుట - - -	102
శ్రీరాములు త్రిజటాఖ్యునకు గోవుల నిచ్చుట - - -	104
శ్రీరాములు సీతాలక్ష్మణసమేతుఁ డై దశరథునివద్దకు వచ్చుట - - -	105
వసిష్ఠుడు కైకతోఁగరినోక్తు లాడుట - - -	108
కౌసల్య సీతకు పతిధర్మముఁ దెల్పుట - - -	110
దశరథుఁడు రథము నిల్పుమని సుమంతునిఁ బిలుచుట - - -	112
శ్రీరాములు గుహనిఁ జూచుట - - -	114
సుమంతుఁడు అయోధ్య చేరుట - - -	116
దశరథుఁడు కౌసల్యకుఁ దనశాపవృత్తాంతము దెల్పుట - - -	119
దశరథుఁడు యజ్ఞదత్తునిజూచి చింతించుట - - -	120
దశరథుఁడు ప్రాణముల విడుచుట - - -	123
భరతుఁ డయోధ్యఁ బ్రవేశించుట - - -	125
భరతుఁడు కౌసల్యయొద్దకుఁ బోవుట - - -	126
భరతుఁడు రామునియొద్దకుఁ బోవుట - - -	128
భరతుఁడు భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుట - - -	130
భరతుఁడు మునివేషధారులైన రామలక్ష్మణులఁ జూచుట - - -	133
దశరథునిమృతిని భరతుఁడు తెల్పుట - - -	134
జాబాలి యనుముని శ్రీరామునకు హిత ముపదేశించుట - - -	137

—: ఆరణ్యకాండము :—

విషయము.	పుట.
శ్రీరాముడు దండకారణ్యమునకుఁ బోవుట	141
శ్రీరాముడు శరభంగాశ్రమంబుఁ జేరుట	142
శ్రీరాముడు సుతిష్ఠమునిని దర్శించుట	143
సీత శ్రీరామునిఁ బ్రార్థించుట	144
మందకర్ణి వృత్తాంతము	144
అగస్త్యులఁ గాంచుట	145
అగస్త్యముని మహిమ	146
గోదావరీ తీరమున శ్రీరాముడు నివసించుట-జటాయువుతో మైత్రి	147
హేమంతవర్షనము	147
సౌమిత్రి ఖడ్గముఁ గొనుట	148
మునులు జంబునితపఃప్రభావంబుఁ దెల్పుట	150
శూర్పణఖ కుమారుని గూర్చి శోకించుట	151
శూర్పణఖ రామునిఁ జూచి మోహించుట	152
ఖరుడు తన సేనలఁ శ్రీరామలక్ష్మణుల పైకి బంపుట	154
ఖరునిసేనలు రాము నెదుర్కొనుట	157
శ్రీరామునితో ఖరదూషణలు యుద్ధము చేయుట	158
ఖరుడు శ్రీరాముల నెదుర్చుట	160
శూర్పణఖ రావణునితోఁ దనభంగపాటును జెప్పుట	162
శూర్పణఖ శ్రీరాములరూపాతిశయముఁ దెల్పుట	163
మారీచుడు శ్రీరామునిప్రభావముఁ దెల్పుట	164
మారీచుడు మాయామృగరూపధారియై వచ్చుట	166
మాయామృగము రామునిచేఁ గూలుట	168
రావణుడు భిక్షకవేషధారియై సీతాదేవియొద్దకేతెంచుట	170
జానకి శోకించుట	172
రావణునితో జటాయువు పోరుట	174
సీత యాభరణముల ఋష్యమూక పర్వతమునఁ బడవేయుట	175
జనకజను అశోకవనమునందుంచుట	176
శ్రీరాముడు ఆశ్రమమునకు మరలి వచ్చుట	176
శ్రీరాముడు ప్రలాపించుట	178
లక్ష్మణుడు రాముని శాంతిపఠము	181

విషయము.		పుట.
జటాయువునకు అగ్నిసంస్కారము పేయుట	-	182
కబంధుడు మలక్షణుల నడ్డగించుట	-	183
రామలక్ష్మణులు శబరినిఁ గాంచుట	-	185
శ్రీరాములు ఋశ్యమూకమును జూచి హర్షించుట	-	186

—: కి ప్పి ం ధా కా ం డ ము :—

శ్రీరాములవద్దికి హనుమంతుఁడు వచ్చుట	-	191
హనుమంతుఁడు తనజన్మవృత్తార్ మెఱిగించుట	-	193
సుగ్రీవుఁడు జనకజ తొడవు లిచ్చుట	-	195
వాలి మాయావితో యుద్ధముచేయుట	-	197
వాలిదుండుకుల యుద్ధము	-	198
వాలిసుగ్రీవులు పోరుట	-	200
తార సుగ్రీవునితోఁ జోరవద్దని వాలి నడ్డగించుట	-	202
జమోఘాస్త్రముచే వాలి గూలుట	-	204
తార ప్రలాపించుట	-	206
వాలి సుగ్రీవునకు హేమదామ మిచ్చుట	-	208
శ్రీరాములు మాల్యవంతుఁడై జేరుట	-	210
లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁ జొవుట	-	213
లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవుని మన్నించుట	-	214
వానరవీరుల సేతను వెదకఁ బంపుట	-	216
శ్రీరాములు హనుమంతునిచేత తనముద్రిక నిచ్చుట	-	218
అంగదాదులు గుహఁ జొచ్చుట	-	220
కవులు స్వయం ప్రభను గాంచుట	-	220
కవులు చింతాక్రాంతులగుట	-	221
కవులు ప్రాయోపవేశము చేయుట	-	222
అంగదాదుల సంపాతి చూచుట	-	223
వానరవీరులు తమతమ సత్త్వములఁ దెల్పుట	-	225
జాంబవంతుఁడు హనుమంతునిఁ బ్రార్థించుట	-	226
హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాటుట	-	227
హనుమంతునకు మైనాకుఁ దాతిథ్య మొసఁగుట	-	228

—: సుందరకాండము :—

విషయము.	పుట.
హనుమంతుడు లంకాపురి జొచ్చి సీతను వెదకుట	231
హనుమంతుడు ఉద్యానవనంబు జూచుట	234
హనుమంతుడు సీతను జూచుట	236
రావణుడు సీతాదేవివద్దకు వచ్చుట	238
జానకి రావణుని దిరస్కరించుట	239
మండోదరి రావణునికి సీతాదెల్పుట	241
రాక్షసస్త్రీలు సీతను బెదరించుట	242
త్రిజటాన్వప్నము	243
రాక్షసస్త్రీల బాధలకు జానకి పరివిందుట	243
హనుమంతుడు సీతకుఁ దనజన్మముఁ దెల్పుట	245
హనుమంతుడు సీతతో శ్రీరామ లక్ష్మణుల జేమముఁ దెల్పి శిరోరత్నము గొనుట	247
హనుమంతుడు అశోకవనమును జెలుచుట	249
హనుమంతునిమీదికి రక్తరోముడు మొదలైనరాక్షసుల రావణుడు పంపుట	251
హనుమంతునిమీదికి అక్షకుమారుడు వచ్చుట	253
ఇంద్రజిత్తు తంద్రి మారార్చి హనుమంతునిపైకిఁ బోవుట	255
హనుమంతుడు రావణునితో తనరాక యెఱింగించుట	256
హనుమంతుడు లంకఁ గొల్చుట	259
అంగదాదులు మధువనంబునకు వచ్చుట	262
హనుమంతుడు సీతను జూచినతెఱుంగెఱింగించుట	263

—: యుద్ధకాండము :—

హనుమంతుడు లంకాప్రభావముఁ దెల్పుట	267
సుగ్రీవుడు కపిసేనల వెడలించుట	269
శ్రీరాములు మహేంద్రాద్రి జేరుట	270
రావణుడు మంత్రులతో నాలోచించుట	273
రాక్షసాధిపులు రావణునితోఁ బ్రతాపముఁ దెల్పుట	274
విభీషణుడు రావణునియొద్దకుఁ బోవుట	276
రావణుడు కుంభకర్ణునితో రామునిరాకయెఱింగించుట	278
ఇంద్రజిత్తు విభీషణునికి తనలా వెఱింగించుట	280

విషయము.	పుట.
రావణుడు విభీషణుని దన్నుట	283
తల్లియొద్దకు విభీషణుడు వచ్చుట	284
విభీషణ శరణాగతి	285
రామునకు విభీషణునియొక్కత నాంజనేయుం డెఱింగించుట	286
విభీషణుడు శ్రీరామచంద్రు నుతించుట	287
శ్రీరామచంద్రుడు విభీషణు ననుగ్రహించుట	288
విభీషణుడు రామునకు లంకోత్పత్తిని రావణునిబలం బెఱింగించుట	288
శ్రీరాముడు విభీషణునకు లంకాభిషేకము సేయుట	290
శ్రీరాములు దర్బశయనముసేయుట	292
శ్రీరాములు సముద్రునిపై బ్రహ్మాత్ర మేయుట	294
శ్రీరాములు సుగ్రీవునితో సేతువుగట్ట నాజ్ఞాపించుట	296
చంద్రోదయ వర్ణనము	298
శ్రీరాములు ఉడుతభక్తిని జూచి సంతసించుట	300
శ్రీరామాదులు సేతువునుజూచి సంతోషించుట	301
శ్రీరాములు సువేలాద్రిఁ జేరుట	303
కైకేశి రావణునకు హితము నెప్పుట	305
కైకేశి రావణునకు రామునిమహిమ చెప్పుట	307
కైకేశి రావణునికి జలప్రళయముఁ దెల్పుట	308
రావణున కతికాయుడు నీతి నెప్పుట	311
శుకసారణులు శ్రీరాముని కపిసేనఁ జూచుట	312
రావణునకు శుకసారణులు కపిపుంగవులఁ దెల్పుట	313
శుకుడు శ్రీరాముల తేజోవిశేషములఁ దెల్పుట	316
సీతకు శాంబరీమాయచేఁ గల్పితంబైన శ్రీరాముల శిరోధనువులను జూపి వెఱపించుట.	318
మూల్యవంతుడు రావణునితో నీతి నెప్పుట	320
శ్రీరాముడు లంకాపుర వైభవముఁ జూచుట	321
సుగ్రీవుడు రావణునితో మల్లయుద్ధముచేయుట	323
శ్రీరాముడు వానరులచే లంక ముట్టడి వేయించుట	324
అంగద రాయభారము	326
రావణుఁ డంగదునితోఁ దనవరాక్రమము నెప్పుట	328
రావణుడు తనభటులతో నంగదునిఁ బట్టికట్టుం డని నియమించుట	331

విషయము.	పుట.
రావణుడు యుద్ధనన్నుఁడై యుత్తరగోపురమునకు వచ్చుట	332
శ్రీరాములు రావణుని ఛత్రచామరంబులు బాణములతోఁ దెగనేయుట	334
వానరరాక్షసుల ద్వంద్వయుద్ధము	337
యుద్ధభూమి వర్ణనము	339
సాయంకాలాదిరాత్రివర్ణనము	340
ఇంద్రజిత్తు మాయాయుద్ధముసేయుట	342
నాగపాళ బంధనము	343
నాగపాళబద్ధులైయున్న రామలక్ష్మణులఁజూచి సీత దుఃఖించుట.	344
ఇంద్రజిత్తు రెండవసారి యుద్ధమునకు వచ్చుట	347
నారదుఁడు శ్రీరాములకడకు వచ్చుట	348
ధూమ్రాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	351
ఆకంఠనుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	353
మహాకాయుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	355
రాక్షసులతో వానరులు ఘోరయుద్ధము సేయుట	356
మహానాదుఁ డంగదునితోఁ బోరి మడియుట	358
మహాకాయుఁ డంగదునితో మల్లయుద్ధముసేసి మడియుట	360
ప్రహస్తునియుద్ధము	362
మందోదరి రావణునితో శ్రీరాములపరాక్రమముఁ దెల్పుట	364
రావణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట	366
లక్ష్మణుఁడు మూర్ఖిలుట	372
రామరావణుల స్రవమయుద్ధము	373
కుంభకర్ణుని నిద్రమేల్కొనజేయుట	375
విభీషణుఁడు శ్రీరాములతోఁ గుంభకర్ణుని శాపప్రకారము దెలుపుట	379
రావణునకుఁ గుంభకర్ణుఁడు సీత పెప్పుట	380
రావణుఁడు కుంభకర్ణుని దిరస్కరించుట	382
కుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట	385
వానరవీరులు కుంభకర్ణునితో యుద్ధము సేయుట	386
సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణునిచే మూర్ఛనొందుట	391
సుగ్రీవుఁడు మూర్ఛదేరి కుంభకర్ణుని విరూపునిగాఁజేయుట	392
విభీషణుఁడు కుంభకర్ణునికి సీతఁజెప్పుట	395

విషయము.	పుట.
శ్రీరామునిచేఁ గుంభకర్ణుఁడు గూలుట	396
రావణుఁడు కుంభకర్ణుని మరణమునకు శోకించుట	398
అతికాయ మహోదరులు మొదలగు వీరులు యుద్ధమునకు వెడలుట	400
అంగదనరాంతకుల ద్వంద్వయుద్ధము	402
హనుమంతుడు మొదలగువారలు త్రిశిరాదిరాక్షసవీరులఁ జంపుట	404
అతికాయుఁడు యుద్ధముచేయుట	406
విభీషణుఁడు శ్రీరాముల కతికాయుని ప్రభావముఁ దెలుపుట	406
లక్ష్మణాతికాయుల ద్వంద్వయుద్ధము	409
అతికాయుఁడు లక్ష్మణునిచేఁ జచ్చుట	410
ఇంద్రజిత్తు రెండవమాటు యుద్ధమునకు వెడలుట	411
ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రముచే రాముఁడు మొదలగువారల మూర్ఛనొందించి మరలుట	413
హనుమద్విభీషణులు బ్రహ్మాస్త్రము బారిఁబడక నై న్యమును బరీక్షించుట	414
అంజనేయుఁ డోషధీశైలము దెచ్చి రామలక్ష్మణాదుల మూర్ఛదేలించుట.	416
వానరులు లంకం గాల్చుట	418
కుంభనికుంభాదులు యుద్ధమునకు వచ్చుట	420
కుంభనికుంభులయుద్ధము	422
మకరాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	423
ఇంద్రజిత్తు యుద్ధమున కరుగుట	425
ఇంద్రజిత్తు హోమముచేసి కృత్తియనుశక్తిఁ బుట్టించికొని మాాయాదుద్ధముచేయుట	426
శ్రీరాముఁ డాగ్నేయాస్త్రముచే నింద్రజిత్తునిమాయ దెరల్చుట	428
ఇంద్రజిత్తు హోమముచేసి శస్త్రసమేతముగా రథమును బడయుట	430
ఇంద్రజిత్తు మాయాసేతను దెచ్చి తలదరుగుట	432
ఇంద్రజిత్తు నికుంభిశయాగము చేయుట	434
విభీషణుఁ డింద్రజిత్తునిమాయ శ్రీరాములతోఁ జెప్పట	436
లక్ష్మణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట	433
ఇంద్రజిత్తులక్ష్మణుల ద్వంద్వయుద్ధము	440
లక్ష్మణునిచే నింద్రజిత్తు చచ్చుట	445
రావణుఁ డింద్రజిత్తు మరణమునకు శోకించుట.	447
రావణుఁడు సీతను దెగవేయఁ బోవుట	448
ఇంద్రజిత్తుభార్య సులోచన శోకించుట	450

విషయము.	పుట.
సులోచన శ్రీరాముల నుతించుట	451
సులోచన సహగమనముసేయుట	454
రావణుడు యుద్ధమునకు వెడలుట	455
మూలబలయుద్ధము	455
శ్రీరాముడు మూలబలముపై మోహనాస్త్రమేయుట	458
రాక్షసస్త్రీలు రావణుని నిందించుట	459
రావణుడు రెండవసారియుద్ధమునకు వెడలుట.	462
సుగ్రీవునిచే విరూపాక్షుడు మొదలగు రాక్షసవీరులు చచ్చుట	464
రావణుడు రామలక్ష్మణులపై గదియుట	466
రావణునిశక్తిచే లక్ష్మణుడు మూర్ఛిల్లుట	469
రావణుడు విభీషణాదులమాట దలంచి చింతించుట	470
లక్ష్మణునిమూర్ఛకు శ్రీరాముడు శోకించుట	472
హనుమంతుడు సంజీవకరణికొలుకు ద్రోణాద్రికి బోవుట.	474
కాలనేమి వృత్తాంతము	474
హనుమంతుని మకరి మ్రింగుట	477
ధాన్యపూలి తనభావప్రకారము హనుమంతునితో దెల్పుట	478
మునివేషధారి యగు కాలనేమిని హనుమంతుడు చంపుట	479
హనుమంతునితో మాల్యవంతుడు పోరుట	482
శ్రీరాముడు లక్ష్మణుని జూచి పరితపించుట	484
సుషేణుడు సంజీవకరణిచే లక్ష్మణునిమూర్ఛ దేర్చుట	486
శుక్రునివద్ద రావణుడు శోకించుట	489
రావణుడు పాతాళహోమముసేయుట	489
అంగదుండు మందోదరిని రావణునియొద్దకు నీడ్చుకొనివచ్చుట	492
మందోదరి శ్రీరాములమాహాత్మ్యము రావణునికి దెల్పుట	494
రావణుడు మూడవసారియుద్ధమునకు వెడలుట	495
బిడ్డరోముడు మొదలగురాక్షసులు వానరవీరులతో యుద్ధము సేయుట	498
దేవేంద్రుడు శ్రీరామునకు రథంబు బంపుట	500
రావణుడు శ్రీరాములపై కూలమువేయుట	502
శ్రీరాముల కగస్త్వ లాదిత్యహృదయ ముపదేశించుట	503
రావణుడు మూర్ఛిల్లుట	505
శ్రీరాములు రావణునికరశిరంబులదెగనేయుట	508

విషయము.	పుట.
రావణుని కరళిరంబులు మరల మొలచుటకై శ్రీరాములు చింతించుట -	510
రావణుడు బ్రహ్మాస్త్రముచే మడియుట - - -	512
మందోదరి మొదలగురావణునిభార్యలు శోకించుట - - -	513
మందోదరీవిలాపము - - - -	515
విభీషణుడు మందోదరిని చూచి దుఃఖించుట - - -	517
రాముడు విభీషణు నోదార్చి రావణునకుఁ బ్రేతకృత్యంబులఁ జేయించుట	517
విభీషణుని లంకాపట్టాభిషేకము - - - -	518
శ్రీరాములు విభీషణునితో సీతను దెచ్చునుట - - -	520
సీత యగ్ని చొచ్చుట - - - -	522
అగ్నిదేవుడు సీతను శ్రీరాముల కొప్పగించుట - - -	523
శ్రీరాములు పుష్పకవిమాన మెక్కి యయోధ్యకుం జనుట - - -	527
శ్రీరాములు సీతకు రాక్షసపీరులవిక్రమముఁ దెల్పుట - - -	528
శ్రీరాములు లింగప్రతిష్ఠ సేయుట - - - -	529
శ్రీరాములు సేతుమహిమను దెలుపుట - - - -	532
శ్రీరాముడు మార్గమధ్యములోని విశేషములు సీత కెఱిగించుట - - -	532
శ్రీరాములు భరద్వాజాశ్రమంబునకు వచ్చుట - - - -	534
హనుమంతుడు భరతుని జూచుట - - - -	536
భరతుడు వసిష్ఠాదినహితుడై శ్రీరాముల నెదురుకొనుట - - -	539
శ్రీరాము లయోధ్యఁ జేరుట - - - -	541
శ్రీరాముల పట్టాభిషేకము - - - -	542

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

ద్విపదకావ్యము - బాలకాండము

—: దేవతాస్తుత్యాదికము :—

శ్లో. చరితం రఘునాథస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్,
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్.
రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేదనే,
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః.

శ్రీకామినీనాథు జితదైత్యనాథు - లోకరక్షణకృత్యు లోకైకనిత్యు
విత్యసదానందు నిర్వాణకృత్యుఁ - గృత్యవిదూరు నకృత్రిమాధారు
నాధారకమలమధ్యామోదభేద - సాధనక్రమసహచరణషట్పురణు
సింధురవరదు నాశితలోకబంధు - బంధమోచను బలిబంధనోదగు
నారూఢపంచదశాక్షరప్రసవ - పారిజాతాకారుఁ బ్రణవానుకారు
నగ్రామ్యుగోపికాభ్యంతరవ్యగు - నగ్రసదాకారు నాకారరహితు
యోగిమూవసలసదోంకార దీప్తు - యోగసందర్శితాభ్యుదయప్రచారు
శ్రుతిశిరోభాగవిశుద్ధచైతన్య - నతిలోతు సర్వలోకాశ్రయశ్లోకు
నఖిలాండమోక్షీకాయతనిత్యమాత్తు - నఖిలతత్త్వాతీతు నాద్యంతరహితు
నమలాత్తు నక్షరు నామ్నాయకమల - కమలాత్తు నక్షీణకల్యాణసదను
శంకావినిర్దుక్తసద్భక్తవర్య - కైంకర్యవత్సలుఁ గారుణ్యసింధు
బోధకుండై వచ్చి బోధ్యమై తోచి - బోధమై వీక్షించు పూర్ణస్వరూపు
నాదితత్త్వము తత్త్వమస్యాదివాక్య - భేదాతిదూరు, నభేదప్రతాపుఁ
గడుకొని నియతులై కర్తబంధములు - గడచి, యేకతమునఁ గదలక నిలిచి
యరుదుగానింద్రియవ్యాప్తులమఱచి - విరచితాసనబద్ధ విన్యాసీలీలఁ

బరిచితాననమునఁ బదిలమై నిలిచి - సరవితో మదిలోన సరసత విల్చి
 వెలయ దెబ్బదిరెండు వేలనాడులను - గలయ వివేకించి, కనటు వో దుడిచి
 యొక రెండుత్రోవల నొకటిగా మెలఁగి - యకలంకమతితోడ నతిసూక్ష్మముగను
 నవయవంబులయందు నానందమైన, పవను నిరోధించి, పశ్చిమవీధిఁ
 జొనిసి, కోణల్రయకుద్ది గావించి - మనసుతోడనె కూడ ముఱపించి తెచ్చి 20
 కుండలినిజళక్రి గూర్చి, సంప్రీతి - నొండొండఁ గమలంబు లొగి నాటు గడచి
 యటఁ జంద్రమండలం బల్లనఁ జేర్చి - యటఁ బరమవ్యోమమై తన్నుముఱచు
 పరమయోగీంద్రులభావముకీలు - పరికింపఁ దానైన బ్రహ్మస్వరూప
 మొగి రెంటఁ జెరయక మూఁటనేర్పడక - తగిలి నల్గవత్తోవ తత్త్వమైయుండి
 యైదింటి కాదియై, యాటిటిఁ గడచి - యాదికి నాదియై యమరినదేవుఁ
 దనుతరనిర్వలాంతర్వాడియావ - మనురూప మగుమనం బాబద్ధపకుపు,
 నిష్ఠాభిరతి వేది, నిఖిలేంద్రియములు - కాష్ఠము, లోహంబు ముఖంధపావకుఁడు
 యోగామృతము మృత, మజ్జివ్వానంద - యోగంబు పలముగా, నొగిఁ జెచ్చున్న
 యభిమతాంతర్య నిత్యామోదకర్త - విభవంబు కడపట విలసిల్లు పరముఁ
 బరమేళు నవ్యయుఁ బరమకల్యాణుఁ - బరసూక్ష్మ నవరోక్షఁ బ్రక్షీణకర్త 30
 మాదేవుఁ గమలాక్షి మమ్మేలుదేవు - నాదినారాయణు నభిలరోక్షకు
 భావించి కీర్తించి, ప్రార్థించి మొక్కి - సేవించి, యభిమతసిద్ధిఁ గావించ
 హరకర్పూర నీహరగోక్షర - తారకాకృతి శారదాదేవిఁ గొలిచి,
 చారురామాయణ చంద్రాబ్ధి యగుచు - వారక విలసిల్లువాల్మీకిఁ దలఁచి,
 భారతమంజరీ పారిజాతంబు - సారమానసుఁ బరాశరసూనుఁ దలఁచి,
 యతనితనూభవు నాకుకబ్రహ్మ - నతిభక్తియుక్తిమై నభిమతిచేసి,
 యేకథఁ జెప్పిన నెల్లనజ్ఞులు - సేకొని కీర్తలు చేయుచు నుందు ;
 రేకథఁ జెప్పిన నిహవరోన్నతులు - ప్రాకటంబుగఁ జేర్చి ఫలియించుఁ బ్రీతి ;
 నేకథఁ జెప్పిన నీప్పితార్థములు - గైకొని పుణ్యముల్ గడఁగి కాన్పించు.
 ననువిచారములు నాయంతరంగమునఁ - గొనకొని కృతిసేయఁ గోరుచున్నంత ; 40

—: గంధరచనకుఁ గారణము :—

శ్రీరమణీయులై సృష్టినత్రములు - గోరి వర్ణనసేయఁ గోనవంశమున
 పలితనదాచారభానుఁ డై తోచి - కలికాలదోషాంధకారంబు ద్రోలి,
 గురుధర్మపథముల కొలఁదులు దెలిసి - పరస్పరనక్షత్రపంక్తుల నణఁచి,
 నిత్యపుణ్యోదయనియతిఁ బెంపొందు - నత్యున్నత ప్రతాపాభిరామునకుఁ
 గరదీప్తినిజుగ్ధ గంగా ప్రవాహ - పరధరణీపాల ఫాలాక్షరములఁ

గలపూర్వగర్వపంకము లొప్పగడుగు - నలవుమై ననమానుడగు సత్యనిధికి
 శరణార్థి రాజన్యపట్టదాదార - కరపద్మనకుఁ గోనకాటభూపతికి,
 నయనయోదయదయాయతనిత్యముతికి - బ్రియతనూజన్మఁడై పృథివిఁ బెంపొందు
 రుద్రప్రతాపుండు రుద్రనిర్మలఁడు - రుద్రాత్మఁ డగు కోనరుద్ర నరేంద్రు
 పౌత్రుఁ డభంగుఁ డప్రతిమవిక్రముఁడు - గోత్రధీరుఁడు కులగోత్రవర్ధనుఁడు 50
 దివిజేంద్రవిభవుండు ధీరవర్తనుఁడు - భువనవిఖ్యాతుండు బుద్ధభూపాలు
 తనుజన్మఁ డక్షీణదాక్షిణ్యధనుఁడు - ధనధాన్యధనదుండు ధర్మధర్మజుఁడు
 అతిపుణ్యసౌజన్యఁ డరిభీమజన్మఁడు - డతిశౌర్యశరణన్మఁ డాజన్మభుఁడు
 కామినీకాముఁ డఖండవిక్రముఁడు - రామత్రయోదారరణవిశారదుఁడు
 చందనమందార చంద్రికాహార - కందళత్కుండేందు ఘనకీర్తిధనుఁడు
 పరఁగు కోనాన్వయపారిజాతమునఁ - బరిపక్వఫలరీతిఁ బరగినవాఁడు
 పౌలుచు కోనాన్వయ పూర్వాద్రియందు - వెలుగుభానుఁడు వోలె విలసిల్లువాఁడు
 దౌరిసికోనాన్వయదుగ్ధాంబురాశి - బరిపూర్ణచంద్రుఁడై భాసిల్లువాఁడు
 నిక్కి - యంతంతకు నిర్మలం బగుచు - దిక్కులఁ దనపేర్చి దీపించువాఁడు
 దానధర్మక్రియాతాత్పర్యరేశి - దానయై విసుతులఁ దనరారువాఁడు 60
 మగఁటిమి ననమానమహిమదీపింపఁ - బగతుట నవలీల భంజించువాఁడు
 బలితోగ్రరాజన్యబలవజ్రపాణి - లలిసౌష్ఠవానవు లలిఁ బోలువాఁడు
 స్రత్యక్షనృపవనపావకోజ్వలుఁడు - సత్యంబుచేతను సరిదగువాఁడు
 బలవదుగ్రరాతి బలసముద్రములఁ - గలఁచుచో మంథాద్రిగతిఁ బేర్చువాఁడు
 విమలోగ్రరాజన్యవిపులాంధకార - కమలాస్తబింబఖడ్గప్రభావిభవ
 విలసిలామరవధూ విమలాన్యకమల - ములవీరమధుకరంబులఁ గూర్చువాఁడు
 అరిన్మదప్రాణానిలాహారభుజగ - వరభుజాస్థాపితావనిగలవాఁడు
 కురుకేరళావంతికుంతలద్రవిళ - మరుమత్యకకరూశమగదపుళింద
 సరససుపాండ్యకోసలబర్పరముల - సరనాథసఖల వర్ణన కెక్కువాఁడు
 అతతసామభేదాదులనొప్పు - నీతిక్రమంబుల నెరసినవాఁడు 70
 రమణమై నాదిమరాజన్యరీతి - నమిత వైభవముల నమరినవాఁడు
 వినయనయోపాయ విజయసుస్థిరుఁడు - ఘనకీర్తి విత్థలజ్ఞైపాలవరుఁడు
 రాజసర్వజ్ఞుండు రాజసింహుండు - రాజశిరోమణి రాజపూజితుఁడు
 పకలజగద్దితచాతుర్యధుర్యుఁ - డొకనాఁడు కొలువున సున్నతుం డగుచు,
 బహుపురాణజ్ఞులు బహుశాస్త్రవిదులు - బహుకావ్యనాటక ప్రౌఢమానసులు,
 హితులు మంత్రులు పురోహితులు నాశ్రితులు - సుతులు రాజులు బహుశ్రుతులును గొల్వ
 దీపించి భూలోకదేవేంద్రువగిది - నేపారియున్నచో నింపు సొంపొంద

రసికులు భారతరామాయణాది - రసగోష్ఠిఁ జెల్లించ రసికశేఖరుఁడు,
 రామకథానుధారనరక్తుఁ డగుచు - నామహాసభలోన నందఱఁ జూచి,
 “రమణమైఁ దెనుఁగున రామాయణంబు - క్రమమొప్పఁజెప్పెడి ఘనకావ్యశక్తి 80,
 గలకవు లేవ్వారు గల రుర్విః” ననుచుఁ - దలపోయ విత్తలభరణిపాలునకు
 నున్నతమూర్తికి నురుయఁగోనిధికి, విన్నవించిరి వేడ్క - విబుధులు గడఁగి
 “నీతనూజన్మండు నిపుణమాననుఁడు - ధూతకల్పఁడు బంధురనీతియుతుఁడు
 సర్వజ్ఞఁ డనఁముండు చతురవర్తనుఁడు - సర్వపురాణవిచారతత్పరుఁడు
 కమనీయబహుకళాగమవిచక్షణుఁడు - సుమనీషిపోషణోత్సకసుఖోన్నతుఁడు
 కవిసారస్వభాముండు కవికల్పితరువు - కవిలోకభోజుండు కవిపురందరుఁడు
 ప్రత్యర్థిరాజన్యబలవజ్రపాణి - ప్రత్యర్థిసృపదావపావదోష్ట్యులుఁడు
 భీకరనిజఖడ్గబింబితస్వర్గ, లోకాసురక్తత్రిలోకదుర్జముఁడు
 వరసాధుజలజాతవనజాతహితుఁడు - పురుషచింతామణి బుద్ధభూమిభుఁడు
 నీ కతిభక్తుండు నిఖిలశబ్దార్థ, పాకజ్ఞఁ డత్యంత పాండిత్యభనుఁడు 90,
 మఱియు రామాయణమర్తధర్మజ్ఞఁ - డెఱుఁగునాతని బిల్వ మీకథఁ జెప్ప,”
 పనిన మజ్జనకుఁ డుదాత్తవర్తనుఁడు - నను నర్థిఁ బిలిపించి, నను గారవించి,
 “భూమిఁ గవీంద్రులు బుధులును మెచ్చ - రామాయణంబు పురాణమార్గంబు
 తప్పక నాపేరఁ దగ నంద్రబాషఁ - జెప్పి ప్రఖ్యాతంబు సేయింపు ముర్సి”
 నని యానతిచ్చిన నమ్మదూక్తులకు - ననయంబు హర్షించి, యట్ల రావింపఁ
 బనిపూని, యరిగండబైరపుపేర - ఘనుపేర మీనరగండాంకు పేర
 లలితనద్గుణగణాలంకారుపేర - నలఘునిశ్చలదయాయతబుద్ధిపేర
 నాతతకృతిపేర నతిపుణ్యుపేర - మాతంద్రీవిత్తలజ్ఞానాథుపేర
 రాజులు బుధులును రసికులు సుకవి - రాజులు గోష్ఠిని రాగిల్లి పొగడఁ
 బదము లర్థంబులు ధావముల్గతులు - పదశయ్య లర్థసౌధాగ్యము ల్యతులు 100,
 రసములకల్పన లాప్సనసంగతులు - నసమానరీతులు నన్నియుఁ గలుగ
 నాదికవీశ్వరుఁ డైన వాల్మీకి - యాదరంబునఁ బుణ్య లందలు మెచ్చఁ
 జెప్పిన తెఱఁగున శ్రీరామచరిత - మొప్పఁ జెప్పెదఁ; గథాభ్యుదయ మెల్లనినః—

—: కథాస్థారంభము :—

సునతపస్సావ్యాయకమనీయశీలు - మునినాథు నారదు మునిలోకవంధ్యు
 ననసుతపోవిధి యైన వాల్మీకిఁ - గనుఁగొని యొకనాఁడు కర మర్థి నడిగె,
 “ఎవ్వఁడు శ్రీమంతుఁ? డెవ్వఁడుశాంతుఁ? - డెవ్వఁడుసువృణ్యఁ? డెవ్వఁడున్నతుఁడు?
 ఎవ్వఁడు నీతిజ్ఞఁ? డెవ్వఁడుప్రాజ్ఞఁ? - డెవ్వఁడు దుర్దముం? డెవ్వఁడు త్తముఁడు?
 ఎవ్వఁడుజితకాముఁ? డెవ్వఁడజేయుఁ? - డెవ్వఁడునిరసూయుఁ? డెవ్వఁడాధ్యుండు?
 ఎవ్వఁడు సువ్రతుం? డెవ్వఁడుదారుఁ? - డెవ్వఁడుసుచరిత్రుఁ? డెవ్వఁడు సముఁడు?
 ఎవ్వనికన్కకు నింఁద్రాదిసురలు - దవ్వదవ్వలనుండి తలఁకుచుండుదురు? 110
 అట్టివాఁడిలఁబుట్టి యరిగెనో? యిష్ట - పుట్టెనో? యిఁకమీదఁబుట్టనున్నాఁడో?”
 యనినఁ ద్రిలోకజ్ఞఁ డైననారదుఁడు - దనబుద్ధినెంతయుఁ దలఁపొసేమాచి
 “యామహి శ్రీవిష్ణుఁ డిపుడు జన్మించె, రాముఁడై దశరథరాజున; కతఁడు
 నియతాత్మఁ, డతిశౌర్యవిధి, కృపాజలధి - జయశాలిస్వజనరక్షణవిచక్షణుఁడు
 కంబుకంఠధరుఁడు చక్కనిమేనివాఁడు - బింబారుణోష్ఠండు పీనవక్షుండు
 వెడదకన్నులవాఁడు విపులాంసపలుఁడు - నిడుదచేతులవాఁడు నియతవర్తనుఁడు
 వేదవేదాంగరోవిదుఁడు కోదండ, వేదవిదుండు వివేకభూషణుఁడు
 కమలాస్త్రతేజంబు కడలిగాంధీర్య - మమరాద్రిదైర్యంబు, నవనినైరణయు,
 ధనదునిత్యాగంబుఁ దనయందుమిగులఁ - ననువొందునిత్య కల్యాణవిగ్రహుఁడు,
 కౌసల్యకానంద కరుఁడు శ్రీకరుఁడు - భాసురత్వైలోక్యపావనమూర్తి 120
 రాముఁడైయిలఁబుట్టి రాజశేఖరుఁడు - రాము నిష్ఠుని వేఁడ రాజు పంపఁగను,
 చూనివెంటను దోయి, మఖమునుగాచి - దానవి నలు కూల్చి దైత్యుని ద్రుంచి,
 రాతి నాతిని జేసి, రాముఁడు వేగ - సీతఁ జేకొనుటకు శివునిల్లు విటిచి,
 భ్యాతిగా సీతను గడుఁ బెండ్లియాడి - సీతతోడనుగూడి, చెలఁగియయోధ్య
 కేతెంచుచోటను గెరలుచు విప్రుఁ - డేతెంచి, నిలిచిన నేవునఁ గదిసి,
 వాపోవ నాతని బలువిల్లు దిగిచి - కోపంబుతో మునుఁ గొమరొప్పఁడిసి,
 యేపున నందఱు నెద వేడ్కమీట - నాపట్టుననెవచ్చి యప్పురిఁజేరి,
 “యాన క్రియావరాజ్యాధిపి క్తునిగఁ - జేసెద” నని తండ్రి చెలఁగి యయోధ్యఁ
 బట్టంబు గట్ట భూపతి సమకట్ట - మట్టుమీటినయట్టి మంథర యపుడు
 నెట్టనఁ గైకతో నెఱినాటఁ జెప్పఁ - గట్టడికైకసంగరమునఁ దొల్లి 130
 రెండువరంబు లర్థించినదోటఁ - జండించి, కాననస్థలికి రాఘవునిఁ
 బనిచిన, జనకునిప్రతినకై పూని - జనకజాలక్షణసహితుఁడై వెడలి,
 దేవనంబునను నెంతేవనంబునను - బావనమునిధర్యఁ బరఁగునయములఁ

గరుణమైఁ గాపాడి ఖరదూషణాది - శిరములు శరములఁ జెందుచెందాచీ,
 ముశ్యమాకంబున నినజఁ జేపట్టి, వశ్యత నొకకోల వారిఁ దూలించి,
 సీతకై చలపట్టి సేతువుగట్టి - పాతకదశకంఠపదిరల గొట్టి,
 సీతతోఁ గూడి, యశ్రితలోకపారి-జాతంబు వనచరజాతంబు గొలువ.
 వింద్రాదివినుతుఁడై యేతెంచి, రామ-చంద్రుండు నిజపూజ్యసామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ
 జాలించుచున్నాఁడు; ప్రజలకువేడ్క - గీలించుచును గృతకృత్యుఁడై "యనుచు 140
 నారాముచరిత మాద్యంతంబు చెప్పి - నారదముని పోయె నలినజుపురికిఁ;
 మునివతివాల్మీకిముదమొప్ప నంతఁ - దనశిష్యుఁ డగుభరద్వాజుండు దాను
 బ్రకటింప సజ్జనభావంబుపోలె - నకలుషజీవనం బై కరం బలరు
 తమసానదికిఁ బోయి, తన్నుదీవారి - దమయనుష్ఠానము ల్దగఁ జేయుచుండి.
 యాయేటిదరిఁగ్రొంచయమశంబుప్రేమ - గాయజకేళిమైఁగవయుచో, నొకటి
 నొకబోయచంపిన, నున్నయాక్రొంచి - ప్రకటకోకంబునఁ బలవింపఁజూచి,
 దగవును ధర్మంబు తలపోసి మోని - పగదాయ నబ్బోయపై నల్కరించుచు.
 "యోరినిపాదుండఁ యోరిపాపాత్మః - యోరిః సికెగ్గేమి యొనరించెఁ రోరిః
 కామించి క్రొంచముల్ గవయుచో నొకటి - నేమిటికైచంపి తిబ్బంగిఁ గదిసిఁ
 యీపాతకమున ననేకదుఃఖములు - ప్రాపించి తిరుగుము బహువత్సరములు " 150
 అనిబోయ శపియించి, యంత వాల్మీకి - దనశిష్యుఁ డగు భరద్వాజునిఁజూచి,
 పలికెను శ్లోకంబుపద్ధతిగాను - "బలికినపల్కును బలుమాటుచూడ
 చందోనిబద్ధమై సమవర్తపంక్తిఁ - బొంది నాలుగుపదంబుల హృద్య మగుచు
 విది చాలవిన్నయ మీశాపవాక్య - పదములు దమయంతఁ బద్యమై నిలిచె."
 వనిన భరద్వాజఁ డాదిగాశిష్యు - లనురక్తిఁ బలియించి రాపద్యమంతఁ
 ననఘఁ డా వాల్మీకి యాశ్రమంబునకుఁ - జనియున్నచో బ్రహ్మ చనుదెంచుటయును
 నెదురేగి పదముల తెరఁగి తోడైచ్చి - కుదురుగాఁ గుశపీఠి గూర్చుండఁజేసి,
 కరమర్థిఁ బూజించి, కరములు మొగిచి - పరఁగ కాపాక్షరపద్యంబుఁ జదువ
 విని, బ్రహ్మ నగి, "పద్యవిషయమై వాణి - యనఘః సీముఖమున నవతరించినదిః
 శ్రీరాముచరిత మశేషంబు నాకుఁ - గోరి నారదుండు సంకోచించి చెప్పె. 160
 నదివి స్తరించి నీ వఖిలంబుచెప్పు - నది; సర్వమును దోచు"నని చెప్పి పోయె.
 సీరీతిఁ గృప వరం బిచ్చి మన్నించి - సారసగర్భుండు ననినవిష్టుటను.
 మఱి నిర్మల ధ్యానమతిఁ బూని మోని - తఱిగొని సకలంబుఁ దలపోసిచూచి.
 రఘుచరిత్రము, దశరథుచరిత్రంబు - రఘురాముజన్మంబు, రామువర్తనము,
 శాటకవధయు, సుద్ధండరాక్షసుల - యాబోవహరణంబు, యజ్ఞరక్షణము,
 దనరుగంగామహత్వంబు, గౌతముని - వనితను శాపంబువలనఁ బాపుటయు,

ధనువుఁద్రుంచుటయు, సీతావిహాంబు - చనుచోటజమదగ్నిజాతునాగ్రహము,
 రామాభిషేకసంరంభంబు, దుష్ట - కామిని కై కేయికష్టభాషణము,
 నభిషేకవిఘ్నంబు, నడవికి రామ - విభుఁడు వోవుటయు, భూవిభునిశోకంబు,
 దశరథమరణంబు, దశరథరాముఁ - గుశలసంభాషియై గుహఁడు గాంచుటయు, 170
 నురుపుణ్యు లటఁగంగ ను త్తరించుటయు - వరతపోనిధి, భరద్వాజు గాంచుటయు,
 వరిగి, యాచిత్రకూటాద్రి నెక్కుటయు - భరతుండు రఘరాముపజ్జఁ జేరుటయు,
 వన్నచేఁ బాడుక లర్థిమైఁ బడసి - మన్నన లింపార మగుడి వచ్చుటయు,
 దండకాగమనంబు, తగిలి విరాధుఁ - జండవిక్రము నందు సంహరించుటయుఁ,
 బరమపుణ్యనిశరభంగుఁగాంచుటయుఁ - బరువడి మునులతోఁ బ్రతినలాడుటయు,
 చని యయ్యగఁస్త్రుస్తాశ్రమము చొచ్చుటయు - మునిచేత దివ్యాస్త్రములు వశయుటయు,
 మునిచెప్పఁగా వారు ముడమున వేగ - చని పర్వతాలలో సరగనుండుటయు,
 మోహించి రాక్షసి మొనసి వచ్చుటయు - నూహించి దానితో నొగిఁ బల్కుటయును,
 సుక్కుర రామానుజుండు శూర్పణఖ - ముక్కును, శెవులును మ్రోడుసేయుటయు,
 నదివోయి ఖరదూషణాదిరక్కసుల - కదిచెప్ప వారంత నలిగి వచ్చుటయు, 180
 నురువడి రఘరాముఁ డొక్కఁడే కడఁగి - ఖరదూషణాదుల ఖండించుటయును,
 నట రావణునిబుద్ధి నలుకఁపుట్టుటయుఁ - గుటిలమారీచుండు క్రొవ్వివచ్చుటయు,
 నసురాధిపతి సీత నపహరించుటయు - విసువక రాముఁడు విలపించుటయునుఁ,
 నని జటాయువుచావు నవలఁ గబిఱుఁ - గనుటయు, మఱి పంపకడకుఁ జోవుటయుఁ,
 గరమర్థిఋశ్యమూకమున సుగ్రీవుఁ - డరుదెంచి కనుటయు, నతనిసఖ్యంబు
 వాలినుగ్రీవులవైరంబు తెఱఁగు - చాలంగ రాముండు సప్తతాళముల
 నేలఁ గూలఁగనేసి నెమ్మి మెప్పించి - వాలి నొక్కమున వధియించుటయును,
 దారావిలాపంబు దశరథమానుఁ - డారవిసూను రాజ్యమున నిల్పుటయు,
 మానవవతియంత, మాల్యవంతమున - వానకాలం బెల్ల వసియించుటయు,
 గాకుత్స్థకుశోపంబు కపిసమాగమము - నేకతంబున ముద్రి కిచ్చిపుచ్చుటయు, 190
 నలయక కప్పలు సీతాన్వేషణంబు - సలుపుటయును, బిలసందర్శనంబు
 నాక్షణంబున మహేంద్రాద్రి నెక్కుటయుఁ - బక్షిఁద్రుఁడైన సంపాతిదర్శనము,
 వనధిలంఘనమున వనధిచుద్యమునఁ - జనుచోట మైనాకసందర్శనంబు,
 మదమెత్తి సింహిక మారుతసూనుఁ - గదిసి వచ్చుటయు, లంకాప్రవేశంబు,
 లంకను నొప్పించి లలనచే నచట - లంకత్రోవయుఁ గని లంకఁ జొచ్చుటయు,
 నంతఃపురంబున కరిగి చూచుటయు, - నంత నశోకవనావలోకనముఁ,
 దెఱిగొప్ప నందు వై దేహిఁగాంచుటయు, - నెఱుకకు నానవాలిచ్చి దేర్చుటయు,
 బెనచి యావనమెల్లఁ బెఱికివైచుటయు, - హనుమంతుఁ డత్తటి నక్షిఁజంపుటయు,

బవనజః డటః బట్టువడి పోవుటయును, గవిసి లంకాపురి గలయఁగాల్పుటయు,
 మానిసిమణిశిరోమణి నిచ్చుటయును - మానితాత్తుం డబ్బి మరలదాటుటయు, 200
 మధువనహరణంబు, మణిప్రీతినిచ్చి - యధిపతి మామతి నాశ్వసించుటయు,
 వినకులాధిపుడు దండె త్రిపోవుటయు, - వనధీరంబున పచ్చి నిల్పుటయు,
 వనరాశి త్రోవ యివ్వక క్రొవ్వుటయును - గొనరాని రాముండు గోపించుటయును,
 నంతభీషణుఁ డధిపుఁ గాంచుటయు - జింతించుటయు మఱి సేతుబంధనము,
 జడధిదాటుటయును, జనిలంకమీఁద - విడిసిపేర్చుటయు, దోర్వీర్యంబుమెఱసి
 కర ముగ్రులగుకుంభకర్ణాదివీర - వరులఁ ద్రుంచుటయు రావణునిఁ జంపుటయు,
 నాభిభీషణుని లంకాధినాయకునిఁ - గావించి పట్టుంబు కరుణఁ గట్టుటయు,
 ననుపమశుద్ధిబ్రహ్మాదుల మెచ్చ - జనకజ రమురామచంద్రుఁ డించుటయు,
 నెలమి టుప్పుక మెక్కి యెల్లరువేడ్కఁ - జెలఁగి యంభోనిధి సేతువుమీఁదఁ
 దెలిసి శ్రీకంఠఁ బ్రతిష్ఠసేయుటయు, - వెలయ నయోధ్యకు వేగవచ్చుటయు, 210
 భరతుగాంచుటయును, బట్టాభిషేక - మరుదుగా రమురాముఁ డవధరించుటయు,
 గవినై న్యవతుల నర్కజవిభీషణుల - విపులనంపద లిచ్చి వీడుకొల్పుటయుఁ,
 బరికించి ప్రజలకాపదలొందకుండఁ - గరుణఁజ్రోచుట, యనుకథలెల్లఁదెలిసి
 వెలయ నిర్వదినాల్గువేలశ్లోకములు - గలిగి, యేనూఱునగ్గల విస్తరిల్లి
 కాండంబు లాఱింబఁ గరమొప్పమిగిలి - యుండ, రామాయణ మొప్పఁగావించి
 యొనరఁ దక్కినకథ లుత్తరకాండ - మునఁ జెప్పి, వాల్మీకిమునినాథుఁ డంత
 ఈకథ పఠింప నెవ్వరు నేర్తు - రీకథ జగముల నెబ్బంగి వెలయు,
 ననుచుండ కుశలపు లనఘమానసులు - మనసిజాకారులు మంజుభాషణులు,
 జననుతుల్ సంగీతసాహిత్యవరులు - మునివేషధారు లిమ్ములవచ్చి మ్రొక్కి,
 “యనఘ ! రామాయణంబిర్థితోఁజదువ-జనుదెంచితిమి మమ్ముఁజదివింపవలయు,” 220
 ననిన సంతోషించి యమ్మునీశ్వరుఁడు - “తనమనోరథమెల్లఁదలరూడె” ననుచు
 గేయమై పాశ్యమై కేవలపుణ్య, దాయకం బగు రఘూత్తమచరిత్రంబు
 ననుపమతంత్రీలయాన్నితఫణితి - మునిపతి చదివింప ముదమొప్పఁ జదివి,
 కమణ్యంగారాదిరసములేర్పడఁగ - సమవృత్తిభేదముల్ నంది సమాన
 సమధికశబ్దారసంగతు లెఱిఁగి - క్రమమొప్పఁ బాడుమఁ గవగూడి వారు
 మునిజననభల నిమ్ములఁబూజనములు - గొని, వినోదింపఁ గాకుత్స్థవల్లభుఁడు
 కెలయఁ దమ్ములు దాను వేడ్కలంపొందఁ - గొలువిచ్చి వారలఁ గోరి రావించి
 గారిరూపంబులు వారినిల్కడలు - వారిని ర్తలతరవాగ్విశేషములు,
 నకు నింపొనరింపఁ దత్కథాక్రమము - వినుచుండె రాముఁడవిష్విధమెట్టిదనినః—

—:కుశలపులు శ్రీమద్దా)మానుని కథను గానము చేయుట:—

ద్వాదశయోజనాశ్చాయం బగుచు - నైదుయోజనముల నదివెళ్ ల్పగుచు 230
 విపుణత మయునిచే నిర్మితంబగుచు - నెపుడుశాత్రవకోటి కెరుచుచు క్కుగుచు
 కౌలదిమీతినభానుకులజులకెల్ల - కులరాజుదానియై కొనియాడఁ బరఁగి
 సరయువుపొంత కోసలదేశమునను - ధరణికిఁ దొడ వయోధ్యాపురంబొప్పు ;
 మణిగోపురంబుల మణితోరణముల - మణికుట్టిమంబుల మణిగవాక్షములఁ
 గేశికాగృహములఁ గృతకశైలముల - బాలానిలంబులఁ బటహనాదముల
 మహితవారణముల మానితాశ్వముల - బహురథప్రతతుల భటకదంబముల
 విమలసౌధంబుల విపణిమార్గములఁ - గమనీయవనములఁ గమలాకరములఁ
 జెఱువుల బావుల జెఱకుదోటలను - దఱుచైన శాలికేదారవారములఁ
 బరిఘలఁ గోటలఁ బసిడిమాడువులఁ - గరమొప్పు లోకవిఖ్యాతమై పరఁగు.
 నాపురి దళరథుం డను మహారాజు - చాపవిద్యావరజాలకార్ముకుడు 240
 చతురుపాయజ్ఞుండు షాద్గుణ్యశాలి - సతతశక్తిత్రయసంధానకర్త
 ధర్మోత్తరుండు కృతాద్వరుండు శ్రీకరుండు - ధర్మ శాస్త్రపురాణతాత్పర్యపరుండు
 అజునినందనుండు బాల్యాదిగానియతిఁ - బ్రజలపాలించిన పరమపావనుండు
 జంభారికై పోయి శంఖరాసురుని, దంభం బణించి ముక్తమునిచేత
 మందారపుష్పదామములు గైకొన్న - యిందుమతీపుత్రుఁ దీనకులాధిపుండు
 తేజంబు కాంతియుఁ దెగువయు నేర్పు - రాజసంబును నుదారతయు ధైర్యంబు
 మొదలైనసద్గుణంబులప్రోదియగుచు - నుదయార్కుగతిఁదనయుగ్ర తేజంబు
 దీపితంబై యేడుదీవులఁ బర్వ - భూపాలతిలకమై పొలుపొంద నేలు.
 నన్న రనాథుకులాంగనామణులు - మున్నూటయేబండ్లు ముఖ్యులై యందు
 నచలతపోశీల్యమైన కౌసల్య - కుదకుంభనిర్జితకోక యాకైక 250
 యనఘచరిత్రయానానుమిత్రయును - వినుతికెక్కిరి త్రయీవిద్యలోయనఁగ.
 నిలమిఁదనతనికి హితపురోహితులు - పొలుచువసిష్ఠాదిపుణ్యసంయములు
 అనఘాత్మకుండు దృష్టి యనువాడువిజయుఁ - డనువాడు సిద్ధార్థుఁ డనువాడు మఱియు
 సర్థసాధకుండు జయంతుండు నీతి - తీర్థుఁడశోకుండు భీమంతుఁడైన
 మంత్రపాలకుండు సుమంత్రుండు ననఁగ - మంత్రులుగల రెనమంద్రునాతనికి.
 నామంత్రులందఱు నన్యోన్యహితులు - స్వామికార్యవిచారచతురమానసులు
 పరమ ర్హదేనోపాయధారేయు - లరసి ప్రజారక్ష యాచరింపుదురు.
 అట్టివా రెనమంద్రు నఖిలకార్యములఁ - బట్టున దిద్దఁదీర్చును జాలికొలువ
 నెష్టాక్షరముల బాహుష్టకంబులను - స్రష్టయై వెలయు నారాయణుకరణి

దశరథుండలరె, నాతనిదేశమునను - గృథుడు కొండీడు రోగియు దరిద్రుండు 260
జారుండు మఱి యనాచారుండు పుణ్య - దూరుండు క్రూరుండు తుచ్చుండు జడుడు.
మందుండు మఱిలేరు మందునకై నః - నందలు మణికుండలాద్యలంకృతులు
నందలు ధర్మవరాయణచిత్తు - లందలు విహితకులాచారరతులు
అందలు సకలశాస్త్రాబ్ధిపారగులు - నందలు శ్రీవిష్ణునతిభక్తిపరులు.
ఈచందమున రాజ్య మేపు దీపింప - భూచక్ర మెల్ల నేర్పున నేరియేలి
ప్రకటరాజ్యాంగసంపదఁ దేలితేలి, యొకనాడు దశరథుం డుల్లంబులోనఁ

—:మంత్రులతో దశరథుండు పుత్ర కామేష్టి సేయుట కాలోచించుట:—

దనకు సంతతిలేమిఁ దలపోసి వగచి - తనకు నాయువు వేగ తగఁదోయె ననుచు
మనమునఁగుండుచు నుజ్జయునాతండు - తనమంత్రివరుల నందఱను రప్పించి
మనముగఁగొలువిచ్చిమనతఁగూర్చుండి - తనమంత్రివరుల నందఱఁజూచి పలికెఁ
“బెక్కుదానంబులు పెక్కుధర్మములు - పెక్కుయాగంబులు పెక్కువఁజేసి 270
పెక్కేండ్లు మంటి; శోభితకీర్తిగంటి; - మక్కువ మీవంటిమంత్రులు గలుగఁ
గొడువలేదేమిటఁ; గొడుకులులేని, కొడువ యొక్కటిగాని, కులముద్ధరించు
కొడుకులులేకున్నఁ గోరిపుణ్యములు - వడయ రుత్రమలోకపదపు లెవ్వరును,
గానఁ బుత్రులఁగానఁగా నాకువలయుఁ - గాన నేనిక లోకము లెల్ల మెచ్చఁ
దలకొని యశ్వమేధముసేసి, పిదప - నెలమితోఁ బుత్రకామేష్టి చేర్చెదను.
ఈయాగములచేత హితము రంజిల్లఁ జాయకపుత్రులఁ బడసెదనేను.”
వనిచెప్ప వారలు నతినంభ్రమమున - మనమున సంతోషముగ్గులైయున్న
నామంత్రివరుల నందఱఁ జూచి - తా మని మాహించి తగవొప్పఁ బలికె
“మనవమంబుగ నేను నశ్వమేధంబు - వినయంబునఁజేసి విబుధులు మెచ్చఁ
బుత్రులకొటకునై పుత్రకామేష్టి - నేరోత్సవంబుగ నేఁజేయువాడ.” 280
వని తగవమఱకు నందఱఁ బనుప - ననఘులు మఱి వసిష్ఠాదులు వచ్చి
విలిచిన మ్రొక్కుచు నెలమిఁ దోడైచ్చి - పలికెను వారితోఁ బార్థివోత్తముడు.
“అనఘవసిష్ఠసంయములార! యిపుడ - ఘనమైనహయమేధకంబు నాచేత
జేయించి పుత్రైకసిద్ధిసొందుటకుఁ - జేయింపుడి దానిఁ జెచ్చెఱ”నన్న
నలవడ నీచేయు హయమేధమఖము - నెలకొని యేమింక నిర్వహించెదము.
మది నెన్నశక్యమే మఖరాజమహిమ? - యిదిగాక పుత్రకామేష్టియుఁ జేయఁ
దనయులఁ గాంచెడు ధన్యమానసుల” - ననవుడు ఘర్షించి యవనినాయకుండు
అందఱఁ బనిచి కుద్ధాంతంబుసొచ్చి - సుందరీమణుల కాకుభవార్తఁ జెప్పి,
యనురక్తి నేకాంతమైయున్న వేళ - ననఘుండు సూతుఁ డిట్లనియె భూపతికి:—

—: ఋశ్యశృంగ వృత్తాంతము :—

“ధరణీశః మీకు సంతానసంప్రాప్తి - వెరవైనకథ మున్ను విన్నాడ నేను ; 290
భూమీశః విను మంగ భూమీశుకొడును - రోమపాదుడు గుణారూఢుండు దొల్లి
యేమిపాపముననో యెఱుంగఁజొప్పడక - యామహిలోవర్షమటు కుర్వదయ్యె..
దా నేలి పాలించు ధరణీపై నెందు - వానలు లేకున్న వగలను తెంది,
వరమునీంద్రులచేత వర్షహోమములు - పరువడి సేయించి, పడయరాకున్న
ధూరిశోకంబునఁ బొగలుచునున్న - యారాజుఁ గనుఁగొని యమ్మును లనిరి,
“యోమహీపాలక! యోరాజచంద్ర! - యామహిపై వానలిటఁ బర్చుటకును
నొకయుపాయమ్ము మే మొగిఁ జెప్పువార; - మకలంకమతితోడ ననువాందఁజేయు;
పరహితోన్నతుఁడు విభాండకసుతుఁడు - చిరపుణ్యనిధి ఋశ్యశృంగుఁ డన్వాడు
నగధైర్యః పుట్టిననాఁటనుండియును - నగరరాష్ట్రంబు లెన్నఁడు నెఱుంగమిని
నతఁ డెందు నాఁడువారను పేరునెఱుంగ;-డతఁడు తాపసవృత్తి నడపులనుండు; 300
వసుదేశ! యతఁడిందు వచ్చినఁ జాలు; - వెనఁబాయ నీయనావృష్టిదోషంబు.”
నాపుడు మునినాథు నగరి కేరీతి - రావెంటు నని విచారముచేసి తెలిసి
అతఁడు వచ్చుటకును నాత్మఁజింతించి - మతిమంతు లగునట్టి మంత్రులఁ బిలిచి
మునులను రప్పించి ముదమొప్ప నడుగ - మునులును మంత్రులు ముదముతోఁ జెప్పు
మనమున సంతోషమహిమ శోభిల్ల, మునులమాటలు విని మోదంబుమీఱ
మందెను భూకాంతుఁ; దొగి మౌనులనిరి, దండిగ నోరాజః తలపోసి యిపుడు
వారకాంతలనెల్ల వసుదేశ! పంపు; - వారకాంతలచేత వనముల కిపుడు
దండిగాభక్త్యముల్ దగవారికిచ్చి - మెండుగ వనముల మేటివస్తువులు
పెట్టి పంపుము నీవు పెంపుతో ననుచు - గట్టిగాఁ గాంతలు కడుప్రాదసతులు
తిన్నగనటుపోయి తెఱఁగొప్పఁగాంచి, మన్ననచే మౌనిమహిమ వీక్షించి, 310
తియ్యనిభక్త్యముల్ తెఱఁగొప్ప నిచ్చి - నెయ్యంబుచే మది నెఱిఁ గరఁగించి,
యాటలఁబాటలఁ దేటమాటలను - బాటలగంధులు పదిలులై నిలిచి
మనవెల్లఁగరఁగించి, మఱివెంట నంటి - మనసిజాకారలు మఱి మాయవన్ని
యచ్చుగ నిటురాఁగ, నతడు వెన్దగిలి - వచ్చును; నిందుకు వసుదేశ! వినుము.”
అనిచెప్పి మునివర్యు లటచనిరంత - ఘనముగా నారాజు కరుణ నారాత్రి
మనమలరగ నుండి, మఱునాఁడులేచి - మునులను దలచుచు ముదమొప్ప సంత
వసురక్తిఁ గడుఁబ్రోడ లగు వారనతుల - విసుతయోవనరూప విభ్రమవతుల
మనసిజ మోహనమంత్ర దేవతలఁ - బనిచె నొప్పెడువారిఁ బాటించి యతఁడు..
అతివ లమ్మునియున్న యదవికిఁజోయి - యతని యాశ్రమభూమి కల్లనఁజేరి

చతురనర్తనకళా సంగీతగతుల - నతనికిఁ దమయొప్పు లర్థిఁ జూపుటయు 320
 నాపుణ్యవిధి వారి నాఁడువా రగుట - రూపింపనేరక రుచులఁ జేపడక
 యలసయానముల నీయడవిలో నొప్పు - మెలఁగెడు నివి వింతమ్మగములోఁ గాక
 యనుచుండ నొక్కనాఁ డతివలు ప్రీతిఁ - దనుఁ జేరవచ్చినఁ దప్పక చూచి.
 చన్నులపే రడ్డి, చన్నులమీఁద - నున్నహారములకు నుపదేశ మడిగి,
 “మాకుఁగొమ్మొక్కటి మస్తకమ్మునను - మీకుఁగొమ్ములురెండు మెరసె తొమ్మునను;
 నేవృక్షములఁ గల్గె నివి యపూర్వములుఁ - మీవల్కలము లతిమ్ముదులంబు లరయఁ
 మాజటాబింధంబు మాడ్కివిగావు - మీ జటాబింధము లైఱుఁగులఁబొదలె;
 మేనిబూడిదెఱుఁత మేల్తావిగొట్టు - వీనులవిందు లీవేదనాదములు;
 కని విని యెఱుఁగ మిక్కాననభూమి - మునులకు నీవేషములు గలవొక్కొ;
 ఎక్కడిమును?” అన్న నింతు లాఘనుఁడు - చిక్కుట బావించి చెలఁగి నవ్వుచును 330
 “నానుపూర్విగ శ్రుతిహారియౌ సామ - గానంబుపాడి, చక్కఁగఁ బదక్రమము
 శుద్ధమార్గంబునఁ జూపంగ నేర్తు, - మిద్దర మాచర్య లెఱుఁగ మీతరమె?”
 యని నేర్చుమాటలనమ్మునిస్సామిఁ - గనుఁద్రామి, మఱియు నక్కన్యకామబాలు
 “ఎవ్వరితనయుఁడ? పెవ్వఁడ? వేల - యివ్వనంబున నుండు? తెఱిఁగింపు” మనుడు
 “అమలకీర్థులఁ బుణ్యుఁడగు విభాండకుని - కొమరుండ; ఋశ్యశృంగుండు నాపేరు;
 నిపులతపోవిష్ట వెలయ నీ యడవిఁ - దపముసేయుటకు నై తగిలి వర్తింతు.
 రాగీరఘీస్నానపరత మాతండ్రి - యోగిపుంగవులతో నొగి నేగినాడు;
 యందుదేశంబుల నెఱుఁగక యిచట - దండిమైఁ దపములు తగవొప్పఁజేసి.
 దలకయన్నాఁడు ఘనత మాతండ్రి - సదమలచిత్తుడై నదృశ్రివిపుడు.
 యుండు మీ రిచటికి విచ్చేయుకతన - ననఘుండనైతిఁ, గృతార్థుండ నైతి; 340
 రాతండ్రికృపచేత మఱియునిచ్చటను - నాతతంబుగఁ దప మనువొంద నెపుడు
 నీ యిచ్చటనుండుఁ జతురతతోడ - వాసిగా వనములవరున మిమ్ములను
 నినయప్పుడు నాకుఁ గడుఁజోడ్యమయ్యె - ననువొందఁ జోదమా యాశ్రమమునకు?”
 వి మునులను వారియాశ్రమంబునకు - గొనిపోయి ఋశ్యశృంగుండు పూజించె,
 లనాగ లమ్ముని యిచ్చినపూజ - యలరుచుఁ గైకొని, యతనివీక్షించి,
 మునివరః మావనంబునఁ దెచ్చినార - మనుపమఫలరాజ మనుచు లడ్వములు
 తిరసంబుల మనోహరము లైనట్టి - యతిరసంబులు వడ లలరుమండిగలు,
 రమోరసములు చవులుగ్గడించి - పేరువెట్టఁగరాని పెక్కుభక్త్యములు
 ప్పిన నమలుచు నెడనెడఁ జవుల - మెచ్చుచుఁ దనిసి యామెలఁతలఁ జూచి
 క్కిళ్లు మ్రింగుచుఁ గొసరి యడ్డుచును - జొక్కుచు నందంద పొరిదిఁ జేచాచి 350
 యన్నిట్టిఫలముల మునివరులారః - యెన్నఁ దేనెఱుఁగను నేవనంబులనుః

మీతవంబె తపంబు ? మీతపోవనమె - యీతపోవనముల కెక్కుడు భరణి ?
 ననివల్క నయ్యింతు లల్లన నగుచు - ననువారఁ దనులత లఁట పోఁకఁగదిసి
 తావియూర్పులచేతఁ దాఱిమిదూలి - పోవ నొయ్యన ముఖాంబురుహంబులొత్తి
 పలుకులఁగళకులఁ బాటతేటలను - బిలుపుల సొలపుల బేలించి, యతని
 హృదయంబు గరఁగంగ నిరుచన్నుగవలు - గదియించి, బిగియారఁ గొఁగిక్లమరపి,
 “యనఘ ! పోయెద; మిదె యాశ్రమంబునకు” - నని విభాండకుడెన నడరినభీతి
 నరిగి చేరువనుండి రావనంబునకు : - నరవిందలోచన లరిగినపిదప
 వారింక నెన్నఁడు వత్తురో యనుచు - నాముశ్యశృంగుండు నట నిద్రలేక
 యారాత్రి వేగించి, యష్టులునాఁడు - ఆరమణులఁ గన్నయచటి కేతేర, 360

-:ముశ్యశృంగుండు వారాంగనల దగిలి రోమ వాదునియింటికి నచ్చుట:-
 నందియ తైలయంగ ననడుఁగొఁదీఁగె - లందంద వడఁక రాయంచలనడల
 మగువని వచ్చి యామహితాత్మఁ గాంచి - నగుమొగంబులతోడ నలుదట్లఁజేరి
 “మునివర ! మావనంబునకు రావలయు ;” - ననివల్క రాకకు ననుమతించుటయు
 కని చాల వెలఁదులు ఘనమునిఁజూచి - మనసులు గరఁగంగ మఱిమఱి వలికి,
 తమయుపాయంబులఁ దమవిలాసములఁ - దమకంబుపుట్టించి, తరలాక్షి లంత
 విస్తారపథ మని వెఱచి పోవమికి - హస్తపల్లవముల నాందోళికగను
 నొనరెడుదీపంబు లొకవంతమ్మగము - గొనివచ్చు తెఱఁగునఁ గొనివచ్చి రతని :
 నతఁడు వచ్చుటయు నయ్యంగరాజ్యమున - నతులవర్షములు సస్యము లొప్పె నంత.
 నకలసౌభాగ్యము ల్పులలితంబుగను - నకలంకమతితోడ నానృపుఁ డుండి
 యామానిఁ గనుఁగొని యతిభక్తియుక్తి - నేమంబుతోఁ బూజ నెమ్మిఁ గావించి, 370
 యనఘండు దనకూతు నారాజు శాంత - యనుదానినిచ్చిన నారాజునింట
 నతఁడుండ, దశరథుం డమ్మునిఁ దెచ్చి - హితమతిఁ బుత్రకామేష్ఠినాఁ బరఁగు
 క్రతు పష్టునీంద్రుచేఁ గావించెనేని - సుతులనల్వర బహుశ్రుతుల సున్నతుల
 నాతతోన్నతిఁ గాంచు” ననిచెప్పెఁదెలియ - నాతోడఁ దొల్లి ననత్కుమారుండు
 అటుగాన నీవింక నాముశ్యశృంగుఁ - బటుభక్తియుక్తిఘైఁ ద్రార్థించి తెమ్మ,
 అనిచెప్పి యాసూతుఁ డరిగినపిదప - మనమున సంతోషమమతలు నెలఁగ,
 ననువరి దశరథుం డారోమపాద - జననాథువీటికిఁ జని ముశ్యశృంగు
 మువివతిఁ గని మ్రొక్కి ముదముతోననియె - “వినవయ్యః మునిచంద్రః విమలమానసుఁడ
 యనువందఁ బుత్రుల నడుగుట కేను - మనమునఁదలపోసి మమత ఏకదకుఁ 380
 గొనకొని వచ్చితిఁ ; గొనుము నీ”వనుచు - ఘనమున గృవపుట్ట మఱి సుతిసేసి,
 క్రతువున కాచార్యుఁగా వరియించి - యతులితచతురంతయా నాధ్యుజేసి

చచ్చుచో దూతలవలను వీక్షించి - పుచ్చి ముందర వారిఁ “బురమును నగరు
 వానపువ్వుతోడ వైభవం బొప్పఁ - గై సేయవలయును గడువేగ మీరు”.
 అవివల్క వారును సరిగి పౌరులకు - వినిపింపఁ జేసిరి : వివిధశిల్పముల
 దుందుభిశంఖాదితుములనాదముల - నందంద మ్రోయించి; రంత భూపతియుఁ
 భురమునకేతేరఁ బురజను లేయు - పరమమంగళతతు ల్పరఁగఁగైకొనుచు.
 సతనువిరోధ్యసాధ్యకునయోధ్యకును - జతురుడై తోడైచ్చె శాంతతోగూడ :
 నీరీతి నాబుశ్యశృంగుని దెచ్చి - భూరమణుం డంతిపురమున నునిచి
 విత్తార్హ్వ పాద్యాదివిధులఁబూజించి - యతికృతార్హదై నైతి నని సంతసించె : 399
 వానమయంబున నారాజనతులు - కొనల్యమొదలుగాఁ గలవారు వేడ్క
 నలువొంద జేనియానతిఁ బూని చాల - నలరి సంతసమున నాశాంతకపుడు
 మహితభూషణవస్త్రమాల్యాదు లిచ్చి - బహువిధంబుల వారిఁ బ్రార్థించి; రంతఁ.
 గొంతకాలమునకుఁ గువలయజనులు - సంతోష మెనఁగ వసంత మేతేర.
 నడరెడువేడుక నాబుశ్యశృంగు-కడకు భూపతి వచ్చి కడుభక్తి మ్రొక్కి.
 “నన్నుతస్థితి నన్ను సంయమిప్రవరః - చెన్నొంద జన్నంబు సేయింపవలయు”
 పని విన్నవించిన నొఁగాక యనుచు - నినకులో త్రముఁజూచి యిట్లని పలికె.
 “వేగంబై తెప్పింపు విహితంబులైన - యాగసంభారంబు లన్నియు నధిపః”
 యనవుడుఁ దగువారి నమ్మై తెఱంగు - లొనరింపుఁ దనుచు నియోగింపఁబనిచి.
 యఖిలసంభారంబు లన్ని దెప్పించి - మఖముచూచుటకు సుమంతునిఁ బంపి 400
 కేకయజ్ఞనాథుఁ గీర్తినాథు - నాకాశరాజు నవ్యాహతతేజ
 జనకాంగరాజాదిజననాథవరుల - ననఘ చరిత్రుల నర్చి రప్పించి.
 మనుజనాయకుఁడు సుమంతుతోననియె - “ననఘుల వేదవేదాంగపారగుల
 గృహమేథు లగువారి గృతతంత్రభావ్య - మహితార్థనిశ్చయమతులభానురుల
 బరగు సుయజ్ఞ జావాలిఁ గళ్యపుని - సురుదిరాత్తుని వనిపుని వాడుదేవు
 రయమునఁ దోడ్పొ-నిరమ్ము నీ”వనినఁ - బ్రియమున నాతండు పెంపొర సరిగి
 యురుభక్తి నందఱ నొగిఁ దోడితేరఁ - బరువడిఁ దా నర్హ్య పాద్యాదులిచ్చి,
 నిర్మలవ్రతనిత్యనిష్ఠార్థమైన - ధర్మార్థయతముగాఁ దగుమాటఁ బలికె.
 “మునులారః ! కొడుకులు మును నాకు లేమి - మనమునఁదలపోసి మమత రెట్టించి
 మిత్రసూక్తుల నశ్వమేధయాగంబు - పుత్రులకొఱకునై పుత్రకామేష్టి 410
 సేయంగ నీ బుశ్యశృంగుఁ దోడ్దెచ్చి - మీయనుగ్రహము గామించి యున్నాఁడ.”
 ననవుడు నావసిష్ఠాదినయములు - జననాథుమాటకు సంతోషమంది
 “యినకురో త్రమః రోకహితమాచరింపఁ - దనయులఁగోరునీతలఁ పొప్పు నింక
 వశ్యంబువిడుపు మీ యశ్వమేధమున - విశ్వరక్షకులైన విక్రమోజ్జ్వలులు

నలుపురు కొడుకులు నరనాథః నీకుఁ - గలిగెద"రని పల్కఁ గడు సంతపిల్లి
 సవనయోగ్యంబైన జవనాశ్వమరసి - భువనపావనమూర్తి పూజించి నొనఁబ
 బ్రకటిత బిరుదాంక పట్టికగట్టి - యొకయేఁడు దనయిచ్చ సుర్విఁ జరింప
 సమకట్టి విడిచె నశ్వంబు రక్షింప - విమతోగులగునైన్య విభులతోఁగూడ.
 సంత వసిష్ఠాదు లనుమతిసేయ - వింతఁగా శిల్పకోవిదుల రావించి,
 నరయపును త్తరస్థలి యాగళాల - విరచింపఁగాఁ బంచె వేదోక్తనరణి. 420
 మణియు నానాదేశమనుజవల్లభుల - వఱలువిప్రస్థపాల వైశ్యకూర్పులను
 రప్పించె; సంత వర్షముపూర్ణమైన - నెప్పటిమధుమాన మేతేర స్పృహఁడు
 చిరతపోనిధిఋశ్యశృంగునస్తుతియు - గురునియానతియుఁ గైకొని మంచివేళ
 స్పృహను కాంతాఋశ్యశృంగులతోడ - నిహితసంభారవర్జిత హోమకుండ
 రహితమై యేకవింశతిరమ్యమూప - మహితమై శ్రౌతధర్మక్రియాచార
 విహితమై మాయాప్రసీదదైతేయ - రహితమై సకలాఘరహితమై యొప్పు

—: దశరథుఁడు యాగదీక్ష వహించుట :—

యాగవాటమువొచ్చి, హయమువచ్చుటయు - యాగదీక్ష వహించి యతిభక్తిఁబొంది
 మునుల వసిష్ఠాదిమునిజనోత్తముల - ఘనుల ఋత్విక్కులగా వరియింప
 సవనత్రయం బభిష్టమున నొనర్చి - ప్రవిమలయూషాగ్రబద్ధంబులైన
 జలచరంబు లరణ్యవరములు విహగ - ములు సురగంబులు మొరలుగానొప్పు 430
 పశువుల మున్నూటిఁ బ్రథితాశ్వమొకటి - విశసించి క్రతుకర్త వేడులు ప్రీతి
 నేమంత్రములతోడ నేవలలములు - గామించి వేలువఁగా జెప్పుచుండు.
 నామంత్రములతోడ నావలలములు - కామించి వేల్చిరి కడఁగి ఋత్విజులు.
 అనలుండు సప్తజిహ్వలఁ బ్రజ్వరిల్లె; - ననిమిషుల్ దనిసి రాహవిరాదికముల;
 నాయాగదినముల నాకొన్నవాఁడు - నాయాసపడినవాఁ డరసిన లేఁడు.
 సారమృష్టాన్నవత్తపటీరకనక - హీరభూషాదినంతృపులేకాని
 యేక్రియలందును నెడపడకుండ - నీక్రియ హయమేధ మీదేరుటయును,
 వెనుక జ్యోతిష్టోమవిశ్వజిదాది - ఘనయాగతతులు సాంగము మీఱఁ జేసి,
 యధ్వరదక్షిణై పూర్వదేశ - మధ్వర్యవకును బ్రహ్మకు దక్షిణంబు, 440
 పౌనరంగఁ బశ్చిమభూమి హోతకును, - దనర నుత్తరము సుధాతకు నిచ్చె.
 నిల నయోధ్వయుఁ దర్క నెల్లదేశముల - నలరి యిచ్చిన ముదమంది ఋత్విజులు
 “ఎప్పు డేలుదుము నీ విచ్చినదేశ? - మెప్పుడనుష్ఠాన మేము నల్పుదుము?
 ఏమేడ? దేశంబు లేలుట లేడ? - భూమికి వెలయిమ్ము భూమీశ! మాకు”
 ననవుడుఁ బదికోటులగు సువర్ణములు - కనకంబు నలుమడికలధౌతచయముఁ

గోరంగ నొకలక్షగోవులనిచ్చె - నాముశ్యశృంగాదు లైన ముత్తిజాలు
 నవిపంచుకొని ముదమందిరి పీఠిః - బ్రవిమలాధ్వరకర్త పరిచారకులకు
 సరనాయకుఁడు సువర్ణములు కోటియును - వరభూషణంబులు వలయువారలకుఁ
 గామితార్థంబులు కామించువారి - కేమి వాక్కుచ్చిన నింపారనిచ్చి,
 పరఁగుభూసురులకు భక్తితో మ్రొక్కి - వరుస వారిచ్చు దీవనలు గైకొనుచు 450
 బ్రకటదివ్యాంబరాభరణాదు లొసఁగి - యకలంకచిత్తుఁడై యవభృథం బాడి
 శ్రీమహితుఁడు ముశ్యశృంగుచే బుత్త - కామేష్టిఁ జేయింపఁగా నేగుదెంచి,
 క్రమమొప్ప యాగభాగములు గైకొన్న - యమరు లారావణు నాత్మలోఁ దలచి,

—: దేవతలు బ్రహ్మకడ కరిగి రావణు బాధలఁ దెల్పుట :—

బ్రహ్మఁ గనుంగొని ప్రణమిల్లి నిలిచి - “బ్రహ్మ! నీవరశక్తిఁ బంక్తికంధరుఁడు
 ప్రవిమలాచార్యుల బ్రహ్మరివరుల - దివిజుల మునుల బాధింపుచున్నాఁడు.
 దారుణవరశక్తి దలఁప మాచేత - వారిజాసన! వాఁడు వారింపఁబడఁడు.
 సురగణంబులతోడ సుత్రాముఁబట్టి - పరిభవింపుచు నేచు బాహుదర్పమున
 గంధర్వయజ్ఞదిగణముల మునుల - బంధించు సాధులఁ బట్టి బాధించు.
 వాఁడన్న కులగిరు ల్వడవడ వడఁకు - వేడిమిచూపఁగ వెఱచు భాస్కరుఁడు.
 పీఠతో నతఁడున్నపీఠ నెన్నఁడును - దేకువచెడి గాలి దిరుగంగవెఱచు, 460
 నన్నిశాచరుఁ గన్న నాబోవమెనఁగ - మున్నీరు కడలొత్తి మ్రోయంగ వెఱచు.
 నేపునఁ గన్నప్పు డెల్లమఘ్నేచు - పాపాత్ముఁ డగునట్టిపంక్తికంధరుని
 నంతంబు నొందించు నాయుపాయంబు - చింతింపవలయు నీచిత్తంబులోన”
 ననవుడు నాతెఱంగంతరంగమునఁ - గని బ్రహ్మయును దేవగణము నీక్షించి
 “యమరులచేఁ జావఁ డసురులచేత - నమయఁడు గంధర్వసమితిచేఁ జెడఁడు
 రజనీవరులచేత గ్రాగ డెన్నఁడును - భుజగసంఘములచేఁ బొలియఁ డెన్నఁడును
 యక్షులచే నీల్గఁ దాలంబులోనఁ - బక్షియాథంబుచేఁ బడఁడు, వానికిని
 వరమిచ్చునప్పుడు వాక్రవ్వఁడయ్యె - నరులఁ గావున వాఁడు నరులచేఁజచ్చు
 విశదంబుగా నింక వినుఁడు హిరణ్య - కశిపుఁడు లోకముల్ గారింపనాఁడు
 పరసింహరూపంబు నారాయణుండు - ధరియించి వాని విచారించినాఁడు : 470
 వాడె పీఠై విశ్రవసునకుఁబట్టి - వాఁడు గావున నేఁడు నారాయణుండు
 పీఠి నిర్జించు నవ్వీష్ణుని నభయ - దానంబు మనమింకఁ దగ వేడవఁజయ”
 పని దేవతలతోడ నాబ్రహ్మవలుక - ననువొంద నందఱు నప్పుడే కదలి
 యమృతాద్వికడ కేగి యచ్చుతుఁగాంచి - విమలచిత్తులు నయి విబుధులు వేడఁ
 గరములుముకుళించి కడుభక్తిమ్రొక్కి - యరుదుగసురలప్పు దావిఁబుఁగాంచి

—: దేవతలు విష్ణువును నుతించుట:—

సన్నుతించిరి మది సంతోషమెసఁగఁ - “గనకాక్షశిక్ష : లోకత్రయాధ్యక్ష :
 వనజాలయావక్ష : వసుమతీరక్ష : - వనజాక్ష : మాకు నెవ్వరు లేరు దిక్కు
 నీ వొక్కఁడవుదక్క నిక్కమీమాట - గోవింద : పరిపూర్ణగుణ : చిదానంద :
 దేవ : జగన్తయ : దేవాదిదేవ : - దేవ : నిస్తారక : దివ్యావతార :
 శుభమూర్తిశరణంబుఁ జొచ్చినమాకు - నభయమిచ్చితిగాదెయమృతాబ్ధిఁదొల్లి, 480
 తలపోయ దానవదళన : నీడాహు - బలవిక్రమంబులఁబరఁగులోకములు :
 భక్తవత్సల : నిన్నుఁబరికింపఁదరమె ? - భక్తియోగముదక్క బయలుమాటలను
 మధునాదనుఁడ : నిన్ను మదిలోన నమ్ము - నధికపుణ్యుల కెందు నాపదల్లలవె ?
 జగదుద్భవస్థితిసంహృతగుతులు - దగ వినోదంబులై తనరు ; నీమాయ
 నాధారభూతమై యఖిలలోకములు - మాధవ ! దాల్చు నీమహనీయతనువు ;
 అపిరాజతల్ప : నీయలరు వైభవము - మహిమఁజూడఁగ నవాఁజ్ఞనసగోచరము ;
 శరణాగతత్రాః : శరణులోకేశ : - శరణార్థు లగుమమ్ము జనుఁ గావ నీకుఁ ;
 గావునఁద్రైలోక్యకంటకుండైన - రావణుఁ బొలియించి రక్షింపుమమ్ము ;
 మా కొకకార్యంబు మనలకచేసి - లోకకీర్తులఁబొందు లోకైకవినుత :
 నిర్లలిచితుండు నిశ్చలవ్రతుఁడు - ధర్మశీలండు నుత్తమగుణాన్వితఁడు, 490
 నగుచున్నదశరథుఁ డశ్వమేధంబు-తగఁ జేసి మదిశుచిత్వముననున్నాఁడు,
 కాకుత్స్థస్థంకునికాంతలఁడిలఁప - నేకాంతలను వారి కెనసేయరాదు,
 సరమూర్తులొప్పంగ నాలుగంశముల - సరసిజోదర ! నీవు జనియింపవలయు ;
 వరశక్తి సురల కవధ్యుఁడై లోక - పరితాపకరుఁ డైన పంక్తికంధరుని
 మునుల గంధర్వకింపురుపుల సురలఁ - బనివడఁ జంపిన పాపాత్ముఁ జంపి
 సవనము లేనియింపు సంయమివరుల - భువనము ల్రక్షింపు పుండరీకాక్ష !”
 యని విన్నవము సేయు నమరులఁ జూచి - వనదగర్జితగతి వనజాక్షఁ డనియె.
 “సురలార ! మీ రింక సుఖమున నుండుఁ - డరిగి మర్త్యమున నేనవతారమంది,
 యాదట బంధుమిత్రమాత్యపాత్ర - సోదరయుతు దశాస్యుని గీటడంచి,
 విందార నేలెవ నియతితోఁ బదునొ - కొండువేలేడు లీకుంభినీతలము 500
 నజనివరంబున నవనీతలమున - రజనీచరేంద్రుండు రాజ్యలఁగలిగె”
 వసుచు షరం బిచ్చి యజుని వీడ్కొలిపి - యనిమిషులను బంపి యసురారి చనియె,

—: దశరథునకు యజ్ఞపురుషుఁడు దివ్యపాయస మొసఁగుట:—

అప్పుడు విమలహోమాగ్నిలోనుండి - యొప్పెడుపుణ్యాత్మ దోకదివ్యమూర్తి
 హరినీలనీలాంగుఁ డరుణాంబరుండు - తరుణార్కతేజుఁ డుదగ్రవిక్రముఁడు

పరఁగఁ బాయసముతోఁ బసిఁడిపాత్రంబు - కరమున ధరియించి గ్రక్కున వెడలి
 తనుఁజూచి యద్భుతాదరమున లేచి - వినయాఘ్యుడై యున్న విభుని వీక్షించి
 “భూనాథ ! విను యజ్ఞపురుషుండ సుతుల - నే నీకు నీఁగోరి యేతెంచినాఁడ ;
 నాదట నీపాయసాన్నంబు పుచ్చి - నీదేవులకుఁ బెట్టు నిష్కతో” ననిన
 వసురాగమునుబొంది యవనీకుఁ డతని - ననయంబు పూజించి యాపాయసంబు
 తా నందుకొనియె సుధాకలశంబు - చే నందుకొన్నశచీపతిఁఁజెప్పి : 510
 నంతఁ బ్రాజాపత్యుఁ డటుమాయమైన - నంతఃపురంబున కరిగి భూవిభుఁడు
 రమణు లెదుర్కొని ప్రమదాబ్ధిఁదేల - నమరనిర్ధి తమైన యాపాయసంబు
 సగము కౌసల్యకు సగములోఁ బుచ్చి - సగము సుమిత్ర కాసగములో సగము
 కైకకు నిచ్చి యుత్కంఠ నాసగము - ప్రాకటంబుగ సుమిత్రకు నిచ్చె మఱియు
 నప్పాయసాన్నంబు లర్పిభుజించి - యప్పుడు గర్భిణు లైరి నా రెలమి,
 తగిలి వారలఁజూచి దశరథేశ్వరుఁడు మిగులనానందించి మెఱసెఁ జూపఱకు ;
 మొగి ఋశ్యశృంగాదిమునుల భూపతులఁ - దగునర్చనము లిచ్చి తగ వీడుకొలిపి
 పరమాసురాగుఁడై పడఁతులు దాను - ధరణీకుఁ డయ్యయోధ్యకు నేగుదెంచె
 దమయాగభాగము లగిలి కైకొన్న - యమరులు దమలోక మరిగెడుచోట

—:బ్రహ్మ దేవతలను వానరులఁగాఁ బుట్టుడనుట:—

నా కంజగర్భుఁ డింద్రులఁ జూచి - లోకరక్షణకారోలుఁడై శౌరి 520
 ధారణిపై నవతారంబు సేయ - మీరును దోడ్పాటు మేకొనవలయు,
 నటు గాన లోకహితార్థవర్తనులఁ - బటుపరాక్రమరూపబలపయోనిధుల
 బలగర్వముల మిమ్ముఁ బ్రితిపోల్పుఁ జాలు - బలియార వానరపతులఁ బెక్కండ్రఁ
 గిన్నరగంధర్వభేదరయక్ష - వన్నగామరసిద్ధభామలయందు
 బుట్టింపుఁ డే మున్ను పుట్టించినాఁడ - నెట్లన బలపయోనిధి జాంబవంతు
 నది యెట్టి దనిన నే నావలించుటయు - నుదయించెఁ జిరతరాయుష్షంతఁడతఁడు
 అని బ్రహ్మ తమతోడ నానతిచ్చుటయు - విని సంతసిల్లి యావేల్పులందఱును
 అనిమిషపతి వారి ననలుండు నీలు - నినుఁడు సుగ్రీవు సురేజ్ఞుండు తారు
 సింధువల్లభుఁడు సుషేణు గుహ్యకుఁడు - గంధమాదను విశ్వకర్తయు నలుని
 దివిజవైద్యయుగంబు ద్వివిదమైందులను - దివిరి పర్వన్యాధిదేవత శరభుఁ 530
 గరువలి హనుమంతుఁ గడఁగి పుట్టింప - ధరణిఁ బుట్టించిరి తక్కినసురులు
 తమతమనత్వము ల్దగఁ బుచ్చి పేర్చి - యమితకౌర్మ్యుల వానరాధీశవరుల
 నావానరులు జగదాప్తవర్తనులు - దావాగ్నితుల్య లదగ్రవిక్రములు
 పర్వతాకారులై భాసిల్లువారు - పర్వతయోధులై పరఁగెడువారు

భీమసాహసికులై పెంపారువారు - కామరూపంబులఁ గరమొప్పువారు
 దఱిమి యబ్బలనైన దాఁబెడువారు - పెఱికి కొండలనైన భేదించువారు
 నఖదంష్ట్ర హేతుల నలిఁ గ్రాలువారు - నఖిలలోకోత్తరులై యొప్పువారు
 ధారజీనైన విదారించువారు - నై రూఢికెక్కియు నరుదుగ వారు
 కొందఱు సుగ్రీవుఁ గొందఱు వాలిఁ - గొందఱు హనుమంతుఁ గొందఱు నీలు
 గొందఱు నలమైందకుముదులఁ గొలిచి - యెందు నభేద్యులై యేపుదీపించి 540
 మలయదర్ధరంగంధమాదనవింధ్య - ములు మొదలగుకైలములఁ గాననముల
 బహుజలననదీప్రాంతదేశముల - విహరించుచుండిరి వేడ్కతో నంత
 మహనీయపాయసమహిమచేఁజేసి - యహిమాంశుకులపత్నులందు గర్భంబు
 లలవడ నాధాన మైనదిమొదలు - కలిమిఁగైకొనెఁ బేదకాసు లెంతయును
 నమృతాన్నరుచిలోన నడఁగక వెలికి - గమనించె నన దేహకళ వెల్లవాతె
 రావణు సామ్రాజ్యరమముక్కునల్పు - గావించుటకు సూచకము లివియనఁగ
 ననవత్యతాదోష మంతయు వెడల - మొనపెనాఁ దగెఁ జనుముక్కులనల్పు
 చెక్కులు పలచెక్కెఁజిట్టుము ల్పలిసె - నిక్కెనాభులు వశు ల్పైరులకుఁ బాసెఁ
 దలచాపెఁ గోర్కు లంతఁఁగ్రమంబునను - నెలలు తొమ్మిదియును నిండినపిదప
 వర్జితమధుమానవరకుళ్ల పక్ష - పూర్ణయౌ నవమివి బుధవానరమున 550

—: శ్రీ రామాదులజననము :—

మహిఁ బునర్వసుతారమధ్యాహ్నవేళ - గ్రహపంచకము నుదగ్రస్థితిఁ దనరఁ
 దొలఁగక గురుఁడు చంద్రుఁడుఁ గూడియుండ - లలితకర్కాటకలగ్నంబునందు
 నర్వలోకాధారు జగదేకవీరు - శర్వాదిదేవతా సంస్తూయమాను
 దివ్యలక్షణకళాదేదీవ్యమాను - నవ్యయు నసమాను నార్తార్తిహరణు
 భవ్యఁ జిదానందుఁ బరమకల్యాణు - దివ్యుల రక్షించు దీనార్తిహరణు
 గుణగణాలంకారు గురుకీర్తిహారు - ఫణిరాజశయను శ్రీపతి హృషీకేశు
 నాకమలోదరునర్థాంశమునను - గాకుత్స్థకులు రాముఁ గనియెఁ గౌసల్య
 యదితి యింద్రుని గన్నయనువునఁ దూర్పు - సుదతిచంద్రునిగన్న చొప్పున, నంత
 భూలోకవిదితమై పుష్కలక్షత్ర - లాలితం బగు మీనలగ్నంబునందు
 గమలాప్తనమలేజుఁ గమలాప్తవంశుఁ - గమలాప్తు భరతుని గనియెఁ గైకేయి 560
 ప్రణుతింపఁ దగునట్టి ఫణితారకమున - గణితకర్కాటకలగ్నంబునఁ గవల
 దరళలోచన సుమిత్రాదేవిమిత్ర - చరితుల లక్షణు శత్రుఘ్నుఁ గనియె.
 దివి మ్రోసె నప్పుడు దేవదుందుభులు - దివి నాడి రప్పుడు దేవకామినులు
 పొరిదిరి బువ్వలవాన సోనలై కురిసెఁ - బరితోష మందిరి బ్రహ్మాదిసురలు

కలయ నయోద్యలోఁ గలవార లెల్ల - వెలసి రుత్సవముల వీరు వా రనక
 అప్పుడు దశరథుఁ డనఘు వసిష్ఠ - రప్పించి జాతకర్తములు సేయించి
 పుత్రోత్సవంబును పొరియించె దివిజ - నేత్రోత్సవంబుగా నిఖిలపౌరులకుఁ
 బురుడు దీరినయంతఁ బుణ్యాహవేళ - వరుస నానుతులకు పంఢోన్నతులకు
 నామకరణములు నలువుర కిప్పు - డేమట కీవు సేయింపు వసిష్ఠ
 యనవుడు నౌఁగాక యని తనమదిని - గనుఁగొని పలికెను గౌనల్యసుతుని 570
 రముక్తిడయని ఛాతు రాజిల్లుమండ - రమయతి యననొప్పు రామనామంబు
 కైకేయితనయుండు ఘనబలాన్వితుఁడు - సుకుమారతనుడునుశ్లోకుండు గాన
 భరత నామంబున బరఁగు సుమిత్ర - కిరవైనసుతులకు నింపుసొంపెనఁగ
 లక్షణ గుణులు సంలక్షించి చూడ - లక్ష్యణశ్రుష్టు లనునామ మొదవుఁ
 గానవీరలు మహామనవుణ్యమతులు - ఈ నలువురకును వివి నామము లన
 లక్ష్యనమన్వితులకు రామభరత - లక్ష్యణశ్రుష్టు లలితాఖ్య లెనఁగ
 నొగి నామకరణంబు లొప్పుఁ గావించి - తగ నర్థకోటులు దానంబులిచ్చె

—: శ్రీ రామాదుల బాల్యము:—

వారలు తల్లులు వరుస దాదులును - బోరామిందమునర్చి బోషింపఁబెరిగి
 కల్లరినగవులఁ గన్నులుదెజిచి - యల్లనల్లనఁ దప్పు టడుగులువెట్టి
 మల్లడిగొనుచొంకుమాటలునేర్చి - యెల్లవారికిఁ జాల నింపు లొనర్చి 580
 కొద్దిగా ముత్తెంపుఁ గొనఱునఁజాల - మద్దికాయలదాలు మలయఁ జెక్కిళ్లఁ
 బ్రాకటంబుగ పాలనాలేందుకకల - శ్రీకరాకృతి రావిరేక లల్లాడఁ
 బొగదొందు మగరాల పులిగోళ్ల మేలి - జిగి డెంపములయందుఁ జిందులుద్రొక్క
 నెడనెడఁ బలుపచ్చలేయడ్డిగలుగఁ - గడునొప్పు మొలనూళ్ల గంటలు మెలయ
 మువ్వలందెలు పదంబుల లొదలేయ - నవ్వలూటల జాల్యనటన లేర్పడఁగ
 విదైలునెఱపుచు విభునిముందఱును - ముద్దులుగులుకుచు మోహనాస్త్రుల
 నంత నానలుపురు నభివృద్ధిఁబొంది - సంతతపుణ్యులై సమచిత్తు లగుచుఁ
 దమలోనఁ గవహాడి దశరథాత్మజులు - రమణీయమూర్తులు రామలక్ష్మణులు
 భరతశత్రుఘ్నులు పాయక పుణ్య - నిరతులై చౌలోపసీతులై యంత
 మాయావినోదము ల్పరిగియాడుచును - నాయెడ రఘురాముఁడా ప్రతు దాను 590
 విందారుప్రేమతో నెట్టెలుగట్టి - చెండును దండంబు చెలువొప్పఁబట్టి
 తరమిడి యాదెడుతఱిని గైకేయ - పరపు డామంధర వడి నేగుదెంచి
 చిట్టంటుచేతలఁ జెండు దట్టుటయు - కట్టల్క రాముఁ డాకాష్ఠంబుచేత
 నడచిన నొక్కకా లప్పుడే విఱిగె - దడయక యందందఁ దమకించిరాము

నడరెడువేడ్కతో నాడంగఁజూచి - తడయకరాముపైఁ దగఁ గ్రూర ముంచి
 విరిగిన కాలితో వెనఁ గైక నగరి - కరిగి తద్యుత్తాంత మంతయుఁ దెలుపఁ
 దరమిడి కైకేయి దశరథాధిపున - కెఱిగింప నంతయు నెఱిగి భూవిభుఁడు
 అల వసిష్ఠుని నయోధ్యకును రావించి - వలగొని మ్రొక్కి - “యో వరమునిచంద్రః
 పీరికి వేదాదివిద్యలన్నియును - నేరువుఁ” డనుచు నానృపుఁ డప్పగింప
 ననఁముఁ డమ్మునినాథుఁ డట్లకావించె - జననాథుతనయు లాసంయమికరుఁడ 600
 గరిహయారోహణక్రమము లెఱింగి - వరరథారోహణనైఖరు లైరిసి
 యఖిలవేదంబులు నఖిలశాస్త్రములు - నఖిల శస్త్రాస్త్రవిద్యలు నేర్పిరంత
 వారిలో రాముఁ డవార్యశౌర్యమున - సారవివేకాదినద్గుణావళులఁ
 దేజరిల్లుచు విష్ణుదేవుండు గాన - రాజిలై నాదశరథుఁడును నంతఁ

—:విశ్వామిత్రుఁడు దశరథుని కడకు వచ్చుట:—

గొడుకులపెండ్లిండ్లు కొమరొప్పఁజేయ - నడరిచింతింప విశ్వామిత్రుఁ డంత
 వచ్చి నిలుచుయు దొవారికు లైరిసి - వచ్చి యాదశరథవరు నర్థిఁజూచి
 “యవధారు దేవ విశ్వామిత్రమౌని - తివిరి వాఁకిట నేగుదెంచి యున్నాఁడు”
 అనవుడు దశరథుం డాపులతోడ - మునివసిష్ఠుఁడు దాను ముదముతోనవుడు
 పరమేష్ఠి కెదురేగుపాకఠాసనుని - కరణి నెదుర్కొని ఘనశక్తి నెఱిగి
 యమ్ముని గొనిపోయి యర్హ్యపాద్యముల - నెమ్మిబూజించిననృపుజాచియతఁడు 610
 “కుశలమేప్రజలకుఁ ? గుశలమేనీకుఁ ! - గుశలమే నీముద్దుకొడుకుఁ గుఱులకు ?
 విశదవ్రతాచార వినుతవసిష్ఠ - కుశలమే ? మునులార ! కుశలమే ?” యనిన
 “నేమిటఁగొఱుతలే దేము ధన్యులము - నామందిరము పావనమ్ము చెన్నొంద
 భావితమూర్తి ! యోపరమమునీంద్ర ! - నీవు విచ్చేసితి నేఁడు మాకడకుఁ
 గాన లోకములఁ బ్రఖ్యాతుఁడనైతి - మానవాధిపులలో మాన్యుండనైతి.
 వచ్చినకార్యంబు వలనొప్పఁజెప్పఁ - డిచ్చమైఁ జేసెద నేకార్యమైన”
 వనిన విశ్వామిత్రుఁ డారాజుఁ జూచి - “జననాథ ! దశరాత్రజన్మంబుఁ దొడరి

—:కౌశికుఁడు యజ్ఞరక్షణార్థమై దశరథునితో రామునిఁ బంపుమచుట:—

కోరి యేఁ జేయుచోఁ గ్రూరరాక్షసులు - దారుణాకారు లిద్దఱు వచ్చివచ్చి
 మా యాగశాలలో మాంసరక్తములు - పాయక గురియుచు బ్రబలవిప్పుములు
 సేయుచు నున్నారు ; క్షితిపాల ! మాకు - నాయాగమధ్యంబునం దల్లరాదు ; 620
 అటుగాన నీ పుత్రు నఖిరామరాముఁ - బటుసత్త్వఁ గ్రతువొప్ప జాలించుకొలుకు
 గొనిపోవ వచ్చితిఁ గ్రూరులు దనుజు - లనిఁ జావ రొరులచే నతనిచేఁగాని
 యితనిమహత్వ మే నెఱుగుదు బ్రహ్మ - సుతుఁడైన యీవసిష్ఠుండును నెఱుగు ;

అనఘ ! రాముడు బాలుఁ డను బుద్ధి మాను-మనఘ నీవు త్రకుండనులోభ ముడుగుః
 క్రతుకర్త క్రతుమూర్తి క్రతుభాగభోక్త - యకఁడు లోకారాధ్యుఁ డతనిబుత్తెంపు
 మతులశస్త్రాస్త్రంబు లతని కేనిత్తు ; - నతనిచేఁ గ్రతురక్ష యగు-మాకు" ననుడుఁ
 బెలుకురి మూర్ఖిల్లి పెద్దప్రొద్దునకుఁ - దెలిసి వెల్వెలఁబాటి దీనుడై మిగులఁ
 గలఁగికంపించి గద్గదకంతుఁడగుచుఁ - బలికె విశ్వామిత్రుఁ డ్రొంది న్నపుడు
 "రాముఁడు బాలుఁడు రాముఁడు నినువు - రాముఁ డెఱుంగఁడు రణకళాకేశిఁ
 బదియును నై దేండ్లప్రాయంబువాడు - కదలెడిచిప్పకూఁకటి గలవాడు 630
 పరికించి తనయందుఁ బగవారియందు - సురుబలాబలగతు లూహింపలేడు
 ఇటువంటి పసిబిడ్డ నేలవేడితిరి - కటకట ! ఘనదయాకలితుండ వయ్య
 బహుదివ్యశస్త్రాస్త్రవతులు రాక్షసులు - మహితమామోహయమతులు రాక్షసులు
 నిపుణనంగరకకానిధులు రాక్షసులు - విపులభాహాదోపవిభులు రాక్షసులు
 వారితోఁ బోర నెవ్వఁడు రాముఁడనఁగ - వారేడ యితఁడేడ వరమునిచంద్ర
 యరువదివేలేడు లవనిఁబాలించి - తఱిదప్పి ముదిసి యీతనిఁగంటి నేను
 ఇతనిఁబుత్తెంచుట కేఁ జాలనయ్య - క్రతురక్షకై విచారములేల మీకు ?
 నేను సేనలఁ గూడి యీప్రొద్దెకదలి - పూనివచ్చెద నిదె పొందు మీవెనుక
 మునినాథ ! మీయాగమున విఘ్నకర్త - లగు రాక్షసుల శక్తు లవి యెంత గలవు
 వా రెవ్వరెవ్వరు ? వారిపేరేమి ? - యీరాఘవుఁడు వారి నెబ్బింగి గెలుచు ?" 640
 వనిన విశ్వామిత్రుఁ డనియె భూపతికి - మనువుల స్త్యబ్రహ్మనుచుండు ఖలుఁడు
 అవిశ్రవసుకొడు కఖిలకంటకుఁడు - రావణుఁ డుగ్రసంరంభుడై పనువ
 బలసి మారీచసుఖాహలాన్వరు - నలిరేఁగి యాగవిఘ్నములు నేయుదురు ;
 రాముఁడొక్కఁడు దక్క - రణభూమి వారి - నేమిచందంబున నెదురలే రొరులు ;"
 అనిపల్కి నమ్మక యధిపతి మఱియు - మునినాథుతోఁ బల్కె మోమోటలేక
 "బ్రహ్మనాలవవాడు పరమసాహసుఁడు - బ్రహ్మచే వరములు వడసినవాడు,
 అట్టిరావణచేత నటు పంపు వడసి - నట్టివారలగెల్ల నతఁడేమిచాలు ?
 వారిలా వెఱుంగక వచ్చెద ననుచు - మీటి పల్కితి నింక మెల్లనఁ జనుడు"
 ననవుడు రోషతామ్రాక్షుడై చూచి - కనలుచుఁ గటము లుత్కటములై యదర
 నొడలెల్లఁ గంపింప నురుగఁగి బలికె - నడరి విశ్వామిత్రుఁ డారాజుఁ జూచి 650
 "కాకుత్స్థ కులజులగతి విచారింప, కీకష్టదుర్భాష లేల భాషింప ?
 నేను వచ్చినపని యెఱిఁగింపు మంటి - పూని చేసెద నంటి ; బొంకెద విపుడు
 క్రతురక్షకై రాముఁ గడఁగి వేడుటయు - ధృతిమాలి యీనని తెగివల్కె దీవు ;
 సూన్యతేతర నిన్నుఁ జూడఁగారాదు - గానఁబోయెద"నంచుఁ గడఁగిపల్కుటయు
 జలవిధులింకె ; భూచక్రంబుగ్రుంగె - గలఁగె. లోకములు ; దిగ్గజములు మ్రొగె

దివిజలువెఱచిరి ; దిశలుగీడ్పడిమె - నవశంబులుగఁకొచ్చె నఖిలభూతిములు ;
అప్పుడు మాని కోపాటోపవృత్తి - తప్పక భావించి దశరథుఁ జూచి

—: వసిష్ఠముని దశరథునితో రామలక్ష్మణులఁ బంపుమనుట :—

యావసిష్ఠుఁడు వల్కె “నర్కవంశజులు - భూవలయంబున బొంకరెన్నఁడును ;
మిన్నందు నీకీర్తి మీవారి కీర్తు - లన్నియుఁ జెడుఁ గల్గలాడితివేని ;
విచ్చెద నని పల్కి యీకున్నఁ బోలియు - నచ్చుగాఁ జేసిన యఖిలధర్మములు ; 660
దశరథాధీశుండు ధర్మాత్మఁ డనఁగ - విశదకీర్తుల నీవు వినఁ బ్రసిద్ధుఁడవు ;
పుడమిలో నవనీశ ! భువనరక్షణము - గడవంగ ధర్మముల్ గలవె రాజులకుఁ ;
గాన రామునిచ్చి గాదినందనుని - మాననీయునిఁ బంపు మానవాధీశ ;
మనబలోన్నతులు రాక్షసు లీకుమారుఁ - డనికి దక్షిండుగాఁ డనుచు నీకొడుకు
తైశవంబున కింత శంకింపనేల ? - కౌశకుఁ డుండంగఁ గలుగునే భయము ?
అధిప విశ్వామిత్ర నత్కుగ్రతపము - లధికసామర్థ్యంబు లతివిచిత్రములు ;
భూనాథ ! యిష్టుహాపుణ్యుండు దేవ - దానవగంధర్వదైత్యులకంటె
నెఱుఁగు దివ్యాత్మంబు లిష్టుహాబాహుఁ - డెఱుఁగని విషయంబు లెందును లేవు
జనలోకనాయక ! జయయు సుప్రభయు - ననఁగ దక్షింకుఁతు లాజయవలన
సుప్రభవలన రక్షివధార్థముగ - సుప్రభుం డగు భృశాక్షుండు వేర్వేఱ 670
నస్త్రాకృతులఁ బుత్రు లరయ నేఁబండ్ర - శస్త్రాకృతుల తనూజన్తు లేఁబండ్రఁ
గామరూపంబులు గలవారిఁ గాంచి - భూమీశ ! యిచ్చె నీపుణ్యాత్మనకును
అదికారణంబుగా నఖిలశస్త్రాస్త్ర - విదుఁ డిష్టునియు నీవు వెఱవంగవలదు ;
ఈమునిమహిమపెంపెఱుఁగవే యకట ! - యీమునితో నాడి యే తప్పెదవు ;
ఈమునిచంద్రుతో నేఁగ రామునకు - సేమంబు జయమును సిద్ధమ్ము సుమ్ము ;
ఇతఁడు రక్కసులజయింపఁగారేఁడె ? - హితమతి నీవుత్తు నిద్దచారిత్రు,
నలముశస్త్రాస్త్రవిద్యలఁ బెద్దసేయ - వలసి యిచ్చటికి భూవర వచ్చెఁగాక
కాన రామునిఁ బంపు క్రతువు రక్షింప - నీనిర్వలాత్మని కిచ్చుట మేలు.”

—: కౌశికునితోడ రామలక్ష్మణులఁ బంపుట :—

అని వసిష్ఠుఁడు వల్కె నాత్మలో నమ్మి - జననాథుఁ డారామచంద్రుని బిలిచి,
బాలభావము చూచి బాష్పముల్పించి - యాలింగనముసేసి యర్థిడివించి, 680
చిప్పకూఁకటిమివ్వి, చెక్కిలి పుడికి - తప్పక యొక్కింతతడవు చింతించి,
పుణ్యాహవాచనపూర్వంబుగాఁగ - బుణ్యవ్రతంబులు పుణ్యహోమములు
గ్రహపూజనలుసేసి, కమనీయవస్త్ర - మహితభూషణములు మనసారనిచ్చి,
యొగిఁ దానుఁ గౌసల్యయును వసిష్ఠుండు - తగినదీవన లిచ్చి, దశరథేశ్వరుఁడు

పుణ్యలగ్నంబునఁ బుత్రరత్నంబు - పుణ్యాత్మఁ డగు గాధిపుత్రున కిచ్చి.
 నెమ్మియుఁ దెగువయు నెరిఁ బిరిగొనఁగ - నమ్మునిఁగొలిచి పొమ్మని వీడుకొలిపె.
 నప్పుడు లక్ష్మణుం డా రాముఁగొలిచి - తప్పకభక్తితోఁ దానును జనియె.
 బొదిచి పువ్వలవాన పొరిపొరిఁగురిసె - వదలక యనుకూలవాయువు త్విడె.
 వరమోషమంగళవాద్యము ల్తోసె - సుర లాకసంబునఁ జూచిరి ప్రీతి.
 నా రాఘవుఁ డప్పు డరుగుచిత్రముల - నారిపాటుల మహోన్నత శస్త్రములను (90
 మహితతూణిరముల్ మండలాగ్రముల - సహజంబుగాఁ బూనిసంప్రీతితోడ
 నక్షిణతూణిగోధాంగుళిత్రాణ - కక్షలంబకృపాణకలితులై దివ్య
 శరచాపహస్తులై సంయమిపిఱుఁద - గరము సంప్రీతిమైఁ గదలి రాఘవుఁడు
 ఆ వనజాపుని నర్థితోఁగొలిచి - పోవు నశ్యను లసఁ బోవుచో వేడ్క
 మరుపుణ్యమతు లర్థయోజనం బరిగి - సరయువుడ గర్వముఁబొందుటయు
 రామసౌమిత్రుల రమ్మని యపుడు - తా మున్ను దారుణతపముచేఁగొన్న
 కనకగర్భుని పుత్రికల సర్వమంత్ర - జననుల సర్వవాసాఖ్యవాయిసుల
 బల యతిబల యనఁ బరఁగుమంత్రముల - నెలమిమై వారలకిచ్చెఁ గోశికుఁడు
 ఆరామలక్ష్మణు లామంత్రశక్తి - నారూఢరవిఠేజులై బడలికయు
 నాఁకలిసీరువట్టాదిగా రుజుబు - సోఁకక బలవృద్ధి శోభిల్లి రంత
 సరయానదీతటస్థనిఁటిరాత్రి - దరుణకోమలదర్శనల్పంబులందు
 గోశికుచేఁ బుణ్యకథలొప్ప వినుచు - దాశరథులు ప్రమోదమున నిద్రింప
 నాగాధితనయుండు నాప్రభాతమున - వేగంబె మేల్కొని వేడ్కచిత్రమునఁ
 దనరంగ నటదృఢతల్పంబులందు - గనుమోడ్చియున్న రాఘవుల నీక్షించి
 "యరుణోదయంబయ్యె ననమాత్మలార - నిరుపమపూర్వాహ్లానిత్యకృత్యములు
 వలయువేమంబులు వరునఁగావింప - వలయుట మేల్కొనవలయు మీ"రనినఁ
 దెలిసి సంద్యావిధుల్ దీర్చి కౌశికున - కలరుచిత్రములతో నతిభక్తి మ్రొక్కి
 తరణివంశోత్తము ల్దారర్థిజనుచు - సరయుసురావగాసంగమంబునను
 బహుసహస్రాబ్దము ల్పాయనినియతి - బహుతపంబులుపేయుపరమసంయములఁ
 గనుఁగొని సంతోషకలితుడై గాధి - తనయుతోఁ బలికె నాదశరథార్తజుఁడు. 710

—: అంగ జేశ వృత్తాంతము :—

"ఎవ్వనియాశ్రమంబిది సంయమీంద్ర - ఎవ్వరుండుదురయ్య : యీతపోభూమి ?"
 ననవుడు "రామ : యనంగాశ్రమమన - వినఁబడు నిది లోకవిఖ్యాతమగుచు,
 సీయాశ్రమంబున నెలమితోఁ దపము - పేయుచు లీలమై శివుఁడున్నఁజూచి
 కందర్పుఁ డతిదర్పగర్వితుం డగుచు - నిందుశేఖరుమీఁద నేయంగఁజూచి

యదరి యాదేవుపాలాజెనలమునఁ - జెడుట ననంగాభ్యఁ జెందె లోకమున
 నంగసంగతిఁ దదీయాశ్రమభూమి - యంగదేశం బయ్యె నంతనుండియును.
 అరుదారఁ దపము లీయాశ్రమభూమిఁ - జరిపించుపుణ్యలు చరితార్థులెందు.”
 ననుచు విశ్వామిత్రుఁ డత్రైఱంగెల్ల - వినిపించి యారమువీరులు దాను
 నిలిచి నాఁ డాహిసీనంగమమున - విలసితస్నానాదివిధు లనుష్ఠించి
 యానంద మందఁ దదాశ్రమవాసు - లైనమునీశ్వరు లాత్మలో నెఱిగి
 రమణీయమూర్తుల రామలక్ష్మణుల - నమితతపోధనుడైన కౌశకునిఁ
 గొనిపోయివేడ్కలు గొనరాత్తనపుడు - వినుతార్హ్యపాద్యాదివిధులఁ బూజించి
 పుణ్యకథాగోష్ఠిఁ బొదలనారాత్రి - పుణ్యరాత్రముఁజేసిపుణ్యసంయములు
 మఱునాఁడు నిత్యకర్తృంబులయ్యేటఁ - దెఱగొప్ప నందఱు దీర్చినమీఁద
 నీనావికుఁడు నేర్పు నియ్యేఱుగదన - భానువంశజులకుఁ బదిల మీనావ
 యనుచువిశ్వామిత్రుఁడలరంగఁబలుక - విని రామలక్ష్మణులెవ్వరవొప్పనపుడు
 వారికిఁ బ్రణమిల్లి వారు దమ్మనువ - నాఱుపితోఁగూడ నానావయొక్క
 సరయుపుదాఁటుచో సరయుపునడుముఁ - గరమువిన్నయమంది కరములు మొగిచి
 “యివిమహాధ్వనులు పెల్లెనఁగుచున్నవియు - దివినుభ్వి యిదియేమి తెలువవే”యనుడు
 “గరమొప్పమీఱుమఁ గైలాసశిఖరి - సరయుపు మానససరసి జన్మించి
 పొంగారుసాకేతపురిచుట్టు గవిసి - గంగలోఁ గూడెడుకరడుల మ్రోత”
 యనిముఁపెప్పిననర్థితో మ్రొక్కి - యనఘులన్నదిదాఁటి యరుగుచోనెదుర
 కరులు సూకరములు కాసంబులును - హరిణముల్ శరభంబు లజగరంబులును
 లులుభల్లూకము లొప్పదలునింగిములు - గలమహాఽవఁజొచ్చిఘనుఁడురాఘవుఁడు
 “భదిరతిందుకపూగభర్జరనింబ - బదరీవటప్లక్షపాటలీతరులు
 బహుశకంఠకలతాపరివృతవృక్ష - సహితంబు నిర్వాసుషంబునునైన
 నివ్వనభూమి మునీశ్వరచంద్ర - యెవ్వరియాశ్రమం ? బెఱిగింపు” మనుచు
 నడుగనిశ్వామిత్రుఁడంతయుఁజెప్పఁ - దొడఁగియారామునితో నిట్టలనియె
 “నలుకనింద్రుండు వృత్రాసురుఁ జంపి - మలకలుషప్రాప్తి మలిసాంగుడైన
 సురలును మునులును సుత్రాము నిటకు - దురితముక్తునిజేయఁ దొడ్కినివచ్చి
 పుణ్యోదకంబులఁ బుణ్యమంత్రములఁ - బుణ్యాభిషేకముల్పొలుపారజేయ
 నామలకలుషంబు లనునవి రెండు - భూముల నిడ కుద్దిబొంది వానపుఁడు
 మలయు క్తమైనది మలదంబు ; కలుష - కలితమైనది యొప్పుగాఁ గరూశంబుః
 సనియుఁబావఘ్నంబులనియుఁబేరొసఁగి - జననచంబునఁదొల్లిజంభాతితనకు
 నలవృత్తవధపావ మందుఁదీరుటయు - వినుతింప ధనధాన్యవిభవము లొప్పదలఁ
 బొలుపారవరములాపురముల కిచ్చి - వెలయించె నికనొండు విను రఘురామః

720

730

740

—: విశ్వామిత్రుడు రామునకుఁ దాటకి వృత్తాంతము దలుపుట :—

ధరణీఁ దాటకి యను దానపురాలు - కరులు వెయ్యింటికిఁ గల లావు గలిగి
 పొలుపేది నీ రెండపురములపొచ్చి - యలవుమై జాదించు” ననుడు రాముఁడు
 “ఎవ్వరు లా విచ్చి రీయింతి ? కింత - యెవ్వరినిజపుత్రి యిదుష్టబుద్ధి ?
 యీపురంబులు రెండు నేలకాటించు - నీపాపకర్తురా లెఁగింపు” మనుడు 750
 “నవని సుకేతుఁ డ౩ యక్షుండు తొల్లి - తవిలివద్దజునకుఁ దప మాచరించి
 యడరెడునిష్ఠమై నతని మెప్పించి - కొడుకు వేఁడుటయును గొడుకు నీకీను
 వెలసిన గజముల వేయింటిలావు - గల కూఁతు నిచ్చితిఁ గనుము పొమ్మనిన
 నావరంబున దాని నాతండు గాంచి - జావించి సుండుని భార్యగాఁ జేసె :
 పతఁ డవ్యధూటియం దతిఘోరసత్త్వ - పతులమారీచసువాహులన్వారిఁ
 బడసి లోకాంతరప్రాప్తుఁ డౌటయును - గొడుకులు దానును గూడి గర్వమున
 నాయింతి మఱి యగస్త్యాశ్రమంబునకుఁ - బోయిమౌనుల సారెబొదిలికాటినప
 గలశజఁ డాపాపకర్తులఁజూచి - యలిగి రాక్షసులుగం డని శాపమిచ్చె.
 నదియాదిగా రాక్షసాకృతుల్పూని - యదయత మానవాహారముల్ గొనుచుఁ
 దా నిందు వసియించి ధరణీఁ గాటించు - దీనిఁ జంపఁగలేరు తెగువనెవ్వరును, 760
 నీ వొక్కఁడవుదక్క నీచేతఁ గాని - చావ దాఁడుది యని చంపరా దనకు.
 మెనసి గోబ్రాహ్మణహితమైనఁజాలుఁ - జనుఁజంపఁ గామినిజనుల రాజులకు.
 దొల్లిదారణియెల్లఁ ద్రుంపఁ జింతించు - ప్రల్లదూరాలైనఁ బర్జన్యఁ దలిగి
 పంపన్నమతి విరోచనుకూఁతుఁబట్టి - చంపఁడె యదిప్రళస్తముగాదె యెందు ;
 నెఱయ లోకంబు లనిద్రముల్ గాఁగఁ - జెఱువఁజిత్తంబునఁ జింతించుటయును
 నలుక దృఢవ్రత యగుభృగువత్పిఁ - జలమొప్ప విష్ణుండు చంపఁడే తొల్లి
 యదిగాన లోకహితార్థమై సతులఁ - బొదివిచంపుటయును బుణ్యంబులనఁపు”

—: తాటక వధ :—

యనిన విశ్వామిత్రునతులవాక్యములు - తనతండ్రిపనుపును దలఁచిరాఘవుఁడు
 హాటక గర్వాభుఁ డగుమౌనిమాట - దాటక తాటక దండింతు ననుచు
 ఘనధన్వంశముల్ గగనంబునిండ - వినుచుటయును మండి నిండఁ గోపించి 770
 కర్ణకతోరమా కార్జుకధ్వనికి - ఘూర్ణితారుణనేత్ర కుటిలాస్య యగుచు
 రెండుహస్తము లెత్తి తెక్కలతోడి - కొండరి వృన్దవచ్చు కొమరు దీపింప
 విదితాట్టహాసంబు వెలిదంష్ట్రుచుల - వెదచల్ల దివియెల్ల వెనఁ బెల్లగిల్లఁ
 జరణఘట్టవములఁజటులసత్త్వంబు - ధరణీకిఁ దెలుపుచుఁ దవిలియేతెంచు
 తాటకఁగనుఁగొని దశరథరాముఁ - డాబోప ముప్పొంగ ననియెఁ దమ్మునికిఁ

“జూచితే లక్ష్మణ చూచితే దీని - నేచంద మేయంద మేయుగదృష్టి
 దీనిజూచిన గుండె దిగు లేరికైన - మానునే యటుగాన మర్దించు దీని”
 వసుమంద గర్జన మాకసం బగలఁ - జనుదెంచి పదధూళి సకలంబుఁగప్ప
 నలిమిటి ఘోరదానవురాలు తాలు - కలగొనఁగురియ రాఘవుఁడు గోపించి
 యనువమాత్రంబున నష్టహాళిల - దునుమాడి దాని చేతులు ద్రుంచిపైచె 780
 వప్పుడు లక్ష్మణుం డనురేకుచెలియ - కప్పాటు గావించు నని యన్నకరణి
 ముక్కును జెవులును మొదలంటఁగోసె - నక్కామరూపిణి యక్కజం బొదవ
 మాయలు ధరియించి మఱియుఁ బెక్కిమ్ము - లాయంతిగురియ విశ్వామిత్రుఁడనియె
 “ననమః ! సంధ్యాకాల మగుచునున్నదియ - దనుజుల నెందు సంధ్యల గెల్వరాదు -
 నీ వింకఁ గృపమాని నెలకొని దీని - నీవిశ్వహితముగా నిట చంపు” మనుడు
 గాధేయమునిమాట గడపక శబ్ద - వేదిభాణముల నవ్వెడమాయ లడఁచి
 పెడపెడ నార్చునుఁ బిడుగుచందమున - నడతెంచుచున్న దానవి నిరీక్షించె.
 మహితాత్మ మొకటి చన్తోన నాటనేయ - బహుర క్తధారలు పర్వ నావనిక
 యనురశిజైరంభమం దదిరాముఁ - డొనఁగెనో శరముల కుపహరమనఁగఁ,
 బ్రజయమారుతమనఁ బిగిలి సంధ్యాభ్ర - మిలఁగూలు తెఱఁగున నిలఁగూలెఁ దూరి 790
 యప్పు డానందించె నఖిలభూతములు - నప్పు డానందించి రమరుని మునులు ;
 ఆ రాము దీవించి యాలింగనంబు - గారవంబునఁజేసెఁ గౌశికుఁ డంత.
 దేవగంధర్వాదిదివిజలు గొలువ - దేవేంద్రుఁ డచటి కేతెంచి. “శ్రీరామ !
 దేవునిఁ గాంచి ప్రార్థించి పూజించి - దేవవిధేయు గాధేయు నీక్షించి,
 “మమ్మరక్షింప నిష్ఠహీఁబుట్టినట్టి - యష్టహామహనకు నిష్ఠు భృశాశ్వ
 సంతాన మైన యస్త్రములు శస్త్రములు - నంతయు” నని చెప్పి యరిగిన దివికి
 వినుఁడంతఁగ్రుంకె నయ్యెడను నాడుండి - ముని మఱునాడు రామునిఁ బ్రేమఁజీరి

—: శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు భృశాశ్వసంతానములైన
 యస్త్రశస్త్రముల నిచ్చుట :-

“రామ ! నీవిక్రమరణకేళి చూచి - యేము మెచ్చితిమి ; నీ కిచ్చెద మింక
 నమరొరగాసురయక్షయుద్ధముల - నమధిక మగునస్త్రశస్త్రంబు” లనుచుఁ
 దనకుద్దితోడ సుస్థలివిగూర్చుండి - మునివతిరాముఁ బ్రాజ్ఞునిఁ గావించి 800
 యమలమనస్కుఁడై యఖిలంబుఁదలఁచి - క్రమమున దండచక్రంబునుధర్మ
 చక్రంబు మఱి కాలచక్రంబు విష్ణు - చక్రంబు శక్రవజ్రంబును ననియుఁ
 బాళిపాళము ధర్మపాళంబు కాల - పాళంబు నీళానుభయదళాలంబు
 మౌగి శక్తియుగ్గంబు నుగ్రమై మిగుల - నెగడునుష్టానుష్టవిరిత్తితాళములు

కంకాలమును ఘోరకరవాలముసల - కంకణాఖ్యంబులుఁ గ్రొంచబాణాది
 శత్రుంబులొగినిచ్చిఁ సమ్మదంబడర - నత్రంబులాగ్నేయ మననొప్పునదియు
 బ్రాహ్మంబు తేజః ప్రభంబు నైంద్రంబు - బ్రహ్మశిరంబును బ్రస్థావనంబు
 నారాయణంబు పైనాకంబు శిఖర - దారుణశౌర్యసదామనంబులును
 బ్రశమనమును విలాసనముసత్యంబు - విశదప్రభలఁబొల్పు విద్యావరంబు
 వాయవ్యసౌమసంవర్తాత్ములును - మాయాధరాత్తంబు మానవమథన
 సౌమనసహరుద్రసంతాపనములు - తాపసమౌసల దర్పణాత్ములు
 హయశిరంబును మాయలడరించి చాల - జయమిచ్చుగాన్ధర్వ సమ్మోహనములు
 సౌరిదిన్దైష్ఠికమును శోణితాఖ్యంబు - నరుదుగ నాగ్నేయమును సాయకంబు
 గరుడబాణంబును గౌభేరశరము - నారసింహాత్తంబు నాగబాణంబు
 వారింపరానట్టి వైష్ణవాత్తంబు - వారకనుతికెక్కు వైద్యాధరంబు
 రౌద్రబాణంబును రాక్షసాత్తంబు - భద్రప్రదం బైన పాశుపతాత్త
 మొగిఁ గర్తవీచక్రములును మేఘాత్త - మగణితంబైనట్టి యత్రజాలముల
 నఖిలదారుణ మైన యమరమోదకియు - శిఖియనఁదగు నుల్లసిలగదఖడ్గ
 వామనపైశాచ వాయవ్యశత్రు - సోమసౌమ్యాఖ్యాన సంవర్తనములు
 సౌమంబు మదనంబు సంతాపనంబు - తామసంబును జగదాత్మదారుణము
 కంకోల కాహల కరవాలముసల - కింకిణిల్ మొదలుగాఁ గీరితాత్తముల
 నెలమి నిచ్చినదానినెల్లఁ గైకొనుచు - నలరి రాముం డహ్మహాత్తునిఁ జూచి
 "మునినాథ ! సకలాత్తములు భవత్కరుణఁ - గనికృతార్థుఁడనైతిఁ ; గావున వింక
 సలలితంబుగనుపసంహరణాత్త - ములనొసంగు, మటన్న ముదమంది యతఁడు
 సత్యవంతము రభసము పరాజ్ఞుఁడము - సత్యకీర్తియు దశాక్షము నవాజ్ఞుఁడము
 ప్రతిహారతరము మారణమునుకుచియు - శతఃక్రదైత్యదృష్టములు లక్ష్యములు
 గ్రశనంబు కరవీరకరిసత్యకీర్తి - దశశీర్షమును శతోదరము జ్యోతిషము
 విమలంబు మకరంబు విరుచి నిష్కులియు - బ్రమథనంబును సునాభంబును సర్వ
 నాభంబు మఱి దుందునాభంబు పద్మ - నాభంబుఁ దృణనాభనై రాశ్యములును
 గామరూపంబు నౌ గంధర్వరణము - సౌమనమును నిద్రసంధానములును
 మోహనవిషమాక్షములు మహానాథ - బాహువిభూతి జృంభకములుధాన్య
 ధనువులు వృత్తవంతము రుచిరంబు - నెనయ సాధ్విర్బాలి ధృతిమాలియనఁగఁ
 గామరూపంబులుగల మహాత్తములు - భూమీశునకుఁ జెప్పి పొలుపాటు మఱియు
 వివియునుగాక యనేకశస్త్రాత్త - నివహముల్ రఘువంశనేతకు నొసఁగి
 తత్ప్రభావంబులు తన్తంత్రములును - దత్ప్రయోగంబులు తడుపసంహతులు
 విలసిల్లు శస్త్రాత్మవిద్యారహస్యములు సర్వమునుదెల్పు మొగి రామునెడుచి

810

820

830

నంగారసవ్యశంబులై కొన్ని ఘోర - భంగుల ధూప్రనిభంబులై కొన్ని
 యనుపమదీప్తిరవ్యంబులై కొన్ని - తనరారు బహుదివ్యతనువులై కొన్ని
 పరువడి చంద్రప్రభంబులై కొన్ని - పరికింప భానుదీప్తంబులై కొన్ని
 బహుళాంధకారవిభ్రమములై కొన్ని - మహితాట్టహాసభీమంబులై కొన్ని 840
 యకలంకమూర్తు లిట్లమర నేతెంచి - ముకుళిత కరయుగ్మములతోడ నిలిచి,
 “యేకార్య మొనరింతు ? మేమిటఁ బనుపు ; మాకేమియానతి ? మనుజులొకేశ !”
 యనుడు నేఁదలఁచినయప్పుడే మీరు - చనుదెండు పొం డన్నసకలశస్త్రములు
 పలగొని మ్రొక్కి యవ్యసమతీపతికి - నెలమితో మ్రొక్కుచు నేగె నంతటను.
 మునినాథుఁజూచికేల్లొగిచి రాఘవుఁడు - వినయంబుభక్తియు విశ్వాసమెనఁగ
 “ననఘ ! కృతార్థుఁడ నైతి నీకరుణ ;” - నని వినుతించి విశ్వామిత్రువెంట
 నరుగుచో నట వామనాశ్రమఘామి - కర మొప్పుటయుఁ జూచి కాళుష్స్థకులుఁడు.
 “ఈపర్వతముచెంత నిది యొక్కవనము - చూపుల కింపారి సొంపుల నలరి
 పొలుచు నానామృగంబులు గల ధ్వనులు - గలపక్షిమృగములు గలిగి చెన్నగుచు.
 నున్న దీయాశ్రమం బో సంయమీంద్ర ! - యెన్న నెవ్వరిది ? యిందెల్లజంతువులుగిరి
 సుఖిల నున్నవి చూడ నిక్కడికి ; - నిఖిలజ్ఞ ! యెక్క డ నీయజ్ఞభూమి ?
 ఎటనుండిచనుదెంతు రేచిరాక్షసులు - చటులొడ్డతులునీడు జన్తంబుచెఱవ,
 యాగరక్షణముగా నఖిలరాక్షసుల - వేగంబై నిర్జింతు విశిఖా ?” ననిన
 నక్కొళికుఁడు జగదభిరాము రాముఁ - జెక్కిలి పుణికి సున్నేహఁడై పలికె.
 “ననఘ ! నీ వెఱుఁగనియర్థంబు గలదె ? - వినుము నాచే విన వేడుకయేని
 మును విష్ణుదేవుండు ముదముతోఁ దపము - గొనకొని కావించుకొలుకనై యంచట
 యుగములనేకంబు లుండఁగాననఘ - మగువామనాశ్రమంబుండు ముఁదీని ;

—: శ్రీరాములకు కాళికుఁడు సిద్ధాశ్రమవిషయ మెఱిగించుట:—

మఱియును సిద్ధాశ్రమంబును ననఁగ - పఱులనీయాశ్రమవనము లోకముల
 జననాథబలివిరోచను తనూజుండు - ఘనరాజ్యపదమున గర్వంబు మిగిలి
 యేచి మరుత్తుల నింద్రాదిసురల - వేఁచి కాఠింపంగ విబుధులు మునులు 860
 నీయాశ్రమంబున కేతెంచి మ్రొక్కి - తోయజనాథునితోడఁ దామనిరి
 “శరణాగతస్త్రియ ! శరణులొకేశ ; - సరసిజోదర ! మాకు శరణంబు నీవ
 పన్నుగా మప్తేచు బలి యనువాడు - చెన్నొంద జన్తంబు సేయుచున్నాఁడు
 అవ్వారి దానవయజ్ఞవాటమున - నెవ్వ రేమడిగిన నిచ్చుచున్నాఁడు
 క్రతువుదీపకమున్నె కావించుమాకు - హిత”మంచుఁ బ్రార్థింప నెల్లదేవతలు
 నానమయంబున నదితితోఁగూడ - భాసుర వ్రతనిష్ఠఁ బరగు కళ్యపుఁడు

ఇష్టులదపము వెయ్యేడులునేయ - నప్పుదంబున విష్ణు సాక్షాత్కరించె.
 “సీమహాతనువున నిఖిలలోకములు - సోమార్కలోచన ! చూపుము మాకు
 నాద్యంతరహితుండ వగు నిన్ను వేద - వేద్యుని శరణంబు వేడెద” మనినఁ
 గరుణ నావిష్టుండు కశ్యపుఁజూచి - “వరము నీకిచ్చెద వాంఛితం బెద్ది 876
 యడుగుము నీ”వన్న నలరి కశ్యపుఁడు - కడుభక్తితోఁ గరకమలముల్లాగిచి,
 “యతిబలోద్ధతి నాకు నదితికి నీవు - సుతుఁడవై జన్మించి సురలరక్షింపు
 మిదికోర్కీ నాకును నీదేవతలకు - మదిలోన మన్నింపు మమ్మునందఱను”
 అనవుడు నావిష్ణు వదితిగర్భమున - ననుజమం బగు తేజ మలర జన్మించి
 వామనత్వముదాల్చివచ్చి యద్దనుజు - భూమిమూఁడడుగులు పొసఁగంగనడిగి
 రెండడుగులనే ధరిత్రియు దివియు - దండిమైఁ గొలిచి యాధన్యబంధించి
 లోలత నీమూఁడులోకము ల్వలయ - నేలము నీవంచ నింద్రున కిచ్చె,
 నదిగాన నిది వామనాశ్రమంబుండు - ఇదియ మాయాశ్రమంబీ పుణ్యభూమి
 సిద్ధించు నిటు దపస్విధులు గాన - సిద్ధాశ్రమంబు నాఁ జెల్లు నెల్లెడల
 నీవె వామనుఁడవై నెగడి త్రివిక్ర - మావతారము దాల్చినట్టి విష్ణుఁడవు. 880
 నాఁడును నిది నీవనంబు శ్రీరామ - నేఁడును నారీతి నీవనం బయ్యె.”
 ననుచుఁగొళికుండు నిజాశ్రమంబునకుఁ - జని యందు రామలక్ష్మణులఁ బూజించె.

—: విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞముచేయుట :—

నచ్చట మునిజనం బంతయు గొంత - ముచ్చట దీఱ రామునిఁ బూజసేసె.
 సంతరాఘవుఁడు విశ్వామిత్రుఁజూచి - సంతసంబున “మునీశ్వర ! నేఁడు మీరు
 యాగదీక్షకుఁజొరం దనుమాన ముడిగి - యాగశత్రులనెల్ల నడఁచెదనేను”
 అనినవిశ్వామిత్రుఁ డంత హర్షించి - మునుల రప్పించి యిమ్ముగ దీక్షవడసి
 యాగవేదుల మును లర్థిఁగావింప - యాగాంగములఁ బూర్ణమయివేదియొప్పె,
 సంచితాజ్ఞాపాతులందందుదొరుగ - మించియగును మండి మింటికిఁ బ్రాక
 హోమాగ్నిఁ బ్రభవించుచున్న తధ్యసులు - సామాదివేదప్రసన్న ఘోషములు
 నాతతదేవతాహ్వననాదములు - హోతలపుణ్యమంత్రోపనాదములు 890
 దిక్కులన్నియునిండి తివిరిఘోషింప - నక్కజమయి యాగ మటు చెల్లుచుండ
 రామభద్రుఁడు ధనుర్ధరుఁడునై మైత్రి - సౌమిత్రియునుదాను జాగరూకతను
 రక్కసుల్యచ్చ మార్గముమున్నెఱింగి - యక్కోళికునిమౌనియైయున్నవాని
 విశ్వమంతయుఁ దమోవృతము గాకుండ - శాశ్వతధృతిఁ గాంచుచంద్రార్కులనఁగ
 గాచిరి కంటికిఁ గనుటెప్పకరణి - నేచినభక్తినయ్యెడ నైదునాళ్లు
 నలవుమై గవ గూడి యాజవనాఁడు - బలిమి మారీచసుభాషా లేతెంచి

మేలిఖద్గద్యుతు లైఱుఁగుట గాఁగ - గ్రాలుకాలాంబుదోత్కరములో యనఁగ,
 దళములుఁ దారు సుదృఢవృత్తిమింట - నిలిచిగర్జనములు నిగుడించిమించి
 వదలక యయ్యజ్జ వాటంబులోన - మదముననుష్ఠాంగి మాంసరక్తములు
 గురియుచో హోతలకోలాహలంబు - గరిమ సదస్యల కలకలధ్వనియుఁ 900
 బరిచారకులచీనభాషణధ్వనియుఁ - బరికించి విని, రామభద్రుండు పొంగి
 “లక్ష్మణా ! చూడు నాలా” వంచు విజయ - లక్ష్మీధనుర్హోషలక్షణం బెనఁగ
 నెలకొని వినువీధి నిజదృష్టి నిలిపి - బలువడి వాయవ్యభాణ మేయుటయు
 సురవడిమారీచ నువ్వెత్తుగాఁగ - సరభనవృత్తిమై శతయోజనములు
 గొనిపోయి యతిముఠిఁ గ్రూర రాక్షసుని - వనదిలోపలఁ బాఱవైచె నాశరము ;
 ఆడరి వజ్రమునకు నశకి యంభోధిఁ - బడినమైనాకమై పడినయయ్యసుర
 యొకరీతి దరి చేరి యుగ్రాంశుకులుని - యకలంకవిక్రమం బందందఁబొగడి
 దనుజులఁబాసి యాతతనిష్ఠతోడ - ననయంబు నానుచంద్రాశ్రమభూమి
 శూరతవిడిచి యాసురవృత్తి నడచి - కోరితపముసేయఁ గూర్చుండె నంత,
 అఱిముఠిరఘరాముఁడగ్నిభాణమున - సురక సుభాహుని యురమేసి చంపెఁ 910
 దక్కినరాక్షసదళముల నొకటఁ జక్కాడె మానవశరమహత్త్వమున
 సురలుమోదించి యచ్చోఁ బుష్పవృష్టిఁ - గురిసిరి మునికోటి గొనియాడె నతవి,
 మున్నుచ్చత్రాసురు మునుమిడి చంపి - నన్నుతినపఁగదేవసంఘంబుఁగూడి
 వెలుఁగొందు దేవతావిభునిచందమున - బలువిడిరాముఁడు బాహు శౌర్యమునఁ
 గడఁగియజ్ఞాదులఁ గడఁగిశిక్షించి - విలసిల్లె రాముఁడు విభవంబుతోడ.
 నతినిష్ఠవెలయ విశ్వామిత్రుఁడంత - గతుకర్తవ్యమంతయుఁ గడతేర్చివచ్చి,
 “నెలకొని రఘరామ ! నీ ప్రసాదమునఁ - గలఁగకఁ జెల్లింపఁగంటి నీకృతువు
 ననికృతార్థుఁడనైతి” నని కౌగిలించి - వినుతించి రాముడీవించి హర్షించి
 యనఘమానసుఁడు విశ్వామిత్రమౌని - యనురాగమును బొందియచ్చోటదాసు
 భూవరు లారాత్రిఁ బుచ్చి యచ్చోట - వేచిన పూర్వాష్టావిధు లాచరించి 920
 మునులకుఁ బ్రణమిల్లి మునులతో గాధి - తనయునిఁ గనుఁగొని “తాపనప్రవర !
 యింక నెయ్యెది కార్య ! మెఱిఁగింపునీకుఁ - గింకరులమునీదుకృపఁ బాత్రులము.”
 అనిన నచ్చటిమౌనులందఱు గాధి - తనయు మున్నిడికొని తా మిట్టులనిరి.
 “జలజా ప్తకులవర్య ! జనకభూవిభుఁడు, చెలువొప్పజన్మంబు సేయుచున్నాఁడు,
 మనమందుఁబోదముమనుజేకునింట - ద్రిణయను పాటించుడివ్యకృత్యము
 గంధాదిపూజలఁ గరమొప్పు దేవ - గంధర్వయక్షరాక్షస వీరవరులు

—: రాముని మిథిలానగరమునకుఁ బోవ మునులు ప్రేరేపించుట :—

మొదలైనవారికి మున్నేకులకు - నదియెత్త నెక్కడ నలవిగాకుండ
వట్టివిల్లును బట్టి యటులెక్కుపెట్టి - గట్టిగానెత్తిన ఘనునకు నతఁడు
తన కూతునిచ్చెదఁ దప్పకనేను - ననుచున్నవాఁడని యందఱు నపుడు
“జననాథ యాశరాసనలలామంబు - జనకునిజన్మంబు చనుఁ జూడ నీకు” 930
ననుచు విశ్వామిత్రుఁ డాదిగా నకల - మునులు నావీరోత్తముల దాశరథుల
లలితపుణ్యుల మిథిలాపురంబునకుఁ - జెలువారఁ బయంబుసేసి నమ్మదము
నొంది, భాగీరథియు త్రరతటము - జెంది, హిమాద్రియు సిద్ధాశ్రమంబు
వలవట నిడి, యక్షవల్లభుడిశకుఁ - బొలుపారఁ బొందిన భూమిమార్గమున
మూఁడు యోజనములు మూఁడుజాములకు - నాఁడేగి యటశోణనదముతీరమున
విడిసి తీర్థస్నానవిహితకర్తములు, నడిపి రమ్యస్థలి నరనాథసుతులు
సంతోషమున మునీశ్వరులతోనుండి - రంతకౌశికుఁజూచి యారాముఁడనియె.

—: కౌశాంబి వృత్తాంతము :—

“గరముప్రజావృద్ధిగలుగు నీదేశ - మరయ నెవ్వరిదేశ? మానతి” డనిన
“భూనాథవిను బ్రహ్మపుత్రుండు కుతుఁడు - నానొక్కమునిమహోన్నతకీర్తిగలఁడు
అతఁడును వైదిర్భియనునింతివలన - సుతులనల్వరగాంచె సురుచిరాకృతులఁ 940
బ్రశమితాత్మలధూర్తరజసుఁగుశాంబుఁ - గుశనాభువనువు నక్కొమరులుమిగిలి
యనివార్య శౌర్యులై యనుపమతీలఁ - దనరుమహాక్షత్రధర్తంబునడువఁ
గొడుకుల చరితంబు గుణములు చూచి - యడరు సంతసముతో నాకుకుం డనియె.
“నిలఁబ్రజాపాలనం బెలమిఁగావింపుఁ - డలముకీర్తులుగల్గ” నన ముదమంది
కౌశలంబున నొప్పునాకుశాంబుండు - కౌశాంబియను పేరుఁ గావించెఁబురము
దశరథాత్మజమహోదయమనుపురము - కుశనాభుఁడొనరించెగుశలుఁడై ధరణి
కూరుండు ధూర్తరజుండు నిర్మించె - నారంగపురము ధర్తారణ్యమనఁగ
వసువు నిష్ఠుల గిరివ్రజ మనుపేరఁ - బనదుగ నిర్మించెఁ బట్టణం బొకటి
యిది ప్రీతి నవ్వసుఁ డేలుదేశంబు - ముదమంది గిరులైదుముందఱునొప్పె,
వానగమధ్యంబునందును మాగ - ధానామమున నొకతటిని చెన్నొందుఁ 950
జాల నమ్మగధదేశంబెల్ల వసువు - పాలించుచుండును బరమధర్మమున
వచ్చెరు వడరంగ నాకుశనాభుఁ - డచ్చరలేమ ఘృతాచియం దెలమిఁ
గమ్ములుమరునంపగములు నానొప్పు - కన్నెల సూర్యురఁ గడురూపవతులఁ
గనియె నత్తరుణులకమనీయకాంతి - వినుత యౌవనకళావిస్ఫూర్తు లమర
మంజీరమేఖలామధురవాచాల - మంజులకంకణమధుఁజింతములు

కరమొప్పఁగాఁదాశగతులనఁగూడి - మొరయులీలాసృములు నల్పువారు,
 మురిపెంబులింపార మొగిమ్మదంగాది - వరవాద్యములు వేడ్క వాయించువారు
 పాణిపల్లవలఘుస్ఫురితలీల - వీణామృదుక్వణవిశతంబుగాఁగ
 మాకందమంజుల మధుపానమత్త - కోకిలధ్వనిఁ గూడికొని పాడువారు
 నగుచు నుద్యానంబునందుఁ గ్రీడింపఁ - దగిలి యాచెలువలఁ దప్పకచూచి 960
 కామాంధుడై శర్వగతుడై నవవసుఁ - డామానినులఁ జూచియర్థితోఁబలికె.
 “మానిసీమణులార ! మణివినుఁడింక - బూనిచెప్పెదమీకుఁ బోనఁగంగనిపుడు
 నన్ను వరింపుఁడు నలినాక్షులార ! - చెన్నార నమరత్వసిద్ధిఁ గైకొనుఁడు ;
 ఎన్నఁడు జరలేని యెలజవ్వనంబు - నున్నతయశము మీ కొప్పురఁగలుగు”
 ననిన నల్లననవి “యనిలుండ వఖిల - జనహృదయంబులఁ జరియింతువీవు,
 నీవెఱుంగుదు మమ్ము, నీమహత్త్వంబు - భావింప కిది యేమి పలికెదవకట !
 నియతుడై వర్తింపని ర్థలదర్శ - నయశీలుఁ డగు కుశనాథు కూతులము
 ఓడకమాతండ్రియుండమాయంతఁ - గూడుటయిటుసీయఁ గులహానిగాడె;
 యిరవార మాతండ్రి యెవ్వరికిచ్చుఁ - బరికింప నాతఁడు పతి మాకు” ననినఁ
 బవనుఁడు కోపంబు పట్టలే కప్పు - డవయవంబులఁజొచ్చి యాతలోదరులఁ 970
 గుదియంగ దిగిచిన గుట్టలై తండ్రి - కదియెల్ల నెఱిగింప నందఱువచ్చి
 విన్ననై వదనారవిందముల్వాంచి - నన్నిధినిలిచి బాష్పములు నించుటయుఁ
 గుశనాథుఁ డప్పు డాకూతులకైన - దశజూచి వెఱఁగండి తా వారి కనియె,
 “నిట్టిరూపములు మీ కెలనాగలార - యెట్టుగాఁ బాటిల్లె ? నెవఁ డిట్లు పేసె ?
 మీరేల పలుకరు ? మీరింత కేమి - కారణం ?” బనవుడుఁ గరములు మొగిచి
 తమతండ్రితోడ నాధవశాక్షులనిరి - “మముఁజూచి పవనుండు మానంబువిడిచి
 నన్ను వరింపుఁడు నలినాక్షులార ! - యన్ననామాటకు నొఁ గాక యనక
 “మాతండ్రి నడుగు మీమాటనీ” వనిన - నాతండు కామాంధుడై యల్లిమమ్ము
 గుట్టలఁగాఁ జేసెఁ గ్రూరాత్తుఁ ;” డనిన - నబ్జలోచనలతో నాతఁ డిట్లనియె.
 “తగవును ధర్మంబు దలపోసి మీరు - తగదని శీలంబు దాఁట నోడితిరి 980
 కన్నియలార ! మీగౌరవంబులను - నున్నతనత్కిర్తి నొందె నాకులము,
 దేవతావిషయమై తెగి యొల్లరైతి, - రీవిధి మీరు సహించుటే లెన్న.
 ఉమయె నత్యంబును ఉమయె శీలతయు, - ఉమయె తపంబును ఉమయె కీర్తియును
 ఉమయె ధర్మంబును ఉమయె లోకంబు - నమరంగ రక్షించు” ననివిచారించి,
 తనమంత్రివరులతోఁ దలపోసి చూచి-యనఘాత్తుఁ డగుచూడి యసుమునీంద్రునకుఁ
 —: విశ్వామిత్రుఁడు తనవంశక్రమంబు దెలుపుట :—
 దనుజున్లుఁ డగు గుణోత్తరుబ్రహ్మదత్తుఁ - డనువాని రప్పించి యాష్టహస్తనకు

ధర్మపత్నులుగాఁగఁ దనదుకన్నియల - నిర్దలబుద్ధిమై నెమ్మి నిచ్చుటయు
 చూడిపుట్టుడు వారిఁజూచితైకొనఁగ - వీడె నానూర్వర వికృతరూపములు
 అవసీః : యదిమొద లాపురోత్తమము - అవనిఁ గన్యాకుబ్జ మనుపేరఁబరఁగె.
 నాకుశనాభుండు నప్పు డొప్పురు - నాకృతుల్ గల తనయలఁ గనుంగొనుచు 990
 నలరి యాకూతుల నల్లని ననిచి - యెలమిమైఁ బుత్ర కామేష్టిగావింపఁ
 గొడుకైన కుశనాభఁ గుశుండు వీక్షించి - పడ నెదుపుత్తునిఁ బరమధర్మాత్ము
 వినుతనిర్దలక్తిక్తి విఖ్యాతు గాధి - యనుపేరఁ గలపుణ్య నని యెఱిఁగించి
 పరమప్రియంబున బ్రహ్మలోకమున - కరిగె ; నాకును మన్త డైఁ పుట్టెగాధి.
 దశరథాత్మజః గాధితనయుండ నేను - కుశవంశమునఁ గౌశికుండంబ్రసన్ను.
 మతిధర్మనిష్ఠార్థ మాయక్మనత్య - వతిథక్తిమై సురేశ్వరలోకమునకు
 వేడుకఁ దనప్రాణవిభుడైన రుచికు - తోడ శరీరంబుతోడఁ దా నరిగి
 యీలోకమున లోకహిత మాచరింపఁ - బ్రారేయపర్వత ప్రాంతదేశమున
 నది గౌశికీనామనది యయ్యెఁ దాను - వెలయ నన్నదిచెంత విహరింతునేను.
 సిద్ధాశ్రమముఁ బ్రవేశించినకతన - సిద్ధంబుగాఁ దపస్విద్ధుండ నైతి ; 1000
 నాదినుండియు మదీయాస్వయస్థితియు - సీదేశవిధమును నేర్పడ వింటి ;
 నడురాత్రియరుదెంచె నరలోకనాథ : - కడుడస్సినాడవు కనుమోర్డుగాక ;
 చలియింపకున్నవి సకలవృక్షములు - మెలఁగవు వనభూమి మృగసమూహములు ;
 నెఱి విహంగంబులు నీడముల్ చేరి - మఱిచియున్నవి తమమంజులధ్వనులు ;
 యామినీచరులైన యక్షరాక్షసులు - భూమివిచ్ఛలవిడిఁ బొరిఁ జరించెదరు ;
 దీఁటుగచీకటి దెసలు నాకనము - కాటుకఁబూసినకరణి నున్నదియు,
 నీలాంబరంబున నిండుము తైములు - గీలించి బ్రహ్మాండ గేహగోళమునఁ
 గడు నొప్పుగా మేలుకట్లెత్తినట్ల - యుడుగఁబులతోడ నున్నది నింగి
 యడరంగజనులకు నానందమొదవ - నుడురాజుపొడతెంచుచున్నాడటన్న
 నామాటలకు మెచ్చి యఖిలసంయములు - నాముసీంద్రునితోడనని రప్పడలరి 1010
 “నెఱయ నీవంశంబు నిర్మలం బనఘ : - గుఱిలేనిమహిమ నీకులమువారెల్ల ;
 బ్రహ్మసమానులు పరికింప నీదు - బ్రహ్మవర్చసమును బరికింప నొప్పు ;”
 ననిన విశ్వామిత్రుఁ డమ్మునీశ్వరుల - వినుతించె నంత భూవిభులు, సంయములు.
 నారాత్రి నిర్దింప నాప్రభాతమున - నాబుషివుంగవు లాగాధినుతుఁడు,
 జననాథ : నిద్రయుఁ జాలింపు మనిన - విని తేటి పూర్వాహ్లావిధు లాచరించి,
 కౌశికుఁ జూచి “యగధమై చూడ - నీశోణనదరత్న మింతయొప్పుగునె ?
 యాకీర్ణమీనంబు నతిరమణీయ - పైకతంబును సుప్రసన్నతోయంబు.
 పరిచితహరితాదివక్షిసంఘము - తరుజనీరోచ్ఛలత్తరళతరంగ

మై యున్న దీయేలు ; ననఘాత్తక ! మన - మేయెడదాటుద ? మెత్తెఱుం" గనినఁ
 దలుచుగమునుల్లెదాఁబెడుమార్గ - మెఱిగిపోదమటంచు నెడదవ్వఁబోవఁ 1020
 గలహంససారసకారండవాది - జలపక్షిరవములు సరి దమ్ముఁ బిలుచు
 విధమునఁ జెలఁగంగ వీనులింపార - నధిపుఁ దాలించి, మధ్యాహ్న కాలమున
 సిద్ధమునీంద్రసంసేవ్యతీరమును - శుద్ధపుణ్యోదక సుప్రసాహమును
 గలిగి నదీతిలకంబై ధరిత్రి - బొలుపారుజ్ఞాహ్నావిఁ బొడగాంచి, మ్రొక్కి,
 "గాధేయ ! చూడ నగాధమై తోఁచు - నాధునీరత్నంబు నట దాటిపోవఁ
 దెరువింకనెయ్యెడి ? దెలుపవే"యనిన - నరనాథ ! యట శోణనద ముత్తరించి
 మొగి మూఁడుయోజనమ్ములు దాటిపోవ - నగు నవ్యహానది యందాక మనకు
 దోయఫలాదులు ద్రోవఁబె"క్కనుచు - నాయేలుదాటి వారటపోవుదోటఁ
 జెలఁగుసారసగణసేవ్యమై పుణ్య - సలిలమై, యుత్పుల్లజలజమై మిగుల
 ఫేనమై, నిత్యగంభీరమై చారు - మీనమై యతిపుణ్యమిళితమై యమరు 1030
 గంగాతటంబున ఘనలతాసంఘ - సంగతంబగు సమస్తలముననిలిచి,
 మనుజేంద్రతనయులు మాధ్యాహ్నికంబు - లొనరించి ముదమంది యుచితధోజ్యముల
 నోజమై మునిగోష్ఠి నొప్పుచున్నంత ; - రాజన్యతిలక మారామచంద్రుండు
 రాజహంసోద్ధాత రాజీవరేణు - రాజీవరాజితరంగత్తరంగ
 గంగ నాలోకించి, కౌశికుఁ జూచి - "గంగ యీవసుధ కేక్రమమున వచ్చె ?
 నేతెఱఁగునఁబోయె నిటనాకమునకుఁ ? - బాతాళమునకు నెబ్బంగిఁ దా నరిగె ?
 నేచి పారావార మేగతిఁ జొచ్చె ? - నేచందమునఁ బుట్టె నిచ్చహాతటిని ?
 చెప్పవే" యనవుడు శ్రీరాముఁజూచి - యప్పుణ్యధనుఁడు విశ్వామిత్రుఁడనియెఁ.
 "గమనీయకాంతులుగల రూపవతులు - హిమవంతునకుఁగూతు లిరువురుగలరు ;
 అమరులందఱుగూడి యాగంబుకొఱకు - హిమవంతు వేడి యాయుద్ధతిలోన 1040
 గురుపుణ్య యగుపెద్దకూఁతురిగంగ - నరుదారఁ గొనిపోయి రట నాకమునకు
 నటమీఁదఁ బార్వతియనుపిన్నకూఁతుఁ - బటుతపోనిష్ఠతోఁ బరితృప్తుఁడైన
 ఫాలలోచనునకుఁ బత్నిఁగా నిచ్చె - నాలోలరోచన నానగాధిపుఁడు
 సురుచిరరుచిగంగసురలోకములకు - నరిగి తా సురనది యనుపేరఁ బరగె ;"
 ననిచెప్పిమునినాథుఁడవసీకుఁజూచి - "వినుమువృత్తాంతంబు వెండియు నొకటి.

—: కౌశికుఁడు కుమారస్వామి జన్మము శ్రీరామునకుఁ దెలుపుట :—

పార్వతి వరియించి పరమాసురక్తి - సార్వకాలంబును జంద్రశేఖరుఁడు
 అతిలోకగతిలోలుడై దివ్యవర్ష - శతము దా రతికే? నలుపుచున్నెడను
 గమలాననుం దాదిగా సర్వసురలు - దమలోననెంతయుఁ దారుచింతించి

వెలయసీయరుపుర విషమతేజంబు - దలఁవనెవ్వరికైన ధరియింపవళమె
 యనుచు నందఱు నమ్మహాదేవుకడకుఁ - జనుదెంచి వినతులై నద్వక్తితోడ 1050
 “దేవదేవ ! మహేశ : దేవ ! సర్వేశ ! - దేవనిస్తారక ! దేవ ! నీమహిమ
 సర్వగీర్వాణులు సన్నుతించెదరు - సర్వజ్ఞ మాకుఁ బ్రసన్నుండవగును ;
 యేపార నీతేజ మెవ్వరు దాల్చు - నోపుదు ; రఱుగాన నుడుగు మీవిధము ;
 కరుణఁదపోవృత్తిఁ గైకొని మీరు - సరిబ్రహ్మచర్యంబు చరియింపవలయు ;”
 ననవుడు నౌఁగాకయనుచు నాసురలఁ - గనుఁగొని ముదముతోఁగోరుఁడనియెఁ
 “జలియించె నిదె నిజస్థానంబువలన - నెలకొని మీలోన నిర్జరులార !
 యెవ్వరు దాల్చెద రీతేజ” మనిన - “నివ్వసుంధర దాల్చు నింపార” ననిరి,
 హరుఁడునాసురలతో నౌఁగాకయనుచు - ధరణిపై గావించెఁ దద్విమోక్షణము
 దివిజు లయ్యెడ నగ్నిదేవు నీక్షించి - “వవనునితోఁగూడి పావక నీవు
 ఇలమీఁదఁబడియున్న యిచ్చహతేజ - మెలమిఁ బ్రవేశింపు మింపార” ననిన 1060
 స్వవళంబుగానట్టి శర్వుతేజంబు - పవనపావకులును భరియింపలేక
 యంగజహరువీర్య మప్పుడు వేగ - గంగ లోఁగొన నిచ్చెఁ గరమర్థితోడ
 నిచ్చిన నాయంతి యిరవొందగాను - మచ్చికధరియించె మమతరెట్టింపఁ
 దనవిభుతేజ మత్రఱిఁ దాల్పలేక - తన మది భయమంది తత్రఱవడుచు
 గంగాతరంగముల్ గరముభీతిల్లి - పొంగెల్లి నడఁగుచుఁ దొడలుచున్నపుడు
 చిత్తసంక్షుభితయై శీఘ్రంబుగాను - దత్తీరదేశంబుఁదాఁ జేర్చుటయును
 శరవణంబునయందుఁ జయ్యనఁజొచ్చి - చిరతరంబుగ నందుఁ జెల్వొందుచుండె
 నప్పుడుబుపిపత్నులందఱుఁగూడి - యొప్పుగాఁదమతమ యుచితకృత్యములు
 తప్పకతీర్చంగఁ దామేగుదెంచి - రప్పుడు నార్యుఁడు నాగంగఁజొచ్చి 1070
 తోయంబులాడుచుఁ దొడరివేవేగ - “పాయక శరవణభవ్యస్థలమునఁ
 ద్రేతాగ్నులనుబోలి తేజరిల్లుచును - బ్రాతిగాఁ బ్రచురమై పరఁగుచు లెన్న
 మన్నవి యాయగ్ను లొండొరుల్ మనము - చెన్నారఁ జలిచేత జిక్కిఁస్పక్కితిమి.
 మన్నన లింపొంద మనము నిచ్చటను - గ్రన్ననచేకొనఁగడఁగుద” మనిన
 సేవ్యరతేజంబు నిరవొందఁబుచ్చి - శాశ్వతంబుగధరసత్వీర్తివెలయ
 జాతవేదునిఁజేరఁ జనిన యింతులకు - నాతతంబుగఁ జూచినట్టియింతులకు
 విర్రురవృత్తిమై నిలిచెగర్భములు - గర్పిణులై వారు కర మొప్పుచున్న
 బహుభీతు లగుచు నాథామిను - లపుడు తహతహపడి మఱి త స్తయత్వమునఁ
 దమతమయిండ్లకుఁ దారఱి నరుగ - శమితాత్మ లగుమునిసంఘంబు లప్పు
 డంత నావృత్తాంత మాయోగదృష్టిఁ - జింతించి మును లల చెలువల కనిరి 1080
 “మీవత్వశీలత మీదుగర్వంబు - మీసౌఖ్య మిప్పుడు మిప్పింత చేసె”,

ననుచునాగ్రహమున నవనిగంపింప - పనితలమీద నవార్యకోపమున
 “మతిహీనులరుమిమ్ము మన్నింపనేల - పతిదూరలగుఁ” డంచుఁబిల్కినవినుచు
 మగుడ జాహ్నువిఁ జేరి మగువ లందఱును - దగునమ్ము : నీకిది ? తగునంచుఁ బలికి
 తమతమదాహల తాడనంబులును - దమగర్భములమీఁదఁ దగఁ జేసి రొగిని.
 గరతాడనంబులఁ గలఁగి కంపించి - కరమొప్పు గర్భముల్ గరఁగి విచ్చిన్న
 గర్భంబులై యష్ట కాంతలవలన - నిర్భయంబున జాతి నెఱయంగ నప్పు
 డాఱుఖండంబులై యవనిపైఁ బడియె - జాతిన యాఖండచయము గ్రహించి
 శరవణంబునయందుఁ జయ్యనఁబెట్టి - యరుదలరఁగ లేచి యాతలోదరులు
 తపమున కరిగిరి తద్దయుఁ ప్రీతి - సుపమింప నటఁ జాల నుగ్రవీర్యంబు 1090
 కవగూడి వృద్ధియుం గడుఁగల్గఁజాల - నవనిపై శ్వేతాద్రి యనఁ గడునొప్పె
 నరయ నాఁలెంబునందుఁ గుమారుఁ - డరుదార జన్మించె నతని తేజమున,
 జనన ప్రదేహంబు శరవణం బగుట - జననాథ : యతఁడొప్పె శరజన్మఁడగుచు
 నిలఁగృత్తికలు చన్ను లిచ్చుటఁజేసి - యలరుచుఁ గార్తికేయాఖ్యఁ జెన్నొందె,
 నారయ నహ్లాత లార్హ్యరుగాన - వారు సంతోషింప వదనంబు లాఱు
 ధరియించి సముచిత స్తన్యపానంబు - సరినొప్పఁజేయుట షణ్ముఖం డయ్యెఁ,
 దరుజేందుమాళిరేతస్కందమునను - నరుదారఁ గాస్కందుఁ డన నొప్పె నంతఁ,
 బరువడిఁ దము సురల్ ప్రణుతింప నెఱిగి - గిరిపుత్రి కమ్ములఁ గెంపారఁజూచి,
 “సురలార : సంతానకూన్యత మీకు - ధరణికిఁ గానిమ్ము ; ధరణికి నింక 1100
 బహునాయకత్వంబు పాటిల్లనిమ్ము ; - బహువిధంబుల” నని పలికెఁ గోపించి
 కలఁగిరి సురలంత ; గౌరితోడపము - నబవ హేమాద్రికిఁ జనియె నీశ్వరుఁడు.
 అమరేంద్రుఁ డాదిగా నఖిలదేవతలు - కమలనంభవుఁడున్నకడకుఁ దామేగి,
 “జలజనంభవ ! భుజాన త్వసంపన్ను - నెలమి సేనాపతి నిమ్ము మా” కనిన,
 వారిజగర్భుండు వారిసీతించి - “గౌరీకుసుతుఁ డైన కార్తికేయుండు
 సేనాధిపత్యంబు సేయు మీ” కనిన - నానిలింపులువేడ్క - “నాఁగార” యనుచు
 జేకొన నాతఁడు సేనానియయ్యె - నాకనాయకున కున్నతసౌఖ్యమెనఁగ.”
 ననివల్కరఘరాముఁడధికసంతోషమునుబొంది మఱియు నమ్మునినాథుఁజూచి
 “యీమహానది సంయమీశ్వర ; త్రిపథ - గామిని యగుటేమికారణం” బనిన :

—: గంగానదీ వృత్తాంతము :—

ననఘుండు కౌశికుఁ డారాముఁజూచి - వినుమని యాకథవివరింపఁదొడఁగె. 1110
 “ననఘుఁడయోధ్యకునధిపుఁడైనగరుఁ - డనుచక్రవర్తియుద్ధతక్తి ర్రిగలఁడు.
 హిమవంతమున నాతఁ డిచ్చలోసుతులఁ - దమకించి భృగుగూర్చి తపమాచరింప

నంతనాభ్యుగ్రుడును నాతపంబునకు - సంతుష్టహృదయుడై సగరునీక్షించి,
 “పృథివీశ కొడుకులు పెక్కండ్రునీకుఁ - బ్రథితోరుకీర్తులు పరఁగఁబుట్టెదరు
 అంచితకీర్తిని నతివలందొకతె - గాంచునొక్క నివంశకరుఁ డైన పుత్రు
 మఱి యొక్క నతి గాంచు మానుగా సుతుల - నఱువదివేపుర నతులవిక్రముల”
 నని వరంబిచ్చిన నారాజనతులు - విని కరంబులుమోడ్చి వినయంబుతోడ
 మునినాథునకు మ్రొక్కి “ముదమందనొక్క - తనయుఁడైనతికన్నతనయులేనతికి?”
 ననవుడు “మీకోరినట్లయె పుత్ర - జననంబు”లనివల్క నంతోషమంది,
 యంద గ్రమహిషి నిజాన్యయరుచిక - నందను నొక్కని నరనాథుఁ గోరె. 1120
 మఱి కోరె నాయున్నమగువయు సుతుల - నఱువదివేపుర నధికమోదమున
 సగరుండు భృగునకు నతులతోఁగూడ - నొగిఁ బ్రదిక్షిజమంతనొనరించిప్రీతిఁ
 బురమున కేతెంచి పౌలుపారనంతఁ - గరమువేడుకఁ గొంతకాలంబుచనఁగ
 మానుగాఁ దన యగ్రమహిషి కేశినియు - సూనుని ననమంజసుండనువానిఁ
 గనియె ; నాసుకృతియుఁ గాంతకుఁ బుట్టి - ఘనతరంబైనట్టి గర్భతుంబంబు
 కలుతైన యాసౌరకాయలోఁ బుట్టి - రఱువదివేపు రత్యద్భుతలీల ;
 నంత దాదులు వారి నాజ్యభాండములఁ - గొంతకాలము బెంపఁగొమరారి వారు
 రూపయౌవనముల రూఢిమైఁ బెరిగి - రాపెద్దవాఁ డందు నతులదర్శమున
 వాపోవఁ దమ్ముల వడిఁ జుట్టి వట్టి - చాపలంబునఁ గట్టి సరయుపులోన
 పైచిన నవ్వచు వచ్చిన మగుడఁ - ద్రోచుచునుండు నాడుష్టాత్తుడైన 1130
 యనమంజసున కంత నంశుమంతుండు - దెసలఁ దేజంబులు దీపింపఁబుట్టె.
 నాయనమంజసుం డతిదుష్టచిత్తుఁ - డైయున్న నతనిఁ దోనడఁచి యారాజు

—: శ్రీరాముఁడు సగరులవృత్తాంతముఁ దెల్పు మనుట :—

శాశ్వతధర్మస్థాపరుం డగుచు - నశ్వమేధముసేయ ననురక్తిఁ దొడఁగె.”
 ననినఁగోశికుఁజూచియారాముఁడనియె - “మునినాథ ! మావంశములవారికిధలు
 వినవేడ్కపుట్టెడు వివరించి చెప్పు” - మనిన విశ్వామిత్రుఁ డనియె రామునకు
 ‘విడువక హిమశైలవింధ్యశైలముల - నడుమ నానగరుజన్నంబువల్లించి
 యాగంబుచేరువ నంశుమంతుండు - రాగిల్లి యశ్వంబు రక్షింపఁసెడను,
 ననిమిషవతి దైత్యుడై మ్రుచ్చిలించి - కొనిపోయి పాతాళకుహారంబు సొచ్చి
 కపిలనయమిచెంతఁ గడఁకతోఁగట్టి - యపరిమితానందుడై పోయె దివికి.
 భూపాలుఁ డశ్వంబు పొడగానకిచ్చు - గోపించి మండుచుఁ గొడుకులఁజూచి 1140
 “యిట కొన మశ్వంబు నెవ్వఁడో వచ్చి - కుటిలుడై మ్రుచ్చిలికొనిపోయినాడు.
 మూఁడులోకంబులు మును మీడి వెడకి - వాఁడెవ్వఁడైనను వానినిర్జించి

తెండు గుఱ్ఱమువేగ తెగువమైగడగి - పొం" డన్నసాగరుల్ భుజశక్తి మెఱసి
 నెరసి బ్రహ్మాండంబు నిండ గర్జించి - యఱువదివేవురు నాప్రొద్దె కదలి-
 యానాకమర్త్యంబు లంతయు వెదకి - కానక ధరణి ప్రక్కలు సేయఁదొడగి,
 "యొక్కొక్కఁ డొక్కొక్కయోజనం బుర్వి-నక్క-జంబుగఁ ద్రవ్వఁడని యేర్పరించి
 పరువడి పూర్వదిగ్భాగంబు తొడరి - ధరప్రదక్షిణముగాఁ ద్రవ్వవ" మనుచుఁ
 బొరిబొరి కుద్దల భూరిశూలముల - ధర రసాతలమునందాఁకఁ ద్రవ్వచును
 బాతాళవాసులఁ బ్రకటనత్తముల - భూతసంతతులఁ జంపుచుఁ జెలంగుచును
 వెన నప్పు డఱువదివేలయోజనము - లనమునఁ ద్రవ్వి రాయనమానబలులు. 1150
 భూరినత్తములఁ జంబూదీప్వమిట్లు - చారక దిరిగి రావడిఁ ద్రవ్వఁబెట్టిగి,
 యమరగంధర్వసిద్ధాదులు బెదరి - కమలగర్భం దున్నకడకేగి మ్రొక్కి,
 "వనపర్వతదీప్వపతి యైనభూమి - చనిత్రవ్వచున్నారు సగరనందనులు
 బలువడి సత్త్వసంపన్నంబులైన - జలచరంబులఁబట్టి చంపుచు, మఱియు
 వీఁడు యజ్ఞమునకు విఘ్నంబుఁజేసె - వీఁ డశ్వహరుఁడంచు విడువక పట్టి,
 బలియులై తమవృష్టిఁ బడువారి నెల్ల - జలజనంధవః పృథా చంపుచున్నారు.
 దలచి నీ విది సమాధానంబుసేయ - వలయు" నన్నను బ్రహ్మ వారితోననియెఁ
 "గపిలమునీంధ్రుఁడై తైకొన్నవాఁడు - తపము నవ్యయుఁడునై దామోదరుండు
 అమ్మనికోపాగ్ని యందంద వారి - గ్రప్తి భస్మంబుగాఁగలవార లింక"
 ననివల్కఁ సురలెల్ల "నౌఁగాక" యనుచుఁ-జనిఃరంత నక్కడ సగరనందనులు 1160
 పిడుగులఁబోలెడు భీకరధ్వనులు - కడుమ్రోయనిలఁబ్రదక్షిణముగాఁ గలయ
 జుట్టును ద్రవ్వి యెచ్చొట హేటకము - పట్టుగానక తండ్రిపాలి కేతెంచి,
 "యశ్వంబు పొడగాన మఖిలంబువెదకి - యశ్వచోరునిఁగాన మైతిమి దేవః
 యేమేమిసేయుదు మిటమీఁద"ననిన - భూమీశుఁడలిగి యాపుత్రులకనియె
 "విశ్వంబు కలగొని వెదకి నాయెదుట - నశ్వంబుదేక మీ రరుదేరవలన"
 దనివల్కఁ "నౌఁగాక" యనుచు నానగర - తనయు బుద్ధతి రసాతలమున కరిగి
 యెలమి శిరఃకంప మలుకఁ గావించి - తలకొని యందంద ధరణి కంపింపఁ
 "బరువడి పూర్వదిగ్భాగంబుఁదొడగి - ధరఁబ్రదక్షిణముగాఁ ద్రవ్వవ"మనుచు
 దొరకొని యందఱు తూర్పుదిక్కిల్ల - నరసి గుఱ్ఱముఁగాన కచ్చొట సకల
 ధారణీమండలోద్ధరణముకుండ - చారుభుజావండసమదండకాండ 1170
 చతురగ్రములధరావక్రంబుమోవఁ - జతురతగల శుభ్రసామజేంద్రంబు
 బొడగాంచి సంప్రీతిఁ బూజించి యచటఁ - దడయక మరిబృహద్భానుదిక్కునకు
 బోయి నానావిధంబుల నందు వెదకి - యాయశ్వరత్నంబు నందుఁ జొప్పడక
 సతతదానవృక్షానమ్మదామోద - భృతశిలీముఖ పుండరీకాఖ్యగజముఁ

గనుఁగొని పూజించి కడువేడ్కతోడ - వినుతించి యవ్వల వెదకుచు యామ్య
భాగంబునకు నేగి పరికించి హయము - లా గొకింతైనను లక్షింపలేక
ఘనతరత్వము త్రివిక్రము నాక్రమించు - ననిమించువామనం బను దంతిఁ గాంచి
యర్పించి యవ్వలికరిగి నైర్పతిని - జర్పించి యందు నశ్వము గానలేక
కుముదమార్దవమునఁ గుముదవర్ణమునఁ - గుముదంబునా నొక్కకుంజరేంద్రంబుఁ
గని నమస్కారంబు గావించి యవలఁ - జనిచని పశ్చిమాశాస్త్రదేశమున 1180
శోధించి తురగంబుచొప్పింతయైన - సాధింపలేక యంజనశైల మనఁగ,
రంజితమదనిర్ఘ్న రంబులు గలిగి - యంజనం బనునేస్తు నచోట్టఁ గాంచి
వివిధనత్రపులు గావించి యామీదఁ - బవనుని దెస కేగి బహువిధంబులను
నెమకి గుఱ్ఱముఁ గాననేరక యచట - నముచిసంహరవారణ ప్రతిమాన
దంతమయ్యును బుష్పదంతాఖ్యఁబరఁగు - దంతినీక్షించి మోదమునఁబూజించి
యటఁబాసి చని కుబేరావాంతరమునఁ - దటుకున నరసి నైంధవముఁ గానంగ
లేక యచ్చట నొక్కలేఖాధినాథ - లోకగజాధిపలోకైకసార్వ
భౌమమోయన సార్వభౌమాభిధాన - సామజేంద్రము గాంచి నదృక్తి మ్రొక్కి-
సార్వభౌముని పుత్రసంఘంబు గదలి - శయ్యనిదెస కేగు సమయంబునందు
ననతిదూరమున హతాగ్నినిదోలి - కనుఁగవమోడ్చి యేకతమగూర్చుండి 1190
తననిష్ఠపెంపునఁ దపమాచరించు - ననఘాత్తుఁ గపిలమహామునిఁ గాంచి
యతనిచెంగట నున్న హయము నీక్షించి - యతని భర్తించిన నతఁ డుగదృష్టి
నజీమణి సగరుల నలిగి చూచుటయు - నటువదివేపురు నట భస్మమైరి.

—: అంశుమంతుఁడు అధ్వరాశ్వముఁ దెచ్చుట. :—

కొడుకు లయ్యశ్వంబుఁ గొనిరాక చాలఁ - దడసిన నగరుండు దాపంబు నొంది
మనుమని నయ్యంశుమంతుఁ బంపుటయుఁ - జని యంశుమంతుఁ డాజాడనే పోయి
యమరేంద్రుడెన విరూపాక్షంబు గాంచి - నముచితస్థితి ప్రదక్షిణముగావచ్చి
“మాతంగపుంగవ ! మాపినతండ్రు - లేతెంచి రెటుపోయి ? రెండున్నవారొ ?
తురగచోరకుఁ డెందుఁదూరనవాడొ ? - వరుస నీవెఱిఁగింపవలయు నా”కనిన
నాదిగ్గజాధీశుఁ డా యంశుమంతు - నాదరంబునఁజూచి యప్పు డిట్లనియెఁ.
“బ్రియమార నొక్కెడఁ బృథివీశతనయ; - హయముగాంచెద” వన్న నొఁగాకయనుచు
నున్నదిక్కరులను నొగి దాటిదాటి - నన్నిట నిబ్బంగి నడుగంగ నవియుఁ,
బరువడి తామిట్లు పలుకంగ వినుచు - నరిగి యాముందర నధ్వరాశ్వంబు
నరయుచుఁ గపిలసంయమిపొంతఁ గనియె - సరిప్రోవులై యున్న సగరభస్మములు,
కని చాలశోకించి కరఁగి తండ్రులకుఁ - బొనరఁ దిలొదకంబులు వోయ వెదకి

యుదకంబు గానక యున్నయయ్యెడకు - సదయుడై గరుడుండు ననుదెంచి పలికె.

—: గంగావతరణ కథ :—

“గపిలుని నలుకమై గలచి యమ్మాని - కుపితాగ్ని సగరులు కూలి నీతైరి,
యిదియేల శోకింపఁ నిటు శోకమంద - నిది వేళగాఁ దొక్క టేర్పడ వినుము.
సఃసిజాననవంశ్య చరణారవిందు - డరవిందదశనేత్రుఁ దాదిపూరుసుఁడు
బలిదానవేశ్యులు బంధించునప్పు - డలుక ద్రివిక్రముడై నిండఁ బెరిగి.
యగణితశక్తి రెండడుగులయందు - జగతీతలందెల్ల సరి నాక్రమించి, 1210
జలజాతజలచర శంఖచక్రము - లలివడునట్టి మూఁడవ పదాంబుజము
కడుకొని బ్రహ్మలోకముదాక జాపఁ - గడువేగమునవచ్చి కమలసంభవుఁడు
తలకొన్నభక్తితోఁ దనకమండలువు - జలములఁ దత్పాదజలజముల్ గడిగె.
బొగదొందఁ దజ్జలంబులు నభోపీఠి - దగిలివర్తింపు మందాకిని యనగఁ,
గావున నీవింకఁ గమలసంభవుని - భావించి తప మతిభక్తిఁ గావించి
కడకమై నాకాశగంగఁ దోడైచ్చి - తడయక భస్మముల్ తడిపినఁగాని,
పరలోకసుఖములు పడయరు వారు - గురుబుద్ధిఁ దురగంబుగొని యేగు”మనిన
దురగంబు గొనిపోయి తొడరి యంతయును - దరమిడి యాతఁడు తమతాతతోడఁ
జెప్పిన శోకించి చేయఁ గైకొన్న - యప్పుణ్యమఖము నమాప్తంబుచేసి
కామించి యాకాశగంగ నీముర్సి - కెప్పైయిదెత్తునో? యేనంచుఁజింత 1220
విడువక ముప్పదివేలేడ్లుతపము - పుడమినెంతయుఁ జేసి పోయెను దివికి.
నారాజుమనుమఁ డయ్యంకుమంతుఁడు - భారుణిగంగకుఁ దపమొప్పుఁబూని,
వరుస ముప్పదీలవర్షము ల్సలిపి - పరలోకగతుఁడయ్యెఁ బడవడి యతఁడు,
అతనిపుత్రుఁడు దిలీపావనీనాథుఁ - డతినిష్ఠతోడ జాహ్నువిదెత్తు ననుచు
విడువక ముప్పదివేలేడ్లుతపము - గడపియు నతఁడు రోగములచేఁ జచ్చె.
ననఁముఁ దాతనిపుత్రుఁ డగుభగీరథుఁడు - దనరాజ్యమరయఁ బ్రధానుల నిల్పి
సారధర్మజ్ఞులు సద్గుణోజ్జ్వలులు - కూరులు నగునట్టి సుతులను గోరి,
యెల్లపాపంబుల నిలమీదఁ జాపఁ - డెల్లంబుగాఁ గంగఁ దెచ్చెద ననుచుఁ
గరమర్థిదపము గోకర్ణాశ్రమమున - నరుదుగాఁ బదివేలయబ్బము లేపు
ననుపమం బగుచున్న యాతపంబునకు - వనజసంభవుఁ డంత వరదుడై వచ్చి 1230
యడుగుము వరమన్న నాభగీరథుఁడు - కడుభక్తి బ్రహ్మకుఁ గరములుమొగిచి
“భారతీనేతః ప్రపంచనిర్దాతః ; సౌరలోకత్రాతః ; సత్యసంఘాతః ;
ధాతః ; మాతాత లుదగులై వచ్చి - యాతతకపిలుకోపాగ్నిచేఁ గ్రగి,
మూఱువేలేడ్లు సన్నుతగతిలేక - నాఱిపడి భస్మమై యున్నవారు ;

కడగి యాభన్తముల్ గంగోదకములఁ - దడువక గతిలేదు దయసేయు” మనిన
 “హరుఁడొక్కరుఁడు దక్క నన్యులాగంగ - ధరియింపనేరరు దగిలియెవ్వరును ;
 నీవింక హరునకు నిష్ఠమై దపము - గావించి ప్రార్థింపు గంగ ధరింప”
 ననివల్కిమదిలోన నతఁడు పార్థించు - తనయులనిచ్చి యద్ధరణీశుకొఱకుఁ
 దనరంగ నాగంగ ధరకేగు ననుచుఁ - జనియె వద్దజుఁ ; డటఁజని భగీరథుఁడు
 అంగుష్ఠ మొక్కటి యవనిపై మోపి - యంగజహరునకు నతిఘోరతపము 1240
 దలకొనిచేయఁ బ్రత్యక్షమై శివుఁడు - “తలదాల్చు దెమ్ము మందాకిని” ననియె
 నంత భగీరథుం డర్థిఁ బ్రార్థింప - నంతరిక్షస్థలమందుండి గంగ
 గగనమండలము నక్షత్రమండలముఁ - బగులలోకము లెల్లఁ బగులమ్రాయుచును
 గులవర్షతములతోఁ గుంభినితోడ - బలసి మహాదేవుఁ డాతాళమునకు
 గొనిపోవుతెఱఁగున ఘోరమై పర్వి - చనుదెంచు నురవడి జగములు బెదర
 వచ్చు నా గంగగర్వముఁ బాప శివుఁడు - హెచ్చిజూటముఁ బెంచె నింతలో గంగ
 వచ్చి మహాదేవు వరజటావీధిఁ - జొచ్చి వెల్వడుత్రోవ చొప్పడకున్న

—: భగీరథుఁడు గంగను దెచ్చుట :—

హరు జటాజూట మహాబవిఁ జిక్కి - తిరుగుడుపడుచు వర్తించుచునుండె,
 నంత భగీరథుఁ “దతులప్రవాహ - మంతము నిప్పు దెందరిగెనో ?” యనుచు
 వెఱగంది మఱియును విషకింధరునకుఁ - దటిగొని యత్యుగ్రతప మాచరించి 1250
 నవరిమిత ప్రీతి నాభగీరథుని - తప మంత మెచ్చి కందర్పహరుఁడు
 బోలతఁ దనమాళిలోనున్న గంగ - “భూలోకమున కింకఁ బొ”ప్పుని యనుప
 వలనొప్పుజూటంబు వాకిలి వెడలి - బొలు పొందఁ బాతాళమునఁ జూపునిలిపి
 తనదివ్యదృష్టి మందాకిని కపిలుఁ - గని “మనిమహిమకుఁ గడుఁ జోద్యమంది
 తగిలి నిన్నలచిన దారుణాకృతుల - సుగతికిఁ బంపవచ్చుచు నున్నదానఁ
 గినియకు మీవని కేల్గిమొగిదె” - ననఁ బర్వముకుళంబు లమరఁ జూపఱకు
 నడరు నమ్మునికిన్క నటుపోవ వెఱచి - నుడిపడుతెఱఁగున సుడులొప్ప మిగుల
 మామీదజనుదెంచుమలయుచు గంగ - యేమెక్కడికిఁబోయి మిటమీద ననుమఁ
 బఱతెంచి సగిరులపాలిపాపములు - మొఱపెట్టుచున్నవి ముక్కంటి కనఁగ
 నోలిఁబంకజముల నుండరాకున్న - దూలి యాకాశమునఁ దుమ్మెన ల్లోయ 1260
 భూతాధిపతిజూటముననుండి ధరణి - కేతెంచు గంగకు నెండగాకుండఁ
 గొడుగులువట్టిన కొమరున హంస - బుడువీధి సుడిపడి యొప్పారుచుండఁ,
 దొడటి యానగరులవోషోత్కరములు - కడఁకమై బోద్రోమకరములతో యనఁగ
 గమనీయతరములై మనతరంగముల - గములంతకంతకుఁ గరిమొప్పుమిగులఁ ;

దనవారిలోవఁ దగ భగీరథున - కనుపమసితకీర్తు లందందఁ బుట్టి
 నెఱసి భూతలమెల్ల నిండనేతెంచు - వఱునన నుఱువులు వఱలంగ, గంగ
 యప్పటప్పటికిని నతులఘోషంబు - లుప్పొంగి యుప్పొంగి యుడువీధిముట్టి
 బ్రహ్మాండభాండము ల్వగులఁ బెల్లుబ్బి - బ్రహ్మాదేవత ల్పక్తితోఁబొగడ
 శివుఁడు ధరించిన శ్రీగంగయపుడు - భువిఁ బామరులకెల్లఁ బుణ్యంబునీయ
 వచ్చితినినిగంగ వరుసగాఁజెప్ప - వచ్చినవిధమున వరుసఁ మోషించి, 1270
 సురలు భేదరులును సుముఖులై చూడ - గరుడగంధర్వులు గరము భూషింపఁ
 జనుదెంచి బిందువ న్వరసిలోఁ జొచ్చి - యెనయఁబ్రవాహంబు లేఱుల్పాతీ
 యనఘాత్తః పావని హ్లాదిని నలిని - యనఁబ్రవాహములుమూఁ డరిగెఁ దూర్పునకుః
 సీత సుచక్షువు సింధువు నాఁగ - భాతితో మూఁడేగెఁ బడమటిదెసకు
 నడరుచు సుహృంగి యందులో నొకటి - కడఁగి భగీరథక్షౌపాలు పిఱుద
 ఘనతరవిశదోదకప్రవాహంబు - వినువీధి శరదఃప్రవిభ్రమం బెసఁగ
 దివికేగ మదిలోనఁ దివురుభూజనుల - కివిరళనిశ్చేణు లమరుచందమున
 నిలయు నింగియు మ్రోగునెడఁబ్రవాహంబు - గలయ నానామాలికలు వీచులమర
 నీభంగిఁ ద్రిప్పుడునెల్ల పాపముల - నాభంగిఁజూడఁడి యన సుడులోప్పఁ
 జెలిమిఁదారలతోడఁ జేయఁజన్మరణిఁ - బెలుచ నింగికి నంబుబిందువులెగయ, 1280
 ధర్మాత్తులగువారి ధర్మకీర్తులకు - నిర్మలస్థానమై నెఱిఁబొల్తు ననుచుఁ
 గేలి నయ్యాపగాకీర్తులు నవ్వు - లీల దిండిరమాలిక లుల్లసిల్లఁ
 బెక్కుఁగన్నులఁగాంతుఁ బృథివిపెంపెల్ల - మక్కువననుభంగి మత్స్యములొలయఁ
 జరియించు కొమరారు జలచరావళులు - పొరినొప్ప నేతెంచె భూలోకమునకు.
 నంత శతార్కమై యమరుచందమునఁ - గాంతిమద్భహారత్పఞ్చితంబులైన
 నిజభూషణంబుల నింగివెలుంగ - గజవిమానాదులు కర మర్థినెక్కి
 యమరగంధర్వ సిద్ధాదులు చూడ - నమరంగ నేతెంచి రజాఁడు నేతెంచె
 నటమహానాగంబు లాప్రవాహంబు - చటులవేగము చూచి యట మ్రొగుటయును
 అంతయు నానిర్జరాదులు చూచి - చింతించి జపములు చేసి రారోన
 నానదిగట్లనే యవగాహమంది - యానందమునుబొంది యాడి రచ్చరలు 1290
 అమరమునీంద్రాదు లంతసంతోష - మమరఁగాఁ బువ్వుల నర్పించి రెఱిమి,
 నాపుణ్యనదిలోన నతిపావరతులు - శాపదగ్ధులు కృకన్నానులై దివికిఁ
 జనుచుండ సురలు నచ్చరులు గంధర్వ - దనుజపన్నగయక్షదైత్యరాక్షసులు
 కిన్నరాదులు నాభగీరథురథము - పెన్నాడి కనుఁగొంచు వేడ్క నేతెరఁ
 బెరిగి పర్వతములు భేదించుకొనుచు - నరుగఁ జహ్నుఁడు యాగ మాత్రోవఁజేయ
 వరదగా నటవచ్చి వలగొనిగంగ - సరిచుట్టుముట్టిన సరసున నపుడు

యాగోపకరణంబు లవి వెల్లివోయి - యాగవిఘ్నంబైన సతఁ డాగ్రహించి
వింగికి నుప్పొంగి నెఱిగేగుదెంచు - గంగ నాకర్షించి కలుషించి క్రోతె.

అనిమిషమునివరు లాభగీరథుని - గనుఁగొనిపల్కరి కరమర్థిమీఱి

“సీమహాగంగ ని ట్టిమసీశ్వరుఁడు - ఈమాడ్కిఁగ్రోలెనే యిప్పుడె సీవు
కోపంబులేకుండఁ గోరి యాహూని - నీపట్లవేడిన నిచ్చును గంగ”

1300

అని యిట్లు దేవత లందఱుఁజెప్ప - వినయంబుతోఁబోయి వేడ్కనఱ్ఱాని

గనుఁగొని మ్రొక్కుచు గరములు మొగిచి - వినయసంభరితుఁడై వేడ్క నిట్లనియె

“వినవయ్య మునిచంద్ర ! విమలచారిత్ర ! - ఘనమైనగంగను ఘనమైనతపము

చేసి యుర్వికి గంగఁజెలఁగుచు నిపుడు - వాసిమైఁ దెచ్చితి వరుసనిచ్చటను

మోనమై మీదేత మొనసికోల్పడితి - నోసంయమీశ్వర ! యోపర బ్రహ్మ

దయచేసివిడిపింపు ధన్యచారిత్ర - దయచేయు సంయమీ ! దయచేయు” మనుచు

వినయంబుతోఁబల్కి వినిమానివరుఁడు - మనమునఁ గృపపుట్ట మఱియు నిట్లనియె.

“నోభగీరథచంద్ర ! యోమహారాజ ! - యీభంగిగంగను నిలకుఁదెచ్చుటకు

1310

సీమహాత్వంబును సీతపోమహిమ - నేమనిచెప్పుదు నిఁక నీమకీర్తి

విడిచెద గంగను విడిచెద నిపుడు - పుడమిలో నాకీర్తి పొలుపొందు” ననుచు

నుమిసి యెంగిలిసేయ నొల్లక యతఁడు - రమణమై దనకర్ణరంధ్రంబునందు.

వెడలింప నెప్పటివిధమున గంగ - యడరుచు జాహ్నువి యనుపేరఁబరఁగె.

బురుషపురాకృతపుణ్యంబునడుమ - దొరకొన్న విఘ్నంబుద్రోచి యేతెంచు

వెరపున నారాజు వెంటనేవచ్చి - శరనిధిఁజొచ్చి యాజాహ్నువీదేవి

దిగి రసాతలమునఁ దిరిగి యందున్న - సగరులభ స్తము ల్గురినిండఁబాటె.

సంత నంబుజగర్భుఁ డాభగీరథుని - సంతనంబునఁ జూచి “జననాథ ! వినుము

జలనిధి నెందఁక సలిలంబులుండు - దలఁచ నీనగరుల తనయు లం నాఁక

దివ్యభూషణముల దివ్యాంబరముల - దివ్యమాల్యంబుల దివ్యగంధముల

1320

దివ్యమూర్తులనొప్పి దివిజలోకమున - దివ్యభోగముల వర్తింపచుండెదరు

అడరంగ నిదిమొదలనఘ సీపేర - నడుచు భాగీరథీనామ మీనదికిఁ

ద్రిపథయనంగ వర్తియవరదయన - నృపజాహ్నువి యనంగ నెగడు లోకముల

అనఘ ! మీనగరుండు సంకుమంతుండు - ఘనుఁడు దీర్ఘిపుఁడు గైకొన్నప్రతము

నెఱవఁజాలమి సీవు నెఱవంగఁ దివిరి - తెఱఁగొప్ప నీగంగఁ దెచ్చితి కాన

గంగాంబుని ర్షలకమనీయవదము - మంగళచిరకీర్తిమహితుండ వగుము,

కాకుత్స్థకులజుల గౌరవశ్రీల - కాకరం బగు తనయావళిఁ గనుము

అలితదర్శముల మూల స్తంభమైతి - పొలుపార నింక సీపుణ్యోదకముల

వెలయఁ దీర్థస్నానవిధు లొప్పఁదీర్చి - ఫలము గైకొను” మంచుఁ బద్మసంభవుఁడు

తనలోకమున కేగెఁ ; దదనంతరంబు - తనర నాగంగఁ గృతస్నానుఁడగుచు
 నలువదివేపుర కాభగీరథుఁడు - నెఱిఁ దిలోదకములు నిష్ఠతోనిచ్చె. 1330
 నాతిలోదకముల నమరులై సగరు - లాతని దీవించి యరిగిరి దివికి
 ననఘుండు మఱి యయోధ్యాపురంబునకుఁ - జని భగీరథుఁడు రాజ్యముసేయుచుండెఁ
 గలుషఘ్ను మీయుపాఖ్యానంబు భక్తి - చెలువారఁజదివినఁ జెప్పఁగా వివిన
 నొనరఁ బుణ్యముల నాయుష్షంతులగుచు - ధనధాన్యకీర్తులఁ దనరుచునుందు ;
 రెప్పుడు వారల కెల్లదేవతలు - నొప్పఁబ్రసన్నులై యుండుదు రెలమి,
 నమరంగ సిద్ధించు నఖిల కార్యములు ; - సమకౌను నందితస్వర్గభోగములు
 పెనుపారఁగా వారి పితృగణంబులకు - ననుపమసర్గతు లనిశంబుఁ గలుగు”
 ననిన రాఘవుఁడు గంగావతారంబు - విని కౌశికునిఁ జూచి వినుతులుసేసి,
 నేఁడు విశ్వామిత్ర నీచేతనింటిఁ ; - టోఁడిమి నీగంగ భూలోకమునకు
 వచ్చినతెఱుగును, వారితెఱుగు - నచ్చెరువడరంగ నని ముదంబంది 1340
 యారాత్రి యందుండి యఖిలలోకముల - నారూఢికిక్కిన యానది గ్రుంకి,
 యాహ్నిక కృత్యంబు లన్నియుఁ దీర్చి - జాహ్నువిదాఁటి, విశ్వామిత్రతోడ
 నుత్తరతటమునందున్న సంయములఁ - జిత్తంబులలరఁ బూజించి, వీడ్కొనుచుఁ
 జని చని యెదుట విశాలయస్సురము - కనుగవకింపైన గాఢేయుఁజూచి

—: అమృతోత్పత్తి :—

“యీపురి పే రేమి ? యేరాజవంశ్యుఁ - దేవుమైఁబాలించు ? నెఱిఁగింపు” మనిన
 ఘనుఁడకౌశికుఁడు రాఘవుఁజూచివలెతె - విను మింద్రుకడ మున్ను విన్నాడ నేను
 దితిసుతులైన దైతేయులు నదితి - సుతులైన సురలు భాసురశీలఁ దొల్లి
 నోలి రసంబులు నోషధుల్ నించి - పాలసమద్రంబు పరువడి ద్రచ్చి
 క్రమమొప్పనమృతంబుగై కొందమనుచు - నమమై శ్రీనామధాజలరాశి డాసి 1350
 కవ్వంబు తరిత్రాడుగా మందరంబు - నవ్వాసుకిని జేసి యమృతాబ్ధిఁదరువ
 వెలయంగ నటఁ బుట్టి విష ముగ్రమగుచుఁ గలయలోకంబుల గాఢించి మించ
 బరఁగ రోషానల పరుషంబునైన - హరుఁ డదిగొని మ్రింగె నంత సుమీయుట
 సురగముల్ ధరియించె నోలిఁదద్విషము - మఱి మఱి తరువంగ మఱియును బుట్టె
 వంచన మన్న భావాప్తిలోకముల ముంచియెత్తగఁజాలు మురిపెంబు అమర
 గాంచీరుణత్కారఘననితంబములు - నించుకనడుమును నెఱియుఁ జన్గవలు
 చందలతనులత ల్సరిదంతవయము - మించు కన్గవయును మెఱయుమోవియును
 గోమలఘ్రాలతాకోదండుఁ దైన - కాముని విలువిద్యగతి చూప నొప్పి
 కడఁగంటిచూపులఁ గక్షదీధితుల - వెడలించు భుజలతావిక్షేపములును

అమర నూతనయౌవనాభిరామముల - నమర నరువదికోట్ల యవ్వరోగణము
 శీలమై నచ్చరలేమలనెల్ల - నోలి దేవతలు దైత్యులును గైకొనిరి. 1360
 వారక దరువ నా వరుణాత్తజాత - వారుణి ప్రభవించె వైభవం బిలర
 నాసురదితిసుతు లపుడొల్లకున్న - నసురులై వర్తిల్ల రవని నెల్లెడల
 సుర నాదితేయులు సొరిది - గైకొన్న - సురలనఁబ్రాప్తాతి శోభిల్లిరపుడు
 సంతసంబున రమాసతి దురంగంబు - కాంతిమిన్నగు దంతి కౌస్తుభమశేయు,
 నమృతాంకుడును బుద్ధై, నమృతంబు సురభి - నమరు సుధాపూర్ణ మగుకమన్దలుపు
 కలిగి ధన్వంతరి కర మొప్పఁబుద్ధై - వెలియంగమటి పుట్టె విష ముగ్రముగను
 సంత సురాసురు లమృతంబుకొఱకు - నెంతయుఁ దమలోన నేచి దర్పమున
 ననుపమస్థిఁబోర ననురుల సురల - గనుఁగొని సురలపైఁ గరుణించి మించి
 మానినిరూపమై మధుమర్దనుండు - తా నమృతముఁ బించి తగ నిచ్చువేళ
 రాహుకేతువు లను రాక్షసులప్పు - డూహించి పంక్తిలో నొగిఁ గూరుచుండి 1370
 చెయిజాచి పట్టిన జెలఁగుచునుధను - మెయిదాయ జూడక మెలఁత యిచ్చుటయు
 రవిచంద్రులప్పు డారమణిని జూచి - కవగూడి యద్దుఁ గళవళంబింది
 కనునైఁగ నటుచూపఁ గనలుచు - వనువొందఁ జక్రంబు నటుప్రయోగించి
 శిరములు ఖండించి నృష్టితోపలను - కఱకురాక్షసుతలల్ కడుగ్రహంబులుగ
 నామింట నిలిపెను నమృతంబు ద్రావ - నేమియుఁ జెడకుండ నెప్పుడు వారి
 నాదిగా నెప్పుడయ్యాదిత్యుఁజంద్రు - బాధించుచుండురు పర్వంబులందు
 ననురుల గనుబ్రామి యమృతంబుసురల - కొనఁగి వారికి జయంబొసఁగె యుద్ధమున.
 దైతేయకోటియందఱఁ ధ్రుంచి యింద్రు - డాతటి ద్విజగంబు లర్థిఁ బాలింప
 దితియంతఁ దనసుతు లైగుఱకునొగిలి - పతియైనకళ్యాపుఁడ్రార్థించి, “యింద్రుఁ
 జంపఁజాలిన మహాసత్త్వప్రతాప - సంపన్ను నొకనిఁ బ్రసాదించు” మనిన
 నంగీకరించి “సహస్రవర్షంబు - లంగన ! ఘనశుభివై యుండఁగల్గు ! 1380
 మూఁడులోకంబులు మొగిగెల్పువాని - వాఁడిమిమై నింద్రు పదియించువాని
 గనియెద వొకపుత్రుఁ గాంత నావలన” - నని పల్కి దితిమేను హస్తాంబుజమున
 సయమారఁ బరిమార్చనము నేసి మఱియు - దయజూచి యతఁడేగెఁ దపమాచరింప,
 జనియె నా దితియును సమృద్ధుడనెనఁగ - జని యుగ్రతప మొప్ప నల్పుచునుండె.
 సంతట మఘవంతుఁడతైఱం గెఱిగి - చింతించి దితిఁజేరి శిష్యుండువోలె,
 పాయక కుళసమిత్పలమూలభవ్య - తోయాదు లతిభక్తితోడఁ దెచ్చుచును
 జరణంబు లొత్తుచు సత్కృతు ల్పఱియు - బరిపాటిసేవయుఁ బరిచర్యసేయ
 నేవేళ నెచ్చట నేమిగావలయు - గావలసివెల్లఁ గనునన్నఁ దెచ్చి
 యుపచరింపుచు వేడ్కనుండఁ బెక్కిండు - నపుడొక్కనాఁ డింద్రు నాదితిచూచి

యలరచు మదిరహస్యము దాసలేక - "బలభేది ! వినుము నాపల్కునీవాకటి 1390
తనయునిఁ గోరి మీతండ్రి నేనడుగ - వినుము వెయ్యేడులు వెడలినపిదప
నిచ్చితి సుతునంచు నింపార నాకు - నచ్చుగా వరమిచ్చె నటుగాన నీకు
నిఁజమీదఁ బదియేడు లేగినపిదపఁ - బలుక క్తి దమ్ముడు ప్రభవింపఁగలఁడు
అలరంగ నీవును నాతండు గూడి - పొలుపార నేలుఁ దీపవనత్రయంబు
వినుతకీర్తుల మీరు విలసిల్లుచుండుఁ" డనివల్కు నంత మవ్యాహుకాలమునఁ
దలనిడి కాలగఢ దలయంపిగాఁగ - నలతమై నిద్రించు నాదితిఁజూచి,
శతమన్యుఁ డెంతయు సంతోషమంది - వితతవైఖరి నిదేవేళ నాకనుచు,
దితిగర్భ మతియోగధీశ క్తిఁ జొచ్చి - శతకోటిచేఁ దనశత్రువా శిశువు
నేడుతున్నట్లుసేయ నెలుగెత్తి బాలుఁ - దేకువ దితియు నయ్యెడ మేలుకాంచె,
మఘవుఁడు మారుదోమారుదఁయనుచు-లఘురీతిఁ బలుక "బాలకుఁజంపవలదు. 1400
వల" దనియెడు దితివాక్య మాలించి - వెలువడి గర్భ మవ్వేళ వాసవుఁడు
కరములుముకుళించి కలఁక చిత్తమున - తిరమైనభక్తి కేరీ దితితోడఁ బలికెఁ.
"దనరంగ గాల్గఢ తలయంపిగాఁగఁ - గొని ముక్తకేశవై గూర్కుటఁజేసి
యరసి నీ వకుచివైతివి గాన తెగువఁ - గార్యంబుకొఱ కేను కడుపులోఁజొచ్చి
గొనకొని వినుఁజంప కోడి గర్భంబు - దునిమితి నేనేడుతునియలుగాఁగ
సన్నకు సన్న నాశత్రుండు గానఁ - జిన్నిపాపనిఁ బరిచ్చిన్నఁజేసీతిని
జనని ! ధర్మజ్ఞవై వైరింపవలయు" - ననిన దుఃఖింపుచు నాయుద్రఁజూచి
"నానేరమంతయు నాకలోకేళ - నినేర మదిలేదు నిక్కువం బరయ"

నని వల్కి మరుదాభ్య లమరఁదేజంబు - లెనయంగ ఖండంబు లేడ్వరునగుచు
విష్టుల నాపుత్రు లెలమి నెల్లెడల - సప్తదమింపార చరియింపనిష్టు 1410
సప్తఖండంబులై సరినొప్పువీరి - సప్తమారుతగణస్కంధనాయకులఁ
గావింపు" మని వేడగా నట్లుచేసి - దేవేంద్రుఁ డమరావతికిఁ బోయె నంత
వారును దేవతావల్లభుడెలిమి - మారుతగణసంజ్ఞ మటిదివ్యు లైరి.
దేవేంద్రుఁ డతిభక్తి దితికి శుక్రాశ - గావించె సీపుణ్యగణ్యదేశమున ;
సీపుణ్యధరణి మున్నిత్యైకున్మపతి - భూపవద్యుం డలంబుసయందుఁ గన్న
కొడుకు విశాలుఁ డన్కువలయాధిపుఁడు - పుడమినేలి విశాలపురి యిందొనర్చె.
నావిశాలునిపుత్రుఁ డై హేమచంద్రుఁ - డావిర్భవించెను నతఁడు సుచంద్రు
నతఁడు ధూమ్రాశ్వని నతఁడుస్వంజయుని - నతఁడంతసహదేవు నతడు కుశాశ్వ
నాతండు సోమదత్తాఖ్యుఁ గాకుత్స్థుఁ - డాతని కెంతయు నమరంగ సుమతి

—: సుమతి యను రాజు విశ్వామిత్రు నెమర్కొనుట :—

భావింప నెప్పుడు పరమధర్మముల - నీవిశాలాపురం బేరెడి రాజు, 1420
 లనఘ : వైశాలికు లన వీరుజగతి - వినుతికెక్కిరి ధర్మవిభవనంపదల ;
 నిచ్చల రఘునాథ : యిచట నీరాత్రి - బుచ్చి వేగినఁ జూడఁబోద ; మిజ్జనకు
 ననునంత గాఢేయుఁ డటవచ్చు తెఱిగి - మనమున సంతోషమగున్మదై సుమతి
 తనపురోహితులును దనబంధుజనులు - తనతోడఁజనుదేరఁ దనపట్టణంబు
 వెలువడి చనుదెంచి విహితమాగ్గమున - నెలమితో నానందముండ్రుబూజించి
 కరములు ముకుళించి కడుభక్తిబలికె - “ధరణిలోపల నేఁడు ధన్యుడనైతిఁ
 జరితార్థమయ్యెనాజననం” బటంచుఁ - బరమస్థియందునఁ బరికియొందొరుల
 నమరంగఁ గుశలంబులడిగినపదవ - సుమతి విశ్వామిత్రుఁజూచి తాననియె :

—: సుమతికి శ్రీరామలక్ష్మణులనుగూర్చి కొశికుఁడు తెల్పుట :—

“మునినాథ ! యనమానమూర్తులీఘనులు - ఘనభుజులనినిషర్తమపరాత్తములు
 కరిరాజగమనము ల్కంఠీరవములఁ - బురుడింపఁజాలినఘజనత్వములును 1430
 లలితంబులై న పుల్లసితారవింద - దళములఁదెగడునేత్రములుఁ జెన్నొందఁ
 గరవాలములుఁగార్చుకంబులు దొనలు - ధరియించి దమదుపదన్యాసములను
 జగతి నారవిచంద్ర సంచారలీల - మగు నాకనమువలె నలరించువార
 లిరువురు దమలోన నెల్లదండముల - సరియగుచున్నారు జనులచూడ్యులకు
 నీకుమారకు లెవ్వ రెవ్వరినుతుల - నాకు నేర్పడ గాఢినందన చెప్పు”
 యనిన విశ్వామిత్రుఁ డాతనిఁజూచి - వినిపింపఁదొడఁగెను వీనులుబ్బంగ
 “నోరాజకులచంద్ర ! యోగుగుణాబ్ధి ! - వీరివృత్తాంతంబు వినుముదెల్పెదను ;
 సరయువుపొంతఁ గోసలదేశమునను - నరుదొప్పఁగ నయోధ్యయను పురియొప్పు
 నాపురినేలుచు నాదళరథుఁడు - నేపుమై మనుజుల నెల్లఁ బాలించు
 నాతనివరపుత్రుఁ డైనరాముండు - నితనికి ననుజాతుఁ డీలక్ష్మణుండు 1440
 మఖముసేయుటకునై మఱి నేనువేఁడ - సుఖమున నిచ్చెను సుతులనిద్దఱిని
 మావెంట వేంచేసి మఖమును గాచి - వేవేగఁ దాటక వెన సుబాహువును
 ఆబోవమొప్పంగ ననిలోనఁగూర్చి - మాటమాత్రంబున మారీచఁబోలి
 యాగంగ నటదాఁటి యటుమిథిలకును - నేగంగఁదలఁచుచు నిటకువచ్చితిమి ;
 ఈరాజశీతాంశు లినవంశకులులు - వీరిసామర్థ్యంబు వినఁగఁజోద్యంబు”
 ననినవిశ్వామిత్రునతులవాక్యములు - విని చాల సుమతియు విస్తయంబంది
 యారాఘవుల నప్పు డర్థిఁ బూజింప - వారును బూజలు వరుసఁ గైకొనుచు
 నారాత్రియందుండి యాప్రభాతమున - నారాజు తముఁబంప నర్థితోఁజనిరి.

—: గౌతమాశ్రమముఁ జేడట :—

చనివని గౌతమాశ్రమము రాఘవుఁడు - కినుఁగొని పలికె నాగాధినందనుని
 “నలలిత వల్లవనంబుదల్లి - వెలయు మామిళ్లును వేటువననలు 1450
 నారంగ జంబీ నారికేళలు - పారిభద్రంబులు బదిరకాతతులు
 మాతులుంగ లవంగ మంజీరతరులు - శ్రీతరు సంపంగి సింధువారములు
 పొన్నలు పొగడలు పోకమ్రాకులును - నెన్నంగనరఁబుల నెఱయుపుప్పొళ్లు
 చిత్తజాంబకములై చెలఁగునశోక - లత్తుక దాదీమ లలితమల్లికలు
 తిందుకంబులు శివతిలకశాల్మలలు - చందన కర్పూర సహకారములును
 భల్లాత గుగ్గులు బ్రహ్మకొకిము - లెల్లచో నల్లిన యేలకీలతలు
 అల్లిన మొల్లలు నలరుచేమంతి - చల్లనిపుష్పవాసనలఁ జెన్నొందు
 కాసారములచేతఁ గడుఁచిమ్య మగుచు - బాసిల్లుపక్షుల పటురవంబులును
 సమధిక మిట్టి యాశ్రమమామి నక - రమణీయమయ్యు నిర్జన మేటికయ్యె ?
 మున్నిందుఁడవమున మునివర్మ్యుఁడెవ్వఁడన్నియునెఱిఁగింపు” మనిననిట్లనియె, 1460
 “గౌతమం డిక్కడఁ గడఁకతోఁ దొల్లి - యాతతనిష్ఠ నహల్యతోఁగూడి
 యతిహారతసముపేయఁగ నింద్రుఁడెఱిఁగి - యతనితపంబు దానంతయుజెఱువఁ
 గుక్కుటంబై పోయి కుటజంబుసేరి - కొక్కొరొయని కూయఁగొమరొప్పుమోని
 మనమునజింతించి మఱియొక్కనాఁడు - మునినిజానుష్ఠానమునకుఁ బోవుటయు
 గౌతమాకారంబు గైకొనివచ్చి - యాతనిసతి నహల్యదేవిఁ గవిసి
 “ఋతుకాలమనరు కోరికగలవారు - మతిఁదలంపఁగఁ బొద్దు మఱి చాలఁగలదు
 పొలఁతుక నీతోడి భోగేచ్చ నాకు - వలయుటఁదలపోసి వచ్చితి” ననిన
 నెఱిఁగి యహల్య నీవింద్రుండవగుట - యెఱుఁగును గాకేమి ? యిందు రమ్మనుచు
 జలజాక్షి తమవర్ణకాలలోపలికి - బలభేదిఁగొనిపోయి పరఁగఁగ్రీడించె.
 సురనాథుఁడప్పుడు స్తుక్కుచు భీతి - నరుగుచో గౌతముఁ డంతలో వచ్చి 1470
 “యోరి పాపాత్తక ! యుచితమే నీకు ? - నారూపు గైకొని నావత్నిఁ గవయ ?
 నీపాపఫలమున నీ వముప్పుండ - వై పొమ్ముపొ” మ్మని యంత శపించె.
 గౌతముశాప మఖండమై తాకి - యాతని యండంబు లంతలోఁ దెగియె.

—: గౌతముఁ డహల్యకు శాప మిచ్చుట :—

నడరి గౌతముఁ డహల్యదేవిఁ జూచి - “పడఁతి ! పాపాజమై పడియుండు మీవు ;
 కరముగ్రమగునెండ గాలిపెంధూళి - బొరలుచు నెందును బొడగానఁబడక”
 అనిన “శాపమున కెయ్యదితుదినాకు” - ననిన నహల్య కిట్లనియె గౌతముఁడు
 “వైకుంఠధాముఁ డవాప్తకాముండు - లోకరక్షణకళాలోల తత్పరత

రాముడై వచ్చి పురాణపూరుషుడు - భూమిపై జన్మించి పొగడు దీపించి
 చనుదెంచి కౌశికుజన్నంబుఁగాచి - యనకులాధీశ్వరుఁ డీర్రోపవచ్చి
 తొలగిపోవక నిన్నుఁ ద్రొక్కినజాలు - జలజలోచన ! నీదుశాపంబు దీటు” 1480
 'ననిచెప్పి శీతాద్రి కరిగె గౌతముడు - మునివత్ని చారుచమున నుండెనంత.
 సురరాజు దనపాటు సురలతోడెల్పుఁ - దరమిడి విశ్రుదేవతల వారు బేడి
 వెరవరులై మేషవృషణముల్ దెచ్చి - సురలు సంధించిరి సురలోకపతికి,
 నతులపుణ్యార్తకు లదియాదిగాఁగ - గ్రతువులఁజంపును గృహఁగి మేషముల
 నాఁడాదిగా మునినాథుశాపమునఁ - బోడిమిచెడి యాతపోవని నున్న
 యాయహల్య నతుల్య హతమనశ్శల్యఁ - జేయవే శ్రీరామ ! చిరపుణ్యధామ !”
 యనిచెప్పి గౌతము నాశ్రమంబునకుఁ - జనుదేర శ్రీరామచరణంబుసోఁక
 మొగు తెల్లవిరియ సోమునికళవోలె - బొగ యడంగిన హవ్యభక్తిలవోలెఁ
 గలఁకఁదొలంగిన కమలినివోలె - బలుమష్టుగడిగిన బంగారువోలె
 శ్రీరామపాదరాజీవపరాగ - దూరికృతాఘనందోహమై యుండు 1490
 వెలది యంతయు శిలావేషంబు మాని - తిలకించి తనతొంటిదేహంబు పూని
 మునివతిచేతరాముని మహత్త్వంబు - వినినది గాన నావేదండమాన
 యామహామహునకు నాతిభ్య మొనఁగి - “శ్రీమీల నిటకు విచ్చేసితిగానఁ
 జరితార్థనైతి ; మీదరణపద్మములు - దరి నిచ్చి రఘునాథ ! త్రైలోక్యనాథ !
 మీపాదతీర్థమా మిన్నేరు భువన - పాపంబులెడఁదాపఁ బాల్పదె ససంగ,
 నిలయెల్ల నొకటమిన్నొక్కటఁగొలిచి - బలిమెట్టి బ్రహ్మాండభాండంబుముట్టి
 నేదశిరోపీథి విహరించునీడు - పాదముల్ నాదుశాపముఁ దాచు టరుదె ?”
 యనిరాము వినుతించె నంతగౌతముడు - ననుదెంచి రఘురామచంద్రుఁబూజించి
 ప్రాకట జన్మసాఫల్య నహల్యఁ - గైకొని తొల్లింటిగతి విలసిల్లె.
 గ్రొవ్విరిజడివాన కుంభినిఁ గురిసె - నవ్వేళ దేవతూర్యంబులు మొరసె ; 1500
 ఘనపుణ్య లండుండి కదలిమిన్నంటి - తనరుప్రారాధనాధములయాభముల
 నమరిక రత్నగేహములవాహముల - రమణీయ రాజమార్గముల దుర్గముల
 నలనొప్పుశృంగారవసుల జవ్వసులఁ - బొలుచునంతతరుభంబుల నిభంబులను

—: శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితో మిథిలఁజేరుట :—

ననునొందు వైరివర్గాశిథిలకును - జనకుని మిథిలకు జనుదెంచి రంతఁ.
 గాళింగ నేపాళ కర్ణాట లాట - మాళవ సౌవీర మగధ పాంచాల
 కురు పాండ్య బర్బర కుంత లాపంతి - మరు తురుష్కాభీర మనుజవల్లభుల
 మనతర యాగోపకరణభాగముల - ననురూపపశుగణాయతనయూపముల

భూరి దధిక్షీరపూర్ణకుంభముల - సారసమిద్ధార చారుదేశముల
 నడరి ఘోషించు సామాదివేదముల - సుడుగక చనుదెంచుచున్న తాపసుల
 సుడువీధి సుష్పొంగు హోమధూమముల - నడరెడుదేవతాహ్వనరావములఁ 1510
 బూజులగైకొన్న పుణ్యసంయములఁ - బూజింపసౌలయనిభూసురోత్తముల
 నరుదైన జనకునియజ్ఞవాటంబు - కరమర్థి జొచ్చె నగ్గధినందనుఁడు.
 అంత నాజనకమహారాజవర్యుఁ - డెంతయు మహిమతో నెదురుగా వచ్చి
 మునినాథునకు మ్రొక్కి ముదమొప్ప తోడు - కొనిపోయి పూజించి కుశలంబు లడిగి.
 “నీవువచ్చితికాననేఁడునేమిగులఁ - బావనాత్మఁడనైతిఁ బ్రబలె నాక్రతువు”
 లని చాలఁగొనియాడి యమ్మునిచంద్రు - వెనుకనె వినతులై విలసిల్లుచున్న
 గురుతరస్మితవక్షులఁ గాకవక్ష - ధరుల మహాధనుర్ధరుల శ్రీకరులఁ
 గోమలాంగుల నభంగురయశోనిధుల - భూమిజరించు వేల్పులఁ బోలు ఘనుల
 నదయాంతరంగుల సతతప్రసన్న - నదనుల భువనపావనచరిత్రులను
 చారుప్రభాభానుచంద్రసన్నిభుల - ధీరుల నయ్యశ్విదేవతాకృతుల 1520
 నాజానుపాహుల నతులవిక్రముల - రాజీవనేత్రుల రామలక్ష్మణులఁ
 జూచి “యాశరచావశోభితాచారు - లీచతురాత్మకు లెవ్వరివార ?
 లీవల్లవారుణ మృదుపాదవద్దు - లేవగిదిని వచ్చి రిచటికి నడిచి ;”
 యనిన విశ్వామిత్రుఁ “డనములు వీరు - జననాథ ; దశరథజనపాలసుతులు
 నాయతశక్తినియాగంబుగాచి - యాయహల్యనుబ్రోచి, యనుకంప నేచి,
 నిరుపమతరశక్తి నీయింటనున్న - హరునిచావముఁజూడ నరుదెంచి” రనుడు
 మునినాథుమాటకు ముదమందిజనకుఁ - డనునయంబునవారి సర్వీబూజించె.

—: శతానందుఁడు విశ్వామిత్రు ప్రభావంబుఁ దెల్పుట :—

గౌళికుఁ గనుఁగొని గౌతమునూనుఁ - దాశతానందుఁ డిట్లనియె రాగిల్లి
 “నీవు రామునిదెచ్చి నెమ్మి మమ్మేచి - తీవిశ్వవిభుఁడేర నెవ్వరితరము
 అడరి మాతల్లి యహల్యపావములు - కడఁగి రాముని పాదకమలరేణువుల 1530
 గౌతమశాపదుర్గతి నిస్తరించి - గౌతముఁ గృష్ణుఁ గలనె మాతల్లి
 రామచంద్రుని పాద రాజీవమహిమ - లేచుండు” నని రాము నీక్షించి పలికె
 “నీకౌళికుఁడు పుణ్యుఁ డీక్షోణీమీఁద - నీకు రక్షకుఁడఁట నీకేమికొదవ
 యరయ విశ్వామిత్రునతులప్రభావ - మరిది ప్రస్తుతిసేయ నైననువినుము
 దశరథాత్మజ బ్రహ్మతనయుండు కుశుఁడు - గుశుఁ డర్థిరోడుతఁ గుశనాథుఁ గనియె
 గుశనాథునకుగాధిశీమరుఁడై పుటై - గుశపవిత్రుడుగాధికొడుకయ్యెనితఁడు
 అతిధర్మనిరతుఁడై యఖిలంబుపొగడ - నితఁడు మహీచక్ర మేలుచునుండె.

నొలసినవేడుక నొకనాడు దన్నుఁ - బలసి యక్షోహిణిబలములు గొల్పు
 వెడలి కాననములవేడ్కలునల్పి - పుడమియంతయుఁజరింపుచుఁజాలబడలి
 బహుగంధబంధుర ప్రసవమంజరల - బహుఫలంబులనొప్పు పాపపాపకల 1540
 బహుపక్షిరవముల బ్రహ్మ హేషముల - బహునరోపరముల బహుకవేదికల
 నలరుచు జాతివైరాదులులేక - మెలఁగు నానావికమృగసమూహముల
 ననిలాంబుజీరపర్ణాశులై తపము - నొనరించుతపసుల యోగిపుంగవులఁ
 బిన్నగ భేదరప్రముఖగంధర్వ - కిన్నరాదుల వాలభిఖ్యాదిముసులఁ
 గడునొప్పి బ్రహ్మలోకమువోలె మిగుల - నడరు వసిష్ఠనియాశ్రమంబునకు
 నతిముదంబున వచ్చి యావసిష్ఠునకు - నతినిష్ఠమైక్కిన నతఁడు దీవించి
 యుచితాననంబున నునిచి పూజించి - ప్రచురిరసస్వాదు ఫలమూలతతుల
 వరునతోనిచ్చినవానిగైకొనుచుఁ - గరములుముకుళించి కడుభక్తిఁబలికె
 “ననఘాత్త ! తపసులు నగ్నిహోత్రములు - జనలోకనుతములై జరుగుచున్నవియె ?
 మీరును శిష్యులు మీయాశ్రమమున - నారంగ మీరు వారన కెల్లవారు 1550
 ముదమున నున్నారె ? మునినాథ !” యనిన - “నొదవుప్రహ్లాదులు నున్నారమేము.
 నీతితోఁజేయుదె ! నీవు రాజ్యంబు ? - ప్రీతిమై భరియింతె భృత్యవర్గముల ?
 ముదమొప్పు రాజ్యాంగములు పరీక్షింతె ? - వదలక నిర్జింతె వాలుశాత్రుల ?
 గుళలమే సర్వంబు కుళలమే నీకుఁ ? - గుళలమే నీపుత్రకులకుఁ బత్నులకు ?”
 ననిపల్కి “మీకృప నఖిలంబుకుళల” - మనియెఁగొనికెడఁదల నవ్వసిష్ఠుండు
 “కరమర్థి నాయంటికడ విందు గుడిచి - యరుగుమ యీ”వని యతనిఁ ద్రాడ్చి.
 నందుకు కౌశికుం డనుమతించుటయు - విందుసేయుటకునై వేగంబు యతఁడు
 తనహోమధేనువు దలఁచి రప్పించి - జననాథపరునకు సకలసేనలకు
 వివిధభక్ష్యంబులు వివిధభోజ్యములు - వివిధభంగులవిందు వేడ్కఁగావించ
 వలయుఁగావున నీవు వలయు వస్తువులు - గలిగింపుచునపుడుఁగామధేనువును 1560
 గలమాన్నతతులు కాకములు భక్ష్యములు - గలవంటకము లూరుగాయ లంబులు
 ఫలవిశేషంబులు పాయసాన్నములు - చెలువారు వెన్నలు చీనిచక్కెరలు
 సద్యోమృతములు రసాయనంబులును - మద్యవిశేషముల్ మాంసభేదములు
 వావిరి మఱియు నెవ్వారికి నేమి - కావలె నవి యడుగకయె కల్పింప
 నాధేనుమహిమ కత్యాశ్చర్యమొంది - గాధేయుఁడప్పుడు కడిమాడసేయఁ
 గుడిచి సేనలు దాను గోర్కదీపింపఁ - గడుఁదృప్తి నొంది, యా గాధితనూజఁ
 డీకామధేనువు నెబ్బంగిన్నైనఁ - జేకొందు ననుచు వసిష్ఠునిఁ జేరి
 “లక్షగుఱ్ఱంబులు లక్షధేనువులు - లక్షయేనుఁగులు వేలక్షలు మణులు
 విచ్చెద నీధేను విష్ణు నా”కనిన - నిచ్చలో మునినాథుఁ డెంతయు వగచి

“యది నాకు జీవనం బిది నాకు బ్రాణ - మిది నాతపంబులకెల్లసాధనము ; 1570
హవ్యకవ్యంబులు నతిథినత్కార - మవ్యాహతముగ నీయావుచే నడుచు ;
నీపుణ్యధేనువు నీజాల” ననిన - నాపూర్వబలుఁడు విశ్వామిత్రుఁ డలిగి

—:విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠుని కామధేనువుఁ గొంపోజూచుట:—

“యిమ్ముని బతిహాలి యేవేడనేల - ర”మ్మని భటనహస్తంబులుఁ దాను
గోవు నుద్ధతిఁ బట్టికొనిపోవఁ బోవఁ - బోవక యది మునిపుంగవుఁజూచి
“యనఁసు ! వసిష్ఠనయమిచంద్రః నన్ను - గొనిపోవు చున్నాఁడు క్రొవ్వి కౌశికుఁడు
వారింప వకట దుర్వారుండవయ్య - నూరకతగునయ్య యొప్పింపనన్ను
ననఘాత్తః ! నీయెడ నపరాధిగాను - నను నుపేక్షించుట నాయమే నీకు ?”
ననుడు ధేనువుమాట కావసిష్ఠుఁడు - మనమునఁ గృపపుట్టి మఱుమాటఁ బలికె.
“నేనేలవిడుతు నిన్నెంతయు బలిమి - భూనాయకుఁడు గొనిపోయెడుఁగాని
క్షత్రియు లుద్దండచారిత్తు లైన - రాత్రిసురోత్తము ల్దారెంతవారః 1580
వీక్షణీ కధిపతి యీగాధితనయుఁ - డక్షహిణీబలం బతనికిఁ గలదు.
ఏవిధంబునఁ గెల్తు నితని నే” ననిన - నావసిష్ఠునితోడ నాధేను వనియె,
“మునినాథ ! నృపతేజము నకంటె నెందు - విసుతింప నెక్కడు విప్రతేజంబు ;
గావున నీకంటెఁ గౌశికుండెక్కు - దేవెంట గాకుండు చే నెఱుంగుచును ;
బనువుము నన్ను నీబలములనెల్ల - మునుకొని యడఁచెద మునినాథ !” యనిన
నావసిష్ఠుఁడు ధేను నపుడు “వైన్యములఁ - గావించుబలముల ఖండింపు ముఱకు”
నన విని హంకారమడరించుటయును - గనుఁగొని ధేనుహంకారంబునందు
ఘనవాలలతయందుఁ గర్ణంబులందుఁ - దనురుహంబులయందు దంతంబులందు
ఖరమధ్యములయందుఁ గొమ్ములయందు - నురులోచనములందు సూర్యులయందు
మొనయ జంఘులయందు మోకాళ్ళయందు - ననువొందఁ దొడలందు నధరంబునందు
గాడతరం బైన గంగదోలందు - రూఢిగాఁగూడిన రోమకూపములఁ
గెరలురంతెలను నక్తిప్రదేశమునఁ - బొరి నుద్భవింపిరి భువనభీకరులు
తైరాత వల్లవ కాంభోజ యవన - వీరులు పెక్కండ్లు విషమవిక్రములు
చిత్రరూపాద్యులు చిత్రాయుధులును - జిత్రవిలోచను భిత్తహంకృతులు
నైవీరులై ధీరులై మహోదారు - లై వారు సేనాసహాయులై మఱియు
హరులతోఁ గరులతో నందందఁగడిమిఁ - బరఁగి విశ్వామిత్ర బలములఁ ద్రుంపఁ
జూచి యాకౌశికు సుతుల సూర్యులును - నేచి నానాహేతిహేతులు నిగుడ
వచ్చి వసిష్ఠుని వధియింపఁగడఁగి - యచ్చట భస్మమై రతని హంకృతికి,
వంత విశ్వామిత్రుఁ డఖిలసైన్యంబు - లంతకువీటికి నరుగుటచూచి

యతులపరాక్రము లగుచున్న తనదు - సుతులచావును జూచి శోకించి యంతః 1600
దనరాజ్యమున నొక్కతనయుని నునిచి - చనిహిమాచలమునఁ జలమున నిలిచి
త్రిపురారిఁ గూర్చి యతిప్రయత్నమునఁ - దపమొనరింపఁ బ్రత్యక్షమౌటయును

—: కౌశికుఁడు ఈశ్వరునిచేత నస్త్రాదులు వడసి వసిష్ఠునితోఁ బోదుట :—

హరుచేతవివిధశస్త్రాస్త్రము ల్వడసి - యురపడిఁ జనుదెంచి యుగ్రుడై కడఁగి
మొగివసిష్ఠాశ్రమంబున వహ్నిశిఖలు - నెగయ బెల్లగనె నాగ్నేయబాణముల
నప్పుడు బాణాగ్ను లాశ్రమంబెల్లఁ - గప్పి మండుటయును గని వసిష్ఠుడు
కాలదండముగొన్న కౌలుండొయనగఁ - గేలదండము చాల్చి కినుకతో వెడలి

“యోరివిశ్వామిత్ర ! యోరిపాపాత్త - భూరిపుణ్యాశ్రమంబులు గాల్పిండుగనె ?

యెనయ సేవెక్కడ నేనెక్కడ” డనిన - ఘనరోషవిత్తుడై కౌశికుం డప్పు

డతనిపై రొద్దంబు పాశుపతాస్త్ర - పటుతరవజ్రంబు బ్రహ్మపాశంబు

కనలుపైబాదంబు కాలపాశంబు - ఘనవిష్ణువక్త్రంబు కాలచక్రంబు

1610

వారుణ గంధర్వ వాయవ్యసార - ఘోరాస్త్రకోటులు పూరుడైయేయఁ

గలయంగ విస్ఫులింగంబులు చెదర - బలువిడి నుగ్గాడె బ్రహ్మదండమున.

నలుక విశ్వామిత్రఁ డంతబ్రహ్మాస్త్ర - మలవడసంధించియార్చియేయుటయు

సకలగీర్వాణులు సకలసంయములు - సకలగంధర్వులు సకలపన్నగులు

సకలభూతంబులు సకలదిక్పతులు - సకలతారాగ్రహచంద్రసూర్యులును

సకలలోకంబులు చలనంబునొంది - సకలదిక్కులు మండఁ జండవేగమున.

బ్రహ్మాండభాండంబు బలువిడి నెగడి - బ్రహ్మదండముదాటి పరతేరఁజూచి

బ్రహ్మాదులకు నడ్డపడరానియట్టి - బ్రహ్మాస్త్ర మవలీలఁ బట్టుక మ్రింగె.

సురుచీరబ్రహ్మతేజోమూర్తి వెలుంగ - నరుదార నమ్మనియంగరొమ్ముల

నెఱిమంట లెగయ ననేకబాణంబు - లటిముటి వెడలి విశ్వామిత్రఁ దాకి

1620

చుఱుబుచ్చు దొడఁగినఁ జూచి కౌశికుఁడు - నెఱిచెడి యెంతయు నిజనత్వ మెడలి

తరమిడి యాబ్రహ్మదండమొక్కటను - వరశస్త్రకోటులు పమ్మరై పొలిసె.

“నత్రస్త మచల మీయనబ్రహ్మబలము - ఉత్తబలంబది గాల్పనే” యనుచు

—: విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మరిపదంబునకై తపంబు చేయుట :—

చెనఁటియై మగిడి కౌశికుఁ డాలు దాను - జని ఘోరతప మర్థి సలుపుచునుండె.

అటమీద సుతుల విశ్వామిత్రమౌని - పటునత్వవంతులఁ బడనె నల్వరను.

వినుము దుష్కండ హవిష్వ్యందనాము - లన దృఢనేత్ర మహారథులనగఁ

జలము డింపక పెక్కు సంవత్సరమ్ము - లలఘునిష్ఠలఁ దపం బటుసేయ మెచ్చి.

పనజనంభవుఁ డంత వచ్చికొశకునిఁ - గనుఁగొని యెంతయుఁ గరుణించి పలికె.
 నీతపంబున మెచ్చి యిచ్చితి నీకుఁ - శ్రీతిమై నిట రాజుఁబివదం బనఁపు !”
 యని పోవ గాఢయుఁ డతిదీనుఁ డగును - నెనయంగ నీతపం బెంత చేసినను 1630
 గడవట బ్రహ్మని గానేరనైతి - నెడవడి చెవిపోయి యాయుగ్రతపము
 ఈ రాజుఁబివదం బేనొల్ల ననుచు - ఘోరతపంబు గైకొనిసేయుచుండె.
 అంత నిష్కృకులగ్రణియైన - సంతతకీర్తి త్రిశంకుఁ డనాజు
 తనువుతోడను గూడి తానాకమునకు - నొనరంగఁ జను జన్న మొనరింపఁ దలచి
 భక్తి వసిష్ఠునిపాలి కేతెంచి - యుక్తమార్గంబున నుపచరించుచును
 “దివిజలోకమున కీదేహంబుతోడ - సవనంబు గావించి చనఁగోర్కె నాకు
 ననురక్తిఁ గావింపుఁ డనఁపు నాచేత - మునులరప్పింపుఁడు ముదమొప్ప” ననిన
 “నరనాథ ! యొడలితో నాకలోకమున - కరుగ నసాధ్య మీయవనీకులకును.”
 అనవుడు రాజన్యుఁ డటదక్షిణమున - ఘననిష్ఠఁ డపమర్థిఁ గావించుచున్న
 చిరపుణ్యులైన వసిష్ఠపుత్రులకుఁ - గరమర్థిఁ బ్రణమిల్లి కరములుమొగిచి 1640
 “దేవలోకమున కీదేహంబుతోడ - బోవద్ద్యుయాగంబు పూని నాచేతఁ
 జేయింపుఁ” డనిన “వసిష్ఠఁడీతెఱఁగు - సేయుఁడి యనెనేని చేయింతు” మనుడు.
 నారాజవంద్రుఁ డిట్లనియె. “వసిష్ఠఁ - డేరాజులునుజేయ రీక్రతు వనియె
 “మీకడనిటురాక మీరై ననన్నుఁ - జేకొని యజ్ఞంబు సేయింపవలయు.
 నరయఁ బురోహితు లగువారుగారె - ధరణీకులకు సర్వధర్మసాధకులు”
 అనిన వసిష్ఠు లాయవనీకుఁజూచి - “ఘనుఁడు వసిష్ఠుండు గాదన్న తెఱఁగు
 నిర్మలమతి నొరు లే్నెరురేసేయ ? - దుర్మతి వగు నీకుఁ దోషదుగాక.”
 యనివల్క నిర్విణ్ణుఁడై సంయమింద్రు - తనయులఁ జూచి యాధరణీకుఁడనియె.
 “మీతండ్రినిరసించె ; మీరునుజేయ - రైతి ; రేతెఱఁగుననైన నీక్రతువు
 హితముద్ధిలేని మీ రేల నా కింక ? - నితరులచేతఁ జేయించెదఁగాక !” 1650
 యనిన “జండాలుండ వగు” మంచునలుక - గనుఁగొనివల్కి రాఘవపుణ్యులంత.
 భానురంబగు భూమిపాలుతేజంబు - వసిష్ఠకోపాగ్నివడిఁ గాలెననఁగ
 నారయ నీలిదేహంబును నీలి - చీరయు జుంజురుశ్చియును దనర
 నంట నళుద్దంబులైన చూలిన్య - మంటించు నీరూప మనుభంగిఁ దోషఁ
 బ్రణుతవర్ణస్ఫూర్తిఁ బరఁగిన కనక - మణిభూషణము లోహమయములై తనర
 నోజమైఁ గష్టనామోక్తిభేదముల - నాజాతి కనురూపమైన రూపమున
 జననాఘఁ డతిఘోరచండాలభావ - మొనరంగఁ జేడ్పడియున్న నీక్షించి
 పౌరభృత్యామాత్యబంధువర్గంబు - లారాజు వర్జించి ; రంత నారాజు
 నొదవినభయమున నొయ్య మెట్టుచును - నొదుకుచు జనులకు నోసరించుచును

జని మహామహుని విశ్వామిత్రుఁ గనిన - గనికరం బొదవ నాగాధికనూజఁ 1660
 “డిల నయోధ్యాపురం బేలెడినీకు - నెలిమిఁ జండాలత్వ మేల పాటిల్లె ;
 నేతలంపునవచ్చె నెఱిగింపు” మనిన - నాతండు ముకుళిహస్తుఁడై పలికె
 “నిరవొందఁ బొందితో నింద్రలోకమున - కరుగఁ జొప్పడునన్ద యాంబు మున్ను
 చేయింపుఁడనిన వసిష్ఠుఁ డీతెఱుగు - సేయింపరాదని చెప్పెను త్తరము.
 నావసిష్ఠునిపుత్రు లగుచున్న నెఱుఁగి - గాంధర్వగదన్నఁ గాదనిపడికి ;
 రితరులచేతఁ జేయింతు నన్నాఁడు - క్తితోషమున మౌ పగు మన్న నైతి :
 ననఁడు : నాచేసెద నన్న యశ్వరము - నొనరింతు నామాట కొగిబొంబులేదు ;
 ఇట్టియాపదయందు నిజమిచ్చినైన - నెట్టస నత్యంబు నెగడఁబాలింతుఁ ;
 బెక్కుధర్మంబులు పెక్కుజన్మములు - పెక్కువతోఁజేసి పెంపుగైకొంద
 గురులఁ బూజించితి గురులునావలనఁ - గరుణచాలమి ధర్మకార్యంబునిలిచి 1670
 పౌరుషం బది దేవ ఫలములేకున్న - నేరమి వాటిల్లు నిక్కువం బరయ ;
 నేవిధంబుననైన నీవు నాపాలి - దైవమై పక్షింపఁ దగుదు నా” యె.
 ననిన విశ్వామిత్రుఁ డతనివీక్షించి - “జననాథ ! నీవింక సంతాపముడుగు

—: త్రిశంకునికై కాశికుండు యజ్ఞాబుచేయ నారంభించుట :—

దీనిని జేపట్టితిని ద్రిశద్విగము - మౌ పరిపింపించి - మఱు మసేయించి,
 దేహంబుతోడనే తిరిసి నేఁబయక - బోహంబుగాకుండఁ బుచ్చెను దివికి.
 విను నిన్నుఁబరమవదిత్రుఁ గావించు” - ననివల్కి శిష్యుల సంఘఁ జూచి
 “మునుకొని మీరెల్లమునుల ఋత్విజులఁ - గొనిరండు, వేత్రిశంకుని యాగమునకు”
 ననినియోగించిన నట్లవారేగి - మునివరేణ్యులనెల్ల మొగిఁదోడితెచ్చి
 కలయ విశ్వామిత్రుడకు నేతెంచి - చలమేది నిల్చిరి సంయమిశ్వులు ;
 వారు వసిష్ఠ నాశ్రమవాసులెల్ల - వారలుదక్కంగ వచ్చిరంతఱును ; 1680
 ఆవసిష్ఠునిపుత్రు లాడిరి కొన్ని - యావాక్యములు వినుమంటవారిని.
 “మతివిచారింపక మఱుముసేయించు - నతఁడు రాజఁబ ? మాలఁడఁట సేయువాడు ;
 చండాలుమఱుమున సకలముసింద్రు - లుండి భోజనము లే యుక్తిఁ జేసెదరు ;
 ఆడ కేముగముల నరుగుదెంచెదరు ? - వేడుక సురలు హవిర్పాగమునకుఁ
 బరఁగ విశ్వామిత్ర పాలితుండైన - నరుఁడెట్లుకొందెడు నాకలోకంబు ?
 విన విస్తయం బని వెలయ దూషించి” - రనిన విశ్వామిత్రుఁ డగ్నియైమండి
 “కడునిష్ఠఁడవమిట్లు గావించునన్ను - నడరి దూషించు పాపాత్మునింబును
 సూతనగతి నేడునూఱుజన్మముల - బాగుగాఁ గ్రవ్యాదభావంబుఁ దాల్చి
 మానవకునకాదిమాంసము ల్దనుచు - హీనులై చరియింప నిమ్ము లోకముల.

ననమున నన్నాడు నామహోదయుడు - వసుధ నిషాదుడై వర్తింపనిమ్ము” 1690
 అని శపియించి సంయములవీక్షించి - “మనులార! యీరాజముఖ్యుఁడ్రీశంకు
 నున్నతకులశీలు నురుకీర్తిలో - నన్నుతధర్తజ్ఞు నత్యప్రతిజ్ఞుఁ
 గ్రతువుసేయింపుడు గాత్రంబుతోడ - నిఁడొచ్చపురికేగు నిరవోప్పు” ననిన
 నాబుషిమాటల కిచ్చహామునులు - చారువిచారించి తమలోనననిరి.
 “గాధిసూనునిమాట గా దంటిమేని - క్రోధించి శపియించుఁ గూరవాక్యములఁ.
 గానఁజేయుండు క్రతువు కొశికుడు - మానుగాఁజెప్పిన మహితమార్గమున”
 ననివల్కి మనులెల్ల నభ్యరకర్త - మొనరింప నామంత్రయోగాదు లమర
 నాగాధితనయుడు యాజకుండగురు - యాగభాగములకు నమరులఁబిలిచె.
 బిలిచిన “రా”మంచుఁ బేరెయంగెత్తి - పలికిరి సుర; లబు పలుకఁ గొశికుడు
 కుశపవిత్రముచేఁ గొనిస్థువందెత్తి - దిశలరోషానలదీప్తులు సిగుడ 1700
 నాకేంద్రలోకంబునకుఁ ద్రిశంకుండ - నీరోరినటువలె నిన్నుఁబుచ్చెనను ;
 “నడరంగనేబాల్య మాదిగా నియతి - విడువక తపముగావించితినేని,
 బొందితోడనే కూడఁ బోయి స్వర్గంబు - నంచుము పొమ్మన్న నాత్రిశంకుండు
 తత్తపోబల మనఁ దదయక యెల్ల - సత్త్వము లేగెడి సరణిఁబోవుటయుఁ
 జండాలుఁడవు నీవు స్వర్గలోకమున - నుండ నీనని యిందుఁ డుఁరితోపింపఁ
 గడకఁ “విశ్వామిత్ర! కావవే” యనుచు - వడిఁదలక్రిందుగా వచ్చుచునున్న
 శరణార్థియైన త్రిశంకునిఁ జూచి - కరుణావిధేయుడై గాదేయుఁడవుడు
 “జననాథ! నీవాకసునునందె నియపు - మని పల్కినియపు నటఁదత్తమున
 వలుకత్రిశంకున కమరేంద్రుతోడి - చలమున వేతోక్కస్వర్గంబు సేసి
 లలి నందు సప్తర్షులను తారకముల - నలవడఁగల్పించి యానాకమునకు 1710
 వేటుదేవతలఁ గావింప నిందునకు - మా టింద్రుఁ గల్పింప మదిఁ దలంచుటయుఁ,
 జాలభీతి సర్వసంయము ల్గురలు - నోలి విశ్వామిత్రునొద్ద కేతెంచి
 యిలలోన మునినాథ! యాత్రిశంకుండు - దలపోయ గురుశాపదగ్ధుండు గానఁ
 దగ నాకముననుండఁ దగదన్నమాట - తగవుగాఁగొనిగాధితనయుండుపలికె.
 “సురలార! యీతని సురలోకమునకు - నరిగెడి మేనితో” నని పల్కినాథ
 నామాటనిజముగా నైన నీనాక - మీమహీనాథున కిటుచెల్లనిండు.
 ప్రభనొప్పు లోకము ల్పరఁగునందాక - నభమునఁ బోలిచి యీనక్షత్రములను
 గలయ నచ్చరవీధికంటెను మీఁదఁ - దొలఁగనితేజంబుతోఁ జెలువొంది
 బృందారకస్ఫూర్తి పెంపొందుశిరము - క్రిందై త్రిశంకుండు కృతపుణ్యుఁడగుచు
 కరమొప్పు నీతారకంబుల నడుమ - నురుతరకీర్తిమై నుండనిం దనిన 1720
 ననుమతించుచు నప్పు యాసుగ్రహముఁ - గొనియాడి మునిపీడుకొని సురత్కములు

లలి నిజస్థానంబులకు నేగిరంత - నెలమి గొళికుడు మునీంద్రులఁ జూచి
యిమ్ముగా నటమీద నిదితపంబునకు - సమర్థ మిక్కడ జాలంగఁగలుగు.
“మునులార! మనమింకముదముచి త్రమునదనర నొక్కడకుఁ బోవమురా” డటంబు
గడఁక నక్కడఁ బాసి కదలి విశాల - కడకేగి యందుఁ బుష్కరతీర్థమాడి,

—: అంబరీషుఁడు యజ్ఞపశువుగా శునశ్శేపునిఁ గొనిపోవుట :—

యంబుఫలాహారి యగుచుఁ బెక్కిండ్లు - పందిననిష్ఠఁ దపంబు గావించి,
యంబరీషుం డయోధ్యాపురివిభుఁడు - శంఖరరిపుమూర్తిసముఁ డట్టియెడను
వెలయంగఁ గ్రతువుగావించఁగాఁ బూని - బలభేదిచే యాగపశువు గోల్పోయి
యరసి లేకున్నఁ బ్రాయశ్చిత్తవిధికి - నరపశు పశుగును నానాశ్రమముల
నరయుచు నందంద నటనొక్కమోని - వరునింటికడకు భూవరుఁ డేగుడెంచి 1730
భృగుతుంగవాసియైపేదయై నియతి - దగనున్నరుచికునొద్దకుఁ బోయి మ్రొక్కి,
“కరుణాధ్య! యేను యాగముసేయఁగోరి - పరికింపనేరక పశువుఁగొల్పితితి.
గొనకొని యొకలక్షగోవులఁ బుచ్చు - కొనియాగపశువుగాఁ గొనుకనాకిమ్ము”
నావుడు నాతండు “నా పెద్దకొడుకు - పై వేడ్కసేయుచుఁ బశువుగా నీను
నావుడు మునివత్ని నాపిన్నకొడుకు - పై వేడ్కసేయుచుఁ బశువుగా నీను.”
అని యిరువురు పూని యాడువాక్యములు విని శునశ్శేపుఁ డుర్వీపాలుఁజూచి
తనపెద్దకొడుకు మాతంద్రిపాటించుఁ ; - దనపిన్నకొడుకు మాతల్లిపాటించు
వారలు సీతల వచ్చెద నేను - కోరి వీరలకిమ్ము గోసహస్రముల”
ననిన నట్ల యొనర్చి యమ్మునిపుత్రుఁగొని రథం బెక్కించుకొని శీఘ్రవృత్తి
జననాథుఁ డెంతయు సంతోషమొప్ప - జనిచని పుష్కరాశ్రమభూమిఁ జేరి. 1740
నచట శునశ్శేపుఁ డతితపోనిష్ఠ - నచలుఁ డైయున్న విశ్వామిత్రుఁగాంచి
తన మేనమామ యాతఁడుగానఁ ద్రేమ - ననలొత్తనుచిర ప్రణామఁడై పలికె,
“ననుఁడలిదండ్రు లీనరవరాగ్రణికి - ననఘాత్త! పశువుగా నమ్మి పొచ్చునిరి ;
చెలువొప్ప నీరాజు సేయుజన్మంబు - ఫలియింపఁజేసి నాప్రాణముల్లాపు ;
దల్లియుఁ దంద్రియు దైవంబు గురువు - నెల్లచుట్టములు నా కీచేక సీప ;”
యనిదై న్య మొంద విశ్వామిత్ర మోని - దన తనూభవుల నందఱఁజూచిచలిరె.
“బ్రాకటంబుగఁ దమవరలోకమునకు - నైకదా సుతులఁబుణ్యాత్ములు గనుట
వరలోకమిదియు నాపాలికి నన్ను - శరణంబుఁజొచ్చె నీసంయమపుత్రుఁ ;
డితఁడు నామేనల్లఁ డితనిరక్షింపుఁ ; - డితనికై ప్రాణంబు లిడుఁడు మీరొకరు
అడిగెద” మిచ్చున్న నటుసేయఁ గొడుకు - లొడఁబడమన్న నత్యుగ్రుడై మండి 1750
“శునకమాంసము దించు సొరిది వేయెడు - లనుభవింపుఁడు దుఃఖ” మని శాపమిచ్చి.

కౌశికుఁ డత్యంతకారుణ్యబుద్ధి - నాకునశ్శేపు నొయ్యనఁజేరఁబిలిచి
 ,యేను మంత్రములు రెం డిచ్చెద నీకు - వాని ననుష్ఠింపు వదలక నీవు
 అవి నిన్ను రక్షించు నంబరీషునకు - నవనతంత్రంబును సఫలంబు నేయు”
 నని చెప్పి మంత్రంబులవిరెండు నిచ్చె - ననుపమభక్తితో నతఁడుగైకొనియె.
 మఱునాఁడు వచ్చి యష్టునుజవల్లభుఁడు - వజ్రలెడు తన యజ్ఞవాహింబుఁ జొచ్చి
 విశసింపఁబూని యావిమలాత్ముఁడెచ్చి - పశుపూజ చేసి యూపమునబంధించె.
 నంత కునశ్శేపుఁ డష్టుంత్రజవము - శాంతుఁడై చేయుచుఁ జరియింపకున్న.
 నచటి కింద్రోపేంద్రు లర్థితోవచ్చి - సుచరిత్రు నంబరీషునిఁ జేరఁబిలిచి
 క్రతుపూర్ణఫల మిచ్చి కడనున్నరుచికు - సుతుఁ జిరాయువుచేసి సురలతోఁ జనియె -
 అరుదైన తపమున నంతవేయ్యేండ్లు - జరిపిన బ్రహ్మ విశ్వామిత్రుఁ గదిసి
 “నీకు ఋషిత్వంబు నీతపశ్శర్తిఁజేకాదె” నని యొప్పఁ జెప్పి విచ్చేసె.
 నంతటఁ దనియక యత్యుగ్రతపము - నంతతనియతితో సలుపుచు నుండఁ
 గాముదీమములీలఁ గైకొననేర్చు - కాముని బాణంబు కనునీయకంబు

—: విశ్వామిత్రుఁడు మేనకను గూడుట :—

చెలవొందునప్పరత్తీర్థిమూర్తిదాల్చి - మెలఁగెడుగతితోడ మేనక యపుడు
 లలితయౌవనకళాలావణ్యగణ్య - జలకేళిఁదేల నానతిజారుకొప్పు
 చికిలిచూపులునునుజెక్కులముద్దు - మొకముకెంపులమోవిమొలకనవ్వులును
 బొంగారుకుచకుంభములు వదార్యన్నె - బంగారుపొడిరాలు బాహుమాలములు -
 చిన్నారినూఁగారు సింగంపుఁగోను - పొన్నపూపొక్కిలి బొదలెడుపిఱుఁడు
 లూరులతీరు నోరూరఁగాఁజూచి - పేరువాడిమరుండు పెళపెళనార్వ. 1770
 ధ్యానంబుమౌనంబు దపముఁబోకార్చి - మేన గళల్లిమ్ము మేనకఁజూచి,
 “నన్నుఁ గాయజుకేళి నలినాక్షిబొందు” చున్న నామాటను నంగీకరించి,
 పదియేండ్లునుదిసోలి భావజుకేళి - నదమదంబుగ సౌఖ్యనరసిని చేలి,
 మఱి ఫివేరము పూని మౌని యెంతేని - దఱుగనితనతపోధనము పోవుటకుఁ
 బరితపించుచు మది పదిలంబుచేసి - సురలోకమునకు నానుదతివీడ్కొలిపి,
 యింద్రునియత్నంబులివి యంచుఁడెలిసి - యింద్రియజయశుద్ధి యేఁ గాంతుననుచు,
 శీతాద్రికరిగి కౌశికిచెంతఁ జేరి - యాతపంబునను మహాతపం బపుచు
 వర్షముల్ పెత్తై న వచ్చి విరించి - హర్షించి “నీవుమహర్షివై” తనిన
 “నీరజానన నన్ను నీవునీచిత్త - మారంగ బ్రహ్మర్షి” యన్నంతదాకఁ
 జరియింతుఁడవ” చున్న “జరియింపు”చునుచు-నరవిందభవుఁ డేగె నంతఁగౌశికుఁడు.
 బ్రహ్మదేవుఁడు పోవఁ బరమపావనత - బ్రహ్మరితనమునుబడసెద ననుచు

మారుపు పుచ్చక యూర్వజాహుండు - మారుతాహారుండు మౌనియు నగుదు
 బనివడి వేనవి బంచాగ్నిమధ్య - మన వానకాల మిమ్ములబజబయలు
 మంచకాలంబున మడుగులయందు - నుచితంబుగజేసె నత్యుగతవము.
 నీభంగి వెయ్యేడు లేగినపిదప - సౌభాగ్యవతి రింభ జంభారి చూచి
 “యెలమిమై దేవతాహితకార్య మొంటి - చెప్పె నే నీకు జెప్పెద వినుము.
 సురహితంబుగ గాదిహునుతపంబు - సురుదించుగు మాన్పు సుందరి” యనుడు
 “గూరతపంబు గైకొనియున్నయతిని - జేసినాతరమె శచీనాథ ! నీకు
 మ్రొక్కెద నమ్మహామూర్తునిదిక్కు - సిక్కిచూడగనోవ నీహుమాన !
 నాకేక : కోపించునన్నుశపించు - నాకొశిగున్నైదనని జాతిబిడుము
 నెఱిగియెఱింగి తారెట్టవెంగళలు - కాఱవిచేలలగోకుకొనువారుగలరె ?”
 యన విని “యంతభయంజేని నీకు - మనసిజమాదపు ల్లఱి సహాయముగ
 వత్తురు చను” మన్న వనికయు నతిచి చిత్తి మెఱింగి చెచ్చెఱ భూమతిరిగి
 గాధిసూనుండున్నభునతపోవనము - మాధవమన్నభు ల్లరిసహాయముగ
 శీరకోకిలనమాక్షిర్వమయూరి - శారికానిజసఖీసహితమై చొచ్చి
 యారంభయును మనోహరలాస్యగరిమ - నారంభ మెనరింప నడిగి కొశికుండు
 “వదివేలవర్షము ల్పాషాణభావ - మొదిపంగగ గైకొనియుండి యామింద
 సురుతపోనిధియైన యొకవిపులలన - సురసిజానన ! పొందు శావమోక్షంబు”
 ననిపల్కె బాషాణమయ్యె నారంభ - మనసిజండును నేగె మతిభీతుడగుచు.
 దనతపం బొక్కింతదఱిగిన నంత - దనలోన నగ్గదితనయుఁ డూహించి 1800
 యపుడు కామంబున నడగె నాతవము - నిపుడు క్రోధంబున కిచ్చితి ననుచు.
 మదిలోన వగచి కామంబు క్రోధంబు - వదలి సరాహోవలతుడై నియతి
 విజితేంద్రియుండునై వేయువత్సరిము - లజ్జఁడు మెచ్చగఁ దపం బతినిష్ఠ జేసి
 యనయంబు బహ్మర్షి ననిపించుకొండు - నని యుత్తరము వ్రాసి యటదూర్పు దెనకు
 నెనసి వెండియును దేవేందుండు సేయు - ఘనవిఘ్నకోట్లకుఁ గదలక నిలిచి
 యరుదించి యంత సిద్ధాశ్రమభూమి - సురుహారతపము సేయుచునుండఁగలిగె.
 వరతపోనియతిమై వర్షనహస్త - మరుగఁబారణసేతు ననియున్నచోట
 నివ్వరిబియ్యంబు నెరినెరిదెచ్చి - యవ్వయన్నియుఁ బాకెయత్నంబుచేసి
 యారయ దేవతార్పణముగాఁ జేసి - వారవి భుజియింప వడిఁ దలంచుటయు
 బలభేది యొకముదిబావఁడైవచ్చి - నిలిచి గ్రాసము వేడ నెమ్మిత్తో నిచ్చె. 1810
 నాయమరాధీకుఁ డదరి భోజనము - వేయుచో నన్యంబు శేషింపకున్న
 మఱియును వెయ్యేండ్లు మౌనియై నిలిచి - తఱుగని నిష్కతోఁ దపమాచరింప.
 నప్పుడు మునినాథు నొదలఁ బుట్టి - కప్పె లోకిముల సుతక్కటమైన పొగయుఁ,

గలఁగెఁ బయోధులు కంపించె ధరణి - కులగిరు లదరె దిక్కులు చిక్కువడియె.
 నమరులు గంధర్వు లఖిలసంయములు - కమలగర్భునిబీతిఁ గని మ్రొక్కి యనిరి.
 “యాయతచిత్తఁడై యత్కుగ్రతపము - చేయుచు నున్నాఁడు చెలఁగికొళికుఁడు !
 అతనిమనోఽథం బట్టి సిద్ధింప - మతిమెచ్చి తిప మింక మన్వక్యున్న
 యనఘ విశ్వామిత్రునత్యుగమైన - ఘనతిరవహి చే గాలురోకములు.”
 అన విని వారితో నప్పుడు కదిలి - వనజాసనుఁడు వచ్చి వరదుఁడై నిలిచి
 “వినుము కౌశిక ! యింక వివరీతతపము - పనిలేదు చాలింపు బ్రహ్మర్షివైతి.” 1820
 వనినఁ గౌశికఁడు బహ్మదిదేవతలఁ - గనుఁగొని పల్కె నక్కజమైనభక్తి
 “బ్రహ్మర్షిపద మేను పదసీతినేని - బ్రహ్మపుత్రుఁడు లోకపావనమూర్తి
 చిరపుణ్యశాలి వసిష్ఠుఁడవచ్చి - యరసినకా బ్రహ్మర్షి వనకున్న నవ్వు”
 నని . వసిష్ఠుని నబ్జనంబుఁడు - ననిమిషులను బిల్వ నర్మితోవచ్చి
 “బలితఁపుఁ దపమున బ్రహ్మర్షి - తెలిసీతి మింక సందేహంబులేదు
 ముడిమొప్పఁ జను” మన్న మినివసిష్ఠునకుఁబదిలఁడై మ్రొక్కి నర్చుక్రిఁ బూజించె
 నంత విశ్వామిత్రు నఖిలదేవతలు - నెంతయు దీపించి యేగిరి దివికి.
 నారూఢుఁడు విశ్వామిత్రుమహిమ - లారయ నిట్టి మహాద్భుతక్రియలు.”
 అనివల్కరాముఁడు నాలక్షణుండు - జనకాదులును నభినదులు మోదిలిరి.
 యిల్లడజనకునియింట నుగ్రాక్షఁ డెల్లరెఱుంగ మున్నిడినచాపంబు 1830
 కడఁగెమై విటిచి రాఘవుఁ డేపుమెఱసి - కడుమోదమున సీతఁ గైకొను నెల్లి
 నని రిసాతలమున కంతయుఁజెప్పఁ - జనినచందమున భాస్కరుఁ డిస్తమించె.
 జనకువీడ్కొని గాధిసంభవుఁ డొక్క - యునికీపట్టున రామయుక్తుఁడై యుండె.
 ననుపమప్రీతితో నారాతిగడపి - యిసుమీడుపున నిత్యకృత్యము ల్బీర్చి
 జనకుచెఱికు రామసహితుఁడై పోయి - యనియె విశ్వామిత్రుఁ డందఱువినఁగ.
 “నినకోటిసమతేజు లీవిశ్వమూర్తు - లనఘకీర్తులు వీ రనన్యగోచరులు,
 ఈపుణ్యధనులు నీయింటిలోనున్న - చాపంబుచూడఁగఁ జనుదెంచినారు.

—: జనకుండు శివునిచాప మెఱింగించుట :—

అవిల్లు దెప్పింపు” మనవుడు జనక - భూవరుండప్పు డద్భుతమందివలికె;
 “భవుఁడంధకాసుర భస్మాసురాది - దివిజారివరుల సాధించె నావింట.
 మల్లోకుఁడై శివుఁ డుగ్రదానవులఁ - దొల్లి యనేకులఁ ద్రుంచె నావింట 1840
 విపులకోపాబోపవిభవుఁడై హరుఁడు - త్రిపురదుర్గములుసాధించె నావింట;
 నావింటమఱిదక్షియాగంబుఁజెఱిచె : - దేవేంద్రముఖ్యులఁ ద్రిదళులఁదోలి,
 వియతాత్మ : మాతాత నిమిచక్రవర్తి - నయనయాన్వితునకు నాఱవతరము

నగుదేవరాతుడే హరుఁ డిచ్చెఁ దొల్లి ; - యగణితబలమైనయావిల్లి పిదప
 నదియాదిగానుండు ననఘ మాయంట - విదితమై యావిల్లి వినుతుల నొప్పి
 జన్నంబు గావింప నమకట్టి యేను - నన్నుతనియతభూస్థలి శుద్ధికోఱకుఁ
 గ్రతుశాల దున్న నాఁగటిచాలులోన - నతులితంబుగఁ జాలునందొప్పు మిగిలి
 మందనంబును రాఁగ మది నుచ్చి చూచి - మందనంబును నేను మమత దీయంగ
 నతివైభవంబుగా నందులో నపుడు - నతివయొక్కతె పుట్టి నాశ్చర్యలీలఁ.
 శ్రీతితో సీతయఁ పేరొప్పుఁబెట్టి - యాతన్ని నాకూతు రని పెంచుచుండ, 1850
 నిలవనంతంబుల నెలతీఁగఁ బోలి - నశినారికళఁ బోలి నానాటఁ బ్రబలి
 యంతయైయంతయై యెలజవ్వనమున - పింతయై యాయంతివెలయుటజూచి,
 తలకొని తరుణితై ధరణివల్లభులు - బలియులై యేతెంచి పడుచును దమకు
 నడిగినవారలకంటి నేనప్పు 'దుడురాజవింభాస్య కుంకువ గలదు
 హరునివి ల్లిది దీని నతిసత్త్వయుక్తిఁ - బెరిగి యేతెంచి మోపెట్టినఁజాలు
 నతనికి నాకూతు నట్లాక్షినిత్తు ! - నతిమోదమున" నన్న నన్నరేశ్వరులు
 నెత్తిరకడఁకతో నేతెంచి చాప - మెత్తఁజాలకపోదు రెందరేనియును ;
 ధనువెత్తఁజాలనిధరణీకు లెల్లఁ - దనరారు సిగ్గునఁ బల రెత్తలేక
 "కూతు నిచ్చెద నని కోదండమొకటిఁ బ్రాణిగా నెవమిడి ప్రియించె మనల,
 జనకుఁ డాతని నింక సకలయత్నముల - నని సేసి సాధిత" మని విచారించి 1860
 చనుదెంచి కోటపై సంవత్సరంబు - మనసైన్యములతోడఁ గడిమిమై విడియఁ
 దగమున్ను గూర్చునాధాన్యాదులెల్ల - నొగిఁ దీర మదిలోన నొకటిచింతించి
 వడిదేవతలఁ గొల్చి వారిచే నపుడు - వడసినచతురంగబలము గైకొనుచు
 విడిసినబలముపై వీఁకతోనడువఁ - దొడరఁజాలక భీతితో కొందఁ బరుగఁ,
 గొందఱు మాతోడ మోరాజిచేసి - చిందరవందరై చెడి వారలోడి ;
 రక్కజమగుళక్తి నావిల్లి రాముఁ - డెక్కువెట్టినఁ గూతు నెలమి నిచ్చెదను ;
 నిల్లన్నమందస వేగ తెచ్చు"నుచు - బల్లిదులగువారిఁ బదివేలఁబనిచె ;
 నదిలోహమయమును నత్యాయతంబు - విదితాష్టదక్రంబు విపులంబునగుచు
 నమరెడుమందస మావించితోడ - తమతమసత్త్వము ల్లిగఁగొని వారు
 కనకాద్రితోఁ గూడఁ గమలజాండంబు - గొనివచ్చుగతి నీడుకొనివచ్చుదాని 1870
 జనకునంతఃపురచారులొవారు - పనివడి దాదులు పరతెంచి వేగ
 జానకి సూర్తిక జనకునిదేవి - కానంగఁ జనుదెంచి కని చెప్పి రెలమి :
 "విసరమ్మ ! చెలులార ! విన్నవంబొకటి - మన రాజునభలోన మఱిమునులుండ
 గాధినందనుడైన కొశికువెనుక - నరవరోత్తముల నాజానుభాహువుల
 నమరంగ దేవగంధర్వలకన్న - కొమరైనతేజంబు కొమరొప్పువారి,

చెలువై నతేజంబు చెలఁగివీక్షించి - యలవీరులెవ్వార లని జనకుండు
 అడిగినఁ గౌశికఁ డతిహర్ష మాత్మ - నడరంగ “దశరథునాత్మజు స్తీరు
 హరువాప మెక్కిడ హర్షించి రిటకు - ధరణీః । తెప్పింపు తగువారిఁ బనిచి :
 యననిట్లు కౌశికననుమతిమీఱఁ - దనమంత్రులనుబిల్చి ధనువుదేఁబనిచె
 సౌరణగండ్లలోఁ జూడఁగవచ్చు - నారయ వేగ రం” డనినాఁతి పిలువ 1880
 కులము శౌర్యము రూపు గుణమును బొగడ - చెలఁగి చెవులనుధ చిలికినట్లుండ
 ప్రేమచెగలమైన పృథివీజ కవుడు - రోమాంచ మయ్యెనారూఢమై మేన
 ప్రియమును భయమును విరిగొని పొదల - నయమెంచి తలవాంచి ననఁబోణీయుండె,
 అలివేణి సిగ్గున నటఁబల్కుకున్న - చెలువకుఁ బరివర్య చేసిరి సఖులు ;
 పన్నీటకుంకుమ పదనిచ్చి యొకతె - చెన్నార మకరిక లైక్కిళ్ళవైనఁ ;
 తట్టుపునుంగును దగుచందనంబుఁ - దట్టంబుగాఁ బూసెఁ దరళాక్షికొకతె ;
 నుదుటఁ గస్తురిలేఖ నుతముగాఁదీర్చె - నెదుట నద్దముఁబెట్టె నెలనాఁగయొకతె ;
 కురులునున్నగఁదువివ్వి కొప్పమర్చుచును - విరులందు నొకతన్ని వింతఁగాఁదురిమె ;
 వాసింపజాగాలు వడి నాకుమడుపు - లానతీజనమణి కందిచ్చె నొకతె ;
 అలివీలవేణికి నందంబుగాను - మొలనూలిఘంట లిమ్ముల మ్రోయ నిడియె ; 1890
 కులుకుఁజాలిండ్లపై గొప్పముత్యముల - విలసిల్లుహారముల్ వేసె నొక్కరితె ;
 కాంతగట్టినచంద్ర కావినల్లలను - వింతగా నెరినొప్ప వెనఁ దీర్చె నొకతె ;
 యీమాడ్కి చెలికతై రెలమిఁ గైసేయ - హేమపీఠంబున నెలమితో నుండ
 నెప్పుడు కలాణి నననినందనను - తప్పకవీక్షించి తల్లిదానవుడు
 “కనకసౌధగవాక్షకలితగా నవుడు - వనజాక్షిఁ దోడ్పొనివచ్చె నాయెడకు
 నెప్పుడు వీక్షింతు మిసవంశజాతు ? - నెప్పుడు గనుఁగొందు మేము రాఘవుని ?”
 అనివారలందఱు హర్షంబుతోడ - ఘనగవాక్షములందు గనుఁగొనిరంత :
 రాముని లోకాభిరాముని దివ్య - ధామునిఁ గన్గొని తరలాఞ్చలపుడు
 ఘనశౌర్యరూపముల్ గలిగినవానిఁ - గనకచేలునిమాడ్కిఁ గళలొప్పువాని,
 జోకపువ్వులవిల్లుఁ జొనిపినవాని - జ్యాకిణాంకిత హస్తజలజుఁదోవాని 1900
 రూపంబులొక్కట రుచిరపర్ణముల - నేపారవేటుగా నెన్నఁగవచ్చు
 శ్రీపతియంశజుల్ క్షితిపాలనుతులు - భూపాలరత్నము లొప్పులుపారు బొర ;
 జనకజ దగు రామచంద్రున కిరవు - ఒనరు సౌమిత్రికి సూర్తిశ యనుచుఁ,
 దనరుఁగా కని వారు దగనెన్నికొనుచు - ననుపమప్రేమతో నటఁజూచుచుండ ;
 నమరేంద్ర సభఁబోలు నాసభనడుమ - నమరంగ మందన మటఁ జేర్చి రవుడు ;
 సభలోన నునువంగ జనకభూవిభుఁడు - శుభమూర్తి నగ్గఱిసుతుని వీక్షించి
 “కిన్నరగంధర్వగీర్వాణయక్ష - పన్నగరాక్షసప్రభృతు లెవ్వరును

నెక్కుపెట్టగజాల రీచావమనినఁ - దక్కిననరులకుఁ దలఁపంగఁదఱమె
 కౌశిక రామలక్ష్మణులకుఁ జూపు - మిశరాసన" మన్న నెలమి నమ్మునియు
 రామచంద్రుని జూచిఁ బ్రేమవంశవర్యః - యీమహాధను వెత్తి మెక్కిడి తివియు 1910
 మాదివరాహమై యవలీలగోట - మేదిసీతలమెత్తి మెఱసినసీకుఁ
 దనర నీవిల్లెంత ? తలపోయ ననఘ" - యని యిట్లు మునివరుఁ డానతిచ్చినను,
 మనువంశతిలకుఁడు మఱివేగఁబుట్టు - నని ముని సభలోన నారాజుక్రియను
 పొమ్మిత్రియును దాను జయ్యనలేచి - ప్రేమయుఁ దమకంబు పెనఁగొనుచుండఁ
 జెలఁగుచుఁ దనమీది చెఱఁగురాఁదిగిచి - మొలనూలు బిగఁజుట్టి మోహనాకృతులఁ
 దిరముగా నిగ్గునఁ దళలకోభిల్ల - నరవిందలోచనుం డసమసాహసుఁడు
 మొలనూలిపంటలు మురువు మించగను - మలఁగుచు నవరత్నమాలిక ల్పొరల
 బాహువు ద్దుంగరా ల్పటకంకణములు - బాహువు లంగుళాఙ్గికాంతు లీన
 నమరంగఁ గర్ణభూషాదులకాంతి - కొమరారుచెక్కిళ్లు గుది నమెఱయు
 అలకలు పెడితఁ నటనృత్యమాడి - తళకొండు బంగారుతిను కాంతు లీన 1920
 కోటిమ న్నభలీలఁ గొమరుదీపింప - నీటుగానటువచ్చి నెఱి యెల్లరెఱుగఁ
 జనకునిసభలోన జననుతంబైన - మనువంశతిలకుండు మందన దెఱిచి
 ధరణీతలంబెల్ల దనమీద నునిచి - చిరనిద్రసుఖియించు శేషాహి యనఁగఁ
 గాలపేఘములోనఁ గదలనిరుచులఁ - దూలక పొలుచు విమృద్ధండు మనఁగ
 విరుసమాకారత నిండానియందుఁ - గరమొప్పువిల్లెత్తి గవిసెన పుచ్చి

—: శ్రీరాములు శివునివిల్లును విలుచుట :—

గర్వించి తనునెత్తఁ గడఁగి యేతెంచు - సుర్యీశబలము లాహుతులుగ మ్రింగ
 నరుణరత్నప్రభ యనుమంటలొలుకఁ - బెరుఁగుచు నిలుచున్న పెనుచిచ్చువోలె
 వక్కజమగుళ క్రినావిల్లు రాముఁ - డెక్కుపెట్టుచు నుంట నెఱిగికొళికుఁడు
 “హరుని చావము రాముఁ డతని త్త్వయుక్తిఁ - బెరిగినేడిదెఁ యెక్కుపెట్టుచున్నాఁడుఁ
 అదరకు భూదేవి ! యాత్మలోనీవు - చెదరి చలింపకు శేషాహి ! నీవు 1930
 కడక ధరింపుము కమలేంద్ర ! నీవు - కడునేమరకుండు దిక్కులూరఁ మీర”
 లని ముని వల్కఁగ నామేటివిల్లు - గొనయ మెక్కించి కైకొనక రాఘవుఁడు
 తనబాహునత్త్వంబు దర్పంబు మెఱసి - జనకుని కనియె నాచాపంబు చూచి
 “యది చాలఁ జాలకన యదిచాలఁ బ్రాత - యదిచాల విస్సార మిది చాలనలఁతి
 తెగఁగొన నిలువదు దీని నాయెదుటఁ - బొగడితి వలుమాటు భూపాల” యనుచు,
 సురలు భేదరుఁ డాసురులు కిన్నరులు - నరులును నృపతులు నలిఁబర్విచూడఁ
 వెదపక తనజయం బెల్లెడఁజూటు - వడుపున విలుగుణధ్వని చెలంగించి

సీతగుణంబులు చెవిసోకె ననఁగ - చేతివింటిగుణంబు చెవిసోక దిగువ
 వడిరక్కసులపట్టు వదలె నన్నట్లు - పిడిపట్టువదలివఁ బెకలి పేపెత్తి
 పెక పెకధ్వనులును బెటపెటధ్వనులు - కలయ దిక్కులద్రువఁగాఁ బెల్లవిటిగె : 1940
 విఱుగ రాజన్యల విపులమానములు - పఠియలువాడె భూభాగమంతయును
 జిడిసె దిగ్గజములు శేషాహి మ్రొగ్గె - బెదరె భూతములు గంపించె లోకములు ;
 జనకుఁడు రామలక్ష్మణులును గాధి - తనయుండునొగిఁ దక్కఁ దక్కినవారు,
 బిట్టుల్కి మూర్ఖిల్లి పృథివిపైఁబడిరి - నెఱ్ఱనఁ బొడము నానిపురధ్వనికి,
 జనకభూవిభుఁ డంత సంతోషమంది - ఘనవిస్తయము నొంది కౌశికఁజూచి
 “నామాటదప్పక నాముద్దుకూతు - నీమహితాత్మన కిచ్చెద నింకఁ
 దడయక పెండ్లికి దళరథాధీశుఁ - గడుసంభ్రమమున విక్కడికి రప్పింతు”
 ననిదళఁభునకు నత్తెఱఁగెల్ల - వినుతించి తోడైర వేడ్కతోనపుడు
 తనయాప్తమంత్రులఁ దడయక పిల్చి - పనిచిన పనిపూని పరువడి నేగి
 జవనాశ్వములమీఁద సాకేతపురికి - దివసత్రయమున నెంతే వేగవచ్చి . 1950
 తనయుల సేమంబు దలపోసి పోసి - పనరుచునున్న యవ్వసుధేకు గాంచి
 వినతులై జనకభూవిభుఁ డంపినట్టి - జనసుతవస్తువులే నన్నిధి నునిచి
 “నీకుమారుఁడు శౌర్యనిధి రామచంద్రుఁ - డాకౌశికుని యాగ మర్థితోఁ గాచి
 జనకజన్మముఁ జూడఁ జనుదెంచి యందు - మునులు రాజన్యలు ముదమంది చూడ
 ధర సురాసురలకు ధరియింపగాని - హరువిల్లి మోపెట్టి యవలీలవిడిచె ;
 విడిచిన జనకభూవిభుఁ డిచ్చెసీత - నటలేకతనకూతు నారాఘవునకుఁ
 బ్రియమునఁబెండ్లికిఁ బిలువఁబుత్తెంచె - రయమున విచ్చేయు రాజన్యచంద్ర :”
 యనవుడుఁ దనమది నానందమంది - జనపతి పెండ్లికిఁ జాటించఁ బనిచి
 జనకుమంత్రులకు సుతస్సవ మొప్పనిచ్చె - ఘనరత్నభూషణకనకాంబరములు
 అలరేనికులగురుఁ డైనవసిస్థుఁ - దెఱఁగొప్పఁ దావామదేవు జాబాలి 1960
 ఘనునిఁ గళ్యపునిమార్కండేయు నత్రి - దనరుజాంధవులను దనయమాత్యులను
 విఘ్నులఁ బిలిపించి యిట్లనివలికె : - “సప్తదంబదర విశ్వామిత్రునిద్దఁ
 దేజుంబతోడ విదేహదేశహమున - రాజిలుచున్నారు రామలక్ష్మణులు ;
 అందు రాముఁడు రాజు లందఱుచూడ - నెందు నసాధ్యమో నిందుశేఖరుని
 చాపంబు విడిచిన జనకుండు సీత - నేపార రామున కీనిశ్చయించి
 యెలమిఁ బెండ్లికిని మ మ్మేగుదెమ్మనుచుఁ - బొలుపార విట వీరిఁ బుత్తెంచినాడు.
 జనసుతం బగుఁగదా జనకుసంబంధ” - మనిన నందఱు మెచ్చి యమ్మఱునాడు.

—: దళరథుఁడు మిథిలకుఁ బోవుట :—

మొగి వసిష్ఠాదిన స్తులతోఁగూడఁ - దగు బంధురాజన్యతతులతోఁగూడ

రమణీయదివ్యాంబరములతోఁగూడ - విమలమౌక్తి కవజ్రవితతితోఁగూడ
 గరిరథభటతురంగములతోఁగూడ - బరమాష్టవరమంత్రపతులతోఁగూడ 1970
 వినుతపుష్పాంగనావితతితోఁగూడ - ననుపమవైభవం బలరఁగై సేసి.
 కరమొప్పరథమెక్కి కల్యాణమునకు - నరనాథతిలకుఁ డానందముప్పొంగఁ
 గడుఁగెలంకుల గజస్కంధంబులందుఁ - గొడుకులుముత్యాలగొడుగుల నీడఁ
 బరమసప్తదమున భరతశత్రుఘ్న - లిరువురు గొచ్చిరా నేపుదీపింపఁ
 గ్రందుగా నిండి మంగళతూర్యకోటు - లందంద మొఱయ మహాభూతి మెఱయ
 నెడనెడ విడుదు లనేకవస్తువులు - నడపింప మంత్రులు నాల్గిదనములఁ
 జనియెను మిథిలకు ; జనకుండునంత - వినకులాధిపునకు నెదురుగావచ్చి.
 కొనిపోయి వేడ్కలు కొమరొత్త నపుడు - జనపతి కుచితోపచారముల్ సేసి
 మునివరనివహంబు ముదమంద జనకుఁ - డనియె ఘహానంద మలర నాతనికి
 “నాకాఁతు దశరథనరనాథ యేను - నీకుమారునికిచ్చి నెప్పిఁబెండ్లికిని 1980
 నటుపిల్వఁ బంచిన నీవువిచ్చేసి - తటుకాన నేనుకృతార్థుండ నైతి
 నీవస్థి మహామునీంద్రఁ డీవామ - దేవాదిమునులు నేతెంచుటఁజేసి
 నాకోర్కి సిద్ధించె నాజన్మమలరె : - నా కులం బతిపావనంబయ్యె నేఁడు ;
 రవికులోత్తములైన రాజులతోడి - యవిరళసంబంధ మది నాకుఁ గలిగె ;
 నెల్లి పెండ్లికిలగ్న మిష్టులఁ బిలిచి - తెల్లంబుగాఁ బ్రవర్తింపుఁడు ప్రీతి”
 ననవుడు దశరథుం డట్లగాకనుచు - ననురాగ మొంది యత్యంతపుఁ బ్రీతి
 జనకుఁ డమర్చిన నదనరాజమున - ననురక్తి వసియించె నంత నచ్చటికిఁ
 గడుఁ ప్రీతి రామలక్ష్మణులతోఁగూడ - నడరివిశ్వామిత్రుఁ డరుగుదెంచుటయు
 వనముండు దశరథుం డప్పుహామునికి - వినతుఁడై పూజించి వినయంబుతోడ
 “దనరార నీదయ ధన్యుండనైతి - ననమాత్మ” యన విని యక్కాశికుండు 1990
 “అకలంకచరితుండ వైన నీ వనపు - సుకృతంబు గావించి శుద్ధుండ నైతి,
 రవికులోత్తముడైన రాముండు పుత్రుఁ - డపుట విశేషించి యధికపుణ్యుఁడవు
 క్రతురక్షణార్థమై కడఁగి రావువుల - హితబుద్ధి నీవె మాకిచ్చితి నాఁడు ;
 నెమ్మదినున్నారు నీమతు తీవరె - నెప్పిఁ గన్గొను” మన్న నృపతి కాసుతులు
 నాలోన మ్రొక్కిన నలర దీవించి - యాలింగనముచేసె ననురాగ మెనగ ;
 జనకుండు నాదివసంబున నంతఁ - డన యాగకర్త మంతయు నెఱవేర్చి
 యలరువేడుక వినుఁ డస్త్రాదికరుగఁ - బొలుపొంద నారాత్రి పోయినపిదప
 మఱునాఁడు కల్యాణమంటవవేది - నెఱయ మంత్రులతోడ విందుగొల్వండి
 యిమ్ములఁ దనపురోహితు శతానందు - నమ్మదంబునఁ జూచి జనకుండుపలికె.

—: ఊర్కిశాదుల వివాహ యత్నము :—

“ననఘాత్త : మాతమ్ముడగుకుశధ్వజుడు - కనుగొనవలయు నీకల్యాణ మతఁడు
 తిరముగా నిక్షమతీతీరభూమి - బొరి నొప్పుసాంకాశ్యపురి నున్నవాఁడు
 అతనిఁ దోడ్చేర నీవరుగు” మనంగ - నతిజవాశ్యములతో నమరు తేరెక్కి
 యతివేగముగ నేగి యాకుశధ్వజుని - నతులితంబుగఁ గని యర్థిమైఁ జెప్పి
 “జనకపుత్రికి నేఁడు జననాథవర్య : - మనువంశచంద్రుడౌ మనరామునకును
 ఘనముగఁ బెండ్లియొఁ గడువేడ్కతోడ - జనకుండు యత్నంబుజరుపంగఁగోరి
 పతివిన్నుదోడ్చేరఁ బనిచె నన్నిపుడు - నతులతో హితులతో సకలవై న్యయుతిఁ
 గదలుద మిప్పుడే ఘనత మిథిలకు - పద” మనిచెప్పినఁ బరఁగనందఱును
 దనారవేడుకఁ దగ రథంబెక్కి - తనయాద్యయముతోడఁ దానేగుదెంచి
 యనఘమానసుఁడు శతానందునకును - జనకభూవిభునకు నదృక్తి మొక్కి
 యెలమి నమ్మనవాధీకునప్తునిసి - నలువొప్ప సింహాసనమునఁ గూర్చుండె, 2010
 నంత సుధామాఖ్యుఁ డనుమంత్రి జనకుఁ - డెంతయు ముదమున నీక్షించి “నీవు
 చని వసిష్ఠునితోడ నవిపులతోడఁ - దనయులతోడ నాదశరథేశ్వరుని
 వెరవారఁ దోడ్కొని వేగ ర”ప్తునిన - నరిగి యాతఁడుఁ బ్రీతి నమ్మహిపతికి
 విసతుఁడై యిట్లను “వేడ్కతోనున్న - జనకుఁడు పుత్రైంచె జనశోకనాథ :
 సీయుపాధ్యాయులు నీతసూభవులు - సీయమాత్యులు నీవు నేతేరవలయు”
 ననిన నాదశరథుం డందఱితోడఁ - జని సుఖాసీనుడై జనకుతో ననియెఁ
 “బరఁగ వసిష్ఠుండు పరమదేవతయు - గురువు సీయిజ్ఞైకుకులమున కెల్ల
 సర్వజ్ఞఁ డగుట సీసంయమీశ్వరుఁడు - సర్వకాలములకుఁ జాలు మాకనిన”
 నప్పుడు దశరథునన్వయక్రమముఁ - జెప్ప ఖావించి వసిష్ఠుఁడిట్లనియె.

—: దశరథుని వంశ క్రమము :—

“నరనాథ : విను నిర్గుణ బ్రహ్మమైన - హరి సగుణైకలీలాకృతిఁ దాల్చి 2020
 విజలీలకై నాభినీరజంబందు - నజనిఁ గల్పింపంగ హరి కజఁ దొదవె
 భూమీశ బ్రహ్మకుఁ బుట్టె మరీచి - యామరీచికిఁ బుట్టె నవనిఁ గశ్యపుఁడు
 నతని కర్కుఁడు సుతుఁ డాజగదాప్త - మతికి వై వస్వతమనువు నందనుఁడు
 నతనికి విజ్ఞైకుఁ డనురాజరత్న - మతనికిఁ గుక్షియౌ నాత్మసంభవుఁడు
 కుక్షియౌ భూనాథుకొడుకు వికుక్షి - యక్షరాత్ముఁడుబాణుఁ డతనినందనుఁడు
 నతనికి సనరణ్యుఁ డతనికిఁ బృథుఁడు - చతురమానసుఁడు ద్రిశంకుఁ డాతనికి
 నతనికిఁ దనయుండు నాహరిశ్చంద్రుఁ - డతనికి లోహితాస్యాఖ్యపుత్రుండు
 అతనికి దుందుమారావసీనాథుఁ - డతనికి యువనాఖ్యుఁ డను నరేశ్వరుఁడు

—: వసిష్ఠుడు యువనాశ్వనిష్పత్తాంతముఁ దెల్పుట :—

నతనికిఁ బ్రియభార్య లతిరూపవతులు - సతులిద్దఱకుఁ బుత్రసంతతిలేమి
 నంతట నారాజు నఖిలసస్తునుల - సంతతికొఱకునై సరగ రప్పించి 2030
 యామహాత్ములకును నర్హ్యపాద్యములు - ప్రేమతోఁ దగ నిచ్చి ప్రేమవాక్యములను
 “ఘనులార! నన్నును గరుణించి మీరు - దనయుల నాకును దయసేయవలయు.”
 నని విన్నవించిన నారాజునకును - ననువొంద నమ్మును లపు డిట్టులనిరి.
 “ఘండ్రయాగముసేయు మవసీశ! భక్తి - సాంద్రంబుగాఁ బుత్రసంతతి గలుగు.”
 నన జన్నమున కప్పు డఖిలవస్తువుల - ననువొందఁ దెప్పించె నాక్షణంబునను
 నైంద్రయాగం బను నామఖం బపుడు - సాంద్రానుమోదులై సంయమిశ్వరులు
 పుత్రులాభంబుకై పొలుపొంద నంత - చిత్రయజ్ఞము దారు సేయఁగ నందు
 జలములు మంత్రించి జలకుంభములను - నలరార నియతిచే నటు దాచియుండ
 ధరణీకుఁ డారాత్రి దప్పితో నంత - మఱిపొంది యాయజ్ఞమందిరమందు
 కలశంబులో నీళ్లు గ్రక్కునఁ ద్రావ - జలహీన మగుకలశంబును జూచి 2040
 “యెవరు ద్రావిరి జలం? బెలుపోయె?” ననుచు - ప్రవిలాత్తులు వారు భావనిరీక్ష
 నరసి యానృపతియే యాసీరుద్రావు - తెఱిగి చోద్యం బంది యిది దైవమాయ
 యని చూచుచుండఁగ నాన్వపాలకుఁడు - ఘనమగు గర్భంబు కడువేగఁదాల్చె
 గర్భమంతటఁబడి కడుచోద్యమలర - నర్హకుం డుదయించె నారాజు చచ్చెఁ
 గడఁగుచు ఋషులెల్లఁ గడుదుఃఖమంది - నడలనియప్పుం త్రసామర్హ్యములను
 బినివడి యువనాశ్వ బ్రతికించి రంత - ననువమ శుభమా ర్చియైయుండి యతఁడు
 వరుసతోడుతఁ జక్రవర్తిచిహ్నంబు - లరువార నుండెడి యాశుత్తఃజూచి
 యితఁ డేడుదీపులు నేలునటంచు - చతురత ఋషులెల్ల సంతోషపడిరి,
 అలయువనాశ్వండు నామానిజనుల - కెలమితో ధనాను లిచ్చినఁ జనిరి
 తల్లియే లేనికతంబున బాలుఁ - డల్లన నాఁకొని యట నేడ్చుచుండ 2050
 వరుస నాయంద్రుండు వచ్చి తానప్పు - డరయంగ నాశిశు వాఁకలిడీరఁ
 బెనుపొండఁగానోరఁ బెను ప్రేలువేగ - మనిచిన నమృతంబు నొయ్యనఁ ద్రావఁ
 సుధ గ్రోలుటయుఁజేసి శుభయుతుపేరు - బుఝులతో మాంధాత భూమీకుఁ డనుచు,
 నతనికి నామధేయంబటచేసి - యతివేగమునఁ బోయె నాబిడొజుండు
 అంత నామాంధాత యలపూర్ణచంద్రు - నంతటిప్రభతోడ నతిశయిల్లుచును
 రూఢిగా యావనారూఢుడై యంత - గాఢశౌఛస్ఫూర్తిఁ గడుదేజరిల్లి
 రావణాదుల బహురణముల గెలిచి - భూపలయంబెల్లఁ బొందుగా నేలి
 విష్ణునిభక్తుడై వెలసి యాగములు - జిష్ణుబలంబునఁ జేయుచునుండె.

నారాజునకు విమలాంగియన్నతికి - భూరితేజోయుతు ల్పుత్రరత్నములు
 నరయంగ ముచకుండుఁ డాసుసంధియును - దరుణు లేబండ్లును దగ జనియింప2060
 సుదతుల ప్రాయంబు సొరిది వచ్చినను - ముదమున హేభరి మునిపతి కిచ్చె
 నతివల క గ్రజాడగు ముచకుండుఁ - డతివేడ్క హరిభక్తుడై యేగె దివికి.
 నాతని సోదరుం డాసుసంధియును - నాతతపుణ్యాత్ముడై భువినేరె.
 నతనికి ధృవనంది యనురాజుపుట్టె - నతఁడు ప్రసేనజి త్తను రాజుఁ గనియె.
 దొరయ ప్రసేనజిత్తుకు భరతుండు - నరయ నాభరతున కసితుండు పుట్టె
 నతఁడు రాజ్యముసేయ నాతనిశత్రు - లతులపరాక్రము లై నహైహయలు
 బారుణాకారులు తాళజంఘులును - నారంగసేనబిం దనువాఁడు గూడి
 యతి ఘోరయుద్ధంబు నతులతఁజేసి - యతనినె యనిలోన హతుఁజేసి చనిరి.
 అంత నాతనినతు లతిదుఃఖమంది - మంత్రులరాజ్యంబు మఱిదీర్చునునిది
 మేలిమి నుండిరి మెలఁత లిద్దఱును - కాళింది యనునతిగర్భమైయున్న
 మేలోర్వలేక యామెలఁతలం దొకతె - చాలంగ సవతిమచ్చరమునఁజేసి
 గర్భిణియైయున్న కాళిందికపుడు - గర్భంబుఁజెఱుప నొక్కతె విచారించి
 యోర్వక విషము ప్రయోగించె నంత - నావిషమున గర్భ మట వీడిపడక
 తావేగి వేదన తల్లడంబంది - యావనితయుఁ దుషారాద్రికిఁ జనుచుఁ
 చ్యవనుని గాంచి యాసంయమిండునకు - నవిరళభక్తితో నల్లనమ్రొక్కి
 తనదు వృత్తాంతంబు తగనిన్నవింప - వినియు నాపుత్రివి వెణవకు మనుచుఁ
 జొందారఁ గరుణతో బూఁబోడినెత్తి - కందువచ్చున్ది కడఁగి లోఁజూచి
 “ప్రతిపక్షదమనుండు పరమధార్మికుఁడు - నతులతెజుండు మహాత్ముండు నగుచు
 వరకీర్తివంతుండు వంశవర్ధనుఁడు - పరమరూపంబున ఖాసిల్లుజగతిఁ
 జొగదొంపఁ గరముతోఁ బుత్రుండ నీకు - నగుఁగాకఁ గాళింది” యనుచు దీవించె
 వలగాని యమ్మనీశ్వరునకు మ్రొక్కి - యెలమితో దనయింటి కేగి యాయువతి
 యతిముదంబుననున్న యాశుభాంగికిని - సుతుఁ డుదయించెను శుభముహూర్తమునఁ
 గరమొప్పఁ బుత్రునిఁ గాంచి కాళింది - గరముతో ముదమందెఁ గడుసంభ్రమమున.
 నాతండుశత్రుల నణఁచిరాజ్యంబు - చేతోముదంబునఁ జేయుచునుండ
 నతతంబు విలసిల్లె నగరుఁడ౩పేర - నతనికిఁ దనుజన్ముఁ డనమంజసుండు
 అతనికి సుతుఁడయ్యె నంశుమదాఖ్యుఁ - డతనిపుత్రుఁడు దిలీపావనీనాథుఁ
 డతనికున్నతపుణ్యుఁడగు భగీరథుఁడు - సుతుఁడాతనికిఁ గకుత్స్థుండను రాజు
 నతనిమానుఁడు రఘు వసుమహీపాలుఁ - డతనిపుత్రుఁడు పురుషోదకుండగుచుఁ
 గమనీయసితకీర్తికల్పాషపాదుఁ - డమర శంఖాణుఁడయ్యె నతని కాతనికి
 ముతుఁడు సుదర్శనక్షోణితలేకుఁ - డతని తనూజన్ముఁ డగ్నివర్ధుండు

2070

2090

అతనికి ఋతువర్షుల డతనికి మరువు - అతనికి శీఘ్రగుం డతనికి మనువు
 సుతుఁ డయ్యె నంబరీషుం డనురాజు - సుతుఁడాతనికి జనస్తుత్యుండు నహఃపుఁ
 డతనికి సుతుఁడు యయాతియఁజేటి - యతనికి నాభాగుఁ డాతనికజుఁడు
 అతనికి దశరథుఁ డనఘః : నీపుణ్య - సుతుఁడయ్యె నఫలనిస్తులమనోరథుఁడు
 రాముఁ డీదశరథరాజతనూజుఁ - దేమనివర్జింతు ? నింక నేనధిపః
 యితనికి నీకూఁతు నీఁగంటి వీవు - కృతకృత్యుఁడవు శుభాంకిత మయ్యెఁగులము"
 అని యిట్లు రఘువంశ మభినుతిసేయ - విని శతానందుండు విమలమానసుఁడు
 జనకానుమతి నభాసదు లెల్లవినఁగ - మునివస్థిపునిఁ జూచి ముదమొప్పుబలికె.
 "మునినాథః : మీచేత ముదమార వింటి - ననఘాత్తు దశరథునన్వయక్రమము
 నన్నుతికెక్కు నే జనకునన్వయము - చెన్నగు మీ కేను జెప్పెద వినుఁడు. 2100

—: శతానందుఁడు జనకు వంశ క్రమంబు దెల్పుట:—

నద్విజపరమహంసప్రతిపాద్యుఁ - డద్వితీయబ్రహ్మ మైన యఞ్మతుని
 నాభినరోజంబునను బ్రహ్మపుట్టె - నాభూతనిర్వాత యగు భాతవలనఁ
 బుట్టె మరీచి యాపుణ్యవర్తనుని - పట్టియై కశ్యపబ్రహ్మజనించె.
 నతనికి దిననాథుఁ డాత్మజుండుడయ్యె - మతిమంతుఁడతనికి మనువు జన్మించె.
 నమ్మను వచ్యతభ్యానకాలమున - దుష్టుఁగ వై వస్వతుఁడు రుమ్మవలన
 నిర్మలాచారుఁడు నీతికోవిదుఁడు - ధర్మశీలుఁడు జగద్భరితమానితుఁడు
 విమలమూర్తి త్రిలోకవిశ్రుతకీర్తి - నిమి యనురాజు మానితతేజః దొప్పె
 నతనిపుత్రుఁడు మిథి యతనికి జనకుఁ - డతనికుదావసుం డచ్చహిజాని
 తనయుండు నందివర్ధనుఁడు సుకేతుఁ - డనువిభుఁ డతనికి నమ్మహాత్మునకు
 రాజర్షి యగుదేవరాతుఁ డెల్లెడల - రాజిల్లె మఱి బృహద్రథుఁడు దత్తుతుఁడు 2110
 నతనినందనుఁడుమహావిభుఁ డతని - సుతుఁడయ్యెనుధృతి యాసుధృతికి ధృష్ట
 కేతుఁ డాతని కురుకీర్తిహర్యశ్వుఁ - డాతనికిని మరుం డామరునకును
 సుతుఁడు ప్రతీంధకజ్ఞోజీకుఁ డతని - సుతుఁడు కీర్తిరథుండు సుతుఁ డావిభునకు
 దేవమీధుండు తదీయుఁ డా విబుధుఁ - డావిబుధునిపుత్రుఁ డామహీధునికుఁ
 గీర్తిరాతుఁడు వానికిని మహారోముఁ - డార్తిదూరుఁడు వాని కాన్వర్ణరోముఁ
 డాన్వర్ణరోముండు హ్రస్వరోమాఖ్యు - భాన్వరగుణశాలిఁ బడసె నాతనికి
 జనకభూపాలకుశధ్వజుల్వీరు - జనియించి రిరువురు సౌజన్యధనులు
 జనకుఁ డంతట మహీజనులఁ బాలింపఁ - గని యొక్కనాఁడు సాంకాశ్యభూవిభుఁడు
 ధన్యవిక్రముఁడు సుధన్వుఁ డన్వాడు - వైన్యసమేతుడై డనుదెంచి మిథిల
 వీతానమేతంబు శివునివిల్లడుగ - దూతఁ బుత్రైంచినఁ ద్రోపించె వెడల 2120

పైవచ్చి హరునిచాపంబు సీతయును - గావలె నని ఘోరకలహంబుఁ జేయ
జనకుండు సంగరస్థలి వానిఁగూల్చి - తనతమ్ముఁ బూన్చె నద్దరణికి ననుచు,
జనకుఁ డాదిగ వంశజాతు లందఱికి - జనకనామము ప్రశస్తము ధాత్రిలోన
నిమివంశమునఁ బుట్టునపుడు లందఱును - నమధికయోగవిజ్ఞానసంపదల
చిరజీవు లటుగానఁ జెచ్చెఱు వీరి - తరమును కొంచెమై తగునులెక్కకును
జనకునివంశంబు సద్వర్తనంబు - గొనియాడి యాసీతగుణమును బొగడి
విశదప్రతాపుని విమలభాషణుని - దశరథుఁ గనుఁగొని దశరథాధీశ :
సీతనూజుని రాము నిత్యాభిరాము - సీతతోడుతఁ బెండ్లి చెలువొప్పఁజేసి
యలఘుకీర్తులఁ బొందు” మనుశతానందు - పలుకుల దశరథపతి యుత్సహించి
ఘనుఁ డాపసిష్ఠుని గాధినందనుని - గనుఁగొని వారితోఁ గడువేడ్కఁబలికె. 2130
“చారువిచారుసీజనకభూవిధుని - మీరుడుగుండు సౌమిత్రికూర్చి
బ్రకటగుణోత్తరు ల్బరతశత్రుఘ్ను - లకుఁ గుశధ్వజసృపాలకుని కూఁతులను”
అన వారు జనకున కత్రైం గెల్ల - వినిపించి యనుమతి వేవేగ పడసి
జనకునివాక్యము ల్సకలంబు వేడ్కఁ - దనరారఁ జెప్పి రా దశరథుతోడ,
ననురాగ ముప్పొంగ నా మఱునాఁడు - ఘనశుభగ్రహదృష్టి గలుగుటఁజేసి
పనివడి యుత్తరఫల్గునియందు - జనకుండు లగ్ననిశ్చయము సేయించి

—: పురాలంకారము :—

పురమును దనయంతిపురముఁ గై సేయఁ - బరిచారకుల వేగ పంపిన వారు
“గంధకస్తూరికాకలితాంబుపూర - గంధిలసకలమార్గదరాంగణంబు
చీచిచీనాంబరశ్రేణీవితాన - నానామణితోరణధ్వజాంచితము
ఫలభారకమ్రురంభాస్తంభపూగ - కలితప్రతిద్వారకజ్యోతరంబు 2140
సాంకవలి ప్రవిస్తారవితర్ది - కాంకితరంగవల్ల్యాదిశోభితము
మణితాతకుంభ కుంభవితర్కితార్క - గణసౌరగోపురోత్కర శిరోగ్రంబు
దీపితమాణిక్య దీపసాంధ్రాణి - ధూపపుష్పకలాప ధూర్వహణంబు
నై పురమెల్లెడ నలరఁగై సేసి - నైపుణి మెఱసి యంతఃపురంబంత
గరమొప్పఁగై సేసి కల్యాణవేది - విరచింపుఁ”డన శిల్పవేదు లంతయును
బచ్చితాజగతిపైఁ బనిడికంబములు - మెచ్చుగా నిల్చి యామీద సీలంపు
బోదెలు గురువిందముల దూలములును - పాదుగా నిడి తీరుపడఁ జెక్కడంపు
గోమేధికంబుల కొణిగెలుబరివి - గా మల్చి పైవజ్రగర యొసంగి
హాటకమణిమయాంత కవాటములు - వాటంబుగా నాల్గవాకి శృమర్చి
అందుల బంగరుహరువు చిత్తరువు - లందంబుగాఁ దీర్చి హరిసీలగరుల 2150

గమి గమిచినపటికంపు సింగముల - గమక మౌ సౌపానగతు లేర్పటింది
 కలితలామజ్జకాయమానములు - కలువదంబులు దంబుగాఁ జుట్టికట్టి
 యాలోన నేకాండ మౌ బలుపచ్చ - మేలిపెండ్లియరుంగు మృగనాథి యలికి
 ముత్తైపునిగుల ముగ్గులేర్పటింది - చిత్తజజనకలక్ష్మీ వివాహంబు
 గుజాతికెఁపులగోడ లిఖింపఁ - బ్రజలకుఁ గన్నులపండువై యుండె.
 అంత వసిష్ఠవిశ్వామిత్రమునుల - సంతతపుణ్యుల జనకుండు చూచి
 మీర లయోధ్యకు మిథిలకుఁ గర్త - లేరూప ముచితమౌ నిటమీది పనులు

—: దాశరథుల నలంకరించుట :—

అదిసేయుదురుగాక” యనవుడు వారు - చదురొప్ప దశరథజనపాలచంద్రు
 కొడుకుల నల్వరఁ గొమరొప్ప నప్పు - డెడతెగనట్టి యా యెల్లవాద్యములఁ
 బాటలు పాడుచుఁ బరఁగ నంగనలు - తేటగా నందిటు తెచ్చి పీఠలను 2160
 గూర్చుండఁ దలలంటి కుదురుగ వార - లేర్చి నల్వలుపెట్టి యెంతయుఁబ్రీతి
 స్నానముల్ సేయించి చక్కగా నుదుట - మానవతిలకంబు మణిభూషణములు
 చీనాంబరంబులు చెలువొప్పనిచ్చి - నానావిధంబుల నలువుగఁబొంగి
 దశరథుభార్యలు దశరథేశ్వరుండు - విశదప్రతాపుండు వేడ్క నుప్పొంగి
 సకలభూషణములు సరసతఁ బెట్టి - యకలంకమతితోడ నంతటనుండి
 యాయతకుభమైన యభ్యుదయంబు - సేయింప నర్హితోఁ జేసె నవ్వీభుండు
 ఎక్కుడుసంతోష మెనఁగఁ జిత్తమున - నొక్కొక్కసుతున కభ్యుదయంబుకొఱకు
 వెలయంగ నన్నియు వేదోక్తయుక్తి - గలయఁ బదాఘులక్షల ధేనువులను
 గలదౌతఘరములు కనకశృంగములు - తలకొని చెలువొందు తాఘ్రపుచ్చములు
 దొరయ మించినకాంస్యదోహళంబులును - వరున వేష్టించినవరవస్త్రములును 2170
 గలిగి నవత్సలై కర మొప్పువాని - లలి భూసురోత్తములకు భక్తి నిచ్చి
 మఱియు నసంఖ్యాతమహిత హేమములు - తఱుచుగా నంతట దక్షిణ లొనఁగి
 భూదానవసుదానములు మొదలైన - వేదోక్తదానము లేర్పేర్చె నొనఁగి
 తదవసరమున యుధాజిత్తుప్రేమ - తుదమీఱఁగా భరతుని మేనమామ
 తనతండ్రి కేకయధరణీశ్వరుండు - మనుమనిభరతుని మైత్రి దోడ్చేరఁ
 దనునంపఁగా నయోధ్యకు వచ్చి యచటఁ - దనయులపెండ్లికి దశరథేశ్వరుండు
 జనకునిపీఠికిఁ జనుట యెఱింగి - యనురక్తి వేవేగ యచటి కేతేర
 దశరథుం డతని నాదరణఁ బూజించి - కుశలంబులెల్లఁ బేర్కొనుచుండె నంత.
 మఱునాడు స్నాతకమహితకృత్యములు - తఱితోడఁ గావించి తప్తులుఁ దాను
 తాముఁ డత్తటి దశరథునొద్ద నిబావ - శ్రీమీఱ నతనిఁ గైసేయింప నృపుండు 2180

నారాము నౌదల నమరెఁ గిరీట - మా రోహణాద్రిశృంగగ్రమో యనఁగ,
 బద్ధకంకణుఁ డయ్యె భక్తులఁజ్రోవ - సిద్ధ మన్నట్లు దాల్చెను గంకణములు.
 ఎద మున్నుపుట్టినయిందుదీధితులు - పొసలె నేడన హారములు చెన్నమీతఁ
 దన కనకాంబరత్వము ఛూమిఁ దెల్పె - ననఁ గనకాంబరం బలరారెఁ గటిని.
 గష్టరావణునిచేఁ గాసిల్లినట్టి - యష్టదిక్పాలర యశము లిర్వంక
 మౌక్తిఃచ్ఛలమున మనవులు దెల్పు - యుక్తిమైఁజొకట్టులోప్పె వీనులను
 వదనశృంగర మీవై ఖరినొప్పఁ - బొదలినఁ గస్తూరిబొట్టు చూపట్టెఁ.
 బదపడి లక్ష్మణభరతశత్రుఘ్ను - లుదయార్కశేఖ లొండొరులు వేర్వేఱఁ
 గుండలకేయూరకోటిఃహార - మండనావళి సుకుమారదేహములు
 గైసేయ నందు దిక్కుతులమధ్యమున - వాసవుం డన రామవల్లభుం డొప్పె. 2190
 అంత నక్కడ జనకావనీనేత - శాంతిమై నలుపురు కన్యకామణులఁ
 గైసేయ నైరంధ్రకలఁ బంప వారు - భాసురమణిపీఠపై వారి నుంచి
 పేరఁటాం ద్రోగిఁ జాడు పెండ్లిపాటలకు - శారికాకీరము ల్నందడిసేయఁ
 గుంకుమకస్తూరిగోరోచనంబు - సంకుమదంబు వాసనఁ గవంబింప
 నలుగురి కొక్కట నలుగులు పెట్టి - కలమృదుధ్వనులఁ గంకణములు మెఱయ
 కురులసంపెఁగసూనెఁ గూర్చియింపొంద - హరిదందనంబుల నటకలు పెట్టి
 ఘనసారసురభినయంపవాఁబువుల - జనకపుత్రికలకు జలకము ల్దీర్చి
 జిలుఁగులఁ దడియొత్తి చెంగావినన్నె - చలువపావడలపై జాళువాసరిగె
 కొంగులనొప్పు దుకూలము లట్టి - శృంగారములు గుప్పు జేసిరో యనఁగ :
 గొప్పగా నొప్పుగాఁ గొప్పులమర్చి - విప్పుగా జాణిచ్చెప్పు లందుఁడుజీమి 2200
 పచ్చకప్పురముతోఁ బన్నీటితోడ - పచ్చిక స్తరికలపము గూర్చి యలఁది
 బంగారుసరిగెగన్నడు కుట్టుపనుల - కంగుల అయికలు కనువట్లఁ దొడిగి
 చనుకట్లమీదఁ బచ్చలబన్ననరము - లును దాఁహారంబులును బొండువఱిచి
 ముద్దుమోముల కొక్కములువుకాఁ గోరఁ - దిద్దుమఁ గస్తూరితిలకము ల్దీర్చి
 చెక్కుల మరక ల్చిత్రించి గొప్ప - ముక్కర ల్నాసాగ్రములఁ గీచుకొల్చి
 మగరాలతళుకుఁగట్టులును గట్టాణి - బొగడలు చుటుకుఁ గెంపుల బవిరెలును
 బచ్చకడియము ల్పద్మరాగములు - గుచ్చినమొలనూళ్లు గోమేధికముల
 యందియల్ మొదలైన హారభూషణము - లందంబుగాఁ జేర్చు నపుడు కన్యకలు,
 శారదపూర్ణిమాచంద్రునిఁజూచి - చారువసంతవాసనపుష్పలతలో ?
 సానదీతినమంచిజాతిరత్నములో ? - శ్రీనిండఁబట్టినార్చినకుందనంపుఁ 2210
 గమ్మలో ? కఱిఁబలుగడిగినముత్తి - యమ్ములో నెఱుకావి నలరుగంధంపుఁ
 గొమ్మలో ? యనఁ బెండ్లికూఁతు లొప్పారి - రమ్మక్క యని నతు లక్కజంబంద

వారిలో సీత లావణ్యవిఖ్యాత - సారగుణవ్రాత జగదేకమాత
 యాదిమలక్ష్మిదానైపుణైః గాన - నాదేవి చెలువ మింతంతనితెలిసి
 భూషింపశక్యమే ? భూషణంబులకు - భూషణంబై యొప్పె భూదేవికరణి ;
 మెఱసి రత్నాకరమేఖల యగుచు - మఱిగంధవతి వసుమతియుఁ దానగుచు,
 అంత వసిష్ఠసంయమిలగ్నసమయ - మంతయు జనకున కరసియేతెంచి
 దశరథుతో నమస్తము దెల్పు నతఁడు - కుశికపుత్రవసిష్ఠగురులతోఁ గదలి
 యమరేంద్రవిభవుఁడై యర్హ యానములఁ - గొమరొప్పఁ గై సేసి కొడుకులునడువ
 శృంగారములుసేసి చెలువలునడువ - సంగడిఁ గొలిచి రాజన్యులునడువఁ 2220
 గ్రంతలుగొన పుణ్యకాంతలు నడువ - సంతంతఁ బొగడుచు నర్థులునడువఁ
 గై సేసి హయమత్తగజములు నడువ - గై సేసి మంత్రివర్గంబు తోనడువ
 వేదనాదములతో విప్రులు నడువ - మోదంబుతో మునిముఖ్యులు నడువ
 నడచి యజ్ఞనకుని నగరొప్పఁజొచ్చి - పుడమిఱేఁ డప్పుడు పుత్రులు దాను
 వనజలోచనలు నివాళు లొసంగ - జనకుఁ డెదుర్కొని సంభ్రమంచెనఁగ

—: శ్రీసీతారామ కల్యాణము. :—

ఋచితోరునవరత్న కల్యాణవేది - సుచితపీఠంబున సున్నచోఁబ్రీతిఁ
 దనపురోహితునితోఁ దడయక జనకుఁ - డనలుఁ బ్రితిపించి హైమవేదికను
 వేదోక్తగతిహోమవిధు లాచరించి - యాదేవకన్యఁ లననొప్పు తనను
 కన్యకామణుల నగణ్యలావణ్య - మాన్యల నలుపుర మైత్రిరావించి
 జనకుండు మధువర్కసమయంబుఁ దీర్చి - తనకూర్చిపుత్తి సౌదామినీగాత్రిఁ 2230
 గామినీజనమణిఁ గమలాక్షసీతఁ - గోమలి దెరమణుంగుగ వేడ్క నిలిపి
 రామాభిరాముఁ డా రామచంద్రునకుఁ - గామితసిద్ధి సంకల్పపూర్వముగ
 “శ్రీరామ ! నాపుత్రి సీత సద్దర్శ - చారిణిఁ గొను మగ్నిసౌఖిగా” ననుచు
 దారవోసెను దేవతాపుష్పవృష్టి - ధారతో దివ్యవాద్యధ్వనులొ మీఱఁ
 బ్రమదంబుతోడ దీపాలవశ్లేములు - సమదయానలు మహాసంభ్రమంబునను
 దలఁబ్రాలు బంగరుతబకుల నునిచి - కెలఁకుల రమణులు కెఱుచుఁ బట్ట
 గుడముతో జిల్కఁబఱ గూర్చి యిద్దఱకు - వడిశిరస్సుల మీఁద వలనొప్పు నుంచి ;
 రంతట సుముహూర్త మనితెరదీయఁ - గాంత నెమ్మోము ముగ్ధుఁగొని యలరె ;
 రామునికనుగవ రాకాసుధాంకు - గోమున నలరెడుకుముదంబు లనఁగ
 భామచూపులు నిల్చెఁ బతిపాదయుగళి - దామరపై తేటితండంబివోలె, 2240
 నింతిలావణ్యాబ్ధి కెదురెక్కుమీన - సంతానమై రామచంద్రు చూ పడరె;
 వరుదేహకాంతిప్రవాహమధ్యమున - దరుణిచూపులు పద్మదళములై గ్రాలె

సతిచూపుఁ బతిచూపు సరసతఁజూపు - రతిరూపు రతిమనోరమణుని రూపు
 నెలమి నొందోరులు మే నెఱుంగరాకుండఁ - గళలంట దాకినగతిఁ గొంతసేపు
 వెలసె సంరట రఘువీరకుంజరుఁడు - చెలికేలుఁగెందమ్మి చెలువునఁ బట్టి
 యొందోరు ల్పులకించి యొక్కపీఠమున - నుండి హోమము సేయుచుండిరి ప్రీతిః
 ఉరువయోధన్య నాయుర్ని శాతన్యఁ - గరము సంప్రీతి లక్షణకుమారునకు
 వలనొప్పు నాకుశధ్వజకూతులందు - నలినాయతాక్షి మాండవి భరతునకు
 వత్తిజబింబాన్య యగు క్రురకీర్తి - శత్రుఘ్నునకు నిచ్చె జనకుండు ప్రీతిః
 నిగమోక్తవిధినిఁబాణిగ్రహణములు - రగిలి కావించి రాదశరథాత్మజులు : 2250
 తలఁబ్రాలు వోసి రందఱు లాజహోమ - ములుదీర్చి కాంచిరి మునులదీవనలు
 దివినుండి ఘోషించె దేవదుండుభులు - భువినిండ వర్షించె బుష్పవర్షములు ;
 అప్పు డానందించి రఖిలదేవతలు - నప్పు డానందించి రఖిలసన్మనులు ;
 పాడిరి గంధర్వసతు లుత్సహించి - యాడిరి సంప్రీతి నమరకన్యకలు ;
 అపుడు వసిష్ఠఁ డా యవసీశసుతుల - నుపమింప వై వాహికోక్తమైనట్టి
 హోమాంతమున వారి యుచితకృత్యములు - నేమంటితో నగ్ని నెఱిఁబ్రదక్షిణము
 సేయించి సప్తరిసేవ లొనర్చి - యాయతంబుగ దీక్ష నలరుచు నపుడు
 కూర్చుండి రందఱు కుదురుగానందు ; - నేర్చుచు మౌనులు నెనఁగుభూసురులు ;
 సరగున నందఱు సంతోషమెనఁగ - వరఁగదీవనలిచ్చి పరమపావనుల
 శుభలక్షణంబుగా నుందరీజనుల - విభవసమృద్ధిగా విలసిల్లి నప్పు 2260
 డాయతంబుగ దీక్ష నలరి మోదమునఁ - జేయించి మఱునాఁడు చెలఁగి సదస్సు
 గావించి సంతోషకలితులై యపుడు - దీవించి రందఱు దివ్యచిత్తములఁ ;
 దెఱుఁగొప్పఁగాఁ బెండ్లిదినములు నాల్గు - నెఱయ నిత్రెఱుగున నిండియుండుటయు ;
 అన్నిశోభనములు నన్నితేజముల - కన్నులపండువుగాఁ జూచి ప్రీతిఁ
 దరణివంకాధీశు దశరథాధీశు - శరధినన్నిభశీలు జనకభూపాలు
 వెఱవొప్పదీవించి, వేడ్క వారనువ - సరిగెఁ గొళికుఁడు హిమాచలంబునకు ;
 నప్పుడు మిథిలేళుఁ డానందకేళి - నుప్పొంగి నిజవిభవోన్నతి మెఱసి
 ధరణీశులకుఁ జాలఁ దద్ధాజియుగము - వరభూషణంబులు వత్తంబు లొనఁగఁ
 దమదేశములకును దగఁ జనిరంతఁ ; - గ్రమమున నద్ధారిగణముల కెల్ల
 నపరిమితద్రవ్య మట యిచ్చి పనిచి-నృపయుగ్య మొప్పెను నెనరొప్పఁగాను ; 2270
 గరమొప్ప బుద్ధులు గఱపి కూతులకు - వరరత్నభూషణావళులు విచిత్ర
 చిత్రాంబరములు దాసిజనంబులును - నేత్రోత్సవంబుగా నెమ్మితో నొనఁగి
 కరిరథహయభటగణభూషణాదు - లరణంబుగాఁ దన యల్లంధ్ర కిచ్చి.
 యావస్థిష్ఠాదినయములకు దశర - థావసీకునకు ననర్హమాణిక్య

భూషణంబు లొసంగి పూజించి వినయము - భాషణంబుల యుక్తపద్ధతి ననుపఁ
 గొడుకులఁ గోడంద్రఁ గొమలొప్పఁ గొనుచుఁ - గడఁకతో దశరథక్షౌపతి గదలి
 యడరి యయోధ్యకు నరుగుచోఁ ద్రోవ - వడిఁజేర్చి ప్రతికూలవాయువు త్రీవెఁ ;
 దడయక దుర్నిమిత్తము లనేకములు - పొడచూప నప్పడు చూపతి కలఁగి,
 “యేలొకో మునినాథ ! యిబ్బంగిఁగడఁగి - పోలనిశకునము ల్పొడచూపఁదొడఁగె ?”
 వనవుడు దశరథు ననుకంపఁజూచి - యనియె వసిష్ఠసంయమి నిశ్చయించి 2280
 “యుర్వీశ ! ముందఱి నొకమహాభయము - పర్వి యాలోననే పాయు నోడకుము”
 అనుచుండ వాయువు లందంద వినరె - గనుకను పెంధూశిగప్పెఁ గప్పటయుఁ,
 గరులు జోమలుఁ దురంగములు రాహుతులు - విరభులై రథులు నివ్వెఱపాటు వడిరి
 సేనలు నలైన బ్రీకాకువడియె ! - భానుమండలమునఁ బ్రభమాసె ; నంత,
 విరువదియొక్కమా తేచి రాజులను - దరమిడిచంపిన ధన్యవిక్రముఁడు
 క్రమ్మినజడలలోఁ గాఁపున్నగంగ - చెప్పునా నుదుటను జెను టుబ్బుచుండ
 హెరమై మండెడుకుత్తుకవిషముఁ - గ్రూరదైత్యులమీఁదఁ గోపించి యుమిసి
 పరమేశ్వరుఁడుదనపాలనేత్రమునఁ - బెరిఁగి మండుచునున్న పెనుమంటఁ బుచ్చి
 తనరెండుకన్నులఁ దగఁ బించిపెట్టు - కొన్నివచ్చువగిదిఁ గన్గొనలఁ గెంపెరఁగఁ
 దెగి లోనమండెడు తీవ్రకోపాగ్ని - యెగసి మైచుడిగొన్న యెఱుమంటలనఁగ, 2290
 వెలసి కెంజాయల వెనజల్లుజడలు - బలిసిజూటంబున భసిల్లుచుండఁ
 దమకించి భుజలక్ష్మీ తాఁ బట్టియాడు - విమలనాశముతోడి విరివమ్మి యనఁగఁ
 బరశువు మూఁపున భరియించివచ్చు పరశురామునిఁ జూచి భయమున నలఁగి
 రయమున దశరథరాజునస్తునులు - భయనివారణమంత్ర పరతంత్ర లగుచు

—: పరశురాముఁడు శ్రీరాము నెదుర్కొని భంగపడుట :—

వనములై యెదురుగా నర్హ్యపాద్యములు - గొనిపోవ వానిఁ గైకొనక రాద్రమున
 దశరథభూపాలు దర్పించి చూచి - దశరథరాము ముందఱ వచ్చినిదె ;
 నిలిచిన భార్గవునిజమూర్తిఁ జూచి - తల యూచి మెచ్చి నదృక్తితో మ్రొక్కి,
 చక్కఁ గట్టెదుర హస్తములొప్ప మొగిచి - యొక్కింతభయమున నున్న వీక్షించి
 “నీవెంత మ్రొక్కిన నిన్నుమన్నించి - పోవ నాతోఁబోరు భూపాల” యనుచు,
 “భూసురో త్తమ ! కళ్యపుఁడు మొదలయిన భూసురో త్తములకు భువి నెల్ల నిచ్చి 2300
 యతిజితేంద్రియవృత్తి నడపులనుండ - నతులతపోరాశి వగుటనుజేసి,
 యెనర నీకెఱఁగుట యుచితంబు గాన - మునినాథ ! యే నీకు మ్రొక్కితిఁగాన,
 వెఱచి మ్రొక్కుట గాదు వెరవరి నన్ను - సుఱకఁ బోనాడుట యుచితమే నీకు ?”
 వనవుడు రావసుం డని నన్నుఁబలికి - తనిలో నహస్రబాహుద్గుఁ దొట్టి

యిరువదియొక్కమా తేచిరాజులను - తరమిడి చంపితి ధరణిపైఁ దొల్లి
 నెఱిఁ దిరోదకములు నెత్తుట నొనఁగి - తెఱఁగొప్ప మీపితృదేవతలెల్ల
 భూపాలశవములఁ బొంపొంద దివికి - సోపానములు చేసి సొరిపియై చనిరి ;
 అట్టిభార్గవురాము ననఁడు : నన్నెఱుంగ - కిట్టేల రాముఁడై యిలఁ బుట్టితీవు ?
 రాజన్నఁ బొరిఁగొందు రామనాములను - రాజుల సైఁతునే రణభూమి నేను ?
 రాజకులుండవౌ రాముని నిన్ను - నాజి మన్నింతునే ? యదియునుగాక 2310
 రాజని మీతండ్రి రణమునఁ ద్రుంప - నాజికి వచ్చిన నాకును నోడి
 శ్రీలమఱుంగునఁ జెలువొప్ప నున్న - కాలవశంబునఁ గాచితి నతనిఁ
 దాన గర్వాంధుఁడై తద్దయు నిపుడు - మానక యున్నాఁడు మఱి యుబ్బి యిదట,
 మఱుఁగుజొచ్చిననైన మనసీయ" ననుచు - వెఱవక పల్కిన వెఱపుతో నపుడు,
 అనవుడు దశరథుఁ డతిభీతుఁ డగుచు - వినయోక్తి భార్గవు వీక్షించిపలికె.
 “నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు నీకు రోషంబు - గావింపనేటికి ? మనముగా నాదు
 తనయులు బాలురు తగదు కోపంబు - వినుకళాత్రపురాణవిఖ్యాతిఁ గనుట,
 నెఱుంగనే ? భార్గవ ! యెఱుంగవే నీవు - ఎఱుంగనిమర్తంబు లెందైనఁ గలవె ?
 నీతోడఁ బోరాడ నిన్నెదిరింప - నాతతంబుగ నుండు నటభవుం డైన,
 నోవునే ? భార్గవ ! యొరు లెదిరింపఁ - బాపవే యీతఱిఁ బరమపాపమండ । 2320
 దేవేంద్రుఁ డైన నీ తీవ్రప్రతిజ్ఞ - భావించి యుడువంగ భవ్యుండు గాఁడు ;
 మన్నించి రక్షించి మమ్ము నందఱను - జెన్నుగాఁ జను” మని శిరసును వంచి
 మన్నింపు మని వేడి మఱియు మ్రొక్కినను-గన్నులఁ గోపంబు గడునొప్పియుండె-
 నని తన్నుఁగొనియాడ నతనివాక్యములు - విని యాచరింపక విపులరోషమునఁ
 గనలుచు నత్యంతకఠినుఁడైయపుడు - దమియింతు నని మదిఁదలఁచి యిట్లనియె .
 “కరమొప్పు విలువిద్యఁ గడిమిమై నేను - హరునితోఁ దొల్లి యభ్యాసంబుసేయ
 నాఁడు కుమారుండు నాతోడఁ దొడరి - పోఁడిమి చెడి యోకిపోయినఁ జూచి,
 నాపెంపుమెచ్చిన నాగకంకణుని - చాపంబు విఱచిన సైఁతునే ? మఱియు,”
 అనిన నారఘరాముఁ డారాముఁ జూచి - యనియె నిశ్చలవృత్తి నతినమ్మదమున
 నేను విరోధమై నెక్కిడితివియఁ - గా నది విఱిగెను గాకఁ దానట్ల 2330
 నాతెగ కేల పినాకివి ల్నిలుచు ? - నాతతభుజనత్వ మట్టిదె నాకు ;
 నెనఁగ యుద్ధములందు నిజ్ఞేకుకులులు - పసుల బ్రాహ్మణులఁ జంపఁ డలంపరెందు,
 నీ వెన్నివలకిన నీకవిచెల్లె ; నీవుబ్రాహ్మణుఁడవు నినుఁ జంపనొల్ల ;
 విదె నాదుకంధర మిదె నీదుపరకు - వదరక, యుచితకృత్యము సేయు మింక ;”
 ననవుడు రఘురాము నలుక దీపింపఁ - గనుఁగొని పలికె భార్గవరాముఁ డదరి.
 “భావింప నాకు నీవలుకులఁజూడ - నీవు క్షత్రియుఁడవు నేను బ్రాహ్మణుఁడ :

నను గర్వమున్నది యటు చూడవలదు - వినుతవిక్రమశక్తి వేడిఁ జూపెదను ;
 వఱలు నజ్జనకభూవరునింట నీవు - విఠించిన విల్ల నీవిల్లును దొల్లి
 యర్థిలి నిండాఁ నమరులు విశ్వ - కర్తచే నొక్కటఁ గావించి రెలమిఁ
 బురములు నిర్జింపఁ బోయెడునాడు - హరునకుఁ దగ నిచ్చి రందులో నొకటి 2340
 నావింటఁ ద్రిపురంబు లణఁచి రుద్దుండు - దా వీరగర్వముద్రాఁతుఁ డగుచు
 ననహాయమున నేను నసురత్రయంబు - వసుధపైఁ గూల్చి తెవ్వరు నాకు నీడు ?"
 నని వల్క - "చక్రి బుద్ధాకృతిఁబూని - తునిమించెఁ గాక రుద్దునికి శక్యంబె"
 యని యాడకాడకు నమరులు మునులు - ననకాదిహరిపార్వ్యచరులును బిలువ
 విని రుద్రగణములు వినుపింప శివుఁడు - విని రోషమునఁ బోర విష్ణునిఁ బిలువ
 సురగరుడోరగవరు లెల్లఁ గూడి - సరసిజాననుఁ జేరఁ జని విచారింది
 హరిహరసత్త్వంబు లరయుద మనుచు - మురవైరి కపుడుకార్తుకరాజ మిచ్చి
 యిరువుర కెంతయు నెఱుకసేయుటయు - హరియు రుద్రుఁడు బోరి రరుదుగా నపుడు
 నారాయణుని తీవ్రనారాచఘోర - ధారచే శివునికోదండంబు నగము
 విఠిగి పేఁతెత్తిన వీక్షించి రపుడు - హరిశక్తి ఘన మని యమరు లందఱును 2350
 ఇరువుర మాన్పిరా యీకుఁ డవ్వేశ - సురలచిత్తస్థితిఁ జూచి యావిల్లు
 రయమున నాదేవరాతునకిచ్చె - జయధన్యుఁ డాతండు జనకున కిచ్చె
 వనజలోచనుఁడును వలనొప్ప నిచ్చెఁ - దనచేతిచావ మత్తటి రుచిరునకు
 జమదగ్ని కిచ్చె విశ్వలమతి నతఁడు - జమదగ్ని నా కిచ్చె సదయుఁడై దీని
 బెనఁకువ నది తొల్లి పేఁతెత్తియుంటఁ - గని నీవు విజిలించి గాక ; భూనాథ !
 అవింటితోడిదె నరయ నాచేతి - యీవిల్లు నిదెచూడు మి నవంశతిలక !
 నెలకొని యీవిల్లు నీవెక్కుపెట్టి - తలకొని బాణసంధానంబుసేసి
 కడిమిచూపక నిన్నుఁ గదలసి" ననినఁ - దడయక రోషించి దశరథాత్మజుఁడు
 కన్నుల ఘనవహ్ని కణములు దొరుగఁద న్నెఱుంగని జామదగ్నితో ననియె,
 "నిరుపమనిజశక్తి నీకుఁగల్గుటయుఁ - దరమిడి రాజులఁ దరిమి చంపుటయు 2360
 నెఱుఁగుదు నన్ను నీ వీతరునిమాడ్కి - వెఱవకఁబలికెడు వీరంబు మెఱసి
 నీవెఱుంగవు నాడు నిజబాహుబలము - నీవెంతవాడవు ? నీచావమెంత ?
 తె"మైని విలుఁదీసి తెగువ మోపెట్టి - క్రచ్చుట నత్యుగ్రకాండంబు దొడిగి
 "నీకాళ్లు దెగవేసి నీగర్వముడిపి - నీకోప మడఁచెద నేఁ"డన్నఁదలఁకి
 యురునత్వగర్వంబు నుబ్బును దూలి - పరశురాముఁడు రాముఁ డ్రాగించి పలికె.
 "నేను గళ్యపునకు నిల నిచ్చినాఁడఁ - గాన రాత్రులు నిల్వగా నేర దిచట ;
 ననుదినంబును మహేంద్రాచలంబునకు - జనవలె నటుచేసి చరణము ల్వలయు
 నాకాళ్ళ నేయక నాపాలిపుణ్య - లోకమార్గంబు లాలోకింప నేయు

నన్నురక్షింపుము సరనాథచంద్ర ! - మన్నింపవే రామ ! మనుజులొకేక !”
యనవుడు రఘురాముఁ డాజ్ఞామదగ్ని - ఘనపుణ్యలోకమార్గము నేసె నంత ; 2370
జడురీతినిలుచున్న జమదగ్నిరాముఁ - గడుసుగ్రుఁడై యున్న కాకుత్స్థరాముఁ
జూచుచునుండిరి సురసిద్ధసాధ్య - భేదరు లద్భుత క్రీడలఁ దగిలి
వలనొప్పఁగాఁ బుష్పవర్షము ల్గురిసె - నలినగర్భాదులు నానందమంది
పొగడిరి రామునిఁ ; బొందుగాసురలు - మిగులుతేజంబున మిన్నుననుండి ;
యంత భార్గవరాముఁ డారాముఁ జూచి - యంతరంగంబున నతని భావించి
“యనఘ ! నీనత్త్వ మే నాత్మలోఁ జూచి - నిను వివేకించితి నీవు విష్ణుఁడవు ;
కాకుత్స్థయలుగాన గదనంబునందు - నీకు నోడుట నాకు నింత గాదెందు ;
నాబలంబును నీవె ; నాయాత్మ నీవె ; - నాబంధువులు నీవె ; నారామచంద్ర !
నామాట లన్నియు నాత్మ సుంపకయ - రామ ! రక్షింపవే రఘుకులాధీశ !”
యనుచుఁ బ్రస్తుతిసేసి యానందమంది - మనమున రఘురామమహిమ లెన్నుచును 2380
వరుస శ్రీరాముని వలగొని భక్తి - గరములు ముకుళించి కరము సంప్రీతి
వినయవిధేయుఁడై విభు నటుచూచి - మనమునఁ గృపపుట్ట మఱి యిట్టులనియె.
“నెలవిమ్ము రాఘవ శ్రీజానకీశ - నెలవిమ్ము పోయెద నెలవిమ్ము నాకు
నాతప్పలెన్నక నన్నుమన్నించి - యీతఱి రక్షించి యింపుగాఁబనుపు
మనసునేక ముచేసి మదివెల్గుఁగనుచుఁ - గనుమూసినినుఁగూర్చి కదలకతపము
లొనరంగఁజేసిన నొయ్యనమునులు - మనముల నానందమగ్నులై యుందు”
రనుచుఁ బ్రస్తుతిజేసి యభినుతుర్చేసి - యనుపమ ప్రీతితో నప్పడే కదలి
నిరుపమతరక క్తి నీశక్తి” యనుచు - సరిగెరాముఁడు మహేంద్రావలంబునకుఁ
బరశురామునివిల్లు ప్రార్థింపనొనఁగె - వరుణుడేతికి రఘువర్యుఁడొక్షణమె
యప్పుడువాయువు లనుకూలగతుల - నొప్పె నుత్సాహంబు లొదవె సేసలకు. 2390
నరు దరు దని సుర లభినుతిసేయ - వరజయశ్రీగూడి వచ్చి రాఘవుఁడు
తనతండ్రి దళరథధరణిపాలునకు - ననఘవసిష్ఠున కతిభక్తి మ్రొక్కె.
మ్రొక్కిన దీవించి మొగిఁగొఁగిలించి - యక్కున నందను నొదలఁజేర్చి
పరమసమ్మదమునఁ బార్థివేశ్వరుఁడు - “సరసోక్తి నేఁ బునర్జాతుండనైతిఁ
గొమ రొప్పు నీవంటికొడుకును గనుట - నమరేంద్రుఁ డోలితి నవనిలో నిపుడు
పరమపావనుడైన పరశురాముఁడు - పరమేశువగిదిని బరఁగ నిచ్చటికి
వచ్చుట నేఁ గాంచి వడలెల్లవడఁక - యిచ్చలో భయమంది యింక నేది క్రోవ ?”
యనుచు భయంబున నాకనితోడ - మనవిగాఁ జెప్పిన మఱి వినకున్నఁ
బరవశత్వం బొంది పలుకనేరకయ - పరమమైత్రికి నేను బాల్పడియుంటి :
నతని గెల్పుటయె నా కాశ్చర్యమయ్యె - నతులితవై భవం బందితి నేను

బాసెను భయమెల్లఁ బ్రాడి నీచేత - వాసికెక్కితి నిల వైభవం బిట్టె”
 ననుచు రామునిఁ జాల నభినుతిచేసి - మనివసిష్టాదుల ముదమునఁ గూడి
 పరమనమ్మదమున బలములుఁదాను - నసిగె నయోధ్యకు నవనివల్లభుఁడు.

—: దశరథుఁడు పుత్రులం దోడ్కొని అయోధ్యకేఁకుట :—

పుణ్యచిహ్నములతోఁ బుణ్యులతోడ - బుణ్యమంగళతూర్యములు మ్రోయనరిగి
 తానును గొడుకులు దశరథాధీశుఁ - డానందమున నయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
 రాజితాలంకారరమణఁజేపట్టు - రాజమార్గంబున రాజముఖులు
 నఖులుఁదారును గేళిసౌధంబులెక్కి - సుఖతరాకృతుల రాసుతుఁ గన్గొనుచు
 సేనబుచ్చల్ల నాశీర్వాద మెల్ల - భూసురు లొసఁగ విష్ణురణఁ బెంపెనఁగ
 నగణితశృంగారి మై యొప్పుదనరు - నగరుఁ బ్రవేశించె నరనాథుఁ డంతఁ
 గొనల్యకేకయజ్ఞైపాలపుత్రి - యాసుమిత్రాదేవి యాదిగాఁగలుగు 2410
 నంతఃపురాంగన లందఱునప్పు - డెంతయుఁ బ్రీతితో నెదురుగావచ్చి
 జేరివారలమీఁద సేనబుచ్చల్ల - నీరాజనుబులు నెఱి నిచ్చి రంతఁ
 గొడుకులందఱు మ్రొక్కఁ గోడఁడు మ్రొక్కఁ - గడుప్రీతి దీపించి కొఁగిబఁజేర్చి
 సీతాదికాంతల చెలువంపుబుద్ధి - చాతురికన్నుల చల్లగాఁ జూచి
 తనరారుచుండిరి దశరథుం డపుడు - తనయులు నలుగురు తనభజియింప
 నాల్గదేతులనొప్పు నలినాక్షిఁడనఁగ - నాల్గుకొమ్ములుగల నాకేభ మనఁగ
 సకలజనానందదతురుఁడై రాజ్య - మకలంకంక్షకు డై యేలుచుండి
 యొకనాఁడు డిశఁకుం డుచిత మెఱింగి - ప్రకటితశుభరతు భరతు నీక్షించి
 “పునుఁడు మీమామ కేకయరాజు దోడు - కొనిపోదు నిన్నని కోరియున్నాఁడు
 గాన శత్రుఘ్నుతోఁ గదలి మీమామ - తో నేగి యతని నంతోషంబు నెఱపు 2420
 తాతకు నవ్వకుఁ దగ మేనమామ - కాతతభక్తితో ననిశంబు మ్రొక్కు
 సురలకాఁ దలఁచి భూసురులకు వత్స ! - పుమప్రియంబునఁ బరిచర్య సేయు
 వారలచేత నవారణస్యంద - నారోహణములు శస్త్రాస్త్రవిష్యలును
 నెఱి వేదశాస్త్రము వీధిశాస్త్రములు - నురుకళాపివ్యలు నొగి నభ్యసింపు
 మేకక్షణంబును నెడవక నియతిఁ - జేకొని నీమేలు చెప్పి పుత్రైఘ్నము”
 అనవుడుఁ దల్లుల కవనిపాలునకు - వినతుఁడై రఘురామవిభునకు మ్రొక్కి
 తాను శత్రుఘ్నుండుఁ దనమేనమామ - తో నయియును భరతుఁడు పుణ్యరతుఁడు
 రాజగృహంబున రమణీయమైన - రాజవానికి నేగి రఘుకుమారకులు
 తాతకుఁ దమరాకఁ దగ నెఱిఁగింపఁ - ప్రితిమైఁ బుచ్చ నావృద్ధీవరుండు
 పట్టణంబునఁ దీరువడతోరణములు - గట్టించి బహుపతాకలు కల్పదములు 2430

కలయంగ నెత్తించి గంధోదకములు - పొలుపొందఁ జల్లించి పుష్పధూమములు
 కరమొప్ప రాజమార్గమున వాసింపఁ - బరిచారకులఁ బించి బలయుతులగుచు
 వనితలు నిజమంత్రవర్గంబుతోడ - జనుదేర నెంతయు సంభ్రమంబెనఁగ
 వరుస నానాగీత వాద్యనృత్యములు - పరమశుభాచార భంగులనడువఁ
 బ్రీతిసెదుర్కొని ప్రియమొప్ప వంది - సూతమాగదజనస్తుతు లోలిఁ జెలఁగ
 మనుమలఁ దోడ్కొని మహిమతో వచ్చె - బనిగొన్నభక్తితో భరతుండు సంతఁ
 దమతాతమొదలుగాఁ దగినపెద్దలకుఁ - గ్రమము దప్పక నమస్కారము లేసి
 పొలుపొంద వారిచేఁ బూజితుం డగుచుఁ - దళకొత్త వేడుకఁ దాతతో ననియె
 “నార్యక : నాకు విద్యాభ్యాసమింకఁ - గార్య మాచార్యులై ఘనులైనవారి
 కప్పగింపుఁడు నన్ను” ననిన నారాజు - చెప్పిన వారిచే శిక్షితుండగుచు 2440
 సమరవిద్యాభ్యాస మంతయుఁ జేసి - విమలైకమతి నొక విప్రునిచేతఁ
 “దమతంద్రియగుచున్న దశరథేశునకు - సముచితస్థితి మేము సకలవిద్యలును
 జెలువంబుగా నభ్యసించితి మింక - దలఁపువుత్తెడు మాకుఁ దముఁజూడవలయు”
 నని చెప్పు మన నయోధ్యాపురంబునకుఁ - జనుదెంచి యతఁడు నాజననాయకునకు
 రాజపత్నులకు నారామలక్ష్మణుల - కోజ నెంతయుఁ జెప్పె నుల్లంబులెలర
 సంత శ్రీరాముండు యౌవరాజ్యమున - నెంతయుఁ జతురుడై యెల్లవారలకు
 బ్రాకటంబుగ నొండు బాధలేకుండ - నేకప్రబుద్ధిగా నిటఁ దంద్రిఁగొలిచి
 భారుణేష్టజలకు దయయొప్పుఁ జేసి - వీరు వారన కతివిశ్రుతకీర్తి
 సమచిత్తుడై ధర్మచరితంబుఁ బూని - యమరేంద్రవిభవుడై యారామవిభుఁడు
 సీతయుఁ దానును జెలువొప్పఁగూడి - సూతనరతిసుభాష్టోరాశిఁదేలి 2450
 చంద్రకాలలఁ గేశిసౌధవీధికలఁ - జంద్రకాంతాతివిశాలవేదికల
 గాజుబోవరుల బంగరుపడకింద్ల - జాజిపూజాస్థులఁ జంపకక్రముక
 నారికేళరసాల నారంగరంగ - నారామములఁ గృతకాద్రిసానువులఁ
 గొలఁకులఁ గెలఁకులఁ గుంజపుంజములఁ - జలువవప్పరముల వైకతస్థులఁ
 జాతురీ మెలఁగుచు సకలభోగములు - నాతతసౌఖ్యంబు లందుచునుండె.
 అని యాంధ్రభాషభాషాధీశవిభుఁడు - విసుతవాక్యగమ విమలమానసుఁడు
 పాలితాచారుఁ డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
 దమతంద్రివిట్టలధరణీశుపేరఁ - గమనీయగుణదైర్యకనకాద్రిపేర
 నలఘునిశ్చలదయాతబుద్ధిపేర - లలితనిర్మలగుణాలంకారుపేర
 నాచంద్రతారార్క మై యొప్పుమిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై యొప్పు 2460
 ననమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమైచెలువొండు రామాయణంబు
 పరఁగనలంకారభావనల్నిండఁ - గరమర్థినీబాలకాండంబుఁ జెప్పె

నారూఢినార్దేయమై యాదికావ్య - మై రసికానందమై యల్లనాడు
 విష్వసుమతి నొప్పు సీపుణ్యచరిత - మెవ్వరుచదివిన నెవ్వరువినిన
 సామాదిబహువేదచయధామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
 పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
 నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాభిరతులు
 నాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - బాయనికుభములు పాపక్షయములు
 పరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పు ధనధాన్యవయ సమృద్ధియును
 నేవిఘ్నములులేక యిండ్లలోనధిక - లావణ్యవతులై న లలనలబొందు 2470
 కొడుకులతో నెవ్వఁ గూడియుండుటయు - నెడగాఁగ నాపద లెల్లఁబాయుటయు
 సమ్మదంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ములఁ గామ్యంబు లేడపకుండుటయు
 సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు
 వ్రాసినవారికి వరకుభోగ్నుతులు - వాసవభోగాదివాసులఁ జేయు
 నెందఁక కులగిరు లెందఁక జలధి - యెందఁక రవిచంద్రు లెందఁక దిశలు
 ఎందఁక వేదంబు లెందఁక ధరణి - యెందఁక భువనంబు లేపుదీపించు
 నందఁక యీకథ యక్షతానంద - నందోహదోహకాచారమై పరఁగు,

బాలకాండము సమాప్తము,

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

అయోధ్యాకాండము

—: దశరథుడు ప్రజలతోఁ దనకోర్కెఁ దెల్పుట :—

శ్రీలీల దశరథోర్వీపాలుఁ డవనిఁ - బాలించుచుండి చొప్పడ నొక్కనాఁడు
 సుతులు నల్వరలోన కుభతరమూర్తి - యతులయశోనిధి యగుచున్నవాని
 ననుదినంబును పేద లగువారి నెల్ల - మనమున ముదమంద మన్నించువాని
 హితబుద్ధి యగువాని నెల్లభూతముల - హితమునఁ గరుణ నన్వేషించువానిఁ
 బోలఁ జతుర్విధపురుషార్థగతుల - నోలి చిత్తంబున నూహించువాని
 ననిశంబు సంతృప్తుఁ డై యుండువానిఁ - గొనియాడదగిననద్గుణములవానిఁ
 దప్పనికోపంబు దగుప్రసాదంబు - నొప్పగుప్రభుశక్తి నొనరెడువాని
 గజహయారోహణక్షముఁ డగువాని - విజయలక్ష్మీనమన్వితఁ డగువాని
 వెరపరి యగువాని విహితకార్యంబు - నరయ ననాలస్యఁడై చేయువాని
 మానని రోషంబు మది లేనివాని - మానుగా భృత్యుల మన్నించువాని
 నతిరథుఁ డగువాని ననసూయవృత్తిఁ - బ్రతిదినంబున బుద్ధిఁ బాటించువానిఁ
 గరుజానముద్రుఁడై కడుమించువాని - బరులగుణంబులు పాటించువాని
 బుద్ధిబృహస్పతిఁ బురణించువాని - నిర్దతేజంబున నినుఁ బోలువాని
 నమిత ప్రజానంద మలరించువాని - గుముదబాంధవుభంగిఁ గొమరొందువాని
 వెలయ ధనుర్వేద వేదశాస్త్రములు - వలయువిద్యలయందు వలనొప్పవాని
 న్యాయమార్గంబున నర్థాజ్ఞనంబు - పాయక పేయ నేర్పటి యగువాని
 పైరణ ధరతోడ సరివచ్చువాని - భూరిగుణంబులఁ బోలుపొందువాని
 శ్రీరాముపట్టాభిషేకంబు చేసి - ధారణఁ బాలింపఁ దలపోసి యంతఁ
 దలకొన్నకడకతో దశరథేశ్వరుఁడు - కొలువుకూటమునకుఁ గొమరొప్ప వచ్చి

10

దశరథుఁడు వసిష్ఠాదులతో రామునకుఁ బట్టముఁగట్ట నాలోచించుట

యందు వసిష్ఠాదు లగు మహామునులు - నందు సుమంత్రాదు లగు మంత్రివరులు 20
 చేరువనృపతులుఁ జెలులుఁ జుట్టములు - పౌరవర్యులు జానపదులు నాశ్రితులు
 పారవివేకులు సామంతనృపులు - ధీరులు రాజనీతిజ్ఞులు మొదలు

వారల రావించి వారిదనినద - చారుగంభీరసుస్వరమునఁ బలికె
 “మాపెద్ద లిక్ష్వకుమనుజేశముఖ్యు - లీప్పథిపీతల మేలి రింపెనఁగ
 వారలరీతి నవారతనీతి - నీరాజ్య మంతయు నే నోపినట్లు
 విజకులాగతధర్మ నిరతుండ నగుచుఁ - బ్రజల నేలితని మీప్రాపునఁజేసి
 యిది యంతయును మీర లెఱిగినయ్యెను - విదితంబుగా నింక వినుఁదొక్కమాట.
 నలువదివేలేడు లవనిఁ బాలించి - నెఱసి తచ్చత్రంబు నీడనే యుండి
 ముదిసీతి భూభారమునకంటె ఘనతఁ - బొదలు జరాభారమును దాల్చుకతన
 నామేను వికనీత నలినష్పండంబు - కౌముదితోఁ బోరి గర్వంబు దక్కెఁ 30
 గావున నారాముఁ గల్యాణరాము - దేవతాహితకాము ధీగుణస్తోము
 విందీవరశ్యాము నినకోటిధాము - సౌందర్యజితకాము జగదభిరాముఁ
 బ్రజలఁ బాలింపఁగఁ బట్టంబు గట్టి - సుజనులు గొనియాడ సుఖకరంబైన
 యూరట గోరుచు నున్నాడ మీకు - నీరీతి నవ్వుతిమే” యంచుఁ బలుక
 ఘనగర్జితంబు లాకర్ణించి యలరు - వనమయూరములన వా రుత్సహించి
 మొగిఁ గలకలఁబ్రముఖరితస్సాంతు - లగుచు భూసురముఖ్యు లగుభూమిప్రజలు
 దమలోనఁ దాము మంతన మాడి కూడి - కమలా ప్రకులున కుత్కంఠత ననిరి.
 “మీరానతిచ్చిన మేలిమిమాట - వారు వీ రన కెల్లవారికి హితము
 హృదయరంజకము నభీష్టదం బయ్యె - నదిగాక సకలజనానందకరము
 రాజనీతిజ్ఞు నిర్మలధర్మ నిపుణుఁ - దేజోజగద్బంధు దీనైకసింధు 40
 సత్యవంపన్నుఁ బ్రశాంతినంపన్ను - విత్యవిప్రార్చనానిరతు సచ్చరితు
 నీతియుఁ శ్రీతియు నేర్పును నోర్పు - ఖ్యాతియుభూతియుఁ గాంతియు దాంతి
 శాంతియు మొదలగు సద్గుణావళుల - నెంతయు నీకన్న నెక్కుడై యున్న
 రాముని లోకాభిరాముని నీవు - భూమికి రాజుగాఁ బూన్చుట తగదె ?
 త్రైలోక్య మైన నాతం డేలఁజాలు - నీలోక మేలుట యెంతమాత్రంబు ?
 నీసుతాగ్రణి రాజ్యనిరతుఁ డొనేని - భూపతిచేసిన పుణ్యంబుగాదె ?
 కావునఁ బట్టంబు గట్టు మీవతని - కేవేళ మేమును నిదియె కోరుదుము.”
 అనుచు బద్ధాంజలు లై విన్నవింప - విని తనమదిలోన వేడ్కరెట్టింప
 భూమీకుండప్పు డుప్పొంగివనిష్ఠ - వామదేవులఁజూచి వలనొప్పఁబలికె
 “నీమధుమాన మభీష్టదం బగుట - రాముని సకలసామ్రాజ్యలక్ష్మీకిని 50
 రాజుఁ జేయుదము తద్ద్రవ్యవస్తువులు - యోచించి తెప్పింపుఁ డుచితవైఖరిని”
 వని వల్కల వారు నయ్యభిషేకయోగ్య - ఘనవస్తువులు గూర్పఁగాఁ బించి రంత.
 జ్వేవల్లభుండు సుమంత్రాదిమంత్రి - కోవిదులను బంధుకోటి వేర్వేలు
 రావించి చెప్ప వారలు సమ్మతించి - వేవేగ రఘురామవిభుని రప్పించి

—: దశరథుఁడు శ్రీరాముని రాజ్యపాలనముఁ బూనుమని చెప్పట :—

తనమాపులను సుధాధారలు దొరుగ - జననాథఁ డారామచంద్రుతో ననియె,
 “బెనుపొందఁ గడిమిమైఁ బెద్దకాలంబు - జను లెల్లఁబొగడ రాజ్యముచేసి యేను
 దానముల్ ధర్త ముల్ తనరుయాగములు - నూనిననిష్ఠతో నొగిఁ బెక్కుచేసి
 కడపట నీయట్టి కల్యాణశీలుఁ - గొడుకుగాఁ బడసితిఁ గోర్కి రెట్టింశ
 నే నింక భూభార మిటమోయఁజాల - గాన నిక బట్టంబు గట్టెదఁ శ్రీతి
 చెలువార పట్టాభిషేకంబు సేయ - లలితపుణ్యోదయలగ్న మెల్లండి 60
 యొనర సీతయు నీవు నుపవాసముండుఁ - డెననినభక్తితో నెల్లనంప్రీతి.”
 నని పల్కుటయు రాముఁ డవసీకుఁ జూచి-వినయంబు ధైర్యంబు వెలయ నిట్లనియె.
 “జననాథ! నాకు సీచరణపద్మములు - గొనకొన్నభక్తితోఁ గొలుచుటకంటె
 గడచినరాజ్యంబు గలదె లోకముల? - నుడుగు మీపలుకు లయోగ్యంబు” లనుడు
 ననఘచారిత్రుఁడ వతినత్వధనుఁడ - వినకులరత్నంబ వీ వుండ నింకఁ
 దగువార లెవ్వరు? ధరణిపాఞనముఁ - దగిలి కావింపుము త్రైలోక్యవీర!”
 యని పల్కుటయు రాముఁ “డల్లకా” కనుచుఁ - దననగరికిఁ బోయెఁ దదనంతరంబ.
 పౌరుల రాజుల బంధులనెల్ల - వారల వీడ్కొని వనజాస్తకులుఁడు
 అంతఃపురంబున కరిగి శ్రీరాము - చెంత నున్ననుమంతుచేఁ బిలిపించి
 తననమీపమున నాకనయుఁ గూర్చుండఁ - బనిచి యానందబాష్పము లాప్పతిల్ల 70
 మనమలరఁగఁ జూడ మహిపున కపుడు - మనమున దిగులొత్త మఱి యశుభములు
 కనుపట్టె నంతటఁ గడుభయ మంది - తనపుత్రకునిఁ జూచి తద్దయుఁ బలికె.
 “నాపాలిభాగ్యంబ నానిధానంబ - నాపుణ్యసారంబ నాకపఃఫలమ
 నాపుత్రరత్నంబ నాకలలండు - దీపించె నశుభవర్ధితనిమిత్తములు
 ఘనదుర్గ్రహములు నుల్కాపాతములు - గనుఁగొంటి మనసు వైకల్యంబునొందెఁ;
 గావునఁ బుష్కయోగము నీకు లెన్న - నీవు పట్టముఁ బూన నిండు నాకోర్కి
 యాలస్య మేల నీయభ్యుదయమున - కీలోకమంతయు నెపుడుఁ గాంక్షించు”
 నన విని దశరథు నానతి యియ్య - కొని మ్రొక్కి తండ్రి వీడ్కొని రామవిభుఁడు
 తన తల్లికిని సుమిత్రకు నట్టివార్త - జనకనందనకు లక్షణునకుఁ జెప్పి
 వారల సంతోషవార్ధిఁ దేలించి - యారామవిభుఁడు శీతాంశునన్నిభుఁడు 80
 తననగరికి వచ్చెఁ దాను సీతయును - ఘనమైనహృదయవికాసంబు నొంద
 నంత వసిష్ఠతో ననియె భూవిభుఁడు ; - “సంతోష మెనఁగంగఁ జని రామవిభుని
 మునినాథ యుపవాసమునకు సంకల్ప - మొనరింపఁ జేయుము యుక్తమార్గమున”
 ననవుడు బ్రహ్మరథారూఢుఁ డగుచుఁ - జని వసిష్ఠుఁడు రామచంద్రునికడకుఁ
 దనశిష్యు నొక్కనిఁ దడయక పనిపి - తనరాక మున్నుగాఁ దగ నెఱిగించి

యమ్మాడు వాకిండ్లయందాకఁ బోవ - నిమ్మల రాఘవుం డెదురేగుఁడెంచి
 యవతీర్ణరథునికి నతిభక్తి మొక్కి - నవినయంబుగ సంతసంబున నవుడు
 లోనికిఁ దెచ్చి యాలోకవంద్యునకు - మాసుగ సత్కృతుల్ మనసారఁ జేయఁ
 బుజ్జాహవాచనంబులు నుపవాస - పుణ్యసంకల్పంబు పొనఁగఁ జేయించి
 వెలయ రాముడు పదివేల ధేనువుల - నెలమి దక్షిణగాఁగ నిచ్చినఁ గొనుచు 90
 వచ్చి వసిష్ఠుడు వసుమతీవతికి - నచ్చుగాఁ జెప్పి గృహంబున కరుగ
 సంతఃపురంబున కరిగె భూవిభుఁడు - సంత నక్కడ రాముఁ డానందమంద
 జానకీతోఁ గృతస్నానుఁడై విష్ణు - మాసుగాఁ గూర్చి హోమంబుఁ గావించి
 యాహవిశ్వేషంబు నమరఁ బ్రాసించి - యాహ విష్ణుధ్యాన మొనరఁ జేయుచును
 విశదనిశ్చయబుద్ధి విష్ణుగేహమునఁ - గుశశయ్యపైఁ బొల్చి కులగురుండైన
 యావసిష్ఠుఁడు చెప్పినట్టివందమున - ధీవరిష్ఠుఁడు రామదేవుండు నిష్ఠ
 నుపవాసముండె ; నయోధ్యలో సంత - విపులసమ్మదమున విలసిల్లువారు ;
 కొలఁదిముత్యముల మ్రుగ్గులువెట్టువారు - చెలువార గృహములఁ జిత్రించువారు
 కలయఁ గస్తూరిరథులు దీర్చువారు - నలిమీఠి మణితోరణము లెత్తువారు
 విరులవప్పరములు విరచించువారు - పురపీఠిఁ గేతనంబుల నిల్పువారు 100
 కలవడంబులు మేలుగాఁ గట్టువారు - కలిమి నొందొరు లర్థిఁ గైసేయువారు
 నభిషేకసుముహూర్త మలరించువారు - విభుఁడైన దశరథు వినుతించువారు
 నిలువేల్పులకుఁ బూజలిచ్చెడువారు - కల కొద్దిదానము ల్లావించువారు
 పురరాజపీఠి గుంపులు గూడువారు - సరసకథాగోష్ఠి సలిపెడువారు
 రాముడే రాజుగాఁ బ్రార్థించువారు - రాముని గొలువ సంత్రమపడువారు
 రామకీర్తనముల రాజిల్లువారు - నై మహోత్సవకోటు లటుచేయుచుండ
 నప్పుడు మందర యనుకైకదాసి - తప్పక దనమేడఁ దానెక్కి చూచి
 యిది యేమి చందమో యీపురలక్ష్మి - పొదలుచున్నది మహద్భుతవైభవములఁ

—: మందర కైకకు దుర్బోధచేయుట :—

బౌరు లందఱును నపారశృంగార - చారుశరీరులై సంతసించెదరు
 కౌసల్యనగరిలోఁ గలకాంతలెల్ల - గైసేసియున్నారు కడువేడ్కతోడ 110
 నేలొకో కౌసల్య యెద నుబ్బియుబ్బి - వేలసంఖ్యధనంబు వెచ్చపెట్టెడిని
 ననుచుఁ బ్రమోదాది యగురాముదాది - కనుఁగొని యడిగి యక్కామినివలన
 రాముఁ బట్టము గట్టి రాజు గావించు - నామహోత్సవకోటు లని నిశ్చయించి
 పనివడి రాముఁడు బాల్యంబునందుఁ - దనకాలు విఠిచిన తప్పు సాధింప
 నిది నాకు తఱి యని యిచ్చఁ జింతించి - యదివచ్చి కైకతో సంతయుఁజెప్పు
 వచ్చి తత్క్రోధినివాసంబుఁ జొచ్చి - మచ్చిక నుయ్యెల మంచంబుమీదఁ

బ్రవిమలమృదులతల్పంబుపై వేడ్క - బవళించియున్న యప్పద్వక్షిఁ జూచి
 “లెమ్ము ; లెమ్మైభామ ! లీలాభిరామ ! - ఇమ్మెఱుంగవు కార్య మేమియు” ననుచుఁ
 గొనరెట్టఁ బట్టి గ్రక్కున లేవనెత్తి - తననేర్పుమాటలఁ దరుణి కిట్లనియె.
 “పనుధాదివతి నాకు వలచు నాభాగ్య - మనమాన మనిచెప్పు టది బొంకులయ్యె 120
 నది యెట్లు లను ; పెద్దయాలికి వెఱచి - మదిరాక్షి ! నిను వేడ మఱి మోసపుచ్చి
 భరతుని నొకవంకఁ బరభూమిఁ బంచి - పరికింప రఘురాముఁ బట్టంబు గట్టఁ
 దలఁచుచున్నాఁడు దశరథేశ్వరుఁడు ; - నెలఁత : యిట్టిదియైన నీకేటి బ్రతుకు ?
 రాజుల మది నమ్మరాదు నీకేల - వేజాడలను విఱ్ఱివేగి దో బాల !
 యిట్టిమోహవిదూరు నిట్టివంచకుని - నిట్టిబూమెలవాని నెందు నేఁగాన
 మగఁడె యాతఁడు మైత్రి మానివ యట్టి - పగవాఁడు గాక యీపట్టుల నీకు
 నవతికుమారుని జగతియంతటికి - ధవునిగాఁ జేసిన ధవళాయతాక్షి !
 నీకుమారునకును నీకును నాకు - శోక మబ్బుటకాక సుఖ మేల కలుగు?
 నీ కరణంబుగా నీతండ్రియనుపఁ - జేకొన్నప్రేమ వచ్చినదాన నేను ;
 నీలెన్న నా లెన్న నీతైనలేమి - నాలేమి గాన నానావిధంబులను 130
 హితవుఁ జెప్పితి నీకు వించునిభాస్య ! మఱి నీదుపుత్రుండు మనుట దలంపు”
 మనుట వేడుకఁబూని యాకైక దాని - వినుతించి కొఁగిట వేగంబి చేర్చి
 “శ్రీరామపట్టాభిషేకోత్సవంబు - చేరి నా కెఱిగించి చెవులకు విందు
 చేసితి వేమందుఁ ? జెలువ నీపొందు - వాసిగా ఫలియించె వక్రొత్తు లుడుగు,
 భరతునకంటె నాభరతాగ్రజుండు - తిరమైన భక్తివిధేయుండు నాకు
 నీమేలువార్తకు నేను మెచ్చితిని - భామరో !” యనుచు నేర్పడఁ గొంతసొమ్ము
 మనతరనవరన్నుచిత్త మై యొప్పు - తనచేతి కడియంబు దానికి వేగ
 కొమ్ము కొమ్మువి యొనఁగుటయు నాసొమ్ము - లమ్మాయలాడి యల్లటు పాఱవైచి
 పాపంబు హృదయతాపంబు కోపంబు - దీపింపఁ బలికె నత్తైవతో మఱియు
 “నిది మేలుగా నుబ్బి తిచ్చరో విప్పు - డిది యేమి మెచ్చుగా నిచ్చితి నాకు : 140
 నిది యేమి కైక ? యీహితవుఁగైకొనక - వదరి పల్కితి నీతి భావింపలేక
 వలనొప్పు నే మనవచ్చు నీగుణము - కలకాల మీతిరుగాఁ జనఁ దొడఁగెఁ
 దన్నుమాలినయట్టి ధర్మంబు గలదె - కన్నుఁ జోయెడునట్టి కాటుక గలదె ?
 జగతిలో నెందైన నవతినందనుల - కగపడు శుభముల కాత్మఁ గోరుదురె ?
 నవతికుమారుండు సామ్రాజ్యమునకు - ధవుఁడైన సకలభూధవులు బాంధవులు
 ప్రజలు మంత్రులు రాము పంపు సేయుదురు - గజహయాదిబలంబు కైవళంబగును
 దశరథునకు స్వతంత్రము లేదు పిదప - శశిముఖియైన కొసల్య సంపదల
 పుట్టివేగఁగ సరివెలఁదివై యుండి - వెఱిదానవె యెల్లు వేగించె దీవు :

నది యిది యేల సీ వావధూమణికి - నొదుగుచు దాసివై యుండంగవలయు.
 భరతుండు నారఘవతికి భీతియను - వెఱపున భృత్యుడై విహరింపవలయు 150
 రాజదేవి యటంచు రమణి సీతకును - నీచిన్నికోడ లెన్నిక గొల్పవలయు
 నెలత యిట్టిద యేని సీతేబ్రతుకు - కల దుపాయం బిది కార్యంబునకును
 వనదుర్గముల రాము వసియింపఁ బనుపు - పనివడి భరతునిఁ బట్టుంబుగట్టు”
 మనపుడు కైకేయి “యక్కట ! నాకు - జననాథుఁ డింతటి చను విచ్చెనేని ?
 ఆరాజు నేమని యడుగుదు దీని - నీ రెండు దశరథుఁ డేల నాకిప్పు ?
 నెక్కడిమాట నీ వేమి చెప్పినను - నిక్కార్యమటన నాకేతీరి దొనఁగు
 శ్రీరాము నడపులఁ జేరఁ బొమ్మనుచు - నేరీతిఁ జెప్పుచు నెలనాఁగ ! నేను”
 ననుచున్న కైకతో నాయుపాయంబు - తనకీడుమెఱచు మంథర చెప్పఁదొడఁగె.
 “బడఁతుక ! తొల్లి శంబరుఁడు నిందుండు - దొడలి పోరాడ నిందునకు నై ప్రితి
 వినుఁ దోడుకొని వైన్యనివహంబు దాను - జని రాత్రి మార్కొన్నశంబరుతోడఁ 160
 జోరాడ దశరథభూపాలుఁడ - నారాక్షసుఁడు మాయ లలుకఁ బన్నుటయు
 ధవళాంగుఁ డనుమునిదయ నీవుగన్న - నవిరళం బగుమాయ నామాయ లడఁచి
 నీవిభు నాదైత్యు నిశితాస్త్రనిహతిఁ - జావకుండఁగఁ గాచి సంక్రతుఁజేసి
 వసుధేకుచే రెండువరములు నాఁడు - మనలక వడసితి మఱివితే వాని ?
 ఈవె నాకీకథ లెఱిగించి మఱియు - నీ వాత్స మఱిచిన నేనేల మఱుతు ?
 బట్టుంబు నెడఁబాసి పదునాలుగేండ్లు - గట్టిగా మునివృత్తిఁ గొనల్కొడుకు
 దారుణకాంతారధరణి యేలుటకు - ధారుణీతలము సీతనయుఁ డేలుటకు
 నారెండువరములు నవసీకు నడిగి - యీరెండుతెఱఁగుల నిలుసేయఁ బనుపు.
 మడుగునో నతఁ డెంత ప్రార్థించెనేని ? - జడమతితోఁ గాక నత్యంబుమోపి,
 విడువక నీకార్యవిధము సాధింపు - తోడిన కార్యంబు దొలుకు నెల్లెడలఁ 170
 బతి బొంకవెఱుచు ; నీపై నెయ్య మెక్కు ; డతకరింపఁడు సేయు” మనినరాగ్ని
 “నీవంటిప్రియుగాలి నీవంటినఖిని - నీవంటినయగుణనిధి నెందుఁగాన ?
 నీవు నాచే విన్న యీవరద్వయము - గారవంబునఁ జేయఁగా వరారోహ !
 ఈవెంచినటువలె నీభూమి కెల్ల - నావరతనయుండు నాయకుండైన ;
 బాగుగా నవరంజి బంగారుచేత - నీగూఢు పొదిగించి నీముఖేందువునఁ
 దిలకంబు కస్తూరి దిద్ది నీమేఘ - వలనొప్ప భూషణావళులు గై సేసి
 నటియించు మరుని యందపుఁగొమ్మ యనఁగఁ - గుటిలకుంతల ! నీవు గ్రుమ్మరుచుండ
 నఖి లెల్ల నీమాట జవదాటకుండ - నఖియ ! నిన్నలరింతు నతత మే” ననుచుఁ
 గైక మంథరకు సత్కారముల్ చేసి - యేకాంకమునఁ దనయింటికిఁ బోయి
 పెట్టినసొమ్ములు పెట్టెలోఁబెట్టి - దట్టమో కస్తూరి తలివట్టు పెట్టి 180

మలినవస్త్రము గట్టి మది నల్క-దొట్టి - చలము చేపట్టి భూస్థలిఁ బండె నంతఁ.—
 దనలోన నూహించి తనుఁగొల్చి వచ్చి - మనమార నున్న యామంథరఁ జూచి
 “జననాయకుఁడు రామచంద్రునిఁ బిలిచి - వనమున మునివృత్తి వర్తింపఁ బనిచి
 భరతుని దగురాజ్యపదమునకెల్లఁ - గరమర్థిఁ బట్టంబు కట్టినఁ గాని,
 యన్నపానము లొల్ల నాభరణమ్ము - లెన్ని యిచ్చిన నొల్ల నేమియు నొల్ల
 విట లేచి రానిక నే” నంచు నలుక - నటుపూని మదిలోన నలయుచున్నంతఁ.

—: దశరథుఁడు కైకయింటి కరుగుట :—

గైకేయితోడ రాఘవుని పట్టాభి - షేకోత్సవం బెల్లఁ జెప్పెద ననుచు
 నారాత్రి దశరథుఁ డచటి కేతెంచి - చారుమాణిక్యకాంచనధగద్దగిత
 కనకరత్న కవాటకఙ్కెంతరముల - ఘనసారచందనకర్పూరగంధ
 కలితనానారత్న కాంతిశోభితముఁ - దులకించు సౌధమేదుల వేగ కడచి 190
 కేశిగృహంబునఁ గేకయపుత్రిఁ - బోలంగఁ బరికించి పొడగాన కపుడు
 దొవారికునిఁ జూచి దశరథుఁ డడుగుఁ - గా వాఁడు వగచుచుఁ గరములు మొగిచి
 “దేవ యాకోపమందిరములోపలికి - దేవి విచ్చేసె నేతెఱఁగొకో? యెఱుంగ,”
 నని వాఁడు పల్కిన నామాటలకును - ధనురుగ్రుటంకారదారుణం బగుచు
 పీనులఁ బడి మోము వెలవెలఁ బాటి - మానవాధీశుండు మానసంబునను
 బ్రేమానుబంధంబు ప్రీతి రెట్టింప - నామందిరంబున కల్లన వచ్చి
 యనిమిషపురినుండి యచ్చరలేమ - చనుదెంచి పడియున్న చందంబుదోప
 నూరకే ధరణిపై నున్న యావికచ - నీరజాననఁ జూచి నివ్వెఱగంబి
 వెరవెరపాటున వేచనఁబొంది - తెఱవదగ్గరఁజేరి దీనుడై మీఱి
 యాయంతియొడలెల్ల నంటి చూచుచును - గాయజవివళుడై కడువేడఁదొడఁగె 200
 “నిందినరాక్షి! పూర్ణేందునిభాన్య! - ఇంది-దిరాలక! యేల యాయలుక!
 పవళింప నేలనే బాల్చేందుఫాల? - యవిరళమృదులపర్యంకంబు లుండఁ
 గోమలమృదులదుకూలంబు లుండ - నీమైలచీర నీవేల కట్టితివి!
 పసిడిశిలాకతోఁ బ్రతియైనమేనఁ - బొనఁగ భూషణములఁ బూన వేమిటికి?
 జలపట్టి వెన్నెలచందమౌ నుదుటఁ - దలపట్టు లేల? నీతలఁ పెట్టు పుట్టె?
 నీలాలకంబుల నిగ్గులుదేర - నేల పాపటదీర్చ విన్నాళ్ళరీతికి?
 గెమ్మైవి కినుమడి కెంపు సందిల్లఁ - గమ్మతమ్మల మేల గైకోవు బాల!
 జిలుఁగువన్నెలతేట చిఱునవ్వుమొలక - మొలపింప వేటికి ముఖచంద్రునందు?
 నిది యేమి కైక! నీవిటు చిన్నవోయి - మది దూలి నీకింత మరుగ నేమిటికి?
 నెవ్వరు నీదేస నెగ్గులు పలికి - రెవ్వరు మాటాడి రెదిరి నీతోడ?
 వారి నెఱింగింపు వారిజనయన! - వారి వారెంతు నెవ్వారల నైన” 210

వని పల్కి కన్నుల నందందఁ గ్రమ్మ - ఘనబాష్పపూరముల్ కరములఁ దుడిచి
 “లేమ ! నీనొక దిక్కులేచందమున - భూమిపై నిట భూః బొరల నేమిటికి ?
 గాముసోఁకెనొ యొందు ఘన మైన రోగ - మేమి పాటిలెన్ యెఱిగింపు నాకు ;
 వెజ్జలు వచ్చిన వేగ మానెదరు - లజ్జింప నేటికి లలితాంగి ! నీకు
 నటుఁగాన నీతలం పైన నొం డరయ - నిటుసేయు మని పల్కు మేను జేసెదను.
 వనిత ! నీకొఱకు నవధ్యులు గావి - యనఘచరిత్రల నైనఁ జంపెదను.

జంపంగఁ దగిన దుర్జనకోటి నైనఁ - గంపించి నీమాటఁ గాచి పుచ్చెదను.

నీకుఁ బ్రియం బైన నిరుపేద నైనఁ - జేకొని రాజుగాఁ జేసెద నెలమి.

బామిని ! నీదయఁ బాసినయట్టి - శ్రీమంతు నైన దరిద్రుఁ జేసెదను.

220

నేను నావారు నీహితబుద్ధి నడువఁ - గా నీకు నిట్లుండఁ గారణ మేమి ?

లేమ ! నామాట లాలించి నీవిపుడు - మోమెత్తి నామది ముచ్చటదీర,

వడిగిన నాప్రాణ మైన నీకిత్తు - నడుగుము నీ” వన్న నానంద మంది
 యన్నాతి విభుని నెయ్యంబు నెఱింగి - సన్నపుఁజెలుఁగున జననాథు కనియె.

“దేవ ! నీచెప్పిన తెఱఁగున నీవు - గావించు వని బాస గావించు వేని

మఱి యెఱింగించు నమ్మాట నీ” కనినఁ - దెఱవతో దశరథాధిపుఁ డిట్టులనియె.

“వీరుఁ దెవ్వఁడుమేటివిలుకాండ్ర లోన - సార మెవ్వఁడు ధర్మసమితిలో నెల్ల

నెవ్వనిఁ జూడక నే నుండఁజాల ? - నెవ్వఁడు నను భక్తి నేప్రొద్దుఁ గొలుచు,

నట్టి రాఘవునితో డతివ ! నీకోర్కి - నెట్టనఁ గావించు నే” వన్న నలరి

మరుదగ్గి శశినభోమణిముఖ్యులైన - సురల వేర్వేలు సాక్షులుగా నొనర్చి

230

ధరణీకుమదిలోని తమకంబు దెలిసి - కరుణను నెడఁబాసి కైకేయి పలికె,

“నొలసి దేవాసురయుద్ధంబునందు - వలనొప్ప నిచ్చితి వరములు రెండు

భూవర ! మఱచితే బుద్ధిఁ జింతింపు - మావరద్వయము నిన్నుడిగెద నిపుడు

నాదిత్యకులజండ వగు మహారాజు - వాదిరాజులకంటె నధికపుణ్యుఁడవు.

—: కైక దశరథుని వరముల నడుగుట :—

తప్పాడ వాడినఁ దప్పవు నాకుఁ - దప్పక వరములు దయ నిచ్చితేని ?

ధరణీ కంఠటికిని దగ రాజుగాఁగ - భరతుఁ బట్టముగట్టఁ బనుపు మొక్కటికి

పరఁగఁ దాపసవృత్తిఁ బదునాలుగేండ్లు - సురుదుర్గముల రాము నునుపు మొక్కనిని

వని పల్కి నిర్వాతమై వచ్చి చెవుల - గొనకాడ మూర్ఖులి కుంభిని ద్రెళ్ళి

పెలుకురి భూపతి పెద్దప్రొద్దునకు - తెలివొంది కైకేయిదెనఁ జూచి పలికె.

“కోమలి ! కేకయకులమునఁ బట్టి - యామాటలాడ నోరెట్లాడె నీకు ?

240

వడవులపాలుగ వుని రాముఁ ద్రోవ - నెడవక తొల్లి నీ కెగ్గేమి చేసెఁ

గొనల్యకంటె నిఁజనువతగాఁ జూచు - నీసేవ లొనరించు నీవంపుసేయు.

నటువంటి సుగుణాధ్యుఁ డైనశ్రీరాము - నెటువలెఁ బొమ్మంటివే దయమాలి ?
అడవుల కతని నీ వంపు మటన్న - నెడ చూచి చూచి నేనెటులఁ బొమ్మందు ?
నామహాత్ముని రాము నడవుల కనిచి - యీమేనఁ బ్రాణంబు లెట్లు నిల్పుదును
నృపవత్త్రి వని నిన్ను నెమ్మిఁ గైకొంటి - చవలలోచనః కాలసర్పఁబ వైతి.
నారాజ్యమైనఁ బ్రాణము లైన నిత్తు - నారాము విడిచి పొమ్మని పల్కఁ జాల,
నను వృద్ధు దీను ననాథు దుర్బలుని - మనికి తప్పడకుండ మగువ రక్షింపు ;
చక్కఁగా నీపాదజలజంబులకును - మ్రొక్కెద నేను రాముని నదాటమునఁ
జెలువ ! యీపాపంబు సేయఁ జింతింప - వల"దనఁ గోపించి వామాక్షి పలికె. 250

“రాజేంద్ర ! నత్యవరాక్రమస్ఫూర్తి - పూజితకీర్తివై బొంకంగఁ దగునె ?
ఇట్టిదేవత లంద రెఱుంగంగ నొట్టు - పెట్టి తప్పెద వెట్టి పృథివిపాలుఁడవు ?
ఒకగువ్వతై తనయొడలిమాంసంబు - నొకదేగకును శిబి యొనఁగఁడె మున్ను ?
జ్ఞోటిదేవున కలర్కుం డనురాజు - త్రాణతో నొనఁగఁడె తనలోచనములు ?
చెలరేగి జలదియుఁ జెలియలికట్ట - బలిమి దాఁటక లోను బడియుండలేదె ?
యదియటులుండె నీయన్వయభవులు - మచిలోన నవ్వలమాటలకైన
కలలోన బొంక రిచ్చెకుండ వయ్య - వెలయఁ గొనల్యకు వెఱచి బొంకెదవు.
బొంకెడువాఁ డొక్కపురుషుఁడే యనుచు - బొంకితి ననుఁ బొంద బుద్ధిగా దింక
విచ్చలవిడి నేను విష మైన మ్రింగి - చచ్చెద నటమీఁదఁ జంపింపు భరతుఁ
బావనుఁ డగు రాముఁ బట్టంబు గట్టు - నీవు కొనల్యయు నెవ్వదినుండు” 260
మని పల్కుటయు శోక మాత్స రెట్టింప - జననాథుఁ డెంతయు సంతాప మంది
వెలవెలఁ బోయి వివేకహీనతను - గలిగి యాకైకతోఁ గ్రమ్మఁ బలికె.

“యేల కైకేయి నీకిట్టిపాపంబు - బాలిశత్వంబును బ్రాపించె మదిని ?
నన్ను యుండఁగఁ దమ్ముఁ డవిసీతితోడ - నిన్నేల నేలునే ? యిన్నియు నేల ?
నీకుమారుఁడు ధర్మ నిరతుండుభరతుఁ - డీకలుషోక్తికి నెట్లాడిగట్టు ?
మాకులాగత మైన మర్యాదఁ దలంపు - శోకార్తు ననుఁ దెగఁజూడక మనువు
మెప్పుడు నిల్లాలు హితవు భక్తియును - దప్పక సఖిరీతిఁ దల్లచందమున
దాసివై ఖరి సహోదరి తెఱుంగునను - నాసేవ లొనరించు నానావిధమున
నట్టి కొనల్య మోహపుఁబట్టిఁ బాసి - పట్టినదృతి నెట్లు ప్రాణము ల్పట్టు ?
సౌదామినిలతానంకాశదేహ - వైదేహి యేరీతి వగలవేగించు ? 270

నానుమిత్రాపుత్రుఁ డతనితల్లియును - ఈసౌద విని శోక మెట్లజంచెదరు ?
శ్రీరాము పట్టాభిషేకంబు గోరి - పౌరులందఱు వేడ్కఁ బడియుండుచోట
నారాము నడవుల కనిచితి నేని : - ధీరాత్మకులు నన్నుఁ దిట్టకుండుదురె ?
కావున నెల్లలోకములకుఁ గీడు - గావించి యేసౌఖ్యగతు లందె దీవు ?

యిది యేలకో కైక : యింకొకమాట - ముదితః చెప్పెద నిక్కముగ నీవు వినుము
 కలువరేకులఁబోలు కన్నులవాని - మొలకనప్పుల మోముమరిపెంబువాని
 బలువైన యాజాను బాహులవాని - నలరాజుఁ గేరు చెల్వముగలవాని
 నలరు గల్వలకాంతి నగు మేనివానిఁ - జల్లచూపులు వెదఁజల్లెడువాని
 సుధ లొల్కూ తియ్యని సుద్దులవాని - బుధులకు హిత వాత్తఁ బూనెడువాని
 వలచి నా కెప్పుడు సేవలు సేయువాని - నిలు వెల్లధర్మమై నెగదెడువాని 280
 రాముని జితభృగురామునిఁ గాంతి - సోముని నద్గుణస్తోముని కీర్తి
 కాముని సౌందర్యకాముని శాంత - ధాముని రచినమధామునిఁ బాసి
 విమిషమాత్రం బైన సేనోర్వఁజాలఁ - గమలాక్షి! నీవెఱుంగవె యిట్టివాని?
 నాయుత్తమోత్తము నడవుల కనువఁ - బోమెఁ బ్రాణంబులు వోవు నాక్షణమె;
 యెంతపాపిష్టవే యెంతకట్టడివె - యెంతమూఢాత్మవే యెంతరాక్షసివె?
 కఠినాత్తుల! యీ కల్పషంబేల? - శతమతిఁ గోరెడు సాధ్వీ వైయుండి,
 యాలవై ప్రాణావహారంబుసేయు - కాశరాత్రివిగాక కాంతవా నీవు?
 నడచి రాముఁడు కాననమున కెట్లరుగు? - నడవుల నెట్లుండు నందఱ దొఱగి?
 మెత్తనిపాన్పున మేనెత్తుభోగి - యెత్తెఱంగున నుండు నిలఁ దృణశయ్యఁ?
 బింకి నిష్టాన్నముల్ ఒండులు దాను - నెంతయు నియతితో నిట నారగించు 290
 కడుపుజ్వరదేహికఁ గందమాలములు - నెడవక భుజియింప నెటు సమ్మతించు?
 నతివ! నీ కతిభక్తుఁ డైనరామునకు - మతి కీడు దలఁపకు మన్నింపు” మనుచు
 నడరుశోకంబున నడుగులమీదఁ - బడిన మ్రొక్కొల్లక పాదముల్ దిగువ.
 భూకాంతుఁ డిలఁబడి పొరలఁ గైకొనక - కైకేయి దశరథుఁ గని యిట్టులనియె.
 “చాలుచా లీవట్టి జగజ్జోలిమాట - చాలింపుమీ వట్టి జాడలేమిటికి?
 ధర్మంబు మాని, సత్యము వీటిబుచ్చి - నిర్మలయశ మెల్ల నీటిలోఁ గలిపి,
 యీవరద్యయము నా కీలేదటంచు - భూవర! బొంకి నీవుత్రుండు నీడు
 దేవులు నీవు వర్ధిల్లుము నేను - నావరసుతుఁడు ప్రాణములఁ బానెదము.”
 అనునంత మారాడకనువేది విభుఁడు - తనమది శోకించి తలవాంఁయుండె
 నంత వేఁగుటయుఁ దూర్యంబులు మ్రోయ - నంతంత వందిజనావళి పొగడఁ 300
 గలగొని గర్భూరగంధముల్ చల్లి - జలముల జలకంబు చదురొప్ప నాడి
 పరఁగదివ్యాంబరాభరణముల్ పూని - చిరకీర్తి రాముఁడు సీతతోఁగూడి
 తెఱఁగొప్ప శచితోడ దేవేంద్రుఁ డొప్పు - తెఱఁగున సంపూర్ణతేజఁ డైయొప్పె
 మఱి యంత నభిషేకమంటపంబునకు - నెఱి వసిష్ఠాదులు నిండ నేతెంచి
 యాయరుంధతి మొదలగు పుణ్యసతులు - నాయతమతు లగు నామంత్రివరులు
 తగవొప్ప మకుటవర్ధనచక్రవర్తు - లగు మహారాజుల నందు రప్పించి

పంచవల్లవములు పంచవల్గములు - పంచామృతంబులు పట్టపేనుంగు
నెనమంద్రు కన్యలు హేమముక్షంబు - నొనర నొదుంబరయోగ్యపీఠంబు
గంగాదితీర్థోదకము లాదిగాఁగ - మంగళవస్తు సామగ్రి దెప్పించి
వరరత్నభూషణావళులఁ దెప్పించి - తరమిడి వేదోక్తదానముల్ సేయ

310

—: కై కయింటికి సుమంతుండు దశరథునిఁ బిల్వఁబోవుట :—

నొకలక్షకన్యల నొకలక్షగోవు - లొకలక్షయుష్టంబు లొప్పఁదెప్పించి
జపములు సేయించి శాంతి సేయించి - విపులహోమంబులు వేడ్క సేయించి
యనువమం బగు లగ్నమాసన్నమైన - మనుజేశఁ బిల్వ సుమంతు నంపుటయుఁ
గై కేయినగరికి గడఁకతోఁ బోయి - వాకిట నిలుచుండి వలనొప్పఁబలికె.

“దేవ : సూర్యుఁడు పొడతెంచుచున్నాఁడు - వేదేగ మీ రట వేంచేయవలయు

శ్రీరాముపట్టాభిషేకంబు సేయ, నారూఢమగు లగ్న మాసన్న మయ్యె.

మనుజేశః యభిషేకమంటపంబునకు - మునులు రాజులు మహాత్ములు వచ్చినారు

పౌరులు బుధులును బంధులఁగూడి - మీరాక గోరి యిష్టెయి సున్నవార”

లన విని దశరథుఁ డావార్తలెల్ల - తనకుఁ గేవలమనస్తాపంబు సేయ

వనట నీవును నొంప వచ్చితే యనుచు - వినియు నిద్రించిన విధముననుండె. 3120

నానమయంబున ననియెఁగై కేయి - “యోసుమంతుఁడ! వేగ యుర్రీకుకడకు

రామునిఁ దోడ్తెమ్ము; రాజుపం”పనుడు - నామాట విని యతఁ డప్పుడేపోయి

సీతవటీరాంబునిక్తాంగణంబు - కేతనాన్వితము నికేతనాందితము

చందనాగరుధూప సౌరభాన్వితము - మందానిలాలోలమాలికాయుతము

ప్రతిగృహద్వారరంభా స్తంభవర్గ - మతులితమణితోరణాభిరామంబు

పౌరజనాదినంభ్రమదుర్గమంబు - నౌరాజమార్గంబు నవుడు గన్గొనుచు

నింద్రుగేహము హసించు నాకిన్న - రేంద్రమందిరముతో నీడు జోడాడి

సాంద్రవై భవరమాసహిత మౌ రామ, చంద్రుని నగరికిఁ జనుదెంచి లోన

చనువరు లై యున్న జనులచే వేగ - తనరాక యెఱిగించి తదనుజ్ఞ వడసి

చిత్రాఖ్యతారతో సిరు లుల్లసిల్ల - మైత్రి యొప్పెడుచందమామచందమున 3130

సీతాసమేతుఁడై చెలువొందు రామ - భూతలనాథునిఁ బొడగాంచి మ్రొక్కి

“రా దేవ మిము దశరథచక్రవర్తి - యాదేవికై కగృహంబుననుండి

యాదటఁ బిలిచి తెచ్చుని పంచె”ననుడు - మోదించి చిఱునవ్వు మొలకలు నిగుడ

ధరణిజ నట నుంచి తాను లక్ష్యఁజూడు - కరమర్థి రథ మెక్కి కడఁకతోఁ గదలి

చతురంగబలము లనంఖ్యలు గొలువ - నతులవాద్యములు మిన్నుండి మ్రోయంగ

పందిబిందములు కై వారము లేసెయఁ - జెంది పుణ్యాంగన లేసెనట చల్ల

పురజను లానందమున జయవెట్ట - నరనాథునగరి కున్నతగతి వచ్చి

యరదంబు డిగి రాముఁ డపుడు కైకేయి - వరమందిరముఁ జొచ్చి వలనొప్ప వచ్చి

—: శ్రీరాములు కైకయింటిలో నున్న దశరథుని జూచుట: —

పదనంబు వాంచి వైవర్ణ్యంబు మించి - పెదవులఁ దడపుచుఁ బెంపెల్ల నుడిగి
 యుడుగక కన్నీరు తొలుక శోకాగ్నిఁ - బడి కాలు దశరథపతి చేరఁజొయి 340
 కరము భీతిలి మ్రొక్కి కైకకుమ్రొక్కి - కరములు ముకుళించి కడువిన్నయంబు
 వెఱవెఱపాటును విహ్వలత్వంబు - వెఱపును మఱపును వీడి. జోడాడ
 పరిపరివిధములఁ బలుమాటు నెమకి - పరమపుణ్యుఁడు రామభద్రుండు పలికె
 “నోదేవి! యిదియేమి? యుర్వీశ్వరుండు, - నాదెసఁ జూడఁడు నాతప్పు లేమి?
 యీవిన్నదనమును నిట్టిదుఃఖంబు - నీవిచారము రాజు కేమిటఁ గలిగె?”
 ననవుడు సీకైక “యధిపుచందంబు - వినుపింతు నీవు గావించెదవేని?”
 ననివల్క రఘురాముఁ “డదియేమి తెఱఁగు? - వినుపింపు మోయమ్మ! విశదంబుగాఁగఁ
 దంధ్రీవాక్యములకై దారుణశిఖర - వేంద్ర మౌ నగ్నిలో విషధిలో నైనఁ
 బడియెద విషమైన భక్షించువాడ - జడియక వినుపింపు సత్య మీమాట”
 యనవుడు కైకేయి యా రాముఁ జూచి - మనమునఁ గృపమాలి మఱిచెప్పఁదొడఁగెఁ
 “గరుణ దేవాసురకదనంబునందు - వరములు రెండు భూవరుఁడు నాకొనఁగె.
 నవనీకు నారెండు నడిగి మాభరతు - నవనీకిఁ బతిజేయు మంటి నొక్కటికి;
 నెడవక పదునాలుగేండ్లు నిన్నిప్పు - డడవుల కాపుండమంటి నొక్కటికి.
 ననుటయు నొకఁగాక యని యిచ్చి నీకు - వినుపింప మీతంధ్రీ వెఱచుచున్నాఁడు
 కావున జడలు వల్కలములు గట్టి - నీ వింక తపసివై నృపవేష ముడిగి
 చనుదెమ్ము దశరథజనపతి బొంకఁ - డనిపింపవలదేని యడవులనుండు
 పొ”మ్మన్న విని మొగంబునఁ జిఱునవ్వు - గ్రమ్మ మాటల నొందు కనటులేకుండఁ
 గరుణయుఁ దెగువయు గరిమంబు దోవ - వరమపుణ్యుఁడు రామభద్రుండు బలికె.
 “నిటుసేయు మన్నవాఁ డినుకులాధీశుఁ - డఁట నానహోదరుం డగు రాజ్యకర్త
 యటమీఁద నీకోర్కి యడపడ నేల - కటకటా! కైకేయి కడుముగ్ధ వైతి; 360
 వింతమాత్రమునకై యినవంశజుండు - చింతింప నేటికిఁ జిత్తంబులోన
 తనజనకునిమాట దాఁటినవాఁడు - తనయుఁడే తలపోయ దాయాదిగాక?
 యేనేమి నాతమ్మఁ డేమి యీభూమి - బూనుటకును బుణ్యపురుషుఁ డై యున్న
 భరతునిదెస నాకుఁ బ్రాణంబు లైన - సరకు గా వనియు రాజ్యము నాకు సరకె?”
 యనవుడు ముదమంది యాకైక పలికె - “మనుజేంద్రతనయ! యామాట కేనిపుడు
 భరతుని దోడ్తెరఁ బనిచెద నింక - నరుగుము వనముల కరుగునందాక
 కుడువఁడు పలుకఁడు గూర్చుండఁ డిట్ల - పడియుండు నృపుఁ డంచుఁబల్కఁ బల్కటయు
 “కటకటా తగునె యీకఠినోక్తు” లనుచు - బటుమూర్ఖతో నేలఁబడియె నారాజు;

నయ్యెడ నారాముఁ డవనీశచంద్రు - నొయ్యనఁ బట్టి కైత్యోపచారములఁ
 దెలిపి యంతయును బోధించుచు మఱియు - బలికె కైకను జూచి పరమహర్షమున
 వింత యేటికిఁ జింతః యిది యెంత నాకుః - నంతరంగంబున ననుమానపడకుః
 పరికించి ధర్మంబు పాటెంతుఁ గాని - కరమర్థి వ్యర్థంబు గావింప నేనుః
 వేయేల విభునాజ్ఞ విసంబడకున్న - నీయాజ్ఞ గడవను నిక్కువం బరయఁః
 జారుల శీఘ్రసంచారుల ఘోట - కారూఢులుగఁ జేసి యనిచి వేవేగ
 కరమర్థినీలగ్నుఘటికలయందె - భరతునిఁ బిలిపించి వట్టంబు గట్టు
 మిదె యరణ్యములకు నేఁగెద” ననుచు - వదనాజ్ఞమలరంగ వలఁగొని వచ్చి
 తనతల్లికిని సుమిత్రావధూమణికి - జనకనందనకు నీ చందమంతయును
 వినుపించి వారల వెన నూఱడించి - చనుదెంతు నోయమ్మ ! నందియపడకు”
 మని రాజునకు మ్రొక్కి యాకైక కెరఁగి - తనుఁగొల్పి సౌమత్రి తగిలిరాఁ గదలి
 చెలెవారఁ బట్టాభిషేకంబుకొఱకు - లలి నమర్చిన మంగళద్రవ్యములకు 380
 నుచిత ప్రదక్షిణ మొనరించి చిత్త - మచలమై యవికార మై వికసింప
 రాజ్యపట్టము మాని రాముండు లోక - పూజ్యుండు కానన భూమి కేగిడిని
 అను మహాకలకలం బంతఃపురమున - వినఁబడ దశరథు వెలఁదులు గలఁగి
 “యేభక్తి కౌసల్య యెడను గావించు - నాభక్తి మనయందు నట్లకావించుః
 నాగుణాలంకారు నామహోదారు - నాగిరివరధైర్య నాశౌర్యధుర్య
 నాపుత్రరత్నంబు నకటః కానలకు - భూపాలుఁ డేమని పొమ్మన నేర్చెః
 వీటిడియై రాము విపినవాసమున - కాఱడిఁ బుచ్చంగ నొ నమ్మ” యనుచు
 మీఱినవగలతో మేదిసీనాథు - దూఱుచు శోకింపఁ దొడఁగి రందఱును.
 ఆసమయంబున నా రామవిభుఁడు - కౌసల్యయింటికిఁ గడత్రోవ యిచ్చి
 యటమున్న దొడఁగిన యభిషేకమునకుఁ - బటువిఘ్న మొరులు సంపాదించకుండ 390
 జపములు శాంతులు చారుహోమములు - విపులై కనిష్ఠఁ గావించుచుఁ బ్రేమఁ
 గరమర్థి నోమి ముక్తైకౌనభక్తి - పరత జనార్దనుఁ బ్రార్థించుచున్న
 కౌసల్య రామురాకకు సంతసిల్లి - భాసిల్లు వరపుజ్య భామలుఁ దాను
 నెలమి సేనలు గొంచు నెదురుగా వచ్చి - వెలయ కుభావారవిధు లావరింప
 నంత నాకౌసల్య యడుగుల కెఱఁగ - సంతోషమున రామచంద్రుని నెత్తి
 యాలింగనము సేసి యాయువు యశము - భూలాభమును బొందు పుత్రః సీవసుచు
 దీవించు తమతల్లిఁ దెఱ గొప్ప రామ - దేవుఁడు వీక్షించి దీనుఁడై పలికె,
 “ఏకార్యమును మీర లెఱుఁగరు తల్లిః మీకు సుమిత్రకు మిథిలేంద్రసుతకుఁ
 గడుభీతి పుట్టించు కార్యంబు పుటై - విడువక ధృతిఁబూని వినుము చెప్పెదను
 వసుధేకుచే రెండు వరములు తొల్లి - యనమానగతిఁ గైక యాజిల్ఁ బడనె, 400

గొడుకుఁ బట్టముఁగట్టఁ గోరె నొక్కటికి - అడవికి ననుబంప నడిగె నొక్కటికి.

—: కౌసల్య శ్రీరాముని యరణ్యవాసమునకై శోకించుట :—

నడిగిన దశరథుఁ డధికశోకమునఁ - బడుటయు మాతండ్రిపలుకు రక్షింప
నడవులఁ బడునాలు గట్టంబు లుండ - గడఁగి వచ్చితి” ననఁ గౌసల్య మడిచి
గలఁగి నివ్వెఱగంది కడుఁజిన్నవోయి - పలుకనేరక మ్రాసుపడి యున్న రనుచు
ముడిగొన్నవగలతో మొదలంబుఁ ద్రవ్వె - పడియున్నలతఁబోలెఁ బడిమూర్ఛవోయె
నడలుచు రమురాముఁ డప్పు డాత్మ - యెడ నతిభక్తితో నెత్తి నెత్తిన
గమియ నంటినధూళి గరములఁ దుడిచి - కొమరారు గద్దియఁ గూర్చుండ నునిచి
శ్రమము దీఱంగ లక్షణుఁడును దాను - సముచితగతి నుపచారముల్ సేయ
నొదవినవగలతో నొయ్యనఁ దెలిసి - పెదవులు దడవుచు బింబోషి పరికె.

“ననఘః రాఘవః నిన్ను నడవుల నుండు-మను పల్క- విన నెందు నరుదు వీనులకు
పెలుచ నొక్కట నిన్నుఁ బిలుపించి యట్లు - పలుక నెవ్వయిఁ జాలెఁ బార్థివేశ్వరుఁడుః
ధరణి కింతటికిని దగు రాజు గాఁగ - భరతుఁ బట్టముగట్టి పతిసేయుఁ గాకః
కడుఁగృవ శూన్యుడై కాకుత్స్థతిలకుఁ - డడవికి సిన్నుఁ బొమ్మనకున్ననేమిః
యవివేకిగా నొండె యధముఁడుగాఁడు - నవతిమాటలు వినఁ జనునయ్యః తనకుః
విది ధర్మ మిది కార్య మిది లెన్న యనుచు - మది కెక్కుహితులైన మఱియంత్రులైన
గులగురుడైన లోకులు మెచ్చ రతనిఁ - దెలుప లేరై ని సీదెన మైత్రిఁగూడిః
యింతనేరము చేసె నెన్నఁడు నాథుఁ - డింతపాపముఁ జేసె నెన్నఁడు కైకః
యడవుల నుండుపొ మ్మని నిన్నుఁ జూచి - నుడువఁగఁ గైకకు నోరెట్టులాడెః
ననువునఁ జేరి ప్రాణములైన నడుగు - జననాథునకుఁ దాను చనవురాలైన
గైకకుఁ బట్టి లోకములేల కీవు - నాకేల పుట్టితి నారామచంద్రః

420

వీవు నాకడుపున నిటఁ బట్టుకున్న - నీవిషాదము నాకు నేలపాటిల్లుః
గొడుకులు లేని యా గొఱ్రాలికంటె - గడలేనిశోకంబు గలిగె నా కకటః
పెద్దకాలమునకు బిడ్డలులేక - తద్దయుఁ శ్రీతి విఁ దనయుఁగాఁ గాంచి
యాఱిదియుండుచో నుండ లేదయ్యః - నాఱి చెడిపోయె నకటః నాతపము
సరనాథనందనః నను డించి వీవు - కరము తెంపున ఘోరకాంతారములకు
వరిగినప్పుడె నాకు నారసిమాడ - మరణంబు దప్పించి మఱియొండు లేదు
న న్నెట్లువిడిచి కానల కేగె దింకః - నన్న నేనేమిట నడలార్చుకొందుః
నెలమిమై నిరుపదియేనుపత్సరము - లలరిపెంచితి నిన్ను నఖిలంబు నెఱుంగః
నట్టి నన్నిట డించి యెట్లు పోయెదవుః - పట్టిః సికాఱుకునై పాలించినట్టి
వివిధవ్రతంబులు వివిధదానములు - చవుట విత్తనములు చల్లినట్లయ్యెః
భరతుండు రాజైనఁ బరివారజనులు - కరుణమాలినయట్టి కైకకు వెఱచి

430

ననుఁ గొల్పవత్తురే? నరనాథునందు - చనవు లేకుండెడు చందంబుఁ జూచి.
 వాసియు వన్నెయు వై భవం బెడలి - యీనవతులలోన నెట్లు వర్తింతుఁ ?
 గైకరాజనము నేకరణి నహింతు ? - నీకార్య మిట్లాట నెఱుంగలే నైతి;
 వీనుల నీవార్త వినుటకు మున్నె - యేనేల చావనో? యినవంశతిలక;
 కడఁగి యీరాజ్యంబు గైకొని కైక - కొడుకుపట్టము గట్టుకొని యేలుఁగాక
 భూరిదుర్గములకుఁ బోవ నేమిటికి? - యూరకె నాయొద్ద నుండవే తండ్రి;
 యావనిష్ఠాదిసంయములు బాల్యమున - భావించి చూచి నీపాదపద్మములు
 జలజాతహలకులిశ వ్యజకలశ - ములు మొదలగు చిహ్నములు విరోకించి
 యీవిశ్వ మంతయు నితఁ డేలు ననిరి - యావార్తఁ గైక నేఁ డనృతంబు చేసె" 440
 నని పెక్కుతెఱుగుల నడలు కొనల్యఁ - గని లక్ష్మణుండు శోకము కోప మెనఁగ
 ముడివడుటొమలతో మొగము కెంపెనఁగ - నుడుగక దోషాన్ని లొగి మందుచుండ
 రాముమాతను జూచి రామునిఁ జూచి - సౌమిత్రి యడిదంబు జగిసింది పలికె.

—: లక్ష్మణుని శోపము - రాముని యోదాధ్యు :—

“మఁగటమి దిగనాడి మానంబు విడిచి - తగు సు త్రమక్షత్రధర్మంబు వదలి
 వాలినతేజంబు వస్తుగాఁ జేసి - యేల యీ దీనోక్తు లిట్లాడ నీకు ?
 వక్కటా! వీతజ్ఞుఁ డగు తండ్రివనపు - స్రుక్కగ ధిక్కరించుట కాదుకాక;
 కామాతురుఁడు పాపకర్ముండు వృద్ధుఁ - డేమిటి కీరాజు నింతపాటింపఁ ?
 గైకేయి కిచ్చి బొంకఁగనేర ననుచు - నీకిచ్చియొడక నేఁడెట్లు బొంకె ?
 నడరి వసిష్ఠాదు లందఱు వినఁగ - కడఁగి నిఁ బట్టంబు గట్టెద నన్ను
 పలుకు సత్యంబుగాఁ బాటింపవలదె? తలఁపంగ నది యసత్యముగాదె తొనుత? 450
 నెక్కడిదశరభుం? డెక్కడివరము? - లెక్కడి భరతుండు? నెక్కడికైక ?
 విను మేనునిజముగా విల్లెక్కువెట్టి - కొనియున్న నన్ను మార్కొన నెవ్వఁడోవు ?
 భరతుని మొదలుగాఁ బగవారిఁ జంపి - నెరసి యీపురమెల్ల నీటు గావించు ;
 హరిహర బ్రహ్మదు లడ్డమై రేని - తరమిడి తోలి యుద్ధము నేయువాడఁ,
 గమనీయకేయూరకంకజాలంకృ - తములు మనోజ్ఞ చందనవర్చితములు
 వగునాథుజమ్ముల నభిషిక్తుఁడేసి - వగతురఁ జంపుదుఁ బాల్పడి యిపుడె;
 పాటింప నావంటి బంటు గల్గియును - నేటికి సామ్రాజ్య మెల్ల వర్జింప ?
 నడవుల కేఁగెద ననునట్టి బుద్ధి - విడిచి కొనల్యకు వేడ్కలుప్పొంగ
 నెట్లనఁ గడిమిమై నిజశక్తి మెఱసి - పట్టంబుఁ బూనుచుఁ బ్రజల బాలింపు ;”
 మనవుడు రాఘవుం డనుజన్తుఁ జూచి - మనమునఁ దలపోసి మమత నిట్లనియె. 460
 “సౌమిత్రి! శూరత సమయంబు గాదు - ఈమాట మెచ్చదు హితబుద్ధి నిలుపు
 చాలు చా లీపట్ల జగములేలఁగను - పోలంగ మన కబ్బెఁ బొనఁగు కార్యమాలు

శూరత నిక్కడ చూపంగ నేల - వైరులయందును వర్తింతు గాని”
 యనినఁ గౌసల్యయు నారాముఁ జూచి - “వినుము సీతమ్మని విమలవాక్యములు
 శౌర్యంబు చేపట్టు జనులెల్లఁ బొగడ - నార్యసమ్మతముగా నవనిఁ బాలింపు
 సవతిమాటలకు రాజ్యము మాని యడవి - నివసింపఁ బోవుట నీకు ధర్మంబె ?
 నాయుట నుండుము నాదుశుశ్రూష - సేయు మింతటికంటె ఊతి ధర్మమెద్ది ?
 జనకువాక్యముసేయఁ జాలిన నీకు - జననివాక్యం బెన్న సన్నమే యన్న ?”
 యని పెక్కునిధముల నడలుచునున్న - తనతల్లి సూరార్చి తలఁ పెల్లఁదెలిపి,
 “ఏమిటి కీమాట ? లింత కోకింప - నేమిటి” కని రాముఁ డేర్పడఁ బలికె. 470
 “బలువిడి తమతండ్రి పనుపునఁ దొల్లి - చలమునఁ దమతల్లిఁ జంపె భాగ్యపుడు.
 తరగని కినుకమైఁ దమతండ్రిపనుప - సరగున నొకగోవుఁ జంపెఁ గుండినుఁడు
 తనమనోహరమైన తారుణ్య మొనఁగి - తనతండ్రిముదిమియుఁ దాలెఁ బూరుండు.
 తమతండ్రి పనుపునఁ ద్రవ్వరే తొల్లి - తమకించి నగరనందను లంబునిధిని.
 గడఁగి తండ్రిదిపంపుఁ గైకొని నాకు - నడపులనుండుట యది యెంతపెద్ద !
 నీవల్లభునిమాట నీకును నాకు - భావించి సేయుట వరమధర్మంబు.
 ఈ లక్షణుఁడు బాలుఁ డేమియు నెఱుంగఁ - జాలఁడు వీరవిచారంబె కాని”
 యని నవ్వుచును రాముఁ డనుజన్తుఁ జూచి - తనలోన శాంతమంతయుఁ దోఁపఁబలికె.
 “నీవిక్రమంబును నీభుజాబలము - నీవిలువిద్యయు నీదుబుద్ధియును
 నీమగతనమును నేటికి నకట ! పౌమిత్రి నాయెడ నదృక్తి కిదియె ? 480
 యెంత సాహసము నీ విపుడు కోరితివి ? - ఎంతటిబుద్ధి నా కీవుచెప్పితివి ?

—: శ్రీరాములు కౌసల్య సూరార్చుట :—

కొనకొని యటు వేడుకొన్నది తల్లి ; - యనుకంప లేక పొమ్మన్నాఁడు తండ్రి.
 యిల యెల్లఁజేకొని యీరాజ్యపదము - నలి నేలువాఁ డీక నానహోదరుఁడు.
 బలువిడి యెవ్వరిపై నలెదీవు - బలగర్వములు చూపఁ టాడియే నీకు ?
 నర్హి తండ్రివాక్యము సేయుకంటె - ధర్మంబు గలదె ? యీతండ్రివాక్యంబు
 త్రోయుటకంటెను దురితంబుగలదె ? - వేయవిధంబుల వెదకి చూచినను
 జనకుని పను పవశ్యము నీకు నాకు - జనకులకును జేయ సహజధర్మంబు.
 గాన నాతనిపంపు గైకొని నేను - కానలకేగుట కా దనవలదు.
 పరమపావనులైన భానువంశజుల - చరితంబు నీకు విచారింపవలదె ?
 కావలసినపనుల్ గాకేలమాను ? - దైవయత్నము లివి దాఁటంగఁ దరమె ?” 490
 యనిన లక్షణుఁ డప్పు డాబోవ ముడిగి - తనరఘురాముని తలఁపెల్ల నెఱిగి
 జడిసి యూరక యుండె ; సాధ్యకౌసల్య - కొడుకుతెంపునకు మిక్కుట మైనవగలఁ
 బొగులుచుఁ గళలచేఁ బున్నువంద్రు - దెగఁడు రాముని మోము దృష్టించి మఱియు

“నా కులభూషణ ! నాముద్దులయ్య : - నా కూర్చి కొమరుండ ! ననుగన్నతండ్రి !
 క్రేపు బాసినయావుక్రియ నిన్నుఁ బాసి - యీపమనాలుగేండ్లిందుండఁజాల ;
 నినుఁగూడి చనుదెంతు నిష్ఠురాటపుల” - కని ప్రలాపించు నయ్యంబు నూరార్చి
 యనునయాలాపదీనాన్యుడై రాముఁ - డనియె “నోయమ్మ ! యిట్లాడంగఁ దగునె ?
 పతియె ప్రాణపదంబు పతియె చుట్టంబు - పతియె దైవత మాత్మఁ బరికింప నట్టి
 పతిఁ బాసి నావెంటఁ బఱుతెంతు ననుట-మతిఁ దలంపఁగ ధర్మమా తల్లి ! నీకు ?
 పనుధేకునానతి పనుమతిభార - మెనఁగ నాభరతున కిచ్చుట తప్పె ? 500
 నవనీకుఁ డిచ్చెద నన్నవరంబు - లవిరెండు కైకేయి యడుగుట తప్పె ?
 సన్మతంబునకు నోడి యకట ! రాజేంద్రుఁడొనరంగ వరము ని బ్లోనఁగుట తప్పె ?
 మాతండ్రియానతి మది నిర్వహించి - యేతెఱంగునఁ బూను టిది నాకుఁ దప్పె ?
 చేకొని పతిపంపు చెల్లింపకున్న - నీకైనఁ దప్పడు నిక్కువం బరయఁ
 బోని కానల కేను బోయిన మిగుల - దీనుడై పొగలు పార్థివుని నీవెపుడు
 ననునయించుచు సపర్యలు నొనర్చుచును - మనసునుమ్మలికంబు మాన్పంగ వలదె ?
 దురితదూరుండు బంధురసీతిరతుఁడు - భరతుండు నాకన్న భక్తి నిన్నరయు
 నీవు కోకింపకు నీకలనైన - భావింప దశరథ పతి యొప్పుఁ దనకు
 కైకేయి విడువక కలిసి వర్తింపు - నాకు సేమముగోరి నను వీడుకొలుపు”
 మని పల్కి మ్రొక్కిన నారామచంద్రుఁ - గనుఁగొని కౌసల్య కౌఁగిట జేర్చి 510
 క్రమైడు శోకాశ్రుకణము లందంద - వెప్పుచు రఘురాము వీపున రాల
 “నడవికిఁ బోయెదే యకట ! నీ” వనుచుఁ - గొడుకుమై నిమిరి డగ్గుత్తికఁ బెట్టి
 యొక్కింత ధృతిఁ బూని యుల్లంబులోనఁ - జెక్కిటఁగన్నీరు చేత బోఁ దుడిచి
 పావనజలములఁ బ్రక్షాళితాస్య - యై వచ్చి పుణ్యాహ మపుడు సేయించి
 సురలును భేదరుల్ శ్రుతులును యతులు - తరులును గిరులును దాంతియు శాంతి
 నడులును విధులు నర్హవము నాకనము - నుదకంబు మారుతం బుర్వియు నగ్ని
 దిక్పాలకులు దశదిశలు చంద్రార్క - వాక్పతిప్రముఖులు వలనొప్ప నీకు
 స్వస్తి యెల్లప్పు డొసంగుడు” రనుచుఁ - బ్రస్తుతి జేసి యా భామాలలామ
 పొలుపొంద వేల్పులఁ బూజించి రాము - వలచేత నొకరక్ష వలనొప్పఁగట్టి
 “యలిగి వృత్రాసురు ననిఁజంపఁబోవు - బలభేది యగు వజ్రపాణికి దొల్లి 520
 యేమంగళము లిచ్చి రెల్లదేవతలు - నామంగళములు నీ కగు రామచంద్ర !
 యరుడుగా దివి నున్న యమృతంబుఁ దేరఁ - గరమొప్ప సరిగెడు గరుడున కర్థి
 నేమంగళము లిచ్చె హితమతి వినత - యామంగళములు నీ కగు రామచంద్ర !”
 యని రాముడీయించి యక్కునఁ జేర్చు - కొని మస్తకంబు మూర్కొని నిండుమదిని
 అవిసినఁ దమతల్లియడుగుల తెఱఁగి - యనుజన్త సహితుఁడై యచ్చోటు వెడలి

యభిషేకవిష్ణువృత్తాంతంబు దెలిసి - సభికులు రాజులు సచివులు సకల
 పౌరులు శోకింపఁ జాదచారమున - చారుచామరసితచ్చత్రముల్ మాని
 యనురాగ మందుచు నంత రాఘవుఁడు - తననగరికి వచ్చి తగవొప్ప మెఱసి
 యంతఃపురంబున కరుగుచో సీత - యింతులు దానును నెడు రేగుదెంచి
 తనుఁజూచి మది విన్నదనముఁ గైకొన్న - ఘనుని రాఘవుఁ జూచి కడుఁ జిన్నవోయి.
 “యది యేమి ? నాప్రాణహృదయేళ ! నీకు - వదనాంబుజము కడు వాడు పాటినది ?
 గట్టిగాఁ బుష్కయోగము దప్పకుండఁ - బట్టంబు గట్టినే పార్థివేశ్వరుఁడు,
 సోమమండలముతో జోడగు గొడుగు - నీమోముదమ్మికి నీడుగా దేల ?
 చామరద్వయము పార్శ్వంబులఁ దనరి - యేమొకో మనపట్ట పేనుంగు రాదు ?
 శ్రీరామ ! నీమోళి సేనఁబ్రా లెవ్వ - పౌరులు నినుఁగొల్చి బలిసి రారేల ?
 దుందుభీపటహాది తూర్వఘోషములు - వందిమాగధుల కై వారంబు లెవ్వ ?
 యభిషేకదినము నేఁ దదిప ! నీయందు - శుభరాజవిహ్నుముల్ చూడంగ లేవు.
 సౌమిత్రిమోమునఁ జాల దుల్లాస - మేమిచందమొ ? నాకు నెఱిఁగింపుఁడిప్పు”
 డని పల్కుసీతముద్గలాపములకు - మనమునఁ గుంది యాచూనినిఁ జూచి 540
 “మునులకు నృపచిహ్నుముల గొడవేల - విను మది యెట్లన్న వివరింతు నీకుఁ
 గైక మాతండ్రి నత్కారించి తొల్లి - గైకొన్నవరములు కాంక్షించి నేఁడు
 కొడుకుఁ బట్టముఁ గట్టుకొని రాజ్యమేల - నడవుల నన్నుండ నడిగెఁ గావునను
 ధరణి పాలింప నా తమ్ముని భరతుఁ - గరమొప్పఁ బట్టంబుఁ గట్టెద ననియె
 పనివడి యడవులఁ బదనాలుగేండ్లు - జనకుశాసన మేను జరియింప వలసెఁ
 దల్లిదండ్రులమాట తప్పక సేయు - బల్లిదునకును సంపదయును గీర్తి
 నాకరోకాదినానావిధపుణ్య - లోకంబు లరచేతిలో నుండుఁ గానఁ

—: శ్రీరాముఁడు సీతతో తన యభిషేకభంగ మెఱిఁగించుట :—

గావునఁ బరియాజ్ఞ కానల సలిపి - యే వచ్చునందాఁక నిందివరాక్షి !
 గురువుల వగలచేఁ గుండక యుండఁ - బరిచ్యు లొనరించి భక్తితోఁ గొలుపు
 చిత్తంబులోన నాసేమంబు గోరు - ముత్తమశీలవై యుచితధర్మములు
 వనిత ! యమృలమౌల వర్తింపు” మనిన - జనకజ యారామచంద్రునిఁ జూచి
 కదలినమతిఁ బ్రీతి గాలిచేఁ గదలు - కదళిచందంబున గడగడ వజ్రకి 550
 బెదరి డగ్గుత్తికఁ బెట్టి పెన్వగలఁ - జెదరి యంతంతకుఁ జెలువేది పరితె.
 “ఇదియె నిశ్చయ మైన నేను మీవెంట - వదలక పయనమై వత్తు నీక్షణమె,
 వినుఁ బాసి యే నిల్వనేరఁ బ్రాణములు - ననుఁబట్టనేరవు నాప్రాణనాథ !
 యడవులకేనును నర్థితో వత్తుఁ - దోడుక పొ” మ్మనఁ దూలి రాఘవుఁడు
 “కమలాక్షి ! యడవులఁ గందమూలములు - నమలి రానేలల నడచుచు నీవు

నారచీరలు గట్టి నడచుచు వగలఁ - గూరుచుఁ బేరెండకును గాలి కోర్చి
 నేలఁబవళించి నిచ్చలు వర్ణ - శాలలలో నుండఁజాలుదే యకటః
 కోమలదేహపు గోలపు బేల - వేమియు నేపాటు నెఱుఁగవు నీవు
 తలఁప నక్కజమైన దంతులు పులులు - నెలఁగులు తోదేళ్లి నిట్టులుకరులు 560
 పాములు గాములుపైఁబ్రాకునెట్టి - చీమలు గిరిగుహాసీమల దరుల
 యురుల నిష్టులలతాశ్చర్యమార్గముల - విరసకంటకలతావృక్షమార్గముల
 దలఁప వక్కజమైన దారుణాటవుల - మెలఁగుట యక్కటాః మేదిసీతనయః
 కావునఁ గౌసల్య కడ నుండు మీవు - సేవింపు మాసాధ్వీ చిత్తంబు వడసి
 గృహదేవతలఁ గొల్వొ కీర్తింపు నన్ను - సహరహంబును మామయడుగుల కెఱఁగు
 భరతుండు నిను మాతృభావంబు గొలుచుఁ - బరునంబు లాతనిఁ బుత్రులకు మఱిః
 యిదె పోయి పదునాలుగేండ్లు నిండించి - ముదమొప్పఁ జనుదెంతు ముగుదః చింతిలకు
 మనవుడుఁ బ్రణయశోకాత్తయై రాముఁ - గనుఁగొని సీత నిక్కము విన్నవించె.
 “పతులుగావించినభాగ్యంబు లైన - సతులను రక్షించు నష్టదం బెనఁగ 570
 నాపాలివిధుఁ డన్న నాదైవమన్న - నాపుణ్యగతి యన్న నరనాథః సీతెః
 ఘనతపస్వర్గభోగము లనేకంబు - లనుభవించుటకంటె నతిభక్తితోడ
 నిశ్చలమనమార నీవదాంబుజము - లచ్చుగాఁ గొలుచుట యది నాకు సుఖము
 నృపవర్యః నీవున్న నిష్ఠరాటవుల - యుపవసంబులు నాకు సూహించి చూడ
 జగతీశః విను విష్ణుసముఁ డైన నీవు - జగదేశవిక్రమశాలివై పరఁగఁ
 గరమొప్ప నీరక్ష గలిగిన నన్ను - సురరాజు తలయెత్తి చూడంగ వెఱచు.
 నారచీరలు గట్టి నడచి నీతోడ - నారంగఁ జనుదెంచ నట నీవు చూప
 నమరంగఁ జూచెద నదులు నదులు - కమలాకరంబులు కడువేడ్కతోడ
 పాయనియందును పరఁగ నూతైన - వేయైనఁ గానిమ్ము విపినంబులందు
 నన్నుఁ దోడ్కొనిపోమ్ము నరనాథ” యనిన - నన్నాతిఁ గనుఁగొని యతఁ డిట్టులనియె
 “అనిశంబు నతిదురంతాయాస మైన - వనవాస మేటికి వనజాక్షిః సీకుః
 నీయందుఁ జిత్తంబు నిలిపి నిన్నునిది - పోయి కావించెద భూపాలుపనువు
 వనమేడ నీవేడ వనిత నిన్నేడఁ - గొనిపోయి దుర్గముల్ కుటిలమార్గముల
 నారామవనకేశికర్ణంబుగాని - ఘోరాటవులయందు గ్రుచ్చురఁ దగునెః
 పెల్లక్రూరవృకాళి పృథువుండరీక - భల్లూకసింహాది బహుమృగావళులు
 మూకశాకానేక ఘోరహంకార - కాకోలఱిల్లికా కర్కశధ్వనులు
 మానక వర్తించు మఱి భయం బొదవ - నీనీడ తక్కు నీ వెందున వలదు”
 నావుడు విని సీత నరనాథుఁ జూచి - నీవుండఁగా నాకు నిర్భయం బధిపః
 వనభూమిఁ దిరుగుదు వరుసతోఁ గూడ - దని నాకుఁ జెప్పినా రా వేదవిదులుః

కాన నీవిధమునఁ గాంతారమునకు - భానుకులేశ! నీపాదముల్ గొలిచి
 వచ్చెద నన్ను రావల దనవలదు - వచ్చిన మదిని నాభక్తియుఁజూడు” 590
 మని పాదములఁబట్టి యడలంగ వగచి - యనుమతింపమిఁ జూచి యతిదీన యగుచు
 “యెఱిఁగి నేచేసితి నే మున్నుతప్పు - మఱచి చేసితి నేను మన్నింపు నన్ను
 పటుశిలకుటిలక ప్రచురదేశములు - నట నిన్నుఁ గొలిచిరా నలఁతయు లేదు
 కరుణమై నీవిచ్చుకందమూలములు - నరుదార నమృతంబు లవియును నాకు
 భావించి చూచినఁ బ్రాణబంధుఁడవు - నీవె కావున వత్తు నీతోడఁ బ్రీతి
 జనకుఁడు చింతింప జనని చింతింప - చనునిష్ఠులగుబంధుజనులు చింతింప
 జననాథ! నహధర్మచారిణియందు - జనకునిచే నగ్నిసాక్షిఁ గైకొంటి;
 జనలోకనుతుఁడవు - నత్యనంధుఁడవు - నను దింది నీకుఁ గానల కేగఁదగునె ?
 యెన్నిదుఃఖము లైన నెన్నికఁగాదు - అన్నియు సౌఖ్యంబు లగును నీదయను
 ఈవాడ లీమేడ లీబంధుబృంద - మీవస్తుసంపద లీజీవనంబు 600
 నీవు లేకున్నచో నిస్సార మరయ - గావున నిచట నేకరణి వేగింతు ?
 సావిత్రి యనుపుణ్యసతి తనవతిని - సేవించినట్టి యా చెలువున నేను
 నీవెంటఁ జనుదెంతు నీనీడఁ బోలె - నావంటిసాధ్వికి నదియె ధర్మంబు
 వినుఁజాని యిచ్చట నిమిష మేనోర్వ - వనముల వినుఁగూడి వర్తింపనేర్తుఁ
 బదునాలుగేం డైల పాసెద నిన్ను - కదిసి వెయ్యేండ్లైనఁ గడువేడ్కఁ గొలుతు
 నతులకుఁ బతులకు జను లెంచఁదగిన - మతము ప్రతిష్ఠింపు మఱి వేయునేల
 నీవరణ్యములకు నిట నన్నువిడిచి - పోవుట నిజమైనఁ బోవుఁ బ్రాణములు
 నలుకమైఁ గాదేని యగ్నిచే నైన - జలముచే నైన విషంబుచే నైన
 యేచినవగలతో నిటఁ జత్తు నేను - నాచూపు దించిపో నను దించిపోకు”
 మని ప్రలాపించుచు నడుగులమీఁదఁ - జనకజఁ బడియున్న చందంబు చూచి 610
 కరుణతో నల్లనఁ గరపల్లవముల - ధరణీశతనయుఁడా తనుమధ్య నెత్తి

—: నీత రాకకు శ్రీరాములు సమ్మతించుట :—

“యలివేణి నినుఁ జాని యావనంబులను - నలువంద విహరింప నాకిచ్చలేదు,
 నినుఁ దోడుకొని పోదు; నీవు నావెంట - చనుదేరఁ గుళంబు నకలంబు నాకు.
 విష్ణుల నీచిత్త మెఱుంగంగఁ దలఁచి - యిష్టుట లాడితి నేతెంతుఁగాని”
 యనుచు నారఘరాముఁ డతికృపామూర్తి - జనకజరాకకు సమ్మతించుటయు
 వలయుదానంబులు వరుసఁ గావింపు - నెలఁత! నీ వనవుడు నెప్పునంబలరఁ
 గాంచనరత్నాదికంబు లైనట్టి - యంచితదానంబు లమ్మహీసుతయు
 వరుస ప్రయంబగువారల కెల్ల - కరమర్థి నందందఁ గావించె నంత.

ధరణీకుడును సుమిత్రాపుత్రుఁజూచి - చేర రమ్మని రామచంద్రుఁడిట్లనియె
 “నాతోడ నీవు కానకు వచ్చెదేని - నాతోడ నినుఁ బాసి నానావిధముల 620

మిడుకుకొనల్య సుమిత్ర రెవ్వార - లుడు కార్చి పోషింతు రెవ్వరు భక్తి
 మనమిద్దఱముఁ జన్న మనతండ్రిభక్తి - ననుదినంబును నెవ్వ రరయువా రిచట
 మొదలన సవతిపై మ్రొక్కుఁ గైకేయి - మదిలోన నీరాజ్యమద మింకనొదవుఁ
 బేర్చి చూపుచు దుఃఖపెట్టునో కైక - ధర్మంబు తలపోసి తగవేల నడుపు
 నటుఁగాన నే వచ్చునందాఁక నీవు - నిట నుండఁదగు” నన్న నెంతయుఁ గనలి
 యావేళ లక్ష్మణుఁ డన్ననిశ్చయము - భావించి తన పాణిపద్మముల్ మొగిచి
 “యప్పుడు నన్నురా నానతి యిచ్చి - యిప్పుడు వల దను టేమికారణము ?

కొనల్య కృపరక్ష గాక నారక్ష - యాసుమిత్రకు నేటి కాలేజ మరయఁ
 బదివేపురకు నున్నిపట్టు నీవెలుఁగు - నిదియేల చింతింప నిట రామచంద్ర
 భరతుండు నీదెన భయమునఁ జేసి - తిరముగాఁ గొనల్యదేవికి భక్తి 630

కరము సుమిత్రకుఁ గావించునటుల - నిరవొంద నటుఁగాన నేనిందు నిలువ
 బాణబాణాననపాణినై వెనుక - దూఱీరములుఁ బూని దుర్గమాటపులఁ
 బొందుఁగా మిమ్ము నిమ్ములఁ గొల్వవలయు - గందరూలాదులు కడకఁ దేవలయు
 నటఁ దృణవర్షాదు లరసి మీరుండు - కుటజమువజ్జుగాఁ గూర్చంగవలయుఁ
 బదనాలుగేండ్లును బగలును రేయి - నిదుర వోవక సేవ నెఱి సేయవలయు
 వచ్చెద నే” నన్న వసుదేవుఁ డతని - నిచ్చమైఁ గైకొని యింపుదక్కొత్త
 “వలయుబంధుల నెల్ల వరుస వీడ్కొనుము - వలనొప్పుగా మున్ను వరుణదేవుండు
 మనతండ్రి కిచ్చిన మహితచాపమును - ఘనశరశ్రేణులు గలకవదొనలు
 కర మభేద్యం బగు కవచంబు పసిఁడి - పరుజలఁ జెన్నొందు పటుకృపాణములు
 కొనిరమ్ము” నా నేగి కొమరార బంధు - జనుల వీడ్కొని శత్రుశాలకు నరిగి 640

యాయుధంబులు గొంచు నరుగుదెంచుటయు - నాయతాత్మఁడు రాముఁ డనుజన్మజూచి
 “తమ్ముఁడ ! వినుమెల్ల ధనముల నేను - నెమ్మి నిచ్చెద ధరణీపరవరుల
 మహితపురస్థుల మనకింపులైన - సహజభృత్యుల వర్ధి జనుల రావింపు
 మావేళ నర్హుండు నఖిలజ్ఞుఁ డైన - యావసిష్ఠనిపుత్రుఁ డయిన సుయజ్ఞ
 మొదలైనపుత్రుల ముదము చిత్తమునఁ - బొడలంగ నతిభక్తిఁ బూజింపవలయు
 మఱియుఁ దక్కినవారి మన్నింత మెల్ల - తెలుగుల నక్కఱ తీర నర్థులకు”
 ననవుడు లక్ష్మణుం డొఁగాక ! యనుచు - మునిపుత్రునింటికి ముదముతో నరిగి
 రామువాక్యముఁ జెప్పి రమ్మన్న నతఁడు - నేమంబు లన్నియు నిష్ఠతోఁ దీర్చి
 పౌమిత్రిసహతుఁడై చనుదేరఁ గాంచి - రాముఁడు వినయాభిరాముడై తాను
 నెలమిమై సీతతో నెదురుగా వచ్చి - యలఘుకేతోమూర్తి యైనముసింద్రుఁ 650

గొవివచ్చి గద్దెయ కొమరార నునిచి - వినుత్వా పాద్యముల్ వేడ్కతో నిచ్చి
హారకుండలవలయాంగదకటక - చారుకోటీరాడి సకలభూషణము
మాతులుం డొసగిన మదగజేంద్రంబు - ఖ్యాతి శత్రుంజయఘ్నము మొదలైన
కరిసహస్రంబును కమనీయరత్న - సురుచిరదివ్య వస్తువు లెల్ల నొసఁగి
బహుభూషణము లిచ్చి పయవయి తోన - మహనీయరత్నముల్ మానుగా నిచ్చి
పసిఁడి యేర్పడఁ బుచ్చి పదికోట లొసఁగి - యశమానవస్తువు లన్నియు నొసఁగి
యిచ్చినఁ గైకొని హృదయంబులోన - నచ్చెరు వడరంగ నధికమోదమున
నారాజమిడునంబు నతఁడు దీవించె - నారంగ రఘరాముఁ డప్పుడు మజ్జయు
నెడవక భండార మెల్లఁ దెప్పించి - తొడరి దీనులకు నర్థులకుఁ జేదలకు
చెలిమి సగవ్య కౌశికు లనువారి - కిల రత్నరాసు లనేకంబు లొసఁగి 660
మొగి వసిష్ఠాదిసన్తు నిజనంబులకుఁ - దగు తపస్సులకు నర్థము లొప్ప నిచ్చి
వందిమాగధులకు వరదానశక్తు - లెందును బొగడంగ నిలుచార నిచ్చి
పేదసాదలకును పృథ్విదేవతల - కాదట బంధుమిత్రాశ్రితావళికిఁ
బిన్నుగా నిబ్బంగి బహుదానతతులు - సన్నుతమతి నిచ్చి సౌమిత్రిజూచి
“సీవును దానంబు నెమ్మిఁ గావింపు” - నావుడు నారాజనందనుం డలరి
ఘటజన్తుగౌశికుఁ గార్గు శాండిల్య - నటకు రప్పించి పెక్కర్థంబు లిచ్చి
వీరువా రన కెల్ల విధముల వారు - నారంగ నెవ్వరే మడిగిన నిచ్చె;
ధరణీకుఁ డాతనిఁ దనబుద్ధియలరఁ - గరమొప్ప నతిమహా కల్యాణియైన
యీయరుంధతికి సుయజ్ఞానిసతికి - నాయతం బగుభక్తి నప్పుడు సీత
తనభూషణము లిచ్చి తనయర్థ మిచ్చి - తనయంటఁ గల వస్తుతతు లెల్లనిచ్చె. 670
నప్పు డరుంధతి “యకట యిక్ష్వాకు - లిప్పాటు పడుచుంట నిటుఁ జూడఁదగునె?”

—: శ్రీరాములు త్రిజటాఖ్యునకు గోవుల నిచ్చుట :—

యని వసిష్ఠ నడుగ నస్తుహామౌని - తనబుద్ధి నెంతయుఁ దలపోస చూచి
“యేరూపమునఁ బోవ దిది దైవయోగ - మూరకుండుము చూచుచుండుద” మనియె
ఆవేశఁ ద్రిజటాఖ్యుఁ డనువిప్రుఁ డడరి - జీవనస్థితికినై చేనుదున్నుచును
ఘోరంపులేమిచేఁ గుండుటఁ జేసి - పేరానఁ దత్ప్రతి బిడ్డలఁ గొంచు
నతిసం భ్రమంబున నదోబి కరిగి - తతిగొనఁ బనిపేయు తద్భర్తఁ జూచి
“యేల యీనాగేలు హృదయంబుచివుర - నేల యీగుద్దలి యిటఁ బొత్తివైచి
రమ్ము చెప్పెద నేఁడు రామచంద్రుండు - సన్తుదంబున నర్థిజనులకునెల్ల
ద్రవ్యతండంబులు దయతోడ ధనము - నెవ్వ రేమడిగిన నిచ్చుచున్నాఁడు.
సేకుటుంబము చెప్పి సీపేరు చెప్పి - కాకుత్స్థపతిచేతఁ గామితార్థంబు 680
వేవేగ చని సీవు వేఁడుకొ” మ్మనిన - నావిప్రుకోర్కెలు వందంద విగుడఁ

జనుడెంచి యారామచంద్రు నీక్షించి - తనరంగ దీవించి తా నిట్టులనియె.

“పేదవాడను సుతుల్ పెక్కండు గలరు - లేదు ద్రవ్యంబును లేశమాత్రమును నను నీవు రక్షింప నరనాథః వలయు” - ననిన నారఘరాముఁ డావిపుఁ జూచి

“యావులమంద లయ్యాః యున్న విపుడు - నీవు నీచేముష్టి నిజశక్తి మెఱసి

యెండాఁక నేసితి వీలోని పతుల - మంద నీకె” యటన్న మది సంకస్థి

యటచి ధోవతి మొలనంట బిగించి - కుటుచై నశిఖముడి గొని యాడుఁ గఱచి

నరములఁ బ్రాణముల్ నరి నంటఁబట్టి - కరమునఁ బాపాణకలితుఁ డై యపుడు

శ్రీరమాధవు నెంచి శ్రీరాము నెంచి - బిరబిరఁ దనముష్టిఁ బెట్టుగాఁ ద్రిప్పి 690

యురమున జందెము నుట్టుతలూఁగ - సరయువు దాఁక విచ్చలవిడి నేసె.

బ్రతుకుజీవన మని బ్రాహ్మణుం డట్టి - మొదపుల గొన్న రాముఁడు చోద్యమంది

“మఱి వేయుగోవుల మహితవస్త్రముల - నఱలేక యిచ్చెద నడుగును” యనిన

జన్నంబునకు నీవు చాలినయర్థ - మెన్న నెక్కుడుగాను నిష్టుండు నడుగఁ

దనియంగ నిచ్చినఁ దద్దయు నలరి - తనపత్నితోఁగూడ ధనములు గొనుచు

సంతోషమున నటఁ జనెఁ ద్రిజటుండు - సంతట రఘరాముఁ డనురాగ మెసఁగఁ

గృతకృత్యుఁడై వచ్చి గృహదేవతలకు - చతురుఁడై మునులకు నదృక్తి మ్రొక్కి

యారీతి రఘరాముఁ డెల్లవస్తువులు - కోరినవారికిఁ గోరిన ట్లానఁగి

మును జనకునియజ్ఞమున వరుణుండు - తన కొనంగిన తనుత్రాణకోదండ

ఘనతరతూణీర ఖడ్గాయుధములు - తనకులగురునింట దాచుటఁజేసి 700

యనుజుచేఁ దెప్పించి యవి ధరియించి - జనకజాలక్షణసహితుఁడై వెడలి

రాజనౌద్దకు వేగ రాజవిహ్నుంబు - లోజఁ గానక పౌరు లుల్లంబు లలర

రాజవీధులనుండి రచ్చలనుండి - రాజితోన్నతసౌధరాజిపైనుండి

పుట్టినశోకాగ్ని పొగలుచుఁ గొంద - టిట్టిదుర్దశ కర్లుఁడే రాముఁ డనుచు

నెందు రాముఁడు వోయె నింక నందఱము - నందె పోదముగాకః యని కొందఱరుగ

కొందఱు రాజన్యకుంజరు వెనుక - మందిరంబులు డించి మన మెల్లఁ జనఁగ

నేపార సౌంపెల్ల నెడలి పాడైన - యీవట్టణము కైక నేలని వ్వునుచుఁ

బరికించి కొందఱు ప్రజ బీపురంబు - పొరిపొరి నెలుఁగులు పులులు సింగములు

వక్కలు వరకులు నలిపిశాచములు - పెక్కుభూతంబులు ప్రేతసంఘములు

పాయని యడవిలోఁ బతి రాముఁ డున్న-యాసురజ్యము పురం బగు నంచుఁ బలుక

క్రందయ్యె బహువిధాక్రందనరవము - నందంద వినుపింప నధికదైర్యమున 710

—: శ్రీరాములు సీతాలక్షణగమేతుఁ డై దశరథునివద్దకు వచ్చుట: —

జగతీకునగరికిఁ జనుడెంచిమఱియుఁ - దగ సుమంతునిఁ గాంచి ధరణీశుతుఁడు

వినిపింపు మారాక విభునితో ననినఁ - జని శోకమునఁ జాల సంతాపమందు

రాజేంద్రుఁ గనుఁగొని రామలక్ష్మణులు - పూజితచరితఁ యౌ భూతనూభవయు
 వచ్చినా రని చెప్పఁ బడి మూర్ఛవోయి - చెచ్చెఱఁ దెలివొంది చెందినవగల
 నల్లన గద్దియ నాసీనుఁ డగుచు - నుల్లంబులో దైర్య మొక్కింత నిలిపి
 “వత్తును గాక నావనితలు వింక - వత్తురు గాక : నీవరపుత్రుఁజూడ”
 ననుచు డగ్గుత్తిక నల్లనఁ బలుక - విని యాసుమంతుండు వినయంబుతోడ
 నంతఃపురంబుల కరిగి యారాజు - నింతుల మున్నూట యేబండ్రఁ దెచ్చె
 మఱి పోయి యారామమహాసీయజేజు - తెఱఁగొప్పఁదోడ్కొని తేర నీక్షించి
 యాలింగనము సేయ నర్థితో లేచి - యాలోన రాలేక నవనిపైఁ బడియె. 720
 నంత నాశ్రీరాముఁ డారాజుఁ బట్టి - యెంతయుఁ బ్రేమచే నెనఁగంగఁ దిగిచి
 తొడలపై నిడికొని దుఃఖింపఁ గొంత - వడికి చైతన్యంబు వచ్చి కూర్చుండి
 తనుఁజూచుచున్న యాతండ్రి నీక్షించి - జననుతుం డగురామచంద్రుండు వలికె.
 “ననఘాత్త : నీదుసత్యము నిల్ప నేను - వనభూములకుఁ బోవువాడ నౌ బెఱిఁగి
 యీసాధ్వీ జనకమహీపాలతనయ - యీసుమిత్రాపుత్రు లిద్దఱు మిగుల
 వల దని యే నెంత వారింప వినక - నలరి తామును బయనమై యున్నవారు.
 గాన వీరలునేను గానలకేగ - నానతి” వ్వునుటయు నానరేశ్వరుఁడు
 మదిఁ దూలి “కైకేయిమాటకు నిన్ను - నదయతఁ బొమ్మంటి నకట : కొనలకుఁ
 జేకొని నామాట సేయంగ నేల - నీకెట్లు నందన : నీవు నీయంతఁ
 జెన్నొంద రాజ్యంబు సేయుదు గాక” - యన్న నా మాటకు హస్తముల్ మొగిచి
 “తలపోయ గురుఁడవు ధారుణీపతివి - ఎలమిమై రక్షింప నిల బాంధవుఁడవు
 నటుగాన నీవాక్య మర్థితోఁ జేయ - నిట నాకు నానతి యిచ్చి నన్ననువు
 సత్యసంధుఁడ వైన జనలోకనాథ : నిత్యంబుగా నేల నిఖిలలోకములు”
 ననిన “దీర్ఘాయువు సత్యంతకుభము - వినుతయశంబును విమలవిక్రమము
 నకళంకధర్మంబు నమరంగఁ బొందు - మొకజాభయును లేక యుండు మోపుత్ర :
 యారంగ నన్నును నరయ మీతల్లి - నీరాత్రి చూచి నీవెల్లి పొ” వ్వునిన
 “నేఁ డేమి యెల్లమి నిలువంగఁ దగదు - నేఁడు పోయెన మన్న నెమ్మి వీడ్కొలుపు
 నరనాథ : నాయాగి నాతమ్ముడైన - భరతుండు వసుమతిఁ బాలింపనిమ్మ.
 వగవు నీ కిటమీకు వల” దన్నరాము - తెగువకు దళరథాధిపుఁడు శోకించి 740
 “నీవంటి సత్పుత్రు నిఘరాటపుల - కీవెంటఁ బొమ్మన నెట్లు నోరాడు ?
 కైకేయిమాట కడుమోసపోతి - గా కటకట :” యని కరుణఁ దానేడ్చు
 నంతఃపురాంగన లందఱు నడల - నంతఁ గౌసల్యయు నాసుమిత్రయును
 వంతల వ్రాలుచు వగలఁ దూలుచును - వింతగా భువిఁ జేరి విలపించుచుండ
 నవుడు సుమంత్రఁ డయ్యతివలయేడ్చు - నృపుశోకమును జూచి నిట్టూర్పుఁ బుచ్చి

ఘనతరళోకసంకలితుడై తైకఁ - గనుఁగొని పలికె మత్కటకోపుఁడగుచు
 “నీయత్నమునఁ గదా నృపునకు మాకు - నీయవస్థలు వచ్చె నేమనఁగలను ?
 పతిహితం బేమియుఁ బరికింప వెట్టి - నతివైతి వకటః రాక్షసిని సీవరయః !
 సీతల్లి యట్లనే నీవు ప్రాణేశ - ఘాతీ వయ్యది యెట్టిగతి యన్న వినుము
 సకలభాషలు నీదుజనకుఁ డెఱుంగు - నొకనాఁడు మీతల్లియును దాను శయ్య
 నొలుపుగా శయనించి యొకకీటవార్త - యెఱిఁగి యాతఁడు నవ్వ నెద సంశయించి.
 “యది యేల నవ్వితీ” వెఱిఁగింపు మనిన-“నది చెప్పినను బ్రాణహాని యొనిపుడు”
 ననవుడు “నీప్రాణహాని కే వెఱవ - వినుపింపు” మనిన వివేకించునతని
 నదియె తప్పని వెళ్ళ నడఁచె మీతల్లి - యదిగాన నాచండి కాత్మజువైన.
 సీతేల కలుగు మానితపతిహితము - ఓత్తెక !” యనిన నాయువిద యెంతయును
 దలవించి కొండొకతడవు చింతించి - పలికె నాదశరథపతిఁ జూచి యపుడు
 “మున్నుమీకులమున ముఖ్యుడై సగరుఁ - డున్నతకీర్తియై యుర్వి నేలుచును
 ననమంజసుందను నగ్రనందనుని - గౌసరక పురివెళ్ళఁ గొట్టఁగా లేదే :
 రామచంద్రుని నీ వరణ్యభూములకుఁ - దామసింపక పంపఁ దప్పేమి దీన ?”
 నన విని దశరథుం డధికశోభి - మునిఁగి స్రవ్యత్తరంబున కోపకున్న
 నపుడు సిద్ధార్థకుం డనుమంత్రివరుఁడు - కపటాత్మరాలైన కైక కిట్లనియె. 760
 “అనమంజసుండు దర్పాతిరేకమున - నెసఁగఁ బట్టణములో నెల్లబాయరను
 సరిపట్టి కట్టి యాసరయువులోన - బరువడి వైవంగఁ బొరు లందఱును
 సగరునితోఁ జెప్ప జనహితంబునకుఁ - దగవు చింతించి యాతనయుఁ బోనడఁచె -
 సీరామునం దొక్క యెగైనఁ గలదె ? - చారువ ర్తనగుణసౌజన్యఁ దీతఁడు,”
 నావుడు “సత్యంబు నాతోడఁ బలికె - గావునఁ దండ్రివాక్యము సేసె సుకృతి
 యగుఁగాక ! రఘరాముఁ” డనవుడు కైక - తెగువకు దశరథాధిపుఁడు శోకించి
 చాల సంతాపించి జడిగొన్న వగలఁ - దూలుచు నానుమంత్రునిఁ జూచి పలికె.
 “ధనముల మణుల గోధనముల బంధు - జనముల నవరోధజనముల హితుల
 విజయచిహ్నంబుల విలసిల్లుచున్న - గజముల రథముల ఘనతురంగముల 770
 విజముగా వేఁటకు నేర్పుధీవరులఁ - బ్రజలమంత్రుల రామభద్రునివెనుక
 వెడలింపు మీరిత్త మీదు కైకేయి - కొడుకు బట్టము గట్టుకొని యేలుఁగాక !”
 యని యిట్లు దశరథుం డాడువాక్యములు - విని కైక గోపించి విభుఁడూటి పలికె.
 “రాజపుంగవ ! నీవు రామచంద్రునకు - రాజిల్లు నీసర్వరాజ్యసంపదలు
 నిచ్చి పాడై యున్న యీపురం బేల - యిచ్చెదు భరతున ? కీపల్కాలేల ?
 పౌమిత్రియును దాను జనకనందనయు - రాముఁడు నారచీరలు గట్టి ప్రితి.

నేను జూచుచునుండ నెల్లభోగములు - మాని దుర్గములఁ గ్రమ్మఱఁ జోవకున్న
 బొసఁగదు నీయివి బొంకు నీవలుకు - వసుధేశ : నీవిచ్చు వరము నేనొల్లఁ :
 దప్పితి వీ''వన్న. దశరథాదీశుఁ - డప్పుడు మూర్ఖిల్లి యవనిపైఁ ద్రెళ్లె ;
 ధరణిపై నట్లున్న తండ్రినిఁ జూచి - పరితాప మందుచుఁ బలికె రాఘవుఁడు.
 “విలమ్మ ! కై కేయి ! యిచ్చుహారాజు - తూలఁ బోఁ బలుమాటు దూఱనాడెవఁ : 780
 గురుఁడును రాజు నాకూరిమితండ్రి - పరమదైవం బిట్టి పతి నన్నుఁబనుప
 విషమైన మ్రింగుదు విఫలాగ్ని నైన - విషధియైనను జొత్తు వేడ్కతో నేను ;
 వసమున మునులతో వర్తింపుమన్న - ననుమతింతుట నాకు నదియెంతపెద్ద”
 యన విని దశరథుఁ డావాక్యములకు - మనమునఁ గడుఁదూలి మఱి కైకఁజూచి
 “విను మేను రాజ్యంబు విడిచి యీరాము - వెనుకఁ బోయెదను నీవివంబుతోడ
 భరతు నయోధ్యకుఁ బట్టంబు గట్టి - ధరణి యేలుదుగాక ! తగవేల ?” యనఁగ
 నామాటలకు రాముఁ డధిపుతో ననియె - “భూమిశ ! నిర్జనభూమియై పరఁగు
 నవ్వనంబును నాకు నర్హమై యుండు - నెవ్వరు నాతోడ నేటి కేలేర ?
 నారచీరలు దెచ్చి నాకిందు వాని - నారంగ ధరియించి యదవులలోన
 వదునాఁగెండ్లును బరఁగ నీయాజ్ఞ - వదలక వర్తించువాఁడను నేను 790
 దే నారచీరలు దేవి ! నా” కనిన - నానాతి నిర్లజ్జయై తానె యపుడు
 ముదమంది మదిలోన మొగమాటలేక - మది చలించక నభామధ్యంబునందు
 నారచీరలు దెచ్చి “నరనాథపుత్ర ! - గారవంబున నీవు కట్టుకొ” మ్మనుచుఁ
 బేరెలుంగునఁ బల్కఁ బ్రియముతో రాముఁ - డారాజనభయును నా రాజు నడల
 నాత్మలిచే నున్న యివి పుచ్చుకొనుచు - భాతిగా మున్నున్నపటుములు విడిచి
 నారచీరలు గట్టె నయముతో నపుడు - నారంగ ధరియించె నాలక్ష్మణుండు ;
 సీతకు నానారచీరలురెండు - చేతనిచ్చినఁ గొని చిత్తంబులోన
 కలఁగి రామునిఁజూచి “కాంతారవాసు - లెలమిమై నీచీర లెట్టుగట్టుదురొ ?
 మును” లంచు నొక్కటి మూపుపై వైచి - తనరార నొక్కటి తనకేలఁదాల్చి
 కట్టనేరక మది గలఁగ నారాముఁ - డట్టిచందముఁ గాంచి యాపువ్వుఁబోణి 800
 ఘననితంబమునఁ బొంకముమీఱఁ గట్టఁ - గని రాజసుతులు రాఘవుని వీక్షించి
 “నారచీరలు గట్టి నరనాథపుత్ర ! - యీరాజవరపుత్రి సీసీత నెట్లు
 దారుణగతి నిట్లు తాపసిఁ బోలి - హేరాటవికి నీవు కొనిపోవఁ దగునె ?

—: వసిష్ఠుఁడు కైకతోఁ గరినోక్తు లాడుట :—

“మామాట మన్నించి మాయొద్ద నునిచి - సౌమిత్రియును నీవుఁ జనుఁడు కానలకు”
 వనఁగ వసిష్ఠుండు నలుకతోఁ గైకఁ - గనుఁగొని “కులనాశకారిణి వీవు
 భూపాలకుని మోసపుచ్చితి కాన - నీపాప మరయంగ నెందును గలదె ?

రాజవత్సులయొద్ద రమురామునాజ్ఞ - నీజనకజ నుండని మ్మట్లకాగ
 వల దన నేల యీవై దేహించనగ - గలయఁ బొరులతోడఁ గాననంబులకు
 నేమును జనువార మింతియే కాదు - రామచంద్రునిఁ గొల్వ రమణీయలీల
 భరతశత్రుఘ్నులు బలసివచ్చెదరు - పరికింప నీవు నీ పాడూట నుండు 810
 పోవంగరాముఁడు పుణ్యశీలుండు - లీల నున్నది యూట లేనిది పాడు
 పతి నిటు వంచిచి పాపంబు దలఁచి - యతిలోభమున రాము నడవుల కనిచి
 భరతు నయోధ్యకుఁ బట్టుంబు గట్టి - చిరలీల రాజ్యంబు సేయఁజూచెదవు
 పతియాజ్ఞ దప్పఁడు భరతుండు తండ్రి - ప్రతినిధి నారామభద్రునిఁ జూచు
 నీమాట విని ధర్మనిష్ఠఁ బోవడిచి - రాము నడంచి యీరాజ్యంబుఁగొన్న
 దలపోసి చూడఁగ దశరథేంద్రునకు - పొలుపార నతఁడు తాబుట్టె నేమైన
 నీతప్పు నీమీఁద నెరపిన మీఁద - మాతగాఁ దలఁచునే మదిలోన నిన్నుఁ
 గర మర్థి రాముఁ డాకాన వర్తింప - భరతుఁ డీసామ్రాజ్యభార మెట్లోపు ?
 నెఱుఁగవు భరతునిహృదయ మేమియును - మఱి యీతెఱఁగు విన్న మండునీమీఁద
 నెవ్వరికై నీకు నీనిష్ఠురంబు - నివ్వెంట భరతున కియ్యకో లగునె ? 820
 కావున నిది మేలుగా నెన్నవలదు - నీ వదియునుగాక నిష్ఠురవృత్తి
 శ్రీరామునకు మఱి సీతకు నార - చీరలిచ్చుటకు నీచేతు లెట్లాడె ?
 నారచీరలుమాని నవరత్నభచిత - చారుభూషణములు సరసంబులైన
 చీనాంబరంబులు చెలువారఁబూని - జానకి దనపరిచారకుల్ గొలువఁ
 జనుఁగాక !” యనుచు నానందమీశ్వరుఁడు - వినుతభూషాంబరవితతు లిచ్చుటయు
 వనయంబు మదిలోన హర్షముపొప్పంగ - గొని యవి ధరియించె గురునియానతిని
 సీత యప్పుడు నారచీరలు మాని - యాతతప్రీతితో నట్లున్నఁ జూచి
 కైక నందఱుఁ దిట్టఁగా రాజు వినుచు - నాకాంతదెసఁ జూచి యలుకతోఁ బలికె ;
 “తక్కక పాపంబు తలఁచి రామునకు - నక్కటా ! వనవాస మడిగితి కాక 830
 మేదిసీనుతయు సౌమిత్రియు నార - లాదరంబునఁ గట్ట నడిగితే నన్ను ?
 నీమానవతి సీత యింతకుఁ దగునె - యేమిచేసితి నీకు నీతెంపుసేయ ?
 రాముని వినయాభిరాముఁ గాంతార - భూమికిఁ దపసియై పొమ్మనుకంటె
 మఱియొండుపాపంబు మదిలోనఁ గలదె ? - తరమఁజేసియు నేల తండారవైతి ;
 పాపజాతికి నీకుఁ బలియైన నాకుఁ - బాపంబు కడమొనె పరికింప” ననఁగ
 నామాట విని రాముఁ డధిపుతో ననియె - “భూమీశ ! ననుబాని పొదలుశోకమున
 మాతల్లి కౌసల్య మదిఁ గుండకుండ - భాతిగాఁ గృప మీరు పరఁగ రక్షింపుఁ”
 డనుడు నాదశరథుఁ డావాక్యములకుఁ - దనరారు శోకాగ్నిఁ దనచిత్త మెరియ
 “నెట్టిపాపము తొల్లి యేఁ జేసినాడఁ - బట్టి నాకనుభవింపక పోదు నేఁడు

తల్లుల లిడ్డల దయమాలి పావ - నుల్లంబులోపల నోర్వంగఁ గలనె ?
 కైకమాటకు నిన్నుఁ గాంతారభూమిఁ - బైకొని యదయతఁ బడ నేఁగుమంటి ; 840
 హాపుత్ర ! హారామ !” యనుచుమూర్ఛిల్లి - భూపాలుఁ డప్పుడు బోధింపఁ దెలిసి
 వారక పడునాల్గు వత్సరంబులకు - నారఁగఁ బరిపూర్ణ మగునట్లుగాఁగ
 మెచ్చినతోడవులు మేలువస్త్రములు - నచ్చుగా జానకి కవసీవిభుండు
 వలనొప్పఁగాఁ దెచ్చి వరుస నిప్పించె - వలువలు గట్టి యా వరభూషణములు

—: కౌసల్య సీతకు పతిధర్మము దెల్పుట :—

దనరంగ జానకి ధరియించె నంత - జనకజఁ జూచి కౌసల్య కోకించి
 “యడరంగ నితఁడు మహావక్తవర్తి - కొడు కని మీతండ్రి కోరి నిన్నిచ్చెఁ
 గడుకొని దైవయోగంబునఁ జేసి - కడపట మఱి యిట్టి గతియయ్యె నేఁడు ;
 తాపనవృత్తిమైఁ దగిలి కానలకు - నీవతితోఁగూడి నీ కేగవలసె ;
 దీనికి వగవకు : తివిరి రాఘవుఁడు - ఈనిభిరోర్వియు నేలెడి మగుడి ;
 పతి పేదవాఁ డైనఁ బాయంగరాదు - నశులకు నిదియు విచారించి నడువు 850
 చేకొని పతివంపు సేయు పత్నులకుఁ - గైకొను నుభయలోకములందు శుభము”
 వనఁగను కౌసల్య నాసీత చూచి - వినుతంబుగాఁబల్కె వినయంబుతోడ
 “అనుకూలనై పతి నతిభక్తిఁ గొలిచి - తనర వర్తించెద ధర్మమార్గమున
 మానుగాఁ బతిలేని మగువ చక్రంబు - లేనితేరును తంత్ర లేని వీణెయును
 బోలెఁ బుత్రులుగల పుణ్యురా లైన - జాలంగఁ గొఱఁగాకఁ జను నట్లుగానఁ
 బితికఁ బ్రియంబును బ్రాణంబు లైన - హితబుద్ధి వంచిన కిత్తు నే”ననిన
 నాదేవి వైదేహి నలరారఁ జూచి - “భూదేవిపుత్రివై పుట్టిననీవు
 నీగుణంబులు తగు నెలమి లక్షణుని - నీగుణోజ్వలరాము హితుని మన్నింపు”
 మనిన సీతాదేవి యాఁగాక యనుచుఁ - దనకు మ్రొక్కిన నెత్తి తగఁ గొఁగించి 860
 దీవించె నప్పుడు తెఱఁగొప్ప రామ - దేవునితోడ నాదేవి యిట్లనియెఁ.
 “బృథులాటవులయందుఁ బృథివీశపుత్ర ! - మిథిలేంద్రసుతను సౌమిత్రి నేమరకు,”
 మనిన “మీయానతి నది వింటి జనని ! - యొనర నాదక్షిణభుజము లక్షణుఁడు
 నానడ జానకి నాకు నెబ్బంగి - మానసంబున వీరి మఱువంగ నగునె ?
 యేను విల్లందిన నెందు నేభయము - గా నేలవచ్చు ? ముక్కంటిపైఁ బడిన
 నదిగాన నీవింక నడలకు మాకు - వదలను ధర్మంబు వగవంగ నీకు
 భూనాథునకుఁ గరాంబుజములు మొగిచి - తాము సీతయు సుమిత్రానందసుండు
 అమ్మలు దీవింపుఁ డందఱు” ననుచు - నిమ్మల మున్నూట యేఁబండ్రులకును
 సరి ప్రదక్షిణముగాఁ జనుదెంచి మనసు - లెరియంగ నాతల్లు లెల్ల కోకింప
 వినుచు సుమిత్రకు వినకులై ; రంత - కనుఁగొని యదేవి కౌఁగిలఁ జేర్చి

శ్రీరాము దీవించి సీత దీవించి - ధారుణిపతిసేత తలపోసి వగచి 870
 మెలపొంద నపుడు సుమిత్ర లక్ష్మణుని - బిలిచి యింపార గంభీరోక్తిబలికె.
 “రాముని దశరథరాజుగాఁ జూడు - భూమిజ నన్నుఁగా బుద్ధిఁ జింతింపు
 మడవి నయోధ్యగా నాత్మలోఁ దలంపు - కడుభక్తియుక్తి రాఘవుఁ గొల్పియుండు.
 మాయతజయసిద్ధి నభివృద్ధిఁ బొందు - పోయి ర”మ్మని ప్రీతిఁ బుత్రు దీవించె.
 రామచంద్రునిఁ జూచి ‘రఘువీర ! నీకు - సేమంబు దలంచి నీచిత్తంబులోన
 నరలేనినఖంఁ డన్న ననుజన్తుఁ డన్న - నెరయ సీతఁడె కాక నిక్కువం బరయ
 నటుగాన లక్ష్మణు నరసి రక్షింపు - మడవులలో” నన్న నొఁగాక యనుచు
 రాముఁ డాదశరథరాజు నీక్షించి - యామహితాత్తుతో నచలుండై పలికెఁ.
 “బదునాలుగేండ్లును బ్రకటదుర్గములఁ - బదునాల్గదినములపగిది వర్తించి
 ధరణీః ! వత్తు సంతాపింపవలదు - భరతుండు నాకంటె భక్తుండు మీకు 880
 నతనిఁ బట్టముగట్టుఁ డాత్మఁ గైకేయి - కృతకంబులకు నింకఁ గింకిరిపడకు.
 మాతల్లి నీకు నెమ్మది సేవసేయు - నాతల్లి మీరు నన్నరయుండు ప్రేమ”
 నని ప్రదక్షిణముగా ననుజుండుఁ డాను - జనకజయును గడు సద్భక్తి మ్రొక్కి
 రప్పుడు రఘురాముఁ డడవికిఁ బూని - దప్పక వెడలె నాదశరథాధిపుండు
 మదిలోనఁ దలంచి సుమంత్రునిఁ జూచి - “యదె రాముఁ డడవుల కరుగుచున్నాఁడు
 గొనిపోమ్మ రథ” మన్నఁ గువలయాధిపుని - పనువునఁ గొనిపోయి భక్తితో మ్రొక్కి
 “రథ మీదె వుత్తెంచె రాజు మీకర్థి - రథ మెక్కి వేంచేయు రఘురామచంద్ర !”
 యనవుడు దశరథునాజ్ఞకు వెఱచి - మును సీత నెక్కించి మొగి నాయుధమును
 తనరు జోడును బెట్టి తాను లక్ష్మణుండుఁ-ఘన మైనరథ మెక్కి కదలె రాఘవుండు
 అంతఁ బౌరులు వృద్ధు లావులు మంత్రు - లింతులు పౌరులు హితులు నాశ్రితులు 890
 వంత బ్రాహ్మణరాజువైశ్యశూద్రులును - అంతంత నలుగడ నడలుచు వెడలి
 ముందట నిరుపార్శ్వములఁ బిలుందటను - నందడించుచు మది జడిగొన్నవగల
 నరనాథపుత్రుఁ డెన్నఁడు గానరాఁడు - సురుచిరస్థితి నేఁడు చూత మింపారఁ
 జంద్రులేజము నవ్వజాలు సీరామ - చంద్ర మోములఁ జూడఁ జనుదెంచువారు ;
 కడఁగి యిజ్జ్వకుల గౌరవం బెల్ల - నడచెనే మంథర యని తిట్టువారు ;
 తగవేది రఘురాముఁ డపసిగాఁ జేయ - నగు నమ్మ ! కైకేయి కని దూఱువారు ;
 దాలిమి దిగనాడి దశరథాధీశుఁ - డాలికి వెఱచునే ? యని రోయువారు
 జను వెల్లఁ జెడి రామసౌమిత్రు లంత - ననదలై పోదురె ? యని వేగువారు ;
 పనిగొని తమతండ్రి పనువునఁ గాని - పొనుపడి యిట్లెల పోదు రన్వారు ;
 ఈపదునాలుగేండ్లెట్లు వీ రడవి - నాపద వేగింతు ? రవి పొక్కువారు ; 900
 ఈనోమునోచెనో యిచ్చుహీపుత్రి - తా నంచు మదిలోనఁ దలపోయువారు ;

నతిమ్మదుగాత్రి యాయతివ భూపుత్రి - పతిఁ జాయలే దని ప్రణుతించు వారు ;
 ఈసుతుఁ జాయంగ నెట్లోర్చె నట్టి - కౌసల్య మది యెంత గట్టునువారు ;
 నైరా మునరదంబు నందందఁ గదిసి - భూరిశోకాగ్నులఁ బొగులుచుఁ బోవ
 నంతఁ గౌసల్యయు నా సుమిత్రయును - జింతాపరంపరఁ జిక్కి శోకించి
 వారితరంబులు వలనొప్ప నూఁది - వారిపై వ్రాలుచు వగలఁ దూలుచును
 గలయ నంతఃపురకాంతలు దన్నుఁ - గొలిచి రాదశరథక్షోణిపాలకుఁడు
 భూరిలోచనబాష్పపూరముల్ దొరుగ - “హారామ ! హారామ !” యని పలుమాఱు
 నెలుఁగెత్తి యేడ్చుచు నేచినవగల - నలిఁదూలి పొగులుచు నగరంబు వెడలె
 ఆప్పుడు రవిదీప్తు లణఁగె; నల్లెనల - నుప్పొంగెఁ దమము; వహ్నులు మండవయ్యె ;
 ధరణి బీటలు వాఱె ; దారలు రాలె ; విరసించి గ్రహములు వినువీధిఁ బాఱె ;
 నెలమిమై మదధార లింతె దంతులకుఁ ; - గలయ నశ్వములకుఁ గన్నీరు దొరఁగె ;
 నావులు చన్నియ్య వయ్యెఁ గ్రేపులకుఁ ; - నావీడు కడుకూన్య మై తోఁచెఁ బ్రజకు ;
 వారు పీఠన కెల్లవారు నెల్లెడలఁ - బొరులయేడ్చు లంబర మెల్ల నిండె ;
 సురవరకామిని శోకారవములు - పొరిఁబొరి వినవచ్చెఁ బురజనంబులకు ;
 నప్పుడు దశరథుఁ డారామురథము - చొప్పు బాష్పములు చేఁజూడఁ జొప్పడక
 “చంద్రబింబము తోఁచునరియైనరామ - చంద్రునిమొగ మొకసారి చూచెదను.

—: దశరథుఁడు రథము నిల్పుమని సుమంత్రునిఁ బిలుచుట :—

ఓసుమంత్రుఁడ ! రథ మునువవే” యనుచు - నాసుమంత్రుఁడు విన నట్లు చీటుచును
 వెనుకొని పురిదాటి వెర నేగుచేం - మనుజేశుఁ జూచి సుమంత్రుతో ననియె
 “విదె వచ్చుచున్నవాఁ డినుకలేశ్వరుఁడు - పొదపొద పోనిమ్ము పోనిమ్ము రథము” 920
 అని యని రఘురాముఁ డందందఁ దఱుమ - మొనసి యాతఁడు రయంబునఁ దేరుఁబఱపె.
 వంత వసిష్ఠఁ డయ్యవనీకుఁ జూచి - యంతరంగంబున నడలుచుఁ బలికె
 “ననఘ, శోకించుచు ననువఁగా రాదు - మనుజేశ ! నీవింక మరలు మిచ్చోట”
 ననవుడు దశరథుఁ డటుపోక నిలిచి - తనసూనురథమును దప్పక చూచి
 యదియుఁ గానక ధూళి నటు చూచి చూచి - యదియుఁ గానక బయ లటుచూచిచూచి.
 హా ! యని యెలుగెత్తి హారామ ! రామ - హా ! యని మూఁచిల్లి యవనిపైఁ ద్రెళ్లి,
 పొరలుచుఁ గెంధూళిఁ బృథ్వి కంపింపఁ-గర ముగ్రమగుదృష్టిఁ గై కేయిఁ జూచి
 “నీపాప మెఱుంగక నిన్ను మన్నించి - నాపుణ్యపుత్రరత్నముఁ గోలుపోతి
 విన్ను బెండ్లాడి నే నీచుఁడ నైతి - నన్నిట మేటినై యల్పుండ నైతి 930
 నడరునిందల కెల్ల నాఛార మైతిఁ - గడపటఁ జెఱిచితిఁ గాకున్ఘోరము
 వినుఁ జూడఁగారాదు వినుముట్టరాదు - చెనఁటి ! నీతోన భాషింపఁగారాదు”
 అని దశరథుఁ డాడ నాపౌరజనులుఁ - గనుఁగొని తనుఁదిట్టఁ గై కేయి వినుచుఁ

దలవంచుకొని యుండె దశరథుం డంత - నలయుచు నపు డయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
 పాడువాతీనయట్టి పట్టణవీధి - నాడాడ నిలుచుచు నడలుకొనల్య
 నగ రంతఁ జొచ్చి యాననధూళితోడఁ - బొగులుచు నెజ్జపైఁ బొరలుచు మిగుల
 నలయుచు సౌలయుచు నసురును రనుచు - నలుదెస ల్బుడుచు నాలుక యెండ
 హారామ! హారామ! యనుచు దైవంబు - దూఱుచుఁ దనుఁ దానె దూషించుకొనుచు
 “నేపాటు నేదుఃఖ మెఱుంగనియట్టి - నాపుత్రరత్నంబు నాడుకోడలును
 ఎంతద వ్వరిగిరో? యెం దున్నవారో? - యెంతతోఁ గుంది వా రెట్లు లేగెదరో?
 కందమూలములు శాకములు నేరీతిఁ - దిందురో? యెట్లు వర్తింతురో యడవి?”
 నని యని వారల యాయానములకుఁ - దనమది నడలుచుఁ దలపోయుచుండెఁ.
 గొనల్యయును నంతకంటె శోకింప - నాసుమిత్రాదేవి యడలార్చుచుండె.
 వంత రాముఁడు పౌరు లందఱు గొలువఁ - గొంతద వ్వేగి పేర్కొని వారిఁ బలికె.
 “ననఘాత్తులార! మీ రందఱు మగుడి-దనుఁ డయోధ్యకు నాకు జయము గోరుండు,
 భరతునియాజ్ఞలోపలను వర్తించి - పౌరయుఁడు సౌఖ్యముల్ పొందు మీ” కనివ
 వార లందఱు నేకవాక్యలై పలికి - రోరామ! యిట్లాడ నుచితమే నీకు?
 భరతుఁ డేటికి మాకుఁ? బట్టణంబేల? - వరమందిరములేల? వాహనములేల?
 యువ్వరిగలు నేల? యువిదలు నేల? - చప్పరములు నేల? సౌధంబులేల?
 మేడలు మాకేల? మేలమైనట్టి - వాడలు మాకేల? వలదు సీవరుగ
 వత్తుము సేవెంట వల దంటివేసి - చత్తుము దీనికై నందేహమేల?” 950
 అని యిటుపలుకుచు నఖిలభూప్రజలు - తనుఁ గొల్పిరా రఘూత్తముఁడు నాడెగి
 తమసానదీతటస్థలమున విడిచి - తమనలో సాంధ్యకృత్యము లెల్లఁ దీర్చి
 తగుసౌధమున మృదుతల్పంబునందు - మొగిఁ బవ్వళించు నా మోహనమూర్తి
 తరుమూలమునఁ బర్వతల్పంబునందు - ధరణీసుతయుఁ దానుఁ దగ విశ్రమించెఁ
 దనచుట్టుపౌరులు తమయిండ్లు మఱచి - తనయులభార్యలఁ దగులుఁ బోవిడిచి
 వనములఁ దమవెంట వచ్చువా రనుచు - నినుపార దప్పితో నిద్రింపఁ జూచి
 వారల మగుడించు వలనొండులేక - నారాత్రిమధ్యంబునందు సుమంతుఁ
 దేరాయితము సేసి తె మ్మనిపలికి - పౌరుల వంచించు భావ మాతనికె
 దెలిసి యయోధ్యకై తెరువుఁ బోనిచ్చి - తలకొని మగుడించి తమన దాటించి
 తృణశిలావృతభూమి తెరువుఁ దోలించి - గణాతింపరానివేగమునఁ బోవుచును 960
 దమరాకయును మహీధవునిచేతయును - దమకించి మదిలోనఁ దాపంబునొంది
 తెరువుపల్లెలవారు ధృతిదూలి యేడ్వఁ - బరుసంపుటెలుఁగుల పలుమాఱు వినుచు
 వనతరు శ్రీతకు వరుసఁ జూపుచును - జనకులమణియైన యిక్ష్వాకునకును
 మనువు మున్నొనఁగినమహిమఁ గన్నొనుచుఁ - జని వేగవతి దాటి సరయువు దాటి

వరనాథుఁ డమ్మఱునాఁడు మాపటికిఁ - గరము వేగమున గంగానదిఁ జేరి
తడయక హింగుదీతరునమీపమున - విడిసి యచ్చటఁ బ్రీతి విశ్రాంతి నొందె.
నారయ దమనలో నట నిద్రవోయి - పౌరు లందఱును బ్రభాతంబునందుఁ
గరమర్థితో మేలుకని నాల్గదెసలఁ - బరికించి నివ్వెఱవడి శోకమునను
రామునిఁ గానక రథము చొప్పురసి - రాముఁ డయోధ్యాపురమున కీరాత్రి
యవనినాథుఁడు పిల్వ నంచిన మరల - భువనభారముఁ బూనఁ బోనోపు ననుచు 970
నని యయోధ్యకు వచ్చి యచ్చోట రాముఁ - గనుఁగొనఁ జాలక మనశోకవహ్ని
ననయంబుఁ బొగులును నకట ! రాఘవుఁడు - మనల వంచించిక్రమ్మఱఁ బోయె ననుచు
నారామకృపయు నత్యంబు ధర్మంబు - చారువర్తనము నిచ్చలు నుతించుచును
నితరవస్తువులపై నిచ్చలు మాని - యతనిఁ దలంచుచు నతనిఁ బాయుటకు
నంతరంగంబున నలయుచునుండ ; - నంత నక్కడ గుహం డను చెంచురాజు

—: శ్రీ రాములు గుహునిఁ జూచుట :—

శృంగిబేరం బేలు చిరపుణ్యశాలి - గంగాతటమున రాఘవుఁ డుండుఁబెఱిఁగి
చనుదెంచి రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి - వనమూలఫలములు వలయువస్తువులు
కనకాంబరాదులు కానుక లిచ్చి - వినయవిధేయుఁడై వినుతు లొనర్చి
యచ్చెరువుగ రాము నాకృతిఁ జూచి - యిచ్చలో వెఱగంది “యదియేమి దేవ !
సేవరణ్యములకు నిఖిలంబు విడిచి - యీవిధి విచ్చేయు పేమి కారణము : 980
నలినాస్తకులనాథ ! నాయట్టిబంటు - కలుగ నీవేషంబు గలిగెనే మీకు ?
చెనఁటియై మిమ్మిట్లు చేసిననీచు - ననిఁ బట్టించెద” ననిన రాఘవుఁడు
నతనినదృక్తికి నతనిశక్తికిని - నతనిధీరోక్తుల కానందమంది,
యతనిఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యాదరం బెసఁగ - నతనితోఁ దనదువృత్తాంతంబుఁ దెలుప
నంతయు విని గుహం డాత్మలోఁ బెద్ద - చింతించి కైకేయి సేఁతకు వగచి
దశరథునేరమి తలపోసిపోసి - దశరథాత్మజుల దుర్దశకు శోకించె ;
రాముఁ డప్పుడు కృపారసమగ్నుఁ డగుచు - సౌమిత్రియును దాను సముచితఫణితి
గుహాశోక ముడుప నర్కుఁడు గ్రుంకుటయును - విహితసంధ్యాకాలవిధు లొప్పందీర్చి
గంగోదకముల నాకలి దీర్చి సూత - శృంగిబేరాధిపు లేరి సేవించ
ధరణీతనూజయుఁ దాను లక్ష్మణుఁడు - ధరణీపైఁ దృణశయ్యఁ దగ విశ్రమించె. 990
శరచాపహస్తఁడై సౌమిత్రి యంతఁ - గరమొప్పుఁ దమయన్నఁ గాతునన్నుద్ధిఁ
బదునాలుగేండ్లును బగలునురేయు - నిదురవోవకయుండ నియమంబుచేసి
తమయన్న పెణ్ణకు దవ్వల నిలిచి - యమలమానసుఁ డప్పు డటు కొల్పియుండె
నాఁత్రీ విద్ర మాయారూపు దాల్చి - ధీరుఁ డాలక్ష్మణదేవునిఁ జేరి

“యేను నిద్రాదేవి యేర్పడఁ దెల్పు-మా నాకు నింకెట్లు మానాడ్యఁ యంత
 విధి విధించెను వెంట వెంట వర్తింప - విధమేది ? నిన్నునే విడుచుట కింక !”
 అనిన “సూరిశయండు నహరహంబులును - జనియుండు మంత నీనమయంబు దీర్చి
 వచ్చినఁ గైకొందు వరుస ని” న్ననిన - నిచ్చ నొఁగా కంచు నేగి నిర్దయును;
 అలరుచు నీదేవతానుగ్రహంబు - గలిగె నా కనుచు లక్షణదేవుఁ డుండె.
 సుకుమారతారఁబూజితాకృతులు - ప్రకటితదైర్యసంపన్ను లైయున్న 1000
 నారామసీత లత్యంతదుఃఖములఁ - గూరెడుతెఱఁ గెల్ల గుహనకుఁ జెప్పి
 హంసతూలికశయ్యయం దుండుభోగి - పాంసుపల్లవములఁ బవళించి యివుడు
 కలుకురా శ్లోత్తంగఁ గళవళపడుచు - గురువెట్టి నిర్దచేఁ గూర్కొన్నాడు
 అడరి కౌసల్యయు నానుమిత్రయును - బిడియెడిశోకంబు పలుమాఱుఁ జెప్పి
 సొరిది నిద్రఁబుఁ గూడి శోకించుచుండ - నరుణోదయం బయ్యెః నంత రాఘవుఁడు
 నేమంబు లన్నియు నిష్ఠతోఁ దీర్చి - నేమ మేర్పడ గుహచే ముట్టిపాలు
 దెప్పించి కోమల దీర్ఘకేశముల - విప్పి యావై దేహి వివశయై తూల
 ఆముట్టిపాలచే నందందఁ దడిపి - సౌమిత్రియును దాను జడ లొప్పఁదాల్చి
 మనుఁడు రాఘవుఁడు వైఖానసవృత్తి - ననుజుండు దాను పాయనినిష్ఠఁ బూని
 అనఘ సుమంతు రమ్మని చేరఁ బిలిచి - “తనరార రథమెక్కఁ దగదు మాకింక
 నరదంబు గొని యయోధ్యకు సీవు వేగ - మరలిపో మృధిపు నెమ్మది గొల్చియుండు.
 పార్థివేశ్వరునకుఁ బరఁగఁ దల్లలకు - నర్థితో మ్రొక్కితి మని చెప్పు” మనుఁడు
 యేమిటి కీమాట లిటమీఁద ననుచు - సౌమిత్రి యధికరోషమున నిట్లనియె.
 “భూమీకుఁ దాలిపంపున నీతిమాలి - యేమియుఁ బరికింప కిటుచేసె మమ్ము
 తనయాల దానును దనకూర్చి కొడుకు - ఘనరాజ్యభోగముల్ గైకొనుఁ గాక !
 యని యేనుబల్కితి” నని చెప్పు మీవు - చను మన విని రామచంద్రుండు గినిసి
 “మాను సౌమిత్రి !” “సుమంత నీనిక - భూనాథుతో సీవు పుట్టింపవలదు
 ఆన్యపుఁ డిది విన్న నధికదీనాయ - మానమాననుఁడునై మఱి పొక్కకున్నె ?”
 యనిన సుమంతుఁ డత్యంతశోకమున - మునిఁగి భీతిల్లి రామునిఁ జూచి పలికెఁ ;
 “గానల మిముఁ ద్రోచి కడుదీనవృత్తి - నే నయోధ్యాపురం బేమని చొత్తు ? 1020
 నేమని చెప్పుదు నీవార్తఁ బ్రజకు ? - నేమని కొనిపొదు నీశూన్యరథము ?
 నేమని కౌసల్య నేనూడింతు ? - నేమని కైకమో మేను నీక్షింతు ?
 వనముల కేనును వత్తును గాక” - యనిన రాముఁడు నవ్వి యాతనిఁ జూచి
 “కడఁకతో నేము గంగానది దాటి - యడవులఁ జొచ్చితి మనువార్త కైక
 నీవు చెప్పినఁ గాని నిజముగాఁ గొనదు - నీవు శోకింపక నెమ్మదిఁ బొమ్ము,
 “వామాఱుగా సీవు నయవాక్యసరణి - వేమాఱు దెల్పి భూవిభుఁ గొల్చి యుండు”

—: సుమంతుడు అయోధ్యచేరుట :—

మనవుడు రథ మెక్కి యతిదీనుఁ డగుచుఁ - జనియె సుమంతుండు సాకేతపురికి.
 అంత రాఘవుఁ డయోధ్యాపురి కపుడు - సంతరంగంబున నతిభక్తి మ్రొక్కి
 గుహఁడు పెట్టినయోడ కొమరొప్ప నెక్కి-యహిమాంకుతులు సంత నాగంగ దాఁట
 నడుమ జానకి గంగ నటుచూచి మ్రొక్కి - కడువేడ్కఁ బ్రార్థించి కరములు మొగిచి
 “దశరథేశ్వరునాజ్ఞ ధరణి వర్జించి - దశచెడి రాముఁడు దంట్కాటవిని
 బిడునాలుగేడులు భవ్యవృత్తులను - విదితంబుగా నేను వీరితోఁగూడ
 సంచరించు రాము సౌమిత్రు లంత - సంచితశుభముచే నలరువేడుకల
 వచ్చిన నీకును వలనొప్పఁ గాను - నిచ్చెద గోవు లనేకముల్ వత్తు
 దానమ్మష్టాన్నాది బాసంబు లమర - గాను భూసురులకుఁ గానుక నిత్తు;
 సురఘటల్ వేయింటి శుద్ధాన్నమాంస - మరయఁ బెట్టెన నమ్మ!” యని భక్తిఁ గొలిచి
 భవభంగ ధవళాంగ భవమోళిసంగ - నవనిజ యాగంగ నర్థిఁ బ్రార్థించె.
 గుహాని సంభావించి గుహా వీడుకొలిపి - గుహఁడు మార్గజ్వలఁ గొందఱఁ గూర్చు
 ముందఱఁ గూర్చితమ్ముడు వెన్కఁ దాను - సుందరి నడుచక్కఁ జూపట్టఁ గదలి
 వనచరమృగముల వరుస జానకికిఁ - గనుపట్టఁ జూపుచు ఘనుఁడు రాఘవుఁడు 1040
 అనఘుఁ డా రాఘవుఁ డనియె గ్రమ్మరుచు-“మునినాథ! సెలవిమ్ము ముదముతో” ననిన
 “రమకులోత్తంస! యారమణీయమైన - యఘనాశ మైన యాయాశ్రమభూమి
 విలుతురు గాక” యనిన రమూత్తముఁడు - పలికెఁ గ్రమ్మఱ మునిపతి కిట్లు లనుచు
 “నిక్కడ మాకుండ నేలపోయెదము - అక్కట! మునినాథ! యదియును గాక
 మాతల్లిదండ్రులు మాపురవాసు - లేతెంచి మముఁజూడ నిట వత్తు” రన్న
 నామాట కలరి యిట్లనియె నమ్మాని - యీమాట నిశ్చయంబే రామ! యిపుడు
 పద మని సెలవిచ్చి పరిమపావనుఁడు - పదలనిముదమున వారల కనియె.
 “జననాథ! మూఁడుయోజనములు నడువ - ననువొందఁ జిత్తకూటాఖ్యఁ జెన్నొందు.”
 ననవుడు రాఘవుఁ డొఁగాక! యనుచు - జనకజాసౌమిత్రినహతుఁడై యుష్ట
 చనిపని మూఁడు యోజనములు గడచి - చని సుధర్మ దయను సరసి నాడుండి 1050
 యాత్ర భూప్రత్తి యతిమృదుగాత్రి - కారడవిని నొంటిగా శయనించి
 యున్నచందంబు తా సున్న చందంబు - కన్నతల్లల కైన కష్టకోకంబు
 కైతేయికోర్కూలు కడముట్టుటయును - భూకాంతుసత్యంబు భూప్రజవగయుఁ
 గన్నీరు దొరుగ రాఘవుఁడు లక్ష్మణుని - కన్నియుఁ జెప్పఁగా నట వేఁగెఁ బ్రొద్దు
 మనువంశతిలకు లామఱునాఁడు కదలి - మునుమిడి యోజనంబులు మూఁడు గడచి
 అనఘ గంగాయమునలు గూడి యునికి-గనుఁగొని యటఁ బ్రయాగకుఁ బోయి, యండ్లు

మునిలోకనుతుఁడైన మునిభరద్వాజుఁ - గని నమస్కారముల్ గావించి తనదు
 వృత్తాంత మంతయు విన్నవించుటయు - నత్తపోధనముఖ్యుఁ డారాఘవులను
 దీవించి రఘురాము దేవువర్తనము - భావించి యచ్చెర్చు పడి తత్త్వ మెఱిగి
 కందమూలఫలాదికంబుల వారిఁ - బొందుగా నంతుష్టి పొందించి ప్రేమ 1060
 నమ్మని పూజింప నారాత్రియందు - నెమ్మి దీపింపఁగ నిల్చి, మర్నాఁడు
 ఘననిష్ఠ సంధ్యాదికర్త ముల్ దీర్చి - మునులయాశీర్వాదములు చాలఁ బడసి
 యరుదైనచిత్రకూటాద్రికిఁ దెరువు - వరపుణ్యుఁడగు భరద్వాజుచే నెఱిగి
 యరుగుచో రాముఁ డయ్యడవులనడుమ - నురుదావరవమున కురుకుమ బాటు
 మృగములఁ జూపుచు మేదిసీసుతకు - నగవుఁ బుట్టించుచు నడతెంచు నడల
 నలసి డస్సినచోట నవసీరుహముల - నిలిచినచోటను నిలిచి తోడ్కొనుదుఁ
 గరమర్థిఁ బెక్కుదుర్గంబులు గడచి - వరపుణ్యు లట సిద్ధవటము నీక్షించి
 సీత యప్పుడు కార్యసిద్ధులు గోరి - యాతరువరమున కంజలిచేసి
 స్ఫార్థింప నప్పు డా పార్థివతనయు - లర్థితో యమున మహానది దాటి
 యారాత్రి యందుండి యమ్మజనాఁడు - హైరాటపులు చొచ్చి కుశలమార్గమున 1074
 వలనొప్పఁ జని మాల్యవతిచుట్టఁ బాటి - యలఘునందయములకు నాటపట్టగుచు
 సలలితతరులతాసానుకూటములు - చెలువు వాటించినఁ జిత్ర కూటాద్రి
 గని యెక్కి యందున్న ఘనతపోధనులఁ - గని మ్రొక్కి మిగులనత్కారముల్పడసి
 యమ్మసింధులచేత ననుమతి వడసి - తమ్ముఁడుఁ దాను నత్తటి మహిజముల
 కొమ్మలు ఖండించి కొంతవితగను - నమ్మదంబునఁ బర్వశాలఁ గావించి
 కృష్ణసారముఁ జంపి గృహశాంతిహోమ - ముష్టాంకుకులుఁడు శాస్త్రోక్తిమ్రేఁ జేసి
 యందుఁ బ్రవేశించి యాపర్వశాల - చందంబు మెచ్చుచు సాధ్వీయుఁ దాను
 మునుల సేవించుచు మునులెల్లఁ బొగడ - మునిచరిత్రంబుల మోదించుచుండె.
 తనతోడ నొకనాఁడు తలయంపిగాఁగ-నునిచి రాముఁడు గూర్క నుర్వీతనూజ
 యొగిఁ గందమూలాదు బువహారమునకుఁ - దగ నాయితము సేయుతటి భీతిలేక
 కడఁకతో నొకడుష్టకాకంబు శాల - నొడియుచు గానిసేయుచున్నఁ జూచి
 సీత యాకాకంబుఁ జెచ్చెరఁ జోప - నేతెఱంగునఁ బోవ కీడాడఁ జూచి
 చనుఁగవనడుచక్కిఁ జంచునఁ బొడువ - పునశోణితం బొల్కఁగా నిర్ద్రదేరి
 కడునల్గి రాముఁ డాకాకంబుఁ జూచి - వడినిషీకముఁ బుచ్చి వైచె వైచుటయు
 విడువక యది దాని వెనువెంటఁ దగులఁ - దడయక యది జగత్త్రయ మెల్లఁ దిరిగి
 కావుకా వసుచు దిక్పాలర బ్రహ్మ - దేవుని నమ్మహాదేవుఁ డార్థింప
 వారలు తమచేత వారింపఁ బడునె - శ్రీరామశర ? మన్న శీఘ్రంబు మగుడఁ
 జనుదెంచి మఱి తన్ను శరణుఁజొచ్చుటయు - పునమైనకృపతోడఁ గాకంబుఁ జూచి

“నాయత్త మెందు నెన్నఁడు రిత్తవోడు. నీయంగ మొకటి దానికి నిచ్చిపొమ్మ”
 యనవుడు, దననేత్ర మయ్యత్తమునకు - ఘనభక్తితో నిచ్చి కాకంబుచనియె, 1090
 జెలఁగి రాఘవుఁ డంత సీతచేనున్న - ఫలములు దేవతార్పణములు సేసి
 యాయన్నఫలముల నడవడఁ దృప్తు - లైయుండి రిమ్ముల నంత నక్కడను
 రామవర్తనము నారయ మూఁడునాళ్లు - నేమించి గుహచెంత నిలిచి మర్నాఁడు
 మలగనివగల సుమంతుండు చాల - నలయుచుఁ జని యయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
 సహజవైభవములు సర్వంబు నుడిగి - రహి చెడియున్న యా రాజమార్గమున
 నరుగువో, బురజను లారథధ్వనులు - పరికించి యిదె రామభద్రుండు వచ్చె
 నని సుమంతునిఁ జేర నరుదెంచి రథము - కనుఁగొని రఘురాముఁ గానక వచ్చి
 క్రూరకర్ముఁడు రాముఁ గొనిరాక దించి - యారిత్రరథ మేల నిటఁ దెచ్చె ననుచు
 గుంపులు గుంపులు గొని తన్నుదూఱ - సొంపేది రాముని సుద్ది చెప్పచును
 రాజగేహముఁ జేరి రథ మంత డిగ్గి - రాజున్న యంతఃపురంబున కేగి 1100
 ధూళి గప్పినమేనితో బాష్పపూర - లోలనేత్రములతో లోలోనఁ బొదలు
 కడలేనివగలతోఁ గౌసల్యయింటఁ - బడి ప్రలాపించుభూపతిఁ గాంచి, మొక్కి-
 “భూమీశ ! మీపుణ్య పుత్రరత్నంబు - రాముఁడు సత్యవరాక్రమశాలి
 సౌమిత్రియును దాను జడలొప్పఁదాల్చి - తామసింపక గంగదాటి కల్నడల
 ననముఁడై చిత్రకూటాద్రికిఁ బోయె” - ననవుడు దశరథుఁ డాత్మ శోకించి
 “యనఘ ! సుమంత ! రమ్మని చేరఁబిల్చి - తనయునిచరిత మంతయుఁ దప్ప కడిగి
 గౌరవమతి సీవు గల్గితి గాన - మారామభద్రసేనుము లెల్ల వింటిఁ
 గన్నులకటవు శోకంబును దీరుఁ - జెన్నారసతనిఁ జూచినఁ గాని యకట
 తనువునఁ బ్రాణము ల్దియింపఁ జాలఁ - గొనిపోయి రఘురాముఁ గూర్పవే యనిన
 “వివవయ్య ! శ్రీరామువెంటనేఁ బోవఁ - గని ప్రజ శోకించుఁ గైక దూషించు,
 విది విచార్యంబుగా దిది బుద్ధిగాదు - మది వింత వగవకు మనుజేంద్ర ! సీవు
 ధైర్యంబు పరికింపు ధర్మంబుఁ బూను - మార్కులు గొనియాడ ననఘుండ వగుము
 అలలేక నడవుల నఖిలభోగములు - మఱచి సేనుతులు నెప్పుది నున్నవారు”
 అని పల్కిలక్ష్యంబుం డన్నవాక్యములు - వినుపించుటయును భూవిభుఁడు శోకించి,
 సౌమిత్రిమాట నిజం బొనె ? యట్టి - కామాంధుఁడను గ్రూరకర్ముండ ఖలుఁడ,
 నని సుమంతుని వేగ యటు వీడుకొలిపి - తనమది శోకించు ధరణీకుఁ జూచి
 “హారామ ! హారామ ! హారామ ! యనుచు - శ్రీరాముఁడలుమాఱుఁ జింతింప నేల ?
 ఏల నటించెద ? వేల యీశోక ? - మేలతాల్పెద వంత యెఱుంగనే నేను ?
 సీవు లోకములలో నిందకు వెఱచి - అవలఁ గై కేయి కన్నియుఁ గఱపి
 భాముఁ బట్టముగట్టి రాజుఁ గావించి - భూము రేలించెదఁ బొగడొంద ననుచు 1120

నడవిఁ ద్రోపించితేఁ నాలిచేఁ బనిచి - కడుఁ గట్టుడవు నీకుఁ గలవె ధర్మములు ;
 తిట్టుపాటున కోడి తివిరి నాకొడుకు - పట్టంబు మాన్పింపఁ బనిచెఁ గా కధిపః
 పొంపేది రాముని స్రుక్కక కైక - చంపు మన్నను బట్టి చంపవే నీవు ;
 పెద్దకాలము నాకు బిడ్డలలేక - పెద్దయు శోకించి పెక్కులు నోచి
 కడపట నొక్కనిఁ గని యేను గొంత - యుడుకారి యున్నచో నుండనీ వైతి”
 వని దూఱు కొసల్య నధిపతి చూచి - తనపూర్వకథ యెల్లఁ దాఁ జెప్పఁదలఁచి
 “నీవు చెప్పినదెల్ల విజము గాఁగలదు - భావింప నేనట్టి పాపకర్తృఁడను
 ఒడల బ్రాణము లిఁక నుండవు నాకుఁ - గడుబెట్టిదము లాడి కాఱింపవలదు
 కొసల్యః! నాకొంటి కర్తృభోగంబు - లొనరించినవి, యవి యూరకేపోవు ;
 దైవంబులకు నైనఁ దమకర్మఫలము - భావించి కుడువక పాయరా దెందు 1130
 నది యెట్టి దనినను నదిచెప్పఁ జోద్య - మది తెల్లముగ విను మని చెప్పఁదొడఁగె.

—: దశరథుఁడు కొసల్యకు తన శాపవృత్తాంతముఁ దెల్పుట:—

నా దెల్లనేలెడు నాఁడు నాపిన్న - నాఁ దొక్కనాఁ దేను నడురేయిఁ బోయి
 యరుదైనవేఱల నానక్తిఁ బొంది - శరవాపములు పూని సరయువుచెంత
 లేసి చూడఁగ రాని రేవువక్కటికి - డాసినపొదలలో డాఁగి యేనుండ
 వఱిముఱి మృగకోటు లయ్యేటినిరు - పఱతెంచి క్రొలుశబ్దములు నచ్చటికి
 పీనుల వీక్షించి వెన శబ్దవేదు - లైనబ్రాణము లేసి యందందఁ జంపి
 తనియక కాపున్న తఱి యజ్ఞదత్తుఁ - డనునొక్క మునిపుత్రుఁ డప్రహానదికి
 తిరమైనవిధి తన్నుఁ దెచ్చినవచ్చి - కరమర్థి నచ్చట కలశంబుముంప
 గుదియక యటమ్రాయ గుటగుటధ్వనులు - అది మత్తగజ మని యడరి వేయుటయు
 నాతీవ్రశర మప్పు డదరంట దాఁక - హాతాత; హామాత ! యనునార్తరవము 1140
 పొరిఁబొరి నామర్తములు గాడిపాఱ - వరమునిసుతుఁ డుర్వి వ్రాలి యిట్లనియె;
 “క్రమమొప్పు నడవులఁ గండమూలములు - నమలుమఁ దపసివై ననుఁ గన్నగురుల
 గొలిచి యేరికిఁ గీడు గోరని నాకు - గలిగెనే నేఁ డిట్టి కష్టంపుఁజాపు ;
 ఎట్టిపాపాత్ములు నీరాత్రులందు - నెట్టనఁ జంపరు నెఱసి జంతువులఁ
 బగళల రతికేళిఁ బాయక మెలఁగు - మృగములఁ జంపరు మెయి నోటులేక
 యెవ్వఁడొకో ? నన్ను సీనడురేయి - క్రొవ్వాఁడిశరమునఁ గూల్చినవాఁడు ?
 వాఁ డేమిగతిఁ బోవువాఁడొకో యింక ? - వాఁ డేమిసేయును వఱలు నామృతికి ?
 వక్కటా! వృద్ధులై యంధులై తమకు - దిక్కెవ్వరును లేక దీనులైయున్న
 తల్లిదండ్రులు నేఁడు తమ కైనవగల - వెల్లియు నెబ్బంగి వెడల నీదెదరా ?
 కడుఁ బొద్దువోయె నొక్కఁడుఁ బోయి తడవె-కొడుకని మది నెంత గుందునోతల్లి ?

ననుఁ గన్నతల్లికి నామిఁ జెప్పి - యనుమానపడి యెంత యడలునో తండ్రి :
 యాటలమరిగి రాఁ దని చూతులొక్కొక్క - నీటికందువ లేమి నిలిచినాఁడొక్కొక్క :
 యేమనివగతురో ? యీచావువిన్న ? - నేమి గాఁగలవారొ యిటమీఁద వారు ?
 ఎవ్వరు నుదకంబు నిచ్చెద రింక ? - నెవ్వరు ప్రోచెద రిటమీఁద వారి ?
 గడఁగి యీబాణ మొక్కటనే మువ్వరము - బడితి మిం కేమని పలవింతు విధికి." 1160
 నని విలాపించుచో నావిలాపములు - విని "యెప్పుడెప్పుడు విరియునో తమము
 ఎప్పుడు చూతునో యిచ్చుహోవురుపు - నిప్పాటు పాటిల్లెనే నేఁడు నాకు"
 ననుచుండ నుదయించె నంతఁ జందురుఁడు - వనధిరో నాకోక వనధి యుప్పొంగ
 పండురుఁ డుదయింప సరయువు దాఁటి - యందు నత్తీరంబునందును వెనుక
 తనచేతికలశంబు ధరణిపై వైచి - తనచెక్కలకలశమస్తకమునఁ జేర్చి
 యురమున వీఁపున నొందొండ నెడలు - నురుర క్తధారలు నొడలెల్లఁ దోఁగి
 వీడినజడలతో విశిఖవేదనల - వాడినమోముతో వసుధపై వ్రావి
 శర ముపడేశమై చనఁ జొచ్చి లోనఁ - బరికించి దేహసంబంధంబు లణచి
 యేకర్షములయందు నీడాడనీక - గైకొని యింద్రియ గతు లజ్జగించి
 కడపటియొగంబుఁ గని తన్ను మఱచి - పడియున్న యోగి కైవడినూరకున్న

—: దశరథుఁడు యష్టదశనిజూచి చింతించుట :—

మునికుమారుని జగన్తోహనాకారు - గనుఁగొని బాణంబు గని యేను బెదరి
 యన్నదీజలములు నప్పుడు తెచ్చి - కన్నులు దుడిచి యంగము లెల్లఁ దుడిచి
 "యక్కట ! మునినాథ ! యడరి నాశరము - దిక్కటి దాకి వధించెనే నిన్ను ;
 నీనదీజలముల కేల విచ్చేసి ? - తే నింక నీపాప మేమిటఁ గడతు ?"
 ననుచుండఁ దనకన్ను లల్లన విచ్చి - ననుఁజూచి తనుఁజూచి నాశీతిఁ జూచి 1170
 "నీ వేమి పేయుదు ? నీకేల వగవ ? - నీవెవ్వఁడవు నాకు నికృతి గావింప ?
 దైవయోగంబున ధరణీశ ! నాకు - నీవిది యయ్యె నీ కేల శోకింప ?
 నేనుఁగు ననుబుద్ధి నేసితి గాని - పూని నాదెసఁ గోపమున నేయ వీవు ;
 ఏను బ్రాహ్మణుఁడఁగా నెలమి వై శ్యునకు - భూనాథ ! శూద్రికిఁ బుట్టినవాఁడ ;
 నటుగాన నిది బ్రహ్మహత్యయుఁ గాదు - పటుదోషఫలము నికా బ్రాపింపలేదు
 సరనాథ ! తలఁకకు నాచావుఁ జూచి - యరిగి నాగురు లున్న యచటికిఁ బోయి
 నాచావుఁ జెప్పుకున్నను యోగదృష్టి - జూచి బానించి యచ్చుగఁ గాంచిరేని
 కోపించి ననన్గురులు నికాబట్టి - శాపింప రఘుకులక్షయము గాఁగలదు.
 భూపాల ! యీకొండపొంతఁ బిచ్చుమప్పుఁ-గోవున నొకమట్టి కొమరొందుచుండు
 సావరివృక్షకోటరమందు రేయి - కావడి ఘటియించి కడుసంతసమున 1180

గురుతుగా నేను నా గురుల నందుంచి - యరసి పోషణసేయ నందున్నవారు ;
 కరమొప్పు గురువుల గ్రక్కున డించి - పరితాప మొందక భయపడ కీవు ;
 కావున వారికిఁ గలశోడకములు - వేవేగఁ గొనిపోయి వినుపింపు మీవు ;
 మనుజేశ ! నీయత్తమరణంబు నాకు - ననుచిత మీవాఙ మల్లనఁ బెఱుకు ;
 మీశరవేదన కే నోర్వఁజాల ; - నాశరీరమునఁ బ్రాణము లుండ వింక ;”
 ననవుడు నేనప్పు డల్లనఁజేరి - ఘనమైనశోకాగ్నిఁ గ్రాలుచు వగచి
 యమ్మఁ బెఱుకఁబూని యటు ముట్టవెఱచి - క్రమ్మఁ దెగువమైఁ గలఁగి కంపించి
 పనిగొనువగలతో బ్రాణంబు వెఱుక - మునికుమారుఁడు ప్రాణములు వానె ; నంతఁ
 గలఁగుచు నేను నాకలశంబుతోడి - జలములు గొని తదాశ్రమభూమి కరిగి
 యతివృద్ధులై యందు లైతాఁ డనన్య - గతికులై నిజసుతాగమన ముల్లముల 1190
 నెడపకఁ గోరుచు నెఱుకలు విఱిగి - పడియున్న పక్షిల పగిది నట్లున్న
 పునపుణ్య లగువారిఁ గన్గొని చేరఁ - జనుదేరఁ దాఁ గాలి చప్పు దాఁబించి
 “యోపుత్ర ! యిటు తడవుండుదువయ్య ! - మాపట్టి రాకేల మనలెనో యనుచు
 దలఁకుచుండితిమి మీతల్లియుమేము - నిలుతువె యొకచోట నీవింతప్రౌఢ ;
 తనయ ! నీవెక్కడ తడసితివయ్య ! - కనుఁగొనఁగా మాకుఁ గన్నులు నీవ ;
 అతివృద్ధులకు మాకు నాధార మీవ - గతిలేనిమాకు నద్గతియును నీవ
 యిది యేల పలుకవు ? ఏమంటి నిన్ను ? - నుదకముల్ తెచ్చుంటి నోకుమారకుఁడ !”
 యని పల్కుమునివల్కు లంతరంగమునఁ - బెనఁగొన్నశోకంబు భీతియుఁ బెనువ
 చెట్టెక్కి కావిడి శీఘ్రంబు డించి - యట్టిట్లు పడఁకుచు నతిదీనవృత్తిఁ
 జెప్పెద ననవచ్చి చెప్పరాకుండి - చెప్పకపో దని చెప్ప సూహించి 1200
 చలియించి గద్గదస్వరముతో వెడలు - పలుకులఁ దడబాటువడుచు నిట్లంటఁ.
 “దాపసోత్తమ ! యేను దశరథమేది - నీపాలకుఁడఁ గాని నీపట్టిఁగాను ;
 నీచక్రులు విన్న నిందించునట్టి - నీచక్రము నాకు నేఁడు సిద్ధించె.
 నేయుగంబులయందు నెవ్వరు నిట్లు - సేయనిపాపంబుఁ జేసి మీకడకు
 వచ్చితి నేమని వాక్యవ్య నేర్తుఁ - దెచ్చె దైవం బిట్టి తెంపుసేయుటకు
 సరయువుపొంత నిశావే వేఁట - దిరుగుచు మృగము లేతెంచు చక్కటికి
 వీనుల దృష్టించి వెన శబ్దవేధు - లైనబ్రాహ్మణులు లేసి యందందఁ జంప
 నీరుకందువనుండి నీకుమారుండు - నీరు నింపఁగఁ గుంభనినద మాలించి
 యేనుఁగుతలఁపున నేసేతిఁ గాన - నానతి నాకేమి యనఁఁ ; మీతనయు
 ప్రాణముల్ గొనియె నాపటాభాణ” మనినఁ - బ్రాణముల్ రుల్లని పడి మూర్ఛవోయె.
 నామునిపత్నియు హాపుత్ర ! యనుచు - భూమిపైఁ బడి రిత్త వొందునట్లున్న
 నప్పు డే నడలుచు నల్లనఁ దెలుపఁ - దెప్పిరి వారు నాదెన మోములెత్తి

“యేలయ్య! దశరథ యేల శోకాగ్నిఁ - గ్రాల ? మాతనయు నెక్కడ దాచి తీవు ?
 అడవులఁ దపసులై యంధులై యున్న - బడుగులఁజంపి పాపముఁగట్టుకొంటి
 యడరి నీదగుబాణ మదరంటఁ గొన్న - బడునప్పు డేమని పలికెనో కొడుకు ?
 పాయనివేదనఁ బ్రాణముల్ విడిచి - పోయెనో ? విడువకఁ బొదలుచున్నాడో ?
 మృతికైన నొండు నిమిత్తంబులేదె ? - యతిసుతుఁ డఁట బాణ మఁట చావు విధియుఁ
 బుడమి వానప్రస్థఁ బొలియించెనేని - చెడు నిండ్రుడైనను జెడఁడె భూవిభుఁడు ?
 అవనీశ ! మాపుత్రు నజ్ఞానబుద్ధి - తవిలి యేసితిగానఁ దగదు నిన్నులుగ ;
 మాకుట్టఁ జూడక మముఁ గొని క్రాలు - శోకాగ్నులారపు ; చూపవే వాని;” 1220
 వనియని శోకించు నాతపోధనులఁ - గొనిపోయి వీఁడె మీ కొడు కనుటయును
 వేఁడివయోధారవిమలమానసుఁడు - వేఁడితపోధనవిపులపుణ్యుఁడు
 వేఁడి సుధీజన వితతవర్తనుఁడు - వేఁడి నిరంతర వేదతత్పరుఁడు
 అనుచుఁ జేతులు చాచి యందంద వెదకి - తనయునిపైఁ బడి తల్లి శోకించి
 తొడలపై నునిచి నెత్తుటఁ దోగియున్న - జడలలోఁ దలఁజేర్చి సంతాప మంది
 “యోవిమలాత్మక ! యోయజ్ఞదత్త ! - యోవిశ్రుతాచార ! యోధర్మనిపుణ !
 యెందు నాతోడ నీ విటఁ జెప్పికాని - యెందును బోవవీ విది యేమి ? నేఁడు
 నాకలోకమున కున్నతిఁ బోవుచుండి - నాకేల చెప్పవు ? నావంశశీలక !
 కడవఁ జేసెడు పాపకర్మరాలైతి-నడురేయి ని న్గడువడిని బొమ్ముంటి ;
 నేచినగురుభక్తి నెల్లలోకములఁ - గాచినకొడుకు నిక్కడఁ జంపుకొంటి; 1230
 నాకేటితప మింక నాకు నీతోడి - లోకంబె కాకింక లోకైకవినుత !
 యెక్కడి నీప్రాణ ? మెక్కడిబాణ ? - మెక్కడి దశరథుం ? డెక్కడ నీవు ?
 ఇన్నియు నొడఁగూర్చ విటు నేఁడు గలిగి-నిన్ను ద్రెక్కొనియెనా నీకర్తవలము ?”
 అని తల్లి శోకింప నమ్మనీశ్వరుఁడు - తనయునిపైఁ బడి తద్దయు వగచి
 “నీవు నాకడ కతినిష్ఠతో వచ్చి - కావించు ప్రీతి సత్కారముల్ తొల్లి
 యేను నీకడ కిప్పు డేతెంచియున్న - నేనెయ్యములు పేయ విటు నీకుఁ దగునె ?
 కొడుకు నీనిర్మలగుణకలాపములు - వెడలెనే యాబాణవివరంబునందు ?
 నెవ్వనిఁ జదివించు నింక వేదములు ? - నెవ్వనిఁ జదివించు నింక శాస్త్రములు ?
 నెవ్వని వినిపించు నింకధర్మపులు ? - నెవ్వని తెఱిగించు నింకఁ గావ్యములు ?
 ఫలములు జలములు పరికించి మాకు - నలయకుండఁగ నెవ్వ రరసి పెట్టెవరు ?
 దీర్ఘాయు వని నిన్ను దీవించుగాని - నిర్ఘాతపటుబాణనిహతి పల్కితిని ?
 జమునైనఁ బుత్రభిక్షము వేఁడుకొనెదఁ - గొమరార నచటికిఁ గొనిపోఁగదయ్య !
 వనివడి యెందును బరలోకవిధులు - తనయు లొనర్చురు తల్లి దండ్రులకు
 బరిపాటి దప్పించి పరలోకవిధులు - మరలించి విధి నీకు మముఁ జేయఁబనిచె

సీకలదినములు నిష్ఠ పెంపొందఁ - జేకొని మమ్ము రక్షించితి వీవు ;
 సీయట్టికొడుకును నిజముగాఁ బూని - యేయుగంబులఁ గండు నేనింక ననఁడు :
 దురితదూరుఁడవు బంధురతపోనిధివి - గురుభక్తుఁడవు నీవు గురుభక్తియుతులఁ
 బరలోకపరు లార్యపరులు ధర్మైక - పరు లెందు నిజకౌర్యపరు లార్తిహరులు
 అన్నదానాదిమహాదానపరులు - గన్నలోకంబులు గనుము నీ" వనుచుఁ
 గరమొప్పనగ్నిసంస్కారాదివిధులు - తరమిడి చేసిరి తమతనూజునకు 1250
 నమరుఁడై యతఁ డంత నాకాశవీధి - నమరవిమానంబునందుండి పలికె.
 "ఓగురులార! యే ను త్తమలోక - భోగభాగ్యుఁడ నైతి; పుణ్యుండనైతి;
 గరమర్థి మిముఁ గొల్చుకతమున నాదు - మరణంబునకు మీరు మలఁగకుఁ దింక.
 నేకాల మేత్రోప నేది గావలయు - నాకాల మాత్రోప నది గాకపోదు ;
 అయ్యెడకార్యంబు లగుఁగాక మాన - వయ్య; మీరితనిపై నలుగకుం" డనుచు
 ననిమిషపురి కేగ నతఁ డంత వారు - తనయునిపైఁ గూర్చి ధరియింపలేక
 "పోయెద మే మిదె! పుత్రశోకమున - మాయట్ల నీవును మరణంబు నొందు"
 మని ఘోర మగుశాప మలిగి నాకిచ్చి - తనువులు విడిచి రత్తపసు లచ్చోట
 నగ్నిసమానుల నాపణ్యధనుల-కగ్నిసంస్కారాదు లట నేను జేసి
 చేకొన్నవగల వచ్చితిఁ బురంబునకు : - నాకర్తవ్య మిదె యానన్నమయ్యె. 1260
 దీరత చెడి బుద్ధి తిరుగుచున్నదియు - నో రెండఁ జొచ్చెఁ గన్నులు గానవయ్యె :
 బలుకులు వినరావు ప్రాణంబు లింక - నిలువ వీయెడలిలో నిలువంగలేను ;
 నాపాలి కల్పదు నాదీనముదు - నాపరాక్రమరుదు నాగుణోన్నిదు
 నాభాగ్యపదభద్ర నరామభద్ర - శోభనగుణముదుఁ జూడలేనైతి.

—: దశరథుఁడు ప్రాణముల విడుచుట :—

వీరాత్రితోఁ గూడ నేడునా శ్శయ్యె! - శ్రీరాముఁ బాసి నాజీవ మెట్లుండు?"
 నని ప్రలాపించుచు హారామ! రామ! - యనుచు నంతనె పృథుండయ్యె నారాజు..
 వనటలఁ గుండి భూవరుఁడు నిద్రించె - నని తాను నిద్రించె నంతఁగౌనల్య.
 పరికించి యంతఁ బ్రభాత మౌటయును - గరమర్థి వందిమాగధులు మతింప
 దొరకొని మంగళతూర్యముల్ మ్రోయఁబురి నుండువారెల్ల గిరికొని వచ్చి
 ధరణీశదర్శనోత్కంఠ లై యుండ - నిరవౌష నేఁడేల యిన్నాశ్శరీతి 1270
 దొర మేలుకొనఁ డంచు దొరకొన్నచింతఁ - బరిచారకులు వచ్చి పతిసెజ్జ దాసి
 ధరణీకుఁ డున్నచందము పోల దనుచు - నురుభయంబును బొంది యూరుపు లలర
 యడుగులు చేతులు నంటంటి చూచి - యొడలఁ బ్రాణములు లేకునికి భావించి
 యందఱుఁ బెలుచు మహారోదనంబు - లందంద నేయ దిగ్గన మేలుకొంచి

యదరి కౌసల్యయు నానుమిత్రయును - బెదరి యందఱఁ జూచి పృథివీకుఁ జూచి
హా : యని యెలుగెత్తి హాప్రాణనాథః - పోయితే దశరథ భూనాథః యనుచు
విలపింపఁ గైకేయి విని రాఁగఁ జూచి - పలుమాటలు గైకేయిపై మోదుకొనుచు
“గైక నీకోర్కూలు కడముట్టె నేఁడు - కైకేయి కలఁచితే కాకుత్స్థకులము ?
నడవులపాలు గమ్మని రాముఁ ధ్రోచి - నడి కోర్చి దశరథేశ్వరుఁ జంపుకొంటి
నెలకొని యటమీఁద నీవు నీనుతుఁడు - నిలయెల్ల గైకొని యిప్పుడు భోగింపుఁ” 1280
డనుచు నాకౌసల్యయూదిగా నతులు - తనుఁజేరికొని యేడ్వఁ దల వంచుకొనుచు
నలిఁగూలి చనుదెంచి నాథుపై వ్రాలి - పలుదెఱంగులఁ గైక పలవించుచుండె.
నానమయంబున నడలుదీపింపఁ - గౌసల్య దశరథుఁ గనువిచ్చి చూచి
“ధరణీశః నీయట్టి ధర స్వరూప - చరితున కీచాపు సమకూరఁదగునె ?
మోసపోయితి నిన్ను ముదలింపలేక - నీసత్యసంపద నిన్నింతచేసెఁ ;
గడుకష్టమతి యైన కైకేయిఁ జూచి - యడవికి రాముఁ బో నడచిన వగవు
పరికించి నీకేను బరిచర్య సేయ - భరియింపలేనైతిఁ బార్థివోత్తంసః !
నీయిచ్చలోనుండ నీపంపుఁ జేసి - పోయి సత్కీర్తులు పొందె రాఘవుఁడు.
నెలకొన్న సత్య బు నీవు పాటించి - బలిసి నిలింపసంపదలు గైకొంటి
ధరణీశః నాకు నుత్తముఁ దైన నిన్నుఁ - బరుసంబు లాడినఁ బాపంబు దక్కె.” 1290
వని చాల పలవంప నానుమిత్రుని - వనితలు గొంతెత్తి వాపోవుచుండ
నంతట నీవార్త లందంద మ్రోసె - గాంతలయేడ్పు లాకనమెల్ల విండె.
నంత సూర్యోదయం బయ్యె నొటయును - ఎంతయు భయముతో హితులు బాన్దవులు
చేరువనృపులు వసిష్ఠాదిమునులు - ధారుణీసురలు ప్రధానులు వచ్చి
భూరిశోకంబునఁ బొగులువసిష్ఠుఁ - దారూఢమతిమంతు ననుమతిఁ బడసి
తడయక దశరథ ధరణీశుమేను - గడఁకతోఁ దైలవక్త్రంబు సేయించి
చెలువై నమఱియయసింహాసనమునఁ - గొలుపున్న తెఱఁగునఁ గూర్పుండఁబెట్టి
మంత్రులు సకల సామంతులు రాజ - తంత్రజ్ఞులను గూర్చి తగవునఁ బలికె ;
“నీరాజసామ్రాజ్య మెల్లఁ బాలించి - స్వారాజునగరికిఁ జనియె నేడకట !
ఇతనిపూనిక దీర్చ నింతయుఁ దాను - హితమతియై రాముఁ డేగెఁ గానలకు. 1300
భరతుండు తమమామపట్టణంబునకు - నరిగె శత్రుఘ్నసహాయఁడై మున్నె
మనము రామునిఁ బిల్వ మరలిరాఁ దతఁడు - తనపూన్కి దీర్చక ధర్మవర్ధనుఁడు
కావున భరతు వేగమె పిలుపింపఁ - గావలయును రాజకార్యముల్ దీర్చ
రాజు లేకున్నఁ బురంబు రాష్ట్రంబు - రాజిల్ల దెల్ల వర్జుంబులుఁ గలయ
దండనీతిక్రియల్ దానధర్మములు - మెందోడి చెడిపోవు ; మింతురు రిపులు ;
జూరులు చోరులు సందడింపుదురు - కోరి నొంతురు సాధుకోటి దుర్జనులు

దొరలు సామంతులు దుర్గాధిపతులు - నరిది కప్పము లియ్య" రని విశ్వయించి.
 అలఘుమానసుఁడు జయంతుండు మొదలు - నలుగురు మంత్రుల నయబుద్ధిఁ బిలిచి
 "పయవన్నె చీర లాభరణముల్ గొనుచు - బొలుచు గిరివ్రజపురమున కేగి
 ఈవార్త లాతని కేమియుఁ దెలుప - కావసిఘండు రమ్మనె మి మ్మటంచుఁ 1310
 గడువేగ భరతు నక్కడ నుండనీక - తొడుకొనిర" మ్మన్న దోరంపుఁగడఁక
 వారలు హరులు దువాళిగా నెక్కి - సారెనానాపురజనపదంబులను
 నదములు నదులు కాననములు గిరులు - పొదలు పెక్కులు దాఁటి పొదలినఘటి
 కరము చెన్నొందఁ గేకయరాజపురికి - నరుగ వారంత నేడవనాఁటిరాత్రి
 బలమేది గోమయపంకమధ్యమునఁ - దలవిరియఁగఁజోసి తండ్రి గూలుటయు.
 జలనిధిశూన్యమై సంపూర్ణచంద్రుఁ - డీలఁ గూలుటయుఁ బట్టపేనుంగుకొమ్ము
 విఱుగుట మొదలైన విషమంపుఁగలలు - తఱుచుగాఁ గని లేచి తద్దయు భీతి
 తనయిష్టసఖలతోఁ దత్ప్రకారంబు - వినుపించి వగలమై వెనుఁబడుచున్న
 భరతునన్నిధి కేగి ప్రజమిల్లి పిలిచి - కరమర్థి తమచేతి కానుక లిచ్చి
 "యావసిఘండు కార్య మక్కడ గలిగి - దేవ! మిమ్మిట తోడి తెమ్మన్నవాఁడు 1320
 విచ్చేయు" మనవుడు వెన దూతచేష్ట - లచ్చుగాఁ గనుఁగొని యతిభీతి నొంది
 తనమామకడ కేగి తత్ప్రకారంబు - క్రమమొప్పఁ దెలిపి సత్కారము ల్వడసి

—: భరతుఁ డయోధ్యఁ బ్రవేశించుట :—

యతఁ డంపఁ గదలి రథారూఢుఁ డగుచుఁ - జతురంగబలములు సచివు లేతేర.
 నతులితచింత నేడవనాఁడు వచ్చి - యతిరయంబున నయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
 పతి లేనిసతి నిశాపతి లేనిరాత్రి - గతి నెంతయును భోగకళలకుఁ బాసి.
 కన్నుల కాపురి కడు వాడుపాటి - యున్న చందము చూచి యుల్లంబు గలఁగి
 "యది యేమి విధమొకో? యీపట్టణంబు - తుదిముట్ట శూన్యమై తోచుచున్నదియుఁ
 బొరులు ననుఁ జూచి బాష్పము ల్దొరుగఁ - దూఱుచు దవ్వులఁ దొలఁగి పోయెదరు.
 అంగళ్ళ సకలసామగ్రివస్తువులు - పొంగార వేటికి పురములో" ననుచు
 నగరివాకిట సమున్నత రథంబు డిగి - మొగి చెడి తాను దమ్ముఁడు శూన్యమైన 1330
 యంతఃపురంబున కరుగఁ గైకేయి - యెంతయుఁ బ్రియుముతో నెదురుగా వచ్చి
 కౌఁగిలింపుటయును గరమర్థిఁ గైక - కవిరళభక్తితో నప్పుడు మ్రొక్కి
 యిచ్చమైఁ దమమామ యిచ్చినతోడవు - లిచ్చి వారలసేమ మేర్పడఁ జెప్పి
 "యెంతయు శూన్యమై యిదియేమి నగరు - వింతయై యున్నది విభవంబు దఱిగి
 రామలక్ష్మణులకు రాజవర్యునకు - సేమమే?" యనవుడు చింతించి కైక
 భరతునిఁ జూచి సంభ్రమము రెట్టింప - దరహాసపదనయై తగవేది పలికె..

“దంకాని తొల్లి మీతండ్రి నాకర్థి - వలనుమీఱఁగ రెండువరము లిచ్చుటయు
నొకటికి భరతుని నుర్వి నేలింప - నొకటికి రఘురాము నునువ దుర్గముల
వని వేఁడుటయుఁ దండ్రియానతిఁ బూని - జనకజాలక్షణసహితుఁడై మునుల
యనువున రఘురాముఁ డడవికిఁ బోయెఁ :-దనయుని నెడఁబాసి ధరణీకుఁ డీర్చె. 1340
నీనున నీకుఁగా నీయుపాయంబు - చేసితి రాజ్యంబు చేకొను మింకఁ,
బ్రజలఁ బాలింపు సంపదలఁ దేలింపు - భుజశక్తి నేలుము బుద్ధి నొందనక”
ననవుడు మూర్ఖుల్లి యవనిపైఁ ద్రెళ్ళి - ఘనరోషదృష్టిమైఁ గైకేయిఁ జూచి
“తైక ! నాతల్లిపై కరుణకుఁ బాసి - యీకష్టవర్తన మేల తైకొంటి ?
మునివేషమున వనంబున రాము నుండు - మని వల్క - నెట్లు నోరాడెనే తల్లి ?
యరయ నిర్మలధర్మ లైనరాఘవుల - చరితంబు నీకు విచారింపఁ దగదె ?
యే నింక మాతండ్రి కేమని వగతు ? - నేను రామునిమొగం బెటువలెఁ జూతు ?
నెంత లోఁ గుందెనో యిచ్చలో రాముఁ ? - దెంత కోపించెనో యేచి లక్షణుఁడు ?
యెంత దూఱెనో కాన కేగుచో నీత ? - యింత కేమయ్యెనో యింతి కొనల్య ?
యంతఃపురాంగన లాసుమిత్రయును - వంతచే నేమని వగచుచున్నారో ? 1350
వీరలకడ కేగి విలపింప నాకు - నో రెద్ది ? యెట్లు మనోవ్యథఁ దీర్తు ?
నింక నీపురమేల ? యీభోగమేల ? - శంకింప కడవియే శరణంబు నాకు.
ఘనపాపరతిఁ జేసి కడఁగి మీతల్లి - నిను నొక్కరక్కనునికిఁ గన నోవుఁ !
గాని కేకయరాజుఁ గన్నుకూఁతురపు - గానేర వేమందు తైక ! నీతోడ”
నను మాట లన్నియు నల్లనఁ బొంచి - వినుచున్నమంథర వెనఁ జూచి ప్రజలు
ఇన్నిపాపంబులు నిదియ చేయించె - నన్న శత్రుఘ్నుఁడు నావృద్ధవనిత
గూను దొంకులు దీఱ క్రొమ్ముడి జాఱ - మేనిసొమ్ములు వీడ మెలఁతలు చూడ
కడకాలుఁ బట్టి యాకసమునఁ ద్రిప్పి - పుడమిపై వ్రేసె నప్పుడు చాలనలిగి
తైకేయినతు లెల్ల కనుకని చెదరఁ - గైకను వధియింపఁ గడఁగిన నంత
భరతుండు చూచి “యీపాపాత్మురాలిఁ-బొరిగొని పాపంబుఁ బొంద నేమిటి ? 1360
పెనుపేది తల్లిఁ జంపిననీచు లనుచు - మనలఁ జూడఁగ రోయు మది రామవిభుఁడు
అటుగాన వల” దని యతని వారించి - యటుపోయి కొనల్యమడుగుల తెఱగి

—: భరతుండు కొనల్యయొద్దకుఁ బోవుట :—

తాను దమ్ముఁడు శోకదందహ్యమాన - మానసులై పలుమా తెలుఁగెత్తి
వలవింప నప్పు డాభరతునిఁ జూచి - యలిగి కొనల్య యిట్లని దూఱఁబలికె.
“వతిఁబాసి సుతుఁబాసి బహుశదుఃఖముల - మతి మాకు శోకింప మఱిఁ దగుఁగాక
నీ కేల శోకింప ? నెలకొని యింత - నీకోరిన యెల్ల నీతల్లి చేసె;
నన్న నీనింక రాజ్యము సేయుచుండు” - మన్నఁ జేతులు మోడ్చి యతఁడు భీతిల్లి

వెనువెన్న దిగియ నవ్వెలది కొసల్యఁ - గనుఁగొని వాక్కాయకర్తచిత్తముల

“శ్రీరామునకుఁ గీడుఁ జేసితినేని ? - ధారణి నే నేలఁదలఁచితి నేని ?

నేను గైకతలంపు నెఱిగితి నేని ? - నే నొకకిడైన నెఱిగితి నేని ? 1370

వినుము మద్యంబు ద్రావినవాని గతికి - పెనుపేదవిపుఁ జంపినవానిగతికిఁ

దెగి గురుపత్నిఁ బొందినవానిగతికి - జగతిపైఁ దానోడి చనువాని గతికి

చెనఁటియై పసిడి మ్రుచ్చిలువానిగతికి - నెనని గోహత్య చేసినవాని గతికి

న్యాయంబు దప్పిన నరనాథు గతికి - నేయెడఁ గొండెగాఁ దేగెడు గతికి

శరణార్థుఁ బ్రావని దురితాత్ము గతికి - వరధర్తవిక్రయవాంఛితు గతికి

గురువులఁ దిట్టిన కుటిలాత్ము గతికి - నరయ స్వామిద్రోహి యగువాని గతికిఁ

దల్లిదండ్రులఁ దిట్టు తనయుని గతికి - గల్ల లాడెడు పాపకర్తుని గతికిఁ

పరధనంబుల కానపడువానిగతికి - పరసతిఁ గలిసిన పాపాత్ము గతికిఁ

జనువాడ నిందుకు సాక్షి దేవతలు - ఈపాపకర్తురా లిటుచేపెఁ గాక

యేను రాముని కేల యెగ్గు గావించు - నీనీచకర్తంబు లేడ ? నేనేడ ?” 1380

పని యేడ్చు భరతుకోకాగ్నులపెంపుఁ - గనుఁగొని కొసల్య కడుభీతిఁ బొంది

“యిటువంటిపుణ్యాత్ము నేల దూఱితిని ? - గటకటా !” యని పొక్కి - కొఁగిటఁ జేర్చి

భరతశత్రుఘ్నుల పై వ్రాలి తూలి - పరితాప మొందుచుఁ బలవించుచుండె.

నంత పసిష్ఠనయమి వారిఁ గొనుచు - నంతఃపురంబున కడలుచుఁ బోవఁ

“గనుఁగొనఁగా రాదు కైకేయి గన్న - తనయుండు వీఁ” డని తనమీఁద నలిగి

పెనుపొంద మాణిక్యపీఠిపై నొరిగి - తనుఁ జూడనొల్లని తలఁపున రోగి

కనుఁగవ మూసినగతి నున్నతండ్రిఁ - గనుఁగొని భరతుండు కడుమూర్ఛఁ బొంది

తెలిసి క్రమ్ముటఁ జూచి తీవ్రంపువగల - వెలువరింపఁగరాక విలపింపఁదొడఁగె.

“వసుదేశః కేకయావనిపాలుచేత - ననమానమణిభూషణావళి నీకుఁ

గొనివచ్చినాడఁ గైకొన నొల్లవేమి ? - ననుఁ జూడ వదియేమిఁ నాతప్పులేమి ? 1390

కడుఁబాపమతి యైన కైకేయి గన్న - కొడు కని ననుఁ జూడఁ గూడదోకాక :

ధరణీః యాసుమిత్రాపుత్రుఁ జూడు - పురపురఁ బొక్కుచుఁ బొరలుచున్నాడు

కడఁగి నీహస్తపంకజములఁ బట్టి - తుడవ వేమిటికి శత్రుఘ్నుపై ధూళి

వితనిఁగ టాక్షింపు మితనితోఁ బల్కు - మితనిఁ గొఁగిటఁ జేర్చు మితఁ డేమిచేపెఁ

నీమంచితనమును నీదయారసము - నీమొగమోటము నేఁ దెందుఁబోయె :

గైకేయి నీబుద్ధి గలఁచెనే తండ్రి ? - నీ కిట్టిమరణంబు నేర్చెనే కలుగఁ :

జావరే వృపు లెందుఁ జత్తురు గాక - లేవుకా కిట్టివి లేవుగా నెందుఁ :

బడఁతులు మెప్పించి ప్రాణవల్లభుల - నడుగరె ? యీయీపు లడుగరు కాక :

యీకష్టవర్తనం బేమిటఁ గడతుఁ - జేకూరె విఁక నేమి సేయుదు” ననుచుఁ

బలుమాటు విలపించు భరతునిఁ జూచి - తెలిసి వసిస్తుండు తెఱఁగొప్పఁ బలికె 1400
 “అనఘాత్తః ! మీతండ్రి యవని నంతయును - వినుతింప నలువదివే లేండ్లు నేలె.
 మనుమార్గనియతి ధర్మము లెల్లఁజేసె - గొనకొని మీయట్టికొడుకులఁ గనియెఁ
 గావున నీవు శోకము మాను మింకఁ - గావింపు మగ్నిసంస్కారాదివిధుల”
 వనవుడు నొఁగాక యనుచు మర్నాడు - మునుల రాజుల మహాత్ములఁ బిలిపించి
 వలనొప్ప దశరథేశ్వరు కళేబరము - కలఁగొని తీర్థోదకము లార్పి తెచ్చి
 వరపత్రఘోషణావళులఁ గై సేసి - తరమిడి వేదోక్తదానముల్ సేసి
 వరఁగవిమానంబుపైఁ దెచ్చి పెట్టి - యరుదైన మంత్రపూతాగ్నిఁ జేపట్టి
 తనతమ్ముఁడును దాను దగవసిష్ఠాది - మునులతో భరతుండు ముందట నడువ
 నావిమానమునకు నందందఁ గదిసి - వావిరి యేడ్చుచు వగలఁ దూలుచును
 మునుకొని కౌసల్య మొదలుగాఁ గలుగు-వనిత లందఱుఁగూడి వరుస నేతేర 1410
 సరయువుచేరువ శవభూమియందుఁ - దిరముగా సౌదఁ బేర్చి త్రేతాగ్ని యనిచి
 యొలసినభక్తి వేదోక్తమార్గమున - నెలకొని దశరథనృపతి దహించి
 తగురీతి మఱి తిలోదకములు వోసి - తగవుతోఁ బిండప్రదానము లేసె
 నగరికి వచ్చి యున్నతి భూసురులకుఁ - దగఁ బితృప్రీతిగా దానములేసె
 తెఱఁగొప్పఁ బిండ్రెండుదినములు వలయు - తెఱఁగుల నడిపి వర్తించుచో నంతఁ
 గొనకొని యిజ్జెకుకులగురుండైన - మునివసిష్ఠుఁడు కార్యములు విచారించి
 తాను రాజన్యులు తగుమంత్రవరులు - భానునన్నిభతేజ భరతునిఁ జూచి
 “వరతేజః ! మీతండ్రి వరలోకమునకు - నరిగె, శ్రీరాముఁడు నరిగెఁ గానలకు ;
 సుర్వికి రాజు లేకున్న కార్యములు - నిర్వహింపఁగ రాదు నిల్వరు ప్రజలు
 భారణి చలియించు ధర్మంబు లణఁగు - వైరులు మింతురు పరమ మల్గలయు 1420
 వవని యిరాజక మైయుండఁ దగదు - ప్రవిమలమతి నీవు పట్టంబుఁ బూను”
 మని బుద్ధి చెప్పిన నమ్మునినాథుఁ - గనుఁగొని భరతుండు గంఠములు మొగిచి
 “యిదియేమి మునినాథః ! యింత మూఢుడనెఱుమది నింత నెఱుగనె మాకులక్రమము
 వన్నఁ గానలఁ ద్రోచి యక్కటా ! నన్ను - గన్నతండ్రినిఁ జంపెఁ గడఁగి మాతల్లి
 యింతచాలదెనాకు ? నింకరాజ్యంబు - చింతింతునేయేను ? జెప్పకు మింకఁ
 గైకేయి కొడుకని కడఁగి పల్కెదవు - గాక యీతలఁపులు గలవె నాయందు ?
 విట్లున్నరూపున నేను మారాము - పట్టంబు గట్టెదఁ బార్థించి తెచ్చి
 కాకున్న మాయన్నగైకొన్ననియతిఁ - గైకొందు గాకొందు గలుగునే మాకు ?”

—: భరతుఁడు రాముని యొద్దకుఁ బోవుట :—

నని విశ్వయము చేసి యపుడు మంత్రులను-గనుఁగొని “మాయన్న గానఁబోవలయు

తెరువులు చక్కగా దిద్దింపుఁ డఖిల - పురజనులకు నేగఁ బొసఁగినరీతి 1430
 నెడనెడ విడుదు లనేకవస్తువులు - గడుసమగ్రములుగాఁ గావింపుఁ" డనిన
 ననుకూలమతి వార లట్ల చేయించి - రనుపమోత్సాహాలై యస్తుఱునాఁడు
 మండిమాగధులును వరమంత్రివరులు - సుందరీనటన ర్తనుకుమారవరులు
 నవనహస్రములు దంతావళిఘటలు - జవనాశ్వకోటి లక్షయు శతాంగములు
 నఱువదిలక్షలు నమితవదాతి - తఱుచుగా నడువఁ దత్తఱిఁ జొరజనుల
 జనపదస్థుల నెల్లజాతులవారి - ధనరత్నరాసులు తగ వసిష్ఠాది
 మునుల రాజుల మంత్రిముఖ్యులఁ గొనుచు - తనతమ్ముఁడును దాను దల్లు లిందఱును
 ననువుగాఁ జతురంతయానంబు లెక్కి - వెనుక రా భరతుఁ డవ్వధమునఁ గదలి
 పోయి గంగాతీరమున దండు విడియ-నాయతబుజులఁ డగుగుహం దెఱిఁగి
 కడఁగి రామునిమీఁదఁ గైకేయికొడుకు - నడచుచున్నాఁడు సేనలతోడ ననుచు 1440
 నలపుమైఁ గోపించి నావ లాగించి - బలములతో వచ్చి భరతుని కనియె.
 "భరత ! రాముఁడు రాజ్యపదవి నీకిచ్చి - యరుదుగా మునివృత్తి నడపుల నుండ
 నీవు సేనలఁగూడి నిజశక్తి మెఱసి - పోవుచున్నాఁడవు పోలునే నీకు ?
 నేను రామునిబంట నేనంప నిన్ను - బోసీను నీబలంబుల సంహరింతు.
 నడరి నీతోడఁ బోరాడి ప్రాణములు - విడిచిన మఱి రామవిభునిపైఁ బొమ్ము"
 అని రోషమున గుహఁ డాడువాక్యములు - విని భరతుఁడు నవ్వి విమలఁడై పలికె.
 "బరమాత్మఁ డగురాముఁ బ్రార్థించి తెచ్చి - పరఁగ నయోధ్యకుఁ బట్టంబు గట్టఁ
 బోవుచున్నాఁడ నాబుద్ధిలో నొండు - భావించి నీవిట్లు పలుకంగవలదు"
 అని యన నాతని నక్కునఁ జేర్చి - తనమది పొగుల నాతని చిత్త మెఱిఁగి
 యనురక్తి భరతేకునడుగుల కెఱిగి - యనుపమవన్యంబు లై నవస్తువులు 1450
 కని దనియఁగఁ బెక్కుకానుక లిచ్చి - కొనిపోయి గుహఁడు కాకుత్స్థుండు తొల్లి
 విడిచినచోటున విడిచి, సంప్రీతి - జడలుగట్టినచోటు చనిచని, చూప
 జనులును మునులును సచివులు దాను - గనుఁగొని భరతుండు కడుశోక మంది
 సీత రాముండును జేరి పరుండ - నాతతృణశయ్యలంధుఁ గన్నడెడు
 తరుచై నకనకవస్త్రములచిహ్నములు - పొరిఁ గనుఁగొని మదిఁ బురపురఁ బొక్కి
 ఘనశోకమును బొంది కడుదీనుఁ డగుచు-మునురాఘవుఁడు జటల్ మొనసి ధరించె
 నెక్కడ నని భరతేశ్వరుం డప్పు - డక్కడ కేమును ననువుగా జటలు
 పనుపుచు మఱి మఱ్ఱిపాలు దెప్పించి - తనతమ్ముఁడును దాను ధరియించె జడలు.
 భరతుండు మఱునాఁడు బ్రాహ్మికకర్త-పరుఁడునై గుహఁడు రాఁ బన్నించినట్టి
 యేనూఱుబలునావ లెక్కి పేర్వేఱ - దాను దల్లులు మునుల్ తగ మంత్రివరుల 1460
 నకలసేనలుఁ గూడ జాహ్నువి దాటి-యకళంకుఁ డగు గుహ నపుడు తోడ్కొనుచు

వతఁడు చూపిన త్రోవ నటఁ బోయిపోయి - క్రతుహోమతతధూమకబళితవ్యోమ
కృతకాంబుదస్త్రోమ కేవలముదిత - కృతలాస్యవిపినబ్ధిఞ్చల్లజాల
రచితాంతరాంతరరత్నవిచిత్ర - ఖచితతోరణపదక్రమము నైయొప్పు
నాభరద్వాజనంయమియాశ్రమమున - నాభరతుఁడు పోయి యనతిదూరమునఁ
జతురంగబలములఁ జతురత నిలిపి - యతులపుణ్యాత్మకుం డగుభరద్వాజఁ

—: భరతుఁడు భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుట :—

గని భక్తితో నమస్కారము లేయె - గని యమ్మహాముని కడు నల్లి పలికె.
“భరత : యీచతురంగబలములఁ గొనుచు - భరితసన్నాహసంభ్రముఁడనై నీవు
కడుకొంతవృత్తి రాఘవుఁ డరణ్యములఁ - బడిముండ నాతనిపైఁ బోవనేల ?”
ననుచున్నమునికోప మంతయు నెఱిగి - వినతుఁడై భరతుండు వెఱచుచుఁ బలికె
“జానకీవల్లభ ! సకలరాజ్యంబు - పూనుము నీ వని పోయెదఁ గాని,
యొండుభావమునఁ బో మోమునినాథ ! - యొండుగాఁ దలఁపకు ముల్లంబులోన”
ననిన సంతోషించి యమ్మని పలికె - “ననఘాత్త ! నీవు నీ యఖిలసైన్యమును
మనమార నాయాశ్రమమున నేఁ దుండి - వినుతి మే మొసరించువిం దారగింపు”
మని విశ్వకర్తను నటకు రప్పించి - “ఘనచిత్రపురి యొండు గల్పించి యందు
వారు వీరన కెల్లచారికిఁ దగిన - మేరల నిండ్లు నిర్మింపు మీ” వనిన
నైదుయోజనముల నతఁ దొక్కపురము - భూదేవిచరణనూపురము నిర్మించి
నందుఁ గాంచనమయం బొ నొక్కరాజ - మందిరం బమరెఁ; దన్తందిరంబునను
శ్వేతాతపత్రోదసింహాసనమునఁజాతురి నొక సభానదన మింపొందె
నప్పుడు మునియాజ్ఞ నట భరతుండు - విప్రైవగృహము ప్రవేశించి యందు 1480
ఘంహాసనము గాంచి శ్రీరామవృషతి - సింహాసనం బంచుఁ జేతులు మొగిచి
యాసమీపంబున నపు దొక్కపీఠి - నాసీనుఁడై మిత్రులందఱు గొలువ
నున్నచో మునియాజ్ఞ నొక్కట వచ్చి - కిన్నరగంధర్వ భేదరాంగనలు
నచ్చట నచ్చర లాటలు పాట - లచ్చెరువుగఁ జూపి రతనినన్నిధిని
వీరీతి వకలజనావళియిండ్ల - నారూఢి వెలసె నాట్యప్రసంగములు
నిలమీఁద దివిమీఁద నేయేవిశేష - ములు కల వన్నియు మునియాజ్ఞ వచ్చె,
జానపదు ల్పొరజనము లందఱును - స్నానముల్ కావించి చలువలు గట్టి
మందారపుష్పదామంబులు పూని - చందనం బలఁది భూషణములు పెట్టి
వేవేల తెఱఁగుల వింతగా వేల్పు - టావు చతుర్విధాహారంబు లొసఁగఁ
బరితృప్తులై దివ్యభామలు దమకు - సురతవిశేషముల్ సొక్కుచుఁ దెలువఁ 1490
జన్మసాఫల్యంబు సమకూరె ననుచుఁ - దన్తయావస్థలఁ దగిల్చిడింప
నమ్మనియాశ్రమం బటు చూడనొప్పె - నిమ్మల నాన్వర్గ మేవగించుచును

ఈరీతి భరతేశుఁ డెల్లనై న్యములు - నాఋషిఁ బొగడుచు నారాత్రి దీర్చి
 మఱునాఁడు పురము తన్నందిరావళులు - తెఱగంటిచెలులు నద్యశ్య మౌటయును
 భరతుఁ డత్యాశ్చర్యభరితుఁ డైయుండి - వరతపోనిధి భరద్వాజునిఁ జేరి
 ప్రణమిల్లి “మీతపోబలమహత్త్వములు - ప్రణతింపఁ దరమె యావరమేష్టికైన
 నే నింక రఘురాము నినకోటిధాము - గానఁబోయెద” నంచుఁ గన్నతల్లలను
 నవ్వేళ మ్రొక్కింప నతఁడు “వీరెవ్వ - రెవ్వరు వేర్వేఱ నెఱిగింపు” మనుడు
 “ధీరాత్మ నృపుపెద్ద దేవులై యెల్ల - వారిలో వానియు వన్నెయుఁ గాంచి
 కడుపు చల్లఁగ రాముఁ గాంచియు వగల - నుడుకుచున్నది తద్వియోగాగ్నిశిఖలఁ
 బరిచితజన్మసాఫల్య కౌసల్యః - పరికింపు మిదె మునివతిసార్వభౌమ
 కౌసల్యనతివామకర మంటఁ బట్టి - కైసేత లుడిపోయి గతపుష్పకర్ణి
 కారశాఖయుఁ బోలి కై వ్రాలియున్న - యీరామ శ్రీరామ నెడఁబాయలేని
 యాలక్ష్మణునిఁ గన్నయట్టి పుణ్యాత్మ - రాలు సుమిత్రః పరాకుః మునీంద్రః
 యేతల్లికై కానకేగి మాయన్న - యేతల్లికతమున నీలై మాతంద్రీః
 యేతల్లికోర్కి నన్నింతకుఁదెచ్చె - నీతల్లి మాతల్లి హితపుణ్యపాక
 కైకఁ గన్గొను” మంచు గద్గదకంఠుఁ - డైకడపట శోక మగ్గలంబైన
 మారక యున్నచో నూరార్చి యతని - నాఋషి భావికార్యముఁ జూచి పలికె
 “యీకైక లోకైకహితము గావించె - మీకెల్ల తెల్లమౌ నిటమీఁద” ననుచు
 మఱి రాముఁ డున్నట్టిమార్గంబు దెలిపి - తెఱఁగొప్ప నమ్మాని దీవింప వెడలె. 1510
 సింధురబ్బంహిత సేనానులాప - నైంపవహేషితస్యందనసేమి
 రవములకళికి యరణ్యమృగాళి - తివిరినభీతి నల్లెనలకుఁ బాఱ
 బలరణోద్ధాతవిపాంసుసంఘాత - మలినీకృతాదిత్యమండఁ డగుచు
 నాచిత్రకూటాద్రి కర్ణితో భరతుఁ - డేచి సేనలుఁ దాను నేగుచో నంత
 నటఁ జిత్రకూటాద్రియందు రాఘవుఁడు - కుటిలకుంతల సీతఁ గూడి మోదమునఁ
 “గనుఁగొంటివే యిన్నగంబుబింబోష్ఠి - కనుదమ్ములకు విందు గావించె మనకు
 విన్నగమహిమఁ దా నెన్నఁగ వళమె - పన్నగవతికైన భామాలలామః
 గుఱుతైన సెలయేటిఘమఘమధ్వనులు - ఊఱుము లటంచుఁ బెల్లబ్బి నీకురులు
 పురడింపఁ దనగొప్పపురి విచ్చి నెమలి - పొరిఁబొరి యాడెడుఁ బూఁబోణి చూడ
 కాంతరోః యీచెంచుకాంతల కంటె - దంతికుంభంబులు తమచన్నుఁగవకు 1520
 నెన వచ్చు పెల్లని యిభకుంభదళన - మొనరించి తన్ను లొప్పఁ దాల్చెదరు
 దివ్యుల సంకేతదేశంబు గాన - దివ్యవాసనలు సందించె నీకోన
 పదతలాల క్తకభాసురంబైన - పొగఁ జూడ గంధర్వభోగగేహంబు
 కిన్నరకంఠిః యీగిరిగహ్వరంబు - కిన్నరకిన్నరీ గీత నద్గోష్ఠి

కలకంఠరవసహకారవల్లవము - కలకంఠి ! యీసహకారంబుఁ జూడు ;
 పరిపరివిధముతోఁ బరువంపువిరుల , పరిమళంబులు గదంబముగఁ గూర్చుచును
 మలయానిలుండు కోమలయానలీల - మలయచున్నాఁ డిదె ! మనపైన నబల !
 యల్లదె ! చూచితె ? హల్లకనికర - పుల్లకైరవకుంజపుంజరంజితము
 సాలతమాలరసాలతకోకల - తాళహింతాల కుద్దాలకూలములు
 అమలినపులిన మధ్యాసనాసీమ - సముచితమునిబ్బంద సందీప్తమైన 1530
 మందాకినీనది మనకన్నులలరె - మందయానవిలాసమథితమరాళ
 యని యని పలుకుచు నవసీరుహములఁ - గనుపట్టు బొడరిండ్ల పునకందరముల
 తైలశృంగంబుల సానుదేశముల - నోలి వినోదించుచున్నచోఁ గడగి
 బలువిడి చనుదెంచు భరతస్సైన్యముల - కలకలస్వనము లాకర్ణించి బిట్టు
 కలఁగి నల్గడఁ జాటు కరివరాహాది - బలమృగంబులఁ జూచి బలధూళిఁ జూచి
 “యిట ధూళి దివిఁ బర్వ నేమి కారణమొ ?-యటఁ బోయి యరసి ర” మ్మనినలక్షణుడు
 వేవేగ నొకమహావృక్షగ్ర మెక్కి - భావించి యుత్తరభాగంబునందు
 బలములఁ బొడఁగాంచి భానువంశజుల - బలుబిరుదులతోడఁ బడఁగలు గాంచి
 యిచ్చలో భరతేశుఁ డిట రాముమీఁద - వచ్చుచున్నాఁ డని వడి నిశ్చయించి
 వటువజ్ర మద్రిపైఁ బడుభంగి దోచ - జటులనత్తమున వృక్షము డిగ్గ నురికి 1540
 వారక రోషదుర్వారుఁ డైవచ్చి - యారామవిభుఁ జూచి యనియె లక్షణుడు.
 “అడవికి నిన్నుఁ బోనడచి నీరాజ్య - మడరి యంతయుఁ గొని యంతటఁ బోక
 పునశ్చక్తి నీమీఁదఁ గైకేయికొడుకు - చనుదెంచుచున్నాఁడు నబలుఁడై నేఁడు
 యదె చూడు ! కోవిదారాదిధ్వజంబు - నదె చూడు భటుల వీరాలాపములును
 శరచాపకవచముల్ సరిఁబూని నీవు - భరతుని కెదురుగా బలువిడి నడుపు
 నిలుపుము కాదేని నీవు సీతయును - దొలఁగుము నీశాంతి తుది నింతఁజేసె !
 నే నింక నైరింప నిట వచ్చె నేని - వీనిఁ జంపెద” నన్న విని రాముఁడనియె.
 “నాకుఁ దమ్ముడ వయ్య నాతోడఁ బుట్టి - నీ కిట్టియవిసీతి నీకేలఁ బుట్టె ?
 బ్రాత్రవత్సలమూర్తి పరమపావనుఁడు - నీతికోవిదుఁడు మానితధర్మవరుఁడు
 భరతుండు నీకంటె భక్తుండు నాకు - భరతునిదెన నొక్కపాపంబు లేదు 1550
 మరల నయోధ్యకు మగుడఁ బ్రార్థింపఁ - జనుదెంచుచున్నాఁడు సందేహ ముడుగు
 కడవకు” మనుఁడు రాఘవునాజ్ఞ పెంపు - కడవ భీతిల్లి లక్షణుఁ డూరకుండె.
 భరతేశుఁ డంతటఁ బొరుల హితుల - దొరల సమస్తయోధుల నొక్కచోట
 విడియించి తల్లల వెనకఁ దోడైరఁ - గడక వసిష్ఠునిఁ గట్టడచేసి
 గురుభక్తి సూతుండు గుహాఁడు తోడుగను - నరిగి తమ్ముఁడు దాను నగ్గి నెక్కి
 వరుస నయ్యడచి తోనలు తెలియుటకుఁ - గరమర్థి సౌమిత్రి గట్టినయట్టి

గుఱుతులు కొన్ని కన్నొనుచు నల్లడల - నెఱిఁ బరికించుచు నిఖిలాత్మశత్రు
జాలపాలితనూత్ను శాలాంగణములఁ - జాలఁజెన్నగు వర్జశాల కేతెంచి

—: భరతుఁడు మునివేషధాదులైన రామలక్ష్మణులఁ జూచుట :—

మునివేషమునఁజాల ముద మందు రాముఁ - గనుఁగొని యాత్మలోఁ గడఁగి శోకించి
"పొలుచుకాంచన గృహంబుల నుండువాడు - జగతిపైఁ బూరిసెజ్జను నున్నవాడు
పొగ దొందు పూలపాన్పున నుండువాడు - లలిదూలివర్జశాలల నున్నవాడు
నెఱసి కిరీటంబు నెఱిఁ దాల్చువాడు - తఱుచైన జడ లర్థిఁ దాల్చియున్నాడు
నోలి రాజులు గొల్వ నుండెడివాడు - లోలత మృగములలో నున్నవాడు
మేలిచన్దనమును మెయిఁ బూయువాడు - ధూళిధూసరితుఁ డై తూలియున్నాడు
మొనసే దివ్యాంబరంబులు పూనువాడు - మునివృత్తి వల్కలంబులు గట్టివాడు
రసరసాన్నములను మెనవెఱువాడు - కనరుఁగాయలఁ బ్రొద్దు కడపుచున్నాడు
చూచితే శత్రుఘ్న : శుభమూర్తి రాముఁ - డీచందమునఁ దుఱి మీఁదుచున్నాడు
తై కేయి పాపంపుఁగడుపునఁ బుట్టి - యీకష్టదుర్దశ నేఁ జూడఁగలిగె"

ననుచుఁ దమ్ముఁడుఁ దాను నారామవిభునిఁ - గని మ్రొక్కుటయు వారిఁ గొఁగిఁజేర్చి
కన్నుల హర్షాశ్రుకణములు నొరుగ - వెన్నులు నివిరి భావించి దీవించె. 1570

అహిమాంకుతులునకు నానుమంతుండు - గుహఁడు మ్రొక్కిరి భక్తి కొనసాగనపుడు
ధరణిజకును సుమిత్రాతనూజునకు - భరతశత్రుఘ్నులు ప్రణమిల్లి కొలువఁ
గుళపీఠముల నిల్వఁ గోరి రాఘవుఁడు - దశరథుసేమంబు తల్లలశుభము
వలుమాటు నడుగుచు "భరత ! నీవేల - యిలయేల కింతద వ్వేగుదెంచితివి ?
భూతలాధీశుపంపున రాజు వగుచు - నీతితోఁ జేయుదే నీవు రాజ్యంబు
దశరథేశునకు సత్యప్రకాశునకు - విశదపుణ్యునకుఁ గావించువే పూజ ?
తల్లల నెల్ల నాదర ముల్లసిల్ల - నుల్లంబు చల్లఁగా నూఱడింపుదువె ?
కోవిదు మత్కులగురుఁ దపోనిష్ఠ - నావనిష్ఠ గరిష్ఠ నర్పించి నీవు
అగ్నిహోత్రముల సంధ్యాకాలనియతి - భగ్నుంబు గాకుండఁ బాలింతె నీవు
మజనులౌ మంత్రుల చొప్పెల్లదెలిసి - విజయంబు నామంతవిధి యెఱుంగుదువె? 1580

యపరరాత్రుల లేచి యర్థచింతనము - నిపుణతఁ జేయుదే నీవు నిత్యంబు ?
వరసి యుత్తమమధ్యమాధమజనుల - వెరవుతోఁ బనిగొందువే తగినట్లు ?
తనవారియెడ నైన దగవున దండ - మనురక్తిఁ జేయుదే యపరాధ మెఱిఁగి ?
మతిమంతు నకలనమ్మతు స్వామిహతుని - వితతవిక్రము నైన్యవిభుఁ జేసివావె ?
కొలిచినవారికిఁ గోరిజీతములు - నిలువఁ గాకుండ నిచ్చలు నొనంగుదువె ?
చారులవలన రాష్ట్రములవ ర్తనము - వైరులతెఱుగు సర్వము నెఱుంగుదువె ?
జాలిఁ దూరెడి పేదసాదలమొరలు - వాలాయముగ విందువా గర్వ ముడిగి ?

యర్చిలి వర్ణామాచారవిహిత - ధర్మంబు లరయుదె తడఁబడకుండఁ ?
 జోరులజారుల సుడియంగనీక - వారల దండింతె వదలక వట్టి ?
 చతురంగబలముల నన్నాహవటిమ-నతియుక్తిఁ జూతువె యప్పటప్పటికి ? 1590
 ధనదాన్యవస్తునదృటనమేతముగ - మునుపుగాఁ గడిదుర్గముల నుంచినావె ?
 యన్యాయములు సేసి యర్థముల్ గొనక - మాన్యతఁ బ్రోతువె మఱికాపుజులఁ ?
 నర్థలోభమున విప్రాగ్రహరముల - నర్థ మెత్తవు గదా యరవీన మైన ?
 నెపుడు గోబ్రాహ్మణ హితము గోరుచును - నిపుణుండవై ధర్మనిష్ఠ నుండుదువె
 శక్తిత్రయంబును షడ్గుణంబులును - శక్తిపంచాంగముల్ చతురపాయములు
 వదనాల్గు రాజపాపంబులు దెలిసి - నదయుఁడై మనుధర్మశాస్త్రసంగతిని
 దేవతాపితృమహిదేవతాపూజ - గావించి న్వర్గంబుఁ గాంచు భూవిభుడు
 నీవును నారీతి నీతిరాజ్యంబు - గావించువే" యంచు కాకుత్స్థుఁడడుగఁ
 గరములు మొగించి గడ్గదకంఠఁ డగుచు-భరతుండు రామభూపతి కిట్టులనియె
 "నీధర్మవరణి నాకేదియుఁ దెలియ - దోధర్మనిపుణ యిం కొకవాత్త వినుము 1600
 నృపకులాధీశ్వర ! నిన్నుఁ గానలకుఁ - గృహమాలి పిలిచి కైకేయి పొమ్మనినఁ
 దడయక మీ రిటు తాపనవృత్తి - నడవికి విచ్చేయ నది యాదిగాఁగ.

—: దశరథునిమృతిని భరతుఁడు తెల్పుట:—

నలతలఁ దూలి యేడవనాఁడు మిమ్ముఁ - దలఁచుచు మృతుఁడయ్యె దశరథేశ్వరుఁడు
 ఏనును పితృమేథ మెల్లను జేసి - కానల మీరుండఁ గానవచ్చితిని."
 అనువల్కు నిర్భాత మై వచ్చి రామ - జనపతి మూర్ఖిల్లి జగతిపై వ్రాలెః
 మేదిసీనుతయు సౌమిత్రియుఁ దూలి - మేదిని వ్రాలిరి మృతు లైనవగిది,
 నొలనినదృతి రాముఁ డొక్కింతఁదెలిసి - పలుమాట విలపింప భరతుఁ డిట్లనియెఁ
 "గృతమతి వయ్యుఁ బ్రాకృతునిచందమున - నతిశోకమును బొంద నగునయ్య నీకు ?
 దేవ లక్ష్మణుఁడు వై దేహియు మీరు - వేవేగ దశరథోర్వీనాథమణికిఁ
 బరలోకవిధు లెల్ల భక్తితోఁ జేయుఁ - డరయంగ నది యుక్త" మనిన రాఘవుఁడు
 మందాకినికి వచ్చి మది నిష్ఠవెలయ - నందుఁ గృతస్నానుఁ డై తండ్రి కవుడు
 మొనసి తిలోదకములు వోసి వగలు - పెనఁగొన మఱి గారపిండిచేఁ బుణ్య
 ధనుఁ డర్థిఁ బిండప్రదానము లేసి - పునతరశోకసంకలితుఁ డై మగుడి
 సన్నుతగతిఁ బర్వతాల కేతెంచి - యున్నచో రఘురాముఁ డున్ననన్నిధికిఁ
 బొరవర్గముతోడ బంధులతోడఁ - జారువ ర్తనులైన నచివులతోడ
 ఘనుఁడు వసిష్ఠుండు కౌసల్య మొదలు - జనసులఁ దోడ్కొని చనుదెంచుటయును
 నూనినశోకాగ్ను లొలుక రాఘవుఁడు - తాను సీతయు సుమిత్రాతనూజుండు
 వారియంఘ్రులమీఁద వ్రాలి శోకింప - వారును శోకింప వారింఁచె నంత

నావసిష్ఠమునీంద్రుఁ డమలవాక్యముల - నావేశ కౌసల్య యవనినందనను
 వనవాసకలిత వివర్ణాంగిఁ జూచి - తనమది విధిఁ దూటి తద్దయుఁ బొగుల 1620
 గిరిమీఁద వర్తింపు కిన్నరయక్ష - గరుడోరగామరకాంతలు వచ్చి
 “రామునిసతి దశరథరాజుకోడ - లిమ్ముగ జనకమహీపాలుపుత్రి
 వివిధసంకటముల వేగుచున్నదియు - భువిఁ జోద్యములు గావె పొలఁతి యీవిధికి”
 నన నీతఁ జేర్కొని యారామచంద్రుఁ - డనఘుఁ డైన వసిష్ఠునడుగుల కెఱిగి
 జననులఁ జుట్టల నచివుల హితుల - మునులను గుళపీఠముల నుండఁ బనిచి
 తనతమ్ముఁడును దాను దర్బాసనముల - జనలోచనోత్పలచంద్రుఁ డైయుండె,
 నావేశ భరతుని యాకృతిఁ జూచి - “యోవత్స! జడలును నురువల్కలములు
 నీ వేల తాలైదు ! నృపునాజ్ఞఁ బూని - వేవేగ జనమహీవిభుఁడ వైయుండు”
 మనివల్కుటయు రామునాననాంబుజము - గనుఁగొని భరతుండు కరములు మొగిచి
 “దేవ ! రాఘవ ! కైక ధృతిదూలి మిమ్ము - భావింపనేరక పాపంబుచేసి, 1630
 యడవుల నుండు పొమ్మన్నమాటలకుఁ - దడయక చనుదేరఁ దగునయ్య ! మీకు ?
 మిముఁ బాసి దశరథమేదినిపతియు - నమరలోకంబున కరిగె నీహార
 పాపంబు మాతల్లి పచరించె నరక - కూపకోటలనింకఁ గూలక యున్నె
 యేను మీదగురాజ్య మిమ్ములఁ బూనఁ - గా నేర నాచేతఁ గాదు భూనాథ !
 నీ వయోధ్యకునింక నేఁడె విచ్చేసి - పాపనమతితోడఁ బట్టంబుఁబూను
 వల్లభు నెడఁబాసి వగలఁ బెల్లెడలు - తల్లల నూరార్చి తక్కినహితుల
 సచివులఁ జుట్టల సకలపౌరులను - సుచరిత్ర కృపతోడఁ జూచి పాలింపు
 నన్ను నీబంటు మన్ననఁ జేసి నాడు-విన్నపం బాలింపవేదయామూర్తి !”
 యని పాదముల వ్రాలి యటులేవకున్న - తనదుతమ్ముని నెత్తి తగఁగొఁగిలించి
 “భరత ! నీ విది యేమి బాలుండవైతి-కరుణఁ బల్కెదను ధర్మగతిఁ దప్పనాది 1640
 యాకైక నేల పోనాడెదు ? తండ్రి - పోకకు నీవేలఁ బొగిలె దీవేశ ?
 డాకతో నదిని గాష్ఠంబు కాష్ఠంబు - జోకమైఁ బాసిన చొప్పు దీపింపఁ
 బుత్రమిత్రకళత్రములు వాయు డాయు - మైత్రి బుజ్జానునంబంధరూపములు
 నవనిపైఁ బట్టిన యప్పుడె చావు - ధ్రువము జీవున కని రూపింప నరుఁడు
 తనకులోచిత మైన ధర్మ మార్గమున - మనినవాఁ డిహపరమాన్యుఁ డైయుండుఁ
 గావున మనతండ్రి కమనీయసత్య - భావుఁడై నీతితోఁ బ్రజలఁ బాలించి
 ఘనయాగదానసత్కారముల్ పెక్కు - లొనరించి రాజ్యసౌఖ్యోన్నతి మించి
 మనవంశీతనయుల మనమారఁ గాంచి - జను లెల్లఁ గొనియాడ స్వర్గస్థుఁ డయ్యె
 నతనికై వగచుట యనుచితం బింక - నతని వాక్యము మన ముటచేయఁ దగదు
 విత్సవాకృతకరణంబు ప్రియధర్మ మందు-సుతునకు నటు సేయు సుతుఁడు విశ్రుతుఁడు

వనములఁ బదునాల్గువర్షముల్ నన్ను - ఘనరాజ్యభోగముల్ గైకొని నిన్ను
 నుండఁ గట్టడజేసె నుర్వీకుఁ డట్ల - యుండుద మిందుకు నొండాడవలదు.”
 అని తెల్పుచో నంత నర్కుండు గుంకె - ననుపమస్త్రీతిమై నారాత్రిఁ దీర్చి
 మణునాడు సంధ్యాసమాధు లొనర్చి - మఱి వసిష్ఠాదులు మంత్రివర్గములు
 విశదంబుగాఁ బరివేష్టించి కొలువఁ - గుళపీఠమున రఘుకుంజరుఁ డుండె.
 నానభామధ్యంబునందుండి భరతుఁ - డానమయంబున హస్తము ల్తోగిచి
 “దేవ : మీయానతి తెఱఁగున నీతి - భావించి పితృవాక్యపద్ధతిఁ బుడమిఁ
 గైకొంటి నాభూమి కడపట నేను - మీ కిత్తు నందు కేమియు ననవలదు.
 సర్వసర్వసంహారక భారంబు - పర్వితాల్పఁగ ఫణిపతి యోపుఁగాక :
 యసల డింపక జలవ్యాళ మెట్లోపు-వనుధేశ : యే నట్టివాఁడ ; బాలుఁడను. 1660
 ఈధారణీభార మేడ : నేనేడ : - సాధురక్షణమేడ : చర్చించిచూడ :
 బాలార్కుచే నొప్పుప్రథమాద్రియందుఁ - బోలింప మిణుగురుపురు గున్నయట్లు
 శ్రీనిధి నీ వుండుసింహాసనమున - నే నుండఁగను నట్టులే భూమిప్రజకుఁ
 గావున మౌనిలక్షణములు మాని - నీ వయోధ్యకు వచ్చి నీతి వహించి
 యెల్లవారలకోర్కు లీడెర రాజ్య - మెల్లఁ బాలింపు మిం కేమియు ననక,
 నొనరు నీ విటుచేయ నొల్లవై తేని - విను మేను నీయొద్ద విడుతుఁ బ్రాణములు ;
 కావున సౌమిత్రిగతి నిన్నుఁ గొలిచి - కాకుల్ స్థితిలక : యిక్కడ నుండువాఁడ”
 నని దర్శకయనుఁడై యవనిపై నున్న - యనుజన్తు నెత్తి యిట్లనియె రాఘవుఁడు.
 “ఇది యేమి భరత ? నీ విట్లాడఁదగునె ? - మదిఁ దలపోయవో మనఃపండ్రియాజ్ఞ ?
 దళరథేకునకు మీతల్లిని మున్ను - విశదంబుగా నిచ్చువేశ మీతాత 1670
 నాకూఁతునకుఁ గల్గు నందను నఖిల - భూకాంతుగా నీవు పూన్పుమీ యనుచు
 నమ్మిక వడసి వెన్నును బెండ్లి చేసె - నమ్మాటపట్టున నమర దైతేయ
 యుద్ధంబులో విభుం డొసఁగినవరము - బుద్ధిఁ దప్పక కైక భూమీకు నడిగె.
 భారణి నీకుఁ గాంతారంబు నాకుఁ - గోరిన దళరథక్షణిపాలకుఁడు
 సత్యంబు దప్ప కీ జాడ గావించె - నిత్యకీర్తులు గాంచి నెగడె నిందందు :
 మనమును మనుజేంద్రుమాట పాటించి - ఘనకీర్తిసుకృతముల్ గైకొంద మెలమి ;
 నరుగఁడే గయ కొక్కఁడైన కన్యకను - బరఁగ దానముచేసి వఱలఁడే యొకఁడు
 విడువఁడే యొకఁడైన వృషభ మటంచుఁ - గొడుకులఁ గాంచుట కోరి పితాళ్లు
 ధాత్రిఁ బున్నరకసంత్రాత యోకతనఁ - బుట్టఁడై యొప్పు నీవుఞ్చంబు లెఱిగి
 యితవందఁ దంద్రీ పల్కిటు పేయకున్న - సరయఁ దండ్రిలమాట లవి యెట్లుసాగు 1.
 ధర “యథా రాజా తథా ప్రజా” యనెడు - నరుదారుసామెత నరుఁడు దా నరుగు
 న్నదబుద్ధిఁ గైకొన్నవ్రతము నిండించి - యరుడెంచె దేను నీవాగ్రహం బుడుగు

నామాట లాలింపు నావంపుమీఁద - భూమికిఁ బతిగమ్ము పురి కింకఁ బొమ్ము.”

అనిన రావణుఁ డింక నాజిలోఁ గూలు - నని నిశ్చయముఁజేసి రందున్నమునులు.
సురలు దిగ్విరులు భాసురధర్మ నిరత - భరత : రామునిమాట పాటింపు మనిరి.

—: జాబాలి యనుముని శ్రీ రామునకు హితముపదేశించుట: —

యప్పుడు జాబాలి యనుమౌని రాముఁ - దప్పక కనుఁగొని తగవేసి పలికె.

“రామ : యిదేమి నిరర్థకబుద్ధి - నేమించి మునిపోలె నృపవేష ముడిగి

రాజోపభోగమౌ రాజ్యంబు విడిచి - యీజాడ నుండుట కేమికారణము ?

యెక్కడి తలిదండ్రు ? లెక్కడి సత్య ? - మెక్కడి సుతధర్మ ? మిదియెల్లకల్ల :

తలిదండ్రు లొందొరుల్ తమసౌఖ్యమునకు - కలయుచో శుక్లరక్తము లైక్య 1690

యోజుఁ బిండాకృతి నుదయించె నరుఁడు - బీజమాత్రము తండ్రి పెక్కులైఁ యింక

నిమరుక నారిపోయినదీపమునకుఁ - జమరు వోసినయట్లు చచ్చినయట్టి

వారికిఁ బరలోక వైదికకర్మ - మూరక జనులు సేయుటయు వ్యర్థంబు,

గావున నామాట గైకొని రామ : - నీవయోధ్యకు వచ్చి నృపుఁడవై యుండు.”

మని యిట్లు జాబాలి యాడువాక్యములు - విని కోపమున రమువీరుఁ డిట్లనియె.

“నిట్టి నాస్తికబుద్ధి యెవ్వరి కైనఁ - బట్టి బోధింపు జాబాలిమునీంద్ర :

మాకు మాపెద్ద లే మర్యాద నడచి - రాకై వడి మెలంగ నదియె సమృతము,

సత్యమూలంబులు సకలధర్ములు - సత్యంబుకంటె నెంచఁగ ధర్మ మెద్ది ?

యట్టిసత్యము దప్ప కనఁఁడు : మాతండ్రి - పట్టినభృతి నన్నుఁ బనిచెఁ గానలకుఁ :

గాన నాతనియాజ్ఞ గడచినఁ బుణ్య - హీనుండు నాకన్న నితరుండు గలఁడె ? 1700

సత్యంబు ధర్మంబు శమమును దమము - నిత్యభూతదయయు నీతివిక్రమము

ప్రియవాక్యమును దేవపితృప్రపూజనము - రయ మొప్పు స్వర్గమార్గము లంద్రుబుధులు

ఇవి యెల్లఁ గల్గగా నీవు బోధించి - తవు నవు నీవెట్టి యగ్రజన్ముఁడవు ?

నిన్నునఁ బనియేమి ? నిన్ను నాస్తికుని - మన్నన నరసిన మాతండ్రి ననుట”

యని రామవిభుఁ డాడునట్టి వాక్యములు - విని ప్రీతి జాబాలి వెండియు ననియె.

“నన్ను నాస్తికునిగా నరనాథచంద్ర : - యెన్ని తయోధ్య కెట్లేని విచ్చేసి

భూమి యేలుదు వను బుద్ధి నిట్లంటి - రామ : యోర్ము” మటంచుఁ బ్రార్థన చేసె.

మంత వసిష్ఠనందుమి సూర్యవంశ - మంతయు విశ్వేకుఁ డాదిగా నెన్ని.

“యనఁఁడు : మీకులమున నగ్రజులండ - ననుజుండు రాజౌట నరసిన లేఁడు ;

కావునఁ బెద్దలక్రమమున నీవు - భావలయం బెల్లఁ బూనుట లెన్న 1710

యెంతైనఁ బితృవాక్య మే దాఁట ననుచు - నింతగా నిశ్చయం బిట్టిద యేని :

యాదట నినుఁ గొల్చినట్ల నీదైన - పాదుకాయుగళంబు భరతుండు గొలిచి

వెప్పుది నుండెడు నీపాదుకంబు - లి”ప్పున్నఁ దల్లులు హితులు నాశ్రీతులు

పౌరులు మంత్రులు బాంధవులప్పు - “దోరామ ! యిటుసేయు టుచిత” మటించుఁ
 బలుకంగ వేవేగ భరతుండు హేమ - విలసితపాదుకా ద్వితయంబు రాము
 మందఱ నిడిన సంపుల్లారుజార - విందపల్లవగర్భవిభవభేదములు
 యతివధూతిలక శాపావనోదములు - శ్రుతిశిరోభవనవిశ్రుత వినోదములు
 తనదుపాదుకలు సంతతసనకాది - మునివివాదములు రాములు మోపి యొసంగఁ
 జేకొని యవిరెండు శిరమునఁ దాల్చి - కైకేయికొడుకు రామపున కిట్లనియె. 1720
 “నీవేషమున నేను నృపవేష ముడిగి - తావకపాదుకాద్వంద్వంబునందుఁ
 బదిలంబుగా రాజ్యభారంబు మోపి - పదునాల్గువర్షముల్ పాలించువాఁడ
 వామీద మీ రయోధ్యకు రాకయున్న - స్వామిపాదము లాన ! వహ్ని యే జొత్తు.”
 నని వల్కి యన్నకు నతిభక్తి మొక్కు - ననుజుని దీవించి యక్కునఁ జేర్చి
 తల్లుల నూరార్చి ధన్యులౌ మౌని - వల్లభులను మంత్రివరుల బాంధవుల
 నెల్లవారలఁ బ్రియం బెనఁగ వీడ్కొలుప - నుల్లంబులలో శోక ముప్పొంగుమంద
 భరతుఁ డప్పుడు రాముపాదుకంబులకు - సరి ప్రదక్షిణనమస్కారముల్ చేసి
 పట్టంపుటేనుంగుపై నొప్పఁదెచ్చి - పెట్టె లోకములెల్లఁ బ్రీతిఁ గీర్తింప,
 చత్రచామరములు సరిదాల్చి పొలిచి - శత్రుమ్ముఁడును దాను సదృశిఁ గొలిచి
 చెలఁగి నల్లిక్కుల సేనలు గొలువఁ - గులవవిత్తుఁడు చిత్రకూటంబు దిగి
 యిబ్బంగి భరతేకుఁ డింపార సరిగి - యబ్బరద్వాజుని యడుగుల కెఱఁగి 1730
 యతనితో నట్టివృత్తాంతంబు దెలిపి - యతఁ డంతఁ బనుప నై న్యంబులు దాను
 నట పోయి గంగామహానది దాటి - యట శృంగిబేరంబునందు నాగుహుని
 పటుయశోధనుని సంభావించి నిలిపి - యటపోయి మఱి యయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
 తడయక నగరిలోఁ దల్లుల నునిచి - కడుమూలబలములఁ గాపుగాఁ బెట్టి
 మణిలేని పెట్టియమాడ్కి నాకాశ - మణిలేని పగలింటిమాడ్కిఁ జూడ్కికిని
 చతురపుష్టుఁడు రామచంద్రుఁడు లేని - యతిశూన్య మగు నయోధ్యాపురిఁజూచి
 యాయతకుభశీలుఁ డందుండ రోసి - పోయి నందిగ్రామపురిని వసించి
 పనివడి రఘురాముపాదుకాయుగళ - మున రాజ్యభార మిమ్ముల నావహించి
 శ్రీరామునకుఁ బోలె సేవ పేయుదును - నారచీరలు జడల్ నవయుమఁ దాల్చి
 యారామపుని పునరాగమనంబుఁ - గోరుచు నతనిసద్గుణము లెన్నుచును 1740
 సరససజ్జనమంత్రి సప్తుతితోడ - భరతుండు మహియెల్లఁ బాలించుచుండె,
 యిది యయోధ్యాకాండ మెల్లలోకముల - విదితమై బుధలోకవినుత మౌఁగాక !
 అని యాంధ్రభాష భాషాధీశవిభుఁడు - వినుతవాక్యగమవిమల మానసుఁడు
 పాలితాచారుఁ డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
 తమతండ్రి విఠల ధరణీకుపేరఁ - గమనీయగుణదైర్యకవకాద్రిపేరఁ

బనిబూని యరిగండ భైరవుపేర - ఘనుపేర మీసరగండవిపేర
 నాచంద్రతార్క- మై యొప్పుమిగిలి - భూవక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయు
 ననమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
 పరంగ నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థి నయ్యోధ్యకాండంబుఁ జెప్పె
 నారూఢి నార్షేయ మై యాదికావ్య - మై రసికానంద మై యలనాఁడు
 వివ్వసుమతి నొప్పు నీపుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
 సామాదిబహువేదచయధామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
 పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
 నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాభిరతులు
 ఆయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - బాయని కుభిమును పాపక్షయంబు
 పరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పుధనధాన్యచయ సమృద్ధియును
 నేవిఘ్నములు లేక నిండ్లలో నధిక - లావణ్యయుతులైన లలనలబొందు
 కొడుకులతో నెవ్వు గూడియుండుటయు - నెడగాక నావడ లెల్లఁ బాయుటయు
 సన్నదంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ములఁ గామ్యంబు లెప్పుడుఁ గూడుటయు
 సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు
 నిది మోక్షసాధనం బిది పాపహరము - ఇది దివ్య మిది భవ్య మిది శ్రీకరంబు
 వ్రాసినవారికి వరకుభోన్నతులు - వాసవభోగాదివాసులఁ జేయు
 నెందఁక కులగిరు లెందఁక తార - లెందఁక రవిచంద్రు లెందఁక దిశలు
 ఎందఁక వేదంబు లెందఁక ధరణి - యెందఁక భువనంబు లేపు దీపించు
 నందఁక యీకథ యక్షతానంద - సంవోహదోహళాచారమై పరంగు.

1750

1760

1765

అయోధ్యాకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

ఆరణ్యకాండము

శ్రీచిత్రకూటమౌ చిత్రకూటమున - వాచసపత్రశ్రేణి వర్ణింప నుండి
 యంత రాముఁడు భరతాగమనంబు - చింతించి యిచట వసంపరా దనుచు
 నిచ్చట నే నున్న నెల్లపౌరులును - ముచ్చటపడి దినంబును వత్తు రనియు
 దంతిరథాశ్వపదాతివర్గముల - నెంతయు గాసిలె నీవనం బనియు
 ఖరదూషణాదిరాక్షసకోటిబాధ - పరిహరింపు మటంచుఁ బరమసంయమలు
 చెంతలఁ జేరి సూచించినా రనియు - జింతించి, మఱునాఁడు చిత్రకూటాద్రి
 మునుల వీడ్కొని యత్రిమునియాశ్రమమున - కనురాగమున నేగ నమ్మహామౌని
 తనశిష్యులును దాను దగ నెడురేగి - కొనిపోయి పలుతెఱంగులఁ బూజచేసె.
 నమ్మనివత్నియు ననసూయ ప్రీతి - నమ్మహీతనయకు నాతిభ్య మొసంగి
 తెఱఁగొప్పఁ గొన్ని పతివ్రతాగుణము - లెఱిగించి రఘరాము నెడఁబాయలేక 10
 తనబంధుజనుల నందఱ నెడఁబాసి - వనముల కాసీత వచ్చట పొగడి
 పిమ్మట ననసూయ ప్రీతితోఁ దాను - నమ్మహీతనయకు నంగరాగములు
 వాడనిచ్చువ్వలు వరుసఁ దోడ్తోడ - కూడమాయనిమణుంగులు తా నొసంగి
 “రమణి నిన్ను స్వయంవరమునరాఘవుఁడు - క్రమమొప్పఁ గైకొన్నకథఁజెప్ప”మనిన
 జిలిబిలిసిగ్గును జిఱునవ్వుఁ దొలుకఁ - బలికె జానకి తనవతిని వీక్షించి
 “వినవచ్చు ! మిథిలకు విభుఁడైనయట్టి - జనకుఁ దొక్కఁడె యాగళాల దున్నింపఁ
 గలిగితి నే నది కారణంబునను - కలితసీతానామకమున నొప్పితిని.
 అనవత్కుఁ డొట నయ్యవనిపాలకుఁడు - దయమీఱ నన్ను మోదంబునఁ బెనిచె,
 నంత యౌవనవతి యగు నన్నుఁజూచి - చింతించి తనయింటి శివునిచాపంబు
 నెక్కుపెట్టివదలి తెలమిఁ బెంపెక్క - నిక్కస్యకామణి నిత్తు నే ననుచు 20
 వరబుద్ధిమై స్వయంవరము చాటింప - ధరణీనాయకు లెల్లఁ దా మట వచ్చి
 శైలజారమణుని చాప మెత్తంగఁ - జాలక మోపెట్టఁ జాలక చవిరి.
 అంత రాఘవుఁడు విశ్వామిత్రుఁ - గొలిచి - కొంతకాలంబునకును నట వచ్చి
 కరి యిక్షికాండంబు ఖండించినట్లు - హరువిల్లు విఱిచి చయ్యన పరియించె”
 నని తనపెండ్లివార్తను నంతఁదాను - వినిపింప ననసూయ విని ముదమందె,
 వప్పుడు రవి పశ్చిమాంబుధి మునుఁగఁ - దప్పక సాంధ్యకృత్యము లెల్లఁ దీర్చి

శ్రీరాముఁ డత్రి పూజింప నద్దోష్ఠి - నారాత్రి గడపి సంధ్యాక్రియల్ దీర్చి

—: శ్రీరాముఁడు దండకారణ్యమునకుఁ జొవుట:—

ముదమొప్ప నయ్యత్రిముని వీడుకొలువఁ - గదలి యమ్మఱునాఁడు కమలాప్తకులుఁడు
సరశతాలతమాలసాలహింతాల - కురవకాగరుపటకుటజగణ్యంబు

చండాంకునిభమౌనిజనశరణ్యంబు - గండకహర్యక్ష గవయవేదండ 30

గండభేరుండాది ఖగమృగోదగ్ర - దండకారణ్యంబు దరియంగఁ జొచ్చి

వేదనాదములచే విస్తారమహిమ - వేదులచేతఁ బవిత్రంబు లైన

పర్జికాలలచేతఁ బవనాంబుజీర్ణ - పర్వాళు లగుమఁ దపంబు గావించు

మునులచే మిగుల సమున్నతి నొప్ప - జనసుత తాపసాశ్రమములు పెక్కు

కనుఁగొంచు వారలు గావించుపూజ - లనురక్తిఁ గైకొంచు ననుజుండు దాసు

నరుగుచో నాదండకారణ్యవీధి - నురుపర్వతాకారుఁ డుగ్రలోచనుఁడు

ఘనవక్త్రనాసుండు కఠినవిగ్రహుఁడు - ఘనుఁడు విరాధుఁ డక్ష కడిదిరాక్షసుఁడు

అట్టహాసముచేసి యాకసం బొదువ - బెట్టుగా వనమెల్ల భేదిల్ల వచ్చి

గరుడుండు బాలనాగము బల్కినొడిసి - యిరవొప్ప నద్దివి కెగయుచందమునఁ

బటుకూలముఖచంచుబాహుఁడై సీత - కుటీలకుంతల నెత్తుకొని మింటి కెగసి 40

జనకజడెనఁ జూచి చాలఁ జింతించు - ఘనుల శ్రీరామలక్ష్మణుల వీక్షించి

“యోరి : వీరులవలె నోడక వచ్చి - యారనంబునఁ జొచ్చి యే నున్న యడవి

శరచాపహస్తలై చరియింప నెంత - బిరుదులై భుజశక్తిఁ బేర్కొన్న నెంత

తల్లి శతప్రద తంద్రీ జయుండు - తొల్లి యాయుధములఁ ద్రుంగక యుండ

బ్రహ్మచే వరములు వడసినవాడ - బ్రాహ్మణాశనుఁడ విరాధుఁ డన్వాడ

నే నల్లి చూచిన నింద్రాదిసురల - నైనను మ్రింగుదు నట మర్త్య లెంత

యీయింతి నొప్పించి యీకాన విడిచి - పోయి మీమీప్రాణములు గాచికొనుఁడు

కాదేని నాచేతి ఘనకూలహతికి - నాదట నరమి రం” డని పేర్చి పలుక

సౌమిత్రి యప్పుడు జనకజభయము - నామహారాక్షసు నదటును జూచి

“యోరి : రామునిదేవి నురుపుణ్యసాధ్యి - ధారణీనందనఁ దగ దోరి : సీకుఁ 50

గొనిపోవ నెక్కడఁ గొనిపోయె దింక - నినుఁ బట్టి వధియింతు నేడు నాకడిమి”

నని బాణసంధాన మలుకమైఁ జేసి - ఘనబాణతతుల వక్షము గాఢనేయ

నరుదుగా వాఁ డట్టహాసంబు చేసి - కెరలుచు కూల మంకించి ప్రేయుటయు

ఘనఘనాఘనమునంగడిఁ బాసి పిడుగు - చనుదెంచుకరణి రా జానకీవిభుఁడు

నది రెండుశరముల నలపుమైఁ ద్రుంప - బదరి వాఁ డట సీతఁ బడవైచెఁ బుడమి

నారాక్షసునిఁ బాసి యాకాశవీధి - ధారణీసుత సీత తల్లడిల్లుచును

జలదంబు నెడఁబాసి చనుదెంచుమెఱుము - చెలువునఁ జనుదేరఁ జెచ్చెఱఁ జూచి

గరుడాస్త్రమున డించెఁ గడఁగి రాఘవుఁడు-వరబాణములు పెక్కు వాఁ డేయుటయును
 నని లెక్క-సేయక యట్లహానంబు - భువనభయంకరంబుగ బిట్టొనర్చి
 కరముల రామలక్ష్మణుల నిద్దఱినిఁ - గరమర్థిఁ బట్టి రక్కసుఁ డుక్కుమీటి 60
 మూపున నిడి రయంబునఁ ద్రోవఁబట్టి - సాపుగా నడచుట జనకజ గాంచి
 వాపోవ నటఁ గొంతవడి పోయి పోయి - ప్రాపితకోపులై రామలక్ష్మణులు
 మెఱుఁగుఁదీఁగెలరీతి మెఱయుటఁగల్గంబు - లొర లూడ్చి వానిబాహులు రెండు దునుమ
 గిరి వజ్రమునఁ గూలుక్రియ దిక్కు లదుర - నురువడి నొరలుచు నుర్విపైఁ గూలి
 యనువులు విడువ నయ్యసుర యుండుటయు - ననమానపదముష్టిహతులనందంద
 ముద్దగాఁ జేసి నముద్దతిఁ జంపి - రద్దిరా : యని మును లాశ్చర్యవడఁగ
 నతఁ డంత గంధర్వుఁడై రాముఁ టొగడి - యతులవిమానంబునం దుండి పలికె,
 “నేను గంధర్వుఁడ ! నేను తుంబురుఁడ !-భూనాథ ! మును రంభఁ బొంది కొల్వినకు.
 రానిగర్వ మెఱింగి రాక్షసాకృతిగ - నేను గుభేరుచే నిలు శాప మంది
 నేఁడు మీభుజశక్తి నీశాపముక్తి - పోడిగాఁ గాంచితిఁ బోయెద నింక 70
 విరవాప్ప నాదేహ మిటఁ బూడ్చి చనుఁడు - శరభంగమౌనియాశ్రమమున” కనుచుఁ
 బోయె మ్రొక్కుచు వాడుఁబొలుఁబొంద వాని-కాయంబు ధరఁ బూడ్చి కడుభయంబందు
 ధరణీతనూభవఁ దగఁ గొఁగిలించి - పరమసప్తదమున భయ మెల్ల మాన్చి
 తలకొన్న ప్రేమతోఁ దమ్మునిఁ జూచి - “యిలమీఁదఁ గల్గనె యిట్టిదుర్గములు ?
 కావున వేగ మీగహనంబు దాటి - పోవలె మనము భూపుత్రిఁ దోడ్కొనుచు”
 నని యంత శరభంగుఁ డనుమునిచంద్రుఁ - గనుఁగొనుతలఁపునఁ గాకుత్స్థకులుఁడు.

—: శ్రీరాముఁడు శరభంగాశ్రమంబుఁ జేరుట: —

చనుచోట నుదయార్క సంకాశమగుచు, నొనర నమ్మునియాశ్రమోపాంతవీధి
 హరితహయాక్షిర్హస్తమైసితచ్ఛత్ర - పరివృతంబై దేవభరితంబునగుచు
 నకళంకమణిరోచు లందందఁ బర్వ - నొకవిమానము గాంచె నుడువీధి నంతఁ.
 గని విమానములోని కమనీయశీలుఁ - గనుఁగొనుతలఁపునఁ గదియ వచ్చుటయు రితి
 నది యదృశ్యం బయ్యె: నంత రాఘవుఁడు-ముదమంద శరభంగమునిఁ గాంచిమ్రొక్కి-
 మునిచేత దివ్యాస్త్రములు చాలఁ బడసి-యనురాగమును బొంది యతని కిట్లనియె:—
 “నేము ! నిన్నిటఁ జూడ నేతెంచుచోట - నోమునీశ్వరచంద్ర ! యొకవిమానంబు
 చదలెల్ల వెలుగ విచ్చటనుండి పోయె - నది యెందులకు వచ్చె? నది యెందుఁబోయె?
 నావిమానములోని యతఁ డెవ్వఁ” డనిన - భూవరునకు మునిపుంగవుఁ డనియె :
 “దేవేంద్రుఁ డాతఁడు దేవేంద్రవంద్య ! - దేవ ! నాకడకును దివినుండి ప్రీతి
 ననిమిషులును దాను నర్థిదీపింప - నను బ్రహ్మలోకంబునకుఁ బిల్వ వచ్చె,
 వచ్చిన నోమహీవరచంద్ర ! నీవు - విచ్చేయు టిచ్చ భావించి నే నివుడు

నెఱసినకడిమిమై నిన్నుఁ బూజించి - మఱి పోవువాడనై మది నిశ్చయించి
యంతకు రా నని యతనిఁ బొమ్మంటి - చింతించి వజ్రియు శ్రీరాము నిన్ను 90
కాంతారఖిన్ను నిక్కడఁ జూడఁ గలిగె - నింతలో విచ్చేసి తినకులాధీశః
ధరణీశః । నీప్రసాదంబునఁ దపము - నరుదార నొకవిష్ణు మైనను లేక
నలిపితి నిష్ఠలు నఫలంబు లయ్యెః - నెలకొని శ్రీరామః నినుఁ జూడఁగంటిః
ననఘః । సుతీక్ష్ణనయమి నింక నీవు - కనుఁగొని యతనిచెంగట నుండుః మేను
బనివినియెద నింక బ్రహ్మలోకమున" - కనిచెప్పి రామునమక్షమంబునను
ననలముఖంబున నమ్మునిశ్వరుఁడు - తనమేను మంత్రహతము చేసి వేల్చి
యెడవక యింద్రాదు లెల్లను గొలువఁ - గడునొప్పుబ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయె.

—: శ్రీరాముఁడు సుతీక్ష్ణమునిని దర్శించుట :—

నాయాశ్రమావాసు లై ననయములు - వాయుభక్షకులును వైఖానసులును
వాలఖిల్యులు మౌనవంతులు వర్ణ - శాలవిహీనులు స్థండిలశయులు
మననశీలు రుదాత్తమాను లేకాంతు - లనశనవ్రతులుఁ బంచాగ్నిమధ్యగులు 100
మొదలై నతాపనుల్ మూకలు గట్టి - సదయాత్ముఁ డగు రామచంద్రునిఁ జేరి
“పితృవాక్యపాలనప్రియుఁడవు సత్య - రతుఁడవు నీవు నిర్మలయశోధామః
రామః । నీయంతటి రాజా గల్గియును - నేము రాక్షసబాధ నిఱఁ గుండఁదగునెః
వ్రతము రక్షించు నృపతికిని గల్గె - నతనిపుణ్యములొన నాలవపాలు
ఈతఱి దైత్యుల నెల్ల ఖండించి - మాతపోవ్రతములు మైత్రి నిండించు
పొరిది నీశరణంబుఁ జొచ్చితి” మనిన - శరణాగతత్రాణ సదయుండు గాన
నాయాశ్రమంబులయందుండు మునుల - కాయతమతి రాముఁ డభయంబులిచ్చి
“మీయనుగ్రహమున మేటిరక్కనుల - దాయల ఖండింతు దలఁకకుఁ” డనుచు
వచ్చి యామునిచంద్రు వలగొని పేరు - గుచ్చి సద్భక్తి ప్రైకొని మ్రొక్కుటయును 110
వారల కెదురుగా వచ్చి సుతీక్ష్ణఁ - డారాము దీవించి యర్థిఁ బూజించి
“యనఘాత్తః । చిత్రకూటాద్రికి నీవు - మునివృత్తి వల్కలంబులు గట్టి వచ్చు
మనికి యాకర్షించి యుల్లంబులందుఁ - గొనకొని మీరాకఁ గోరుచుండుదుము.
నీవు విచ్చేసితిః నినుఁ జూడఁగంటిః - మేవిధంబుల నింత నేము ధన్యులము
ఆయతభుజసత్త్వ లై న రాక్షసులు - మాయాశ్రమములకు మత్తు లై వచ్చి
హోమవేదులఁ గాల్చి యాపముల్ గూల్చి - సోమపానము గ్రోలి సురలఁ బోదోలి
తపములు చెఱిచి పాదమ్ములు విఱిచి - జనమాలికలు ద్రైంచి శాటికల్ చించి
ఫలములు దుల్చి పుష్పము లెల్ల రాల్చి - కొలఁకులు కలఁచి పెక్కులు గానిచేసి
పెక్కుండ్రమునులఁ జంపిరి దురాత్మకులుః - దిక్కులే దీపాలు దీర్చు నేత్రోవః

వేచినదనుజుల నేము కోపించి - చూచిన సీఱుగాఁ జూడఁనోపుదుము 120
 నెలకొని మహిమీద నీయట్టిరాజు - గలుగుటఁజేసి యెక్కడ నల్ల మేము ;
 కావున దుష్టరాక్షసుల మర్దించి - నీవు మాతపములు నిష్కఁ జాలింపు”
 మనిన రాముఁడు “రాక్షసాధీశవరుల - ననితోనఁ జంపెద” నని యూఁడించి
 శరభంగునాశ్రమస్థలమున మునుల - కిరవొప్ప నభయంబు నిచ్చుట తెలిసి
 రక్కసులను జంపఁ బ్రతినలు పలికి - యక్కడ సుఖగోష్ఠి నారాత్రి నిలిచె
 మఱునాఁడు పెక్కండు మౌనులు వచ్చి - మఱియును దమయాశ్రమములకుఁబలువ
 దిననాథకులుఁడు సుత్తిట్లు విడ్కిననుచు - మునులపుణ్యాశ్రమంబులు చూడఁ గోరి

—: సీత శ్రీరామునిఁ బ్రశ్నించుట :—

చనుచోట రఘురాము జానకి చూచి - “యనఁ: రాజ్యము మాని యడవికి వచ్చి
 నముచితవృత్తిమై జడలును వల్క - లములు ధరించి మెలంగుదు నుటక
 యనురులదెన మీకు నలుగ నేమిటికి ? పొసఁగ వీమాటలు బుద్ధిఁ జింతింప; 130
 మునులతో రాక్షసముఖ్యులఁ దుంతు - నని యూఁడించినయంతనుండియును
 గలఁగుచున్నది మది కాకుత్స్థతిలక : - వల దీతెఱంగులు వర్జింపవయ్య
 ప్రాణులఁ జంపఁ జాపము రాదె ? తొల్లి - ప్రాణేశ ! యొకముని బహుతపోనిష్ఠ
 నుండుచో భటరూపయుక్తఁడై వజ్రి - యొండుఖడ్గము మోనియొద్ద దాపుచును
 ఇదె పోయివచ్చెద నే నని చనియె : - తదనంతరమున నాతఁడు ఖడ్గ మంది
 యూరకుండక తీవ లొకట వృక్షముల - సారెఁ ద్రుంచుచును హింసారతుండగుచు
 జడమతియై తపశ్శర్యకుఁ బాసి - కడపట నతఁడు దుర్గఁ గూలెఁ గానఁ,
 దవమేద ? మఱి రాజ ధర్మంబులేద ? - విపులాయుధము లేద ? విడువవే దేవ !”
 యనవుడు విని నవ్వి యధిపతి సీతఁ - గనుఁగొని “విప్రమార్గంబు నీవలుకు
 క్షతమార్గము గాదు సాద్వి ; నావలని - మైత్రిఁ బెట్టెదవు నామత మెఱింగియును,
 దరుణి ! యుత్తమరాజధర్మైకవరులు - శరచాపములు దాల్చి చరియించుచెల్ల
 శరణాగతులఁ గావఁ జర్చింపఁ గాదె ? - పరికింప వెయ్యేల పరమధర్మములు ;
 నప్తుహామునులతో నాడినప్రతిస - యిష్టెయిఁ గావించు నిదియె నిశ్చయము.
 విడుతుఁ బ్రాణము నైన విడుతు నిన్నైన-విడుతుఁ దమ్ముని నైన విడువ నేఁ బ్రతిన”
 పనిన మారక యుండె నవనిజ యవుడు - విని లక్ష్మణుఁడు చాల విస్తయం బందె
 నటమీద నొక్కొకయాశ్రమంబునను - బటుధర్మ నిధి రామభద్రుండు ప్రీతి
 మూఁడేసినెలలు విష్ణుల నాల్గనెలలు - పోడిగా నిలుచుచుఁ బుణ్యాశ్రమముల

—: మండకర్ణి వృత్తాంతము :—

ధీయుక్తిఁ జూచుచు తెరువున యోజ - నాయతంబైన మహాతటాకంబుఁ

గని గీతవాద్యమంగళనినాదములు - దనర నయ్యుదకమధ్యమున మించుటయుఁ
 డుఁ జోద్యప డి తటాకము చేరి దానిఁ-గడుధర్తరతుఁడు తాఁ గని మ్రొక్కి పలికె.
 “నిది యేమి మునినాథ! యీతటాకంబు - నుదకంబులో ఘోష ముబ్బుచున్నదియుఁ
 గడుఁ జిత్త” మనుఁడు రాఘవుఁ జూచి పలికె - నడరెడువేడుక నాధర్తరతుఁడు
 “కదలక మును మందకర్ణి యౌ మౌని - యుదకమధ్యంబున నురునిష్ఠ నిలిచి
 యెనసినమహిమ ననేకవర్షములు - తనియక యత్కుగ్రతప మాచరింప
 నాతపంబునకు నింద్రాదిదేవతలు - భీతిల్లి మునిపతి పెంపెల్లఁ గలఁగ
 నమ్మునికడ కేవు రప్పర స్త్రీల - నిష్టులఁ బుత్రేర నేతెంచి వార
 లతనికి భార్యలై యంబుమధ్యమున - నతఁడు నిర్మించిన హైమసౌధముల
 మునినాథుముందట ముదమొప్ప నిలిచి - యనురక్తి వా రిప్పు డాడుచున్నార
 లదిగాన గౌలను పంచాప్పరం బయ్యె - నిది వారి బహువాద్యహృద్యశబ్దములు”
 అనవుడు విని రాముఁ డతిభక్తితోడ - మనపుణ్యుఁ డగు మందకర్ణికి మ్రొక్కి 160
 మఱియు మహాటవి మార్గంబునందు - నెఱసినకడిమిమై నెఱి నేగునవుడు
 మునులకు మ్రొక్కుచు మును లున్నపుణ్య - వనులకుఁ జొక్కుచు వనజకష్టార
 సరసులఁ దేలుచు సత్కథాలాప - సరసుల నేలుచుఁ జల్లనిగాలి
 రాకలఁ బొగడుచు రణితరుల్లికల - జోకలఁ దెగడుచు శుకమయూరాది
 భగములఁ బట్టుచుఁ గరివరాహాది - మృగములఁ గొట్టుచు మేఘాస్త్ర మేసి
 తపములు నడపుచుఁ దముఁ జూచువారి - భవములు నడపుచు పరువంపులతల
 పువ్వలు చిదుముచుఁ బొదలుతుమైదల - నవ్వలఁ గదుముచు నభమంబుఁ దాఁకు
 కైలంబు లెక్కుచు జానకి యలయ - మేలంబు దక్కుచు మృదురీతి గుహల
 మెల్లనె దార్చుచు మెలఁతకు నెక్కు - డల్లన నేర్చుచు నవతిచెంచెతల
 మీరముల్ మెచ్చుచు భేదింపరాని - యీరముల్ చొచ్చుచు నినరశ్మిలేని
 కోనలఁ గానలఁ గుమ్మరు చల్లు - జానకి తాను లక్ష్మణుఁడు కొన్నేండ్లు
 పుణ్యతీర్థంబులు పుణ్యవాహినులు - పుణ్యతపోవనభూములఁ గలయఁ
 దిరుగుచుఁ బదియేండ్లు దీరినపిదప - మరలి సుతీక్ష్ణశ్రమమునకు మఱియు
 పచ్చి యమ్మనిచంద్రవర్దఁ గొన్నాళ్లు - మచ్చిక నుండి రామశీతీశ్వరుఁడు.

170

—: అగస్త్యులఁ గాంచుట :—

ఒకనాఁడు ఘను నగస్త్యునిఁ జూడఁగోరి - యకళంకభక్తి సంయమికి నిట్లనియె.
 “నెందు నగస్త్యమునీశ్వరుఁ డుండు - నందునెందొక్కొ తదాశ్రమభూమి ?
 తెలుపవే” యనిన సుతీష్ఠుండు గుఱుతు - లలవడఁ దన్నార్గ మంతయుఁ దెలిపి
 దీనించి యనుప గాదిలితమ్ముతోడ - దేనితో దక్షిణ దిక్కుకై నడచి
 చనిదని నాల్గయోజనములు దాటి - వనముల ఘనశైలవాహినుల్ పెక్కు

గనుఁగొంచు నరిగి యగస్త్యునుజన్తు - ననఘాశ్రమంబున కరిగి సంప్రీతి 180
నాయతీశ్వరచంద్రునడుగుల కెరఁగి - యాయాశ్రమంబున నారాత్రి నిలిచి
మునితోడ సుఖగోష్ఠి మొగిఁ జేయుచుండి - యనకులాధీశ్వరుం డిట్లని పలికె.

—: అగస్త్యుని మహిమ :—

“నియ్యగస్త్యమహామునీశుండు దొల్లి - యియ్యెడ వాతాపి నెబ్బంగిఁ జంపె”
ననిన నమ్మునిచంద్రుఁ డారామచంద్రుఁ - గనుగొని యాపుణ్యకథ చెప్పఁదొణఁగె.
“సురుతాపి వాతాపియును నిల్వలుండు - ధరణీపై నిరువు రుద్దండరాక్షసులు
గల రందు వాతాపి ఘనమేషమూర్తి - యిల్వలుండును నొక్కఁబుష్యము నై నిలిచి
యిచ్చటఁ బెనుత్రోవ కెదురేగి మిగుల - దచ్చనఁ దమఱుంటఁ దద్దినం బనుచు
మునులను నియమించి ముదమొప్పఁ దెచ్చి - యెనయంగమేషంబు నేర్పడఁ జంపి
ప్రీతిఁ గూరలుచేసి పెట్టి భుజింప - వాతాపి రమ్మని వడిఁ జేరఁ జీరఁ
దడయక యపుడు వాతాపి యమ్మునుల - కడుపులువ్రచ్చి యగ్గలికతో వెడల 190
వీచిది మునుల ననేకులఁ జంపి - రా వికృతాకారు లడరి యందుండుఁ
గొనికొని యొకనాఁడు కుంభసంభవుఁడు - చనుదేరఁ గపటభోజన మొప్పఁబెట్టి
వాతాపిఁ బిల్వ నిల్వలుఁ జూచి నగుచు - “వాతాపి యెందుండి వచ్చు జీర్ణించె”
నని యగస్త్యుఁడు వల్క నాయిల్వలుండు - కనలి కర్కసుఁ డయి కదియవచ్చుటయుఁ
గలశసంభవుఁడు హంకారమాత్రమున - బలియు నిల్వలుఁ జూచి భస్మీకరించి
మునులకు నెల్లఁ బ్రమోదంబు చేసె - విను మదియును గాక వింధ్యం బిణించె
నరిగాఁగ దక్షిణాశాస్తలి నిలిచె - నరుదుగా నంబుది నాపోశనించెఁ
బైనుబాముగాఁగ శపించె నానహుషు - మునిమాత్రుఁడే పుణ్యమూర్తి కుంభజుఁడు
మునివేషముననున్న ముక్కంటిగాక” - యన విని రఘురాముఁ డానంద మంది
మఱునాడు మునివతి మార్గంబుఁజూప - తెఱఁగొప్పఁ బూజించి దీవింప వెడలి 200
చనిచని యొక్క యోజన ముత్తరించి - పనసదాడిమశమీబదరికాశ్వత్థ
పాలప్రియాశు రసాలతమాల - మాలారఘరూర మందారతరుల
తరులఁ గ్రిక్కిరిసిన తావిక్రొవ్విరుల - విరులతేనియ లాని వెలయుతుమైదల
మెదలు నింపగునట్టిమేటిపూపొదలఁ - బొదలలోఁ బగలేక పొదలు మృగముల
కలకంఠకలకుహరాకారనాదముల - విలసిల్లు బహుశాస్త్రవేదనాదములఁ
తెలఁగుచుఁ గిన్నర సిద్ధగానముల - కలిమి దీపించు నగస్త్యునాశ్రమము
గనుఁగవ విందుగాఁ గాంచి యందొక్క - మునిచేతఁ దమరాక ముని కెఱిఁగించి
చని చొచ్చి యమ్మునిచరణపద్మముల - కనురాగమున మ్రొక్క నక్కునఁ జేర్చి
దీవించి వేవేలు తెఱఁగుల భక్తి - భావించి సంతుష్టపరులఁ గావించి
“యోరామ : శుభనామ : యత్పరశ్యామ : క్రూరదానవభీమ : గుణధామ : నీవు 210

మునులభాగ్యంబున మునివృత్తి మోచి - వనమునఁ దవసివై వర్తింప వచ్చి
యరుదారఁ జిత్తకూటాద్రి కేతెంచి - వరమతి నొక్క సంవత్సరంబుండి
శరభంగమౌనియాశ్రమము కేతెంచి - శరణు చొచ్చిన మునీశ్వరులను గాచి
దనుజులఁ జంపెదఁ దలఁకకుఁ డింక - నని ప్రీతి మునులకు నభయంబు లిచ్చి
కరుణించి తని విని కాకుత్స్థతిలకః - పరమసంతోషనంపన్నుడ నైతి”
నని యర్థిఁ బూజించి యతులదివ్యాత్ర - ఘనశత్రుకోదండకవదాడు లిచ్చె
నిచ్చినఁ గైకొని యినకులాధీశుఁ - డచ్చట సుఖగోష్ఠి నారాత్రి నిలిచె,
ఘటసంభవుఁడు భావికార్య మూహించి - పటుతరవాక్యఁడై పలికె నిట్లునుచు.

గోదావరీతీరమున శ్రీరాముఁడు నివసించుట-ఇత్యాదుపుతో మైత్రి

“శ్రీరామ ! గోదావరీసరిప్రుణ్య - వారిశీతలగంధవాహుకమార !
ఘటితనర్తనవనాంగణలతాతటికి - జటికృతపూజధూర్జటికి నావంఢ 220
వటికిఁ బొ” మ్మన రమ్మవంకుఁ డచ్చటికి - ఘటసూతి వీడ్కొని కదలి పోవుచును,
నడుత్రోవ నొకపక్షినాథుని తెక్క - లుడివోని కులగిరురో యని చాలఁ
గని దైత్యుఁ డనుబుద్ధి గదసి నీవెవ్వఁ డనుటయు ముదమంది యాపక్షి పలికె.
“గరుడాగ్రజాతుండు కశ్యపతనయుఁ - డరుణసారథి యైన యరుణుండు ఘనుఁడు
మాతండ్రి మఱియు సంపాతి మాయన్న - మీతండ్రినఖండ నుమీ ! యేను రామ !
యితరుండఁ గాను మీ హితకార్యపరుడ - నతులసాహసుఁడ జటాయు వన్వాడ.
నీవనంబును ననురేంద్రసేవితము - గావున వైదేహి గావుఁ డేమటక”
ననపుడు శ్రీరాముఁ డట్లుగా నతని - మనమున యోజించి మైత్రిఁ బూజించి,
యటఁ బంచపటికేగి యందున్నమునులఁ-బటుతపోధనుల సంభావించి మ్రొక్కి-
కరమర్థి వారునత్కారముల్ సేయ - ధరణీతనయఁ జూచి తమ్మునిఁ జూచి 230
పొలుపొంద నెందును బుణ్యాశ్రమములు - గలయఁ బెక్కులు పొడగందుముకాక
యీగౌతమీగంగ యీసరోవరము - లీగిరు లీతరు లీయాశ్రమములు
ఎందును బొడగంటిమే యిటఁ గ్రింద - నిందుండెదము మన కింపొందు ననుమ
నానందమును బొంది యందున్నమునుల - యానతిఁ గైకొని యాప్రాదె కదలి
తాను లక్ష్మణుఁడును దగుపర్వతాల - యూనిన క్రమముతో నొప్పారఁ గట్టి
తమ్ముఁడు దానును దానిఁ బూజించి - యమ్మహీసుతఁ గూడి యనురాగ మెనఁగ
వాపర్ణశాలలో నం దాఱునెలలు - దీపించి పేర్తి వర్తింపుచునుండె

—: హేమంత వర్ణనము :—

అంత నీహారధరాక్రాంతదశది - శాంతమై హేమంత మవనిఁ బర్యటయు
వేకువ నొకనాఁడు వెలఁదియుఁ దాను - తేకువ గౌతమిఁ దీర్థ మాడంగఁ
జనుచు రాముఁడు మైత్రి సౌమిఁ జూచి - కనుఁగొంటివే శీతకాలంబు మహిమ 240

దిశ లెల్ల జలికి భీతిలి వెలివట్టు - మునుకు పెట్టినయట్లు ముందె హిమంబు,
 హేమంత మనుమేఘ మెల్లెడ నిండి - వామిగా వడగండ్లు వర్షించె ననంగఁ
 గురిసినపెనుమంచు కుంభిని నెల్ల - నెరసి యొప్పారె ఘనీభవించుచును
 ఉర్విపై నామంచు నొక్కొక్కచోట - దూర్వాంకురంబుల తువలఁ జూచితివె ?
 పచ్చమిన్న నలాక పౌఞపై వేడ్కఁ - గ్రుచ్చిన ముత్యాల క్రోవలై యొప్పెఁ
 గామునమ్మోహనకాండంబు లనంగఁ - హైమయుగ్వాయువు లలతిమై సోఁక
 వెఱపున వణకెడు విరహిణు లనంగఁ - దెఱగొప్పఁ గదలు పూడిఁగె వీక్షింపు :
 మంచున జారు తామరలకన్నీరు - ముంచినవిరహాల మోములఁ గేరు
 పొదిగాన్న యకరువులే పొట్టుగా మీఁదఁ - గదలు తేటలపొగల్గా చలికొన్న
 కొలను దేవతలకుఁ గుంపట్లఁ బోలే - విలసిల్లు కెందమ్మి విరులఁ జూచితివె ? 250
 యడవియేనుఁగులు నీరాన నీనదికి - యడిఁ దుడి వచ్చి తత్తేయంబు దొడరి
 అడరి గిట్టనుచు దండములు వేవేగ - ముడిచి పాతెడిని తమ్ముఁడ విలోకింపు :
 ఇట్టికాలంబున నే నున్నయట్ల - వట్టంబు నామీఁది భక్తిమై మాని
 నాఁచీరలు జడల్ నవకమైఁ దాల్చి - నారాకఁ గోరుదు నమ్మహాఘనుఁడు
 పరమపావనుఁడు సౌభ్రాతృభావనుఁడు - పరసిత్పవాక్యమద్వాక్యతత్పరుఁడు
 చిరక్తిరినిరతుఁ డాశ్రితలాభరతుఁడు - భరతుఁ డుషఃకాల పరిచితి నెట్లు
 స్నానంబు సేయునో నరయువులోన ? - మోనియై యెట్లొకో మహిఁ బవ్వళించు ?
 నాతండ్రి సత్వంబు నాపూన్కి యతని - చేత నింతయుఁ బ్రకాశించె లోకముల ;
 నేతల్లిపనుపున నెల్లసంయముల - చేత దీవెనలు గాంచితి నీడ నేను
 అట్టికైకను నొవ్వ నాఁడునో తెలియ ? - దట్టెల కావించు ననఘాత్తుఁ డతఁడు ; 260
 పట్టంబు దొలఁగి తాపసి నైతి నేను - బట్టంబు గలిగి తాపసి యయ్యె నతఁడు ;
 అన్నదమ్ములపాడి యాపుణ్యుఁ జూచి - యెన్న నెవ్వరి కైన నిఁక నేర్వవలయు
 నట్టియాభరతుని ననుఁగుఁడల్లులను - చుట్టాల నెన్నఁడు చూతుమో మనము ?
 అని వారిఁ దలఁచుచు ననివారితముగఁ - దనివార నిష్ఠ గౌతమివారిఁ గ్రుంకి
 యినునకు నర్హ్యంబు లెత్తి గాయత్రి - పనుపున జపియించి బ్రహ్మయజ్ఞంబు
 తమ్ముఁడు దాను సీతయుఁ బరశాల - కిష్టెయిఁ జనుదెంచి హితగోష్ఠి నుండె.

—: సౌమిత్రి ఖడ్గముఁ గొనుట :—

నొకనాఁడు లక్ష్మణుండు దుదయకాలమున - సకళంకచిత్తుఁడై యన్నకు మ్రొక్కి
 కందమూలఫలాదికములు దెచ్చుటకు - నందంద వనముల నరయుచు నరిగి
 యున్నతం బగుచున్న నొకగిరిఁ గాంచి - మిన్నక యచ్చోట మెలఁగుచున్నంత
 మహియెల్ల దేదీప్యమానమై వెలుఁగ - నహిమాంకుకల్పితం బగు ఖడ్గ మొకటి 270
 భీషణజలదగంభీరఘోషముల - ఘోషించుచును వచ్చి “కో” యని పలికె.

“నందుకొ మ్మింక దైత్యాధీశతనయః - పొందుఁగా నీతపంబునకును మెచ్చి
 భానుండు వనిచె నీవగిదిగ నన్ను - మానక కొను”మన్న మఱి వాడు పలికె.
 “మెల్లనే తా వచ్చి మెచ్చి నాకీక - యెల్లపోకలు చేసె నొల్లఁబో నిన్ను
 నలఘుతపం బెల్ల నవనిపైఁ గలిసె - వలసినకడ కేగు వనజాపు హేతి”
 యని పల్కి తొల్లిటి యచలసమాధిఁ - దనరంగ నుండె నంతట లక్ష్మణుండు
 విపులాద్భుతం బంది వెనఁ దానిఁ జూచి - యుపమతో డగ్గరి యొడిసి చేపట్టి
 నిపుణుడై పరికించి నృపకుమారుండు - తపసుల కెల్ల నాధార మైనట్టి
 ఫలవృక్షములు ద్రుంపఁ బాడిగా దనుచుఁ - గలయఁ గ్రుచ్చుచు నగ్గరికమై నచట
 భావించి భావించి బాగొప్పఁ జూచి - భావంబునందును బ్రమదంబుఁ గొనుచు 280
 నీఖడ్గ మిందుండ నేమి కారణమొ ? - యీఖడ్గ మిట్లుటి కేల వచ్చినదొ ?
 యని యని ఖడ్గంబు నాదృతిఁ జూచి - వనిగొని దాని జేపట్టుచు మఱియు
 విలసిల్లు నొకగొప్పవెనుఁజొంపంబు - మలసి ఖండింపఁ దన్నభ్యభాగమునఁ
 దెగి యొకమోని మేదిని గూలుటయును - నిగిడెడుమూర్ఖ మునిగి సౌమిత్రి
 యటఁగొంతసేపున కల్లనఁ దెలిసి - కటకటా! సకలలోకములు నిందింప
 బ్రాహ్మణుఁ జంపితిఁ బరికింప లేక - బ్రహ్మహత్యాదోషభరితుండ నైతిః
 నే నేలవచ్చితి నింతదవ్వలకు ? - నేనేల యీఖడ్గ మిట్లు గైకొంటి ?
 ననుపమధర్మాత్ముఁ డగురామచంద్రు - ననుజుండ నగు నాకు నధికపాపంబు
 నమకూరె; నీమునీశ్వరుఁ డెవ్వఁ డొక్కొ ? - నమయఁ జేసితి నింక జానకీవిభుఁడు
 విని నన్ను నే మని విడనాడు, నొక్కొ ? - పెనుపేచి మునులు శపింతురో పట్టి : 290
 చెప్పకుండఁగ రాదు చెప్పక పోదు - తప్పెఁ గార్యముత్రోవ దైవమా యనుచు
 నడలుచు నల్లన నడుగులు వణక - నుడివడి బ్రమయుచుఁ జొప్పఁ దప్పచును,
 నడతెంచి దశరథునకు గురుభక్తుఁ - బడనేసి చంపిన పాపంబు వచ్చెఁ;
 దండ్రికి వలెనె నందనునకు వచ్చె - నంద్రు భూపతు లెల్ల నని తల్లడిలుచుఁ
 దమయన్నఁ జేరి గద్గదకంఠుఁ డగుచుఁ-గ్రమ మేది వగచుచుఁ గడఁగి మ్రొక్కుటయు
 ననుజుని నెత్తి యొయ్యన గారవించి - కనుఁగవఁగన్నీరు గ్రక్కనఁ దుడిచి
 యనుకంప మడిఁ బర్యవనియె రాఘవుఁడు-“అనఘ! యే గలుగ నీ కడల నేమిటికిఁ
 ధర్మవర్తనుఁడవు దానశూరుఁడవు - నిర్మలాత్మకుఁడవు నీతిమంతుఁడవు
 దశరథక్షైపాలతనయః! మాన్యుఁడవు - పశుపతివిక్రమ ప్రకటశూర్యుఁడవు,
 అన్న! నీముఖ మేల యటు చిన్నవోయె ?-నున్నది యేర్పడ నొగిఁ జెప్పు” మనిన
 జయశాలి యైన లక్ష్మణుఁ డిట్టులనియె - “భయనివారణ ! నీదుపంపునఁ బోయి
 వనమూలఫలములు వలయు నన్నియును - గొని యేను మెలఁగుచోఁ గ్రూరఖడ్గంబు
 చొక్కటి మింట రా నొడిసి చేపట్టి - వెక్కనం బగు నొక్క వెదురుజొంపంబు

నటికితి దాన నున్నతుఁ డొక్కమౌని - యెఱుఁగుదు ధరఁ గూలె నుగ్రుడో యనఁగ,
 నానేరమికిఁ గుంది నరనాథచంద్రః - రానేరకుండియు రానేరవలెనె ;”
 ననవుడు రఘురాముఁ డాశ్చర్య మంది - యెనర కార్యము మది మాహించుచుండె,
 సంత నక్కడిమును లందఱుఁగూడి - యెంతయు నతైఱుం గెఱిఁగింత మనుచుఁ
 జనుదెంచి రఘురామచంద్రు డీవించి - ఘనతరమృదువాక్య గరిమ నిట్లనిరి.
 “అఖిలేశః వినుము నీయనుజన్తుఁ డిప్పు - డఖిలలోకద్రోహ యైనరావణుని
 చెలియలికొడు కగు జృంభుని నేఁడు - తులువను నిర్బించె ; దోషంబు లేదు ; 310
 మును లెల్ల సంతసంబును బొంది రదివః”-అనవుడు రఘురాముఁ డనియె మౌనులకు.
 “నేవేల్పుఁ గూర్చి వాఁ డిట్టితపంబు - గావించె ? ఖడ్గ మెక్కడనుండి వచ్చె ?
 చీటికి మాటికిఁ జెడుదురే బురులు ? - నాటికి హతుఁడుగా నజఁ డేల వ్రాసె ?
 నెంతకాలము చేసె నీయగ్రతపము ? - సంతృప్తుఁ డయ్యెనే సరసిజాప్తుండు ;
 అంతయు నెఱిఁగింపుఁ” డనిన నాభూమి - కాంతునితో మునిగ్రామణు లనిరి,
 “తొల్లి దశాన్యుండు దోర్బలశక్తి - నెల్లదిక్కులు గెల్వ నెచ్చోట మదిని
 సొరిది నప్పుఁగలేక సోదరిమగని - నురుపరాక్రముని విద్యుజ్జిహ్వాఁ బిలిచి
 మన్నించి లంక యేమఱుకుమీ యనుచు - సన్నుతి గావించి చనియె సంతటను ;
 ఏను మాయలు నేర్చి యేదశకంఠు - రానీను ; లంకాపురంబుఁ గైకొందు”
 ననుచు విద్యుజ్జిహ్వాఁ డపుడు పాతాళ - మున కేగి రాక్షసముఖులదండ 320
 పాయక వారిచే బహుళంబు లైన - మాయలు నేర్చుచు మదవృత్తినుండి
 అచ్చట రావణుం డఖిలదిక్పతుల - విచ్చలవిడి గెల్చి వెన లంకఁ జొచ్చి.
 ఘనత విద్యుజ్జిహ్వా కథలేల్లఁ దెలిసి - కనుఁగవలను నిప్పుకణములు రాల,
 “నాయజ్ఞ నుండక నలి రేగి వీఁడు - పోయి మాయలు నేర్వఁ బోలుఁ గాకేమి ;
 మాయ లన్నియు నేఁడు మాయమై పోవఁ - జేయుదు” ననుచు నజేయుఁడై యరిగి.
 అన్తయనగరవాసానురుల్ బెగడ - విస్తయకొప్పుఁడై వెన హేతిఁ బెటికి
 వుఱిది నాచెలియలి మగఁ డీతఁ డనక - తఱిమి విద్యుజ్జిహ్వా తలఁ ద్రెళ్ల నేసి
 క్రమ్మఱ వేగ లంకకు నేగుదెంచి - ర మ్మని చెలియ భూర్పణఖ సూరార్చి
 యునియె “నీవిచ్చావిహరిణి వగుచు - మనమున నీకు సమృత మైన పురుషుఁ
 బొందుము ; వెఱవక పూని లోకముల - యందుఁ జరింపు పొ” మ్మనిన నార్పెలలు

—: మునులు జంబుని తపః ప్రభావంబు దెల్పుట :—

గర్భిణియై యున్నకతనఁ బైనెలలు - నిర్భరగతి నుండి నెలఁతుక గాంచె ;
 జులలోగ్రబలుఁ డైన జంబుకుమారు - నట వాడు పెద్దయై యాతల్లిచేతఁ
 దశజనకునిచాపు తప్పక దెలియ - విని తండ్రిపగదీర్చ వెరవుఁ జింతించి
 “ బ్రహ్మ సుగూర్చి తపంబుఁ జేసినను - బ్రహ్మ వరం బీడు భవునిఁ గోరినను

అతఁడు భక్తుఁడు గాన నలుగఁ దాతనికి - నతులితగతి విష్ణు నర్థింతు నేని
చాల నాతఁడు మెచ్చి చనుదెంచి వరము.పాలించు తెపుడు ? నాపగదీరు తెపుడు ?
అరయఁ ద్రిమూర్తుల హరిహరబ్రహ్మ - లరవిందహితరూప మైయుండు నంద్రు,
కాపున రవిఁగూర్చి కడునిష్ఠఁ దపము - గావించి మెప్పించి కదనరంగమున
దనుజనాయకుఁ డైన దశకంఠుఁ డ్రుంతు"-ననియెంచి తపము సేయఁగఁ బూనునంత,
వనరుహాపుఁడు మెచ్చి వరఖడ్గ మొకటి - పనిచె దానవునకుఁ బగ దీటుటకును, 340
దానిఁ గైకొనఁడయ్యె దర్పాంధుఁ డగుట - నానిమిత్తమున నీయనుజున కబ్బె
నాహేతి యటుగాక యసురచేఁ బడిన - సాహసంబున నేఁచు జగము లన్నియును
వక్రతంబున దైత్యుండు మడిసె - నీవిచారం జేల ? యినవంశతిలక :
కలన రావణుఁ గెల్చెఁ గార్తవీర్యుండు-చలమొప్ప నాతనిఁ జంపె భార్గవుఁడు :
నట్టి భార్గవరాము నపిలోనఁ బట్టి - కొట్టితి పీఠంబు క్రొవ్వను నణఁగ
నట్టివీచే రావణాదిరాక్షసులు - గట్టిగా దురమునఁ గడతేరఁగలరు "

అనవుడు రఘురాముఁ డాశ్చర్య మంది - వినతుఁడై మౌనుల వేడ్కతో ననిచె.

—: శూర్పణఖ కుమారుని గూర్చి శోకించుట :—

నంత శూర్పణఖ నిత్యము దెచ్చినట్లు - వింతగా నన్నంబు వివిధభక్త్యములు
పొనఁగ నించిన బోనపుటికె చేఁ బూని - వెన వచ్చి తునిసిన వెదురుజొంపంబు
నడుమ ఖండంబులై నలిఁ బడియున్న - కొడుకుఁ గనుంగొని కుంభిని వ్రాలి 350
తెలిసి యత్తునుకలు దృఢముగాఁ గూర్చి - పలవించి పలవించి పణఁతి యిట్లునియె.
"నోకుమారకవంద్ర ! యుచితమే నన్నుఁ - గైకొన వదియేమి కన్నులు దెఱచి
తగుమామ యనక ప్రతాపలంకేంద్రుఁ - డగు రావణునిఁ జంప నాత్మఁ గోరినను
వీ కొనఁగూడనే ? నేరవైతకట - యాకార్తవీర్యుచే నణఁగెనే యతఁడు ?
అనరణ్యశాపాగ్ని నణఁగెనే యతఁడు ? - వనజసంభవుచాపవహ్నిచేఁ దెగెనె ?
వలకూబరునిచేత నడఁగెనే యతఁడు ? - అల నందికోపానలార్కులఁ బడెనె ?
శాండిల్యమౌనిరోషంబునఁ జెడెనె ? - యొండేల ? ధననాథుఁ డుండెనే లంకఁ ?
బగ వల దన్న నా పల్కుఁ గైకొనక - తెగితి రావణుఁ డేలఁ దెగును నీచేత ?
ధర్మ దేవతమాట శల్లి మాటండ్రు - నిర్మలాత్మక విన నేరవై తకట !
తపము పండె ననంగఁ దగ సీకు బుద్ధి - గపటించె దైవంబు కత లేల యింక ?"
నని యని శోకించి యక్కుమారకునిఁ - గనుఁగొని యగ్నిసంస్కారంబు చేసి
యనతిదూరంబున నవలసమాధిఁ - దనరుచు నున్న పెద్దలఁ జేరఁ బోయి
"యోరి ! కన్నులు మూసి యుడుగక నిష్ఠ - ఘోరతపంబు గైకొని సేయఁగితిఁ
దలను మోపెడుజడల్ ధరియించి బూది - యలఁది జన్మంబున నందఱుఁ గూడి
తొలఁగక మేఁబోతులమెడల్ విఱచి - పొలుపార నుడికించి పొట్టల నిండ్ల

నెట్టిన నమలి యెండినకళానములు - గట్టి యేమియు నెఱుంగనియట్లు యుండి
 కొవ్వి నాశికువును గుమతులై పట్టి - యెవ్విధిఁ జంపితి రెఱిఁగింపకున్న
 దాపసాధములార : తాపంబుదీర - వేపట్టి మ్రింగుదు విడువక మిమ్ము”
 నని యహహారావ మడర డగ్గరిన - మును లెల్ల భీతిల్ల ముదిత కిట్లనిరి.
 “విను శూర్పణఖ ! మునివేషుఁ డొక్కరుఁడు - చనుదెంచి నీపుత్ర సమయంగఁ జేసి
 ఫలములు గొని యెల్ల పర్వతాలకును - జలియింప కేగి యచ్చట నున్నవాఁడు
 ముక్కు మో మేర్పడ మునికార్యమునకు - దిక్కుగల్గితి గాన తెఱవ యం దరుగు”
 మని చూపి చెప్పిన నాదుష్టబుద్ధి - కనలును నపుడు లక్ష్మణుఁడు చన్నట్టి
 యడుగులచొప్పున నరుగ నమ్మునులు - పొడమినభీతిచే “బులినాకి విడిచెఁ
 దప్పక దీనికిఁ దగినట్టి బుద్ధి - చెప్పి పంపుదు రింక చెలఁగి రావులు
 నాదట నకల దైత్యక్షయంబునకు - నాదికారణ మిది” యని ముదమంద
 నత్తఱి దరిలేచి యసురేంద్రుఁడెలియ - లుత్తంగనాసియు నుగ్రభావంబు
 గురువిలోచనములు కోఱదొడలును - పఱ పైన కడుపును బల్లవెండుకలు
 తెఱనోరు కరిమేను దీర్ఘజిహ్వయును - విఱి వైనరూపును విషమదృష్టియును
 నరుదార ధరియించి యాడురాపమున - గరముగ్రముగ వచ్చుగరకమో యనఁగ 380
 నొడిసి లోకము లెల్ల నొగి మ్రింగఁ జాలి - పొడమిన నొకమహాహితమో యనఁగ
 దఱివేచి దైత్యసంతతినాశకాల - మెఱిఁగి భూస్థలిఁ దోచు మృత్యువో యనఁగ
 నడచుచు వెన శూర్పణఖ యనునాతి - కడఁకతో రాముడగ్గఱ జేరఁ జోయ

—: శూర్పణఖ రామునిఁజూచి మోహించుట :—

యిందివరక్కాము నినకోటిధాము - సౌందర్యజితకాము జగదభిరాము
 రాము దై తేయవిరాము వీక్షించి - కామభూతము సోఁకఁ గనుఁగొన రాక
 తామనగుణ మేచి తన్ను లోకాభి - రాముగాఁ దలఁచి యారక్కసి నిక్కి-
 తనపెద్దమొగము నాతనిముద్దుమొగము - తనమహోదరము నాతనితనూదరము
 తన తప్పఁగన్ను లాతనిగొప్పకన్ను - లెన యంచుఁ దన కితఁడే తగు నంచు
 మొగము చేటంతగా ముసిముసి నగవు - లిగురింప రఘరాము వీక్షించి పలికె.
 “శరచాపములు పూని చరియింప నేల - యరు దైనయడవుల నతివయు నీవు 390
 నీవేషమున నుండ నేమి కారణము ? - నీవెవ్వఁడవు మఱి నీకుఁ బేరేమి”
 యనవుడు రఘరాముఁ డల్లన నవ్వి - దనుజకామినితోడఁ దగ నిట్లు లనియె.
 “రామాభిరామ ! యోరామ ! నాపేరు - రాముఁడు దశరథరాజు మాతండ్రి
 యాపర్వతాలవాఁ డతఁడు నాతమ్ము - దీపద్దలోచన యిల్లాలు నాకు
 నేను దండ్రీయుఁ బంప నీయరణ్యములఁ - బూని చరింతుఁ దపోవృత్తి నిపుడు
 నీవెవ్వఁడవు ? మఱి నీకుఁ బేరేమి ? - నీవేల వచ్చితి నేఁడు మాకడకు

నీవిలాసంబును నీవయోరూప - లావణ్యమును నింతులకు నెందుఁ గలదు ?”

నావుడు నాశూర్పణఖ రాముఁజూచి - వావిరిఁ బెక్కి దుర్వారయై నిలిచి

“యావిశ్రవసుకొడు కిఖిలకంటకుఁడు - రావణుఁ డుగ్గవిక్రమయశోధనుఁడు

నాపటుసత్త్వన కనుఁగుజెల్లెలను - నాపేరు విను శూర్పణఖ యంద్రు తెలియ, 400

నీరూపురేఖ లన్నియు సరి చూచి - కూరిమి నీకు నాకును దగు నంచు

కామించి వచ్చితిఁ గడు నొప్పురూపుఁ - గామించినప్పుడె కైకొన నేర్తు;

నెందైనఁ జననేర్తు; నేవస్తు వైనఁ - బొందుగాఁ దేనేర్తు; భోగింప నేర్తు;

నున్నది యేల నా యొప్పు భావించి - నన్నుఁ బాణిగ్రహణంబు గావింపు

మిది కులగుణహీన యిది వికృతాంగి - యిది నీకు మఱి తగునే? యటుగాన,

నీమెలఁతుకఁ బట్టి యిప్పుడే మ్రింగి - రామ నీకోరిన రతి సబ్బుదాన;”

ననవుడు తనుఁజేర నాసితఁ దిగిచి - కొని రాఘవుఁడు దాని కోర్కెకి నవ్వి

కొంత హాస్యముఁ జేయఁ గోరి యాదనుజ - కాంతవికారంబుఁ గనుఁగొని పలికె.

“నేనింతిగలవాఁడ నిది నన్ను నమ్మి - పూని నాతో వనంబునకు నేతెంచెఁ

దగిలి నీ కొప్పింపఁ దగి దీలతాంగిఁ - బగగొని సవతితోఁ బడఁజాల వీవు; 410

ఈనాతి లేకున్న నింతకు మున్నె - యే వినుఁ గైకొందు నిప్పు దేమాయె;

వాడె నాతమ్ముఁడు వరతపోధనుఁడు - వాడు నాకంటెను వరరూపధరుఁడు

తన కొక్కచక్కని తరలాయతాక్షి - ననుకూలవతిని నిత్యముఁ గోరుఁ గాన

వినుఁబొంద నాతఁడు నేర్చు నం దరుగు” - మనవుడుఁ గాఁబోలు నని డాయఁబోయి

“నెలకొని లక్షణః నిన్నుఁ గామించి - కలయ వచ్చితి నన్నుఁ గైకొను” మనుడు

నారామునుద్యోగ మతఁడును తెలిసి - ధీరుఁడై దానితోఁ దెఱఁగొప్పఁ బలికె,

“మెలఁత మాయన్నఁ గామించితి తొలుత - దలఁపున నటుగానఁ దగదు నికాబొంద,

వీత నికా బోలదు చెలువంబునందు - నీతఱి దీటును నీమరిపెంబు

భాతి వింకొకసారి పరికించెనేని - నీత నొల్లక నిన్నుఁ జెందు రాఘవుఁడు

రామునన్నిదికి నో రమణిఁ పొమ్మనిన - సౌమిత్రిమాటచు సత్యంబు లనుచుఁ 420

దామసి తినరోత దలఁపక మఱియు - రామునికడ కేగి రతికిఁ బ్రార్థించె.

“వలన దాతనిఁబొందు వనితః నీ” వనిన - జలజాక్షి మఱియు లక్ష్మణునిఁ ప్రార్థించెఁ

దమ్ముఁ డన్నును నన్న తమ్మునిఁ జూప - ద్రిమ్మరి తనకోర్కె తీదీపులాడ.

మఱి మన్నభునిసూత్రమహిమచేఁ దిరుగు - తెరబొమ్మయో యనఁ దిరిగెఁ బేరాన,

విరసవర్తనముల వెలఁది యిబ్బంగి - నిరువురనన్నిధి కెడఁదాకి తాకి

వేసరి యన్యోన్యవివశవర్తనల - గాన్గి యెంతయుఁ గడు నల్గి పలికె.

“నోరీమానవులారః యొకపేదరాలి - గాఱించు తెఱఁగునఁ గాఱింపఁ దగునె ?

యేను గోపించిన నింద్రాదిసురల - నైనను మ్రింగుదు నట మధ్యులెంత ?

పొదివి యాయంతితో భువనంబు లెల్ల - జదిమి మ్రింగుదు" నని సంరంభ మెనఁగ
 నది మృత్యువును బోలి యట్టహాసంబు - పొదలి డగ్గఱ వచ్చు పూనికఁ జూచి 430
 "జానకి దలఁకెడు సౌమిత్రి యింక - దీనిమేలము చాలు దీని శిక్షింపు ;"
 మని రాఘవుఁడు పల్క - నాటక్షణండు - విని పర్వతాలకు వెలుపల నిలిచి
 "వడఁతి ! నీకింత కోపం బేల రమ్ము - కడముట్ట నీకోర్కిఁ గావించు నిపుడె"
 యని లక్ష్యణుఁడు పల్క - నాశూర్పణఖయుఁ - దనమది నుప్పొంగి డగ్గఱఁ జేర
 ఘనవిడఞ్జాలోరగము పుట్ట వెడలు - ననువున నొరజాపి యదరులు చెదరఁ
 దనఖడ్గ మంకించి దానవురాలి - ఘననాసికము చెవు ల్గరమునఁ బట్టి
 యేసీమ సరసమో యిది యన నతఁడు - మాసీమ సరస మోమగువరో యనుచుఁ
 "జేయొడ్డి వలచి వచ్చినఁ జెవు ల్తుక్కు - పోయె" నకాసామెత పుడమిఁ బుట్టించి
 ముక్కును జెవులును మొదలంబఁ గోయ - వెక్కుచు వేసారి వివశాత్త యగుచు
 శృంగంబు వగిలిన జేవురుఁగొండ - భంగి - రక్తము లొల్క భయమంది పాటి 440
 చని చతుర్దశసహస్రనిశాచరేంద్ర - జననవిరాజితస్థానంబు నైన
 ఖరువియాస్థానంబుకడకు వచ్చుటయు - ఖరుఁడును దాని యాకారంబుఁ జూచి
 వెఱగంది "యిది యేమి వెలఁది ! నీరూపు - వెఱవక యెవ్వఁడు వికృతంబు పేసె
 నెవ్వఁడు కాలాహి నెఱిగియుఁ ద్రొక్క-నెవ్వఁడు మృత్యువు నిత్రఱిజెనకః
 వాని నెఱింగింపు వాని రక్తములు - వాని మాంసంబులు వడి నీకు నిత్తు"
 వని పేర్చి ఖరుఁడు తన్నడిగినఁ జూచి-వినుపింపఁ దొడఁగె నవ్వెలఁది యేడ్చుచును
 మునుకొన్నసిగ్గున మో మరవాంచి - వినుపింపఁ దొడఁగె నవ్వెలఁది యేడ్చుచును
 "విను మరణ్యమునందు వెఱవక యేను - చనుచోట నాజనస్థానంబునందు
 నాసుతుఁ డైనట్టి నాకేశనదృకుఁ - డాసూర్యునిం గూర్చి యట నిష్ఠనుండ
 వాని వధించిరి పౌరుష మొప్పు - వానికిఁ గర్తముల్ వడిఁ జేసి పిదప 450
 విను మరణ్యమునందు విపులసాహసులు - మునివేషధారులు మోహనాకృతులు
 రామలక్ష్యణు లను రాజనందనులు - కామించి యేను డగ్గరుటయుఁ జూచి
 పటుశక్తి నన్నుంబఁ బట్టి నావేష - మిటు చేసి విడిచిరి యేను దుఃఖించి
 వినుఁ గానవచ్చితి నీవింకఁ బోయి - యెనసిన కడఁకమై నిద్దఱఁ జంపి
 వారిమాంసంబులు వడి నాకు నిచ్చి - వారక నాలోని వగలార్పు" మనుడు
 "వితమౌత్రమునకై యే నేల వారి - పంత ము దెంత నా పంపుఁ గైకొమ్ము"

—: ఖరుఁడు తన సేనల శ్రీరామలక్ష్యణులపైకిఁ బంపుట: —

అని పడునలుపుర నంతకోపముల - ననలోగ్రతేజుల నప్పుడు పిలిచి
 "యాశూర్పణఖవెంట నేగి యానరుల - నాశంబు నొందించి నానహోదరికి
 వారిశోణితము ద్రావఁగఁ జేయు"డనిన - వారును దుర్వారవారివాహములు

గాలితో వచ్చిన కరణి నాజంత - తో లోల శూలకాంతులు మెర్చు లట్ల 460
 చనుదెంచి రామలక్ష్మణ సూర్యచంద్రు - లను గప్పి గర్జితాలాపముల్ మాప
 దినకరకులుఁ డంత దేదీప్యమాన - ధనురాదిసాధనోద్ధాముడై యెదిరి
 వారును తనమీఁద వైచిన యశని - దారుణశూలముల్ ధారణఁ గూల్చి
 వారి నందఱ భూరివజ్రానుకారి - నారాచములఁ గంఠనాశముల్ చిదుమఁ
 బిరివక్త్రఫలశిరోభాగము ల్వాసి - నిరుపమాశుగహతి నిఱ్ఱరా శృంగఁ
 బుడమిపై గెడసి రప్పడు సుప్పనాతి - మఠెమెత్తుపరువున మఱియును బాటి
 ఖరునకు లోకభీకరునకు వారి - మరణంబు రఘురాము మహితరణంబు
 నుగ్గడించుటయు నాహుతి వెగ్గలముగ - భగ్గు భగ్గున మండు పావకుఁ డనఁగఁ
 గోపించి యపుడు మిక్కుట మైనకడిమి - దీపించి దూషణత్రిశిరులు మొదలు 470
 వీరులు వదునాల్గువేలరాక్షసులు - ఘోరసత్త్వులు గొల్వ కొమరు దీపించి
 తెరలిన సురలతో దివి తల్లడిల్లఁ - బొరలినగిరులతో భువి పెల్లగిల్ల
 రణభేరి వ్రేయించి రత్నతైలాభ - గణనీయశబ్దశాశ్వతలితవై డూర్య
 మణికూబరసువర్ణమయచక్రదళక - రణజయప్రదశస్త్రాణానిపూర్వ
 రణితకింకిణియైన రథ మెక్కివెడలె - రణబలోదగ్గుడై రఘురాముమీఁదఁ ;
 ద్రిశిరుండు కంకపత్రశయండు విలస - దశనికల్పాండు దిక్కు లవర నార్చుచును
 వానవారణోజ్వలభాస మైన - భాసురరానభప్రకరసంభరిత
 హాటకస్థగితశతాంగంబు నెక్కి - మేటికయ్యమునకు మే నుబ్బి వెడలె ;
 బిర్హిజవర్ణనిబర్హిజవవన - గర్హిజవణకాంతి ఘనవేగతురగ
 నందోహసంభృతస్యందనోత్తమము - ముందుగాఁ దోలించి ముదము గీలించి
 పేనాముఖంబునఁ జెలఁగి దూషణుండు - నానాముఖంబుల నలువొప్ప డించె, 480
 ప్రేమతో మఱి పృథుగ్రీవుండు సైన్య - గామియు నవ్వహంగముండును మేఘ
 మాలియు నగు మహామాలియు మఱియు - నాలోకభీకరుం డగు మహానర్మ
 ముఖుండును కాలకార్తుకుండు దుర్జయుండు - మఖశాత్రవుండును మఱి పరుషుండు
 కారుణ్యదూరుఁ డా కరవీరనేత్రుఁ - డారుధిరాశనుం డన నొప్పువాడు
 ద్వాదశదైత్యు లత్రరి ఖరుఁ గొల్చి - ద్వాదశాదిత్యప్రతాపులై చనిరి
 త్రిశిరుండు మఱి ప్రమాథియు రణోదగ్గ - యశమునఁ జేర్చు మహాకపాలుండు
 స్థూలాక్షుండును రణోద్యోగులై సేన - నాలుగుముఖముల నడచి రేమటక
 భీషణకరిఘటాబ్ధింహితతురగ - హేషారథస్వనానేకవదాతి
 పటుతరహంకారపటహాభాంకార - పటుకేతుపటపటస్ఫారనాదములఁ
 గ్రుంగె భూతలము దిక్కులు వ్రక్క లయ్యె - పొంగెఁ బయోధులు భూతము ల్యజఃకై
 బలముల కెంధూళి భానుమండలము - కలదు లే దనఁ గప్పె గగనంబు నిండఁ

ఖరుని కేతనముపై గద్దలు వ్రాలె - తురగముల్ మృగై నెత్తురువాన గురిసె.
 వక్కలు వాపోయె నభము భేదించె - జిక్కలు డుల్లె పక్షులు చుట్టు నజచె
 మఱియు సుత్పాతము ల్తహి నాకనమునఁ - దఱుమగాఁ దోవ నింతయు ఫీతిలేక
 ఖరుఁ డీతెఱంగునఁ గడఁకతో నడచి - యరు డైన యాదండకాటవిఁ జొచ్చె
 ననుపమాకృతి రాముఁ డక్కలకలము - విని పర్జులకు వెలువల నిలిచి
 యవనిపై దివముపై నవశకునములు - వివిధములనుఁ గొంచు వెనఁ దమ్ముఁ బిలిచి
 “సౌమిత్రి! నమరసూచకవిమిత్తములు - భూమిపైఁ బెక్కులు పుట్టుచున్నవియు
 రట్టడి ముక్కడి రక్కసి మఱియు - దిట్లయై బలములఁ దెచ్చెఁ గావలయు
 నదె నై న్యమోషంబు లట్ల కానోపు - నదె మహాబలధూళి యభిలంబుఁ గప్పె 500
 నవ మైన రణ మబ్బె నాకటగాన - నవహితమతిఁ బూని యాలస్య ముడిగి
 జనకజ విక్కడఁ జన దుంప నింకఁ - గొనిపోయి యగ్గిరిగుహ నుండు” మనిన
 “నినవంశవల్లభ! యే నెట్లుపోదు - నినుడించి యటుఁగాన నీవు సీతయును
 బర్వతగుహఁ జేరి పరికింపు మేను - దుర్వారదనుజులఁ దుంతు మీకృపను”
 అన విని “వీరితో నాలంబు సేయ .. నెనసె వేడుక నాకు నీ వుండవలదు ;
 జనకజ తలఁకెడుఁ జను” మన్న సీతఁ - గొని పోయి పర్వతగుహఁ జొచ్చి యుండె.
 అంత రాముఁడు ప్రళయాంతకవగిది - నెంతయుఁ గోపించి యేపు దీపించి
 యమితమునిత్రాణ మగు కృపాణంబుఁ - గ్రమ మొప్పుగా వజ్రకవచంబుఁ బూని
 శరశరాసనములు చతురుడై తాల్చి - యురుతరతూణీరయుగళంబుఁ బిగిచి
 కొండపొల్లగ వచ్చు కుండలీకుండ - లుం డన విల్లు పెల్లగ నెక్కు పెట్టి 510
 యగణితధ్వనుల మిన్నంతయుఁ బగుల - తగిలి చాపము గుణధ్వని చేయుచుండె.
 నింద్రుండు మొదలుగా నెల్లదేవతలు - సాంద్రరత్నవిమానసహితులై ముపుడు
 చద లెల్ల నిండి యెంచఁగ రాముఁ డొకఁడు - వదునాల్గవేల నవతిమవిక్రముల
 ఖరదూషణాది రాక్షసుల నేరీతిఁ - బొరిఁగొనునో చోద్యముగఁ జూత మనుచుఁ
 గనుఁగొనుచుండిరి కపటదానవుల - మనుఁడు రాముఁడు ద్రుంబుఁగా కంచు సారె
 దేవర్షి గణములు దివినుండి తాము - దీవించుచుండిరి దివిరి పల్కాట
 పదివేలకోటుల భానుతేజములు - పొదిగొను లోకము ల్పొదిచిన యట్లు
 రామునితేజ మరణ్యభూజములు - భూమియు నభము నబ్దులు గప్పటయును
 జడమతులై నర్వసంభ్రమం బుడిగి - మిడుకుచుఁ గన్నులు మిటుమిట్లు గొనఁగ
 కడుసంధులైన రాక్షసులను జూచి - కడఁకతోఁ బల్కె నాఖరుఁడు దూషణని 520
 “ఇదియేమి దూషణ! యీసేన నడవ - బెదిరెనో? పరసేన యే దడ్డపడెనా?”
 యునివ దూషణుఁ డేగి యటఁ జూచి వచ్చి - “దనుజేశ! రాము నుద్దండతేజంబు
 కలయఁ బర్యటయును గతిదప్పె” ననుడు - నలుకమై ఖరుఁడు వైద్యములఁ దిట్టచును

—: ఖరుని సేనలు రాముని దుర్గమునట :—

నరద మత్యగ్రత నటఁ దోలుకొనుచు - నరుగుదో రాక్షసు లంచఱుఁ గూడి
భుజబలాబోపవిస్ఫురిత ప్రతాప - గజరథభటవాణికిలితులై యకటః ।
మండుకార్పిస్సుపై మలయుచు మిడుత - తండంబు లొక్కటఁ దార్కొన్నకరణే
గడునుగ్రవేగులై కాకుత్స్థరాము - వడిఁ జుట్టుముట్టి దుర్వారులై కదిసి
శరచాపపట్టనశక్తి త్రిశూల - కరవాలకుంతముద్గరభిండివాల
పరశుతోమరగదాప్రాసఖడ్గములు - గురిసి యార్చి దేవకోటి భీతిల్ల,
నప్పుడు రఘురాముఁ డంబుదపంక్తి - గప్పిన చండాంశుగతిఁ గాఁడెడక 530
కొంతసేపునకు రక్షిగణముక్త - కుంతాదిబహుశక్తకుటిలాత్మతలు
నన్నియు మాయించె నైంద్రజాలమునఁ - జెన్నునఁ దను సురశ్రేణి కీర్తిప
మఱియుఁ దోడ్తో దైత్యమండలి గురియుఁ - దఱుచుగా నప్తశక్తములఁ ద్రుంచుచును
ముందట నిరుపార్శ్వములఁ బిలుందటను - నందడించిన దైత్యనైన్యంబుమీఁద
గరలాఘవము మీఱఁ గవదొనలోన - శరము లన్నియు నొక్కసారె సంధించి
పదియు నూఱును పేయుఁ బదిపేలు లక్ష - పదిలక్ష పదికోట్లు పదినూఱుకోట్లు
మండితపరివేష మధ్యందినార్క - మండలపరివేష మహితానుకారి
కుండలీకృతచండకోదండ - భండనాత్యుత్సాహభావఁ దై వ్రేయఁ
దునియ గంభీరవేడుచును జోరులును - దునుకలై పడెడు వీరులును రౌతులును
ధ్రుంగెడుబహుపదాతులును హేతులును - ముంగలఁ బడుశరంబులు శిరంబులును 540
మ్రొగ్గెడుయోధాంగములు రథాంగములు - మగ్గెడుసగుణధర్మములు వర్తములు
తూలెడురథికజాతులును సూతులును - గూలెడి వెలిగొడుగులుఁ బడగలును
సలి యైన మాంసఖండములు మొండెములు - గలిగి లోకైకభీకర మయ్యె రణము
ఆంత భానునిదీప్తి కంధకారంబు - పంత మంతయుఁ బటాపంచ లై నట్లు
అతులవిక్రమధాముఁ డగు రామునకును - హతశేష మగునైన్య మంతయు విఱిగి
ఖరునకు శరణన్న ఖరుఁడును వారిఁ - బురికొల్పి దూషణఁ బోరికై పనుప
వాఁడును హతశేషవాహినుల్దాను - వేడిమి సూపుచు వేవేగ పొదివి
తాలసాలిలాలావితాననానాత్మ - జాలవర్షము రాచుచంద్రుపైఁ గురిసెఁ
గురిసినఁ దనమేనఁ గ్రొన్నెత్తు రొలుక - నరుణావవిదాక్షఁ దై రాముఁ డలుక
గాంధర్వశరము రాక్షసులపై నేయ - సైంధవసింధురస్యందననుభట 550
వీరుల కమ్మహావిశిఖరాజంబు - తేరిచూడఁగ రాక దేదీప్యమాన
ధారాకరాళమై దనుజవర్గములఁ - గాఱించి నొంచి చీకాకు గావించి
దండించి ఖండించి తల లుత్తరించి - చెందాడుదో రణక్షితి యెల్ల నిండి
యెందుఁ జూచిన తురంగేభఖండములు - ఎందుఁ జూచిన నింగి కెగయు మొండెములు

నెందుఁ జూచినఁ బ్రేవు లెఱచియు మెదడు - నెందుఁ జూచిన నెత్తులేర్లునై యుండె
శాకినీభూత పితావధేతా - డాకిను లంతఁ దండంబులై యపుడు

“నేనుంగుతలకాయ లెనఁగ గుండలుగఁ-బూని యందలిముత్యములు దండులముగ
దండి రామునిరణధర్మ సత్రమున - వండినా రిదె రండు వరుస భుజింప”

నని వేడ్కఁ బైకొన్న యధికారముద్ర - గొవి రొదగాకుండఁ గూర్చుండఁబెట్టి
రక్తచందనమును రక్తాక్షతములు - రక్తసంకల్పపూరంబును దాల్చి

560

శరవహ్నివక్త్యమాంసంపుటన్నములు - పొరలినమెదడు పప్పును గొవ్వులందు

వరదలై యాజ్యప్రవాహముల్ కండ - లెరిగి కారిజము లనేకశాకముల

పాల ప్రేవులు శావపాశముల్ మేలి - వాలుగుండెలు పిండివంటలు మఱియు

నెత్తురు తియ్యని నీరుగాఁ దలఁచి - యత్తటి విప్రయోగ్యాహార మగుచు

నానందతృప్తులై యధికసమృద్ధము - చేనూని నభ గూడి శ్రీరామచంద్ర

“ధీవిజయోఽస్త్ర”ని దీవించి కొన్ని - యావలఁ గొన్ని “తథాఽస్త్రని” పల్క

వంతలో మఱికొన్ని యేనుంగుజీవ - దంతము లేతను తాళము ల్బూని

పౌలసఁబెమ్ములు సంకుపూసల పేర్లు - కళుకుకామాక్షలుగా ధరియించి

—: శ్రీరామునితో ఖరదూషణులు యుద్ధముచేయుట :—

కరఘంటికాతాళగతుల కుబ్బుచును - దరిఁ జేరి కావు లత్తటిఁ జూపెఁ గొన్ని

అంత దూషణుఁడు మత్తారిభీషణుఁడు - వంత నొందుచుఁ దనవద్దియొధులను

570

విజయశీలర నైదువేలఁ బంపుటయు - త్రిజగము ల్వణఁక నెదిర్చి వారపుడు

చావవిద్యాప్రౌఢి సకలంబుఁజూపఁ - జూపులు గోపంబుచూపుచు నృపుఁడు

నొక్కొక్కశరమున నొక్కొక్కదనుజుఁ - దక్కకఁ ద్రుంచి విదారించి విభుఁడు

కొందఱ నందంద గుదులుగాఁ గ్రుచ్చి - యందఱఁ దెగటార్చి యార్చినఁ జూచి

దూషణుం డప్పు డత్యుగ్రతఁ బరుష - భాషణుండై రాముపైఁ దేరుఁ బఱపి

దశదిగంతంబును దట్టంబు గాఁగ - నశని కాలాహితుల్యంబులై యొప్పు

నమ్ములు విగుడింప నవి ద్రుంచి నాల్గు - నమ్ముల రథమును హయములఁ ద్రుంచి

వెరవొప్ప నొకకోల విలు ద్రుంచుటయును - దురమున విరభుఁడై దూషణుం డలుక

దారుణపాణి విదారణవిజయ - కారణాంతకగదా కల్పమై యొప్పు

పరిఘంబుఁ ద్రిప్పుచుఁ బరశేర రాముఁ-డురుశరద్రవ్యయును నురుణాహయగము580

వరుడుగాఁ దెగనేసి యామ్యణాజమున-నుర మేయుటయు దైత్యుఁ దొరలుచుఁగూలెఁ

దంతము ల్విరిగిన దారుణభద్ర - దంతావళేంద్రంబు ధరఁ గూలినట్లు

గూలినఁ జూచి ముగ్గురు దండనాథు - లాలోఁ బ్రమాధి మహాకపాలుండు

స్థూలాక్షుఁడును బరశువు త్రిశూలంబు - కేలఁ బట్టనము లంకించి వైచుటయు

పారిశ్రుంబులు వారిమ స్తకము - శ్రీరాముఁ దొక్కఁడె చెండి చెందాడె.

నెప్పుడు ఖరుడు సేనాధినాయకుల - ముప్పిరి గొను రోషమునఁ బురికొల్పి,
 వారిపన్నిద రవార్యశౌర్యమున - వీర రాఘవుఁ దాకి వేర్వేఱఁ బోరఁ
 గులికధారాకాఠఘోరబాణములఁ - గలిమిఁ జూపుచు సైన్యగామి సుక్కఱఁచి
 కాలకార్దుకుఁ ద్రుంచి కరవీరనేత్రుఁ - దూలించి సర్పాన్య త్రు శ్శృంగించి
 యావిహంగము నొంచి యజ్ఞశాత్రవుని - చేప యడంచి శిక్షించి దుష్టముని 590
 కేలి మహామాలి గెడపి యామేఘ - మాలిని వధియించి మర్దించి పరుషుఁ
 బృథుకంతుకంఠంబు వృద్ధిపైఁ గూల్చి - రుదిరాశుని జంపి రోషంబు మిగుల
 దిక్కేడి ఖరుడును ద్రిశిరుండు దక్క - తక్కినవారి నందఱ నేలఁ గూల్చె.
 నీలీల రాముచే నెల్లసైన్యములు - గాలిచేఁ గూలిన కారాకు లనఁగఁ
 గూలినరోపంబు గొని కాలత్రిశిరుఁ - డాబోన రాముపై నరదంబుఁ బఱపి
 సింహనాదముఁ జేసి సింధురోత్తమము - సింహంబు నెదిరిన చెలువున నెదిరి
 గుణనాద మెనఁగ రక్షిపీరుఁ డకట - గణనాపరంపరల్ గడవ నందంద
 నతులబాణము లేయ నలిగి రాఘవుఁడు - ప్రతిబాణతతులచే బలువిడిఁ ద్రుంచె.
 వాఁడును మఱి పేరు వాఁడి వాఁడిమిని - మూఁడుబాణముల రామునిపాల మేనె
 వావాఁడిబాణంబు లళికంబు దాఁక - నవ్వునుఁ గినుకపై నళినా వ్రకులుఁడు 600
 త్రిశిరుని నేసినఁ ద్రిశిరము ల్కునును - దశదాల్చె నిఁకఁ జతుర్దశభువనములు
 దూరిన నినుఁ బట్టి తునుమాడునట్టి - దారుణతరదతుర్దశసాయకముల
 నేనేయవాఁడ సహింపుమీ యనుచుఁ - దానేనెఁ బునాల్గుదారుణాస్త్రములు
 అవి తొమ్ము గొని గాడి యవ్వల వెడల - నవనీస్థలము గాడె నంత రాఘవుఁడు
 అరదంబు మఱి నాలుగమ్ముల విఱచి - యురువడి పదియంట నుర మేయుటయును
 మరవైరి కోపించి శూలంబు వైవ - నరనాథుఁ డది ద్రుంచె నాలుగస్త్రములఁ
 ద్రుంచి మూఁడమ్ములఁ దుద మూఁడుతలలఁ - ద్రుంచినఁ ద్రిశిరుండు దురమునఁ గూడె
 మూఁడుకొమ్ములతోడ మొదలంటఁ ద్రవ్వ - పోడిమి చెడి కూలు భూజంబు పోరె
 త్రిశిరుండు గూలఁగ దృష్టించి ఖరుఁడు - దశరథరాముచేతకుఁ జోద్య మంది
 మఱి చాలఁ గోపించి మహనీయరథము - దఱిమి యుగ్రాస్త్రనంతతు లేయఁ జూచి 610
 శరలాఘవము మెచ్చి జానకీవిభుఁడు - ఖరునిపైఁ బ్రతిసాయకములు వేయుటయు
 ఖరునిబాణములు రాఘవునిబాణములు - ధరణీతలము వియత్తలమును బొదివె
 నప్పు డర్కునిదీప్త లన్నియు మానెఁ - గప్పెను నిబిడాంధకారంబు దిశల
 ఖరుని రాఘవుఁడు రాఘవుని నాఖరుఁడు - నరకుగాఁ గొని రాజి జయకాము లగుచుఁ
 గానరయుగళంబు కలభద్రయంబు - కేసరియుగళంబు కెరలి యొందొండఁ
 బోరెడుగతిఁ దోవ భుజబలాబోవ - భూరిప్రతాపలై పోరాడుచోట
 ఖరుఁ డప్పు డలిగి రాఘవుచేతివిల్లు - నరి ద్రుంగు వెన నర్ధవంద్రబాణమునఁ

ద్రుంచి జోడును ద్రుంచఁ దోడ్తోడ మఱియు - ముంచె రామునిదేహమున నంపవెల్లి
 నాయంపతండంబు నాతఁడు సరకు - సేయక తనుసురశ్రేణి కీర్తింప
 నుష్టాంకుకులుఁ డగస్తునిచేతఁ గొన్న - వైష్ణవదాపంబు వడి నెక్కువెట్టి 620
 శింజిని మ్రోయించి శితసాయకముల - భంజించె రాక్షసప్రవరుకేతనము
 మఱి వాఁడు రాముమర్పము లుచ్చిపాఱఁ - గలుకుటమ్ములు నాల్గు గద్దించి యేయ
 రత్తసిక్తాంగుడై రాఘవుం డంత - నక్తంచరుని నొందె నారాచనిహతిఁ
 బలుబాణ మొకట చావము ద్రుంచి వైచె - యట నాలుగిట వాని హయములఁ జంపి
 సారథిఁ బడనేసి సాయకవహ్ని - కారభం బవుడు పూర్ణాహతి చేసె
 విలు గోలువడి యిట్లు విరఘుడై ఖరుఁడు - ప్రళయకాలాంతకప్రతిముఁడై కేలఁ
 జలమునఁ గడగొంచుఁ జనుదెంచుటయును-జలియించె గిరులతో జగతి యంతయును,
 నప్పుడు రఘరాముఁ డాడుష్టదైత్యుఁ - దప్పక గనుఁగొని దర్శించి పలికె.
 “నోరిరాక్షస! వినరోరి! నాచేత - కూరత నీకేల చొప్పుడు నింక?
 నీబలంబులు సచ్చె; నీవారు తెగిరి; - నీబాణసంపద నిర్భూల మయ్యె; 630
 వరుదుగా నీదండకాటవిఁ దొల్లి - పెరిగి నస్తునులఁ జంపినపాపఫలము,
 కుడువఁ గలము వచ్చెఁ; గుడుతుగా కింక; - నడరి వధింతు ఘోరాజిలో నిన్ను;
 వనవుడు ఖరుఁ డప్పు డారాముఁ జూచి - కనలుచుఁ బలికె దోర్గర్వంబు మెఱసి
 “యేల రాఘవ! నీకు నింత గర్వింప? - నాలంబులోఁ గొందఁ బల్కులఁ జంపి
 కెలయుచు నిను నీవె కీర్తించుకొనెడు - కులజుండు తను దానె కొనియాడుకొనునె;
 ఇదె గదాధరుఁడనై యేతెంచినాఁడ - కదిసి పోరాడు నా కడిమియుఁ జూడు;
 దేవతలకు నైన తీరదు గెలువ - నీవు నాముందట నిలువ కూరుడవె;
 యొందొండఁ గడఁగి నీయొడలిమాంసములు - చెందాడి నేఁడు నాచెలియలి కిత్తు.”
 నని మహాగదఁ ద్రిప్పి యదరి వైచుటయు - ననిలునివేగంబు నర్కులేజంబు
 ననలునివేడిమి యశనిబెట్టివము - ఘనగదారూపమై కదసినయట్లు 640
 చనుదేర నుద్గంధవండ్కాండములఁ - గనల కారాముఁ డాగదఁ ద్రుంగనేసి,

—: ఖరుఁడు శ్రీరాముల నెదుర్చుట :—

“యోరి! నీగర్వోక్తు లుబ్బును మదిము-దీరెనె? బింకముల్ దీరెనే?” యనుడు
 గద్దించుచును వాఁడు కరువడితోడ - నద్దనుజుండు మహారోషమునను
 గ్రక్కున వృక్ష మొక్కటి పెల్లగించి - చిక్కినభుజశక్తిఁ జిరజిరఁ ద్రిప్పి
 “ఱావు” మటంచును జయ్యన వైవ - నావృక్షమును ద్రుంచి యపుడు రాఘవుఁడు
 ఖరునిపై ఖరకరకరసహస్రాభ - శరసహస్రము లేసి చాల నొప్పింప
 నొచ్చియు వాఁడు తనూరక్తధార - పిచ్చిలఁ దెచ్చుకో శ్రీరంబు మీఱ
 వెదురుగాఁ జనుదేర నీక్షించి రాముఁ - డదయుఁడై భువనంబు లన్నియు వణకఁ

నురువడి నైంద్రాస్త్ర మొకటి సంధించి - యురమేయుటయు దైత్యుఁ డుబ్బెల్లఁ బోలిసి
 పిడు గడచినఁ గొండ వృథివిపైఁ గూలు - వడువునఁ ఖరుఁ డంత వసుధపైఁ గూలె.
 అని ముహూర్తము ముహూర్తార్థంబులోన - దను నెదిర్చినచతుర్దశనహస్తముల
 ఖరదూషణాదిరాక్షసుల నీరీతిఁ - బొరిగొనుటయు రాముఁ బొగడిరి సురలు ;
 మునులు దీవించిరి : మొగిఁ బుష్పవృష్టి - యనిమిషు ల్గరియించి రారాముమీఁద
 పునశ్చైలగుహనుండి కడఁకతో నంత - జనకజఁ గొని వచ్చి సౌమిత్రి మ్రొక్కి
 యభినుతు లొనరించి యప్పు డారామ - విభునిచే శోభిల్లు విల్లందుకొనియె.
 నూనినసంతోష ముల్లంబు నిండ - జానకీవతి వర్షశాల కేతెంచి
 కలహించి తెగిన రాక్షసుల భూమిజకుఁ - డెలియఁ జెప్పచు వినోదించుచునుండె.
 అప్పు డకంపనుఁ డభిలకంపనుఁడు - విపులార్తి లంకకు వేగంబె పోయి
 యారావణునిఁ గాంచి “యసురాధినాథః - వీరులు పడునాల్గవేలరాక్షసులు
 ఖరదూషణాదులు కాకుత్స్థరాము - శరవహ్ని నీతైరి సత్యం” బటన్లు 660
 అక్కజంబును బొంది యాయకంపనుని - దిక్కు చిక్కునిరోషదృష్టిఁ జూచుచును
 “నేమేమి యిది వింత ! యెల్లరా యోరి ! - రాముఁ డెవ్వఁడు రాజరాజో? స్వారాజో?
 యమరాజో? వారైన నామహాఖరుని - సమరాన ద్రిశిరదూషణులను గెల్వఁ
 జాల రట్టి ప్రతాపశాయర నొక్కఁ - డేలీలఁ గెల్చె? మా కెఱిగింపు తెలియ
 నిదె యభయంబు నీ కిచ్చితి” ననినఁ - బదరక మఱి యకంపనుఁడు రాఘవుని
 చరితంబు దైర్యంబు శౌర్యంబు నతఁడు - ఖరదూషణాదుల ఖండించుటయును
 సౌమిత్రియందంబు జానకీయంద - మామూలముగఁ జెప్ప నతఁడు రోషించి
 యుద్ధంబు సేయ నుద్యోగింప నతఁడు - బద్ధమైత్రిని నకంపనుఁ డిట్లు లనియె.
 “రాక్షసేశ్వర ! విను రఘురాముఁ గెలువ - పక్షివాహనశూంపాణులవశమే ?
 మాటమాత్రంబున మహియు నాకసము - మీటను నాట నప్లేటియే నేర్పుఁ 670
 గార్చిచ్చు నైనను గరువలి నైన - నార్చును గూర్చును నాతఁడే నేర్పు ;
 భువనంబు లన్నియు బూది గావింప - నవి బోది గావింప నాతఁడే నేర్పుఁ !
 బాల్పడ బ్రహ్మాండభాండంబు నైన - నిల్పఁ బగుల్చు నా నిపుణుండే నేర్పు ;
 నదిగాన నొకయుపాయంబును గలదు - కదనంబువలవ దాకాకుత్ స్థకులుని
 దేవి లావణ్యవార్ధిని దెచ్చితేని? - నావియోగాగ్నిచే హతుఁ డగు నతఁడు.”
 నావిని రాక్షసనాయకుం డదియ - భావించి యాతనిఁ బది నోళ్ళఁ బొగడి
 హాటకరథ మెక్కి యాయబ్బి దాటి - తాటకేయుని మంత్రిధోరేయుఁ జేరి
 యతనితో ఖరదూషణాదిరాక్షసులు - హతులౌటయును దాను నారాముదేవి
 సీతఁ దెచ్చుటకు నానించి వచ్చుటయు - స్త్రీతిఁ జెప్పుటయు మారీచుఁ డిట్లనియె.
 “నిదియేమి ! రావణ ! యెల్లభోగములు-కొదలేక సుఖమునఁ గుడిచి కూర్చుండి 680

యిట్టిదుర్ముద్ది నీ కెట్లాకో వుట్టె ? నెట్టిదుర్ముత్తియొ నీ కీబుద్ధి చెప్పె
 వాని నీవటు పగవానిగా నెఱుఁగు - మే నీకుఁ బోరాని హితమతి గాని
 యితరుండఁ గాను నీ కీబుద్ధిగాదు : - ఊతిఁ బతివ్రతల కాశించుట తగదు ;
 ఆశించితేని నీయన్వయం బెల్ల - నాశమౌ గాన దానవనాథ ! నీవు
 చనుము లంకకు సుప్రసన్నుడ వగుము - గనుము సౌఖ్యము నీదుకాంతలవలన"
 ననిన మారీచు వాక్యంబు లప్పటికి - విని లంక కేతెంచె వింశతిభుజుఁడు,

—: శూర్పణఖ రావణునితోఁ దనభంగపాటును జెప్పట :—

అంత నాఖరదూషణాది రాక్షసులు - పంతంబు చెడి రాముఖాణాగ్నిఁ బడుట
 యంతయు నటఁ జూచి యాచుప్పనాతి - సంతోష మెడలినఁ జని లంకఁ జొచ్చి
 యానుధర్మాస్తానమందుఁ జింతామ - జీసింహపీఠినుండెడి యింద్రుఁ డనఁగ
 మానితం బగు సభామంటపవేదిఁ - బూర్క సింహాసనంబును నున్నవాని 690
 గరుడోరగామరగంధర్వయువతు - లురుమతిఁ గొల్వఁ గొల్వన్నరావణుని
 ఐరావతోగ్రదం తాగ్రసంఘట్టి - తోరస్థలస్థగితోరుభూషణుని
 సకలలోకైకభీషణుని సంగ్రామ - వికటభూషణుని విద్వేషదూషణుని
 గని మ్రొక్కి యేడ్చుచుఁ గరములు మొగిచి-తనలోని ఘనవిషాదము తోఁపఁబలికె -
 “అనురేంద్ర ! లోకంబు లన్నిటియందు - ననమాననత్త్వండు ననుకొందు వీవు ;
 కడిమిమై మూఁడులోకంబులరిపులఁ - గడఁగి చంపితి నని గర్వింతు వీవు ;
 కడఁక నారాజ్య మకంటకం బనుచు - నొడివి పెల్లుబ్బి వినోదించు వీవు ;
 చారులయందును జనవరులందుఁ - గోరి బొక్కనమందుఁ గోరికలందు
 గూఢచారులయందు గుప్తంబులందు - రూఢిగాఁ దెలియుచు రూపించువాడె
 సకలలోకములకు స్వామి నాఁ బడును - వికటంబు లైన నీవిద్యలకలిమి 700
 నీవిక్రమంబును నీభుజాబలము - నీవిభవంబు లన్నియు మున్నెకాక
 యింకఁజెల్లునె ? యిది యెట్లంటి వేని ? - కొంకక విను భానుకులపావనుండు
 తనతండ్రి దళరథధరణివల్లభుఁడు - తనుఁ బంప రాముఁడు తాపసవృత్తి
 తనకు గాదిలినహోదరుఁడు లక్ష్యుఁడు - తనదేవి సీతయుఁ దాను నేతెంచి
 మును దండకావనంబునకును వచ్చి - యనుకంప మునులకు నభయంబు లిచ్చి
 వచ్చి యిష్టులఁ బంచవటి నున్నచోట - నిచ్చులోఁ గామించి యేను డగ్గరినఁ
 గర మగ్గి నన్నిట్లు గాసిసేయుటయు - ఖరునితోఁ జెప్పిన ఖరుఁడు బిట్టలిగి
 రోపించి లయకాలరుద్దుండు వోరె - దూషణత్రిశిరులతో దండువెడలి
 నరభోజనులు పడునాలుగుపేలు - వరవీరభటులతో వడి నేగుదెంచి
 బలువడి రఘురాముఖాణాగ్నిశిఖల - బలములు దానును భస్మమై మడిసి ; 710
 రటుగాన నాభంగ ఘంతయు నీగ - నిట నీవె కాక ది క్కె-వ్వరు గలరు :

ఇదె నాదుముఖభంగ మీక్షింపు ; నాదు - కొదవ నీకొదవగాఁ గోర్కి భావింపు”
మనిన నచ్చెరువంది యాత్మభావించి - దనుజాధిపాఠుఁడు దానవి కనియె.

“జ్ఞాతివధంబు నీచన్నవిధంబు - జ్ఞాతి వింటిని గంటి నది యటులుండె ;
నోరామ ! యారామునురున త్వమెంత ? - యేరూప ? మేస్రాయ ? మెంతటివాఁడు ?
అతనితమ్మునిరూప మది యెట్టి ? దతని - సతి యైనసీత యేచందంబురూపు ;
చెప్పుమా : నీవు చూచినతెఱుంగెల్ల - దప్పి తీరుతు రక్తధారల నీకు”

—: శూర్పణఖ శ్రీ రాములరూపాతిశయముఁ దెల్పుట :—

నా విని యాశూర్పణఖ యిచ్చు బొంగి - రావణుతోడ నేర్పడ నిట్టులనియె.
“నున్నతోన్నతవక్షః డుత్పలశ్యాముఁ - డిన్నిలోకములకు నెక్కుడువాఁడు
మిగులఁ జక్కనివాఁడు మిహిరమండలము - దెగడుతేజమువాఁడు ధీరవ ర్తనుఁడు 720
నాజానుబాహుఁ డుదగ్రవిక్రముఁడు - రాజీవనేత్రుండు రామచంద్రుండు
నతఁడె పో ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ ? గృతమతి నొంటిగా గెలిచినజోదు
హేమవద్దుఁడు గాని యిన్నిచందముల - సౌమిత్రి రఘురాముచందంబువాఁడు
వాడెపో నా కీయవస్త్ర గావించి - నాఁ డింక సీతసౌందర్యంబు వినుము
తెఱుఁగొప్పఁ జూచితి దేవకామినులఁ - దఱిగొని చూచితి దనుజకన్యకల
కేలిమైఁ జూచితిఁ గిన్నరాంగనలఁ - బోలించి చూచితి భోగికామినులఁ
గలయంగఁ జూచితి గంధర్వనతుల - నలవడఁ జూచితి యక్షకామినులఁ
జూచితిఁ బార్వతిఁ జూచితి రతినిఁ - జూచితి భారతిఁ జూచితి లక్ష్మీఁ
జూచితి రంభను జూచితి శచిని - జూచితి భూలోకసుందరు లెల్ల
మునుకొని చూచితి మునికన్యకలను - బనివడి చూచితి బ్రాహ్మణశ్రీల 730
నాచన్ను లాకన్ను లాముద్దవల్కు - లాచెక్కు లాముక్కు లాసోయగంబు
లాతరు లాకురు లావారుచూపు - లాతోడ లాయెడ లాయెయారంబు
లామందహాసంబు లావిలాసంబు - లామృదుగమనంబు లాసుమనంబు
నే ముందు పొడఁగాన నేయింతులందు - భూమిజ నేమని భూషింతుఁ జెప్పుమ,
నెగడ లోకము లేలు నీయట్టిపతికి - దగుఁగాక యాయింతి తగునె యన్యులకు ?
నాయందుబింబాన్య యాచకోరాక్షి - యాయెలజవ్వని యాకుంఁవరదన
యామత్తగజయాన యాలతకూన - యీమానినీమణి యాపద్మగంది
యాయింతి నీయింతి యై యుండెనేని - నీయాన దనుజేశ ! నీరాజ్య మొప్పు”
వనిన రావణుఁడు కామాతురబుద్ధి - మును నకంపనుమాట ముద్దియమాట
విస నొక్కతెఱుఁ గంచు విస్తయం బంది-గొనకొన్నప్రేమమైఁ గొలుపు చాలించి 740
తనపాలివిధి తన్నుఁ దగిలిప్రేరేపఁ - జని యేకతంబున సారథిఁ బిలిచి
యరదంబుఁ దెచ్చున్న నతఁ డట్లసేయ - ఖరకరనదృశంబు కామచారంబు

ననువమాయుధపూర్ణ మగురథం బెక్కి - దినకరకోటీరదీప్తుఁ డై మెఱసి
 గగనమార్గమున సాగరమధ్యవీధిఁ - దగినవస్తువిశేషతతులు చూచుచును
 దమకించి వడి సముద్రము దాటిపోయి - క్రముకమరీచికాగరునారికేశ
 సాలతక్కిలరసాలవిశాల - వేలావనంబులు వేడ్కఁ గన్నుచు
 గరుడుండు మును సుధాకలశంబు దేరఁ - గర మర్థిఁ బోవుచో గజకచ్చపముల
 భక్షించుకొఱకునై పద మూదినట్టి - వృక్షంబు పక్షింద్రవృతలక్షణంబు
 శతయోజనాయతశాఖంబు మోని - వ్రతము సుభద్రాఖ్య వెలయు వటంబు
 సుముఖుఁడై కనుఁగొంచు సురుచిరమహిమ - నమరిన యాసుచంద్రాశ్రమభూమిఁ 750
 గ్రమ మొప్ప జడలు వల్కలములు దాల్చి - నమచిత్తుఁడై కడుసౌమ్యభావమున
 భూరితపోనిష్ఠఁ బొలుపారుచున్న - మారీచుఁ జేరి నన్యనంబు వడసి
 యతిదీనవదనుఁ డై యాపం క్తికంఠఁ - డతనితోఁ దనదుకార్యముఁ జెప్పఁదొణఁగె
 “మారీచ! నీవాప్తమంత్రివి గాన - వారక మఱియును వచ్చితి వినుము
 తరణివంకుఁడు రామధరణివల్లభుఁడు - ధరణి యేలఁగ నీక తంద్రి పొ మ్మనిన
 ననుజన్తుఁడును దాను నతివయుఁ గూడి - వనమునఁ దపసులై వర్తింప వచ్చి
 తనసత్త్వమునఁ బేర్చి దండకారణ్య - మునులకు నభయ మిమ్ముల నిచ్చి వచ్చి
 నడుకంగ మనశూర్పణఖముక్కుఁజెవులు - కడునల్కఁ గోనె నక్కట! యకారణమ
 ఖరదూషణాదిరాక్షసుల ఖండించె - దరమిడి మఱి చతుర్దశసహస్రములఁ
 దెగినబంధులకుఁ బ్రతీకార మేను - నెగడి సేయకయున్న నెంజిలిపోదు 760
 నీవు ముఱ గఱపిన నీతి నట్లున్న - నావల నభిమానహాని గాకున్నె ?
 తగ నటు గాన నాతనిదేవి మాయ - పొగదొందఁ గొనితేరఁ బోవుచునుండి
 యలవడ నొకయుపాయము గంటి నేను - దలకొన్న నది నాకుఁ దగిలి సిద్ధించు
 నడరెడు కడఁకతో నావర్ణశాల - కడ కేగి మాయామృగంబవై నీవు
 చెలఁగుచు వర్తింప నీక నిఱజూచి - మెలుపొంద రామసౌమిత్తలఁ బిలిచి
 వినుఁ బట్టి తెచ్చున నీవును వారిఁ - గొనిపోయి మృగవృత్తిఁ గుశలత మెఱసి
 పోయి దుర్గాంతరంబులఁ గాడు పఱచి - మాయమై నీయాశ్రమము వచ్చిచోరుము
 ఏనును జానకి నిట లంకలోని - కూనినవేడ్కమై నొగిఁ దెచ్చుకొందు ;
 వారాముఁడును విరహాగ్నిచేఁ గుండు - గోరి యేనునుఁ గోర్కి కొనసాగియుండు
 విది యిట్ల కావింపు మేను వారాజ్య - పదవిలో నగఁజాలు పంచి నీకిత్తు :” 770
 వనవుడు మారీచుఁ డానీచుఁ జూచి - పునఃపీతి నెంచి శోకసముద్రవీచి

—: మారీచుఁడు శ్రీరామునిప్రభావముఁ దెల్పుట :—

మునిగి మూర్ఛిల్లి లేచి మోమోట ద్రోచి - “దనుజేశ! మఱియు నీతలఁ పెట్టు పుట్టెఁ
 గూడునే యిట్లువల్కఁ గోరి యాత్మోప - యోధక నీ తెప్పఁ దువదేశ మెచ్చె ?

సుకసుకంబుననుండి సుతపోదరాది - సకలబాంధవులతోఁ జావఁ గోరెదవపు ;
 కటకటా : యెవ్వనిఁగాఁ జూచినావు - కుటిలరాక్షసలోకకులభీము రాము
 నేను బాల్యంబున నెఱుఁగుదుఁ గొంత - యానిత్యకల్యాణుఁ డసమసాహసుఁడు
 అడరి విశ్వామిత్రయాగంబుఁ గావఁ - గడగి యాతఁడు వచ్చి కా పున్నచోట
 బలిమిమై నేను సుబాహుండు పోర - నలుక సుబాహునొక్కఁఁడునుఁ ద్రుంచె ;
 నొకకోలఁ బుచ్చి వయోధిమధ్యమునఁ - బ్రకటితగతి నన్నుఁ బడవైచె నుఱక
 నక్కతాస్త్రుఁడై బాలుఁడై పిన్ననాఁడె - యకలంకుఁ డిట్టిశౌర్యముఁ జూపినాఁడు 780
 నేఁడత్రుబలశౌర్యనిధి రామచంద్రు - వాఁడిమిఁ జెనకి యెవ్వరు నిల్చువారు ;
 ఇప్పటిశౌర్యంబు నెఱుఁగుదుఁ గొంత - తప్పక విను ముగ్రదానవాగ్రజుల
 నిరువురతోఁ గూడి యేపూర్వరోష - భరమున వ్యాఘ్రరూపముఁ దాల్చి యేను
 దవమునఁ గృకుగాఁగఁ దలఁచుచుఁ బోవ - నపు డేమి చెప్ప మూఁడంబకంబులను
 ముగ్గురి నేసిన మ్రొగ్గి యిద్దఱును - మ్రగ్గి రాయుళ్ళేషమహిమ యెట్టిదియో ?
 యే నొక్కవిధమున నిక్కడఁ గూలి - ప్రాణంబు లుండుటఁ బట్టి చూచుకొని
 యంతనుండియు రాము నతులవిక్రమము - చింతించి నాలోనిచేవఁ బోవిడిచి
 రవ మన్న రథ మన్న రమణీయ మన్న - రవి యన్న రతియన్న రత్నంబు లన్న
 మణియు రేపాదినామము తెప్పి విన్నఁ - దఱుచైనభీతి నాతనిగ నెన్నుచును
 ఈవిధిఁ దవసినై యిట్లున్నవాఁడ - రావణః యెఱుఁగవు రాముపౌరుషము ; 790
 తలఁపక తనరోత దలఁప కింతయును - నలిమీటి మనశూర్పణఖయ తాఁ బోయి
 యనుపమగుణధాము నభిరాము రాముఁ - గనుగొని యారీతి కామింపఁ దగునె ?
 తనకు నీవేషంబు తానె కావించి - కొనియె నిందుకు మదిఁ గ్రోదించి పోయి
 పరుషత రఘురాముఁబాణ్ణిశిఖల - ఖరదూషణాదిరాక్షసులు నీతైరి ;
 వీరికై నీవేల విపరీతబుద్ధి - శ్రీరాముఁ బగగొని చెడుదలంచెదవు
 ఇది విచారంబుగా దిది బుద్ధిగాదు - ఇది నీతిగా దింక నీతలం పుడుగు ;
 నీవు లంకకుఁ బోయి నెమ్మది నుండు - పోవ రామునిచేతఁ బోవు బ్రాణములు ;
 ఏను నీ కపకార మెన్నఁడు చేయ - నే నేమి చెప్పిన హితముగాఁ గొనుము
 ఒచ్చె మెంచక కార్య మొనరించి తేని - యిచ్చెద సగరాజ్య మీవంటి విభుడు
 చెచ్చెఱు రఘురాముఁ జెనకి యే బ్రతికి-వచ్చుట కిందు కెవ్వఁడు పూట చెప్పును ?" 800
 యని యిట్లు మారీచుఁ డాడువాక్యములు - విని రావణుఁడు కోధవివళుఁడై వలికె
 "లోకైకభర్తః త్రిలోకభీకరుఁడ ! - నా కెక్కు డని యొకనరునిఁ జెప్పెదవు ;
 కడుఁ బ్రాణభయమునఁ గాఱులాడెదవు - విడువక నాకొక్క వెఱపు చెప్పెదవు ;
 నన్ను రా జనుచు మనంబునఁ గొనవు - చిన్నఁబుచ్చెద వేను జెప్పినపనులు ;
 నీ వేమిటికిఁ దోడు నినుఁ దోడు వేడ - నీవిధి వచ్చెనే యిప్పుడు నీకు"
 నని చంపఁదొణగిన నతనిరోషంబు - కనుఁగొని మదిలోనఁ గడు విచారించి

మారీచుఁ డీసీచమరణంబుకంచె - నారాముచేఁ జచ్చుటది యొప్పు ననుచు
 దనుజాధిపతిఁ జూచి "తగునీతి నీకుఁ - గొనకొని చెప్పినఁ గోప మేమిటికి ?
 మఱి బుద్ధిచెప్పిన మంత్రులఁ బట్టి - నఱకఁదలంచు భూనాయకు ల్లరె ?
 నీవేమిచెప్పిన నీచెప్పినట్లు - గావింపఁ గలవాఁడఁ గడముట్టు" ననఁగ 810
 ననురాగమును బొంది యతని మన్నించి - తనరథం బెక్కించి తద్దయుఁ బ్రీతి
 నసమానవేగుఁడై యతఁడును దాను - ననురాధిపతి వచ్చె నటఁ బంచవటికి
 అట్టిద కాదె కామాతురబుద్ధి - యెట్లును జెడుత్రోవ నేటికిఁ ద్రోయు
 నాయడ మారీచుఁ డరదంబు డిగ్గి - యాయసురాధిపుఁ డవుడు ప్రార్థింప
 మాయావి గాన నమానుషమహిమ - మాయామృగాకృతి మది విచారించి
 మేలైనకనకంబు మేనును రుచిర - నీలనీలాయతనేత్రయుగ్మంబు
 పవడంపుబొమలును భాసిల్లువజ్ర - నివహకర్ణంబులు నీలవాలములు
 పొలుచుపచ్చనిశృంగములు ముత్తయంబు - తొలుకులరత్నబిందువు లైన పొడలు
 రాజిల్లు నవపద్మరాగోదరంబు - రాజితఖురములు రమణమై యమర
 జగతిపై రోహణాచల మొప్పు మిగిలి - మృగరూపమై వచ్చి మెలఁగుచున్నదియొ :
 కాదేని రాక్షసక్షయముఁ గావింప - నాదట చింతించి యజ్ఞసంభవుఁడు
 మెఱుఁగు లెల్లను గూర్చి మృగముగాఁ జేసి - కఱియై పుత్రేరఁగా వచ్చినదియొ ?
 జానకి నెఱివేఱి శక్రనీలముల - నానాతిదంతంబు లాణిముత్యముల
 భామిని కెమ్మోవి పవడంపులతలఁ - గామినిచెక్కులు కడిమివజ్రముల
 వైదేహీతనుకాంతి వైడూర్యమణుల - నాదేవి నూఁగారు హరిత రత్నముల
 భామపాణిద్యుతుల్ పద్మరాగములఁ - గోమలిముఖకాంతి గోమేధికములఁ
 బలుతేజమునఁ జాలఁ బ్రసాదించుటయును - నట్లులఁ గీడ్పడి వచ్చి యఖిలరత్నములు
 రత్నగర్భాత్మజారత్నంబు నలంఘ - యత్నంబుతో మృగం బై వచ్చి నవియొ ?
 సీతకైతసనిల్లు చేకొని విఱిచె - సీతఱి రఘురాము నెలయింతు ననుచు
 హరుఁడు పుత్రేరఁగా నాతనిచేతి - హరిణ మిచ్చోటికై యరుదెంచినదియొ ? 830
 సీతమోమున కోడి సీత భ్రమింప - శీతాంశుఁ డనున వచ్చిన మాయలేదా ?
 యని చిత్రవర్ణంబు లై నదీధితులఁ - బెనఁగొని యందందఁ జేర్చి శోభిల్లఁ

—: మారీచుఁడు మాయామృగరూపధారియై వచ్చుట :—

గపటసారంగమై కదియ నేతెంచి - యుపమింప నరుదైన యొప్పుల నొప్పి
 నెనుకుచుఁ బలుమేయు నిజవాలరుచుల - రమణమై వనమయూరముల నాడించుఁ
 దఱుమిడి యొకమాటు తనపార్శ్వరుచుల - బఱుపైనవన మెల్లఁ బసిఁడి గావించుఁ
 గుదియక యొకమాటు కుప్పించి దాటి - త్రిదశేంద్రచాపంబు తెఱుగు గావించు
 వొకమాటు చెంగున నుప్పరం బెగసి - ప్రకటించు నతులశంపాలతారుచులఁ

దటిగొని యొకమాటు తనపార్శ్వరుచుల - నెటి చంద్రకాంతముల్ నీలు గావించు
 మృగయాభములఁ గూడి మెలఁగుచు మేయు - మృగముల బెదరించు మెల్లనెడగు
 నంతంత బొడచూపు నటఁ జేరవచ్చు - నంతలో బెదరి చుట్టదరి కుప్పించుఁ 840
 దరులనీడల కుల్కుఁ దగఁ బర్రకాలఁ - జొరబాటు నంతనె స్రుక్కి క్రేళ్లుకు
 వసుధ మూర్కొని చూచు వల మల్లార్పు - దెనలకు జెవి చేర్చుఁ దెలియ నాలించు
 గంచు మించై పాటఁ గ్రస్తుటఁ జేరుఁ - గుంచితాకృతి చెవి కొనఁ గదలించు
 బచ్చికపట్లపైఁ బవళించి లేచు - మచ్చిక నచ్చోట మౌనులఁ జేరు
 ఖరములఁ జెవిగోకుఁ గొమ్ములతుదల - విరులతీఁగె గదల్చి విరు లెల్ల రాల్చు
 నందంద నందమై యావర్ణకాల - ముందట మృగ మిట్లు మోదించుచుండె.
 నావేళ సీతయు నలరులు చిదుమ - లావణ్యశీల యల్లనఁ బర్రకాల
 మంజుళశింజానమంజీరరవము - రంజిల్ల వెడలి సౌరభములఁ బొదలు
 పొదల డాయుచు విరుల్ పొనఁగఁ గోయుచును-మదికి విస్తయమంది మాయంపులేడిఁ
 గనుఁగొని వై దేహి కడుఁకోద్య మంది - యినుకులాదిపుఁ జూచి యిట్లని పలికె, 850
 “చూపుల కింపార సొంపు గల్పింప - నేపారి యున్నది యేమి చోద్యంబు
 నీపొంత వింతయై యిదియొక్క మృగము - భూపాలః చూచితె పొదలుచున్నదియు
 నెన్నడుఁ బొడగాన మిన్నిచందముల - వన్నెలమృగముల వనభూములందు
 జగతిః ! యీమృగచర్మంబునందుఁ - దగిలి సుఖింప నెంతయు వేడ్క వుట్టె.
 దిననాథకులనాథః ! దీని వెఱ దగిలి - చని వేసి వెన దీనిచర్మంబు దెమ్ము.
 అది యేల నీయుపాయంబున దీని - చెదరక పట్టి తెచ్చెదవేని మిగుల
 మంచిది ప్రాణేః ! మనవనవాన - మెంచఁగ నిది తీరి సిపైఁడిమృగముఁ
 బురికి వేడుకఁ గొనిపోయి యత్తలకు - భరతాదులకు వేడ్క పలువంగవచ్చు”
 నని సీత ప్రీతిమై నాడువాక్యములు - విని లక్ష్మణుడు రామవిభుఁ జూచి పలికె.
 “మృగరాజునకు నిట్టి మేను లే దుర్వి-మృగమాత్రమున కిట్టి మే నెందుఁ గలదు 860
 మాయామృగము దీని మఱి నమ్మఁదగదు - మాయాపు లమరల మాయ గానోపుః
 నది గాక విచటిసంయములు మారీచుఁ - డదయుఁడై మాయావియై యిందు మెలఁగు
 నని పల్కవినమెయాయసురగాబోలు - మనలభ్రమింప నీమాడ్కి నేతెంచెఁ
 జిత్తంబు దీనిపైఁ జేరిచి మీర - లుత్తలపడిపట్ట నూహింపవలదు.
 ఆరయ వై దేహి యతిముగ్ధయైన - మీరలు ముగ్ధులే మేదిసీనాథః !”
 యనిన రాముఁడు సీతయాననాంబుజము - కనుఁగొని నవ్వి లక్ష్మణుఁ జూచి పలికె,
 “జలియింప వేటికి పొమిత్రిః యింత - యిల రాక్షసులమాయ లెదురునే నన్ను ?
 మృగమేని కొనివత్తు మేటిరక్కసుల - దెగ నేను పొలిపుత్తుఁ దెలిసి యీరెండు
 మగుడ నెక్కడఁ బోవు మాయామృగంబు - దెగువమై లక్ష్మణః ! దీని వెఱదగిలి

చంపి చర్మముఁ దెచ్చి జానకి కిత్తు - నింపార లక్ష్మణః యిప్పుడే దీని 870
 యిన్నినాళ్ళకు నెల పీకోర్కివేడ - జిన్నఁబుత్తునె సీత చెప్పినచేత ?
 హితమతివై పూని యావర్ణకాల - నతివ నేమఱకుమీ" వని యొప్పగించి
 యల్లన రఘురాముఁ డనుజుచే నున్న - విల్లంది మోపెట్టి వెరవొప్పఁ గదలి
 యాగమృగంబు ము న్నర్థి వెన్నోనిన - యాగజాసురవై రియనఁ జెన్నుమిగిరి
 కొంకుచుఁ బొదమఱుంగునఁ బొంచి పొంచి - క్రంకుచు నంతంతఁ గూడదాటుచును
 మగిడి చూచుటయును మఱుగున నిలిచి - తగులునఁ బట్టంగఁ దమకమందుచును
 విల్లనమ్ములు వెన్నె వ్రేలిచి పట్టి - యల్లనఁ జరణంబు లవనిపై నిడుచు.
 జప్పుడు గాకుండఁ జనుచుఁ బట్టుటకు - జొప్పడు నొప్పును జూచి డాయుచును
 నదె చేరి పట్టెద నదె చేరె ననుచు - నదియె లోపడియె నా కని చెలంగుచును
 నివ్విధంబునఁ బోవ నేచి యామృగము - దవ్వలఁ బొడచూపుఁ దనుఁజేరవచ్చుఁరిరి
 బట్టఁబోయిన మిట్టిపడి పాటిపోవు - గట్టల్కరామునిఁ గన్నంత నిలుచుఁ
 బలుదెసలకుఁబాటు బాళితోఁ గూడి - నెలవుల పులులాల్పుఁ జేష్టలు మాను
 నెనఁగి వీక్షింపఁ దైకెగసి క్రేళ్లుకు - బనమించి మిన్నులపైఁ బాటుచుండుఁ
 గుప్పించి దాటుఁ జెంగునఁ దీఁగమెఱుంగు - ద్రిప్పినగతి జిహ్వద్రిప్ప నందందఁ
 కొఱవి ద్రిప్పినరీతిఁ గుప్పరిసారె - తెఱుగున బ్రమసి దిర్దిరఁ దిరుగుచును
 బడలినగతి మ్రొగుఁ బట్ట కేతేర - వడిసాకువంబు కైవడి మింటి కెగయు
 నలసి రాముఁడు వెఱంగంది నిల్పుటయుఁ - గెలఁకులఁ బొడచూపుఁ గికురించి మెలఁగుఁ
 దెగి యేయఁ దలంప నదృశ్యమై పోవు - మగిడి రాదలఁచిన మఱి మ్రోల నిలుచు
 గలగొని యాభంగి గాకుత్స్థముఖ్య - నలయించి యలయించి యవలకు నవల
 గొనిపోయి పోయి యాఘోరదుర్గముల - గనుఁబ్రామి యటఁబోవఁ గడగినఁ జూచి
 మాయామృగం బని మఱి రాముఁ డెఱిగి - దాయ నీవెక్కడ దప్పిపోయెదవు

—: మాయామృగము రామునిచేఁ గూలుట :—

అగపడి తంచ బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడుగ - నగములు వడఁకెఁ; బన్నగభర్త దలఁకెఁ;
 జగములు బెదరెఁ; దిక్పక్రంబు లదరెఁ - దెగఁగొని దృష్టి నందించి యేయుటయు
 నాలోన నొటలుచు నారూప ముడిగి - హాలక్షణా! యను నార్తరావమున
 దెస లద్రవఁగ మహాదీర్ఘదేహమున - ననువులు పెడవాసి యసురయై పుడమిఁ
 గూరెఁ; రాక్షసలక్ష్మి గూరెఁ; రావణుఁడు - గూరెఁ; లంకాపురి గూరె నన్నట్లు.
 అంత మాయామృగ మవనిఁ ద్రెళ్లుటయు - సంతోసమున దాని జానకీవిభుఁడు
 గనుగొని మారీచుగా నిశ్చయించి - తనతమ్ముమాటలు దలంచి మెచ్చుచును
 సౌమిత్రి సీత వీచపలరాక్షసుని - యామహారవమున కెంత వేగెదరా ?
 యిన్ని తలంకుచు నుండ నాయార్తరవఘ్నుని సీత భీతిల్లి పెన సుర్విఁ ద్రెల్లి. 900

తెలిసి దిక్కులు చూచి ధృతి దీర డింది - లలిదూలి యెలుగెత్తి లక్ష్మణుఁ జూచి
 “సౌమిత్రి : యిది యేమి చందమో ? నేఁడు - రాముఁడు నిన్నార్తవమునఁ జీతః
 ననఘ : నీ వాపలు కాలింప లేడు - వినన్లోచో కాక వినరాదో నీకు ?
 నులుకవు భీతిల్ల నొకకొంత గలఁగ - వలయవు శోకింప వదియేమి నీవు ?
 నానావిధంబుల నాయంతరంగ - మూనినవగలఁ బెల్లుడుకుచున్నదియు,
 నడవుల కొంటిమై నటుపోయినాఁడు - తడవాయె రాఁడు యుద్ధంబున నేఁడు
 కడిఁదిరక్కసుల కెక్కడఁ జిక్కినాఁడో - తడయక పోవన్న ధరణీకు వెదుక”
 నని యశ్రుపూరంబు లందందఁ దొరుగు - జనకనందనకు లక్ష్మణుఁ డిట్టులనియెఁ
 “దల్లి : నీవేటికిఁ దలఁకెడు రామ - వల్లభునకుఁ గీడు వచ్చుట లేదు,
 ఎఱుంగవే నీకూర్చి పృథమేకుమహిమ - లెఱిగి యీవెడమాట లిట్లాడఁ దగునె
 నివ్వటిల్లెడివగ నిన్నింత గలఁప - నెవ్వఁడో రాక్షసుం డిటు చీతఁ గాక
 యినకులాధిపుఁ డేడ ? నీదైన్య మేడ ? - జనకజ : నీవేల చంచలించెదవు ?
 దలమీఱి రఘురామధరణీకుఁ దొడరి - పౌలియక నిలుతురే పోర రాక్షసులు ?
 మిడుతలు కార్చిచ్చుమీఁద గర్వించి - పడి నిల్వ నేర్చునె భన్తంబు గాక ;
 కావున రామాజ్ఞఁ గడఁచి నిశ్చిందించి - పోవఁజూచుట నాకు బుద్ధిగా దింక ;
 నీకానలోపల నే డించిపోవ - నేకీడు వచ్చునో యేదోవ వెఱుకు,
 నలయక నామాట లాత్మలో నమ్ము - తలఁకకు” మనవుడు ధాత్రీతనూజ
 యొలసినకోపాగ్ను లొగి మండుచుండ - నలయుచు సౌమిత్రి నటు చూచి పలికె.
 నీవు రామునిదెన నెఱయ భక్తుఁడవు - నీ వేల నేఁ డింత నీచుండ వైతి ?
 శ్రీరాముఁ డిట నిన్నుఁ జీరుట వినియు - దారుణమతిఁ బగదాయచందమున 920
 నెప్పుది నున్నావు ; నీ కిది దగునె ? - తమ్ముఁడు ప్రాజ్ఞఁ డుత్తముఁ డీతఁ డనుచు,
 భూపతి నిను నమ్మి పోయినచోట - నీపాపవర్తన మేల కైకొంటి ?
 వగు నెఱింగితి రాముఁ డనురులచేతఁ - దెగుట నిక్కముగాఁగఁ దెలిసి నీవర్ధి
 ననుచితమతిఁ బూని యాలస్య ముడిగి - ననుఁ బొందఁ దలఁచెదో నానవో విడిచి
 కాదేనిఁ గొనిపోయి కైకేయిసుతుని - కాదట నొప్పింతు నని తలంచెదవో ?
 ఏను నాదగు జీవ మీశరీరమునఁ - బూనఁ దలంచుట బుద్ధిగా దింకఁ,
 దడయక పోయి గోదావరిలోనఁ - బడి ప్రాణము ల్విడుఁ బలుకు లింకేల ?”
 యని బెడిదపుమాట లవనిజ పలుక - విని లక్ష్మణుఁడు చాల వేదనఁ బొంది,
 రాముఁడేర్పొని కర్ణరంధ్రముల్ మూసి - దీమసంబున న్నాదిదిక్కులు చూచి
 “తెలియఁ వింటి ? వనదేవతలార - పలుమఱు పాపముల్ పలుకుచున్నదియు, 930
 మీ అందఱును సాక్షి మేదిసీతనయ - ఘోరభాషల నన్నుఁ గ్రూరతఁ బలికె”
 ఘని-భాషులోచనుం డై లక్ష్మణుండు - తనమది నీక నిల్వఁ దగవుగా దనుచుఁ

“దల్లి : యే నిదెపోయి తడయక నీదు - వల్లభుఁ గొనివత్తు వగవకు” మనుచుఁ
బర్హళాలకుఁ జాట్టుఁ బరు లేడు వ్రాసి - వర్ణించి యీబరుల్ వడి దాటకమ్మ ;
ఎవ్వఁడే నీబరుల్ వెన దాటివచ్చు - నవ్వీరవరు తల లవియు నాక్షణమె ;”
యని పల్కి యనలుని నపుడు ప్రార్థించి - వనిత నేమటకు నీ వని యొప్పగించి
జగతీతనూజకు సద్భక్తి మ్రొక్కి - పొగలుచు రాముచొప్పునఁ బోయె నంత.
నత్తటి రావణుం డరుదార వేచి - యుత్తలంబునఁ జిత్త ములుకుచుండఁ

— : రావణుండు భిక్షుక వేషధారియై సీతాదేవియొద్ది కేతెంచుట :—

గరమున దండంబు ఘనకమండలుపు - సురులలాటంబున సూర్వపుండ్రంబు
కొలఁదులౌ ప్రేళ్లను గుళవనిత్రములు - పొలుపొందుపేరురంబున జన్నిదములు 940
నరుదార వలకేల నక్షమాలికయు - సరిఁ బూని యున్న కాషాయవస్త్రములు
తులసిపూసలపేర్లతోడ ముండటికి - వలనొప్ప నొకకొంత వ్రాలినమెడయు
బడుగుదేహంబును బావలు చింపి - గొడుగును వెడముడిగొన్నట్టిశిఖయు
నలవడఁ గపటనన్యూసిపేషంబు - విలసిల్ల వెడవెడ ప్రేళ్లెన్ని కొనుచుఁ
గొన్నిమంత్రంబులు గొణఁగుచు మునులు - తన్నెఱింగెద రని తత్తఱించుచును,
దలకొన్న ముదిమిచ్చే దలవడంకంగ - నలయుచు నొలయుచు నసు రును రనుచు
నంతంత నిలుచుచు హరి హరి : యనుచు - శాంతిఁ బొందుచుఁ బర్హళాల కేతెంచు
తనుఁ జూచి వనదేవతలు జగద్రోహి - చనుదెంచె వీఁ డని నభయులై యొడుగ,
విక్రపుమునివోలె నిలిచినఁ జూచి - యక్కపటాత్మ సంయమిఁ గాఁగ దలఁచి
క్రక్కున వై దేహి కడుభక్తి మెఱసి - మ్రొక్కి హస్తాంబుజంబులు ముకుళించి 950
పొమిత్రి వ్రాసిన చక్కనిబరులు - నమరంగఁ గడఁచియు నతిభక్తితోడఁ
బొలఁతి యభ్యాగత పూజ గావించి - కలఁగుచు నట్లున్నఁ గల్యాణిఁ జూచి
“యోభావ : నీవిట్టి యుగ్రదుర్గముల - నేభంగిఁ జరియించె దిట్టంటి నిలిచి
రతివా ? శ్రీనతివా ? భారతివా ? కాకున్న - ఊతి మర్త్యసతుల కీ చెలువంబు గలదెఁ
నీమోము పండువెన్నెలవిండుఁ దెగడు - నీమోవికెంపు తానిగ్గులఁ దెగడు
నీమేను సౌదాసునిలతఁ గేరు - నీమాట సుధతేట నీటులఁ దేరు
నీవేణి జలదవేణికలఁ బోఁదరుము - నీవిలాసంబు వర్ణింప నాతరమె ?
తరుణి వీకొఁగిటఁ దవిలి సుఖించు - పురుషుడే తలపోయఁ బురుషోత్తమండు
కామిని నీపొందు గలవాఁడె పూర్ణ - కాముఁ డాతఁడు నిత్యకల్యాణుఁ డరయ
పెచ్చలు నీయున్కి కెంతయు వగపు - నచ్చెరు వయ్యెడి నజ్ఞాక్షి : మాకు 960
వెలఁత : నీవెవ్వరు ? నీవేల యింత - నలఁగెద విక్కాననములోన నిలిచి ?
యంతయు నెఱిగింపు” మనిన నాసీత - యెంతయు భక్తితో నిల్లని పలికె.
“వనఘాత్య : రఘురామునతివ ; మాతండ్రి - జనకుండు ; దశరథేశ్వరుఁడుమామామః

నాపేరు సీత : యున్నతకీర్తి రామ - భూపతి తమతండ్రి పొమ్మన్న పెడలి
కొననంబులనుండఁ గడఁగి వచ్చుటయు - నేను లక్ష్మణుఁడు తో దేగుదెంచితిమి.
ఈయాశ్రమంబున నేము మువ్వరము - పాయని వియతిఁ దాపసులమై యుండ
నొలసి మాముందట నొకపైఁడిమృగము-పొలయుచుండఁగఁ జూచి భూనాథుఁ జూచి.
దాని నేగతినైనఁ దనకుఁ దెప్పునినఁ - బూని రాముఁడు వోయెఁ బోయినపిదప
హోలక్ష్మణా : యను నార్తరావంబు - కూలమై నాచెవి సోఁకి గాడుటయుఁ
బొగిలి లక్ష్మణు నేను బొమ్మన్నఁ బోయె-మగిడి రాఁ డిది యేమి మాయయోయెఱుఁగ”
నని పల్కి మునిఁ జూచి “యనఁను ! నీపేరు - వినుపింపు; మిందేల విచ్చేసి?”తనినఁ
గొంకక తనదైన కుహకత్వ ముడిగి - లంకాధినాథుఁ డాలలన కిట్లనియె.
“వనజాక్షి : విను మేను వనధిమధ్యమున - నెనయ లంకాపుర మేలెడివాడ ;
రాక్షసాధిపుఁడ ; విశ్రవసునందనుఁడ - యక్షేశు ననుజుండ ; నఖిలదిగ్భ్యుఁడ ;
రావణుం డనువాడ ; రణములోపలను - దేవాసురుల నైనఁ దెగటార్చి వై తు
వనిత ! నీరూపలావణ్యనంపదలు - విని, చూడ వచ్చితి వేడ్క లుప్పొంగ
నవయుచుఁ బేదమానవునితోఁ గూడ - నువిద ! నీకడవుల నుండ నేమిటికి ;
నారాజ్య మంతయు నలినాయతాక్షి ! - కోరి యేలుచు నీవు కొమరు దీపింపఁ
బొగడొందుపెంపునఁ బుష్పకంబాది - యగువిమానములందు హర్ష్యంబులందు
సురగరుడోరగాసురసిద్ధసాధ్య - వరకన్యకలు గొల్వ వర్తింతుగాక : 980
నీయంఘ్రుచులు నానిలయభూములకు - మాయని మణికుట్టిమము లగుఁగాక ;
చెలియ ! నీచూపుల సిరులు నామేడఁ - గలువలతోఁ జాలఁ గలహించుఁగాక ;
నీమందహాసంబు నిత్యంబు నాదు - ప్రేమాంబునిధికిఁ జంద్రిక లగుఁగాక ;
రమ్ము నాలంకాపురంబున” కనుడు - నమ్మాట విని సీత యతిభీత యగుచు
ధీర గావున వానిఁ దృణముగాఁ జూచు - తీరునఁ దనచేతితృణము చూచుచును
“సారపతివ్రతాచారగా యనక - యోరి ! నన్నిటలాడ నుచితమే ? నీదు
ననిమిషయోగ్యపూర్ణాహుతి కునక - మునకు దుర్లభమైనబోల్కి భావింప,
శ్రీరామచంద్రునిఁ జెందిననన్ను - గోరి కామింప నీకును నెన్నితలలు ?
పొమ్ము గుట్టున నీదు పురవరంబునకు ; - నెమ్మదిఁబోక దుర్నితి నేమేని
దలఁచితి వేని ? నాధవుఁడు రాఁపుఁడు - విలసితశస్త్రాస్త్రవిదితలాఁపుఁడు 990
హరచండకోదండహరణవినోది - ఖరదూషణాది రాక్షసశిరశ్చేది
నిన్ను నీవంశంబు నీఱుఁ గావించు - నెన్నంగ నీకు నాయినకులాగ్రణికి
నక్కకు సింహంబునకును దోమకును - దిక్కరికిని బయోధికిని గాల్వకును
వాయసంబునకును వై నతేయునకు - నేయంతరము పెద్ద లేర్పరింపుదురో ?
యాయంతరము గల దట్లుగాన నీవు - ధీయుక్తి లంకకుఁ దిరిగి పొమ్మింక.”

వన విని రావణుం డాగ్రహోదగ్ర - జనితోగ్రదృష్టిమై జానకిఁ జూచి
 యనుపమాదోవుండై యారూప ముడిగి - తనమనోపీధిఁ గందర్పుండు వెలుగ
 బదియవస్థలు దోచి భాసిల్లు పగిది - బదితలలో మణిజూటపంక్తుల నొప్ప
 నాయవస్థలఁ గోర్కు లవి యిన్పడింపఁ - జాయనిగతి నొప్ప జాహు లిర్వదియుఁ
 గొన లిన్పడింపఁ గోర్కులు వల్లవించె - ననఁ బద్మరుచులైన హస్తంబు లొప్ప
 లలి దోచుకోర్కివల్లవములఁ బుష్ప - ములఁబోలు నాయుధంబులు పొల్పు మిగుల
 బరఁగ దివ్యాంబరాభరణోఘకాంతు - లరుదార మదనాగ్నులై మండుచుండ
 నతిభీకరాకారుఁ డై నిల్చుటయును - దృతిదూలి సీత భీతిల్లి మూర్ఛిల్లి.
 వడి గాలిఁ బడియున్న వనలత వోలె - బడియున్నఁ గనుఁగొని పంక్తికంధరుఁడు
 గ్రమ్మి యశ్రువు లొల్కుఁ గోదేగ యల్కు - గ్రొమ్మడి ముడిపీడఁ గుచము లల్లాడ
 నందందఁ దెగి రాల హారరత్నములు - పొందినభయశోకముల మేను వడఁక,
 నచ్చారులోచన నదయుండై యెత్తి - తెచ్చి రథంబుపైఁ దెలుఁగొప్పఁ బెట్టి
 దైవంబు ప్రేరేపఁ దనపాలిమృత్యు - దేవతఁ గొనిపోవు తెలుఁగు దీపింప
 నమరారి గొనిపోవ నాకాశపీఠి - గమలలోచన దేరి కనువిచ్చి చూచి
 పెదవులు దడపుచు బిగిచన్నుదోయి - బ్రదిలినపయ్యెడ బిగియఁ జేర్చుచును 1010
 నెలుఁగెత్తి కొదమకోయిల గూసినట్లు - పలుమాటు విధిదూటి ప్రాణేశుఁ జీటి

—: జానకి శోకించుట :—

యలఁతయుఁ గోపంబు నతివిషాదంబు - వెలవెలపాటునై విలపింపఁ దొడఁగె.
 “నోరాఘవేశ్వర ! యోరామచంద్ర ! - నీరజహితవంశ ! నీదేవి నన్ను
 వనదచందంబున నక్కటా ! యిపుడు - గొనిపోవుచున్నాఁడు కుటిలరాక్షసుఁడు
 వేవేగ చనుదెంచి వీని మర్దించి - కావవె ; నాంజ్ఞ కావవే నన్ను ;
 నేలరా రాక్షస ! యీనింద నీకు ; - నీలంక నేలరా నీవె కాల్చెదవు ?
 తగదురా నీకు నీదారుణక్రమము - దెగటార్చురా నిన్నుఁ దివిరి రాఘవుఁడు ;
 కనకమృగము నేల కనుఁగొంటి నేను - నినవంశవల్లభు నేల పొమ్మంటిఁ ;
 గాదన్నవలుకేల కైకొన నైతి ? - మేదిసీవిభుఁ డేల మృగము దేఁబోయె ?
 జగతికలూ వేల చర్చింప నైతి - బొగిలి లక్ష్మణు నేల పొమ్మంటిఁ దిట్టి ? 1020
 నాపాలి విధిమేల ననుఁబోవ నిచ్చు ? - నీవల్కులేటికి ; నిటు సేయకున్న
 నన్న లక్ష్మణ ! నిన్ను నభిమానధన్యుఁ - గన్నతల్లిగ నన్నుఁ గరమర్థి నెన్ను
 మన్నతగుణమాన్యు నుదితసౌజన్యు - నన్ని తెఱంగుల నాడినఫలము
 గుడిచితి ; వేవేగ కోపంబు దక్కి - కడువేగమున వచ్చి కావవే నన్ను ;
 వక్కటా ! కైక నీవడిగినవరము - లిక్కడఁ జేకూరెనే యిటమీఁద ?
 పీకుమారుండును నీవును గూడి - యేకాతవత్తత నేలుఁ దీవసుధ.”

నని రామవిభుఁ జీరి యసురేకు దూఱి - తనశాంతిఁ బొగడి యాదైవంబుఁ దెగడి
 కాకుత్స్థతిలకు లక్షణుఁ గొనియాడి - కైకఁ బోనాడి శోకంబున మఱియు
 “మిథిలేకుకూతుర మేదినిఁ బంక్తి - రథునకుఁ గోడల రామునిదేవి
 వలతులై కావ నెవ్వరు లేవిదోఁట - బొలదిండి చెఱుగొని పోవుచున్నాఁడు 1030
 తరులార ! నానహోదరులార ! మీరు - ధరణీశ్వరునితోడఁ దగఁ జెప్పరయ్యః
 సురలార ! మీరైన సురవైరిఁ దాఁకి - వెరవాపు నాచెఱ విడిపింపరయ్యః
 నిండినభక్తితో ని న్నాశ్రయించి - యుండితిః ; ననుఁగావ నుచిత మీవేళః ;
 దగిలి సీవైన గోదావరీదేవి - జగతీశ్వరునితోడఁ జని తెల్పవచ్చు ;
 పల్లదుచేఁ జెఱఁబడి చిక్కువడితిఁ - దల్లి ! సీవైనను దగఁ గావవలదె ;
 భూదేవి ! రఘరామభూపాలమణికి - నీదురవస్థ పెం పెఱిఁగింపవచ్చు ;
 వీరు వా రనక యివ్వధమనఁ జీర - నోరెందె ధృతిఁదూలి నొచ్చెఁ బ్రాణములు ;
 ననుఁగావరయ్యః ! కిన్నరులార ! పుణ్య - తనులార ! ఘనులార ! తావనులార
 కృతులార ! హతులార ! భేదరులార ! వ్రతులార ! యతులార ! వనవక్షులార !
 కరులార ! హరులార ! గంధర్వులార ! - నరులార ! సురలార ! నాగేంద్రులార !
 యని పెక్కుభంగుల నస్తుహితనయ - పొనుపడి శోకింప భూదేవి వడఁకె ;
 గౌతమి వారక గ్రక్కున నిలిచె - నాతటి నకలభూతాక్రోశ మెనఁగె ;
 నన్యాయ మన్యాయ మని మునుల్ కపట - సన్యాసి రావణుచందంబు దెలిసి
 పొగిలిరి శోకాశ్రుపూరముల్ దొరుగ - మృగములు వినుచుండి మేఁతలు మఱచెఁ ;
 బక్షులు వాపోయెఁ, బవనంబు లడఁగె - వృక్షముల్ వాడె నావిల మయ్యె నభము
 దిక్కులు వగిరె నాదినమణి నొగిరె - దిక్కేది యని ధర్మదేవత పొగిరె ;
 వనదేవతలు చాల వగచిరి సాధు - జనులెల్ల నేడ్చిరి జానకిఁ జూచి ;
 యత్తటి విహగేంద్రుఁ డరుణతనూజుఁ - డుత్తమసాహసుం దొక కొండనుండి
 యొక్కలుం డగు జటాయువు బిట్టు వినియె-నక్కట రఘరామ యను నార్తరవము
 విని సంభ్రమించి నివ్వెఱఁగండి దిశలు - గనుఁగొని మొగమెత్తి గగనంబుఁ జూచి
 “యదయుఁడై రావణుం డారాముదేవి - పొదివి యిమ్ములఁ గొనిపోవుచున్నాఁడు.
 నాఁ డీవనంబున ననుఁ గన్నమొదలు - పోఁడిమి ఘనమైత్రిఁ బ్రోచు రాఘవుఁడు
 తగ దింక వర్జింప దైత్యు నిర్జించి - తెగువమై వైదేహిఁ దెత్తు నొండేవి,
 యినకులాధిపునకు నింకఁ బ్రాణముల - నని మొన నొప్పింతు నని నిశ్చయించి
 కులిశంబుధార తాఁకునకు నేభంగి - నలవిగా తెగయు మహాద్రుచందమున
 సురుశక్తి మైఁ బెంచి యుంకించి యెగసి - పొరిఁబొరి గిరిశృంగములు సుగ్గుగాఁగ
 మరలించి పుక్కిటిమాంసఖండములు - ధరణీపై సుమిసి యుదగ్రభావమున
 ఖరనఖంబుల సున్న కరిసింహశరభ - శిరము లంతంత కచ్చెరువుగాఁ దొరుగఁ

బటుతుండరోచులు పక్షదీధితులు - చటులకోపోగ్రలోచనములు దనరఁ
 బజ్జెనిలంబులఁ బర్యతాగ్రముల - వృక్షము ల్విఱిగి దిగ్వివరముల్ నిండఁ 1060
 బరఁగు రావణతమఃపటలంబు నడఁప - నరుడెంచు మధ్యందినాదిత్యకరణి
 నానన్న బలరావణాదిత్య మ్రింగ - రాసి యుగ్రత వచ్చు రాహుచందమున
 వడిఁ బేర్చి కదియు రావణరాహుమ్రింగఁ - దడయక చనుడెంచు తార్జ్యనిభంగి
 “నిలు నిలు నిలు పోకు నిలు పోకు పోకు - నిలు నిలు రఘురామనృపచంద్రుడేవిఁ
 గుటిలరాక్షసః యెందుఁ గొనిపోయె దింక - నెటుపోయె దెటుపోయె డెందుఁబోయెదవు ?
 పోయినఁ బోసిన బోసిన నిన్ను - న్రేయుదు ఖండింతు విదళింతుఁ ధ్రుంతు
 దండింతు, దండింతుఁ, దల లుత్తరింతుఁ - జెండు బెండుగ” నంచు సీత సీక్షించి
 “యోడకోడకు దేవి : యుగ్రరాక్షసుని - నీడాడి నీచెఱ నేవిడిపింతు”
 ననిన నాపల్కు మహావిదాఘమున - వనమయూరికి ఘనద్వనియును బోరె
 వేడుక కొంత గావింపఁగా నలరి - వాడినమోముతో వగలఁ గుందుచును 1070
 నాసీత వల్కె “జటాయువా ! నన్ను - నీసురకంటకుం డెత్తి యుద్వృత్తి
 మాయచే రామలక్ష్మణుల వంచింది - యోయన్న ! కొని యేగుచున్నవాడిదిగొ !”
 యని పల్క - విని యంత నరుణనందనుఁడు - ఘనమైనకోపంబు కడిమియుఁ దోవఁ
 నలుకమై రథమున కడ్డంబు వచ్చి - ప్రళయార్థనిర్ఘోష పటభాషణములఁ
 బలుమాఱుదశకంతు భర్జించుకొనుచు - నిలిచి యిట్లనియె నూనినదైర్య మెనఁగ
 “బరమపావనుడైన బ్రహ్మమన్నఁడవు - వరపుణ్యనిధి విశ్రవసుతనూజుఁడవు
 ధనదానుజుండవు దానవృగ్గణివి - విను మిట్టికృత్యంబు విపాతమే నీకు ?
 జగదేకపతి రామజననాథుడేవి - దగ దోరి : కొనిపోవఁ దగదోరి : నీకు ;
 ముదలించి తేక రాముని డాఁగురించి - సుదతి నీభంగిఁ దెచ్చుట బంటుతనమె ?
 సీలంకయును నిన్ను సీబంధుజనులఁ - గాలుచు రోరి రాఘవుకోపవహ్ని 1080
 యెఱిగియు విష మిట్టు లేల క్రోలెదవు ? - ఎఱిగొన్న పెనుబాము నేల త్రొక్కెదవు ?
 అణువదివేలేండ్ల యతివృద్ధు నన్ను - నెఱుంగువో యెఱుగవో యే జటాయువును.
 సీపుణ్యసార్వీ సీవిష్ణు డొప్పించి - పోపొమ్ము పోకున్నఁ బొరిపుత్తు నిన్నుఁ

—: రావణునితో జటాయువు పోరుట :—

దుండగమున విల్లు తునుకలు చేసి - మండితవర్షమర్తములు భేదించి
 యడరి సీదైన ప్రాణాభిమానములు - విడిపించి జానకీ విడుపింతు” ననిన
 నరదంబు నిలిపి యుదగ్రుండై దైత్య - వరుఁ డల్లి విలుగుణధ్వనిఁ జేసి పేర్చి
 ఘోరబాణము లేయఁ గోపించి విహగ - వీరుఁడు తద్బాణవిఠతులు విఠిచి
 యురుపక్షయగమున నురము ధట్టించి - పొరిపాలములు చీరి భుజములు దన్ని
 తరమిడి ఖరనఖతతుల నొప్పించి - కరము కోపించి రాక్షసకులేశ్వరుఁడు

ఖగరాజునెఱకలు గాఁడ సుగ్రంబు-లగుబాణము ల్పది యడరి యేయుటయుఁ 1090
 దుండగ్రమున విల్లు తునుకలు చేసి - ఖండించి వడిఁ బఠాకలు నేలఁ గలిపి
 దనుజేకుమకుటముల్ ధర డొల్లవ్రేసి - పెనఁచి సారథిఁ జంపి ప్రేవులు చీల్చి
 తలమీఱి దనుజారథ్యములఁ జెండాడి - చలమొప్ప సరదంబు చదియ మోదుటయు.
 విరభుఁడై రాక్షసవిభుఁడు కంపించి - ధరణీపైఁ బడి లేచి ధరణీజఁ గొనుచు
 మాయాబలంబున మఱి మింటి కెగసి-పోయెఁ బోయినఁ జూచి పోసక పేర్చి
 యడ్డగించి జటాయు వాకాశవీధి - నొడ్డినగతిఁ దాకి “యోరి పాపాత్తః !
 జాణిగి యేలోకంబుఁ జొచ్చిన నైనఁ - దృణముగాఁ బట్టి వధింతు ని”న్ననినఁ
 దిరిగి రోషమున దైతేయవల్లభుఁడు - గర ముగ్రమైన ముద్గరము వైచుటయు
 నది తుండమునఁ ద్రుంచి యతనిమ స్తకముఁ-జదియంగ నడిచి కేశములు ద్రుంచుటయు
 సురవైరి కోపించి స్త్రుక్క కదిసి - యరువడిఁ బక్షింద్రు నొడిసి రాఁదిగిచి, 1100
 మొగిఁ బట్టి యందంద ముష్టిమట్టనలఁ - దగిలి నొప్పించె నుద్దతశక్తిమెఱసి
 దనుజేంద్రవిహగేంద్రదారుణయుద్ధ - మనిమిషాదులు చూచి యాశ్చర్యపడిరి ;
 యరుదై నకడిమిచే నంత రావణుఁడు - కరముగ్రమగునట్టి ఖడ్గ మంకించి
 యెఱకలు పదములు నెగసి త్రుంచుటయు - నెఱిఁ దూలిఁ ఖగవతి నేలకు వ్రాలె ;
 వ్రాలిన వైదేహి వగనొక్కవృక్ష - మూలంబు చేరి రామునిఁ జేరుకొనుచు
 వాపోవుచుండ రావణుఁ డంకసిమ - నాపరమవతివ్రతాంగన నునిచి

—: సీత యాభరణముల ఋష్యమూక పర్వతమునఁ బడవేయుట :—

యంత నంతోపించి యాకాశవీధి - నెంతయు రయమున నేగె రావణుఁడు,
 అప్పుడు బ్రహ్మాదు లగుసురల్ మునులు - తప్పుడు రాముచే దళకంఠుఁ డీల్గి
 మనమనోరథములు మనకు సిద్ధించు - ననిచెప్పికొని యుబ్బి రందలు స్రీతి ;
 ననిమిషపథమున కంత రావణుఁడు - చన రయంబున సీత చరణమాపురము 1110
 సురవైరి కుత్సాతసూచకం బగుచు - నురువడిఁ జనుదెంచి యుల్కయై పడియె.
 జగతిపై జాహ్నువి జలధార లొలుకు - పగిది నయ్యాకాశపథమున నుండి
 చెలువకుచంబులఁ జెందుహారములు - దెలియ కందంద మేదినిఁ దెగిపడియె,
 నాలోన సీత హాహారవం బంది - లోలోనఁ గడునడలుచుఁ బోయి పోయి
 యట ఋష్యమూకంబునందు వానరులు - పటునత్త్వలేవురఁ బరికించి కాంచి
 తనవత్తమునఁ గొంత తగఁ జించి పుచ్చి - తనభూషణంబులు దానె బంధించి,
 పీఠై న రామభూవిభున కీవార్త - లారయఁ దెలుపరే యనుబుద్ధి నపుడు
 దడయక రాముచే దళకంఠుఁ డింకఁ - జెడు నంచు ముడియు వైచిన విధంబునను
 వారిమధ్యంబున వైచుచుఁ బోవ , వారును దాచిరి నడిఁ బుచ్చి దాని
 దనుజాదిపతియంత దళరథాత్తజాలు - తనవెంట వత్తురౌ దల్లడం బొదవ 1120

వెలవెలఁ బాటుచు వెనుకఁ జూచుచును - దలఁకుచు వడినముద్రము దాటిపోయి
జడిగొన్న మరణసూచకనిమిత్తములు - పొడచూపఁ గని రయంబున లంకఁ జొచ్చి
యనుపమవివిధభోగాన్నదం బైన - తననగరికి వచ్చి తగురాజసమున
జనకపుత్రికఁ దననకలనంపదలు - మునుకొని యెంతయు ముదముతోఁ జూపి

—: జనకజను అశోకవనమునం దుంచుట :—

“యివె నానివానంబు ; లివె నాధనంబు - లివె నాతురంగంబు ; లివి నాగజంబు ;
లివి యేను దివిజుల నెల్ల భంజించి - తివుటమైఁ గైకొన్న దివ్యభూషణము ;
లిదె కుబేరునిగెల్చి యేనుగైకొన్న - మదికింపు గావించు మణిపుష్పకంబు ;
పేరె నాకుడిగముల్ వేర్వేఱఁ జేయు - చారణామరసిద్ధసాధ్యకామినులు
వారె నామాట గర్వమునఁ గైకొనక - కారాగృహంబుల గాసిల్లునతులు ;
అవె నాట్యశాల ; లల్లవె కేశివనము ; - లివి చంద్రశాల లోయిందీవరాక్షి ; 1130
కరమర్థి నింతకుఁ గర్తవై నీవు - నరుదార భోగింపు మఖిలనంపదల ;”
ననవుడుఁ దృణాండ మతివ చేబట్టి - కొని పల్కె వానిఁ గైకొనక యెంతయును
“యోరి ; నీ కీపావ మూరక పోదు - ఘోరాగ్నియై నిన్నుఁ గొని కాయ్ఱు గాని,
నిడివిగాఁ బ్రతుకరు నీవు నీవారు - చెడిపోవఁ గలవారు సిద్ధ మీవలుకు
రాముజానలరాశిలో మునిగి - నీమేను వడిఁ గాలి నీటు గాకున్న
ఘనమైన యీపాతకము రెట్లు దీరు ?” - ననిపల్కి వైదేహి యందందఁ బొగిలి
“యిట్టి మద్వాక్యంబు లీవు నాచెవులఁ - బెట్టితి నేఁడు నా పెం పెల్లఁ బొలిపె,
నామాన మీటుచేసె నన్నింత చేసె - నే మని విలపింతు నింక నావిధికి”
నని మహారోదన మందందఁ జేయుఁ - దనమదిఁ గోపించి దనుజవల్లభుఁడు
తెఱఁగొప్ప నప్పుడు త్రిజటాదులైన - తెఱవలఁ బిలిచి ధాత్రీపుత్రిఁ జూపి 1140
“యెందు నేమటక మీరందఱు గాచి - పొందుగా ననుఁ బొంద బోధింపుఁ” డనుచు
నెనసినకడఁక నియ్యంతి నశోక - వనములో నిడుకొని వర్తింపుఁ” డనుచుఁ
బినిచి కాపులు వెట్టి పంక్తికంధరుఁడు - దనమది మదనాగ్నిదగ్గుఁ డై యుండె.

—: శ్రీరాముఁ డాశ్రమమునకు మరలి వచ్చుట :—

మాయామృగముఁ జంపి మఱి రామవిభుఁడు - ఆయెడ మఱి యొకయన్యమృగంబు
జంపి తన్తాంసంబు జర్కంబు గొనుచు - నింపొంద మరలి తా నేతెంచుచోట
మ్రోయుజంబుకరవంబులకుఁ గుందుచును - నాయాస మందుచు వట వచ్చివచ్చి
రామభూపాలుఁ డరణ్యమధ్యమున - సౌమిత్రిఁ బొడఁగని చాల భీతిల్లి
యకుట ; లక్ష్మణుఁడ ; నాయాజ్ఞ గైకొనక - వికలదైర్యమున వివేకివై యుండి
యత్తన్వి సీత నయ్యడవిలో డించి - నత్తురే ? యిట్లేల వచ్చితి వీవు ;

జగతిపై గలుగురాక్షసు లెల్ల మనకుఁ - జగ యోట యెఱుంగవే పరికించి చూడఁ 1150
 గులహాని గుణహాని గురుధర్మ హాని - తలపోయవలదొకో ? తమ్ముడఁ నీవు”
 అన విని లక్ష్మణుం డతిభీతిఁ బొంది - యనయంబు కంపించి హస్తముల్ మొగిచి
 జగతీశ : నాకిటు చనుదేరఁ దగదు - తగ కున్ని యెఱుంగుదుఁ దైలోక్యనాథ :
 మాయామృగాకృతి మఱి మిమ్ముఁ ద్రిప్పి - పాయక మీ దివ్యబాణాగ్నిశిఖఁ
 గూలుడు నుండి యాకుటిలరాక్షసుఁడు - హాలక్ష్మణా : యన్నయార్తరావంబు
 సీతామహాదేవి చెవిసోఁక మిగుల - భీతిల్లి మీదైన పెంపెల్ల మఱచి
 “యన్న : మీయన్న చో పురయఁ బొమ్మన్న - నెన్నఁడు నెఱిగింపఁ దీదీనవృత్తి
 సౌమిత్రి :” యనవుడు జానకీ జూచి - యామహీతనయ కిట్లంటి నే నపుడు
 “పనివడి మనయందు భయముఁ బుట్టింతు - నని రాక్షసుఁడు క్రూరుడై చీఱఁ గాకః
 యినకులాధిపుఁ డేడ ? నీదైన్య మేడ ? - జనకజ : నీవేల చంచలించెదవు !” 1160
 అనవుడుఁ గోపించి యద్దేవి నన్ను - వినరానివలుకుల వెన దూఱి పలుక
 నేను నామదిలోన నెంతయు వగచి - దానికి వనదేవతల సాక్షిఁ జేసి
 యిట కేను వచ్చితి నిక్షౌకుణ్ణిక - యటుగానఁ దప్పగా నవధరింపకుము.”
 అని బాష్పలోచనం దై మ్రొక్కియున్న - యనుజానికరముల నల్లన నెత్తి
 కనుఁగవఁ దొరఁగెడు కన్నీరుఁ దుడిచి - యనయంబు వగచి యిట్లనియె రాఘవుఁడు.
 “ఆజన్మ కుద్ధుడై యఖిలజ్ఞఁ డైన - యాజనకుని పుత్రి యై వార్త తెక్కు
 నాపుణ్యవతియు నిట్లాడుట యెల్ల - నావదలకు మూల మని విచారించి
 నిలువక వత్తురే నీయంతవాని - కలుగంగఁ దగునయ్య : యతివమాటలకు”
 ననుచు సౌమిత్రి నూరార్చి యెంతయును - జననాథుఁడట నిజాశ్రమభూమిఁ జొచ్చి
 “యదియేమి లక్ష్మణ : యాయాశ్రమంబు - తుదముట్ట శూన్యమై తోఁచుచున్నదియు ;
 వనదేవతానందవచనఘోషములు - వినరావు వినరావు విహగనాదములు,
 ఏలొకో మునివరు లిట సంచరింప ? - రేలొకో సీత నా కెదురుగా రాదు ?
 కడుదీనమై బుద్ధి గలఁగెడు నాకు - నెడమక న్నదరెడు నేమొకో నేడు ?
 ఇక్కానలోపల నేనును నీవు - నక్కట : యేదుఃఖ మనుభవించెదమొ ?”
 అని పరస్పరముల నటుచేరవచ్చి - దినకరురుచి లేని దినలక్ష్మి వోలి,
 “రేరాజుకళ లేని రేయును బోలి - శారికలేని పంజరమును బోలి,
 యెనయుకోయిల లేని యెలమావిఁ బోలి - కనుఁగొన విన్ననై కడువాడఁ బాఱి,
 యున్నచందముఁ జూచి యుల్లంబు గలఁగి - విన్ననై ధృతిఁ దూలి వెలవెలఁ బాఱి,
 పన్ని శోకరసంబు ప్రవహించె ననఁగఁ - గన్నుల బాష్పాంబుకణములు దొరుగ
 బెదవులు దడవుడు భీతిఁ బ్రాణములు - చెదరఁ దమ్మునిఁ జూచి శ్రీరాముఁ డనియెఁ.
 “బోలఁ జూచితి నేను భూమిజపర్జ - శాలలోపల నున్న చందంబు లేదు.

బౌదలఁ బూవులు గోయఁ బోయెనో లేక - వెదుక నొందొకజాడ వెడలెనో కాక ?
సరసులఁ గ్రీడింపఁ జనియెనో కాక - కర ముగ్రమగుభీతిఁ గ్రాగెనో కాక ?
డాసినపులులకై డాగెనో కాక - యీసునఁ గొని యొక్కఁ డేగెనో కాక ?
యేచందమో నాకు నింతయుఁ దెలియ - దేచందమున సీత యిందులో లేదు ?”

అని వితర్కించుచు నాపర్ణశాలఁ - జనఁ జొచ్చి లోపల సకలంబు వెదకి
జానకి నాపర్ణశాలలోపలను - గానక ప్రాణముల్ కలఁగి కంపించి
మన నెల్ల చెడి మేను మ్రాన్పడి బోధ - మనురవి శోకాబ్ధి నస్త్రుంబుటయు
భ్రాంతియఁచీఁకటి ప్రబలమై పర్వి - యంతరంగము గప్పి యజ్ఞులు గప్పి
మరలెడి ధృతిఁ గప్పి మానంబుఁ గప్పి - నెరసినవికలుడై నేలకు వ్రాలి 1190
“వదలక సీతకై వగచెడి నన్ను - బ్రదిలి పోసీక నొప్పించె నీవగలు :
యీవల నాకిపు డేత్రోవ వచ్చె - నేవెంట ధరియింతు నింక నీవగల ?
నేమియె వచ్చితి మిక్కాననముల - కేమాట లాడుదు నితనితో నింక
వేనన్న నితనికి నితఁడు నాతమ్ము - డేను సీతఁడు గూడి యెట్లు ప్రేగెదము ?”
అని విచారము బుద్ధి నణుమాత్ర మైన - నునుపనేరక రాముఁ డుల్లంబుఁ గలఁగి

—: శ్రీరాముఁడు ప్రలాపించుట :—

మదనవేదనల నున్నత్తుచందమునఁ - బెదరి చూచుచుఁ దనపెం పెల్ల మఱచి
తనుమధ్య నీవంత తడవెందుఁ బోయి - తని చూచు నిందు రమ్మని చేరఁ బిలుచుఁ
బ్రియ మొప్పుఁ బైఁబడుఁబెనచిరాదిగురు-బయలు కౌఁగిటఁ జేప్పుఁ బలుమాటువగను
నొయ్యన నూరాచ్చు నొకకొంతవడికి - నొయ్యన దనలోన నొకకొంత దెలియు
“నక్కటా ! సౌమిత్రి ! మువనీతసూజ-యొక్కడఁ బోయెనో యేమైనయదియో? 1200
వేలఁదియధ్గులచొప్పు వెదకియుఁ గాన - జలజాక్షి యీపర్ణశాలలో లేదు
ఏదెనఁబోయెనో యిందీవరాక్షి ? - కాదొకో యిది దండకావనభూమి ?
యీదెన గాదొకొ యిది పర్ణశాల ? - కాదొకో రాముఁడ ? కానొకొ నేను?
బన నాప్రాణంబు లకట ! యీబొంది - లోన నెట్లున్నవి లోలాక్షిఁ బాసి ?
పూని యీయెడఁ బ్రాణములతగుల్ రోసి - తానును దివికేగ దలఁచితి నేని ?
వ్రతము చెల్లంపక వచ్చె వీఁడెట్టి - సుతుఁ డండు నను-గణించునె దశరథుఁడు ?
కాదేని వ్రతము సాంగంబుగాఁ దీర్చి - మేదిని పాలింపు మిన్నక పురికి
జనినచో మిథిలుఁ డచ్చటికి రా నతని - గనుఁగొనఁగా సిగ్గు గాదొకో నాకు ?
నలుగాన నన్ను నీయడవిలో విడిచి - పటుబుద్ధిఁ బురి కేగి భరతుని గాంచి
తనయనుమతి సర్వధరణిఁ బాలింపు - మని చెప్పి కైకకు-నాసుమిత్రకును 1210
శౌనల్యకును జనకజ చన్న తెఱఁగు - నాసుద్దియును దెల్పు నను మది నిల్చు”
మని రాఘవుఁడు తెప్ప లల్లన వ్రాల్చె - జనకజ మును పర్ణశాలలోనుండి

పోయినగతి మనంబున నుండి వెడలి - పోయెడు నని యడ్డముగఁ జేర్చెననఁగ
 నప్పుడు లక్ష్మణుఁ డున్నచందంబు - దప్పక చూచి యెంతయు శోకమంది
 యేతల్లి పనిసేతు ? నేతల్లిఁ గొలుతు ? - నేతల్లిఁ దల్లిగా నిటమీదఁ జూతు ?
 నినకులాధిపుశోక మేత్రోప మాంతుఁ - దనదుతల్లులకును దననభోదరుల
 కెనయ నీతనితోడిదే లోక మగుట - మనువంశ మంతయు మడిసెఁ బొమ్మనుచు,
 వందంద నిలపింప, నంతలో రాముఁ - డొందిన మూర్ఖు డా నొయ్యనఁ దెలిసి
 తలకొన్నవగలలో దండకావనము - కలయ నాలోకించి కన్నీరు నించి,
 వనజాక్షిఁజింతింప వగలు రెట్టిచి - తనమది శోకించి దైర్యంబు డించి. 1220
 “పోయితే సీత ! యీ బొందితోఁ బాసి-పోయితే నన్ను నీ బొందితో డించి ?
 పొరి సురాసురలోకపూజార్హ మనక - హరునిల్లు విఠిచితి నతివ ! నీకొఱకుఁ,
 బరుఁడని తలపోసి బ్రాహ్మణుం డనక - పరుకురాముని భంగపఱిచితిఁ గడఁగి,
 సీరజలోచన ! నీకునై పూని - యీరెండునిందల నేను గైకొంటిఁ
 గడపట నినుఁ బాపెఁ గష్టదైవంబు - పడఁతి నిందలఁబడ బ్రాత్రెతి నేను,
 నీవేడుకలు చూచి నీకు నే ప్రియముఁ - గావించు నని పోయి కపటమృగంబుఁ
 జంపి తెచ్చితి దానివర్తంబు గడఁగి ; - యింపార నెవ్వరి కిత్తు నే నింక ?
 మది నెల్లసుఖములు మఱచి కానలకు - వదలక నను నమ్మి వచ్చినచోట
 వినుఁ గావ లేనైతి నీదన్నత్రోవ - గని రయంబున వచ్చి కదియ లేనైతిఁ ;
 బరువడి జగమెల్లఁ బాలింపఁజాలు - వరశక్తి గలిగినవానిచందమున 1230
 మునుకొని శరపాపములు దాల్చి హెర - వనదుర్గభూముల వర్తింప వచ్చి
 వెడమతి మావారి పెంపెల్ల మఱచి - పడఁతుక ! నినుఁ గోలుపడితి నే నేఁడు ;
 విజాక్షి ! నినుఁబాసి యీశరీరమునఁ - బ్రాణంబు లెబ్బంగిఁ బట్టుదు నింక ?
 మేదిసీతనయ ! యిష్టేదినిఁ బాసి - యేదెన భరియింతు నీదేహ మింక ;
 నెలఁత ! నీవిరహాగ్ని నీదులాపణ్య - జలరాశి మునుఁగకఁ జల్లార్పరాదు ;
 తగిలి యీశోకాబ్ధిఁ దాట నీమేను - తగుతెప్ప లేకట్లు తరియింపవచ్చు ;
 మగువ ! నీపాలిండ్ల మఱుగు లేకున్న - నొగిఁ గాముశరవృష్టి కోర్వంగరాదు ;
 న న్నట్లు గొనివదనె నశీనాక్షిఁపిదప - నిన్నిట్లు కొనిపోయె నేఁ డింక మనల
 నిరువురఁ బాసిన యీదైవమునకు - నరు దెందుఁ గల దసాధ్యములెందుఁ గలవు ?
 కోమలి ! ని న్నైతికొని పోవునప్పు - డేమని పలవించి ? తేమంటి నన్ను ? 1240
 నేదేశముల కేగి ? తెందున్నదాన ? - వేడుఁబములవ్రేగి ? దేమిచేసెదవు ?
 ఎవ్వరు గొనిపోయి ? రేత్రోవఁ బోతి ? - వెవిది వాటిలైన నేఁడు మనకు ;
 నీయట్టిచదురాలు నీయట్టిముగ్ధ - నీయట్టిలావణ్యవిధి యెందుఁ గలదు ?
 కలదొకో-యొకనాఁడు గర మధి నిన్నుఁ - గలసి వినోదింపఁ గమలాక్షి ! నాకుఁ

జలజాక్షి : నినుఁ గూడి సాకేతపురము - గలవాఁడ నని కాని కాన నొందొకటి,
కలకంఠి : నినుఁ గూడి కనకహర్ష్యములు - గలవాఁడ నని కాని కాన నొందొకటి,
అలివేణి : నినుఁగూడి యఖిలభోగములు-గలవాఁడ నని కాని కాన నొందొకటి,
నెలఁతుక : నినుఁ గూడి విఖలసౌఖ్యములు - గలవాఁడ నని కాని కాన నొందొకటి,
యిది మహారణ్యమై యిప్పుడు తోఁచె - నిది వర్ణశాలయై యిప్పుడు తోఁచె,
నిది నాకుఁ దవముగా నిప్పుడు తోఁచె-నిది నాకు దుఃఖమై యిప్పుడు తోఁచె 1250
నేలె మహీపుత్రి : యేలె మృగాక్షి : - యేలె సరోజాక్షి : యేలె లతాంగి :
యేలె వధూమణి : యెన్నిచందములఁ - గ్రాలుచునున్నాఁడఁ గటకటా : యనవు,
అలసయాసముల జా గంచల కిచ్చి - లలితాంఘ్రిరుచి ప్రవాళంబుల కిచ్చి
వరకునోన్నతి చక్రవాకుల కిచ్చి-కరములకెంపు పంకజముల కిచ్చి
మెయిచాయ క్రొక్కారుమెఱుఁగుల కిచ్చి - నయనైభవము మీనములకు నిచ్చి
చల్లనిముఖదీప్తి చంద్రున కిచ్చి - తెల్లనినగవు చంద్రికలకు నిచ్చి
చెలువంపుఁబలుకు రాచిలుకల కిచ్చి - యలకలనునుఁగొంతి యశులకు నిచ్చి
నన్నువునడు మాకసంబున కిచ్చి - నిన్ను దైవము ప్రింగెనే నేఁడు సీత :
హావామలోచన ! హాపర్వగంధి - హావారిజానన ! హాసీత !” యనుచు
వివళుడై రామభూవిభుఁడు పల్వగలఁ-దవిలి దీనతఁ బొంది తమ్మునిఁ జూచి 1260
“యేదెనఁ బోయెనో యిందీవరాక్షి - పోదమా లక్ష్మణ ! భూమిజ వెదుక ?
నొలసి యీపొదలలో నున్నదో పోయి - పిలుతమా లక్ష్మణ ! పృథ్వీతనూజ
నేతరుచాటుల కేగెనో యింతి ? - చూతమా లక్ష్మణ ! శుకమంజువాణి ?
యిత్తమ్మికొలఁకుల కేగెనో సీత - వత్తమా లక్ష్మణ ! వనజాక్షి నరసి ?”
యని యిట్లు పలుచులు నడిచినవృత్తి - మనమునఁ గొని జాలి మఱిమఱి తూలి
ధరియింపరాని వేదనలతో రామ - ధరణివల్లభుఁడు గౌతమిచేరఁబోయి
“యోలోకపావని ! యోలోకమాత ! - యీలోకపావని నెఱుఁగవే సీత ?
నోలోకజాంధవ యోక ర్హసాక్షి - యేలీలనైన నీ వెఱుఁగవే సీత ?
నోసర్వసంచార యోజగత్పాణి - యాసీత నెఱుఁగవే యనవు ! నీవైన
నెలదీఁగఁ కానవే యెలదీఁగ బోడి - జలజంబ ! కానవే జలజాతగంధి : 1270
హరిమధ్యఁ గానవే హరిరాజ ! నీవు ? - కరిరాజ ! కానవే కరిరాజగమన ?
హరిజంబ ! కానవే హరిజాయతాక్షిఁ ? - బరభృత ! కానవే పరభృతవాణి ?
నశినాథ ! కానవే యలిసీలవేణిఁ ? - దిలకంబ ! కానవే తిలకాంచితాన్య ?
ననుచు విభ్రాంతుఁడై యిటుల నందందఁ - జనివని వెదకుచు జాలిఁ దూలుచును
వెడవక యిబ్బంగి నెందు వైదేహీఁ - దడవి కానక జనస్థానంబు వెడలి,
విన్నునై విరహార్తి వివళుఁ డై యున్న - యన్న నీక్షించి యిట్లనియె లక్ష్మణుఁడు.

—: లక్ష్మణుడు రాముని శాంతిపఠములు :—

“అన్న నీవఖిలలోకరాధ్యపరుడ - వున్నతచిత్తుండ వురుబలాధ్యుడవు
ఇంతిక్త వెనుఁబడి యిన్నిచందముల - నింత శోకింతురే ? యినకులాధీశ !
యీమోహశోకంబు లిది నీకుఁగలవె ? - దామనమోహనార్థము గాదె జగతి ?
నరుదుగా నీదు విల్లందితివేని ? సురలైన నీదిక్కు చూడ నోడుదురు ; 1280
అనమానసత్తుండ వఖిలేశ ! నీవు - వసుదేశ ! నాయంతవాడు నీబంబు
అక్కటా ! నీకసాధ్యము లేందుఁ గలవు ? - దక్కఁగ నీపేర్తి దలఁపవు గాక ?”
అనిన రాముడు శోక మంతయు నుడిగి - తనమదిఁ దెలివొంది తమ్మునిఁ జూచి
“యే నింక నిటమీద నెన్నిచందముల - జానకి నెడఁబాసి పైరింపఁజాల
వారక నాదు దుర్వారబాణముల - ధారుణీతలము విదారించి చించి
పాతాళవాసులఁ బట్టి సాధించి - శీతాంశుముఖియైన నీత సాధింతుఁ ;
గాదేని సప్తసాగరములు గలఁచి - మేదిసీధరముల మెదిచి నుగ్గాడి
యీరసంబున దిగ్గజేంద్రకుంభములు - దారించి మేదిసీతనయ సాధింతుఁ ;
గాదేని నఖిలదిక్పాలమర్తములు - భేదించి యాదిత్యబింబంబుఁ ధ్రుంచి
పౌరిఁబొరి నక్షత్రముల డుల్లనేసి - ధరణిఁ జీకట్టిజేసి తరుణి సాధింతుఁ ; 1290
గాదేని సకలరాక్షసుల భస్మంబు - గా దివ్యబాణముల్ కడఁకతో నేసి
యవని యరాక్షన మైయుండఁ జేసి - తివుటమై నేఁడు వైదేహి సాధింతుఁ ;
గాదేని బ్రహ్మలోకం బెల్లఁ గలచి - యాదిమబ్రహ్మ సంహారంబుచేసి
బలసి జీవులకెల్ల భయముఁ బుట్టించి - నెలకొన్నకడిమిమై నెలఁత సాధింతు ;
నీరీతి భుజిత క్తి నేఁ జూపకున్న - జేరి మిన్నక సురల్ సీతఁ జూపుదురే ?
యదె ! చూడు నాదుబాణానలశిఖలు - పొదలుచునున్నవి భువనంబు లదర
నదె ! చూడు వైదేహి నని విజృంభించి - త్రిదళులుమెచ్చ సాధించెద ననుచు
నొదవి లోకములకు నుత్పాతహేతు - వుదయించె నన బొమ్ లుఱక నిక్కించి
బలసి జీవులతోడ బ్రహ్మాండమెల్ల - నలిఁజేయు సంకర్షణస్వరూపంబు ;
రూపించు లయకాల రుద్రుండు వోలె - గోపించి విల్లందుకొన్నమాత్రమునఁ 1300
దలఁకె జీవములు భూతల మెల్ల వడఁకె - గలఁగె లోకంబులు గగన మల్లాడె
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలిన ట్లయ్యె - బ్రహ్మమంత్రము దప్పె రవి దప్ప నడచె
నక్షత్రములు డుల్లె నభవుండు వెఱచె - యక్షదేవాసుర లాత్మఁ జేడ్చడిరి.
అత్తఱ సౌమిత్రి యారాముఁ జేరి - చిత్తంబు భయ మందఁ జేతులు మొగిచి
“కాకుత్ స్థ ! నీ వతికారుణ్యనిధివి - లోకరక్షణకళాలోచిత్తుడవు
జనకజకౌఱకనై సకలలోకములు - మునుమిడి నిర్ములములు సేయఁ దగునె ?
యొందొండ వనముల నొగి నముద్రముల - నిండినపురముల నిఖిలదేశముల

వలయక వైదేహి నరసి లేకున్న - చలము పెంపున మఱి సాధింతు గాని !”
 యని లక్ష్మణుడువల్ల నతడును బ్రీతి - విని కోప ముడిగి తా విలెక్కు దించి
 యఖిలేకుఁ డగురాముఁ డట దక్షిణాభి - ముఖుఁడునై తానుఁ దమ్ముఁడు వోపుచుండె.
 నాతఁ డెరువున నందంద మెఱసి - సీతకొప్పుననుండి చిందిన విరులు
 ఆతన్నివక్షోజహారరత్నములు - నాతమణిమయం బైన యానాతి
 వదనూపురము లుర్విఁ బడియున్నఁ జూచి - ముదము శోకంబును మూర్ఛయుఁ గడుర
 నప్పుడు రఘురాముఁ డాత్మఁజింతించి - తప్ప దెవ్వఁడో క్రూరదానవుం దొకఁడు
 కుటిలకుంతల నెత్తుకొని పోయినాడు - గటకటా ! యని త్రోవ గనుఁగొంచుఁ బోవ
 నంతంత రాక్షసునడుగులవొప్పు - నంత నాతెరువున కనతిదూరమున
 నరయుచు నరయుచు నందంద పోయి - కరమర్థిఁ జూచిరా కమలాస్త్రకులులు ;
 రాలినయెఱకలు రక్తపంకమున - గూలిన సూతుపైఁ గూలినతేరు
 దేరు క్రిందటఁ బడి తెగినయశ్వములు - ధారణిఁ బడిన పతాకఖండములు
 విఱిగి ముందట నున్నవింటితున్నులును - నటిముఱిఁ బడియున్న యస్త్రశస్త్రములు 1320
 గని లక్ష్మణుఁడు చూపఁ గడుఁజోద్య మంది-ఘను లెవ్వరోయిందుఁ గదనసౌఖ్యంబు
 అనుభవించినవార లని యివ్వధంబు - గనుఁగొనుతలఁపునఁ గాకుత్స్థకులుఁడు

—: జటాయువునకు అగ్నిసంస్కారముసేయుట :—

దెరు వంతకంత శోధించుచు ముంద - అరుగుదో రఘురాముఁ డానమిపమున
 నెలమి నెంతయుఁ దూలి యెఱకలు విఱిగి - కలయ నెత్తుటఁ దోగి కాళ్ళను దునిసి
 వనిచేతఁ గూలిన భర్తాద్రివోలి - వివళుడై వడియున్న విహగేంద్రుఁ గాంచి
 “సౌమిత్రి ! చూచితే చవలరాక్షసుఁడు - భూమిజ ప్రింగి తాఁ బొడచూప వెఱచి
 చలియించి పక్షివేషమున నున్నాడు - బెలుకుఱి వీని చంపెద” నంచుఁ గడఁగి
 ఘనచాపహస్తంబై కదిసిన రాముఁ - గని పక్షివిభుఁడు గద్గదకంఠుఁ డగుచు
 నెత్తురుఁ గ్రక్కుచు నిట్టూర్పు లెసఁగఁ - గుత్తుకఁ బ్రాణముల్ గుదివడఁ బలికె.
 “ధరణీశ ! యేను మీతండ్రికి నఖండఁ - బరఁగంగఁ గళ్యవబ్రహ్మపౌత్రుఁడను, 1330
 నరుజనందనుఁడ - జటాయువన్వాఁడఁ - జరియింతు నడవుల శైలశృంగముల,”
 నని “నాధవృత్తాంత మంతయు నీకు - వినుపింప నేమున్న విశదంబుగాఁగ
 నట్టివానికి నిట్టి యాపద యెట్లు - పుట్టె నటన్న నోపుణ్యాత్మ ! వినుము
 వలనొప్పు నేఁడు రావణుఁడు నీదేవి - నెలమి మ్రుచ్చిలికొని యేగుదో నేను
 బోసిక యుద్ధమె భూరినత్వమున - వానితోఁ బోరాడి వనుధఁ గూలితిని ;
 ఇదె వాని కేతునమేతసూతాశ్వ - విదితరథం బాజీ విఱిగె నాచేతఁ ;
 జలమున దివి నంతఁ జవలరాక్షసుఁడు - నెలతుకఁ గొనిపోయె నీవు రావైతి ;
 నేను నీకేవార్త యెఱిగింపఁ గంటి - బూని నీకుభమూర్తి పొడగానఁగంటి

సతిపుణ్యకృతి నైతి" నని విన్నవింప - మతిలోన శోక మిన్నడిగ రాఘవుడు
 విల్లలు పడవై వివకుడై ధరణి - ద్రెళ్ళి సౌమిత్రి పోధింపఁగాఁ దెలిసి 1340
 "యయ్యో : మహాత్త : జటాయువా : నీకు - నియ్యవస్థలు వచ్చినే మదర్థముగ :"
 నని జటాయువుదేహ మందందఁ దడవి - తనురక్త మంతయుఁ దానె తుడ్చుచును
 దమ్మునిఁ జూచి "యాతఁడు మనకొఱకు - నిష్కాడ్కి రావణు నెదిరి పోరాడె
 నిటువంటిపుణ్యాత్ముఁ డెందైనఁ గలఁడె - యటుగాన దివి కీతఁ డరుగకమున్నె
 రావణుఁ డేలేడి రాజధానికిని - ద్రోవయు వాని బంధురపరాక్రమము
 నన్నియు నడుగు మీ" వన్నలక్షణుఁడు - క్రన్నన రఘరామకార్యసహాయు
 వాజటాయుని నిర్జరాదివిధేయు - నోజఁ దద్విధ మెల్ల నుచితోక్తి నడుగఁ
 గొన్నిమాటలు పేరుకొనుచుఁ గుత్తుకకుఁ - గ్రొన్నెత్తు రొలుకఁ బల్కుల కెడలేక
 యతులపుణ్యోదయుం డగు రాముఁ జూచి - మతిలోన నతని సంస్తరణమేమొక
 మోక్షపథానందమునఁ బులికించి - పక్షివల్లభుఁ డంతఁ బ్రాణముల్ విడిచె. 1350
 ధరణీశుతు లంత దశరథాధీశుఁ - మరణంబుకంటెను మదిఁ జాల వగచి
 విహగవల్లభునకు పేదోక్తయుక్తి - దహనాదికృత్యముల్ దగ నాచరించి

—: కబంధుఁడు రామలక్ష్మణుల నడ్డగించుట :—

యంత వేవేగ క్రౌంచారణ్యమునకు - నెంతయుఁ గడఁకతో నేగి యచ్చోట
 నానలతావృక్ష నగమృగోదగ్ర - మైనట్టి యొకకోన నరుగుచో నచట
 నెఱుసినకురులును నిడుదకోటలును - బఱవైనకడుపును బడబాకినోరు
 మిడిగ్రుడ్లకన్నులు మీఁగాళ్ళదాక - విడిబడ్డచన్నులు వెఱ్ఱిచిన్నెలును
 నలర నయోముఖి యను దైత్యవనిత - కలితసౌందర్యలక్షణుని లక్షణునిఁ
 గనుఁగొని, కామించి కర మంటఁబట్టి - తనుఁబొంద రమ్మని తరితీపు సేయ
 జుప్పనాతికి నెట్టి సుఖమిచ్చె దాని - కప్పాట నసిధార ననువార నొసఁగి
 దుందుభిపటహాదితూర్యనాదముల - క్రందునకంటె నగ్గలముగా నపుడు 1360
 ముందట నొకమ్రోత మోయంగ దాని - చందంబు గనుఁగొనఁ జనుచు రాఘవులు
 యోజనాయతబాహుఁ డొగిఁ బారసాచి - యేజంతువులనైన నేవుమై నొడిసి
 యటిముఱి ప్రింగుచు నావలించుచును - జాఱువుచ్చి మస్తకశూన్యుఁ డై నిలిచి
 యుదరంబు నోరుగా నున్న కబంధు - విదళితబహుజీవనితతకబంధుఁ
 ద్రిదళనిర్బంధు నందీప్తమదాంధుఁ - గదిసి రాముఁడు చూచి కడుచోద్య మందె.
 వాఁడును దనకరద్యయమున వారి - వేడిమి చెడఁ బట్టి వేవేగ దిగువ
 నన్నును జూచి యిట్లనియె లక్షణుఁడు - "నన్నువీనికి భక్షణముచేసి మీరు
 నీళ్ళ నన్యేషించి చేకొని నకల - భూతల మేలంగఁ బొం" డన్న నతఁడు
 చింతించుచును వానిచేతుల్ వెంటఁ - గొంతదూరము వోయి కూర్చితముఁడును

దానును బుద్ధి నెంతయు విచారించి - పూనికమీఱ గొబ్బున నొఱివేటికి 1370
 కడువాడిఖడ్గముల్ గైకొని వానిఁ - గడఁగి చేతులు రెండు ఖండించుటయును
 నుబ్బెల్లఁ జెడి దైత్యుఁ డొఱలుచుఁ దూలి - గొబ్బునఁ దెలివి గైకొని వారిఁ జూచి
 “మీరెవ్వ” రనుడు సౌమిత్రి సర్వంబు - శ్రీరామచరితంబు చెప్పిన దాని
 వినుటచే నంతట విజ్ఞాన మొదవఁ - దనదువృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పఁదొడఁగె.
 “దను వను దివ్యుండు ధరణీశ : యేను - ఘన మైన మునిశాపగతి నిట్లు లైతి.
 కనకగర్భనిచేతఁ గామరూపత్వ - మును జిరంజీవిత్వమును గాంచి, క్రొవ్వి
 యిట్టిరూపము దాల్చి యెల్లసంయములఁ బట్టి బాధింపఁగఁ బరమకోపనుఁడు
 స్థూలశిరుం డన శోభిల్లుమునికి - నీలోకమునఁ దొల్లి యెగ్గుఁగావించి
 యతిఘోరరూపుఁడ నైయేను మరల - నతనిఁ బ్రార్థించిన నతఁడు మీవలన
 నతులకాపవిముక్తి యగు నందుఁ బలుక - మతిలోన నదియెల్ల మఱువక పిదప 1380
 నది యాదిగా నిట్టి యాకృతిఁ బూని - త్రిదశేంద్రు నాజితే తె మ్మన్న నతఁడు
 కంతంబు తలతోడఁ గడుపులోఁ బోవ - గుంతితంబుగ ప్రేసెఁ గులికపాతమున”
 ననిన రామపుఁడు “దశాననుచంద - మనఘ ! నీ వెఱుఁగుదె ?” యనిన వాఁడనియె-
 “నెఱుఁగుదుఁ గాని మౌనీంద్రశాపమున - నెఱుక చాలదు నాకు నీశరీరమున
 ననలంబు దరికొల్పుఁ డామీఁద మీకు - వినుపింతుఁ దెలియ నివ్విధ” మన్న వారు
 దనువు శరీరంబుఁ దగ సంస్కరింప - ననలని కాదేహ మాహుతి యయ్యె.
 నతఁ డంత దివ్యుఁడై యాకాశవీధి - నతులవిమానంబునందుండి పలికె.
 “నోరఘురామ ! యాయోధనోద్ధామ ! - కారుణ్య తారుణ్య గాంభీర్యదుర్య !
 కాకుత్స్థపర్య ! నీ కారుణ్యదృష్టి - పైకొన నాతొంటి పద మందఁగంటి.
 విను మింక రావణు విధమెల్ల నేను - వినుపింతుఁ దేటగా వివరించి యతఁడు 1390
 ధనదానుజుఁడు పులస్త్యబిహ్వకూర్తి - మనుమండు తనతపోమహిమ మెప్పించి
 నలువచే వరము లున్నతిఁ గాంచినాఁడు - చెలఁగి దిగ్విజయంబు చేసినవాఁడు
 తొలివేలుపుల కెల్ల దొరయైనవాఁడు - కలవేలుపుల కెల్ల గంచైనవాఁడు
 బలుతలల్ పదియును బాహు లిర్వదియు - గలవాఁడు లవణసాగరభేయమైన
 లంకాపురంబు పాలనసేయువాఁడు - బింకాన రజతాద్రి బెఱికినవాఁడు”
 అని చెప్పి రావణుం డాసీతఁ గొనుచు - జనినమార్గము చెప్పి సరగ నాదనువు
 మఱిత్రోవ గుఱుతులు మార్గంబు చెప్పి - తఱుచైనవస్తువుల్ తప్పక చెప్పి
 మేరఁగాఁ బంపానమీపంబునందు - నారూఢమతి మతంగాశ్రమం బొప్పు
 నమ్మనిశిష్యురా యెనట్టి శబరి - మిమ్ముఁ బూజించు ; నమ్మెలఁత యున్నెడకు
 మీరలు వోవ నమ్మిహిరసూనునకుఁ - గూరిమి చెల్లి గల్గును ; దానివలన 1400
 జానకిఁ బొందెడు సామ్రాజ్యపదవిఁ - బూని గాంతు వటించుఁ బోయె నద్దవికి.

దను వటు దివ్యపదంబున కరుగ - మనువంశతిలకులు మఱునాఁడు కదలి
 పంపానరోవరపళ్ళిమస్థలిని - సంపూర్ణ తరులతానంపదఁ బొదలి
 ప్రబలి పుణ్యములకుఁ బట్టెనయటి - శబరియాశ్రమవనస్థలికిఁ బోవుటయు

—: రామలక్ష్మణులు శబరిని గాంచుట :—

నెదురుగావచ్చి యయ్యింతి సదృక్తిఁ - బదముల కటు సాగఁ బడి లేచి మ్రొక్కి
 “దశరథవరపుత్ర ! తాటకజైత్ర ! - కుశికసంభవయాగకుశలప్రయోగ !
 చిరమునిద్యేయ ! శిక్షితతాటకేయ ! - పరమగంగాతీర పాదసంచార !
 పదరజోనైర్తల్య ! పాలితాహల్య ! విదళితహరచండవిపులకోదండ !
 భీమభార్గవరామ ! బిరుదాభిరామ ! - కామితపితృవాక్య కరణసుశ్లోక !
 ప్రకటాపరాధ విరాధనిరోధ ! - సకలమునిత్రాణ ! సత్యప్రసీణ ! 1410
 ఖరదూషణాది రాక్షసశిరశ్చేది ! - మరణార్థిమారీచమర్దిసారాచ !
 సీతావియోగసూచితమోహరాగ ! - ఖ్యాతఖగాధ్యక్ష కల్పితమోక్ష !
 యలఘవిక్రమధామ ! యతిపుణ్యనామ ! - నెలకొని రఘురామ నినుజూడఁగంటిఁ,
 బిరికింప నాతపఃఫల మందఁగంటి - నరుదైన పుణ్యంబు లన్నియుఁ గంటిఁ,
 గాకుత్స్థ ! తెరువునఁ గడుదస్సితెందుఁ - బోక మా యాశ్రమంబున నేఁడు నిలుపు
 అనఘాత్త ! మాగురుఁ డైన మతంగ - మునిచేత సీకథ మును వినియుండు;
 నీ వాద్యుఁడవు సర్వనిగమవేద్యుఁడవు - గావున నిను నుతుల్ గావింపఁదరమె ?
 యిది యామతంగమునీంద్రునాశ్రమము - విదితతపశ్చర్య విశ్రాంతికరము”
 అని యామహత్త్వంబు లన్నియుఁ దెలిసి - వనమూలఫలములు వలనొప్పఁ దెచ్చి,
 యిచ్చిన భుజియించి యెలమి నారాముఁ - డచ్చటఁ బ్రీతిమై నారాత్రి నిలిచి 1420
 ఘనజటాబంధైకకబరి నాశబరిఁ - గనుఁగొని మఱునాఁడు కాకుత్స్థుఁ డనియె .
 “దరమిడి మిగుల సీతావియోగాగ్ని - దరికొన నెంతయుఁ దలఁకుచున్నాఁడ
 నొకచోట నిలువలే కులుకుచున్నాఁడ - వికవాఙ్ముఖి సీత వెదుకఁ బోవలయుఁ
 బనివినియెద” నన్నఁ బరమనంతోష - మునుబొంది శబరి రామునిఁ జూచి పలికె.
 “దను వను ఘనుఁడు ముంధఱు జేయఁదగిన-పను లెల్లఁ దెలిపె నేర్పడ వేడ్కఁబోడ.
 నైనను మరియు నే నదియె తెల్పెదను - మానవనాథ ! నీమది కెక్కునట్లు
 రావణుఁ జంపెడు రామ ! నీకూర్చి - దేవి గూడెదవు సందేహంబు వలదు.
 ఐనను నేకాకులై పోవఁ దగదు - భానుకులాధీశ ! పరఁగఁ బై నిపుడు
 ఇనకులాధిప ! యింక నిట ఋశ్యమూక - మను పర్వతంబున కరుగుము సీవు ;
 సునిశితమతి సూర్యసుతుఁడునుగీవు - డనువానరాధిపుఁ డాకొండ నుండుఁ 1430
 దనవధూరత్నంబు తనరాజ్యపదము - తనయన్న వారిచేఁ దాఁ గోలుపోయి

యతః డు శోకాతురుడై యున్నవాడు - అతనికిఁ గపిసేన లప్రమాణములు
 అతనికి విశ్వాస మాత్మఁ బుట్టించి - యతనికి సుపకార మలవడఁ జేసి
 యతఁడు సీవును గూడి యటు లంక కరిగి - యతినత్తువరావణు ననిలోనఁ జంపి
 బలవిక్రమంబులు ప్రస్తుతి కెక్కఁ - జెలువొప్ప నీదేవి సీతఁ గైకొనుము.”
 అని యొప్పు శబరి కార్యము లెల్లఁ దెలిపి - తనగురువాక్యంబు తలఁచి యాక్షణమే
 యనలంబు దరికొల్పి యయ్యగ్నిలోనఁ - దనశరీరము వేల్చిఁ దా సమకట్టి
 యాసమయంబున నంతరిక్షమున - వాసవ ప్రముఖగీర్వాణు లందఱును
 మణిభృణ్ణిదేదీప్యమానవిమాన - గణనమారూఢులై కనుఁగొనుచుండ
 నారదసనకసనందనప్రముఖ - సారముసింద్రులు సంతోష మందఁ 1440
 బరముఁ బరంధాము బరమకల్యాణుఁ - బరిపూర్ణుఁ బరమాత్ముఁ బరమేష్ఠి వినుతు
 నవ్యయు నవికారు నఖిలాంతరాత్ము - నవ్యక్తునఖిలేశు నాద్యంతరహితు
 భవముఖామరవేద్యు భవరోగవైద్యు - రవికలాంబుధిచంద్రు రఘురామచంద్రుఁ
 దనమది నిలిపి యత్తరి వలగొనుచు - వినుతించి శబరి యావిభునినన్నిధిని
 ననలునియందు రామార్పణంబుగను - దనశరీరము వేల్చి దైవతాసీక
 మానితదివ్యవిమానంబు నెక్కి - నానావిధముల వర్ణనసేయ సురలు
 దేవలోకమున కెంతే వేడఁ జనియె - దేవదుందుభులు ధింధిమి యని మ్రోయ
 ననలముఖంబున నారీతి శబరి - యనిమిషసౌఖ్యంబు లందినయంత
 రమణీయమార్తులు రామలక్ష్మణులు - నమితబలోదగ్రు లచ్చోట్టు వెడలి
 యనవరతాలోక మతిగుణానేక - మునిలోక మగు ఋశ్యమూకంబుఁ గనిరి. 1450

—: శ్రీరాములు ఋశ్యమూకమును జూచి హర్షించుట :—

త్రైలోక్యవిభు లైన తమరాకచూచి - యాలోలమతి పొంగి యానంద మంది
 యనయంబు నొప్పెడు నశ్రుపూరంబు - లన పెలయేరుల నమరినదాని,
 నిలమేరుమందరహిమైలపకుల - నలిమీటి నగియెడి నగవులో యనఁగ
 సాంద్రంబులైయెందుఁ జరుల దీపించు - చంద్రకాంతోపలచ్చాయల దాని,
 సరసిజాననుఁడు భూచక్రంబుమీఁద - బరఁగఁ బరవ్రతరాజపట్టంబు గట్టి
 శిరసునాభెట్టిన సేనఁబ్బా లనఁగ సురుశృంగములఁ జొక్క లొప్పెడి దాని,
 మరుమతిఁ దనుఁ జొచ్చి యున్నసుగ్రీవుఁ - బరిభవించిన వాలిపై మండుచుండు
 గతి సూర్య కాంతముల్ గలయవెలుంగ - నతులప్రతాపోగ్రమై యున్నదాని
 మెఱుఁగులు కొమ్ములై మెఱయ నేతెంచి - నెఱయు సానువులందు సీలమేఘములు
 పొలుపొందు మదగజంబులు గాఁగఁ దలఁచి - మలయుసానుజముల మా నై నదాని
 పంగజహరుమౌళి నలరు నాకాశ - గంగయై యొప్పులఁ గర మొప్పు నొప్పి
 యాయెడఁ గ్రీడించు హంసమాలికలు - మాయని విధుశిరోమాలికల్ గాఁగ

బహుశృంగభూరుహపల్లవచయము - విహితజటాజూట విభవమై యొప్పు
 నానన్ములై సిద్ధు లర్థి సేవింప - నానదాశివమూర్తి యన నొప్పుదాని,
 బలభేదిమొదలుగాఁ బరఁగుదేవతలు - కలయ నంబుది ద్రచ్చి కన్నవస్తువులు
 పనివడి తమలోనఁ బాలుపోకున్న - నునిచిరో యమృతపానోన్ముత్త లగుదు
 మఱచిరో యంతయు మంచితా వగుటఁ - దెఱఁగొప్ప దాచిరో దీనిపై ననఁగఁ
 గల్పవృక్షంబులఁ గామధేనువుల - వేల్పుకన్నియలను వివిధౌషధములఁ
 జింతామఱుల నెందుఁ జెడనిపెన్నిదుల - సంతానతరువుల సరి నొప్పుదానిఁ
 గని దాని మహిమకుఁ గడుఁజోద్య మంది - యనవంశవల్లభుం డెంతయుఁ బొగడి
 యఱలేనిభ క్తితో ననుజుండు గొలువ - మెఱయు నాకైలసమీపంబునందు
 దఱుచైన తొగలనెత్తమ్మలతోడ - వఱలు పంపానరోవరమున కరిగి
 యందును నియతితో నానరోవరము - నందుఁ గృతస్నానుడై రామవిభుఁడు
 కలయఁ గనుంగొని కడుచోద్య మంది - విలసిల్లు నొక మావి వృక్షంబునీడ
 అలసట దీరంగ నపుడు లక్ష్మణుఁడు - సలలితకైత్యోపచారముల్ నలువ
 నీక్షించి యురాముఁ డేపు దీపించి - వృక్షంబుఁ బరికించి వేడ్క నిట్లనియె.
 “వనవాన మిటు తుద వచ్చినమొదలు - ఘన మైనయద్రులు ఘనపుణ్యనదులు
 దరమిడి కంటిమి ; దారుణి నిట్టి - తరు వెందుఁగాన మీతరువుకు నవత
 సురపతిమొదలగు సురలెల్లఁ గూడి - కరమర్థి నీతరు గావించి రొక్కొ ?
 యజుఁడె యీతరువున కాయువుఁ బోసి-నిజముగా నిచ్చట నిలిపినఁ దొక్కొ : 1480
 రవిసుతుతపమున రాగిల్లి బ్రహ్మ - భువిని నీతరువును బుట్టించినాఁడొ ?
 సేవించి యమృతంబు చేకొని సురలు - భావించి రవిసుతు పక్షంబుగలిగి
 యరయంగ మేలైన యమృతంబుతోడఁ - బురణింపఁ దరువుగాఁ బుట్టించినారొ ?
 యనునితో నిష్టంబు లింపొందఁ జేయఁ - జనుధర్మముననుండి శాఖ లున్నతము
 లష్టదిక్కులకును ననువందఁ బాటి - యిష్టఫలంబుల నీఁ గోరినట్లు
 పఱచుశాఖల రుచి ప్రభ నొప్పుమీటి - తెఱచి పర్ణంబులు తేజంబు లొప్పు
 రవిదృష్టి చొర నీదు ; రాత్రులఁబేర్చి - దవిలి యాశశీఢిప్తి దనుఁగాన నీదు
 ఫలము లాయమృతపుఫలములకంటెఁ - గలశతగుణములఁ గడునొప్పుదాని,
 తరురాజపట్ట మీ ధాత్రిపై వేడ్కఁ - గరమర్థి దివిజలు గట్టరో ప్రీతి ?”
 నని తమ్మునికిఁ దెల్పు నగుఁగాక : యనుచు - వినయోక్తి నారామవిభుచి త్త మెఱిఁగి
 యాలోన సౌమిత్రియన్నకు భక్తి - శాలియై మృదుపర్ణశయ్య గావించ,
 సముచితస్థితి మృదుశయ్య రాఘవుఁడు - విమలచిత్తంబున వేడ్కశయింప
 సౌమిత్రి రఘురాముచరణంబు లొత్త - శ్రీమీఱ నిద్దఱు చెలఁగుచునుండ
 వనముని రఘురాము నట లక్ష్మణుండు - గని వెండి యెఱుఁగెత్తి గ్రక్కునఁ బలికె.

“గైకొందు చెలి నని కలయంగ రొప్పి - చేకొని చిఱుత రా చేరువఁ బట్టి
 యెల్లెడ శుభములె యెనఁగు నీ కనుచు - బల్లదీ ప్తంబుగాఁ బలికెఁ బో చెవికి ;
 భానునిపైఁ బక్షి పరుసున నెలుగు - మానుగాఁ గూర్చెద మహిపుత్రి నీకు
 ననియు నించుక చేరి యంతయు రొప్పఁ” - దనయాత్మఁ గడుమెచ్చి తమ్మునిఁ జూచి.
 యినవంశవల్లభుం డిట్లనివలికె - “వనచరాధీశుండు వడి నేగుదెంచి
 ఘనభక్తి మనలను గలయు నిచ్చటను - చనుదుము లంకకు సరగున మనము 1500
 గూలు రావణుఁ డాజిఁ గూడును సీత - యేలుదు లోకంబు తెలమిఁ బెంపొంద”
 నన రామసౌమిత్రి లధికసంతోష - మును బొంది సుఖగోష్ఠి ముదమొప్ప నుండి
 రారణ్యకాండ మింపారంగ నుతుల - నారవితారార్క మగు నుర్విమీద
 నని యాంధ్రభాషభాషాధీశవిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు
 పాలితాచారం డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
 తమతండ్రి విట్టల ధరణీశుపేరఁ - గమనీయగుజైద్ర్యకనకాద్రి పేర
 నాచంద్రతారార్క మగునొప్పుమిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయ
 ననమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
 పరఁగు నలంకారభావన ల్పిండఁ - గరమర్థి నారణ్యకాండంబు చెప్పె.
 నారూఢినార్దేయ మై యాదికావ్య - మై రసికానంద మై యెల్లనాఁడు 1510
 ఇవ్వసుమతి నొప్పు నీపుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
 పామాదిబహువేదచయధామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
 పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
 విర్తలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైక్యనిష్ఠలు దానాదిరతులు
 వాయురావోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - బాయక వినుచున్నఁ బావక్షయంబు
 పరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పు ధనధాన్యచయసమృద్ధియును
 నేవిఘ్నములు లేక యింద్లలో నధిక - లావణ్యవతు లైన లలనలబొందుఁ
 గొడుకులతో నెప్ప గూడియుండుటయు - నెడగాఁగ నాపవ లెల్లఁ బాయుటయు
 సమృద్ధంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ములఁ గామ్యంబు లెడపకుండుటయు
 సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణత్పత్తియుఁ బెంపారుచుండు 1520
 వ్రాసినవారికి వరకుఁబోవుతులు - వాసవలోకాధివాసతఃజేయు
 నెందఁక కులగిరు లెందఁక తార - లెందఁక రవిచంద్రు లెందఁక దిశలు
 ఎందఁక వేదంబు లెందఁక ధరణి - యెందఁక భువనంబు లేవు దీపించు
 నందఁక నీకథ యక్షరానంద - సందోహదోహాశాచార మై పరఁగు.

ఆరణ్యకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ రస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

కె స్కిం ధా కాం డ ము

శ్రీరాముఁ డయ్యెడ శీతలవారి - వారిజోత్పలకైరవంబుల నొప్పు
 పంపయు మధుమానఘలితత తీర - చంపకనహకారచారుకాంతార
 సంపదయును జూచి జానకీవిరహ - కంపితుం డగుచు లక్ష్మణున కిట్లనియె.
 “సౌమిత్రి ! యీవంప నకలనిలింప - కామినుల్ జలకేళి కరము గాంక్షింప
 నొప్పు నీనరసితో నుపమాన మరసి - చెప్పంగ శక్యమే శేషాహితై న ?
 ననుకూలమలయానిలాహతిదీన - జనియించుఁ టో బిందునరము లెన్నైన
 దీనిమహత్త్వంబు దెలిసినచోట - మానసంబును నణుమాత్రంబు గాదె ?
 పావనజీవనాస్పద మైన దీని - కావేల్పుడిగ్గియ యైన నమంబె ?
 యున్నాళికస్ఫురితోరుకర్ణికలఁ - దిన్నగా విరిసిన తెల్ల నెత్తమ్మి
 మరకత స్తంభనిర్మలహేమకుంభ - భరితాతపత్రమై పార్శ్వద్వయమునఁ
 దేటిఱెక్కలఁ గ్రమ్ము తెఱైరవలన - నూటాడుతరగల నుయ్యాల లూగు
 విప్పారు ఱెక్కల వెలయు రాయంచ - లొప్పారఁగా వైచు నుభయచామరము
 లింపొంద నీవంప యీక్షింప నొప్పె - శ్రీపూర్ణపట్టాభిషిక్తుని కరణి
 నామనిజవ్వనం బరిసినరుచుల - చేమించు చిన్నారి చిగురుమానికపు
 సౌమ్మలు దాల్చుచుఁ జుట్టును గ్రమ్మి - కొమ్మ లీనిద్దంపు కొలఁకుదట్టమున
 విక్కి నీడలు చూచి నిజవిలాసముల - కొక్కింత యౌదల లూఁచుచందమునఁ
 గొండొక గాలిసోఁకుల తుద ల్గదల - నొండొరుఁ బొగడుచు నున్నచందమునఁ
 గీరకారిక లర్థిఁ గెరలు నివోచిటి - తీరవనీవాటి దృష్టింప నిపుడు
 తాపంబు మరునిప్రతాపంబు కరణి - దీపించె నామేన ధృతి నటు గాన
 సౌమిత్రి ! యిది వనస్థలి గాదు చూడఁ - గామునియాయుధాగారంబు గాని
 చింతింప నివి మావిచిగురులు గావు - కంతుని క్రొవ్వాడి కత్తులు గాని,
 భావింప నివి పూవుబంతులు గావు - భావజాతుని వాడి బాణముల్ గాని,
 యీయెడ భృంగగఝంకృతు లివి గావు - డాయుమన్నఘుచావటంకృతు ల్లాని.
 వర్ణింప నివి పికధ్వనులుగా వతను - కర్ణకఠోరహంకారము ల్లాని,
 యటు గాన నావంటి యంగనారహితు - లెటువలె వేగింతు రీకాననమునఁ

10

20

గలకంఠకలకుహళాకారనిస్సనము - చెలఁగించు వనము గర్జిలు మనామనము
 గులుకుపుప్పొడి మించుఁ గ్రొక్కారు మించు - దలిరుగొమ్మలు శక్రధనువులయనువు
 వసుధ రా'లేదివిరుల్ వర్షోపలములు - ముసరుతేనియసోన మించినవాన
 గా నొప్పుచు వసంతకాలంబుఁ జూడ - వానకాలముఁ బోలి వసుధ నొప్పియును
 జిగురాకుశిఖలతోఁ జిట్టాడుతేటి - పొగలతోఁ బొగడపుప్పొడిబూదితోడ 30
 బూరుగుపూపు నిప్పుకలతో నెగడి - యారయ విరహాల కగ్నియై నిగుడి
 కంతుప్రతాపాగ్నికంటెను గడఁగి - యెంతేని నాచిత్త మెరియింపఁ దొడఁగె.
 వేమిచేయుదు ? నింక నెట్లు వేగింతుఁ ? - గామినీమణిసీతఁ గాంతు నెన్నటికిఁ ?
 బంపానరోవరప్రాంతకాంతార - సంపదతోడ వసంతంబుగూడి,
 చెలువైన చందాన సీతతోఁ గూడఁ - గలుగునే నాకు నొకానొకనాడు ?
 ఈవంపలోఁ దమ్ము లేఁ జూచినట్లు - భూపుత్రివదన మెప్పుడు చూచువాడ ?
 విందు మీననిహార మీక్షించినటుల - నిందువదనచూపు లెప్పుడు చూతు ?
 జలపక్షి లిచ్చట జతగూడినట్లు - జలజాక్షి నెన్నఁడు జతఁ గూడువాడఁ ?
 దేటి యిచ్చటఁ దమ్ము తేనె గ్రోల్కరణి - బోటికెమ్మోవి నెప్పుడు గ్రోలువాడ ?
 నెక్కడి తలపోత ? నెక్కడి సీత ? - యెక్కడ వెడసేత ? లివి యెట్లు పొనఁగుఁ ?
 దమ్ముడఁ ! నీవయోధ్యకుఁ జను మింక - నెట్లైనఁ బ్రాణంబు లింక నిల్పఁ జాల ?"
 నని యనాథునిక్రియ నందంద వగవ - విని లక్ష్మణుఁడు రామవిభుఁ జూచి పలికె.
 "నిది యేమి రఘురామ ! యెల్లలోకములు - ముదలింపఁ బురుషోత్తముడ వై న నీవు.
 ఈమోహశోకంబు లేల తాల్చెదవు ? - కామిని వందనఁ గైకొని చనిన
 రావణుఁ జంప నారంభంబు సేయు - మీ" వనితెలుపుచో నెంతయుఁ శ్రీ
 గను పెంటి యెలుఁ గిచ్చె గబ్బులు పలికె - గనుఁగొని తచ్చెలి కలయంగ రొప్పె.
 చేకొని చిఱుత దాజేరువఁ బెట్టె - గైకొందు చెలి నని కలయంగ రొప్పె :
 నెల్లెడ కుభములు నిత్తు మీ కనుచు - బల్లి దీపంబుగాఁ బలికెఁ బో చెవికి
 భానుపైవామాక్షి పరుసనియెలుఁగు - యాని యించుక చెవి యెంతయు రొప్పె.
 దనయాత్మఁ గడుమెచ్చి తమ్మునిఁ జూచి - యినవంశవల్లభుఁ డిట్లని పలికె. 30
 "వనచరాధీశుండు వడి నేగుదెంచి - ఘనభక్తి మనలను గలయంగఁగలఁడు
 కూలు రావణుఁ దాజిఁ గూడును సీత - నేయదు లోకంబు లెలమి ధరింప"
 నని రామసౌమిత్రి లధికసంతోష - మును బొంది సుఖగోష్ఠి ముదమందుచుండ
 నాలోన సుగ్రీవుఁ డాముష్యమూక - శైలసానువులందుఁ జరియించుచుండి
 యాపంపచేరువయందున్నరామ - భూపాలు లక్ష్మణుఁ బొడఁగాంచి వెఱచి
 యచలంబుపైకి గుండనక చెట్టనక - కిచకిచధ్వనులతోఁ గిచకొట్టుకొనుచు
 వెగఁబ్రాక్రి యెక్కుచో నేకాంతమందు - నగచరులకు వారి నటచూపి చూపి.

“విలుపాని యిద్దఱు వివిధశస్త్రాస్త్ర - కలితులై యదె పంపకడ నున్నవారు
 వినుఁ డిందుఁ బ్రచ్చన్నవేషులై వారి - పనుపున మనలఁ జంపఁగవచ్చినారు
 కాదేని మునులకు ఖడ్గతూణీర - కోదండశరముల గొడవ యేమిటికి ? 60
 వినుఁడు పాపను లైన వీరివేషములు - గనుఁగొని నాబుద్ధి గలఁగచున్నదియు
 నెక్కడి కైనను నేగుట కార్య - మిక్కడ నుండుట యిది బుద్ధిగాదు”
 అనుచు మంత్రులతోడ నాడువాక్యములు - విని హనుమంతుండు విమలఁడైవలికె -
 “పూని వీరలఁ జూడఁ బుణ్యమానసులు - గాని కానేరరు కపటమానసులు.
 ఆ రవిచంద్రులొ యన నొప్పు వీరు - కారుణ్యపురుషులు కడువిచారింప
 నేరూపమున వచ్చి యిం దున్నవారొ ? - వీరిపెం పెఱుఁగక వెఱవ నేమిటికి ?
 ననిన సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుఁ జూచి - విను వారిపనుపున వీర లిచ్చటికిఁ
 జనుదెంచి రమశంక జనియించెఁ గానఁ - గినిసి యేవేళ నేకిదెంచునొక్కొ ?
 తనపగతుని నమ్మఁ దగ దటుఁగానఁ - జని నీవు వారలఁ జతురతఁ గదిసి
 వీ రేల వచ్చిరో ? వీరి లోఁ తెఱిఁగి - వీరితో బాపించి వేవేగ వచ్చి 70

—: శ్రీరాములవద్దికి హనుమంతుఁడు వచ్చుట: —

పవనజ ! నాలోని భయమెల్లమాన్పు” - మవిరళగతి నేగు మని వీడుకొలిపి
 యలమెడుభీతిమై నందుండ వెఱచి - మలయాద్రి కటువోయె మంత్రులు దాను.
 అత్తటి హనుమంతుఁ డతిశౌర్యవంతుఁ - డుత్తమగుణశీలుఁ డురుబాహుబలుఁడు.
 ఖరకరతేజుండు కమనీయమూర్తి - తరుచరులకురక్ష ధర్మార్థమోక్ష
 యతులకు గురుభక్తి యభినవయుక్తి - శ్రుతకీర్తి యంజనానుత్తుఁడు తావేద్య -
 నమరలోకమునకు నావారిఁ బనుప - రమణమై సుగ్రీవురాజ్యంబు నిలుప
 వానిరి సురులను పరభక్తిఁ బ్రోవ - రావణు జయలక్ష్మీ రామున కొనఁగ
 నవనిజఘనశోక మంతయు మాన్పు - రవిసూను మనస్సెల్ల రాణింపజేయ
 వచ్చెనో ? యనఁగ నవ్వనచరేశ్వరుఁడు - అచ్చుగా నాగిరి నల్లన దిగ్గి
 వటువేషధారియై వాయునందనుఁడు - అటు పంపకడకుఁ దా నర్థితోఁ బోయి 80
 యనుపమంబగు శూన్య హస్తంబుతోడ - జనిమహాత్ములఁగానఁ జనదటుగాన
 నలరామునకు నియ్య నర్హ మైనట్టి - ఫల మొక్క ఐపుడు చేపట్టి వేడుకను
 అరుదెంచు ననిలజ నపుడు తాఁ జూచి - ధరణీకుఁ డిట్లనె తమ్మునితోడఁ
 “గనకపువన్నెయుఁ గరమొప్పుముంజి - ఘనరత్నకుండలకలిత కర్ణములు
 మరుతరహారంబు లొంటిజన్మిదము - కరమొప్పు గోచియుఁ గరకంకణములు
 నుపమింప నరుదైనయొప్పుల నొప్పు - గపిరూపు మనుజుఁడు గైకొనె నొక్కొ -
 ఈరూపు రేఖయు నిలఁ గోరి రుద్రుఁ - డారూఢిగా నితఁడై పుట్టినాడో ?
 గాక యీవసుధవైఁ గపిమాత్రమునకుఁ - బ్రాకటంబుగ శుభప్రభ యేల గలుగు ?”

నని యిట్లు కొనియాడునవనీకుఁ జూచి - తనమేను వులకించి తడయక వచ్చి
 యురుమతి సీత శిరోరత్న మెలమి - గురుతుగాఁ దెచ్చి గ్రక్కన నిత్త నన్న 90
 కరణి నాపలము రాఘవమహీపతికి - గరిమెతో కానుకగా నమర్పించి
 “సీత శరణ్య! మీదృష్టి నకాసోకె - నై నవి నాభూషణావళు లింక
 నేను గృతార్థుండఁ యేను ధన్యుండ - నేను మీభృత్యుండఁ; నెలమితోడుతను”
 నని పల్కి - “హనుమంతుఁ డనుపేరివాఁడ - నినతనూజుని మంత్రి నే వాయుసుతుఁడ
 నాంజనేయుఁడ భిక్షకాకృతి నిపుడు - నంజక మీచంద మరయ వచ్చితిని.
 వినుఁడు సుగ్రీవుఁడు విశ్రుతకీర్తి - వనచరులకు రాజు వరబలాధికుఁడు
 భానుసూనుఁడు బృహద్భానుతేజుండు - మానభూషణుఁ డనమానవిక్రముఁడు
 ఆన్న యోవాలిచే నవహృతరాజ్య - భిన్నుఁడై యిప్పు డిగ్గిరి నున్నవాఁడు
 ఆర్తుఁడు మీసఖుఁడై యుండఁ జేయ - నేర్తు” నావుఁడు రామనృపుచిత్త మెఱిగి
 కరమర్థి రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి - కరములు ముకుళించి కడుభక్తిఁ బలికె. 100
 నవని నింద్రోపేంద్రు లర్థి నశ్వినులు - రవిచంద్రు లన రూపరమ్యతతోడ
 నెగుబుజుంబులతోడ నిందుబింబంబు - నగుమొగంబులతోడ నశివపత్రములఁ
 దెగడుకన్నులతోడ దివిజులు మెచ్చి - పొగడు విక్రమకళాభుజశక్తితోడ
 నరుదై న రాజచిహ్నములతో మీఱు - వరచాపహస్తలై వచ్చిన వారు
 భూరితపోవేషములు మీకు నేల ? - మీ రెవ్వ ? రిచటికి మీరు రానేల ?”
 యని సుధామధురవాక్యంబుల నధిక - వినయధేయుఁడై విన్నవింపటయు
 నతనివాక్కుద్ధికి నతనిబుద్ధికిని - నతని చమత్కృతి కతని యాకృతికి
 నతనిమనఃస్థితి కతనినీతికిని - మతి సంతసిల్లి రామక్షీతీశ్వరుఁడు
 దమ్మునిఁ జూచి “యాతని నట్లు వలక - దమ్మిచూలికిని నాతనిసధామణికిఁ
 దగుఁ గాన నొరులకుఁ దరమె వ్యాకరణ-నిగమశాస్త్రంబు లన్నియు నేరఁబోలు; 110
 వితనిసల్లాపంబు లితనిరూపంబు - నతులలక్షణలక్షితానురూపంబు.
 ఇటువంటిదాత నా కిపు డబ్బెనేని - ఘటియింపకున్నె మత్కార్యంబులెల్లఁ ?
 గావున మత్కార్యగతు లీతనికిని - గోవిదాత్మకఁ పూసగూర్చినరీతిఁ
 జెప్పు మేర్పడ” నన్న శ్రీరాముతమ్ముఁ - డిప్పుడు ప్రయమంది హనుమంతుఁజూచి
 “మే మన్నదమ్ముల మిక్కిలుకులుల - మీమహాత్ముఁడు రాముఁ డేను లక్ష్మణుఁడ
 దశరథరాజునందనుల మిద్దఱము - దశరథుపనుపునఁ దపసులై వచ్చి
 దండకావనమునఁ దవిలి వర్తించు - చుండ రాముని దేవి సురీయతనూజ
 మము డాగురించి దుర్బదుఁడు రావణుఁడు - క్రమ మేది కొనిపోయెఁ గపటమార్గమున
 వానిపోయినజాడ వదలక వెదకి - కానలనడుమ నొక్కట వచ్చి వచ్చి
 శబరి సుగ్రీవుని చరితంబు చెప్పఁ - బ్రబలుఁ డాతఁడు మాకు బంబుగాఁ గోరి 120

—: హనుమంతుడు తనజన్మప్రకార మెఱిగించుట :—

వచ్చితి మిచటి ; కెవ్వడవు నీ వింక - నచ్చగా నెఱిగింపు మనఘ ! నీతెఱగు”
 వనవుడు హనుమంతుఁ డారఘుకులులఁ - గనుఁగొని మ్రొక్కి తక్కుక విన్నవించె;
 “నెలమి మాతల్లికి నెలమి జన్మించి - వలనొప్పు నొకకొన్ని వర్షము లునఁగ
 నొకకారణమునకై యొకబ్రహ్మఁగూర్చి - ప్రకటితమతి నేఁడవంబు పేయఁగను
 పరికించి సరసిజభవుఁ డేగుదెంచి - “వరము వేడు” మటన్న వలగొని మ్రొక్కి
 వేవేలువిధముల వినుతులు చేసి - “యోవిమలాత్మ ! యాయుర్నిపై నాకు
 గతిమోక్షకామ్యార్థకారణంబులకుఁ - బతి యెవ్వఁ డతని నేఁబ్రార్థించి కొలుతు”
 నని విన్నవించిన నబ్జసంభవుఁడు - తనమనోవీధిని దలపోసి చూచి
 “యొనరంగ నీమేనియురుభూషణములు - కనుఁగొన్నయాతఁడె గతియును బతియు
 ధాతయు మన కిష్టదైవంబు సకల - భూతజాలములకు భువి కెల్ల కర్త 130
 సతఁ డెవ్వఁ డనిన వాఁ డతఁడె విష్ణుండు. అతఁడె నీగతి యని యది యాత్మఁడెలియు”
 మని బ్రహ్మ చనియె నే నదియును గాక - ఘనబుద్ధిఁ జరియింతుఁ గలయ లోకముల
 భూపాలితిలక ! నాభూషణావళులు - దీపించఁ గానరు దివిజు లందఱును
 మఱియును సౌమిత్రి మారుతిఁ జూచి - తెఱఁగొప్ప సతనితో ధీరుడై పలికె.
 “విను రాఘవుఁడు లోకవిఖ్యాతనత్వుఁ - డనుపమదివ్యాస్తుఁ డతులసాహసుఁడు
 కరుణాపయోధి యగాధమానసుఁడు - శరణాగతత్రాణ సర్ధర్థపరుఁడు
 జగదేకనాథుఁ డశరణశరణ్యుఁ - డగణితగుణగణ్యుఁ డధికతేజుండు
 అతిలోకవిక్రముం డతినత్యవాది - హితుఁడనై బంబనై యేను వర్తింతుఁ.
 గావున రాఘవజ్ఞేపాలమణికి - రే వసాధ్యంబులు లెక్కింప నెందుఁ
 గుటిలరాక్షసుఁ డున్నగుణులు ము న్నెఱిగి - యిట సీత సాధింప నేము చాలుదుము
 అలపుమై నేకాకు లై పోవఁ దగదు - దలపోయ నిది రాజధర్మంబు గాదు
 గాన సీసుగ్రీవుఁ గైకొను తలఁపు - మానవాధీశ్వరుమదిలోనఁ గలదు
 ఇట మీద నీకార్య మేవెంట నైన - ఘటియింపు” మనవుడు కరువలిసుతుఁడు
 నెఱయ సంతన మంది నిజమూర్తిఁ జూపి - మఱి తన్ను రామలక్ష్మణులు మన్నింపఁ
 దను గృతకృత్యుఁ గా దలఁచె నాబలులు - వనవరరాజునె వరుస నెన్నుచును
 గనుఁగవ హర్షాశ్రుకణములు దొరుగఁ - గొనియాడి కొనియాడి కోర్కె దీపింప
 మనమున సంతోషమగున్ లై యపుడు - అనిలజు వీడ్కొల్పి నతినంభ్రమమున
 నరిగి రాఘవులవృత్తాంత మంతయును - దొరకొని సుగ్రీవుతోఁ జెప్పఁదొడఁగె.
 “రమణీయమూర్తులు రామలక్ష్మణులు - కమనీయగుణములు గలిగి వర్తింతు
 జగతిపై నతిశోకసాగరమగున్ - డగు నీకు రఘరాముఁ డను తెప్ప దొరకె ; 150
 బ్రదికితి సుగ్రీవ ! పగయెల్లఁదీఱఁ ; దుధముట్టఁ గలిగె సంతోషంబు నీకు

నాదశరదపుత్రుఁ డాసుచరిత్రుఁ - డాదయాపరమూర్తి యానత్యవాది
 యామహాభుజశాలి యామహాబలుఁడు - శ్రీమహావిష్ణుండు శ్రీనివాసుండు
 ఆపుణ్యనిధి రాముఁ డట నీకుఁ గర్త - నీపుణ్య మే మన నేర్తు సుగ్రీవః
 యామహాత్మఁడు తండ్రి యానతి దండ - కామధ్యమున నుండఁగా దళాననుఁడు
 దనదేవి మృచ్చిలితనమున నెత్తి - కొనిపోవ వాని మార్కొని త్రుంచి వైవఁ
 జింతించి నీతోడి చెలిమి వాటింప - నెంతయుఁ దలపోసి యేతెంచె నిటకు"
 ననిన సుగ్రీవుండు హర్షంబు నొంది - యనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికె.
 "బవనజః ! నాలోని భయ మెల్ల నడఁగెఁ ; - దవిలి యేజేసిన తప మెల్లఁ బండె.
 నలవడ నాకు నీయట్టియంజనము - గలుగుటఁ గంటి రాఘవనిధానంబు 160
 గలఁగక నీవంటి కర్ణధారుండు - గలుగ నీ శోకాబ్ధి గడతేరఁ గంటె.
 గడఁకతో ఋశ్యమూకమునకు వారిఁ - దోడైచ్చి నాలోనిదుఃఖంబు మాన్పు
 పొ" మ్మనవుడు వాయుపుత్రుండు వోయి - నెమ్మితో రఘురామనృపతికి మ్రొక్కి
 "దేవ ! సుగ్రీవుండు దేవరసఖుఁడు - దేవ ని స్తర్కింపఁ దిరురుచున్నాఁడు
 విచ్చేయుఁ" దని విన్నవించిన రాముఁ - డిచ్చులో హర్షించి యింపు సొంపొంది
 హనుమంతుఁ గొనియాడి యతిపుణ్యలగ్న - మున హనుమంతుని మూపులమీఁదఁ
 దనతమ్ముఁడును దాను దగ ఋశ్యమూక - మునకేగి యానందమును బొందె ; నపుడు
 హనుమంతుఁ డంత నేకాంతంబునందు - మనుజేశ్వరులఁ బెట్టి మలయాద్రి కరిగి
 శ్రీరామదర్శనోద్ధీవుఁ సుగ్రీవుఁ - జేరి "నీకోరిక చేకూఱె నింక
 రా దేవ వచ్చిరి రామలక్ష్మణులు - ఆదట ఋష్యమూకాద్రికి" ననుడు 170
 నినతనూజుఁడు ప్రీతి నిచ్చులో నుబ్బి - మనుజవేషముఁ బూని మకుటకేయూర
 మనతరశృంగారకలితుఁడై మగిడి - తనమంత్రులును దానుఁ దడయ కేతెంచి
 డక్కినభక్తితో డాసి రామునకుఁ - జక్క సాగిలి మ్రొక్కి సంప్రీతి నొంది
 ముకుళితహస్తఁడై ముందట నున్న - నకలంకు సుగ్రీవు నధిపతిఁ జూచి
 యాలింగనము చేసి యప్పుడిట్లనియె - నాలోన దరహాస మమృతమై తోరుగ
 "నీవాయుపుత్రుడే నిననుతః ! యేను - నీవిక్రమంబును నీభుజాలమము
 విని ప్రీతి నొందితి వెలవకు మింక - నెనసినపగవాని నేనె చంపెదను
 వాకా ప్రబంధుండు నమ్మినసఖుఁడు - నీకంటె నొకఁడు గణింపఁగఁ గలఁడె ;"
 యని యూరడించిన నర్కనందనుఁడు - "ననిచినబంటుగా నన్నుఁ గైకొంటి.
 దేవ ! నీకారుణ్యదృష్టి నౌక సోఁక - నేవెంట ధన్యుఁడ నేనె పోయింక 180
 నలినా ప్రకులనాథ నాయట్టిబంటుఁ - గలిగె నీ కటుగానఁ గడిమిమై నింకఁ
 దివిరి రావణుని వధించితిఁ గడఁగి - యవనిజఁ గైకొంటి నని నిశ్చయింపు"
 మని రామసుగ్రీవు లన్యోన్యభాష - లనలునన్నిధిఁ జేసి యకలంకు లైరి.

అట నంగదుండు నుదంచితాంగదుఁడు - అటప్రాయముఁ గాఁగ నప్పు డావసుల
గిరులను వెన వచ్చి క్రియ నాడుచుండి - యారామసుగ్రీవు లన్యోన్యముగను
నెన్నఁగా ననలునన్నిదిఁ బల్కువల్కు - లన్నియు విని వచ్చి యాతారతోడ
విన్నవించిన మది వేగుచు నుండి - కొన్నిదుశ్శంకలఁ గుండుచునుండె.
నపు డర్కసుతునకు నారాఘవునకు - విపులభూరుహశాఖ విఱిచి వాయుజుఁడు

—: సుగ్రీవుఁడు జనకజతోడవు లిచ్చుట :—

అననంబును వైవ నందుఁ గూర్చుండి - యానక్కిఁ బరిణామ మరయుచున్నంత
నహిమాంకునందనుం డంత రాఘవుల - గుహలోపలికిఁ దోడుకొనిపోయి ప్రీతి
భూమిజ మును వైచిపోయిన తోడవు - లామెయిఁ గొనితెచ్చి యప్పు డిట్లనియె.
“దనుజుండు నీదేవి ధరణీతనూజ - వనసీమలోపల వంచన మిమ్ముఁ
గనుఁబ్రామి గగనమార్గంబున నెత్తి - కొని పోవఁ బోవ నీకొండపై మమ్ముఁ
గనుఁగొని మిముఁ బెక్కుగతులఁ జీరుచును - జినుఁగువయ్యెడకొంగుఁ జించి బంధించి
తనతోడవులు వైచి తరలాక్షి పోయె” - నని చెప్పి యిచ్చిన నధిపతి చూచి
మున్నుగా వగలను మున్నీట మునిగి - కన్నీట నాసౌమ్మ కనఁపెల్లఁ గడఁగి
యందంద యురమున నాభూషణములు - పొందించి పొందించి భూమిజఁ దలఁచి
పెలుకుటి లక్ష్మణుఁ బేర్కొని పిలిచి - పలికెఁ బల్కులఁ దొట్టుపాటు రెట్టింపఁ
“గంపె లక్ష్మణ ! సీత కై నేతలెల్ల - మంటిపాలయ్యె నిమ్మాడ్కి నేమందుఁ
సీతోడవులు వైవ నేమి కారణమొ ? - యీతోడవులతోడ నేమైనయదియొ ? 200
యది నాకుఁ బ్రాణనాయకి యైనసీత - కుదురు నిండిన గబ్బిగుబ్బలమీఁదఁ
బాయని యీజిల్ల పయ్యెదచీర - కీయవస్థలు వచ్చె నే మనవచ్చుఁ ?
బిన్నీట నాపాదపద్మముల్ గడిగి - యున్నతిఁ దడియెత్తు నొప్పుగ దీన
సురటి గావించి భాసురలీలతోడ - భరితశ్రమాంబువుల్ పలుచగాఁ జేయు
మెఱుగారుమైదీగ మెఱయు చుండంగ - మఱియడుగులకును మడుగులు వైచు”
నని యని శోకించు నశ్రులు నించు ; - ననయంబు మూర్ఖిల్లు ; నంతలోఁదెలిసి
ప్రియభక్తి వినమిత గ్రీవు సుగ్రీవు - నయత నాథుఁడు రఘునాథుఁ డీక్షించి
“నాదేవిఁ గొనివన్న నాకేశవైరి - యేదేశమున నుండు ? నెద్ది పురంబు ?
చెప్పుమా సుగ్రీవ ! సీత సాధింతు - నిప్పుడ దైత్యుని నే వడగింతు ;”
నా విని యారవిసందనుం డనియె - “దేవ యాద్రోహి మందిరము నే నెఱుంగ 210
నెఱుంగకుండిన నేమి ? యటమీఁద వాని - నెఱుఁగుతెఱుం గెల్ల నేను గావించు
నీవెళోకము మాని విశ్చలదైర్య - భావగుణాస్పదపరుఁడవు గమ్ము
అతిపరాక్రమశాలి యగువారిచేత - హృతకళత్రుఁడ నయ్యు నేనింత వగవ
నాపద యనువార్ధి నాత్మదైర్యంబు - దేవ ! నేడునరుండు దెలిసి మైనందు

మావంటిప్రాకృతమనుజులయట్ల - నీవును శోకింప నీతియె ? దేవ !”

యనుడు నుగ్రివునియాప్తవాక్యములు - విని ధీరుడై రఘువీరుఁ డెంతయును

“ఇంతి వోయినజాడ నెఱిగినపిదప - సంతరంగంబున నడలుచు నునికి

మగపాడి గా” దని మది నిశ్చయించి - జగతీశుఁ డంతట సంతాప ముడిగి

సరసిజాననఁ బూని సాధించుపనికిఁ - బరికించి మును వీని పగదీర్తు ననుచు

మీనాక్షితాడవు సౌమిత్రిచే నిచ్చి - భూనాథుఁ డట నర్కపుత్రు నీక్షించి 220

“యాపదమున నఖఁ డై నట్లు చుట్ట - మాపాటి గానేరఁ డారసి చూడ

గుణపంతుఁ డైనను గుణహీనుఁ డైన-గణియింప నఖఁడె సస్థి యందు బుధులు

గావున నీచెల్చి గలిగిన నాకు - నేవెంటఁ గొడవ లే దిది నిశ్చయంబు

సేపత్నిఁ గైకొని నినుఁ జంపఁ గోరు - పాపాత్ముఁ డగు హరిఁ బరిమార్తు నిపుడు

అన్నదమ్మలమైత్రి నలరుటకంటె - నున్నదా సౌఖ్యమా యొరికెను మాని

యగచరాధిపుఁడ నీయన్నకు నీకుఁ - బగ యైనవిధము దప్పక చెప్పు” మనిన

“నోరామ ! వారికి నొగి నాకు నైన - వైరానుకథనంబు వర్జింతు వినుము

కడఁగి మంథరగిరి కవ్వంబుఁ జేసి - తడయక వాసుకిఁ దరిత్రాడు చేసి

మమ్ము దేవత లెల్ల మన్నన సేయఁ - గ్రమ్మినఁ దెలిసిమై భువభుజాబలము,

వాలియు నేనును వడి నొక్కవంక - వ్రాతి మొకవంక వ్రాలిన వారు 230

సురగరుడోరగాసురసిద్ధసాధ్య - వరు లందఱును క్షీరవారిధిఁ దరువ

గరళంబు పుట్టి లోకము లెల్ల గాల్చు - హరుఁ డదియును ధ్రుంగ నమృతం బినఁగ

అళిరంగ జ్యేష్ఠయు నం దుదయింపఁ - గలిరాజు దానిని కైకొనెఁ బ్రితిఁ

బ్రస్తుతి కెక్కుచు బహుళంబు లైన - వస్తుదయంబు లవ్వారిధిఁ బుట్టెఁ

దమతమకోర్కెకుఁ దగినవస్తువులు - అమరంగఁ గైకొని రందఱు ప్రీతి

నలిఁబుట్టె నైరావతము మేషమహిష - ములు మకరకరేణువులు హయవృషభ

మవి జనియింప నిం ద్రాదిదిక్పతులు - వివిధయానములు గా వేడ్కఁ గైకొనిరి.

మహాసీయసౌభాగ్యమహిమలు తనకు - సహజంబులై లక్ష్మి జనియింపఁ జూచి

యామహాలక్ష్మినారాయణుం డవుడు - కామించి తనదేవి గాఁగఁ గైకొనియె.

జంధ్రుఁడు దేవతాసతు లుదయింప - నందఱిలోఁ దార యనునాతి మాకు 240

దేవత లిచ్చినఁ దివిరి గైకొంటి - మావిధంబున మఱి యందఱుఁ దరువ

జనియించె నమృతంబు సకలదేవతలు - ననురాగమును బొంది యాసుధారసము

కామధేనువు కల్పకము లాదిగాఁగ - సోమునిఁ గొని తమచోటికిఁ జనుచు

నమరులు మమ్మంప నర్థితో వచ్చి - కమనీయపదమునఁ గాంతతోఁ గూడి

కలసి యంటిమి కొంతకాలంబుదనుక - అలరు సుషేణుని యనుఁగుఁగూఁతురును

జెలువొప్పఁ బెండ్లియై చెలఁగు వేడుకల - వలనొప్ప రుమ గూడి వర్తించుచుండ

మాతంద్రి తర్వాత మంత్రులు పెద్ద - యాతఁ డంచును వానరేంద్రవట్టంబు
 వారికిఁ గట్టి రా వాలియు నన్ను - జాల మన్నన చేసి సంప్రీతి నడుప
 నతనికి బంటనై యహరహం జేను - బిత్తునమానుని గాఁగఁ జేర్చి సేవించు
 నీరీతి నన్యోన్యహితులమై మెలఁగ - శ్రీరామ ! యొకనాఁడు చిరవైర మూని 250
 తొడరినకడఁకతో దుండుభి గన్న - గొడుకు మాయావి యఁఁఘెరరాక్షసుఁడు
 నడురేయి కిష్కింధనగరంబు బెదర - వడి నార్చి గర్వపర్వారుఁడై పేర్చి
 యని సేయఁ బిలిచిన నలుక దీపింప - ననుపమజయఁబాలి యగు వారి వెడలి
 ననుఁగూడి యుద్ధనన్నద్ధుఁడై కడఁగి - తనమీఁద నడువ నిద్దఱఁ జూచి వాఁడు

—: వాలి మాయావితో యుద్ధముచేయుట: —

అని సేయ మది భీతుఁ డై పాఱిపోయి - తనగుహఁజొచ్చిన దర్పించి వారి
 యధికగర్వోద్ధతుం డగు వానిఁ బట్టి - వధియించి వత్తు నే వచ్చునందాఁక
 నిచ్చట నేమట కీవు వేతొకఁడు - చొచ్చి రాకుండ నిచ్చో నుండు మనుచు
 గుహవాత నన్నుంచి గుహలోనఁ జొచ్చి - గుహలోన నొకయేఁడు ఘోరయుద్ధంబు
 కడఁకతోఁ జేయ రక్తము వెల్లి వెరిసి - యుడుగక గుహవాత సుబ్బినఁ జూచి
 కనుఁగొని యార్చురాక్షసుని యార్చులను - విని వారి రాక్షసవిభునిచేఁ జచ్చె 260
 నిచ్చట నే నుండు బెఱిగిన వెడలి - వచ్చియదైత్యుండు వధియించు నన్ను
 నని నిశ్చయముచేసి యప్పుడే పోయి - కొనివచ్చి యొకకొండ గుహవాత నునిచి
 యచ్చట వారికి నటఁ దిలోదకము - లిచ్చి కిష్కింధకు నేను వచ్చుటయు
 వాలి వోయినతరువాత నీరాజ్య - పాలనంబున కీవే ప్రాప్తుండ వనుచు
 వదలక మంత్రులు వానరరాజ్య - వదమున ననుఁ దెచ్చి పట్టంబు గట్టి
 వానరకులచక్రవర్తినై యేను - నూని రాజ్యము సేయుచుండితి నంత.
 మనుజేశ ! మఱి వాలి మాయావిఁ జంపి - ననుఁ జీరి చీరి యంతట గుహనేను
 పెనిచి వై చినకొండ పిండిగాఁ దన్ని - చనుదెంచి నే లేమిఁ జాలఁ గోపించి
 కినుకతో మఱి వాలి కిష్కింధఁ జొచ్చి - తనకు నేఁ జేయు వందనము గైకొనక
 “యోరి తమ్ముడవని యూరడి నమ్మి - పోరాడఁ బగరపైఁ బోయినచోట 270
 ననుడించి చనుదెంచి నారాజ్యపదము - గొని ప్రీతినేలుట కూడునే నీకు ?
 కడుఁ బాపబుద్ధివి గావున నిన్ను - దొడరి చంపిన నాకు దోసంబు లేదు.”
 అనవుడు నేవాలి యడుగుల వ్రాలి - వినయంబు భయమును వెలయ నిట్లంటి.
 “నొకయేఁడు మాయావియును మీరుఁ బోరఁ - బ్రకటించి రక్తపూరము గుహవాత
 వెడలిన భయమంది వివరీతబుద్ధి - వడిఁ బాటి యిచటికి వచ్చినఁ జూచి
 రట్టడిమంత్ర లీ రాజ్యంబు నాకు - గట్టి రింతియకాని కపట మే నెఱుఁగ
 నాకు మీయాగమనంబై శోభనము - నీకపిరాజ్యంబు నీవె కైకొనుము

వావిఁ దమ్ముఁడఁ గాని వారిఁ నీకేను - సేవకుండ సుతుండఁ జెప్ప నేమిటికిఁ ?
 గరుణాభ్యః నాయెడఁ గల్గ గల్గినను - గరుణింపు" మనిపెక్కుగతులఁ బ్రార్థింప
 నంతకంతకు మండి యనుజునిపట్ల - నింతేల యని మంత్ర లెంత దెల్పినను 280
 అనయఁడై నావత్నియగురుమఁ బుచ్చు - కొని రాజ్యమును బుచ్చుకొని చంపఁగడఁగె
 వెఱచి యేకాకినై వెనుకొని వారి - తరుమ భూలోక మంతయు నేను దిరిగి
 యేపటి వరతెంచి యిందున్నవాఁడ - నీవర్వతము వారి కెక్కరాకునికి"
 ననిన రాముఁడు వెఱగంది "యీకొండ - యినతనూభవః వారి కెల్లెక్కరాదు ?
 వినుపింపు" మనవుడు వినతుఁడై నిలిచి - యినతనూజుఁడు ప్రీతి నిట్లని పలికెఁ.
 "దొల్ల దుందుభియను దుష్టరాక్షసుఁడు - బల్లదుఁడై వరబలము రుజిల్ల
 ముల్లోకములు తనమొనకు భీతిల్ల - మల్లడియై కారుమహిషమై పోయి
 తఱిమి నముద్రుని తనతోడ ననికి - నఱిమి పిల్చుటయు నయ్యంబుది గలఁగి
 ఘనరత్నకోటలు కానుక లిచ్చి - "తునియక బల్చి నీతోను బోరాడ
 ఘనుఁ డైన వింధ్యాద్రి గాని యేఁ బూని - యని సేయఁజాలఁ బొ" మ్మనిన నేతెంచి
 జంభారిదోస్తంభసంభావితోగ్ర - దంభోశినై శివ్యదర్పభంగముల
 నతులశృంగముల వింధ్యాద్రిఁ బోరాడ - నతిభీతుఁడై పర్యతాధీశఁ డనియె
 "నీసరివాఁడనే నిచ్చి నీతోడ - నోసరింపక పోర నోర్తునే యేను
 నీలోకమున నిన్ను నెదిరి పోరాడ - వాలినభుజశక్తి వారికిఁ గలదు
 బలియుఁడై కిష్కింధ పాలించు నతఁడు - కలహంబుపై వాంఛ గలదేని నీకు.

—: వాలిదుందుభుల యుద్ధము :—

నలఘువిక్రమః యింక నం దేగు" మనినఁ - జెలఁగి రాక్షసుఁడు కిష్కింధ కేతెంచి.
 విలయకాలాభీలవేళ గర్జిల్లు - జలదంబుగతి నార్చి సరిఁ దనతోడ
 నాలంబు సేయ ర"మ్మని తనుఁ బిల్వ - వారి కోపించి వెల్వడి వచ్చి యార్చి
 "దుందుభిగతి మ్రోయు దుందుభిఁ దాకి - యెందుఁ బోవఁగ వచ్చు నింక నీ"కనుచు
 శిలలు పాదపములు చెచ్చెఱు టువ్వి - తల ముష్టిహతులఁ గొందలమందఁ జేయ 300
 వాఁడును వానరేశ్వరునివక్షంబు - వాడికొమ్ములఁ గుమ్మ వారి కోపించి
 అతిఘోరుఁడై పేర్చి యచలంబు వైవ - గతిదప్ప నురికి రక్షసుఁడును వైవ
 గండశైలము బుచ్చి కపిరాజు వైవ - నొందొండఁ గొమ్ముల నోహరించుచును
 అరి గ్రమ్మికొని వారి నదరంబు వ్రేయ - తరిమి వృక్షంబునఁ దరువరుం దదవ
 మాటున నసుర క్రమ్ముట వచ్చితాఁక - మోట తా నెత్తుక మోదె నావారి
 కదిసి కొమ్ములఁ జిమ్మఁ గపిరాజు నిలిచి - కదలనిముష్టివక్త్రంబునఁ బొడువ
 రక్కసుఁ డొడువ మర్కటరాజుఁ బొడువఁ - దక్కక యిరువురు దర్పించి పేర్చి.
 కొనకొని సూతేండ్లు ఘోరయుద్ధంబు - మనువంశవల్లభః మఱి చేసి వారి

క్రేళ్లరికియుఁ బిడికిటఁ దోఁకఁ బట్టి - యెల్లెడఁ గుదియించి యెడవక త్రిప్పి
 వడి దూలి యసురయు వాపోవ వైవఁ - గడఁగి మర్తముఁ గాంచి కడువడిఁ బొడిచి
 బలిమిఁ గొమ్ములు పట్టి పడవైచి చంపి - తలకొన్న లావుమై తన్నెఁ దన్నుటయు
 ముక్కునఁ జెవుల మోమున నెత్తు రొలుక - నక్కులిశాహతి నద్రియ వోరె
 నాయుగ్రదై త్యుహహకశేబరము - పోయి యోజనమాత్రమునఁ దూలి పడియె.
 గై రికినిర్లు రాకారంబు లగుచు - నారక్తకణము లయ్యుద్రిపైఁ బడిన
 నారసి యిచట నిత్యము తపంబున్న - దారుణశక్తి మతంగుఁడు గినిసి
 యీపర్వతము వాలి కెక్కరాకుండ - శాపంబు గావించె జగదేకనాథః
 కాన నీఋశ్యమూకమునందు వెఱవ - కేను గాపుండును నెల్లకాలంబు
 కడగి యీదుండుభిశాయంబుఁ బుచ్చి - పుడమిపై యోజనంబును బాఱవైవ
 వలనైన భుజశక్తి వాలికిఁగాని - తలపోయ నొరులకుఁ దరముగా దధిపః
 గైకొని నీవంతకంచె దూరముగ - నీకశేబర మిప్పు డిట మీటకున్న
 నెనసిన మీసత్వ మిచ్చ నేనమ్మ - ననవుడు రఘురాముఁ డల్లన నవ్వీ
 “యాదుండుభిశరీర మవలీల మీటి - నీదునందేహంబు నేఁడు వాపెదను
 ఇనతనూభవః దాని నేర్పడఁ జూపు” - మనవుడు సుగ్రీవుఁ డర్థితోఁ జూప
 పునమేరుమందరాకార మైయున్నఁ - గని కశేబరము దగ్గరకు నేతెంచి
 గొనకొని దానిఁ గైకొనక నంగుష్ఠ - మునఁ బదియోజనంబులు మీటి వైచెః
 వైచిన రఘురామువరశక్తిపేర్చి - జూచియు నమ్మక సుగ్రీవుఁ డనియె.
 “నెలమిమై నిది వాలి మీఁకెడునాడు - దల మైనరక్తమాంసములతో నుండు
 మనుజేశః నేఁ డస్థిమాత్ర మైయుండుఁ - గని నీవు మీటితి గాక యొక్కింత
 వడిఁ బేర్చి నీలావు వాలిలావునకుఁ - గడునెక్కు డని నమ్మఁగారాదు దేవ
 యతఁ డిదియునుగాక యలవాప్ప మీటు - షీతిధరంబులు పుట్టచెందులమాడ్కి 320
 జతురంబునిధులందు సంధ్యలు ఛార్చి - శితికంఠపదముల శిరమర్థిఁ జేర్చు
 వాయువుకన్న జవంబు హెచ్చుగను - దోయధులన్ని దోడ్తో దాటివచ్చు
 వాలికి నిర్ణరేశ్వరః దంతిహేమ - మాలి కెవ్వరుసాటి మఱి యొండుఁ దినుము
 ధరణీశః యియ్యేడు తాళ్ళను దొల్లి - వరశక్తియు క్తిమై వాలి బిట్టెగని
 కరముల నొక్కటిగాఁ గూడఁ బట్టి - తరమిడి వానివత్తములెల్లఁ ద్రుంచు
 నడరి తాళంబుల నందొక్కతైన - వడిఁ గదల్చఁగ లేరు వానవాదులును
 దలకొని యొకకోల తాళంబు లేడు - నిలువక గాఢిపో నేనితి వేని
 వసుధేశః నీలావు వాలిలావునకు - ననమానగతి కెక్కు డని నమ్మవచ్చు
 ధరణీశః యీసప్తతాళంబులొక్క - శరమునఁ దెగవ్రేయు శౌర్యంబు గలుగు
 పురుషునిచే వాలి పొలియు నటంచు - నరయ నాకు హగుత్తుఁ డనుముని చెప్పె.” 340

వన విని రఘురాముఁ డల్లననన్వి - “వనచరాధిపః తాళ్ల వదలక చూపు”
 మనవుడు సుగ్రీవుఁ డా రాము వేగ - కొనిపోయి యాతాళ్ళగుఱు తెఱిగింప
 నశనిసంకాశమై యనదృశంబైన - నిశితాశ్రు మరివోసి నివుణుండై నృపుఁడు
 ముంచి యొక్కటఁ బంక్తిముఖునాళ్ళతాళ్లు - ద్రెంచినగతిఁ దాళ్లు తెగ నేయుటయును
 నవనిపై వక్రంబులై యున్న తాళ్లు - నవిరతంబుగఁ బడినవి గాడిపాటి
 చేరువ గిరిదాటి చెచ్చెరమీటి - ధారుణి దూరి పాతాళంబుఁజేరి
 యలయక తీవ్రత నమ్మహాశరము - తొలంగక రఘురాము దొనవచ్చిచొచ్చె.
 నతులితం బగు రవ మాకాశవీధి - నతులవిమానంబు నందుండి పలికె,
 “పరమాత్మః యే సురపతికడ నుండు - గరుజావ తనియెడు కన్నికఁ దొల్లి
 నిరతంబు దుర్వాసు నిందించుటయును - గర మల్లి శాపంబు గావించె నిట్టి 350
 రూపమై ధరణీశః రూఢి నీకతన - శాపమోచన మయ్యెఁ జనియెద నింక”
 నని చెప్పి కరుజావ తమరేంద్రపురికిఁ - జనుటయు రఘురాముశరము తా దూఱిఁ
 జొచ్చినఁ గనుఁగొని సుగ్రీవుఁ డప్పు - డచ్చెరువును బొంది యానంద మంది
 “నస్తపాతాళసంస్తమూలములు - సప్తాశ్వమండలాచ్ఛాదిపత్రములు
 నగునస్తపాతాళంబు లత్రమొక్కటనె - తెగనేసె నాడు సందేహంబు వాయు
 వారి రాఘవునిచే వడిఁ జచ్చు నింక - నేఱితి, లోకంబు లేలితిఁ, దార
 నేలితిఁ గపిరాజ్య మే” నని పొంగి - యాలోన కపివీరు లానందమందఁ
 గమలాస్తకులనాథుఁ గాకుత్స్థుఁ జూచి - కమలాస్తనుతుఁ డంతఁ గరములు మొగిచి.
 “దేవః దేవరమూర్తిః దృష్టించి లావు - భావిన పరేనైతిఁ బశుబుద్ధి నైతిః
 నినజుండ నేనుః సీవినవంశభవుఁడః - వని సమబుద్ధివై యపరాధి నైతి. 360
 సీలోకమున కెల్ల నేలిక వీవు - పాలింపు నన్ను నీబంటుగా నేలు
 నాశ్రుఁ దెగటార్చి నారాజ్య మిచ్చి - నాశోక ముడుపవే నరనాథచంద్రః”
 యనవుడు సుగ్రీవు నతికృపాదృష్టిఁ - గనుఁగొని మన్నించి కాకుత్స్థుఁ డనియె.
 “చెచ్చెట నీవు కిష్కింధకుఁ బోయి - యచ్చట వాలితో నని సేయుమండు
 మవలీల నొకకోల నావాలిఁ జంపి - ప్రవిమలకపిరాజ్యపదము నీకిత్తు.
 వెఱవక సుగ్రీవః వేగపా” మ్మనిన - నఱలేనికడఁకతో నప్పు డుప్పొంగి
 నలుఁడు నీలుఁడు సంజనాతనూభవుఁడు - బలియుఁ డాతారుండు బలసి తో నడువ
 నాజికి సన్నద్ధుఁడై బల్లి మెఱసి - రాజిల్లు వెనక నారామలక్ష్మణులు
 వచ్చి కిష్కింధ కవ్వల నున్నవనము - చొచ్చి గూడముగ నచ్చోదన్నుఁ బనుప
 వడిఁ బోయి కిష్కింధవాకిట నిలిచి - యడరి సుగ్రీవుఁ డుదగ్రుండై యాచి 370

—: వాలిసుగ్రీవులు పోరుట :—

తడయక తనతోడఁ దగిలి పోరాడ - వడి నేగుదె మ్మని వాలిఁ బిల్చుటయుఁ

గరిబ్బంహితంబు లాకర్ణించి పెలుచు - గరివైరి కోపించుకరణిఁ గోపించి
 శితికంఠుచరణరాజీవాలి వాలి - కృతబంధరావణగ్రీవాలి యైన
 వాలి సుగ్రీవుని వడి వచ్చి తాతె - వాలిసుగ్రీవు ఎవకవిక్రముల
 చెలరేగి పూర్వపశ్చిమసముద్రములు - బలువిడి పోరాడు భంగిఁ బోరాడ
 సమరూపసమగోప సమజవాదోప - సమసుప్రతాపులై జానుజంఘారు
 జత్రువక్షోనాభి జమనదేశములు - చిత్రవైఖరి నొంది చించి చెండాడ
 నాయెడ ధృతి రాముఁ డమ్ము నందించి - యేయ నుద్యోగించి యిరువురఁ జూచి
 వదనముల్ రఁదనము ల్వాలము ల్బాహు - బుదరంబు లధరంబు లూరులు బరులు
 కక్షము ల్వక్షము ల్కాళ్లును వ్రేళ్లు - వీక్షలు శిక్షలు వేషభాషలును 380
 జెక్కులు ముక్కులు శిరము లంసములు - పక్కలు పిక్కలు పాదయుగ్మములు
 కర్ణము ల్వర్ణము ల్కరము లంగములు - నిర్ణయింపఁగ నొక్క నెరి యైనఁ జూచి
 యేతెరింగునఁ జూడ నిరువురయందు - నీతఁడు సుగ్రీవుఁ డీతఁడు వాలి
 యని యేర్పరింపంగ నలవి గాకున్నఁ - దనలోన వెఱఁగంది దళరథాత్మజుఁడు
 ఎడపక యేసిన యాయమ్ముచేత - తొడిఁబడి యెవ్వండు తుంగునో యనుచు
 నమ్ము విడువకుండె నంత సుగ్రీవుఁ - డిమ్మెయిఁ గడనొచ్చి మేపెల్లఁ బోలిసి
 వలతియై పోరాడు వానికి నోడి - బలమేది యాతని బలుముష్టిహతుల
 సౌలసి నల్గలఁ జూచుచుఁ బాటిపోయి - గుల్లలతిత్తియై కుట్టార్చు లెనఁగ
 “నేల శ్రీరాముని నమ్మి వచ్చితిని ? - నేనేల వాలిని నెదిరించితి నిట ?
 వచ్చితిఁ బదివేలు వచ్చెఁ జాల్నాకు - వచ్చినత్రోవఁ బోవఁగవలె” ననుచు 390
 మెలుకువచెడి తోక మెడమీఁద వైచి - సౌలసి కెలంకులఁ జూచుచుఁ బాటి
 తనముశ్యమాకంబు తడయక యెక్కి - తనమది శోకించుతఱి రాముఁ డరుగ
 నలమువిక్రమధాముఁడగు రాముతోడ - దల వంచుకొని యర్కతనయుఁ డిట్లనియె.
 “వసుధేశ ! నిను నమ్మి వాటితోఁ గదిసి - యసమానబలరూఢి నడరి పోరాడ
 న న్నుపేక్షించితి ; ననుఁ గావవైతి ; - మిన్నక చూచితి ; మేకొనవైతి
 జగతిపై సూర్యవంశంబునఁ బుట్టి - తగునయ్య ; నీకి ట్లవర్తంబు సేయ
 దేవ ! నీనత్యంబు తేజంబు నమ్మి - యే వారిఁ దొడరితి ; నింతియే కాని,
 యతఁ డేద ? నే నేద ? యాహవం బేద ? - బ్రతికి వచ్చుటయేద ? భావించిచూడ
 నేమిభాగ్యముననో యెప్పటియట్ల - రామ ! యీపర్వతాగ్రము చేరఁగలిగె ;
 బగతునిచే భంగపాటు లీరితి - నగుబాటు నొదవె ని న్నమ్మినకతన 400
 దగవును గృపయును దైర్యంబు శక్తి - మిగుల నీయెడఁ జూచి మెచ్చి నమ్మితిని ;”
 అనవుడు “సుగ్రీవ ! యాత్మలో నింత - యనుమానపడ నేల ? యకట ! నావలనఁ
 దప్పు లేకము లేదు దాయకు నిన్ను - నొప్పగింతునె ? విను మొకమాట తెలియ ;

విశ్వమోహనరూపవిఖ్యాతులైన - యశ్వకుమారుల యట్ల యేపట్ల
 వరరూపరేఖలు వారికి నీకు - బెరసిన సమములై భేదింపరాక
 నే నేయ వెఱచితి నిట నమోఘంబు - గాన నీవిధి కీడుగాఁ జూడవలదు ;
 కరమొప్ప నింక నీ గజపుష్పమాల - ధరియించి పోయి యుద్ధము సేయుచుండు
 బెదరక వారిఁ జంపెద నిశ్చయింపు - కదలుము కిష్కింధకడకు నీ" వనుచు
 గాదిలితమ్ముచే గజపుష్పమాల - నాదటఁ దెప్పించి యతనికంతమునఁ
 జొక్కంబుగాఁ జేర్చ సుగ్రీవుఁ డొప్పెఁజుక్కలు పెనఁగొన్న సోముఁడో యనఁగ
 సరిబలాహకతోడిసంధ్యాభ్ర మనఁగ - మెఱసి యంతయుఁ గడుమీఱి యేతేర
 నంతఁ గాకుత్స్థుఁడు ననుజుండు దాను - నంతతంబును యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు
 నలసీలతారాంజనాతసూభవులు - తెలఁకులఁ గొల్వ సుగ్రీవుఁ డొడ్కొనుచు
 నదులు పూపొదలు పున్నాగనారంగ - కదళికానహకారకాంతారములును
 భాసురకైరవ పద్మకల్పార - వాసితబహుసరోవరవిశేషములు
 కాసరకేసరికరివరాహములు - నాభాక్తిఁ గనుఁగొంచు నటఁ బోయిపోయి
 దీపవైశ్యానరతేజులై యొప్పు - సప్తజనాహ్వయసంయమీశ్వరుల
 యాశ్రమ మీక్షించి యంతయుఁ దెలిసి - సుశ్రీమహాత్ముంబు సుగ్రీవుచేత
 బలశాలి యగు వారి పాలించుసిరుల - విలసిల్లుకిష్కింధ వీక్షించి నృపుఁడు
 తొల్లింటిచందాన దుర మొనరింపు - బల్లిదుఁ డగువారిఁ బరిమార్చు ననుచు 420
 గృతమతి నంత సుగ్రీవు మన్నించి - యతనిఁ బొమ్మని పంచి యానమీపమున
 ననుజుఁడు సౌమిత్రి యటు చేరియుండి - మనుజేకుఁ దొకమానిమాటున నుండె.
 నహమాంకునందనుం డంతఁ గిష్కింధ - గుహ లెల్లభేదిల్ల హెచ్చించి యార్చి
 తనతోడ హెరయుద్ధమునకు నింద్ర - తనయుఁ బిల్చుటయు నెంతయు బిట్టు గినిసి
 "మానక వీఁడొక్క మగవాఁడు పోలె - బూనినభుజశక్తిఁ బొంగుచున్నాఁడు
 వీని పైరించుట వెరవుగా దింక - వీనిఁ జంపెద" నని వెన నిశ్చయించి

—: తార సుగ్రీవునితోఁ బోరవడ్డని వారి నడ్డగించుట :—

యతిన త్తజయశాలి యగు వారి వెడలఁ - బలిఁ జూచి వెన నడ్డపడి తార పలికె.
 "దేవేంద్రనందన! దినపజుమీఁద - నేవిచారములేక యేల పోయెదవు ?
 నతఁడు నీతో విప్పు డనిచేసి నొచ్చి - మతి చెడి పాటి క్రమ్ముట వచ్చుటెల్ల
 వెగడినకడిమిమై నీకంటె నెక్కు - డగునహాయములేక యతఁ డిందురాఁడు. 421
 అనిమిషేశ్వరపుత్ర! యదియునుగాక - యెనర నంగదుచేత నొకమాట వింటిఁ
 బనివడి తమతండ్రి పనువునఁ జేసి - వనవాసమున నుండ వచ్చినచోట
 దళరథరాముఁడు తనధర్మపత్ని - దళకంధరునిచేతఁ దాఁ గోలుపోయి
 తనతమ్ముఁడును దాను దడయక వెడక - నని వారు ఋశ్యమూకాద్రికి వచ్చి

పనిగొని సుగ్రీవు బంటుగా నేలి - యని నిన్నుఁజంపెద నని వచ్చినాడు
 ఆరాఘవుడు విష్ణుఁ డంబుజోదరుడు - వైరంబు గొని గెల్వ వశము గా దతని
 వినసుతునకుఁ బ్రీతి వీరాజ్య మిచ్చి - చని నీవు రఘురాము నంది గావించు
 విను మది గాదేని వీర్యంబు విడిచి - మునివృత్తిఁ జని ప్రాణమును గాచికొనుము"
 అని తార పలికిన నావారి గినిసి - "విను నాకు పత్నివై వెఱి పేల యింత ?
 బలశాలి యైనట్టి బలియునినైన - గలన జయంబునేఁ గైకొందుఁ గాని 440
 పరులకు నేనోడఁ బగవాడు వచ్చి - పెరిగి యద్ధమునకుఁ బలిచినచోట
 ధీరత దొఱగి సంధికి నియ్యకొనుట - వీరధర్మము గాదు వెలఁది ! నాకింక
 నలివలోచన ! విను నాయంతవాని - బలియుఁ జేపట్టక పట్టె సుగ్రీవుఁ ;
 గాన రాముడు నీతిగలవాడుగాఁడు - గాన రామునిపొందు గావింపఁ దగదు.
 తెరలి సుగ్రీవుండు దిక్కులేకున్న - నరిగి రామునకు బంపై చేరెఁగాక ;
 నాకేల రాముఁడు ? నాకేల సంధి ? నాకేమిటికి వేఁడ ? నలిదూలి యొకని
 నామహితాత్మకుం డతిధర్మపరుఁడు - రాముఁడు నన్ను నూరక యేల చంపుఁ ?
 బోల వీమాటలు పోయి సుగ్రీవు - వాలాయముగఁ గ్రూరవజ్రప్రహార
 మూలమై యొప్పు నామష్టిపుట్టనల - నేలఁ గూలిచి వత్తు నెమ్మది నుండు."
 మని తార మరలి పొమ్మని వీడుకొలిపి - యనిమిషేశ్వరపుత్రుఁ డగువారి వెడలె 450
 గలఁగొనఁ జుట్టిన కర్మపాశములు - నెలకొని దిగిచిన నిలువ రాకున్న
 వెడలుచందంబున వెరవును లావు - కడిమియుఁ దెంపు సుత్కటముగా వెడలి
 శరధులు గలఁగ భూచక్రంబు వడఁక - గిరు లొడ్డగిల్లఁ గిష్కింధ ఘూర్ణిల్ల
 గర్జించి చనుదెంచి కదిసి సుగ్రీవు - తర్జించి చూచి యుదగ్రుడై పలికె.
 "నాతోడఁ బోరాడి నా కోడిపాటి - యేతెంచితివి యిప్పు డిటు లజ్జమాని.
 యేతెంచితే నేమి యిప్పుడే జముని - వానికి నిను సుబ్రవడియం బొనర్తు
 బెదరక చెదరక బెట్టుబీరములు - వదరక నొక్కింత వడి నిల్వ వాలు.
 నాలంబులో ముష్టిహతి నిన్ను నేల - గూలిచి ప్రాణము ల్గొందు నే" ననుచు
 నుజుమని పిడుగుతో నుల్లసం బాడు - కఱ తై నతనముష్టి గట్టిగాఁ బట్టి
 పరతెంచి పొడిచిన భానుతనూజుఁ - డొరగి నెత్తురు గ్రక్కి యొయ్యనఁ దెలిసి 460
 ధీరుడై నిలిచి గద్దించి యంద్రజుని - కేరడం బాడి సుగ్రీవుఁ డిట్లనియె.
 "నన్నువు నాకుఁ బూజార్లుండ వనుచు - నిన్నాళ్లు సైచితి నింతియే కాని
 విగ్రహంబున కేను వెఱుతునే తొంటి - సుగ్రీవుడను గాను జూచి పోరాడు.
 వారి నిన్నిప్పు డవశ్యంబు చంపి - పాలింతుఁ గపిరాజ్యపదము నే" ననుచుఁ
 గడునల్గి సాలవృక్షము వేగఁ దెచ్చి - వడి నార్చి వైచిన వారి కంపించి
 పుడమిపైఁ బడి మూర్ఛఁ బొంది యొక్కింత - వడిఁ దేరి గర్వదర్శారుడై మిగులు.

ధీరుడై కూరుడై దివిజులుబొంగ - నారవిజుని వైచె నడరిశైలమున
 నదరక సుగ్రీవుఁ డడఁచె వలమునఁ - బదముల నొప్పించె బలియుడై వాలి
 కరనఖంబుల వ్రచ్చెఁ గడఁగి సుగ్రీవుఁ - డురుముష్టి నొప్పించె నుగ్రుడై వాలి
 యంతటఁ దనియక నార్పులు నిగుడ - నంతకంతకు లావు లడరి యివ్వఱును 470
 ఘనపదాపది కచాకచి నఘనఖని - చెనసిముష్టాముష్టి చెలఁగి పోరుచును
 హుమ్మని మ్రోయుచు నూర్పు లొండొండ - గ్రమ్మ నంగముల రక్తంబులుబుచ్చును
 వలము ల్బాహులు వరుస నొండొండఁ - గీలించి పెనఁగుచుఁ గినిసి తాకుచును
 జాయుచు డాయుచు బలిమి నొండొరుల - వేయుచు ద్రోయుచు విపులనత్త్వముల
 దూటుచు దాటుచు దోడ్తోనఁబగలు - చాటుచు మీటుచు సాంద్రమర్కముల
 నిరువురు కడిమిమై నిబ్బంగిఁ బోర - సురలోకనాయకసుతునకు లోగి
 తరణితనూజఁ డత్తఱి జాల నొచ్చి - గరువంబు దక్కి సంగరభూమిఁ జిక్కి
 పెదవులు దడపుచుఁ బెంపెల్లఁ బొలిసి - కుదిసి భీతిల్లి దిక్కులు చూచుచుండె.
 నిగ్రహానుగ్రహనిధి రాముఁ డంత - సుగ్రీవుఁ డలపడ న్నక్కుటఁ జూచి

—: అమోఘాస్త్రముచే వాలి గూలుట :—

యీలోననే వాలి నే నేయకున్న - వాలి సుగ్రీవుని వధియించు ననుచు 480
 జలనిధు లేడును జగము లీరేడు - కలఁగి భూతల మెల్లఁ గడఁగి కంపింప
 గుణనాద మొనరించి కోరి మ్రైఁ బెంచి - తృణముగా దృష్టించి తెగఁదీసి పోసి
 వెన నమోఘాస్త్రంబు వింట నందించి - యనమానబలశాలి యగు వాలి నేపె
 నేయుడు నబ్బాణ మినవహ్నిరుచుల - మాయించి వడి నభోమండలి నిండి
 యురుతరానలకీల లొలుక నొండొండ - గరుడోరగామరగంధర్వు లదరఁ
 దనపుత్ర రక్షింప దాయ శిక్షింప - నినుఁ డిట్టియస్త్రమై యేతెంచె ననఁగఁ
 దపనపుత్రుడ గాన దండధరుండు - కృపఁ దమ్ముడైన సుగ్రీవునిఁ బ్రోవఁ
 దనకేలదండ ముద్గతి వాలిమీఁదఁ - బనిచెనో యన మహాపవనవేగమున
 మరవడి జనుడెంచి యురమున నాటఁ - దరుచరపతి గూలె దర్పంబు దూలి
 కెరలి దిక్కురులతో గిరులతోఁ బెలుచఁ - దరులతో నందంద ధరణి కంపింప 490
 సురము గాడినబాణ ములువడి వెడలి - ధరఁ గాడె నత్తఱి దరుచరేశ్వరుండు
 నవీరశర క్రసిక్తాంగుడై వాలి - యవనిఁ ద్రెళ్ళిన పుష్పితాశోక మనఁగఁ
 బ్రళయ కాలంబునఁ బ్రథ లెల్ల మాని - యిలమీఁద వ్రాలిన యనునిచందమున
 వవకుడై యవనిపై నమ్ముతోనుండ - నవనీకుఁ డగు రాముఁ డటఁ జేర వచ్చె.
 వచ్చిన రఘరాము వాలి వీక్షించి - యిచ్చలోపలికోప మెనఁగ నిట్లనియె.
 “నోరాఘవేశ్వర ! యోరామచంద్ర ! - ధారుణీపై నిన్ను ధర్మాత్మఁ డంద్రు.
 దమమును శమమును దయయు సత్యంబు - నమబుద్ధి నీతియు సౌమనస్యంబు

మొదలై నపద్మజంబులరాశి యగుచు - పొదవిన నీపెంపు పొల్లుగాఁ జేసి
 యెనసి సుగ్రీవుతో నేను బోరాడ - నను నేయనగు నయ్యః నడుఁ జొచ్చి నీవు
 ఏను నీకవకార మెన్నఁడు సేయ - నేను నీకును దోష మిచ్చఁ జింతింప 500
 నీకు శత్రుఁడఁ గాను నీశత్రుఁ గూడ - నీకు శత్రులులేరు నిక్కతు లేనెఱుంగ
 నెఱిగి యుపేక్షింప నిటు సేయఁదగునె ? - నెఱిగియు నెఱుంగవై తినవంశతిలకః
 శరభకంఠీరవ శార్దూలకోల - కరిహరిజాదుల ఖండింపఁ గోరి
 వసుధ రాజులు పేఱు వత్తురుకాక - యెసఁగఁ గోతులఁబట్టి యెందుఁ జంపుదురు ?
 అర్కసూనుఁడు మేము నన్నదమ్ములము - కర్కశముతిఁ బూని గారవం బెడలి
 యధర మేమెఱైన నైతిమి కాక - కడఁగి నీ విటు చంపఁ గారణం బేమి ?
 కుందేలు నుడుమును గూర్చుంబు నేఁదుఁ - బందిసాలువయును భక్త్యముల్ గాని,
 వంచనఁ జంపి యిష్టవగంబుఁ దినరు - పొంచి న న్నిట్లేసి పొలియించి తేల
 మనుజేశః ! యింక నామాంసర క్తంబు - లనుభవింపుము నీవు ననుజుండుఁ గూడి,
 విశదకీర్తుల జగద్విశ్వాతుఁ డైన - దశరథు వసుపున ధర్మంబుపూని 510
 వనములఁ దపసివై వర్తింపవచ్చి - జననాథ ! జీవహింసకు రోయవైతి
 ధరణిపై మే మొక తప్పుచేసినను - భరతుండు తగుఁ గాక పట్టి శిక్షింప
 నీకుఁ గారణమేమి ? నీవు భూపతివె ? - చేకొని యిట్లెల చేసితి నన్ను ?
 నీదేవిఁ గొనిచన్న నీచరావణుని - నాదట సాధింతు నని యేగుదెంచి,
 నను దించి నీవర్కనందనుఁ బట్టి - తనయంబు నీతి జేల్లెతి లోకముల
 నీవార్త నీవు నా కెఱిగించితేని - దేవ ! నీదేవి సాధింపనే యేను ?
 నాతతబలశాలి యై యేగుదెంచి - సీతామహాదేవి చెఱఁగొని చనిన
 వానిని మున్ను నా వాలరోమములఁ - బూని బంధించి యంబుధు లెల్ల ముంచి
 కరుణించి విడిచిన ఘనబాహుశక్తి - సౌరిది లోకములను సుగ్రీవుఁ డెఱుంగుఁ
 బెలుకుర నన్నుఁ జంపెడివాడఁ వకట - బలిమిమైఁ నాదృష్టి పథమున నిల్చి 520
 ననుఁ బేరుకొని పిల్చి నను మందలించి - జననాథ ! కడిమిమైఁ జంపలే వైతి !
 చలము గైకొని డాగి జంపితి నన్ను - దలపోయ నిది రాజధర్మంబె ?" యనిన
 వాలిమాటలు విని వసుధేశుఁ డనియె - "వాలి ! యీమాటలు వలవదు నీకుఁ
 గపివంశమునఁ బుట్టి కవులతోఁ బెరిగి - చవలుఁడవై ధర్మశాస్త్రంబు తెఱుగు
 తెలియక నీవు నాదెనఁ దప్పుమోపి - పలికెద విది ధర్మపద్ధతి గాదు
 నీవన్న పలుకు లన్నిటికి యుక్తముగ - నావాక్యములు కొన్ని నయబుద్ధి వినుము -
 అనుజునిఁ దనుజున్తు నట్లగ్రజుండు - వసుపంగ వలె నంధ్రు మహి ధర్మవిదులు
 ఆమెర దప్పి నీ వపరాధహీనుఁ - డామరసాస్త్రనందనుఁ బురివెడల
 నడఁచి వానిని గోడ లై యొప్పునతని - వడఁతిని రతిఁ బట్టి బల్చి భోగించు

కామాంధుఁ డెందైనఁ గలఁడె ? నీవంటి - పామరుఁ డొక్కఁడు దప్ప జగత్త్రయమున
 నది యటులుండని మృతఁడును నేను - గదిసి సఖ్యము సేయుకతమున నీవు
 జగతిపై నామిత్రశత్రుండ వగుటఁ - దెగి నాకు నిన్ను వధించుట తగవు.
 అకలంకులై వేఁట లాడెడివారు - నొకటి దీమమునొడ్డి యొకటి సేయుదురు,
 ఉరుళక్తి మాటున నుండి వేయుదురు - పరికింప దీనఁ బాపము లేదు నాకుఁ
 గావున కాఖ్యామృగం బగునిన్ను - నేవిధిఁ జంపిన నెగ్గెల కలుగు ?
 చతుర బాహళక్తి జగతి సంతటికిఁ - బతియైన భరతుని పంపున వచ్చి
 దుష్టమృగంబుల దుష్టరాక్షసుల - సృష్టిపై మేము శీఠించుచుండుదుము
 నీ తమ్ముఁ డగువాని నెలఁతఁ గైకొన్న - పాతకుఁడవు గానఁ బట్టి చంపితిని
 రాజదండితుఁడు నారకబాధఁ బొరయఁ - దోజమై గాన నాయుగ్రాస్త్రనిహతి
 మనికీతపడక నిర్వలఁడవై యింక - ననిమిషరాజ్యసౌఖ్యముఁ బొందు మీవు" 540
 అని యొప్ప రఘురాముఁ డాదువాక్యములు - విని వారి కనుమూసి వివకుడై యుండి
 కొంతసేపునకుఁ బేర్కొని రామచంద్రు - నెంతయుఁ గనుఁగొని యిట్లని పలికె.
 "ఓరామ ! గుణధామ ! యుగ్రాంకుధామ - తాదాపానన ! తార నాదేవి
 దేవరకౌర్యంబు దెలిపి నేఁ డనికీ - బోవల దన్న దుర్బుధి పాటించి
 విధివిహితంబున వెనక నే వెడలి - యధిక జన్యమున నిట్లవనివైఁ బడితిఁ
 బడినకోపమున దుర్బాషలు కొన్ని - జడిమి పర్కీతి నింక పైరింపవయ్య !
 తనపాటుచింతింపఁ దారకు వగవఁ - దనయు నంగదునకై తలఁకెడ నధిప !
 వింత కేమగుదురో యింతియు సుతుఁడు - ఇంతటిదురవస్థ యే వచ్చు రెఱుంగ ;"
 నని శోకమోహంబు లనుపయోరాశి - మునిఁగి మూర్ఛిలియుండె మూగచందమున,
 అంతఃపురంబున కాపార్త పోవ - సంతలోఁ దారాదు లైన కామినులు 550
 వారి గూలినమాట వజ్రమై తమదు - వాలుగుండెలు నాట వసుధపైఁ గూలి
 యంతలోఁదెలియుచు హా ! యనివారు - సంతలోఁ దారుచు నచట పోలుచును
 హాయంగదా నేఁడు నావారి దివికిఁ - బోయెఁగదా యంచుఁ బొగులంగఁ గ్రుంగ
 సంగదుఁ డోడ్కొని యతులశోకమునఁ - బొంగియుఁ బొంగి యేడ్పులు నింగి ముట్ట
 వేవేగ కిష్కింధ వెడలి రా నడుమఁ - ద్రోవ వారల నెదుర్కొని కపు లనిరి.
 "వారి రాఘవుచేత వసుధపైఁ గూలె - నేల పోయెదరు ? పోయినఁ బ్రమాదంబు
 రాక మానదు సుమీ ! రామసుగ్రీవు - లేకమై యుంట మీ రెఱుంగరే మొదల ?
 నీయంగదునిఁ బట్టి యేమి సేయుదురో ? - దాయల మది నమ్మఁ దగ దటుకాన

—: తార ప్రలాపించుట :—

నితనిచేఁ గపిరాజ్య మేలింత మింక - మతిమంతు లగు కపు ల్తనకు నున్నారు
 "పోవల" దన్న నప్పుడు తార తగవు - భావించి వెన వారి వలుమాటు దూరి 560

యేటి కంగదుడు ? మీ రేటికి ? రాజ్య - మేటికి ? నాకుఁ బ్రాజ్ఞేశ్వరుఁడైన
 వాలిఁ జూడక"యంచు వారి వారిచి - యాలోనఁ దార తారాధిపవదన
 తనమదిలో వాలిఁ దలపోసి పోసి - ఘనశోకమునఁ జనుఁగవ చూచి చూచి
 యమరేంద్రనుతురాక యల్లంతఁ జూచి - సమకట్టి డాయుచు సత్కీర్తిఁ గోరి
 రాసిగ నాసురరాజేంద్రనుతునిఁ - బాసితి రింక నీపలముచేఁ జేకఁ
 గుడువుఁ డింతటనుండి కుచము లారనుచుఁ - గడునల్కు వెన నుగ్గగతి మోడుకొనుచుఁ
 బుడమి గంపింప నదృశ్యశోక మడర - నెడపక నిబ్బంగి నేతేర తార
 హరముల్ దెగి రాల నలివేణి దూల - భారంపుఁజనుఁగవ పయ్యెడ జార
 నీరజంబునను దేనియ గారినట్లు - తోరమై కన్నీరు దొరుగ నందంద
 బిలువిడి నేతెంచి పవనవేగమున - లలిఁ దూలి పడు పుష్పలతికయుఁ బోలే 570
 నావాలిపైఁ బడి యందఱుఁ బొగుల - లావేది తార ప్రలాపింపఁదొడఁగెఁ,
 "గపికులాధీశ్వర ! కపిరాజచంద్ర ! - కమరాజశేఖర ! కపిసార్వభౌమ !
 నకలనురాసురసంఘంబులందు - నకలంకనత్వండ్ పదిపాద ! నీవు
 అఱిముఱి వింధ్యాద్రు లగు మహాగిరులు - పెఱికి వేఁటాడిన బిరుదవు నీవు
 బలియుఁడై త్రిభువనపాలుఁడై వెలయు - కులకైలభేడికిఁ గొడుకవు నీవు
 కోలంబనునిపేరి క్రూరగంధర్వు - నేలఁ గూల్చిన రణనిపుణుండ వీవు
 నీవు మానవునిచే నీదతఁ బొంది - యీవిధిఁ బడి తింక నేమనఁ గలను ?
 ఇనతనూజుఁడు విన్నునెదుర లావేది - యనిలోన వినుఁ గెత్తు నని రాముఁ దెచ్చె,
 రాముని ననిఁగెల్వ రా దని యంటి - నామాట వినవైతి వామన్నిగొంటి
 వామహాత్ముఁడు విష్ణు పటు పోకు మంటి - భీమశౌర్యుఁ డతండు బిరు దేల యంటి ;
 వినుఁ జంప వచ్చిన నీపాలిమృత్యు - వనక రామునిచేత నారడి పడితి
 వాలసి దేవాసురు లొగిఁ దర్చికర్చి - బలముఱి యటఁ బాయఁబడి యున్నఁజూచి
 యడరి వాసుకి మందరాద్రికిఁ జుట్టి - వడి సముద్రము దీర్చు వరశక్తిపేర్తిఁ
 ద్రిజగంబులందును దీపింపనట్టి - భుజములు పెంధూళి బ్రుంగెనే నేఁడు ?
 అతినత్వుఁ డగు రాక్షసాధీశుఁ బట్టి - ధృతి విలపింప నీదృఢముష్టిఁ గట్టి
 మునుకొని వార్ధల ముంచి ముంచెత్తు - మనవాల మిట ధూళిఁ గలిపెనే నేఁడు ?
 కఱకంతుశ్రీపాదకమలంబుమీఁద - తెఱఁగొప్ప నీమాళి తేటియై వ్రాలు
 వట్టిసీమ స్తకం బకట ! యిచ్చోట - వట్టినేలను గూల వలనె నేమందు ?
 హృదయేళ ! వినుఁ బాసి యే నిల్వఁజాలఁ - గలసి నీవున్న లోకమునకు వత్తు ;
 వేదన విటమీఁద వేగ పాలైతి - నాదిక్కులేమికి నాకేమి వగవః 590
 గోత్రానిందన ! కోరి నీకన్న - పుత్రు నంగదుఁ జూచి పొక్కెదఁ గాని
 దూలికోఁ బాటి నీతోడలపైఁ బొరలు - బాలు నంగదు నేటి పాలింపవయ్యః

యురముపైఁ దొడలపై నుంచి మన్నించి-శిరము మూర్కొని ముద్దుచెక్కిళ్లు పుణికి
కరము ముద్దాడి నీగరాపుఁబట్టి - వరుస నంగదు నేల వారింప వధిపఁ !”

యని ప్రలాపించుచు నతివ సుగ్రీవుఁ - గనుఁగొనివల్కెఁశోకము వెల్లివిరియఁ

“దలకొని వారిముందట నిల్వలేక - పలుమారు దెనచెడి వందవై పాటి

గతిమాలి పోయి రాఘవుఁ దోడితెచ్చి - కృతకజయంబునఁ గిష్కింధఁ గొంటి :

నీకోరిన ట్లయ్యె; నీవగ దీరె - గైకొని భోగింపు కపిరాజ్యవదవి ;

నెడ మాఁలాడ నాయినవంతుతోడఁ - గడు హనుమంతుఁడు గలిగెనే నీకుఁ ?

బలుమాటు బుద్ధులు పరికించి చెప్ప - నల సీలతారు లున్నారటే నీకు ?” 600

నని వల్కి రఘురామ నష్టాక్షి చూచి - “జననాథ! యీవారిఁ జంప నేమిటికి ?

మెఱసి ని నిట్లుచేయ మీతండ్రితోడ - గఱపెనే రఘురామ ! గణుతింప వారి ?

వెరవొప్పు నీరాజ్య విభవంబుగొన్న - భరతుఁడే రఘురామ ! పరికింప వారి ?

చెనఁటియై నీదేవిఁ జెఱగొనిచన్న - దనుజుఁడే రఘురామ ! తలపోయ వారి ?

వారి నకారణ వైరంబుఁ బూని - యేలయ్య ! తెగటార్చి తిప్పంగిఁ గడఁగి ?

నీయట్టిసుకృతికి నీయట్టివతికి - నీయట్టికారుణ్యనిధి కిట్లుతగునె ?

జనకజతోఁ గూడి చనియెనో యెఱుక - మనమైనవిరహాగ్నిఁ గ్రాగెనో యెఱుక ?

భూమీశ ! నేఁడు శాపుణ్య మిట్లుండె - నేమి సేయుదు నింక ? నేమందు విధికి ?

నీవారి నెడఁదాని యే ముండఁజాల ; - దేవ ! నన్నును బట్టి తెగటార్చవయ్య !”

యని యురంబును మోముఁ నందంద మోది - కొనుచు వారిని బేరుకొని ప్రలాపింప

నావేళ హనుమంతుఁ డట తారఁ గదిసి - నీ వెఱుంగని ధర్మనియతులు గలవె ?

యాజి వీరస్వర్గ మందిన వారి - కీజాడ భోకింప నేల ? యీవసులు

దైవయత్నము లంచుఁ దాఁ బలుమాటు - ధీవిచక్షణుఁ డిట్లు తెలుపుచునుండె.

—: వారి సుగ్రీవునకు హేమదామ మిచ్చుట :—

నంతలోఁ గనువిచ్చి యమరెం ప్రతనముఁ - డింతింతయనరాక యింతి భోకింప

నంతకంటెను మించె నంగదువగపు - నంతయు నటుచూచి యర్కజుఁ జూచి

“పూనిరామునిచేత భువనంబు లెఱుంగ - భానుజ ! నేఁడు నీవగ సావ్యమయ్యె ;

క్షితిమీఁద రాజుల కృప నమ్మఁదగదు - మతి నుబ్బి చెడక యేమరక వర్తింపు ;

మడరరామువితోడ నాడినప్రతిస - యెడపక గావింపు మిఱమీఁద నీవు

పాయక నాతోన బలిమి పోరాడి - మాయావి కడిమిపై మడసిన మెచ్చి

పూనినవేడ్కతోఁ బురుహూతుఁ డిచ్చె - మానై నయూహేమమాలిక తొల్లి 620

యిది నీవు ధరియింపు మీకపిరాజ్య - పదమున కిది నీకుఁ బరఁగు చిహ్నంబు

లీయంగదునిశోక మింక వారింపు - నాయట్ల గొనియాడు న న్నటవింపు

మాసుపేణునిపుత్రి యైనయీతార - ధీసార దీనిబుద్ధిని బ్రవర్తిలుము.

ఏను జేసినతప్పు లెల్లను మఱుపు - మూని నామెయిఁ బ్రాణములు నిల్వ వింకఁ
 గైకొనుమీ మాలికారత్న” మనుచు - శోకానతగ్రీవు సుగ్రీవుఁ బిలువ
 నతఁడును రఘురాము నానతి వడసి - యతిభక్తిఁ దాల్చె నాహైమదామంబు.
 అనువొప్ప మఱి వారి యంగదుఁ జూచి - తనమదిలో నున్న దయతోడఁ బలికె
 “నోకుమారక : శోక ముడుగుము నీవు - శోకింప నేటికి సుగ్రీవుఁ డుండ ?
 నలినాస్తనూనుండు నాకంటె నిన్ను - లలిఁ బెంపుతో నుపలాలింపఁగలఁడు
 సుగ్రీవుఁ డెక్కడ ? కూరతఁజూపె - నగ్రణివై యుండు మన్న ! నీ వచట 630
 చిరతరకీర్తులు సిద్ధించు నీకు - నురుతరసౌఖ్యంబు లొగిఁ బొందు నీకుఁ
 బరఁగఁ గిష్కింధకుఁ బట్టంబు గట్టి - యరయుచునుండఁ బుణ్యము సేయనైతి ;
 ననిమిషపురమున కరిగెద నింక” - నని చెప్పి రఘురాము నర్థితోఁ జూచి,
 “యోరామ ! యే నిట్లు లొదవి సుగ్రీవు - తో రాసి పోరాడ నది మధ్యమయ్యె
 నారంగ నంగదుం డబల యేమైన - నేరముల్ చేసిన నేర్పుగాఁ గొనుము
 ఇననుతుతర్వాత నితని రాజుగను - మనువంశతిలకుండ ! మహి నిల్పవలయు,
 వేదశాస్త్రంబుల వెదకి ని న్గన - రాదిమధ్యాంతంబు లవి లేవు నీకుఁ ;
 గను విచ్చి ప్రాణావసానకాలమున - నొనర నా కిదె తోఁచుచున్నాఁడ వీవు :
 అటు పోయె ననియెడి యామూర్తిఁ గంటి - నటుగాన నేను గృతార్థుండ నైతిఁ
 బంకజహితవంశ ! పరమకల్యాణ !-యింకఁ బ్రాణము లుండ వీయమ్మఁ బెఱుకు” 640
 మనిన రామునియాజ్ఞ నాదివ్యశరము - పొలుపొంద నీలుండు పెఱికి వైచుటయు
 గరమొప్పఁ దనబాహ్యగతులు బంధించి - మరలినపవనుతో మనసు సంధించి
 యామెయిఁ బరమమై యింపారు రాము-శ్రీమూర్తి మనములోఁ జెలువొప్పఁజేర్చి
 బ్రహ్మపదానందవరుఁ డైన వారి - బ్రహ్మరంధ్రంబునఁ బ్రాణము ల్విడిచె
 నావేళఁ దారాదు లైన కామినులు - నావారిపైఁ బడి యందంద వగవ
 వంగదసుగ్రీవు లచ్చటిప్లవగ - వుంగవుల్ “హా ! వారి ! పోయితే” యనుచు
 విలపించుచుండ నావేళ సౌమిత్రి - నలినాస్తనుతుని నందఱి విచారింది
 “హనుమంత ! నీవీంక నంబరమాల్య - ఘనగంధసారాదికములు దెప్పింపు
 శిబిరఁ దెప్పింపుము శీఘ్రంబె తార - నిబిడహాఠకరత్ననిర్మితంబుగను”
 అని పంప వారెల్ల నట్ల కావింప - వనవరు లందఱు వచ్చి రచ్చటికి 650
 మఱి తార మొదలైన మగువలయడలు - తెఱఁగొప్ప వారిచె దిననాథసుతుఁడు
 నారోన రఘురాము ననుమతి వడసి - వారికిఁ బరలోకవైదికక్రియలు
 చేసి యాదళరాత్రి శేషకృత్యములు - బాసురగతిఁ దీర్చి పరిశుద్ధిఁ బొంది
 యంగదుండును దాను హనుమదాదులును - నంగతి నారామచంద్రుఁ గాంచుటయు
 విపులసంతోషంబు విలసిల్లి సంతఁ - గపినాయకులకు రాఘవుఁ డిట్లు లనియె.

“మీరింక నాయాజ్ఞ మీఱక పోయి - శ్రీరమ్యముగను కిష్కింధఁ గైసేసి
 స్థిరమైన కపిరాజ్యసింహాసనమునఁ - వరఁగ సుగ్రీవునిఁ బట్టంబుఁ గట్టి
 యొందంగ నంగదు యువరాజ్యపదము-నందఁ బట్టము గట్టుఁ” డని యొప్పుఁ బలుకఁ
 దడయక వానర దండనాయకులు - కడుఁగూడి కిష్కింధ కప్పు డేతెంచి
 నూత్నశృంగార మనోహరాగార - రత్నవిత్తర్దికారమణీయహార 660
 రంగవల్లిహార రంజితద్వార - రంగధ్వజోదార రమ్యపటీర
 నీరహితమార్గ నిరుపమాకార - పౌరసంచార సంభరితంబుగాఁగఁ
 జెలఁగి యాపురము గైసేయించి నగరు - కొలువుకూటంబు మిక్కుట మైన సిరికిఁ
 గారణంబుగ నలంకారం బొనర్చి - వారిధినదనదీవారియు మఱియుఁ
 దగుమంగళద్రవ్యతతులుఁ దెప్పించి ? - మొగి నిండ శుభతూర్యములు మ్రోయుదుండఁ
 బుజ్జ్యాంగనామణు ల్పొలుపొందఁ జాలఁ - బుజ్జ్యాహవాచనపూర్వకంబుగను
 సింహచర్చంబునఁ జిహ్నితందైన - సింహపీఠిని గమిసింహంబు నునిచి
 సురపతిఁ బోలె భాసురలీలఁ బల్లవగ - వరు లభిషేకపూర్వంబుగాఁ గదిసి
 లలితపుణ్యోదయలగ్నంబునందు - బలియు సుగ్రీవునిఁ బట్టంబు గట్టి
 యురునత్తు నంగదు యువరాజ్యమునకుఁ - గరమొప్పుఁ బట్టంబు గట్టిరి ప్రితి 670
 నంగదు యువరాజ్య మందును నిలువఁ - బొంగె వేడుక లంతిపురవరంబునను
 అల నీలతారాంజనాతనూభవులు - కలబంధువులు పొడగనిరి సుగ్రీవు
 వితరవానరనాథు లెల్లఁ గేల్పొగిచి - రతిమోదమునఁ గొనియాడిరి ప్రితి.
 అంత సుగ్రీవుఁ డుదాత్తసంపదల - నెంతయుఁ బెంపొంది యింపు సొంపొంది
 వనచరణలముతో వడి నేగుదెంచి - ఘనరత్నకోటులు కానుక లిచ్చి
 యాదటఁ బెంపొంది యారామచంద్రు - పాదపద్మములకు భక్తితో మ్రొక్కి
 కరములు ముకుళించి కడుఁ బ్రేమ నిలిచి - పరమనష్టదమున భానునందనుఁడు
 “ఇచ్చోట నేటికి నింక నాపురికి - విచ్చేయుదురు గాక : విశ్వలోకేశ :”
 యనవుడు సుగ్రీవు నాననాంబుజము - కనుఁగొని ప్రితి రామవుఁ డిట్లు లనియె.
 “దపనులు పురమునఁ దగదు వర్తింపఁ - దపనజ : కిష్కింధ తగదు; మా కింక 680
 మహిమిఁద నాషాఢమాసంబు వచ్చె; - నహితులపైఁ బోవ ననువుగా దింక
 నానకాలము మాల్యవంతంబునందు - నే నుండఁగలవాఁడ నెబ్బంగి నైన
 ఇనతనూభవ : నీవు నీవానకాల - మొనరఁ గిష్కింధలో నుండుము పోయి
 తలకొని మఱి శరత్కాలంబునందుఁ - బొలుపొందఁ బగరపైఁ బోదము కడఁగి”
 యని చెప్పి మన్నించి యతని వీడ్కొలిపి - యనుజన్తుఁడును దాను వదోపుటఁ బాసి
 —: శ్రీరాములు మాల్యవంతముఁ జేరుట :—
 వసుదేవుఁ డమృతమాల్యవంతంబునందు - గుసుమకోమలి సీతగుణము పాయంబు

ననమానరూపవిలాస మెన్నుచును - అనమానశోకార్తుఁడై యుండె నంత.
 ధరణిజ నెడఁబాసి తలఁకెడురాముఁ - బొరిపొరి దుఃఖము లొడుపుచందమున
 నతీముతీ దివినుండి యంబుజమిత్త - మెఱయనీ కందంద మేఘము లొడఁమె.
 రావణురాజ్యంబు రఘురాముచేత - నీవిధి చలియించు నింక నన్నగిది 690
 నొలసి యొందొండ విద్యున్నికాయములు - జలదంబులందుండి చలియింపఁదొడఁగెఁ
 గైకొని యింక నిక్షేకులవల్లభుఁడు - నాకారిపై దండు నడుచుచున్నాఁడు
 అని సురలకుఁ జెప్ప నరిగెనో ధాత్రి - యన వాయువులఁ దోడ నట దూఁ యెసఁగె.
 నాలంబుతో దైత్యు నణఁగింపు మనుచుఁ - గాలుఁడు తనచేతికాలదండంబుఁ
 బొనర రాముని కిచ్చి పుత్తెంచె ననఁగఁ - దనరార దివి నింద్రధను వొప్పెఁ జూడ.
 నమరులు రామునకై దండువెడలఁ - గొమరార భేరులు హెచ్చించువగిది
 నున్నతధ్వనులతో నొందొండఁ బర్వి - మిన్నెల్ల భేదెల్ల మేఘంబు లుఱిమె.
 నలరుప్రావృట్కూల మఘపురుషుండు - లలిమిఁద నాకాశలక్ష్మితోఁ గదిచు
 నొగి నరు లెగి రాలచున్న ముత్యముల - వగిదిఁ దొల్చినుకులు వడియె నందంద.
 యగవడి చెఱవోయె నని కూఁతుఁ దలఁచి-వగది నిట్టూర్పులు వడిఁ బుచ్చుకరణి 700
 వెఱపున లావులు వెడలె నందంద - ధరణి నెల్లెడల నుదగ్రంబు లగుచుఁ
 జనుదెంచి రామలక్ష్మజవయోదములఁ - గనుఁగొని సురచాతకము లుబ్బువగిది
 గనుఁగొనఁ బర్వెడు ఘనపయోదములఁ - గనుఁగొని దివి చాతకము లుబ్బిదొడగె.
 ధిమిధిమి యనుచు మద్దెల మ్రోయుపాట - లమర నదీమణు లాడుచందమునఁ
 ఘమఘమ మనుచు మేఘుండు గర్జింప - నమరఁ గేకాస్పూర్తి నాడె నెమళ్లు.
 రాక్షసాంగములపై రాముబాణములు - లక్షింపఁ బడు నిట్టిలాగు నన్నట్లు
 పర్వతాగ్రములపై భయదఘోషములు - పర్వి నిర్భాతము ల్వడియె నందందఁ.
 బ్రకటంబుగా దైత్యవతి మేనిమాంస - శకలంబు లిటు రణస్థలి నిండు ననిన
 పరుసున నింద్రగోపము లంతకంత - నరుణారుణంబులై యవనిపైఁ బడియె.
 రావణుఁ జంపుచో రఘురాముమీఁద - దేవత ల్లలలచి దివ్యపుష్పములు 710
 నెడనెడ వర్షింతు రీక్రియ ననిన - వడుపున మహి రాలె వర్షోపలములు.
 రావణుక్రిపరంపర లణఁగి - పోవు నిం కిట రామభూపాలుచేత
 ననినచందమున రాయంచలపిండు - చని క్రొంచగిరిమీఁదఁ జయ్యన నడచె.
 ననిమొనఁ దనపుత్రుడై న సుగ్రీవుఁ - డనిమిషాధిపనూను నకటఁ చంపించె
 నలుగు నాపై నింద్రుఁ డని సూర్యుఁ డున్న - బలితంపు కో టన్న పరివేష మొనరె
 గుదియని కడఁకతో గోది యాకాశ - నది నాడఁబోయిన నాగకన్యలు
 చని చని మగుడ రసాతలంబునకుఁ - జనుదెంచుగతి వర్షజలధార లమరె.
 వాసిగాఁ దమకు జీవనము లవ్వారి - గా నమర్పించిన ఘనుని వేనోళ్లఁ

బొగడుచందమున నద్భుతవృత్తిభేద - మనుచు మండూకంబు లఱచె నందంద.
 వలయమేఘములు ప్రావృద్వధూమణికః - గలయ మైః బూసిన కస్తూరి యనఁగ 720.
 ధరణి నెల్లెడలను దనువు సౌంపెక్కి - పరఁగ నీలచ్ఛాయ పంక మొప్పారు
 వారాశి నొడఁగూడి వల నేది రాము - ఘోరబాణాగ్నిఁ గ్రగుట విచారించి
 చఱచి పో వెఱచిన చాడ్చున వరద - లఱిముఠిఁ జెఱుపుల నందంద నిలిచె.
 లోకకంటకదైత్యు లోఁబెట్టు కొంటి - గాకుత్స్థఁ డిది నిన్ను ఖండించు ననుచు
 నుడిఁబడి మొఱవెట్టుచును భానుకరణి - వడి మ్రోయుచును జొచ్చె వారి పెన్నదుల.
 సంత వానలు వెల్పె నవనిపై నపుడు - సంతత దివి నున్న యభ్రము ల్నిరిసెఁ
 దెలివొంది కిరణము ర్దిశ లెల్ల నిండె - జెలువొంద రవి ప్రకాశించె లోకముల
 ధరణి నిష్పంకమై తనరె నెంతయును - గరమొప్పు గోలఁకులఁ గమలంబు లమరె.
 గూలము ల్దదకరుల్ గుచ్చి గోరాడె - రేలు నక్షత్రచంద్రికలు పెంపారె
 వచ్చె నంచలు సరోవనికిఁ గాపురము-మెచ్చెఁ దామరతూండ్లు మెలఁత లుల్లమున 730.
 చెఱుకు రాజనమును చేనులపంట - తఱు చయ్యె వృషభయాథము రంకె ప్రేసె.
 గలక సంతయుఁ బాసి కనుపట్టె జలము - ఇలఁ దెరువరులకు నిచ్చె సౌఖ్యంబు.
 చదల నిర్జలములై జలదంబు లొప్పె - నడు లెల నింకి కాలృడలయ్యె సంత.
 అటమున్నె హనుమంతుఁ డర్కజుఁ గదిసి - “యట శారదాగమం బేతెంచె నింక
 శ్రీరామకార్యంబు సేయంగవలయు - వారు వీ రన తెల్ల వానరాధిపుల
 రప్పింపు” మనపుడు రవిసూనుఁ డలరి - యప్పుడే పడవాలుఁడగు నీలుఁ బిలచి
 “వివిధపర్యవసరిద్వీపాధిపతుల - ప్లవగగోలాంగూలభల్లూకపతుల
 రావింపు మొకఁ డైన రాకున్న నాజ్ఞ - కావింపు” మని యచ్చెఁ గడఁకమై నిచట
 తమ్ముఁడు చెయ్యూత తనతార్తి కొనఁగ - క్రమ్మినవగ వానకాలంబు గడపి
 రామభూవరుఁడు శరత్కాల మైనఁ - గోమలిఁ జింతించి కోర్కులు మెదలి 740.
 మదనాతురుండునై మదిఁ జాల భ్రమసి - యుదయాద్రిపై నున్న యుడురాజుఁ జూచి
 “యిదియేమి యత్పాతః మిది యేమి చందః-మిదియేమి యీరాత్రియనుఁ డేల పొడిచెః
 నామేనితాప మిన్నడి గాఁగఁ జొచ్చె - సౌమిత్రి! నను తరుచ్ఛాయలఁ జేర్చు”
 మనినఁ “జంధుఁడు గాని యర్కుండు గాఁడు-జననాథ! హరిణలాంఛన మదె చూడు.”
 మని లక్షణుఁడు పల్క - హరిణాక్షి పోయె - నని సీతఁ బేర్కొని యతిమూర్ఖుఁ బోవ
 దశరథాత్మజునకుఁ దమ్ముఁ డాలోన - శిశిరోపచారము లేసి తేచ్చుటయు
 మఱి వివేకము లూని మనుజునల్లభుఁడు - “తఱి లంకపై నింక దండె త్రవలయు
 సౌమిత్రి! చూచితె జలజా వ్రసూనుఁ - డేమని భాపించె ? నే మని పోయె ?
 వానకాలముఁ బుచ్చి వచ్చెద ననియె - వానకాలము వోయె వచ్చుట లేదు
 ఒడవి నాచేసిన యుపకార మెల్ల - మదిలోన మఱచి యున్నట్లుఁ డై వాఁడు. 750.

తారతో రతికేళి దగిలి యున్నాడో ? - యా రాజ్యమున మత్తుడై యున్నవాడో
కాకున్న మత్కార్యగతులు భావింపఁ - డీ కృతఘ్నత కోర్చి యేటికిఁ దడయ ?
మతి సువకారంబు మఱచినవాడు - ప్రతిన దప్పినవాడు పాడిమై తనదు
చెలికానికార్యంబు సేయనివాడు - తలపోయ మానవాధముఁ డంద్రు బుధులు.
అలవుమై నటఁ బోయి యర్కజుఁ బిలువు - విలిచిన రానని బిరు దాడెనేని ?

—: లక్ష్మణుఁడు కీర్తిష్కంధకుఁ జోవుట :—

యని వారిఁ జంపిన య మ్మైందు బోయె - నని రమ్మ పొమ్మన్న నన్నకు మ్రొక్కి
కనుఁగవఁ బ్రళయగ్నికణములు దొలుఁగ - ఘనశరచాపముల్ గైకొని వెడలె.
నేల యల్లలనాడ నిడుజంగ లిడుచు - గాలివేగమున వృక్షములెల్లఁ గూల
కృతమతి నటఁబోయి కీర్తిష్కంధఁ జేరి - యతిభీతులై కపు లందందఁ బరఁగ
నా పురద్వారస్థులగు కపు లప్పు - డేవఱతెంచి వీఁ డెవ్వఁడో యనుచుఁ 760
గోట వాకిట్ల గ్రక్కున నేసి ప్లవగ - కోటి గావలి పెట్టి కోరి యత్రైఱుగు
వడ్డి రాజు కెఱిగింపవలె నని వారు - కడుభీతులై పాటి కరములు మొగిచి
వడ్డి తారపరిచాఁవనికలతోడఁ - దడయ కాచంద మంతయుఁ దెల్పి వారు
ఇది వేళ గా దన్న నెలమి నంగదుని - గదిసి సాగిరి మ్రొక్కి కరములు మొగిచి
“వినవయ్య ! యువరాజ ! విభ్రాతతేజ ! - మనవీటివాకిట మౌనివేషంబు
గనుపడ జడలు వల్కలములు దాల్చి - తనకేల బాణకోదండము ల్పూని
యొకఁ డింతకునిఁ బోలి యున్నాడు వచ్చి-యకలంకనత్వఁడై ” యనిన నంగదుఁడు
నారాముననుజన్తుఁ డని నిశ్చయించి - తారాతనూజుఁడు తడయక వచ్చి
సౌమిత్రి పొడఁగన్న చండకోపమున - దామరసాస్త్రసందనున కంగదుఁడు
నారాక చెపు మన నతఁడును బోయి - మారవికారాభిమగ్నుడై మిగుల 770
గారవంబునఁ జేరి కరవల్లవముల - నా రుమనతీయంపు లల్లనఁ బినుక
తారామృదూరులు తలగడ గాఁగ - మారక సుఖియించుచున్న స్రగీవుఁ
గనుఁగొని “వాడె లక్ష్మణుఁ డున్నవాడు - మనవీటివాకిట మండుచు” ననిన
మది సంశయించుచు మంత్రులఁ బిలిచి - “యది యేమి ? సౌమిత్రి ! హితమైతి దప్పి
యారీతి వచ్చుట కేమి కారణము ? నేరము నావల్ల నెమకిన లేదు ;”
అని వితర్కింపఁగా నాంజనేయుండు - దిననాథసుతుతోడఁ దెలియ నిట్లనియె.
“అ మహేంద్రకుమారు ననిఁ గూల్చి నీకు - నీమాడ్కి కపిరాజ్య మిచ్చినయట్టి
రామునికార్య మారడిపుచ్చి యిట్లు - కామోపభోగసౌఖ్యంబులఁ బొదలి
యందురే ? యందుకై యు గ్రభావమున - సందేహ మేటికి సౌమిత్రి యిటుకు
వచ్చినాఁ డమ్మేటి వాకిట నుండ - వచ్చునే లోకైకవంధ్యుఁ డా ఘనుఁడు 780
రావింపు సేవింపు రాముకార్యంబు - గావింపు భావింపు కడఁగి నీప్రతిన”

నా నిని యారవిందనుం డట్ల - రావింపఁ బించిన రామానుజుండు
భర్తగోపురహర్ష్యపటలంబు విశ్వ - కర్తనిర్మితచిత్రకౌశలంబు
తైలానతైలసంకాశపౌధంబు - కేశీనరోవరాంకితవనాంతరము
దేవగంధర్వావతీర్ణప్రవంగ - సేవితాగ్రంబు కిష్కింధపురంబు
చొచ్చి యవోచ్చి విస్తులవస్తుమహిమ - కచ్చెరువందుచు నటఁ బోయి పోయి
ఇంద్రగేహముతోడ నెనయైన చాన - రేంద్రగేహము పొచ్చి హెచ్చినకినుక
సచ్చరకొమరల నందచందములు - మెచ్చని మెలఁతల మిసిమిపాటలను
వారి పీఠావేణువాద్యమృదంగ - భూరిభూషణరవస్ఫూర్తియు వినుచు
నంతకాకారుడై యతికోపుఁ డగుచు - నంతఃపురద్వార మటు చేరి నిలువ 790
నా రాక విని యొంటిఁ దా రాక యపుడు - తారాసమేతుడై తడయక వచ్చి
యతనికోపంబును నతనిరూపంబు - నతిభీతిఁ గనుఁగొంచు నర్కనందనుఁడు
అలరెడుభక్తిమై నడుగుల కెరఁగి - వలయునర్చనము లీవచ్చినఁ జూచి
“యోరి : రామద్రోహి ! యోరి : కృతఘ్ను ! - యోరి : నీయర్చన లుచితమే నాకు ?
జానకీవతితోడ సత్కాత్మతోడ - వానకాలముఁ బుచ్చి వచ్చెద నంటి
రావైతి తప్పితి రఘురామునాజ్ఞ - భావింపలే వైతి పరిగుడ్డి వైతి
వాలిఁ జంపిన రామవసుదేకుళరము - కాలాగ్నికణములు గ్రక్కుచున్నదియు
నిను నీటు సేయక నిలుచునే యింక - వనచరాధమ : చెట్టివాడవై చెడితి”
ననిన తారాదేవి యతిభీతిఁ బొంది - “యనఘ : మీదానుఁ డి యర్కనందనుఁడు
ఈరాజ్యసంపద లీ భోగకోటు - లారయ మీ రిచ్చినవియె యీతనికి : 800
మీరు పెట్టినచెట్టు మిహిరనందనుఁడు - వైరంబునకు నెంతవాఁడు మీ కతఁడు ?
రణవిఠారదుడైన రామునియాజ్ఞ - గణుతింపకున్నాఁడు గా యర్కసుతుఁడు,
పొలుపొందఁ గార్తిక పున్నమనాటి కిలఁమీఁదఁ గపిసేన నెల్లను గూర్చు
బడవాలు నీలునిఁ బించి తాఁ బోదు - నడరెడుప్రేమతో నని యున్నవాఁడు
గాఁడు రామద్రోహి గాఁ డనత్యుండు - గాఁడు కృతఘ్నుండు గాన మీ రితనిఁ

—: లక్ష్మణుండు సుగ్రీవుని మన్నించుట :—

గరుణింపు” మనవుడు కలువంబు దక్కి - నరనాథసుతుఁ డర్చనములు గైకొనియె.
గైకొన్నపిమ్మటఁ గనకపీఠమున - రాకొమారుని నుంచి రవితనూభవుఁడు
తదనుజ్ఞఁ గైకొని తాను గూర్చుండి - మృదుమధురోక్తుల ముద మొప్పుఁ బలికె.
“పౌమిత్రి : రాఘవ ! స్వామికార్యంబు - నే మఱతునె ? యిపు డెల్లవానరులఁ
దెచ్చెద వైదేహి దిక్కుల వెదుకఁ - బుచ్చెద వచ్చెదఁ బొందు మీవెనుక 810
ఘోశరంబున వాలి యిలమీఁద వ్రాలె - నేశరంబునఁ గూలె నేడుతాళములు
నారంబే చాల్చ నఖిలదానవుల - నాశంబు నొందింప నాతి సాదింప

నై నను రఘురాము నతిభక్తిఁ గొలిచి - యేను కీర్తులకెల్ల నెక్కుడై పొలుతు.”
 నని పల్కి హనుమంతు నతినీతిమంతుఁ - గనుఁగొని మనవీరుఁ గల కపికోటి
 చాటించి వెడలింపు నమకట్టి కవులఁ - బాటించి యెడసేయఁ బాడి గా దింక
 మన మిప్పు డారామమనుజేకుఁ గానఁ - జనవలె” నని పల్కి సంభ్రమం బెనఁగఁ
 దరణి నందనుఁ డంత తారాదినతుల - వెరవొప్పు నప్పుడు వీడ్కొని వచ్చి
 కలయ దిక్కుల నున్న కపిముఖ్యవతుల - బలములఁ బిలుపించి పయనంబు చేసి
 మేదిసీభాగంబు మిన్నును దిశలు - భేదిల్లఁ బ్రస్తానభేరి వేయించి
 ప్రబలకాంచనరత్నరమ్య మౌ యొక్క - శిబికపై లక్షణుఁ జెలిమి నెక్కించి 820
 చామరద్వయనితచ్చత్రదిహ్నములు - నామహాత్మునిమ్రోల నరుగ నేమించి
 నబలుఁడై తానును సౌమిత్రివేసుక - శిబిక యొక్కటి యొక్క చిత్రవైఖరిని
 ముందుగా శుభతూర్యములు భోరుకలుగ - గ్రందుగా వందిమాగధనుతు చౌలఁగ
 నెడ నెడఁ గపినాథు లేతెంచి తన్నుఁ - బొడఁగన నుడుగణస్ఫురితేందుపగిది
 నకలవానరవీరసైన్యనన్నాహ - మకలంకమై యొప్పు నప్పుడే కదలి
 యరుదై నపేర్చితో నవని గంపింపఁ - గరము సొంపెక్కి లక్షణుఁ గొల్చి నడచె.
 అట మాల్యవంతంబునం దున్న రాముఁ - డట మ్రోయు కలకలం బిప్పు డాలించి
 యువె వచ్చెఁ గపిసేన లని కోప ముడిగి - రవితనూజునిమీఁద రాగిల్లుచుండె.
 అందమై మణికాంచనాచితంబైన - యాందోకాద్వయం బిల్లంత డిగ్గి
 తామరసాస్త్రనందనుఁడు సంప్రీతి - సౌమిత్రియును దానుఁ జనుదెంచి మ్రొక్కి 830
 యవిరళం బగు భక్తి హస్తముల్ మొగిచి - యవనివల్లభున కిట్లనియె నర్కజుఁడు.
 “దేవ ! సేనలఁ బిల్వ దెనలకుఁ బంపి - వావిరి వివి గూడి వచ్చునందాఁక
 దండెత్తి యిటకు రాఁ దదనీతిఁ గాని - యొందొకవెంటమై యున్నాఁడఁ గాను”
 అనిన నర్కజు రాముఁ డతికృపాదృష్టి - గనుఁగొని మన్నించెఁ గడఁకతో నంతఁ
 గైలాసగిరియందుఁ గనకాద్రియందు - నీలాచలమునందు నిషధాద్రియందు
 ద్రోణాచలమునందుఁ దుహినాద్రియందు - శోణాచలమునందు సోమాద్రియందు
 వృషభాచలమునందు వింధ్యాద్రియందు - ఋషభాచలమునందు ఋజేద్రియందుఁ
 బారియాత్రమునందుఁ బ్రాగ్గిరియందుఁ - ఆరత్నగిరియందు నస్త్రాద్రియందు
 మలయాచలమునందు మంథాద్రియందు - గలగ్గొని వర్తింపు ఘనబాహుబలులు
 పవమానసూనుండు పనసుఁ డంగదుఁడు - గవయుండు నీలుండు గంధమాదనుఁడు
 పావకాక్షుఁడు కాలపాకుఁ డుగ్రధనుఁ - డావేగదర్శియు నగ్గవాతీండు
 నలుఁడు మైందుఁడు మహానాథుండు ధూమ్రుఁ - డలముండు జంఘాళి యగ్గిరిభేది
 సుముఖుండు కేసరి జ్యోతిర్ముఖుండు - విముఖుండు తారుండు వినతుండు గజాఁడు
 జాంబవంతుండును సంపాతి రంభుఁ - డంబురాశితనూజుఁ డగు సుషేణుండు

శతబలి హరుఁడును సన్నాథుఁ లనఁగ - నతివీరవరులు వీరాదిగాఁ గవులు
 తమసుతుల్ తమహితుల్ తమసహోదరులు - తమచుట్టములు తాము దట్టమై కూడి
 యివి పదు లివి నూలు లివి వేలు లక్ష - లివి కోటు లవ్వల నివి శతకోటు
 లనరాక పద్మ మహాపద్మ ఖర్వ - మనఁగఁ బరిష్కనసంఖ్య లన్నియుఁ గడచి
 యెలమి సొంపున నేల యీనినయట్లు - చెలఁగి యేదిక్కు చూచిన వెల్లివిరిసి
 యీమెయి కొలఁదిగా కేపు దీపించి - భూమియు నాకసంబును నిండఁ గప్పి 850
 కర ముగ్ధగతిఁ గ్రాలు కాలదండముల - వరుసను దీపించు బాహుదండములు
 కెడఁబేర్చు బడవాగ్నికీలలఁ బోలి - వడిఁ బిర్వి దివి రాయు వాలపాశములు
 పొరిపొరిఁ గలాభ్రముల కాంతు లనఁగ - నురువడి మైఁగ్రాలు నుగ్రదంష్ట్రములు
 అలరెడు వ్రశయకాలాదిత్యబింబ - ములఁ బోలి మందెడు ముఖగహ్వరములు
 లోలాబ్ధివిపులకల్లోలఘోషములఁ - బోలి ఘోషించు నార్కులు వెల్లి విరియ
 బలములతోఁ గూడ స్లవగవల్లభులు - కలగొన వచ్చు నగ్గలికలు చూచి
 యిచ్చలోపల నవ్వు డిజ్జెకుకులుఁడు - నచ్చెరువడి చూచి హర్షించుచుండె.
 ఆవేశ సుగ్రీవుఁ డధిపతిఁ జూచి “దేవ ! నాసేన లేతెంచుచందంబు
 లవధరించితిరె ? వీరం దొక్కరొకరు - తివిరి మీపనులు సాధింప నోవుదురు.”
 అని చెప్పి వారల యలపుల పేళ్లు - జననముల్ జాతులు సత్త్వసంపదలు 860
 తనువులు వర్ణము ల్తగు భోజనంబు - యను కులదేశంబు లోలి వర్ణించి
 “బడవాగ్నిముఖమునఁ బడియున్నవైన - గడువేగఁ జని యుగ్రగతి మొప్పుమిగిలి
 వడఁ బేర్చి యార్చి దుర్వారులై కదిసి - పుడమియు నభము నట్టులు చొచ్చియైన
 నట మృత్యువక్త్రంబునం దున్నవైన - నెట నందుఁబోరాని యెందున్న వైన
 నావానరాధీశులం దొక్క రొకరు - దేవి నీదేవి వై దేహిఁ దెచ్చెదరు.
 ఆనతి యి”మ్మన్న నర్కజుఁ దిగిచి - బూనాథుఁ డాదరంబునఁ గొంగిలించి
 “బలసంపదలయందు భానుజః నీకుఁ - దలపోయ మఱి యసాధ్యము తెందుఁ గలవుఁ
 పూని నీపౌరుషంబులు చూచి కాక - యేనేలఁ గైకొందు నిటఁ గ్రిందు నిన్ను”
 అని పల్కి “వై దేహి నరసిరాఁ బనుపు” - మనవుడు హర్షించి యర్కనందనుఁడు

—: వానరవీరుల సీతను వెదకఁ బంపుట :—

ఒనర నుత్తమమైన యొకలగ్నమందు - వినతుఁ డ న్వానరవీరునిఁ బిలిచి 870
 “యేవంక నెచ్చోట నెందు నేమటక - వీవు సేనలఁ గూడి నెఱిఁ దూర్పు నడచి
 యా మహీతనయ నయ్యమునలో వెదకి - యామినిగిరిఁ జూచి యటమీఁదఁ బోయి
 సురనదిలోఁ జూచి శోజనదంబు - కరమర్థి నరసి యాకాశికి వెదకి
 యల సరస్వతిఁ జూచి యట సింధు వరసి - పొలుచుపొంద్ర విదేహభూములు వెదకి
 మాళవ కోసల మాగధ బ్రహ్మ - మాలాఖ్యతైలంబు మైథిలి నరసి

జలధితీరముఁ జూచి చని మందరాద్రి - నిలయకిరాతుల నిలయము రైవదకి
 తివుటమై నట నవద్వీపంబుఁ గడచి - యవల జంబూద్వీప మటమీద దాటి
 చెచ్చెర నటఁ బోయి శీతాద్రి వెదకి - యబ్బోటఁ గాకోల మను మడుఁ గరసి
 తనరు లోహితసముద్రము దాటి పోయి - చని కూటకాల్పలిచ్చాయల నరసి
 మఱి వోయి గరుడాశ్రమంబున వెదకి - వరలు గోశృంగపర్వతము శోధించి 880
 అందలి శృంగంబు లందు వర్తించుచు - మదము క్తరాక్షసమండలి నరసి
 యట దుగ్ధసాగర మవలీలఁ గడచి - యట సుదర్శన మను నద్రిలో వెదకి
 వలనొప్ప శుద్ధార్ద్రసము దాటి పోయి - బలువైన జాతరూపశిలాద్రి వెదకి
 యందు వేదలలతో నాసీనుడైన - యిందువర్ణు ననంత నీక్షించి మ్రొక్కి
 యొగిఁ బదునాల్పవేయొజసంబులకు - మిగిలి యవ్వల నున్న మేరువు వెదకి
 యా మేరుగిరిచుట్టు నర్కుని కెరఁగి - యామెయి వాలఖిల్యాదుఁ కెరఁగి
 యావల సుదయాదియందు శోధించి - రావణునిలయ మారసి వార్తఁ దెండు
 రవిలేనియంధకారము గ్రమ్మకతన - భువిలోన నవ్వలి ఖాము లే నెఱుంగ
 నిపుడే నీ ఁటఁ బోయి నెలలోన రమ్మ - నవమతి రాకున్న నాజ్ఞఁ గావించు”
 నాపుడు లక్ష్మీవానరులతోఁగూడ - వేవేగ వినతుండు వెదలఁ దూర్పునకు. 890
 నినతిసూభవుఁ డత హితశీలు నీలు - మానుషంతు నంగదు నట జాంబవంతు
 గజా గంధమాదను గవయు నివాళు - విజయుని మైందుని ద్వివిధుని తారుఁ
 దగఁ బిట్టి “మరింత ఁక్షిణంబునకుఁ - దగు వానరులఁ గొంపఁ దడయక పోయి
 యరిలి వింధ్యాద్రి యాదిగా వొడరు - నర్హదయు చళార్జునగరంబు వెదకి
 దండకారణ్యంబు తిప్పక వెదకి - దండిగా నవల గోదావరి నరసి
 వలనొప్ప నట వేత్రవతిలోన వెదకి - నెలకొని కాశీంగనిషధదేశముల
 నారసి కర్ణాటకాంధచోళేంద్ర - చేరకేరళపాండ్యసీమల నెల్ల
 నరసి యష్టలయాద్రి నరసి కావేరి - నరసి యగస్త్యనియాశ్రమం బరసి
 యష్టహాత్తునిఁ గాంచి యతనియనుజ్ఞ - నెమ్మిత్తో దామపర్ణినది దాటి
 జలధివేలాననల్లలముల వెదకి - పొలుపొందు నాహేమపురములో వెదకి 900
 యెడిరిన కడక మహేంద్రాద్రియందు - వెదకి యవ్వల నున్న వృషభాద్రిఁ జూచి
 యావలఁ బుష్పాద్రియందు శోధించి - క్రేవ గుంజర మను గిరిఁ బరీక్షించి
 యచటి యగస్త్యగేహము విశ్వకర్త - రచితమై తగు నందు రమణి శోధించి
 యంజనానది దాటి యవ్వల మణుల - రంజిల్లు ఫణులచే రక్షింపఁబడిన
 పదలక యాభోగవతిలోన వెదకి - వెదకి యవ్వల నున్న విషమాబ్ధి కరిగి
 యందుపై గంధర్వు లప్పర ల్పరలు - నుందు రాచోటుల నోడక వెదకి
 తలఁగక యరిగి వైతరణి లంఘించి - పొలుచు వైవస్వతుపురమున కరిగి

యందు నానమవర్తియనుమతి వడసి - పొందుగాఁ బిల్వలోకమును గలయంగ
వెదకి సీతాదేవివృత్తాంత మరసి - పదిలులై నెలలోన ప్రతివార్తఁ దెండు.

అవలఁ “నందకారావృతం బగుట - దేవతలకు నైనఁ దీటు దం దరుగ” 910

ననిన నాకపినాథు లందఱుఁ గూడి - యనుమోదరసవార్షియందు నోలాడి

దిననాథతేజాఁడై దీపించు రామ - జననాథుతో తమసత్త్వము లైఱసి

“జానకి నెబ్బంగి సాధించికాని - మానవేశ్వర ! రిత్త మగిడి రా మేము”

అని పల్క రాముఁ డాహనుమంతుఁ జూచి - యనువుగా భావికార్యము నిశ్చయించి.

—: శ్రీ రాములు హనుమంతునిచేత తనముద్రిక నిచ్చుట :—

తనదయాదృష్టి యాతనిమీఁద నుంచి - “యనిలజ ! యిందు ర” మ్మని చేరఁబిలిచి.

జనకజఁ గనుఁగొనఁ జాలుదు వీవె - యనమ ! నీచేతఁ గార్యము నిర్వహించు

నీ వంతవాఁడవు నీదాహుబలము - భావింప నట్టిదె పవమానతనయ !

యిదె నాదు ముద్రిక యిది సీత కిచ్చి - సుదతిచిత్తములోని శోకంబు మాన్చి

సీతకు మే మున్న సేమంబు చెప్పి - సీతసేమముఁ గొంచు శీఘ్రుండె రమ్ము ;”

అని ముద్రి కిచ్చిన ననిలనందనుఁడు - తన మస్తకంబున ధరియించి మించె 920

దనరార సుదయాద్రి తనదుశృంగమున - దినమణిఁ దాల్చి యెంతే నొప్పుకరణి

నంత నా హనుమంతుఁ డానంద మంది - గంతులు వ్రేయుచుఁ గరములు మొగిచి

“యినకులాధీశ్వర ! యెంతద వైనఁ - జని సీతయున్నెడ సాధించి వత్తు

సోమసూర్యులఁబట్టి శోధించి యైన - భూమియు నభము నబ్దులఁ జొచ్చి యైన

నామహీనుత నింక నారసి వత్తు - నీ మహిలోపల నెచ్చట నున్న

వనమాన మగు సత్త్వ మభినుతి కెక్క - వసుధేశ ! రావణువానంబుఁ జొత్తు

నరిగెద” నని మ్రొక్కి మఱి దక్షిణమున - కరిగె వాయుజుఁ డంగదాదులతోడ.

మఱి సుషేణునిఁ బిల్చి మర్కటేశ్వరుఁడు - “పఱల నీ వొక లక్షవానరు ల్గొలువ

సౌరాష్ట్రదేశంబు చని చొచ్చి వెదకి - దీరులై బాహ్లికదేశంబు నరసి

శ్రీకరమై యొప్పు సింధు సౌఘర - కేకయదేశము ల్కృత్తిమతి వెఁకి 930

వలనొప్పుఁ బున్నాగవనములో నరసి - తెలిసి పశ్చిమవార్షి దృష్టించి చూచి

నలి నారికేళవనంబు శోధించి - యులయక పోయి వజ్రాద్రి శోధించి

పారియాత్రనగంబు పరికించి యచటఁ - గూరిమి గంధర్వకోటులఁ దెలిసి

బలియు హయగ్రీవు పంచజనాఖ్య - గలన ఖండించి శంఖంబు చక్రంబు

చక్రి యచ్చో దొలి జతఁ గాంచినట్టి - చక్రవంతాద్రిని జెచ్చెర వెదకి

తరణి యెచ్చట నస్తము గాంచు నట్టి - చరమాద్రి నీక్షించి సౌవర్ణ నరసి

వెలయంగ నెనుబదివేలసంయములు - గల కాంచనాద్రులఁ గలయ నీక్షించి

చరితార్థుఁ డగు మేరుపావర్ణిమౌనిఁ - బరికించి నెలలోనఁ బ్రతివార్తఁ దెండు

అర్కహీనము నమర్యాదంబు గానఁ - బేర్కొన నవ్యలివృథివి యే నెఱుగఁ.”
 ననిన సుషేషాదులగు మహాకవులు - పనిఁ బూని పోయిరి పడమటిదిశకు. 940
 జలజాప్తసుతుఁ డంత శతబలిఁ బిలిచి - “నలి నీవు లక్షవానరులతోఁ గూడ
 మొదటఁ బులిందభూములు సొచ్చి పోయి - చెదరక యా సౌరసేనంబు వెదకి
 భరతభూముల నెల్ల పరికించి యవన - ధరణీకుదేశంబు తడయక వెదకి
 కడగి కాంభోజ కొంకణభూము లరసి - యెడవక యటఁ బోయి హిమవంత మరసి
 సోమాశ్రమంబునఁ జొచ్చి శోధించి - శ్రీమించు కాళాఖ్యశిఖరి నీక్షించి
 యామై సుదర్శనమును నద్రి వెదకి - కామించి యటఁ బోయి కనకాద్రి వెదకి
 కైలాసగిరియును గౌభేరవనము - నా లోలనయన మీ రలయక వెదకి
 ధనదునిపురము నాతనినరోవరము - ననుమోదభరము పాయక విలోకించి
 యందుఁ గుబేరుని నడిగి క్రొంచాద్రి - యందు మీ రందఱు నవనిజ వెదకి
 చని యట మైనాకశైలంబు గడచి - యనఁడు ! వైఖానసం బను కొల నరసి 950
 తనరు కైలోఁబాఖ్యతటిని లంఘించి - గొనకొని యుత్తరుకురుభూము లరసి
 యచ్చట గంధర్వ లవ్వరల్ సురలు - నిచ్చలు నుందురా నెలపులు వెదకి
 నిలువ కుత్తరపయోనిధి దాఁటిపోయి - సొలయక యటమీఁద సోమాద్రి వెదకి
 యచట బ్రహ్మాయు శివుఁ డర్థి వర్తింతు - రచలితగతి మీర లందుండి మరలి
 యొకనెలలోపల నుర్వీకుకడకు - బ్రకటంబుగా మీరు ప్రతివార్త దెండు”
 అనవుడు శతబలి యవనీకు నీడు - కొని యుత్తరంబు దిక్కున కేగె నంత.
 అప్పుడు రఘరాముఁ డర్కజాఁ జూచి - “యెప్పుడు చూచినా వీభూము రెల్ల”
 నా విని “వానికి నాఁ డేను వెఱచి - వేవేగయతఁడు నావెనువెంటఁ దగులఁ
 గలగొన గుఱుతులుగా మహి యెల్ల - నలుదిక్కులును చూచినాఁడ నే” ననియె.
 ననిన నచ్చెరువంది యటఁ గొంతకాల - మినజానుజులు గొల్వ నినకులుఁ డుండె. 960
 దగఁ బూర్వసశ్చిమోత్తరములు చూడ - జగతీకుపనువునఁ జనిన వానరులు
 వినరక్తు రెండాక నిలమీఁదఁ బర్వు - ననుపమసత్త్వలై యందాకఁ దిరిగి
 నలినాక్షి నెందుఁ గానక వచ్చి పతికిఁ - జెలు వేది ప్రతివార్త చెప్పి రందఱును.
 అట రామను గ్రీవు లంగదముఖ్యు - లిట మీఁదఁ బ్రతివార్త లేమి చెప్పెదరొ ?
 యది యేమి చందమో యని వారి రాక - కెదురుచూచుచునుండి రెంతయు వగచి
 అంత నంగదముఖ్యు లగు మహాకవులు - పంతంబు లాడుచుఁ బరమహర్షమున
 పంతతజవనత్త్వసంపద లైఱసి - మంతు కెక్కిన హనుమంతుండుఁ దాము
 చెదరక రవిజండు చెప్పినయట్ల - మొదల వింధ్యావలంబున కేగుదెంచి
 యందలిగుహల మహాగహనముల - నందంద వైదేహి నరయుచుఁ గదలి
 యదియాదిగా దక్షిణంబున కరిగి - పొదలఁ బూపొదలందు భూజంబులందు 970

నదులందు గిరులందు నగరంబులందు - వెవకి జానకిఁ గాన వెరవు లే కునికి
చింతాసమాక్రాంతచిత్తులై పోయి - యంతంత గుమురులై యటఁ బోయి పోయి

—: అంగదాదులు గుహఁ జొచ్చుట :—

పదియేండ్ల తనహర్తివట్టి యచ్చోటఁ - గదలి జలములఁ బడి కాలనిపురికి
బోయినఁ బొగలుచుఁ బుత్రశోకాగ్నిఁ - బాయక పడి కాలి పలవించుచున్న
కణ్వఃపహామనిఘనశాపవహ్ని - మండి నిర్భృగము నిర్తానుష్య మగుచు
నుండ నీడయుఁ ద్రావ నుదకంబు లేక - పండక ఒహళూన్యపథమైన యడవి
చొచ్చి యెంతేనియు సొలసి లోచారి - నచ్చోట నుదకంబు నరయుచున్నంత
నందొక్కరక్కనుం డగచరాధిపుల - ముందట నీలాభ్రమో యన నిలిచి
“యోరి వానరులార ! యుర్విపై నేను - మారీచతనయుండ మహితవిక్రముఁడ
దేవగంధర్వులు తివిరి యే నున్న - యీవని దృష్టింప నెవ్వరు వెఱుగు 980
రిం దేల వచ్చితి ? రిందఱుఁగూడి - యెందుఁ బోవఁగ వచ్చు నింక నాచేతఁ
జావక మీ” కంచు సంరంభ మెసఁగ - కో ! యని యార్చినఁ గుపితుఁడై యపుడు
అంగదుం దా దైత్యు నదరంబు చేయ - పొంగి రక్తము వాత బొడబొడ వెడలి
వసుధపైఁ బడి నంత వానరు లెల్లఁ - బొసఁగంగ నొక మహాభూజంబునీడ
నలసి కూర్చుండి తోయంబు లెచ్చోట - గలవాకో ? యని దప్పి గదుర నున్నంత
దరిమిడి యొక బిలద్వారంబు వెడలి - యరువడి జలపక్షు లొందొండ నెగయఁ
గనుఁగొని యుదక మిక్కడ నుండఁ బోలు-నని వచ్చి బిలములో నందఱు డిగఁగఁ
గలగొని విపులాంధకారమై తెరువు - తెలియ కొండరులను ధృతిఁ జీరికొనుచు
ననుపమసత్త్వలై యటఁ బోవఁ బోవఁ - గనుఁగొని యయ్యంధకారంబు విరిసి
యరుదుగా జగదద్భుతాకార మైన - పుర మొక్కఁ డచ్చోటఁ బొడగాంచి వచ్చి 990
పసిడిగోపురములు పసిడి మేడలును - పసిడియట్టళ్లును పసిడికోటలును
పసిడివృక్షంబులు పసిడిపూపొదలు - పసిడిసర్వతములు పసిడితామరలు
నై చూడ నాపురం బతిరమ్యమైనఁ - జూచి యెంతేనియుఁ జోద్యంబు నొంది
ప్రకటనంపదలచేఁ బరఁగుచుండియును - నకట నిర్తానుష్య మైనది పురము
ఏలొకో యీపురం బిట్లయ్యె ననుచు - నీలీల వెడలుచొ పె్పెఱుంగంగ లేక
చాలఁ జింతిలుచు నచ్చటఁ గొన్నినాళ్లు - పోలఁ జరింపుచు పురమధ్యవీధి
మిన్నులతో రాయు మేదినియందు - నున్నతం బగుచున్న యొకమేడఁ గాంచి

—: కపులు స్వయంప్రభను గాంచుట :—

కని దానిమీదికిఁ గపు లెల్లఁ బ్రాకి - కనిరి తపోవృత్తి కర మొప్పు గాంచి
హరిజాజినాంబరయై యొప్పుదానిఁ - దరుణేందుకళఁ బోలి తనరారుదాని

నొక పుణ్యకాంత నయ్యువిదకు మ్రొక్కి-యకలంకచిత్తుడై హనుమంతుఁ డనియె,
 “ఓతన్వి ! నీ వెవ్వ రొంటిమై నిచట - నీతపం బొనరింప నేమి కారణము ?
 ఏమహాత్మునిపురి యీ హేమనగర ? - మే మెన్నఁడును గన మిట్టిచిత్రములు !”
 అనిన నక్కోమలి హనుమంతుఁ జూచి తనపూర్వకథ లెల్లఁ దాఁ జెప్పఁదొడఁగెఁ.
 “దగఁ దొల్లి మయుఁ డను దానవేశ్వరుఁడు - తగిలి పద్మజాఁగూర్చి తప మాచరించె.
 పస నొప్పు నిర్మాణపటశక్తి వడసి - పసిఁడిగోపుర మిట్లు పరఁగ నిర్మించె
 నవిరళగతి హేమ యను దివ్యవనిత - గవిసి యాతఁడు పెద్ద కాల మిం దుండ
 నాతని వజ్రధారాహతుఁ జేసి - యాతన్విఁ గొనిపోయె నమరవల్లభుఁడు
 ఆ తరలాక్షి నెయ్యపుఁ జెలికత్తై - మాతండ్రి సావర్తి యహితమానసుఁడు
 నాయంతిపనుపున నతితపోనిష్ఠఁ - బాయకుఁడును స్వయంప్రభ యనుదాన”
 నని చెప్పి కందమూలాడు లందఱికిఁ - దనివివీర నొసంగి తాపంబు దీర్చి 1010
 “యనఁ : మీ రెవ్వ రిం దరుగుదేనేల - యనిమిషు లైన నిం దరుగుదేరాదు,
 వినుఁ డిందు మీర లెవ్విధిని వచ్చితిరి ?”-యన విని హనుమంతుఁ డతివక్తి ట్లనియెఁ-
 “దనతండ్రిపనుపున దండకాటవికి - మునివృత్తి రాముఁ డిమ్ముల వచ్చియుండ
 వనజాక్షి నారామువరపత్నిఁ గొనుచుఁ - జనిన రావణువెంటఁ జనివని యేము
 జనకజ వెదకుచు జలశూన్యమైన - ఘనమైన దప్పిచేఁ గడు డస్సి యొక్క-
 బిలములోపలఁ జొచ్చి పెద్దచీకటికిఁ - దలఁకక యొక్కట దైవయత్నమున
 సీయాశ్రమంబున కేతెంచి వెడలి - పోయెడు మార్గంబు పొడగానలేక
 తిరుగుచున్నార ముద్దతిఁ బెక్కుదినము - బరిఁ బడియున్నార మొక దిక్కు లేక”
 యనిన రామునికార్య మై వచ్చినారు - అనఁములు పుణ్యాత్మ లని భక్తిఁజేసి
 “మీ కెద్ది యిష్ట మిమ్మైయి వేఁడుఁ” డనిన-మా కీబిలద్వారమార్గంబు వెడలఁ 1020
 జేయుము వేవేగ సీతను వెదకఁ - బోయెద” మనుడు నుప్పొంగి యా మగువ
 మొగి మీరు కన్నులు మూసికొం డనుచుఁ - దగఁ బుచ్చి వారలఁ దనతపశ్శక్తి
 నెలతుఁక యనలీల నిమిషమాత్రమున - బిలముఖమునఁ దెచ్చి పెట్టి తాఁ బోయె,
 బోయిన కపివీరపుంగవులెల్ల - నాయంతి పొగడుచు నటఁ బోయి పోయి
 యాయతోన్నతబలు లం దొక్కనరసిఁ - బాయక జలములు బలువిడిఁ ద్రవి

—: కవులు చింతాక్రాంతు లగుట :—

యంత నందఱు మహేంద్రాద్రికిఁ బోవ - నంత నంగనుఁడు ని ట్లనుచు శోకించెః
 “ఇనజాని మితి దప్పె నినవంతుడేవి - వనజాక్షిఁ బొడగన్నవారము గాము
 అజ్ఞాధురంధరుఁ డైన సుగ్రీవుఁ - డాజ్ఞ దప్పిరి వీర లంచును మనలఁ
 బొడగన్నయప్పుడే భూపతి మెచ్చ - నడిమికి రెండుగా నణికించు మనలఁ
 గావున మన మింకఁ గపిరాజుఁ గానఁ - బోవుట తగవును బుద్ధియుఁ గాదు 1030

వెలువడి మన మిట్లు వెన వచ్చినట్టి - బిలములోపలఁ జొచ్చి పేర్చి నుండుదము
 అది యిష్టదిక్పాలకాభేద్యమార్గ - మది పక్షపలభరితారామ మరయఁ
 బొందుగా నవట గాపుర మున్నమనల - నెందు నెవ్వరి కైన నెఱుంగఁ జొప్పడదు”
 అనఁ గొంద అగచరు లాపని కియ్య - కొని రంత మారుతి కోపించి పలికెఁ.
 “జెద్దబుద్ధివి నీవు పినతండ్రి పనుప - గద్దరిపై రాముకార్యమై వచ్చి
 కవులతోఁ గూడి యా గంభీరబిలము - చపలతఁ జొచ్చి యచ్చట నుండినపుడె
 భానుజుతో మళ్లఁ బడు నదిగాన - దాను నీలుండును తారుండు నలుఁడు
 దీని కెన్నిది నమ్మతింపము దక్క - వానరు ల్తమబంధువర్గంబుఁ బాసి
 నినుఁ గొల్చియుండంగ నేరరు నుమ్ము - విను మదియునుగాక వృత్తారి తొల్లి
 యర్చిలి తనవజ్రహతిని బిలంబు - నిర్మించె నటువంటి విశివజ్రాత్ర 1040
 కోటి లక్షణునకుఁ గొలిది నగ్గలము - మాటమాత్రమున నీమర్కటాధముల
 నిన్ను నీబలమును నీఱుగాఁ జేయు - నున్న యాదుర్బుద్ధు లొక్కట విడిచి
 యవనిజ పొడఁగాన మైతి మటంచు - రవిజునికడ కందఱము పోయి మ్రొక్కి
 విన్నవింతుము జగద్విఖ్యాతి నతఁడు - నిన్నును మమ్ము మన్నించు మోమోపి
 యామీద మీతల్లి కనురక్తుఁ డగుట - నీమీద నలుగఁడు నీవు పుత్రుఁడవు
 కావునఁ గడు నిన్నుఁ గట్టుపట్టుంబు” - నా విని యావాలినందనుం డనియెఁ :
 “బిత్తనమానుని వారిఁ బృథ్విపైఁ గూల్చి - యతనిభార్య వరించి యామీదఁ దనకు
 నుపకారి యగు రాము కుద్యోగ మెల్లఁ - జపలుఁడైమఱచి లక్షణుఁ డాగ్రహింప
 మఱి గాదె చనుదెంచె మాపినతండ్రి - యెఱుంగవే యాతనిహీనవర్తనము :
 అట్టి కామాంధుని నట్టి కృతఘ్ను - నెట్లు నమ్మఁగవచ్చు నిది యది యేల : 1050

—: కవులు ప్రాయోపవేశము చేయుట :—

శ్రీరాముకార్యంబు సేయక పోయి - యారవిసూనుచే నటు చచ్చుకంటె
 నీయెడఁ జచ్చుట యిది లెస్స మనకుఁ - బ్రాయోపవేశనపరులు గం” డనుచు
 వారును దానును వరదర్పణయను - లైరాక వృథ యని యాత్తఁ జింతించి
 తెవులును ముదిమియుఁ దీవ్రవేదనయు - నవతయు లేని ప్రాణంబులు గావ
 లేచియు మఱి వస్వశించియు దిశలు - చూచియుఁ దమతమ చుట్టాల సత్తుఁ
 దలఁచియు బావురే : దైవమా యిట్లు - చలపట్టి మము వృథా చంప నిచ్చోట
 సమకట్టితే : యంచు నకలవానరులు - గుమరులు గుమరులై కూడి యొండొరులు
 “నలినా ప్తకులుఁడు కానలకు రానేల : - కులభామ నసురచేఁ గోల్పడనేల :
 యొరసి దైత్యుఁడు జటాయువుఁ జంపనేల : - ధరణీకుఁ డరుజనందనుఁ గననేల :
 ధరణిజవార్త యాతఁడు చెప్పనేల : - తరణివంతులు పంప దరికి రానేల : 1060
 ముగ్ధివుకడకు రాసుకులు రానేల : - సుగ్రీవుఁ డాతని సొమ్ము గానేల :

వలనొప్పు వాలి భూవరుఁ డేయనేల : - బలిమితోడుతఁ గవిబలము రానేల :
యినతనూజుఁడు మమ్ము నిటు పంపనేల ? - పనివడి మనకు నీపాటు రానేల :
ఊనినప్రాణంబు లురక పోనేల ? - పోనేల యక్కటా : భువి కైకవరము
మనువంశయుతముగా మనవంశ మణచె” - నని యని శోకించి యలయుచున్నంత.

—: అంగదాదుల సంపాతి చూపుట :—

నాయెడ సంపాతి యను పక్షినాథుఁ - డాయతదేహఁ డత్యంతవృద్ధుండు
ప్రాయంటితెక్కలు బలిమియు లేమి - నాయద్రిగుహనుండి యల్ల న వెడలి
మెల్లనఁ జనుదెంచి మృతికోరి ధరజే - దెల్లిన వనపరాధిపుల నీక్షించి
దైవంబు కృపచేసెఁ దనకు నాహార - మీవేళ నని చేర నేతేరఁ గపులు
వపలులై మరణనిశ్చయబుద్ధి వగవ-నపు డాంజనేయుతో సంగడుం డనియె: 1070
“నిది పక్షి గాదు మ మ్మిందఱఁ జంప-నదయుఁడై యముఁ డిట్లు లరుదెంచినాఁడు
ఆజటాయువు నరనాథునిదేవి - బోడిమి చెఱగొని పోవు రావణుని
దాఁక నాతనిఖడ్గధారచేఁ జచ్చి - తేకువఁ బడయఁడే దివ్యపదంబు ?
రాముకార్యార్థమై ప్రాణము ల్తనము - నీమహాపక్షికి నిచ్చుట లెన్న”
యనుచోట నామాట లాలించి యరుణ-తనయుండు శోకగర్భదకంఠఁ దగుగు
నాకపివీరుల నటఁ జేరఁ బోయి - “యోకపులార ! యెందుండి వచ్చితిరి ?
యాజటాయువు నాకు నర్చితమ్ము - డాజటాయువు నేను నరుణపుత్రులము
విశోగ్రనఖుఁడు మానితమహామహాఁడు - దశరథునఖుఁడు సంతతసత్యధనుఁడు
నతఁ డేమిటికిఁ జచ్చె ?” ననవుడు వాలి - సుతుచేత సంతయుఁ జొప్పడఁ దెలిసి
యెంతయు శోకించి యిచ్చులోఁ జాల - వంత నొందుచునున్న వనచరు లెత్తి 1080
చెంతనున్నవయోధిఁ జేర్చిన నందు - సంతాపమునఁ గృతస్థానుఁడై వచ్చి
విపులశోకముతోడ విహగవల్లభుఁడు - కపులతోఁ దనపూర్వకథఁ జెప్పఁదొడఁగె.
“ఆలోలగతుల జీటాయువు నేను - గైలాసగిరియందుఁ గవగూడి యుండ
ఘనజవసత్త్వము ల్కడిమిమై మెఱసి - మొనసి మే మిద్దఱమును మత్సరించి
యుడువీధి కిద్దఱ ముదయకాలమునఁ - గడఁకతో నెగసి సంగడి పోయి పోయి
పరువడి నట పట్టవగలింటికొలది - కిరువురు దడసీతి మినమండలంబు
ఉగ్రాంకుకిరణంబు లొండొండఁ దాకి - యుగ్రుడై యాజటాయువు మండుటయును
బదిలమై వాని నావక్షంబులందుఁ - బొదివిన నావక్షములు గాలి పోయె
నెఱకలు గాలిన నే పెల్లఁ బోలిసి - మఱి వచ్చి యాయాశ్రమంబునఁ బడితి
నాపక్షినాథుఁ డెందరిగెనో? యెఱుంగ - నీవల్కు మీచేత నిట వింటి నేను 1090
వీనుల మీవార్త విని యున్నవాఁడ - హీనబలుండ నై యెఱకలు లేమి
పక్షముల్ తొల్లింటి పగిది నా కున్న - దక్షత నింతకుఁ దన సహోదరుని

పగడిర్చి శ్రీరామభద్రునిదేవి - మగటిమి దేనేర్తు : మాటల కేమి ?”

నావిని భల్లకనాథుఁ డిట్లనియె - నావాయుజుఁడు నంగవాడు బుప్పొంగ :

“నాజటాయువు తమ్ముఁ డట నీకు మొదల - నీజగంబులలోన నెదు రెందుఁ గలదు ?

నీవు చూడనియట్టి నెలవులు లేవు - రావణుఁ డప్పుడు రఘురాముదేవి

నెందు దాచినవాఁడో యెఱిఁగింపు” మనిన - సందేహ మెడబాయ సంపాతి పలికె.

“తనతనూభవుఁడు దుర్దమపరాక్రముఁడు - ఘనుఁడు సుపార్శ్వండు కడుభక్తియుక్తి

తెక్కలు గాలి యీక్రియ నున్న నాకు - నక్కరతోఁ దెచ్చి యాహార మొసఁగు

నతఁ డొక్కనాఁడు నా కళనంబు దేక - దడనివచ్చిన “నేల తడసితి” వనిన 1100

“నో తండ్రి నీకు నే నుపహార మరయ - నాతతగతి మహేంద్రాద్రిసముద్ర

తీరమార్గమున నెంతయుఁ బొంచియుండ - నారవిప్రభవంటి యంగనఁ గొంచు

గాటుకనడకొండ కైవడి నొకఁడు - ధాటియై చనుదెంచి తనకుఁ బ్రియంబుఁ

జెప్పి యే తెరు వియ్యఁ జెచ్చెరఁ జనియె - నప్పు డచ్చటిమోను లందఱు నన్ను

సంతసింపుచు ‘నేఁడు చావుకుఁ దప్పె’ - సంతకుం డగు రావణాసురుం డతఁడు

చెఱిగొని లంకకు శ్రీరాముదేవి - నుఱకఁ గైగొనిపోవుచున్నవారే’ డనిరి

అందుకై తడసితి” నని వాఁడు పలికె - సందేహ మేటికి ? జనకతనూజ

బలసి రాక్షసవధూపరివృత యగుచు - జలదమాలికలోని చంద్రికఁ బోలి

యున్నది లంకలో నొగి శతయోజ - నోన్నతి నాదృష్టి యుర్విఁ జరించు.

తెల్లంబుగా మనోదృష్టియు నాకు - నెల్లపక్షలకంటె నెక్కుడై పరఁగు” 1110

నని పల్కి మఱియు ని ట్లనియె సంపాతి - “తనపక్షయుగళంబు దగ్ధ మైనపుడు

ఏ వచ్చి మూర్ఛిల్లి యిచ్చోటఁ ద్రెళ్లి - చావునఁ దప్పి యెంచఁగ రాని చప్పి

కుట్టార్చు లెనఁగంగఁ గొన్నేండ్లు గడపి - గట్టిగా నాభాగ్యగతి నొకనాఁడు

ఘననిష్ఠఁ దప మిందుఁ గావించు సకల - జనతాపహరుని సాక్షెన్నిశాకరుని

నా విశాకరుని నొయ్యనఁ గాంచి మ్రొక్కి - భాసుదీప్తులచేత పక్షము ల్గూలి

తను వున్న చంద మంతయు విన్నవింప-మునిశిఖామణియును మున్న న న్నెఱుఁగుఁ

గావున నెంతయుఁ గరుణించి మీఁడు - భావించి యా శ్రియఃపతి పరాత్పరుఁడు

విష్టుండు దశరథవిభునకుఁ బుట్టి - యుష్టాంశుకులుఁ డంత నుగ్రుదిపులకుఁ

జనుదేర నాతనిసతిని రావణుఁడు - కొనిపోయి చెఱు నుంచుకొని యున్నయపుడు

అమృతాన్న మాయంతి కమృతాంకుఁ డిడిన - తెమలక యామహాత్మష్టలు పాసి 1120

యుండు సంతట రాముఁ డొయ్యన వచ్చి - చండాంశజుని గాంచి శక్రజుఁ డ్రుంచి

యాలోలగతి సేత నరయ వానరుల - నాలుగుదిశల కున్నతిఁ బంపఁగలఁడు

ఆ రామునిజడూత లగు వారితోడ - జేరి నీ వీకథ చెప్పిననాఁడు

ఘనపక్షయుగళము గలుగుఁ బొమ్మనుచు - మును విశాకరుఁ డను ముని చెప్పిపోయె.

నతఁ డానతిచ్చినయట్లు మీతోడ - హితమతి నీకథ యెఱిగింపఁ గంటి
నిదే వక్షములు వచ్చె నిదే చూడుఁ డనుచుఁ - దివిరి కుప్పించి యద్దివికి లంఘించి
పడి లంకచేరువ వనములో సీతఁ - బొడఁగాంచి యదె సీతఁ బొడగంటి” ననుచు
“నదె ! శతయోజనం బైనదూరమున - నదె లంకలోపల నదె ! పుణ్యసాధ్వీ
చాలుఁ బ్రాయోపదేశన మింక లెండు - పౌలస్త్యపతిలంకఁ బరికింపఁ బొందు”
అని లంక కటుఁ బోవ నటఁ ద్రోవఁ జూపి - చనియె హేమాద్రికి సంపాతి యపుడు
అంత వానరవీరు లందఱుఁ గూడి - సంతోషచిత్తులై జవ మొప్పఁ బోయి
చండవాతాఘాతజాతడిందీర - గంఢూషితాశావకాశనీకాశ
వీచీనమీచీనవిహరమాజాది - వైచిత్రకరవాలవరవాలములను
ఘోరనక్రగ్రహకోటు లుప్పొంగఁ - బోరాడుచున్న యంభోరాశి డాని
అందు నిశ్చేష్టితులై కొంతతడవు - గుండుదెందములతోఁ గూర్చుండి యపుడు
ఈ నముద్రము దాట నెవ్వఁడు చాలు - నీ సత్వ మెవరికి నిందులోఁ గలదు ?”
అని యిట్లు చింతింప నంత సంగదుఁడు - వనచరులతాను నవ్వనధితీరమున
నారాత్రి వేగించి యమ్మఱునాడు - వీరవానరుల వేర్వేఱ నీక్షించి
“ఈరీతి మీరెంతలేనివానరులు - పౌరుషంబులు నేలపాలుగాఁ జేసి
జలరాశిలోపల శతయోజనములు-కొలది దాటుట కిట్లు గుండెద రేని ? 1140
అపకీర్తి కెన యిది ; యగణితాంభోధిఁ - గపివర్యులార ! యేకరణి దాఁబెదరు ?
మీమీ జవరంబులు మీదాటు కొలఁదు - లీమాత్ర మని పల్కె డెఱుఁగంగ నాకు

—: వానరవీరులు తమతమ సత్త్వములఁ దెలుపుట :—

ఘనులార! యొక్కఁ డొక్కఁడు చెప్పఁ” డనుచు-గినిసిన నందఱు గృతమతు లగుచుఁ
దమతమ సత్త్వముల్ తగ విచారించి - అమితసత్త్వోన్నతు లందఱుఁ గూడి
“నలిమీటి పదియోజనంబులు దాటఁ - గలవాడ నే” నని గజాఁ డందుఁ బలికె.
“ఇలమీఁద లావుమై నిరువది దాటి - సౌలయ నే” నని గవాక్షుఁడు పేర్చి పలికె.
“మొనసిన కడిమిమై ముప్పది దాట - ఘనశక్తి గల” దని గవయుండు పలికె.
“నాలావుపెంపున నలువది దాటఁ - జాలుదు నే” నని శరభుండు పలికె.
“బనిగొని జలధి యేఱిది దాటువాడ” - నని గంధమాదనుం డలవుమైఁ బలికె.
“నన మెంత డింపక నరువది దాట-చునలక పో” దని మైందుండు పలికె. 1150
“దెగఁబడ కడిమిమై డెబ్బది దాటఁ - దెగువ కోపుదు” నని ద్వివిదుండు పలికె.
“నెనుబది దాటుదు నేపు దీపింప - దనియక నే” నని తారుండు పలికె.
మోపినతమలావు లొకఁడును దావ - కేవుమై నందఱు నిటు వల్కూచుండ
భల్లూకనాథుండు బహుకాలవృద్ధుఁ - డుల్లోకవిక్రముఁ దొకమాట పలికె.
“చిన్ననాటిబలంబు చెప్ప వచ్చినను - గ్రన్నన హాస్యకారణము ; లిప్పటికి

అయినను వినుడు మున్నుమృతంబుకొఱకు - దానవుల్ సురలు యుద్ధములు గావింప
 సమరులకై సహాయంబుగా వచ్చి - యమృతంబు ద్రావితీ నర్థి వారొసంగ
 నుదడు లేడును దాట నోపు దస్తాది - కుదయాద్రిపై నుండి యొకజంఘ యిడుచు
 ఎల్లలోకముల నా కెదు రెందు లేదు - బల్లిదుఁడగుబలిబంధంబునాఁడు
 ఇర్వదియొక్కమా రిలప్రదక్షిణము - తివిరి త్రివిక్రమదేవునిఁ గొలుచు 1160
 తరిఁ గొండ కాలిలోఁ దనరార విఱిగి - పరిఁబోయి మఱి జరాభారంబు నొదవె ;
 సరయంగఁ గడువృద్ధు నైతి నిప్పటికిఁ - బరికింప నేను తొంబది గాని చాల
 పొలుపొంద సీత్రోవఁ బోయెడువనికి - వలతి గా" నని జాంబవంతుండు పలికె.
 “తొంబదిమేడు దోదో దాఁటువాఁడ - నంబుధి” నని నీలుఁ డత్తఱఁ బలికె.
 నామారుతాత్మజుఁ డాత్మపౌరుషము - లేమియుఁ బలుక కయ్యెడ సూరకుండె.
 “వానినకడిమిమై వడి నూలు దాఁటఁ - జాలుదు మగిడి రాఁ జాలనుగాని”
 యని యగందుఁడు పల్క - నాజాంబవంతుఁ - “డనఁను; మాకందఱ కధిపతి నీవు.
 వాలితనూజ యీవారాశి దాఁటఁ - జాలుదు మగిడి రాఁజాలవు నీవు ;
 యువరాజు; నీకపియూథంబులకును - రవితనూజునియట్ల రాజవు గానఁ
 దగ మమ్ముఁ బనిగొనఁ దగుఁగాక ! యిట్లుఁదగునయ్య; నీ కింత దైన్య మేమిటికి ?
 రామకార్యపరుండు రవిజునిమంత్రి - యీమర్కటావలి కెల్లఁ బ్రాణంబు ;
 తక్కుక పవమానతనయుండు గలుగ - నక్కటా ! నీకసాధ్యము లెందుఁ గలవు ?
 వల” దని వారిచి వాయునందనునిఁ - బిలిచి యాతనితోడఁ బ్రియములు పలికి.

—: జాంబవంతుండు హనుమంతుని ప్రార్థించుట :—

“మారుతి ! యీపని మామీఁదఁ బెట్టి - యూరకున్నాడవే ? యుచితమె నీకు?
 లలితలావణ్యవిలాసరూపముల - వలనొప్ప నప్పరోపనితలయందుఁ
 బుంజికన్థలి యనఁ బొలుచు మీతల్లి - యంజన యటఁ దొల్లి యగ్నిశాపమున
 వానరవనితయై వసుధఁ గేసరికి - మానిని యైయుండి మఱి యొక్కనాఁడు
 వనగిరిస్థులందు వర్తింపుచుండ - ననిలుఁ డాయంగనయలనయానంబు
 తొడలబెడంగును దోరంపుబిరుదు - నుడురాజబింబంబు నొరయునెమ్మోము
 కలదు లే దను కొను గప్పిగుబ్బలును - దల చుట్టివచ్చు బిత్తరికన్నుఁగవయుఁ 1180
 గనుఁగొని మోహంబు గడలుకొనంగ - మనసిజశరభిన్నమానసుం దగుచుఁ
 జెలరేగి కదియుచుఁ జెలువ మై డాసి - యాలింగనము సేయ నంజన యలిగి.
 “నాదుపాతివ్రత్యనైపుణి చెఱువ - నేడుష్టమతి యొకో యిటు నమకట్టె ;”
 నా విని “యలుగ కో నాతి ! నే వాయు - దేవుండ ; నీదుపాతివ్రత్యమునకు
 భంగంబు గాకుండ ఫరికించి హృదయ - సంగంబు నిలిపితి జలజాక్షి ! దీనఁ
 బలువేగ విక్రమపౌరుషశౌర్య - ములు గల తనయుఁ డిమ్ముల నీకుఁ బుట్టు ;”

నని పల్కిచనుటయు నావధూమణీయు - మనమున నలరుచు మఱి వాయుదేవు
 ప్రవిమలకృప నిన్నుఁ బడసెఁ గావునను - భువిని వాయువుతోడి భూరినత్వఁడవు
 వేగవిక్రమకావిహ్నుర్నియందు - నాగరుడునికంటె నధికుండ పివె ;
 వరుసఁ బంకజగర్భవరమునఁ జేసి - మఱి నీకు నాయుధమరణంబు లేదు ; 1190
 సీసమానులు లేరు నిఖిలలోకముల - సీసత్వ మెఱుంగుదు నిజముగా నేను
 జలనిధి లంఘించి జనకజఁ గాంచి - కలఁకమై యిటు రామకార్యంబుఁ జేసి
 కపులప్రాణములు రాఘవులప్రాణములు - కపినాథుప్రాణము ల్గరుణతోఁ గాచి
 తడయక యో జగత్ప్రాణిజనందనుఁడ ! - పడయు ముత్తమలోకపదములు నీవు”
 అనవుడు హనుమంతుఁ “దౌగాక ! మీరు - పనిచినఁ జేయుదుఁ బతికార్య మొనర
 నగచరు ల్బాగుఁడు నాశక్తి నేఁడు - జగదేకహితయుక్తి జలధి లంఘించి
 పఱతెంచి సుర నడ్డపడిన సాధింతు - నెరసి లోకములెల్ల నీటు గావించు ;
 నక్కజంబగు శక్తి నటు లంకఁ జొత్తు - సుక్కుక వైదేహిఁ జూచి నే వత్తు ;
 నాలంక యైనను నగలించి తెత్తు - వాలాయముగ సీత వసుధకుఁ గూర్తుఁ ;
 గాకున్న జలధులు గలఁతు నొండేని ? - వీరతో నమరాద్రి విఱుతు నొండేని ? 1200
 పుడమి తుత్తమురుగాఁ బొడుతు నొండేని ? - తొడరి మృత్యువు నైనఁ ద్రుంతు నొండేని ?
 దీవు లన్నియును శోధింతు నొండేని ? - చేప మీఱగ లంకఁ జేరి యిచ్చోట
 దుష్టాసురుల నెల్లఁ ద్రుంతు నొండేని ? - నృప్తి చీఁకటి చేసి చెఱుతు నొండేని ?
 కాని యారకరాసు గడఁగి మీకడకు - నే” నని పూని మహేంద్రాద్రి యెక్కి.

—: హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాఁటుట :—

యుదధులతోఁ గూడ నొగి నృప్తి గ్రంగఁ - గదిసినలయకాలకాలుఁడో యనఁగ
 వెనఁ ద్రివిక్రముఁ దైన విష్ణునిరీతి - నసమానదేహుఁడై యందందఁ బెరిగి,
 యంగదాదులచేత ననుమతి పడసి - యంగమంతయుఁ బొంగ నంతరంగమునఁ
 దనతండ్రి పవమానుఁ దలచి శ్రీరామ - జననాథుపరపంకజము లాత్మ నిలిపి
 యడుగులు తిరముగా నద్రిపై మోపి-మెడ యెత్తి యొక్కింత మెయిఁ గ్రంగ నిలిచి
 బొమ రెత్తి కలఁతు నంభోరాశిఁ జూచి - యమరారిపురిమీద నట దృష్టి నిలిపి 1210
 పఱలంగ నిలమీద వల మల్లార్చి - నెఱి కర్ణములు రెండు విక్కించి పొంచి
 యట నద్రిశిలమీద హస్తంబు లూడి - పటుజవంబున దాఁటఁ బవమానసుతుఁడు
 అల సుహారజార్థమై వై నతేయుఁ - డిలనుండి మును దివి కెగయుచందమున
 నారభనంబున నద్రిశృంగములు - భూరేణువులకంటెఁ బొడియు నై రాలె
 నారావణుండు మున్నార్పించినట్టి - భూరికీర్తలపెంపు పొడి యైనయట్లు
 నాయురవడి మ్రాకు లతనితో నెగసి - తోయధిలోఁ జొచ్చి తునియలై రాలె.
 భావిసేతువునకై పవననందనుఁడు - తా వచ్చి శంకువు స్థాపించె ననఁగ
 వెనఁ జేర్చి యచ్చట విషమవాయువులు - దెసలకుఁ జెడి పాటెఁ ; దివిరి మేఘములు
 వక్రించె ; లంకపై వాయుజుం డనుచు - శక్రాదులకుఁ జెప్పజనినపదమున
 నావడి నట్టి నీ రంకయు నెగసి - యావలి పాతాళ మటుఁ గానవచ్చె ; 1220
 జనకజఁ దెచ్చి నాజలములో దాపుఁడని మారుతికిఁ జూపె నంభోధి యనఁగ

దనపతిహితకార్యదైర్యశౌర్యములు - తనవేగలాఘవోదాత్తసత్త్వములు
జూచి యింద్రులు పొరిదిఁ గీర్తింప - నీచందమున దాటి యేగుచున్నంత
“నీసత్యకృతి జగద్ధితముగాఁ బూని - పూని యెంతయు దవ్వ పోవుచున్నాఁడు
ఇతనికి విశ్రాంతి యచటఁ గావించి - యితనిఁ బుచ్చెద” నని యిచ్చులోఁ దలచి
యప్పుడు మైనాకు నంబుధి పిలిచి - “యిప్పుడు హనుమంతుఁ డేతెంచె నిటకు
నొప్పార నాతిథ్య మొనఁగు నీ” వనుచుఁ జెప్పి పొమ్మనుటయు శీఘ్రించె యరిగి

—: హనుమంతునకు మైనాకుఁ డాతిథ్య మొనఁగుట:—

యురుతరనిజపక్షయుగళసంజాత - మరుదుచ్చలద్వార్ధిమధ్యంబు వెడలి
శ్రీకరకాంచనశృంగసంకలిత - నాకమై యొప్పు మైనాకవర్షతము
ఎదుటఁ దోచినఁ జూచి యిది దైత్యమాయ - కదిసి నావనికి విప్పుము నేయఁగోరె
దానికి నేమి నాదర్పంబుపేర్చి - దీనిఁ ద్రుంచెదఁ గాక ! తెగి యంచు నడరి
వరవజ్రకఠిన మౌ పక్షంబుచేత - నురవడి హనుమంతుఁ డుదరితాఁకుటయు
గరువలి సుడిఁగొన్న కారాకువోలె - దిర మేది ధృతి దూలి దిద్దిరఁ దిరిగి
మనుజుఁడై పొడసూపి మైనాకశిఖరి - యనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికె.
“అనిలజ ! నేను నీ కపకారిగాను - వనరాశిపంపున వచ్చితిఁ గాని
యమ్మహాత్ముఁడు నీకు నాతిథ్య మొనఁగు - పొమ్మన్న వచ్చితిఁ; బూర్వకాలమున
పర్వతంబుల కెల్ల పక్షము లలిగి - గర్వించి మెలఁగ నాఖండలుం డలిగి
పవిధార నొక్కటఁ బక్షము ల్లానుమఁ - బవనుఁడు మీతండ్రి పరికించి నన్ను
నవలీల నీలపజాంబుధిలోనఁ - గవియించి పక్షము ల్లాచి రక్షించెఁ
గాన మీవాఁడను గాని యన్యఁడను - గాను ; శీతాచలాగ్రజీకుమారుండ 1240
నేను మైనాకుండ నీవు నాయందుఁ - బూని యీఫలమూలములఁ దృప్తిఁ బొంది
బడలికలును బాసి పవనకుమార ! - కడులావు మీఱ లంకాపురంబునకు
వరుగుము నీ” వన్న నమ్మహాబలుఁడు - “వెరవుగా దిప్పుడు విశ్రమించుటకు
జలనిధినడుమ నెచ్చట నిల్వ ననుచుఁ - జెలఁగి మున్న ప్రతిజ్ఞ జేసినవాఁడ ;
నిట రాముకార్యార్థ మేగుచున్నాఁడ ; - నటుగాన నిల్వరా దద్రీశ ! నాకు”
నని పాజితలమున నయ్యద్రిఁ దడవి - “యనఘాత్త ! నీపూజ లన్నియు వచ్చె,”
నని పల్కి పోవుచో ననిలనందనుని - ఘనశక్తి కమరులు కడుచోద్య మంది
నానావిధముల నానందించిరంత - మైనాకగిరి కింపుమై నాకవిభుఁడు
కనుఁగొని శ్రీరామకార్యమై యేగు - హనుమంతునకుఁ బ్రియం బాచరించితివి ;
యటుగాన నీకు నే నభయ మిచ్చితిని - ఇటు సుఖస్థితి నుండు మీ” వంచుఁ బలికె.
నప్పుడు గంధర్వు లమరులు మునులు - తప్పక యంజనాతనయుఁ జూచుచును
ఇతనిలా వెట్టిదో యెఱుఁగుద మనుచుఁ - జతురులై సురన నాఁ జను దేవదూతఁ
బనిచిన రాక్షసభావంబు దాల్చి - యనిలసూనునకుఁ దా నడ్డమై పలికె.
“నీవార్ధిలోనుండి యే నిన్నుఁ గంటి - దైవయత్నంబునఁ దానింక మంటి
అనిలజ ! యాకొంటి నట నిటఁ జనక - మునుకొని నావక్త్రమున వచ్చి చొరుము
నీ” వనవుడు రామనృపుకార్యమునకుఁ - బోవుచున్నాఁడను పొలఁతి ! దారాదు

ధరణీశుకార్య మంతయు నెఱవేర్చి - తిరిగి యేతెంచుచోఁ దీర్తు నీకోర్కి
 పోయివచ్చెద నంత బొంకు గా" దనిన - నాయంతి కోపించి యటుఁ గ్రమ్మఁబలికె.
 "జన సీను నినుఁబట్టి చంపుదుఁ గాని" - యని నోరు దెఱచిన ననిలనందనుఁడు
 తనమేనుఁ బెంచెను దశయోజనంబు - లినుమడిగాఁ బెంచె నింతియాననము 1260
 ముప్పదియోజనంబులు పెంచె నాతఁ - డప్పుడు నలువది యదియును బెంచె
 నొందోరు లిటు శతయోజనంబులుగ - దందీమైఁ బెంచిరి తనువువక్త్రములు
 నంత నాహనుమంతుఁ డసమానబుద్ధి - మంతుఁడై యంగుష్ఠమాత్ర గాత్రమున
 నతిసూక్ష్మఁడై వచ్చి యాయంతివదన - మతిరయంబునఁ జొచ్చి యవలీల వెడలె
 "ముడిగొన్నసంసారమోహబంధములు - విడఁదన్ని సుజ్ఞాని వెడలినమాడ్కి
 వెడలి నీకోర్కి గావించితి నింక - కడలి దాఁబెద" నన్నఁ గపికులోత్తముని
 బుద్ధి కెంతయు మెచ్చి పొగడుచుఁ "గార్య - సిద్ధి నీ కయ్యెడు శీఘ్రంబె" యనుచు
 నట దివ్యవనితయై యాయంతి ప్రీతిఁ - బటునత్త్వ ననిలఱుఁ బరఁగ దీవించె.
 నతఁ దంతఁ బ్రణమిల్లి యటఁ బోవుచుండ - నతిరయంబున వచ్చి యాతనిఁ గదిసి
 యొలసి దేహచ్ఛాయ లొడిసి రాఁ దిగిచి - చెలఁగి జీవుల ప్రింగు సింహిక గదిసి 1270
 పదియోజనంబుల పరపును నూలు - వదులయోజనములై పరఁగెడు నిడుపు
 నగు మీన మాతని నలమి చెఁ బట్టి - తిగిచి మింగుచునుండ ధీరుఁడై యతఁడు
 ప్రతికూలవాతూలపవనసంఘాత - హతుల నోడయుఁ బోలె నటుపోక నిలిచి
 యెడద ఛాయగ్రాహి యిది యని తెలిసి - మడవక యటమీఁద మకరివక్త్రంబు
 చొచ్చి వత్తు నటంచు సూచించి నట్లు - అచ్చెరువంది యంద్రాదులు చూడఁ
 గడుసూక్ష్మరూపుఁడై కదలక దాని - కడుపులోపలఁ జొచ్చి కడిమిమై వ్రచ్చి
 యాదుష్టరాక్షసి నబ్ధిలో వైచె - నాదట సురలెల్ల నానందమంది
 వినుతించి పరపుష్పవృష్టులు గురియ - వననిధి నవలీల వడి దాటి పోయి
 యానమీరఱుఁ డనాయాసంబుతోడ - నానువేలాచలం బవలీల నెక్కి.
 నని యాంద్రభాష భాషాధీశవిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు 1280
 పాలితాచారం దపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
 తమతం వట్టల ధరణీశుపేర - గమనీయగుణదైర్యకనకాద్రిపేర
 బిని బుని యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీసరగండనిపేర
 నాచంద్రతారార్కమై యొప్పుమిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయ
 ననమానలలితశర్ణాఢసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
 పరఁగు నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థిఁ గిష్కింధకాండంబుఁ జెప్పె.

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

సుందరకాండము

శ్రీరామకార్యంబు సేయంగఁ బూని - వారిధి పిల్లకాల్వయుఁ బోలె దాటి
వారుశృంగంబుల సానుదేశముల - భూరిభూరుహలతాపుంజకుంజములఁ
గలిమిచే నొప్పు లంకాసమీపమున - వెలయునువేలాద్రి చేడ్కమై నెక్కి
యంత నాహనుమంతుఁ డాయద్రిమీఁద - నెంతయుఁ గడఁకతో నేపుమై నిలిచి
యట దక్షిణము చూచి యప్పు డిట్లనియె - నటఁ ద్రికూటాద్రిపై నమరెడుదాని
గదలక ధర్మార్థకామము ల్పూఁడు - పొదిగొన్న సిరివోలెఁ బొలుపొందుదాని
సమరావతీపురం బభిమధ్యమునఁ - గమనీయగతి నొప్పు గలిగినదాని
నలక కుడేరుతో నయకమై నచట - నెలకొన్నకైవడి నెగడెడుదానిఁ
గలకాలమును నధోగతి నుండలేక - తెలివిమై భోగవతీనగరంబు
జలరాశి వెలువడి సరి త్రికూటమున - వెలసినకైవడి విలసిల్లుదాని

10

నంబుధి యావరణాంబువు ల్లాంగఁ - బంపినప్రభ నొప్పు బంగారుకోట
బ్రహ్మాండవిధముగాఁ బరికింప నొప్పు - బ్రహ్మాద్యభేద్యమై పరఁగెడుదాని
మొనసి లోకములకు మొన యెక్కుడగుచుఁ - ....

బొలుపొందబహుదివ్యభోగసంపదల - నలిమీట నెక్కుడై యందంద వెలుంగ
నలినసంభవుగేహ మన నొప్పనట్టి - లలితమై యొప్పెడు లంకాపురంబు
కని చాల వెఱగంది కనురెప్పఁ బెట్ట - కనిలతనూభవుం డందందఁ జూచి
యెల్లలోకంబులు నెక్కుట గెలిచి - బల్లిదుఁడై పేర్చు పంక్తికంధరుఁడు
ఇట్టి సంపదలచే నెనయు నీలంకఁ - బట్టాభిషిక్తుడై బ్రదికి పాలేది
సకలేశుఁడగు రామచంద్రునిదేవి - వికలుఁడై కొనివచ్చి వీఁ డేల పొలిసె ?
నని వాని దూషించి యాలంక చొరఁగ - ననువు విచారించి యాసత్వధనుఁడు

20

తగ లంకయు త్తరద్వారంబుఁ జేరి - తగవును నీతియుఁ దలపోసి మఱియు
యీసముద్రము కపు లెట్లు దాఁచెదరు ? - వాని దాఁటిన నైన వానవాదులకు
సాధింప మిగుల నసాధ్య మీలంక - సాధింప నలవియె నకలయత్నముల ?
భీమసాహసమునఁ బేర్చు రావణుని - రాముఁ డెట్లు జయించు రణములో నెదిరి
యని ముహూర్తము తనయాత్మఁ జింతించి-మనమున శ్రీరాముమహిమంబుఁ దెలిసి,
యీసముద్రం బెంత ? యీలంక యెంత ? యీసురారియు నెంత యినకులేశ్వరున.

కని తిరస్కారంబుగాఁ దలపోసి - యన లేని పొడవైన యామేనితోడఁ
 బగటున పీపురిఁ బగలు చొచ్చినను - బగ లాను రాక్షసభటులకు నాకు
 జానకఁ బొడగానఁ జాల నే నట్లు - కాన సూక్ష్మకృతిఁ గైకొని పోయి
 యీలంక దైత్యుల నెల్ల వంచి - వాలాయమునఁ గాంతు వైదేహి ననుచు 30
 మదిలోన సూర్యాస్తమయ మొప్పుఁ దలచి - పదిలుఁడై యెంతయుఁ బరికింపుచుండ
 నవిరళసత్వుఁడై యఖిలేకుదేవి - నవనీతసూభవ నరసి పోవచ్చి
 నేనున్న ననువుగా దీలంక చొరఁగ - వీనికి నన్నట్లు వెనఁ గ్రుంకె నినుఁడు
 అనిలనందనునకు నన మిచ్చి దైత్య - ఘనపాపములు పూని కలఁగొనఁ బర్వె.
 ననఁ బర్వెఁ గలయ ఘోరాంధకారంబు - ఘనమైన దైత్యుల కలకలం బణఁగె
 నంత నాకలకలం బణఁగుట నాత్మ - నంతయుఁ బరికించి యనిలనందనుఁడు
 మనమున రఘురాము మణువక నిలిపి - తనతండ్రివాయువుఁ దప్పక వేడి
 మార్జాంమాత్రుఁడై మఱి లంకఁ జొచ్చి - కర్జ మూహింపుచు ఘనుల రాఘవులఁ
 దలఁచుచు మెలఁగ నత్తఱి విస్తయముగఁ - గలితభయంకరాకారంబుతోడ
 బెన్నిది సాధింపఁ బ్రితిమై నరుగు - చున్న సాధకునకు నొగి నడ్డపడఁగ 40

—: హనుమంతుఁడు లంకాపురిఁ జొచ్చి నీతను వెదకుట :—

వడి మహాభూతంబు వచ్చుచందమున - నడరి లంకిణి వచ్చి యడ్డమై నిలిచి
 యట్టహాసము చేసి యనిలనందనుని - ధట్టించి పలికెఁ గ్రోధంబు రెట్టింప
 “నీ వెవ్వఁడవు ? మఱి నీకుఁ బేరేమి ? - నీ పీపురంబులోనికి వచ్చు తెట్లు ?
 ఎవ్వరు పంచినా ? రఱిఁగింపు” మనిన - నవ్వాయునందనుం డచలుఁడై పలికె.
 “నీ వెవ్వతెవు ? మఱి నీకుఁ బేరేమి ? - నీవేల యడ్డమై నిలిచితి నాకు ?
 మున్ను నీ వెఱిఁగింపు ముదిత యావెనుక - నున్నట్లు నాతెఱం గొప్పఁ జెప్పెదను.”
 అని పల్కి “నేను దశాననునాజ్ఞఁ - బనిఁ బూని యీపురి బలిమి రక్షింతుఁ
 బేరు లంకిణి యంధ్రుఁ పెఱవారిఁ గన్న - బోరనఁ బొరిగొందుఁ బోనీక” యనిన
 హనుమంతుఁ డయ్యింతి కనియె వెండియును - “వనితఁ యీపురిఁ జూచువాడనై యేను
 జనుదెంచితిని వేగ చనఁగ ని”మ్మనినఁ - గనలుచుఁ గోపంబు కలుకురక్కనియ 50
 “నెక్కడఁ బోయెద ? వింక నాచేతఁ - జిక్కితి గా !” కంచు చెలఁగి మైఁ బెంచి
 “కఱకఱి నినుఁ బట్టి కదిసి నీమేను - దఱిగి నీరక్తము ల్ద్రొవుదు” ననుచుఁ
 గడుకోవ మెనఁగ నక్కపినాథుతోమ్ము - పొడిచిన పొలఁతిఁ జంపుట పాప మనుచు
 దడయక మారుతి దానివక్షంబు - పిడికిటఁ బొడిచిన పెంపెల్లఁ బొలిసి
 యిలఁ గూలి మిక్కిలి హీనస్వరమునఁ - బలుమాటు హనుమంతుఁ బ్రార్థించి పలికెఁ :
 “గపికులోత్తమ ! నన్నుఁ గరుణింపవయ్య ! - నిపుణుఁడై మీపురి నిర్మించునాఁడు
 వనజాననుఁడు నాకు వర మిచ్చినాఁడు - వనచరుఁ డొక్కఁడు వచ్చి నిన్నెదిరి

యెన్నఁడు నొప్పించు నిల నదిమొదలు - క్రన్నన రాక్షసక్షయ మగు ననుచుఁ ;
గాన నీతలచిన కార్యసంసిద్ధు - లొ" నంచు దీనించి యాయంతి చనియె.

దనమది మారుతి దానిమాటలకు - ననువొంద నుబ్బి మిన్నంది పెల్లార్చి
చెడవలె రాక్షసుల్ శీఘ్రం బటంచు - నెడమకాల్తున్నుగా విల నడుగిడుచుఁ

60

గడుసూక్ష్మరూపంబు గైకొని పోయి - యడరుకోటలు దాటి యడలక పేర్చి
వడి కోటవాకిలివారు తలార్లు - పొడగానకుండ నప్పుడు గూడవృత్తి
పీఠులు పరికించి వివణిమార్గములు - శోధించి రచ్చలు సొరిది నీక్షించి
ఘనగోపురము లెక్కి గజశాల లరసి - మునుమిడి వరహర్ష్యముల సంచరించి

దేవాలయంబులు తిరిగి యిల్లెలు - భావించి గొండులు పరికించి చూచి
యుప్పరిగెలు గాంచి యోసరు లైమకి - చప్పరంబులు దాసి సౌధము ల్వెదకి
చాలఁజెన్నగు రథశాలలు వాజి - శాలలు శస్త్రాస్త్రశాలలుఁ దదవి

మాడువు ల్పరికించి మణిమయం బైన - మేడల వాడల మిగులఁ జెన్నైన
మంత్రులయిండ్లు సామంతులయిండ్లు - తంత్రిపాలరయిండ్లు దైవజ్ఞులిండ్లు
నావిభీషణుగేహ మతికాయుగృహము - దేవకాంతునియిల్లు త్రిశిరుమందిరము

70

గంభీరమగు కుంభకర్ణునినెలవు - కుంభునాలయము నికుంభునర్హంబు
శ్రీమించు నయ్యింద్రజిత్తునినగరు - నామహోదరుగేహ మాదిగా నయిన
దనుజనాథునికేతనవంక్తు లచటఁ - గనుఁగొంచు నద్భుతక్రాంతుఁడై వారి

యంతఃపురంబుల నంతయు వెదకి - కాంతాజనంబులఁ గలయంగ నరసి
వెండియు దనుజులవేశ్యముల్ గలయ - నొండొండఁ గనుఁగొంచు నొక్కొక్కచోట
నొకకన్ను నొకచేవి యొకకేలు గలుగు - వికృతవేషులఁ జూచి వెఱగుఁ బొందుచును

బహుపాదబహుభుజబహుమస్తకోరు - సహితులఁ గొందఱ సారఁ గన్నొనుచు
జపతపస్సాన్వితాననత్కర్త నిష్ఠఁ - దవసులౌ దానవోత్తములఁ జూచుచును
మకరతోరణబద్ధమాల్యజాలములఁ - బ్రకటితధూపసౌరభవిశేషముల

80

రత్నముక్తాఫలరంగవల్లికల - సూత్నేందుకాంతబంధురవితర్దికల
మణిగణపాటకమయకవాటముల - గణనాదికోగ్రవిష్కంభసూత్రముల
స్ఫుటపజ్జలితకపోతమాలికల - ఘటితేంద్రనిలప్రకాశదేహకుల

మరకతస్థగితనిర్మలగవాక్షములఁ - గురువిందసందీప్తకుట్టిమస్థుల
మహానీయతరవిద్రుమ స్తంభతతుల - బహుశిరోగృహముల భవనపాళికల
నాయుధోజ్జ్వలహస్తలైన రాక్షసులఁ - బాయక యే ప్రొద్దు బలసినయట్టి

వరాణునగరు చేరఁగఁజొయి యచటఁ - గావలివారలఁ గలయ శోధించి
పెక్కువాకిండ్లు నిర్భీతిమైఁ గడచి - యక్కొల్లుకూటంటు లన్నియు వెదకి
యంతఃపురము చేర నరుగునావేశఁ - గంతునిమామ సత్కళలకు సీమ

కలువలపైఁ బ్రేమగల చందమామ - కలితబింబలలామగతి నుదయించి 90
 జలరాశిఁ దేలించి జలజషండముల - గలవాని దూలించి గిబ్బిజక్కివల
 విరహార్తి నెలయించి వెడవింటివాని - వరకీర్తి నలయించి వాడినకలువ
 మొత్తము నలరించి ముగ్ధజారిణుల - చిత్తంబు లదరించి చిమ్మచీకటుల
 పంతంబు దరలించి పడునై నచంద్ర - కాంతంబుఁ గరఁగించి ఘనచకోరముల
 విందులఁ దనియించి విటవిటీజనుల - పొందుల నలయించి పూర్ణచంద్రికల
 దిక్కుల కెల్లను దెలివి దీపించి - చుక్కలగమిగాఁడు చూపట్టె మింట
 పావని వీ డెల్లఁ బరికింపవలసి - దేవత తెత్తిన దీపమో యనఁగ
 నట్టిచందురుఁ జూచి యంతరంగమునఁ - దొట్టినవేడ్క వాతూలనందనుఁడు
 అఱియోజనము వెడల్పై యోజనంబు - విరివియౌ నొకయిల్లు వేగ కన్గొనుచు
 నంతఃపురం బెల్ల నరయుచు రత్న - కాంతవంతము విశ్వకర్త నిర్మితము 100
 కామచారము చిత్రకరకౌశలంబు - సోమార్కనిభమునై సురలోకవైరి
 యాకుబేరునిఁ దొల్లి యాజిలో గెలిచి - గైకొన్నమణిపుష్పకంబు వీక్షించి
 యావిమానంబులో నంగనామణులు - రావణసౌఖ్యవారాశిఁ దేలించి
 పానాభిరతికేళి పరవళ లగుచు - మేనుదీఁగెలు సోల మిసిమిపెందొడల
 పస బయ ల్పడి నీవిబంధము జ్ఞార - వసివాళ్లు వాడిన వదనంబు లదరఁ
 గమ్మనిట్టూర్పులు గ్రమ్మఁ గెఱ్ఱెవు - లెఱ్ఱెయిఁ గైవ్రాల నెలనవ్వుదేర
 నరమోడ్చుఁ గనుఁగవ లంగజుకేళి - పరవళశ్వముఁ దెల్పఁ బాదపద్మముల
 నందియ ల్రొదసేయ నఱ్ఱెములందుఁ - జందనతిలకము ల్పూసవారిఁ గరఁగ
 వేణీభరము వీడ విరిదండ లూడ - నాణిముత్యముపేరు లత్యంతకఠిన
 వక్షోజపర్వతద్వయి చిక్కువడఁగ - నక్షి లానవమదాలసతఁ జెన్నొందఁ 110
 గట్టినైకతంబులఁ గవళైవలముల - స్ఫుటనాభిసరసుల భూతరంగముల
 స్తనదక్రముల విలోచనమీనతతులఁ - గనుఁపట్టి సుఖను ప్రిఁ గైకొన్ననదుల
 కైవడి నిర్మించు కామనీమణుల - నావాయునందనుఁ డందందఁ జూచి
 యిట్టిట్టినతు లుండ నీరావణుండు - కట్టడియై రాముకాంతను దెచ్చెఁ
 బరపధూమర్తము ల్పరికించుటకును - బురపురఁ బొక్కుచుఁ బుజ్యమానసుఁడు
 స్వామికార్యార్థమై సతులమర్తముల - నీమాడ్కిఁ గనుఁగొంటి నింతియకాని
 కానిసేతల వీరిఁ గనుఁగొన్నవాఁడఁ - గా నింతి నీయింతిగమిలోన వెదుక
 వలను గా దనుచు భావమున నెన్నుచును - కలయఁ దావెదకుచుఁ గానక యెచటఁ
 జప్పుడు గాకుండఁ జనుచు ముందఱను - విసైసైన యొకరత్న వేదికమీఁదఁ
 బువ్వుపాన్పున నిద్రఁబోయెడువాని - నవ్వానవునిభోగ మఱిగించువాని 120
 పంజకేయలతోడ జలదంబు వోలె - రంజితగంధాంగరాగంబువాని

వీచైన నెలయేర్ల నీలాద్రివోలె - దేటముత్యపుపేర్లు దీపించువాని
 నైదుమస్తముల ఘోరాహులఁ బోలె - బ్రోది నంగుళిరమృతభుజములవాని
 జిలుగువెన్నెలతోడి చీకటివోలె - జలువదుప్పటి మేన జత నొప్పువానిఁ
 వెడదఁజొమ్ముల నొప్పు వేల్పుచేసుంగు - కడిదికొమ్మున పోటుకైపులవానిఁ
 గర్భూరమణిదీపకళిక లిర్వంక - నేర్పుమై గదలించు నిట్టూర్పువాని
 మకుటకుండలదీప్తిమయమూర్తివాని - సకలారిగర్వనిశ్రావణుం డైన
 రావణుఁ డనువాని రాక్షసాధిపుని - భావించి యాతనిపార్శ్వభాగముల
 నడవంబు గట్టియు నాలవట్టములఁ - గడువేడ్కఁ బట్టియుఁ గరకంకణములు
 రాయంగ వింజామరములు వ్రేసియు - హయగాఁ జాడియు నాడియు వీణ 130
 మీటియు మద్దెల ల్పుదుమార్గలీల - సూటి వాయించియు సొక్కి యొందోరులు
 తమసాధనంబులు తగఁ గొఁగిలించి - తమి నిద్రఁ బోవు గంధర్వకామినుల
 దేవకామినుల దైతేయకామినుల - భావించి యంత నా పరమపావనుఁడు
 గగనమండలివంద్రకళయును బోలె - మొగులు చెంత మెటుంగు మొలకయుఁబోలె
 నారావణునికయ్య నభినవయోవ - నారూఢయై దేవతాంగనకరణి
 నున్న మందోదరి నొయ్యనఁ గాంచి - యన్నెలఁతుక సీత యని నిశ్చయించి
 యవనిజ నేఁ గంటి ననుచు నానంద - వివరుడై గంతుల వ్రేయుచు నవటి
 కంభము ల్పూరికుచుఁ గలితవాలాగ్ర - చుంబనం బొనరింపుచును నటింపుచును
 గాపేయజాతివికారము ల్గొంత - నే పిటు చూపుచుఁ జిత్తంబులోన
 మఱి వివేకముఁ బూని మనుకులేశ్వరుని - తెలువ పతివ్రతాతిలకంబు పరమ 140
 పావని జనకభూపాలునిపుత్రి - దేవదేవుని రామదేవునిఁ జూసి
 రావణుఁ గోరునే రాగిల్లి మధువు - ద్రావునే యిక్లేల తనబుద్ధి భ్రమనెఁ
 నానావిధంబుల నాకుఁ జూచినను - దానవి గాని యీతరిశాక్షి సీత
 గా దని దెలిసి యక్కడ నుండ కవల - మేదురపరికరామ్రేడితామోద
 మానితానవరక్త మధుమాంసయుక్త - పానశాలాపరంపరలెల్లఁ జూచి
 గరుడోరగామర గంధర్వసిద్ధ - చరసతు లెఱు లున్న వాడలు చూచి

—: హనుమంతుఁడు ఉద్యానవనంబుఁ జూచుట :—

వారిదుఃఖంబులు వారియాపదలు - నారంగ వీక్షించి యాత్మలో వగవి
 వెలువకుం డిటమీఁద విను రాముఁ డింక - నెఱి రావణుని నాజి నిర్జించి మిమ్ము
 విడిపించు నందఱు వెలువకుఁ డింక - దడవులే దని వారి దగ నూటడించి,
 వీడల నందంద నిలిచి యేకాంత - మాడెడువారల నటఁ జేరఁబోయి 150
 యిది నాకుఁ జొరఁబోయి నిది నాకుఁ బోల - దిది నాకుఁ జొరవచ్చు నిది నాకు రాదు
 అనక లంకాపుర మంతయు వెదకి - మనుజువేషముతోడ మగువ నెబ్బంగి

నెందును బొడగాన కిచ్చలో వగలఁ - బొందుచు నటఁ బోయి పురసమీపమునఁ
బసిఁడికోటలచేత భాసిల్లుచున్న - యసమానమైన యుద్యానంబుఁ గాంచి
మెల్లన నటఁబోయి మెలఁగి వీక్షించి - యల్లనల్లనఁ బ్రాకి యాకోట లెక్కిఁ
చందనపున్నాగసహకారతరుల - మందారఖడ్భరమాతులుంగములఁ
బనసపిప్పలినింబపాటలీవకుళ - ఘనసారసౌవర్ణ కర్ణికారముల
మల్లికామాలతీమాధవీలతల - సల్లకీకురవకజంబీరతరులఁ
దాలతమాలహింతాలరసాల - నాళికేరాళోకనాగవల్లరుల

160

నేడాకుటరఁబుల నేలాలవంగ - దాడిమనారంగతక్కిలతరులఁ
గదళికాకేతకీక్రముకపూగములఁ - బదనై నగోస్త నీఫలగుళుచ్చములఁ
బరివక్వబహుపుష్పపరిమళమిళిత - భరితమై వాయుసంపదల నిం పెక్కి
కలకంఠకుకనీలకంఠశారికలఁ - జెలువొందు నకులచేఁ జెలు వగ్గలించి
కమలాకరంబులఁ గరము శోభిల్లి - కుముదషండంబులఁ గొమరు దీపించి
శశికాంతవేదుల నన్నుతి తెక్కి - విశదచంద్రికలచే వేడ్క సొంపెక్కి
సికతాతలంబులచేఁ జెన్నుమీటి - సకలర్తువిహరజస్థానమై మిగుల
రమణ మైనది చైత్రరథ మన మించి - యమరేంద్రునందన మనఁ జూడ నొప్పి
యలరురావణవిసేదారామభూమి - గలయంగఁ గనుఁగొని కడు చోద్య మంది

యొప్పు నావనభూమి కొయ్యన దిగ్గి - చప్పుడు కాకుండఁ జరణంబు లిడుచుఁ
గొలఁకులయందును గూలంబులందుఁ - బులినదేశములందుఁ బొదరిండ్లయందుఁ 170

గేళీగృహములందుఁ గృతకాద్రిలందు - శైలశృంగములందు సానువులందు
సురీయహములందు నోలంబులందు - సురీయతసూభవ నుడుగక వెదకి
ఆవనమధ్యంబునందు రేఁబగలు - కావలియుండు రాక్షసకోటి కెపుడుఁ
దావలంబై మిన్ను తలఁదన్నుపొడవు - చే వెలుంగుచు మేరుశిఖరాళిఁ గేరు
పసిఁడికంబములచేఁ బనమీటి వేయు - పసిఁడికంబములచే పణపు దీపించి
వరరత్నతోరణావకుల శోభిల్లి - యరుతరం బగుచున్న యొకమేడఁ గాంచి
యామేడలోపల సంతయు వెదకి - భూమిజఁ గానక బుద్ధిలో వగచి

“యినవంశవల్లభుఁ డేకతంబునను - మును నన్ను రమ్మని మదమొప్పుఁ బిలిచి
జనకజ పొడగానఁ జాలుదు పీవ - యని చెప్పి వాచేటి కానవా లెచ్చెఁ
బని బూఁని వచ్చితి బంటనై యేను - గనుఁగొనలేనైతిఁ గమలాక్షి నెందు 180
నీదురాత్ముఁడు సీత నిటఁ దెచ్చుచోట - వేదనఁ బ్రణము వ్విడిచెనో యింతి
యంబరగతి భీతి నరుదెంచుచోట - నంబుధిఁ బడియెనో ? యసురచేఁ దప్పి
యిచ్చటిదనుజుల నీక్షించి బెదరి - చచ్చెనో ? విరహాగ్ని సమసెనో ? లేక
కమలాక్షి నొరులకుఁ గానరాకుండ - భ్రమపెట్టి మాయలు వన్నెనో పీడు ?

ఒండుదేశంబుల నునిచెనో ? కాక - దండించి చంపెనో తరలాక్షీ నసుర ?
 యేమని మగుడును నేమందుఁ బోయి - యేమిచేయుదు నింక నిటమీఁద నేను
 వామాక్షిఁ గానక వచ్చితి ననిన - రాముఁ డప్పుడె పాయఁ బ్రాణవాయువుల
 నన్నతై సౌమిత్రి యడుగు నీవార్త - విన్నంత భరతుండు విడుమఁ బ్రాణముల
 నతనితై శత్రుఘ్నుఁ డఖిలబాంధవులు - హతు లౌదు రిసవంశ మంతట నమయ
 నది చూచి నుగ్రీవుఁ దాయంగదుండు - మొదలైన కపివంశమును నాశమొందు 190
 గాన వానప్రస్థ గతి మహాటవుల - నేను గావుండుదు ; నిదియుఁ గాదేని ?
 సౌదఁబేర్చుకొని యగ్నిఁ జొత్తు నొండేని ? యుదధులఁ బడి చత్త నును రాసఁ దక్కి
 యక్కట ! సంపాతి యాడినమాట - నిక్కంబుగా నమ్మి నీరధి దాటి
 యిచ్చటి కొంటిమై యే వచ్చుచెల్ల - నచ్చుగా వృథయయ్యె నొఁగాక యేమి ?
 త్రిదళులతోఁగూడఁ దెగువమైఁ బేర్చి - త్రిదశేంద్రుఁ బట్టి బాధింతు నొండేని,
 చెలఁగి కీలలతోడ శిఖి నీటముంచి - యిలఁ బ్రామి వ్రథలు మాయింతు నొండేని ?
 క్రందుగా జముని గింకరులతోఁ బట్టి - డెందంబుఁబగుల దండింతు నొండేని ?
 చలమొప్ప నిర్మతిరాక్షసులతోఁగూడఁ - బెలుకురఁ బట్టి నొప్పింతు నొండేని ?
 కరువలి నయ్యేఁడు గాడ్పులఁ బెనచి - తెరలి యందంద శిక్షింతు నొండేని ?
 నలిరేగి ధనదుఁ గిన్నరులతోఁ బట్టి - చెలువేది కూల భర్జింతు నొండేని ? 200
 యెనయఁ బ్రమథులతో నీశానుఁ బట్టి - చెనసి యొందొండ శిక్షింతు నొండేని ?
 కుతలంబుఁ గిరులతోఁ గుమ్మరసాలె - గతిఁ ద్రిప్పి యుక్కడఁతు నొండేని ?
 యీలంకదైత్యుల నీయబ్ధి ముంచి - లీలమైఁ గలఁచి కాఱింతు నొండేని ?
 యే నింత చేసిన నెల్లదేవతలు - నానతులై వచ్చి యతివఁ జూపెదరు ;
 కాకున్న రావును ల్కరుణమైఁ దామె - యీకీడు వలదని యింక మాన్పెదరు :"
 అని నిశ్చయముచేసి యామెఁడశిఖర - మనిలనందనుఁ డెక్కె నానమీపమున
 వాయువు నెండయు వడిఁ జొరరాని - యాయుశోకవనాంతరావళిలోన

—: హనుమంతుండు నీతను జూచుట :—

నెలమి జొంపరి గూడ హేమవర్ణమున - విలసిల్లుశింకుపావృక్షంబు క్రింద
 వ్రతములఁ గడు డస్సి వనటులఁ గ్రుస్సి - యలిదుఃఖములఁ గుంది యాత్మలోఁ గంది
 విప్రులగువుల దోఁగి విరహాగ్నిఁ గ్రాగి-కపటవృత్తులఁ జిక్కి కడుముట్ట స్రుక్కి 210
 జీవంబుపై రోసి చెఱవంబుఁ బాసి - యావిధి మది దూఱి యలనత మీఱి
 చెక్కిఁటఁ జెయిఁ జేర్చి చింతల కోర్చి - దిక్కులేమిఁ దలంచి ధృతి దూరడించి
 యిసర వ్రాడిన యెలదీఁగెఁ బోలే - మనఘామయతదిపకళికయుఁ బోలే
 జలదమాలికలోని శళికళవోలే - బలుమంపుఁ బొదివివ వద్దిని వోలే
 చెలఁగి నిల్లులలోని చిలుకయుఁ బోలే - బులులలో నావును బోలే దుర్వార

మోరరాక్షసవధూకోటిలో నున్న - నారీశిరోమణి నలినాయతాక్షి
 మలినాంగి యలివేణి మాతంగగమన - కలితభూషణజాల గద్గదకంఠి
 జనితోష్టనిశ్వాస సతతోపవాస - జనకతనూజాత జగదేకమాత
 నిఖిలసన్నతపూత నిర్మలభ్యాత - యఖిలగుణోపేత యయిన యాసీతః
 బొడఁగని సీత గాఁబోలుఁ బొమ్మనుచుఁ - గడుభక్తి రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి 220
 కడువేడ్క సురలను గడఁగి వేడుచును - నడరెడుముదమున నామేడ డిగ్గి
 మది నుబ్బి యంగుష్ఠమాత్మరై కదిసి - పదిలఁడై యాశింశుపావృక్ష మెక్కి
 బాలుఁడై యల వటపత్రంబునందు - వేలీలఁ గ్రీడించు విష్ణుఁడు పోలె
 శాఖామృగేంద్రుండు జడిగొన్న దాని - శాఖలలో దాగి చతురుఁడై యుండె.
 బావనపరితుఁ డా పద్మా యతాక్షి - భావించి భావించి పలుమాఱుఁ జూచి
 కడఁకతో ఋశ్యమూకమునందుఁ గన్న - తొడవులు నీయున్నతొడవులు జూడ
 నేకప్రకారంబు లీపర్వనయన - కాకుత్స్థసతి సీత గాఁబోలు ననుచు
 మేటియును బఱికించి మారుతాత్మజుఁడు - నెఱసినబుద్ధిమై నెలఁత నీక్షించి
 శ్రీరాముఁ డానతిచ్చినప్రకారమున - నారమణీమణియవయవశ్రీలు
 కర్ణవేష్టనములు కరకంకణములు - స్వర్ణాంబరంబును సరిఁ బరికించి 230
 వలవంతఁ బడి వేగువారిచిహ్నములు - వలనొప్పుఁ గల పతివ్రతలచిహ్నములు
 చదురుగల్గిన మర్త్యసతులచిహ్నములు - చెదర కన్నియుఁ జూచి చింతించి మఱియుఁ
 గొనకొని రాముఁ డేర్పొని ప్రలాపింపఁ - గనుఁగొని మఱి సీతగా నిశ్చయించి
 యావిన్ననగు మోము నాకృశాంగంబు - నావిరిసినవేణి యాయున్నయునికి
 యాదురవస్థయు నావిలాపంబు - నాదైన్యమును జూచి యాత్మ శోకించి
 “చంద్రునిఁ బాసిన చంద్రికరీతి - చంద్రాన్య యారామచంద్రునిఁ బాసి
 యుండునే యాయంతి నొగిఁ బాసి రాముఁ-డుండునే యిది చోద్య మూహించిచూడఁ
 గులశీలదాక్షిణ్యగుణవయోధర్మ - లలితరూపము లొక్క లా గొటఁ జేసి
 యారామువిభున కీయంగనామణియు - సీరామ కారామన్యవతియుఁ దగును.
 ఈకాంతకై కాది యినకులేశ్వరుఁడు - శ్రీకంఠవిలుఁ ద్రుంచెఁ జెఱకుచందమున 240
 దొలుతఁ బట్టినయంతఁ ద్రుంచె విరాధు - నలి గోసె నాశూర్పణఖ ముక్కుచెవులు
 ఖరదూషణాది రాక్షసుల ఖండించి - మరణంబు నొందించె మారీచు సీచు
 వాలి నొక్కమ్మున వదియించి కవుల - నాలుగుదిశల కున్నతశక్తిఁ బనిచె
 వారిలోపల నన్ను బలవంతుఁ డనుచు - నారూఢగతి నంగదాదులఁ గూడి
 ఘనపుణ్యవిధి యైన కాకుత్స్థు నెదురఁ - బనిబాని వచ్చితిఁ బంతంబు మెఱసి
 వాపుణ్యవశమున నాకోరినట్లు - లీపుణ్యవతిఁ గంటి నిచ్చోట వచ్చి;
 భారుణాసురవధూతతివట్టనడుమఁ - గరణాకృతిఁ జిక్కి గలఁగు సీనతికి

నెబ్బంగిఁ జూపుదు నింక నారూపు - నెబ్బంగి భాషింతు నీయింతితోడ
నెబ్బంగి నూరార్తు నీపుణ్యసాధ్య - నెబ్బంగి నిబ్బంగు లెఱిగింతు నతికి?"

—: రావణుడు సీతాదేవివద్దికి వచ్చుట :—

నని యిట్లు చింతింప నంత రావణుడు - జనకజఁ జింతించి సంతాప మంది 250

వేకువజామున వేగ మేల్కొంచి - తేకువ మనసిజాధీనచిత్తమున
దివ్యమాల్యంబులు తెఱఁగొప్ప ముడిచి - దివ్యగంధంబులు తెఱఁగొప్పఁ బూసి
దివ్యాంబరంబులు తెఱఁగొప్పఁ గట్టి - దివ్యభూషణములు తెఱఁగొప్పఁ బెట్టి
తనకితీలప్రభాతతు లెందుఁ బర్య - ఘనచంద్రహాసనంకలితుడై పేర్చి
కరమణికంకణకవచము లైఱయ - సరస నచ్చరలు వింజామర లిడఁగ
ఘనకుచహారము ల్గొల్గి గంధర్వ - వనితాజనము లాలవట్టము ల్బట్టి
గొడుగును ధరియించి కుచమూలరుమల - నడయాడుచున్న కిన్నరనతు ల్బడువ
బాహుపార్శ్వంబులఁ బరఁగంగ హస్త - వాహికలై యక్షవనితలు నడువఁ
బరిమళోదకపానపాత్రిక ల్బట్టి - గరుడకామిను లిరుగడల నేతేర,

నెడనెడ సందడి నెడగల్గ జడిసి - కడఁగి ముందట నాగకన్యక ల్బడువ 260

విద్యాధరస్త్రీలు వీణాదివాద్య - హృద్యసంగీతంబు లింపుగాఁ బాడఁ
దనగుఱోన్నతు లొగిఁ దగ సిద్ధసాధ్య - వనితలు చేరి కై వారము లేస్త
బొగొప్ప వరఖడ్గపాణులై కదిసి - రాగిలి వెనుక నారాక్షసస్త్రీలు
కలగొనఁ గరదీపికానహస్తములు - వెలుగ మందోదరి వేడ్కఁ దోడ్కొనుచు
మెఱుఁగుల వెనుకొను మేఘంబు పోలె - మఱియును గల నతు ల్లరిసి తన్మోలవ
నురుపాదహతి నోలి నుర్వి గంపింపఁ - బరిహాసరవము లంబరమును గప్ప
మంజీరమేఖలామణిభూషణాది - శింజితంబులు విందు సేయ వీనులకు
నాయకోకారామ మపుడు సొత్తైచె - వాయుసూనుడు దన్ను వాంఛతోఁ జూడ
నిద్రావశేషమూర్ఛితదృష్టితోడ - భద్రకేయూరాంకభాహులతోడ
వసుధపైజీవాడు వలెవాటుతోడ - వసివాళ్లు వాడిన వదనంబుతోడ 270

ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ - జనకజముందఱఁ జనుదెంచి నిలిచె.
నిలిచిన భీతిల్లి నివ్వెఱగంది - తలఁపులో రఘురాముఁ దప్పక నిలిపి
యూరులు నుదరంబు నురుకుచదవయము - చారుహస్తంబులఁ జక్కఁగా నుంచి
పులిఁ గన్నలేడిని బోలె చిత్తమునఁ - గలఁగుచున్నట్లున్న కల్యాణిఁ జూచి
వనితలలోన దుర్వారగర్వమునఁ - దను దైవమాడింపఁ దగవేది పలికె.

“నింతి : సీతమచద్య మిఁక దాచ నేల ? - కాంత సీనెమ్మెము గైవ్రాల నేల ?

పొలఁతి : బల్లినిబట్టి భోగించువాడ - నెలఁత : యీగుణముల నెఱి గనుంగొనుము :

వనిత : యీగుణముల వఱలెడు నన్నుఁ - గొనుము సింహనుమతిఁ గోరియున్నాడ :

మానక కైకొందు మగువ నిన్నింకఁ - గాన నామాటలు గైకొని వినుము;
 ఈరూపమున నుండ నేమి కారణము? - దారుణాటవి దాటి తమ్ముడుఁ దాను 280
 పనితః రాముఁడు వచ్చి వనధి బంధించి - పనిచినకడిమిమైఁ బద్ధు సాధించి
 గొనకొన్న వేడ్కతోఁ గొనిపోవు నిన్ను - నని విచారించెద వాత్సలో నీవు
 అమరేంద్ర యమ పరుణాదుల కైన - సమరంబులో నన్ను సాధింపరాదు;
 ఈబేలతన మేల? యిందీవరాక్షిః - నాబాహుళక్తి నరు లెంతవారు;
 అడవుల నాకులు నలములు నమలి - యిడుములు పడుచున్న హీనమానవుని
 పొందేలకోరెడు? పొలంతిః నకా బొంది - పొంద నొల్లవె? రాజ్యభోగంబు లకటః
 యనిమిషాధిపుఁ డైన నంతకుండైన - విను జలాధిపుఁ డైన విత్తేకుఁ డైన
 ననల నైర్మతి వాయు హరిహరు లైనఁ - జనుదెంచి యాలంక సాధింపలేరు;
 లంక మానవులకు లక్షింపఁ దరమె - యింక నెక్కడి రాముఁ? డిందెటు వచ్చు?
 వచ్చి లంకాపురవర మెట్లు చొచ్చుఁ? - జొచ్చిన నెబ్బంగి స్తుక్కక యెదురు 290
 నెదిరి నకా బొడఁగని యెబ్బంగిఁ గదియు? - గదిసి నానత్వ మేగతి వైఁపఁజాలుఁ?
 జాలుట యెందాఁక సమకూరఁ బోలు? - బోల పిమాటలు పో విడుమింతిః”

—: జూనకి రావణుని దిరస్కరించుట :—

అని యిట్లు పలుమాటలు నరమి రావణుఁడు - వినరానిపలుకులు వెన దూటి పలుకఁ
 గడు నల్లి గద్గదకంఠంబుతోడఁ - బుడక ధ్రుంచి యవశ్యమును రాముచేతఁ
 జెడుదు నీ వని చాటి చెప్పినరీతిఁ - బడఁతుక తృణము చేపట్టి యిట్లనియె.
 “పాపాత్మః నీవు నా పతి డాగురించి - యేపున లంకలోనికి నన్నుఁ దెచ్చి
 యిది యొక్క కడిమిగా నేల గర్వించె? దిది యొక్కమేలుగా నేల ప్రేరెదవు?
 పరవధూరతిఁ గోరు పాపాత్మకులకు - సిరియు నాయువు కీర్తి చెడు నటుకానఁ
 దగవును ధర్మంబు తలపోసి నన్ను - మగుడ రామున కిమ్ము మనఁగోరితేవి?
 కాదేని దుర్బుద్ధి గైకొంటివేని? - కోదండదీక్షిదిగురునిచే రామ 300
 జననాథుడే నీవు చచ్చుట నిజము - వనవాసకృతుఁడు కేవలదుర్బలుండు
 ననద రాజ్యవిహీనుఁ డనహాయుఁ డతఁడు - మనుజమాత్రుఁ డటంచు మది నెన్నవలదు
 దండకాటవి చతుర్దశనహస్రోగ్ర - చండరాక్షసకోటిఁ జంపఁడే తొల్లి;
 దండధరోద్దండదండంబు నొడిసి - చండాంకుకిరణోగ్రసంరంభ మణిగ
 గణనాపరంపర లగ్గచి యందంద - రణభీషణము లైన రాముఖాణములు
 పరువడి నీలంకపైఁ బాటునాఁడు - తరమిడి నీయరస్థులి గాడునాఁడు
 మునుకొని నీగిరంబులు ధ్రుంచునాఁడు - మునుమిడి నీరక్తములు గ్రోలునాఁడు
 రావణ! నీలావు రఘురాములావు - నీవు చూచెదు గాని నే నేల చెప్ప;
 నెండతోఁ బ్రాణేయ మెదిరించినట్లు - కొండతో దగరు మార్కొనిన చందమున

మదహస్తితో దోమ మార్కొన్న కరణ - నుదధితోఁ గాల్వ మెందొడ్డినపగిది ; 310
 శ్రీకర్పూతో వేము, శ్రీశుతో జోగి - ధాతతో విప్రుండు, ధనికుతోఁ జేద
 జాతిరత్నముతోడ సరి గాజుపూస - నూతలంబున సరిపోల్చిన యట్లు
 తెగువమై రాఘవాధిపునకు నీకు - మగఁటిమి మదహస్తిమళకాంతరంబు
 మిగుల నోరులు గల్గి మీఱి పల్కెదవు - జగతి రామునితోడ సరియె రాక్షసుఁడ ;
 ఒకలంకయేలుచు నుబ్బెద వీవు - సకలలోకములకు స్వామి రాఘవుఁడు ;
 ఆఖిలకంఠకుఁడ వీ వన్నిలోకముల - నఖిలలోకారాధ్యుఁ డారాఘవుండు ;
 వేదదోరుఁడ వనివేకివి నీవు - వేదంబులకునెల్ల వేద్యుం డతఁడు ;
 కర్త పూరితఘనకాయుండ వీవు - నిర్మలగుణయశోనిధి రాఘవుండు ;
 సర్వజీవాభిక్షకుఁడవు నీవు - సర్వజీవులకును సముఁడు రాఘవుఁడు ;
 ఉన్నతోన్నతుఁ డైన యుర్వీకునకును - ఎన్నిసారెల పెట్ట నెఱుంగంగ నీవు 320
 ఇందుసూర్యాగ్నిసురేంద్రులు గారు - ఇందుధరార్పితం దీనవంశజుండు
 ని న్నిట మర్ధించి నీరూప మణఁచి - నన్నుఁ దోడ్కొనిపోవు నమ్ము మింతటికి
 నాకు నీకును సాక్షి ననుఁ దెచ్చునపుడు - గైకొని యొకపక్షి కడఁగి యేతెంచి
 వీలాపుశక్తియు నీపరాక్రమము - నేలపాలుగఁ జేసి నెఱి వ్రేసి నిలువఁ
 గవటభావలు వల్కి మనపక్షినాథు - నవుడు ఖండించిన యధముఁడ వీవు
 తర మెఱుంగక రామధరణీకుతోడఁ - దొరలితే భస్మమై త్రుంగెడుగాక !
 యేమిటి కెదురు ద న్నెఱుంగనిమాట - లేమిటి కీ గర్వ మినుకులేళ్వరుఁడు
 ఈమూఁడుజగముల నెందు డాఁగినను - ఈమెయి ని న్నేల యి ట్లుండ నిచ్చు ?”
 ననిన రావణుఁడు మహారోషదృష్టి - జనకజ మఱిఁ జూచి చలముతో ననియెఁ.
 “బరమేష్ఠిఁ దవమునఁ బరఁగ మెప్పించి - వరశక్తి నతనిచే వరములు గాంచి 330
 సురపతిమొదలుగా సురల నోడించి - గరళకంధరుతోడఁ గైలాస మెత్తి
 కడిమిమై సూర్యలోకములు సాధించి - వడిఁ బేర్చి పాతాళవాసుల నోర్చి
 సకలోన్నతుడ నై సడి గన్న నన్ను - వెకలియై తమతండ్రి వెడలంగఁ ద్రోవ
 వతిహీనసత్త్వఁడై యడవులలోన - బతిమాలి ఫలములఁ బరాశనముల
 వికృతాంగుఁడై తపోవృత్తిమై నన్ను - యొకపేదమానవుఁ దోపునే చెనక ?”
 నని రాము నిందింప నందందఁ బొగిలి - మనమున నొగిలి యుష్టులికంబు మిగిలి
 ఘనశోకగద్గదకంఠయై యప్పు - డినకులాధిపుదేవి యెలుగెత్తి యేడ్చె.
 భృతిదూలి నలుగడ దేవగంధర్వ - సతు లెల్ల నేడ్చిరి జానకిఁ జూచి ;
 రావణగర్వంబు రమణిశోకంబు - భావించి కోపతాపంబులు నిగుడ
 వనిలతనూభవుఁ డప్పు డాడుష్ట - దనుజుపై లంఘింపఁ దలపోసి చూచి 340
 “బిరుదనై వీనిఁ జంపితినేని పతికి - ధరణిజనేమంబుఁ దగఁ జెప్పఁగలను;

అమరారిచేత నా యనువెల్లఁ బొలసి - సమరంబులోపలఁ జచ్చితి నేని ?
 లంకది క్కెఱుఁగక లలన నెవ్వగల - నింకుచు నిండున్కి యెఱుక చొప్పడక
 యేను జచ్చుటయును నేర్పడ విసక - భానుకులాగ్రణి ప్రాణము వ్విడుచు ;
 నింత చేసినచేత లేమియుఁ గాక - సంతయుఁ జెడిపోవు నధిపుకార్యంబు
 ఎడపక విటమీఁద నీడై త్యుతోడఁ - గడఁగి కయ్యము సేయఁగలవాడఁ గాను
 దనుజుతోఁ బోరాడి దర్పించి గెలుతు - నని తలంచిన గెల్పు నది గానరాదు”
 అని నిశ్చయము చేసి యాత్మలో మున్ను - దనుజుతోఁ బోరుట తగవు గా దనుచు
 నెలఁతను దర్పించి నిష్ఠతోఁ బిదపఁ - గలకార్యములు సేయఁగలవాడఁ గాని,
 అని సేయ నిది సమయము గాదు నాకు” - నని ధీరుడై యుండె నామ్రానిమీఁద 350
 మఱియు రావణుఁడు కామంబు ప్రేమంబు - వెఱపును నొఱపును వెఱగును గదుర
 నాదినమాటల కన్నిటి కాత్మ - నోడక యతినిష్ఠురోగ్రవాక్యముల
 వనిత లందఱు విన వసుధాతనూజ - తను దూరఁబర్కిన దనుజేకుఁ డంతఁ
 గుటిలభావమున భ్రాకుటిలసన్నిటల - చలులరక్తాస్యఁడై జాజ్వల్యమాన
 లోలకీలాభిలలోకసంహార - కాలాగ్నిరీతి నాగ్రహమున మండి
 మోరహంకారుడై క్రూరుడై నీతి - దూరుడై యాసీతఁ దొడరి భర్జించి
 చంద్రహాసం బెత్తి జానకి నేయ - నింద్రాది గమకించునెడఁ గేలుఁ బట్టి

—: మఁడోదరి రావణునికి నీతిఁ దెల్పుట :—

యమలమఁడోదరి యడ్డమై నిలిచి - కొమరొప్పుఁ బలికె నాకుమతి యో విభుని
 “దండ్రిమై నెదిరిన ధరణిపాలకుఁడె - ఖండింప నీకు నీకాంత దైత్యేశ :
 యెన్ని చెప్పిన విన వేమి సేయుదును ?-ని న్ననఁ బని యేమి ? నీపురాకృతము 360
 మ్రుచ్చిలి పరసతి మునుఁ దెచ్చు బొకటి - చెచ్చెఱు భుని నింఁక జెందుట రెండు ;
 తెగువతోడుతఁ బట్టి తెచ్చినమొదలు - పగఁగొని యుండు పేర్పురుపఁగా మూఁడు ;
 ఒనర దుర్బుద్ధి నాయువిదను గూడి - యనుభవించెద నను టారయ నాల్గు;
 కన నుత్తమస్త్రీలఁ గడఁగి పల్కాఱు - వినరానిపల్కాఱు వెనఁ బల్కాఱు సేను;
 గామ మణిఁపలేక కామినిఁ జంపఁ - దా మది నెంచుట దనుజేశ : యాఱు ;
 తగ వెంచనేర కెంతయుఁ జేసి తుదిని - మగఁటిమి వోపుట మఱియును నేడు
 నేఁడు చేటులు నయ్యె నీయింతివలన - నేఁడు గడపఁగరాదు నిజముగా నెన్నఁ
 బొరి పాతకంబులఁ బుట్ట యీమేను - దొరఁగిన సద్గతి దొరుకునె నీకు ;
 వభిమానవతి మానవాంగన సీత - కభిలాషపడి యింత కలుగంగ నేరి,
 నీయంతిపురమున నెలఁతలలోన - నీయంతి చింతింప నెవ్వారిఁ బోలు ? 370
 ననుఁ గూడి క్రీడింపు నాథ : యీచెంత - నినువంటివానికి నీతి గా దెందుఁ ;
 బొలిసెనే నీబుద్ధి పోపొ” మ్మటంచుఁ - బలిమిఁ దొలంగించెఁ బతికేలు వాలు

కడు సిగ్గుపడి చాల కలుషించి నీత - కడనున్నదుష్టరాక్షసవధూజనుల
 నతిదీర్ఘతనుల భయంకరాకృతుల - సతతనిష్ఠురవాక్యసమరకర్కశుల
 వినత నయోముఖి వికటహేమాస్య - యనుదాని హరిజట యనుదానిఁ ద్రిజట
 ప్రఘనమహోదరిఁ బాటించి పిలిచి - లఘువృత్తిఁ బలికె నిర్లజ్జఁడైనలిచి
 “ప్రియనయోక్తులచేత బెడరించి యైన - భయదచేష్టల నైన బాధించి యైన
 మానదవ్యయంబున మగువ నాసొమ్ము - చేసి తెం డిటు మీరు సేయలేకున్న
 నంతటిమీఁద నయ్యజ్ఞాక్షిఁ జంపి - యింత లింతలు కండ లిందలు గొనుఁడు”
 అని యశోకారామ మాప్రాప్త కదలి - తననగరికిఁ బోయె దనుజవల్లభుఁడు. 380

—: రాక్షసస్త్రీలు నీతను బెడరించుట :—

అప్పుడు జానకి దానవాంగన లెల్లఁ - గృహమాలి తమతమ కృతకవాక్యముల
 బోధించి రావణుఁ బొందు మీ వనుచు - బాధించుతఱి కూలపాణియై యొక్క
 రక్కసి బెడరించి రాముఁ డీలంక - దిక్కు చూడఁగ లేఁడు తెఱవ : యాయాస
 విడు మంచు నొక యింతి వెడనీతిఁ బలుకు - మిడుమలఁ బడియుండ నేల నీ కిట్లు ?
 పరియించు దానవేశ్వరునిఁ గాదేని - పొరిగొందు నని యొక్క పొలఁతి భర్జించుఁ
 దెండు ఖడ్గము తల తెగఁగొట్టి దీని - కండలు కమ్ముగాఁ గల్గితో నద్ది
 చవిమాత మని యొక్క జంత మారోలయు-నవు నవు నటుసేయుఁడని యొర్లువదురు
 నీరీతిఁ బెడరింప నిందినరాక్షి - ధారణితనయ కొందలమంది కుంది
 కన్నీరు దొరుగ గద్గదకంఠ యగుచు - దన్ను గాతించు దైత్యస్త్రీల కనియె.
 “దలఁచ మానవులకు దానవులకును - గలుగునే దాంపత్యగౌరవస్త్రీలు ? 390
 ఇందలు దుర్బావ లిట్లాడనేల ? - చంద్రుని బాయని చంద్రిక వోలె
 బానుని బాయని ప్రభయును బోలె - నేను శ్రీరఘురాము నెడఁబాయఁ జాల ;
 నాన్యపాలుఁడు దీనుఁ డైనను రాజ్య - హీనుఁ డైనను నాకు నిష్టదైవంబు
 జలధికన్యకరీతి శర్వాణిభాతిఁ - బలుకుఁదొయ్యలిమాడ్కిఁ బోలోమిమాడ్కి
 రోహిణినరణి నరుంధతికరణి - స్వాహాంగనాగతి సావిత్రిమతిని
 రతిచందమునఁ బతివ్రతనిష్ఠఁ బొదలి - పతియైన రఘురాము భజియించుదానఁ
 జంపినఁ జంపుఁడు శాశాని శిరము - తెంపినఁ దెంపుఁడు ధృతి రాముఁ గాని
 యితరుల నే నొల్ల ; నిటువంటికల్ల - మతముల నే నొల్ల ; మానుఁ డిం” కనిన
 మండుచు వార లామాటకు మిగులఁ - గండక్రొవ్వనఁ బెక్కుగతులఁ గాతించ
 ధూళిధూసరితయై తూలి లోదారి - నీలాహిబోలిన నెఱివేణి చెదర 400
 నేలపైఁ బడి వేడి నిట్టార్పు నిగుడ - “హా లక్ష్మణా : యంచు హా రామ యనుచు
 హా యత్ర కౌసల్య !” యనుచు నెల్లెత్తి - యాయుత్తమాంగన యార్చిపై నేడ్చె.

—: శ్రీజటాస్వప్నము :—

అంత నాశ్రిజటయు నవనితనూజ - సంభావ మటుఁ జూడఁ జాలక తొలఁగి
 నెలకొని యొకచోట నిద్రించి లేచి - కలఁగని రాక్షసకాంతలఁ జూచి
 “యొక కలఁ గంటి నే నోయింతులార ! - ప్రకటించి చెప్పెద పాటించి వినుఁడు
 రాముఁ డేనుఁగు నెక్కి రాఁ జూడఁ గంటి - సౌమిశ్రీ భృత్యుడై చనుదేరఁ గంటి,
 నామహాగజముపై యవనితనూజ - కోమలి నెక్కించుకొని పోవఁ గంటి,
 బట్టాభిషిక్తుడై బ్రహ్మాదిసురలుఁ - గట్టిగాఁ గొల్వ రాఘవుఁ డుండఁ గంటి,
 గమనీయ మగుపుష్పకముమీఁదనుండి - బ్రమసి రావణుఁ డుర్విపైఁ గూలఁగంటి,
 గూలిన రావణుఁ గ్రూరాసి యొకతె - నీలాంబరముతోడ నెఱిఁ జేరఁ గంటి, 410
 చేరి రావణుతల లెలు వేది కూల్చి - భూరిగార్దభములఁ బూనినరథము
 నం దుగ్రమున వైచి యామ్యుదిక్కునకుఁ - గొందలవడి యెత్తుకొని పోవఁ గంటి,
 గురుతరోస్త్రము నెక్కి కుంభకర్ణుండు - తిర మేది దక్షిణదిశ కేగఁ గంటి,
 దనరారు తోరణతతులతోఁ గూడ - వనదిల్లోపల లంక వడిఁ గూలఁ గంటి,
 నతికాయ మకరాక్ష లాయంద్రజిత్తు - ప్రతీనవిక్రము అర్విపైఁ గూలఁ గంటి,
 గనకపీఠంబుపైఁ గారుణ్యమూర్తి - యొనర విభీషణుం డుండంగఁ గంటి,
 రావణమరణంబు రఘురాముజయము - నీవిధంబున సిద్ధ మిటమీఁద నింక ;
 నటుగాన మీర లీ యవనితనూజఁ - బలుదుష్టభాషల భర్జింపవలదు ;
 తొలఁగి పొం” డనవుడు దొలఁగి నిద్రించి - యలసి రాక్షసభామ లంద యున్నంత ;
 నానమయంబున నవనితనూజ - గాసిల్లి భయశోకకంపిత యగుచుఁ 420
 దన్ను రెణ్ణెలలకు దయమాలి చంపు - నన్న రావణుమాట లందందఁ దలఁచి
 శోకంబు గ్రమ్మ నశోకంబుకొమ్మ - యాకొమ్మ యూతగా నటు లేచి నిలిచి

—: రాక్షసశ్రీలబాధలకు జానకి పలవించుట :—

లోలత నడవులలో నొంటిఁబడిన - బాలికయును బోలెఁ బలవింపఁ దొణఁగె,
 “అక్కటా దైవంబ : యదయత నన్ను - నిక్కడఁ జెఱఁజెట్టి యిటు లేచఁ దగునె ?
 ఖలదైత్యుచేఁ జావఁ గలవు నీ వనుచు - నలినసూతి లిఖించినాఁడో నానొనటఁ ?
 గాకున్న మఱి దండకాననంబునకుఁ - గాకుత్స్థకులుఁడు రాఁ గారణం బేమి ?
 పైడిమృగంబు నకా భ్రమియింప నేల ? - మీ డిటు చెఱఁదెచ్చి వెతఁ బెట్టనేల ?
 నా కేమి చింతింప నాకూర్చి విభుఁడు - లోకరక్షణకాలోలమానసుఁడు
 రాకేందువదనుండు రామచంద్రుండు - నాకుఁ గా ఘోరకాంతారమధ్యమున
 సౌమిశ్రీయును దాను జాలిమైఁ దూలి - యేమి గాఁ గలవాఁడో ? యెట్లున్నవాఁడో ?
 యెన్నఁ దాఘనశౌర్యఁ డిట కెత్తివచ్చు ? - నిన్నీచదైత్యుల నెన్నఁ డుక్కుఁజుఁచుఁ ?

దుది నన్ను నెన్నఁడు దోహ్మనిపోవు ? - నది యెన్నటికిఁ గూడు నది యెట్లు పొసఁగు ?
 నీదురాత్మనిచేత నిటు చచ్చుకంటె - చేదు మింగుట మేలు ; చేదును నాకు
 వాలినదయ నిచ్చువా రిందు లేరు - హా లక్ష్మణాగ్రజః హా ధర్మనిరత !
 నీ కైన యేకపక్షిత్వంబు నేఁడు - చీకాకువడి హత్యచే జచ్చుననుచుఁ ”
 గెరలెడుతనదీర్ఘ కేశపాశముల - నురి పెట్టుకొని చావ నూహించె నంత.
 ఆలోన నెడమక న్నదరె నాసతికి - వాలుమీనులచేత వనజంబు వోలె.
 వలపుఁదెచ్చెరచేత వనలతఁ దోలెఁ - బొలఁతికి మఱి వామభుజమును నదరె ;
 నయ్యెడ మదహస్తి హస్తంబుపోలెఁ - దొయ్యలి దావలితోడయును నదరె.
 శుభసూచకంబు లీచొప్పున నడువ - నిభరాజగమన నయ్యెడఁ దెంపు మాని 440
 జనకుని శ్రీరామచంద్రుని నతని - యనుజుల నత్తల వటఁ దలంచుచును
 దనుజులచేతి బాదలఁ జాల నలసి - తనదిక్కులేమికిఁ దరళాక్షి వగవ
 “నుదతిచి త్తములోని శోకంబు మాన్పు - నిది నాకుఁ దఱి”యని యిచ్చఁ జింతించి
 రవికులక్రమమును రామకౌరువము - వివిధభంగుల వేడ్క వినుతి సేయుచును
 మ్రానిమీఁదనె యుండి మారుతాత్మజుఁడు - వానరభాష గీర్వాణభాషయును
 ఈనాతి యెఱుఁగునో యెఱుఁగదో యనుచు - మానవభాషల మగువ కిట్లనియె.
 “ఓమహి నందన ! యోపుజ్యసాద్విః - యీమెయి శోకింప నేటికి నీవు ?
 మగువ ! నీవిభుఁడు సేమముగ నున్నాఁడు - జగదేకునిది రామజనపాలవిభుఁడు
 వనధి బంధించి రావణు సంహరించి - నినుఁ దోడుకొనిపోవు నిక్క మీవలుకు ;
 సహజస్పృఢైన లక్ష్మణుఁడు తక్ గొలువ - మహానీయమహిమతో మాల్యవంతమున
 నున్నాఁడు కపిసేన లొగి ననేకములు - త న్నర్హిఁ గొల్వఁగా దశరథాత్మజుఁడు”
 అనవుడు విదియొక్క యాకాశవాణి - యని శింశుపావృక్ష మవనిజ చూడఁ
 బన్నిన నీలాభ్రవటలంబులోనఁ - గ్రొన్నెల గతి మెఱుంగును బోలెఁ జూడ
 సన్నమై యామ్రానిశాఖలనడుమ - నున్నమర్కటరూప మొయ్యనఁ గాంచి
 కలలోనఁ బ్లవంగంబుఁ గంటి నే ననుచుఁ - గలఁగి యాకలకిడు కాకుత్స్థజులకుఁ
 గాకుండుఁగాఁ కంచు ఘనుల దేవతల - నాకాంత గొనియాడి యటఁ దెలివొంది
 కంటకాసురకోటి గాఢించుకతనఁ - గంటికి నిదుర నేఁ గాన రేఁబగలు
 గాన నిద్దురలేని కల యెందుఁగలదు ? - పూనియింకొకసారి పోలంగఁజూతు
 నని తనవదనాబ్జమల్లననెత్తి - హనుమంతుమఱియును నందందఁజూచి
 “యెందుండి వచ్చెనో యీహ్రానిమీఁది ? - కెందును గడుఁజిత్ర మిది యొక్కకోటి 460
 చెలు వొప్పు నరుఁడు భాషించుచందమున - నలినాపుకులము నానాభుసేమంబు
 నలవడఁ దెలుపుచు నమ్మతంబు లొలుకఁ - బలుమాటు ప్రియములు పలుకుచున్నదియు.
 వానరజాతి కీవార్తలు గలవె - నానావిధంబుల నాకుఁ జింతింప

కడఁగి రాక్షసమాయ గాఁబోలు" ననుచు - బడతి యూరకయుండెఁ బ్రతిభాష బుడిగి
అనిలనందనుఁ డంత నవసీతనూజ - మనసులోఁ దన్ను నమ్మమిఁ జూచి యెఱిఁగి
యాతరు వటు డిగ్గి యతిభక్తియుక్తి - నాతికి దండప్రజ్ఞామము లేసి
కరములు మోడ్చి "యోకల్యాణి! నన్నుఁ - బరికింపు మేను నీపతి గూర్చుబంట
జనవతి నీకు విశ్వాసంబుపుట్టు - నని యిచ్చి పుత్తెంచె నంగుళీయకము"
అని చూపి మ్రొక్కిన నవసీతనూజ - హనుమంతుఁ గనుఁగొని యతని కిట్లనియె.
"అడరెడు దనుజమాయల నను కరము - నుడుకులఁబడి వేగుచుండుదుఁ గాన 470
ననఘాత్త! రఘరామునంగుళీయకము - గనియు విశ్వాసంబు గలుగదు నాకు;
నీ వెవ్వఁడవు? మఱి నీకుఁ బేరేమి? - భూవరునకు నీకుఁ బొం దెటు లయ్యె? —
ఇనకులాధిపువేష మెట్టిది? యతని - యనుజుండు సౌమిత్రి యతఁ డెట్టివాఁడు?
గాకుత్స్థఁ డిప్పు డెక్కడ నున్నవాఁడు? - నీకు నేమని చెప్పి నిన్నుఁ బుత్తెంచె?
నేచందమున వచ్చి తీవార్ధి దాఁటి? - నాచిత్త మూరడ నాతోడఁ జెప్పు"
మని యొప్పు నడిగిన నవనినందనకు - హనుమంతుఁ డంతయు నటఁ జెప్పఁదొడఁగె.

—: హనుమంతుఁడు నీతకుఁ దనజన్మము దెల్పుట :—

"వనజాక్షి! వాయుదేవతవరంబునను - ఘనుఁడు కేసరియను కపికులాగ్రణికి
ననుఁబుత్రుగా నంజనాదేవి గనియె - హనుమంతుఁ డనుపేర నమరినవాఁడ;
వసుధ సుగ్రీవుఁ డ న్నానరేంద్రునకు - ననమానమతి మంత్రినై మెలంగుదును;
అతనిరాజ్యంబు నాతనిపత్ని - నాతనియగ్రజం డగువారి గొన్న 480
మద మేది నలుగురుమంత్రులు దాను - నదిమొదల్ బుశ్యమూకార్దిపై నుండఁ
బలుసత్వమునఁ జేర్చి పక్షిఁకంధరుఁడు - కుటిలుఁడై నిన్నెత్తికొని పోవునపుడు.
ఒదవినయాక్రోశ మూరక వినుచు - నుదతి నిన్దల లెత్తి చూచుచుండితిమి.
నెలఁత! యప్పుడు మము నీవును జూచి - తొలఁగక నీమేనితొడవులు వుచ్చి
నీవత్తమునఁ గట్టి నేల వైచుటయు - నావేళ సుగ్రీవుఁ డవి పుచ్చి దాఁచి
యచ్చుగా రఘరాముఁ డట నిన్ను వెదుక - వచ్చి పంపానరోవరతీరభూమి
దాను తమ్ముఁడు నుండు తఱి నంత నర్క - సూనుండు వారలఁ జూచి రమ్మనుడు
నే నేగి రాముని నెఱిఁగి యేతెంచి? భానుజ రామభూపాలుఁ గాన్పించి
యన్నరనాథున కర్కనందనుఁడు - కన్నసొమ్ములు సూపి కడుభక్తి మ్రొక్కె-
నాతోడవులఁ జూచి హర్షించి రాముఁ - డాతని నిజశత్రు డగువారి జంపి 490
యువకారణిలుడై యొప్పుసుగ్రీవుఁ - గపిరాజ్యపదమునఁ గరమొప్పు నిలిపె,
నతిభక్తి సుగ్రీవుఁ డంత రామపునిఁ - బతియుఁ గా నికభృత్యభావంబు మోచి
అక్షిణబలధన్యు లైనవానరుల - లక్షల రెండేసి లక్షలకవుల
గర్వాంధు లగు దైత్యకటకంబు లరసి - యుద్వేగతనూభవ యున్నచోఁ బెఱిఁగె.

మనలక నెలలోన మరలిరం డనిన - ననమునఁ గవు లేగి రన్ని దిక్కులకుఁ
 బటుశక్తి దక్షిణభాగంబు వెదక - నిటు నంగదుఁడు మొద లేము కొందఱము
 చనుదెంచి పెక్కుదేశంబులు వెదకి - నినుఁ గాననేరక నివ్వెఱగంది
 శోకింప నరుణుని సుతఁడు సంపాతి - మాకు లంకాపురిమార్గంబుఁ జూపెఁ ;
 జూపుటయును నిన్నుఁ జూడ నర్థించి - యేవునఁ బఱుతెంచి యే నబ్ధి దాటి
 మఱి యంత సూర్యాస్తమయమున నితరు - లెఱుఁగకుండఁగ వచ్చి యాలంకఁజొచ్చి
 విలసిల్లు నామహావేషంబు దాచి - సౌలవక ని న్నెల్లచోటల వెదకి
 యెందును బొడగాన కిటు లేగుదెంచి - యందు నిక దర్శింప నేర్పడఁ జూచి
 రవికులోత్తముఁ డైన రామునిదేవి - యవునాకాకాదోకో యని విచారించి
 సృష్టికుదే విన్నచిహ్నంబు లెల్ల - దృష్టించి పిదప సందేహంబు వాసె
 వల నేది యిప్పుడు వచ్చి రావణుఁడు - తలఁకక మిముఁ బఱుతఱి నున్నవాడ
 ఘనశక్తి వానితోఁ గయ్యంబు చేసి - యని వానిఁ జంపెద నని విచారించి
 పూని నిక దర్శించి పొందొంద నీకు - నీనాథుసేమంబు నిజముగాఁ జెప్పి
 దనుజుఁ బిమ్మటఁ జంపఁ దలపోసి కాని - వనితః । నాప్రాణము ల్వంచించి కాదు”
 అని చెప్పి రఘురాము సలపుప్రాయంబు - కనుఁగవఁచెలువంబు గళముసోయగము
 నగుమోముకళయును నఖములతీరు - నెగుబుజుంబులబాగు నెరికొనులాగు 510
 వెడఁదఱొమ్ముబెడంగు వీనుల రంగు - నడలయందంబును నాభివందంబు
 ఘనజఘనముపెంపు కరములకెంపు - తనువులక్షణమును దప్పక చెప్పి
 యాశోర్య మాదైర్య మాబ్రహ్మచర్య - మాశాంతి యాదాంతి యామహాశైంతి
 యాశక్తి యాయుక్తి యాపితృభక్తి - యాశీల మాశీల లన్నియుఁ జెప్పి
 రూపించి లక్షణ రూపెల్లఁ జెప్పి - యాపుణ్యుఁ డంగుళీయక మప్పు డిచ్చె.
 యిచ్చినఁ గైకొని యిప్పుడు ప్రాణములు - వచ్చెఁగా యనుచు నెవ్వగ నూరడిల్లి
 రాముఁ జూచినకంట రామ రాగిల్లి - సేమ మేర్పడ భద్రసింహాసనమునఁ
 ప్రేమతోఁ గూర్చుండఁ బెట్టినకరణి - నామణిముద్రిక నక్కునఁ జేర్చి
 యనురక్తి నర్హ్యపాద్యము లిచ్చినట్లు - కనుఁగవ హర్షాశ్రుకణములు దొరుఁగ
 ధూపంబు దీపంబుఁ దోడ్తోడ నొసఁగి - యేపార సాష్టాంగ మెఱుఁగినపగిది 520
 బులకించి తిలకించి పొలంతి మూర్ఛిల్లి - తెలిసి యాహనుమంతు దెసఁ జూచి పలికె
 “గపివంశవర్యః రాఘవకార్యధుర్యః - యువకారనిరతః లోకోన్మతచరితః ।
 పవమానసుతః నాకుఁ బ్రాణదానంబు - తవిలి చేసితి నీకుఁ దగఁ జేయలేను
 గాకుత్స్థతిలకంబు కరుణ నీవింక - నాకల్పముగ నుండు” మనుచు దీవించె
 సలఘవిక్రమశీలుఁ డగు వాయుసుతుఁడు - చెలువ జానకిఁ జూచి చేతులు మొగిచి.
 “హరునకు వైన నింద్రాదుల కైనఁ - బరమేష్ఠి కైనను బదయఁ జొప్పదని

సీక్వప పడసితి నినుఁ జూడఁగంటి - నాకింత చాలదె? నలినాయతాక్షి!”

అనిన సీతాదేవి యనియె వెండియును - “మనుజేకుసేమంబు మఱదిసేమంబు
మనమార నడుగుచు మమత రెట్టింప - ననఘాత్తః । రఘరాముఁ డభిరామబలుఁడు
నను నెడఁబాసి యున్నాఁడ దైర్యమున? - ననుజుండు దానును నప్పటప్పటికి 530
దయ నన్నుఁ దలఁతురే? దండెత్తి యిటకు - రయమున వత్తురే రణకాండ?” ననిన

—: హనుమంతుఁడు సీతతో శ్రీరామలక్ష్మణుల ట్టేమముదెల్పి

శిరోరత్నము గొనుట :—

“విసవప్తుః । సీతాణవిభునిసేమంబు - నినుఁ బాసినదిమొద ల్నిత్యవేదనల
నేలపైఁ బవళించు నిర్ద యెఱుంగఁ - డోలి మాంసాహార మొల్లఁ దెన్నఁడును
వాసిమై దండకావనములో నిన్ను - మోసపోవుట లెంచు; మో మరవాంచు;
నిట్టార్పు నిగుడించు; నించుఁ గన్నీరు; - నెట్టన మూర్ఖిల్లు; నేలపైఁ ద్రెళ్లుఁ;
దెలివిమై లేచు; నల్లిక్కులు చూచు; - గలఁకు నివ్వెఱగందుఁ; గళవళంబందు;
హాసితః । హాసితః । యని ప్రలాపించు - నానుమిత్రాపుత్రుఁ డది చూచి వగచుఁ
గావున మీర లిక్కడ నుండువార్త - వేవేగ నాచేత విన్నంతఁ గదలి
నాకంటె మనులైన నగచరాధిపుల - భీకరాకృతుల నభేద్యవిక్రముల
నగళ్యంగతరునంపునఖముఖాయుధుల - నగణితబలుల దేవాంశసంభవుల 540
సుగ్రీవనలవానినుతు లాదియైన - యుగ్రవీరులఁ గూడి యుదధి లంఘించి
యెల్లభంగుల వచ్చు నింతిః । నీవిభుఁడు - తల్లి! నిన్గొని యయోధ్యాపురి కేగు;
రాముచే రణమున రావణుఁ డీల్గు - నీమదికొర్కులు నీకు సిద్ధించు;
నైన నీతడ వేల యఖిలై కమాతః; - యేను నావీపున నిడికొని ప్రీతి
నొదవినగడఁకతో నుదధి లంఘించి - యుదయవేళకుఁ బోదు నుర్వీశుకడకు
విచ్చేయు” మనవుడు వెలఁది వాయుజుని - నచ్చరిత్రమునకు సంతోష మంది
“యోసమీరాత్తః । యోపుదు వీవు - నీసత్త్వ మిట్టిది నిజము చింతింప
ననఘాత్తః । యేఁబెండ్లి యైనదిమొదలు - జనలోకనుతు రామచంద్రునిఁ గాని
పొలుపొందఁగా నన్యపురుషాంకిరములఁ - గలలోన నైనను గదిసి యేనెఱుంగ
నీసీదమతి నన్ను నిటఁ దెచ్చుచోట - వీని సంఘటకేను వ్రేగుచుండుదును; 550
వైఖనక బలిమిమై వీఁ డంటఁగాని - మఱి యన్యపురుషుల మది సంఘ నేను;
నానాథునకు నీవు నమ్మినబంట - వైనను నిను నెక్కి యరుదెంచు బొల్ల;
తనదేవిప్రుచ్చిలి దైత్యుండు చనిన - నినకులుం డాఠితి నేతెంచె నంధ్రు;
ఇది విచారము గాదె? యినకులేశ్వరుఁడు - కొదలేక మునుచిత్రకూటంబునందు
నొకనాఁడు తనతొడ నొటిగి నిద్రింపఁ - గ్రకచోగ్రముఖ మొక్కకాకంబు చేరి
చంచుపుటంబునఁ జనుఁగవ నడుమ - పొంచి చించిన రక్తపూరంబు దొరుగఁ

గాకుత్స్థతిలకుఁ దొక్కఁడ నిద్రఁదేరి - కాకంబుపై నిషీకము ప్రయోగింప
 నదియు బ్రహ్మాత్మమై యఖిలలోతైక - విదితోగ్రశక్తిమై వెనువెంట నంట
 నాకాకి యేకాకి యై యెందుఁ దిరిగి - కైకొని తనుఁ గావు కావు మటంచు
 మరలి క్రమ్యుఁడ నమరుఁగుఁ జొచ్చుటయు - శరణాగతత్రాణచరితుండు గాన 560
 దానినేత్రము నిజాత్మమున కిప్పించె - నానిమిత్తంబుగా నలినా ప్తకులుఁడు
 నాటి నాపై ప్రేమ నాటి యత్నంబు - నేటికి మఱచెనో? యిది హెచ్చరింపు;
 పదివేలభంగుల బాధలకోర్చి - పదినెల ల్గడపితిఁ బతిఁ బాసి యేను;
 నాయున్నిఁ జూచితి నాపాటు గంటి - యేయుపాయంబుల నిం దోర్వరాదు;
 ఉడుగనివగలతో నొక్కొక్కదినము - గడచు టొక్కొక్కవార్ది గడచుట నాకు
 నరనాథు మదిలోన నామీదఁ జాలఁ - గరుణ పుట్టెడునట్లుగా విన్నవించు;
 మాతండ్రి జనకుండు మహిమీదఁ దన్ను - నేతెఱంగున వీరుఁ డితఁ డని నమ్మి
 తనకు నిచ్చినఁ దెచ్చి తగడు న న్విడువ - నని యేను బల్కితి నని పల్కు మీవు
 నిలసిల్లు కల్యాణవేదిపైనుండి - వలనొప్ప నగ్ని దేవర సాక్షి గాఁగఁ
 గర మొప్పు నన్నెల్లకాలంబు విడువ - నరసి రక్షించెద నని తెచ్చి నన్ను 570
 నరయ కుపేక్షించి యనదఁగాఁ జేసె - పరికింపుఁ డని విన్నవము సేయు మనమః
 తనయింతి నొకనిచేఁ దాఁ గోలుపోయి - మన నిచ్చఁజేయుట మగపాడి గాదు
 అటుగానఁ దన కిది యపకీర్తి గాన - ఇటు విన్నవించితి నింతయే కాని
 కలఁగక నామనోగతులఁ బ్రాణంబు - లొలసి త న్నెడఁబాయ కున్నది యనుము
 చతురాత్మ! మఱి నీవు సౌమిత్రిఁ జేరి - యతనితో నొక్కమా టాడుము తెలియ
 నను దల్లిగాఁ జూచు నాపాటుఁ జూడ - తన తెన్నిభంగులఁ దగ దని చెప్పు
 వానిది దండకావనములోఁ బరమ - పావనుఁ డగు తన్ను పలికినఫలము
 కుడిచితి నని చెప్పు కొడువ లేకుండ - తడయకు మని తెల్పు దయ బుట్టఁ జెప్పు
 నవనరోచితముగా నంగదుతోడ - రవిజుతోఁ దక్కు మర్కటకోటితోడ
 నినయము ల్వలికి యెవ్వది నైన వారి - నివకులలను వేగ విటకుఁ దోడైమ్ము; 580
 మిక్కిలి తెగువమై మీరాక తెలిసి - యొక్కమానము చూతు నుండ లే నవల;
 ఈలోన రఘురామ నెబ్బంగి నైన - వాలాయముగఁ దెమ్ము వడి నింకఁ బొమ్ము
 అని సీత పల్కు వాక్యము లెల్లఁ దెలియ - విని హనుమంతుండు విమలాదై పలికె.
 “అవుఁ గాక! చెప్పెద నన్ని కార్యములు - నువిద! నీమదిలోన నూరడు మింక
 నచ్చుగా రఘురామ నంగుళీయకము - తెచ్చి యొప్పించితి దేవి! నీకర్ది
 ధరణిః రిక్తహస్తంబులతోడ - ఘరలుట దూతధర్మము గాదు నాకు;
 అతివ! ముద్రారత్న మాన తి”ష్టునిన - నతనితోఁ దెలియ నయ్యవనిజ పలికె.
 “నీవు విచారించ నినుమంత గాని - లేవు; నమద్ర మే లీల దాటితివి;

యారూఢబలవిక్రమాస్పదం బయిన - నీరూప మెట్టిదో నిజముగాఁ జూపు :
 మేను నీనిజరూప మేర్పడఁ జూచి - కాని నా తలమానికము నీకు నీను ;” 590
 అనిన నాహనుమంతుఁ డాకాశ మెల్ల - దనమేను నిండ నుద్దండుఁడై పెరిగి
 మాతలిమల్లికామాల్యమై మెడకు - నాలోలతరతారహారమై కటిని
 గలధౌతమయఘంటికాదామ మగుచు - దళకుచక్కులపిండు తనమేన నలమ
 నతిభీషణాకారుఁ డై నిల్చుటయును - నతివచిత్రములోన నతిభీతిఁ బొంది
 “యసమానగాత్రః యోయంజనాపుత్రః - విసువక నీరూపు వెన దాచు” మనుచు
 హనుమంతుఁ గొనియాడి యతని దీవింపఁ - దనవిశ్వరూపంబు తగఁ జూచి సురలు
 వినుతింప నది దాచు వెన్నుండు వోలె - ననిలజుఁ డెంతయు నలఁతిమై నిలిచె.
 నిలిచిన హనుమంతు నెమ్మిమై జేరఁ - బిలిచి లోఁగొంగున బిగియంగఁ గట్టి
 యున్న శిరోరత్న మొయ్యన విడిచి - యన్నాతి ప్రీతిమై నపు దొసంగుటయు
 వనితశిరోమణి వలనొప్పు నంది - కాని మ్రొక్కి సీత వీడ్కొని వేడ్క నరిగి 600
 పంతంబు తా నింకఁ బంక్తికంతునకు - నింతటఁ దనరాక నెఱిఁగింతు ననుచుఁ
 “దల్లి నే నాకొంటిఁ దనరఁగ వనము - నెల్లెడ ఫలములు నేను గైకొందు”
 ననవుడు సీత యాహనుమంతుఁ జూచి - యనె “రాక్షసావళి యల్ల కాపుండుఁ
 గ్రమ్మి రాలినపండ్లు క్రమముతో నమలి - పొమ్ము వేగ” యటంచుఁ బొందుగా ననుప
 దనమదిఁ గొండొకతడవు చింతించి - వనభంగ మొనరించువాఁడునై పెరిగి
 తొడలందు బొడము వాతూలమట్టనల - బడుగుఁ బేకయుఁ బోలెఁ బడ మహిజములు ౯

—: హనుమంతుఁడు అశోకవనమును జెఱుచుట :—

అనిత్యమతి యశోకరామభూమి - మానై నహర్వ్యము ల్తహిఁ గూలఁ దన్ని
 యొనరకేళిగృహంబులు నుగ్గుఁ జేసి - వనమహిరుహములు వడి నేలఁ గలిపి
 కొమ్మలు ఖండించి కుసుమము ల్రాల్చి - కమ్మతేనెలు చల్లి కాలవ ల్పైఱిచి
 పూవుఁదీగెలు ద్రెంచి పొదరిండ్లు చదిపి - వాపులు గలఁచి దోర్బలకేఱిఁ దేలి 610
 కలకంఠబకబినకంఠికాక్రొంచ - కలహంసకుకళారికామయూరది
 వనపక్షి లార్తరావములతోఁ జూట - వనపాలకులు భీతి వడి మేలుకాంచి
 హనుమంతునేతకు నగ్గులై మండి - యనువమకరవాలహస్తులై కదియఁ
 దనపేరు తనరాక తనపరాక్రమము - వినఁ జెప్పి శ్రీరామవిభు కూర్చిబంట
 నొక్కొక్కరాక్షసు నుద్దండవృత్తి - నొక్కొక్కతరువుతో నొగిఁ గూలనేసి
 ప్రథమసంగరకళాపారంభుఁ డగుచు - బృథివిపైఁ బీనుఁగుఁబెంటలు గాఁగ
 భూరినత్వంబులఁ బొలుపొందువారి - వీరుల నెనిమిదివేల రాక్షసులఁ
 బవమానతనయుఁ డప్రతిముఁడై పేర్చి - యవలీలఁ దెగటార్చి యార్చినఁ జూచి
 యేనటి ధృతిదూలి యినవంతుడేవి - కాపున్న ఘోరరాక్షసభామ లరిగి

రావణు లోకవిద్రావణుఁ గాంచి - "దేవ ! నేఁ దొకకోతి తెగువమై వచ్చె. 620
 తొలి తొలి వై దేహితో మాటలాడి - కలగొన వనమెల్లఁ గాసిలఁ బెఱికి
 వినుఁ దన్ని యెనిమిదివేల రాక్షసుల - వనపాలకులఁ జంపి వ్రాచున్నాఁడు.
 వాఁడు రాఘవుఁ డంప వచ్చినవాఁడు - కాఁడేని యాసీత గావుగా నున్న
 తరువొక్కటియుఁ దక్క తావకవనము - కర మల్లి పెఱుకంగఁ గారణం బేమిఁ
 వానితెఱం గేమి ? వై దేహి నడుగఁ - దా నెఱుంగ నటించు దాచుచున్నదియు ;"
 నావుడు నల్లి దానవలోకవిభుఁడు - రావణుఁ డుగ్రనిగ్రహదృష్టిఁ జూచి
 దీహాగ్రనిగ్రతదీప్తతైలంబు - లై పావకజ్వాల లఱులఁ దొఱుగఁ
 దన కింకరులఁ బంచె దండిరాక్షసుల - నెనుబదివేపుర నిద్దవిక్రములఁ
 బనిచినఁ బనిబూని బలియులై వారు - ధనురత్తశూలముద్గరభిండివాల
 ఘనగదాకరవాలకలితులై పేర్చి - యనికి సన్నద్ధులై యార్చుచు వెడల 630
 వంత సూర్యోదయం బయ్యె నొటయును - నెంతయుఁ గడఁకతో నే వగ్గరించి
 యకలంకగతిఁ బర్వతాకారుఁ డగుచు - మకరతోరణ మెక్కి మారుతాత్మజుఁడు
 తనుఁదాఁకి శస్త్రాస్త్రతతుల నొప్పించు - దనుజవీరులఁ జూచి దర్పించి పలికె.
 "నోరి ! రాక్షసులార ! యుద్విపై నేను - శూరత విలసిల్లు సుగ్రీవుబంబ
 రామునిదూత నారాముసేమంబు - భూమిజతోఁ జెప్పి పోవుచున్నాఁడ ;
 హనుమంతుఁ డనువాఁడ నతిబలాధికుఁడ - వినతనూజుని మంత్రి నే వాయుసుతుఁడ
 పూని లంకాపురంబున నున్నమగల - కే నంతకుండనై యిట వచ్చినాఁడఁ
 జెడఁగోరి నన్నేల చెనకెడ" రనుచు - వడిఁ బేర్చి యాభీలవాలంబునందుఁ
 బదుల నూఱుల వేల బలియుఁడై పట్టి - త్రిదశారివరుల బంధించి బంధించి
 యారూఢవిక్రమాహవకేశిఁ దేలి - తోరణ స్తంభంబుతో వేసి వేసి 640
 పూని యొక్కని నైనఁ బోరిలో బ్రదికి - పోసీక నిశ్చేషముగఁ జంపినైచె.
 వంతలో ఫణిహారు లమరారికడకు - నెంతయు భీతులై యేతెంచి మ్రొక్కి
 "దనుజేశ ! విను కోఁతి తనదువాలమున - నెనుబదివేపుర నేపుమైఁ జంపి
 మలయుచున్నాఁడు మకరతోరణము - తలదన్ని రణబలోదగ్గఁడై" యనిన
 ఆపంక్తిముఖుఁడు కాలాంతకువగిది - కోపించి పింగళాక్షుని దీర్ఘజిహ్వ
 వక్త్రనాసుని నశ్వవక్షుని వైరి - చక్రభీకరుఁడైన శార్దూలముఖుని
 వేవేగ రప్పించి వీరులై మీర - లావానరునిఁ దెగటార్చి ర"మ్మనుచుఁ
 బనిచిన నేపురు ప్రబలనైవ్యములు - కొని రథారూఢులై క్రూరులై వెడలి
 పరువడి నార్చుచుఁ బవనజాఁ దాఁకి - శరవృష్టిఁ బొదవినఁ జలియింప కాతఁ
 దాతోరణంబుపై నార్చుచుఁ బేర్చి - వాతూలస్తుతుఁ డేచి వాల మంకించి 650
 రథముల విఱిచి సారథుల నుగ్గాడి - రథకురంగంబుల రణవీధిఁ ద్రుంచి

వారణంబులఁ గూల్చి వాజుల గెడపి - యారాక్షసులసేన నట రూపుమాపి
 ధరణికి లంఘించి తనదువాలమున - సురుశక్తి గళముల కుజిగా బిగించి
 యురువడి కనుగొట్లు నుజకంగఁ ద్రిప్పి - సురుగక వక్రనాసుని ప్రేసి చంపెఁ
 జంపి యంతటఁ బోక నమయని కినుకఁ - దెంపు సొంపును బెంపు సొంపు దీపింపఁ
 బెడపెడ నార్పుచుఁ బిడుగునకంటె - బెడిదమై కనుపట్టు పిడికిటిచేతఁ
 బుడమిపై సురురక్తములు గ్రక్కి కూల - వడి నశ్చవక్షని వక్షంబు పొడిచె
 పొడిచి బాహుగర్వమున మాటులేక - కడఁకఁ గనుంగొని కఱకురాక్షసుల
 మొగి ద్రుంచి శార్దూలముఖు లలాటంబు - పగులంగ గద ద్రిప్పి పడవైచి చంపె
 నటు చంపి క్రోధాగ్ను లందందఁ నిగుడఁ - గుటిలరాక్షసకులక్షోభంబు గాఁగ 660
 గూరుఁడై పింగళాక్షునితోఁకఁ గట్టి - కారాకు సుడిగాలి గడువడిఁ ద్రిప్పు
 తీరున వాని దిద్దిర మింటఁ ద్రిప్పి - తోరణ స్తంభంబుతో ప్రేసి చంపె
 వాని నిష్టైఁ జంపి వరశక్తియుక్తి - పూని దానవసైన్యములఁ జొచ్చి కలఁచి
 యురవడి దీర్ఘజిహ్వని వచ్చి తాఁకి - యురుముష్టిసంహతి సుర్విపైఁ గూల్చి
 యాలోనఁ బవనజుఁ డసమానవిజయ - లోలుఁడై వానినాలుక పీకి చంపె.

—: మానుషంతునిమీఁదికి

రక్తరోముఁడు మొదలైన రాక్షసుల రావణుఁడు పంపుట :—

నంతఁ దక్కినదైత్యు లటఁ బాతపోయి - యంతయుఁ జెప్పిన నద్దశాననుఁడు
 సోమించి నిజమంత్రిసుతులైనరక్త - రోముని శతజిహ్వ రుద్దిరలోచనుని
 స్తనితహస్తని కూలదంష్ట్ర దుర్ముఖుని - ఘనుఁ డగు నవ్యాప్తకబళునిఁ బిలిచి
 “యిది యొక్కవానరుఁ డేచిరాక్షసులఁ - బొదివి పెక్కండఁ జంపుచు నున్నవాఁడూ
 ఆమర్కటునిఁ జంపుఁ” డని పూనిపనుప - నామహాబలగర్వ లార్పుచు వెడలి 670
 చతురంగబలము లసంఖ్యలు గొలువ - నతులరథారాధు లై పేర్చి వచ్చి
 మకరతోరణముపై మాటు లే కిట్లు - నకళంకుఁడై యున్న హనుమంతుమీఁద
 వరదివ్యశస్త్రాస్త్రవర్షము లురియఁ - బరమపావనుఁడైన పవమానసుతుఁడు
 అప్పు డాదైత్యులయస్త్రశస్త్రములు - దప్పించుకొనుచును దను దాఁకకుండఁ
 దననఖాగ్రంబుల చంతకుంతముల - పునపాదకూర్పరకరఘట్టనములఁ
 జెలరేఁగి వడి మహాశిలల వృక్షముల - బలముల నలుగడఁ బఱపి సుగ్గాడి
 కంఠీరవంబును గజములపైకిఁ - గుంతితగతిఁ దాకిఁ కుప్పించుకరణిఁ
 బులుమాంసమ స్తిష్కవారములైనర - కుటిలోగ్రనఖములఁ గుంభము ల్వ్రొచ్చి
 లేళ్లపైఁ బులి చొకళించినపగిది - ద్రుళ్లగుఱ్ఱములఁ దోడ్తో రూపు మాపి
 జంతుపారణ సేయు జముని కైవడినిఁ-బంతంబుతోఁ గ్రాలు బలము మాయించి 680

కులశైలములఁ దాకి కులిశాయుధంబు - పెళపెళధ్వనులతో భేదించినట్లు
 బలువిడి రథముల పైకి లంఘించి - పొలుపార రథరథ్యములు నేలఁ గలపి
 రథులఁ జెండాడి సారథుల నుగ్గాడి - పృథుశక్తి యుక్తిమఁ బెఱికి వేఁటాడి
 మును మున్ను రక్తకోముని నేలఁ గూల్చి - స్తనితహస్తనిఁ ద్రుంచి శతజిహ్వ నణఁచి
 దుధిరాక్షఁ జంపి దుర్ముఖ విదారించి - కదనవిక్రము వ్యాఘ్రకబళు ఖండించి
 శూలదంష్ట్ర వదించి కూరత మించి - కాలసాశాఢీలకరవారుఁ డగుచు
 మరవడి నిబ్బంగి నొక్కక్కఁ తెగువ - తరమిడి పెలుచ నుద్దండరాక్షసుల
 బలములతోఁగూడ భన్తుంబుఁ జేసి - తలఁకక మారుతాత్మజుఁ డున్నఁ జూచి
 పోరిలో నిలువక పోయినవారు - వారిచావులు చెప్ప వడి కోప మెచ్చి
 యటఁ బ్రహస్తునిపుత్రుఁ డగు జంబుమాలి - చటులప్రతాపసందలితాంకుమాలి 690
 కుటిలారివర్షతక్రూరరంభోశి - బటుబాహుబలశాలిఁ బనిచె రావణుఁడు
 పనిచిన నాదైత్యవతికి మ్రొక్కు చును - అనురక్తి రక్తమాల్యాంబరోదగ్గ
 సమర్థోగ్రశస్త్రాస్త్రనన్నద్దుఁ డగుచు - నమితరథాధుఁడై యేగి యప్పుడు
 శింజినీంకారసింహనాదములఁ - గంజజాండము హల్లకల్లోలముగను
 హరిఁ దాఁకు నున్న తహస్తిచందమున - నరుదై నకడిమిమై హనుమంతుఁ దాఁకి
 కెరలి మేఘము మహాగిరిఁ బోరె దివ్య - శరవృష్టిఁ గురిసినఁ జలియింప కతఁడు
 పెనుశిల దైత్యుపైఁ బెఱికి వైచుటయుఁ - గని దాని శరదశకంబుచేఁ దునిమి
 హనుమంతు వదనాబ్జమర్దచంద్రాస్త్ర - మున నొంచి వదివాణముల బాహుయుగము
 నాటించి యొకశక్తి నడునెత్తి వగుల - మేటియై యేసిన మిగుల రోషించి
 పవమానతనయుండు బాహుదర్శమున - నవలీల నొకసాల మగలించి వైవ 700
 నాచగమ్ములఁ దాని నడుమనె త్రుంచె - నాలోన హనుమంతుఁ డాదైత్యరథము
 పదములఁ బడఁదన్ని పట్టి దంష్ట్రములఁ - గదిసి విదారించి గర్జించి ప్రేసి
 పొడిచి మహావాలమున నశ్వనమితిఁ - జదిపిన విరథుఁడై జంబుమాలియును
 బలుకయు నడిదంబు బలువిడిఁ గొనుచు - నలపు పెంపును గూడ నార్చుచు వచ్చి
 పవమానతనయునిఫాలంబు ప్రేయ - నవకుఁడై మూర్ఖిల్లి యంతలోఁ దెలిసి
 పిడుగుతో సరిపోలు పిడికిటఁ బొడిచె - పొడిచి భంగముఁజేసి పోసిక కదిసి
 యొడిసి కైదువఁ గొని యుగ్గుఁడై కదిసి - తడయక యాదైత్యుతలఁ ద్రెవ్వ నేసె.
 ధృతి దూలి యతఁ డుర్విఁ ద్రెక్కి ద్రెక్కుటయు - హతశేషు లతనిపాటంతయుఁ దెలువఁ
 గడుజోద్య మంది రాక్షసమంత్రివరులఁ - దడయక పిలిపించి తగఁ గొలు విచ్చి
 దనుజనాథుఁడు గొంత తడవు చింతించి - యనిమిషేంద్రుని నైన నాజి గైకొనని 710
 యలఘువిక్రము విరూపాక్షు యూపాక్షఁ - గలహదుర్ధరు భానకర్ణాబ్జుఁ బ్రభును
 వదయులఁ బంచసేనాగ్రనాయకులఁ - గదనకర్కశుల నొక్కటఁ జూచి పలికె

“ఏలోకమున నైన నిలమర్కటులకు - నీలావు గలదెః వీఁ దెవ్వఁడో తెలియ.
 రాదు మీరేవురు రణబలోదగు - లై దర్ప పేర్పడ నాత్త నేమఱక
 యగణితనై న్యసహాయులై వానిఁ - దెగువమై నిటఁ బట్టి తెంచు పొం” డనిన
 వారును బహురథవారణతురగ - వీరదైత్యులతోడ వేవేగ కదలి
 ప్రాగ్గిరిపై నుండు భానుండు పోలె - దిగ్గనాంతరత్తిర్ణ తేజమునఁ
 దోరణం బెక్కి బంధురదైత్యవరులఁ - దోరణం బొనరింప దొరకొనువాని
 ననిలసూనుని దాఁకి యవనియు దిశలు - చినుగంగఁ గూయుచు సింహనాదముల
 నండలు దివ్యశస్త్రాస్త్రము ల్గురియ - నందులో దుర్ధరుం డనుపేరువాఁడు 720
 బదువాణంబుల ననిలజనురము - భేదించుటయు రోషభీషణుం డగుచు
 కపివీరుఁ డార్చి యాకాశమున కెగయ - నపుడు దుర్ధరుఁ డంత ననితో నెగసి
 విలునారి సారించి విలయకాలోగ్ర - జలదంబు కైవడి శరవృష్టి గురియ
 నాయుగ్రశరవృష్టి నడచి వాయుజుఁడు - నాయెడఁ బొడవుగా నట మింటి కెగసి
 వడివడిఁ బఱలెంచి వానిపైఁ బడిన - బొడిపొడి యై కూలెఁ బుడమి రక్కసుఁడు.
 అది చూచి యావిరూపాక్షయూపాక్ష - లదయులై ముద్గర హస్తలై కదిసి
 యాకాశంబున నిల్చి యార్చి పేర్పుటయు - నా కరుణలవట్టి యటఁ దాను నెగసి
 వారితోఁ బోరాడ వారును నతని - ఘోరముద్గరములు గొని వ్రేయుటయును
 జగతిపైఁ బడి లేచి సౌలభూరుహము - నగలించి మఱియును నార్చుచు నెగసి
 చిక్కినిభుజశక్తిఁ జిరచిరఁ ద్రిప్పి - యొక్కదెబ్బనై వారి నుర్విపైఁ గూల్చె. 730
 భానకర్ణుండును బఘనుండు నంత - నానమీరాత్మజు నవరంబఁ దాఁకి
 వటుఖలపట్టన ప్రహతుల నొంప - నట రక్తసిక్తాంగుఁడై వాయుసుతుఁడు
 కోపించి మిక్కిలి కులశైలనదృశ - మోపర్వతం బెర్చి యసురులమీద
 స్రుక్కక వైచినఁ జూర్జమై పడిరి - కొక్కులు వడి గంటఁ గూలుచందమున
 వాయునందనుఁ డంత వారిపై న్యమల - నాయంతకుఁడు వోలె నణఁగించె నపుడు
 పడుకురు ల్పైదుహరు ల్పొటచుకొల్పలము - కడతేరుతేరులు కలఁగుకూరులును
 మడియు మహారథు ల్చిగుసారథులు - పొడి యైన శస్త్రము ల్పొలియునస్త్రములు
 కడిఖండలై న చక్రప్రాసములును - మడిసిన గుఱ్ఱము ల్చిగుకొల్పలము
 కూలెడుమాపుతు ల్చిగురురాపుతులు - తూలెడుగొడుగులు త్రుంగుపడగలు
 పఱచు నెత్తులుచేర్లు బహుమాంసములును - నురుగ్రమ్ము భూతంబులై రణం బొప్ప
 డ్దణమాత్రమున వారిఁ జంపి వాయుజుఁడు-రణకాంక్ష మఱియుఁ దోరణ మెక్కియుండెఁ
 బంచసేనాగ్రగు ల్పంచత్వ మొంది - రంచును హతశేషు లయ్యెడఁ దెలుప

—: హనుమంతుఁడమీఁదికి అక్షకుమారుఁడు వచ్చుట :—

రాక్షసపతి యంత రణబలోదారు - నిక్షచాపాకారు నిద్ధవిచారు

వక్షిణదోస్సారు ననహాయకూరు - నక్షకుమారు మహావీరుఁ జూచి

“యలపుమై నాకోఁతి ననిలోనఁ జంపి - తలగోసి తోరణ స్తంభంబునందుఁ
గట్టి ర” మ్మనవుడు గడఁకతో నతఁడు - నెట్లన శస్త్రాస్త్రనిచయంబుతోడఁ
దురగాష్టకముతోడ ధ్రువగతితోడ - బిరుదులెక్కిముతోడ బృథుకాంతిఁ బొదలి
యుదయార్కనిభ మైన యొకరథం బెక్కి - కదలి భూభాగంబు గంపింప నడచె
నరదంబు మ్రోతయు హయహేషితములు - కరిబృంహితములు రక్కసులమూర్ఖులును
దనమహాకర్తృకధ్వనియు నొండొండ - పునములై యాశావకాశము ల్నిండఁ 750

దోరజారుడుడై తొలఁగక చెలఁగు - మారుతి నక్షకుమారుండు దాఁకి
త్రిజగము ల్పీతిల్ల దిశలు మూర్జిల్ల - భుజశక్తి పుంఖానుపుంఖంబు గాఁగ
పునబాణతతుల నక్కజముగాఁ బొదువ - ననిమొన మఱి బాలుఁ డని యెంచరాదు
పునసరాక్రనుకళాఖని వీఁ డటంచు - హనుమంతుఁ డవలఁడై యాబాణతతుల
వాలముఖంబున వడిఁ ద్రుంచివైవ - మే లని హనుమంతు మెచ్చుచు వాఁడు
బాణత్రయంబునఁ వావనిశిరము - శోణితంబులుగార నూటి నేయుటయు
కిలాలధారలు కిరణము ల్లాఁగ - బాలభానుఁడు వోలెఁ బరఁగఁ జూపట్టి
యాలోనఁ బ్రళయకాలాగ్నియై మండి - తాలవృక్షమున రథ్యములు ద్రుండుటయు
నేలపదాతియై నిలిచి వాఁడతని - ఫాలంబు శరములఁ బదియింట నొంపఁ
నవకుండై తెప్పిరి యతఁడు వాలమునఁ - దవిలించి యతని కనువు నొప్పింప 760

నక్షండు గదగొని యనిలతనూజ - వక్షంబు ప్రేసిన వడిఁ దూలి తెలిసి
కదిసి యగ్గడఁ బుచ్చి కడువడి నేయ - బెదరి వాఁ దొకవింటఁ బెట్టినరించి
తప్పించుకొని వియత్తలమువ కెగనె - నప్పుడు పలుకయు నడిదంబుఁ గొనుచు
నలపుమై నంతలో నావాయుసుతుఁడు - తొలఁగక నాదైత్యుతోడనే యెగసి
గదప్రేయుటయుఁ జూచి ఖడ్గ మంకించి - గద రెండుతునుకలుగా ప్రేసి డాసి
తొడలు ప్రేయుటయు వాతూలనందనుఁడు - పుడమిపైఁ బడినభంబునకు బిట్టెగసి
ఖగనాథుఁ డురగంబు కబళించినట్టు - లొగి వానివరణంబు లొడిసి రాఁ దిగిచి
తెగువఁ గుమ్మరసారె తీరునఁ ద్రిప్పి - జగతిపై ప్రేసిన జవమెల్లఁ దూలి
ఖాలుపరి తలనున్న బొమిడిక మూడి - కలభూషణము లుర్విఁ గనుకని చెదరఁ
గుండియ పగిలి ప్రేగులు వాత దొట్టి - కండ రెల్లెడరాలి కనుగ్రుడ్లు చెదరి 770

యగలి యద్దానవునంగంబు లెల్లఁ - బిగిలి నెత్తురు గ్రక్కి ప్రాణము ల్విడిచె.
పానిచా వటు చూచి వానవాద్యమరు - లానందభరితాత్మ లై తన్నుఁ బొగడ
నంత నాహనుమంతుఁ డనమానవిజయ - వంతుడై యార్పి దుర్వారుడై యుండె.
చెదరినవనుజు లచ్చెరువుగాఁ బాటి - త్రిదళరిసభఁ జొచ్చి దీనులై నిలిచి
బిలియుఁ డావానరపతి బాహుబలము - తలఁప నచ్చెరు వెందు దానవాధీక :

పొలిసిరి వనపాలపుంగవుల్లింక - దులు గీటణంగి రాధాధవిక్రములు
 శతజిహ్వఁడును గూలె శార్దూలముఖుఁడు - గతజీవుఁడయ్యెఁ బింగళనేత్రుఁ డీలై
 స్తనితహస్తుఁడు వచ్చె శార్దూలకబళుఁడనిఁ ద్రుంగె మృతుఁడయ్యె నట జంబుమాలి
 సోమించి వక్రనానుఁడు మృగై రక్త - రోముండు లయమయ్యె రుధిరాక్షుఁ డణఁగె
 దిశములతో కూలదంష్ట్రుఁడు మడిసె - జెలువేది మదిదీప్తజిహ్వఁడు దెగియె 780
 రూపణిపోయె దుర్ముఖుఁడు దుర్దరుఁడు - ప్రాపించె మరణంబు ప్రభుసుఁడు పడియె
 నులుమయ్యె భానకర్ణుండు యూపాక్షుఁ - డొరిగె విరూపాక్షుఁ డుసురుతోబాసె
 నజేండు దెగటారె హతుఁడయ్యె నశ్శ - వక్షండు మడిసె దుర్వారసైన్యములు
 ఇంక నావానరు నింద్రాదిసురలు - శంకింప కనిమొన సాధింపలేరు
 ప్రళయాంతకుని నైనఁ బట్టి నిర్దింపఁ - జల మెక్కి యసమానసత్త్వఁ దైనాఁడు”
 నావుడు వెఱఁగంది నాకారి వగల - భావించి యక్షునిఁ బలవింపఁ దొడఁగె
 “హా కుమారక : యక్ష : హా వీరవర్య : - హా : కపిచే నీవు నణఁగితే ?” యనుచుఁ
 దలఁకుచుఁ బలవింసు తండ్రినిజూచి - తొలఁగక యింద్రజిత్తుఁడు చేరి పలికె

— ఇంద్రజిత్తు లింద్రి నూరార్చి హనుమంతునిపైకిఁ బోవుట :—

“దేవ : సీతేటికి ధృతిదూలి వగవ - నావానరాధము నవలీలఁ దాకి
 వారక యటఁ జంపి వచ్చెద నొందె ? - ధీరత నిటఁ బట్టి తెచ్చెదనొందె ?” 790
 నా విని తనయగ్రనందనుఁ జూచి - రావణుఁ డనియె దైర్యస్ఫూర్తి నిగుడ
 “జిరకాల మమరేంద్రు చెఱఁబెట్టినావు - పరమమాయారణప్రేథుండ వీవు
 వాకంచె విక్రమోన్నతి మించినావు ? - సీతెడు రెవ్వరు నిఖిలలోకముల ?
 ననమున నటులయ్యు నావానరేంద్రు - ననదుగా వదలక యాత్మ నేమటక
 బహుదివ్యబాణప్రభావముల్ చూపి - సహజకౌర్యంబున జయముఁ గైగొనుము”
 అనఁ దండ్రి వీడ్కొని యామేఘనాదుఁ - డనలార్కసంకాశ మగురథం బెక్కి
 యగణితనిజధనుర్ధ్వాఘోషమునకుఁ - బొగిలి దిగ్గజకర్త పుటములు పగుల
 జగములు బెదర దిక్పక్రబంధములు - పగుల నార్చుచు వచ్చి పవనజుఁ దాఁక
 నాసమయంబున నమరులు మునులు - వానవప్రముఖదిగ్వరులు కిన్నరులు
 నుప్పరంబుననుండి యొదిగి వీక్షింప - నప్పం క్రికంధరు నగ్రనందనుఁడు 800
 నడరి యాతనిదేహ మణుమాత్రమైనఁ - బొడవడకుండ నద్భుతశిశితామ్రములు
 గురియ నయ్యత్తము ఘోరవాలమునఁ - దరమిడి చదియుచుఁ దప్పించుకొనుచు
 శరవేగలక్ష్మిగోచరుఁడు గా కిట్లు - దుర మొనరించె నద్భుతపౌరుషమున
 రావణి నిర్జితైరావణి యంతఁ - బావని యసమానబలవేగమునకు
 నరు దంది మఱియు దివ్యాత్మంబులేయఁ - బరువడి ఖండించి పవనజుఁ డతనిఁ
 దరుతైలముల వైవ దర్పించి యతఁడు - శరముల నాటి జర్జరితము లేసె.

జేసినఁ గని యింద్రజిత్తుపై నలిగి - యాసమీరాత్తజుం డవలీలఁ దన్ని
 మొనయుచు రథరథ్యముల నుగ్గు సేయ - ననిమొన విరఘుడై యాయింద్రజిత్తు
 హనుమంతుకడిమికి వచ్చెరు వంది - వినుతోగ్రబలవాయుపీర్యాత్తు మేయ
 వాయువుతుఁడుగాన వానరాధీశుఁ - డాయత్తమునఁ దూల కచలాడై యున్న 810
 నరు డైన రౌద్రాత్తు మతనిపై నేయ - పెరిగి యాతఁడు రుద్రబీజుంబు గానఁ
 గదలక నిలిచినఁ గని యింద్రజిత్తు - మదిలోనఁ గోపించి మాచుతిమీఁద
 సురసిద్ధసాధ్యులు చూచి నిందింపఁ - బరమదుష్టయమైన బ్రహ్మాత్తు మేయ
 నాయత్తరాజంబు నవనియు మిన్ను - రాయుమఁ దనమీఁద రా వాయుసుతుఁడు
 బ్రహ్మాత్తుమునఁ బ్రాణభయము లేకుండ - బ్రహ్మచే వరముచా వడయుటఁ జేసి
 బలువిడిఁ బఱుతెంచు బ్రహ్మాత్తుమునకు - దలఁకక బ్రహ్మమంత్రము లుచ్చరింప
 నది చంపఁజాలక యతని బంధించి - కుదియించి వడవైచెఁ గుంభినిమీఁదఁ
 బడిన మారుతిఁ జూచి వట్టుఁడు కట్టుఁ - డడవుఁడు పొడుఁ డంచు నఖిలరాక్షసుఁ
 సుట్టు ముట్టి కఠోరసూత్రజాలములఁ - గట్టిగాఁ గట్టిరి కట్టిల్గు నిగుడ
 నంత నాహనుమంతుఁ డవకుఁ డై యున్న - నెంతయు రయమున నింద్రారిఁ జేరిరి20
 నలువఱాణంబుచే నాశంబు కాక - బలియుఁడై యటు పట్టువడియున్నయపుడె
 “యెనయ నీవానరుం డెవ్వఁడో వీని - నని మొనఁ జంపరా” దనినిశ్చయించి
 అమితవత్త్వోన్నతుఁ డై వట్టి తెచ్చి - తమతంద్రిముందఱఁ దడయకపెట్టఁ
 దనమంత్రినరులును దానువేర్వేఱఁ - దనయులావునకుఁ దద్దయు నంతసించి
 కనుఁగవఁ బ్రళయాగ్నికణములు దొరుగఁ-హనుమంతుఁ జూచి యిట్లనియె రావణుఁడు -
 “ఓరివానరుఁడఁ నాయున్నపట్టణము - ఖూరత నొంటిమైఁ జొచ్చుట యెట్లు
 వీ వెవ్వఁడవు ? మఱి నీకుఁ జేరేమి ? - యేవెరవున వచ్చి తీవార్ధి దాఁటి ?
 హరుఁడు పంచినవాఁడో ? హరిపంచినాఁడో ? - పరమేష్ఠి నిన్నిటఁ బంచినవాఁడో ?
 సురగరుడోరగాసురవియచ్చరులు - నరసిద్ధసాధ్యులు నాపేరు విన్న
 వెఱుతురు ; నీవిట్లు వెఱవక వచ్చి - తెఱఁగంటిదొరకైన దృష్టింప రాక 820
 వఱలెడు నాపురి వంచనఁ జొచ్చి - పెఱికితి వనమెల్ల ; బీఱంబు మెఱసి
 బడుగురక్కసుల దుర్బలులఁ గొందఱిని - మడియించితివి మేటిమగవాఁడవోరె ;
 విప్పు దీనేరంబు లిన్నియుఁ గాతుఁ - దప్పక సీరాక తగఁ జెప్పితేని ?”
 యనిన నాహనుమంతుఁ డద్దశకంఠుఁ - గనుఁగొని యెంతయుఁ గనలి యిట్లనియె.

—: హనుమంతుఁడు రావణునితో తనరాక యెఱింగించుట :-

“నోరిరాక్షసః వినురోరి వీచాత్తః - దూరీకృతాచారః దుష్టమానసుఁడఁ
 విశదకీర్తులు మున్ను విశ్వంబు నిండ - దళరథేశ్వరునకుఁ దనయుఁడై పుట్టి
 యరిగి విశ్వామిత్రు యాగంబు గాచి - హరువిల్లు విఱచి మహాశక్తి మెఱసి

పరశురాములఁ బట్టి భంజించి విడిచి - ఖరదూషణాదుల ఖండించె మఱియు
 సీపెంపు గుడియించి నినుఁ దోకఁగట్టి - యేపువ నిన్నట్టి నీడ్చిన వారిఁ
 బొలుపార నొకబాణమునఁ గూలనేసి - బలియుఁడై సుగ్రీవుఁ బట్టంబు గట్టి 840
 యక్షీణశక్తిమై నతులకోదండ - దీక్షగురుండనఁ దేజంబు మెఱసి
 తగిలి రాక్షసకులాంతకుఁ డైనరామ - జగతీకునిజదూత చతురమానసుఁడ ;
 హనుమంతుఁ డనువాఁడ నర్కజుమంత్ర - నినవంశనిధిరాముఁ డిట నన్నుఁ బనువ
 ముదమొప్పుఁ బ్రతిద్రేలి ముద్రిక గానుచు - నొదవినకడిమిమై నుదధి లంఘించి
 వచ్చి నీపురిఁ జొచ్చి వైదేహి నరయ - నెచ్చటఁ బొడగాన కెంతయుఁబోక
 యవనిజ వనములో నారసి కాంచి - యవనీకుఁ డిచ్చిన యానవా లిచ్చి
 దేవి నీపురి నున్ని తెఱఁగొప్పరామ - భూవరునకుఁ జెప్పఁ బోవుచునుండి
 యెనసి నారాక నీ కెఱిగింపఁ గోరి - పెనిచినవన మెల్లఁ బెఱికి పో వైచి
 వనపాలు రగుడైత్యవరులఁ గింకరుల - నెనుబదివేపుర నేపుమైఁ గడఁగి
 మడియించి మునుమిడిమంత్రినందనుల - మడియించి యక్షుని మడియించి పిదపఁ 850
 దగిలి సీయున్నచందము బెల్లఁ జూచి - మగిడి పోయెద నని మఱి పట్టుపడితి
 నారామునిజభృత్యుఁ డైన సుగ్రీవు - భూరిపై న్యమలలోఁ బొలుపుదీపింప
 నలవుమై నాకంటె నతిబలాధికులు - కౌలఁది బెట్టఁగరాని కోటులున్నార ;
 అదిమి బ్రహ్మాదుల నైన సాధించు - మదయుతు ల్లీనన్న మండుచుండుదురు ;
 గొనకొని యావీరకోటులతోడ - వననిధి బంధించి వచ్చి రామపుడు
 లంకపై విడిసి చలంబు పెంపెక్కి - కిన్నమై నసురుల గీటణంగించి
 సీతల య్నుగ్గాడి నిను సంహరించి - సీతఁ దోడ్కొనిపోవు సిద్ధ మీవలుకు ;
 నెలకొని నీవింక నీతిమార్గమునఁ - దొలఁగక బుద్ధిమంతుఁడ వైన వినుము,
 సీత నొప్పించి యాశ్రితలోకపారి - జాతంబు రఘురాము శరణంబుఁ జొరుము
 వలవదు వైరంబు వసుధేకుచేతఁ - బొలియక నీప్రాణములు గాచికొనుము” 860
 అని బుద్ధి చెప్పిన హనుమంతుఁ జూచి - కనలుముఁ బెంపుమొక్కలమును గదుర
 మనఘనాఘన మేఁచి గర్జించినట్లు - తనియక భర్జించి దశకంఠుఁడ లగి
 “నెఱవక చనుదెంచి వీఁడు నాయెదుట - నలు గ్రమ్మి దుర్భాష లాడుచున్నాఁడు
 కొనిపోయి చంపుఁ డీ కోఁతికీటంబు” - నని ప్రహస్తుని బంప ననురేకుఁ జూచి
 వినయభాషణుఁడు వివేకభాషణుఁడు - ననఘపోషణుఁడు మత్తారిభీషణుఁడు
 నా విభీషణుఁడు కార్యము దీర్ఘచింత - భావించి చూచి యేర్పడ విన్నవించె;
 “మగువల బ్రాహ్మణ మఱిబాలకులను - డగదు దూతలఁ జంప దనుజాధినాథ ;
 వలనొప్పుఁ బఠిపను ల్వచ్చినదూత - లలవుమై నే మైన నాడుచుండుదురు ;
 అది దూతలకు ధర్మ మది విచారించి - మదిలోనఁ గోపంబు మట్లు గావింపు ;

తుద దూత లేందు వధ్యులు గారు గానఁ - బొదివి యీకోఁతఁ జంపుట పాటిగాదు
చలము కోపము రామసౌమిత్రిలందు - వెలువరింపుము వీని విడిచి పోనిమ్ము ;
మగుడక కిన్న సీమది నుండునేని - దగినదండము కొంత దండించి పుచ్చు”
మని నీతి చెప్పిన నతనివాక్యములు - విని రావణుఁడు దైత్యవీరులఁజూచి
కోఁతుల కెల్లను గుఱుతు వాలంబు - బ్రాతిగా నటుగానఁ బ్రజలెల్లఁ జూడ
వీనివలము గాల్చి వీఘలఁ ద్రిప్పి - పోనిండు నావుడుఁ బొదివి రక్కసులు
బలుమోకు లొగి దెచ్చి పవనజుఁ గట్టి - బలిమిచేతులుకాళ్ళు బందించి తెచ్చి
మనవారిపెక్కండ్ర మడియించినట్టి - చెనఁటికీటము లెన్న చిక్కెరా : యనుచు
బురవీఘలందుఁ ద్రిప్పుచు నంతకంత - వరుసతూర్యంబులు వాయించి కొనుచు
నెల్లెందు మెలఁగ నమోఁడ వాయునుతుఁడు - కల్లరిదనుజుల కలయఁ గ్రేఁగంట
గనుఁగొంచు మఱియు లంకాపురం బెల్లఁ - గనుఁగొనుతలఁపున గాసికి నోర్చి 880
హీనసత్త్వుఁడు పోలే నిటునటు దిరుగ - నానావిధంబుల నగుచు రేఁగుచును,
ఆబాలగోపాల మతని వెఁదగుల - నాబామెలకుఁ బుణ్య లాత్తలో వగవఁ
దలకొని యెంతయు దైతేయవరులు - చలమునఁ జీర లసంఖ్యము లైచ్చి
కాలసర్పాకృతు ల్లా తిరు ల్దాల్చి - లోలత నవి నూనెలోఁ దోచి తోచి
యిది యశోకారామ మెల్ల ఖండించె - నిది దానవేంద్రుల నెందఱఁ జంపె
దీనికిఁ దగుశిక్ష దేవారి పెట్టె - దీని గాల్పుఁ డటంచుఁ దెగువ నొందొరులు
నొదవిన లంకలో నుత్పాతహేతు - వుదయించె నని పేర్చుచున్నవలమున
నచ్చలంబునఁ జీర లన్నియుఁ జూట్టి - చిచ్చుఁ దగిల్చి రచ్చెరువుగా మండ
దనుజులు సింహనాదములు నేయుచును - వెనువెంటఁ దగుల నావృత్తాంత మెల్ల
తప్పక దనుజకాంతలు చూచి పోయి - చెప్పిన నప్పుడు సీత శోకించి, 890
“యక్కఱా ! నీతిజ్ఞుఁ దైన నీకిట్టి - యిక్కుపాటును గల్గెనే ? తండ్రి !” యనుచు
జలములు దడవి సుస్థలమున నిల్చి - చెలువొప్ప నగ్నికిఁ జేతులు మొగిచి
“యారావణుఁడు ధర్మాత్తుఁ డౌనేని ? - వారిధి నాకుఁగా వడి దాటునేని ?
యారావణుని రాముఁ డిలఁ గూల్చునేని ? - వారక నేపతివ్రత నాడు నేని ?
జనకభూపతి సర్వసముఁ డగునేని ? - దనరువేదములు సత్యము లగునేని ?
పవమానమిత్ర ! యోపరమపవిత్ర ! - నవకేశరద : దోషాభోజిద్విరద :
వరద ! వైశ్వానర ! వానరోత్తముని - పరమశీతలుఁడవై పాలింపవయ్య !”
యని సీత ప్రార్థింప ననిలసూనునకు - ఘనవాల మనుపేరి కాలాహితలను
గనుపట్టు మాణిక్యకళికన మెఱసి - యనలుండు కడుఁ జల్ల నైయుండె నంత.
అవిధంబునకుఁ దా నాశ్చర్య మంది - పాపని తమతండ్రి పాపకనఱుడు 900
గావున ణ్మగ్నికరుణించె నొక్కొక్క - దేవత లెల్లఁ బ్రార్థించిరో ? రామ

దేవునిక్రమమొ ? యేదియుఁ గాదు ; సీత - దీవెన యిది ; యంచు తెలివిమై నుండి
ప్రవిమలనత్వైకపరులైనజనుల - భవపాశములు వీడు భావనదోఁచ
బ్రహ్మమంత్రములు తప్పకయుచ్చరింప - బ్రహ్మపాశము లూడెఁ బవనసూనునకు.
అంత నాహనుమంతుఁ డనురేఖలంక - యంతయుఁ గాల్చుఁగ ననువు చింతించి
యలవడఁ దనకునై యగ్నిసూక్తములు - జలములలోఁ గ్రుంకి జపియింపవలయు
నని పోయి మునిగిన ట్లవరాంబురాశి - నినుఁ డస్తమించిన నేచి వాయుజుఁడు
కనకమహీధరాకారమై యొప్పు - తనమేనుఁ బెంచి బంధము లెల్లఁ ద్రుంచి
కీ డాదరించుచు గేలి సేయుచును - వేడుకతోఁ దన వెనువెంటఁ దిరుగు

—: హనుమంతుఁడు లంకఁ గాల్చుట :—

దనుజుల నిర్జించి దనుజేకుఁ దున్న - ఘనమైనమేడ కుత్కటముగా నెగసి 910
తనవాలవహ్ను లంతటఁ దరిగొల్పఁ - దనివి యంతంత కుదగ్రంబు లగుచు
ఘగుఱునఁ బొగ లొప్పెఁ బొగలకు మున్నె - నిగిడి పెన్నంటల నిండెనాకనము ;
నాకనమున మంట లదరి మండుటయుఁ - బైకొని యటమున్నె పర్యె నుల్కములు
అదరునయ్యుల్కల కటమున్నె తొలగి - వడి దిక్కులకుఁ బాటు వరవిమానములు
నప్పుడు హనుమంతుఁ డదరి యొందొండ - గుప్పించి మఱికొల్పుకూటము ల్గల్గి
వరశత్రుకాలలు వడి నీటు చేసి - యిరవంద భండార పిండ్లును గాల్చి
పరువడి సౌధము ల్పన్నంబుఁ జేసి - పొరిది చప్పరములు చూర్జంబుఁ జేసి
మణిచంద్రకాలలు మసిగా నొనర్చి - ప్రణత శయ్యాగేహపటలి దహించి
రమణీయగజవాజి రథకాల లోగి - కమలిచి దగ్ధము ల్గాజేసె నపుడు
ఎడపక యెగసిన యెఱుమంటతునుక - లుడుగక నుడువీధి నొందొండఁ బరిస్థి 920
ఖచరోరగామరగణవిమానములు - ప్రచురవిభాగై కపరతఁ జలింప
పొరిదిమై రావణాసురుచేటుదెల్పఁ - దొరగునుల్కల యట్లు దోఁచెఁ బెల్లుగను,
రాజన్యుఁ డగు రఘురామభూపాలుఁ - దోజమై దండెత్త నుద్యుక్తుఁ డగుచు
బలువిడి లంకలోపలఁ బ్రతాపాగ్ని - యెలమిమై నిర్గమ మిడియెనో యనఁగ
దహనుండు నిర్భర ధ్వనులబ్రహ్మాండ - కుహరంబు నిండి మిక్కుటముగాఁ బెద్ద,
రావణుఁ డట పుర రణకళాకేళి - కావకుఁ డగుచు దిక్పాలర నెల్ల
పఱచినతొల్లింటి భంగము ల్తాటు - పఱపకపో డనుభంగిని నెగసి
బలసి విభీషణు భవన మొక్కటియ - వెలిగాఁగ పుర మెల్ల ప్రేల్చిడిలోన
దరికొని మండు నత్తరి దైత్యవరులు - కరము భయభ్రాంతిఁ గంపించువారు,
తలలును జీరలు దరికొని మండ - బలమేది నలుగడఁ బాఠెడువారు ; 930
తమతమవారలు తమబంధుజనులు - కమలుటఁ జూచి శోకము నొందువారు ;

హాహానినాదంబు లడరించువారు - నాహనుమంతుపై నలిగెడివారు ;
 నావిష్టుఁ డారాముఁ డతనికి నెగ్గు - గావించె నీపాపకర్తుఁ డన్వారు ;
 అట్టికి డొనరించి నట్టి రావణుని - కిట్టియాపద వింతలే ? యనువారు ;
 ననుచుండ నెంతయు నత్యుగ్రుఁ డగుచు - వనచరపీరుండు వడిఁ జెలరేగి
 యొకచోటఁ దప్పక యుండ నాలంక - సకలంబుగాల్చి యుత్సవకేళిఁ దేలి
 యెడవక పైవ్రాలు నెఱుమంటతునుక - బుడుగక మ్రోయుచు నొగి దూలి తూలి
 సోలి సురాపానసుఖను ప్తి మునిఁగి - కాలుట యెఱుఁగక కాలెడు వారు
 నాయెడ మృదులశయ్యలయందు నిదుర - పోయి పోయినయట్లుఁ బొందులు నమలి
 తెలివికి నెడమిక తీవ్రాగ్నిశిఖల - మెలఁగి మిడుగలేక మృతఁబొందువారు 940
 తమతమబంధులఁ దమవదూమణులఁ - దమతమబిడ్డలఁ దమప్రాణసఖులఁ
 దమతమవారలఁ దగఁ దోడుకొనుచు - గుమరులుగట్టి మేగుచువుగ్గువారు .
 తెగి యిండ్ల సరుకులు దిగిచి తేఁబోయి - మగిడి రానేరక వుగ్గెడువారు ;
 సతులఁ గొఁగిటఁ జేర్చి సరి తెచ్చితెచ్చి - ధృతి దూలి వాకిండ్లఁ ద్రెళ్ళెడువారు ;
 నై లంక ఘూర్జిల్ల నంతంతఁ గలయ - నాలోకభయదంబు లై మీఱిమీఱి ;
 యురుసింహములఁ బోలె నుగ్రతఁ బట్టి - కరికుంభవిదళనగతి మండిమండి ;
 యోజ పెంపారు నాహతులవందమున - వాజాలమీఁదికి వడి దాటి దాటి
 తగిలించు వరవిబోత్తములవందమున - మొగి కామినీకుదంబులఁ బ్రాకిప్రాకి ;
 భావించి యన్యలఁ బ్రహసించువారు - కై వడి నాలుక ల్గఱచియు గఱచి
 తగిలి సంతాపంబుదలకొన్నవారు ; - మిగిలి యుబ్బెడుగతి మిన్నుంది యంది 950
 బెలుకుఱి పఱతెంచు భీతులవగిది - తొలఁగక నిగుడి గొందుల దూరి దూరి
 వాలుచు నిబ్బంగి వాయునందనుని - వాలాగ్ను లొగి లంక వడి చుట్టుఁ గాల్చె ;
 గాల్చిన నుబ్బి దిక్పతులు దేవతలు - మేల్పుట్ట మితఁ డని మెచ్చి తన్నొగడ
 హనుమంతుఁ డంతట నంతరంగమున - జనకజభీతిమై శంకించి బెదరి
 “యాలంకతోఁగూడ నినవంతుడేవి - గాలిచితిని గన్నుగానక కొవ్వి
 యేనింక రఘురాము నేమని కాంతు ? - జానకిసేమ మేసరణఁ దెల్పుదును ?
 దప్పెఁ గార్య” మటంచుఁ దల్లడం బంది - యప్పుడు తనమది నట వివేకించి
 యేతల్లదీవెన నీఘోరవహ్ని - నాతోఁకరోమ మైనను గాల్చి వెఱచె
 నట్టి సీతాదేవి కగ్నిచే భయము - పుట్టునే యిది యేటి బుద్ధి యటంచు
 ధరణిజ మదిలోనఁ దాపాగ్ను లార్చు - వెరవున వాలాగ్ని విషధిలో నార్చి 960
 వెన నళోకారామ వీధికిఁ బోయి - యసురకాంతలు భయమంది వీక్షింప
 దనుజకాంతలచేతఁ దనసేమమెల్ల - విని మున్నె సంతోషవివళ యైయున్న
 జనకపుత్రికి మ్రొక్కి నన్నిది నిలిచి - తనపౌరుషములెల్లఁ దగ విన్నవించి.

“యిదె పోయితెచ్చెద నినకులేశ్వరుని . మదిలోన నీకు సుమ్రులికంబువలదు”
 అని “యింకఁ బనివిందు” ననుచు సీతకుసు-వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్కొని కదలి
 తడయక పశ్చిమద్వారంబునందు . వెడలుచు పావని వెన నేపు మిగిలి
 తలుపులు పడఁదన్నఁ దలుపులు విఱిగి . యిలఁ గూలె రాక్షసు లెల్ల భీతిల
 నురవడి నాలుకయొకటఁగంపింపఁ . బరవసంబునఁ బేర్చి పదిలుఁడై వెడలి
 వరుసతో నట్లళ్ళు వడిఁ గూలఁ దన్ని . యలరి సువేలాద్రి నవలీల నేక్కి-
 కలయ లంకాపురిఁ గల దైత్యు లెల్ల . బెలుకురి భీతిల్ల బెల్లార్చి యార్చి 970
 కడఁగి పానుపులు భగ్నంబులై యబ్బి . చెడి కూల వడి మహాశిల లెల్ల డుల్ల
 నంగద మైఁ బెంచి యద్రిశృంగములు . క్రంగి కుంభినిఁ గ్రుంగఁ గుప్పించి దాటి
 యటుదాటి బలువిడి యాకాశవీధిఁ . బటుసత్వదేహసంపద వచ్చి వచ్చి
 యరుదై నపేర్చితో నబ్ధిమధ్యమునఁ . బరఁగు మైనాకుఁ దఱ వర్జితాధీశుఁ
 గని, యందుఁ దనమేనఁ గల దప్పిఁదీర్చు . కొని పర్వతుని నీడుకొని యట వచ్చి
 పొలుపొందు తనజవంబును పెంపుసొంపు . తలకొని జలదియుత్తరతీరభూమి
 నతిన త్తనంపన్నుఁ డై వచ్చి నిలువ . నతనిసంతోషచిహ్నము లెల్లఁ జూచి
 యంగదుఁ డాదిగా నగచరాధిపులు . సంగతి నెరురుగాఁ జని కొఁగిలించి,
 ప్రకటించి యందంద పరిజామ మరసి . యొకచోట నందఱు నోలిఁగూర్చుండి,
 పోయిన కార్యంబు పొలుపొంద నడుగ . నాయున్నతోన్నతుం డందఱుఁ జూచి 980
 “కపులార! యేను మీ కరుణమైఁ జేసి . యువమింప నరుదైన యుదధి లంఘించి
 యగణితవై భవం బగులంకఁ జొచ్చి . తగిలి శోధించి సీతాదేవిఁ గాంచి
 యినకులాధిపుఁ డానతిచ్చినతోవ . జనకనందనతోడ సకలంబుఁ జెప్పి
 యంతికి ముద్రిక నిరవంద సిచ్చి . యింతిశిరోమణి యిదె పుచ్చుకొనుచు
 వచ్చితి నే” నన్న వనచరాధిపులు . నిచ్చులో హర్షించి యింపు సొంపొంది
 హనుమంతు నందఱు నన్నిచందముల . గొనియాడి కొనియాడి గోహృలఁదేలి
 యున్నచో నంగదుఁ డురువరాక్రముఁడు . క్రన్నన సుత్సాహకలితుఁడై పలికె.
 “జనకజ మన మింక సాధించి తోడు . కొనిపోయి రఘురాముఁ గూర్చుట లెస్స
 యటు గాన నిప్పు డీయంబుది దాటి . పటుపరాక్రముఁ డైన పక్షి-కంధరుఁడు
 సుతులతో హితులతోఁ జుట్టాలతోడ-నతిరయంబునఁ జంపి యవనిజఁ గొనుచు 990
 వత్తము లె”డను వాలిసూనునకుఁ . నత్తటి ఋక్షేశుఁ డనియె భావించి,
 “మనల సుగ్రీవుండు మైథిలి వెదుకఁ . బనిచినపనులెల్లఁ బావనివలన
 ననఘాత్తః ! సఫలంబు లయ్యె నీమీఁద . నినకులాధిపునితో నీవార్తఁ జెప్పఁ
 జొపుట తగు” నన్న బుద్ధి నొందారులు . భావించి దాని కేర్పడ నమృతించి
 వనచరు ల్నాఁ డెల్ల వనధితీరమున . ననిలసూనుఁడు దాము నర్థితోనుండి
 బహుమూలఫలములఁ బరితృప్తిబొంది . మహితసత్త్వాదికు ల్లుటనాఁడు కదలి
 భరణిపై మేరుమందరములకంబె . బరపైన దర్దరపర్వతంబునకు
 జనుదెంచి యగ్నిరిసానుదేశముల . వనమూలఫలములు వడి నాస్వదింది
 యాయద్రవతిమీఁద నారాత్రి నిలచి . యాయతభుజబలు లంత వేగుటయు

—: అంగదాదులు మధువనంబునకు వచ్చుట :—

“మన మింక సుగ్రీవు మధువనంబునకు - నెనసినకడఁకతో నేగి యందఱము 1000
తనివోవఁ దేనియ ల్లాగవక యున్న - మనదప్పి పో” దని మది విచారించి
యినకులాధిపువను లెల్ల సాధించి - చనియెద మటుగాన జలజ్ఞా ప్తసుతుఁడు
మనమీఁదఁ గోపించి మర్దింప వెఱుము - నని నిశ్చయముఁ జేసి యందఱుఁ గూడి
హనుమంతు నంగదు నపుడు ప్రార్థించి - యనుకూలముగ వారి యనుమతి వడసి
యాతతబలులు మధ్యాహ్నంబు కొలఁది - నేతెంచి మధువనం బేపుమై జొచ్చి
దిక్కుల వెదవల్లు తేనెతావులకు - గుక్కిళ్ళు ప్రింగుచు గునిసి యాడుచును
గొనచెప్ప ల్నిక్కించి కొక్కరింపుచును - గినిసి యొండొరులఁ దర్కింపుచు వేడ్క
నెనయంగ దమతమ కిష్టంబులైన - వనభూములకు వారి వనచరాధిపులు
ధీనిధు ల్తఱి పువ్వుతేనియ ల్లుంటి - తేనియలును బుట్టతేనిలు నైన
షలుతేనె లొగి ద్రావి ఫలములు నమలి కలయఁ బువ్వులు రాల్చి కాయలు డుల్చి 1010
తలిరుకొమ్మలు ద్రుంచి తరుకోటి వంచి - మలయుచు గొమ్మకొమ్మకు నూటి దాటి
యొలసి పూఁదీగెల నుయ్యెల లూఁగి - కొలఁకులఁ గ్రీడించి గూడి వర్తింప
నాలోన దధిముఖుఁ డనఁగ నావనము - పాలింపుచుండెడి ప్లవగుఁ దొక్కరుఁడు
అనమానకోపుఁడై యందఱుఁ గినిసి - వెనఁ దమ్ము భర్తించి వెడలిపొ మ్మనుచు
వనపాలకులచేత వరుసఁ ద్రోయింప - వనచరు ల్వెసఁజాఱి వారి వారించి
వడి నంగదుండును వాయునందనుఁడు - తడయక దధిముఖు ధరణిపై లీల
గెడపి పెట్టుక మోముక్రిందుగా నీడ్చి - పొడిచి త్రోచుటయును బొలుపూది వాడు
కోపించి మొఱపెట్టుకొనుచును బోయి - యావద్దహితసూను నడుగుల తెఱగి
“దేవదానవులకు దృష్టింపరాని - దేవ! నీవన మెల్లఁ దేజంబు మెఱసి
పెనఁగొని వనచరు ల్నెక్కండ్రతోడఁ - జనుదెంచి యనమాననత్వలై కూడి 1020
యామరుత్తనయుండు నావాలిసుతుఁడు - నీమధువనములోనికి నేగుదెంచి
తగిలి మ్రాకులు ప్రాకి తరుశాఖ లలమి - తిగిచి పండులు తిని తేనియ ల్లోలి
యిది రాజవన మని యిచ్చ భీతిలక - కుదియక యంతఁ గైకొన కున్నఁ జూచి
యెడవక జంకించి యేను మీయాన - బొడిచి త్రోచుటయును బొడిచి నన్ను”
నని వాడు మొఱ యిడ నలిగి సుగ్రీవుఁ - డెనసి మర్దింప నూహించినఁ జూచి
యంత నావృత్తాంత మంతయు నెఱిఁగి - సంతతజయశాలి సౌమిత్రి పలికెఁ.
“దొలఁగక యంగదాదులు మహాకపులు - నెలకొని సుగ్రీవ! నీయాక వనము
తలఁక కింతయు లేక తమయంతఁ జొచ్చి - నలి తేనెఁ ద్రావుచున్నారేని? వినుము.
ఆతతబలనత్వ లగువారిచేత - సీతాధిపతివను ల్నిర్దింప నోపుఁ
గాకున్న సీయాజ్ఞ గడవ నోపుదురె - గైకొని పిలిపింపు కడఁకతో వారి” 1030
నని బుద్ధి పెప్పిన నర్కనందనుఁడు - తనబుద్ధి గైకొని దధిముఖుఁ జూచి
శ్రీరాముకార్యంబు చేసిరి గాన - వారిచేసినపేత వారికి జెల్లె
నూరక యాశోక ముడిగి నీవింక - వారిఁ బు తె” మ్మన వాఁడంత నరిగి
హనుమంతు నంగదు నాజాంబవంతుఁ - గని మ్రొక్కి “నాతప్పు గాచి మన్నించి

వనచరోత్తములార! వడి నేగుఁ దింక - వనమురోపల నుండ వలనదు మీరు
మిమ్ము బుత్తెమ్మని మిహరనందనుఁడు - నిమ్ముల నాకాన తిచ్చి పుత్తెంచె”
ననువార్తఁ జెప్పిన నందఱు నుబ్బి - యిననూనునాజ్ఞకై యెదకొన్నవారి
తనయుని సూరార్చి తడయక పేర్తి - వనచరాధీశులు వనభూమి వెడలి
యుప్పొంగుకడకల నుప్పరం బెగసి - యప్పుడు మేఘంబు లట్ల మ్రోయుచును
వారక చనుదెంచువారి చిహ్నములు - దూరంబులందు సంతోషించి చూచి 1040
యినజుండు కపినేన నెదురుగాఁ బంచి - యనురక్తి రప్పింప నర్థితో వచ్చి
జగదీశుఁ డగు రామచంద్రునంఘ్రులకు - నగచరు ల్లంఘనప్రణామము లేసె
తదనంతరంబునఁ దగ లక్ష్మణునకుఁ - బిదప నర్కజునకుఁ బ్రితతో మ్రొక్కి.

—: హనుమంతుఁడు సీతనుచూచిన జెఱుంగెఱింగించుట :—

యందఱుఁ గొనివచ్చి హనుమంతు నపుడు - ముందట నిడికొని ముదము దీపింప
శ్రీరామచంద్రుని సింహాసనంబు - చేరువ నోలి యాసీనులై యుండ
వలనొప్పుఁ దనుబోయి వచ్చిన తెఱుగుఁ - దలకొని వినఁగోరు ధరణీకుతలఁపు
హనుమంతుఁ డెంతయు నాత్మలో నెఱిఁగి - ఘనమైనభక్తితోఁ గరములు మ్రొగిచి
“కమలాప్తకులనాథ! కంటి వైదేహి - ప్రమదాశిరోమణిఁ బరమకల్యాణి
ధరణీ! మీయాజ్ఞ తల మోచికొనుచు - నరు దైనదేశంబు లన్నియు వెదకి
చిరభక్తి సంపాతిచేఁ ద్రోవ యెఱిఁగి - యరిగి నముద్రమే నవలీల దాటి 1050
యొనర దక్షిణదేశమున మహామహిమ - దనరుత్తమాటాదిఁ దద్దయు నొప్పి
దానవకులపాలితం బైనలంక - యే నొక్కరుఁడ చొచ్చి యెల్లచో వెదకి
ధరణీజఁ గానక తద్దయు నగచి - యరిగి రావణుని యుద్యానంబు గాంచి
పరికించి రాక్షసభామలు దన్ను - తిరిగి చుట్టుచునుండ దేవ మీదేవి
యువవానముల డన్నె యొకమానిక్రింద - విపులమణుంబుల వెల్లిలో మునిగి
చెక్కిఁటఁ జెయ్యాది చిత్తంబు చూపు - నెక్కొన్నవగలతో నీయందె చేర్చి
దనుజుండు చనుదెంచి తనుఁ దెచ్చుతెఱుగు - తనదిక్కులేమికిఁ దలపోసి చూచి
యుడుగనికన్నీరు లున్నంతప్రొద్దుఁ - బడియునిట్టార్పులు వడిఁ బుచ్చిపుచ్చి
మాసినచీరతో మఱి యైనధూళి - ధూసరితాంగియై తూలికై వ్రాలి
తలయూచి తలయూచి తలకొన్నవగలఁ - బలుమాటు ప్రేగుచుఁ బలవింపఁ జూచి
మీనాక్షిచిహ్నము ల్గిర్లు నాతోడ - నానతిచ్చినత్రోవ లన్నియుఁ జూచి
క్రమమున మరి సీతగా నిశ్చయించి - కమలాక్షిఁ బిదప దగ్గఁ జోయి మ్రొక్కి
తామరసాక్షితోఁ దగుమాటలాడి - లేమకు మీయంగుళియక మిచ్చి
మగుడ శిరోమణి మఱిఁ బుచ్చుకొనుచు - మగుడక యారామ మంతయుఁ బెఱికి
కమలాకరంబులఁ గలఁచి నిన్దలఁచి కమలాప్తనుతునాజ్ఞఁ గడుమది నెంచి
కరిబృందములఁ బట్టి కలఁచుసింహంబు - తరి వనపాలకతతి రూపుమాపి
తరమిడి తమతండ్రి తలఁపు దీపింప - నరుదెంచినట్టి యాయక్షయుఁ ద్రుంచి
చెలఁగి రాక్షసవీరసేనలఁజంపి - యల యింద్రజిత్తుతో నవటఁ జోరాడి

రావణచే జిక్కి రాక్షసేశ్వరుని - కావర మణచంగఁ గడఁగి నే వాని
 వరమందిరముఁ జేరి వలయువాక్యములఁ - బరువడి నేఁ దెల్పు వాడు నన్నని 1070
 వాల మగ్నిఁ దగిల్చి వడి నేగు మనినఁ - గాలిచి లంకను గడువడిఁ గదలి
 యగణితం బైనట్టి యంబుది దాఁటి - మగుడ నిఁ గాండఁగ మదిఁ దలపోసి
 వచ్చితి నే" నని వసుధాధిపతికి - నచ్చుగా నతివియోగాగ్నికీలక
 మచ్చిది యన నొప్పు మాణిక్య మిచ్చె; - నిచ్చిన నారత్న మేర్పడఁ జూచి
 యనురాగమున దాని నల్లనఁ బుచ్చు - కొని డెందమునఁ జేర్చుకొని మూర్ఖబోయి
 యొకకొంతప్రొద్దున కొయ్యనఁ దెలిసి - ప్రకటదైర్యంబునఁ బ్రాణము ల్నిలిపి
 సృపతిబాష్పాకులనేత్రుడై చూచి - కపినాథు ననిలజఁ గరమృతిఁ బలికె.
 "భానుజః! నా ప్రాణపద మైనయట్టి - మానినీమణి శిరోమణిఁ జూచినపుడె
 నామది గరఁగుచున్నది లక్కవోలె; - నీమణి మామామ కిచ్చె నింద్రుండు.
 యాగసంతృప్తుడై యఖిలంబు నెఱుంగ - నాగుణనిధి జనకావసీవిభుఁడు 1080
 నట్టి యీమణి సీత యాదలవేడ్కఁ - గట్టి పెండ్లి యొనర్చె గరమృతిసాకు
 నన్ను లతలమిన్న యైనయాసీత - నెన్నఁడు నెడఁబాయ దీమణి నేడు
 నాతిని నన్ను మన్ననఁ గూర్చవచ్చు - దూతిక యన సిరు ల్దలకింపవచ్చె."
 నని యని యందంద యక్కునఁజేర్చి-హనుమంతు మణియును నటఁ జూచి పలికె.
 "బరమపుణ్యాత్మకః! పవనజః! నీవు - మరలి యేతెంచువో మగువ యే మనియె?
 జెప్పు మేర్పడ" నన్న శ్రీరాముఁజూచి - చెప్పంగఁదొణఁగె నందితనత్వధనుఁడు.
 "ఎడపనివగలతో నేనొకభంగి - గడపితిఁ బదిసెల ల్కాకుత్స్థుఁ బాసి
 చల మూఁది రెండుమానములకుఁ బిదపఁ - బెలుకుర నన్నుఁ జంపెన నన్నవాడు
 రావణుఁ డటగాన రామభూపతికి - నేవిధంబునఁ బ్రాణ మిటమీద నిల్వ
 దని విన్నపముసేయు మనఁకు! నాతండ్రి - తను సత్యధనుఁ డని తగ నిచ్చె నన్ను.
 విలసిల్లుకల్యాణ వేదిపై నుండి - వలనొప్పు నగ్నిదేవత సాక్షిగాఁగ
 గరమృతి నన్నెల్లకాలంబు విడువ - కరసి రక్షించెద నని తెచ్చి, నన్ను
 నరయ కుపేక్షించి యనదగాఁ జేసి - పరికింపఁ డని విన్నపముసేయు మనియెఁ
 దక్కఁగఁ జనుదెంచి తనధర్మపత్ని - నొక్కఁ డెత్తుకపోవ నూరక యునికి
 మహిలోన వీరధర్మము కాదు గాన - విహిత మంతయు విన్నవించితిఁ గాని
 వలనొప్పు నామనోవాక్కాయకర్త - ములు పూని తనయందె పొంది వర్తిండు
 నెనయంగ నాయొడ లెం దుండెనేని - యని విన్నపముసేయు మనియె మీదేవి.
 తనుచిత్తకూటాద్రిఁ దగ నొక్కకాకి - చెనకుటయును మనశ్శిలచేత మీరు
 లీలతో మకరిక ల్లిఖియించుటయును - శీలించి గుఱుతుగాఁ జెప్పి నన్నియును
 సీతి దప్పినలోక నియతులు దప్పు - సీతియే తొడ వగు నిఖిలన్యపులకు, 1100
 నని విన్నపముసేయు మనియె నాదేవి - యనవంతుతోఁజెప్పి యిప్పుడే దండు
 ఆనువొంద వెడలింపు మని విన్నవించె" - నని లక్ష్మణునితోడ నర్కజుతోడ
 జనకజనకులు సకలంబుఁ జెప్ప - ఘనశోకమును మానె ఘనుఁడు రాముండు
 చెప్పినఁ గపివీరసింహంబు లెల్ల - నప్పుడు దమలోన హర్షించి రంతఁ,

గరమొప్ప సుందరకాండంబు నతుల - ధరఁ బర్వ లోకసుందర మయ్యెఁ గృతుల
 నని యాంధ్రభాషాషాధీశవిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు
 పాలితాచారుఁ డపారధీశరథి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
 తమతండ్రివిట్టల ధరణీశుపేర - గమనీయగుణధైర్యకనకాద్రిపేర
 బనిఁబూని యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీనరగండనిపేర
 నాచంద్రతారార్క మై యొప్ప మిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయు 1110
 ననమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెయివొందు రామాయణంబు
 పరఁగ నలంకారభావన ల్పిండఁ - గరమర్థి సుందరకాండంబు నెప్పె.
 నారూఢి నార్జేయ మై యాదికావ్య - మై రసికానంద మై యెల్లనాఁడు
 నివ్వసుమతి నొప్ప నీపుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
 సామాదిబహువేదచయభామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
 పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
 నిల్లకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాభిరతులు
 నాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - పాయనిశుభములు పాపక్షయంబు
 పరపుత్రలభియు వైరినాశనము - సరి నొప్పుధనభాగ్యచయనమ్మర్థియును
 ఏవిఘ్నములు లేక యిండ్లలో నధిక - లావణ్యవతు లైన లలనలపొందుఁ 1120
 గొడుకులతో నెప్పఁ గూడి యుండుటయు - నెడగాగ నాపద లెల్లఁ బాయుటయు
 నమ్మదంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ముల కామ్యంబు లెడవకుండుటయు
 సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారు చుండు
 వ్రాసినవారికి పరశుభోన్నతులు - వాసవభోగాధివాసము గలుగు
 నెందఁక కులగిరు లెందఁకఁ దార - లెందఁక రవివంద్రు లెందఁక దిశలు
 నెందఁక వేదంబు లెందఁక ధరణి - యెందఁక భువనంబు లేపుదీపించు
 సందఁక నీకథ యక్షరానంద - సందోహదోహాచారమై పరఁగు.

సుందరకాండము సంపూర్ణము

శ్రీ రస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

యుద్ధ కాండము

శ్రీరామచంద్రుఁ డాశ్రితహితోదయుఁడు - వారిజబాంధవసంశవర్ధనుఁడు
ప్రియమలయం దెల్ల బ్రహ్మ మైనయట్టి - ప్రియవాక్య మంజనాప్రియసుతుచేత
బ్రహ్మను విసఁగోరి ప్రియసీత యునికి - ప్రియము రెట్టింపంగఁ బ్రీతితో ననియె.
“హనుమంతుచేసిన యంతకార్యంబు - చనునె సేయంగ నిర్బదులకునైనః
నరిది సత్వమున నీహనుమంతుఁ డొందె - కరువలి యొందె నగ్గరుఁడుండు నొందె
పనధి దాటఁగఁ జాలువారలు గాక - మనమునఁ దలపోయ మఱి యెవ్వఁడోపుః
దేవగంధర్వదైతేయకిన్నరులు - భావించి చొరరాదు పగలునురేము
రాక్షసానీకవిరాజితభాహు - రక్షితమౌ లంక రమణమై జొచ్చి
ప్రాణంబుతోడనే బ్రతికి క్రమ్ముటను - ఏజాంకధరుడైన నెట్లు రానోపుఁ ?
గడుమోదమున బుద్ధకార్యంబు పఠికి - వడిఁ జేయు నెవ్వఁడు వాఁ డుత్తముండు; 10
ఏలినపఠికార్య మెడ రైన యెడను - వాలూర నటు సేయువాఁడు మధ్యముఁడు.
పలుమాటు మూల్గుచుఁ బతి పంపుపనికి - దొలఁగఁ బాతెడువాఁడు దుస్సేవకుండు.
ఈమువ్వు రంధ్రును నెక్కువ యైన - యామేటివాఁడు నై యట యింతలేక
యనురాగమునఁ బెద్ద యైనకార్యంబు - ననుపమంబుగఁ జేసె ననిలనందనుఁడు
కావునఁ బ్రత్యుపకార మీతనికి - నేవిధంబునఁ జేయ నే నేర్చువాఁడః
నాలింగనంబె నా యర్థ” మం చతని - నాలింగనము సేసె నప్పు డవ్విభుఁడు
ఈభంగి మెచ్చిన నినసూతి వినఁగ - నాభవ్యుఁ డనియె నాయాంజనేయునకు
“ననిలతనూజః నీ వంబుధిదాటి - జనకజఁ గని రాఁగ సంతోష మొనవె;
నిట నాకుఁ బొడమిన యీముదం బెల్ల - నిటమీద మఱి తుది యెట్టిదో కాని;
యది యెట్టి దంటేని యగ్గలం బైన - యుదధి లంఘింపంగ నోపెడివెఱవు 20
కపిసేన కెబ్బంగిఁ గలుగునో యనుచుఁ - గపినాథః నామది గలఁగంగఁ జొచ్చె.”
నని పల్కి యటమీద నాన్యంబు వంచి - మనుజేకుఁ దేమియు మఱి పల్కకున్న
శ్రీరామదేవునిచిత్తంబుకలఁక - యారవిజఁడు మాన్తు నని విచారించి
“యది యేమి దేవః నీ వితరులభంగి - మదిలోన శోకంబు మాన వయ్యెదవు;
దాఁచరా దననేలః దాఁచెద నల్లి; - దాటి సువేలయు దాటి, యాలంక

సాధించి రావణుఁ జంపి, రోకముల - బాధ మాన్పెదవు భూపాలక ! చూడు.
ముర్ఖీశ : కవు లెల్ల నుద్యోగయుతులు - దోర్నిజయాధ్యులు దుర్జయక్రములు
వీరుండ రాఘవోర్వి నాథ ! నీకు - వారక యిబ్బంగి వగవ నేమిటికి ?
నుద్యోగి వగుము నముద్యోగి కెందు - సద్యఃఫలంబులు సకలకార్యములు
ఉత్సాహి యగువాని కులుకుదు రహితు - బుత్సాహరహితున కులుకరు గాని ;” 30
యని యతం డిబ్బంగి నాడువాక్యములు - విని హనుమంతుతో విభుఁ డర్థిఁ బలికె.
“వేఁడెదఁ గాదేని వెడలు నాయంప - వాడిమి నై నను వార్ధి నింకింతు
బంధింతుఁ గాదేని పవనతనూజ ! - కంధి దాఁటుటకెంత గగనంబు నాకు ?
నదియెంత పని ? వినుమనిలతనూజ - పదిశిరంబులవాని పట్టణంబునకు
నెన్నికోటలు ? బల మెంత ? పీఠీంప - నన్నిటగవనులు నవి యెవ్విధములు ?
కావలియుండు రాక్షసు లెంద అందు - భావింపఁ దగ్గహపంక్తు లే తెఱఁగు ?
చూచి వచ్చితి గన చూచినతెఱఁగు - నీచేత వినియెద నిక్కంబు చెప్పు.”

—: హనుమంతుఁడు లంకాప్రభావము దెలుపుట :—

మనిన నంజలి మోడ్చి యాంజనేయుండు - వినయొక్తు లెనఁగ నవ్విభున కిట్లనియె
ఉడుగనిమదధార లొలుకుచు నుండ - కడుఁగ్రొవ్వి పర్వతాకారంబు లగుచు
రౌద్రంబు మోముల రంజిల్లుచుండు - భద్రదంతావశప్రతతు లగ్గలము 40
పెక్కాయుధంబులఁ బెట్టిగి చూడ్కులకు - నక్కజంబై ఘోరమై కనుపట్టు
గొడుగులఁ బడగలఁ గొమరారుచుండు - నడియాల మైన తెక్కింబులు గ్రాల (?)
భానుబింబప్రభావకలంబుకరణి - మానై నమణిదీప్తి మహిమ వెలుంగు
రథము లెక్కుడు దశరథరాజతనయ ! - రథికసౌరథిమనోరథములై యుండు
ఘనవీరరసవారికరడులో యనఁగఁ - దనరారి యెంతయుఁ దఱుచువన్నియలు
మెఱసినచూడ్కులు మిఱుమిట్లు గొనఁగవఱులినహేషారవంబులు చెలఁగ
హరిఘోటకంబుల నై నవేగమున - హరియింప నోపిన హరిశక్తి గలిగి
హరు లెంతయును మనోహరములై యుండు - హరిహరాదులు మెచ్చునట్టి యగ్గలము
పిడగులతోడఁ బ్రబ్బిన నల్లమొగులు - అడరి దానవరూప మయ్యెనో ? యనఁగ
నేర్చి రౌద్రంబుతో నెనసి యంగంబు - గూర్చిన నల్లని కొండలో యనఁగఁ 50
గాదేని హరుఁడు ప్రింగిననాటిగరక - మీదైత్యకోటియై యెనగెనో ? యనఁగ
బ్రశయకాలమునాటి పావకధూమ - మలపడ రాక్షసు లైరొకో యనఁగఁ
గలిగినయట్టి రాక్షసులకు సంఖ్య - గలుగదు ; దేవ ! రాఘవధరాధిశ !
దట్టమై యట్లక్షఁ దనరి చూపట్టు - నిట్టికకోటయు నిరపై నతాతి
కోటయుఁ బొడవునఁ గొమరొందు నినుప - కోటయు నట యుక్కుకోటయు గంచు
కోటయు మఱి వెండికోటయుఁ బసిడి - కోటయు ననునేడుకోట లొప్పారుఁ

గాలునిపక్షంబు కరణిఁ బొల్పెక్కి - మేలైన తలుపులు మెఱసి యెంతయును
 ఆక్కిట లన్నిటియందును జూడ - మిక్కిలి దీప్తుల మిక్కుటం బగుచు
 నఖిలరత్నముల మేలైనవాకిళ్ళ - నఖిలావనీనాథ : యరయ నాల్గేసి
 పరమంత్రవిధుల దివ్యంబులైనట్టి - శరచాపచయము లసంఖ్యలై యుండు 60
 నాకోటచుట్టును నఖిలలోకేశ : భీకరమకరసంభృతములైన పరగు
 నాలుగగడ్డలు నాల్గదిక్కులను - జాలంగఁ బాతాళ సమితి నొప్పారు
 దేవ : యానాలుగు తెరువులయందు - గావలియుండు రాక్షసకోట్లు దళమ
 అమితశిలాబాణయంత్ర జాలముల - దమతమయంతనే దాయలఁ జంపు
 ధాత్రీశ : యింటింటఁ దప్పక యగ్ని - హోత్రము లున్నవి యొంకార మెనఁగ
 ననవుడు విని యతఁ డతిచోద్యమంది - మనమునఁ జింతింప మారుతి యనియె.
 “నత్యంబు ధర్మంబు శౌచంబు దయయు - నత్యంతభూన్యంబు యనురులయందు”
 నవి పల్కుటయు సావ్య మౌ నని లంక - జనపతి ముదమందఁ జతురుఁడై పలికె.
 “నవి యెల్ల నిట్టిట్టి నవి యెన్ననేల - యవనీతలేశ : మహావైభవమున
 వారక సేనతో వాహ్నిశివెడల - నారావణుండు నిత్యము తోడుచూచు 70
 వాలినమదమున వడి గయ్యమునకు - గాలు ద్రవ్యమనుండు గమలాస్తవంశ :
 యగ్గలికయు లావు నడర వైరులకు - లగ్గఁ బట్టఁగరాదు లంక భూనాథ :
 జలవనకృత్రిమ స్థలకైలదుర్గ - ములు నాల్గు నుండు సముద్రంబులోన
 నవి యెల్లకాలంబు నైనను గాల - కదియఁ బోవఁగ రేవు కానంగరాదు
 మృత్యుజిహ్వయుఁ బోలే మెఱుఁగులతోడి - యత్యుగ్రభూలంబు లనిశంబుఁబట్టి
 కడునుగ్ర రాక్షసు ల్కాచియుండుదురు - పడమటివాకిటఁ బదివేలసంఖ్య
 లక్షదైతేయు లాలంకాపురంబు - దక్షిణద్వార ముద్ధతిఁ గాతు రెపుడు;
 నటఁ దూర్పువాకిట నమరారి యుండు - బటుతరచతురంగ బలసమేతముగ
 నగణితశస్త్రసహాయులై యుండు - దగ నొక్కలక్ష యుత్తరపువాకిటను
 చాలరాక్షసులు లక్షయు నిర్వదేను - వేలు తత్పురమధ్యవీధి నుండుదురు 80
 ఆలంక మీకృప నర్కకులేశ : యేలీలఁ జొచ్చితి నింతఁ గైకొనక
 వడిఁ జొచ్చి యట్టకు వడిఁ గూలదన్ని - యడరి కోటలఁ బ్రాకి యగడిత ల్బుద్ధి
 యచ్చెరువుగ లంక యంతయుఁ గాల్చి - వచ్చి మీశ్రీపాదపసజము ల్గంటి
 వడరి యక్కడికార్య మంతయు వింటి - దడయ నేటికి యట్టి దాఁబుద మింక
 దాఁటినయప్పుడే దళకంఠులంక - మీటి వైచెదరు ప్రేల్చిడిలోనఁ గవులు”
 అనవుడు ధనురాముఁ డర్కజాఁజూచి - “యిననుత : యాలస్య మేటికి నింక :
 వెడలింపు కపిసేన విజయలగ్నమున - గడులెన్న మధ్యాహ్నకాలంబు మనకు
 వాయుప్రమును దక్క నరభోజనునకు - నేయుపాయము గల దెందు దాఁగెడివి:”

అని నీలుదెసఁ జూచి యర్కవంశజుఁడు - విను మనబుద్ధిగా వివరించె నపుడు
 "కడునింపుఁదనమును కడునిర్మలము - కడుతీపునీరును గలుగంగఁ జూచి 90
 పరిపక్వఫలముల భరితంబులైన - తరువులు నజ్ఞాత తఱుచయ్యెనేని
 నడుపుము ముంగలి నడువొరసీక - వడిఁ బరికింపు మొప్పని లాఁతివారి"

—: సుగ్రీవుఁడు కపిసేనల వెడలింతుట :—

ననిన నారాముని నానతి నెల్ల - విని నీలుఁ డట్ల కావించె శీఘ్రమున
 నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డఖిలవానరులఁ - దప్పకుండఁగఁ బిల్చి దండెత్తఁ బనిచెఁ-
 బనిచినఁ దమతమ పటురథసమున - ఘనగుహలందుండి కపిసేన వెడలె.
 భూరిపదాఘాతములఁ దల్లడిల్లి - ఘోరరావంబుల గుహలు మూర్ఛిల్ల
 వీరగర్జనములు వీరహాసములు - వీరనాదంబులు వెన నింగి ముట్టఁ
 బెల్లనఁ గోపించి పెడబొబ్బి లిడుచుఁ - ద్రుళ్ళుచుఁ బిటుక క్రితో దాఁటువారు ;
 కొందఱు వండిన కుజములు మూపు - లందిడి నమలుచు నరిగెడివారు ;

100

రావణుతోఁగూడ రాక్షసప్రతతి - నేవిధంబున నైన నేమె చంపుదుము
 రామభూపాలక రణమున ననుచు - రామునిముందట రాగిల్లువారు :
 కెరలి పై కుటుకుచుఁ గేక వైచుచును - వెరవార దోఁకల విసరి యాడుచును
 జెచ్చెట పర్వతశిఖరంబు లెక్కి - ఇచ్చఁ గొందఱు బొబ్బి లిడువారు ; నగుచు.
 నప్పుడు కపివీరు లందఱు చెలఁగి - యప్పురమేళ్ళరుఁ డానందమొంద
 నారవంబున మ్రొపె నాకాశవీధి - నారవంబున భూమి యటునిటు పడియె
 నారవంబునఁ బెల్చి నద్రులు వణకె - నారవంబున మ్రొగ్గె నాదిగ్గజములు.
 నారవంబున భార మయ్యె శేషునకు - నారవంబునఁ గూర్చి మణచె శిరంబు
 ఇటుసేన నడవంగ నెగసినధూళి - పటలంబు మిన్నంది బహువర్ణములను
 ఆరవంబున భార మై యిల నెసఁగు - తోరంపునిశ్వాససహామంబు లనఁగ
 నప్పుడు ముంగలి యై నీలుతోడ-నొప్పు నై న్యంబులత్కుగ్రతుండముగ 110

110

నిరుదిక్కులందును నేపారి నడుచు - తరుచరబలము అద్ధతపక్షములుగ
 స్ఫురణ మొప్పఁగ మధ్యమున పచ్చువారు - ధరణీతలేళుఁడు తనయాత్మగాఁగఁ
 గడఁగ సొంపారి చక్కఁగ వెనకఁ గాచి - వడివచ్చునై న్యంబు వాలంబుగాఁగ
 మరగపాళంబుల నొందంగ నున్న - తరణివంశజ నవస్థలు తొలఁగింప
 గరుడుండు భూస్థలిఁ గైకొని నడచు - కరణి నొప్పారె మర్కటమహాసేన.
 సరి ప్రజంఘుండు కేసరి దధిముఖుఁడు - పరువడి నందడిఁ బాయ ప్రేయగును
 విరళమై శ్రీరాము వెల్లువ నడువ - పరమసంతోషసంభరితాత్మ లగుచు
 గవయుండు తారుండు గంధమాదనుఁడు - పవమానసూనుఁడు పనసుఁ డంగదుఁడు
 శరభుండు నలుఁడును జాంబవంతుండు - హరుఁడును మైందుండు నాదిగాఁగల్గు

వనచరపతులెల్ల వడి నేగుదేరఁ - జనుదెంచి రమువతి నహ్యవర్వతముఁ 120
 గని యందు విడిసె లక్ష్మణసమేతముగ - ఘనతతో నపుడునగలముగా నందుఁ
 బెంపారు వనములఁ బెన్దటాకముల - నింపారు నీడల నిరవై నయెడల
 విడుదులు గైకొని వెలయు నబ్బలము - విడిసె సుగ్రీవుండు విడియంగఁ బనువ
 మఱునాడు నెప్పటిమాడ్కి లక్ష్మణుఁడు - దొరలుమహిపతి త్రోచి యేగఁగను
 సురువీరరసమున నుప్పొంగి పొంగి - భరితస్వనంబునఁ బిరిపొంది యొంది
 తనుకాంతికరడులఁ దనరారి యారి - ఘనమైన మ్రోత నాకన మందియంది
 మునుకొని వనశైలముల నొప్పి యొప్పి - మనువంశచంద్రుడే మది నుబ్బి యుబ్బి
 యానముద్రముపెంపు నడఁగింప నడచె - భాసురం బగు కపిబలసముద్రంబు
 య్రాధ్యు లామహిధవు లభ్రమధ్య - సూర్యచంద్రులమాడ్కి శోభిల్లి రంత.
 నదులలోఁ జొచ్చి వానరసేన నడువ - నెదురు దొట్టును నుబ్బి యెనఁగి యాసీరు
 సహ్యాద్రిమలయ్యాద్రినంధులనడుమ - సహ్యామై కపిబలసమితి తోఁబొడము
 చిలుగాలిచేఁ దరుణిఖరాగ్రసమితి - నొత్తపై నకొమ్మ లొండొంటితో రాసి
 యగదరావళిమీఁద నలరులు రాల్చె - దగనట్టిదే కాదె ? తలపోసి చూడ
 వనలక్ష్మి శ్రీరామ వల్లభుఁ జూచి - యెనయఁ బుష్పాంజలు లీకేల మాను ?
 నప్పుడు కపివీరు లయ్యయియెడల - నొప్పెడుకొలఁకుల సురవడిఁ జొచ్చి
 యానిర్వలపునీరు లారంగఁ గ్రోలి - యానందమును బొంది యందందఁ గదిసి
 కమనీయమృదుకరకమలయుగ్మములఁ - గమలము ల్ద్రాంతురు కమలంగఁ బట్టి
 కమలాకరంబులఁ గమలాప్తకులుఁడు - కమలారియును బోలికమలముల్ నొంచుఁ
 గ్రమ మొప్పుగా దళకంధరువదన - కమలంబు లని తెల్పుకరణిఁ జెలంగి
 దొగలు వెట్టింతుము దుష్టారిసతుల - తొగలు జానకి యింక దొలగంగ వైచు 140
 తొగలార : యిఁకమీఁద దొగ యెట్టి దనుచు - దొగలెల్లఁ జిదిమి వైతురు పెచ్చుపెరిగి
 బిరుదులై యసురుల ప్రేవులు పెరుకు - కరణిఁ బెరుకుదురు ఘనమృతాళములు
 ఇటు వినోదింపుచు నెల్ల వానరులు - తటములమీఁది కుద్ధతళక్తి దాటి
 గిరు లెక్కి పణముల గ్రిక్కిరియంగఁ - బెరలతేనియ లాని ప్రేరింపుచును
 గడునుత్సహించి యుత్కటబలాధిపులు - నడిచిరి వానరనాయకోత్తములు.

—: శ్రీ రాములు మహేంద్రాద్రి జేరుట:—

ఇనవంశుఁడపుడు మహేంద్రాద్రియెక్కి - యనతిదురంబున నంబుధిఁ గనియె.
 కరిమకరంబులు కరిసమూహములు - తరగలు గుఱ్ఱపుదళములు పెల్లు
 కమతకర్కటములు ఘనరథావళులు - సమదజలార్చకసమితి భటాః
 పౌలుపార ఫణిఫణంబులు కేతనములు - లలిఁ జొరమీనవాలము లడిదములు
 తలదురుమీనాభిచూరప్రతతి - పొలుపొందు మరువు నొప్పఁగ చత్రసమితి 150.

పెనుపైనమోషంబు భేరీరవంబు - వినుతింపఁగా వీరు వీరరసంబు
 గానున్నజేరిన కడిఁదిరావణుని - నేనేల చంపంగ నిత్తు నన్నాడ్కిఁ
 దనరిన క్రూరసత్త్వస్థితిఁ బేర్చి - తనకెదురై మహోద్ధతి నున్నదానిఁ
 గని పెద్దవెఱగంది గాంభీర్యధనుఁడు - వనధితీరముఁ జేర వచ్చి రామపుఁడు
 ప్రకటంబుగా సర్వబలము గూడుటకు - నొకమంచిచంద్ర కాంతోపలన్థలిని
 జలధితీరంబునఁ జరియించుచున్న - బలితంపురావణపాతీనవరుని
 ననుసమం బగు తన యంప గాలమునఁ - గొని తిప్పుచుటకునై కూర్చున్నవగిది
 నాసీనుఁడై యున్న యర్కకులేళుఁ - డానన్నుఁ డై యున్న యర్కజుఁ బలికె.
 “వచ్చితి మిమ్ముహి వారిధిఁ జేర - నెచ్చొప్పుఘటియింత మిది డాఁట ? మనకు
 నాయుపాయము మఱి యాత్మ చింతిత - మీయగచరకోటి నెందుఁ జోనీక 160
 యింపై నయెడ విడియింపంగఁ బనుపు - సొంపారఁగాఁ దోడు చూడంగవలయు”
 నని రాఘవేశ్వరుఁ డర్కజుఁ బలుక - నినసుతుండును నీలు నిటుపేయఁ బనిచె.
 నీలుండు నప్పుడు నిరతంబుగాఁగ - వాలినసేనల వడి విడియించె
 వనచరారవము నావలనను గలిగి - వనచరారవము నీవలనను గలిగి
 యునికి నహింతునే ? యోనముద్గుండః - యని యప్పు డావార్ధి నదరించుమాడ్కి
 విడియువానరసేన వెడలెడుమ్రోత - నడచుపెల్లైన యాయంబుదిమ్రోత
 నట రెండుపేలంబు లై యావయోధి - తటవనభూములఁ దరువరు ల్విడియ
 నప్పుడు రాముఁ డేకాంతంబునందు - నొప్పెడులక్షణు నొయ్యనఁ బలికె.
 “సౌమిత్రి ! వింటె యీజలనిధితైన - నీమెయిఁ బుష్పియింపంగ వచ్చు
 నివి యింత యిం తని యెన్నంగరాదు - తుద లేదు నామనోదుఃఖవారిధికి 170
 నని రామవిభుఁడు శోకాంబుధిరోన - మునుఁగుచుండఁగ మూఁడుమూర్తులుగలిగి
 యతనితోడిదె లోక మనిన చందమున - నతివేగమున నినుఁ డవరార్చి గుంకె,
 నినుఁడు గుంకుటయును నెల్లలోకములు - పెనుపొంద మణిలేనిపెట్టియఁజోరె
 మనసిజానలతీవ్రమానసురాముఁ - గనుఁగొని యనువుగాఁ గప్పటకొకకు
 చెలివోయి నవరాళ చెంగావిచీర - నెలమి నిచ్చిన క్రియ నెరసంజయొప్పె.
 వినవంశదంధ్రుచే నింద్రారిమోము - ననిశంబు నిటు వాడు ననిన చందమునఁ
 దళమున బిగు వెల్లఁ దప్పి యందంద - లలిఁ దక్కుచును గమలంబులు మొగిడె.
 చెలువుగా రాముని శీతలక్రియకు - నలిలేగి యీశాంగనలు గూడ వైచు
 లలితతమాలవల్లవరాసులనఁగఁ - గలయంగ బలుపువీరకటు లగ్గలించె.
 దిననాథకులుదేవిఁ దెచ్చి మోదించు - దనుజనాథునిమోముదమ్ములు విరియు 180
 నని నగియెడిమాడ్కి నప్పు డందంద - తనువొందఁగాఁ గుముదంబులు విరిసె.
 శ్రీరామదేవుని శితమార్గముల - నారత్నములు దక్క నంబుది గుంకె.

సీరూపమున నుండు నిక ననుమాడ్కి - తారకావళిచేతఁ దనరారె మిన్ను
 యానిశీధిని రాము నంగతాపమున - కై నిబిడంబుగా నమరించియున్న
 సారంబు మల్లకాళయ్యన నొప్పె - దారల ప్రతిబింబితం బైనయబ్బి
 విరహంబుచే రామవిభుఁడును నరిగె - నరిదియే విరహాల మోట మే మనుచుఁ
 దెనలకుఁ జెప్పెడి తెఱఁగునఁ బాసి - వెన మఱి మఱి చక్రవాకము లనియె.
 రాజనై యేను వారాశి యుబ్బింతు - రాజనై సీవు వారాశి యింకింపఁ
 దలఁచుట పాడియే ధరణీశవర్యః - విలసితనత్కణావ్యితుఁ డగు సీవు
 నటు చేసితేని దోషాకరత్వంబు - పటువృత్తి సీయందు బ్రభవించు నంచు 190
 దూఱ వచ్చినమాడ్కిఁ దోచెఁ జందురుఁడు ; - మీఱినకరములు మిన్నుల ముట్టి
 జనకజకై రామజననాథతిలక ; - ననుఁ దలఁ దాల్చి మన్ననఁ జేసివట్టి
 హరువిల్లువిఱచిన యాదోషమునను - విరహి వైతివి సీతవెఱువున ననుచుఁ
 జందురుఁ డట్టహాసము చేసె ననఁగ - నందందఁ జంద్రక లతిశయ మొందె
 శరనిధి నురువను చందనంబర్ధి - గరమొప్ప వీచికాగణములఁ గల్చి
 కరములు వుచ్చి దిక్కాంతలమేనఁ - బొరిపొరి యారాజు పూసెనో యనఁగఁ
 దలకొని మఱియును దట్టమై పర్వి - వెలయంగ వెచ్చని వెన్నెల యొప్పె.
 నప్పుడు వేడుక నాచకోరములు - నొప్పుచిత్తములఁ బెం పొలయంగఁ గదిసి
 పొరిఁ బొరిఁ దమచంచుపుటములు చాచి - నిరతంబుగాఁగ వెన్నెల పుక్కిలించి
 లలితోడఁ దమప్రియులకు నిచ్చి యిచ్చి-యెలమితో నవి యంది యాగ్రోలి గ్రోలి 200
 మలసి యాడుచుఁ బలుమఱు సోలి సోలి - పొలుచువెన్నెలరసంబులఁ దేలితేలి
 గమిఁపాసి యడుగులు గన తారితారి - కొమరారి యింతులఁ గూడియుండుటయు
 గనుఁగొని మదనమార్గణవర్గభిన్న - తనుఁ డైనరాముఁ డాధరణీజఁ దలఁచి
 యంతకంతకు మదనాగ్నిచేఁ గుంది - యంతరంగంబున నడలుచు నుండె.
 అప్పుడు లక్ష్మణుం డన్నసంతాప - ముప్పొంగుటయుఁ జూచి యొగి మాన్తు ననుచు.
 “నిదె యబ్ధిదాటుద ; మిదె దాటిపోయి - పదిశిరంబులవాని పటుశక్తి నాజి
 భంజించి మిథిలాధిపతికూర్చిపుత్రి - గంజాన్య యగుసీతఁ గైకొనె దధిపః
 వసుదేశః ! సీవింక వగవ నేమిటికి ? - ననమానవీరుండ వారూఢకృతివి,”
 యనవుడు తమ్మునియనునయంబులకు - జననాథుఁ డెంతయు సంతోషమందె.
 ఆదట వెన్నెలయందు వానరులు - మోదంబుతోడ నిమ్మనుల నెల్లెడల. 210
 వారామదేవుగుణాంకంబు లింపు - లారంగఁ బాడుచు నాడెడువారు,
 కూడి యాజలనిధికులంబునందు - వేడుకతో నుబ్బి విహరించువారు,
 హరియవతారంబు లన్నియుఁ గథల - వెరవుగా నింపుగా వినుచుండువారు,
 తడఁగి యాయావంద్రకాంతోపలముల - వడలుసొంపారఁగాఁ బవళించువారు.

నై ప్రొద్దు గడపి ప్రియంబును బొదల - రయమున నంతః బూర్వమున కింపెనఁగ
జలనిధి రాఘవేశ్వరుఁ డేయునపుడు - బలుశీలీముఖములఁ బడుదునో యనుచు
కడువేగ తొలఁగి యాకంపంబు నొంది - బడబాగ్ని యుదయాద్రిఁ బ్రాకెనో యనఁగ
రాముబాణాగ్ని వారాశి దహించు - చో మిన్నుముట్టి యర్బులు పర్వ ననుచు
వెఱచి తొలంగిన విధమునఁ గ్రుంకె - నెఱసినచుక్క లన్నియుఁ దోడుతోడ
నిదియేల దడనెద ? వీయబ్దిఁ గట్టి - వదలక చంపు రావణు రాఘవేంద్రః 220
యని మనుమనికిఁ దోడై రేపకడను - జనుదెంచె ననఁగ ఖాస్కరుఁ డుదయించెఁ
గమలాప్తకుచుని రాఘవుని సద్విజయ - కమలయుఁ దద్రాజ్యకమలయుఁ గీర్తి
కమలయు నని మేలుకవినచందమునఁ - గమలంబు లెల్ల నొక్కట మేలు కనియె.

—: రాముఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట :—

నప్పుడు తగినసంధ్యాదికృత్యములు - నొప్పంగ నలిపి రాయుర్వీధు లంత.
నక్కడ రావణుఁ డఖిలమంత్రులను - తక్కఁగ రావించి తగ వారి కనియె.
మంత్రికోవిదులార ! మర్కటం దొక్కఁడు - జంత్రంబుఁ జూపిన చందాన వచ్చి
లంకిణి నొంచి యీలంక శోధించి - పంకజానన సీతఁ బరికించి కాంచి
నావనంబుఁ బెట్టికి నానుతుఁ జంపి - నావిక్రమము మీటి నాపురిఁ గాల్చి
పెక్కువ ననురుఁ బెక్కుండ్రఁ జంపి - చిక్కియు మనచేతఁ జిక్కుకపోయె.
నదె తెచ్చె రాముని నావానరుండు - పదిలుఁడై యంబుధిప్రాంతంబునకును 230
భల్లూకబలములు ప్లవగ నైనవ్యములు - వెల్లవలై వచ్చి విడిసిరి వార్ధి
స్థిరముగా నీవార్త తెఱఁగెల్లఁ దెలియఁ - జరజను లైప్పిరి సకలంబు నాకు.
నినకులుఁ డీయబ్ది యింకించి యైనఁ - దనసేనఁ బంచి యుద్ధతిఁ గట్టియైన
దాటి వచ్చిన మఱి తప్పఁగార్యంబు : - దాటకమున్నెమీ ర్తదజ్ఞత మెఱసి
యిది కార్య మని చెప్పుఁ డిందఱు గూడ - నదియె సేయుదము మేలగుతెఱంగైన
నని యడిగిన రాక్షసాధీశుతోడ - ననిరి మంత్రులు కడునల్పజ్ఞు లగుచు.
“దివ్యుల కైనను దృష్టింపరాని - దివ్యాత్మములు పెక్కు దేవర యందుఁ
గ్రక్కున విషములు గ్రక్కుంగఁ బట్టి - యుక్కడంగించితి పురగాధిపతిని;
రుద్రునిసఖఁ గుబేరుని మదం బజఁచి - భద్రకం బైనపుష్పకముఁ గైకొంటి;
మయుని స్రఖ్యాతుని మర్దించి యతని - ప్రియసుతఁబెండ్లియుఁ బేర్చితోనైతి; 240
వంతకు నెక్కుడై యంతకుఁ గట్టి - యంతకునకు నీవ యంతకుఁ దైతి;
వారని బలుఁడైన వరుణునియాత్త - నీటు గావించితి నిర్జరారాతి;
చక్రవర్తులరాజ్యవక్రము ల్దిప్పి - చక్రము ల్గొంటి రాక్షసవక్రవర్తి;
శూలాయుధునిఁ గట్టి శూరత మెఱసి - మూలకుఁ జొనువవా ముక్కుంటి యనక;
వానపు నన్నాకవాసులతోడ - వాని దప్పింప వా వానికి నెక్కి :

వేడికిఁ బలుమాటు వేడిమిఁ జూపి - వేడిమిఁ బాపవా వేడికో ననలు ?
 బలియునిఁ గోణాధిపతి దైత్యనాథు - నలిగి మర్దింపవా యధికశౌర్యమున ?
 విలిచినచోటను విలువంగనీక - పలుమాటుఁ దూలవా పవనునిదూత ?
 మనుజుఁ డాతఁడు నీవు మనుజాశనుఁడవు - మనుజుండు నీచేత మను చేలకలుగు :
 నీశ్వరుఁ గూర్చి మహేశ్వరక్రతువు - శాశ్వతకీర్తిమై సలిపె నీసుతుఁడు ; 250
 సాంద్రానుమోదియై సఫలతనొంది - యింద్రుని భంజింప నింద్రజిత్తయ్యె ;
 నాయంద్రుఁ జెఱఁబెట్ట నజుఁడు వేడుటయు - నాయజునకు విద్య డాయంద్రజిత్తు ;
 ఆతఁడు చాలఁడే యాలంబుగెలువ ? - దైతేయకులనాథ ! తగదు చింతింప"
 అని మంత్రులాడుచో నధికదర్పమున - ఘన మైనలావులు గలదైత్యవరులు

—: రాక్షసాధిపులు రావణునితో ప్రతాపము దెల్పుట :—

ప్రళయకాలాంతకబలు లై నవారు - సులభశౌర్యుఁడు ప్రహస్తుఁడు నింద్రజిత్తు
 శతమాయుఁడును బలశాలి దుర్ముఖుఁడు - అతికాయుఁడును మకరాక్షుండు ఖడ్గ
 రోముండు వృశ్చికరోముండు సర్ప - రోముండు మఱియు విరూపాక్షకుండు
 అక్షిణబలుఁడు ధూమ్రాక్షఁ డన్వాఁడు - అక్షతోన్నతుఁడు యూపాక్షఁ డన్వాఁడు
 రమణీయబలశాలి రక్తికేతుండు - అమితవిక్రమపూర్ణుఁ డగ్నివర్ణుండు
 వజ్రదంపుండును వజ్రకేతుండు - వజ్రదేహుఁడుఁ బలవంతుఁ డై నట్టి 260
 సుప్తఘ్నుఁడగు మఱి శోణికాక్షుండు - ప్రాప్తశౌర్యుఁడు మహాపార్శ్వఁ డన్వాఁడు
 ఒనరకుంభుఁడు నికుంభుఁడు సూర్యనేత్రుఁడును నగ్నికోపనుఁడును మహాదరుఁడు
 దివ్యుల గెలిచిన దేవాంతకుండు - నవ్యవిక్రమశాలి యానరాంతకుఁడు
 కడుసుగ్రుఁ డగుమహాకాయుఁ డన్వాఁడు - నడరి విద్యుజ్జిహ్వాఁ డనువాఁడు మఱియుఁ
 గంపనుఁడును మహాఘనుఁ డకంపనుఁడు - పెంపారుచున్నయభేద్యవిక్రముఁడు
 నాదిగాఁ గల్గు మహాదైత్యవరులు - నాదైత్యవల్లభు నగ్రభాగమునఁ
 గన్నులఁ గోపంబు గడలుకొనంగ - మిన్నులు ముట్టంగ మీఱి పల్కుచును
 బ్రహ్మవనసరమహాపవనవిర్ధూత - కులపర్వతము లన గుంభిని యదర
 నొండొరుఁ జూచుచు నుద్దండవృత్తి - నొండొరు మెచ్చక యుగ్రత మెఱసి
 యూర్పులు విగుడ నత్యుగ్రత మ్రగ్గు - సర్పంబులును బోలె సరభనవృత్తి 270
 శూలంబు లంకించి సురియలు బిగిచి - వాలము ల్జళిపించి వరతమత్రాణ
 పనిశంబు లమరించి చక్రము ల్గిప్పి - ప్రబలంబు లగు భిండివాలము ల్గిగిచి
 పట్టనం బెనఁగించి ప్రాసము ల్గిప్పి - గట్టివిండ్లును గుణకంపము లేసి
 యుడుగుక యెలుగు లొండొంటితోరాయ - మిడుగురు ల్తంబలు మిక్కుటంబుగను
 ఒండొరు విపులకేయూరంబు లొరయ - నొండొరు మకుటంబు లుగ్రతరాల
 భాసురమౌక్తిక ప్రకరము ల్పెదర - రాసిన నవహేమరజములు దొలుగ

నందడింపుచు మహాసంరంభ మెనఁగ - బృందారకారితోఁ బేర్చి యిట్లనిరి,
 “దేవగంధర్వ దైతేయకిన్నరులు - దేవ ! నిజాడ భీతిల్లుదు రనిన,
 నరు లెంతవారు ? వానరు లెంతవారు ? - సురవైరి ! నినుఁ జూచి స్త్రుక్కక నిలువ
 నేము నాఁ దొకకొంత యేమఱియుండ - నామర్కటాధముఁ డట్లేగెఁగాక : 280
 యింక మాముందఱ నీలంకఁ జొచ్చి - శంకింప కెవ్వరు చనఁగలవారు ?
 వానరు లనియెడి వార్త లేకుండఁ - బూని నిర్జించి యిమ్ముల మహీధవులఁ
 జంపి యేతెంతుము చమ్యున మమ్ముఁ - బంపు ; దానవనాథ ! పలుకు లింతె ?”
 యని గర్వదుర్వారు లైవచ్చుచున్న - దనుజుల నందఱు దప్పక చూచి
 “యురవడింపకుఁడు యోహో ! మాను మానుఁడరసి కార్యము చూత మని విభీషణుఁడు
 చిత్తంబులోనఁ జేర్చినయింద్రియముల - నొత్తియ డించినయోగియుఁ బోలే
 బరఁగ గర్జించు సుత్పాతమేఘముల - నిరుపునఁ బెట్టిన యింద్రునిభంగి
 ననువాంద నెప్పటియట్ల కూర్చుండఁ - బనిచి కార్యము ముట్టఁబలికెవారలకుఁ,
 బెనుపొందఁగా సామభేదదానములఁ - గొనరాని కార్యంబు గొనకొనె నేని,
 మఱి గదావందంబు మాయలఁ బెనచి - నెఱపుట మున్నె దుర్మీతి యేమిటికి ? 290
 నెనయంగ కాత్రవుఁ డేమఱియుండ - మనకిక నేమఱి మనుటకుఁ దోచు
 నాతల కొకకత్తుఁ డతనిపై విడియ - నేతెఱంగున నేన నెత్తిపోఁ జనును
 దానిపై నతనికి దైవశక్తియును - హీనమై యున్న నీ యింతయుఁ దగును
 యెన్నఁడు నేమఱు డెను రెండులేదు - మున్నె దైవంబు రాముఁడు గాఁడెమఱియు
 హరునిల్లి విఱచినయట్టిసాహసుఁడు - పరమవివేకి దోర్బలజయ్యాదికుఁడు
 మీచేత సాధ్యుడే మిహిరకులేకుఁ - డేచి మీరతనిపై నెన్ని యాడినను
 గడలేనియావార్ధి. కాలవ కరణి - వడిదాటి రాఁడె యావాయునందనుఁడు
 వచ్చి యీలంకలో వలసినమాడ్కి - నచ్చెరువంది మీ రందఱుఁ జూడ
 నేమేమి చేసెనో యెఱుంగరా మీరు ? - రాముని వింటిహురత్వంబు చూప
 నతఁ దొక్కవానరుఁ డా యెన్నిచూడ ? - నతనికి నెక్కుడై నట్టి వానరులు 300
 నావానరుల కెక్కు దైవవానరులు - భావింపఁగా లేక్క పరఁగంగ రాదు
 మీరు రాఘవుని నెవ్వైయి నోర్చువారు - వారనికోపంబు వలన నేపారి
 యెదిరిని దన్నును నెఱుంగక పలుకు - టిది వివేకమె దానవేశ్వరులార !
 రామలలో నభిరామ యాసీత - రామునిదేవి నరణ్యమధ్యమున
 భయమున రామునిఁ బలుమాఱుఁ జీర - రయమునఁ దెచ్చె నీరాక్షసేశ్వరుఁడు
 మదిలోనఁ దలపోయ మన కీడెకాక - యితనికిఁ జేవిన యెగ్గేమి ? యతఁడు
 ఖరదూషణాదుల కడిఖండములుగ - ధరణిపైఁ గూల్చెఁ గదా యని మీరు
 తలఁచెద రతనిపై దైత్యులపోక - తలఁపుదు వారిపై దాడి పోదగునె ?

తమనేరములవారు ధరణీమైఁ గూలి - యమరలోకము కేగి రది చెప్పనేల ?
 మేటివానరు లిట మీఱక మున్నె - కోటలు వారిచేఁ గూలకమున్నె. 310
 సొమ్మిత్రిబాణవర్షము రాకమున్నె - రామునికోపాగ్ని రాఁజకమున్నె.
 యాయగ్నిచే లంక యడఁగకమున్నె - యాయసురావళి యొల్లకమున్నె.
 సీతఁ బుచ్చుఁడు వేగ శ్రీరాముకడకు - సీతఁ దెచ్చినకీడు చేఁజేతఁ గుడుపు
 ధర్మాత్మఁ డౌరామ ధరణీశ్వరుండు - ధర్మంబువలననే తగ నుండు జయము.”
 అని పెక్కుభంగుల నావిభీషణుఁడు - దనుజవీరులఁ బల్కి దశకంఠుఁ జూచి
 “తలపోయ నుఖమును ధర్మంబుఁ జెలువ - వలతియై పరఁగుదుర్యవసనంబు విడుపు
 నుఖము కీర్తిని జేయు సురుచిరధర్మ - మఖిలసీతిజ్ఞుఁడ వగవఁ గైకొనుము
 చలము మానుము సుప్రసన్నుండ వగుము - కుల మెల్ల రక్షించుకొనఁ జూచితేని
 జనకజ విడుపు మా జననాథుతోడ - ఘనకేల వైరంబు ? మది మది నుండి”
 యని విన్నవించిన నతనివాక్యములు - విన బుద్ధిపుట్టక వెనఁ గొల్వ విడిచి 320

—: విభీషణుఁడు రావణునియొద్దకుఁ బోవుట :—

రావణుఁ డంతఃపురంబున కరిగె - నావిభీషణుఁ డంత నామఱునాఁడు
 ప్రథమసంధ్యావిధు ల్పరిపాటిఁ దీర్చి - రథ మెక్కి నల్లడ రాక్షసుల్ గొలువ
 రమణీయచిత్ర తోరణరాజవీధి - కమనీయశిల్పము ల్గనుఁగొంచు వచ్చి
 పటుహేషితంబులు పటుబృంహితములు - పటహాశంఖాదులబహునినాదములు
 సేవాగతాంగనా శింజితంబులును - సావాసు లడరించుచండహంకృతులు
 సూతమాగధవందితుభక్తీర్తనములు - నాతతభటసంకులాలాపములును
 మాతంగవిశ్వాసమూర్తుతోద్ధాత - కేతనాంకుకపటాత్కృతు లోలిఁ బెరయ
 బధిరదిగ్భాగమై బహుళోర్తి జలధి - విధమున మ్రోయంగ విశ్వాస మొదవ
 రాక్షసవీరుల రక్షచే నమరి - నక్షత్రపరివృత నవసౌధ మనఁగఁ
 దెఱపిలే కిభములు తేరులు హరులు - గిరికొన్ననగరివాకిటఁ దేరు డిగ్గి 330
 ఆజ్యపాత్రాదుల నర్చితు లగుచుఁ - బూజ్యగుణంబుల భూసురోత్తములు
 పుణ్యాహవాచనపూర్వకంబైన - పుణ్యశాంతులు సేయఁ బోరిఁ గన్గొనుచు
 మనసింపనాస్థాన మంటపంబునకుఁ - జనుదెంచి యన్నకు నదృక్తి మ్రొక్కి
 యలమి నాతఁడుచూప నర్హ పీఠమున - నెలమితోఁ గూర్చుండి యేకాంత మెఱిఁగి
 మంత్రులనన్నిధి మహనీయమంత్ర - తంత్రజ్ఞుఁ డనియె నాదశకంఠుతోడ
 “అవధరింపుము దేవ ! యసురాధినాథ ! - యవనిజఁ దెచ్చిన యంతనుండియును
 దుర్నిమి త్తంబులు తోచుచున్నవియు - నిర్ణయింపఁగ రాదు విక్కువం బరయ
 హోమగుండంబుల నున్నత్రేతాగును - లేమియు వెలుఁగ వీయిదివసముల
 నాగుండములఁ జొచ్చి యలమిఁ జూట్టియును-సాగిలఁ బదియుండు సర్పము ల్పెక్కు

మడుగనిమదముల నొలయుతుమైదలు - కడునొప్పు నమ్మదకరు లెల్ల నిపుడు 340
 కడుమేను డిల్ల మైకంబులతోడ - మెడ లెత్తుకొని స్రుక్కి మెదల కున్నవియు
 నున్నతస్థితిగల సుత్తమాశ్వముల - గన్నులనీళ్ళను గాటుచున్నవియు
 గవణంబు నీరును గడ్డియు నుడిగి - జవనత్త్వములు దూల సడలి యున్నవియు
 వానితోకలయందు వడి నగ్నిశిఖలు - మానుగా నలుగుల మంటలు వెడలు
 నరదాలపై నగ్ను లటరాలుచుండు - బొరిపొరి యుల్కము ల్బువిఁ బడఁబోణఁగె
 జడిగొని వీరమస్తముల వాయసము - లడరుచుఁ బురములో నాడంగఁబోణఁగె
 ఖ్యాతిగా శిఖలతోఁ గడఁగికూపముల - బాతిగా మండుకావతు లుద్యవించె
 దేవగేహముల భూదేవగేహముల - భావింప శిథిలాధిపత్తులు పుట్టె
 ఇంద్రదనుస్సులు నిట రాత్తులందుఁ - జంద్రధారికి నైన జయము లేదంపు
 పూని చూడఁగ శుభంబులు గావు మనకు - వీని విచారించి విగ్రహం బుడుగు 350
 మటుఁగాన నిన్నిటి కసురాధినాథ - శరమేల విను మొక్క శాంతి చెప్పెదను.
 శ్రీరామునకు నిమ్మ సీతఁ గొంపోయి - నేరమిఁ బట్టఁ డా నృపకుంజరుండు
 ఎందు నీతిజ్ఞుల కిది లెస్సకార్య - మిందఱు నెఱుంగరా యిది బుద్ధి యనుట
 దనుజేశ : నీచిత్తదర్పంబు నూడి - విను మని చెప్పంగ వెఱుతురు గాక
 నాకుఁ బోరాదు దానవనాథ : గాన - నీకుఁ జెప్పితి నిట్లు సీతిమార్గంబు”
 అని బుద్ధి చెప్పిన నవ్వీభీషణుని - వినుతవాక్యంబులు వీనులఁ జొరక
 “నెవ్వరిదిక్కున నేభయం బెఱుంగ - నెవ్వీధంబున సీత నీను రామునకు
 దుర్జయుం డగు నాకు దురములో నెదిరి - నిర్జరు ల్తోడైన నిలుచునే యనుచుఁ
 గోపంబు దీపింపఁ గొలువెల్ల విరిసి - వేపోయే దానవవిభుఁడు లోపలికి.
 మఱునాఁడు లేచి క్రమ్మఱ రావణుండు - మఱువక సంధ్యాసమాధులు దీర్చి 360
 యనుజునివచనంబు లాత్మఁ జింతించి - తనస్రధానులు తాను దలపోయఁ దలచి
 భానుమండలసమప్రభగలయట్టి - మా నై నదివ్యవిమానంబు నెక్కి
 కమనీయబహురత్నకలితంబు లగుచుఁ - గొమరారఁగాఁ బైఁడికుంభముల్ మెఱయ
 వెన్నెలచూ లన విరచించినట్టి - యున్నతఛత్రంబు లొప్పారుచుండఁ
 గంకణదుణ్డరుణాకారము ల్మెఱయ - నంకించి చామర లలితలు వీవ
 బెక్కుతూర్యంబులు పెల్లుగా మ్రోయఁ - బెక్కుండు సుభటులు పెంపారి కొల్ప
 పందిమాగధులు కైవారంబు సేయ - నందడి జడియ నై శ్వర్యంబు మిగులఁ
 జనుదెంచి బహుమంత్రీసహితంబుగాఁగ - మనుజాశనుఁడు సభామంథులను
 వర్కవంకుని శరాహతిఁ దెగి పిదప - వర్కబింబముఁ జొత్తు నని తెల్పుకరణిఁ
 జొచ్చి సింహాసనస్థుండునై పిలువఁ - బుచ్చె నాయకుల వప్పుడు పడవాళ్ల. 370
 వారును దమరథావళులపై నెక్కి - వారణంబుల నెక్కి, వాఙుల నెక్కి.

చారుచామీకరచ్చత్రంబు లొప్ప - వారక భీషణాకారంబు లొప్ప
 తమతమ తూర్యనాదములతో వచ్చి - క్రమమున మంటపాంగణములయందు
 దమవాహములు డిగ్గి తనరుసింహములు - కొమరారగా గిరిగుహఁ జొచ్చుకరణి
 నామంటపముఁ జొచ్చి యాదానవేంద్రు - చే మన్ననలు గాంచి చిత్తంబు లలర
 నుచితాననంబుల నుండి పడలు - రుచితంబు తెఱిగింప నుత్తమం బనుచు
 “దేవ ! నేఁడెంతయు దెలిసియున్నాఁడు - దేవతత్వముఁ దుద్దీపితబుడఁడు
 ఘనుఁడగు నాకుంభకర్ణుండు” నాఁగ - విని “పిల్వం” డనవుడు వేగ వారేగి
 “దేవారి నభకు నేతెంచి కొల్వండి - దేవ ! నిన్పిలువఁ బుత్తెంచె” నావుడును
 కొడుకులు కుంభనికుంభులు గొలువఁ - గడువేగమున గుంభకర్ణుఁ డేతెంచి. 380
 మణిమయంబై దివ్యమహిమలు గలిగి - గణికాసమూహంబు గాననాదముల
 నెంతయు నింపార నెనఁగిన మంట - పాంతరంబునను సింహాసనస్థుని
 నున్న యన్నకు మ్రొక్కి యొగిఁ గొల్వఁ జొచ్చి-యున్నతానమున నున్నయావేళ
 నన్నతోడనె వచ్చి యావిభీషణుఁడు - కన్ననఁ గూర్చుండెఁ గనకపీఠమున
 నప్పు డారావణుం డమరవల్లభుని - యొ ప్పెల్లఁ గైకొని యుండి ప్రహస్తుఁ
 గనుఁగొని పలికె “లంకాపురంబునకుఁ - బనుగొనఁ బెట్టుము బలువై నకాపు
 మతి నేమటకు మెల్ల మార్గంబులందు - బ్రతిదివసంబులోపలను వేచ్చులను”
 నని దానవాదీకుఁ డాకుంభకర్ణుఁ - గనుఁగొని పల్కె నుత్కంఠదీపింప

—: రావణుఁడు కుంభకర్ణునితో రామునిరాక యెఱింగించుట :—

“విను కుంభకర్ణ ! నీవిననిది యొకటి - జనపదంబున కేగి చయ్యన నేను
 రామునిదేవి ధరాసుత సీతఁ - గామించి తెచ్చితిఁ గంజదళాక్షి 390
 మఱి మొన్న నొకహనుమంతుఁ డొక్కోతి - పఱతెంచి సీతకుఁ బరిణామ మొనఁగి
 దేవి ! నీవతి రామదేవుండు వచ్చు - నావిని మదిలోన నమ్మి మోదమున
 నున్నది యాసీత యుద్ధంధవృత్తి - నన్నరుండును నల్లి కవ్వల విడిచి
 వసముతోఁ గల వనచరావలిని - బెనుమూఁకగాఁ గూడఁ బెట్టు కేతెంచె
 సురనాథసురలను సక్రించినాఁడ - హరుఁ డున్నతైలాన మగలించినాఁడ,
 శంభువేఁ జంద్రహాసముఁ గొన్నవాఁడ - నంభోజబివువరం బడిగికొన్నాఁడ,
 దానిపై నీలావు తనిలి యున్నాఁడ - మానవుండే నన్ను మర్దించువాఁడు
 రాముఁ డెన్నఁడు గెల్చురణభూమి నన్నుఁ - గోమలి నెన్నఁడు గొనిపోవు నతఁడు;
 అవపుడుఁ గోపించి యాకుంభకర్ణుఁ - డనియె రావణుతోడ నందఱు వినఁగ
 రాము వంచించి యారామునిదేవి - నేమఱి యుండంగ నెత్తి యుద్వృత్తి 400
 దెత్తురే ? యిటు లేల తెచ్చితి ? కడఁగి - చిత్తంబులో నీతి చింతింపవైతి.
 ధర్మమార్గము నీవు దలపోయి వైతి - వర్తిలి కులమెల్ల నడఁగఁ జేసితివి ;

సీతఁ దెచ్చినయ్యదై చెడియె నీలంక - నేతెఱంగున నైన నిదియ నిశ్చయము
 ఎత్తైన నేమి ? యా యినకులేశ్వరుని - నెట్టిన శరములు నెఱి గాడకుండ
 బ్రతికి వచ్చితి నీచుభాగ్యంబుకతన - నిది మేలు కీ డని యెన్నంగనేల
 పోవచ్చునా యింకఁ బూనుదు గాక - రావణః యింతకార్యము చక్కఁబెట్ట
 నామీదఁ బడియె వానరుల రాసువుల - నేమియుఁ దలఁపక యింక సుఖింపు”
 మని పల్కుచుండ మహాపార్శ్వఁడనియె - “ఘనభుజ యెల్లలోకములకు నీవ
 వతి వఁట ? యాసీత బలువునఁ బట్టి - రతి సల్పనేరవా ? రాక్షసాధీశ !”
 యనవుడు జిత్తంబునందు మోడించి - దనుజాదినాథుఁ డాతని జూచి పలికె. 410
 “విను మహాపార్శ్వ ! యే వేదకొల్పినకుఁ జనుచోటఁ బుంజికస్తల యను నాతి
 వలు పూడిపడఁ బట్టి వడఁ గుదియించి - బలిమి భోగించితి పైఁబడి తొల్లి ;
 యామేర లెల్ల ను నబ్జజం దెఱిగి - నామీదఁ గోపించి నయ మింతలేక
 “యోరి ! రాక్షస ! కడు సుచితంబు దప్ప - నారీజనము లేడ ? నయ మింతలేక
 బలిమి నెవ్వతె నైనఁ బట్టి భోగింపఁ - దలఁతు వెప్పుడు నీదు తల లప్పు డవిసి
 వారక యిల నూలు వ్రయ్యలైరాలు - పోరోరి” యనుచు శప్తునిఁ జేసి విడిచె.
 నది కారణంబుగా నంగనాజనుల - హృదయంబె కదియక యేనెందుఁ గదియ
 నాలావు గొనక వానరులతోఁ గూడి - యీలంకపై రాముఁ డిట వచ్చుటెల్ల
 విద్రించుసింహంబు నిరి మేలుకొల్పు - భద్రదంతావళ ప్రతతివిధంబు”
 అని పల్కుటయు నవ్వె యవ్వీభీషణుఁడు - దనుజనాథునితోడఁ దగఁ విన్నవించె. 420
 “మొనయునిట్టార్చులై మ్రోగుట గాఁగ - ఘన మైనచింతయే గరళంబు గాఁగఁ
 గోపంబు చలమును గోఱలుగాఁగ - నేపరి యుండుచే యెరగొంట కాఁగ
 నమరంగఁ జెక్కున హత్తిన చేయి - కమనీయతరఫణాకారంబుగాఁగ
 విజనఖంబులు మణినికరంబు గాఁగ - భుజయుగమద్యంబు భోగంబు గాఁగ
 దారుణంబైన సీతాకాలసర్ప - మేరూపమున నైన నేల పోనిచ్చు
 నపకీర్తి యఁట పాప మఁట సుఖంబునకు - విపరీత మఁట యిట్టివిత మేల యుడుగు?”
 మని యన్నతోఁ బల్కి యంతటఁ బోక - సునిశితమతిఁ బ్రహస్తునిఁ జూచి పలికె,
 “నెఱి పిడుగులఁ బోలు నృపునిబాణములు - గలు లానినీదువక్షము గాదునాఁడు
 ఎఱిఁగెడు గాకేల ? యిట్టట్టపడెడు - కఱకు లాడెడుమాడ్కి గాదు మీదటను
 ఈకుంభకర్ణుండు నీవికుంభుండు - నీకుంభుండును మఱి నీమహోదరుండు 430
 నీమహాపార్శ్వండు నీయింద్రజిత్తు - రాముని గెల్పువారా రణంబునను
 ఏపు చూపక యప్పు డెందుఁ బోయెదరు - ప్రాపులై మీరడ్డపడెదరు గాక !
 కడఁగి యింద్రుండు వచ్చి కాచిన నైనఁ - గడునడ్డపడి సుర ల్గాచిననైన,
 కాలాగ్ని రుద్రుండు గాచిననైనఁ - గలమ్మత్తువు వచ్చి కాచిననైన

రావణుఁ జంప కా రామభూపాలుఁ - దేవిధంబుననైన నేల పోనిచ్చుఁ
 దనుజేకుపై విల్లు ధరియించునపుడు - మనచేతఁ బోవునే మనుకులేశ్వరుఁడు ?
 పిడికిట నడఁగునే పేర్చుకాలాగ్ని ? - పుడిసిట నడఁగునే పొంగారుజలధి ?
 పట్టంగ నలవియే పాతాళతలము ? - గట్టింప నలవియే గగనభాగంబు ?
 త్రైంపంగ వచ్చునే దిగ్వితానంబు ? - త్రుంపంగ వచ్చునే ధూర్జటివాలు
 నటుచేత నడఁచిన నడగునే సూర్యుఁ - డెఱుఁగని మీతోడ నిట్లాడనేల ? 440
 కడుమూర్ఖు నాకారి కామాతురుండు - మడియఁడె మీయట్టి మంత్రులు గలుగ ?
 నాబుద్ధి వినునె యీనాకేశవైరి - మీబుద్ధిఁ జెడుగాక మిక్కిలి క్రొవ్వి
 యని మొగమోడక యాడఁ బ్రహస్తుఁ - డనువాఁడు గైకొన కావిభీషణుని
 “సురగులతోఁ బోరి యోడ మెన్నఁడును - సురలతోఁ బోరాడి స్తుక్క మెన్నఁడును
 యజులతో గిట్టి యలయ మెన్నఁడును - రాక్షసావళిచేతఁ గాగ మెన్నఁడును
 నరుఁ డైనయారామనరనాయకునకు - దురములో నే మోడుదుమె విభీషణఁడ ?
 యేచందమున వారి నెఱుఁగుదో కాని - నీచేత వింటిమి నేఁ డింత వింత

—: ఇంద్రజిత్తు విభీషణునికి తనలా వెంటింగింతుట :—

దనుజులలా వంత తక్కువే” మనినఁ - జనియె నాగ్రహ మెత్తి జంభారిజిత్తు
 తోరమై పేర్చిన దుర్బదగ్రంధి - యారాముతమ్ము శరాగ్నిచేఁ గాలఁ
 గారణం బటమీఁడఁ గలుగుటఁజేసి - యేరూపమున నీతి నిచ్చులో నిడక 450
 విను విభీషణ నీవు వెఱచెదుగాక - మనయందు రాక్షస మహిమ లూహింప
 హీనుడైనను నోవు వింతటివనికి - మానక రామలక్ష్మణుల మర్దింప
 మూఁడులోకములు నిష్ఠుల నేలువాని - వాడివస్త్రముగల వానపుఁ బట్టి
 చెఱఁబెట్టిన వాని నీతకరిఁబట్టి - విఱవనా కొమ్ములు వింతయే నీకు
 ననలు గాఢించి యయ్యంతకు నొంచి - దనుజు లారించి యా తఱి వాని నొడిచి
 గాలిఁ దూలించి యక్షపుని మర్దించి - శూలి నొడించి నిఘరత వాటించి
 యేచిన నాచేత నీనరు ల్చావ - రా చెప్పె దుబ్బి వారలఁ బెద్దచేసి,
 కలఁతు నా సప్తసాగరములు సౌచ్చి - మలపుడు నా మేరుమందరంబులను
 దాఁటుదు నా ధరాతల మెల్లఁ గడవ - మీటును నా నేల మింటితోనంటి
 పంతునా జగములు వనచరకోటి - ముంతునా బెగదొంద మున్నీటిలోనఁ 460
 బుడమి మోచిన నాగవుంగవుఁ బట్టి - పిడుతునా విష మెల్లఁ బిచ్చిలి వోవ
 వొక్కట దుండంబు లొడిసి రాఁ దిగిచి - దిక్కరింద్రుల నీడ్చి తెత్తునా పూని ?
 భూమితోవిష్టుడు భుజశక్తి మెఱసి - ప్రాముదునా చంద్ర భానుబింబముల
 వనచరకోటుల వైతునా పట్టి - దినకరబింబంబు ధిక్కులు గడవ
 నాలంబులో వానరాల్చి రక్తములు - గ్రోలెంతునా భూతకోటులచేతఁ

గప్పుదునా యంపగములచే మిన్ను - నిప్పుడన్నియుదిక్కు లిన్నియుఁ గూడఁ
గడునొగ ల్కలములఁ గబళించి త్రిప్పి - యడఁతునా నేలతో నర్కునిరథము
పెడచేత లోచేతఁబృథివియు మిన్ను - నడఁతునా పొడిపొడి యై రాలిపోవ
దనుజాధిపతుని తమ్ముడ వగుట - నిన్ను నొండనక మన్నించితిఁ గాక
యొరుడైన నైఁతునే ? యూరకయుండు - వెరవిడి మాటలు వే యాడనేల ?" 470

సనవుడుఁ గోపించి యావిభీషణుఁడు - గనుగొని పలికె నుద్గాఢవాక్యముల
"నెవ్వనిగాఁ జూచి తినకులేశ్వరునిఁ - గ్రొవ్వలు పలికె దీకొలుపులోపలను
గణుతింప నింద్రుండు గాఁడు నీకోడ - రణభీషణుండగు రాముండుగాని
గణుతింప ననలుండు గాఁడు నీకోడ - రణభీకరుండగు రాముండుగాని
గణుతింపఁ గాలుండు గాఁడు నీకోడ - రణమహోగ్రుండగు రాముండు గాని
గణుతింప నిర్మతి గాఁడు నీకోడ - రణవిశారదుడగు రాముండు గాని
గణుతింప వరుణుండు గాఁడు నీకోడ - రణజయోన్నతుడగు రాముండు గాని
గణుతింప ననిలుండు గాఁడు నీకోడ - రణనిపుణుండగు రాముండు గాని
గణుతింప ధనదుండు గాఁడు నీకోడ - రణకౌశలుండగు రాముండు గాని
గణుతింపఁ బరుపతి గాఁడు నీకోడ - రణవిచక్షణుడగు రాముండు గాని 480

వారి కోర్చినరీతి వచ్చునే యోర్వ - నారామవిభునకు నాలంబుకొనఁ
దలము కప్పినయట్టి తలఁపులు దలఁచి - తలక్రిందు వడియెడు తద్దయుఁ గ్రొవ్వి
కులనాపకుండవు కొడుకవా నీవు ? - పలయురావణు పగవాడవుగాక !

పావకనిభరామబాణఘట్టనకు - రావణుండే యోర్పు రణములో నిలిచి
యీరావణుఁడు తనహితులతోఁగూడ - నారామభూపాలునడుగుల కెరఁగి
మణులతో వారణమణులతోఁ దురగ - మణులతో మానినీమణినిచ్చు తొప్పు"
సనవుడు రావణుం డావిభీషణుని - దనరోషదృష్టులఁ దప్పక చూచి
పగవానితో నైనఁ జాయక కూడి - మిగిలిన యేపుతో మెలఁగంగ వచ్చుఁ
బటువిషం బొలికెడుపాముతోనైనఁ - జటులనిర్భరవృత్తిఁ జరియింపవచ్చుఁ
దనవానివలె నుండి దాయలఁ గూడి - మనువానితోఁ గూడి మనరాదు కాక 490

వారక నీ వట్టివాడవు గాన - వైరుల నాయొద్ద వర్ణించె దుబ్బి ;
తమ్ముడ వని భంపఁ దగదుకా కీవు - తమ్ముడవా పగదాయవు కాక"
యనవుడు బ్రహ్మశాపాతిశయంబు - గొనకొనుట యెఱింగి కుంభకర్ణుండు
తమ్మునిమాటలు తగ వనలేక - యెమ్ములాడెడి నన్న నెట్లనరాక
యగ్గరవముతోడ నన్నకు మ్రొక్కి - దిగున గుహకు విద్రింపఁగఁ జనియెఁ
జనినపిమ్మట విభీషణుఁడు రావణుని - కనియెఁ జిత్తంబున నల్లక రెట్టింప
సన్నపు గాన నీ యాపద కులికి - యిన్నియుఁ జెప్పితి హితవని నీకుఁ

బొసగదు బహుముఖంబులు గాన నీకు - ననురేళ : చెప్పిన యాప్తులబుద్ధి
 హితవుచెప్పెడి మంత్రి లెందును గలరు - హిత గని వినురాజు లెందు గల్గుదురు
 తగు నాకుఁ జెప్పుట తగు నీకు వినుట - తగ నీత నిచ్చుట తగు నీతి నీకు 500
 బల మెంత గలిగినఁ బరికించి చూడ - నల వెంత గలిగిన నది యేమి సేయుఁ ?
 బురుషుని వెరవునఁ బోనీక సేర్పి - పరికింప దైవంబు ప్రతికూల మైన
 దైవంబునానొండు దైవంబు గలదె - దైవంబు దశరథతనయుండు గాక"
 యని విభీషణుఁ డాడ నారావణుండు - వినుబొమల్ ముడివడ వికృతాస్యఁ డగుచు
 మిన్నుండఁ గోపించి మీసంబులదరఁ - గన్నులమంటలు గ్రమ్మ నిట్లనియె.
 "నెన్నెదు రాముని నిటు దైవ మనుచు - నన్నరుఁడే దైవ మయ్యెడు నేని
 వెడగయి తండ్రిచే వెడలంగ నోటు - వడి యడవుల నేల వడి మృగి సుక్కి-
 విను మాకు నలమును వేరు వెల్లంకి - దినియెడివానినే దేవర యండు
 నను దాఁకవలదె క్రన్నన నెఱిరించి - తనదేవిఁ గొనిరాఁగ దైవంబి యేని
 నలపి తమ్ముఁడు దాను నడవులలోనఁ - బలవించి పలవించి పలుమాఱుఁ దిరిగి 510
 వచ్చి సుగ్రీవుఁడ న్వాసరుమఱుఁగు - చొచ్చుట దైవంబు చొప్పులే తలఁపఁ
 బలుమఱు నేటి కా పందమానవుని - జెలఁగి నాతో సరి చేసి చెప్పెదవు"
 అనిన రావణుతోడ ననియెఁ గ్రమ్మఱు - దనలోన నవ్వయఁ దగవిభీషణుఁడు.
 "ఎనఁగి దివ్యులఁ జెంప ఋషుల రక్షింప - నసురుల శిక్షింప నవనిఁ బాలింప
 నాదినారాయణం డర్కవంశమున - నాదశరథునకు నమర జన్మించె
 వనజాసనాదులు వర్జింపలేక - ననకాదులును గూడి చర్చింపలేక
 ఆమహామహిమ నీకలవియే తెలియ ? - రాముఁడు మధ్యుండెః రాక్షసాధీశ !
 కాన రామునిఁ గని కంజాస్య నిమ్ము - దానవేశ్వర మనఁ దలఁచెద వేని ?
 యలుగక యర్థకామంబులవలనఁ - దలఁ వగ్గలంబైన ధర్మ మెక్కడిది ?
 నీ వొల్ల వెన్నుఁడు నీతిమార్గంబు - నీవారు నొల్లరు నీకంటె మున్ను 520
 కానఁ గార్యాకార్యగతి యిట్టి దనిన - దానవేశ్వర ! నీకు ధర్మంబు గలదె ?
 వాతూలసుతుచేత వనము చెడ్డట్లు - నీతచే లంకయుఁ జెడఁగల దింక
 వచ్చెద రగచరు ల్వారిధి దాటి - వచ్చి యారాక్షిసవనితల నెల్ల
 మోడ్చినకరముల ముంపల ల్వజ్జీ - యాడైన రటువలె నీడవకమున్నె
 యొప్పింపు మానీత సురీశ్వరునకుఁ - దప్పక చెప్పితి దానవాధీశ !
 మండెడి నగ్గులమాడ్కి రాఘవుని - దండిపాణంబు యద్దండత వచ్చి
 నీతోమ్ముకొనికాఁడ నేర్తునె చూడ ? - నీరాజ్యగతి చూడ నేర్తుఁ గా కేను
 ప్రళయానిలము మనపర్వతశిఖర - ములు ద్రోదువగిది రాముఁడు భండనమున
 పీతల లందంద నేలపైఁ గూల్చు - నేర్పును వీక్షింప నిర్జరాతి"

యనుడు విభీషణు నదరంటఁ జూచి - మునుకొని పదిమొగంబులు జేగురింపఁ 530

— : రావణుడు విభీషణుని దన్నుట : —

గటములుప్పొంగ నొక్కట నూర్పు లెనఁగఁ-బటహూమములతోడి పావకుండనఁగఁ

బదహతి మేదిసీభాగంబు వగుల - నదలుపుబెట్టున నాకన మగల

నద్దిరా : యితనికోపావేశ మనఁగ - గద్దియమీద డిగ్గన డిగ్గసురికి

యడిదంబు జళిపించి యటువ్రేయఁ బూని - యుడిగి విభీషణు నుగ్రతఁ దన్నెఁ.

దన్నిన వజ్రంబుతాఁకునఁ గూలు - నున్నతగిరి వోలె నుర్విపైఁ బడియెఁ,

బడిన వెండియు వ్రేయఁ బాఱఁ బ్రహస్తుఁ - డెడ చొచ్చి వల దని యెడలించె వారి

కొలు వెల్ల నాతని కోపంబుఁజూచి - తలకొని యెంత వింతలు పుట్టె ననఁగ

ననలార్చునజ్జల నడర దైతేయుఁ - డనియె నిర్దయత ప్రహస్తునిఁ జూచి.

“వీనిదురుక్షులు వింటె ప్రహస్తః - వీని నమైడిది యెవ్వడి నమ్ముఁడనుచు :

వెడలంగఁ దోయుము వేగంబె వీని - నెడచేసి మొగమెడితేని నాయన !” 540

యనినఁ బ్రహస్తుండు నవ్వీభీషణుని - గనుఁగొని పలికె నాగ్రహవృత్తిదోష

“వల దిట నీ వుండవలసినయెడకు - వెలువడి యరుగు మిప్పీటికిఁ బాసి”

యనిన విభీషణుం డతికోపుఁ డగుచు - ననలుండు నలుఁడును హరుఁడు సంపాతి

యనువారితోఁ గూడి యనురేంద్రతోడ - ననియె నుదృఢగదాహస్తుడై నిలిచి

“మదనాతురుండవు మఱిపాపములకుఁ - గుదురై నవాడవు క్రూరకర్మఁడవు

మున్నె కదా నిన్ను మూర్ఖునిఁ బాయ - నున్నాడ, నిది క్రొత్తయును గాదు నాకు

నార్తరక్షకునిఁ గృపాంబుది దివ్య - మూర్తి జగద్దితంబుగఁ బుట్టినట్టి

సత్యసంధుని రామజనపాలచంద్రు - నిత్యయశోనిది నిర్వలాత్మకుని

శర జనిపోయెడ శరజన నతఁడు - కరుణతోఁ బ్రేమ నెక్కొలంబునందు

వేను పోయిన నైన నిటమీద నెఱిగి - మానైన నీతితో మను దానవేంద్ర ! 550

యట్టును గాదేని యగచరు ల్లంకఁ - జుట్టినయపుడైనఁ జొనుపు నాబుద్ధి ;

యట్టును గాదేని యర్కవంశజుడు - దట్టించునపుడైనఁ దలఁపు నాబుద్ధి ;

నొండేని రఘరామును గ్రణాణములు - దండించునపుడైనఁ దలఁపు నాబుద్ధి”

నని పల్కి యన్నకు నవనతుం డగుచుఁ - దనతల్లినగరి కుద్ధతగతిఁ బోయి

చెలఁగిన సింహంబుచేఁ బడితప్పి - మలుగనివగతోడి మదకరివోలె

భీకరావాససంస్థితుడై వచ్చి - చేకొని పిడుగడఁచిన యద్రివోలె

జని యఁటఁ గైలాస సదృశమైనట్టి - ఘనతరంబగు విశ్వకర్మచేనైన

గృహమున నుపవాసకృశ మైనమేన - మహితశుక్లాంబరమానిత యగుచు

వెన్నెలరసమున విదళించి తివిచి - మిన్నేటినురువున మెఱుఁ గిడ్డకరణి

నరసి నబొమలును నరసి నశిరము - గరమొప్పు బెద్దయు గౌరవం బొప్పుఁ

ఋన్నుగా ముడుకకుప్పసములు దొడిగి - చెన్నారఁ బ్రద్దలు చేతులఁ బట్టి
ముదిసినవిప్రు నిమ్ముల నెందఱేని - వదలక చేరి పావాసులై కొలువఁ
గరుణాప్రవాహంబుగా వదోభంగి - సరళత్వమూర్తులవందంబుగాఁగఁ
బొలుపారు శమదమంబులు తటంబులుగ - గలనరులెల్లఁ జొక్కుపుసుర్వుగాఁగ
వెలసిన తనయొద్దివేదఘోషములు - సలలితం బగుచున్న జలఘోషములుగ
వినుతబహుద్విజవితతులుఁ జెలఁగఁ - గనుపట్టు జాహ్నువి గంగ నా నొప్పి
బహుపురాణంబులు బహువేదములును - బహుశాస్త్రములు పెక్కు బ్రహ్మరాక్షసులు
బహుభంగిఁ జమవంగ బహుభక్తి వినుచు - బహుశనిర్మలభవప్రభఁ దేజరిల్ల
నుండియు రావణు నొప్పమిఁ దలఁచి - కొండంతవగపు చేకొనియున్న తల్లిఁ

—: తల్లియొద్దకు విభీషణుఁడు వచ్చుట :—

గాంచి దండము పెట్టి కన్నులనీరు - నించి దుఃఖితుఁడైన వివ్వేణగంది 570
కైకేసి నందనుఁ గరముల నెత్తి - కైకొని యక్కునఁ గదియంగఁ జేర్చి
“లోవలియిండ్ల నాలోకింపరాని - యాపది ల్పుట్టెనో యటుకాక మఱియు
బ్రాహ్మణవధయుఁ జొప్పడియెనో? కాక - బ్రహ్మ కోపించెనో? పరికించిచూడ
హరియల్గెనో? హరుఁ డల్గెనో? రాముఁ - డరుదారఁ గ్రోధసమగ్రుఁడైనాఁడో?
యిది యేమి నాపుత్రః! యింతకోకింప! - నిదియేమి తెఱఁగు నా కింతయుఁ దెల్పు;
మడిగెద నదివిన్ను యంతకు నాకు - నొడలిలోఁ బ్రాణంబు లుండవయ్యెడిని!”
అని పల్కుతల్లికి నావిభీషణుఁడు - మునుకొని కరములు మొగిచి యిట్లనియె.
“నవధారు! దేవి! సీయగ్రనందనుఁడు - రవికులాధీశ్వరురాకకు నేఁడు
మంత్రులు దానును మంత్రకూటమున - మంత్ర మిట్టిది యని మదిఁ జర్చసేయ,
విన్నివిచారంబు లేల? రామునకు - నెన్నిభంగుల సీత నిచ్చుట లెస్స; 580
ఋకున్న రాఘవుం డీయల్లిఁ గట్టి - యీకులం బడవక నేలపోనిచ్చు?
నని యొత్తి చెప్పిన నాపంక్తికంఠుఁ - డనలుండు మండిన యాకృతి మండి
తన్నై గద్దియతోడ ధరఁబడ నన్నుఁ - డన్ని యంతటఁ బోక తాలిమి దక్కి
యడిదంబు జళిపించి యటు వేయఁ బూనఁ - జెడక నే బ్రతికి వచ్చితి నొకభంగి
బోయెద నారామభూపాలుఁ గానఁ - బోయి యాతనికృపఁ బొంది యుండెదను
ఈవీట నాకింక నెవ్వరుఁ గలరు - భావింపఁగా నా వ్రణంధువు తొరులు?
అనవుండు నతిభీత యై మూర్ఛనొంది - ఘనమైనదైర్యంబుకతమునఁ దెలిసి
కైకేసి నందనుఁ గనుఁగొని పలికె - “సీకథ మున్ను నే నెఱిగినదాన,
నది యెఱింగించెద నమరులు మునులు - త్రిదశేంద్రుఁడును బ్రహ్మదేవుఁడు గూడి
యమృతాబ్ధికడ కేగి యచ్చుతుఁ గాంచి - తమవడునిడుములు తా మెఱింగింప 590
‘సీరసంబున మిమ్ము నేచుచున్న - క్రూరుల రావణకుంభకర్ణులను

జంపుటకై యుర్వి జనియించువాడ - సౌంపార వర్తించు సూర్యవంశమున”
 నని దేవుఁ డాడిన నావార్త నాకు - వినుపించె మాతండ్రి విశదంబుగాఁగ
 విని యేను వెఱచి మద్విభున కిట్లంటి - “నెనయంగ నీకులం బెవ్వఁడు నిలుపు
 నీవు త్రకులలోన నిక్కంబు చెప్పును - అపుణ్యుఁ డెవ్వఁడో? యనఁడు : నా” కనిన
 సత్యంబు ధర్మంబు శౌచంబు గలిగి - నిత్యయశోనిధి నీకడఁగొట్టు
 కొడుకు రామునికృపఁ గోరి యీలంక - కడునొప్పఁ బాలింపఁగలవాఁడు మీఁద,
 నని చెప్పి తపమున కరిగె మీతండ్రి - యెనర నమ్మేరునగోపాంత్యమునకు
 గాన నాతఁడు హరి కంజాస్తకులుఁడు - మానిని యాసీత మహానీయలక్ష్మీ,
 విశ్రవసునిమాట వేతొక్కటగునె - విశ్రుతకీర్తి యేవిదములనైనఁ 600
 జనుము రామునిఁ గని శరణుఁ జొచ్చి - మనుము రాక్షసకోటిమనుట చింతింపు
 ఆయువును శ్రీయు నగుగాక : నీకు - నాయన్న ! పొమ్ము శ్రీనరనాథుకడకు”
 నని యక్షతలు పెట్టి యర్చిలిఁ బేర్చి - తనయుని దీవించి తగ వీడుకొలువ
 నతఁడును తల్లికి నవనతుం డగుచు - మతిలోనఁ బొంగుచు మంత్రులు దాను
 రావణుతనువునఁ బ్రాణంబు లైదు - నీవిధంబునఁ బోవు నిఁక ననుమాడ్కి
 వేగంబె యాకాశవీధికి నెగయ - నాగుజాఘ్యునిఁ జూచి యాలంకవారు
 తమతమవీధులఁ దమదులోగిళ్లఁ - గుమురులుగాఁ గూడుకొని వల్కి రపుడు
 “ధర్మంబు దిగనాడి తగఁ దమ్ముఁ డనక - పేర్చివోఁ బిల్చి విభీషణు విడిచె.
 నీతెఱంగున నిపు డీరావణుండు - నీతియు ధర్మంబు నేర్పుఁ గోల్పోయెఁ
 జెడియెఁ గా కీలంక చెప్ప నే?” లనుచు - నుడుగనివగలతో నుండెడువారు, 610
 “ఈలంక యీతఁడె యేలుఁ బొ”మ్మనుచుఁ-బోలించి తమమనంబుల నెంచువారు
 “గోరి యీతఁడు రాముఁ గూడుఁ గాకేమి - యీరావణుఁడు మృగ్గునే” యనువారు
 “నరనాథుఁ డీతని నమ్మనే యచటి - కరిగిన”ననువారు లనుచు నుండఁగను

—: విభీషణ శిరణాగతి :—

అంత విభీషణుఁ డాకాశవీధి - సంతసంబున మంత్రజనులతో నెగసి
 వచ్చుటఁ గనుఁగొని వనచరు లెల్ల - నచ్చెరువడి చూచి రటు తలలెత్తి
 యెత్తిన రాముచే నింద్రుని యింక - నెత్తఁడు దలలు పేడెత్తు దత్కులము
 ఎత్తినభయమువో నిట సురలార : - యెత్తుఁ డాత్మలతల లెత్తుఁ డన్మాడ్కి
 నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డగచరాధిపుఁ - దప్పక వీక్షించి తగ వారి కనియె.
 “వనచరులార యీవచ్చురాక్షసుని - గనుఁగొనుం డదె : వాఁ డఖండవిక్రముఁడు
 ఘనమైన పర్వతాకారంబు వాఁడు - ధనురాదిశత్రుముల్ దాల్చినవాఁడు 620
 మిక్కిలి పొడవున మెఱసినవాఁడు - స్పృక్కక యిటకు వచ్చుచునున్నవాఁడు”
 ననవుడు గడఁగి యయ్యగచరాధిపులు - మనసర్వతములు వృక్షములు చేఁబట్టి

“మముఁ బంపు సుగీషఁ మముఁ బంపు దేవ-నమరంబులో దైత్యుఁ జంపెద” మనఁగ
 వానిభీషణుఁ డనె “నగదరులారః - మీవాఁడ నిటు సంభమింపంగవలదు
 రావణుతమ్ముఁడ రాక్షసేశ్వరుఁడ - భావింప నేను నిష్పాపమానసుఁడ
 శరణి యీరామజనపాలుఁ గాన - నరుగుదెంచినవాఁడ నట లంకనుండి
 రావణుతో నేను రామభూపాలు - దేవి నిష్ఠుని పెక్కు తెఱఁగుల నంటి
 వనవుడు నామాట కతఁడు కోపించి - తననభలోపలఁ దన్నె నన్నిట్లు
 తన్ని యంతటఁబోక తనవీటిలోన - నున్నఁ జంపుదునని యోటిల కాడె
 నేనును వెలువడి యీరామచంద్రుఁ - గానంగ వచ్చితిఁ గానఁ జింతింపఁ 630
 గవటుండఁ గాను నిష్కపటమానసుఁడ - గవులారః నాయెడఁ గవటంబు లేదు
 నభయుండ నగు నాకు సంప్రీతివెలయ - నభయ మిప్పించుడి యవనీకుచేత”
 ననవుడు సుగ్రీవుఁ డారాముకడకుఁ - జని విన్నవముచేసె నవినయుం డగుచు
 “రావణుతో నల్లి రాయిడి వుట్టి - దేవః వీఁడొక్కఁ డేతెంచియున్నాఁడు
 మొత్తంబుతో నభంబున నున్నవాఁడు - చిత్తంబు మీదెనఁ జేర్చినవాఁడు
 అమరారితమ్ముఁడ ననుచున్నవాఁడు - విమలవాక్యంబుల వెలసినవాఁడు
 ఆదిత్యకులనాథః యభయ మిచ్చునుచు - మోక్షవాక్యంబుల మొనసినవాఁడు
 మీకృపకలిమి యెఘైయి నున్నయదియొ - నాకుఁ జూడఁగ వీని నమ్మంగరాదు
 నరనాథః కవటంబునకుఁ బుట్టినిల్లు - లరయ రాక్షసులుగా కన్యలు గలరెః
 దనుజాధినాథుని తమ్ముఁ డేమిటికిఁ - జనుదెంచుః నీనీచుఁ జంపంగవలయు” 640
 ననవుడు సంతట నాంజనేయుండు - వినయసంభరితుఁడై విభున కిట్లనియె.

—: రామునకు విభీషణునియోగ్యత నాంజనేయుం డెఱింగించుట :—

“దనుజాధినాథుఁ డుద్దండకోపమునఁ - దను నభలోపలఁ దన్నె నస్త్రాట
 లఖిలంబు నెఱుంగంగ నాడె నీయసుర - నిఖిలేశః యీమాట నిజము గానోపు
 మడుగక మనలకై యుచిత మాడుటయు - వెడలఁ ద్రోచిన వాని విడిచి వచ్చుటయు
 గలుగనోవును గాని కవటంబు గాదు - వలవదు శంకింప వసుధేశః యితనిఁ
 గవటమానసు లెట్టి క్రమమున నున్న - గవట మింతటిలోనఁ గానంగవచ్చు.
 వికనిమాటలలోన నేమాట యైనఁ - గృతకమై తోఁపదు కీ డనరాదు
 మనుజేశః ధనుజుల మర్హజ్ఞుఁ డితఁడు - మనదెస నుండుట మానైననీతి
 నను రావణుఁడు పట్టి నాఁడు బంధించి - యెనలేనిబాధల నేచుటఁ జూచి
 యితఁడు నాకై పెక్కుహితపులు సల్పె - నితనిచిత్తస్థితి నెఱుఁగుదుఁ గొంత”
 యనినమాటలు దనయాత్మకు నెక్కి - వనజాప్తమతుఁ జూచి వసుధేశుఁ డనియె.
 “నర్కజః దీన మే లొటఁగిడొట - దర్శించ నేటికి ధర్మంబుతోవ
 శరణి పచ్చిన శత్రువు నైనఁ - బరికింపఁగా రావపాడి రక్షింప

నొకకపోతము దేగ యుద్ధతి తఱుమ - వికలభావంబున వేగంబై వచ్చి
 శిబిమాటు సొచ్చెఁ జొచ్చినదేగ యడుగ - శిబి తనువిచ్చి చెచ్చెర గువ్వఁగాచె.
 నవకీర్తిఁ బొందక నార్తుఁ జేకొన్న - కృపనశ్వమేధసత్క్రియఫలం బిచ్చు
 నీవిభీషణుఁ డేల యేచినయట్టి - రావణుండైన గర్వము దక్కి వచ్చి
 శరణన్నఁ గాతు నేచందంబునైన - మరియాద లిట్టివి మాకులంబునకు
 నభయ మిచ్చితి వేగ నర్కజః పోయి - సభయుని నవ్వీభీషణుఁ దోడితెమ్ము”
 అనవుడు సుగ్రీవుఁ డారామకృపకుఁ గనువ్రాల్చి యటు శిరఃకంఠంబుఁ జేసి 660
 “పరికింప నీవేళఁ బగవనితమ్ముఁ - డరయంగ శరణన్న నలరి రక్షింప
 నీకె కా కెందు నే నృపులకుఁ జెల్లు - కాకుత్స్థతిలకః నిక్కము ధాత్రిలోను”
 నని పల్కి సుగ్రీవుఁ డాకాశమునకుఁ - దనసేనతో సముద్ధతగతి నెగసి
 “చేకొని యభయంబు శ్రీరాముఁ డిచ్చె - నీకు విభీషణః నిక్కంబు నమ్ము
 ర”మ్మని కపిరాజు రాక్షసరాజు - నిమ్ములఁ గొఁగిలి నెనయంగఁ జేర్చి
 తోడ్కొని వచ్చి సంతోషంబుఁ గృపయు - వేడ్కయు నొసఁగ నవ్వీకుఁ గానుపించె
 నిండ నానందించి నృపుఁ జూచి యపుడు - దండప్రణామము ల్దగఁ జేసి పలికె.

— విభీషణుఁడు శ్రీరామచంద్రు నుతించుట :—

“నిత్యసత్యత్రాణః నిత్యకల్యాణః - నిత్యజగత్త్రాణః నిత్యగీర్వాణః
 జగదన్వయాకారః జగదేకవీరః - జగదుదయాకారః జగదబ్ధిపూరః
 సర్వసంగతీతః సర్వానుభూతః - సర్వజగత్పూతః సర్వసమేతః 670
 గురులఘుక్రమరూపః గురుబోధదీపః - గురుమధురాలాపః గురుచారుచాపః
 పద్మసన్నిభనేత్రః బహుజీవసూత్రః - పద్మాకలితగాత్రః పరమవచిత్రః
 కవిమనస్సంవేద్యః కరుణానవద్యః - వివిధశాస్త్రాపార్యః వేదాంతవేద్యః
 పరమాత్మఁడవు నీవ, పరమంబు నీవ - పరమవిద్యయు నీవ, పరికింప నెందు
 భువనకర్తవునీవ భువనంబు నీవ - భువనహర్తవు నీవ, భువనైకవీరః
 యాగభోక్తయు నీవ, యాగంబు నీవ - యాగఫలప్రదుఁ డరయంగ నీవ,
 చంద్రార్కులును నీవ, జలధులు నీవ - యింద్రాదులును నీవ, యిలయును నీవ,
 శబ్దార్థములు నీవ, శబ్దముల్ నీవ - శబ్దముల్ భేదించు శ్రవణముల్ నీవ,
 మూఁడుమూర్తులు నీవ, మూఁడుమూర్తులకుఁ - బోడిమి నవ్వీలిపొడవును నీవ,
 క్షరమును నీవ, యక్షరమును నీవ - క్షరసాక్షి వీవ, యక్షరసాక్షి వీవఁ, 680
 ద్రిభువనవందితః దేవాదిదేవః - యభయ మీదేవః నా కఖిలాధినాథః
 జయజయశతకోటి జలజాప్తతేజః - జయజయ సంసారసర్పసుపర్ణః
 లలితాగమస్తోత్రః లక్ష్మీకళత్రః - విలసద్దయాపాత్రః విబుధారిజైత్రః
 దినకరశశినేత్రః దివ్యచారిత్రః - యనుపమశుభగాత్రః యఖిలైకసూత్రః

వేయనోరుల భోగివిభుఁడైన నుతులు - సేయంగ నోపునే శ్రీరామ ! నిన్ను :
 నప్పద్మసంభవుం డైన నీమహిమ - యొప్పెల్ల సుతయింప నోపునే తెలియ ?
 నే నిన్ను సుతయింప నెంతటివాఁడ - దానవుండను వృథా తరళచిత్తుఁడను ;
 భూనాథ ! నీ వాదిపురుషోత్తముఁడవు - కాన నిన్నితరులు గానఁగ లేదు
 సరనాథ ! యార్జుని నన్ను రక్షింపు - పరమదుర్జనదైత్యవతి ధ్రుంచి వైపు :
 మఖిలశరణ్యుండ వైన నీమఱుగు - సుఖ మని యే వచ్చి చొచ్చితిఁ బ్రీతి” 690

—: శ్రీరామచంద్రుఁడు విభీషణు ననుగ్రహించుట:—

ననవుడు నతని కృపాంబుధిలోన - మనుజేశ్వరుండు క్రమ్యుట నోలార్చి
 “నమ్ము విభీషణ ! నాకేళవైరి - తమ్ముఁడవా ? నాకుఁ దమ్ముఁడ వింతె ;
 మఱువకు మింక ; లక్ష్యణుకంటె నిన్ను - నఱలేనివానిగా నాత్మగైకొంటి”
 నని భయం బుడిపి దయార్ద్రవాక్యముల - జననాయకుఁడు విభీషణు నాదరించి
 నెయ్యంబుతోడ నానృపుఁ డప్పు డతని - చె య్యూడకొని వార్ధి జేరంగఁ బోయి
 మాకు నిక్కము చెప్పమా విభీషణుఁడ - నాకారిశక్తియు నప్తివలలము”
 ననిన విభీషణుం డారామచంద్రుఁ - గనుగొని మ్రొక్కి నిక్కము విన్నవించె.

—: విభీషణుఁడు రామునకు లంకోత్పత్తిని

రావణుని బలం బెఱింగించుట:—

“దోయజదళనేత్ర ! తొల్లి నారదుఁడు - వాయువుకడ నాగవరులావుఁ బొగడి
 ఫణిరాజు ముందఱు బవమానులావుఁ - బ్రణుతించి వారికిఁ బగ సేయుటయును
 రాసి లావులకు వారలు మత్సరించి - భాసురహేమాద్రి ఫణిరాజుఁ జుట్టి 700
 పట్టంగ దానిఁ గంపము నొంద వీతు - నెట్టన నే నని నియమించె గాలి
 తనపత్నీ మంతయుఁ దగఁ బూని శేషుఁ - డనిమిషగిరిఁ జుట్టి యనదృశలీల
 వేయఁఫణంబుల వేళిరముల - నాయతభుజశక్తి నంటంగఁ బొదివి
 చలమునఁ బట్టిన సప్తవాయువులు - వెలయంగఁ బవనుండు పీఠంగఁ దొడఁగె.
 శేషుని భేదింపఁ జేకూఱుకున్న - భీషణగతి పీఠెఁ బేర్చి వాయువులు
 ఆగాలి నచలంబు లన్నియు విఠిగె - నాగాలి భువనంబు లన్నియు వణఁకె
 నాగాలిఁ జలియించె నర్కునిరథము - నాగాలి భూతంబు లన్నియు నఱచెఁ
 గడిసిన లోకనంకట మెల్లఁజూచి - యిది మహాపద వచ్చె నిత్రతీ ననుచు
 నధిమై బ్రహ్మాదు లచటికి వచ్చి - ప్రార్థించి పవను మాన్పుగలేక పోయి
 పరమసాత్త్వికుఁడైన ఫణిరాజుఁ గదిసి - “యురగేంద్ర ! నీవైన నోర్వంగవలయు
 మీమచ్చరంబుల మీహరుండు గూలె - మీమచ్చరంబుల మీదిని గ్రుంగె,
 మీమచ్చరంబుల మీతిమితె నబ్ధి - మామాట లాలించి మమ్ము మన్నించి

గాలిని గెలిపించి కరుణ వాటించి - కేళిమై మమ్ము రక్షింపవే" యనిన
 సురలప్తార్థనకు కేళుడు శాంతి బొంది - కరువలికిని వీవగా నను విచ్చి
 యించుక యొకఫణం బెత్తినఁ జొచ్చి - మించినబలిమి సమీరుండు ద్రోయఁ
 జెలువేది యందొక్క శిఖరంబు విఱిగి - తలకొన్నగాలిచే దవ్వగాఁ దూల
 గురుతరగతి నద్రికూటంబు గాఁగ - ధరణీః : యబ్ధిమధ్యంబునఁ బడియె,
 దేవ : యాసింహాశద్వీపంబునందు - దేవేంద్రుపనుపున దేవతాశిల్ప
 కరకౌశలమున లంకాపురం బనెడు - పురము నిర్మించెఁ దత్పురవరంబునకుఁ
 గోట లే దొప్పు ; నక్కటగోడకును - వాటమై నాగేసి వాకిళ్ళుగలవు ; 720
 తఱు చైనయట్టి కొత్తడములతోడ - నిటనైన ముందఱి యిట్టికోట ;
 పడమటిద్వార మేర్పడఁ గాచి యుండు - రెడపక రాక్షసు లెనుబదికోట్లు ;
 దానవు లుత్తరద్వారంబు గాచి - యేనూట దెబ్బది యేడుకోట్లుండు ;
 దూర్పువాకిలియందు దొలఁగ కేట్రొద్దు - దర్పించి యుందురు తగ నూఱుకోట్లు ;
 దక్షిణద్వార ముద్ధతిఁ గాచియుండు - రక్షిణదానవు లఱువదికోట్లు ;
 ఆరయ నాలోపలి యూఱుకోటలను - నరనాథ ! యిరువదిన్నాలు వాకిళ్ల ;
 పరుస నీచెప్పిన పడువున నెపుడు - దరి గాచియుండుదు ధరణీతలేః ;
 తిరు మగుచున్నట్టి దిద్దివాకిళ్ళ - నురుసత్త్వ లుండుదు రొక్కొక్కకోటి ;
 పురమధ్యవీధి నెప్పుడుఁ గాచియుండు - రఱువదిలక్షలు నార్జునుకోట్లు ;
 కుంభకర్ణునినిద్ర గుహఁ గాచియుండు - జృంభణ మొప్ప విసిం చాఱుకోట్లు ; 730
 మొనసి యారావణు మొగసాలఁ గాచి - కొనియుండు రొకలక్షకోటిరాక్షసులు ;
 ఒనర నావాకిట నుండురాక్షసులు - వినవయ్య ! యిఱువదివేలకోటైలమిఁ ;
 జెలువంబుగా నింద్రజిత్తువాకిటను - బలవంతు లుండురు పదివేలకోట్లు ;
 పునులైన యాయతికాయాదివీర - దనుజులవాకిళ్ళఁ దరల కుండుదురు ;
 ఎన్నికతో మఱి యనకులాధీః : యెన్నరా దాసేన యెంతయు పునము
 వాసవాంతకులాపు వర్ణింపఁదరమె : - యీసునఁ గైలాస మెత్తినవాడు,
 వనజజం దతనికి వర మిచ్చినాడు - దనుజులచేత గంధర్వులచేత
 నమరులచేత నయ్యక్షులచేత - నమరంబులోపలఁ జావు లేకుండ
 నమరంబు లేల ? యేచందంబులందు - నమయింపరాదు రాక్షసలోకనాథు ;
 నతఁడు మీచేతన యనిఁ జచ్చుఁ గాని - క్షితినాథ ! యితరులచే నసాధ్యుండు ; 740
 కుంభకర్ణుండు చేకొనఁడు చీరికిని - జంభారినైనను సమరంబులోన
 నెత్తినమదమున నెఱుఁగఁడే భయము ; - చిత్తంబులో నింద్రజిత్తునువాడు
 హరునకుఁ బ్రియముగా యాగంబుఁజేసి - పరశక్తిఁబడఁపెను వజ్రకవచము
 నరుదుగా మాయావియై విల్లు వట్టి - యరుల నాకాశంబునందుండి గెలుచు

నతినత్వద్మనుఁడు ప్రహస్తుఁ డన్వాఁడు - చతురుండు రావణునై న్యపాలకుఁడు
 ఖండేందుధరుచెలికానిసామంతు - భండనంబున మాణిభద్రుని నోర్చె ;
 దనుజవీరులు మహోదరమహాపార్శ్వ - అనువారు నతికాయఁ డనువాఁడు దేవ :
 బలిమి గైకొనిన దిక్పాలుర నైన - గెలుతురు రణమున గిట్టిన యపుడె :
 యనిమిషకంటకు లైనబల్లిదులు - దనుజేళునకు లక్షతనయులు దేవ !
 జ్ఞాతులతో బంధునమితి లెక్కింప - ధాతకు నైనను దరముగా దధిప : 750
 యరయఁ గుబేరాదు లరిగావు లన్న - విరచింపవచ్చునె ? విభవంబుకొలఁది
 నైత్తుట మెవడున నెట్టనఁ దనిసి - మత్తులై సంగరోన్నత్తులై చాల
 నద టెక్కినట్టిమహాదైత్యవరులు - పదివేలకోటులు బలియు లుండుదురు ;
 వారిలావునఁజేసి పసుమతీనాథ ! - యారావణుఁడు గెల్చె నఖిలదిక్కులను"
 అనవుడు రామవుం డతనితో ననియె - "విను విభీషణ ! మున్ను విన్నాడనేను ;
 మీయన్నయెంతయు మిక్కిలిబంబు - పాయక యాతని బలము నట్టిదయ
 వాఁ డెంతవాఁడైన వచ్చి నాయెదుర - వాడిమి వాటింప వాఁ డెంతవాఁడు ?
 హరిహరబ్రహ్మదు లాదిగాఁగల్గ - సుర లడ్డగించినఁ జూర్చంబుచేసి,
 వానిఁ జంపుదు ని న్నవశ్యంబు లంకఁ - బూని యేలింతు నిమ్ముల దానవేశ !"
 యనిన విభీషణుం డారాముఁ జూచి-వినయంబుతో మ్రొక్కి విభున కిట్లనియె. 760
 "సీరావణుం డెంత ? యీలంకయెంత ? - శ్రీరామ ! నీబాణశిఖి పర్యవసపుడు
 లంకకోటలు ద్రోసి లగ్గలు పట్టి - కిన్నతో నసురుల గిట్టినయపుడు
 నాలావు చూడుము నరనాథచంద్ర ! కాలాగ్నిరుద్రునిగతిఁ జేర్చువాఁడ,"
 ననవుడుఁ బతి వాని నాలింగనంబు - ఘనముగాఁజేసి లక్షణునకు ననియె.
 "నీనముద్ర మునీట వినజుండు నీవు - భూసురాశీర్వాదపుణ్యనాదములఁ

—: శ్రీ రాముఁడు విభీషణునకు లంకాభిషేకము సేయుట :—

గట్టుము వేగ లంకారాజ్యమునకుఁ - బట్టంబు వానికిఁ బ్రితి విభీషణుని"
 అని యానతిచ్చిన నతఁడును నతని - వననిదిబలములు వనవరు లేర
 నభిషేక మొనరించి యసురుల కెల్లఁ - బ్రభుఁడవు గమ్మని పట్టంబుగట్టి
 తలపోయ నాచంద్రతారార్కముగను - సలలితంబుగ రామచంద్రునికీర్తి
 యెంతకాలము గల్గ నిల విభీషణుఁడ - యంతకాలంబురాజ్యముసేయు" మనుచు 770
 జూర్చె వానరకోటి హర్షించి యంతఁ - జేర్చి రామవుఁడు విభీషణుఁ జూచి
 "యాయబ్బి దాఁటంగ నేయుపాయంబు - సేయుద" మనవుడుఁ జేతులు మొగిచి
 "యీవార్ధిఁ గట్టక యింద్రాదులకును - దేవ ! యెమ్మెయి దాఁటఁ దీరదు కాన
 విది గటుటకు నైన వినకులాధీశ ! - పదిలంబుగా వార్ధిఁ బ్రార్థింపవలయు."
 నని వల్కూచుండంగ నట దళగ్రీవు - ననుమతి శార్దూలుఁ డనుమాత వచ్చి.

కపిసేనకొలదియుఁ గవులమాటలను - గప్పులతో నాడు రాఘవునిమాటలను
 అరసి క్రవ్వుఁ జని యసురేకుఁ గాంచి - కరములు మొగిచి నిక్కము విన్నవించె.
 “నుత్తుంగయశులును నుత్తుంగభుజులు - నుత్తుంగనత్తులు నుత్తుంగమతులు
 నగురామలక్ష్మణు లలవుమై విడిసి - రగచరసేనతో నధితిరమున
 గణుతింప నగు నుడుగణముల నైన - గణుతింపఁ దగు వృష్టికణముల నైన 780
 గణుతింప నగు నధికరడుల నైన - గణుతింపఁగా రాదు కపిసేనసంఖ్య
 నుచిత మీవేళ సామోపాయమునకుఁ - బవరింపఁ బంపు నేర్పిరు లైనవారి”
 ననవుడు శార్దూలుఁ డనువానిమాట - విని శుకునకు దైత్యవిభుఁ డర్థిఁ బలికెఁ
 “జని సీవు వానరపైన్యంబుఁ జొచ్చి - యినసూనుతోఁ బ్రియం బేర్పడఁ బలికి
 పగలేమిఁ దెలిపి యాభాసునందనుని - మగుడించి రమ్మ సమ్మతి లెమ్మ పొమ్మ,”
 అనవుడు నతఁ డేగి యర్కజుఁ గాంచి - యనియె రావణుడెప్పినంతయుఁదెలియ
 “వైరంబు సేయ రావణుతోడ నీకుఁ - గారణం బేమి? యర్కజ! నాకుఁ జెప్పమ
 వారి మీయన్నన వలవదు వినుఁడు - వారికి నీకును వైరంబు గలదు
 వారి యాదానవేశ్వరు పగవాఁడు - చాల రావణుతోడి సంధి నీకొప్పు.
 రావణుం డీరామురామఁ దెచ్చుటకు - నీ విటు రాఁదగునే? కపిరాజ! 790
 యనిఁ గుబేరుని గెల్చి యతనిపుష్పకము - గొనినరావణు నెఱుఁగుట లెస్సగాదె;
 అట్టేల హరునితో నయ్యుద్రి యెత్తి - నట్టి రావణుఁ డల్పుఁడా కపిరాజ
 దేవేంద్రుఁ డాదిగా దివిజుల నెల్ల - నావిధంబున గెల్వఁడా? వానరేంద్ర!
 కొలది మీఱిన హోమగుండంబులందుఁ - దలలు ఖండించి యుద్ధతగతి ప్రేల్చి
 జలరుహసంభవుఁ జాల మెప్పించి - వెలయంగఁ ద్రైలోక్యవిజయంబు గొనఁడె;
 హీనమానవుతోడ నేటిసఖ్యంబు? దానవేశ్వరుతోడఁ దగఁ జేయు నంది”
 యనవుడుఁ గోపించి యగచరు లెల్ల - వినువీధి తెగయుచు వెన వాని బట్టి
 బెడిదంబుగాఁ బెక్కుపిడికిళ్ళఁ బొడిచి - కడుమీఱి మనగి రెక్కలు ద్రెవ్వఁ గొట్టి
 ముక్కును జెవులును మొగిఁ గోసివైచి - యొక్కటఁ గడఁగిన నుదరి రాఘవుఁడు
 “దూత నేటికి నింత దొనఁగులఁ బెట్టఁ - బ్రతిగా వీని నేవక పోవనిండు.” 800
 అనవుడు రాఘవునాజ్ఞకు నులికి - వనచరు లందఱు వాని విద్యుట్టయు
 వినువీధి తెగసి యావినువీధినుండి - యినసూతితో శుకుం బేర్పడఁ బలికె.
 “రావణుతోఁ గపిరాజ! యేమందు” - నావుడుఁ దారాధినాథుండు గినిసి
 “తా నెంచ ద్రోహి యీధరణేశ్వరునకుఁ - గాన నాద్రోహిని గని పైఁప ననుము
 పొరిది నేలోకంబుఁ జొచ్చిన నైనఁ - బొరిగొందుఁ గాని యే బోవనీ ననుము
 పటుకార్తుకంబె యూహంబుగా నిలిపి - చటులాత్తములు పరిస్తరణము లేసి
 పరఁగఁ గెంధూళ్యను బ్రభలుగాఁ జేసి - తరుచరస్రక్కునివతతులు చేపట్టి

సమరభూవేదికాస్థలమున నిలిచి - యమరుల కెల్లఁ బ్రియం బెక్కుచుండఁ
గర మొప్పు వీరాంకములఁ బెల్లబ్బి - తొరఁగుచు నున్న నెత్తున నెయ్యి వోసి
మహితగుణధ్వనుల్ మంత్రము ల్లాఁగ - బహురాక్షసశ్రేణి పశుకోటి గాఁగఁ 810
దనరిన విరహనాదంబులపేర్చి - యనిమిషావలికి నాహ్వానంబు గాఁగఁ
విడువని కాహళ వితతులమ్రోత - కడునింపుగా సామగానంబు గాఁగ
ఘన మైన రామలక్ష్మణులకోపంబు - మునుకొని నాకోపమును మండుచుండ
ననుపమాగ్నిత్రయంబై యుండ నందుఁ - దనదుస్రాణముల నత్తటి నాహతులుగ
రణమునఁ దనవీరరస మడంచుటయు - బ్రణుతింపఁగా సోమవాసంబు గాఁగఁ
బ్రకటరాక్షసవీరపశుపలలముల - సకలభూత వ్రాత సంతృప్తు లెసఁగ
విడువక సంగ్రామ విపులయజ్ఞంబు - గడునొప్పుఁ జేయు రాఘవసోమయాజి
యటుగాక మున్నె సీతాంగనఁ దెచ్చి - యిట యిచ్చి బ్రదుకుట యిది బుద్ధి యనుము
అని పేర్చి సుగ్రీవుఁ డాడువాక్యములు - విని శుకచారుండు వేగంబై పోయి
యంత నావృత్తాంత మారావణునకు - మంతనంబునఁ జెప్పె మఱి రాముఁ డివటరి20
వనదితీరంబున వనదర్శకయ్య - యొనరించి తాత్పర్య మొప్పారుమండ
నమృతవయోధిలో నహిశయ్యమీఁద - నమలచిత్తంబుననానందమంది
మున్నున్న తనయాదిమూర్తిచందమున - నన్నరనాయకుం డతికౌతుకమున
నవరత్నకటకమండనమండితంబు - వివిధోర్తి కామణి విపులరావంబు
సుర్వీతనూజా మృదూవధానంబు - గర్వితాహితభిదా కాలదండంబు
ఘోరప్రతాప కుంకుమచర్చితంబు - సారంగమదలేప సంవాసితంబు

—: శ్రీ రాములు దర్శకయనము సేయుట :—

విరతమహాదాననిపుణతానకము - ధరణీభరణధుర్యతాసమం బగుచుఁ
బొలుపొందు దక్షిణభుజకాఖదాన - తలగడగాఁ జేసి ధరణీశ్వరుండు
ఏవిధంబున నైన నిటు దాఁటి పోవఁ - ద్రోవ నా కిమ్మని తోయధి ననుచు
రామభూవరుఁడు వారక నువవాసి - యై మూఁడుదివసంబు లటు శయనించి 830
తెలిడెందమున జలదేవత నిలిపి - పలుమటు నిష్కతోఁ బ్రార్థనఁ జేసె,
“కడ గానరాని సీకడిఁదిచిత్తంబుఁ - బడయుటకై యేమ ఁడియున్నవాడ
నీ కేను మాన్యుండ నీరధివేగ - నాకిమ్ము త్రోవ యానాకారిఁ జంప”
వని వేఁడుకొనుటయు నారామునెదురఁ - దనరారి యంతకంతకుఁ బొంగి పొంగి
తొరంపుఁడెరలఁ జేతులు విచ్చి విచ్చి - బోరన సురువుతెల్పున నవ్వీ నవ్వీ
ఘనమీనరుచినాలుకలు గ్రోసి క్రోసి - చనుమ్రోత నట్టహాసము చేసి చేసి
తుది నిరుదిక్కులతోఁ జెప్పిచెప్పి - కదిసినసుళ్ల వక్రతఁ జూపి చూపి
యుదధి యారాముని నొక్కింత గొనఁడ - యిది యట్టిదయె కాదె యారసి చూడ

జడుఁ దైనవాఁడు దుర్జనుఁ దైనవాఁడు - కడుఁగ్రూరజీవసంగతి నుండువాఁడు
 మలుగక తనలోన మందెడువాఁడు - కులగోత్రమైనఁ జేకొని మింగువాఁడు 840
 నెడు రెంత వేడిన నెఱుఁగునే పెద్ద - వదరుచు సంతంత వడి నుబ్బుఁగాక :
 కదియంగ వచ్చుచోఁ గడిఁదిచిత్తంబు - చెదరంగ విషముపైఁ జిలికించుఁ గాక :
 నడనీక తనప్రార్థనంబు గైకొనక - జడధి వొంగినఁ జూచి జానకీవిభుఁడు
 నిడుదకన్నులక్రేవ నిప్పులు రాల - ముడివడి బొమలు గ్రమ్ముచుఁ గోప మెసఁగ
 జలధిదిక్కును మఱి సౌమిత్రిదిక్కుఁ - బలుమాఱుఁ జూచుచుఁ బలికె భూవిభుఁడు.
 “వీనిగర్హము గంటివే? లక్షణుండ : - నే నెంతవేడిన నింతఁ గైకొనక
 పొడచూపకున్నాఁడు పొడచూపకున్న - బొడ వడఁగింపక పోనేల యిత్తు :
 నెడవక క్రోలియు నింకింపలేని - బడబానలంబె నాబాజానలంబు
 అటు చూచుఁ గాక : నాయత్తంబు కొలఁది - పటుతరమకరసర్పములు మీనములు
 గండకంబులు కూర్చకర్కటంబులును - మండుకముల నీరుమానిసుల్ పశువు 850
 యరవడి నొందొంటి నొరయంగఁ బాటి - తెరలెడి తిమితిమింగిలతద్గిలములు
 దండిరాక్షసులును దఱుచు నెగళ్లు - కొండలు మునమారుకొని రూపుమాపి
 పరఁగుచునున్న నాబాజాగ్నిఖిల - నెరసిన తనలోని యెమ్ములో యనఁగ
 జలములఁ గప్పి యాజలచరకోటి - మెలఁగుట మాన్పించి మీఁదఁ దేలించి
 చిప్పలు గుల్లలు చిక్కంగఁ దన్ను - నిప్పుడ ధూళిగా నింకించువాఁడ
 సిరితండ్రి యని పెద్దఁ జేసితిఁ గాని - హరిమామ యనుచుఁ బాలిపిఠిఁ గాని
 యిందుకుఁ దను వేడ నేటికి నాకు - బొం దెఱుంగక తేర్చి పొంగెడుజలధి
 న న్నశక్తునిగా మనంబునం దలఁచి - యిన్ని చందంబుల నేఁచె సౌమిత్రి :
 తే విల్లు నమ్ములుఁ దెగి పొంగియున్న - యీవార్ధి నాచేత నింకుటఁ జూడు
 పనధిలో జగములు వడిఁ జూఁచు బుత్తు” - ననుచు రాఘవుఁడు విల్లందుమాత్రమున
 బలభేది వణకె, దిగ్భాగంబు వగిలె - జలధులు గలఁగె, నాకారకు లడఁగె,
 ధారణి గ్రుంగె, భూధరములు గూలె - నీరజాసనుఁడును నివ్వెఱంగదె,
 చుక్కలు డుల్లె, శేషుండు భీతిల్లె - దిక్కులు ద్రెళ్లె, నద్దివి యొడ్డగిల్లె,
 వినకులాధీశ్వరుం డేవు దీపించి - వినుతులు శోభిల్లు విల్లెక్కుపెట్టి
 సమవర్తి సంవర్తనమయదండంబు - సమ మైనవాని నుజ్జ్వల మైనవానిఁ
 బ్రళయకాలానలప్రథ నొప్పువాని - విలయోగ్రచండాంశువిధ మైనవాని
 సాయకంబులు పెక్కు సందించి పేర్చి - తోయదిలోపలఁ దొడరి యేయుటయుఁ
 కడఁకఁ బొంగితి నన్ను గరుణింపు మనుచు - జెడక వారిధి యొరసిల్లెడుమాడ్కిఁ
 గడుమ్రోసి పర్వతాకారంబు లగుచు - గడువేఁగఁ దరఁగ లాకస మప్పఱించె
 అలితంపురామభూపాలునిబాఁ - ములు పెక్కునాఁట సముద్రునిసోట 870

క్రమేదులాలలకై వడి నురువు - లమ్మహావీచలయందుఁ బెల్లెనఁగి
 సొరిది నేలోకంబుఁ జొత్తు నన్వాడ్కి - ధరియింప రాక యెంతయుఁ దల్లడిల్లె
 జలనిధి యుదక మాస్వాదింప వచ్చి - మలుగక రామాత్మమహిమకు నులికి
 మొగుతులు మగిడి వెమ్ముచుఁ బోవు భంగి - బొగ లెడఁద్రవ్వక పొరిపొరి నెగసె
 నొఱయుచు రాక్షసు లొఱుటలఁ జూపు - తెఱఁగున నొఱలె నెంతే జంతునమితి
 మనుకులవల్లభు మార్గణవహ్ని - తునుకసొచ్చిన నముదునిచి త్రవ్వతి
 ఘనతరం బగు నహంకారాదు లెల్లఁ - బెఱపేది నిలువక పెడఁబాయుకరణి
 దైతేయులెల్లఁ బాతాళంబు విడిచి - భీతిల్లి పాటిరి పెక్కుదిక్కులకుఁ
 దనచేతి నింకక తనరినవార్ది - ననయంబు నింకింతు నని వచ్చుచున్న
 యినుకులబాణాన్ని తెదురుగావచ్చి - యనువుగా నాలింగనము చేసె ననఁగ 880
 నుడుగ కంతయు వడి నొడఁగూడి లోని - బడబాన్ని వారిధిపై మండఁ జొచ్చె.
 నప్పుడు లక్ష్మణుం దంతకుభంగి - నుప్పొంగి రౌద్రసంయుక్తుఁ డై యున్న
 యన్న చందముఁ జూచి యతుకుచు వచ్చి - మున్నీటి కెడసొచ్చి మోడ్పుఁగేలమద
 “మానవేశ్వర! యిది మథనంబు సేయ - రాని కాలనివీరరసవార్ది గాదు
 మానవేశ్వర! యిది మథనంబుసేయ - రాని రుదునిరోషరసవార్ది గాదు
 ఈనీరు నిబ్బంగి నెఱయింపఁ దొడఁగె - మాన కిప్పుడు నీదుమార్గణవహ్ని
 వెలికి నేతెంచి దిగ్భ్రతతోఁ గూడఁ - గలయ రోకం బెల్లఁ గాల్చునో తగదు.
 సర్వజగద్దితవరితంబుఁ బూని - యుర్వీశ! యీకోప ముపసంహరింపు
 నీకోపమునకు నీనీరధి యెంత? - తే కార్తుకం బింకఁ దెగఁగొన కదివః”
 యని విల్లు వట్టిన నతఁ డీక కోప - మినుమడింపఁగఁ గను లెఱుపును బొంది 890
 యంబకం బేలః నాయంబకంబులనె - యంబుధి నింకింతు ననినవందమునఁ
 గ్రూరదృష్టులఁ గనుఁగొని యాడుగఱచి - “యోరినముద్రుండు యోడవునాకు;
 నీనీరు నింకించి నీయందుఁగలుగు - వాని నన్నింటిని వడి నీఱుఁజేసి
 భర్జింతు నీనింక బంట్లపై నిలుపు - దుర్జనత్వమునను దొడరి నాయెదుట

—: శ్రీరాములు సముద్రునిపై బ్రహ్మాస్త్రమేయుట :—

యదె తొడిగెద బాణ మే నారి”ననుచు - నదలించి యపుడు బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడుగ
 బ్రహ్మయు నిందుండు భ్రమఁ గానరైరి - బ్రహ్మాండ మెల్లను బగిలిన ట్లయ్యె,
 భువనంబులెల్లను బొగిలిన ట్లయ్యె - భువనత్రయములోని భూతంబు లఱచె,
 గలయంగ దిశలఁ జీక ట్లగ్గలించె - వెలుఁగవు రవిచంద్రవిపులబింబములు
 ఆశనులు వడియె మహానీల ఘడరె - నళరీరి యొఱలె మహ్యగులు నెగసె
 నుడుగక యొకమ్రోత యూరక మ్రోసె - జడధి యప్పుడు గ్రహసమితియు దానుఁ
 త్రొక్కి గెల్ల నెక్కడఁ జోయెనో యనఁగఁ - దుంగసేనము లెందుఁ దూలెనోయనఁగఁ

బటుఘోష మెఘైయఁ బాసెనో యనఁగఁ జటుతో గవిష మెందు ననుసెనో యనఁగఁ
 బెంపెల్ల నెక్కడఁ బెట్టెనో యనఁగఁ - పొంపెల్ల నెక్కడఁ జొచ్చెనో యనఁగఁ
 భంగంబు లేకయుఁ బరికించి చూడ - భంగంబునకుఁ దాన పట్టనం బరఁగి
 సత్త్వంబు చెడియు నాశ్చర్యంబు గాఁగ - సత్త్వసమగ్నుడై చలనంబు నొంది
 భ్రమణంబు లేకయు భ్రమణంబు నొంది - యమితవేగంబున నధికత దక్కి
 యారాముచేతి బ్రహ్మాత్మంబు దనకు - బీరంబు చెడి వచ్చి బిందువై యుండె.
 వరమునఁ బెరుగు రావణును సకములు - కర మరుదార నొక్కటఁ ద్రుంచుకొఱకుఁ
 గడఁగి రాపువుఁ డంపగమి నాడినేయఁ - బడబాగ్ని నిడి నీటఁ బడ నిడుకరణఁ
 జింతింప దేవ ! నాజీవనం బెంత - యింతియ కా కని యిబ్బంగి మఱియు 910
 నానముద్గుం డిప్పు డఖిలంబు చూడ - భాసురరత్నప్రభాముక్తుఁ డగుచుఁ
 బ్రజ్వరిల్లెడు పెను పడఁగలతోడ - నుజ్వలదహితోటి యొక్కటఁ గొలువ
 గంగాదినదు లెల్లఁ గడఁకతో నడువ - మంగళబహుపుష్పమాలిక లెఱుఁ
 దలకొని జలచరతకు లోలి నడువ - జలనిధి ననుదెంచి సాష్టాంగ మెఱుగి
 కరపద్మములు మోడ్చి కడునంభ్రమమున - నరవరాగ్రణికి నన్నుతి విన్నవించె.
 “నేను మీయలుకకు నెంతటి వాడఁ - భూనాథ ! నీవాదిపురుషోత్తముఁడవు
 వాయుభూజలనభోవహ్నా లాదిగను - నీయాజ్ఞలోనివి నిక్కువం బరయ
 నీయందు నున్నవానికి లెక్కలేవు - నీయధీనంబులు నిఖిలలోకములు
 తప్పుసేనీతి నని దండింపవలదు - చెప్పు మేవనియైనఁ జేసెదఁ గాని.”
 యని విన్నవము సేయ నంత నారాముఁ - గనుఁగొని యప్పుడు గంగాదినదులు 920
 ధర శిరములు మ్రోవ దండము లెవ్విటి - కరములు ఫాలభాగంబునఁ జేర్చి
 “శరణార్థులము రామ ! జగదభిరామ ! - కరుణింపవే మమ్ము కరుణానముద్రః
 యభయంబు వేఁడెద మయ్యః యుదఱము - నభినయంబుగను నీ యబ్ధికుఁ గాచి
 శుభతరమంగళసూత్రము ల్మీలుపు - త్రిభువనాధీశ్వర ! దీనమందార !
 యవరాధిఁ గాచుట యదియె నీగుణము - కృపఁ జూచి రక్షించు గీర్వాణవంద్యః
 నీమహిమల నెంచ నేరవు శ్రుతులు - నే మెంతవారమె ? యిట మిమ్ముఁ బొగడ
 దేవతామయుఁడవు దేవదేవుఁడవు - కావను బ్రోవను గర్తవు నీవః
 భూమీశ ! లోకేశ ! భూరిప్రకాశ ! - భూమిజాహ్నుదయేశ ! పుణ్యస్వరూప !”
 యని యిట్లు నడు లెల్ల నిభినుతుల్ సేయ - విని యప్పు డారామవిభుఁడు వారలను
 మన్నించి భయమెల్ల మానుఁ డటన్న - నన్నరనాథున కట్టి యిట్లనియె. 930
 “సరసిజోదర ! మౌనిజననతచరణః - శరణాగతా ర్థక్షక ! దివ్యమూర్తిః
 తరుచరసేవ యుద్ధతి నేగునపుడు - కరిమకరాదులఁ గదలంగ నీను
 ఉబ్బొంగి కయ్యల కొత్తి బెల్లిరిసి - తప్పింప నహ్మరుతముఁ జూచి మ్రోయఁ

గడలేక మిగుల నగాధ మైయుండు - సుడి వొడమింప నాసొంపు వాటింప
 నలరి సేతువుఁ గట్టి యైనను నడుపు - మలఘువిక్రమ ! యూర కై నను నడుపు”
 మనిన రాఘవుఁ డమోఘాస్త్ర మబ్ధికు - పనుపున మరుభూమిపైఁ బ్రయోగింప
 విలసిల్లు నయ్యంపవేడిమిచేత - సొలవ కందులనీరు శోషింపఁ జేసి
 యామరుభూమి కుదాత్తుఁడై సర్వ - కామనమగ్రంబుగా వరం బిచ్చె,
 నది మరుదేశమై యంత నుండియును - వదలక యమ్మాడ్కి వర్తించుచుండె
 మగుడంగఁ జనుదెంచె మనుజేశుశరము - తగ నబ్ధి పూర్వవిధంబున నుండె. 940
 నప్పు డంభోనిది యనియె రామునకు - నుప్పొంగునయమున నొప్పువాక్యముల
 “మితండ్రి ! దశరథమేడినీళ్ళరుఁడు - దైతేయదేవయుద్ధమునఁ బెంపొంది
 నన్నయోధ్యకుఁ గొని నరనాథ ! పోయి - మన్నించి యప్పుడు మగుడ వీడ్కొలిపి
 పుత్తైర వచ్చితి భూతలాధీశ ! - యితైఱంగున మీకు నేఁ దక్కినాఁడ,
 దొరకొని కట్టు సేతువు రాఘవేంద్ర ! - తరుచరసేన నుద్ధతి నడపింపు.”

—: శ్రీరాములు సుగ్రీవునితో సేతువు గట్ట నాజ్ఞాపించుట :—

మనవుడు రఘురాముఁ డర్కజుఁ జూచి - పనుపు సేతువు గట్టఁ బ్రవగవుంగవుల
 రయమున నప్పుడు రవినందినుండు - ప్రియమునఁ బంచె వారిధిఁ గట్టుఁడనుచుఁ
 జని రంగడుండును జాంబవంతుండు - ఘనులైన యనిలజ గజగవాక్షులును
 పననుండు నలుఁడును పావకనేత్రుఁ - డును గంధమాదనుండును గవయుండు
 కరమొప్ప నీలుఁడు మనుఁడు తారుండు - శరభుండు ఋషభుండు శతబలి బలుఁడు
 హరిరోమవక్షుండు నట సుషేణుండు - పొరిదిఁ గేసరియును జ్యోతిర్ముఖుండు
 దధిముఖుండును వేగదర్శియు మణియు - నధికులు కపిసైనికాధిపు లెల్ల
 మ్రాకులు గొండలు మల్లటి గొనఁగ - వీఁకతోఁ గొనివచ్చి విషధిలో వైవ
 నొకటియు నీటిపై నుండక మునుఁగ - వికలురై కపులెల్ల వెఱగంది వచ్చి.
 పతికిఁజెప్పటయు భూపతి యాత్మలోన - నతివిస్తయం బంది యబ్ధి కిట్లనియె.
 “నిది యేమి ? కపివరు లిబ్బంగిఁ దెచ్చి - వదలక తరులు పర్వతములు వైవ
 నొకటియు నీటిపై నునికి లే” దనిన - సకలాధిపతికి నాజుది యిట్లనియెఁ
 “బరమేశ ; వినుము లోపలి కవి వోవఁ - జొరిపొరి జలచరంబులు మ్రింగె ననియు
 పమరంగ శతయోజనాయతం బగుచు - దిమి యనుచుత్సృంబు దిరుగునాలోన
 మ్రింగునామీను దిమింగిలంబోటి - మ్రింగు నా మత్స్యంబు మిగులఁ దద్గిలము 960
 ఇటువలె నొందొంటి నెఱ గొనుచుండు - జటులసత్వంబు లసంఖ్యముల్ దేవ”
 యన విని “యట్టి మహాంబుధిఁ గట్ట - ననువేది ? చెప్పవే యబ్ధిశ” యనుడుఁ
 “విసకులాధీశ్వర ! యీనలుఁ బనుపు - ఘనుఁడైన యీవిశ్వకర్మ నందనుఁడు
 భాసుకులేశ ! యుపాయజ్ఞుఁ డితఁడు - దా నంతయును దమతండ్రి చే నేర్చె.

వడి వానిచేఁ దప్ప వననిధిఁ బట్టు - వడ దది యెట్లన్న ? వసుధేశ : వినుము
 శకువేశ వింధ్యాద్రిచేరువ నడవిఁ - బశుకణ్వుఁ డనుముని పజ్జ నాడుచును
 మునియనుష్ఠాన మిమ్ములఁ జేయఁబోవ - మునివేల్పులను బట్టి మోరతోపునను
 వనధిలోపలఁ బాటవై చె నీనలుఁడు - చనుదెంచి యమ్ముని చయ్యన నెఱిగి
 చాలంగఁ గోపించి శప్తఁ గావింప - బాలుండు తగఁ డని పరఁగఁ జింతించి
 తనసొమ్ము పోకుండఁ దాఁ దెచ్చుటకును - ననువుఁ జింతించి యాయర్భకుఁ జూచి
 తనతపోమహిమ న త్తాపసోత్తముఁడు - ఘనతరం బగు నొక్క కట్టడ సేపె.
 నీయబ్ధిలోపల నేతృబంధులైన - బాయక వీఁ దేమి పట్టి వైచినను
 అవి దేలుగా కని యవ్వరం బియ్య - నవి యంతలోఁ దేల నతఁడు గైకొనియె.
 నదిగాక దేలెడు నతనిచే గిరులు - వదలక నేఁ గట్టువడియెడ నిపుడు
 ధరణీశ! యీవారిఁ దగఁ గట్టు నంత - కురుభ క్తిమైఁ గొల్చి యుండెన నలుని
 రప్పించు” మనవుడు రఘుకులోత్తముఁడు - రప్పించి యత్యాదరంబునఁ జూచి
 “యోవనచరరాయ! యోమహావీర : - నీవిక్రమం బెల్ల నీఁది నెప్పైఁ
 గాన నీ విపు డల్లి గడఁకతోడుతను - బూనికఁ గప్పలచేఁ బొంకంబు మీఱఁ
 దరుగిరు లందఱు తార తెచ్చెదరు - వెరవొప్ప ననవృశవిద్య యేర్పడఁగఁ
 గట్టు మంభోరాశిఁ గడఁకతో నీవు - నెట్టన నీలావు నేర్చున మెఱసి” 980
 యనవుడు గరయుగం బర్హితో మొగిచి - వినయంబుతో రామవిభునకు ననియె,
 నుర్విపై నేనిట నుదయమొందుటకు - నుర్వీశ : కలిగెఁ బ్రయోజనం బిపుడు
 దేవ ! యీజలధి బంధించెదఁ బసపు - మావెర వెల్లను మాతండ్రిచేత
 ధారణీతలనాథ ! తగనేర్పినాడ - నారయ దేవరయానతిఁజేసి
 నానేర్పు మీయొద్ద నరనాథ ! చెప్పఁ - గానేల ? యిపుడు సాగరము బంధించి,
 చెచ్చెర దేవరచిత్తంబువడసి - మెచ్చించువాడ నమ్మికఁబంపు” మనుడు
 నలినా వ్రకులమణి నలునిఁ బంపుటయు - నలునితోఁగూడ వానరసేన లెల్ల
 నేలయు నింగియు నిఖిలదిక్కులును - వాలినయూర్పుల ప్రయ్యఁజేయుచును
 ఆయతతైలవృక్షవళి వైచి - తోయధిఁ గట్ట నుద్యోగించి రపుడు
 రామచంద్రుండను రాజు గణేశ - దామనిలోపలఁ దలచి మ్రొక్కుచును 990
 అరయోజనం బైన యద్రి సుగ్రీవుఁ - డురవడిఁ గొనివచ్చి యుర్వర వగులఁ
 గలయంగ దేవతాగణములు వొగడ - నలపునఁ దొలితొలి నలుచేతి కిచ్చి
 దొరకొని నలుఁడును దోయధియందు - వెరవార నిలిపె నవ్వెపులలైలంబు
 తనిచేయు సేతుబంధమునకు రాము - ననుపమకీర్తికి నావిభీషణుని
 వినుతపట్టమునకు విశదప్రభాతిఁ - దనరారు శాసన స్తంభంబు మాడ్కి
 నంత వానరవీరు లాశావితాన - మంతయుఁ దారయై యద్రులుఁ దరులు

నవలీలఁ బెఱుకుచు నవి దెచ్చి నలున - కవసరోచితముగా నంది యిచ్చుచును
 ఒకకొండపైనుండి యొకకొండపైకి - బ్రకటజవంబు తొప్పంగ దాఁటుచును
 గెరులుచు నొకకొన్ని గిరు లెత్తి కొన్ని - గిరులఁ గ్రిందలఁ బెల్లగిల్ల వైచుచును
 గొండలు తలనెత్తి గునిసియాడుచును - దెం డని కొందరఁ దిట్టనవ్వచును 1000
 గొండపైఁ గొండ యొకొండపైఁ గొండ - నొందొండ దొల్లక యుండఁజేపుచును
 నిష్టులగిరు లంది యరుచేతులందు - నిష్టుపండులమాడ్కి నెగవైచుచును
 నొకడుకొండలమోచి యురవడినడువ - నొక డది పడఁద్రోచి యుబ్బి యార్పుచును
 దాఁటి యొకొండ బుద్ధండతఁ బట్టి - మీటుదునా నీవు మెచ్చంగ ననుచు
 నీతరు లీగిరు లింతవేగిరమె - త్రోతునా నలునియొద్దకుఁ బాఱ నిపుడు
 అని బాస లిచ్చుచు నగ్గించుకొనుచు - వనచరు లిబ్బంగి వడిఁ దెచ్చి తెచ్చి
 తరువులు నగములు తగ నిచ్చుచుండ - దొరకొని నలుఁడు సేతువు గట్టఁదొడఁగె.
 ముందటిచందాన మునుఁగక యుండె - నం దొక్కటైన నయ్యంబుదివోన
 నట్టిచందంబున నాకపికోటి - గట్టెను గటకటా కష్టజీవనము
 గలిగె నా కని మది గలఁగెడుమాడ్కి - గలయ నంభోరాశి గలఁగె నెంతయును
 నలుఁడు నిష్ఠైయిఁ బదనాల్గయోజనము - లలవడఁ దొలివాడె యబ్బి బందించె
 నంత సూర్యుఁడు గ్రుంక నాసేతువునకు - నెంతయు బలుకాపు లిడి వలీముఖులు
 వచ్చి వేలముల నివాసస్థలములఁ - జొచ్చి యెంతేనియు సొంపుతో నుండఁ

—: చంద్రోదయ వర్ణనము :—

గృతకృత్యుఁ డగు రాము కీర్తిపుష్పములు - చతురతమై వెదవల్లినయట్లు
 కరమొప్పఁ జుక్కలు గాన్పించెనంతఁ - జిరకాలములసీను శిశువులమాను
 పొలుపొందుకలువల పోరానివిందు - కలసిన జక్కవకవఁ బాపుమంచు
 పాలవెల్లిని ద్రచ్చి పడసిన వెన్న - కూలి యొదలపూవు చుక్కలనవ్వ
 వెరిచకోరములకు నెలనెలపంట - యురువేది విరహాల నుడికించుమంట
 గగనంబుతోడవు దొంగలగుండెదిగులు - నొగి నల్లి బొంకించు నూరటపట్టి
 హరిహర బ్రహ్మల యానందదృష్టి - సరసిజరిపుడైన చంద్రుఁడు వొడిచె. 1020
 నినుపారి కలకాంబునిది వెల్లివిరిసె - ననఁగ వెన్నెల వర్యె నట విద్రలేక
 “యెన్నుం దొకో సేతు వేము గట్టెదము ? ఎన్నుం దొకో లంక యేము సూచెదము ?
 ఎన్నుం దొకో దానవేంద్రుండుఁ గూలు ? - నెన్నుం దొకో సీత యారాముఁగూడు ?
 నెప్పుడు వేగునో యారేయి యింక ? - నప్పుడు వచ్చితి మాత్మలో సౌలసి ;
 యేల వచ్చితిమి రే యెల్ల నందుండి - యోలి సేతువుఁ గట్టుచుండక మనము”
 అనుచు నవ్వానరు లందఱు నట్లు - మనమునఁ జింతించి మక్కువలో దక్కి
 యారేయి గడపి సంభ్యాదులు దీర్చి - చారుతరంబుగా నకలవానరులు.

నొందారు జీరుచు నుత్సాహ మొప్పు - నొందారు గడువంగ నురవడితోడ
 బృథివీధరంబులు పృథివీజములును - బృథులనత్వంబునఁ బెరికి యేతెంచి
 యంబుదిలో వైవ నపుడు సుగ్రీవుఁ - డంబరవీధికి నరిగి వేగమున 1080
 వెరవారఁగాఁ బట్టి వింధ్యాద్రిశిఖర - మరయోజనము నిడు వై నది విజీచి
 యాసుషేణునిచేతి కందిచ్చుటయును - నాసుషేణుం డిచ్చె నానలుచేతఁ
 దారాతనూజుండు దర్దురకైల - మారూఢగతిఁ దెచ్చి యబ్ధిలోవైచె
 మలయాద్రిశృంగంబు మ్రాకులతోడ - నలునకు నీలుఁ డున్నతగతి నిచ్చె
 ద్వీవిడుండు మైంఠుండు దెచ్చి యావార్తి - గవగూడి వైచిరి గ్రావంబు లెత్తి
 గజాఁడు గవాక్షండు గంధమాదనుఁడు - భుజబలాధ్యుఁడు శరభుండును గవయుఁ
 డీలఁ జలియింప మహేందాద్రిశిఖర - ములు దెచ్చి వైచిరి మున్నీటిలోన
 నవి యెల్ల మునుఁగక యావేళనలుఁడు - తవిలి యంబుధిఁ గట్టఁ దరుచరు లిట్లు
 ప్రకటించి తెచ్చు పర్వతములు దరులు - నొకకేల నంది పయోనిధియందు
 నునుపంగఁ గనుఁగొని యుగ్రకోపమున - గనలుచుఁ బలిమిమైఁ గరువలిసుతుఁడు
 చయ్యన నేడుయోజనముల కొండ - నయ్యెడఁ గొనితేర నది రాముఁ డెఱిగి
 యనయంబు నిరుగేల నంద ననుజ్ఞ - యొనరింప నట్లని యొనరించె నలుఁడు.
 అప్పుడు కపిసేన యార్పులమ్రోత - యుష్పొంగి వారాఁ యుబ్బెడుమ్రోత,
 తరుగిరు లొందొంటిఁ దాఁకుడుమ్రోత - తరుచరు లొందారు ల్లగఁ బిచ్చుమ్రోత,
 కుదిసి భూతంబులు హేషించుమ్రోత - వదలి దిగ్గజములు వాపోవుమ్రోత,
 కడునగ్గలంబుగా గగనంబు ముట్టఁ - నుడుగక పెల్లెన యురవు చింతింప
 బృందారకాసురబృందంబు లెత్తి - మందరగిరి యెత్తి మథియించునాటి
 యమృతాబ్ధిమ్రోతయో యనఁగనామ్రోత - కమలభవాండది క్షటమునునిండె
 నంతట మధ్యాహ్న మైనవానరులు - శాంతిఁ బుచ్చుటకు వృక్షంబులు చేరి
 పలుతెఱంగుల మంచి ఫలములు నమలి - నెలవులఁ జల్లని నీ శ్శొప్పద్రావి 1050
 నీడల నొక్కింత నిలిచి క్రమృతము - వేడుక రెట్టింప వేలంబు మిగుల
 నాకొండ లెత్తితే నరుగుండు కొండ - టీకొండలను వేగ నెత్తి తెం డనుచు
 పెక్కెనతరువులు పెక్కెనగిరులు - పెక్కుమొత్తంబులై పెక్కునఁ దెచ్చి
 యారక నలునకు నొప్పించువారు - వారిధిలోపల వైచెడువారు;
 నట నెదురేగి పెల్లందుకొన్వారు - విఱఁ దెచ్చి చేరువ నిడియెడివారు
 నలుఁ డందుకొనఁగ వానరు లంది యొనఁగ - బలుతరుగిరులు నిబ్బంగి మర్నాఁడు
 ఆసేతు విరువదియాఱుయోజనము - లీసున బందింప నినుఁ డస్తమించె.
 వప్పుడు సుగ్రీవుఁ డాదిగాఁ గవులు - చెప్పి రప్పును లెల్ల శ్రీరాముతోడఁ
 జెప్పి వేలమునకుఁ జెచ్చెర నేగి - యొప్పెడునుఖనిద్ర నుండి యారాత్రి

గడపుటయును రేవకడ వలీముఖులు - వడి నందఱును గూడి వారిధిఁ గట్ట 1060
 నే మేమె తెచ్చెద మెల్లభూజముల - నే మేమె తెచ్చెద మెల్ల కొండలను
 వని పాటి తరువులు నద్రులుఁ దెచ్చి - వనధిలోపలఁ బడవై చెడివారు
 కొందఱు అంతయుఁ గనుఁగొనుచుండువారు - కొందఱు నీడలఁ గూర్చుండువారు
 కొందఱు సేతువు గొలపెట్టువారు - కొందఱు నిర్దలఁ గూర్కెడువారు
 కొందఱు తెలిసిరు గ్రోలెడివారు - నందఱు నీక్రియ నలసు లైయుండ
 నప్పడు రవి చంద్రుడై తను వొసఁగె - నప్పుడెంద్రుడు నించె నమృతంపువాన
 యప్పుడు చల్లఁగా ననిలుండు వీచె - నప్పుడు సౌరభం బానంద మొసఁగె
 దరువరు లంత మత్సాహులై కైల - తరువు లంబుది మహోద్ధతిఁ దెచ్చి వైవ
 నారభనంబున కతిభీతి నొంది - వారిధిలోన జీవంబు లన్నియును
 దెరలుచు నొరలుచు దిరుఁగెఁ బాటుచును - నెఱియుచు నటఁ దల లెత్తి చూచుచును
 ముందటివగిది నమోహబాణంబు - మ్రందింప వచ్చునో మ మ్మెల్ల ననుచు
 దలచి యంతటిలోనఁ దగిలినభీతిఁ - దెలిసి సేతువుగట్టు తెఱఁగు నా నెఱిగి
 మఱి సంతసంబులు మదిలోనఁ గలిగి - వఱులు నిజేచ్ఛల వర్తించుచుండె
 బంధురంబుగఁ గపిపతులు నాఁ డబ్ది - బంధించి రెలమి నేఁబదియోజనములు
 రవి గ్రుంకె నంత మర్కటనాథు లెల్ల - నవిరళలీల సంధ్యలు వార్చి రంతఁ
 బంతంబు మెఱయంగఁ బదియోజనంబు - లింతియ గట్టుట యెల్లి యీజలది"
 నని మాటలాడుచు నరిగి వేలముల - ననుపమలీల నిద్రానంద మొంది
 యుదయావసరమున సుర్వీకుఁ జేరి - ముదమునఁ గపిరాజముఖ్యులు మ్రొక్కి
 వని విన్నవము చేసి పరవసం బొప్పఁ - జని తరువులు మహాకైలంబు లెత్తి
 యనుపమలీలమై నలిశీఘ్రవృత్తిఁ - గొనివచ్చి నలునకుఁ గొమ్మని యొసఁగ 1080

—: శ్రీరాములు ఉడులెభక్తినిజూచి సంతోషించుట :—

నప్పడు శ్రీరాముఁ డాసేతు వెల్లఁ - దప్పక గనుఁగొనుతాత్పర్య మొప్పు
 పవనధీశ్వరుండును వనవరాధిపుఁడు - దనుజనాయకుండును దనుఁజేరి కొల్వ
 సౌమిత్రికరముపై సౌభాగ్యలీల - వామహస్తముఁ జేర్చి వడిఁ గట్ట మీఁద
 పన్నపుదరహాసచంద్రికల్ వొలయ - నన్నరనాయకుం డటఁ జూచువేళ
 దరువరేశ్వరు లెల్లఁ దరువులు గిరులు - బిరుదులై వడిఁ జేర్చి పెకలించి తెచ్చి
 వలుచేతి కొనఁగ నానలుఁ డవి పుచ్చి - తలకొని కట్ట నాతఱి యొక్కయుడుత
 గొబ్బున పేతువు గొనసాగవలయు - నిబ్బలియులకుఁ దో దేనె గావించు
 వనుచు శ్రీరాముని యడుగుఁదామరలు - మనమునఁ జేర్చి యమ్మనుజేకునెదుర
 పచ్చపుభక్తితో నల వార్ది మునిగి - వచ్చి తా నిసుకలో వడిఁ బొరలాడి
 తడయక చనుదెంచి తనమేనియసుక - వడిఁ గట్టపై రాల్చి వనధిలో మునిగి

తేలి గట్టున తేగి తిరుగంగఁ బొరలి - వాలినభక్తితో వచ్చి విడుదై.
 నివ్వినధంబున నుండ నిసకులాధిపుఁడు - దవ్వలఁ బొడఁగాంచి తమ్మునిఁ జూచి
 “పొందుగా లక్షణః పొర్లదే చూడు - ముందఱ నొకతరుమూషకం బెలమి
 నామీద భక్తి యున్నత గతిఁ బూని - తా మేను జలములఁ దడిపి గట్టునకుఁ
 జని వేగ నిసుకపైఁ జల్లాడి తిరుగఁ - జనుదెంచి కొండలనందున రాల్చి
 కర మొప్పుచున్నది కపికులాధీశు - బరుశక్తిఁ దరుగిరు లొగిఁ దెచ్చుచోటఁ
 దా నెంతయని మది దలఁచక ప్రేమఁ - బూని నహాయమై పొదలుచున్నదియు
 కనుగొంటివే” యనఁ “గమలాప్తవంశః - కనుగొంటి భవదంఘ్రికమలయుగ్మమును
 నెవ్వఁడు మదినిల్చి యెసఁగుఁ దృణంబు - నవ్వేల్పు గిరిఁ బోలు ననినఁ గాకున్నెఁ
 కావునభక్తియ కారణం బనఁనుః” - యనవుడు ముదమంది నలినాప్తసుతునిఁ 1100
 గనుఁగొని “మఱి దానిఁ గనుఁగొనువేడ్కఁ - బెనఁగొనుచున్నదిప్రేమ నిచ్చటికిఁ
 దె”చ్చున్నవేగంబె దెచ్చి సుగ్రీవుఁ - డమృహాత్మునిచేతి కంది యిచ్చుటయుఁ
 బలుదెఱంగులఁ జాలఁ బ్రస్తుతిఁ జేసి - కలితదక్షిణకరాగ్రమున దువ్వటయు
 నల యుడుతకు వెన్న నమరెఁ ద్రిరేఖ - చులుకనై చూడ్కుల సుఖకరంబుగను
 నెంతయు సంతోష మినుమడింపంగ - నంత లక్షణుఁడును నబ్ధినాయకుఁడు
 దనుజేశ్వరుండును దరుచరాధిపులు - ననయంబు సంతోష మతిశయింపంగ
 నందందఁ గైకొని యలరుచు నుండఁ - జందనమందారచంపకక్రముక
 వున్నాగనహకారభూరుహ ప్రతతు - లున్నచో విడిపించె నుర్వీకుఁ డంత
 హనుమదంగదనీలహారిరోమకుముద - పనసాదివానరప్రముఖులు గూడి

—: శ్రీ రామాదులు సేతువునుజూచి సంతసించుట :—

కనుఁగొన నాశ్చర్యకర మైనయట్టి - ఘనతరంబైన యాకట్టపై నిలిచి 1110
 “బాపురే! యెంత నేర్పరియొకో! నలుఁడు - రూపింపఁ బెద్దయు రూఢికి నెక్కి
 యరుగు దీర్చినమాడ్కి నలవడఁ దీర్చె - దొరకొని సేతువు దుదిదాక” ననుచుఁ
 దనబాహుబలమునఁ దనవిద్యకలిమి - ఘనమైనసేతువు గట్టె నీనలుఁడు.
 అది శతయోజనం బైన నట్టినిడుపు - పదియోజనంబుల పరపును గలిగి
 వెలసినమలయసువేలాచలముల - నొలసి యెంతయుఁ జూడ నొప్పు వహించి
 మెలఁగి యాడెడు గండుమీల మైరుచులు - వెలిగెడుచుక్కల విధమున నుండ
 నిరుదెస నల్లనై యేపారు నల్లి - కర మొప్పుచున్న యాకాశంబు గాఁగఁ
 గలయంగ దిపించె ఘనసేతు వపుడు - వెలసిన నక్షత్రవీధి చందమునఁ
 దనునట్లుగాంచిన తనపేర్కిఁ జూచి - తనరార మన్నింపఁ దగు నని రామ
 విభుఁ డానముద్రిని వేడుకతోడ - నభయపట్టము గట్టె నన మించి మఱియు 1120
 నప్పుడు దేవత లామింటనుండి - యెప్పురుషముఁ గన్నులారంగఁ జూచి.

“నిక్కంబు నిట్టద నీచ మృదూక్తి - జక్క నేలగు ? దండసాధ్యుండు గాక
 యటు వేడుకొనుటయు నభిఁ గైకొనమి - నిటుసేయ నేరఁడే - యనకులేళ్వరుఁడ ?
 చేకొని యెవ్వఁ డీ సేతువుఁ జూచుఁ - జేకొని యెవ్వఁ డీ సేతువుఁ దలఁచు
 నతనికి విజయంబు నతులకీర్తియును - వితతపుజ్యంబులు వేవేగఁ గలుగు
 నెంతకాలం బేని నీసేతు వుండు - నెంతకాలం బేని నీయద్భి యుండు
 నెంతకాలము రాఘవేళ్వరుకీర్తి - యంతంత కెక్కుచు నానంద మొనఁగు”
 నని మదిలోపల హర్షించుకొనుచుఁ - దనువునఁ బులకలు తఱచుగా నెగఁచుఁ
 బువ్వలవానలు పొరిఁ బొరిఁ గురిసి - రవ్వేళ దేవతూర్యంబులు మ్రోయ
 నప్పుడు రఘరాముఁ డానంద మొంది - యొప్పుసేతువుఁ జూచి యొనర నిట్లనియె.
 “నెలమితో నీసేతు వెల్లకాలంబు - నలుపేర సేతువు నానొప్పుఁ గాత ?”
 అనుటయు రఘరామునానతి నలునిఁ - గనుఁగొని పొగడిరి కపివీరు తెల్ల
 ముదముతో నపుడు సముద్భుండు రాము - సదనంబునకు సై న్యసహితంబుగాఁగఁ
 జొలుపారఁ దోడ్పొని పోయి దివ్యాస్త్ర - ములును దివ్యాంబరములు భూషణములు
 నొకవజ్రకవచంబు నురుభక్తి నిచ్చి - యకలంకచిత్తఁడై యారాముఁ జూచి
 “రామభూపాలక ! రాజపుత్రులకు - నీమునివేషంబు లేల యుద్ధములఁ ?
 జారువస్త్రములు భూషణములు నిపుడు - మీరు ధరింపుఁ డిష్టైయి నుచితంబు”
 అనపుడు దివ్యాంబరభరణంబు - లనుసమగంధమాల్యాదులు దాల్చి
 చారుతేజముల భాస్వరమూర్తు లగుచు - నారవిచంద్రులో యన వెలుంగుచును
 వననిధి యపుడు దీవనలతో ననుప - ననిలజనీలర యంసంబు లెక్కి 1140
 సకలదేవతలును సప్తతిసేయ - సకలలోకంబులు జయపెట్టుచుండ
 సకలతరంగిణీళ్వరు పీడుకొలిపి - సకలేళ్వరుం డనుజన్తుండుఁ దాను
 రమణీయ మైనట్టి రాక్షసలక్ష్మి - సీమంతపీఠిపైఁ జెలఁగెడుమాడ్కి
 మునుకొని లంకాభిముఖుఁడు నై నడిచె - మనమైన సేతుమార్గంబున వేడ్కఁ
 దగ విభీషణుఁడు గదాహస్తుఁ డగుచు - మొగిఁ గపిసేనకు ముందట నడిచెఁ
 దనమంత్రులును దాను దర్పంబు మెఱసి - విసుతవిక్రముఁడు సువేలార్ది నుండె
 మిగుల మొత్తంబులై మిన్నంది యంది - నగచరసేనలు నడువంగఁ జొచ్చె
 వడిఁగొని సేతు క్రేవల వచ్చువారు - విడువక త్రోవల వెన వచ్చువారు
 వేడుకతో వినుపీఠిఁ జన్వారు - నాడ కాడకు గుములై యేగువారు
 దోయధిలోన నీడుచు వచ్చువారుఁ - బాయలుగాఁ గూడ పఱుగిడువారు 1150
 నప్పుడు సేనల యార్చులమ్రోత - యుష్పొంగి వారాః యురుఘోష మడఁచె
 భివియుఁ బాతాళంబు దిక్కులు భువియు - నవిరళగతిచేత నల్లలనాడఁ
 గడునొప్పుసేతువుఁ గడచి యిబ్బంగి - విడివె రాఘవుఁడు సువేలార్దియందుఁ

—: శ్రీరాములు సువేలాద్రి చేరుట :—

దడయక వనచరదళము లేతెంచు - కడుసంభ్రమముఁ జూచి ఘనధనుర్దోష
మడరింప బ్రహ్మాండ మవిసిన ట్లయ్యె - నుడువీధి జుక్కలు నురలె మ్రోయుచును
బెడిదంబుగా భూమి బెగడొంది యడరె - నుడుకారి వై దేహి యుల్లంబు చెలఁగె
ఖండవరకు శిరఃకంపంబుఁ జేసె - దండి రాక్షసు లెల్లఁ దల్లడవడిరి
చారులచే రామజననాథు రాక - యావాణుఁడు విని యఖిలరాక్షసుల
బిలిపించి నవరత్నపీఠంబునందుఁ - గొలుపుండె ననురులు గొలువఁ బెక్కండ్లు
అంత నావృత్తాంత మంతయు నెఱిగి - చింతించి కైకేళి చిడిముడితోడ 1160
వంత గుండుచు మాల్యవంతునిఁ బిలిచి-యెంతయుఁ బొగఁజుచు ననియె నాతనికి
“అలఘువిక్రమశీలుఁ డారామవిభుఁడు - చలమున వానరపై న్యంబుతోడ
విడిసెను వేలాద్రి విను మింక లంక - చెడును దప్పదు బ్రహ్మశివులు గాచినను
బదుఁ డింక మనము నప్పజ్జీకంతునికి - విదితంబుగా సీత విడు మని బుద్ధి
చెప్పివత్తము నీతి శీఘ్రంబ యిపుడు - చెప్పిన మనబుద్ధి చెవియాని వినునె ?
యైనను తలిదండ్లు లై నట్టివారు - తనయుండు ధర్మంబు దప్పి నడిచినను
దగ బుద్ధి నెప్పుట తగవు ధర్మంబు - లగు నంచుఁ జెప్పుదు ననఘాత్తః బుధులు
విను మున్నె నాకు నావిశ్రవసుండు - వినిపించె నంతయు విశదంబుగాఁగ”
ననుచు దేవరహస్య మతనికిఁ జెప్ప - విని మాల్యవంతుండు వెఱగంది కూఁతుఁ
గనుఁగొని “యది యట్ల కా కేలపోవు ?-మనబుద్ధి వినఁ డని మానంగరాదు 1170
అప్తుః సీవును నేను నద్దకాస్యనకు - నిష్టుహామంత్రంబు లిన్నియుఁ దెలియఁ
జెప్పుదు మనము మీస్థితిగతు లెల్ల - నిప్పుడె గదలుద మిది వేళ గాన
వలనొప్పు నావిశ్రవసునియాపలుకు - దలగ బ్రహ్మాదులు దప్పింపలేరు;
చెప్పుము సీవు నేర్చినసీతు లెల్ల - నొప్పుగ” ననవుడు నువిద యాక్షణమె
వసిఁడిపల్లకిమీఁదఁ బరఁగఁ గూర్చుండి - యనముతో నచ్చరయతివలు మోయ
ధవళాంబరంబులు తగునట్లు గట్టి - ధవళచామరములు ధవళమాల్యములు
ధవళగంధంబులు ధవళాక్షతములు - ధవళభూషణములు తలకొని ప్రేమ
నవిరళంబుగఁ దాల్చి యతివై భవమునఁ - దవిలి దివ్యాంగనాతతి వెంట నడువ
సుతభృత్యహితబంధుసోదరుల్ నడువ - వ్రతధర్మగుణచారువ ర్తసుల్ నడువ
శ్రుతిపాఠతంత్రులు సూన్యతోన్నతులు - వ్రతధర్మగుణచారువ ర్తసుల్ నడువఁ 1180
గిన్నరగంధర్వగీర్వాణసిద్ధ - పన్నగాసురయక్షభామలు నడువ
పంకృతి యను మాల్యవంతునివనిత - సంకృతి యనుమాలి నతి కేళిమతియు
మానినియైన సుమాలియింతయును - దానవాంగనలు గొందఱు వెన్నె నడువ
ముగ్గురుతలులు ముందఱ వెనుక - దగ్గరి నడువంగ ధవళచామరం

గరుడగంధర్వాదికాంతలు వీవ - నరుగుచో నాట్యంబు లచ్చరల్ పేయ
 బంధురంబుగ మిత్రభ్రాతః లైనట్టి - బంధుజనంబులు బలిమితో నడువ
 యూపాక్షః డతికాయః దొగి విరూపాక్షః - డేవున ముందట నేచి తో నడువ
 ముదుకకుప్పనములు ముదముతోఁ దొడిగి - ముదిసినరాక్షసముగ్ధలు నడువ
 సందడి జడియంగ సాహో యటంచు - ముందట ఫణిహర ముఖ్యులు నడువ
 గురుతరబహువేదమోషంబుతోడ - సరి లేని యాబ్రహ్మసభతోడఁ గదిలి 1190
 చంద్రదీధికులతో శారదాదేవి - యింద్రమందిరమున కేతెంచుకరణి
 మందారచంద్రికా మల్లికాశ్వేత - కందలహిమతైల కర్పూరహార
 చందనగోక్షీర శరదించురుచుల - నందమై విలసిల్లు నభినవస్ఫురణ
 మందాకినీదేవి మణి దివినుండి - బృందారకులు దాను పృథివి కేతెంచి
 విలసిల్లువిధమున వీక్షింప నొప్పె - గలితనవీనమై కైకేకొలుపు
 వరరత్నమణిగణపలయంబు లెలమి - గర మొప్ప ముత్యాలకంఠహరములు
 వెలువాప్పఁ దనమేన విలసిల్ల నమరి - మెలుపులఁ దగుశుభ్రమేఘమో యనఁగ
 దీపించు దేదీప్యతేజంబు గాగ - నేపారి యంతయు నిభములు నడువఁ
 బ్రజలనీలాంబుదపటలంబుభంగి - నిబిడమై రాక్షసనిచయంబు నడువ
 రథసింధు హేటకరాజినైన్యములు - పృథివి బీటలు వాఱఁ బెల్లుగా నడువ 1200
 వనజోదరునిపుత్రి వాహినుల్ గొలువ - నెనయంగ నజనభ కేతెంచె ననఁగ
 నమృతవారిధి వొంగి యఖిలదిక్కులకు - విమలమై యటు వెల్లివిరిసెనో యనఁగ
 వరిది నక్షత్రంబు లన్నియు వచ్చి - గురిగాఁగ నొకచోటఁ గూడెనో యనఁగ
 నుదధిమత్యము లెల్ల నొక్కటై వచ్చి - పొదిగొని లంకలోఁ బొడమెనో యనఁగ
 దిగ్గని వెన్నల దీవియో యనఁగ - నిగ్గెనగొడుగుల నిచయంబు మెలయ
 విబ్బంగి నప్పు డయ్యంద్రానిభకు - బ్రాభవస్ఫురణమైఁ బరఁగ నేతేర
 విభవశుభాచార వినుతులు చెలఁగ - శుభలీలఁ గైకేకి జూచి రావణుడు
 ముదముతో గద్దియ మొగి డిగ్గి వచ్చి - ముదితకు నందంద మ్రొక్కి కై దండ
 ప్రమదంబుతో నిచ్చి పల్లకి డించి - యమరారిఁ గొనివచ్చి యాస్థానమునకు
 దనభద్రపీఠంబు దరియఁగ నొక్క - కనకాననం బిడి కైకేకి యందుఁ 1220
 గూర్చుండఁ దల్లలఁ గూర్చి సోదరులఁ - గూర్చినభక్తితోఁ గూర్చుండుఁ డనఁగ
 వంతరాంతరముల నందఱు నంత - నంతంతఁ గూర్చుండి రర్హ పీఠముల
 వంత నాకై కేసి యనుమతిఁ జేసి - చింతామణి భద్రసింహాసనమున
 దానవేంద్రుడును దత్ప్రకారమున - నూనినసంతోష మొప్పుఁ గూర్చుండి
 యవలితమతిమంతు నమృత్యవంతు - నుచితాసనంబున నుండంగఁ బనిచి
 యావేళ రావణుం డమరవల్లభుని - భావంబు గైకొని భాసిల్లుచుండె

నలయుఁ ఘోతయు లేని యంబుధికరణి - యల బలం బుడిగె నాయనురేఖకొలుపు
అలోన నమరారి హస్తము త్రొగిచి - తైలాననిభకేళి కైకేళి కనియె.

“జనయత్రి యిబ్బింగి జననులతోడ - నెనయంగ నానభ కెన్నఁడు రావు
చాలంగ నామది సంతోషమయ్యె - నేల విచ్చేసితి ? వెఱిగింపు” మనిన 1220
నప్పుడు కైకసి యమ్మాల్యవంతుఁ - దప్పక కనుఁగొని తగునీతి మెఱసి
ప్రాభవస్ఫురజాఢ్యుఁ బజ్జీకంధరుని - శోభనగుణశీలఁ జూచి యిట్లనియె.

—: కైకేళి రావణునకు హితము సెప్పుట:—

“దెలియంగ మీతండ్రి దివ్యరహస్య - మెలమిఁ జెప్పినవార్త లెఱిగింతు వినుము
సురలు బ్రహ్మాదులు సౌరిదిమై మునులు - దరగనివీతిచే దనుజారిఁజేరి
తమతమయదులఁ దమపాటు లెల్ల - దానవాంతకుతోడఁ దామొప్పుఁ జెప్పి
రావణకుంభకర్ణాదిరాక్షసుల - నేవగ నైనను నేవడఁగించి

కావవే దీనులఁ గరుణచే ననుచు - గమలజాసనుఁ డాదిగా సుర లెల్ల
నభయదానము వేడ నతికృపాంభోధి - యభయంబు లిచ్చె నయ్యమరుల నెల్ల
నినకులంబున జనియించి రాక్షసుల - ననిలోనఁ దునిమెద నవలీల ననుచు
వరమిచ్చి సకలదేవతల వీక్షించి - తరువదలై మీరు ధరణి జన్పించి 1230

యనిలోన నాకుఁ దో డగుఁ డని పలికె-నని చెప్పె మీతండ్రి యారీతి నిప్పు
డమరులు వానరులై పుట్టి రెలమి - నమరకంబక నిన్ను నణఁప శ్రీహరియు
వనజసంభవుఁ డిచ్చువరముఁ బాలించి - యినకులంబునఁ బుట్టె నిందఱుఁ బొగడఁ
జెనటి తాటికఁ జంపెఁ జిన్ననాఁ డేచి - మునియాగరక్షణంబును జేసి కాచె,

పదధూళిచే తాయి పడఁతిఁ గావించె - వదలక జనకభూవరువీటిలోన
నరు దరు డని జనంబునుతిసేయ-హరువిల్లు మోపెట్టి యవలీల విఱచి
జనకభూపతితనూజను బెండ్లియాడి - మొనచిన పరశురాముని భంగపఱచి
తమతండ్రివనువునఁ దపసియై మునుల - కమితసత్త్వంబున నభయంబు లిచ్చె
ఘను విరాధుఁ గబంధుఁ గడువిక్రమమున - దునుమాడి విడువఁడే దోషాచరేంద్ర !
వెఱపు చెప్పుట కాదు వేముభంగులను - వెఱవ కుండితి వేని వేతేల నీదు 1240

చెలియలి ముక్కును జెవులును బట్టి - బలిమిఁ గోసిననాఁడె పగ గెల్వరాదె ?
ఘనఖరదూషణు ఖండించుమాట - విని యూరకుండుట వెఱచుట గాదె ?
మారీచ నొకకోల మడియించునాఁడు - నూరకె యొకవంక నొరిగితి వీవు
రామునిముందఱ రమణిఁ దేలేక - యేమఱుపాటున నెలనాఁగఁ గొంచు
వెనువెన్నఁ జూచుచు వెలవెల నగుచు - నెన లేని భీతిచే నెలమిఁ బాటుచును

వచ్చితి గాక భూవరుల జయించి - వచ్చితివా ? యోడి వచ్చితిగాక !
నచ్చరిత్రను రామచంద్రునిదేవి - ముచ్చిలి తెచ్చుట మొగతనం బగునె

వాలంబునను జుట్టి వారిది ముంచు - వాలిఁ ద్రుంచుట నిన్ను వంచుట కాదె ?
 యిన్ని యెన్నఁగ నేల ? యినకులేశ్వరుఁడు - మున్నీరు నొకకోల మొనకుఁ దేలేదె ?
 నేఁ దోడితే రామ నృపకేఖరునకు ? - నాఁ దోడితివి గాదె ? నాకేళవైరి : 1250
 మాటిమాటికి బేల మనుజు లటంచు - నేటికి నాదెవ వెంతయు నేచి ?
 ఘనతపోమహిమచేఁ గరుణించి నీకు - వనజభవుఁడు మెచ్చి వర మిచ్చువేళ
 నరుల నెన్నక యున్న నాటిత పెల్లఁ - దరమిడి నేఁ డిదే తలకూడె నీకు ;
 గెలు పేది యిఁక సీకు గీర్వాణవైరి - చలమునఁ గుల మెల్ల సమయింతుగాక :
 యేటి కిన్నియు నెంచ నిపు దొక్కకోఁతి - దాటి సముద్రం బుదగ్గుడై పేర్చి
 లంకలోపలఁ జొచ్చి లంక శోధించి - లంకిణిఁ బరిమార్చి లలి శంకలేక
 జానకిఁ బొడఁగాంచి జననాథుసేమ - మూనినభక్తితో నొనరంగఁ జెప్పి
 మరలి పోవుచు నీదు మధువనం బెల్లఁ - బెరికి కావలికాండ్రఁ బెక్కండ్రఁ జంపి
 యక్షకుమారుతో నసురాధిపతుల - నక్షణంబున నెంద తై నను త్రుంచి
 బలిమి నట్లవ యుండి పచరించి మఱియు - బలమరి లంకను భస్మంబుఁ జేసి 1260
 యావిమానములేక యసురేళ : దివికిఁ - బోవఁగా సురవరుల్ పొరిఁ బొరి నగరె ?
 యంత సేసియు మఱి యిటఁ బట్టువడెనె ? - యెంతయు నెమరులే కేర్చి పెల్లార్చి
 నీవును నీవారు నెరిచెడి చూడఁ - బోవఁడె యల వాయుపుత్రుండు తొల్త ?
 గురుసత్వమున నిన్ను గొనిపోయి రామ-ధరణీశు ముందటఁ దటుకునఁ బెట్టి
 తెచ్చితిఁ బొమ్మన్న దేవేంద్రవైరి - యచ్చట నీసత్త్వ మది యేమి సేయు ?
 నటుగాక యీలంక నగలించి పట్టి - తటుకున ధరణీపై దాటించె నేనిఁ :
 జిందరవందరై చెదరి పల్వగల - నందఱు ద్రుంగరె ? యమరు బుష్పింగ
 నతనికి నోడితి వసురాధినాథ : - యతనియేలిక గెల్వ నలవియే నీకు ?
 వనచరు లని కదా వ్రాలుచున్నావు - వనచరులను గెల్వ వళమె ము న్వినుము
 వనచరుడే జేటు వచ్చుఁ బొమ్మనుచు - గొనకొని నందిదాఁ గోపించి నీకుఁ 1270
 బాయ కిచ్చిన కాపఫల మెల్ల నీవ - వాయుపుత్రునిచేత వాలిచేఁ గనవె ?
 పాలాక్షవాసవ బ్రహ్మాదిదివిజు - లీలీల దైత్యాది యిష్టంబు నొంది
 నీలంకయును నిన్ను నిఖిలరాక్షసుల - గూలఁ ద్రోయుటకునై ఘోరరూపముల
 భూలోకమున వచ్చి పుట్టిరి కాక - యీలాగు వనచరు లెందైనఁ గలరె ?
 యలఘుబలుండవై యఖిలలోకములఁ - జలము పెంపున గెల్చి చనుదెంచునపుడు
 కిన్నరగంధర్వ కింపురుషాది - పన్నగగుహ్యక పక్షీంద్రయక్ష
 మురవరమునివర సుదతుల నెల్ల - బిరబిరఁ జెఱలను బెట్టెడువేళఁ
 బరమపతివ్రత ల్వడవడ వణఁకి - పరకాంతనెవమున భస్మమై నీవు
 కులముతో బలముతోఁ గూలిపొమ్మనుచు - నలిగి కాపం బిచ్చి రది తలకూడె ;

వారికి నెక్కు డవ్వాలినందనుడు - వారికి నెక్కు డవ్వాయువుతుండు 1280
 వారువిజరణములో వధియింప లేరె ? - వారికి నెక్కు డవ్వాలితమ్ముడును
 సమరంబునను బలసహితంబు గాగ - సౌమిత్రి వినుఁ బట్టి సమయింప లేఁడె ?
 మఱి యొక్కటియు విను మనుజాశనేంద్ర - యరయంగ నీవింక నెఱుఁగవు గాని,
 రామలక్ష్మణులేల రవిసూనుఁ డేల - కోమలి యాసీత కోపానలంబె
 యరుదుగా బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలు - వరదులై యిచ్చిన వరములతోడ
 హరుఁ దొనంగిన చంద్రహాసంబుతోడ - నరయు మూడరకోటియాయువుతోడఁ
 గైలాస మెత్తిన ఘనశక్తితోడఁ - జలనంబు లేనట్టి సంపదతోడఁ
 దక్కనిభుజబల దర్పంబుతోడ - దిక్కులు గెలిచిన తేజంబుతోడ
 రాక్షసకులముతో రావణ నిన్ను - నీక్షణంబునఁ బట్టి యెరియింప లేరె ?
 ధర్మపతివ్రతఁ దగ దన కీవు - కర్మపాశంబునఁ గైకొని తెచ్చి 1290
 యతిముఠి చెఱవట్టి యాపుణ్యవతిని - మొఱిగిన సంకటమునఁ బుట్టువహ్ని
 నిన్ను నీకులమును నీవారి నెల్ల - నెన్నిభంగులఁ గాల్చి కేల పోనిచ్చు ?
 నసురేశ యిది యెట్టి దనినను వినుము - విడువక నీవు దిగ్విజయంబు చేసి
 యకలంకగతి పూని యమరుల గెల్చి - సకలలోకంబులఁ జరియించు నపుడు
 ప్రథమయుగంబున బ్రహ్మర్షి వరుఁడు - ప్రథితోరుసుజ్ఞానపరమార్థవిదుఁడు
 పరమసాత్త్వికగుణాస్పదకుశధ్వజుని - వరపుత్రి యగు వేదవతియును దలఁపఁ
 బరమపతివ్రత పాపాత్మ : నీమ - వరగర్వ మంతయు వముగాఁ జేసి
 సుతులతో సతులతో సోదరప్రభృతి - హితులతో భృత్యసంహతులతోఁ గూడ
 సమితవిక్రముఁ డైన నతనిచే నిన్ను - సమరంబులోపలఁ జంపింతు ననుచు
 నరిమురిఁ గోపించి యాదర్శ శీల - మరగుచు శపియించె మఱివితే తొల్లి ? 1300
 యాసతి యాసీత యైనశ్రీదేవి - భూసుత యై పుత్రై భువనరక్షకుఁడు
 ఆదినారాయణుం డంబుజోదరుఁడు - వేదవేద్యుఁడు రామవిభుఁ డైనవాఁడు

—: కై కేశి రావణునకు రామునిమహిమ చెప్పట :—

అసురుల మర్దింప నమరులఁగావ - వసుమతి రక్షింప వచ్చె విష్ణుండు
 ఎఱుఁగ నీవును నేను నెంతటివార ? - మెఱుఁగరు బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలు (1)
 పుట్టించుఁ బోషించుఁ బోలియించుఁ బిదప - నెట్లును గాక తా నేకమై యుండు
 వతఁ డందఱికి మేటి యాతనితోడఁ - బ్రతిపోల్చుఁ దలఁచినఁ బాపంబు గాదె ?
 చెదరి లోకములెల్లఁ జెడినపిమ్మటను - వదలక యుండెడువాఁడు వో యతఁడు
 శరణు వేగనా సామజవరుని - గరుణ లీలామఠిఁ గాచె నీమనుఁడు ;
 మధుకైటభాదుల మహి రాక్షసులను - నధికతేజస్సుర్ని నణఁచె నీమనుఁడు
 పొచ్చి సోమకుఁ జంపి శ్రుతు లధితోడఁ - దెచ్చి బ్రహ్మకు నిచ్చి దీపించె నతఁడు 1310

అమృతాబ్ధిదాదచ్చి యమృతంబు వడసి - యమరులకును నిచ్చె నరయ నీమనుడు
 భాసురంబుగ దైత్యుఁ బట్టి శిక్షించి - భూసతి నెత్తిన పుణ్యుఁ డీమనుడు
 కడఁగి, బాలుని గావఁ గంబానఁ బొడమి - తొడరి హిరణ్యాక్షుఁ డునిమె నీమనుడు
 ధరణీ మూఁడడుగులఁ దా నర్థివేడి - పెరిగి యాబలిఁ జెరపెట్టె నీమనుడు
 రాజనంబున భృగురాముడై పుట్టి - రాజులఁ ద్రుంచిన రణదక్షఁ డితఁడు
 తప్పక చెప్పితి దనుజులొకేశః - యిప్పుడు దేవతాహితము చింతించి
 రాముడై జనియించె రవివంశమునను - దామనగుణ మేచి దనుజేశః నీవు
 ఏమి పాపము కాని, యెఱుక చొప్పుడదు - కామాంధునకు ధర్మగతు లేల కలుగు ?
 గొడుకుచే నైనను గూతుచే నైన - నడరి కీర్తియకాని యపకీర్తి గాని
 వచ్చు గోత్రమునకు వడిఁ బెద్దలకును - జెచ్చెఱు నని జను లెప్పెడి దెల్ల 1320
 నరయ నిందలు రెండు ననురేశః చూడ - మఱి యెవ్వరికి వచ్చె మనకుఁ గాకిపుడు ?
 అది యెట్టి దంకేని నంతయు వినుము - మదిఁ గొంత దలఁపక మనకూర్పణఖయు
 ఆయన పరమాత్ముఁ డనక కామించి - పోయి ముక్కును చెప్పి లోకార్యుకొనియెఁ
 బరసతి యన కానపడి పట్టి తెచ్చి - కరకరిఁ గులమెల్లఁ గాల్చెద వీవు,
 ఇంతకంటెను నింద యిఁక నెందుఁ గలదు ? - పంక్తికంధరః యిట్టి పాపంబు లేల ?
 బలసి రక్షారాజ్య ప్రముఖు లందఱును - నెలమి విష్ణునితోడ నెదిరించె కాదె ?
 చక్రంబు ఘాతకు సైరింపలేక - కుక్రశిష్యులు భువిఁ జొచ్చిరి వెఱచి
 శంక లేటికి నీవు జన్మించువెనుక - గుంకిన రాక్షసకుల మెల్ల నెగదె ;
 నని మనంబునఁ గొంత యలరుచుండంగ - దనుజేశః తలఁపులు డలకూడ దయ్యెఁ

—: కైకేశి రావణునికి జలప్రళయము దెల్పుట :—

జేకాని లోకముల్ చెడినపిమ్మటను - యేకమై యుదకంబు లేపారుచుండ 1330
 ముక్కువ నాజులమధ్యంబులోన - నొక్కఁడై తనకుఁదో డెవ్వరు లేక
 బాలుడై యట వటపత్రము మీఁద - లోలతఁ దేలాడు లోకరక్షకుడు
 కమనీయ మగు సృష్టి కార్యంబునందు - విమలచిత్తంబున వెన నున్న నంతఁ
 గమలోదరునినాభికమలంబు పుట్టె - గమలంబులోఁ బుట్టుఁ గమలసంభవుడు
 కమలాసనుడు సృష్టికార్యంబుకొఱకు - నమరనవబ్రహ్మ లనువారిఁబడసె.
 వరపుణ్యు లై నట్టి వారిలోపలను - బరమాత్ముఁ డయ్యె నాపౌలస్త్యవరుఁడు
 గమల్కాప్తనిభునకు ఘనయశోవిధికి - విమలాత్ముడై పుట్టె విశ్రవసుండు
 నరుదార జన్మించి తతనికి నీవు - పరికింప నాలవ బ్రహ్మవు గావె ?
 బ్రహ్మసంతతి యేద ? పరదార లేద ? - ఇమ్మహాపాతక మిటు సేయు పేద ?
 చేకాని లోకము లైజీచెద వీవు - లోకరక్షణగుణలోయరు వారు,
 ధర్మఘాతకుడవై తనరుదు వీవు - నిర్మలధర్మైకనిపుణులు వారు,

మీటి తాపసులను మ్రింగెద వీవు - వారు తాపసులను వడిఁ బ్రోతు రెపుడు,
 చేరి పరశ్రీలఁ జెఱుతువు నీవు - పరదారరక్షకు ల్పరికింప వారు
 వేదజాహ్నుండవై విహరింతు వీవు - వేదార్థసత్కర్త విహితులు వారు
 ధర్మ మెక్కడ నుండుఁ దగిలి దైవంబు - నిర్మలస్థితితోడ నిలుచు నక్కడను,
 ఎక్కడ దైవంబు లింపారుచుండు - నక్కడ విజయంబు లమరుచు నుండు,
 పర మిచ్చి చెఱచిన వనజజాతీడ - సురగకంఠజాతీడ సురగులతోడ
 సురసిద్ధభేదరు ల్గుముఖులై వచ్చి - యరిమరి సీకుఁగా నడ్డంబు నిలిచి
 కాచిన నైనను గాకుత్స్థవంతుఁ - డెచిన నినుఁ జంప కేల పోవెచ్చు?
 నొప్పు దొప్పును చల మొప్పును విడువు - తప్పక చెప్పితి దనుజలోకేశ! 1350
 వాలినవరగర్వవహ్నిలోపలను - నేల కాలెడు వడి యెంతయు నేచి?
 బిడ్డవైరము మాని పరికించి నాడు - బుద్ధి నిర్మలమగు బుద్ధిలోఁ గొనుము
 తల్లిదండ్రులబుద్ధి దల మోచుధర్మ - వల్లభునకుఁ గీడు వచ్చునే తలఁపఁ?
 దల్లి చెప్పినమాట తగ దన కీవు - ప్రల్లవంబుల మాని పరికించి వినుము
 అక్షరుం డమృతుండు నఖిలరూపుండు - పక్షీంద్రవాహుఁడు పరమపాపనుఁడు
 మోక్ష మియ్యఁగఁ జాలు మోహనమూర్తి - రక్షకుం డురుక్తిర్తి రణకర్మకుండు
 అదిసారాయణుం డమరులఁ బ్రోవ - మోదంబుతో మునిముఖ్యులఁ గావ
 భూదేవిభారంబుఁ బుచ్చి పోవైవ - నాదశరథుని కల్లమరి జన్పించె.
 నేరాజు జలధుల నింకింపఁ జాలు - నేరాజు హరువిల్లు నెలమి మోపెట్టి
 తృణలీల విఠిచెను దివిజు లుప్పొంగ - గుణరత్నఘనఖని కోదండగురుఁడు 1360
 మనుకులాధీశుండు మాధవుం డరయ - నినవంతుడేవి యో నిందిరాదేవి
 జగతీతమాజాత జగదేకమాత - నిగమనన్నతపూత నిగమవిఖ్యాత
 యమితగుణోపేత యైన యాసీతఁ - బ్రమదంబుతో నీతి పాటించి బుద్ధి
 సకలభూషణమణిసహితంబు గాఁగ - సకలేభుఁ డగు రామచంద్రుఁ డ్రాఢించి
 యిప్పుడె కొనిపోయి యెలమి రామునకు - నొప్పించి సీప్రాణ మొగిఁ గాచుకొనుము
 తా నొరువరములు దప్పించుఁ గాని - తా నిచ్చువరములు దప్పింపలేడు,
 గురుధర్మ పోషణగుణు విభీషణుని - హరిభక్తితోషణు ననఘపోషణుని
 నమరవిభీషణు సత్యతోషణునిఁ - గ్రమమొప్పుఁ గనుటయుఁ గడు లెస్స నీకు;
 నతిమృదుభాషణు నావిభీషణుని - నతివేగ ప్రార్థించి యతని రావించి
 పరఁగ లంకారాజ్య పట్టంబు గట్టి - శరణు ని మ్రొక్కుమా జననాయకునకు 1370
 శరణు నెఱుపంటి చందంబునందు - గరుణతోఁ గాచు నాకరిఁ గాచురీతి"
 నని పెక్కుభంగుల సద్యాత్మ విద్య - ఘనమతి యైనట్టి కై కేశి తనకు
 విర్మలతరపుణ్య నీతిమార్గంబు - ధర్మతత్పరబుద్ధి దగిలి చెప్పినను

దలల కెల్లను బెద్ద తల యైనయట్టి - తలతోడఁ గూడ నాతల లెల్ల వంచి
 దండప్రజామంబుఁ దగ నాచరించి - నిండినభక్తితో నిలిచి రావణుఁడు
 అసనత్పుతునిచే నట మున్ను విన్న - భాసురం బైనట్టి పరతత్త్వ మెల్లఁ
 దనకు సిద్ధించుటఁ దనలోనఁ దెలిసి - మనమున నెంతయు మగ్నుడై యపుడు
 తలకొన్న పేడ్కతోఁ దల లెల్ల నెత్తి - తలఁపక యప్పుడు తల్లితో ననియె.
 “నెఱుఁగుదు మున్ను నే నెఱిగినయట్టి - మొఱుగులు గలవె యామూఁడులోకములఁ
 దరమిడి యావరతత్త్వంబుతెఱుఁగు - లెఱిగి యెఱుంగవు హృదయంబు చెదరి1380
 తల్లిః నీవెఱిగిన ధర్మశాస్త్రంబు - లెల్ల నిష్ఫలములై యిప్పుడు తోఁచెఁ;
 దల్లిదంధ్రులు పల్కు తప్పు లెన్నైన - సుల్లంబులో నాటి యుండవు గాని
 యామహాత్ముఁడు విష్ణుఁ డైనరామునకు - నీమేనితోఁ బోయి యే మ్రొక్కఁజాల
 హేయపద్మామై యెనఁగు చున్నట్టి - కాయంబు పెంచుట కష్టంబు గాదె ?
 నరులు వానరులు నెన్నఁగ నెంతవారు ? - సురలకన్నను వారు ఖారులే తలఁప ?
 గెలుతు నవశ్యంబు గెలుపులేకున్న - నిల రాముకరముల నీల్గుమఁ గాని,
 హీనమానవునకు నే మ్రొక్కఁజాల - మాను మిమ్మాట ముమ్మాటి కోయవ్వు !
 చాలు నీమధ్దులు చాలు నీమమత - చాలించ వైతేని జనని విచ్చేయు ;
 గొనకొని నీ పిన్న కొడుకుతోఁగూడి - యెనలేనిసంపద నేలు మీలంక ;
 ఈలోకసంపద లిన్ని నీకృపను - నాలోలమతి నేను ననుభవించితిని 1390
 బలిమిని గలిమిని భయ మింతలేక - బలిసి లం కేలితిఁ బదిలక్షలేడు
 లెలమి నాకును నెదు రెవ్వరు లేక - విలసిల్లు ప్రాభవవిభవంబు మెఱసి
 విచ్చేయు నగరికి వేగంబు” యనిన - నచ్చుగా రావణుం డాడుమాటలకుఁ
 గైకేళి మదిలోనఁ గడుచోద్యమంది - యాకొడుకును జూచి యనియెఁ గ్రమ్మఱను.
 “పరతపోనిధి విశ్రవసుఁ డానతిచ్చు - పరతత్త్వి మదియేల పడిపోవు” ననుచు
 పవిత యప్పుడు మాల్యవంతునిఁజూచి - “మన మెంత చెప్పిన మానునే యితఁడు”
 అన విని యిట్లనె నమ్మాల్యవంతుఁ - “దెనయంగ నీవిప్పు డేల చెప్పెదవు ?
 జడునకు నార్యులు చాటువాక్యములు - కడుఁ బ్రీతిఁ జెప్పిన గా దని వినఁడు
 గానఁ గానఁడు వీఁడు కార్యంబు తెఱుగు - మానుము నీవింక మానినిఁ లెమ్ము”
 అనవుడుఁ గైకేళి యట్లకా కనుచుఁ - “నెనయంగఁ జెడుత్రోవ యేటికిఁ దప్పు ; 1400
 నేతెఱంగునఁ బోవ దిది దైవకృత్య - మోతంద్రి మననీతి యుచితమే” యనుచు
 ధాతయుఁ దానును దలకెడువగల - భ్రాతలు దల్లులు బాంధవుల్ గలఁగఁ
 జని యప్పు దానభాసదనంబుఁ బాసి - తననగరికిఁ బోయి ధర్మక్రమంబుఁ
 దనవిత్యకర్తృంబు దప్పక యపుడు - మనమున దెలిసి నమ్మదమున నుండె.
 పట దళగ్రీవుండు పథికదర్పమునఁ - బటుతరనిస్సాఙ్గభాంకృతుల్ చెలఁగఁ

జేయించి రాక్షస సేన వారిించి - యాయోధనోద్యుక్తులై యేపుమీటి
 యున్నమంత్రులఁ జూచి యుగ్రుడై పలికె - గన్నులఁ గోపంబు కడలుకొనంగ
 “శ్రీరాముఁ డిప్పు డీ సేతువుఁ గట్టి - వీరుడై వచ్చి సువేలాద్రి విడిసెఁ.
 బటుగతి నామీదఁ బగవఁడు రాఁగ - నిట నిద్రవోపుట యే నేర్పు మీకు ?
 మీ మ్రేమి చేయుదు మీము మంత్రులనుచు - నమ్మినవీటి నను నంధ్రు గాక : 1410
 కాదు పో మీ రుపేక్షపరులైన - నాదెస కీడొందునా యివ్వినమునఁ
 సామభేదంబులఁ జక్కఁ గాకున్న - రామునితోఁ బేర్చి రణము సేసెదను”
 అని రావణుం డాడ నఖిలరాక్షసులు - దనకిన సిగ్గులఁ దల లెత్తలేక
 యూరకుండిరి ; యూరకుండ నే లనుచు ? - ధీరుడై యావేళ దివిజారియైన
 రావణుతోడ దర్పంబునఁ దనను - చేవదోవఁగ నింద్రజిత్తుండు పలికె.
 “దేవ ! రావణ ! సర్వ దేవసంఘముల - నావిధంబున గెల్పు నంతటి నీకు
 నిల యేలఁగా లేని యీరామలక్ష్మ - ణులచేత నేకీడు నూల్కొను నింక
 వలదు చింతింప నే వ్రాలినవాఁడ - నలపు చలంబు ధైర్యముఁ గలవాఁడ
 నాగపాశంబుల నాకేఱఁ గట్టి - యాగతి నేపనా ? యసురాధినాథ !
 కాలకేయాది రాక్షసవీరవరులఁ - దోలనా ? దానవోద్ధరసంగరముల, 1420
 మనుజులఁ గృశులఁ దామసుల దుర్బలుల - దనుజేశ ! దశరథతనయుల నాకుఁ
 జంపుటపెద్దయే సమరంబులోనఁ ? - జంపెద నీమది సందేహపడకు ;”

—: రావణున కతికాయుడు నీతి సెప్పట :—

మన విని యతికాయుడనువాఁడు పలికె - దనుజేశ్వరునితోడఁ దదౌజ్ఞులు మెచ్చ
 “విను దానవేశ్వర ! విశదనీతిజ్ఞఁ - డనుపెంపుతోడ నీయఖిలంబు నెఱుంగఁ
 బరులసొమ్ముల కానపడక వర్తించు - నరనాథుఁ డిల యెల్లనాఁడును నేలు ;
 నిది నీతి గతి యని యిచ్చఁ జింతింప - తెదు రెందు లేదని యేల చూచెదవు ?
 జనకులోత్తముఁడు నీ కె గ్గేమిచేసె ? - దనుజేశ ! నీకు నాతని దేవి యేల ;
 నీదై నలంకయు నిన్నును జెఱుప - నీదుష్టరాక్షసు లెత్తుకొన్నారు ;
 గావున సీత రామవునకు నెచ్చి - యావిభీషణునకు నట లంక యిచ్చి
 యూనినభక్తితో నూరకయుండి - మానితంబుగ బుద్ధిమంతుండవగుము” 1430
 అని పెక్కుభంగుల నతికాయుఁ డవుడు - తనతోడఁ బలుకంగ దనుజేశ్వరుండు
 శుకసారణులఁ జూచి కూరుడై పలికె - “నొకమానవుం డబ్బి నుఱక బంధించె,
 ఘనుఁ డిట్టివాఁ డెందుఁ గలఁ డదిచిత్ర - మనయంబు రాముఁ డీ యద్ధిని దాఁచె
 ననుచున్నవారు మీ రాసేనఁ జొచ్చి - ఘనమతులై యెల్ల క్రమము వీక్షించి
 రం” డని పనిచిన రయమున వారు - దండి వానరవేషధారులై వచ్చి

—: శుకసారణులు శ్రీరాముని కపిసేనజూచుట :—

వనములయందు వనములయందు - ననుపమలీల మహాద్రిలయందు
 వరసేతువందు నవ్వార్ధికవ్వలను - గురుగుహాంతరములఁ గొమ్మలైనయెడలఁ
 గలయంగ విడిసిన కపిసేనఁ జూచి - తల యూచి వెఱగంది తలఁకి యాచరులు
 మేనులు గడపార మెల్లనఁ జొచ్చి - వానరసేనలో వచ్చుటఁ జూచి
 యెఱిగి విభీషణుం డేచి పట్టించి - యరక వాండ్రను రామునొద్దకుఁ దెచ్చి 1440
 “మనుజేశ! రావణమంత్రులు వీరు - వనచరవేషులై వచ్చినవారు
 శుకసారణులు వీరు సొచ్చి యివ్వీట - సకలంబుఁ గనుఁగొని చనఁగలవారు”
 అనవుడు వారలు నతిభీతినొంది - మునుకొని చేతులు మోడ్చి మ్రొక్కుచును
 “దేవ! రావణుడు వుత్తైచిన చరుల - మీవిభీషణుమాట లిన్నియు నిజము
 ఏచి యారావణుం డెలమి మీసేనఁ - జూచి ర మ్మనవుడుఁ జూడ వచ్చితిమి”
 అనుటయు నవ్వచు ననియె రాఘవుడు - “వినుఁడు రావణమంత్రవిభు లొటఁజేసి
 మిమ్ముఁ జంపుట దగు మిమ్ముఁ జంపఁగాని - మిమ్ముఁ జంపఁగ వచ్చు మే లేమి నాకు :
 నది చెప్పనేల వీ డంతయుఁ జూడుఁ - డది చూడు మీది చూడు మనక మీరిప్పు
 డిట తెఱగొనక వీ డంతయుఁ జూడుఁ - డటఁబోయి వెనఁ జెప్పఁ దారావణునకు ;
 నేలావు నమ్మి నీ విటసీతఁ దెచ్చి - తాలావుఁ జూపర మ్మనుఁ దాజిలోన 1450
 నెల్లి యీలంకయు నెల్ల రాక్షసులఁ - ద్రుక్కెడి నిన్నును దునుమాడు ననుడు
 చనుఁ” డని రావణువారులఁబనిచె - జననాథుఁ డారామచంద్రుండు ప్రీతి
 వారు విభీషణువలన నవ్వీట - వారక సకలంబు వడిఁ జూచిపోయి
 రావణుఁ గాంచి యారావణుతోడ - “దేవ! నీపంచిన తెఱఁగునఁ బోయి
 కపిసేన యంతయుఁ గనుఁగొనుచుండ - నెవమాత్రమున మమ్ము సీతమ్ముఁ దెఱిగి
 పట్టించి కట్టించి భానుకులేకు - కట్టెదిరికిఁ దెచ్చెఁ గలుషంబుతోడఁ
 జంపింపఁ దలఁచిన సదయుండు గాన - జంపింపఁడయ్యె నిక్షైకవల్లభుఁడు
 నీలంకయును నిన్ను నిఖిలరాక్షసుల - నాలంబులోపల నడఁగించుటకును
 రామభూపాలుఁర్యముఁ జెప్ప నేల - సౌమిత్రి యొక్కఁడే చాలు లంకేంద్ర !
 సురవైరి సేతువుఁ జూచితి మెందు - నెరసి వానరసేన నిండి యున్నయది 1460
 అది శతయోజనం బైనట్టి నిడుపు - పదియోజనంబుల పరపును గలిగి
 కపిసేన నెంతయు గణుతింపరాదు - కవు లాడకాడకు ఘనగిరులందు
 విడిసినసేనయు విడియు సేనయును - విడివలపట్లకు వెదకు సేనయును
 నుదధికి నవ్వల నుంచు సేనయును - వరలక మఱియును వచ్చు సేనయును
 నై యుండుటకు మాకు నాత్మలో వెఱఁగు - పాయనివెఱపును బ్రభవించె దేవ!
 యొక్కొక్కచోటన యున్న యాసేన - లెక్కించి బ్రహ్మయు లభియింపలేడు

కాన నారామునిఁ గని సీత నిచ్చి - దానవనాథః మోదంబుననుండు”
 మనవుడు రావణుం డామాట లెల్ల - విన నింపుగాక గ్రొవ్విసరోష మెత్తి
 “దేవగంధర్వు లెత్తిన నైన సీత - నేవిడుతునె యేల యీపందతనము ?
 మిమ్ముఁ గోతులువట్టి మెదిచిన మీరు - బిమ్మర వోవుచుఁ బటతెంచినారు 1470
 వలన దోడకుఁడు దుర్వాదరై మిమ్ము - చలఁచి కోఁతులు రారు దాడిమై వెనుక”
 నని ధీరుడై పల్కి యారావణుండు - చని తనతో కుకసారణు ల్నుడువ
 మిక్కిలిపొడ వైన మేడపై నెక్కి - యక్కపిబలముల నంతయుఁ జూచి
 యచ్చెరువంది తా ననియె వారలకు - “నీవందముననున్న యీసేనలోన
 నెవ్వఁడు ముంగల నేపారి నడుచు ? - నెవ్వఁ డెవ్వఁడు వెన్న నేమఱుకుండు ?
 నెవ్వఁడు శూరుఁ ? డిం దెవ్వఁడు వలఁతి ? - యెవ్వనిమాట లయ్యినసూతి సేయు ?
 నెవ్వనితో రాముఁ డిష్టంబు పలుకు ? - నెవ్వనిచే సేన యేపారియుండు ?
 నెవ్వరు రేవగ లీసేనఁగాతు ? - రెవ్వరు సామంతు లీసేనలోన ?
 నెవ్వఁడు సుగ్రీవుఁ ? డెవ్వఁడు రాము - డెవ్వఁడు ? లక్ష్మణుం ? డేహపువాఁడు ?
 చూపుఁ డేర్పడ మీరు చూచితి రేని - కోపింప నేవారి గుణములు విన్న” 1480
 ననవుడు సారణుఁ డారావణునకు - వినుపింపఁ దొణఁగెఁ బ్రవీణత మెఱసి
 “దేవ పులిందానదీ తీరవర్తి - పావకసుతుఁ డైన ప్రబలుఁ డీధాత్రి,
 పేఁడె యీలంకెల్ల వెనఁ బెల్లగిల్ల - బోడిమి నార్పులు బొబ్బలు చెలఁగఁ

—: రావణునకు శుకసారణులు కపిపుంగవులఁ డెలుపుట :—

గురుతరకపినాయకులు లక్షగొలువ - దరుచరసేనముందఱ నున్నవాఁడు ;
 అలఘుసత్పుఁడు నీలుఁ డనువాఁడు దేవ-జలజాన్తనుతునకు పైన్యపాలకుఁడు ;
 పీకతో దిక్కులు వెనఁ బెల్లగిల్ల - దోఁకఁ దాటించుచు దుర్దమవృత్తి
 వెఱగందఁ జేయుచు వేయువద్దములు - మఱి నూఱుసంఖ్యలు మర్కటోత్తములు
 బలవంతు లగువారు బలసి తన్మోలవ - గొలు వున్నవాఁ దొక్కకొండయుఁ బోలె
 వాలినందనుఁ డల్లవాఁడె యంగదుఁడు - వాలికంటెను బలవంతుఁడు వీఁడు
 అడరంగ నాచందనాద్రివల్లభుఁడు - కడుఁబ్రసిద్ధుఁడు విశ్వకర్మనందనుఁడు 1490
 విను స్థవంగంబులు వేయుఁ గోలులును - నెనుబదిలక్షలు నేపారి కొలువ
 మన మైనసేతువుఁ గడఁకతోఁ గట్టి - వనచరసేన నవ్వలికి దాఁటించి
 వ్రాలిననలుఁడు పో వాఁడు దైత్యేంద్ర - వాలినందనున కవ్వలనున్నవాఁడు
 తరుచరయూథముల్ తనుఁ బెక్కు గొలువ - సురలోకకంటక సుతరుఁ డన్వాఁడు
 తనసేనతోఁగూడ తా నొక్కరుండు - మనలంక సాధింప మండుచున్నాఁడు
 రజనీచరాధీశ : రమణీయకాంతి - రజతాద్రిఁ బోలుచు రవిపుత్రునెదుర
 అలముల నన్నింటిఁ బరిపాటిఁ దీర్చు - వలఁతి యాశ్వేతుఁ డన్వానరుఁ జూడు

గురుబలాధ్యులు వేయుకోటులు గొలువ - వఱలు నాతఁడు వేగవంతుఁ డన్వాఁడు
 చూడుము మనదిక్కుఁ జూచుచున్నాఁడు - చూడుము లంకేంద్ర సుగ్రీవసఖుని
 దగ వింధ్య కైలసుదిర్ఘనముఖ్య - నగముల కెల్లను నాథుండు వాఁడు 1500
 కొమరారు సింగపుఁగొదమయుఁ బోలే - నమరినవాఁడు లంకాధీశః వినుము
 గాంభీర్యవారిధి కపిలవర్షుండు - రంభుండు ఘనకేసరంబులవాఁడు
 బలువిడి నూటముప్పదిలక్ష లెలమి - గొలువ నున్నాఁ డిదిగో చూడుఁ దేవః
 కుముదుఁ డన్వాఁడు సఁకోచనాచలము - నమరంగఁ బాలించు నమరారి యతఁడు
 పదికోట్లయగదరపతు లోలిఁ గొలువ - మదమున మలయు నామర్కటఁ జూడు
 రమ్యకైలమునకు రాజైనవాఁడు - రమ్యోరు విశ్రుతోరస్థులం డతఁడు
 నలువదిలక్షలు నాలుగుపేలు - గొలువంగ లంకపైఁ గోపంబుమీఱఁ
 గుదియక యిరుఁగెలంకులఁ జూచువాఁడు - త్రిదశాః యదె చూచితేః శరభుండు
 బలసి తన్నెప్పు డేఁబదికోట్లకపులు - గొలువ నున్నాఁ డదే గురుసత్త్వదనుఁడు
 పారియాతాచలపతి ఘోరసమర - ధీరుండు పనఁచుండు దేవేంద్రవైరిః 1510
 లలి నొప్పుడెబ్బది లక్షలకపులు - గొలువ నున్నాఁ డదెఁ గురుబలోన్మతుఁడుః
 సింధురగతిఁ జాయ చె న్నగ్గలించి - యందమోక్రోధనుం డనువాఁడు దేవః
 యేనె చాలుదు లంక నిలఁ గూలఁద్రోయఁ - గా నని పూని యిక్కడఁ జూచువాఁడు
 బలవంతు లగు కపు ల్బలసి త న్నెపుడు - లలినొప్పు డెబ్బదిలక్షలు గొలువ
 గవయుఁ డున్నాఁ డదే కనుఁగొనుదేవ - వివిధప్రతాపసంపుతుఁ డైనవాఁడు
 కామరూపులు వీరు ఘనఘోరసత్త్వ, లీమెయి ననిలోన నెక్కుడో వారు
 తలపోయఁగా దేవః దైత్యులకైనఁ - గలఁగనివారు ముంగలివారు వీరు
 నడుమ నెప్పుడును సేనాసమేతముగ - నడతెంచువారి దానవనాథః వినుము
 ఉరుభుజు ల్వీవిధవర్షోజ్జ్వలు లద్రి - చరులు నానాసహస్రంబులు గొలువ
 సీతోడ నెక్కటి నెఱిఁ బోరఁ దివురు - నాతండు హరుఁడను నగచరోత్తముఁడు
 నలు పెంతయును మీఱ నానావిధముల - నెలుఁగులసంఖ్యలు నేపారి కొలువ
 నతినిలమేఘమధ్యస్థఁ డై పొలుచు - శతమఖఁ బోలి యుజ్జ్వలుఁ డైనవాఁడు
 వర్షదాతీరంబునను ఋక్షనగముఁ - బేర్కొనోనేరెడు పృథుభూహుబలుఁడు
 వాఁడె ధూమ్రుఁడు జాంబవంతుతమ్ముండు - వాఁడిమిఁ దినుచుట్టివాఁడు తిన్నొలువ
 వీలకైలంబుల నెలవెల్లదార - యై లీల నొప్పిన యాకృతు ల్లిగి
 యుల్లసిల్లుదు సున్నయొకకోటిసంఖ్య - భల్లూకములు గొల్వ బలసియున్నాఁడు
 తొల్లి దేవాసురోద్ధరయ్యుద్ధతేః - నెల్లఁచరంబుల నింద్రుచేఁ బడసి
 వ్రాలినయాజాంబవంతుఁడు వాఁడె - దూలఁ డెన్నఁడు రణధూమరోచనుఁడు
 ఉక్కులుం డిదె వీనియుభయపార్శ్వముల - నొక్కొక్క యోజనం బొడలిలోఁ బొడవు

గలపద్మ సంఖ్యల కపిసేనగౌలవ - సలలితుం డగువాడు సన్నాథుఁ డతఁడు 1530
 నాకారిబిరుదు వానరపితామహుఁడు - నాకేళతోఁ బోరి యని గెల్చినాఁడు
 దహనునివలన గంధర్వకన్యకకు - మహానీయమైన జన్మంబు దా నొంది
 పరపైన యాద్రోణవర్షతంబేలు - దిరముగా జాంబూనదీతీరవర్తి
 వేయుకోటులు కవు లేవ్విడ్క - దన్గౌలవ - నీయగచరుఁ జూడు మేచినవాడు
 నీలునితమ్ముఁడు నిర్జరవైరి - చాలువాఁ డింద్రసుజాలుఁ డన్వాడు
 కుపితమర్కటు లాఱుకోటులు గౌలవ - గపివీరుఁ డాతఁడుగ్రహనుఁ డన్వాడు
 కరము సంప్రీతి గంగాతీరమునను - జరియించువాడు శాశ్వతబాహుబుఁ డు
 చిరతరలీలమై శిశిరాద్రి వేడ్క - నిరవౌంద నెప్పుడు నేలెడువాడు
 పదికోట్లనగచరు ల్పాలసి త న్గౌలవ - నదె చూడు మాగజుం డనువాడు దేవ :
 కోటికోటుల వేయు కొమరుగాజముని - పాటిగోలాంగూల బలములు గౌలవ 1540
 నదెగవాక్షుండను నతఁ డాలమునకు - ద్రివశారి యోడులు దీటుచున్నాడు
 ధవళవర్ణాంగు లుద్దండవిక్రములు - రవిసన్నిభులు రణరంగభీషణులు
 వివిధరూపంబుల విఖ్యాతులైన - ప్లవగసౌమజములు బలిసి తన్గౌలవ
 నున్నకేసరిఁ జూడు మొప్పారుకాంచ - నోన్నతశిఖరికి నొడచుండువాడు
 బహువర్ణులై పటుబాషణధ్వనులు - మహి గదలఁగ దంతమండలి వెలుఁగ
 సింగంపుఁగొదమల చె న్నగ్గలించి - పింగళాక్షంబులఁ బెద్దయు మెఱసి
 వేయుకోటులకపు లేవ్విడ్కతోఁ గౌలవ - జాయక రాము కృపారసంబంది
 తనప్రాణములు రామధుణేశ్వరునకు - ననయంబు నీఁగోరు నతులవిక్రముఁడు
 అమరారి వాఁడె యత్యాయతబలుఁడు - సమరకర్కశుఁడై న శతబలిఁజూడు
 వీఁడె నుషేణుండు వేకోట్లకపులు - వాఁడిమిఁ దన్నుఁ గొల్వఁగ నున్నవాడు 1550
 పదికోట్లయగచరపతు లోలిగౌలవ - నొదవునాతనిఁ జూడు ముల్కాముఖుండు
 ఇరుఁ జూడుమా వీఁడె ఋషభుఁ డన్వాడు - భటముఖ్యు లతనికిఁ బదికోటు లధిప
 వనచరశతకోటి వలనొప్పలుగొవ - దనరునాతనిఁ జూడు దానవాధీశ :
 కనకాద్రిదైర్యుఁ డఖండవిక్రముఁడు - ఘనభుజస్కంధుఁడు గంధమాదనుఁడు
 మొనకు వేకోట్లగా ముయ్యేడుమొనలు - తనరఁ గల్గినవాడు పథిముఖుఁ డతఁడు
 విను మిరువదియొక్కి వేయుశంఖంబు - లును మఱిరెండు వేల్పూలు బృందములు
 గల యల్ల మొన దివాకరసూనుమూల - బల మావలీముఖప్రముఖులఁ జూపు
 మొలయఁ గిష్కింధలో నుండెడు వారు - లలి దేవగంధర్వులకుఁ బుష్పినారు
 కామరూపముల సంగరకౌతుకముల - భీమవిక్రమములఁ బెంపారువారు
 అనికి సన్నద్ధులై యార్చుచున్నారు - కనుఁగొను వారి రాక్షసలోకనాథ 1560
 అమృతంబు బ్రహ్మదే నమరంగఁ బడసి - రమరులకంటెను నధికులు వీరు

వినుతింప మైందిద్వివిదులనువారు - విను దేవ ! యేకాంగవీరులు వీరు
 పదికోట్లప్రవగులు బలసి కొల్వంగ - సుదధితీరంబున నున్నారు దేవ !
 వీరులు సుముఖుండు విముఖుండు ననగ - ఘోరవిక్రములఁ గన్నానుము లంకేశ !
 మృత్యువుకొడుకులు మిగిలినచేవ - మృత్యువుకంటెను మీఱినవారు
 మిగిలినతెగువతో మితి మేర లేని - యగచరుల్ తను భృత్యులై కొలువంగ
 మన్నవాఁ డదె చూడు ముదధి లంఘించి - నిన్ను నీబలమును నీవారిఁ గొనక
 చనుదెంచి వనములో జానకిఁ గాంచి - వన మెల్లఁ బెరికి నీవరసుతుఁ జంపి
 లంక భస్మముఁ జేసి లంకిజే నొంచి - జంతెతోఁ గ్రువ్వరఁ జన్నవాఁ డతఁడు
 ఆయానునుండు హనుమంతుఁ డగుట - నీవును నెఱుఁగుదు నిర్జరాతి 1570
 విను చిత్ర మొక్కటి వీఁడు బాల్యమున - నినమండలం బుదయింపంగఁ జూచి
 పెరిగినయాకటి పెల్లన దాని - బరికించి ఫలబుద్ధిఁ బట్టంగఁ దివిరి
 వేగంబుతో మూఁడు వేలయోజనము - లాగగనంబున కవుడు బిట్టెగని
 యంతటనుండి పూర్వాద్రిపైఁ బడియె - నెంతయు రయమున నీవానరుండు
 హనువు భగ్నంబయ్యె నంతనుండియును - హనుమంతుఁ డనునామ మయ్యె నీతనికి
 వీర లందఱును బృథ్వీధరం బెల్ల - వార యొక్కింత వడిగెల్పువారు
 ఇట్టికపిందులనేకులు దేవ - యెట్టిని సంఖ్యగా నెన్నంగ వచ్చు"
 నని సారణుఁడు పల్క - నసురేంద్రుతోడ - సునిశితమతియైన శకుఁ డధ్విఁ బలికెఁ

—: శుకుఁడు శ్రీరాములతేజోవిశేషములఁ దెల్పుట :—

“వారల కెల్ల జీవన మైనయట్టి - యారాముఁ జెప్పెద నసురేశ ! వినుము
 నయరీతి హరినీల రత్నప్రభాతి - మెయిదాయనెంతయు మెఱసినవాఁడు 1580
 కమలంబులను బోలు కన్నుల వాఁడు - విమలనీతిస్థితి వెలసినవాఁడు
 అజానుబాహుండు నఖిరేశ్వరుండు - రాజతేజోనిధి రఘుకులోత్తముఁడు
 సత్యంబులోపల సార మోవాఁడు - నిత్యధర్మంబున నెగడినవాఁడు
 శస్త్రాస్త్రవిద్యావిశారదుం డఖిల - శాస్త్రజ్ఞుఁడురు కీర్తి సంపదవాఁడు
 తపసునినై నను దమతాతయనక - తపియింపఁజేయు ప్రతాపంబువాఁడు
 చక్కాడునభ మైన శరజాలములను - వ్రక్కలుగాఁ జేయు వసుమతినైన
 నలిగిన నాతని యలుక వైరులకుఁ-దలఁపంగ మృత్యువు దశకంఠ ! వినుము
 తెగువ నీ వాసీతఁ దెచ్చితి గాన - జగతీకుఁ డిబ్బంగిఁ జనుదెంచె ననికి
 వరశరణాగత వజ్రవంజరుఁడు - బిరుదుల కెల్లను బిరుదైనవాఁడు
 శరణన్నఁ గాచు నేచందంబునందు - దొరకొన్న యలుకకుఁ దుది లేనివాఁడు 1590
 మిక్కిలి యైన నీమీడికోపమున - నక్కన్నులం దెట్టి యమరిన వాఁడు
 మూఁడులోకముల నిష్టుల నేలువాఁడు - వాడె బో రాముండు వనజాస్తకులఁడు

వారక శుద్ధసువర్ణవర్ణాంగుఁ - డారామువలపట నట నున్నవాఁడు
 చలమున నీరేడుజగముల నైన - నలుకతో నిర్మించు నతిశక్తివాఁడు
 ఆరామునకుఁ బ్రాణ మైనట్టివాఁడు - ఆరాముతమ్ముఁ డుదగ్రవిక్రముఁడు
 బావింప మష్టేర్చి పట్టినవాఁడు - దేవ ! యాలక్ష్మణదేవునిఁ జూడు
 మలుకమై నిన్ను సుగ్రజిలోఁ గలఁచి - చల మొప్పు లంక నిశృంక నేబటకుఁ
 బట్టంబు రామభూషాలునిచేతఁ - గట్టించికొని ప్రీతిఁ గ్రాలుచున్నాఁడు
 ఆవిభీషణుఁ జూడు మనురాధినాథ - భూవరువెనుక నేపున నున్నవాఁడు
 ఆరాముతమ్ముని యావిభీషణుని - చేరువ నవ్వలఁ జేరియున్నాఁడు 1600
 మహాసీయతరధర్త మార్గంబువాఁడు - మహితసీతిస్థితి మరిగినవాఁడు
 మానఘనాథీన మతి నొప్పువాఁడు - పూని కిష్కింధ నెప్పుడు నేబువాఁడు
 చిరకపివాక్యాభిషేచనహేతు - కరహేమమాలికాకలితవక్షండు
 గురుభుజం డంతక మొరవిక్రముఁడు - సురవైరి ! చూచితే సుగ్రీవుఁ డతఁడు
 వీనికిఁ గలసేన వివరింతు వినుము - దానవనాథ ! చిత్తంబున నిలిపి
 సంఖ్య చేకోటలై చను నూలువేల - సంఖ్యలు మఱి మహాసంఖ్య నాఁబరఁగు
 నవి లక్ష గూడిన నగు బృంద సంఖ్య - యవి లక్షగూడిన నగుఁ బద్మసంఖ్య
 యవి లక్షగూడి మహాపద్మ మయ్యె - నవి లక్షగూడిన నగు ఖర్వగణన
 యవి లక్షగూడిన నగు మహాఖర్వ - మవి లక్ష గూడిన నగు సముద్రంబు
 అవి లక్షగూడ మహాసముద్రంబు - నవిలక్షతో మహాదాఖ్యమై పరఁగు 1610
 నవి కోటి పో వాలియనుజునిబలము - వివరించి చూడుము విశదంబు గాఁగ
 నిది తుద మొద లని యెన్నంగ దీని - చదురుతనంబున సంఖ్య దేరారు
 కావున రాముతోఁ గదిసి పోరాడ - రావణ ! రాదు దుర్వారమాబలము”
 అని శుకుం డెఱిగింప నారావణుండు - ఘనమైనకపిసేనఁ గలయంగఁ జూచి
 తనలోన బడబాగ్ని దరికొనుచుండ - దనరారు వార్ధివందంబున నపుడు
 వెఱచియుఁ దనలోని వెఱ పడఁగించి - వెఱవనిగతిఁ గోపవివకుండై పలికె
 “మంత్రి యేలికచిత్తమార్గంబు దప్పి - మంత్రంబుఁ జెప్పునే మన సెల్ల విలుగ ?
 నేతెఱుం గెఱుంగక యెదిరి నాయెదుర - నీతెఱుంగునఁ బల్కె టిది మీకుఁ దగునె ?”
 యనవుడుఁ దలలెత్త కచ్చోటు వాసి - చని రప్పు డా శుకసారణు లంతఁ
 జనిన పిమ్మట నాప్తనచివులు దాను - దనుజాధినాథుఁ డెంతయును జింతించి 1620
 వారి వీడ్కొల్పి దుర్వారుండై వైర - మార విద్యుజ్జిహ్వాఁ డనువానిఁ బిలిచి
 “రామునిధనువు శిరంబును బోలె - నీమాయ నతివేగ నిర్మింపు” మనిన
 నతఁ డది నిర్మించి యర్థిఁ దెచ్చుటయు - నతనికి మెచ్చు ప్రయంబున నొసఁగి
 సురుచిరంబైన యశోకవనమున - కరిగి యాదళకంతుఁ డవనిజఁ గనియెఁ

తెల్లగునీవగఁ బెట్ట నేమిటికిఁ - దల్లి నన్నన వసుంధరదూరుకరణీ
 దల వంచుకొని విన్నదనమునఁ దూలి - సొలవక ధాత్రిఁ జూచుచు నున్నదాని
 నొడలఁ జిత్తములఁ బెం పొదవు దావాగ్ని - యుడికిపొంగుచు వెలి కురుకుచునున్న
 రాక్షసుపై రోషరసధార లనఁగ - నక్షీణబాష్పదారావళి దాని
 పుత్రి యీదురవస్థఁ బొందితే యనుచు - ధాత్రి దానును బరితాపంబు నొంది
 యాలింగనము సేసినట్టిచందమున - ధూలి గప్పినమేనితో నున్నదాని 1630
 రావణః నిన్ను నీరాక్షసకోటి - నేవిధంబునఁ ద్రుంప కేనేల పోదుఁ
 నవి వానిక్రూరధర్మాదిదైవంబు - గొనకొన్నకైవడిఁ గూర్చున్నదాని
 నమరారులను నీరసావనీజములఁ - దమకించి తా విటతాటంబుసేయు
 నని దరికొను విలయానిలుపగిదిఁ - దనరు నిట్టూర్పులఁ దలు చైనదానిఁ

—: నీతకు శాంబరీమాయచేగల్పితంబైన శ్రీరాములశిరోధనువులనుజూపి
 వెఱపించుట :—

గవి చెడఁ దలఁచిన కష్టదానవుఁడు - తనదిక్కుఁ జూడని ధరణిజ కనియె.
 “వెరవు చాలని యవివేకి దానవుల - ఖరదూషణాదుల ఖండించె ననుచు
 జనకనందనః రాము శౌర్యంబు నమ్మి - నను గణుతింప వెన్నఁడుఁ జిత్తమునను
 వనమునఁ గవులతో నంబుధి దాఁటి - యనముఁదై యాసువేల్పార్చిపై నుండి
 యలసి నిద్రింపంగ నగచరసేన - నలమి యీరాత్రి ప్రహస్తుఁ డన్వాడు
 నాకూర్చుబంటు చూర్జంబుగాఁ జేసి - కాకుత్స్థసురుకార్తృకంబును దలయు 1640
 గొని వచ్చె రాముని కూర్చి తమ్ముఁడును - వనదరాధిపుఁడును వగచుచునుండఁ
 దప్పించుకొని పాతఁ దావిభీషణుఁడు - చుప్పనాతిని ముక్కు సురియచే గోయు
 నాపావమునఁ బాతె నపుడు నీమఱుది - వాపోవుచును జాంబవంతుఁడు పఱచె
 సూరక యంగదుం డూడంగఁ బాతె - దారితప్పునఁ బోయెఁ దారుండు భీతి
 నీలుండు శరభుండు నిలిచి పోరాడి - వ్రాలిరి మేనులు వ్రయ్యలై జగతిఁ
 బోక నిల్చి సమీరపుత్రుండు వడియె - మోకాళ్లు విటిగి రాముని బాయలేక
 నెత్తులు గ్రక్కుచు నేగె సుషేణుఁ - డుత్తలంబున ధూమ్రుఁ డుదధిలోఁ బడియె
 తెయ్యెత్తి మ్రొక్కఁ గూల్చిరి దధిమఱుని - మాయచే గేసరి మయి దావిపోయె
 కుముదుండు తలఁ దెగఁగొట్టినఁ బడియె - నమనె మైందుఁడు వీగివనియెను నలుఁడు
 పనసుఁ దెఱింగి దబ్బర వచ్చెననుచుఁ - బననచెట్టును బోలి బ్రమసి తావిలిచె 1650
 నాలంబులోపల నఖిలవీరులును - గూలుటయును జూచి కూడినభీతి
 జివ్వఁజాలించి వచ్చినకవు లెల్ల - వవ్వంగఁ బరుగెత్తె నలినాప్తసుతుఁడు
 సేతువుఁ జూడ వచ్చినకవు లెల్ల - భీతిచే నిల్లాండ్ర బిడ్డలఁ దలఁచి
 ముగివె కార్యంబని మొదలిఁపెంకులకుఁ - దగఁ గొట్టఁ బాఱిరి దైత్యులు దరుమ

గానం గజాన్య రాఘవునాన విడిచి - నానారులకు నెల్ల నాథపై యుండు
 నాయంబ దాసీజనము లైదువేలు - పాయక మణిమయాభరణము ల్లాల్చి
 యచ్చరు అన్నవా రతివః సీసేవ - కిచ్చెద సీమన సిమ్ము నాకిపుడు,
 విరిదోఁటరోఁ గల్పవృక్షంబు లైదు - తరుణిః సీముడిపువ్వు దండల కిత్తు
 నమరభూధరరోహణాచలమణులు - రమణిః సీకిత్తు నకారతులఁ దేలింపు
 నామీఁదఁ గామధేన్వాదిధేనువుల-భామినిః సీయింటి పాడి కే నిత్తుఁ 1660
 గొమ్ము ముప్పదిరెండుకోట్లచేరువలు - నెమ్మి నందొక్కొక్కనికి వేయివేయి
 (?) దానవబలవద్ద మాస్తంబునాకు - దీన బోఁ గెలిచితి దేవతాధిపుల
 నాబలం బెల్ల నీయడుగులు గొలిచి-యోబాలః యిటమీఁద నుష్పాంగఁ గూర్తు”
 ననుచు విద్యుజ్జిహ్వాఁ డనువానిఁ బిలిచి - వనజాక్షి ముందట వైవఁ బంచుటయు
 “దనుమధ్యః యిదే రాముతలయును విల్లు” - నని యటువైచి వాఁ డరిగె నవ్వుచును
 దలకొని రామభూధవుఁ డిప్పు డనుర - తల లెల్ల ద్రుంచ నుద్ధతి రణస్థలిని
 దలఁకకు సీపతి తలయు నింపారు - నిలధర్మగుణముతోఁ నిక ననుమాడ్కిఁ
 దరలాక్షి యాతల తప్పక చూచి - కర మొప్పురాని కన్నులు మోము
 దలకట్టుమోళి రత్నప్రభావళియుఁ - బలువరుసయుఁ గర్ణభాతియు మోవి
 తలపోసి రాముని తలయకాఁ దలఁచి-బలుమూర్ఖుఁ బాల్పడి వడియె నాధరణి 1670
 యిది బొంకు సీపతి కేమియుఁ గాదు - సుదతి సీ కీమాయ చూడఁగా డనుచుఁ
 దనయురిస్థలికి నత్తన్వంగిఁ దివిచి - కొనియెనో కాక యీకుంభిని యనఁగఁ
 బడి యంతఁ దనలోనఁ బడఁతుక దెలిసి - యడరెడుకోకాగ్ని నలయుచుఁ బలికెఁ,
 “గటకటా కైకేయి కలహంబుఁ బన్ని - యిటు క్రుంగఁజేసితి యిక్ష్వాకుకులముః
 సీరాఘవేశ్వరుం డెగ్గేమి సేసెః - సూరక యడవుల నుండంగఁ బనుప
 వనధి బంధించితి వచ్చి సీవింకఁ - గొనిపోయె దనియెడి కోర్కిఁ దీపింపఁ
 బెద్ద నమ్మితిఁగదా పృథ్వీశః నిన్ను - నిద్దెన నాదైవ మిటు సేయు పెఱుంగఁ
 నాకును సీకుఁ బ్రాణం బొక్క టగుట - గాకుత్స్థః యిటు బొంకుగాఁ జేయఁ దగునెః
 పతికంఠె ముందటఁ బ్రాణముల్ విడుట - కతివగా నైతినే? నర్కకులేశః
 యెఱుఁగుదు గాకేమి యడరి సీకడకు - నరనాథః పుత్రైంతు నాదుప్రాణముల 1680
 వసుధ నాతల్లి నావరుఁడవు సీవు - వసుధ కౌఁగిటఁ జేర్చు వానియే సీకుః
 జనకుచే న న్నగ్నిసాక్షిఁ జేపట్టి - కొనివచ్చి యిటుసేయఁ గూడునే సీకుః
 నెట్టొకో రామ సీ విట సూరకున్నఁ - గట్టడిప్రాణముల్ గ్రాగవయ్యెడివిః
 గ్రాగవి యప్పుడే కారణం బీవు - గ్రాగుట విక్రంబు గాకుండు” ననుచు
 సీవిధంబున సీత యేడ్చుచు నుండ - దౌవారికులు వచ్చి దనుజేశుఁ గాంచి
 “దేవః కార్యంబు లెంతేని బుట్టుటయు - సీవరమంత్రులు నిన్నభాస్థలికి

నరుగుదె మ్మని ప్రహస్తాదులు వచ్చి - తరమిడి యున్నారు దారపట్టమున”
 నని విన్నవించిన నారావణుండు - చనియె శీఘ్రంబున నభకు నత్తటిని,
 దనుజుండు చనఁగ నాతలయును విల్లు - విన విస్తయంబుగా వెన మా ముమయ్యె
 నారావణునిలక్ష్మి యంతలోపలనె - బోరన మాయమై పోవు నన్నట్లు 1690
 ఇదెరాఘవుఁడు వచ్చె నెత్తిపై ననుచు - ద్రిదశారి యెంతయు ధీరుడై కడఁగి
 వేగులు వారిచే విన్నవార్తలకు - వేగ నిస్సాణంబు వ్రేయంగఁ బనిచి
 తనసేనఁ గూర్చు బ్రధానులఁ బనిచె - జనకనందన నంత సరమ వీక్షించి
 “యేల మాయమ్మ : నీవిటు ప్రలాపింపఁ ? - బోల దీవార్తలు బొంకు గానోవు
 వనిత : నీముందట వైచినశిరము - దనుజుని మాయగాఁ దలపోయ వలదె ?
 వనజాక్షి యసుర దుర్వాక్యంబు లెల్ల - విని యేను బోయితి వెనుకనే యరయ
 నావార్త విను రాముఁ డని తెత్తె ననుచు - దేవారి యెంతయుఁ దిరుగంగఁబడియె,
 నదె విను నిస్సాణహననఘోషంబు - లదె విను మా రాక్షసావళియుగ్ర
 రథముల మ్రోతయు రథికసారథుల - పృథులభాషణములు పెల్లుగా మ్రోసె.
 నటుఁ గాన రామున కాపద లేదు - కుటిలకుంతల : నీవు గుందంగ వలదు” 1700
 అని చెప్ప నాలంక యగలనార్పుచును - వనచరసేనలు వచ్చుటఁ జూచి
 “యంతరంగమున బిట్టవరి రావణుఁడు - చింతించి మంత్రులఁ జెచ్చెరఁ బిలిచి
 యదె రాఘవుఁడు వచ్చె ననికి మీ రిప్పుడు - విదితవిక్రమశక్తి వేగంబు పోయి
 మనుజుల నిర్దట మడియించి రండు - వనచరసేనల వధియించుఁ డోలి
 నరుగుఁడు లెం” డన్న నారావణునకు-వరసీతిమతి మాల్యవంతుఁ డిట్లనియె.

—: మాల్యవంతుఁడు రావణునితో నీతి సెప్పుట :—

“నుచితకాలంబున నొప్పుగునంధి - యుచితకాలంబున నొప్పు వైరంబు
 గాన నయోచిత కార్యంబుసేయు - వానికి రాజ్యంబు వర్తించుచుండు
 నధముతో విగ్రహ మధికుతో సంధి-బుధులమతంబునఁ బోనిచ్చు బొప్పు
 పలవదు మనకంటె వనజాప్తకులుఁడు - బలవంతుఁ డగువాఁడు బలవైరివైరి
 దైవకార్యంబుగా ధరఁ బుట్టినాఁడు - దైవబలంబు నాతనియందె కలదు 1710
 ఆరయ ధర్మాత్మఁ డది చెప్ప నేల ? - వారక ఋషుల దీవనలు గన్నాఁడు
 సురల బాధించి భూసురల మర్దించి - యురుపావబుద్ధివై యుండుదు వీవె
 గెలుపు ధర్మముదెనఁ గీల్కొనుఁ గాని - యిల నధర్మముదెన నేల వర్తించు ?
 నక్కమలజుచేత నటు నాఁడు వరము-తక్కినవారిచేతను జావకుండఁ
 బడసీతి గాని యిబ్బంగి నీమీఁద - నడతెంచునరుల వానరులను గెలువఁ
 బడయవు నీ వెన్ని భంగుల నైనఁ - జెడుట తథ్యము వీరిచేతను నీవు ;
 దాని కింతటికిఁ బ్రత్యక్షంబుఁ జూడు - మానై నవిపులహోమముల ధూమములు

జడిసె రాక్షసుల తేజంబులు మాసె - సుడుగక మనవీట నొప్పుము బుట్టె
 నటుగాన నాదినారాయణుం డతఁడు - ఇటుసేయుటకుఁ బుట్టె నిద్దరమీఁద
 రామునితోడ విగ్రహ మొప్పుదురుగు - రామునిజాణవరంపర లెట్టు 1720
 వలదు రామునిఁ గని వనిత నొప్పించి - కుల మెల్ల రక్షించుకొనుము లంకేంద్ర !”
 యనవుడు దశకంఠుఁ డమ్మాల్యవంతుఁ - గనుఁగొని రోషనంకలితుఁడైవలికె.
 “మిగులఁ దేజంబున మేటినై యెందు - నెగడిన నాయొద్ద నీపగవానిఁ
 జెప్పెదు; నిన్నేమి సేయుదు నింక - నెప్పుడు మాన వయ్యెదు పందతనము;
 సీత నేమిటి కిత్తు సీతనిచ్చుటకు - భీతి నాకేమిటఁ బేర్చె నింతటనె ?”
 యని మీఱి పలికిన నమ్మాల్యవంతుఁ - డనియె నామాట నీ వాత్మఁ గైకొనక
 యారామచంద్రుని నాలంబులోన - కూరత గెలువంగఁ జూతుము గాక;
 యెందుఁ బోయెద మని హెచ్చి కంటకము - లందందఁ బలుకుచు నలుకమైఁ బోయెఁ.
 బోయినపిమ్మట బుద్ధిలోఁ దలఁచి - యాయనురేశ్యరుం డప్పుడు గడఁగి
 యలముబలాధ్యుఁ బ్రహస్తునిం బనిచె - దొలితొలి బలుకాపు తూర్పువాఁకిటికి 1730
 దక్షిణంబున మహాచరమహాపార్శ్వ - లక్షీణబలయుతులై యుండఁ బనిచె.
 వారక పడమటి వాకిట నుండ - కూరత నటఁ బంచె సుతు నింద్రజిత్తుఁ
 దనమాటుగాఁగ నుత్తరపువాకిటికి - జని యుండుఁ డని పంచె సారణకుల
 నందఱికిని ముఖ్యుఁ డై పురమవ్య - మం దుండఁగా విరూపాక్షునిఁ బనిచె
 నీవిధంబున లంక కెల్లఁ గాపిడుచుఁ - రావణుం డంతఃపురంబున కరిగె,

—: శ్రీరాముండు లంకాపురవై భవముఁ జూచుట:—

నంత నక్కడ రాముఁ డనుజు నర్కజుని - నంతకన్నను హితుం డగు విభీషణుని
 వాలితనూజుని వాయునందనుని - వాలిన యాజాంబవంతు సుషేణు
 నాలోన రప్పించి యందఱితోడ - నాలోచనంబునకై కూర్చి పలికె
 “నవగుణంబున కెల్ల నలయం బైన - దివిజారి లంక యేతెజ గొకో యింకఁ
 జూతమా యేర్పడఁ జూడుఁడా యొకనిచేతఁ దక్కుల మెల్లఁ జెడుట సిద్ధంబు” 1740
 నని పల్కి యారాముఁ డనుజుండుఁ దాను - నినసుతుఁ డాదిగా నెల్లవానరులుఁ
 గొలువంగ వచ్చి యెక్కుడు వేడ్కతోడ - నలరుచు నానువేలావలం బెక్కి
 గుణములు గలవాఁడు గోత్రంబునందుఁ - బ్రణుతికి నెక్కునిబ్బంగి నన్నాడ్కిఁ
 గనియె రాఘవుండు లంకాపురం బపుడు - దనచేతఁ గడక సాధ్యం బగుదాని
 ననిలజుఁ బట్టిన యంతసుండియును - దనరార లోపల దరికొన్న చిచ్చు
 నాఁడు నేడును మండు నామణిప్రభలఁ - బోడిమి గలుగు గోపురములదానిఁ
 గడు నొప్పునారాము ఘాతకుఁ జొనుప - మిడికెడు రావణమృగముఁ బోసీక
 విలయకాలుండను వేటకాఁ డర్థి - వెలివారు వారి న విధమునఁ జూడఁ

దనరారు పెద్దకొత్తడములతోడఁ - గనుఁగొన నొప్పు ప్రాకారంబుదాని
 రావణుఁ బొరిగొన రామ రమ్మనుచుఁ - జేపీచువడగలఁ జెలు వైనవానిఁ 1750
 మహనీయతోరణ మంగళసూత్ర - మహిమతో సంబరమణిసంగమమునఁ
 దళతళ వెలుఁగు నద్దంబుల నొప్పి - చెలువారఁగా దట్టు చేతులు గలిగి
 పగలున్న రేయును బాయక కూడి - మగలచే నొప్పు కొమ్మలు గలదాని
 నెసఁగ నారాము కట్టెదిరికిఁ గాలుఁ - డనురేకుఁ డనులులాయముఁ బట్టితేర
 నొరపుగాఁ ద్రవ్వి నయోదంబు లనఁగ - నెరసినపరిఘల నెలకొన్నదాని
 తైలాన మమరారి క్రమ్ముఁ బెఱికి - మేలైనపేర్తి నిర్మించినమాడ్కిఁ
 దనరారి యల మిన్ను దాకి తెల్పునను - గనుపట్టు మేడలు గలిగినదాని
 మనలక్షి నెదురుకోఁ గడఁగె రామునకు - నని చెప్పనట్టి తూర్యధ్వనిదానిఁ
 జిలుకలవలుకుల చెలువు వహించి - యకులనాదంబుల నానందమంది
 కలకంఠరవములఁ గడుఁ బ్రీతిఁ జేసి - పలికెడుఱారికాస్పారత మెఱిసి 1760
 పల్లవపునవయ పల్లవం బగుచుఁ - బల్లవంబుల రాగభరితంబు లగుచుఁ
 గడిచోనిపూవుల గంధంబువలన - నెడపక నందంద నింపులు చూపఁ
 జెప్పఁ బెక్కుగుచు నేచినయట్టితరుల - నొప్పెడివనముల నొప్పారుదానిఁ
 గమలకెందును మనఃకమలంబు లైన - కమలాకరంబులఁ గర మొప్పుదాని
 నటు చోద్యపడి చూచు నారాఘవునకు - బటుతరోద్యత్ప్రభాభాతి తా నొనఁగి
 యాకాశమణి గ్రుంకె నవరాద్ధిలోనఁ - గాకుత్స్థమణి నమస్కారంబు సేయ
 నారాముఁడును సువేలాద్రియం దుండి - యారాత్రి గడతేర్చి యంత వ్రేగుటయు
 గవులు వినోదంబుఁగాఁ బెల్లరేఁగి - విసినంబులం దెల్ల వెనఁ జొచ్చి చొచ్చి
 యండలిశరభసింహాదులనెల్ల - నందందఁ దోలుచు నార్చుచుఁ దిరుగ
 నట్టికోలాహలం బంతయు లంక - ముట్టి రాక్షసుల నెమ్ములు పగిలినవ 1770
 నది విని రావణుం డడి యేమి రవము? - పొదుఁ డని వచ్చి గోపుర మెక్కి చూచె
 నప్పుడు గోపురం బితనితోఁ గూడ - నొప్పెఁ జూపరులకు నుజ్జ్వలం బగుచుఁ
 సవళాతపత్రము ల్లిటుచుగాఁ బట్టి - ధవళచామరములు తఱుచుగా వీవఁ
 కారిపొరి సురదంతి పోటుల నమరు - సురమునఁ బితకంబు లొనరుచుఁ గ్రాల
 నాయతరత్నసింహాసనాసీనుఁ - డై యెంతయును బొలుపారె నెయ్యెడను
 కురాచలము మీఁది యర్కునితోడి - యుపమకు మాత్రుడై యుజ్జ్వలుం డగుచు
 హుహువిధ రాక్షసపరివృతుం డగుచు - మహితాయుధప్రభామండలంబులను
 పులుపులు గల నీలమేఘంబు వోలెఁ - దఱుచుగా మెఱిసి మదంబులుఁ గురియ
 సినఁగంగ నాదానవేశ్వరుం డప్పు - డసమానుడై యుండె నాగోపురమున
 సుహనీయరావణ మహిమచేఁజేసి - మహితవిద్యుత్ప్రభామండలం బైన 1780

గోపురం మపుడు దృగ్గోచరం బైన - భూపాలతిలకుఁ డద్భుతమంది పలికె.
 “రా విభీషణ ! గోపురంబున వచ్చి - యీవిధంబున నున్నయితఁ డెవ్వఁ డొక్కొక్క ?
 ప్రళయకాలమునాటి భానీబింబముల - వెలుగులపొది పోలె వెలుగుచున్నాడు”
 అనుడు విభీషణుం డరాముతోడ - ననియె “నయ్యసుర మాయన్న రావణుఁడు
 సురనాథు సురలను సుక్కించువాఁడు - సురకామినులఁ జెరఁ జొనిపినవాఁడు
 ముల్లోకములఁ దనమూర్తిచే హల్ల - కల్లోలమై పడఁ గావించినాఁడు”
 అనవుడు సుగ్రీవుఁ డరాముతోడ - ననియె “మీయెదుట నీయసుర గర్వించి

—: సుగ్రీవుఁడు రావణునితో మల్లయుద్ధము చేయుట :—

వైభవమిటు చూపువాడె శ్రీరామ ! - యీభంగినుండ నే నెట్లోర్తు” ననుచుఁ
 గుటిలవర్తనఁడును గ్రూరుండు నగుచు - నటు తల లెత్తిన యసురాదిమీఁద
 నకుటిలకౌర్యసంపన్నుడై యపుడు - ప్రకటదివ్యాంగసువర్ణుడై పేర్చి 1790
 మస్తకకోటీర మహితశృంగముల - విస్తరార్థస్థల విపులసానువుల
 గురుకొని వాఁ డొక్కొక్కొండయై యున్న - బిరబిరఁ బడవచ్చుపిడుగుచందమున
 వెన నగ్గలముగ నువేలాద్రినుండి - యసురేశ్వరునిమీఁది కర్కజుం డెగసి
 దేవారిరావణుఁ డృణముగాఁ జూచి - “రావణ ! విను మేను రామునిబంబ
 మాకు నీవైభవమా చూపె”దనుచు - వీఁకతో మకుటముల్ వెన దొల్ల ప్రేసి
 వ్రేసిన నులుములై వెలుగుచు రాల - భాసురకోటీర పంక్తి యొప్పారెఁ
 గాలరుద్గుడు మిన్ను గదగొని వేయ - రాలు తారాగ్రహరాజిచందమునఁ
 జాలఁ గోపించి దశగ్రీవుఁ డంత - వాలితమ్మునిఁ బట్టి వడిఁ బడవైచె.
 నంతటిలోన నయ్యర్కతనూజుఁ - డెంతయు రయమున నేచి పెల్లెగసి
 యసురచేతులలోన నడగంగఁ బట్టి - దెసలు గంపింపంగ ధృతి దూలవైచెఁ 1800
 గటములు నుదురులు కంధరంబులును - విటతాటములు సేసి వీఁపెల్లఁ జీరి
 కడకాళ్లు దొడలతోఁ గదియంగఁ బట్టి - వడిగోపురంబులో వైచి నొప్పించె.
 విటు పోరుచో వార లిద్దఱు దప్పి - పటుగతి నేలపైఁ బడగవచ్చియును
 నానేల మోపక యతిలాఘవమునఁ - బానిక నెఱసి గోపురముమీఁదటను
 బెనఁగిరి పెనఁగుచో బృథులనత్వములఁగొనిన విన్నాఁ మెక్కుడుగఁ ద్రోయుచును
 డాసి మోఁకాళ్లు ఘట్టనలు సేయుచును - బాసి క్రవ్వుల ముష్టిబలము జూపుచును
 బదముల గుండెలు పగులఁ దన్నుచును - గదిసి మోచేతు లంగముల మొత్తుచును
 గరవలయంబులఁ గడఁగి యోదలలు - పొరిపొరి నెత్తురుల్ పొడమ ప్రేయుచును
 దడఁబడఁ బెక్కువిధంబులఁ బెనఁగి - కడఁగి యప్పటితానకములు గైకొనుచు
 నుబ్బునూర్పులతోడ నొకకొంతసేపు - ఉబ్బరింపక పట్టి యూర కుండుచును 1810
 నిమ్మెయిఁ బోరుచో నిద్దటిమేనఁ - గ్రవ్వుఁ బెల్లెగయు రక్తప్రపూరములు

జేగురుచేరులఁ జెలు వైన గిరులు - బాగున నెంతయు భాసురు లగుచు
 నున్నచో రావణుండు రవడి మాయ - బన్ని తన్నపుడు చంపఁగఁ జూచుటయును
 నెఱిగి యాకాశమున కెగసి వేగమున - గణకురాక్షసులు వెక్కననుండి చూడఁ
 గపు లెల్ల మొక్క నుత్కటసంభ్రమమున - గపిరాజు వచ్చి రాఘవునకు మొక్కె-
 భక్తిమై రణరజఃపటలనమ్మిత - రక్తపంకము నిజోరస్థ్యలం బంబఁ
 గపిరాజు రాముఁడు కొఁగిటఁ జేర్చి - కృప దళకొత్త నీక్షించుచుఁ బలికె.
 “వానవాంతకుని రావణునిఁ గైకొనక - సీసాహసముజేయ నిట నీకుఁ జెల్లె;
 నే వానిఁ జంపెద నీవిభీషణుని - నావీట నిలిపెద నను బాసకొఱకు
 వానిఁ జంపక నీవు వచ్చుట లెన్న - యేను మెచ్చితి నిన్ను నినసూతి నీవు 1820
 వాలితమ్ముఁడవు రావణుని నిర్జింపఁ - జాలవే తలఁపంగ నైరించు పెల్ల
 నది నాకుఁ బాలిడి యవని నాకీర్తి - వదలక చెల్లింప వచ్చితి” ననుడు
 “దేవ! యాద్రోహినిఁ దెఱఁగొప్పఁ జూచి - యేదిధంబునఁ గోప మేను నైరింతు”
 నని యర్కజుఁడు వల్క - నతనిమాటలకు - మనమున హర్షించి మఱియు నిట్లనియె-
 “స్ఫురితతారకము భాసురికృష్ణరక్త - పరివేషమున నగు భాసుమండలము
 వలన మంబలు దెగి వ్రాలుచున్నవియు - జలదము లెక్కు రాక్షసరూపములను
 జెలఁగుచు నెత్తురు ల్బిలుచున్నవియు - కలయంగ నొకటభూకంప మయ్యెడిని
 మేటిగాడ్పులను భూమీధరకోటి - గూటము ల్దరణిపైఁ గూలుచున్నవియుఁ
 బెగడక దినకరాభిముఖంబు లగుచు - నిగిడి వాపోయెడి నెరిజంబుకములు
 సారెకు నిట్లు రాక్షసకుల ప్రళయ - కారణోత్పాతము ల్లానంగఁబడియె 1830
 దిరముగా నాంగికొ స్తికకుభ్రష్టకర - వరసూచకంబు లేవలనఁ గన్నపై
 మనకు జయం బనుమానంబు లేదు - ఒనగూడు నిఁకఁ దడయుట గా” దటంచుఁ
 గరువలిసుతునిపైఁ గర మొప్ప నెక్కి - వరపుణ్యనిధి జొంబవంతుఁ డంగదుఁడు
 సౌమిత్రియును విభీషణుఁడును నలుఁడు - భీమవిక్రమకళాభేద్యులై కొలువ
 నానగస్థలి దిగ్గి యతులవిక్రముఁడు - వానరసేనలు వడితోడుచూప
 భాసు ముందర ధనుర్ధరుఁడునై నడిచె - దోస యాలక్ష్మణాదులు చేరి కొలువఁ
 దక్కినసేన లుద్దండవేగమునఁ - బెక్కుభంగుల నొక్క పెల్లుగాఁ దోచె
 నడువ నెంతయుఁజేర్చి నలినాస్తకులుఁడు - కడుఘోర మైన రాక్షసకోటిచేతఁ
 దనరిన లంకయుత్తరపువాకిటను - విస విస్తయంబుగా విడిసె రాఘవుఁడు.

—: శ్రీరాముఁడు వానరులచే లంక ముట్టడి వేయించుట: —

నిద్వివిదమైందులతోడఁ దెగువ నీలుండు - నవిరళభుజశక్తి నమరులు పొగడఁ 1840
 బురువడి కపిపేన బలసి తన్గొలువ - వరమతి విడిసె పూర్వద్వారమునను
 ;గజుఁడు గవాక్షండు గవయుండు భూరి - భుజుఁడై నముషభుండు పొంకంబుతోడ.

దనతోడఁ గూడిరా దక్షిణద్వార - మున వాలి యవ్వాలిపుత్రుండు విడిసెఁ.
 బనతో సుషేణుని బవననందనుఁడు - వెనఁ గూర్చుకొని బాహువిక్రమం బొప్ప
 వాడె పో యాలంక వడిఁ గాల్చినట్టి - వాఁ డనఁ బడమటివాకిట విడిసె.
 మేటిగాఁ బెద్దనమ్మిన ముప్పరాజు - కోటులకపినాయకులు తన్నుఁ గొలువ
 విసువక వీరుడై విశదంబుగాఁగ - వెన రాము పడమట విడిసె నర్కఙ్గాడు
 వన గలభల్లూకబలములు గొలువ - నసమానబలయుతుం డై మహాబలుఁడు
 అంబుధు లేదొక్కఁడైనచోఁ మున - జాంబవంతుఁడు రాము నన్నిధి విడిసె
 మనుజేకుఁ డపుడు లక్ష్మణవిభీషణుల - గనుఁగొని పల్కె నుత్కంఠదీపింప 1850
 “వనచరావలుల నవారితబలుల - బనుపుఁడు మఱియును బైదళంబుగను
 నెక్కడ నేమియు నేమిఱకుండ - నొక్కొక్కపద్మ మొక్కొక్కవాకిటను”
 ననపుడు నలుఁడును హరుఁడు సంపాతి - యను వారు “మనము శస్త్రాస్త్రసంతతుల
 మిగిలి రాక్షసకోటిమీఁదఁ బెల్లుగను - దగిలి యిక్కడనె యుద్ధంబు సేయుదము”
 అని పల్కరాముఁ డయ్యగవరాధిపుల - గనుఁగొని యపుడొక్క కట్టడ సేసి
 “క్రందై ననందడి కియ్యంబునందు - నిందు నందును మన మెఱుంగంగవలయు
 కపిరూపములే కాని కామరూపములు - కపటరూపంబులు గాకుండుఁ” డనుచు
 నిటు రామునానతి నెల్ల వానరుల - నటు లంకచుట్టు నత్యంతవేగమున
 నిశ్చలచిత్తులై నెలకొని పూర్వ - పశ్చిమోత్తరయామ్యభాగము ల్నిండి
 పదియొజనంబుల పరపున విడిసి - పదిలులై యుండి రప్రతిమవిక్రములు 1860
 వికృతవాలంబులు వికృతాననములు - వికృతదంష్ట్రంబులు వికృతనఖా?
 యమరంగఁ దరులైల హస్తలై పేర్చి - నమరంబు సేయంగ సన్నద్ధులై న
 వారియదల్పులు వారియార్పులును - వాఁడిహంకారరవంబులు చెలఁగ
 భీమమై లంకలోఁ బేర్చి యాదైత్య - భామినీజనుల గర్భంబులు గలఁగె.
 నట్టికోలాహలం బంతయుఁ జూచి - నెట్లిన రాక్షసనికరంబు బెదరె,
 కమలా వ్రతులుఁ డపు కల్యాణరాముఁ - డమితసత్వోన్నతుం డతిదయాశాలి
 “రాజునొద్దికి రాయబారంబు - పోవను నెవ్వని బుత్తైంత” మనుచుఁ
 గపికలో త్రముఁ డైన కంజాప్రసుతునిఁ - గడిరాజుఁ బంపుట కార్యంబుగాదు
 బల్లిదుం డగు జాంబవంతుఁ బంపుటకు - నెల్లవిధంబుల నెఱుంగఁడు వాఁడు
 పరమవిక్రమశాలిఁ బవమానసుతుని - మరలను బంపుట మర్యాద గాదు 1870
 భుజవిక్రమంబున భూరివేగమున - భుజగవై రికి సరిపోలనంగదుని
 నంపుట మే” అని యతివేడ్కనెంచి - సంపద వెలయంగ సర్వజ్ఞుఁ డైన
 మనుజేకుఁ డంతట మంత్రులతోడి - యనుమతిఁ గైకొని యంగదుఁ బిల్చి
 “యరిగి రావణుతోడ నజునిచేఁ గన్న - వరగర్వమున మునివరుల దేవతల

నడచి బాధించిన యటుగాదు నేడు - విడిసె నీపై రామవిభుఁ డని పల్కు
 మేలావు నమ్మి నీ వెలనాఁగఁ దెచ్చి - తాలావు చూప రమ్మను మాజిలోన
 సందీప్తరామాత్మచయఘట్టనలకుఁ - బందవై యెందునుఁ బాటకు మనుము
 అటు చాల వైతేని నవనిజఁదెచ్చి - యిట నిచ్చి బ్రతుకుట యిది బుద్ధి యనుము
 పరఁగ లంకారాజ్యపట్టంబునకును - గరుణ విభీషణుఁ గట్టినాఁ డనుము
 చంపెడు రాఘవేశ్వరుఁ డిదె నిన్ను - జంపక మున్నె సీనకలబాంధవులఁ 1880
 జూడుము లంకయుఁ జూడు మేర్పడఁగఁ - జూడుము సీకూర్పుసుందరీజనుల
 సీవు నీబంధువుల్ నిరవశేషముగఁ - జావంగఁగలవారు చచ్చిన మీఁదఁ
 గార్యంబు నిష్ఫలకార్యంబు మనుట - కార్యంబు విను దశకంఠ సీవింక
 ననుము పొమ్మని రాముఁ డానతిచ్చుటయు-మనమున హర్షించి మర్కటోత్తముఁడు
 వినయంబుతో రామవిభునకు మ్రొక్కి - యనురాగమున నేగె నమ్మహాబలుఁడు

—: అంగదరాయ బారము :—

ఘనతరపర్వతాకారంబుతోడ - ననిమిష ల్పొగడంగ నాలంకఁ జొచ్చెఁ
 గడుదుష్టరాక్షసగహనముల్ గాల్చి - నడరెడువిలయకాలాగ్నియుఁ బోలె
 నెగసి యాకసమున నింద్రాఁ జంపఁ - దగిలినమృత్యుహతయుఁ బోలె నపుడు
 దశరథాత్మజునాజ్ఞఁ దల మోచికొనుచు - దశకంఠముందఱఁ దడయక నిలువఁ
 గనుఁగొని యపుడు రాక్షసకోటి యెల్ల - “నినజుండు క్రష్ణులనేతెంచె” ననుచు 1890
 నాయోధనోద్యుక్తులై సంభ్రమింప - నాయసురుల నెల్ల హస్తముల్ సాచి
 వలవ దోహాఁ! యని వారణ సేసి - పలికె నంగదునితో పంక్తికంధరుఁడు.
 “క్రొవ్వి వానరుఁడ! యీకొలుపులోపలికి - నెవ్వగ నొందక నేడు వచ్చితివి.
 ఎవరు విజించినా? రెవ్వండ వీవు? - ఎవ్వనితనయుండ? వేమి నీపేరు?
 నివ్వటిల్లెడు లంక నీవిటు చొచ్చి - యెవ్వరిపనిఁ బూని యేగుదెంచితివి?
 ననచర! చెప్పరా వచ్చినకార్య” - మని రావణుం డిట్లు లదలించి పలుక
 విని క్రోధవివళుఁడై వికృతాస్యఁ డగుచు - వనచరపతి యంత వాని కిట్లనియె.
 “నీవెవ్వఁ డనిపల్క నెఱుఁగవే నన్ను - రావణ! యేను నారామునిబంటు.
 రాముఁ డెవ్వఁడు పరాక్రమమునఁ బరకు - రాముని గెలిచిన రణవిదక్షణుఁడు
 అతఁ డెవ్వఁ డుద్ధతుం డైకా ర్తపీఠ్య-నతిపీఠ్య ద్రుంచిన యతులవిక్రముఁడు; 1900
 అతఁ డెవ్వఁ డెఱుఁగవా యాజిలో నిన్ను - జితుఁ జేసికొని పోయి చెఱినిడ్డవాఁడు;
 ఎవ్వనితనయుఁడో యెఱుఁగవా నన్ను - నివ్వటిల్లఁగఁ బట్టి నినుఁ దోకఁగట్టి
 మొఱపెట్టి వార్ధుల ముంచి ముంచి చీడ్చి - కరుణించి విడువఁడే ఘనుఁడైనవారి;
 యావారి మఱచితే? యకట! యంతటనె - యేవాలిసుతుఁ డొట యెఱుఁగవా యోధి.
 యంగడుం డనువాఁడ నాహవవార్ధి - నంగద నిను ముంతు నాతండ్రివోరె

మాతండ్రి యెఱుంగక మఱి నిన్ను బట్టి - యాతతంబుగ నీట నటముంచె గాక :”
యనవుడు గోపించి యనురేఖఁ డనియె - “వనవరాధమ ! నీవు వచ్చినదూత
చెనకి నిన్నిటశిక్ష సేయరా దనుచు - ఘనముగా బెడిదంపుఁ గాఱు లాడెదవు
వలనుగా నిట మున్ను వచ్చినదూత - యలరుచు హనుమంతుఁ డనువాఁడ ననుచు
వలనొప్పు నిట వచ్చి వైదేహితోడఁ - గలవి లేనివి కొన్ని కాఱులు వల్కి 1910
యీచతురోక్తు లనేకంబు లాడి - మాచేత దండన మఱి పొంది పోయె.
నోరి ; యావానరుఁ డున్నాఁడో ? లేఁడో ? - వెరవారఁగా నాకు వివరించి చెప్పు.”
మనవుడు నంగదుం డసుర కిట్లనియె - “ఘనులు రామునిసేనఁ గపులెల్లఁ గినిసి
బలితహంకారోగపటుశక్తి మెఱసి - చెలఁగి యాహనుమంతు చెంపలు గొట్టి
యని రావణునితోడ నరమాటలాడి - పనివడి లంకకుఁ బనిపూని పోయి
యడరి యింద్రాచీ నాలంబులోన - వడిఁ బట్టువడి చిక్కి వనవర ! నీవు
తోడఁ గాల్పించుక తొలఁగివచ్చితివి-వీకతో రాముని వీటిలోపలను
నరి కపికులములో నడి తెచ్చి తనుచు - వెరవిడి తోలిన వీటికిం బాసి
యటఁ బంపకడ కేగె నావానరుండు - ఇట రాముసేనలో నిద్దఱి మమ్ము
నినజుండు వానరహీనులఁ జేసి - పనివడి యిటువంటి పనులు సేయించు” 1920
నని యంగదుఁడు వల్కి ననురేఖఁ డంత-మనమున బెగఁదొంది మగ్గుఁడై యుండె
మలయుచు జలము క్రమృత నూలుకొలిపి - యలఘుఁడై యంగదుం డప్పుడు వలికె.
నేర రావణ ! రాము నెఱుంగుడుగాక ! - యీరీతి గర్వింప నేటికి నీకు
లోకవిక్రముఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు - లోకశరణ్యుండు లోకైకనుతుఁడు
లోకరక్షకుఁడును లోకశిక్షకుఁడు - ప్రాకటచంద్రమో భానువీక్షణుఁడు
వేదాంతవేద్యుండు వేదగోపరుఁడు - నాదినారాయణుం డతినత్యవాది
యనద్యుం డారాముఁ డభిరాముఁ డనముఁ - డనహానుమారుఁడు నతులవిక్రముఁడు
ఆద్యంతరహితుండు నాచారపరుఁడు - నాద్యుండు పరుఁడును నగుదివ్యమూర్తి
దశరథరామభూతలనాయకుండు - విశదోరుసత్కిర్తి విదితశూరుండు
అడరి నీచెలియ లత్యానక్తి డాయ - నడఁచిన నాశూర్పణఖముక్కు సెవులు 1930
వడిఁ బట్టి కోసిన వరఖడ్గధార - వడియు నెత్తురుఁ దుడువఁగఁ గోసి వేసి
ఖరదూషణాంగర క్తంబులఁ గడిగి - కర మొప్పుఁ జేసిన కాకుత్స్థతిలకు
నెఱుంగవా ? రాముని నేటికిఁ బ్రేలె-దెఱిగెడు కా కేమి ? యెందుఁ బోయెదవు ?
మూఁడులోకంబులు ముట్టి గర్వమున - మాడించు నిన్ను నమ్మనుజవల్లభుఁడు
దునిమెడినుగ్రత దొలఁగక నిలిచి - యనిసేయు బంటవై యంతియ చాలు
లంక నీవింక నేలఁగ లేవు వినుము - లంకకుఁ బని సుమ్ము లలి విభీషణుఁడు
తడయక నీమీఁద దయగల్గి యిపుడు - కడువేగమున నిట్టి క్రమమున మంచి

బుద్ధి నీకును జెప్పఁ బుత్రైందె నన్ను ; - వద్దురా ! రాక్షస ! వై దేహి నిమ్ము
మది మది నుండి రామాధిపుతోడఁ - గదిసి కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్యకుము
రాక్షసాధమ ! యోరి ! రామునిదేవి - నీక్షితి మొఱగి నీ విట్లు తేచగునె : 1940
లోకపాపనసిత లోకైకమాత - నీకుఁ దేదగ దోరి ! నీచ రాక్షసుఁడ
నినుఁ జెప్ప దోషంబు నినుఁ జూడరాదు - ఘనతర మగు పాపకర్తుండ వీవు,
లోకంబులకుఁ దల్లి లోలాక్షీసీత - నీకుఁ దల్లియకాదె ? నిర్భాగ్య దనుజ !
యవివేకమునఁ జేసి యపకీర్తి పడితి - వివికీర్తులా నీకు ? నెఱుంగ లేవైతి
వెడపక రఘరాముఁ డెగ్గేమి సేసె ? - గడుగర్వి యన మీఁదుఁ గానంగలేక
యిహపరదూరుఁడ వీ వేపుమీఱి - విహితమార్గం బింత వివరింప వైతి ;
పుడుగక రామాగ్ని మొడిఁగట్టుకొంటి - పుడమిలో భస్మమై పోయెడి కొఱకు
నీపాలివిధి పట్టి నీమెడఁ గట్టి - యీపాలుచేసి నిన్నీ రసమెత్తి
నీవేమిసేయుదు ; నీవాతపలము - గావించి యజ్ఞఁ దీల్చు కట్టడసేసి
కడఁగి రాఘవు నంప కార్పిచ్చులోనఁ - బడి శలభంబవై వ్రాలెదె వెల్లి : 1950
చాల నొప్పినయట్టి సౌఖ్య తలంక - యేలుభాగ్యంబులే దేమందు నిమ్నుఁ ?
జెడకుము శరణు చేరు మారాముఁ - బుడమిలో నీప్రాణములు గాచికొనుము
నీపుత్రమిత్రాదినిఖిలరాక్షసులు - నేవరి రాముచే నీల్గకమున్నె,
కార్యంబు మునుపడఁ గైకొని బ్రతుకు - కార్య మొల్లక పోరు గావించితేని ?
చుట్టల నింతుల నుతుల సోదరుల - నిట్టై యందఱఁ జూడు మీఁకఁ జూడలేవు ;
ఎలమి నీమోహంపుటింతుల నెల్లఁ - గలయ భోగింపుము కాంక్షలు దీర,
వెలయంగ నీరాజ్య విభవంబు లెల్లఁ - బలుదెఱంగుల నేడె పాటించి చూడు
హరిహర బ్రహ్మాదు లడ్డగించినను - దురములోపల నిమ్నుఁ ద్రుంచరాఘవుఁడు
ఇన్నియు నేటి కా యినకులేశ్వరుని-కున్నతమతి సీత నొప్పించి బ్రతుకు
మిటు రామునానతి యెఱుంగఁ జెప్పితిని - గుటిలరాక్షస ! యేమి గొబ్బునఁ జెప్పు :

— : రావణుఁ డంగదునితోఁ దనపరాక్రమము సెప్పుట :—

మన రోషచిత్తుఁడై యద్దశాననుఁడు - ననియె నంగదుతోడ నప్పుడు కినిసి
రాముఁ జెప్పెదు పరాక్రమశాలి నన్ను - రాముఁ దెఱుంగఁడా రణవిజయుఁడుగ
దివిజేంద్రుఁ డాదిగా దేవనంపుముల - బవరంబులోపలఁ - బఱపినవాఁడ
హరుఁ డున్నకైలాస మగలించినాఁడ - నెరియంగఁ గాలుని నెదిరించినాఁడ
వరుసతో జగములు వర్ణింప నలరి - సరవి లోకములెల్ల సాధించినాఁడ
వనజాననునిచేత వరముఁ గొన్నాఁడ - మొనసి దివ్యాయుధంబులు గలవాఁడ
విట్టి విష్ణుటను నే నీరాముమఱుగుఁ - బట్టిన దేవతల్ పకపక నగరె ?
యనుజుండు నాతోడ నలి గటుపోయి - జననాథుమఱుగు వంచనఁ జొచ్చెఁగాక :

ఏనుసు జొచ్చిన హీనత గాదె - వానరాధమ ! నాకు వసుమతిలోన
 మగపాడి దిగనాడి మానంబు నిడిచి - పగవానిఁ గలయుట పతమే నాకు 1970
 పగవాఁడు దండెత్తి పైచచ్చినంత - మగఁటిమి చెడి సంధి మఱి సేయునపుడె
 జగతి రాజులు నన్ను సరకుసేయుదురె ? - తగదురా ! సంధి యిత్తఱి వానరుండ !
 యనిన దళాస్యుని కనియె నంగదుఁడు - “పనసరాక్రముతోడి కయ్యంబు వలదు
 చానవ ! రఘురాముతర మెఱుంగకయ - పూని యున్నాఁడ విప్పుడు కావరమున
 సురల గెల్చినమాడ్కిఁ జూరు రాఘవుని - దురములో నెదిరించి తొడరుట యెట్లు ?
 బల మేది రఘురామపార్థివు నెదిరి - బలుముష్టి విల్లెట్లు పట్టంగవచ్చు ?
 నొరుల గెల్చిన మాడ్కినోర్చి రాఘవుని - శరవృష్టిముందఱఁ జరియించుటెట్లు ?
 కణకతో నీవెత్తగా లేని విల్లుఁదృఢబీల విలువఁదే త్రిజంగులు లెఱుంగ ?
 వెఱ వేది రఘురామువిక్రమస్ఫురణ - మెఱుంగని యవివేకి వేమందు నిన్ను ?
 జనకనందన నిచ్చి శరణన్న లెస్స” - యని యంగదుఁడు వల్క నసురేకుఁ డనియె,
 “నోరి ! వానరుఁడ ! నీవొడక యిప్పుడు - సారెకు రఘురామకౌర్య మెన్నెదవు
 ఆరామువిక్రమ మారాముకడిమి - యారాముభుజశక్తి యది యెంత పెద్ద ?
 చలమునఁదాటకఁ జంపెనంచేని - తలపోయనాఁడు దానిటెక్కెంత
 జనకుని విలు విర్చి జనకతనూజ - ఘనతఁ జేగొన్నట్టి ఘనుఁ డంటివేని ?
 నావిల్లు నేటిదే యది చెప్పనేల ? - కావున నది వీరకర్తమే ? మఱియు
 జమదగ్ని రాముని సమరమవ్యమునఁ - గ్రమమున గెలిచిన ఘనుఁ డంటివేని ?
 యని బ్రాహ్మణుని గెచ్చుటది బంటుతనమే ? - వినఁ బోల దీమాట విక్రమస్ఫురణ
 నలవున ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ - జలమున నొక్కఁడే చంపె నంచేని ?
 నలర వారలు వృద్ధు లది చెప్పనేల ? - తలపోసి యెంచిన ధరణీశ్వరుండు
 తెగువ మారీచ మర్థించె నంచేని - మృగమాత్ర మగువాని మేర మే దొడ్డ ? 1990
 ఎనఁగ వాలినిఁ గూల నేసె నంచేని - వసుధలోపలఁ గోఁతి వాఁ డెంతదొడ్డ ?
 జవసత్త్వమున వార్ధి శరముఖంబునకుఁ - గవగొని తెచ్చిన ఘనుఁ డంటివేని ?
 నావీరవరునకు నారాఘవునకు - నావార్ధి జలమాత్ర మది యేమి బలిమి ?
 ఇది బంటుతనములే ? యీరాఘవునకు - నివియెల్ల గెలుపులే యిల రాజులకును ?
 బూని నాముందఱఁ బొడవులు చేసి - వానర ! రఘురాము వర్జించె దీవు”
 అని దళాస్యుఁడు వల్క ననియె నంగదుఁడు - “అనుపమోన్నతిగుఱోద్యమునిరాఘవుని
 నకలలోకారాధ్యు జగదభిరాము - నకలజగద్ధితవరితు శ్రీరాము
 నకలంకవిక్రము నతివీరవర్యు - నకట ! దూషింపంగ నర్హమే నీకుఁ ?
 జెలఁగు నీరఘురామకౌర్యంబునకును - ఖలులగు క్రవ్యాదగజములే సాక్షి ;
 గొనకొని వాలిని గోఁ తంటి వండు-కనెద నిన్పించిన యంబుధుల్ సాక్షి ; 2000

అలఘువిక్రమశాలి యైనరాఘవునిఁ - జెలఁగి దూషించిన జననాథు పెంపు
 తప్పెనో నీకేమి ధన్యత వొడమె ? - నిప్పుడు రఘురాము నిట్లు దూషింప
 నీరాజనంబును నీడుభోగంబు - దూరమౌ ; నాయువు దొలఁగును నీరియుఁ ;
 దనర శ్రీరామునిఁ దలఁచినంతటనె - ఘనమైనపాపంబు గ్రక్కునఁ బాయు
 రాముపాదముసోఁక తా యింతి యయ్యె ; - రామరా మని బోయ రాశికి నెక్కె ;
 రామనామస్తుతి రావణ ! నీకు - నేమి పాపముననో యెరుక చొప్పడదు ?
 అట్టి శ్రీరాముని యనురేఖ ! నీవు - నెట్లన దూషింప నీ కేదిగతియో ?”
 అని యంగదుఁడు వల్క - ననురేఖుఁ డనియె - “వనచర రఘురామపసుధేళుశక్తి
 యెఱుఁగుదు చెప్పఁగా నేల ? యాస్వామి - పరమైనతారకబ్రహ్మం బనంగ ;
 నాడవలయు మాట లాడితి కాక ! - పోడిమి రాముతోఁ బురుణింపఁగలనె ? 2010
 చలపట్టి రాముతో నమరంబు సేయఁ - గలుగునో ? యనికోరి క్రాలుచున్నాఁడ ;
 విందు నందును మెచ్చ నినవంతుతోడఁ - జెంది కయ్యము సేయ శివుఁ డెఱింగెడినిఁ ;
 అతనితోఁ బోరాడి యతనిచేఁ జచ్చి - ప్రతిలేనివైకుంఠపదవిఁ గైకొందు ;
 నీలోకసౌఖ్యంబు లింతియ చాఁ - నేల చెప్పంగ ? నే నెఱుఁగు దన్నియును
 బలవంతుఁ డగు రాముప్రాభవోన్నతులు - దెలియ చిత్తంబులోఁ దివురుచున్నాఁడ”
 నని చెప్పి దళకంఠుఁ డనియెఁ గ్రమ్ముటను - దనవివేకము చెడి తామసుం డగుచు
 “ధరణీతలం బెల్లఁ దమ్మునిచేతఁ - బరగంగఁ గోల్పోయి పడఁతియుఁ దాను
 ననుజుండు గూడంగ నడవులఁ బడుచుఁ - దనసతి నొకనిచేఁ దాఁ గోలుపోయి
 వచ్చి సుగ్రీవాది వానరవరులఁ - జొచ్చియు నటమీద కూరతఁ జూపఁ
 జనుదెంచెరాముఁడు సంగరస్థలిని - నను దాఁక నేర్పునే నరనాయకుండు ? 2020
 అటుగాన రఘురాముఁ డాలంబులోనఁ - బటుతరళౌర్యసంపన్నుండు గాఁడు
 మనుజులు కోఁతులు మగఁటిమిచేత - దనయొద్దఁ జెప్పకు తరుచరాధముఁడ !
 వనచరాధమ ! యోరి ! వారికి నీవు - తనయుండవై తేని ? దళరథాత్మజుని
 గొలిచితి బంబవై కొల యిగవైతి - చలమున నీతండ్రీఁ జంపినాఁ డతఁడు ;
 అట్టి రామునిఁ గొల్చి తథమవానరుఁడ ! - పుట్టి తింద్రజుగర్భమున వృథా నీవు :
 చంపినపగవానిఁ జంపక రాము - పంపుసేయుచు నిట్లు బంబవై తిరిగి
 యెలమిఁ గొల్చెద నన్న నీరాజె కాని - తలపోయ రాజులు ధరణీపై లేరె ?
 గొనకొని పగవానిఁ గొలిచినవాని - నినుఁగాని యెవ్వరి నెఱుఁగ మెన్నఁడును
 సీమగఁటిమికిని నీడుపెంపునకు - సీమవా రెల్లరు సీయని నగర
 కొడు కై నపిమ్మటఁ గులవైర మెల్ల - వడితోడ నీగని వాఁ డెట్టికొడుకు ? 2030
 ఈగతి బంధువై హీనమానవునిఁ - జేరి కొల్చుట యెట్లు చేవయు లేక ;
 విను వారికొడు కన్న నెఱు నమ్మవచ్చు : - వనచర ! యెవ్వరివాఁడవో ? కాక !

విను బుద్ధిసెప్పెద వివరంబు గాఁగ - మనుజులఁ గొలుతురే? మనుజులు నాకుఁ
 బగవారు; నీకునుఁ బగవారుగాక! - నొగి దౌత్య మిటు సేయుచుండుట దక్కి-
 నన్నుఁ గొల్చిన నిన్ను నంగద యిప్పుడు - వనచరులకు నెల్ల వరప్రభుగాఁగ!
 ఘనభూషణంబులు ఘనవాహనముల - మనఁ జేతు నిప్పుడు మహిమింద" ననిన
 దనుజాధిపతిఁ జూచి తారాసుతుండు - ఘనకోపమునఁ జాల గరిమ నిట్లనియె.
 "నగణితోన్నతశక్తుఁ డై నరాఘవుఁడు - తగ నాదు తలి దండ్రీ దాత దైవంబు
 ఏమి గర్వము నీకు? నెఱుక చొప్పుడదు - భూమికుతో రిపు బ్బురణింపఁ గలరె?
 యరయ లేక వివేకు లారాచవిఘ్ని - నరుఁ డంచు నెంతురు నక్రందచేంద్ర! 2040
 యతఁడు మానవమాత్రుఁడా యసురేశ! - యతఁడు లోకాధ్యక్షఁ డతఁ డప్రమేయుఁ
 డతఁడు శ్రీవిష్ణుండు నతఁ డాదిమూర్తి - యితనికి సరిపోల్చి నెవ్వరు గలరు?
 ననకాదులును గూడి చర్చింపలేరు - చనజాననాదులు వర్ణింపలేరు
 దానవాంతకుఁడు నైదశరధేంద్రునకుఁ - బూని జన్మించిన భూపాలుఁ డితఁడు
 వితనికోపాగ్నికి నెవ్వఁడు నిల్చు? - వితనితో డీకొని యెవ్వఁడు పోరు?
 వితనిబాణాహతి కెవ్వఁడు నోర్చు? - వితని నెన్నవశంబె యింద్రాదులకును?
 నీ వెఱుంగవు రాము నిపుణవిక్రమము - కావరంబున నేల కాఱులాడెదవు?
 వరరాము నెఱిగెదు దురములో నెల్లి - కర మర్థి దురమునఁ గడలక నిలుము.
 కర్తవ్యంకము లెల్లఁ గడతేర్చి వాలి - నిర్వలాత్మకుఁ డయ్యె నృపుచేతఁ జచ్చి
 పదపడి నైకుంతపదముఁ గైకొనియె - నిది కీడుగా మమ్ము నెన్న నేమిటికి? 2050
 వితనిఁ గొల్చిన నాకు నిహపరోన్నతులు - నతులితంబుగఁ గల్గు నమరులు పొగడ
 నీమదంబును లావు నీరాజనంబు - రామచంద్రునిఘోరరణరంగమందు
 బోయెడు నెబ్బంగిఁ బోలు పేది నీవు - వేయుఁ జెప్పఁగనేల? విధి నిన్నుఁ జూట్టి
 కొనిపోవుచున్నది కుటిలరాక్షసుఁడ! - మునుపటివరగర్వములు చెల్ల వింక;
 నిన్నియు నేటి కాయినకులేశ్వరున - కున్నతమతి సీత నొప్పించి బ్రతుకు

రావణుండు తనభటులతో నంగదునిఁబట్టి కట్టుం డని నియమించుట
 తొడరినబలవంతుతో సంధియగుట - పుడమి రాజుల కెల్ల బుద్ధియె సుమ్ము;" అనవుడుఁ
 గోపించి యారావణుండు - ఘనబాహుబలని నంగదుఁ బట్టి కట్టఁ
 బనిచినఁ గొందఱు బలితంపుటసుర - లనయంబు నుద్ధతు లయి పట్టుటయును
 సౌలవక తనశక్తిచూపెడికొఱకుఁ - దొలఁగ నొల్లక యంగమఁడు పట్టువడియె.
 నటు పట్టువడి యతఁ డాకాశవిధి - బటుశక్తి నెగసి యుద్భటవృత్తి మెఱసి 2060
 విద్రిచినఁ బదివేలవీరులు ధాత్రి - యద్రువంగ నుగ్గుసూచై త్రైశ్య రంత
 నలిగి యంతటఁ బోక యంగదుం డసుర - కొలువున్నయమ్మేడఁ గూలఁ దన్నుటయు
 నది వజ్రహతిఁ దుహినావనీధరము - తుదిఁ గూలుపగిదిఁ దుత్తునియలై కూలె.

వెండియు నంగదు విడువక పట్టఁ - బొం డని దైత్యులఁ బుచ్చె రావణుఁడు
 పుచ్చిన వారును బొదివి యంగదుని - నచ్చెరువయి యుండ నాకాశమునను
 బరకుపట్టనఖండివాలకూలములఁ - గరవాలతోమరగదల నొప్పింపఁ
 బిడికిళ్ళతోడనే ప్రేవులు వెడల - బెడిదఁబుగా నొంచి పృథివిపైఁ గూల్చి
 యరుగుచునున్న యాయంగదుఁ జూచి - ఖరసూతి సుకరుండు కార్తుకం బెత్తి
 “నిలు నిలు మంగద ! నీవెందుఁ బోవఁ - గలవాఁడ” వని పేర్చి కాండంబు లైదు
 నుదురు గాడఁగ నేసి నొప్పించి మఱియుఁ - బదితీవ్రశరముల జాహువు లేయ 2070
 నలుకతోఁ బిడికిట నంగదుం డతని - తల పెక్కుప్రయ్యలై ధరఁ గూలఁ బొడిచె.
 దానికి దైత్యులు తల్లడమంద - దానవేశ్వరుఁడు చింతామగ్నుఁడయ్యెఁ
 దారాతనూజఁ డత్తతీ నేగుదెంచి - యారామచంద్రునియడుగుల కెరఁగి
 “యోజగదార్యః యోరామచంద్రః - భూజనమతః రామభూపాలతిలకః
 దేవః మీయానతి ధృతితోడ నేను - రావణునొద్దికి రయమునఁ బోయి
 చెప్పఁగాఁ గల వెల్లఁ జెప్పితి దేవ - చెప్పినమాటలు చెవిఁ బెట్టఁడయ్యెఁ
 గట్టిగాఁ జావుకుఁ గడు తెంపుచేసి - యట్టిగట్టుక నూఁగుచున్నాఁడు దేవః
 యనకులనాథ ! నీ వీదశ గ్రీవు - ననిలోన మడియింపు మఖిలలోకేశ !”
 యనుచు నావృత్తాంత మంతయుఁ దెలియ - వినుపించె సంతయు విశదంబుగాఁగ
 జననాయకుండును సంతసం బందె - ఘనతరంబైన యంగదసత్త్వమునకు 2080
 నట రావణునితోడ ననురు లందఱును - బటుతరవాక్కులై పలికి రెంతయును
 “ఇది యేమి దేవ ! నీవిట్లూరకునికి ? - యదే ! కపిసేనతో నారాఘవుండు
 విడిసినాఁ డీలంక వేడించి యింకఁ - గడిమి నెన్నఁడు చూపఁగలవాఁడ వీవు ?
 మముఁ బంపు రామలక్ష్మణుల వానరుల - సమరంబులో గెల్చి చనుదెంతు” మనుచు
 —: రావణుఁడు యద్ధసన్నద్ధుఁడై యుత్తరగోపురమునకు వచ్చుట :—
 పేనుల కరుదుగా విని దశాననుఁడు - భానుజూదులకును భయము పుట్టంగఁ
 దనవై భవము రామధరణీకునకును - ఘనముగాఁ జూపెదఁగా ! కంచఁడలఁచి
 సాంద్రప్రతాపవిస్తంధుఁడై తొల్లి - యింద్రనాగేంద్రధనేంద్రుల గెలిచి
 కప్పముల్ గైకొన్న ఘనవస్తువితతిఁ - దెప్పించి మే లేర్చి దీధితు ల్నిగుడఁ
 జీనాంబరంబులు చెలువారఁ గట్టి - నానాదిశల వాసనలు వెదచల్ల
 మృగమదశ్రీగంధమిళితమనోజ్ఞ - మగుదివ్యచందన మర్థితో నలఁచి 2090
 సరసమంజుషాపారిజాత ప్రసూన - విరచితమాలికావితతులు ముడిచి
 పంకజరాగాది బహురత్నకలిత - కంకణముద్రికాంగదభూజాభరణ
 ఘనతరగ్రైవేయ ఘంటికానేక - వినుతహారంబులు విపులంబులైన
 పదకంబులాదిగా బహుభూషణములు - పదకకుద్దిగ వన్నె పచరింపఁ దాల్చి

కుండలంబుల మెండుకొనుమణిప్రభలు - గండమండలములఁ గడలుకొనంగఁ
జండాంకుమండలోజ్జ్వలములై దిక్కు - లొందొండ వెలిగించు నురుకిరీటములు
దశశిరంబుల మించు దహనుఁడో యనఁగ - దశశిరంబుల లీల ధరియించి మించి
సురవరానలయమాసురనాథవరుణ - మరువర్ధనాయక స్తరసంహరులను
గండదంచి జయించి కైకొన్న బిరుదు - గండపెండంబు డాకాల ధరించి
శరశరాసనపట్టసప్రాసదక్ర - పరశుతోమర భిండివాలత్రికూల

2100

కరవాలపాశ ముద్గరచంద్రహాస - పరిఘాదులగు పరప్రహరణశ్రేణు
లిరువదికరముల నేపారఁ బట్టి - పరిచారు లొగివెంట బలిసి యేతేర
గొబ్బున నుత్తర గోపురంబునకు - గబ్బు నుబ్బును గ్రాల బద్ధకూలాది
హస్తులై యెడగల్గి యాప్తరాక్షసులు - విస్తరంబుగఁ బరివేష్టించి కొలువ
స్ఫురితభూషణవత్తభూషితులగుచు - నిరుపంక మంత్రులనేకులు గొలువఁ
దుద లేని రత్నపంక్తులు దాపినట్టి - పెదపెద్దపసిఁడికుప్పెలు మీఁద నొప్ప
ప్రవిమలం బగు నెనుబదివేలసంఖ్య - ధవళాతపత్రముల్ దనుజులు పట్టి
నలశేషఫణములో యన నన్నివేల - సలలితవ్యజనముల్ సకియలు పూనఁ
దకుకువెన్నెలలచందమున నాసంఖ్య - గలచామరంబులు కాంత లిర్వంకఁ

గంకణరుణరుణత్కారము లైజయ - నంకించి చామర లందంద వీవ 2110

మరల గెల్చినజయస్ఫురణ లెల్లెడల - బిరుదు లెత్తుచు వందిబృందంబు వొగడ
మంద్రమధ్యమతాళమానభేదముల - జంద్రాన్య లెఱుంగ మెచ్చఁగఁ బాడ వినుచు
సన్నుతమాణిక్య జాలప్రభాస - మున్నతసింహాసనోపరిస్తలిని
అపరాధలము మీఁది యర్కునితోడి - యుపమకుఁ బాట్రఁడై యొగి రావణుండు
వలనైన తనవైభవపంబెల్ల మెఱసి - కొలువుండె నుత్తరగోపురంబందు
నాగొడుగులనీడ యాదిత్యుఁ గప్ప - వేగంబె చీకటి విలసిల్లుటయును.

నావేళ మాయామృగాజినంబునను - దేవేంద్రమణికాంతి దీపించుమేని

వామభాగము మోపి వామభుజాగ్ర - సీమఁ గపిల మూర్జితముగాఁ జేర్చి

యుగ్రాంకుబింబసముజ్జ్వలుం డయిన - సుగ్రీవుతోడలపై సౌంపుసౌందర్య

నంపద లొలుక రాజసముగా నొరగి - పెంపారుమహిమచేఁ బ్రియభక్తుఁడైన 2120

పవనజుతోడలపైఁ బాదపద్మములు - సవరణఁ జావ నిశ్చలభక్తి సతఁడు

మృదురీతి నొత్త నర్చిలి సంగదుండు - కదిసి దక్షిణభుజాగ్రం బిరుకేల

నంది యంగుళము లొయ్యనఁ బట్టుచుండ - వందిబృందముల వైఖరి నిలిచి

నలనీలభల్లూకనాయక ప్రముఖు - లలరుచు సకలలోకారాధ్యవరణ

జానకిహృదయాంబుజాతపట్టరణః - దీనార్తిహరణః ? కీర్తితకృపాభరణః :

హరసుతనామః ! సూర్యకులాద్భిసోమ ? - యరిభీమ ! రఘురామ ! యని సన్నుతింపఁ

గందవి పూర్ణ రాకాచంద్రుఁబోలు - మందన్వితాననమండలంబునను
 నవరశకరుజామృతపూర్ణ మగుచు - ధవళారవిందసౌందర్యంబుఁ దెగడు
 తెలికన్నుఁగవకాంతి దెస లెల్ల నిండ - లలితానవలోకవిలాసచంద్రికలు
 వెదచల్లఁగాఁ గరద్వితయనన్నిహిత - వదనుండు రాక్షసవరమర్త విడుడు 2130
 సగువిభీషణుతోడ నతిరహస్యంబు - లగు మాట లాడుచు నప్పటప్పటికి
 రమణీయలీల శ్రీరామవేశ్వరుఁడు - అమర దక్షిణముఖుడై యున్నవాఁడు
 గావున గోపురాగ్రమునఁ గొల్వొన్న - రావణుఁ బొడగాంచి రఘురాముఁ డనియె.
 “నో విభీషణ ! చూడు మున్నతంబైన - యావిశాలభగోపురాగ్రంబునందు
 భోగియై యెంతయుఁ బొగడొందువాఁడు - బాగోప్ప వానికిఁ బట్టినయట్టి
 శరదభ్రవిభ్రమచ్చత్రసంఘములఁ - బరఁగెడు నీడ భూభాగంబుఁ గప్పె
 నారూఢపై భవాయతవృత్తితోడ - నీరీతి నున్నవాఁ డితఁ డెవ్వఁ” డనిన
 నారాముఁ జూచి యిట్లని విన్నవించె - నారావణునితమ్ముఁ డగువిభీషణుఁడు
 “దేవ ! రాఘవ ! వీఁడు దేవారియైన - రావణుఁ డమరవిద్రావణుం డఖిల
 దివిజులచేఁ గొన్న దివ్యభూషణము - లవిరళంబుగఁ బూని యాపు లై నట్టి 2140
 దనుజముఖ్యులు గొల్వఁ దనకు నిండారఁ - బనుపడఁగా నెనుబదివేలసంఖ్య
 గలగొడుగులు పట్ట ఘనచామరంబు - లలవుమై వీవంగ నాలపట్టములు
 పూనంగఁ దనదుపెంపును రాజనమును - దా నిట్టి దనుచు మోదమున మీయెడుటఁ
 జూపంగఁ దలచి భాసురవై భవమున - గోపురోపరిసీమఁ గొలు వైనవాఁడు”
 వానిని నవ్వి మానపకులేశ్వరుఁడు - దేవారిగర్వంబుఁ దీర్చంగఁ దలఁచి

— : శ్రీరాములు రావణుని ఛత్రచామరంబులు
 బాణములతో దెగ నేయుట :—

పెనుకొని లక్ష్మణ ! విల్లుఁ దెచ్చునుచు - దనకుఁ బిచ్చటనున్న తమ్మునిచేతి
 భనువు దాచేత నెంతయు వేడ్కనంది - కొని దక్షిణాంఘ్రియంగుష్ఠాన నింటి
 కొన నంబుఁ బూని గ్రక్కున నెక్కు పెట్టి - కన దర్శనంద్రమార్గణ మరివోసి
 ధీలక్షితోల్లాసి తెగనిండదీసి - యాలీల నొఱగిన యట్లనే యుండి
 యలచామరవృక్షనాతపత్రైఘ్న - ములమీఁద నేసె నద్భుతవృత్తి మెఱయ 2150
 శర మొక్కుటియుఁ బదిశరములై నూలు - శరములై పదివేలశరములై మఱియు
 లక్షయై కోటియై లక్షించి చూడ - నాక్షణంబున సంఖ్య లన్నియుఁ గడచి
 తాలవృంతంబులు దాల్చు చేడియల - మేలిచామరములు మెఱయించునకుల
 సంగీతములు సేయు సరసిజముఖులఁ - బొంగుచుఁ గైవారములు సేయు బోంట్ల
 ధవళాతపత్రముల్ ధరియించు దైత్య - నివహంబులను గొల్చి నిల్చినభటులఁ
 గరములు ద్రుంబక గళములు ద్రెంచ - కురములు నాటక యరుకిరీటములు

ధర దొల్లఁజేయక తలలు ఖండింప - కరు దరు దిది యని యమరు బుప్పొంగ
 నాలవట్టంబులు నాతపత్రములు - చాలశోభిల్లు వింజామరంబులును
 కత్రించికొనిపోయెఁ గంఠమాత్రములఁ - జిత్రమై తనరిన సితచామరములు
 నాలవట్టములు సితాతపత్రములు - దేలుచు యుల్లని దివినిండ నెగసి 2160
 కొలువులోఁ గొన్ని దిక్కులయందు గొన్ని - కొలువు లోపలి దైత్యకోటిపైఁగొన్ని
 లంకలోఁ గొన్నియాలవజ్జాల్లిఁ గొన్ని - లంకేకుపైఁ గొన్ని లఘులీలఁ బడియె.
 నలవుమై నటుచేసి యాదివ్యశరము - పొలయక రఘురాముపొదిఁ జొచ్చె నంత,
 మహితాతపత్ర చామరతాలవృంత - రహితదండధరాసురశ్రేణి నడుచు
 నున్న రావణుఁ డప్పు దొప్పారెఁ జూడ - దన్నుఁ గొంపోవ నుద్ధతి వచ్చియున్న
 దుర్వారులగు యమదూతలనడుచు - గర్వంబు చెడియున్న గతి నుండెఁ జాల
 వెఱఁగంది రఘురామువిలువిద్యపెంపు - తఱిగొని తలపోసి తల లూచి యాచి
 బిట్టుకైవడి మెచ్చి పటుతరద్వనుల - బెట్టెత్తి రఘురాముఁ జేర్కొని పొగడె.
 “నల్ల యోరఘురామ ! నయనాభిరామ ! విల్లువిద్యకుగురు ! వీరావతార !
 కరళరలాఘవ క్రమకళానిపుణత ! - స్ఫురదురుచావసంతోషితకృపణ ! 2170
 భుజసారదృఢముష్టి ! భువనవిఖ్యాత ! - విజితరిపువ్రాత ! విజయనమేత !
 మానవ రాజకుమారకంఠీర ! - వానవ్యదివ్యశస్త్రాస్త్రసంపన్న !
 స్ఫూరఘోరాక్షయబాణతూణీర ! - వీరాగ్రగణ్య ! యోవిశ్వశరణ్య !
 బాపురే ! రామభూపాల లోకముల - నీపాటివిలుకాఁడు నేర్పునే కలుగఁ ;
 బాటింది పురముల పైఁ బిడచారుని - యేటొప్పు నిందు నీ యే టొప్పుఁగక !”
 అని యని పడినోళ్ల నందందఁ బొగడ - విని మంత్ర లాదైత్యవిభున కిట్లనిరి.
 “పగవాని సీరీతిఁ బంతంబు విడిచి - పొగడుదురే ? దైత్యపుంగవ ! యిట్లు
 పొగడిన భయ మందఁబోలు నటంచు - బగవారుఁ దనవారు బలుచగాఁ జూతు
 రదికాన రాచకార్యంబు గా” దనిన - మది నవ్వి యమరారి మంత్రుల కనియె,
 “విలువిద్యపెంపును విక్రమక్రమము - కలికితనము బాహుగర్వరాజసము 2180
 లాదిగాగుణముల నధికుఁడైనట్టి - కోదండదీక్షిదిగురునితో రాజ
 వరునితో రామభూవరునితో నొరులు - పరికించి చూడ నేవట్టుననైన
 సాటియే యిమ్మాఁడుజగములయందు - మేటిశూరులపెంపు మెచ్చంగ వలదె ?”
 యని నీతి చెప్పుచు నచ్చోటు వాసి - దనుజేశ్వరుఁడు వోయె దనుజనాయకులు
 తెగివడ్డ గొడుగులఁ దెఱఁగొప్పఁ జూచి - మిగిలినభీతిమై మెల్లనఁ జనుచు
 నటు రఘురామునియతులవిక్రమము - బటుగతిఁ బొగడుచుఁ బలుతెఱంగులను
 ఆరాఘవుఁడు కరుణాంబుధిగాన - ఘోరబాణంబున గొడుగులఁ ద్రుంచె
 నిటు వంచియేసిన నిందఱితలలు - పటుతరంబుగఁ దెగి పాఱవే యనిరి :

ఇది సంత నారామవేందుండు కార్య - ఘటనాప్రయత్నసంగతచిత్తః డగుచు
 ననుజవిభీషణార్కమజ్ఞాదు లైన - తనవారియనుమతిఁ దగుముహూర్తమునఁ 2190
 బనిచె నప్పుడలంకఁ బట్ట వానరులఁ - బనిచిన వానరబలములు లంక
 ఘనభీతి నిక్కడక్కడఁ బడనార్చి - వనజాస్త్రకులు రామవల్లభుఁ జూచి
 “దేవ మాశ్చర్యంబు తెఱఁగొప్పఁ జూడు - మేవిధంబులఁ జ్ఞాన మిత్తము నీకు”
 నని పర్యతంబులు నవనిజంబులును - గొని వేలులక్షలు కోటానకోట
 లజ్జహిణులు గుమ్మరై కూడివచ్చి - యాక్షణంబున ముట్టి రాలంకకోట
 ముట్టినగెల్పు రామనకు నౌ ననుచు - దట్టించి పేర్చి యుదగ్రులై కినిసి
 బహుకాష్ఠపాషాణ పాదపావళుల - సహితదుర్వారలై యందందఁ గదిసి
 తరమిడి యాయగడ్డలు పూడ్చు నప్పు - డురుశక్తిఁ గపివీరు లున్నవిధంబు
 బొలుపార నపుడు చంపుడుఁ గట్టమీద - దశముఁగా నున్నచందము నివ్వటిల్లెఁ
 గుమ్మరుఁ డత్తఱిఁ బదికోటలతోడ - సమత దూరుపు మొగసాలకు నరిగె 2200
 బై దళంబై యుండ బలసి రాక్షసులు - పైద్రోచి రాకుండఁ బలిమిఁ జూపుచును
 గొనకొని యెనుబదికోటలకపులు - తనతోడఁ బేర్చి యుద్ధండత నడువ
 ఘనజాహంబుఁడు దక్షణపువాకిటను - బనియుండె శతబలి బలియుండె యపుడు
 పడమటిదేస కఱువదికోట్లకపులు - నడువ సుషేణుఁ డున్నతి నేగియుండె
 రామలక్ష్మణులును రాక్షసేశ్వరుఁడు - నామర్కశేష్యరుం డయ్యుత్తరంపు
 వాకిట నుండిరి వనవరోత్తముల - నాకోట లెక్కించి యడరి యార్చుచును
 గజాదును గవయుండు గంధమాదనుఁడు - భుజబలాధ్యుఁడు శరభుఁడు నుగ్రవృత్తి
 దట్టించి కోట యంతటికిని లగ్గఁ - బట్టింపుచుండిరి పలుమాటు దిరిగి
 కోపించి వానరకోటలు గవిసి - యోపి సంతత నొందోరులఁ ద్రోయుచును
 ఇది తోరణపుగోట యిది దానికొమ్మ - యిది యది యని యేమి యెఱుఁగరాకుండ
 వడిఁ గోట లెక్కి యాశ్వరులపై కురికి - పెడబొబ్బి లిడి తమపేరుఁ బాడుచును
 ఉడుగక నిడుతోక లొడిసెల్లు సేసి - వడి తాళ్లు లోనికి వైచి యార్చుచును,
 మ్రాకులతుదలు సమంబుగాఁ బట్టి - వీక లోపలియిండ్లు విఱుగవైచుచును,
 గుడులు నట్టళ్లును గోపురంబులును - బడఁదన్ని కోటపైఁ బరుగులెత్తుచును
 అట్టళ్ళతోడనే యనురవర్గములు - నెట్టనఁ గూలిన నిలిచి నవ్వుచును
 ఇమ్మల రూపించి యిదె చూడుఁ డనుచుఁ - గొమ్ములు విఱుగంగ గుండ్లు వైచుచును
 దోరణంబులును గైదువులు రాక్షసులు - చారుతరధ్వజవృత్తదండములు
 కొమ్మలు కోటలు గూలుటఁ జూచి - క్రమ్ముట దిక్కులు గలయ నార్చుచును
 ముంచి కొండలు కరమ్ములఁ బెట్టు వట్టి - దంచనాలకు నివె దంచనా లనుచుఁ
 గ్రచ్చుట నట విఱుగంగ వైచుచును - మచ్చరంబునఁ బలుమాటు నిట్లు కపులు 2220

వడివైచు తమతమ వాటలచేతఁ - గడుఁ జిత్తముగను లంకాపురిలోనఁ
 గూలెడి మేడలు గుంగు మేడలును - వ్రాలెడి గోడలు వ్రాలు మాపులును
 నులుమైన యిండ్లును నుగ్గునూ చైన - తఱుచుఁ గొమ్మలు చూచి తదనంతరంబు
 దానవక్షయకరోత్సాహులై కపులు - పూని యంతయు భీతి బుట్టించుటయును
 ఇటు గవి యెఱుఁగమే యెన్నఁడు ననుచుఁ - జటులతరాట్టహాసములు సేయుచును
 నార్పు వానరులపై నాదైత్యకోటి - పేర్చి యెంతయును గోపించి కూలములఁ
 బొడిచియుఁ గరవాలములను దెంచియును - గడుబెట్టిదంబుగాఁ గదలమోదియును
 జొచ్చి తన్నియుఁ బరకుపుల వ్రచ్చియును - గుచ్చి యగడ్డలఁ గూలఁ ద్రోచియును
 దంచెనగుండలచేఁ దాఁకించి కడిమి - ముంచిన లగ్గ యిమ్ముల విడిపించి
 యలరి రాక్షసు లార్వ నాకపులార్వ - నిలయు దిక్కులుఁ జలియించె నెంతయును
 సీగి దిక్కురులు ఘింకృతు లొనరించెఁ - గ్రాగిన యసురలగతి నట్లు లింకెఁ
 గులగిరు లెత్తిన గుండులమాడ్కి - నిలమిఁద నందంద నెత్తిపైఁ బడియె
 సురగాధిపతివిషం బొలికెఁ గూర్చుంబు - గిరులు నొందొంటికే గ్రిందుమీఁదయ్యె
 నాకారి యప్పుడు నడువక్కి - నున్న - భీకరపై న్యంబుఁ బిలిచి యుబ్బించి
 కడిమి సొంపారంగఁ గపిసేన లంక - వెడలి తాఁకుం డని వెనఁ బురికొలుప
 భేరీరవంబులు భీకరకాహ - శారవంబులును శంఖారవంబులును
 భటహారవంబులు బహుతూర్యరవము - పటుతరనిస్సాణ భాంకారములను
 తురగోగ్రహేషలు తోరంబు లైన - కరిబొంపితంబులు ఘననేమిరవము
 వత్తఱిఁ జెలఁగు భుజాస్పృలనములుఁ - జిత్తంబు లగలించు సింహనాదములు
 నడలి యొందొండ బ్రహ్మాండంబు నిండ - నడలి దిగ్దేవతానమితి భీతిల్లఁ 2240
 బలువిడి రాక్షసప్రవరపై న్యములు - వలనొప్పు నాలుగువాకిళ్ళ వెడలె.
 నటు జాతవక్త్రంబునందుఁ దక్కుంగఁ - బటుభీషణాకృతిఁ బ్రళయరుద్రునకు
 నున్నముఖంబుల నుడుగక వెడలు - చున్నమంటలమాడ్కి నొక్కట మెఱసి

—: వానరరాక్షసుల ద్వంద్వయుద్ధము :—

వెడలి వానరసేన వెనఁ దాఁకునపుడు - తడయక ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ జొచ్చెఁ
 గడిమిమై నప్పుడంగడు నింద్రజిత్తు - గడుబెట్టిదంబుగా గదఁ గొనివ్రేసె.
 వజ్రంబుఁ బట్టి పర్వతముపై నలిగి - వజ్రి వ్రేసినక్రియ వారణలేక
 అంగదుండును బేర్చి యయ్యింద్రజిత్తు - సంగరంబున గిట్టి నమకృత్తి మెఱసి
 భూరిభూధరశృంగమున వైచెఁ బేర్చి - సారథిరథరథ్యదయములు గూల
 వారక యేనె దుర్వారుడై మూఁడు - క్రూరాత్మములఁ బ్రజంఘుండు సంపాతి
 విజయుడై యతఁడును వెన నశ్వకర్ణ - కుజ మెత్తుకొని ప్రజంఘుని బడవైచె 2250
 విపతుని రంభుని వెన నొంచెఁ బెక్కు - ఘనబాణముల నతికాయుండు పేర్చి

పూని యయ్యిద్దఱు ఖారైల్లముల - వానిసేనల వాని వడి నొంచి రపుడు
 దట్టంపుచును మహోదరుడు సుషేణు - గిట్టి యాతనిమీదఁ గినుక సొంపార
 నడరించె బాణంబులయిదును మూడు - వెడవనక్షంబున వెడదఫాలమున
 వానిరథంబును వానిసారథిని - వానిరథ్యములఁ బత్వత మొక్కఁజెత్తి
 నలియంగఁ జూవఁ జూర్చుంబులై పోవఁ - జెలఁగుచు నార్చి సుషేణుండు వైచె
 మఱి జాంబవంతుండు మకరాక్షుమీద - బిరుబిర్చిప్పుచుఁ బెనుమాను వైచె
 నడుమనే యది ద్రుంచి నాటించె నతఁడు - కడుఁ బెక్కుశరము లుగ్రస్ఫూర్తి మెఱసి
 యతనిభుజరంబుల నతనిపాలమున - నతనివక్షంబున నలిలాఘవమున
 నాజాంబవంతుండు నలుకమై వాని - బాజనంబుగఁ జేయు వర్వతం బొకటి 2260
 వైచిన రథమును వరరథాశ్వములు - చూచెడునంతకోఁ జూర్చుమై రాలె.
 శరములఁ బెక్కింబు శతబలిగిట్టి - యురులాఘవమున వివృణ్ణిహ్వా దేసె
 నతనివక్షముఁ పాఁక నత్కుగ్రభాతి - శతబలి యొక్కవృక్షముఁ బూని వైచె
 పెక్కుండ్రదైత్యుల పీచంబు లడచి - పెక్కుచందంబులఁ బేర్చిన గజుని
 దప్పక విక్రమధనుడు కోపించి - వి పైసెన వానరవిభుని వక్షంబు
 శూలంబుఁ గొని పొడుచుటయును ప్రేసె - సాలవృక్షమున రాక్షసుని నాగజుడు
 ప్రేయంగ నతఁడును వెన మృతుం డయ్యె - నాయెడ నగచరులార్చి మోదించ
 పవి గుంభకర్ణుని యగ్రనందనుఁడు - ఘనుఁడు కుంభుఁడు ప్లవంగములఁ బెల్లదరి
 కుత్తుకలోవైచికొనఁగ నాధామ్రుఁ - డెత్తి వక్షంబులే దేవున వైచె
 గూరుడై దేవాంతకుడు గవాక్షుండు - చారుతరోరువృక్షస్థలం బేడు 2270
 శరముల నేయవచ్చుట నొచ్చి యతఁడు - సరథసవృత్తిమై సాలవృక్షమున
 వైచిన వాఁ డేడు వాడిబాణములఁ - బూచి యగ్గరి సేసి పొడిపొడి చేసి
 తొమ్మిదియమ్ముల దూపిద్ద వానిఁ - గొమ్మని గిరి యెత్తికొని వైచె నతడు
 ఋషభుని ముసలాన నేసె సారణుఁడు, వృషభుండు సారణు విపులవక్షంబు
 వృక్షంబు గొని వైవ విల్లునమ్ములును - నాక్షణంబున వైచి యతఁడు మూర్ఖిలై
 గిరివోనిగజము నెక్కిన త్రిశిరుండు - శరభుని తలప్రేసె జని తోమరమున
 శరభుండు గోపించి సాలవృక్షమున - హరి గిరి ప్రేసిన ట్లాత్రిమస్తకుని
 ప్రేసి యగ్గజమును ప్రేసె గూలంగ - రాసి రాక్షసునకు రాక్షసుం డగుచు
 పనయంబుఁ బేర్చి నరాంతకుం డపుడు - పనసునిపైఁ దీవ్రబాణంబు లేయఁ
 బనసుండు నాతనిపై వృక్షమెత్తి - ఘనముగా వైచె సుగ్రతఁ జూపి యంతఁ 2280
 బరిఘంబు గొని యకంపనుఁడు ప్రేయుటయు - ధరణిపై మ్రొగి యుద్ధతశక్తి నెగసి
 శుముదుండు పెడికిఁగ గుపితుడై పొడువ - భ్రమసి చయ్యన నకంపనుఁడు మూర్ఖిలై
 గిట్టి దూమాక్షుండు కేసరిమీద - నెట్టన నంప పెన్నిటను ముంప

వానిసేనలను బర్హతములు వైచి - మానక నొప్పించ మఱి వాడు విజిగె.
 మండితభుజగంధమాదను గిట్టి - భండనంబున మహాపార్శ్వండు వెనంగె
 దరులను గిరలను దంష్ట్రల వాని - గరము నొప్పించె నాగంధమాదనుడు
 దఱచుగా నా వేగదర్శిపై కుక్కుడు - నెఱినాట నమ్ములు నిగిడించుటయును
 వానిరథంబు దుర్వారుడై వేగ - పూనికమై దొక్కి పొడిపొడి చేసె
 నడ నకంపనుఁ డంత నలునకు నెదుర - నడతేరంగా దొడ్డ నగమున నతఁడు
 ఉరవడితో గుద్దు బరుకునట్లుగను - బెరిగి యాతనిమీఁదఁ బెటుగా వ్రేసె 2290
 వాడి బాణంబులు వడి నలుమీఁద - వాడేసె నేసిన వానివాలమున
 గురుతరం బగుశక్తి గొని జంబుమాలి - యరుదుగ సురవడి హనుమంతు నేసె
 నెరి జవంబున నాంజనేయుండు గినిసి - యురక రథంబుపై సురికి యుగ్రతను
 గిరివరశిఖరంబు క్రియ నున్నవాని - శిరమరచే వ్రేసి చేసె ప్రయ్యలుగ
 శరపరంపర విభీషణుని మిత్రఘ్ను - డురవడి నెత్తురు లురల నేయుటయుఁ
 గలుపించి యాతఁడు గద వ్రేయుటయును - దలకి మూర్ఖిల్లె మిత్రఘ్నుఁ డెంతయును
 వనవరసేనల వారక వట్టి - కొని లీల మ్రింగు నికుంభుని గిట్టి
 మూర్ఖితారుణకటాక్షుండునై నప్త - పర్ణవృక్షంబున భానుజుం డడఁచె.
 మొనసి యద్ధతి వజ్రముష్టి యన్వాని - బెనుపార మైందుండు పిడికిటఁ బొడువ
 నాలంకగోపురం బవసీస్థలమునఁ - గూలెనో యనఁ దన్నుకొని వాడు గూలె 2300
 వినువీధి సురలార్హ ద్వివిదుండు కైల - మున నళనిప్రభు మొనఁ గూల నేపె.
 గర మల్గి నీలమేఘము సూర్యుఁ గప్పు - కరణి నందంద నుగ్రప్రకారమునఁ
 భరంగ దివ్యాత్మనంపదలచే నీలు - గురుభుజుండైన నికుంభుండు గప్పెఁ
 గప్పిన నీలుండు గదిసి నికుంభుఁ - జప్పరించుచు రథవక్రంబు దెచ్చి
 రయమున వైచి సారథి దలఁ ద్రుంప - భయమంది వాడు విభ్రాంతుడై పాతె.
 శరపరంపరలు లక్ష్మణమీఁద గినుక - గురియువిరూపాక్షఁ గొనక సౌమిత్రి
 యొక్కభాణముఁ గొని యొగి వాని నేయ - దక్కగ మూర్ఖుచే ధరణిపైఁ బడియె
 రాముపై సుప్రఘ్ను రక్తి కేతువులు, నామెయి నగ్నికోపాగ్ని కేతువులు
 కెరలి మేఘంబుల క్రియ నంపసోన - గురిసిరి గుణరావహారగర్జనం
 న్భలినా ప్రకులుఁ డంత నాల్పభాణముల - నలుపురతలలును నలిఁ ద్రుంచివైచె 2310

—: యద్ధభూమివర్ణనము :—

నక్కడికయ్యంబు లటు చెల్లుచుండఁ - దక్కక విఱిగిన తఱుచైనవిండ్లు
 చెదరినకరములు చిద్రుపలై పడిన - గదలును దునిసిన కరవాలములును
 ముఱిసినశక్తులు ముగ్ధరంబులును - పరిసినపరిఘలు పట్టనంబులును
 గడికంఠలై న భక్రప్రాసములును - బొడియైనసురియలు భూరిశూలములు

తుదలేక పడియున్నతోమరంబులును - గదిసినరథములు కరిసమూహములు
 గూలి పెల్లగఁ దన్ను కొనుఘోటకములు - వ్రాలి మగ్గఱచినరథచోదకులును
 రాలినకోటిరరత్నపుంజములు - నేల మిట్టెడి బాహు విచయఖండములుఁ
 జచ్చిన యసురుల నమరభూభాగ - మచ్చెరు వయయుండె నప్పుడు చూడ
 మర్దికారాతి రామక్షితీశ్వరుఁడు - దుర్దాంతశరములఁ ద్రుళ్లడంచుటయు
 మలగొన్న యురుమీన మకరోరగాది - జలచరంబులు చిక్కజల మెల్లనింక 2320
 వళగతంబై రామవల్లభునెదుఱు - గృశ మైనయంబుది క్రియనుండె రణము,
 ఆట్టివిధంబున నవనిజఁ దెచ్చి - నట్టిరావణునకు నట్టె పైశిరము
 ల ప్టెల నిలుచు ? నన్నట్టి చందమున - నట్ట లాకాశంబునం దాడె నపుడు
 నెఱిగల్గు మజ్జుంబు నెత్తురుతోంపి - తఱుచైనవెండుకతండంబు నాఁచు
 పునుకలుచివ్వులు పొరిఁబొరి సున్న - ఘనములొవలుకలు కమఠతుండములు
 తుమురులై పడిన కైదువులు మీనములు - రమణీయతరచామరములు హంసములు
 కొమరారు తెల్లనిగొడుగులు నురుగు - లమరుభూషణహర్షమందలియనుక
 యొడ్డనంబు నెగళ్లు నురుదంతిచయము - లొడ్డి పెంపారిన యుద్ధతుల్ గిరులు
 తరుచరాసురదేహతతులు వృక్షములు - దొరిగినప్రేవులు దుష్టసర్పములు
 కొఱపాఞములతోడఁ గుంభినియందు - నొఱగిన రాక్షసు లొరలుట మోఁత 2330
 కలఁగొన ఘనతురంగములు గ్రాహములు - నలి దూలుపడగ లున్నతి నందు తెరలు
 ఇవ్విధంబున మీఱి యేఱుల నెల్ల - నవ్వచుఁ బటరక్తనమ లుబ్బి పాతె
 నారయఁ బాపిఘ్నఁ డగుఁగాక యేమి ? - యారామునకు ద్రోహి యగుగాక యేమి ?
 యతిలోకకంఠకుం డగుఁ గాక యేమి ? - యతులఁ జంపినపాపి యగుఁగాక యేమి ?
 హితమతివై యిప్పు డీదేర్పఁ దలఁచి - ప్రతిలేనిరమురాముఖాజాలముల
 ధృతిఁ దూలఁ గట్టి యాదేవకంఠకుని - హితమతి నీదేహ మిటు విడిపించి,
 లోఁగొని వాని నాలోపల ముంచి - బాగొప్ప గలుషము ల్వాపి రక్షించి

—:సాయంకాలాదిరాత్రి వర్ణనము:—

అలుఁదైన యట్టియంతకలుని రావణునిఁ - బొలుపార ముక్తికిఁ బుత్తు నకమాడ్కి-
 సంగతి నొప్పారు జాహ్నువి యనఁగ - సంగరస్థలి మహాశ్వర్యమై యొప్పె
 నప్పుడు లంకలో నాడైత్యకాంత - లుప్పొంగుశోకవయోధిలో మునిగి 2340
 గ్రద్దనఁ జేయునక్కయ్యంబునందుఁ - బొద్దు గుంకినఁ గాని పోడు రాఘవుఁడు
 ఎప్పుడు గుంకునో యినుఁ డింక ననుచు - నప్పటప్పటికిఁ బెట్టడరుచు నుండ
 సంచితకఠినపుంఖాస్త్రాంకుతతుల - ముంచి రావణుని తమోగుణం బణఁప
 భీమప్రతాపనంసీతుఁ డైయున్న - రాముఁడే చాలు దుర్వారుఁ డన్తాడ్కి-
 మనతరంబగు తనకరములు ముడిచి - వనజాపుఁ డపరదిగ్గనధిలో మునిగె-

ఖలుఁ దైన యద్దళకంఠునిచేటు - దెలుపుటకై నిశీధిని కచభరము
 విరళమై జల్లున విరిసెనో యనఁగఁ - బరపొంది చీకటి ప్రబలమై పర్యే
 నప్పుడు బొబ్బలు నార్పులు వెట్టు - చప్పుడుల్ మల్లులు చరచునడిదము
 లట్టహాసంబులు నడరి యొందోరులఁ - దిట్టెడినెలఁగులు దీవ్రహంకృతులు
 యుంకారరవములుఁ జప్పరించుటలు - నంకించుపలుకులు నాహ్వనములును 2350
 రథనేమిరవములు రథికసారథుల - పృథులవాక్యోద్ధాతభీమనాచములు
 గుణనిస్వనంబులు గుంజరాగముల - ఘణిఘణి ల్లనిమ్రాయుఘంటాస్వనములు
 కరిబ్బంపితంబులు ఘనతూర్యరవము - తురగోగ్ర హేషలు తోరమై పేర్చి
 పొద్దు గుంకిన నైనఁ బోవక చలము - పెద్దయై కపులును బేర్చి రాక్షసులు
 నతినిబిడం బైన యంధకారమున - నతిభయంకర మైన యని సేయునపుడు
 పొదుపొదుఁ డన్నాట పోకుఁ డన్నాట - విడువిడుఁ డన్నాట ప్రేయఁ డన్నాట
 చలము దింపక చంపుచంపుఁ డన్నాట - తొలఁగక తల ద్రుంచుక్రంచుఁ డన్నాట
 యిందు రాలే దేడి యేడి యన్మాట - యిందు రానిమ్ము రాని మ్మనుమాట
 అటమీద హంకృతుల్ హాసముల్ చెలఁగ - నిటు చెల్లుమాటల యెక్కువ లెఱిగి
 పోరుచోఁ గెంఢాళి బోరున నెగయ - పేర్చి యాచీకటి పెద్ద యాటయును 2360
 బ్రమయుటఁజేసి యేర్పటుపంగరాక - తమతమవారల తామె చంపుదురు -
 కోపించి వానరకోటు లుప్పొంగి - యాపాపకర్తుల నసురులఁ గిట్టి
 రథికులఁ జంపి సారథుల గీటడఁచి - పృథులరథ్యంబుల పీచంబు లడఁచి
 కడనొగ లెలమి యొక్కటఁ దేరులెత్తి - యడతురు నుగ్గునూ చైనేల రాలఁ
 దుమురుగా జోదుల క్రుళ్లడఁగించి - నమరవారణముల చరణంబు లెత్తి
 యిరులఁగేల నమర్చి యేచి తాటించి - వరున నల్లలు పాటవై తురు చంపి
 చిదురలై దెసలందుఁ జెదరుగుట్టములు - గదసి తోకలతోడఁ గడకాళ్లు నొడిసి
 పట్టి బెట్టుగఁ ద్రిప్పి వడి నేలతోడ - నెట్టన ప్రేసి - పెన్నెత్తురు లొలుక
 గోలెమ్ము లురములు గుండెలు బరులు - వాలినభుజములు వదనదంష్ట్రలును
 బునుకలు మెదడును భువిమీదఁ జెదరఁ - గనుఁగొని కాల్వరఁ గడఁగి చంపుదురు
 అరదాల వెల్లున నడరు ధూళియును - దురగఘరోద్ధాతధూళియు నెగసి
 దానవాసీకంబు తలఁపులోనున్న - కానమి నెల్ల నొక్కట వెల్లివిణివె
 ననఁగఁ జీకటి కడు నగ్గలంబగుచు, వినువీధి నడుమెల్ల విపులమై నిండె
 నసురుల యసువుల నగవరాధిపుల - యసువుల నొక్కట నవహరించుటకు
 నామెయి నారాత్రి నసురేంద్రుచేత - రామునిచేఁ గాళరాత్రియై తోచె
 దమవేళ యగుటయు దైత్యు లందందఁ - గుమురులు గట్టి త్రికూటాచలంబు
 దమయార్బులకుఁ బ్రతిధ్వను లిచ్చుచుండ - నమరసన్నద్ధులై సరభనవృత్తి

మిగిలి యారాఘవుమీదను గదిసి - గగనంబు నిండ మార్గణము లేయుటయు
 నారామవిభుఁడును నగ్నిబాణమునఁ - బేరినచీకటి పెంపెల్ల నడచి
 తన్ను గిట్టిన మహోదరమహాపార్శ్వ - నన్నుతబలులైన సారణకుల 2380
 నటు వజ్రదంష్ట్ర మహాకాయనేపె - బటువేగమున నాటుబాణముల్ దొడగి
 యాధ్వరు దైత్యులు ననిఁ బాఠిరపుడు - పర్విన భీతిమై బ్రమసి దిక్కులకు
 నట నున్న రాక్షసు లారామవిభునిఁ - బటుబాణశిఖి శలభంబులై పడిరి,
 అరదంబు సూతుండు హరులు నంగదుని - కరము క్రగిరిశృంగకఠినపాతమున
 నవనిపైఁ గూలిన నాజి వర్జించి - నవనశాలకు వేగ చని యింద్రజిత్తు
 తగుహోమసాధనతతులు రాక్షసులు - మొగిఁదేరఁ గైకొని ముఖ్యమార్గమున
 వలనొప్పుగా రక్తవర్షంబు లైన - తలచుట్టు నుభయవప్తములు మాల్యములు
 ధరియించి వహ్నికిఁ దగవరిస్తరణ - మురుతోమరంబులు నుగ్రవప్తములు
 గరిలేనిశరములు గావించి నలుపు - గరికొన్న పెనుమేఁకకంఠరక్తమున
 నొగిఁ దాడినమిథల హోమంబు సేయఁ - బొగ లేక మండుచుఁ బొడవుగా నిక్కి
 యెలమితో విజయంబు లెఱిగింపఁ జాల - వలతిమై దక్షిణ వరమానశిఖల
 నొప్పుచు ననలుఁ దాహుతులఁ గైకొనియె - నప్పుడు నిష్ఠతో నయ్యుంద్రజిత్తు
 యుక్తమంబున హోమమొప్పార - భక్తితో నొనరించి పావకువలన
 నాలుగుహయములు నానావ్రశత్రు - జాలంబు మహితకాంచనమయరథముఁ
 బడసి యాతేరెక్కి బ్రహ్మాండ మగలఁ - గడువడి నార్చి యుత్కటకోపుఁ డగుచు
 నింద్రాదిదేవత లెల్ల భీతిల్ల - నింద్రజిత్తుఁడు మఱి యేపుడీపించి
 చెచ్చెర దానవసేనతోఁ గూడ - వచ్చి యదృక్కుడై వడి దివినుండి
 మనలక రామలక్ష్మణులపై నేసె - ననవృశకాండంబు లందందఁ బెల్లు
 ఆరామలక్ష్మణులపై లాకాశమునకు - భూరిశరంబులఁ బోవనిచ్చుటయు
 నం దొక తైనను నయ్యుంద్రజిత్తు - నందుఁ దాఁకమి మఱి యాదైత్యవిభుఁడు 2400

—: ఇంద్రజిత్తు మాయాయుధము సేయుట: —

ఓనుఁ గానరాకుండ దర్పంబు మెఱసి - వినువీధిఁ గడుఁ బెక్కువిధములఁ దిరిగి
 కదిసి యంతటఁ బోక ఘను లగుకవుల - నవలీల దునుమాడి యంచందఁ బేర్చి
 నలుదెస నేయుదో నగచరులకును - నలినాప్తకులునకు నలినాప్తకిరణ
 విభములై వరతెంచునిష్ఠరాత్రుములు - నభమున నెందుఁ గానఁగవచ్చుఁ గాని
 యరదంబు మ్రోతయు నాఘాటకముల - ఖరముల మ్రోతయు గుణము నిస్వనము
 సారథివలుకు కళాఘాతరవము - లారథికునియార్చు లతనిమూర్తియును
 నారథంబును దాని యధికధ్వజంబు - లీరూపు లని కని యెఱుంగంగ రాక
 యావిధం భ్రాషేన కప్పుదు దోచె - నావారిఁ దునుమాడి యునమునఁ బేర్చు

రాముని మీఁద సురస్రభుం డలిగి - రామణీయకమహోగ్ర ప్రకాండముల
 నాతనమునిఁ గూర్చినాఁ డని పేర్చి-యీతెఱంగున డాఁగి యేనెనో యనఁగః 2410
 నప్పు డాకపినేన యంగంబు తెల్లఁ - జిప్పలు చివవలై చెవరంగఁ జూచి
 జనరోకపతితోడ సౌమిత్రి పలికె - “వినువీధి డాఁగిన వీనిచే నిట్లు
 మనుజేంద్రః చూచితే మర్కటోత్తములు - మనకొఱకై వచ్చి మడియుచున్నారు
 విస్తయంబుగ నింక పీవివంశంబు - భస్మంబు సేయుదు బ్రహ్మాత్మ మేసి”
 యనవుడు రఘురాముఁ డనుజతో ననియె - “జనునె యొక్కరునికై చంపఁ బిల్వరను
 ఎఱుంగవే రణధర్మ మెందు రాజులకు - వెఱచి డాఁగినవాని వెన్నిచ్చువాని
 ముకుళపహస్తుడై మ్రొక్కినవానిఁ - జకితాత్ముడై వచ్చి శర జన్నవానిఁ
 గదనంబులోఁ బూరి గఱచినవానిఁ - బిదప నాయుధములు వదలినవాని
 నిద్రవోయినవాని నిర్జీవఁ దగునె ? - భద్రంబు గోరు నప్పురమపుణ్యులకు
 నధికమాయలఁ బేర్చు నయ్యింద్రజిత్తు - చదియింపనోపెడు వానరోత్తములఁ 2420
 గామచారులఁ బంపఁ గాలంబు గాని - సౌమిత్రిః బ్రహ్మాత్మనమయంబు గాదు”
 అని నలు నంగదు ననిలనందనుని - మనుని గవాక్షిని గంధమాదనుని
 భరితవిక్రమదాముఁ బనసుఁ గేసరిని - శరభుని ఋషభుని నన్నాథు గజాని
 మఱి గవయుని నీలు మైందుని ద్వివిదు - నఱిమురిఁ గోపించి యనురుపైఁ బనిచె,
 నట రామవుడు పంప నగచరాధిపులు - పటుగతి మిస్తులపై కప్పు దెగసి
 తరుకైలములు వైవ దర్పించి క్రూర - శరవరంవరల రాక్షసరాసనుతుఁడు
 వారి నొప్పించిన వార లాదైత్యు - నేరూపమునఁ గాన కెప్పటివగిది
 వచ్చిరి రయమున ననుమతీస్థలికి - నచ్చెరు వొంది యింద్రాదులు సూడ
 విలయమేఘశ్యామ విభులగాత్రంబు - నలుకఁ గెంజాయల నడరు నేత్రములు
 గలఘోరరూపంబు గానరాకుండ - మెలఁగుచుఁ బలికె నష్టేఘనాదుండు 2430

—: నాగపాశబంధనము :—

“నరనాథసుతులారః ! నన్నుఁ గయ్యమున - నరుడు లక్షింప నహస్రాక్షనకును
 మీరెంతవాఁ ?” రని మిన్నెల్ల నద్రువ - ఘోరంబుగా ధనుర్గుణము మ్రొయించి
 యశనిసంకాశంబు లగుసాయకములు - దశరథాత్మజులపై దళముగాఁ బఱపి
 మఱియును నందంద మర్కటోత్తముల - గరు లిచ్చి పోఁ బెక్కు-కాండంబు లేసి
 యట సంతఃబోవక యయ్యింద్రజిత్తు - చటులతరక్రూరసర్పబాణముల
 నినకులేశ్వరులపై నేయఁగ వాటు - ఘనబాణముల వాని ఖండించి మఱియు
 నిదె వచ్చె బాణంబు లిం దేయు మనుచు - నదె వచ్చె బాణంబు లందేయు మనుచు
 నేదెనబాణంబు లేతెంచుచుండు - నాదెనలందు మదగ్గులై యేయ
 సురగనమేతులై యుండుట మీకుఁ - గరమొప్పు దొల్లియుఁ గల దటుగానఁ

దరణీవంశజులార : తప్పక యిప్పుడు - నురగనమేతులై యుండుఁ డన్నట్లు 2440

బంధురంబుగ్గనబ్జబంధవకులుల - బంధించె వడి నాగపాశసంతతుల

వారును నాబ్రిష్టావరము మన్నించి - తారు రాక్షసుచేతఁ దద్దయుఁ దూలి

యాదినారాయణు నంశజులైన - మేదిసీనాథు లిమ్మెయిఁ గట్టువడిరి.

నేఁడు రాముఁడు గాక నిక్క మూహింప - నాఁ డితఁడే వామనస్వరూపంబు

నటు దాల్చి భూదాన మడిగి యాబలిని - బటుకృతఘ్నుతఁ బట్టి బంధించినట్టి

ఫలము రామున కిట్లుప్రాప్తంబుఁ గాక - పొలియునే మనుజుఁడై పుట్టి యుండగను

అని తమలోఁ దమయాత్మలఁ గుండి - యనిమిషుల్ ఋషులును నాశ్చర్యవదఁగ

ఖిన్నుఁడై యున్న సుగ్రీవునిఁ జూచి - నన్నుతమతి విభీషణుఁ డర్థివలెకె.

“నిది యేల చింతింప నెట్టివారలకు - నొదవవే యాపద లొక్కొక్కచోట

నినకులేశ్వరులకు నే మయ్యెనిపుడు : - ఘననాగపాశముల్ గట్టినంతటనె” 2450

యని వల్కి యతఁడు మాయాదృష్టిఁ జూచి - కనియె రావణసుతు గగనమార్గమునఁ

గని సీరు మంత్రించి కన్నులు దుడిచి - వనజాప్రసుతునకు వలనొప్పఁ జూపె

నారవిజుండును నవ్వీభీషణుని - చారుమహామంత్రక క్రిచేఁ జేసి

యాయుంధ్రజిత్తుని నప్పుడుకాంచి - యాయతోన్న తమగు నచలంబుఁ బెట్టికి

యెగిసి వ్రేయఁగఁ జూచి యుంధ్రజిత్తుండు - మొగిఁ దిరిగించె నమ్ములవెల్లి పటపి

యినజుండు తిరిగిన నినజుని రాకఁ - గని మున్ను వెలమ రాక్షసులు మోదించ

నప్పుడు విజయుఁడై యయ్యుంధ్రజిత్తు-ముప్పిరి గొను ముదంబునఁ దన్ను గొలుచు

వారును దాసును వడి లంక కరిగి - యారావణునిఁ గాంచి యప్పుడిట్లు నిరి

“చంపితఁ గవులను సర్వబాణములఁ - గంపింపఁ జేసి తిక్కెకువల్ల భుల”

నని వేడ్కతోఁ జెప్ప వంతరంగమునఁ - దనయునిమీఁద నెంతయు సంతసిల్లి 2460

రావణుఁ డప్పుడు రయమునఁ ద్రిజట - రావించి యనియె “ధరాపుత్రి నన్ను

నొల్ల దా రాముని నొనఁగూడుకొనుట - కుల్లంబులో నమ్మి యుండుటఁ జేసి

నేఁ డింద్రజిత్తుచే నేలకు వచ్చి - పోఁడిమి చెడిన యా భూపాలు నునికి

సీతఁ దోడ్పొనిపోయి చెచ్చెఱఁ జూపు - మీకఱిఁ బుష్పక మెక్కించి నీవు

అంత రామునిమీఁది యాసలు దక్కి - చింతింప కిట నన్నుఁ జేరును సీత”

యనవుడు రావణు ననుమతిఁ ద్రిజట - దనుజాంగనలు దాను ధరణీతనూజ

నెనయఁ బుష్పకముపై నెక్కించి వేగ - వనుదెంచి సంగరస్థలిఁ బడియున్న

- : నాగపాశబద్ధులై యున్న రానులక్ష్యణులఁజూచి సీత దుఃఖించుట :-

కవులను రానులక్ష్యణులను జూపఁ - జపలాక్షియును నట్టివందంబుఁ జూచి

కన్నీరుధారలై క్రమ్మ వందంద - విన్ననై కడుఁదూలి విలపింపఁ దొడఁగె.

“గటకట : రామ : సీతార్దుకవిద్య-యెటుపోయె : నీయందె యేపారియుండు : 2470

జామదగ్నిని నైన సరకుగాఁ గొనవు - నీమెయి లావున నీభువి నీవు
 సకలమునిండులు నర్పముల్ నీకుఁ - బ్రకటితశయ్యఁగాఁ బలుకుదు రెందుః
 నట్టిసర్పంబులే యవనీశః విన్ను - గట్టంగఁ ద్రాడులై కదిసెనే నేడుః
 లాక్షణికులు నన్ను లక్షించి సకల - లక్షణంబులుమీన లలితంబు లగుచు
 విలసితరేఖారవిందంబు లంఘి - తలమునఁ గలుగుటఁ దరళాంతరాక్షిః
 పట్టాభిషేంబు పతితోడఁ గల్గఁ - బుట్టుదు రింపారఁ బుత్రులు నీకు
 నైదువ యై యుండు దనుమాట లెల్ల - నాదిత్యకులనాథః యకటః బొంకయ్యో.
 రోలంబకుఁ నీలరుచిశోజములు - నీలమేఘము దాలు నెఱువు మైజిగియు
 తొగ లించుకయు లేక తోరముల్ గాక - మిగుల వట్టువలునై మించుపెంచొడలు
 కరములు నిటలంబు కన్నులు మోము - చరణముల్ రుచిరలక్షణసమేతముగ 2480
 వరకాంతి నునుపారి వట్టువ లగుచు - సరినొప్పు నఖములు సంగతాంగుళులు
 ఏచి చిత్రకృతి నెనసి క్రిక్కిరిసి - నీచాగ్ర మైనది నీకువద్యయము
 ఉరుతరస్మిగ్దంబు లుదరపార్శ్వములు - కర మొప్పుచున్నది గంభీరనాభి
 కమనీయతరదివ్యకాంతిఁ జెన్నగుచు - రమణీయ మైనది రమణః నీమేనుః
 సౌభాగ్యమున నీకు సరి యెవ్వ రనెడి - నాభాగ్య మిట్లయ్యె నరనాథః కంటె
 లలన లీపదిమేను లక్షణంబులను - గలవార లత్యంత కల్యాణవతులు
 అని చెప్పునార్యోక్తు లవియెల్లఁ దప్పె - మనుజేశః నాపుణ్యమహిమ గా కిదియుఁ
 గెందాచురభంగిఁ గెంజాయ మెఱసి - యంచంబులై చూడ నఱచేతు లొప్పుఁ
 బల్లవారుణకాంతిఁ బరఁగుపాదాగ్ర - పల్లవంబులు సమస్పర్శంబు లగుచు
 నడు పొప్పు నెలుగొప్పు నగుమొగంబొప్పు - గడునొప్పు నివి కన్యకాలక్షణములు
 పరికింప నని పల్కు - పలుకులు దప్పె - నరనాథః చూచితే నానోముఫలముః
 తలఁపులు దైవంబు తలకూడనీక - వెలయఁగ నిటు సంభవించెనే నాకుః
 ధరణీశ ! నను జనస్థానంబునందు - నురవడి గొనిపోవు నుగ్రదానవునిఁ
 జొరిఁజొరి వెదకి నాపొయినజాడ - కర ముగ్రగతిఁ దెల్పి కపిసేనఁగూడి
 జలనిధి బంధించి చనుదెంచి పిదపఁ - జొలు పేది గోష్పదంబున మునింగితివెః
 ఆరయనతిఘోర మగు యామ్యశరము - వారుణజాణంబు వహ్నిసాయకము
 నెఱయ బ్రహ్మాస్త్రంబు నెఱిఁ బ్రయోగింప - మఱచితివే నేడు మనుజులోకేశః
 పగవాఁడు మీద్యష్టిపథములఁ బడినఁ - దెగి నేలఁబడుగాకః తిరిగి పోఁగలఁడెః
 యిది దైవకృతము గా కెల్లచందముల - నెదురంగ శక్తులై యెవరైన నిన్నుః
 మేఘనాడుడు మాయమెఱసి మిమ్మాజి - నీఘోరశరముల విటుఁ గట్టె నేడు 2500
 కాలంబుకడిమిమైఁ గడప నెవ్వరికిఁ - జొలనె తలపోయః భూలోకనాథః
 హానాథః హావీరః హాదావంద్రః - యే నీకు శోకింప నిట నీకు పగవః

నీకుఁ బ్రాణము లిచ్చి నిర్వలం దైన - కాకుత్స్థమణికి లక్ష్మణునకు వగవ
 మనసు గుండఁగ నాకు మరుగుచు నున్న - జననికి దుఃఖింప సతతంబు నీకుఁ
 జిత్తంబు లోపలఁ జింతించుచున్న - యత్త కౌసల్యకై యడలెద నధిపః
 ఎప్పుడు వదునాట గేడ్లు చనునో - ఎప్పుడు వచ్చునో యిటు రాముఁ డనుచు
 నీతెఱంగున నీకు నెదురులు సూచు - నీతల్లియాసలు నిలిచెనే నేఁడు ?
 హరిహరాదుల నైన నదలించు నీడు - శరములఁ గలశక్తి నమసెనే నేఁడు ?
 నీదివ్యశక్తియు నీబాహుబలము - నీదుర్దమక్రమ నిపుణవిక్రమము
 నెక్కడఁ బోయెనో ? యేమందు నింక ? - నక్కటా ! విధి : నీకు నలగెనే నేఁడు ?
 చెలువొంద నేను నోచిననోము లెల్ల - ఫలియించె నేమని పలవించు విధికి ?
 నని ప్రలాపింపంగ ననియె నాత్రిజట - జనకజ నూరాధి సదయచిత్తమున
 “రాముని కొకకీడు రాదు నీవేల - నీమెయి శోకింప నిందీపరాక్షి :
 యట్టిద యైన యాయగవరసేన - యిట్టేల పెద్దయై యేచివర్తించు
 నదె చూడు మాదేవి ! యగవరేశ్వరులు - పదిలలై నీవిభు బలవీయున్నారు,
 గాదు పోయీపుష్పకం జేల మోచు ? - మేదిసీతనయ : యిష్టేదినిఁ బడక
 కాన రామున కొండు గాదు చింతింప - మానిని ! నామాట మనసులో నమ్ము
 లంకేశుఁ జంపి యీలంక సాధించి - పంకజానన ! నిన్ను బావపంశజుఁడు
 నలిఁ దోడుకొనిపోవు ; నమ్ము నామాట : - కలఁగకు నేఁ డెల్లి కల్యాణి ! నీవు”
 అనవుడు సీత మాయామస్తకంబు - ననువుగాఁ బోలని యాత్మలో నమ్మె 2520
 సుందరి త్రిజట యశోకవనంబు - నందుఁ గ్రమ్ముఁ దెచ్చి యవనిజ నునిచె.
 మనుపంశతిలకుండు మదిఁదెలివొంది - తనకుఁజేరువనున్న తమ్మునిఁ జూచి
 “నాతమ్ముఁజూచితే నలినాస్తతనయ : - యీతెఱంగునఁ గుంది యిట్లున్నవాఁడు ;
 సీతఁ గోల్పడి సీత చెఱ మాన్పులేక - యీతనిఁ గోల్పొవు టిటు సంభవించె ;
 పౌమిత్రిఁ గోల్పడి జనకజ నాకు - నేమిటి కిటమీఁద ? నేల నాబ్రతుకు ?
 యత్నంబు చేసిన యవనిజఁ బోలు - పత్ని నొందొకచోటఁ బడయంగ వచ్చుఁ
 గలరు కాంతలు నుతు లలరు బాంధవులు ; - గలరె గా కెందును గలరె పోరులు ?
 తమ్ముఁ డస్తాత్రమే తలపోయ భక్తి - నిమ్ముల ననుఁ గొల్పొ నిమ్మహాభుజుఁడు.
 అరయఁ గౌసల్యకు నానుమిత్రకును - సరియ కా వర్తించు సర్పక్తితోడఁ
 దగ లక్ష్మణునికంటె దయతోడ నన్ను - మిగుల మన్నించు సుమిత్ర నాపలన 2530
 వాత్సల్య మెప్పుడు వదల దాపుత్ర - వత్సల యగుతల్లి వగఁబెట్టవలసె :
 మిరి కింక నొకఁడును బోయితి నేని - భరతశత్రుఘ్నులు భ్రాతృవత్సలులు
 ఎట చిక్కె లక్ష్మణుం డేల రాఁ డనిన - నట నేమి చెప్పుడు నకట ! తమ్ములకు
 వనటమై నీవొంటి వచ్చుటఁ జూచి - మనములు గలఁగెడి మాకు నోతనయః

సౌమిత్రితో నేలఁచనుదేర వనిన - నేమనియుత్తరం బిత్తుఁ దల్లులకు ?
 నేమని యూరార్తు నీమోముతోడ ? - నేమని యటుఁబోదు నీమేనితోడ ?
 బ్రాలేయకైలంబు వగిలిన నినుఁడు - నేలఁగూలిన నీకు నిశ్చలంబైన
 వనధు లింకిన గాలి వర్తింపకున్న - ననలుండు కడుఁ జల్ల నైయున్న నైన
 నామాట గడువఁడు నాకు నప్రియము - లేమాటలును నాడఁ దెన్నఁడు నికఁడు
 ఇతనిచిత్తంబు నాయెడ నొక్కచంద - మితనిఁ బోలెడితమ్ముఁ డింకెందుఁ గలఁడు ?
 ఇతఁడె నాపాణంబు లితఁడె నాబంధుఁ - డితని నొక్కఁడఁ బుచ్చి యే నొంటినుండ
 వితఁ డెందుఁ బోయిన నేనందుఁ బోదు - వితనితోడిది లోక మీలోకమెల్లఁ
 జనుడెంచె నాతోడ సౌమిత్రి నాఁడు - చనియెదనే నేఁడు సౌమిత్రివెనుక
 హితబుద్ధిఁ గార్యంబు లెఱుంగక చేసి - తతులవిక్రమశాలి యవి నాకు నెక్కఁఁ
 దరుచరోత్తమ ! వాలితనయుఁ దోడ్పొనుచు - గిరిచరసేనతోఁ గిష్కింఘ కరుగు
 మేలత్తఱునితోడ నేగినపిదపఁ - బొలస్త్యవతి మిమ్ము బాధింపఁగలఁడు.
 జయశాలి యగుచున్నసౌమిత్రి లేని - జయము నా కంధుని చంద్రోదయంబు
 మధ్యక్షుడై పూని మారుతపుత్రుఁ - డద్భుతకార్యంబు లవి పెక్కు సేసె ;
 జలనిధి లంఘించి జనకజఁ గాంచి - కలనఁ బెక్కింద్ర రాక్షసుల మర్దించె ;
 నీయంగదుండును నీసుషేణుండు - ధీయుతులైన యా ద్వివిదమైందులును 2550
 నీగవయుండును నీగవాత్తుండు - నీగజుండును రక్తి నెనయ నీలుండు
 మెఱయ సంపాతియు మేటి కేసరియు - మఱియుఁ దక్కినవీరమర్కటోత్తములు
 నాకొఱకై వచ్చి నలినా ప్రతనయః - చేకొని లావులు సేసి రందఱును ;
 ఇక్కాల మిక్కడ నెబ్బంగి మమ్ముఁ - ద్రెక్కొన్నవిధిఁ దాఁటఁ దీర దెవ్వరికి ;
 రణభూమిఁ బయపుర రాక్షసవతులఁ - డృఙ్గలీలఁ బోలియించి తీవ్రబాణములఁ
 బగతుచే నిబ్బంగిఁ బడి లోచనములు - మొగియుచు భూరజంబున బ్రుంగినాఁడు
 వరతల్పమున నుండువాఁడు నేఁ డకటః - శరతల్పమున రణస్థలి నున్నవాఁడు
 సంకీర్ణరవికుల జలధిపౌం గడఁచి - గ్రుంకెనే లక్ష్మణకువలయప్రియుఁడు ;
 అనుచు విలాపింప నఖిలవానరులు - మనముల శోకాల్పిమగున్ లైరంత.

— ఇంద్రజిత్తు రెండవసారి యధామునకు వచ్చుట:—

సనికి గ్రచ్చట వచ్చె నామేఘనాదుఁ - డనుబుద్ధి దూరస్థు లైనవానరులు 2560
 ఘనతరాంజనకైలకల్పుఁ దైయున్న - తనుఁజూచివెఱవ గదాపాణియగుచు
 నైన్యమధ్యంబునఁ జరియించుకపుల - దైన్యంబుఁ బాపుఁ దగ విభీషణుఁడు
 ఏతెంచి రవిసూను నీక్షించి పలికె - “నీతెఱుంగున మీకు నేల చింతింపఁ
 గైకొని యిది యధాకాలంబు కాని - శోకింప వేళయె సుగ్రీవ ! మనకు
 దుర్జి వారోర్తి బంధుర మైనజలధి - కర్ణధారుఁడు లేని కలము చందమున

మననై న్యమున్నది మన మింక వేగ - యనికి నుద్యోగించుటదియె కార్యంబు.”

అన వినియంగడుం డావిభీషణునిఁ - గనుగొని “నీమాట కడును త్రమంబు
సరనాథతనయులు నాగపాశముల - నురవడిఁ బెనఁగొని యుర్విపై నొరగి
బాణక్షతంబుల బలువిడి వేడలు - శోణితంబుల బ్రంగి పొరిది నున్నారు
ఈదాశరథుల మీ రేమటకుండుఁ - డాదిత్యుఁ డుదయాద్రి కరుదేర మున్నె 2570
యేను రాక్షసకోటి నెల్ల నిర్జించి - జానకిఁ దెచ్చెద జననాథుకడకు
హనుమంతుఁ డాదిగా నఖిలవానరులఁ - గొని కవాటములతోఁ గోటలతోడఁ
దోరణశ్రేణులతోఁ గూడ లంకఁ - దోరంపుఁబిడికిళ్ళఁ దుమురు సేసెదము.
విస్తయంబుగ బంధువితతితోఁ గూడ - భస్మంబు సేయుదు. పంక్తికంధరుని
నాచిక్రమంబును నాభుజాబలము - భూవరువలన నాపూనుభక్తియును
దెల్లంబు సేయుదుఁ దెగువతో నెల్లి - యెల్లభూతంబులు నీక్షింపనిమ్ము
మలయజకేయూర మహితానుభూతిఁ - బలుమటు గన్న నాపాహందండుములు
అనవరతంబును నధికదర్శమునఁ - దనరుచున్నవి రమూ త్రముకార్యమునకు
రావణు నిర్జించి రమువీరుఁ డలర - నీవిభీషణు లంక నెంమి నిల్పెదను
గాదేని నాజి రాక్షసులచేఁ జచ్చి - పోదును సౌమితి పోయిన త్రవ” 2580
నన విని సుగ్రీవుఁ డంగడుఁ జూచి - “తనయ ! నీవింక నీదశరథాత్మజులఁ
గొనిపొమ్ము కిష్కింధకును వేగ నేను - జని యింద్రజిత్తుని సకలరాక్షసుల
రావణు నిర్జించి రఘురాముడేని - నేవిధంబుననైన నేఁ దెత్తు వేగ”
యని దైన్యపాటుతో నాడుసుగ్రీవుఁ - గనుఁగొని ఖిన్నులై కవులు భీతిల్లి
మునుకొని శోకాల్లి మునుఁగ సుషేణుఁ - డనువాడు. వల్కె నమృందఱఁ జూచి
యీనాగపాశంబు లిప్పుడువాయుటకు - వానరేశ్వరులార ! వలను నెప్పెదను
తొల్లిదేవాసురోద్ధరసంగరమున - నెల్లదేవతలకు నివి గట్టియున్న
దేవత లప్పుడు దివ్యోషధముల - చే వానిబాధఁ బాసిరి కట్లు విడిసి
యాయాషధము లిప్పు డమృతాద్భుతవలఁ - బాయకున్నది ద్రోణపర్వతస్థలిని
హనుమంతుఁ బుచ్చుడి యతఁ డోషధములు. గొనివచ్చు మీరిట గుండంగ నలదు.”

—: నారదుఁడు శ్రీరాములకడకు వచ్చుట:—

అనునంత సూర్యసహస్రసంకాకుఁ - డననొప్పి కృష్ణమృగాజినం బవర
మెఱుఁగులతో శుభ్రమేఘమో యనఁగ - నెరయు బింగళజటానిచయంబు వెలుగ
బొసర నున్ననియూర్వ్యపుండ్రంబుఁబెట్టి - తనరంగఁ గోపీనదండము ల్లాల్చి
సమజమై నొప్పునారాయణమంత్ర - మమలత దనవీణయం దొప్పి మొఱుకు
దవతోడియోగీంద్రతతి నాకసమున - నునిచి చిత్తంబున సుల్లాస మొదవఁ
బురమయోగీంద్రుండు పరత త్వవేది - పరమపావనమూర్తి పరమవైష్ణవుండు

నారదుం డాదాపునరనాథుఁ గాన - గారవంబున వచ్చి కరములు మొగించి.

వలగొని వచ్చి యవ్వసుమతీకునకుఁ - దలకొన్నభక్తితోఁ దగ విన్నవించె,

“దేవ విఁ బ్రహ్లాది దేవతలెల్ల - నానార్థి మధ్యంబునం దొప్పుఁ గాంచి

రావణబాధావరంపర లెప్పుఁ - గా విని వారిపైఁ గరుణించి నీవు

2600

వారిఁ బ్రోచుటకు రావణునిఁ జంపుటకు - భారణిఁ బుట్టితి దశరథేకునకు

నటు గాన నీవిటు లలమట నొంద - నిటు తగునయ్యఁ మహిపాలవర్యః

నీనామ మాత్ర లో నిలిపినంతటనె - భూనాథ! యజ్ఞానములు పొంద వనిన,

నీకు నజ్ఞానంబు నెవ మైనఁ గలదె? - చేకొని విను నీవే చింతింతు గాక!

నారాయణుడవు పూర్ణజ్ఞాననిధివి - చారుకౌస్తుభరత్నసహితవక్షుడవు

అనిశంబు లక్ష్మీకి నాటవ టైన - ఘనతరాంగంబులు గలుగుదేవుడవు;

ఆదిదేవుడవు, సర్వాంతరాత్ముడవు - వేదవేద్యుడవు, విశ్వరూపుడవు;

తలఁచుయోగీంద్రుల ధ్యానంబునందు - నలువొందు సచ్చిదానందరూపుడవు

ధరణి యంఘ్రులు వియత్తలము మస్తకము - పరపైన విటలంబు వద్దాననుండు

కన్నులు చంద్రుండు కమలమిత్రుండు - నున్నతం బగుచున్న యూర్పుమారుతము2610

వదనంబు శిఖి సరస్వతి జిహ్వ యొప్పు - రదనప్రతతి వేదరాశి చింతింపఁ

జెలు వైనగాయత్రి శిఖిప్రణవంబు - వెలసినహృదయంబు వీనులు దిశలు

మహానీరుధర్మంబు మనసు దేవతలు - బహుజయస్థితిగల బాహునమ్మద్రిః

గొనకొన్న బహ్మాండకోట్లు నీకుఁకీ - తనరారు దొడలు మిత్రావార్ధిపతులు

ఆశ్వినేయులు జాను లాత్మలోఁ జూడ - విశ్వంబు సీరోమవితతి చింతింప.

నిదె చూడుమా వీరె యెల్లదేవతలు - గదిసి కిన్నరయక్షగంధర్వపతులు

నాదిగా వచ్చి జయంబు నీదెనకు - మేదిసీశ్వర! కోరి మింఁట నున్నారు;

ఆకలంకమతివి నీ వజ్ఞాన ముడిగి - సకలరాక్షసులను నమయింప వేగ

వారక నరులైన వారు సంసార - పారంబుఁ జేరు సుపాయంబు లేక

బాళి నాళాపాళ బద్ధు లై రేని - నీలీల నటియించు టింతియకాక;

2620

నీవేల యీసర్వనికరంబుచేత - బావింపఁగాఁ గట్టువడుదు; శ్రీరామ!

నీ వాదిమూర్తివి నీమూర్తిదలఁపు - నీవాహనం బైన నీకేతు వైన

గరుడుండు వచ్చిన గరుడునిచేత - నురగపాశము లెల్ల నూడు నీక్షణమె.”

యని చెప్పి దీవించి యానారదుండు - చనియెఁ గ్రమ్మర సుధాసాగరంబునకు

నానారదుడు నెప్పు నారాపువుండు - తా నాదిహరి యౌటఁ దలపోసి చూచి

తెలిసి ధీరుని వైనశేయునిఁ దలఁచె - దలఁచిన నతఁడును తలఁపుతోఁ గూడి

యారూఢ మగు నమృతాద్దియు త్తరపుఁ - దీరంబునందుండి దిగ్గనలేచి

యూని మెట్టినపాదయుగముచే - బయలు - గానంగ ధరణిలోపలికేమఁ డులుక (1)

గడుపెద్దయైన తెక్కలగాలి మిన్ను - నుడివడి దిక్కులు పొరవులై తూలం
 నమ్మోత పెల్లున నఖిలలోకములు - నమ్ములై తమ చేతనము దక్కి స్సుక్క 2630
 నెఱుకలు విడిచిన నెగినధూళి - నెఱుగి చీరట్లుగా నిఖిలంబు గవ్వ
 జనుదెంచు నురువడి శైలంబు లురుల - వననిది పిండలి వండలై కలగఁ
 బదివేలసూర్యుల ప్రభ లెల్ల గూర్చి - మెదిచి చేసినక్రియ మెయి ప్రకాశింప
 మెఱయురెక్కలతోడి మేరువో యనఁగ - బఱతెంచె గరుడుఁ డంబరమునఁ బేర్చి
 పఱతెంచుటయు నాగపాళంబు లెల్ల - వెఱచి యానృపతుల విడిచి పెల్లరికై
 వది యట్టిదయ కాదె? యనినఁ జింతింప - వదలుబంధంబు లెవ్వారల కై నఁ
 దనుఁదానె చింతించి తనదుబంధములు - చనఁ ద్రోవ రాముండు చాలఁడే తలఁప
 విసనుతుం దాదిగా నెల్లవానరులు - విస విస్తయంబుగా వెఱగంది చూడ
 భానుకోటి ప్రభాభవ్య తేజమున - నానందకరమూర్తి యమరులు పొగడ
 మీరకిరీటంబు హేమాంబరంబు - గారుత్తతోజ్జ్వలగైవేయకంబు 2640
 రత్నకుండలములు రాజీవరాగ - నూత్నమంజీరమనోహరాంఘ్రులును
 మౌక్తికమాలికల్ మాణిక్యవచ - సక్తమై మించు విశాలవక్షంబు
 మరకతకేయూర మంజుబాహువులు - నరుణవక్షములు చంద్రాననాబ్జంబు
 కరుణావలోకముల్ కంబుకంఠరము - నరుణపల్లవకోమలాగ్రహస్తములు
 ముందుభిస్సనము లత్తుకచాయ మేను - మందరి మేరుసమానగాత్రంబు
 లలితోర్ధ్వపుండ్ర లలాటపట్టికయు - సెలవులఁ దేరెడు చిఱునవ్వులొలుక
 వైనతేయుండును వలగొని వచ్చి - యానరపతులకు నందంద మ్రొక్కి
 మెఱుగారుతెక్కుల మేనులు దుడిచి - నెఱికరంబులు మోడ్చి నిలిచి యిట్లనియె.
 “బాసేమి కీనాగపాళబంధములు - వానవాంతకుని రావణుఁ డ్రుంచి వైచి
 ధరణీజఁ గొని యయోధ్యకు వేగ చనుము - ధరణీ! యనురుల దండించునపుడు
 మాయలు పెద్ద యేమటక వర్తింపు - మేయుపాయంబుల నిక మోసపోకు”
 మని ప్రదక్షిణముగా నరిగి యానృపుల - వినుతించి దీవించి వెనఁ గొఁగిలించి,
 మ్రొక్కి యాయమృతసముద్రంబుకడకు - గ్రక్కున గమనించెఁ గళ్యాపాత్వజుఁడు
 పాములక ట్లెల్ల బాయుటఁ జేసి - రామలక్ష్మణులును రాగిల్లి రపుడు,
 వనచరు లారామవల్లభు నెదుర - వనురాగరసమున నందందఁ దేలి
 తనరుచు సింహనాదములు సేయుచును - వినువీధిఁ దోకలు వినరి యాడుచును
 గురువులు వారును గునిసి యాడుచును - నురవడి దాఱుచు నుబ్బి నవ్వుచును
 ఘాటించి శైలవృక్షము లెత్తి లంక - కోటలో కెత్తనఁ గొనఁదలించుచును
 మిగిలినవారల మిక్కిలి రభస - మగలించె లంకపెల్లగలించె నభము.
 అంత మూర్ఖోదయ మగుటయుఁ జరుల - నంతయు నరయ దళాస్యండు పనిచె.

ఐనిచిన నక్కొటపైనుండి వారు - గనిరి నుగ్గీపుండు కదిసి కొల్వొగను
 సవిసయందై విభీషణుడు సేవింప - బ్రవిమలమతి కపిబలము రంజిల్లు
 బోరికి సేనలఁ బరికొల్పుకొనుచు - జారువిశృంఖల సమదేభయుగము
 గతినున్న రామలక్ష్మణుల విజ్ఞేకు - పతుల బంధంబులు వాసినవారిఁ
 గని విన్నవై వారు క్రమ్మఱఁ బోయి - దనుజేశ్వరున కవిధం బెఱిగింప
 వినిభిన్నుడై కడువేఱ గందియపుడు - తనమంత్రివరులతో దళకంఠుఁ డనియె.
 “బన్నగపాశాప్తఁ బడియును మగుడ - నున్నయారామలక్ష్మణులచే వింకఁ
 జెడఁగల దీరింక సిద్ధంబుగాఁగ - బడయవచ్చునె నాగపాశంబు లాడఁ
 జయ మెక్కడివి నాకు? సమరంబులోన - రయమునఁ జెడుఁగాక రాక్షసంక్షిః
 గరుడుండు వచ్చెనో కాక లేకున్న - సురగపాశము లేల యాడు వారలకు; 2670
 గరుడుండు ననుగెల్పెఁ గాక లేకున్న - వరు లెంతవారు? వానరు లెంతవారు?”
 అనుచు మత్తేభరవానుకారముగ - మన మగు నిట్టార్పు గ్రమ్మ ధూమ్రాక్షఁ

—: ధూమ్రాక్షుండు యద్ధమునకు వచ్చుట:—

ఐనిచె నగ్గలమైన బలములఁ గొనుచు - జను వేగ రామలక్ష్మణులపై ననుచుఁ
 ఐనిచిన నాదైత్యపతికి మ్రొక్కుచును - నని కెత్తి ధూమ్రాక్షఁ డప్పుడు వెడలె.
 వానిబలంబు వెల్వడఁ జొచ్చె నపుడు - నానావిధంబుల నలుగడలందు
 వృకసింహముఖముల వెలసినయట్టి - ప్రకటితస్ఫూర్తితురంగంబు లొప్పుఁ
 బిళపటార్పణఁ జెవుల్ పగిలించునట్టి - పటురవంబుల దిశాపటలంబు లద్రువ
 వడిభయంకరము దివ్యం బైనదీప్తు - లదర ధూమ్రాక్షనియరద మొప్పారె.
 భేరులు శంఖముల్ పృథుమృదంగములు - భూరిఘోషంబు లద్రుతముగా మ్రోయఁ
 దురమున కటు వచ్చుధూమ్రాక్షినకును - బరువడిఁ దోచె నొప్పనిశకునములు 2680
 నలి నార్చి ముందట నడుచు రాక్షసులు - నిలిచి యెంతేనియు నిశ్చేష్టులైరి.
 అయ్యును నిలువక నగ్గలం బైన - కయ్యంబుమీఁదను గవిసి యార్పుచును
 వచ్చుధూమ్రాక్షుండు వారిదివోలె - నచ్చెరు వైయున్న యగవరసేన
 దాడిన నసురులఁ దరుచరేశ్వరులు - దాకిరి మిన్నులు దాక నార్పుచును
 దానవావలి యడిదంబుల ప్రేయ - వానరావలి ప్రేనె వారి వృక్షముల
 దానవేశ్వరులు కుంతంబులఁ బొడువ - వానరు ల్పిడికిళ్ల వారి మోఁదుదురు
 దానవుల్ హరులఁ బింతంబునఁ దోల - వానరుల్ వానిని వ్రత్తురు గోళ్ల
 దానవోత్తములు రథంబులు వఱవ - వానరుల్ వానిని వ్రయ్యఁ దొక్కుదురు
 దానవుల్ మదకరితతుల ధీకొలువ - వానరుల్ వాని సురస్వరఁ గూర్తు రలుక
 వివిధంబునఁ బేర్చి యిరువాగుఁ బోర - నవ్వనచరవీరు లసురులఁ గిట్టి, 2690
 యంతకాకృతిఁ గాల్గ నలమి మదోగ్ర - దంకుల నేలపైఁ దాటించి చంపి.

వాని జేకొని కడువడి ప్రేసి ప్రేసి - దానవాసీకంబు దర్పంబు మాపి
 గెడపి కొల్లాడిసి పక్కదలతోఁ బట్టి - పుడమి బెట్టుగ గుఱ్ఱముల ప్రేసి చంపి
 వాని జేకొని కడువడి ప్రేసి ప్రేసి - దానవాసీకంబు తనువులు వదిసి
 యనమునఁ గడునొగ లలమి యందంద-వెనఁ ద్రిప్పి యరదముల్ విఱుగ దాటించి
 వాని జేకొని కడువడి ప్రేసి ప్రేసి - దానవాసీకంబు ధరఁ గూల్చి కూల్చి
 యిరియు కాలలములయెఱ్ఱు లన్నియును - నురుముగాఁ దన్ని పీనుఁగులుగాఁ జేసి
 వాని నేర్కొని కడువడి ప్రేసి ప్రేసి - దానవాసీకంబు ధరమీఁదఁ గూల్చి
 మఱియుఁ గ్రందుగఁ జొచ్చి మహితదంష్ట్రముల - గఱకురాక్షనకోటి గఱచి యీడాడి.
 చాచినయట్టి శస్త్రంబులు విఱిచి - మోచేతులను వారిమొగములఁ బొడిచి 2700
 వడద్రోసి చేతుల బలిమిగా నదిమి - మెడలును గాళ్లును మిడుకంగఁ బట్టి
 మోఁకాళ్ల నూఁది యిమ్ముల దైత్యవరుల - వీక కోలెమ్ములు విఱుగంగఁ బొడిచి
 కడువడి నిడుదతోఁకలు దవిలించి - యుడుగక మెడలకు నురులు గావించి
 యఱిముఱిఁ బరవకులై గ్రుడ్లు వెలికి - నుఱికి బెట్టుగఁ జావ నొగి బిగియించి
 పెల్లుగాఁ బీనుఁగుపెంజలు సేయ - మల్లడిగొని త్రెళ్లి మహిమీఁద నపుడు
 ఇవి తలఁ ; లివి కన్నుఁ ; లివి వదనంబుఁ ; లివి చెక్కుఁ ; లివి ముక్కుఁ ; లివి కంధరంబుఁ ;
 లివి బాహుఁ ; లివి మేనుఁ ; లివి జఘనంబుఁ ; లివి యూరుఁ ; లివి జానుఁ ; లివి చరణంబుఁ ;
 లివి యేరువడకుండ నసురవర్గముల - నెగడును నుజ్జంబు నెత్తురు మెదడు
 నెరసియుఁ బ్రేవులు నెమ్ములు తోలు - పురియలతోఁ బెనుప్రోవులై యుండె.
 నప్పుడు ధూమ్రాక్షఁ దాకపిసేనఁ - జప్పరింపుచుఁ దాకి చతురత మెఱసి 2710
 తలలు వ్రయ్యలుగ ముద్గరముల ప్రేసి - సలలితుం డగుచుఁ బ్రాసంబులఁ బొడిచి
 పరిఘంబులను భిండివాలకూలముల - గరవాలముల మహోగ్రతఁ బెంపుచూప
 గడు నొచ్చి నెత్తురుల్ గ్రక్కుచుఁ బడిరిఁ - కడిమికిఁ బెడఁబాసి కవులు పెక్కండ్లు
 తక్కటికోతు లుదగ్రత దక్కి - దిక్కిలఁ బఱచిరి ధృతిపెంపు దూలిఁ ;
 పఱచినఁ గోపించి పర్వతం బొకటి - యఱిముఱిఁ గొని వైచె హనుమంతుఁ డలిగిఁ ;
 వైచినగదగొని వారింబి యప్పు - దాచావునకుఁ దప్పి యసుర దాటుటయు
 నది దానవాదమునరదంబుమీఁదఁ - జదరంబుగా వచ్చి చదియంగఁ బడియె.
 నంతటఁ బోవక యనిలతనూజఁ - డెంతయుఁ గడఁకతో నేవు దీపించి
 యలుకతో జముఁడు బ్రహ్మాండంబు వగులఁ - బలుపుర నుగ్గాడు పగిది రోపించి
 తరుకైలపాషాణతతులరాక్షసుల - శిరముల నుగ్గాడి సింహవిక్రముఁడు 2720
 ఆదరి వాండ్రను దోలి యగశృంగ మొకటి - తొడిబడఁ గైకొని ధూమ్రాక్షమీఁదఁ
 గడ్డఁగి యేతేరంగ గదఁగొని యతఁడు-మడియు మంచును హనుమంతు మస్తకము
 ప్రేసిన ధూమ్రాక్షునిఁ కయు లావు - నీనును శౌర్యంబు నింతఁ గైకొనక

హనుమంతుఁ డుగ్రత నరచేత నున్న - ఘనతరైలకృంగం బెత్తి యార్చి
యేచి యద్దానవు నేపెల్లఁ దూల - వైచినఁ దల పెక్కు ప్రయ్యలై కూలె.
నప్పుడు కొండ వజ్రపాతిఁగూలు - చప్పుడు దోచె నజ్జగములకెల్ల
నటు వాడు మృతుఁడైన హతశేషులైన - కుటిలదైత్యులు గాలికొడుకున కులికి
భూచక్ర మగలంగఁ బొరిఁబొరి మగిడి - చూచుచు వెన లంకఁ జొచ్చిరి పాటి
యంత రావణుఁడు ధూమ్రక్షుఁడు చచ్చు - టంతరంగము నెరియంగఁ జేయుటయుఁ

—: అకంపనుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట :—

గలన దేవతలకుఁ గంపింప కునికి - గలిగినవాని నకంపనాహ్వయుని 2730
దివ్యాత్మశత్రుప్రదీప్తులవాని - దివ్యరథోపరిస్థితి నొప్పువాని
వడి నాజికినిఁ బడవల్గును బనిచి - వెడలించె బహుబలవితతితోఁ గూడ
మొనసి కాలాంబుదమూర్తియై వాడు - దనరు భూషణదీప్తిదామంబు లడర
మణిదీధితుల సూర్యమండలం బగుచు - బ్రణుతి గాంచిన హేమరథముపైనిలిచి
యిదె వచ్చె నాజికి నితఁ డని తెల్పు - చదురునఁ గేతువు ల్బదలఁ బెల్లడరఁ
గుటిలరాక్షసవీరహారనిస్సాణ - పటహభేరీభూరిభాంకృతు ల్నెలఁగ
వితతంబుగాలంక వెడలంగఁ దోన - చతురంగబలములు చతురత వెడల
నగచరసేనయు నార్చుచుఁ దాకె : - గగనంబు వగుల రాక్షససేనతోడ
సుభయబలంబు లిట్లుగ్రతఁ బేర్చి - రథసంబుతోఁ దాకి రణ మొనరింప
నెగసిన కేంధూళి యెల్లదిక్కులను - గగనభూభాగంబుఁ గప్పె నాలోనఁ 2740
జీఁకటి మిగులఁ బేర్చినచంద మయ్యె : - నాకపిసేనల కసురసేనలకు
నప్పుడు తమతమ యడియాలములను - దప్పక రణము కొందఱు సేయువారు ;
పలుకుల నన్నలఁ బరు లని యెఱిగి - తలవడి పేర్చి కొందఱు పోరువారు ;
వారు వీరనక యెవ్వరి నైనఁ దాకి - దారుణక్రీడఁ గొందఱు పోరువారు ;
తరుచరావలి వైచు తరులును గిరులు - నురుదైత్యు లడరించు సుగ్రశత్రుములు
పెరసి నలైనలందుఁ బెల్లుగాఁ బరచి - పొరిఁబొరి జలచరంబులభంగి నొంది
మానైన ధూళి తమఃపటలమున - మానిశాంభోవిధి మాడ్కిఁ గావించె.
నప్పు డాయుభయవై న్యంబులనడుమ - నుప్పొంగుతమవుల నురుచురక్తములు
ధరణీపరాగంబు దక్కినదైత్య - తరుచరపతులు యుద్ధము వేడ్కఁ జేయ
నావానరులు కడు నగ్గలం బైన - బావకాకృతి నకంపనుఁడు కోపించి 2750
నారి సారింది యున్నతనత్తుఁ డనియెఁ - సారథితోడ సుత్సాహంబు మిగుల
“మూఁకులఁ గొండల మర్కటసేన - వీఁకతో రాక్షసవితతి నొప్పించె.
నాదిక్కునకుగా రయంబునఁ దోలు - మా దర్పమున నీవు మనరథం” బనుడు
వాడును బరపిన వాడు నగ్గలిక - వాడిమిఁ దాకి యవ్వనచరసేన

బెడిదంపుశరములఁ బెల్లెఱుటయును - జెడి వలీముఖులు నిశ్చేష్టితు లయ్యు
 హనుమంతుఁ డడరిన నతనితోఁ గూడి - దనుజనైన్యంబులఁ దాకిరి బెట్టు
 అప్పుడు మేరునగాకృతి నున్న - యప్పువనజుమీఁద నయ్యకంపనుఁడు
 వీరరసస్ఫూర్తి వెల్లువదొట్టి - ఘోరంపుటార్పు నిర్దోషమై చెలఁగఁ
 గడుబెట్టుగా లయకాలమేఘంబు - వడుపున నురుశరవర్షంబు గురియ
 నని గణింపక యట్టహాసంబు చేసి - పవననందనుఁ డంతఁ బ్రళయకాలాన్ని 276
 రుద్రునికై వడి రూక్షకటాక్ష - రౌద్రరసంబు ఘోరంబుగా నిగుడ
 విగతభయండు నై ప్రేక్షతోఁ గూడ - నగలించి పెఱికి మహాశైల మెత్తి
 వైచి నముచివయ వజ్రీ వజ్రంబు - వైచినచందాన వారణలేక
 దానవుం డర్థచంద్రప్రదరమున - దాని నుగ్గాడె నుద్ధతశక్తి మెఱసి
 మానితం బగున త్వమహిమ దీపింప - గా నగ్నికణములు గన్నులఁ దొరఁగఁ
 జని వేగ వేతోక శైలంబుఁ బెఱికి - కొనివచ్చి యతిముఱిఁ గూరుఁడై యార్చి
 కడుబెట్టిదముగ రాక్షసుమీఁద వైవ - వడిఁగొని తుమురుగా వాఁ డది ద్రుంచె
 దానికి మారుతితనయుండు గినిసి - వే నగంబును బోలు వృక్షంబుఁ బెఱికి
 యడుగులఁ బెట్టున నవని కంపింప - మిడుగురుగములు గ్రవ్వుడు కన్ను లొప్పు
 మనలక తక్కిన మ్రాఁకులు విజుగ - వినరి యాడుచు దైత్యవితతిపైఁ గవిసి 277
 రథికులఁ జంపి సారథుల గీటడఁచి - రథరథ్యములను ధరాస్థలఁ జదిపి
 కొమ్ములు నెమ్ములు కుంభస్థలములు - నమ్మిఁదిజోదులు నంకుశంబులును
 మురియంగ ఘంటలు మొరయఁగఁ బెట్టు - చరణము లెసఁబట్టి సామజప్రతతిఁ
 దడఁబడగా ప్రేసి తరమి కొన్నింటిఁ - బొడిపొడిగాఁ జేసి పుడమిపై గెడపి
 తుమురుగా రౌతులతోను గుఱుముల - నమయించి కాల్యురఁ జదియంగ మోఁది
 యంతకాకృతిఁ బేర్చుహనుమంతుమీఁద - నంతరంగమునఁ గోపావిష్టుఁ డగుచు
 వాటంబుగా దైత్యవరుఁ డుచ్చిపాఱ - నాటించె నొకపదునాల్గుబాణములు
 కరమునఁ గలయశ్వకర్ణవృక్షమున - మురియలు గావించి మునుమిడి యార్చె
 నప్పుడు నెత్తురు లడర నశోక - మొప్పుఁ బూచినక్రియ నొప్పి యావేశ
 హనుమంతుఁ డొకవృక్ష మవలీలఁ బెఱికి-తనర నకంపనుతల ప్రేయఁబయును 278
 లోకంబులు గలంగ లోగుచుఁ బర్య - తాకృతి బెట్టుగా నవనిపైఁ గూలి
 పొరిఁబొరిఁ జెదరెడి పుసుకలతోడ - నరభోజనుండు ప్రాణంబులు విడిచె
 వాఁడు గూలినయంత వానరో త్రములు - వాఁడిమి నార్చిరి వసుధ గంపింప
 దనుజులు గనుకని తలలోలిపిడఁ - జని లంకఁ జొచ్చిరి సరభసంబునను
 ఆగవరోశ్వరులును హనుమంతుకడిమి - బొగడిరి తమమనంబులు మెచ్చి మెచ్చి
 పడుతచే నని నకంపనుఁడుగూలుటయుఁ - బరితాపమున విని పక్షి-కంధరుఁడు

“మనుజుల కపులను మడియించి వేగ - చనుదెమ్ము నీబలకౌర్య మింపార”

— :మహాకాయుడు యుద్ధమునకు వచ్చుట :—

నని మహాకాయుని నప్పుడె పనిచె - బనిచిన వాడును బనిఁబూని యపుడు
రమణీయతరమయూరధ్వజం బొప్ప - నమితమణిప్రభ లఖిలంబు నిండఁ
బనిగొని శస్త్రాస్త్రవజ్రులు మెఱయ - ఘనపిశాచానన గార్దభప్రతతిఁ 2790
బూనినయరదంబు బొలుపార నెక్కి - నానాశస్త్రసన్నద్ధపైన్యములు
నడువంగ నిస్సాణనాదంబు లెనఁగ - నడియాల మైనతూర్యంబులు మ్రోయ
దనరినదక్షిణద్వారంబునందు - వినుతవిక్రమశాలి వెడలె వేగమున
నప్పుడు గురిసెఁ బై నష్టలవాన - చొప్పడఁ బిడుగులు సోనలై పడియె
గొడుగులు పడగలుఁ గూలెఁ గూలుటయు - నదరి మహాకాయుఁ డవి యెల్లఁ గొనక
కడిమి వానరసేనఁ గదిసి దాఁకుటయుఁ - బుడమి చలింప నప్పుడు వలీముఖులు
తరులైలవితతులు తఱుచుగా మీఁదఁ - గురియుచుఁ దాకిరి క్రూరదానవుల
నప్పుడు దానవు లాసేనమీఁద - నుప్పొంగుబీరంబు బొలుకుచునుండఁ
దడబడఁగా నరదంబులు వఱపి - కడువేగమునఁ గరిమటల డీకొల్పి
తురగచయంబులఁ దోలి యుగ్రతను - దరముగా ముంచి పదాతి ద్రోచియును 2800
గరవాలములఁ ద్రుంచి గదల నొప్పించి - సురియల నాటించి కూలాలఁ జించి
పరిమల విదళించి ప్రాసాల నొంచి - శరపరంపర లేసి చక్రము లైన్విచి
పట్టనంబులఁ ద్రుంచి పరకుల నొంచి - కిట్టి ముగ్ధరముల గినిసి ధట్టించి
మిగిలినకపులును మేటిరక్కసుల - నగపాదపముల వానల ముంచి రంత
నారభనంబున నవనీపరాగ - మారవిమండలం బంతయుఁ గప్పె
నారజఃపటలంబునం దిరువాగుఁ - బోరుచో నొందొరుఁ బొడగానరాక
తరువులు కొండలు దరుచు మ్రోయుచును - దెరలంగ మీఁద నేతెంచుచక్కటికి
సురవడి నేయుదు రుగ్రదానవులు - శరపరంపర లాకనంబునఁ గప్పఁ
బరఁగుచక్రంబులు పట్టనంబులును - శరములు తోమరచయము ప్రాసములు
వడి మ్రోయుచును మీఁద వచ్చుచక్కటికి-విడుతురు తరులైలవితతులు గవులు 2810
అంతఁ బోవక చెవులందును ధూళి - యెంతయు విండిన నిరువాగువారు
మ్రోయుచక్కటికి నిమ్ముల విక్రమంబు - సేయునేర్పులు దక్కి చేష్టలు మఱచి
కపులు పీరనక రాక్షసులు పీరనక - చపలత్వమునఁ బెల్లు చంపుదురెలమి
నటుపోరఁ దనువుల నడరుర క్తములు - పటునడులై రజఃపటలంబు నణఁచ
దిమిరంబుఁ బాసియు దీప్తశౌర్యముల - నమరులు వెఱగంద నని సేయునపుడు
వెన దైత్యులకుఁ గాక విఠిగి యాకపులు - కనిమిసియై కనుకని పాటుటయును
గనియంగదుఁడు పల్కెఁ “గవివీరులార! - కనుకని యిటుపాఱఁగా నేల : నేను

గయగంగ" నని వారిఁ గ్రమ్మఱ ననికీ - చలకొనఁ జేసి యుత్సాహంబుతోడ

—: రాక్షసులతో వానరులు ఘోరయుద్ధము సేయుట :—

నొకమహాపర్వతంబును వడినెత్తి - యకలంకుడై రాక్షసావలమీద

నడువ నాతనితోడ నలి నార్చియార్చి - నడచిరి వానరనాయకు లేచి

2820

యంగడుండును బేర్చి యనురులఁ గట్టి - యంగంబు లవియఁగ నాసేన నెల్ల

పెడచేతఁ బడఁ దాచి పిడకిళ్లఁ బొడిచి - యడరి ముంజేతుల నంగము లోచి

మోచేతఁ బగులంగ మొగములఁ బొడిచి - పూచినశస్త్రాస్త్రములు పొడిసేయ

గజకురాక్షసులు నంగదునకుఁ గాక - విఱిగి హాహాకారవిపకలై తూలి

నలుగడఁ బాఱ నున్నతళక్తివారి - వలువ దోహా! యని వారణ సేసి

భ్యాతి మించిన మహాకాయుని మంత్ర - లాతతగతి రుధిరాశనుం డనఁగ

వ్రాలెడివాఁడును వజ్రనాథుండు - కాలదంస్తుండును గాలకల్పుండును

మఱి వపాకుండు శతమాయుండు ధూమ్రు - డఱిముఱి దుర్ధరుం డనువాఁడు గడఁగి

యట్టహాసములతో నగచరసేన - గిట్టి నొప్పింప పీఠించి పృథుండు

పనసుండు మేఘపుష్పకుండు గవాక్షు - డును ఋషకుండు గజుండు క్రోధనుండు 2830

శతబలి తారుండు సబలులైవారి - నతులితగతిఁ దాకి యని సేయునపుడు

రుధిరాశనుం డంత రోషంబుతోడ - నధికబాణములు గవాక్షుపై నేయ

వేగంబె పర్వతవృక్షంబు లెత్తి - యాగవాక్షుండు రుధిరాశుపై వైచె

వైచిన నడుమనె వాని నన్నింటి - నేచి చూర్ణములుగా నేసి గవాక్షుఁ

బడనేపె మూర్ఛచేఁ బడిన గవాక్షుఁ - బొడఁగని తారుఁ డప్పుడు కలుషించి

ఘనమైన సాలవృక్షం బెత్తి ప్రేసె - ననువొంద రుధిరాక్ష నరదంబుమీద

నారుధిరాశనుం డమ్మపీరుహము - బోరన నడుమనె పొడిపొడి చేసి

పదిబాణములఁ దారు బడనేసి మించి - కదిసి చలంబునఁ గపిసేన గిట్టి

కడుసుగ్గుడై లయకాలంబు నాడు - మిడుక లోకములెల్ల మ్రింగునంతకుని

అకృతిఁ గైకొని యాసేనతోన - భీకరవృత్తితోఁ బేర్చుచునుండె.

2840

సప్పు దొకింత గవాక్షతారులును - దెప్పిరి కనువిచ్చి తెలియంగఁ జూచి

యంతలో గదప్రేసె నడరి గవాక్షుఁ - డంతకాకృతి రుధిరాశుమస్తకము

ప్రేసిన నసురయు వికృతాంగుఁ డగుమఁ - బాసిప్రాణములకుఁ బడియెద త్తనుపు

అని వజ్రనాథుఁ డుదగ్గుడై పృథుని - గఘఁగొని పెల్లెనె ఘనసాయకములఁ

బృథిపీఠరము వైచెఁ బృథుఁ డప్పు డలిగి - ప్రథితంబుగా నేసెఁ బదివ్రయ్యలుగను

పృథుండును రోషనంపీతుడై వాని - రథముపై కెంతయు రయమున నురికి

విల్ల బిండములు గావించి గుఱ్ఱముల - దొల్లించి రథము బెట్టుగ నుగ్గుసేసి

యనయంబుఁ గోపించి యవ్వజ్రనాథు - ఘనశక్తి వలకేలఁ గడకాలు వట్టి

వెనఁ ద్రిప్పి నేలతో వేగిని రోషమున - ననురులఁ బెడఁబాపి యావృథుం డారె
 బరువడి ఋషభునిపైఁ గాలదంష్ట్రుఁ - డురవడి గొల్పె మహోద్ధండదంతి 2850
 నటుమీటి చనుదెంచునగ్గజంబునకు - నటునిటుఁ దొలఁగక యాఋషభుండు
 వేగంబుమైఁ బదద్వితయ మొక్కటిగ - లాగించి కుంభస్థలములఁ దన్నుటయు
 మదకరిఘంకృతి మానక నిగుడ - నది యొక్కవింటిప ట్టరిగె వెన్నెకును
 మఱియును ఋషభుండు మానక మీఁద - దరిమి యయ్యేనుఁగుదంతంబుఁ బెఱికి
 బాగొప్ప వ్రేసి యప్పటుకరిఁ జంపి - లాగును వేగంబు లావును మెఱసి
 కాలదంష్ట్రుని గిట్టి కాలొగిఁ బట్టి - కేళిమై ధరవ్రేసి గీటడఁగించె
 నసురసైన్యములు హాహరవం బంద - ననమునఁ గపిసేన యారె నందంద
 కాలకల్పాఁడు నగ్నికల్పబాణముల - పాలు గావించె నప్పననునిఁ గిట్టి
 పనసుఁ డయ్యరదంబు పైకి లంఘించి - మును బెట్టుగా గుఱ్ఱములఁ జదియించి
 సారథిఁ బడఁదన్ని సత్త్వ మేపార - నారథం బెల్ల నుగై రాలఁగొట్టి 2860
 విడికిట గళసంధి బెట్టుగాఁ గిట్టి - పొడిచె నకాలకల్పాఁడు దన్నికొనఁగఁ
 బొడిచిన వాఁడు నప్పుడు పండ్లు డుల్లి - దొడదొడ నోట నెత్తురుఁ గ్రుక్కుకొనుచు
 మిడుకుచు గ్రుడ్లులు మిడుక ప్రాణములు - విడిచె రాక్షసు లెల్ల విస్తయం బందఁ
 బలియుఁడై కవుల వపాకుండు గిట్టి - చలమున నేసి జ్వరభతులఁ జేయ
 వానిపైఁ బాపాణవర్షంబుఁ గురిపె - జానుగా గజఁ డాకనం బెల్ల నింద
 నావపాకుఁడు వాని నన్నింటినడుమఁ - గావించె దునియలుగా నంపగములఁ
 గావించి మఱియును గజ మరుమాడఁ - బావకాభము లేడు బాణంబు లేనె
 నేసి వెండియు గిట్టి యిరువదేనింట - నేసి నూటింటమే నేనెఁ దూరంగఁ
 గజఁడు నైదమ్ములఁ గడునొచ్చి వాని - నిజరథం బంతయు నెకనెక విఱుగ
 గరుడునివిధమునఁ గడువేగదాకి - కరిగోవురాగ్ర ముగ్రతఁ ద్రోయుకరణి 2870
 నావపాకునికల యట్టుకఁ బాపి - పోవైచె నప్పుడు భూమిపైఁ బడఁగ
 రోషించి యపుడు భూమ్రుండు దుర్ధరుఁడు - భీషణాశ్రముల నొప్పించి వానరులఁ
 దఱిమినఁ గినుకఁ గ్రోధనమేఘపుష్ప - లుఱుకరథంబుల కుఱికి యుగ్రతను
 గరతలంబున మస్తకంబులు చరచి - దురమున గెడపి రద్దుతశక్తి మెఱసి
 యటు వారు హతులైన యసురు లందఱును - బటురయంబునఁ జెడి పాఠిరిభీతి
 ననురులు పాటుట యప్పుడు చూచి - మనలక వడి శతమాయుండు పేర్చి
 కవిసినఁ జే పరిఘం బమరించి - కవిని యాతనిమీఁద గజఁ డెదిరింపఁ
 జల మొప్పు ఋషభుండు శతబివనసుఁ - డలుక గవాళి నలాంగదుర్ గూడి
 కడఁగి వృక్షంబులు ఘనకైలములును - మడవక యాశతమాయుని వైవ
 శరతోమరప్రాస చక్రగదాది - వరశత్రువయముల వర్షంబు గురిసి 2880

వడి శతమాయుండు వనచరేశ్వరులఁ - బెడిదంబుఁగా నొంచి పేర్చి పెల్లార్చె
 వనిచే నటునొచ్చి వానరాధిపులు - మానక రోషనమగ్నలైకదిన
 యడరి గవాక్షుండు హయములఁ జంపెఁ - గడిమి ఖండించె నంగదుఁడు పశాకు
 పతీయలుగాఁ ద్రొక్కెఁ బనసుండు రథమునురుముగా ఋషభుండు నొంచె సారథిని
 నలవొప్పు నలుఁడు శస్త్రాస్త్రముల్ విఠిచెఁ - జలమునఁ బిడికిట శతబలిఁ బొడిచెఁ
 బిడికిటిపోటునఁ బిమ్మటఁ గొనక - కడులఘుత్వంబున గరుడుండు వోలెఁ
 బటుఖడ్గమునుబెద్దపరిఘయుఁ గొనుచుఁ - జటులవేగంబున శతమాయుఁ డెగయఁ
 బరవశంబున వాలు వడియున్నబ్రద్ద - పతీయను గొని శతబలియుతో నెగసె
 నెగసి భేరుండంబు లెడ రెండుఁ గవిసి - యొగిఁ బోరుతెఱుగున నురువడి మిగుల
 ప్రేయచుఁ దిరుగుచు వెన దప్పుకొనుచుఁబాయుచు డాయుచు బాటవం బొప్ప 2890
 గెరలుచుఁ దెరలుచుఁ గ్రిందుమీఁ దగుచుఁ - బొరిబొరి నాకనంబునఁ బోరుతఱిని
 శతమాయుఁ డెడిదంబు జిగిపించి పూన్చి - శతబలివిపులవక్షం బేయుటయును
 సరభసుండై యప్పు శతబలి బ్రద్ద - పతీ దప్ప నొడ్డి కృపాణోగ్రధారఁ
 జలమునఁ దెగవేసె శతమాయుతోడలు - తలక్రిందుగా వాఁడు ధరమీదఁ బడఁగ
 నవిసె దైత్యునితల యందందఁ జెదరి - యవనిపై గిరిశృంగ మవియుచండమున
 శతమాయుఁ డపుడు వచ్చినఁ దోడికపులు - శతబలితోడ నచ్చట నార్చుటయును
 ధరణి మిన్నును గుణధ్వని బీటలెగయ - నరద మత్యుగ్రరయంబునఁ బఱసి
 యంగడు నపుడు మహానాదుఁ డార్చి - యంగడుమేన మూఁడమ్ములు గుచ్చి

—: మహానాదుఁ డంగదునితోఁ బోరి మడియుట :—

మతీయును వెన నేయు మర్కటేశ్వరుఁడు - పఱలుకోపంబున వానిపైఁ గిట్టి
 యోజనాయతగిరి యొకటి రథంబు - పై జవంబునవైవఁ బడకుండ వాఁడు 2900
 నడుమనే గద వైచె నగమెల్లఁ బొడిగి - వడిఁద్రుంపఁ గోపించి వాలినదనుఁడు
 అతనిరథంబున కవలీల దాఁటి - చటులనత్వోన్నతిఁ జాపంబు విఠించి
 పట్టి రథంబుపైఁ బడవైచి తొమ్ము - మెట్టి గ్రుడ్డులువడి మిడుక రోజుఁగను
 మెడ నుల్చి తెంచి క్రమ్మిననెత్తు రొలుకఁ - బుడమి పై వైచె నప్పుడు వానిశిరము
 తమ్ముఁడు చావ నుద్దండకోపమున - నెమ్ములు పగులంగ నేచి యార్చుచును
 మతీయును గనలుచు మహానీయరథము - మెఱయుచు నలుగడ మెఱుగులు వారఁ
 గదలించి యమ్మహాకాయుఁ డుద్వృత్తి - మదమున సింహంబు మలయు చందమున
 గుడులు గుచ్చినమాడ్కిఁ గ్రూరబాణముల - నెదిరి ధరణిఁ గూల నేసె వానరుల
 వనచరవీరులు వానికిఁగాక - హనుమదాదులపోరు నవటికిఁ జనిరి
 సారథి జూచి “యాచక్కటిమనల - వారక మార్కొనువారలు లేరు 2910
 పోరన రాముపైఁ బోనిమ్ము రథము - నేరుపు వాటిల్ల నీ” వన్న వాఁడు

కడగి యుగ్యముల వగ్గములు వదల్చి - వడి నదల్పంగను దీప్తంబునఁ గదల
 నాక్రూరతకుఁ గాక నగచరుల్ పరువ - “నోకోతులారఁ మీ కులుక నేమిటికి ?
 శివునిచాపముఁ ద్రుంచి సీతఁ జేకొన్న - యవనీకుపైఁగాని యాజి నేనలుగఁ
 బరకురాముని భంగపఱచినయట్టి - నరనాయకుఁడు గాని నాయాడుగాఁడు
 ఆజిల్లో ఖరుని నుక్కుడఁచినయట్టి - రాజుమీఁదనె కాని రాదు నాయమ్ము
 ధృతి నమ్ము తుద కబ్బిఁ దెచ్చినయట్టి - పతితోడఁ గాని యే బవరంబు సేయఁ
 ద్రిజగంబులందును దీపించునట్టి - రజతాద్రి యెత్తిన రావణునుతుఁడఁ
 దుది నింక నింద్రజిత్తునికిఁ దమ్ముడను - నిదె మహాకాయుండ నేతెంచినాడ”
 ననుచుఁ జెప్పుచు రాగ నంబుదపటల - మున నున్నసూర్యుండు మొనసినమాడ్కిఁ
 గపిరాజతనయుఁ డంగదకుమారుండు - కపిసేనలోనుండి కడగి యేతెంచి
 వెనుకొని కోపంబు విరిసిల్ల నపుడు - ఘనమైనకడిమితోఁ గలుషించి పలికె.
 “నోరి మహాకాయ ! యుదుగక రజ్జు - లీరణస్థలమున నేల ప్రేలెదవు ?
 మీతంద్రి గిరియెత్తి మెఱసె మాతంద్రి - మీతంద్రిఁ దోక నిమ్రైయిఁ గట్టి యెత్తె.
 నీకు నాకును దగు నిష్ఠురరణము - కాకుత్స్థనిధి యేల కపిముఖ్యు లేల ?”
 యని మ్రాకు గొని మీఁద నడరింప నతని-తనువు నిండగఁ గప్పె దారుణాస్త్రములఁ.
 గదిసి వెండియు మహాకాయుఁ డంగదుని - గదగొని వ్రేసె నుక్కుటకోపుఁ డగుచు
 వ్రేసిన నెంతయు వివకుడై పడియె - నానమయంబున నతఁడు మూర్ఛిల్లి.
 కుతలంబు పగుల నెక్కొని దైత్యు లార్చి - రతఁడు మూర్ఛిల్లిన నగచరపతుల
 కవిసి యందఱు మహాకాయుపైఁ గవిసి - శిలలు భూజంబులుఁ జెచ్చెట వైవ 2930
 నవి యెల్లఁ దనదుబాణావలిచేత - నవలీలఁ దునిమి గవాక్షునిం బదిటఁ
 బృథుని నైదిట నూటఁ బృథునత్త్వ గజునిఁ - బ్రథితంబుగా శతబలి ముప్పదింటి
 నెనుబది యమ్ముల ఋషభునిఁ గినుకఁ - బనసుని డెబ్బది పటుసాయకముల
 మెఱసి క్రోధనుని నస్త్రేఘపుష్పకుని - నఱువదింటిను నూట నదరంటి నేనె.
 విటు వానరుల నతఁ డే పడఁగింప - నటు మూర్ఛనొందిన యంగదుం డపుడు
 దెలిసి మోమునఁ గ్రమ్ముదెంచరక్తములఁ-బలుమఱుఁ గరములఁ బాయఁ ద్రోయుచును
 నదరుచు నప్పు డయోమయంబైన - గద యెత్తికొని మహాకాయునిరథము
 పయికి లంఘించి యుద్భటశక్తితోడ - జయశీలుఁడైవాని సారథిఁ జంపి
 వెన విల్లుఁ బెల్లన విజుగంగఁ గొట్టి - యనమున హయముల నన్నింటిఁగూల్చి
 తలవ్రేసె వ్రేసిన దైత్యపుంగవుని - తల బొమలికె యూడి ధరణీపైఁ బడఁగ 2940
 నామహాకాయుండు నరదంబు డిగ్గి - భీమగదాదండభీషణుం డగుచు
 నంగదు నంగంబు నదరంటి వ్రేసె - నంగదుండును వ్రేయ నతఁడు దర్పించి
 యంగదును ప్రకం బలుకతో మఱియుఁ - బొంగి గదాదండమున వ్రేసి దాపె.

నాఘాతమున నెత్తు రథరిన నైన - రాఘవుబంటు శౌర్యం బింత చెడక
గదఁ బుచ్చుకొని మహాకాయుని వేసె - నుదురు భగ్గుముఁ గాఁగ నురుకక్తి మెఱసి,
యెదిరిన తనతండ్రి యీతనితండ్రి - విదితంబుగాఁ బట్టి వేమాఱుఁ దొల్లి
మున్నీటిలోపల ముంచుటఁ దలఁచి - మున్నంటివగకునై ముంచెనో యనఁగ
నన మేది దనుజుఁ డాయంగదుఁ బట్టి - వెనఁ జేర్చి నెత్తురువెల్లువ ముంచె
ముంద రావణుఁ బట్టి ము న్నబ్బి వాలి - ముంచినగతి వాని ముంచె రక్తమున,
నిటు మహాకాయుండు నింద్రుమన్నఁడును - పటుగతిఁ బోవుచోఁ బరఁగురక్తముల
జేగురుచేరులఁ జెలు వై నగిరుల - బాగున నెంతయు భాస్వరు లైరి
గదయును గదయు సుగ్రంబుగాఁ దాకి - చిదురుప లగుటయుఁ జెచ్చెఱ వారు
బలుఁడును నిర్జరపతియును దొల్లిఁ - గలిసి పెనంగినకైవడిఁ దోఁపఁ

—: మహాకాయుఁ డంగదునితో మల్లయుద్ధము సేసి మడియుట :—

బలుధూ? యద్దరి పదహాతి నెగయఁ - దలపడి మల్లయుద్ధము సేయుచోటఁ
జతురతమై వనచరపీరుఁ డీతఁ - డీతఁడు రాక్షసుఁ డని యెఱుంగంగ రాక
కీలుబొమ్మలు పోరు క్రియలును దోఁప - వాలిసుగ్రీవులవడుపునఁ బోర
సాదటఁ గవు లెల్ల నంగదుఁ జూచి - “యాదుష్టరాక్షసు నేర పాలార్చ
వాలినందనుఁడవు వాలికైవడిని - పఱలినవాఁడవు వరభుజకక్తి
వాలి దుండుబియును వడిఁ బోరుచోట - వాలి దుండుబి నింత వడి నిల్వనీఁడు
వేవేగ చంపు నిలింపకంటకుని - నీవిక్రమంబున నిపుణత మెఱసి”

2960

యని జయశబ్దంబు లధరింప నతఁడు - దనుజునితల ముష్టిఁ దాటించి బెట్టు
పిడికిటఁ దాచిన బెట్టుగా విఱిగి - వడియు నధైర్యుండు బలమఱి నేలఁ

బడియున్న రాక్షసపతి తొమ్మఁద్రొక్కి - మెడ నుట్టి తలఁ ద్రెంచి మీఁదికి వైచి.
యంగదుం డారై నయ్యంగదుఁ జూచి - యంగదు నార్చి రయ్యగవరాధిపులు
విచ్చి దానవులును వెన నేగి లంకఁ - జొచ్చియు వారిధిఁ జొచ్చియు నాల్గు
దెసలకు నుఱికియు దీనత నొంద - ననమున నుతియించి రంగదుఁ గవులు.
సుతియించి సీతామనోనాథుకడకు - నతనిఁ దోడ్కొని చని యత్తైఱంగెల్ల
వినిపింప రఘుపతి విని సంతనమున - మనముగా నుబ్బొంగి కౌఁగిటఁ జేర్చి
కరుణాకటాక్ష మంగదుమీఁద నునిచి - సరసంపుమందహానంబున నొప్పె.

హతశేషులగు రాక్షసావలి చెప్పఁ - గతపద్ధ యమృహాకాయునిఁ దలఁచి.

2970

విన్ననై తలవంచి వెఱగంది కుంది - కన్నీరు నించి రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
అంతఃపురంబున కరిగి యారాత్రి - జింతించుచును నిద్రఁ జెందక యుండి.
మఱునాటిరేపు సామంతులు గొలువ - మెఱుఁగారునరదంబు మీఁదికి వచ్చి
యరిగి పెరిపారిస యాశ్వరి (1) నెక్కి - పరపైన తనకోటఁ బరికించి గాంచి.

చూచి పాశేంబులు శోధించి మీడి - నేచినబలుగావు లిడఁబించి యపుడు
 ఆరావణుండు ప్రహస్తుతో ననియె - “జేరెక్కె యెందు నభేద్య మిక్కేట
 యెట్టిశాస్త్రపులకు నెన్నఁడుదాయు - నట్టిదిగా దప్పు దగచరప్రతతి
 వచ్చి భేదించి దుర్వార మై యునికి - యచ్చెరు వై నది యదియునుంగాక
 శ్రీరాముభుజబలశ్రీ యెల్లచోట - నారూఢతరము ప్రహస్తః కావునను
 నీ వొండె యటుఁగాక నే నొండె రణముఁ-గా వింప నాకుంభకర్ణుండు నొండె 2980
 తగువార మిందు నిద్రాసక్తి తనకు - మిగిలి నాతమ్ముఁడు పేల్కొనం డయ్యెఁ
 బోయెదవో యేను బోదనో” యనుడు - నాయసురేంద్రున కతఁ డిట్టులనియెఁ.
 “బోయెద నిదె నాదుభుజబలం బెల్ల - నాయమరులు మెచ్చ నరులఁ ద్రుంచెదను-
 దాని భూతప్రేతదాకినీగణము - లానవంబున నెత్తు రాని మోదించ
 నటు చూడు మాజిఁ బ్రహస్తుండు కపుల - నిటు సేయునే యన నెంతఁ జేర్చెదను
 బోరికిఁ జను మన్న బుద్ధులనెప్ప - నారయఁ బాడిగా దైనను వినుము
 దనుజేః యొకమాట తగ దన కింక - విను వినకుండు వివేకించి చూడు
 దానికిఁ గాదన దనుజేః మున్ను - మానైనబుద్ధులు మంత్రులు నెప్ప
 విసవైతి విఁక నైన విను సీత రామ - జననాభునకు నిమ్ము సమరంబువలదు”
 అనుచురావణునిఁ బ్రహస్తుండు వీడు - కొని వచ్చి తాఁ దనకోలల వారిఁ 2990
 బనిచి యప్పుడు నాల్గు బలముల వారిఁ - దను గూర్చుకొని మహోద్ధండభావమున
 పున మైన కపివరాంగంబుల గాలి - తనమీఁద వీచునంతకు మ్రోయుచున్నఁ
 గొమరున జలదనిర్హోషంబు దాని - నమరంగ విహగేంద్రు లనఁగఁ బెల్లెగసి
 తక్కక ద్రుంచు నంతకుఁ గ్రూరుచున్న - చక్కనియురగధ్వజస్ఫూర్తి దాని
 మణిగణకింకిణీ మహనీయభూరి - రణనంబుఁగలిగిన రథ మప్పు డెక్కి
 పెక్కుతూర్యముల గంభీరరావముల - దిక్కులు ఘూర్జిల్ల దివి యెడ్డగిల్లఁ
 జుక్కలు డుల్ల వసుంధర యెల్ల - న్నక్కలు వాఱఁ బూర్వద్వారమునను
 గాలాంతకునిఁ బోలి కడగి యిబ్బంగి - నాలంబు సేయఁ బ్రహస్తుండు వెడలె.
 నప్పు డాదైత్యుల యార్చులు నతని - యొప్పారఁ జేర్చినయుగ్రమూర్తియును
 నక్కజం బగుటయు నావిభీషణుని - కక్కడఁ జూపి రామావనీశ్వరుఁడు 3000
 “తేజంబు బలమును దీప్తిశోర్యమును - రాజిల్లుచున్న యీరాక్షసవరుని
 పేరేమి ? సాహసస్ఫీతుఁడై కపుల - పైరాకఁ జెప్పఁ జూపఁగఁ జోద్యమయ్యె”
 వనుడు విభీషణుం డర్కవంశ్యునకు - ననియె “దేవా ! యితం దారావణునకుఁ
 గలిగిన సైన్యసంఘములకు నెల్ల - దళవాయి యాతనిదళములలోన
 మూఁడవపా లిటు మూఁడులోకముల - వాఁడిపీరుండు రావణుమాతులుండు
 ఖండేందుధరుచెలికాని సామంతు - భండనంబున మాణిభద్రుని నోర్చెఁ

దవనకులేశ : యీదైత్యునితోడఁ - గపినాథులకు లెస్స కయ్యంబు గలుగు
 నని చెప్పుచుండంగ నగవరు లెల్ల - దనుజుల కెదురుగాఁ దరుగిరు లెత్తి
 యార్చుచు వచ్చిన యసురపై న్యముల - నార్చుచు మార్కొని యని సేయునపుడు
 ప్రళయకాలాగ్నికి బాడబాగ్నికిని - గలుషతఁ దలపోయఁ గలుగదు గాని, 3010
 పోడిమిగా మిన్ను భువియు నొందొండ - నోడక తాకుటయును లేదుగాని,
 మొనసి యాబ్రహ్మాండములు దివలోన - ఘనముగాఁ దాకుట గలుగదు గాని.

—: ప్రహస్తుని యుద్ధము :—

గలిగిన నిబ్బంగిఁ గపిదైత్యనాథు - లులుకక పోరుట యుపమింపవచ్చుఁ
 బావకవిభజాపజ్జుల దైత్యు - లావనవరులపై నార్చుచు వైవ
 నందు వెండియుఁ గొంద జనిగదా ప్రాస - నందీప్తమునలో గ్రచక్రము లైవఁ
 దరుచరబలములు దరులును గిరులు - మరల దైత్యులమీఁద నురువడి వైవ
 ధరమీఁద దొల్లెడితలలును వ్రయు - నురములు నురుమైనయురుకంధరములు
 దొరిగెడివ్రేవులుఁ దునియువాలములు - మురిసినయమ్ములు ముంచురక్తములు
 చెదరినమెదడు విచ్చిన్నంబు లయిన - పదములు మిట్టెడు బాహుదండములు
 ముడిగి ముద్దలభంగి మురియుపీనుఁగులు - నడుములు దెగినయున్నత దేహములును
 దెల్లెడిమేనులుఁ దిరిగెడిగుడ్లు - పెల్లుగా నెంతయు భీకరం బగుచుఁ
 దలఁకక సంగరస్థలమునఁ బోరి - కలగొనఁబడినరాక్షసులును గవులుఁ
 గలఁగి యంతటఁ బోక కలుషించి మించి - చల మగ్గలించి యుత్సాహంబుఁ బెంచి
 బెడిదంబుగా దైత్యబృందంబుమీఁద - నడచి యార్చుచుఁ గపినాయకోత్తములు
 ద్వీవిదుండు వైచెఁ బృథ్వీధరశిఖర - మవిరళశక్తి నరాంతకుమీఁద
 నకలంకుఁడై కుంభహనుఁ బడవైచె - నొకవటుంబునఁ దారుఁ దుగ్రవేగమున
 వడిఁ బెద్దగిరి జాంబవంతుఁ డుగ్రతను - నడరించి మించె మహానాథుమీఁద
 భూరిభూజంబునఁ బోరి గోలనేసె - ఘోరంబుగా దుర్ముఖుఁడు నమున్నతిని
 వానరనాథుల వాటులచేత - దానవు ల్నులుగురు ధరణిఁ ద్రెళ్లుటయుఁ
 దనప్రధానులచావుఁ దప్పక చూచి - యనయంబు నలిగి ప్రహస్తుండు కపుల 3030
 నొకటఁ బదుండ్రను నొకట నేఁబండ్ర - నొకటఁ బదార్థుర నొకట నూర్థురను
 రథచిత్రగతు లొప్ప రయమునఁ బేర్చి - పృథివిపైఁ గూల్చినఁ బేర్చివానరులు
 ద్రుమశైలములఁ బ్రహస్తునిసేన లెల్ల - జమరినగతి నుండఁ జంపిరి కడఁగి
 యవ్వడు వెల్లువ లయి పాటఁ జొచ్చె - జొప్పద మిన్నంటి శోణితనదులు
 అందులోపలనుండి యనురులుఁ గవులు - నందంద ననిసేసి రార్చుచుఁ దేర్చి
 యాయగ్గలికఁ జూచి యఖిలదేవతలు - వేయువిధంబుల వినుతించి రంత
 వాప్రహస్తుండు కాలాంతకాకారుఁ - డై ప్రతిలేక సొంపారి యావేశఁ

గరములు పదములు ఖండించి వైచి - యురములు నుదురులు నుచ్చి పో నేసి
తలలును భుజములు ధరమీడఁ గూల్చి - తలఁగ నెమ్ములును దంతంబులు రాల్చి
మురియలుగాఁ జక్రములఁ ద్రుంచిత్తుంచి-పొరిఁబొరి నంకుశంబులఁ జించిచించి 3040
కడునుగ్ర మగు పరిఘలఁ గొట్టికొట్టి - ముడివడ ఘనపాశములఁ గట్టికట్టి
అలిమీఱఁ బరశువులను ప్రచ్చిప్రచ్చి - పొలుపార బలుకూలములఁ గ్రచ్చిగ్రచ్చి
మునుమిడి పట్టనంబులఁ జిమ్మిచిమ్మి - గొనకొన్న కడిమి శక్తులఁ గ్రమ్మి క్రమ్మి
పలలంబు మెదడుఁ గుప్పలు చేసిచేసి - సౌలవక యంపరాసులు వోసిపోసి
పటుభూతకోటికి బలి యిచ్చియిచ్చి - పటపట దిక్కులు పగుల నార్పుచును
సమరవిక్రమకళాసంరంభ మెనఁగ - నమితుఁడై మెఱసి ప్రహస్తుఁడే పొందె
నాకపి నైన్యంబు లడఁ గుటఁ జూచి - భూకంపముగ మహద్భుతవృత్తి నడఁచెఁ
బెరిగి యుద్భటరజాభీలుఁ డన్నీలుఁ - దురుతరహంకారహంకారుఁ డగుచు
ధీరుఁడై యపుడు ధాత్రీజంబుఁ బెఱికి - యారాక్షసునితేరి కవలీల దాటి
యరమి పారథి నొంచి హయములఁ గూల్చి - యురక యవ్వెల్లు మహోగ్రత విఱువ
ముసలంబు గొని యార్చి ముదమొప్ప నప్పు - డనమున రథము బ్రహస్తుండు డిగ్గి
వీలునిముందఱ నిలిచె నెదిర్చి - నీలుండు నెదిరించె నిర్జింతు ననుచు
నొండొరుగెల్లు నుద్యోగంబులందు - గండుమీఱిన వృత్రకాళికు లనఁగ
నలుక నీలునిఫాల మడిచె వీక్షించి - లలి బ్రహస్తుండు ముసలంబునఁ బగుల
వడఁచిన నందంద నడరునెత్తురులు - దుడిచికొంచును బ్రహస్తుని బెట్టు గిట్టి
వేగినె నన్నీలుఁడు వృక్షంబుఁ ద్రిప్పి - వేగిన ముసలాన వేగినె నయ్యసుర
వేగినె సోలియు వృక్షంబు విడిచి - యానమయంబున నందందఁ గడిసి
యార్పుచు నతఁడు ప్రహస్తుమస్తకముఁ - జేర్చి వ్రయ్యగ వైచెఁ బెనుగిరి యెత్తి
యానీలువేగిట నాప్రహస్తుండు - మేనును శిరమును మెయి భూషణములు
చెదరి వృత్తారిచేఁ జెలువెల్లఁ బొలిసి - కుదిరి ధారణఁ గూలుకొండచందమున 3060
బుడుటయు నాకపిబల మెల్ల నార్చెఁ - జెడిపారి లంకఁ జొచ్చిరి దైత్యు లపుడు
సురుచిరామృతవార్ధి సుతయును బోలె - హరియుక్త మైన నిజాంగంబు గలిగి
చారువసంతమాసంబును బోలె - నారక్తపుల్లవలాళాగలిగి
వరదానశీలు నివాసంబుఁ బోలెఁ - గరమొప్ప నధికమార్గణకోటిఁ గలిగి
దీపించునేరేడు దీవియ పోలె - రూపింప నవఖండరూపంబుఁ గలిగి
వలచినపతియొద్ది వనితయుఁ బోలె - సలలితరాగరసంబును గలిగి
కడిఁదియై చొరరాని కానయుఁ బోలెఁ - గడునొప్పువుండరీకంబులు గలిగి
సడలనిమ్ముడునివాసంబును బోలెఁ - గడఁగి యాడెడు భూతగణములు గలిగి
తమలాస్తరుచినొప్పు గగనంబ పోలెఁ - గ్రమముఁ దప్పిన తారకంబులు గలిగి

సరభసం బైనవేనవియునుఁ బోలే - సురుచిరాంబరమణిస్ఫురణంబుఁ గలిగి 3070
కలిసిన శివుఁడును గొరియుఁ బోలే - దలపోయఁగా నర్థతనువులు గలిగి
పెక్కుచందంబులఁ బెంపుసొంపడిరి - యక్కజం బయ్యె రణావనిష్ఠలము
అంత నీలుఁడు రాఘవాధీశుకడకు - నెంతయు వెనఁ జని యెరఁగె నంఘ్రులకుఁ
బొగదొందఁ గవులెల్లఁ బొగడిరి నీలుఁ - దెగనిరాక్షసులు భీతిలి పాటి చెప్ప
విని రావణుఁడు శోకవివశుడై మంత్రి - జనులతో ననియెను జల మగ్గలించి.
“యేవీరు లరిగిన నిట రాకలేక - యావానరులచేత నకటః ప్రగ్గెదరు,
వైరులవలని గర్వం బడంగింప - నేరూపమున నైన నేనె పోయెదను.”
అని పేర్చి కనలుచో నామాట లెల్ల - వినియు మందోదరి వెన మాల్యవంతు
కరము చేపట్టి డగ్గరి దైత్యవనిత - లిరుదెనఁ గొలువంగ నెంతయు వేడ్క
నతికాయుఁడును దోడ నరుగుదేరంగ - ప్రతిహారు యరువడి బలసి యేతేర 3080
నాయుధహస్త లంతంతటఁ గొలువఁ - జాయక చామర ప్రతతులు వీవ
నకలభూషణమణిజాలంబు వెలుఁగ - నకలమంత్రులు తోడఁ జనుదెంచుచుండఁ
గడునొప్పునీలమేఘముఁ జొచ్చు మెఱుపు - వడువునఁ జొచ్చెరావణసభాస్థలము
ఆనతి నప్పు డర్ధానాసీనఁ - జేసి రావణుఁడు విశేషప్రియోక్తి
నుచితపీఠంబున నుండంగఁ బనిచె - నచలితమతు లగు నస్తుంత్రివరుల
మ్రొక్కినయతికాయ మోహంబుతోడఁ - దక్కక యునిచె నొద్దనె గద్దెమీఁద
నంత నక్కొలు వెల్ల నలబిలం బడుగ - నింతితో నద్దానవేశ్వరుం డనియెఁ.
“గొలుపులోపల కిట్లు కువలయనేత్రః - తలఁప నెన్నఁడు రానిదానవు నీవు.
వడవడ వడఁకుచు వచ్చుట లెల్లఁ - గడుఁజోద్యమైనది కారణం బేమి?”
—: మందోదరి రావణునితో శ్రీరాములపరాక్రమము దెలుపుట :—
యనిన మందోదరి యాత్మేశుఁజూచి - “దనుజేశః నాకురా దరవాయి గాన 3090
వచ్చితి నేఁడు నావచ్చుట కెల్ల - నిచ్చులోపలఁ గడు నెగ్గు సేయకుము.
అనిలోన ధూమ్రాక్షఁ డాదిగాఁ గలుగు - మనవారు దనుజేశః మడియుటకంటె
యల జనస్థానంబునందు రాక్షసుల - నలిఁ దునుమాడెఁ బద్మాగువేల
సరి ఖరత్రిశిరులఁ జంపినవాఁడు - నరుఁడు గాఁడంటి నానరనాథు రాముఁ
డలిగి వెండియు దండకారణ్యమందు - బలవంతుడైన కబంధు నిర్జించె.
మారీచుఁ దునుమాడె, మాయఁబోనీక - ఘోరాస్త్రమున వారి గూలంగ నేనె.
దేవహితార్థమై తివిరి రాఘవుఁడు - భూవలయంబునఁ బుట్టినవాఁడు
అదినారాయణుం డతఁడు గాఁడేని - మేదిని నింతటి మిక్కిలివరుఁడు
కలుగునే? మఱి కఱకంతునిచావ - మలవొప్ప విఱిచెఁ బ్రఖ్యాతంబుగాఁగఁ,
దమతండ్రివసువునఁ దపసియై నత్య - నమయంబుతో వనస్థలినుండ నతని. 3100

సీతఁ దెచ్చితి వీవు శ్రీరామచంద్రఁ - డేతెఱంగున నీకు నెగ్గేమి చేసె ?
 రామలక్ష్మణులతో రణమొనరింప - నీమూఁడుజగముల నెవ్వరు గలరు ?
 నలి సామభేదదానంబులు నూప - గలిగిన దండంబు గాదు పాటింప !
 దండంబుఁ జాటింపఁ దలఁచెద వేని ? - దండింపఁ బడుదురె దశరథాత్మజులు ?
 దేవ ! రాముఁడు పరదేవతగాన - నీవు మ్రొక్కుటయెల్ల నిందగా దెందు ;
 శరణన్నఁజేకొను శరణన్న నీకు - సురుకుభం బగుఁగాని యొకకిడు రాదు ;
 గుణరూపదాక్షిణ్య గుణగణకేశి - గణుతింప నలదియె కాకుత్స్థరాముఁ ?
 డలిగిన నిలువ రింద్రాదిదేవతలు - దలఁపవయ్యెడు నీకుఁ దరముగా దెందు ;
 వలదు వృథాగర్వపహ్నిఁ గూలకుము - చలమొప్పు నొప్పుదు సంతాప ముడుగ
 నింక నైనను సీత నిచ్చుట మేలు - లంకేశ ! కులమును లంకయు నిలుపు 3110
 మహనీయవాహనమణిభూషణాది - సహితంబుగా నీవు జానకి నిచ్చి
 యూపాక్ష నతికాయ నొగి మాల్యవంతు - భూపాలుపాలికిఁ బుచ్చు సందికిని
 మతిమంతుఁ డగుచున్న మనవిభీషణుఁడు - హితబుద్ధిఁ గావించు నీసంధి మనకు
 వేయనేటికి ? కాల్తపీఠ్యుతో సంధి - సేయవే ? యతని గెల్చినభృగురాము
 గెలిచినరాముఁడు కీర్తిధాముండు - తలపోయ సందికిఁ దగఁదె చర్చింప ?
 నని దైన్యపాటుతో నాడువాక్యములు - విని రావణుఁడు కడువేడియూర్పడరఁ
 గలయంగ నెఱ్ఱనికన్నులఁ గోప - మొలుకుచునుండ మందోదరిఁ జూచి
 “హితమతివై నాకు నిన్నియుఁ జెప్పి - తతివ ! నీమాటలయం దొక్కఁడైన
 ఘనసునఁ బట్టదు మగఁటిమికలిమి - ఘనుఁడనై మూఁడురోకంబులు గెలిచి
 దానవయక్షగంధర్వదేవాదు - లైనను వెట్టిసేయఁగ నున్న నన్నుఁ 3120
 యుదిఁ బోయి యింకఁ గోఁతులమర్గ సౌచ్చి - బ్రతికెడినరునకుఁ బ్రణమిల్లు మనుచు
 నిది యేమి మాటగా నీసభ నాడి ? - తిది నీకుఁ బాడియె ? యిక్ష్వకుకులుఁడు
 ఎఱిఁగి యెఱింగి మున్నెగ్గినరించె - మఱికదా తెచ్చితి మనుజేతు దేవి ?
 జడమతి నతనితో సంధిచేసినను - గడఁగి ఖరాదులఁ గడతేచ్చినట్టి
 పగయు నీమఱదలి బన్నంబు నెట్టి - పగిది నీగఁగను జొప్పుడు ? నటుగాన
 భీమబాణముల విభీషణు నినజా - రామలక్ష్మణుల మర్కటములఁ ద్రుంచి
 గెలుతు నవశ్యంబు గెలుపు లేదేని - చల మొప్పు దురమున సమయుడుఁ గావి.
 మానవేశ్వరుతోడ మఱి సేయ సంధి - జానకి నీను విశ్చయ మిట్టి దతివ !
 యాయం ద్రజిత్రుం డుదాత్తవిక్రముఁడు - నీయగ్రసుతుఁ డుండ నీ కేలవెఱుపు ?
 నా కెదురెవ్వరు ? నాతనూభవులు - భీకరాకారు లభేద్యవిక్రములు.” 3130
 అన విని చింతించి యవనతయగుచు - జనియె మందోదరి సభ నెడఁబాసి
 నీచైనయట్టి దుర్నితి చేపట్టి - యేచందమునఁ దన్ను నెఱుఁగునే యనుచు,

రమణీయతరమైన రావణులక్షి - క్రమ మేది చనియెడి కైవడిఁ దోచ
 నారావణుండును నప్పుడు గడఁగి - వారక తనపగవాండ్రకు ననియెఁ.
 “జిరకాల మేను నాచిత్తంబులోన - దొరకొన్నయలుకకుఁ దుది పేయవాడఁ;
 నాతనిపాలి కే నల్లరుద్దుండ - నాతఁడు నాపాలి కంధకాసురుఁడు
 మునుకొని తూణీరమున వెలువడుచుఁ - దనరారునాయంపతండంబుఁజూడు;
 కుబుసంబు లూడ్చిన క్రూరసర్పముల - నుపమింప ననువులై యొడియురాఘవునిఁ
 గాలంబు ప్రేరేపఁ గపిసేన నమ్మి - వ్రాలుగర్వంబున వచ్చియున్నాఁడు.
 ఉరుదివ్యకస్తాప్తయు క్తంబుగాఁగ - నరదంబు దెండు కయ్యంబున” కనుడు 3140
 వారు నర్కప్రభావరరథం బప్పు - డారూఢగతిఁ బన్ని యర్థిఁ దెచ్చుటయు

—: రావణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట :—

దొలఁగక తనదైన దుర్జనోరథము - నెలమినెక్కినక్రియ నెక్కి రావణుఁడు
 దిక్కుల మింటను దీప్తిజాలంబు - లక్కజంబై యొప్పు నరదంబుమీఁద
 మెఱువనతోడవుల మీటులు గొనుచుఁ - దెఱుగొప్ప నప్పు డద్దేవారి యొప్పె,
 నారామబాణానలార్చులచేత - నారథంబును దాను నలిఁ గూలుకరణఁ
 బటతరనిస్సాణభాంకారములును - బటహభేరీశంఖభయదరావములు
 హస్తీబృంహితములు నశ్వహేషములు - ప్రస్తుతిపాతక ప్రకరరావములు
 నరదాలమ్రోతయు నార్చులరవము - ధరణిగల్గెడు పదతాడనధ్వనులు
 నడది యొందొండ బ్రహ్మాండంబు నిండి - కడుభీకరంబులై కలయంగఁ బెర్వె,
 లలి సముద్రమునకు నలుగుచందమున - నలిగె నిందునురాఘవాధీశుఁ డనఁగ 3150
 మునుకొని లంకాసముద్రంబులోన - ననువేది జీవంబు లఱుచందమునఁ
 గొని వచ్చితిమి దైత్యకోటి శ్రీరామ - కొను మని యొప్పింపఁ గొంపోవుకరణి
 భీమరథంబులు పేర్చి యందంద - రామచంద్రుని మనోరథములై నడిచె
 రాముశీమఖ రాజి మైనాటి - యీమదం బుడిపెడి నింతలోపలనె
 త్రాగుద మిస్తుదదారల న్నాడ్కి - మూఁగి యాడెడి శీలీమఖలతోడఁ
 గరములు కడు భయంకరములై రాము - కరములకెందు దుష్కరములుగాక
 కర మొప్పఁగా నమత్కరములై యపుడు - కరికోట్లు వసుమతిఁ గంపింప నడిచె.
 వలనెల్లఁ దప్పె రావణునకు రణము - వలన జయంబు మావలన నెక్కడిది?
 వలనేది కూలు రావణుఁ డనుమాడ్కి - వలనొప్పహయములు వ్రాలుచు నడిచె.
 వ్రాసిన రామవేశ్వరుని బాణాగ్నిఁ - గ్రూణబలం బెల్లఁ గాలుబలంబు, 3160
 అవిన చందంబున నార్చుచు నడిచె - ఘనతరం బై నట్టి కాలుబలంబు
 కాలమేఘంబులకరణి నొప్పుగుచు - శైలంబులో యనఁ జతురత మెఱువ
 పశయకాలమునాటి భానుబింబముల - కొలఁది మీఱిన మిడిగ్రుడ్డులతోడఁ

గటములు నుదురులు ఘనదంష్ట్రములును - బటుకేశచయము నొప్పగఁ జూడ నపుడు
 ప్రళయకాలానికై న భయముఁ బుట్టించు - చలమును వికృతవేషములును మెఱయఁ
 బెక్కియుధంబులుఁ బెక్కిమాయలును - బెక్కి తేజంబుల పెక్కివ గలిగి
 యే మేమె రాము జయించెద మాజి - నేమేమె యని యస మెక్కినవారు,
 రాక్షసవీరులు రాక్షసాధిపులు - రాక్షసేశ్వరునితో రణబాస లిచ్చి
 పరఁగంగ నార్చుచుఁ బటనినాదములు - నురువడి మ్రోయుచు నురుబలోన్నతిని
 నడువంగ నప్పు డున్నతశక్తి మెఱసి - నడనడ వడఁకి వానరులెల్లఁ గలఁగ 3170
 వినవంతునకుఁ ద్రోవ యిచ్చుట కలిగి - వననిధి నింకింప వడి నేగుకరణి
 నినుఁడ నీతనయుండు నీరాముఁ గూడె - నని యర్చుఁ గబళింప నరిగెడు మాడ్కిఁ
 దనయురవడి సముద్రంబులు గలఁగఁ-దనప్రతాపంబునఁ దపనుండు మాయఁ
 దెగువ యెల్లను ముఖదీప్తులఁ దోఁప - మగఁటిమి జయలక్ష్మి మఱి పొందుఁబాయ
 నారవంబునఁ దాను నాజికి వెడలె - నారావణుం డట్టహాసంబు చెలఁగఁ
 బెక్కియుధంబులఁ బేర్చుదీధితులు - మిక్కిలి కన్నులు మిఱుమిట్లు గొలువ
 ప్రంబి వాయువులచేఁ బడగలు పెక్కి - యంబులు మిన్నంపి యందందఁ గ్రాల
 ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ - ననయంబు నందంద నార్చుచు రాము
 బాణానలంబునఁ బాల్పడనున్న - ప్రాణంబులను దృఢప్రాయంబు చేసి
 వారణ లే కటు వచ్చుచున్న - దారుణాసురసీమఁ దప్పక చూచి 3180
 రావణానుజతోడ రఘురాముఁ డనియె - “నీవచ్చుచున్నవాఁ డెవ్వఁడో వీఁడు ?
 మిక్కిలి సత్త్వసమేతుఁడై కడిమి - పెక్కివ లింతయుఁ జేర్చినవాఁడు”
 అనిన విభీషణుం డారాముఁ జూచి - “దనుజనాయకుల నందఱి వేఱువేఱు
 వినుము శ్రీరఘరామ ! విన్నవించెదను-దనరంగ” నని వారిఁ దగఁ జెప్పఁ దొడఁగెఁ.
 “వాఁడె సింధురగంధవారణేంద్రంబు - వాఁడిమి నెక్కి యుజ్జ్వలుఁ డై నవాఁడు
 ఉదయార్కబింబనముజ్జ్వలాస్యమున - నొదవినఘనరోష మొప్పినవాఁడు
 పొరిఁబొరి నంకుశంబున నియమించి - కరి యూశిసేయింపఁ గడఁగెడువాఁడు
 ఉరువడిఁ జనుదెంచుచున్నట్టి వీరుఁ - డురుబలాధ్యుని గంటె యూపాక్షఁడతఁడు ;
 కడునొప్పు భీకరఘంటారవంబు - లడరిన రథమెక్కి యావచ్చువాఁడు
 పోరులఁ బెక్కిండఁ బొరిగొన్నవాఁడు - ధారణేశ్వర ! మహోదరుఁ డనువాఁడు ;
 భరితరత్న ప్రభావఘంటంబుతోడఁ - బరువైన యరుణంపుఁ బిత్తెర వెట్టి
 గరుడవేగంబున ఘనమైన యట్టి - తురగంబు నెక్కి యుద్ధరవృత్తితోడఁ
 జనుదెంచువాఁడు పితౌచనాథుండు - ననికి నీతని కెదు రగువారు లేరు
 మిక్కిలి కడిమిమై మెఱసి సింహంబు - నెక్కి శూలముఁ బట్టి యేతెంచువాఁడు
 అని మీఁదివేడుక నలరినవాఁడు - దినకరకులనాథ ! శ్రీకరు డన్వాడు

పృథులమంటారవస్థిత మైనట్టి - రథ మెక్కి వడి గుణారవము సేయుచును
 ఘనసర్పకేతువు గలిగినవాడు - ఘనసీలతనుడు రాక్షసుడు కుంభుండు
 కనకమహామణిఃచితంపుఁ బడగఁ - దనరారు చిత్రరథంబుపై నెక్కి
 యరుగుదెంచుచు నున్నయా రాక్షసుండు - గురుశక్తియుతుడు నికుంభుడు దేవ ;
 యనలసన్నిభమైన యరదంబు నెక్కి - ఘనగర్వమున మీటి కయ్యంబు సేయఁ
 గలవాడు వాడె ? యీకపిసేనదిక్కు - సౌలవక విషదృష్టిఁ జూచుచున్నాడు
 శర ములు వింటితో సంధించుకొనుచు - నరుదెంచువాడు నరాంతకుం డధిప ;
 భీషణరూపమై పేర్చువాక్యముల - రోష మెక్కిడి మిడిగ్రుడ్డులతోడఁ
 గురివక్తముల ఘోటకపువక్తములను - హరివక్తములఁ గిటివ్యాఘ్రవక్తముల
 సురగవక్తములఁ, నుష్టవక్తములఁ - గర ముగ్రులై న రాక్షసు లుత్సహించి
 కొలువ భూతంబులు గొలువ ఫాలాక్షు - నలవాప్పువాడు దేవాంతకుం డధిప ;
 ఘన మైనఘోషంబు గలపైఁడిరథము - దనరార నెక్కి యుద్ధంధభావమున
 నతితృణీకృతలోకుఁ డై గుణారావ - మతిశయిల్లఁగఁ బుట్టి నంత నుండియును
 నెన్నఁడు నోటమి యెఱుంగనివీరుఁ - డన్నరథోజను నాత్మసంభవుఁడు
 అరుణచందనము మే నలఁదినవాడు - తిర మైనయరుణంపుదృష్టులవాడు 3210
 సంధ్యాంబుదమువంటిచాయలవాడు - వింధ్యాచలము వోలె వెలసినవాడు
 కోటానకోటల గొడుగులచేత - మేటిచామరముల మెఱసినవాడు
 అవధరింపుము దేవ ! యతికాయుఁడతఁడు - అవనీశ ! యాజిలో నధికభూరుండు ;
 భూరిసితచ్ఛత్రములు పదివేలు - చారుచామికర చామరావళులు
 పరగంగ సింగంపుఁబడగతోఁగ్రాలు - పరపైనఘోటకస్త్రతతుల నొప్పు
 సరదంబుమీఁది గుణారవం బెనఁగ - భరితశస్త్రాస్త్రసంపదఁ దేజరిల్లి
 యజునివరంబున నఖిలదేవతల - భుజబలస్థితుఁడై పోరిలో నేచి
 సురపతిపురిఁ బట్టి సొంపారునట్టి - పరగర్వమునఁ జాల వ్రాలినవాడు
 విచ్చట మనమీఁద నిడిన చూ పడర - వచ్చుచునున్నాడు వాఁ డింద్రజిత్తు ;
 ఇంకఁ జూపెదఁ జూడు మినకులాధీశ ! - లంకాధిపాథు సుల్లసితప్రతాపుఁ 3220
 గనకరత్నప్రభాకలితతండముల - నొనరినచామరంబులు సుల్లసిల్ల
 సౌలవక పంద్రెండుసూర్యబింబములు - గలయంగ దశకంబుగాఁ గరఁగించి
 చేసినవగిది విచిత్రరత్నాంకు - భాసురకోటీరపక్షిఁ నొప్పారి
 మహనీయతర మైన మణికుండలమున - మహిమ దిక్కుల నెల్ల మట్టాడుచుండ
 రోషమహాదృష్టిరోచులఁ జాల - భీషణాకారతఁ జేర్చినవాడు
 హరుఁ డున్నకైలాస మగలించినాడు - సురకామినులఁ జేరఁ జొనిపినవాడు
 తోకంబు నెల్లఁ బెల్లఁగఁ గెల్చినాడు - పాకశాసను ననిఁ బరపినవాడు

ఐరావతము దంత మాడినయురము - తోరమణీయమై తోచినవాడు
ముల్లోకములఁ దనమూర్తిచే హల్ల - కల్లోలమై పడఁ గలఁచినవాడు
వాడు సేనామధ్యవర్తి యైనాడు - వాడు పోదేవ! రావణుఁ డనువాడు” 3230
అని విభీషణుఁ డోలి నందఱు జెప్ప - విని రాఘవుఁడు కడు విస్తయంబంది
“హరిహరి! చిత్ర మీయసురేశ్వరుండు - సరిలేనియట్టి తేజంబై రూపైన
యట్టిచందంబువాఁ డనురులయందు - నిట్టితేజోధనుం డెవ్వఁడు గలఁడు?
కడుఁగ్రూరకర్షుండు గాకుండెనేని? - బుడమి కింతటికిని బూజ్యుండుఁ గాఁడె?
పరికింప నిందఱు పర్వతాకృతులు - సురుశక్తిగలిగిన యోధులు క్రూర
చరితులు మఱి వీనినైనెనికు లెల్లఁ - గరము భీషణులు రాక్షసవీరు” అనుచు
సుగ్రహుని పినాకోగ్రచాపంబు - నిగ్రహక్రమకళానిపుణుఁడై నృపుఁడు
ధరియించి కడఁకతోఁ దాను లక్ష్యుఁడు - పరబాణచయములు వరుస నుప్పొంగఁ
గోపించియును ధర్మగుణముఁ జేపట్టి - రీపార్థివులకు నీఁ డెవ్వరు నాఁగ;
నారావణుండును నఖిలనిశాట - వీరుల పీఠించి వినుఁ డనివల్కె. 3240

“నగరివాకిళ్ళ నున్నతితోడఁ బెద్ద - మొగసాలలందును మోసంబు లేక
కడుసురక్షితముగాఁ గావలియుండుఁ - డడరి యీలంకలో నందఱుఁ బ్రీతి
నేనును మీరును నీకయ్యమునకు - మానుగాఁ బోయిన మఱి వలీముఖులు
లంకలోఁ జొచ్చిన లావేమిసేయు - శంకింప వలవదు ధనుఁ” డన్నవారు
చనిరి రావణుండును జటలవేగమున - ధనువును నత్తముల్ ధరియించి పేర్చి
కార్చిచ్చువనము లుగ్రంబుగాఁ గిట్టి - యేర్పువైవడి దోచ నిమ్ములఁ గిట్టి
జగతితలము నాకసముఁ దాఁకుకరణి - నగచరసైన్యంబు నదరంబుఁ దాకి
యిది ధరణీభాగ మిది వియత్తలము - ఇది దిశావలి యని యేర్పడకుండ
నతినిశితాస్త్రంబు లందందఁ బరపి - యతులబిలోదగ్గుడై దళాననుఁడు
కలఁచి కొందల మందఁగాఁ జేసి కవులఁ - జాలుకఁగా ఖండించి చూర్జంబు చేసి
నెమ్ములు మజ్జంబు నెరసియు మెదడు - గ్రమ్మి నెత్తురు నేలఁ గలయంగ నించి
తనరి యార్చుచు గుణధ్వని దిక్కులందు - నించిమోరాజిలో నెఱయఁ బేర్చుటయుఁ
బడియెడువానరుల్ భ్రమయు వానరులు - మడియు వానరులును మృగ్గువానరులు
నొరలు వానరులును నులుకు వానరులు - నరచు వానరులు రూపఱిన వానరులు
గలిగిననంగరాంగణభూమిఁ జూచి - తలఁకిరి సురలు చిత్తంబులు బెదరఁ
గాలకాలా నలకాలదుర్వార - కేళికరాళుఁ డక్షిణుడై యపుడు
పేర్చుకోవంబున భీషణుం డగుచు - నార్చుచు నున్న దళాననుఁ జూచి
యతవిక నెదురుగా నరిగి సుగ్రీవుఁ - డతిరయంబున నొక్క యగ మెత్తివైచె
నారావణుండును నదిమధ్యమునను - భూరిశరంబులఁ బొడిసేసి మఱియు

నాంధ్రాండ ఘనదీప్తు లొడవ నాకనము - నిండి మండుచునుండ నిశితాత్మ మినజు
 నురమాత నేసిన నుచ్చి యాయమ్ము-ధరఁగాడె నత్తటి దానవు లార్వఁ
 దరువరు లెల్ల నుద్ధతి బాష్పధార - బరుళింప నర్కజుఁ దొరలుచుఁ గూలె
 భుజబలాధ్యుఁడు శరభుఁడు ఋషతుండు - గజుఁడు గవాక్షుండు గవయుండు నలుఁడు
 జ్యోతిర్దుఖం దది చూచి కోపమున - నాతతగతిఁ బర్యవసనీజముల
 నడరించి రతనీపై నవియెల్ల నతఁడు - నడుమనే తునిమి వానరుల నేడ్వరను
 నొక్కొక్కయమ్ముల నుర్వరమీఁద - గ్రక్కునఁ జచ్చినగతి నుండ నేనె.
 నాలోన హనుమంతుఁ డాయోధవతులు - గూలుటయును జూచి కోపంబుతోడ
 ననురాధినాథుని యరదంబుమీఁది - కనమున లంఘించి యతనితో ననియె.
 “దేవేంద్రుఁ డాదిగా దివిజులనెల్ల - రావణ! మఱి యక్షరాక్షసకోటిఁ
 ద్రుళ్ళదంచితి నని త్రుళ్లెద వీవు - చెల్లదురోరి! నీ చే వడఁగింతు 3270
 నున్నతిఁ జిరకాల ముర్విపై బ్రతికి - యున్ననీమీఁద నాయున్నతందైన
 వలకేలు నేఁడు రావణ! యిదె చూడు - మలమి సాగెడు దనయంతన పేర్చి
 యిదె నిన్ను బొరిఁగొని యేచి యంతకుని - సదనంబు కనుపక నైఁపను నిజము”
 అని పేర్చి పలికిన హనుమంతుమాట - విని రావణుఁడు క్రోధవికృతాస్యఁ డగుచు
 “గలితనంబును లావు గలదేని నీవు - నలు వొప్ప నుప్పొంగి నను మున్నుబొడిచి
 పేరు గొప్పిటమీఁదఁ బేర్చిన నీడు - భారతయును లావుఁ జూచి యే నేచి
 పొడిచెద” ననుడు నద్భుతశౌర్యఁ డగుచు - గడఁగి మారుతి దశకంఠునిఁ జూచి
 “దేవదేవుఁడు రామదేవుండు వనువ - నీవీటిలో మేదినిపృత్తి వెదకి
 తడయక పొడగాంచి తగ విన్నవించి - వెడలి యే బోవుచో విక్రమస్ఫురణ
 వీతోట నుగ్గాడి నీలంకఁ గాల్చి - నీతనూభవుఁ జంపి నిన్ను దట్టించి 3280
 యుక్కున నిలిచి దైత్యులు చూచుచుండఁ - జక్క నెప్పటితోవఁ జన్ననలావు
 నేఁడు చూచెద వని నీవాఁడె దుబ్బి - నాఁ డెందుఁ బోతివి నాకారి! నీవు?”
 అనవుడు కోపించి హనుమంతు వక్ష - మనువొప్పఁ బొడిచెనయ్యసురేశ్వరుండు
 పొడిచిన స్పృక్కియుఁ బోనీక యతఁడు - పిడికిట రావణుఁ బెట్టుగాఁ బొడిచెఁ
 బెనుగాలియడఁచిన బిట్టు కంపించు - ఘనవృక్షమును బోలి కంపించె నసుర
 యంతట నొచ్చిన యసురేకుఁ జూచి - యెంతయు నార్చి రయ్యింద్రాదు లెల్ల
 దనుజాధి పతియు నంతనె మూర్ఛదెలిసి - హనుమంతుఁ జూచి యిట్లను “నీబలంబు
 గడు మెచ్చవచ్చు నీఘనముష్టిహాతిని - గడఁకతోఁ బ్రేతలోకముఁ జూచి వచ్చె
 దేవారి!” నునుడు నడ్డిరాత్తుఁ డనియె - “రావణ! విను మీవు ప్రాణంబుతోడ
 మున్నవాఁడ విదేలఁ యురక నాలావు - సన్నుతించెడు లజ్జ జనియింప నాకు” 3290
 నని పల్కి “నీవు నన్ను పిడికిటను-గొను మొనపో”టన్నఁ గొను మని యతఁడు

ననయంబు కోపించి యనిలనందనుని - ననువమాశనికల్ప మగు ముష్టి నార్చి
 వక్షంబుఁ బొడిచిన వడి మూర్ఛనొంది - యక్షణంబునఁ ద్రెక్కి నవనిపై నతఁడు
 నరిమరి హనుమంతుఁ డటుకూలుటయును - నెరసి రావణుఁ డంత నీలుపైఁ జనియె.
 హనుమంతుఁడును మూర్ఛ యంతలోఁ దెలిసి-దనుజుండు నీలుపైఁ దలుముటఁజూచి
 “యెటుఁ బోయె” దని పిల్చి యెదురుగా నిలిచె-నటు తన్నుఁ గిట్టి పెల్లార్చుచునున్న
 మనుజాశనునిమీఁద మలయశృంగంబు - గొనివచ్చి నీలుండు కోపించి వైవ
 నడుమనె దునుమాడె నాకారి దాని - నెడవని కడఁకతో నేడమ్మ లేసి
 వెండియు నీలుండు విఫలకోపమునఁ - గొండలు దరువులు గొని వైచుటయును
 వాని నన్నింటి రావణుండు చూర్ణములు - గా నిశితాస్త్రసంఘంబులఁ దునిమి 3300
 నీలునిమేనఁ గ్రొన్నెత్తురు లొలుక - వాలికయమ్ములు వడిఁ బెక్కు లేసి
 నేసిన నొచ్చియు నింత గైకొనక - గానిల్లు నీలుండు కడులాఘవమున
 ధారణి దైత్యులు దల్లడం బంద - వీరుఁడై దానవవిభుతేరి కుటికి
 పొలుపొంద నప్పు డదృతశక్తిమెఱసి - నిలిచి చలంబున నిగిడి యుప్పొంగి
 వడిఁ బేర్చి దానవధ్వజమున కెగసి - పొడి చేసి చాపాగ్రమునకు లాగొప్ప
 నెగసి చలంబున నెక్కెడలిచి - మగిడి రావణు ఘనమకుటముర్ ద్రొక్కి
 యురుభుజవిజిక్రమొన్నతి మెఱసి - సురసిద్ధసాధ్యులు చోద్యంబు నొంద
 నొకమాళిపైనుండి యొకమాళి న్రచ్చి - యొకమాళిపై నుండి యొకమాళి యూచి
 యొకమాళిపై నుండి యొకమాళి డుల్చి - యొకమాళిపై నుండి యొకమాళి దన్ని
 మకుటంబు లన్నియు మట్టి మల్లాడి - యకలంకుఁడై నీలుఁ డంతటఁ బోక 3310
 వారక తనుఁ బట్టి వచ్చిన సూక్ష్మ - మై రావణునిఁ జూచి యందంద నగుచు
 గొడుగులు ధ్రుంచి గ్రక్కున మీఁదఁ ద్రోచి - పొడిగాఁగఁ జామరంబులు ధ్రుంచి వైచి
 విలుంగంగ నరదంబు వీక దాటించి - కరకరితోడ నుత్కంఠ దీపింప
 దనుజేకు నురుముష్టి దాచి హారములు - పెనచి రాదిగిచి యావృథులవక్షంబు
 జరచి యందంద యుత్సాహంబు మెఱసి - యరక నీగతి నాఁడుచుండుటఁ జూచి
 తరుచరసేనలు దైత్యసేనలును - బొరిఁబొరి నదృతంబుగఁ జూచుచుండ
 వెఱగంది రారామవిభుండు లక్ష్మణుండు - మఱి రావణుం డంత మహితాగ్నిశరము
 నయ్యెడ నారితో నలుక సంధించి - యయ్యగ్నిసుతుతోడ ననియె మండుచును
 “నీలాఘవము లెన్నఁ నిన్ను మెచ్చితిని - నీలాఘవమె నాకు నెడవక చూపు
 మిదె వచ్చె నాజాణ మి నవహ్నిరుచుల - బ్రదికెడుచందంబుఁ బరికించికానుము” 3320
 అని యేయుటయు నీలుఁ డగ్నిజాణమునఁ - దను వెల్ల మండుచు ధరణిపైఁ బడియె
 నగ్నిపుత్రుండు దాన నాతీవ్రశరపు - టగ్నిచేఁ జావక యవకుఁడైయుండె
 వంత ధనుర్వోష మధర సౌమితి - యంతకు గతిఁ బేర్చి యద్దైత్యుఁ దాఁక

నగుజారావంబు నతనిసాహసము - నగించి యతనితో ననియె రావణుడు
 “పిన్నవై యుండియుఁ బేర్చుచు ననికి - నన్నద్దగతి నీవు చనుదెంచు బొప్పఁ
 బుచ్చెద నంతకుపురికి లక్షణుడః - యిచ్చుండమున నిల్వ మించుకతదవు”
 అనవుడు విని రాఘవానుజుం డనియె - “దనుజాధముడః యీవృథాగర్వమేల ?
 దాసినవాడ మాటలు పెప్ప కివుడు - చేసి చూపుదుఁగాకః చెలఁగి నీలావు”

అనిన శౌమిత్రి నేడమ్ముల నేనె - దనుజునియమ్ము లుద్ధతి లక్షణుడు
 నడుమనె త్రుంచిన నాకారి యప్పు - డడరెడుకోప ముదగ్రమ్మె వర్ష, 3330
 ఘనతరఙ్గానాదకలితంబుగాఁగ - ననయంబు నిగుడించె నమ్ములవాన
 నయ్యంపతండంబు లందందఁ ద్రుంచి - వెయ్యేనిశరములు వెన నేనె నతఁడు
 నాయత్తములకు మాత్రై నయత్తముల - నేయ నేరక దానవేశ్వరుం డవుడు
 తలొని యొక బ్రహ్మదత్తబాణమున - లలితవక్షం బేయ లావెల్లఁ దూలి
 విల్లాతగాఁ గొని వేగంబె తెలిసి - పెల్లుగా నార్చుచుఁ బేర్చి లక్షణుడు
 ఘనబాణ మొకట రాక్షసనాథునిల్లు - దునిమి యంతటఁ బోక దోర్బలం బెనఁగ
 మూఁ డగ్ను లనఁ బోలు మూఁడుబాణముల - వాఁడిమి మీఱంగ వడి వక్షమేనె.

నేసిన మూర్ఖిల్లి యింతలోఁ దెలిసి - యాపన్నన త్వనమగ్నఁడై కదిసి
 తనవిల్లు విఱచిన దానికి నసుర - మనములోఁ జాల విస్తయమును బొంది
 కలుషించి నిచ్చలు గంధపుష్పముల - నలవడఁ బూజింప నమరినదాని 3340
 నిలయు బ్రహ్మాండంబు నెల్లదిక్కులును - వెలుఁగొందుమంఠల విలసిల్లు దాని
 నడరెడు పదికోట్ల యశనులఁ బోలి - కడుబెట్టిదపు మ్రోతగలిగిన దాని
 నలిసమిత్రుని కిరణంబులకంటె - వెలుఁగొందుమంఠల వేడిమిదాని
 ననిమిషు ల్వెఱఁగంద నాబ్రహ్మశక్తి - గొని లక్షణునివైచె గూర్చుండై పేర్చి
 వైచినఁ గాలాగ్ని వడువునఁ బెద్ద - యేచి వజ్రమునకు నెక్కుడై నిగిడి
 యనిమిషావలి యెల్ల నాహారవంబు - లొనరింపఁ బరితెంచు సుగ్రతఁజూచి
 వారింప నమ్ములవాన లక్షణుడు - ఘోరతరంబుగాఁ గురియంగఁ ద్రొచి

—: లక్షణుడు మూర్ఖిల్లుట :—

యది వచ్చి భుజమధ్య మాడ లక్షణుని - వదలక తాకిన వసుధపైఁ బడియె.
 నరిగి దళాననుం డంత లక్షణుని - నిరువది చేతుల నెత్తఁ జూచుటయు
 నాతఁడు విష్ణుని యంశజుఁ డగుట - నేతెఱంగున వాని కెత్తరాదయ్యె, 3350
 నత్తటి రావణుం డంతరంగమున - నెత్త రాకుండిన “నేను గైలాస
 మెత్తి త్రిలోకంబు లెల్లను నెఱుంగ - నిత్తటి నానత్వ మెల్లను దరిగె,
 మఱియు మేరువునైన మందరంబయిన - నెఱయనెత్తఁగనోపు నిజశక్తివాడ
 వీఁ డింతవేఁ గౌట విస్తయం” బనుచు - బోడిగాఁ గరములఁ బూని రావణుడు
 అతులనత్వోన్నతి నందంద నెత్త - మతిలోనఁ గోపించి మారుతి గడఁగి.

పఱుకెంచి నిర్భాత పటుముష్టి నార్చి - కఱకురాక్షసుని వక్షస్థలిఁ బగులఁ
బొడుచుటయును మూర్ఛఁ బొంది రావణుఁడు-కడుదూలి యంత మోకాళ్లు మ్రోవఁగను
బడియెఁ బిఱిందికిఁ బద మిడలేక - పడినరావణుని యెప్పటిభంగిఁ జూచి
యార్చిరి దేవత లప్పుడు కవులు - పేర్చిరి రాక్షసు శ్రీతిఁ గీడ్పడిరి
పావని యట విష్ణుభక్తుండు గాన - రావణునకు నెత్తరాని లక్షణుని 3360
గురునత్వమున నెత్తికొని పోయి రామ - ధరణీతలేకుముందఱఁబెట్టె నపుడు
రాముతేజమునఁ బరాజిత మగుచు - సౌమిత్రినాటిన శక్తియు నూడి
యనులేకురథమున కరిగె సౌమిత్రి - యసమానబలశాలియై మూర్ఛ దేరె
నట రావణుండును నటు మూర్ఛ దెలిసి - చటులబాకాసననన్నద్దఁ డయ్యె
సౌమిత్రి యటు పరిక్రాంతి నొందుటకు - నామర్కటలు భీతి నడరి పాటుటకు

—: రామరావణుల ప్రథమయుద్ధము :—

రావణుఁ డేచి పైరాకకు రామ - దేవుండు కోపంబు దీపింపఁ బేర్చి
భీకరగుణరవస్పృతుఁడై వేగ - నాకారి కెదురుగా నడచుటఁ జూచి
యనిలతనూభవుం డనియె రామునకు - “నినకులాధీశ్వర ! యీరావణుండు
అరదంబుపై నుండి యాలంబుసేయ - వెర వగునే నీకు ? విభుఁడ ! గాల్చుడవ
నామీఁద వడి నెక్కి నాకారి కెదుర - రామ ! విచ్చేయుట రాజధర్మంబు” 3370
అనవుడుఁ గడఁకతో హనుమంతు నెక్కి - యనిమిషకరిమీఁది యమరేంద్రుకరణి
నొప్పి గుణధ్వని యొప్పారఁ జేసె - నప్పుడు కోపించి యాదోప మొప్పు
రావణుఁ డుగ్రుఁడై రాము నీక్షించి - పావకజ్ఞాలోగ్రబాణశాలములు
గురిసిన రామవక్షోణీకుఁ డలిగి - యురుబాణతతులేసి యురువడి వాని
నింద్రారి తెగనేసె నేసినరామ - చంద్రుఁ డుద్ధతి నర్థచంద్రబాణమున
దనుజేకు కోదండదండంబు దునిమి - నునిశితభీకరాశుగవంచకమున
మర్తము లొప్పించి మణియును నొక్క - ధనువును జేకొని దళకంధరుండు
పటుబాణ మొక్కటఁ బవననందనుని - నిటలస్థలం బేసె నిపుణుఁడై మెఱసి
యనిలజుపాల ముగ్రాత్ముండు దాఁక - గనుఁగొని కోపించి కాకుత్స్థకులుఁడు
భల్లంబు దొడిగి యాపట్టికంధరుని - విల్లంతలోననె విజుగంగ నేసి 3380
యొక్కట సారథి నొకట నశ్వముల - నొక్కట నరదంబు నొకటఁ బాక
మొక్కట గొడుగును నొకట వత్తములఁ - గ్రక్కున నేసి చూర్ణములు గావించి
మనుజునాయకుఁడు సమంత్రకళరము - దనుజుని వక్షంబు దాఁక నేయుటయు
నారాముశరమున నారావణుండు - వారక కడునొచ్చి వడవడ వడఁకి
యనికి విశ్వేష్టితుం డగు దళకంతుఁ - గని యర్థచంద్రమార్గణ మరివోసి
దళదళలుండును దనరినదైత్యు - దళ యడఁగించువందముఁ జూపుకరణిఁ

ద్రిదకులు మెచ్చు నుద్దీప్తకోపమునఁ - బదిమకుటంబులు వడి దొల్ల నేసె
 నేసిన మదిలోన నెంతయు సుక్కి - భాసురమకుటప్రభావలిఁ బాసి
 గ్రద్దనఁ జేయు నక్కయ్యంబుదక్కి - తద్దయునిశ్చేష్ట దళకంఠఁ డుండె,
 నప్పుడు రాఘవుం డనియె రావణున - "కిప్పుడు కవులతో నిబ్బంగిఁ బోరి 3390
 కడు డస్సినాడవు గాన నిజంపఁ ; విడిచితి నీవింక వేగంబె చనుము.
 పో లంక" కనుడు నప్పుడు చిన్నవోయి - యెలిసిన వేడినిట్టూర్పులు నిగుడ
 మండెడికోపంబు మలఁగి చింతించి - దండిగర్వము దక్కి దళకంధరుండు
 బలమెల్లఁ బోలిసి దర్పము పేర్చి దూలి - వెలవెలఁ బాణుచు విరఘుడై నడిచి
 పెదవులు దడవుచు బిమ్మడిగొనుచుఁ - గదరినభీతి గద్గదకంఠఁ డగుచుఁ
 జేరి యొందోరువుల చేతులు చరచి - బోరన నవ్వచు భూతంబు లార్వ
 గురువులు వారుచు గునిసి యాడుచును - గెరలి వానరకోటి గేలిపేయంగఁ
 గఱు కెల్ల నుడిగి యొక్కరుఁడును వేగ - పఱచి యాలంకలోపలఁ జొచ్చె నపుడు
 అటు లంకలోపలి కరిగి రావణుఁడు - పటుతరం బగు చింతపడి తల్లడిలుచుఁ
 బంచాననంబుచేఁ బడియుఁ జావునకు - నిండుక తప్పిన యేనుఁగు పగిది 3400
 గరుడుని కగపడి క్రమ్మట బ్రతికి - సురిగిపోయిన దందళాకంబు వోరె
 స్పీతవిద్యుత్ ప్రభాభీలకీలముల - నాతత బ్రహ్మదండాతిశయంబు
 లగురామబాణంబు లదరి ప్రాణములఁ - దెగటార్చు చునికి చింతించి చింతించి
 యుడుగని వేడినిట్టూర్పులఁ బెల్లు - వడిగాలిఁ బోలి యవ్వల నైన నుడియఁ
 దలకొన్నసిగ్గున దైర్యంబు దూలి - కొలుపులోపలి దైత్యకోటి నీక్షించి
 "నాలావుకలిమి దానవవీరులారః - నేలతోఁ గలియుట నేడుపో గలిగె.
 సహజ వరాక్రమశాలి యొక్కరుఁడు - మహిమీందఁ బుట్టి రామక్షితీశ్వరుఁడు
 పొరిది యుద్ధములందు సురసిద్ధసాధ్య - గరుడగంధర్వరాక్షసపక్షియక్ష
 కిన్నరోరగమృగకింపురుపులును - నన్ను జయింప నెన్నఁడు లేకయుండ
 వరము గాంచితి బ్రహ్మవలన నేనపుడుః - సరకుపేయను నరనమితి మోసమున3410
 నామోస మెల్లను నాకుఁ బైవచ్చె - నేమని చెప్పుడు నీదురవస్థః
 కోట మీ రేమట కుండి వాకిళ్లఁ - బాటించి యెంతయుఁ బలుకావు లిడుఁడు
 దురములోపలఁ బ్రహస్తుఁడు మొదలైన - యురువీరు లందఱు నొగిఁ బోరిపడిరి.
 మఱి యింక రామలక్ష్మణుల జయింప - నెఱవీరుఁ డెవ్వఁడు నిజగతి జగతి
 బహుసంగరాంగణపరిణతుం డైన - సహజశూరుఁడు రామజనపాలమీంద
 నడువ నేర్చిన యట్టి నాతమ్ముఁ డైన - కడిదివీరుఁడు కుంభకర్ణుండు గాక
 వినుతింప మఱియొండు వీరుండు గలఁడె" - యనుచు నద్దళకంఠఁ డందఱఁ జూచి
 నెఱయంగ నిరుమూఁడు నెలలు నిద్రించి - మఱి మేలుకొని నభామంబవమ్మనకు.

నలరి యేతెంచి మంత్రాలోచనంబు - పొలుపారఁగాఁ జేసి పోయి క్రమ్యము
“నేఁడు తొమ్మిదినాళ్ల నిద్రమై నున్న - వాఁడు శత్రులనెల్ల వధియింపఁ గలఁడు 3420

—: కుంభకర్ణుని నిద్రమేల్కొనఁజేయుట :—

ఆతని మేల్కొల్పి యతులవిక్రముని - నేతెఱంగున నైన నిటకుఁ దెం” డనిన
బహుగంధపుష్పముల్పక్ష్యభోజ్యములు - బహువిధంబులఁ గొని పఱచి రాక్షసులు
ఆతఁతానంతభోగాస్వదం బగుచుఁ - బాతాళమును బోలెఁ బరఁగినదాని
మహానీయశతకోటిమహిమచే నిండుఁ - మహితాలయము పోలె మానైనదాని
నిఖిలంబునందును నెగడుతేజమున - శిఖినివాసము పోలెఁ జెలు వైనదాని
సమధికందైన భీషణవృత్తి గలిగి - యమనివాసము పోలె నమరిన దాని
వివిధమేదోమాంసవిత్తిఁ గ్రవ్యాదు - భవనాంగణము పోలి భాసిల్లుదాని
నిరుపమతరవారుజీయుక్తమగుచు - వరుణాలయము పోలె వ్రాలినదానిఁ
దిరమైనయాసుగంధీస్పర్శనమున - మరుదాలయము పోలె మానైన దాని
విలసింతనిదులచే వెలసికుజేరు - నెలవునుబోలె వర్ణిత మైనదాని 3430
నురుచిభూతికి నెల్ల నునికిపట్టగుచు - హరునివాసము పోలె నమరిన దానిఁ
గలిగినపద్మరాగప్రభావకుల - నలువ యున్నెడ పోలె నలరిన దాని
నఖిలదిక్కుల యోజనాయతం బగుచు - సుఖతరంబగు గుహఁ జొచ్చి యచ్చటను
ఆవిపులపు టూర్పు లడరినఁ దూలి - లావున నెట్టికేలకుఁ జేరఁజోయి
కడునొప్ప నెంతయు గరగరి కైన - వెడలుపుగల హేమవేదికమీఁద
నంసంబుతోఁ గపోలాంగంబుఁ జేర్చి - హంసతూలికతల్పమందుఁగయించి
యుదుగక తఱుచైన యూర్పులతోడఁ - బెడఁగైన యాఘర్ష బిందులతోడఁ
గరమొప్ప మోడ్చిన కన్నులతోడ - దఱుచైన కవురగందవుఁబూతతోడ
నురమున నెంతయు నుజ్జ్వలం బగుచు - నెరసిన మణిహారనికరంబుతోడ
సల్లలితానందసంపదతోడ - నెల్లప్పుడును దన్ను నెఱుఁగమితోడ 3440
పరసనిద్రాంగనాసంభోగకేళి - బరిణమించినభంగి భాసిల్లువాని
వలుచుఱు దివిజుల భంజించునట్టి - కల లర్థిఁ గను కుంభకర్ణునిఁ గనిరి
కని యిట్టివానికి ఘననిద్ర యుంచె - వనరుహాసనుఁ డని వగచుచు నవుడు
ఆతనిముందట నన్నరాసులును - బ్రాఁతిగా మహిషవరాహమాంసములుఁ,
బోసి యంచితగంధపుష్పార్చనములు - సేసి ధూపంబులు చెలు వొప్ప నిచ్చి
పొరిఁబొరి బహుదీపముల నివాళించి - కరములు మొగిచి పొగడ్తలు నెఱసి
పిడుగులు మ్రోసిన పెక్కువకంఠె - నెడవ కార్పుచు బొబ్బ లిడుచుఁ జీరుచును
నురువడికంఠంబు లూఁడుచు బెట్టు - మొఱయంగ నిస్సౌణములును భేరులును
జెంది వ్రేయుచుఁ దోస సింహారవంబు - లందంద చెలఁగింప నమ్మహారవము

దక్షతః బాతాశతలము దిక్కులను - నక్షత్రపథములు నాకంబు విందె 3450
 నంతటఁ దెలియక యాకుంభకర్ణుఁ - డంతకంతకుఁ గడు నగ్గలంబైన
 విదుర వోవఁగఁ జూచి నిఖిలరాక్షసులు - గదలును మునలముల్ ఘనముద్గరములు
 బెనుపారఁ బట్టనభిండివాలములు - మును మిడి యందఱు ముసరి ప్రేయుచును
 బదివేలకుంతముల్ బరులగుమ్ముచును - వదలక కొండలు వైచియుఁ బోక
 యురముపై నందంద నుటికిపాదములఁ - గరము మెట్టియు మేలు కాన్పంగ లేక
 తడబడ సింహనాదములు సేయుచును - గడుబెట్టుగాఁగ శంఖంబు లూచుచును
 బటునాదముల గ్రంధుపటుకుంభవాద్య - పటహభేరిభూరిబహవాద్యములును
 దొడరి వాయింపుడు దోడనె మఱియు - నుడుగక పదివేల యుగ్రరాక్షసులు
 క్రంధుగా నిస్సాజఘనతరరావ - మందంద చెలఁగింప నారభనమున
 నీలాద్రియును బోలె నిశ్చలం డగుచు - నాలోనఁ దెలియక యతఁ డున్నఁ జూచి
 కరుల హయంబుల ఘనతరోష్ఠముల - నురులులాయములచే నురము ద్రొక్కించి
 కొంకక మేనెల్ల గుదియల మోఁది - యంకించి సకలవాద్యములు వాయింప
 లంక గంపించి కోలాహలం బయ్యె - శంకించె నవ్వనవదరసేన లెల్ల
 విటు సేయునప్పుడు నేమియుఁ దెలియ - కటు విద్రవోవంగ నఖిలరాక్షసులు
 కొందఱు దిక్కులు మూర్ఛిల్ల భేరు - లందంద ప్రేయుచు నధికదర్పమునఁ
 గొందఱు పర్వతగుహ లెల్ల నద్రువ - దందడి సింహనాదములు సేయుచును
 గలయంగఁ గొందఱు కరములు పెనచి - పెలుచ శిరోజముల్ పెఱికి వైచియును
 గొందఱు ఘనకర్ణకుహరము ల్పొచ్చి - క్రంధుగా గూబలు గఱచి పట్టియును
 నటు ఘోర మగుబాధ లడరించి మఱియుఁ - బటుగదాముద్గరప్రాసఞ్చగ్ధముల
 మునలంబులను బెట్టు మొగము నురంబు - మనల కందఱు పలుమఱు ప్రేయప్రేయఁ
 దననిద్ర యించుక దఱిగి యంతటను - మనుజాశనుం దొకమఱి యావులింపఁ
 దఱుచుగాఁ గన్నులు దరికొనవైచి - యిఱియ మ్రోకులనందు లెల్ల బంధించి
 తెరలఁ గాచిననూనె దెచ్చికర్ణములఁ - గర ముగ్రముగ వేయిఘటములు వోసి
 మునుకొని యాతని ముక్కుగో శ్లంధు - ఘనమైన పారలు గనలఁ బెట్టియును
 ఏకయత్నంబున హేమదండముల - భీకరగతిమ్రోయ భేరుల మ్రోసి
 విడువక హయకరివితతి నురంబు - గడఁగి త్రొక్కింప రాక్షసుఁడు శంకించి
 చక్కశేషోగ్రహస్తంబులు సాచి - యొక్కింత మేల్కొని హమ్మని నీల్లి
 బడబాముఖాభవై వరఁగెడి నోరు - కడుఁజూడ వికృతంబుగా నావులింది
 యురవై నయట్టి సాయజ్యపదంబు - నెరయంగ రాముఁడు నేఁడు నా కిచ్చు
 నీ రిత్త నిద్ర నాకేని దాని - దూరంబుగాఁ బెడఁద్రోచెనో యనఁగఁ 3480
 గనువిచ్చి యునురులు కంఠింప మేలు - కని కుంభకర్ణుఁ డుగ్రతను గూర్చుండెఁ.

బ్రహ్మకాలమునాటి భానుబింబంబు - చెలువంబుతో మోము జేగురింపంగఁ
 బలువింధ్యగుహలలోపలనుండి వచ్చు - చటులానిలంబుల సరి యూర్పు లెసఁగఁ
 బ్రహ్మకాలాగ్నిబింబంబులఁ బోలి - కలయంగ నెఱ్ఱని కన్నులమెఱయ
 దానవు లిట్లు లాతని మేలుకొల్పి - దానవేశ్వరునియొద్దకుఁ బోయి నిలిచి
 “దేవ ! నీతమ్ముఁ డెంతేనియు బాధ - గావింపఁగా మేలు కనియె; సంతటను
 నటు కయ్యమునకు బొమ్మందుమో కాక - యిటుతోడితెత్తుమో యేతెఱుం” గనుడు
 రాగ్ని తోడ్కొని రండు నావుడును - వేగంబె యాదైత్యవిభునాజ్ఞ వచ్చి
 తనకటైదురనున్న దానవప్రతతిఁ - గనుఁగొని యాకుంభకర్ణుఁ డిట్లనియె.
 “మీరేల నన్నిట మేలుకొల్పితిరి ? - యాదావణునకుఁ గార్యం బేమి పుట్టె ? 3490
 నది యేమి చెప్పుడి” యనవుడు వారు - “త్రిదశారితేతనే తెలియంగ వినుము
 నినుఁ దోడి తెమ్మని నిర్జరాంతరి - పనిచె నింతియకాని పని యేమొ తెలియ”
 దనవుడు జలక మింపారఁగా నాడి - చనుదెంచి యెంతయుఁ జతురత మెఱసి
 చారువత్తములు భూషణములు దాల్చి - భూరికోటీరదీప్తుల నొప్పుటయును
 నతిముదంబున నప్పు డాదైత్యులెల్ల - నతని కనేకభక్ష్యములు భోజ్యములు
 మధువును సూకరమహిషమాంసములు - నధికంపుమెదడును నాజ్యభాండమును
 ముదముతోఁ గొనివచ్చి ముందట నిడిన - మొదల మేదోమాంసములఁ బ్రీతినమలి
 రుధిరంబు మద్యంబు రూఢిగాఁగ్రోలి - యధికసంతుప్తుఁడై యతఁడున్నఁజూచి
 మ్రొక్కి నిశాచరు ల్తుండట నిలువ - నక్కుంభకర్ణుఁ డిట్లనియె వారలకు
 “మీతిననుతులకు మేటిబంధులకు - వారక రాక్షసేశ్వరునకు శుభమె ? 3500
 యెడరు పుట్టదుగదా యెవ్వరివలన ? - నడరి యీలంకకు నడైన నిపుడు
 నడచెద నభిమైన నమరేంద్రు నైన - వడిఁగిట్టి నాకంబువలనఁ బాపెదను ;
 నారౌద్రఁ గాలాగ్ని నైనఁ బెంపొదవి; - తేర్చెదఁ బగవారి తీవ్రదర్పములు”
 అనిన యూపాక్షుండు హస్తము ల్దొగిచి - కనుఁగొని యాకుంభకర్ణుతో ననియె.
 “విను నిశాచరవీర ! విబుధులవలన - దనుజులవలన గంధర్వులవలన
 నేభయం బెన్నుండు నెఱుంగని మాకు - నీభీతిఁ బుట్టించి రిప్పుడు నరులు
 దివిజారి జానకిఁ దెచ్చుట కలిగి - రవికులో త్రముఁడైన రామచంద్రుండు
 కడిది విక్రములైన కపులతోఁ గూడి - విడిసినాఁ డీలంక వేడించి యిప్పు
 డగవరుం దొక్కఁడె యక్షకుమారు - మొగిసేనతోఁగూడ మున్ను నిర్జించి
 లంక భస్మముచేసి లావుమై జనియె ; - నింక నెవ్వఁడు గెల్పు నిమ్మ హాకపుల 3510
 ననిలోన దేవాసురాదులకంటె - మనవిక్రమఖ్యాతి గలరాముతోడ
 నురక కయ్యము సేసి యోడి రావణుండు - వెఱపునఁ బఱుతెంచి వెనలంకఁ జొచ్చె.”
 పని విన్నవించిన నన్నిశాచరుండు - కనుగవ విస్ఫులింగంబులు చెదర

యూపాక్షా నీక్షించి యుగ్రకోపమున - దీపించి యౌడులు దీటుచుఁ బలికె.
 “సమరంబులో నేడు నకలవానరుల - నమితవిక్రములైన యాదాశరథుల
 మడియించి కపివీరమాంసరక్తములఁ - దొడరి రాక్షసకోటిఁ దృప్తిఁ బొందించి
 రామలక్ష్మణుల యారక్తముల్ గ్రోల - కేమని వత్తు నే నింద్రాకికడకు ?
 నటు చేసి వచ్చెద”నన మహాదరుఁడు - నటమ్రొక్కి ముకుళితహస్తఁడై పలికె.
 “ఘనుని దశగ్రీవుఁ గని సేయవలయు - పనులెల్ల విని పోయి పగవారి గెలుపు”
 మనవు డొఁ గాఁ కని యాహారకాంక్షఁ - దనయొద్ది రాక్షసతతిఁ జూడ వార 3520
 లిరవొందఁగా నప్పు డిరువదియొక్క - పురుషులమాంసంబుఁ బ్రోవుగాఁ బోసి
 యెనుబదిమహిషంబు లెనమనూ అజము - లును వ్రేయుక్రోడంబులును నాల్గువేలు
 ఘనశశకములు మృగంబు లార్పూరు - ననువొందఁగా దెచ్చి యవి వేటువేఱఁ
 జంపి సువక్త్యమాంసములుగాఁ దెచ్చి - యింపార నాతనియెదుటఁ బోయుటయుఁ
 దనివోవఁ గుడిచి యుద్ధతి రెండువేల - ఘనఘటంబులనిండఁ గల మద్యమాని
 పటపట దిక్కులు వగుల వ్రేయుచును - జటులంబు లైన మీనములు దీటుచును
 జనుదెంచు నురువడి జగము గంపింపఁ - గనుదోయి ఘూర్జిల్లఁగా గుహ వెడలె
 నల రాహువదనగహ్వరముననుండి - విలయ కాలార్కుండు వెడలిన మాడ్కి
 బలుగిట్టి ధాత్రియు బ్రహ్మాండతలము - వెలయ దర్పించు త్రివిక్రమువగిది
 నాచందమున వికృతాకారుఁ డగుచు - నేచినపొడిపుతో నేతేరఁ జూచి 3530
 కోట యవ్వలి కపికోటు లన్నియును - మేటిరాక్షసుఁ గని మిగిలినభీతిఁ
 గొందఱు వెఱఁగందఁ గొందఱు డాఁగఁ - గొందఱట్టిటవడఁ గొందఱు వెఱవఁ
 గొందఱు మూర్ఖిల్ల గొందఱు జలధి - యందఱు వగఁగొంద అద్దిరాఁ యనఁగఁ
 గొందఱు రాముదిక్కున కొడుగంగ - నందఱఁ గనుఁగొని యాసమయమున
 పొమిత్తిఁ బెల్లును శరముఁ దెస్తునుచు - రాముఁడు పలికె నారావణానుజుని
 “నదె యాకసంబును నవసీతలంబు - గదిసిన దేహంబు గలిగినవాఁడు
 ప్రళయకాలాంబుదపటలంబు పోలె - బొలయు భూషణరుచి బొలుపైనవాఁడు
 మూఁడులోకంబు లిష్టుల మ్రింగునట్టి - వాఁడిమి దెరచిన వదనంబువాఁడు
 కాలుండో ? యటుగాక ? కాలానలుండో ? - కాలరుద్రుఁడో ? లయకాలమారుతుఁడో ?
 కాలార్కుఁడో ? మహాకాలాహిపతియో ? - కాలమృత్యువో ? లయకాలాబ్ధివిభుఁడో ?
 కాలకాలుఁడో ? లయకాలభైరవుఁడో ? - కాలరుద్రనకుసుగాలరుద్రుండో ?
 భీమంపురూపు విభీషణఁ యిట్టి - దేమెన్నఁడును జూచి యెఱుంగము మున్ను ;
 దానవుఁడో ? వీఁడు దైత్యుండో ? కాక - వీనికులం బేమి ? వీఁడెవ్వఁ ? డిందు
 వాఁడె ? యాపురవీధి వడి నేగుచున్న - వాఁడెవ్వఁ ? డెఱిఁగింపు ; వానిపే రేమి ?
 వీనిఁ గనుంగొని వెఱచిరి కవులు - వీనిచందముఁ జూడ వెఱగయ్యె” ననుడు

-: విభీషణుడు శ్రీరాములతో కుంభకర్ణుని శాపప్రకారము దెలుపుట :-

నావిభీషణుడు రామాధిపుఁజూచి - “దేవ! యీరైత్యుని తెఱగెల్లవినుము
వరనందనుడు విశ్రవసునకు నితఁడు - కరముగ్రూరుడు కుంభకర్ణుఁ డన్వాడు
రావణుకమ్ముడు రణవీధి గిట్టి - దేవసంఘంబుల దిక్పాలకులను
బయలు దోలిన బాహుబలాధ్యుఁ - డలముకూలాయుధోద్ధతనత్వధనుఁడు
బ్రహ్మాండ మయినను బగిలింపనోపు - బ్రహ్మాదులకుఁ బట్టువడఁడు సత్వమున 3550
వీఁడు పుట్టిననాఁడె వికృతంపునోరఁ - బోడిమిచెడ జీవముల మ్రింగఁ జొచ్చె
మునుమిడి యటు భూతముల మ్రింగమ్రింగ - విని వక్రికోపించి విపులవజ్రంబు
వీనిపై వైచిన వీఁడు గైకొనక - యానాకగజదంత మగిలించి పెఱికి
సురపతిపై వైవ సురసురస్సుక్కి - సురపతి యప్పుడు సురతతోవచ్చి
యంబోజభవుఁ గాంచి హస్తము ల్తోగిచి - “కుంభకర్ణుండను ఘోరరాక్షసుఁడు
పౌలుపారఁ బ్రజలఁ జంపుచునున్నవాఁడు - సౌలవక సురల నేడుచునున్నవాఁడు
గడఁగి పరశ్రీలఁ గవయుచున్నాఁడు - తొడరి లోకము లెల్ల ద్రుంచుచున్నాఁడు
ఈసీమ నీక్రియ నిజమీదనున్న - వీనినిగ్రహమున విశ్వంబు పొలియు ”
ననవిని యప్పు డయ్యంబుజాననుఁడు - తనమనంబున నల్క తద్దయు మిగుల
రాక్షసావలి నెల్ల రప్పించి యందు - వీక్షించె నప్పుడు వీనిరూపంబు 3560
వీక్షించి యెంతయు వెఱగంది “వీఁడు - భక్షించుఁబో వెన బ్రహ్మాండమైన
వీనిచందముఁజూచి వెఱపు నాయందు - నూనెడు వీఁ డింతయుగ్గుడై యున్న
వీఁడాజిలోపల విదళింపకున్నె - మూఁడుకన్నులవేల్పు ముట్టిననైన ”
నని వీనితో నప్పు డనియె నాబ్రహ్మ - చనదని మిగుల నాజ్ఞాపింపఁ దలచి
యాపులస్త్రునియు త్రమాన్వయంబునను - నీపుట్టు పెల్లను నిఖిలభూతములఁ
బొలియింపుకొఱకు నాభవనంబురెల్ల - నలుకంగ నిట్టి శౌర్యము చూపెదనుచుఁ
జాపుతో సరియైన కాపంబునిచ్చె - నీపుడుగని యట్టి నిదుర బొమ్మనుచు
జలిపిడుగును బోలె కాపంబు దాకి - నిలువలే కెంతయు నిద్రతుండయ్యె.
రావణుం డప్పు డాబ్రహ్మకు మ్రొక్కె - “దేవ! చూడుము కృపాదృష్టితో వీని
దారు పెట్టినచెట్టఁ దారె త్రంపుదురె : - మేరూపమున నితఁ డెంతకిడైనఁ 3570
దగుబుద్ధి పెప్పుట తగ వగు వాని - దగ దిటువలె కావతపునిఁ జేయ
వీనినిద్రకుఁ దుది వివరింపు” మనిన - దానవుతోడ నుత్తరమిచ్చె నజాఁడు
“అక్కజంబుగ నిద్ర యాతేనీనెలల - కొక్కొక్కపరిఁ దెలియుచు నుండు” ననుచు
సంతనుండియు నితం డవ్వధంబునను - జింతసేయక నిద్ర జెందు మేల్కాంచు
దేవ! యప్పుడు నీదు దివ్యబాణోగ్ర - పావకళిలఁ బాల్పడి వైఁపలేక
యవసరంబునను తా నారావణుండు - తను మేలుకొల్పంగ దైత్యులఁ బనుప

చానును బేర్చి యుద్ధప్రసన్నుడు - దై నేడు నగరికి నరుగుచున్నాడు.
 వెన పీడు రావణుని పీడ్చినవచ్చు - ననమున మనమీద నంతకు మున్నె
 పీనియాకృతిఁజూచి వెనఁ జాటుకుండ - వానరసేనలో వడిఁ జాటఁబనుపు
 “దనుజుండు గాఁ డిటు చారుయంత్రమున - నొనరంగఁ జేసిన యుగ్రరూ”పనుచు
 నిటు చాటఁగాఁ బంచి యెల్లవానరులఁ - బటుభీతియును బాపి భండనంబునకు
 నన్నుద్ధలుగఁ జేయు సకలాధినాథః - మున్నె యానతి యిచ్చు మోహరింపంగ”
 వనపుడు నీచున కానతి యిచ్చి - జననాథుఁ డమైయిఁ జాటంగఁ బనిచె
 వాకుంభకర్ణుండు వచ్చరాంగనలు - చేకొని పూవుల సేనలువల్లఁ
 జని నిండువెన్నలనదనమో యనఁగఁ - దనరారుచున్న యాస్థానంబుఁ జొచ్చెఁ
 బరఁగినధవళాభ్రపటలంబుఁ జొచ్చు - సురుచిరకరుఁ డైన సూర్యునిభంగిఁ
 జొచ్చి యన్నకు మ్రొక్క సొంపార నతఁడు - గ్రుచ్చి కౌఁగిఁబ జేర్చి కూర్చి దీపింప
 గనకాననం బిడఁగాఁ బంచుటయును - దనుజాధినాథుని తమ్ముఁ డందుండి
 యన్న నాలోకించి “యసురాధినాథః - నన్నుఁ దెల్పినకారణం బేమి యిపుడు ?
 ఎవ్వఁడు నీయెడ నెగ్గినరించె ? - నెవ్వనిఁ జంపుదు ? నెత్తెఱుంగనుడు 3590
 నాకుంభకర్ణున కనియె రావణుడు - “నీకుఁ బెల్లగుచున్న నిద్ర పెంపునను
 నేకార్యగతియును నెఱుంగవు గానఁ - జేకొని యంతయుఁ జెప్పెద వినుము
 రాముఁడు దశరథరాజునందనుఁడు - కోపించి నామీద కోఁతులఁగూడి
 వననిధి బంధించి వచ్చి యీకోట - వెనుకొని బలువిడి విడిసియున్నాడు
 అనికిఁ జొచ్చుటయుఁ బ్రహస్తాదివీర - దనుజుల నందఱ ధరమీదఁ గూర్చె ;
 వానరవీరు లెవ్వరుఁ జావరందుఁ - గాన నా రామలక్ష్మణుల భంజించి
 యావిభీషణునిజాదులఁ జంపి - లావునఁ జెడకుండ లంక రక్షింపు,”

—: రావణునకు కుంభకర్ణుండు నీతి సెప్పట :—

మని పెద్దకృపపుట్ట నాడువాక్యములు - విని కుంభకర్ణుఁ డవిష్టుడై కనియె.
 “మునునాటియేకాంతమున మంత్రు లెల్ల - గనుగొన్న యాకిడె కాక చింతింప
 వారక యిది నేడు వచ్చిన కీడె ? - యే రూపమున నిది యేటికిఁ దప్పు ? 3600
 మదముపెంపునఁ జేసి మఱి యెవ్వఁడైన - దుది మొద లెఱుంగక తొడరుకార్యంబు
 వాడు గదా యెల్లవలనఁ జేబొందు - వాఁ డని చెప్ప నెవ్వఁడు నీవె కాక
 మతి గల మంత్రుల మంత్రానుమతులఁ - గృతకార్యములు పరికించు నే విభుఁడు
 ఒగిఁ బ్రభుమంత్రనముత్పాహశక్తు - లగణితఫలదంబు లై వాని కమరఁ
 బతి దేశకాలవిభాగంబు లెఱిగి - చతురజనద్రవ్యసంపద గలిగి
 కార్యంబు మీదగు కార్యమూహించి - కార్యవిఘ్నప్రతీకారంబు సేసి
 ఫలసిద్ధిఁ గైకొని బహురాజ్యభోగ - ముల నిత్యుండై యుర్విమోదింపవలయుఁ

బగవానిబలశక్తి భావించి నంది - తగుబుద్ధిమై జేయఁ దలపోయవలయు
 రూపించి సమబలాధునితోడ - నేపుమై చని నిగ్రహింపంగవలయు
 నటుకాక బలహిన్యుఁ డగుట చింతించి - పటుసత్తువై శత్రుపై నెత్తవలయు 3610
 విడిసినబలిమి వివేకించి మీఁద - విడిసి మార్దుర గెల్వ వెన పూడవలయు.
 వైరు లసాధ్యులై వ్రాలుదురేని - లోరెండుపుట్ట విలోకింపవలయు
 నతిసత్తువై వైరు లజితులై రేని - హితబుద్ధిమై నాశ్రయింపంగవలయు
 నీయాజుగుణముల నెఱిగి వర్తించు - నాయవనీశ్వరుఁ డభివృద్ధిఁ బొందుఁ
 బూని యేపురుషుఁ డెప్పుడు సామభేద - దానవంధము లుచితము దప్పఁజేయు
 నెఱియ వానికిఁగల నీతిశాస్త్రములు - కొఱమాలి యుండు నిక్కువ మివ్వధంబు
 పరధనపరనతి పరచిత్తుఁ డెవ్వఁ - డరయ నాతఁడు కులం బంతయుఁ జెఱుచు "
 నని కుంభకర్ణుఁ డిట్లాడువాక్యములు - విని రావణుఁడు క్రోధవివకుడై పలికె.
 "నను నన్న యనుచు మనంబునఁ గొనక - కినిసి యిబ్బంగి శిక్షించెను వచ్చి
 యీవృథాజల్పంబు లింక నేమిటికి - నేవిధంబున నైన నీకార్య మేను 3620
 గడవందఁ జేసితిఁ గాదన కీవు - కడిమిమై నిది చక్కఁగాఁ జేయు మింక "
 ననవుడు విని యనె నాకుంభకర్ణుఁ - "డని సేయఁ బోయెద నైనను నొకటి,
 విను దానవేశ్వర ! వేడుక నొక్క - దినమున నేనిద్ర దెలిసిననాఁడు
 చేకొని కడుఁబెక్కు జీవులమ్మింగి - యేకాంతమున నెమ్మి నేనున్నచోట
 ననఘుఁడు నారదుం డరుగ నే గూడఁ - జని విన్నవింపితి సంయమితోడ
 నెక్కడనుండి నీవిటునం భ్రమమున - నెక్కడఁ బోయెద వెఱిఁగింపు నాకు
 ననవుడు కనకాద్రియందుండి రాక - విను వార్తలన్నియు వినుపింతు నీకుఁ
 బంకజనాథుండు ఫాలలోచనుఁడు - పంకజాసనుఁడును పాకళాసనుఁడు
 ననలుండు యమనై ర్యతాంబుధీశ్వరులు - ననిలుండు యత్రేకుఁ డగు కుబేరుండు
 నోషధీవతియును సుష్ణకర్ణుండు - శేషగ్రహంబులు సిద్ధులు మునులు 3630
 కిన్నరగంధర్వగీర్వాణయక్ష - పన్నగగుహ్యకప్రముఖసంఘములు
 సభ గూడి మంత్రవిచారంబు సేయ - శుభమతి నూహించి సురగురుం డనియె.
 "గ్రోదించి మనలఁ గైకొనక లోకముల - బాధించుచున్నాఁడు పంక్తికంధరుఁడు
 శుంభదృపలంబున సుడివడఁజేసి - జంభారి భంజించె సమరంబులోన
 పడి నంతకునిఁ దోలె వరుణు నోడించె - నొడిచెఁ గుబేరుని మరుబలోజ్జ్వలుని
 గట్టల్కతో నతిగర్వంబు మెఱసి - పట్టి ధర్మాత్తులఁ బలువురఁ జంపె
 దినకరచంద్రుల తేజంబు లణచె - దనయాజ్ఞ ననుపంగఁ దట్టించి పనిచి
 గ్రహముల నందందఁ గాఠించె మంత్ర - మహితంబు లగుచున్నమఖములు చెఱిచెః
 వఱలు మహోద్యానవనములు పెఱికె - జెఱవెట్టె సుత్రమస్త్రీలఁ బెక్కండ్ర

విని లోనుగా బాధ లిట్లు పేయుచును - భువనంబులకు భీతిఁ బుట్టించెఁ గాన 3640
 వడరి రాక్షసులతో నద్దశాననుఁడు - చెడుసుపాయము మీరు చింతింపుఁ డింక ”
 వని బృహస్పతి వల్క- నామాట లెల్ల - విని బ్రహ్మవలకె నావిబుధులతోడ
 “వరమిచ్చినాఁడ నే వానికి మున్ను - సురగరుదోరగాసురయక్షవరుల
 చేనైనఁ జావమి సిద్ధంబుగాఁగ - దీనికి మాటుచింతించితి వినుఁడు
 దడవఁడు మనుజుల దైత్యుండుగాన - దడవ నేనును వరదానకాలమునఁ
 గాన రావణుని సంగరభూమియందు - మానవు లోర్తురు మనుజులొకమునఁ
 జనియింపఁ బ్రార్థింపఁ జను నాదివిష్ణు - వనజనాభుని లోకవండ్య ముకుందు ”
 ననవుడు సురమును లక్ష్మికావింప - ననఘుండు హరి మర్త్యుఁ డై పుట్టెఁబుడమి ”
 వని చెప్పి నారదుం డరిగె దైతేళ - దినకరకలుఁ డాదిదేవుండు గాని
 మనుజుండు గాఁడు రామక్షితీశ్వరుఁడు - జనకనందననిచ్చి శరణము వేగ 3650
 పనవరు లెల్ల దేవతలుగాఁ దలపు - దనుజేశః నామాట తథ్యంబు నమ్ము.”
 అనిన మాటలు విని యద్దశాననుఁడు - తనలోన నధికసంతాపాగ్నిఁ గుంది
 యొకకొంతవడి యూరకుండి నిట్టూర్పు - ప్రకటంబుగాఁ బుచ్చి బహుచింతతోడ
 వెఱచియు వెఱవని విధమున నప్పు - డఱిముఱి కోపించి యనుజన్తుఁ జూచి

—: రావణుఁడు కుంభకర్ణుని దిరస్కరించుట :—

“సౌలవక యెపుడు విష్ణుఁడు విష్ణుఁడనుచు - బలికెడు నీకింత భయ మేలపుట్టె ?
 విష్ణువై యుండిన వెఱవను నేను - విష్ణుండు మానవేషుఁడై యున్న
 వెఱతునే? నన్నేరి వెఱపించె దిట్లు? - వెఱచె దేనియు నీవు వెఱతు గా కింక
 నారాపువుఁడు విష్ణుఁ డగుఁగాక! యేమి? - యారామునకుఁ దమ్ముఁ డై నసౌమిత్రి
 యారయ శర్వుండె యగుఁ గాక! యేమి - యారవిసుతుఁడింద్రుఁ డగుఁగాక! యేమి?
 సురలయై యుండంగ సొరిది నే వెఱవ - నిరవొంద పీరికి నే నేల వెఱతు? 3660
 నెఱయంగ నీవెల్ల నీతిశాస్త్రములు - నెఱుఁగుట నిష్కలం బిటు విచారింప,
 నతివిరోధము గొన్న యారాముతోడ - నతిహీనమైత్రికి నాన చేసెదవు;
 నమరోర్వి మనలను నమయింప మునుల - నమరుల రక్షింప నటు విచారించి
 యంచితదేవత్వ మటు మాని వచ్చి - వంచన నిట మానవత్వంబు నొంది
 జగదేకరక్షతై సరసిజోదరుఁడు - జగతిపై రాముఁడై జనియించినాఁడు.
 వైరంబు గొని మనవధకొఱతైన - నారాముతో సంధి యది యేల పొనఁగు?
 వారి దూలఁగఁ బోయి వానరాశ్రుతుని - నీనమయంబున నేమని కాంతు?
 బలిఁ జన్నమునకు నీపంకజోదరుఁడు - పొలుచు వామనమూర్తి బొంది తానరిగి
 ధరణి మూఁడగులు డానంబు వేడి - యరుదారఁ గొని యప్పుడతని బంధించె :

నొప్పార నువకార మొనరించునతని - కప్పుడె కావించె నవకార మితఁడు 3670
 పగగొన్న మనలను బరిమార్చుకేల - మగుడ నెక్కడి నంది మనకు రామునకు ?
 నేను నీవును గూడి యింద్ర లోకంబు - పై నెత్తి చని భుజాబలము లింపార
 నిబిడవిక్రము లైన నిర్జరేంద్రాది - విబుధులఁదోల నావిష్టుఁ డెందరిగె ?
 నిను మేలుకొల్పుట నీతి నీచేత - వినఁగోరియే నీకు వెల పేలవుటైఁ ?
 బ్రాణభయంబునఁ బలుమాటలేల ? - ప్రాణంబు తీపైన బ్రదుకు నెప్పుడిని
 మనమైనయాయువుఁ గరమర్థిఁగంటి - మునుమిడి గెలిచితి మూఁడులోకముల
 ననుభవించితిఁ బెక్కులగురాజ్యసుఖము - అనుపమం బగుతేజ మంతంత కెనఁగ
 సతిహీనవికముఁ దైనరామునకు - నితరులగతి నింక నేమొక్కఁ జాలఁ
 బోరికిఁ జను మన్నఁ బోనోపకీవు - వారక యాడెను వక్రొక్తులిట్లు
 నిద్రవోవఁగ బొమ్ము నెప్పుడి నీవు - నిద్రవోయెడివాని నిర్జింప రరులు 3680
 రామలక్ష్మణులను రవితనూభవుని - భీమవిక్రము లైన బిరుదువానరుల
 నేనె చంపెదఁ బేర్చి యెల్లదేవతల - నేనె చంపెద విష్టు నేనెచంపెదను
 నోలి నవ్విష్టుని యొద్ది కూరులను - నాలంబులోపల నధికదర్పమున
 నెద్దెనఁ గదిసిన నేనె చంపెదను - బెద్దకాలము నీవు పిఱికివై మనుచు”
 అని పల్కివెండియు వద్దకాననుఁడు - గనుఁగొని యాకుంభకర్ణుతో ననియెఁ.
 “జెలువారఁగా నిటు సీతయై లక్ష్మి - యిలకు జనించుట యే నెఱుంగుదును
 అరయంగ రఘురాముఁ డావిష్టుఁ డగుటఁ - బరికించి యెఱుఁగుదు భావంబులోన
 వలనొప్ప దేవతల్ వానరు లగుచు - నిలమీద జన్మించు చే నెఱుంగుదును.
 రాముచే మరణంబు రణములో నాకు - నీమెయి సిద్ధించు చేనెఱుంగుదును,
 నెలమిఁ గామంబున నే సీతఁ దేను - బలిమిఁ గ్రోధంబునఁ బట్టియేఁ దేను 3690
 రణములోపల రఘురాముచే నీలి - ప్రణుతింప విష్టుని వరమవదంబు
 దక్కక పొందంగఁ దలఁచియే సీత - నిక్కంబు దెచ్చితి నింకేల దాఁచఁ ?”
 నని పెక్కుభంగుల నాడురావణునిఁ - గనుఁగొని యాకుంభకర్ణుఁ డిట్లనియె.
 “నే నీకుఁ గలుగంగ నేల తూలెదవు ? - దానవనాథ మోదంబుననుండు
 పగయడంచెద” నని పలికి యాస్థాన - మొగి నంతయును జూచి యుచితవాక్యముల
 “నేఁడించులో లేఁడు నిర్వలాచారుఁ - డేడి విభీషణుం డింద్రాని” యనుడు
 “మనమీద రామలక్ష్మణు లెత్తి వచ్చి - రనువార్త విని నభ నందఱుఁ గూడి
 యూలోచనను పేరు నంతలోనీవు - వాలిననిద్రవో వడిఁనేగుటయును
 విషతో రఘురామునికిఁ గాఁగఁ బెద్ద - నిఘర మతఁడు వానెరి నాట నాడె
 నాడినఁ దన్నితి నావిభీషణుని - గూఢదు నా కని కోపంబు పేర్చిఁ 3700
 దన్ని యంతటఁ బోక తాలిమి దక్కి - యున్నఁ జంపుదు నని యొకలే కంటి

ననవుడు ననుబాసి యారాముకడకుఁ - జని యిప్పు డావిభీషణుఁ డున్నవాఁడు.”

అని చెప్పుటయుఁ గార్య మది తుదముట్టె - ననికఁ బోవుట యుక్త మని విచారించి
యింకఁ బోరాదని యింద్రునియెదుట - నంకకాఁడును బోలె నతఁ డిచ్చెవాస.

“కిట్టి భంజించెదఁ గీనాకు నైనఁ - బట్టి మర్దించెదఁ బద్మజు నయిన
జిజిఱుఁ ద్రిప్పెద శేషుని నయిన - వెఱగందఁ జేసెద విహగేంద్రు నయిన

బలువిడి మింగెదఁ బ్రయాగ్ని నైనఁ - జలమునఁ గ్రోలెద జలనిధి నైన
నేపారఁ దోలెద విష్ణుని నైన (?) - రూపఁ జేసెద రుద్రుని నైనఁ

గడఁగి ఖండించెదఁ గాలుని నైన - మెడ నుల్పివైచెద మృత్యువు నైన
వడిచెదఁ జేసెద వరుణుని నైన - గడుపు చించెద నలకాపతి నైన

3710

బిడికిలించెద రవిబింబంబు నైనఁ - బడఁద్రోచి వచ్చెద బ్రహ్మాండ మయినఁ
గోతులఁ బట్టి మింగుదు ననుబెల్ల - లేతనా సమరకేళిసముద్దతికిని

నామర్కటుల నెల్ల నద్రుల కనిచి - యామనుజులఁ ద్రుంతు ననురాధినాథః
సీమనం బలరంగ నెప్పుది నుండు - రాముఁడు నాచేత రణములోఁ బడిన

సీత యనాథయై చిక్కు నంతటను - నీతలంచినకోర్కి నీకు సిద్ధించు”

వనిన మహోదరుం డావాక్యములకు - ఘనభుజుం డగు కుంభకర్ణుతో ననియె.

“నత్కులంబున నీవు జనియించినాఁడ - వుత్కటం బగుకార్య ముచితమే నీకుఁ :

దగ నయానయములు దలపోయ కిట్లు - పగతుఁ జంపెద నని పలుకునే ఘనుఁడు ?

కోపంబు దీపింప ఘోరసింహంపు - లేపున నున్నవాఁ డెనఁగులేజమునఁ

గేవలమానవాకృతి గాఁడు రాముఁ - డావిష్టఁ డీరూపమై వచ్చినాఁడు

3720

ఆవారి నొకకోల నడఁచినకూరుఁ - డావీరవరుగెల్వ నలవియే నీకుఁ :

బ్రకటవిక్రముఁ డైన పగవానిమీఁద - నొకడ పోవుట నాకు నొడఁబాటుగాదు,

బలముతోఁ జని మహాబలుఁ డైనరాము - గెలుపు మీ”వని దశగ్రీవుతో ననియె.

“నేము గల్గఁగ నీకు నేల చింతింపః - నీమనోరథసిద్ధి నెఱవంగలేమె ?

జానకికొఱకు విచార మేమిటికిః - నేను సంపాతియు నీద్విజిహ్వండు

గంభీరవిక్రమ కలితబాహుండు - కుంభకర్ణునిఁ గూడికొని పోయి రాము

నెలమి గెల్పితి మేని నేయుపాయమున - వలనొప్ప సిద్ధించు వైదేహి నీకు

నటుకాక రామనామాంకితబాణ - చటులోగ్రపాతంబు వైరింపలేక

వడి భిన్నతనులమై వచ్చితి మేని - నడరంగ నేము నీయడుగుల కెరఁగి

ప్రణాతో గ్రవానరబలముతోఁ గూడ - రణభూమిలోపల రామలక్ష్మణుల

3730

వధియించి భక్షించి వచ్చితి మనుచు - నధిప చెప్పిన మమ్ము నధికమోదమున

నాలింగనము చేసి యర్థి మన్నించి - పోలంగ నీవార్త పురములో నెల్ల

వీవు సాటించిన నిజముగాసీత - భావించి యటమీఁదఁ బరియాస విడిచి-

మతిఁ బూని నీమాట మఱి సేయు" ననిన - నతనిఁ గోపించి యయ్యమరారిఁ జూచి
 యీబొంకు లగుమాట లెల్ల నేమిటికి - నాభాహుల మేచి ననుజూతు గాక ;
 విశ్చయంబుగ రాము నిర్జింతుఁ బోర - విశ్చింతమున నుండు నీ విటమీఁద" 3740
 నని కుంభకర్ణుఁ డుదగ్గుడై వలుక - విని రావణుఁడు గడువేడ్క దీపింపఁ
 దనకుఁ బునర్జన్మ తానిది గలిగె - నని చాలమోదించి యనుజన్ముఁ జూచి
 "చని యాజి రామలక్ష్మణుల నిర్జింతు - వని నమ్మినాఁడ నీ మతులనత్వంబు
 శౌర్యంబునందు నీసరి మైనవీర - వర్యులు లేరు ధ్రువం బివ్విధంబు
 మునుకొని కులంబు మొదలుగాఁ గలుగు - ఘనతరాయధములఁ గయ్యంబుసేయు
 మని ప్రీతి రెట్టింప నతనికి విచ్చె - ననుపమరత్నమయాభరణములు
 నారావణునితమ్ముఁ డాభూషణములు - వారక చాల్చి ప్రజ్వలితాంగుఁ డగుచుఁ
 దనరారుపసేడిక త్తక మొప్పుఁ దొడిగి - వినుతసంధ్యాంబుదావృతగిరి వోలె
 బహురత్నమేఖలాబద్ధుఁ డై యొప్పె - నహిరాజబద్ధమంథాద్రిచందమున
 నొప్పి రణోత్సాహ ముప్పొంగి పొంగి - యప్పుడు చనుదెంచి యనురవుంగవుఁడు
 త్రిజగద్భయంకర దీప్తమై వర్ష - విజయసూచకభేరి వ్రేయంగఁ బనిచె.

—: కుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట :—

శూలిశూలముకంటె సొంపారి మొనల - ప్రాణినమంట లుజ్జ్వలములై నిగుడ
 నిప్పులు చెదర మానిత మైనపూజ - నొప్పి రత్నప్రభ నుజ్జ్వలం బగుచుఁ
 బ్రతివీరశోణిత భంజితంబైన - యతులశూలముఁ బట్టి యన్నకు మ్రొక్కి 3750
 యతనిదీనలతో నానభాంతరము - వితతనముద్యోగ వేగుడై వెడలె.
 నీకష్టతనువులో నేమేల నిలుతు - మోకుంభకర్ణ ! రణోర్వర దీని
 వైతువు రమ్మని వానిప్రాణంబు - లాతతగతిసీడ్చ నరుగుచందమున
 నంత రాక్షసకోటి యాకుంభకర్ణు - నంతంతఁ గూడి కయ్యంబున కరిగెఁ.
 దురగంబు లెక్కి సింధురముల నెక్కి - యరదంబు లెక్కి సింహంబుల నెక్కి
 కాటుకకొండలగతిఁ దనరారి - మేటిదంష్ట్రంబుల మెఱుంగులు చెదరఁ
 గౌర్య మంతయుఁ గూర్చి కరులిద్దకరణి - శౌర్యంబురూపులై చరియించుభంగి
 గయ్యంబు సేత యే కార్యంబు గాఁగ - నయ్యయితెఱుగుల నాటోప మొప్పుఁ
 బరిఘపట్టనగదా ప్రాసకోదండ - కరవాలకుంత ముద్గరభిండివాల
 పరకుచక్రాయుధ పటుసాధనములు - పరఁగఁ బదాతి యుద్భటచక్ర త్రి నడిచె 3760
 నీచందమునఁ గూడి యెల్లనైన్యములు - వే చనుదేర గర్వితచిత్తుఁ డగుచు
 బురకామినీతతి పుష్పవర్షములు - గురియ రణోద్యోగి కుంభకర్ణుండు
 చంద్రమండలవిభవృత్తంబు లొప్పు - జంద్రబింబాస్థలు చామర లిడఁగఁ
 ధురగహేషలును సింధురబృంహితములు - వరరథనేమినిస్సనవరంపరలు

పటుతరనిస్సాణభాంకారములును - పటహభేరీశంఖపణవరావములు
 ఘంటామృదంగధక్కారవంబులును - మింట దిక్కుల నిండి మిగుల మ్రోయగను
 వెడలిన యపుడు పృథ్వీభాగ మగలె - జడధులు గలగె దిశావలీ వగిరె
 గగనంబు వడఁకె దిగ్గజములు మ్రగ్గె - జగములు బెగడొందె శైలంబు లురిరె
 దౌర్జన్యమున దుష్టదానవ ! నీవు - పర్జన్య నేచిన ఫల మింకఁ గుడుపు
 మని రాఘవునకుఁ దోడై వచ్చి పేర్చి - తనరార వాని నదల్చినమాడ్కిఁ 3770
 గలయంగ నప్పుడు కాలమేఘములు - పలుమఱు బిడుగులు పరఁగించి మ్రోసె,
 దోరంబుగా నార్చి తుల్లెడువీడు - ఘోరాహవక్షోణిఁ గుపితుఁ డై నట్టి
 తారాధిపతిచేతఁ దా రూపఱుటకు - నీరాజవరునిచే నిటఁ గూలుటకును
 దారు సాక్షిల మని తగఁ జెప్పుకరణి - దారలు మండుచు ధరణిపైఁ బడియె.
 ఘోరాజిలో నతిక్రూరుడై యసుర - దారుణాకారత దర్ప ముప్పొంగ
 తను మున్ను నొంచిన దానికి ననిలు - డనయంబు రాముని యానతి వీనిఁ
 బడవైతు నని పేర్చి ప్రబలినమాడ్కి - వడిగొని ప్రతికూలవాయువుల్ వీచె
 రాముఁడు చంప నీరాక్షసాధముఁడు - నామీదఁ బడువేళ నాకెంత బతువు
 పుట్టునో యని భీతిఁ బుట్టి కంపించు - నట్టిచందంబున నవని గంపించెఁ
 బక్షపాతుల మని పరికింప వలదు - రాక్షసాధమ ! నీవు రాఘవేశ్వరుని 3780
 ఖగములచేఁ జావఁ గల వసుకరణి - ఖగములు సుడివడఁగాఁ బాఱఁ జొచ్చె,
 విని యెల్ల గొనక సాహసము రెట్టింప - నవరణ యుడుగ కుత్సాహంబు మిగులఁ
 జూపులచేతనే చూర్ణం బొనర్తుఁ - గోపించి వానర కులమెల్ల ననుచు
 మేటియై వచ్చుచో మీఱి కన్గొనియె - గోటయవ్వలి కపికోటల నెల్లఁ
 గవులును నాకుంభకర్ణునిఁ జూచి - విపరీతమారుత విధుల మేఘముల
 కరణిఁ బాఱఁగఁ గుంభకర్ణుండు లంక - యురువడి వెడల మిన్నొరలంగ నార్చె
 నాయార్చు విని వానరావలీ యెల్ల - బాయని మూర్ఖులఁ బాల్పడి రంత
 శరధి గలంగె భూస్థలి గంప మొందె - సురలకుఁ గడుభీతి పొచ్చెఁ జిత్తముల
 నంత వానరవీరు లంతలోఁ దెలిసి - యంతకాకృతి గల యాకుంభకర్ణుఁ

—: వానరవీరులు కుంభకర్ణునితో యుద్ధముసేయుట :—

గిట్టిపాదవములు గిరులు శృంగములు - పట్టి బెట్టుగ నెదుర్పడి వ్రేసి యార్చి 3790
 పొరిఁబొరిఁ బోరుచోఁ బోసీక కదిసి - తరుచరసేనపై దానవసేన
 యురువడి గలన నిట్లుభయపైన్యములు - బరవసంబున దలవడియె నావేళఁ
 బ్రళయకాలమునాటి పటుసాగరములు - దలకొని యొండొంటి దార్కొన్నకరణి
 నొడలును నెమ్ములు నూరులు బరులు - పొడిపొడిగాఁ జేసి పోసీక మఱియుఁ
 దవిలి వ్రేవులు మెడల్ దలలు పాలములు - నవియంగఁ బెట్టు రథ్యములఁ ద్రొక్కించి

కడ లగలించిన కత్తులచేతఁ - గడికండలుగఁ జేసి కట్టల్కొతోడ
 నంతఁ బోవక భూనభోంతరాళంబు - నంతయుఁ గడువాడియమ్ములఁ గప్పి
 వడిఁ బేర్చి రథముల వార లిబ్బంగిఁ - గడిమిఁ జంపిరి మహోగ్రముగ వానరుల
 వానరులును రథావళులనుఁ గిట్టి - పూనిచి వెనుకకుఁ బోవఁ దన్నియును
 గడునొగ లలమి దిగ్గన నేలతోడ - నడచియుఁ జఱచి యల్లంత వైచియును 3800
 భయదంబుగాఁ జొచ్చి పదియుగళములఁ రయమునఁ జదియ సారకులఁ ద్రొక్కియును
 పెళ్ళపెళ్ళ నరములు పెనచి రాడిగిచి - తల బురువడిఁ ద్రుంచి దాత్రి వైచియును
 రథికులై పేర్చిన రాక్షసాధిపులఁ - బృథుగతిఁ జంపిరి పెక్కుచందముల
 వది గని రాక్షసు లధికరోషమున - వదలక వానరావలిఁ జాట్టుముట్టి
 మదము పెంపునఁ బలుమటు కరిమటల - పదముల నన్నలఁ జైఁ గదియించి
 కడకాకు లొడిసి యుత్కర్షు లై పట్టి - యెడవక నేలపై నెత్తివేసియును
 మెదడును బునుకలు మేదినిఁ గలయఁ - బదములఁ ద్రొక్కించి భయదంబుగాఁగ
 నోలిఁ బూర్ణంబులై యుర్వి నొండొండ - రాల నుగ్రప్రదరంబు లేసియును
 కరులపైనున్న రాక్షసు లేపుమీఠి - యురవడిఁ జంపి రత్యుగ్రతఁ గప్పులఁ
 గప్పులు నుగ్రంబుగాఁ గవిసి యెంతయును - గుపితులై గజముల కొమ్ములఁ బట్టి 3810
 కుదిచి రూపజఁచియుఁ గుంభస్థలములఁ - బదములఁ బరియలువాఁడ దన్నియును
 బలలంబు రక్తంబు బహుశాస్థిపయము - గలయఁ గాళ్లను బట్టి కడక వ్రేసియును
 నాయేనుఁగులమీఁద నలపుఁ జలంబు - వేయుభంగులఁ జూపి వేగ దానపులఁ
 బట్టినవిండ్లును పాహువు ల్లలలు - నట్టలు మరువులు నవనిఁ గూర్చియును
 ననమునఁ గప్పులు గజారూఢు లైన - యసురులఁ జంపి రత్యంతరౌద్రమునఁ
 గూడి దట్టముచేసికొని దైత్యవరులు - వాడిమూఁకలను గ్రొవ్వడరంగఁ గదిసి
 పలుదెఱంగుల బాణవంక్తు లేసియును - నలుఁగుల నెలకట్టియలను వ్రేసియును
 సునిశితఖడ్గ విస్ఫురణ కోభిల్ల - మొన సొచ్చి నవఖండములుగ వ్రేసియును
 ఉక్కులు లైన రాహుతు లేపుమీఠి - తక్కుక చంపిరి తరుచరాధిపుల
 గిరిచరవరులును గిట్టి యశ్వములఁ - గరములఁ దోకలు గాళ్లను బట్టి 3820
 దెనలకు వైచియు దివికి వైచియును - వసుమతి వైచియు వ్రచ్చి వైచియును
 బదఘట్టనంబులఁ బగులఁ దాఁచియును - వదలక యామీడివారి వ్రచ్చియును
 రాహుతులైన యారాక్షసాధిపుల - సాహసంబున నేలఁ జమిరిరి కడిమి
 నప్పుడు రాక్షసు లధికదర్పమున - నిప్పులు కన్నుల నివ్వట్టిల్లంగ
 నమ్ముల వ్రేసియు నడరి కుంతములఁ - గుమ్మియు సురియలఁ గుచ్చి త్రోచియును
 శితఖడ్గనమితి వ్రేసియు ముగ్ధరముల - వితతచూర్ణములు గావించియు మఱియుఁ
 గలయాయుధముల నుగ్రతలు సూసియును - శిలలఁ బాదపములఁ జెదరఁ ద్రోచియును

కడిమి సొంపున నిట్లు కాల్వారఁ బట్టి - బెడిదంబుగాఁగఁ జంపిరి తరుచరులఁ
దరుచరపతులు వదాతిపైఁ గడిసి - పొరిఁబొరి నాయుధంబులు విజీచియును 3830
నెట్టనఁ బదకర నికరంబులంబు - చట్టలు వాపియుఁ జమరి వైచియును
ఇరుచేతులందును నిరువురఁ బట్టి - యురవడిఁ దాటించి యురులవైచియును
అట్టులుశిరములు నమరంగఁ బట్టి - దిట్టతనంబునఁ ద్రైచి వైచియును
నుడుగక చంపి రత్యగ్రవేగమునఁ - గడిమి దీపింపఁ బెక్కండ్రరాక్షసుల
నివ్విధంబునఁ బేర్చి యిరువాగుఁ బోర - నవ్వనచరులందు ననురులయందు
నిండిన నెత్తురు సేళ్ళభంగియును - గండలు నిండు చెంగలల్లల మాడ్కి
మానితాస్యములు తామరలచందమున - నానేత్రములు కుముదావళి పగిది
తోరంపుబ్రేవులు దూడుల తెఱఁగు - పేరినమెదడును ఫేనంబురీతి
మెండువెండ్లుకలు తుమ్మెదలపోలికయు - దండిశస్త్రంబులు దరగలవడువు
చామరావళులు హంసంబుల యొప్పు - భూమిపరాగంబు పుష్పొడి క్రమము
గైకొని యపుడు సంగరమహీస్థలము - భీకరం బయ్యును బెద్దయు నొప్పె 3840
ననిమిషారలపాలి యామృత్యుదేవి - గొనకొని వర్తించు కొలనిచందమున
గానఁ గదా యింకఁ గాకుత్స్థ రాముఁ - డూనెడు జయలక్ష్మి కునికప ట్టయ్యె
సురభేచరులు మెచ్చి సొంపారి రపుడు - దురమున నిరువాగుఁ దొడరి పోరాడఁ
గపికోటి నొచ్చినఁ గడఁగి యందంద - కపినాయకులు చూచి కపటరాక్షసులఁ
గెరలి క్రోధంబున గిరిమహీజములఁ - ధరమిడి నొప్పింప దానవుల్ బెదరి
కడువేగమున కుంభకర్ణునిపెనుక - నడఁగి పాతీరి శరణుపల్కు లెనఁగ
నాకుంభకర్ణుండు నదైత్యవరులఁ - జేకొని దిక్కులు చెదర నార్చుచును
నోడ కోడకుఁ డని యూరడింపుచును - గూడి పైపైవచ్చు కోతుల నెల్లఁ
జూపులచేతనే చూర్చింతు ననుచుఁ - గోపించి శూలంబు గొని పెచ్చుపెరిఁగి
బలితంపుఁగపికోటి పాలింటినిధియొ - కలుషత నేతెంచు కాలుఁదో యనఁగ 3850
రావణుతమ్ముఁడు రాక్షసాధీశుఁ - డావనచరకోటి నడఁగింపఁజొచ్చె.
గఱ కై న యాకుంభకర్ణునియందు - నెఱ వై నకడిమికి నిలువక కపులు
వడి మూర్ఛ నొంది యుర్వరఁ బడువారు - కడువడి నెత్తురుల్ గ్రక్కెడువారు.
వాతూలగతి దివి వడిఁ బ్రాకువారు - సేతువుత్రోవనే చెడి పాటువారు
నగువానరులఁ జూచి యంగదుం డేచి - తగ నప్పు డతిబిఠోదగ్గరై పలికె.
“నేల వానరులార! యిటు చెడిపాట - నేలినపతి డించి యేపు పోకార్చి
వరకపిండ్లులు మహావంశవర్ధనులు - కెరలి పాటుదురె ప్రాకృతులచందమున ?
రామునిముందఱ రణములోఁ బడిన - రామణీయకసుర రాజ్యంబు గలుగు
నటుగాక. బ్రతికిన నతికీర్తి గలుగు - నిటు మగుడుఁడు పాటనేల మీ” కనుచు.

బుద్ధులు నెప్పుచు పురికొల్పి కొనుచు - గ్రద్దన మగుడిండెఁ గపికోటి నెల్ల 3860
 నాకపు లంగదు నతులవాక్యములు - గైకొని యొప్పు నాకర్జించి మించి
 “ప్రాణంబు లిత్తుము రామున కతని - ప్రాణంబుకన్న మాప్రాణ మే”లనుచుఁ
 గొండలు గొని తెచ్చి కోయని యార్చి - కొండఁ బోలినదైత్యుఁ గొండల వైవ
 శూలంబు గొని కడుఁ జూర్జంబు చేసె - నాలోన రాక్షసుం డాపర్వతముల
 వదలక యంతఁ బోవక రౌద్రమెనఁగ - గద చేతఁగొని త్రిప్పి కడఁగి ప్రేయఃబయుఁ
 బదియేడు కోటు లేఁబదియేడులక్ష - లదనము పదివేలు నార్పూరు కపుల
 హంకారరవముల నుగ్రత మెఱసి - కింకతో నా రణక్షితిమీఁదఁ గూర్చెఁ
 జెఱఁగి యంతటఁ బోక చేతులఁ గపుల - బలువిడి కబళించెఁ బలురౌద్ర మెనఁగ
 గరుడుండు వడి నురగంబుల మ్రింగు - కరణి నెంతయు భయంకరవృత్తి దోఁప
 వీక్షించి యిరువదివేపురుకపుల - నక్షణంబున మఱి యార్పూరుకపుల 3870
 లక్షించి యెనిమిది లక్షలకపుల - రాక్షసాధీశుండు రయమున మ్రింగె.
 మ్రింగి యంతటికంటె మిక్కుటం బగుచు - సంగరాంగణమునఁ జరియింపుచుండె.
 సరభోజనుండు వాసరభోజనుండు - ధరణిపైఁ దానయై దర్శించుచుండ
 ఘూర్జిల్లుచును ముక్కు గోళ్ళందు నోటఁ - గర్జరంధ్రంబుల గపిసేన వెడలె
 సంత నాతనిగదాహతిఁ బడ్డకోటు - లెంతయుఁ దమమూర్ఖు లెల్లను దెలిసి
 యార్చులతోఁ దరు లద్రులు దెచ్చి - దర్శించి నిలిచిరి దానవునెదురఁ
 గనలుచు ద్వివిదుండు గండశైలంబు - గొని యపు డసుర వక్షోవీధిఁ బగుల
 నడరింప నది దాఁకి యంతట మిట్టి - వడియె రాత్రించరబలములు జడియ
 నప్పుడు హనుమంతుఁ డధికరోషమున - నిప్పులురాలెడు నేత్రంబు లొప్పు
 గిరిపాదపము లెత్తి గితికొని వైవ - నురువడి దైత్యుఁడత్యుగ్రకూలమునఁ 3880
 దుమురుసేయుచును బైఁ ద్రోచి రా మఱియు - నమరులు మెచ్చంగ నాంజనేయుండు
 నసురపై వైచె మహాపర్వతంబు - ననమానబలుఁ డని యందఱుఁ బొగడ
 దానిచే నాదైత్యుతనువు గంపించి - మేనెల్ల నెత్తురు మిక్కుటం బయ్యె
 దాన నెంతయు నొచ్చి దానవేశ్వరుండు - మానక మెఱుంగులు మంటలు గ్రమ్మ
 భూతలం బగల నభోభాగ మద్రువ - భీతిల్లి నిర్జరబృందంబు దలఁకఁ
 గర ముగ్ర మైనట్టి ఘనతరకూల - మురువడిఁ బాని నముల్లాసి యగుచు
 మడవక శక్తికుమారుండు పేర్చి - వడిఁ గ్రొంచగిరిమీఁద వైచినకరణి
 హనుమంతుపై నెత్తి యతిరభనమున - వనవరుల్ బెడరంగ వైచె నయ్యసుర
 నటు వైవ దాన నయ్యనిలజానురము - పటపటఁ బగుల నప్పావని యపుడు
 ఉరుకోపరస మెల్ల నుమియుచందమున - దురములోఁ బదియె నెత్తురులు గ్రక్కుచును
 బళయకాలమునాటిపటు మేఘరవము - బలువున నెంతయుఁ బరగ రోజుచును

గవులు గంపింప రాక్షసులు మోదింపఁ - గపిశేఖరుఁడు గూలె గలలావు దూలి
 యాలంబులో నప్పు డనిలజు పాటు - నీలుఁడు గనుఁగొని నెరయుకోపమునఁ
 గైకొని వైచె రాక్షసులెల్ల బెదర - నాకుంభకర్ణ మహావర్వతమున
 వడితోడఁ బైఁబడ వచ్చువర్వతము - బెడిదంబుగా వాఁడు పిడికిటఁ బొడిచెఁ.
 బొడిచిన నదియు నద్యుతముగాఁ జెదరి - యెడవక చిటుమంట లెగసి నుగ్గయ్యె.
 నమరారిపై నప్పు డాగ్రహవ్యగ్ర - లమితబలోదగ్గులై మహాకపులు
 చలమున ఋషభుండు శరభుండుఁ బేర్చి - కలుషత నలుఁడును గంధమాదనుఁడు.
 నగ్గవాళుండును నధికరోషంబు - లగ్గలింపఁగ నప్పు డడరి పెల్లార్చి
 తరమిడి వానిపైఁ దరులు వైచియును - గిరులు వ్రేసియుఁ బిడికిళ్లఁ బొడ్చియును.
 బదముల దన్నియుఁ బటునఖప్రతతి - విదళించియునుబహువిధముల నొంచి
 యేచిన నన్నియు నింత గైకొనక - యేచి యధ్ధానవుం డెసఁగు రౌద్రమునఁ
 బటుతరంబుగ నేలఁబడి తన్నుకొనఁగఁ - జటులత బిడికిట శరభునిఁ బొడిచె
 నురువడి ఋషభుని నొడిసి రాదిగిచి - కరములఁ గొని ముద్దగాఁ గబళించెఁ.
 గుడికిలఁ బడి తన్నుకొని గుండె లవియఁ - గదిసి యన్నీలు మోఁకాళ్లు దాటించె
 నసమున నిగుడు గవాక్షునిఁ గిట్టి - యసురేళుఁ డఱచేత నదరంట నేసెఁ
 గ్రమ్మినతేగువమై గంధమాదనుని - బిమ్మిటి గొని వ్రేళ్లఁ బెడచేత వ్రేసె
 రయమున రణరాగరసములు గ్రక్కు - క్రియనెత్తురులు గ్రక్కి తెడసిరి కపులు.
 కూలంబు ద్రిప్పి యార్చుచు నట్టిహాస - లోలుఁడై యాలంబులోఁ దిరుగుచును
 వితతవజ్రాఖిల వృత్తారిభంగి - నతులదండోద్దండ యమునిచందమునఁ 3910
 గడుభయంకరవృత్తి గాఁగఁ బెల్లార్చి - ముడివడ నెఱ్ఱెగంబున నిప్పు లురులఁ
 బ్రళయకాలమునాటి పటుకూలరుచులఁ - దొలుకాడునాదిరుద్రునితెఱంగునను.
 మెఱసెఁ బొమ్మనుమాట మిక్కిలిగాఁగ - నెఱవార నందఱ నిర్జించెఁ గాన
 వప్పుడు సుగ్రీవుఁ డనిసేయ నాకు - నిప్పుడు తఱి యని యచ్చఁ జింతించి
 కులకైలవతిమీఁదఁ గోపించి వచ్చు - బలభేదివగిది నస్రతిమసాహసుఁడు.
 పౌరీఃపౌరి సర్వాంగములు పెంచి పేర్చి - పరుషరోషానల ప్రభ లుప్పతిల్లి.
 కొండల తెల్లను గొండ యైనట్టి - కొండనా నొకపెద్ద కొండ చేపట్టి
 కోఁతులు నెత్తుటఁ గూమరొప్పఁ దోఁగి - మూతియుఁ దనువును ముదకయై తోఁచి
 పీక్షింప నరుదైన వేషంబుతోడ - రాక్షసాధీశుపై రయమున వచ్చి
 “నన్నెఱుంగవె యేను నలినా వ్రసుతుఁడ - నన్నుతుఁ డగురామచంద్రునిబంట 3920
 పీకు నాకును గాక నిఘరయద్ధ - మీకపికోటుల నేల చంపెదవు?”
 తీని పేర్చి సుగ్రీవుఁ డాడువాక్యములు - విని కుంభకర్ణుండు విపులరోషమున.
 “సుగ్రీవ! కడునిన్ను కూరుండవందు - రాగ్రహింతురె కూరు; లని వెలిగాఁగ

శూరత రణమునఁ జూపుదుఁ గాక - యూరక వెడమాట లొప్పునేసేకు"
 వనరాక్షసునిమీఁద నర్కనందనుఁడు - కినిసి తాఁదెచ్చిన గిరి యెత్తివైచె.
 వైచిన నది వాని వక్షంబుఁ దాకి - చూచు నంతటిలోనఁ జూర్చుమై రాలె
 నాబెట్టిదమునకు నార్చె నిర్వాగు - నాబల్లిదునిచేత నసుర స్తుక్కియును
 దడయక యత్యంత దైర్యంబుతోడఁ - గడుభయంకరవృత్తి గాఁగఁ బెల్లార్చి
 దిగులొంది యగచరాధిపులగుండియలు - వగులంగ నిలువునఁ బ్రాణముల్ వోవ
 జగతీతలము నాకనంబు దిక్కులును - నగల రాక్షసుఁ డట్టహాసంబు చేసి 3930
 హంకారరవమున నుగ్రత మెఱయఁ - శింకణీ ఘంటికాఘంకారరవము
 వాని కెక్కిన యిరువదివేలతలలఁ - జేసి గంధాక్షతార్చికమూర్తి నొప్పు
 శూలంబు నిర్వరాసురులకు నైనఁ - దాలువ వేగఁగైన దాని నక్షణమె
 సుగ్రీవుమీఁద వైచుటయును శూల - ముగ్రంపుమంటల నుజ్జ్వలం బగుచు
 నేలయు నింగియు నిఖిలదిక్కులును - జాలంగ దరికొని సాగిమండుచును
 బదివేలపిడుగుల పగిది మ్రోయుచును - వదల కర్కజుమీఁద వచ్చుటఁ జూచి
 ఘనవిషజ్వాలోరగప్రభుఁగిట్టి - వినతాత్మజుఁడు ద్రుంచువెరవు దీపింప
 నెడ సొచ్చి హనుమంతుఁ డేపార నొడిసి - కడుఁ బెక్కువ్రయ్యలుగాఁ ద్రుంచివైచి
 కుప్పించి దాటి యెక్కుఁడుపేర్చి నార్చె - నప్పుడు వానరు లందఱుఁ బొగడ
 శూలంబు విఱుచుటఁ జూచి కోపించి - యాలోన వేగ నయ్యసురేశ్వరుండు 3940
 కనలుచు వచ్చి లంకామలయాద్రి - ఘనశృంగ మెత్తి యర్కజుమీఁద వైవ
 నుగ్రముగా నది యరముఁ దాఁకుటయు - సుగ్రీవుఁ డపుడు రోజుచు నేలఁ బడియె.

—: సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణునిచే మూర్ఛనొందుట :—

నాతఁడు పడుటకు నఖిలరాక్షసులు - చేతోగతులయందుఁ జెలఁగి యార్వఁగను
 గుంభకర్ణుం డతిక్రూరుఁడై వచ్చి - కుంభినిఁ బడియున్న గురునత్త్వధనునిఁ
 గనుఁగొని తలపోయఁ గపిబలంబునకు - నినకురేశ్వరునకు నీతందె లావు
 ఈతఁడు పడుటచే నెల్లవానరులు - భూతలంబునఁ బడి పొలిసినయట్ల
 సుగ్రీవు మాయన్న చూచుఁ గా కనుచు - నుగ్రుడై కొనిపోయె నొనర లంకకును
 గాలానిలము వచ్చి కాలమేఘమును - గూలించి గుహకును గొనిపోవు కరణి
 నట సురావళి యెల్ల "నకట సుగ్రీవుఁ - డిటు పట్టువడి పోవునే" యని వగవ
 నక్కుంభకర్ణుని యలవుఁ జలంబు - దక్కక యంచంద దనుజులు పొగడ 3950
 వెనుకొని రవిసుతు విడిపింప లేక - వనచరు లాహారవంబులు సేయ
 శరభుండుఋషభుండు జాంబవంతుండు - శరభుండు ధూముండు(1) సోముండు హరియు
 గిరిభేది సుతరుండు కేసరి వృథుఁడు - హరిరోముఁడును పావకాక్షుఁడు హరుఁడు
 ద్వివిదుండు మైందుండు వేగవంతుండు - గవయుండు శతబలి గజుఁడు దుర్ధరుండు

సుముఖుండు తాలపాకుడు గవాక్షుండు - కుముదుండు జ్యోతిర్ముఖుడు సుషేఖుండు
 దధిముఖుండును వేగదర్శి రంభుండు - గృథనుండు ధూమ్రుండు గంధమాదనుడు
 తారుండు క్రోధనతపనప్రజంఘ - ఘోరాక్షజంఘాలగోముఖిముఖ
 పనసనన్నాద సంపాతీంద్రజాల - వినుతసుదంష్ట్రక శ్వేతదుర్ముఖులు
 వీ రాదిగాఁ గల వీరవానరులు - దారుణాకారులు లుదగ్రవిక్రములు
 ధారణీధరములు తరువులుఁ గొనుచు - నారూఢభుజసత్త్వ లైమింటి కెగసి 3960
 యట్టహాసంబుల నార్పులదిక్కు - లట్టిట్టు గాఁగ బ్రహ్మాండంబు వగుల
 నినసుతు విడిపింత మెత్తైన ననుచు - దనుజునిపైఁ బడఁ దమకించునపుడు
 కరమెత్తి వలదని కరువలి సుతుఁడు - వరనీతిమతి గాన వారి కిట్లనియె.
 “భానుతనూజఁ డుద్బటభూరవర్యుఁ - డూనిన మూర్ఖుచే నున్నాఁడు గాని
 యామూర్ఖఁ బాసిన నాత్మలోఁ దెలిసి - యామహాత్ముఁడు వచ్చు నటుగాన మనము
 విడువని యసురచే విడుపించుకొన్నఁ - గడులాఘవంబునఁ గపికులేశ్వరుఁడు
 మదిలోన నెప్పుడు మఱగుచునుండు - నిది విచారము కాదు యింతుక సైఁచుఁ
 డటు చూడ నీలోన నతఁడురాకున్నఁ - గుటిలంపురావణ కుంభకర్ణులను
 జటులవిక్రములైన సకలరాక్షసులఁ - బటుముష్టినిహతుల భగ్నుంబుచేసి
 హాఠకదీపుల నలరెడు నేడు - కోటలు లంకయుఁ గూలంగఁ దన్ని 3970
 ప్రళయంబు నొందించి భానుజఁ గూడి-చలము కోపము మీఱఁ జనుదెంత మెలమి”
 నని యిటు హనుమంతుఁ డాడువాక్యముల - మనముల నలరి యామర్కచేశ్వరులు
 వినువీధి నత్యంతవేగులై దనుజు - వెనుకొని పోవ నావిధ మెఱుంగకయ
 అటఁ గుంభకర్ణుండు నర్కజఁ గొనుచుఁ-బటురయంబునఁ జొచ్చె బలియుఁడై లంక
 రాజమార్గంబుల రా మేడలందు - రాజిల్లు నాగోపురంబులయందు
 —: సుగ్రీవుఁడు మూర్ఖుడేరి కుంభకర్ణుని విరూపునిగాఁ జేయుట :—
 నొప్పెడిపురకాంత లొగిఁ బుష్పవృష్టి - యప్పుడు కురియంగ నర్కనందనుఁడు
 దెలిసి యాపురవీధిఁ దెరగొని చూచి - వెలవెలనై కడు వెఱఁగంది కుంది
 “యిటు పట్టు వడితినే యీదైత్యుచేతఁ - బటుతరమూర్ఖుచేఁ బడి యింతతడవు”
 అని కరములఁ బట్టి యీదైత్యుదేవులు - పెనచి తమైలతోడఁ బెఱికిరాఁ దిగిచి
 బొటములతో ముక్కు బోసిపోఁ గఱచి - పటుగతి మీఁదికి భానుజుం దెగయ 3980
 నిమ్మలఁ బోనీక నేచి రాక్షసుఁడు - క్రమ్మట నాతని కా క్లోగిఁబట్టి
 నేలతో నేసిన నెగసిసుగ్రీవుఁ - డేలినపతికడ కేగె నయ్యెడను.
 సురలాకసంబునఁ జోద్యంబు నొందఁ - దరుచరవతు లెల్లఁ దనుఁ జూచి మ్రొక్కు
 వారును దానును వచ్చి సుగ్రీవుఁ - డారామచంద్రుని యడుగుల కెరఁగ
 నాలింగనము చేపె వంత రాఘవుఁడు - నాలోనఁ గపులెల్ల నానందమంది

రాయనురేశ్వరుం డటు ముక్కు జెవులు - వోయిన నెంతయు బుద్ధిలో రోసి
 “మును చెలియలి బన్నమునకు నైయాత్మ - నెనఁనసిగ్గులు నెగ్గినరింప
 వనజాస్తకులునితో వలవనిపైర - మున మగటిమితోడఁ బోరాడుచున్న
 నాకారికడకు మానము గోలుపోయి - యీకష్టతనువుతో నేమని పోదుఁ ?
 బోరికి నుచితంబు పోవుట యనుచు - నారక్తపూరంబు లందందఁ గ్రమ్మి 3990
 తనువుల నిండ నుద్దండవర్తనుడు - ఘనతరహోషంబు గడలుకొనంగఁ
 జేవురుచాయల నెలయేలు లమరఁ - గా వచ్చు నీలాద్రికైవడి దోఁస
 నటుగాక వీడు యుగాంతంబు నాటి - చటులాగ్ని యన రజస్థలికి నేతెంచి
 యజ్ఞమజీ గోపించి యగచరసేనఁ - దజిమి దానవుఁ డతుష్టదగ్గుడై మెఱసి
 కడుసుగ్రముగఁ గడకా క్లోగిఁ బట్టి - వడిఁగ్రప్పిత్రిప్పి యుర్వరవేసిప్రేసి
 బిజుబిజుఁ బ్రేవులు పిడికిటితోనఁ - బెటికిరాఁ గొందఱు బిడికిళ్ళు బొడిచి
 నిబ్బరంబుగ దాచి నెరయ గుండియలు - దొబ్బలు నురకంగఁ ద్రొక్కి పాదములఁ
 బిడుగులఁ బోలెడు పెడచేతు లెత్తి - కడు సుగ్రముగ మన్నుఁ గలువంగ నేసి
 తనమీదఁ బ్రాకిన తరుచరావళుల - విన విస్తయంబుగా వే నిగ్రహించి
 యగపద్ధరాక్షసు నైనను బట్టి - తిగిచి వేగమునఁ గుత్తికలోన వైచు 4000
 ఘంకారరవముల శవములు సేయు - హంకారరవముల నుసురులు వెలుకు
 దివిజవిమానముల్ దిరుగుడువడఁగఁ - దివిచి మర్కటలమీదికి నెత్తి వైచు
 నెగసిన కవులతో నేటు దాఁకంగ - నగచరావళిఁ బట్టి యందంద వైచు
 నెమ్ములు సురుముగా నేపారఁ ద్రిప్పి - యిమ్ములఁ గొందఱు నెడగల్గి వైచుఁ
 గొందఱు నిరుగేలఁ గుదియంగఁ బట్టి - యందందఁ దాటించి యల్లంత వైచు
 సేవానరులఁ జూడుఁ డేర్పడ ననుచు - లావునఁ గొందఱు లంకలో వైచుఁ
 బెంపార నినుగట్టి పేర్చినకపుల - ముంపుమీ యని యబ్ధి మునుఁగంగ వైచు
 నివ్వధంబున దానవేశ్వరుం డెలమి - నవ్వానరుల దిక్కులం దెల్లవైచు
 మేదినియందును మిన్నులయందు - నేదిక్కులందును నెడము లేకుండఁ
 బడిఁ జచ్చుకపులును బడి దొడ్లకపులు - బడి కూఁత లిడుకపుల్ ప్రమనొందు కపులుఁ
 బడి తన్నుకొను కపుల్ వడి రోజుకపులు - పడియున్న కపులును బడియెడుకపులు
 నైరజస్థలి యెల్ల నగచరాక్రోశ - మా రాక్షసునిచేత నగ్గలంబయ్యె,
 నా కుంభకర్ణుని యత్యుగ్రభీష - జాకృతి కాలాంతకాకృతి యైన
 నజఁగెఁ దారాపతి యజఁగె నంగదుఁడు - నజఁగె గవాక్షఁ డున్నతిఁ దక్కి గజాడు
 చలియించె ఋషభుండు శంకించె నలుఁడు - పెలుకురె నీలుండు బెగ్గిలఁ బృథుఁడు
 వెఱుంగందె శరభుండు వెఱచె ధూమ్రుండు - సురుకంపమును బొందె నొగిఁ బనసుండు
 కడుభీతి నొందెను గంధమాదనుఁడు - నడరి చూచుచునుండె ననిలనందనుఁడు

చూడ భయంబొందె జ్యోతిర్ముఖుండు - జాడ చేకొని పాతె జాంబవంతుండు
 ఉలికిరి వెండియు నున్నవనరులు - కలయ నంతటఁ గుంభకర్ణునిఁ జూచి
 మనఃపాపలుఁడు లక్ష్మణుఁడు గోపించి - చనుమర నాటించి శరము లేడింటి 4020
 మఱియుఁ బెక్కింప లక్ష్మణదేవుఁ డేయ - గఱకు రాక్షసుఁడు లక్ష్మణుని గైకొనక
 బలువిడి రాఁగ నాపాదమస్తకము - లలమి ప్రాకిరి కప్ప లాదైత్యమేన
 నలిగి మీసములు నుయ్యాల లూఁగుచును - కలుషత దోకలఁ గలయఁ జాట్టుచును
 నఱిముఱిఁ గవిసి యయ్యై నంధులందు - వఱలంగ లాగులు వైచి హత్తుచును
 జిందిల వందల చేసిన నసుర - డెందంబులోని కడిందికోపమున
 పటునత్తులై తనపై నున్న కపులఁ - జటుల మత్తేభంబు జాడించు కరణి
 జలకేఱి దనిసిన నమదనూకరము - వెలయ బిందులు రాల విద్రిచినభంగిఁ
 బ్రళయకాలమునాటి బ్రహ్మాండతలము - డులడుల చుక్కల డుల్పుతై వడిని
 చనమీఁదఁ బ్రాకిన తరుచరావళులఁ - దనువు గదల్చి యద్దరణిపైఁ గూల్చె
 వప్పుడు విస్మితుండై కుంభకర్ణుఁ - దప్పకఁ గనుఁగొని తనకన్నగవల 4030
 విప్పులు రాలంగ నిగిడి కోపమున - నప్పన్నగాధీశ నాకృతి గలిగి
 కర మొప్పు కాంచన కార్చుకం బెత్తి - నిరుపమజాణతూణీరము ల్పిగిచి
 భీమవిక్రమకళా భేద్యుడై కనలి - రాముండు నడుచు సరంభంబుఁ జూచి
 సమరమహారంభచతురు లొండొండఁ - దమకంబు నిండ నుద్దండవర్తనులు
 పరుషాద్రి పాషాణపాదపావళులు - ధరియించి యుగ్రులై తరుచరాధిపులు
 నొగి నస్తపాతాళములును భేదిల్ల - నొగిఁ గూర్త మగలఁగ నుదధులు గలఁగఁ
 దిగిభంబు లదరంగ దివి తల్లడిల్ల - నగచరాధీశుల కతిధైర్య మొనవ
 నదిమి కుప్పించి మిన్నగలఁ బెల్లెగసి - యదితవిక్రములు మహోగ్రభీకరులు
 సురసిద్ధసాధ్యులు పొరిదిఁ గీర్తింప - గర మర్థి నడువ రాక్షసుఁ డెదురేగ
 వాపతిముందట నావిభీషణుఁడు - కోపంబుతో గదఁ గొని శౌర్యమునను 4040
 గడువేగమునఁ గుంభకర్ణునిమ్రోల - బుడమి చలింప నప్పుడు వచ్చి నిలిచె
 నావిభీషణుఁ జూచి యనియె నవ్వచును - "రావణు తమ్ముడ రాక్షసేశ్వరుఁడ
 విను విభీషణ నీదు విక్రమంబునకు - నను వై నతఱి యిది ; యధిపతియొద్ద
 విన్నరనాథుని హృదయంబె పట్టు - మన్నదమ్ములపాడి యని స్రుక్కవలదు
 పూని యెన్నఁడు నిన్నుఁ బొంద వాపదలు - భానువంశ్యునికృపఁ బడసితి గాక ;
 నారాముదయగల దటుమీఁద నీవు - సారదయోదయ ; క్లాఘ్యచిత్తుఁడవు ;
 లంక నద్గుణగణాలంకృతి నేల - నింక నెవ్వరు గల రిది నీవె కాక ?
 సాహసజలమహోత్సాహంబు మిగిలి - యాహవంబున వేగ మడరి నాయెదుట
 మగతనంబును బాడి మనసునఁ దలఁచి - తగ నీవు నాతోడఁ దాకు మటించుఁ

బలిశీతి గాని యీవట్టున నిలువ - వల దొక్కడైనను వలయు వంశమున" 4050
ననిన విభీషణుం డన్నతో ననియె - "దనుజకులం బెల్ల దగ్గమై పోవు

—: విభీషణుండు కుంభకర్ణునికి నీతిఁ జెప్పట :—

నను భయంబున మనయన్నతోఁ దెలియ - ఘన మైన నీతిప్రకారంబు లెల్లఁ
జెప్పితి నేను నేర్చినయంతవట్టు - చెప్పిన నామాటఁ జేకొనఁ దయ్యె.
నటుఁగాన నిన్నును నన్నను బాసి - యిటు వచ్చి శ్రీరాము నేఁ బొడగంటి"
నని చెప్పుచును దనయంతరంగమున - దనుజేకు నవిసీతిఁ దలపోసి పోసి
కన్నీరుదొరఁగంగఁ గడుడుఁగ మంది - యన్నఁ జూడఁగలేక యవ్వలఁ దొలఁగె
నారాఘవేశ్వరుఁ డనుజన్తయుక్తఁ - దై రజోద్యోగుడై హరులతోఁ గూడ
ఘనరాద్ధరసము రాక్షసరూపుఁ దాల్చి - యనికి నేతెంచెనో యనఁ దగు వానిఁ,
జారుకోటిరభూషణములవాని - వీరరసావేశ పేషంబువాని,
ధీరుడై కపులను దెగఁజూచు వానిఁ - దోరంపునెత్తుటఁ దోఁగినవాని, 4060
కనుఁగొని మదిలోనఁ గడువెఱఁ గంది - మనుకులోత్తముండు రామశీతీశ్వరుండు
"నారికై పుట్టిన నాకోప మెల్ల - నారిచేఁ జూపెద నాకారి" కనుచు
నార్పుచు వచ్చు నయ్యసురుకోపాగ్ని - నార్పెద శరవృష్టి నని బిట్టుఁగవిసి
కరియాన నిజధర్మగతిఁ జెందు ననెడు - కరణి దిక్కురులు ఘంకారము లేపెయ
నింక నీటుగఁజేయు నీరామునలుక - లంకేకు ననుమాడ్కి లంక మూర్తిల్ల
నెరయంగ జగము లన్నియుఁ జెవుడ్పడఁగ - గురిలేనిరవముగా గుణము మ్రోయించె
నాగుణధ్వని విని యలుకమై నెదురు - గా గర్వమునఁ గుంభకర్ణుండు రాఁగ
మానైన దర్పంపు మాట లింపార - వానితో ననియె నావనజాప్తులుండు
"ఏర రాక్షస నీకు నెదురంగరాదు - ధీరుడవై యింకఁ దెగువ వాటించి
యమరులు మెచ్చంగ నమరి నాయెదుట - సమరంబు సేయంగఁ జక్కఁగా నిలుపు
మటుఁగాక కపటుండవై మాయఁ బన్ని - యెటుపోయినను నిన్ను నేల పోనిత్తుఁ ?
గావవే యని పోయి కపలజుఁ గన్నఁ - గావ నా బ్రహ్మలోకము నాకు నెదురె ?
కావవే యని పోయి కఱకంఠుఁ గన్నఁ - గావ నాదుర్బలోకము నాకు నెదురె ?
కావవే యని పేర్చి కమలాక్షఁగన్నఁ - గావ నావిష్టులోకము నాకు నెదురె ?"
యని పేర్చి పలికిన నారామువలుకు - విని కుంభకర్ణుండు విపులంబుగాఁగ
దిగులొంది యగచరాధిపుల గుండియలు - వగిలి నిల్వలతోడఁ బ్రాణము లోవ్వఁ
జగతీతలము నాకనము దిక్కులెల్ల - నగల రాక్షసుఁ డట్టహాసంబు చేసి
నలువొంద నారామనరనాథుఁ జూచి - పలికె సుదృఢ రణప్రాధి దీపింప
"వెడఁగుమాయ లవన్ని వెఱచి నీచేత - మడియంగ నే నల్ల మారీచుగాను ;
రయమున నీచేత రఘురామచంద్ర ! - భయమునఁ జావఁ గదిండుండఁ గాను ;

గ్రమ మొప్ప నీశరపుట్టనచేత - రమణమై గూల విరాధుండఁ గాను ;
 అవి మొన నొకకోల నవనిపైఁ గూల - నినకులాధీశ్వర ! యే వారిఁ గాను ;
 చేతివి ల్లిచ్చి నీచే భంగమొందఁ - బూతాత్మఁ డగు ఋషిపుత్రుండఁ గాను ;
 రావణుతమ్ముడ రాక్షసేశ్వరుడ - దేవకంటకుడను దీప్తిక్రముఁడ
 న న్నెఱుంగవె ? రామ ! నగచరకోటి - క్రొన్నెత్తు రానిన కుంభకర్ణుడను ;
 యెఱుంగక బ్రహ్మయ నుద్దుండు నిన్నుఁ - గఱపిన బేలవై గర్వించి పుట్టి
 యీతరుచరు నమ్మి యినకులేశ్వరుడ - నాతోడియుద్ధంబునకు వచ్చి తీవు ;
 ఘనమైన పరుషరాక్షసభాషణములు - ననకాదియోగీంద్ర సన్నుతుల్ గావు ;
 ఉరవడిఁబఱతెంచు నుగ్రదానవులు - పరివారికామర స్రతతులుగావు ;
 చలమున నార్పు రాక్షసభద్రోత్తములు - నలిఁ బాడు తుంబురునారదుల్ గారు, 4090
 వ్రాలుచు నీమీఁద వచ్చునాగాలి - యాలవట్టంబుల యనిలంబుగాదు,
 యుద్ధరంగం బమ్మతోడదిగాదు - యుద్ధంబు మఱికొలు వుండుట గాదు ;
 ఇ ట్టేల పుట్టితి వియ్యాజిలోన - నట్టి సౌఖ్యంబు నీ కవనీశ ! కలదె ?
 యది చెప్పనేల ని న్ననియెడి దేమి - యిదె చూడు నాగద యెట్టిదో ? రామ !
 దీనఁ బో గెలిచితి దేవసంఘముల - దీనికి సాటియె దివ్యాయుధములు
 బలమును శౌర్యంబు బాహువిక్రమము - గల దేని ఘోరాజి గదియుము నన్ను
 నెఱయ నీ యందలి నిజశక్తిఁ జూచి - మఱి నిన్నుఁ జంపెద మానవాధీశ ! ”

—: శ్రీరామునిచేఁ గుంభకర్ణుండు గూలుట :—

యనుటయు రఘరాముఁ డలిగి వేగమున - ఘనశీలముఖములు గడుఁ బెక్కువేలు
 నానానిసేన యట్టిబాణంబు - దేవకంటకుమీఁదఁ దివిరి యేయుటయు
 జలబిందువులు గ్రోలు చాతకం బనఁగ - బలువిడి నాబాణపజ్జులు గ్రోలి 4100
 కర ముగ్రమైన ముద్గరము ద్రిప్పుచును - బరువడి వానరవతులఁ దోలుచును
 యెదురుగాఁ జనుదెంచు వింద్రారిఁ జూచి - మది లెక్కసేయక మానవేశ్వరుండు
 కవిసి యుద్బుటగదా కలితహస్తంబు - నవలీలఁ దెగనేసె ననిలబాణమున
 బానిపాటునకుఁ గొందఱు తరుచరులు - నానావిధంబుల నలుదెసఁ బాఱ
 నదిమీఱి పాటంగ నలవిగాకున్నఁ - జిదిసి వానరులు చచ్చిరి దాని క్రింద
 మన్న దావలిచేత నొక పెద్దవృక్ష - మన్నరభోజనం డవలీలఁ బెఱికి
 యింద్రాదు లడరంగ నేతేర రాముఁ - డైంద్రబాణంబున నదియును ద్రుంప
 నాభూరితరబాహు లమరు బుష్పాంగ - భూభాగ మగల నద్భుతముగాఁ దునిసి
 పెక్కుండుకవులు నిర్భిన్నులై క్రింద - నొక్కటఁ బడి కూల మర్విపైఁబడియె.
 నిటురెండుభుజముల వినకులేశ్వరుండు - పటుబాణములఁ ద్రుంప బలభేదిచేతఁ 4110
 గడిమి వజ్రమున రెక్కలు ద్రుంపఁబడిన - నడగొండయును పోతె నలినార్పి యార్పి

చేతులు ముక్కును జెవులును లేక - యాతతంబున వికృతాకారుఁ డగుచు
 నరుగుదెంచుచున్న యాకుంభకర్ణు - నురవడిఁ గనుఁగొని యుర్వీశ్వరుండు
 దురమున నీకష్టఁ ద్రుంతు నేననుచు - సరభసంబున నర్థవంర్త బాణములు
 దెగ నిండఁరెండు సంధించి ఖండించె - జగములు మెచ్చఁ దచ్చరణముగంబు
 పదములు దెగియును బాహువులైగియు - గుడిమక యత్యుగ్రకోపుఁడై నడిచి
 బడబాగ్ని చక్రంబుపగిది నాననము - కడువికృతంబుగాఁ గావించుకొనుచు
 బలువిడి బాన్గరుఁ బట్టెడురాహు - నలవాటుఁ గైకొని యా రాముఁ గదిసెఁ
 గదిసిన నాకుంభకర్ణునినోట - బొది గొన్న నిష్ఠుర భూరిబాణములు
 ఇనకులేశ్వరుఁ డేను నేర్పడ నొక్క - దొనకోల లొకదొన దూఁచిన కరణి 4120
 ఘనమైన యాయంపగమి నోరునిండ - దనుజుడు సింహనాదము సేయ రాక
 యేపారువికృతపుటెలుఁగు హంకృతులు - చూపుల జంతెలు సూపుచు వచ్చె.
 వచ్చినయదైత్యవల్లభుమేన - నచ్చుగా దృష్టించి యైంద్రాస్త్ర మేనెఁ
 బ్రదర ముమైయి రఘుపతి యేయుటయును - నదియును మధ్యందినార్కుచందమున
 దలపోయ నాబ్రహ్మచందంబు పగిది - వలతియై నిగుడుచుఁ బవనునికరణి
 నెఱయ లోకములెల్ల నిండ నొందొండ - నెఱమంట లొలుకుచు నేపుతో వచ్చి
 కుంభకర్ణుని తొమ్ము గొని యుచ్చి పాణి - కుంభిని నాపె దిక్కులు మ్రోయుచుండ
 సంతలో మఱియును నారాఘవేంద్రుఁ - డంతకబాణ మత్యంత వేగమున
 సంధించి యేసిన సకలదిక్కులును - బంధురంబుగ మ్రోయ బ్రహ్మాండ మవిఘ్నఁ
 బ్రకటంబుగా భూమి పటవటఁ బగుల - సకలభూతంబులు చైతన్య మెడలఁ 4130
 గలయంగ శతకోటికాలచక్రములు - బలుపెక్కి యొక్కటై పఱతెంచుభంగి
 వ్రాలినబడబాగ్ని వడి వచ్చుకరణిఁ - గాలకూటంబు మారణ మైనపగిది
 విచ్చలవిడిఁ బర్వి వేగంబు మెఱసి - వచ్చి యాబాణంబు వడిఁ ద్రుంచివైచె.
 బలునీలగిరిశృంగ భాతితోనున్న - కుటీలరాక్షసుతల ఘోరంబుగాఁగఁ
 బుడమిపై నాదైత్యపుంగవుశిరము - పడునప్త లంకలోపల వడిఁ బడియెఁ
 బొడవై నగోపురంబులును మేడలును - బొడిపొడి యయి రాలి పుడిమిలోఁ గలయఁ
 బధికోటు లగచరపతు లోలిస్సగ్గ - నుదధిలో జలచరయూథముల్ బెదర
 వసుధపై సగమును వనధిలో సగము - నసురదేహము గూలె నదృశ్యతం బడర
 నారవంబున నబ్ధి లన్నియుఁ గలఁగె - ధారుణి వణకె దిక్తటములు పగిలె.
 లంకాధిరాఘ నుల్లము ప్రయ్యలయ్యె - లంకలో నెల్ల కోలాహలం బయ్యె 4140
 జగములు మోదించె సంతోషవార్ధి - సగవరాదిపు లోలలాడి రందంద
 రవికులూధీశ్వరు రఘురామచంద్రు - వివిధభంగుల సురల్ వినుతించి రపుడు
 ఘనుఁడు రాముఁడు కుంభకర్ణుని జూచి - తనలోనఁ జిలునవ్వు దళకొత్తుచుండ

దేవసంఘములకు దిక్పాలకులకు - భావింప నెక్కుడీ పడినరాక్షసుడు
 ఇంక లోకములకు నెన్నుండు నొండు - శంక లే దని మది సంతోషమందె
 నప్పుడు కరమర్థి నాహవలక్ష్మి - నుబ్బొంగి కైకొని యుజ్జ్వలం డయ్యె
 గడునుగ్రరాహువుఁ గబళించి పిదప - విడిచినవెలుగొందు విమలార్కుఁ డనఁగ
 దదనంతరంబ యాదానవకోటి - మదిలోన నెవ్వగ మల్లడి గొనఁగ
 విన్ననై వదనము ల్వెలవెలఁ బాట - నున్నరావణుఁ గాన సురవడిఁ బాటి
 “దేవ! నీతమ్ముండు త్రిదశాంతకుండు - వావిరి నగచరావళి నెల్లఁ దోలి 4150
 దెసలు భూభాగంబు దివియుఁ దానగుదు - ననమసాహసబలాహవకేళివ్రావి
 వెలకొని దుగ్ధాంబునిధి మందరాద్రి - గలఁచి యాడెడు క్రియఁ గపికులాంభోధి,
 విక్ర - డక్కడఁ జేసి యింద్రుడు లెల్ల - వెక్కసపడఁ బోరి వివరుడై తూలి
 యంత శ్రీరాముని యధికబాణాన్ని - నెంతయు దగ్ధుడై యిలమీదఁ ద్రెక్కి
 నని కుంభకర్ణుఁ డయ్యెనిలోనఁ బడుట - దనుజులు చెప్ప నాదానవేశ్వరుడు
 తనపాటు నింకఁ దథ్యం బన్నకరణి - గొనకొన్న బలుమూర్ఖుఁ గుంభినిఁ బడియె.
 సతితాయుఁ డధికశోకాయత్తుఁ డయ్యె - ధృతిదూలి శోకించె దేవాంతకుండు
 దెక్కు డప్పిన మాడ్కిఁ ద్రిశిరుండు వడియెఁ-దక్కక యానరాంతకుఁడు మ్రాన్పడియె
 దనుజవీరులు మహోదరమహాపార్శ్వ - లును మహాలోక విలాంతితు లైరి.

—: రావణుండు కుంభకర్ణుని మరణమునకు శోకించుట :—

బలుమూర్ఖు నంతటఁ బాసిరావణుడు - పలుమాటుఁ దమ్మునిఁ బలవింపఁ దొడఁగె.
 “వడిఁ దేర్చు రాఘవనై రాంబురాళి - నెడపక యేనిక నేతెప్పగదతు
 రామలక్ష్మణులను రణములోఁ జంపు - దేమెయి ? నీ వని యే నున్నచోటఁ
 జుటలరాఘవమహాశరవహ్నిశీఖల - నిటు నేలఁ గూలితి వేకాంగవీర !
 నిద్రాతుండవు నేఁ డిట్లు దీర్ఘ - నిద్ర గైకొంటె ? నిర్దిష్టవిక్రముఁడ !
 కులిశధారకు నైనఁ గూలనిమేను - యిల నరు నేటున నిటుఁ గూలవలసె :
 సంతకునకు నీవ యఖిలంబు నెఱుఁగ - సంతకుం డన నుంటి వారాధక క్తి
 సంతటి నీకు నీ యవనిలో నిప్పు - డంతకుఁ డయ్యెనే యకట ! రాఘవుడు :
 నిద్ర మేల్కొని నీవు నిఘరవృత్తి - రుద్రుడవై తమ్ము రూపదం తనుమ
 నిద్రివిద్రావణుం డాదిగా సురలు - నిద్రఁ బోరెన్నఁడు నెరసినభీతి
 సీవాజిఁ ద్రుంగుట నిర్జరు లింక - నేవిధంబున నన్ను నేర కైకొందు ? 4170
 ఖల మెల్ల రక్షించుకొనుట నాతోడఁ - జలమునఁ బలుమాటు సద్బుద్ధి చెప్ప
 వినక విభీషణు వెనఁ దన్ని వెడల - చనుమన్న పాపంబు నై చునే నన్నుఁ ?
 గడుకొని సీవాదిగా బుద్ధిమంతు - లాడుగక చెప్పిన యుచితోక్తు లెల్ల
 వెఱ్ఱితో విననైతి నిన్నుఁ గోల్పడితి - నమ్మినజయలక్ష్మి నాకేల కలుగు ?

బలిమిమై నావలవలిమూపుభంగిఁ - గలహారంగంబునఁ గడిమి వాటించి
 పలుబాహుబల మేది పడితి వీవాజి - నిటమీద దిక్కు నా కెవ్వరు గలరు?"
 అని కుంభకర్ణుని నందందఁ దలఁచి - వనఁ నిట్టూర్పులు వడిఁ బుచ్చి పుచ్చి
 పరితాప మనియెడి బడబాగ్ని గలిగి - పెరిగెడిలాఱయఁ ఫేనంబు గలిగి
 వెడలుకన్నీ రను వెల్లువ గలిగి - కడలేనివగ వను కరుడులు గలిగి
 ప్రకటరోదన మను రావంబు గలిగి - చకితత్వ మనియెడి చలనంబు గలిగి 4180
 మునుకొని శోకసముద్రుడై పెద్ద - వెనుఁబడి యెంతయు వికలుఁడై యున్న
 యారావణునిఁ జూచి యప్పు దొక్కింత - ధీరత వాటించి త్రిశంకు వలికెఁ.
 "బదిలంబు దప్పి యిబ్బంగి శోకించె - దిదియేమి? దేవ! నీ వితరులమాడ్కిః
 వనజాననునిచేత వరమును గొన్న - ఘనశక్తి నీ యందుఁ గలిగియుండఁగను
 అవిరళమంత్ర పూతాస్త్రము ల్వజ్ర - కవచంబు నీయందుఁ గలిగియుండఁగను
 ఉరుతరగతి గల యుజ్జ్వలరథముఁ - గర మొప్పు నీకును గలిగియుండఁగను
 శోకింతురే నన్నుఁ జూడు మొక్కింత - నీ కెదురెవ్వరు? నిర్జరవైరిః
 వేవేగ యవలీల వెడలి రాఘవుని - నీవిక్రమంబున నేలపైఁ గూల్చు;
 మిట శోక ముడుగు నీ వింతయ చాలు - నటనేను బోయి మహాజిరంగమున
 నతులవిక్రమకళాహంకారవృత్తి - నతికూరుఁ డితఁ డన నంతటఁ బేర్చి 4190
 గరుడుండు పాముల ఖండించుమాడ్కిఁ - దరువరావ? నెల్లధరణీఁ గూల్చెదను
 సురవతి వృత్తుని స్రుక్కించు భంగి - హరుఁడంధకాసురు నజఁగించువగిది
 రామునిఁ ద్రుంచెద రజములో నిప్పు; - డీమెయిఁ బోయెద నెలమి న న్నున్నపు"
 మనిన రావణుతోడ నప్పుడు కడఁగి - ఘనబాహుబలఁ డతికాయుండు పలికె.
 "యంత శోకింపంగ నేటికి నీకు? - బంతంబుతో దైత్యబలములఁ గూడి
 యేను బోయెద నంపు మిటఁ జిత్రముగను - గాననంబులు గాల్చు కార్పిచ్చు వగిది
 విపులబాణంబుల వికదంబుగాఁగఁ - గవులతో రామలక్ష్మణులఁ జంపెదను"
 అని పల్కునపుడు నరాంతకుఁ గూడి - యనుపమబలుఁడు దేవాంతకుఁ డనియె.
 "నే మిద్దఱముఁ బోయి యీక్షణంబునను - రామలక్ష్మణుల మర్కటులఁ ద్రుంచెముద"
 అనిన మాటలకు దైత్యాధీశ్వరుండు - దనశోక ముడిగిమోదంబున నుండి 4200
 తనయులతోఁ గూడి తద్దయు నొప్పె - ననిమిషగణయుక్తుఁ డగునింద్రుమాడ్కి
 నవ్విధంబున నుండి యారావణుండు - నవ్వయఁ గొడుకుల నలుపురఁ జూచి
 "రామలక్ష్మణుల మర్కటవైన్యములను - భీమాస్త్రములఁ జంపి పేర్చి రం"డనుచు
 దనతమ్ము లగుమహోదరమహాపార్శ్వ - లను వీడుకొలిపె "నాలము సేయుఁ"డనుచు
 మాకతంబునను నీమనుజాశనుండు - చేకొని సీతకై శ్రీరాముఁ దొడరె
 పని యరిషడ్వర్గ మా రావణునకు - మునుమున్నె రాము నిమ్ముల దాఁకఁ బోవు

పగిది నాయార్వరు బ్రహ్మాండభాండ - మగిలంగ నార్వరు నని కేగునపుడు
 -: అతికాయమహోదరులు మొదలగువీరులు యుద్ధమునకు వెడలుట :-
 భూరికారదఘనస్ఫురణంబు గలిగి - యైరావతేభంబునంశంబు గలిగి
 తనరారుచున్న సుదర్శనేభంబు - నినుడ స్రళిఖరిపై నెక్కినకరణీ
 నెక్కి మహోదరుఁ డేపారి నడిచె - దక్కక విశితాయుధంబులు వెలుంగఁ 4210
 బటుజవన త్వప్రభావము ల్గలిగి - చటులంబు లైన యశ్వంబులఁ బూన్చి
 యెసఁగు చాపంబును నింద్రచాపంబు - పసమీటి సూర్యునిభంగి వెలుంగ
 నరదంబుమీఁద నీలాభ్రంబి పోఁలె - దిర మైనవేడ్కతోఁ ద్రిశిరుండు వెడలె
 వితతధనుర్వేదవిద్యాధ్యుఁ డైన - యతికాయుఁడును నప్పు డధికతేజమున
 శరచాపఖడ్గాదిస్త్రాస్త్రసమితిఁ - గరమొప్పి సూర్యప్రకాశమై వెలుంగఁ
 దనరారు కనకరథం బెక్కి వెడలె - ఘనభూషణద్యుతిఁ గనకాద్రి యగుచు
 సురవరఘోటకస్ఫురణఁ జెన్నొంది - యురుభూషణప్రభ నుజ్జ్వలంబైన
 యవదాతహయము నరాంతకుఁ డెక్కె - బ్రవిమలతేజోవిభానితుం డగుచు
 శక్తియుద్బటహాహ శక్తిమైఁ దాల్చి - శక్తిపాణియుఁ బోలె నన్నుతికెక్కి
 దీపితగదఁ దాల్చి దేవాంతకుండు - రూపింప విష్ణునిరూపున నడిచె. 4220
 గురుగదాపాణిమై గుహ్యకేశ్వరుని - యరుదైనకడిమి మహాపార్శ్వఁడొప్పెఁ
 గాలచక్రంబుల గతి నుజ్జ్వలంబు - లైలీలఁ బెక్కిన యరదముల్ వెడలెఁ.
 గొండలవడుపున గోటానకోట్లు - గండుమీసిన మదగర్వముల్ గలిగి
 దండిమై వెడలె నుద్గండతహస్త - దండంబు లొప్పు వేదండంఘములు
 హేషారవంబుల నెల్ల దిక్కులను - ఘోషింపఁ జేయుచు గుఱ్ఱము ల్వెడలెఁ
 గాలకింకరసమాకారంబు లమరఁ - గాలుబలంబు లుగ్రత నేచి వెడలెఁ
 జతురంగబలము లీచందంబు నొంది - యతులితం బగుటయు నప్పుడు నడుమఁ
 బ్రళయకాలార్కుల భంగి నెంతయును - వెలుఁగొందిరాదై త్యవీరు లార్వరును
 అతికుభ్ర మగు శరదభ్రంబు లొప్పు - గతివార పుండరీకంబు లొప్పారె
 గడిమిమై గెలుతుము కాదేనిఁ జత్తు - ముడుగ మెబ్బంగి రణోత్సాహ మనుచు
 నడచిరి కలనికి నానావిధముల - నెడవక పంతంబు లిచ్చుచు వారు
 అప్పు డొండొరువులయాహ్వానములను - జెప్పఁ జోద్యం బైన సింహనాదములు
 రథఘోషములను దురంగ హేషలను - పృథులదంతావశబ్దంహితంబులను
 గర ముగ్ర మగు పదఘట్టనధ్వనుల - నిరుపమధ్వజ కింకిణీనిన్వనములఁ
 బటహభేరీశంఖ భయదనాదములఁ - బటుతరనిస్సాణభాంకారములను
 దిక్కులు మూర్ఛిలైఁ దివి పెల్లగిల్లెఁ - జుక్కలు డుల్లెఁ ; వాసుకి యొడ్డగిల్లెఁ ;
 మేరువు గంపించెఁ ; మేదిని వణకెఁ - భారమోర్వక దిగిభములు చలించెఁ ;

నటు దానవానిక మాకోటవెడలఁ - బటుభయంకరవృత్తిఁ బ్లవగవల్లభులు
 భూనభోంతరము లాసోపటనధ్వనులఁ - బూని యొక్కట నిండ భూరినత్వముల
 దలకొని గిరులును దరువులువైచి - చెరిగించి రప్పుడు సింహనాదములఁ 4240
 జలమున దైత్యులు చటులబాణములు - బలువిడి గురిసిరి స్లవగులమీఁద
 ననురావళికి మున్నె యాకపివరులు - నసురులఁ జంపంగ నడరిపెల్లారి
 కపులకు మున్నె రాక్షసు లుగ్రవృత్తిఁ - గవులఁ జంపెద మని కడక వాటించి
 యనమునఁ జలము పెంపార నొండొరుల - వసుమతిపైఁ బడవైతురు కినిసి
 యసురులచేతిశస్త్రాస్త్రంబు లొడిసి - వెనఁ బుచ్చి పెళ్లన విటుతురు కవులు ;
 కపికోటిచేతివృక్షంబులు గిరులు - కుపితలై విటుతురు క్రూరదానవులు
 కవుల కాళ్ళను బట్టి కదిసి రాక్షసులు - కవులతోడనే మహోగ్రతను ప్రేయదురు
 అసురుల కడకాళ్లు నలమి వానరులు - నసురులతోడనే యడఁతురు బెట్టు
 అటుపోర జర్జరితాంగులై నేలఁ - గుటిలదైత్యులఁ గపికోటులఁ ద్రెల్లి
 దురములోఁ బడియు నెత్తురులు గ్రక్కుచును - బొరిబొరి మార్చులఁ బొంది యంతటను
 దెలిసి వానరులును దేవకాత్మవులు - కలిసి కయ్యము సేయఁగా నందుఁగపులు
 దానవుతో నెత్తి దానవు ప్రేసి - యేనుఁగుతో నెత్తి యేనుఁగు నేసి
 తురగంబుతో నెత్తి తురగంబు నేసి - యరదంబుఁగొని కరి నడరంట నేసి
 కరి నెత్తుకొని తురంగముఁ బడవైచి - తురగంబు నెత్తి దైత్యుని దొల్లనేసి
 యురునత్వదీరులై యుగ్రత నార్చి - తరుచరవీరులు దర్పంబు మెఱసి
 పొరిఁ బొరి నిబ్బంగిఁ బొరిపుచ్చుటయును - సురరిపు ల్గొందఱు స్రుక్కుటఁ జూచి
 రయమునఁ గోపంబు రంజిల్ల దైత్య - చయమును వానరసమితిపైఁ గదిసి
 ప్రదరంబు లేసి చక్రంబుల నేసి - గదల నొప్పించి ఖడ్గంబులఁ ద్రుంచి
 బిండివాలంబులఁ బీచంబు లణఁచి - ఖండించి సురియల గండలుబరులు
 కుంతకూలంబుల గుచ్చి వానరుల - నింతలింతలు చేసి యెనఁగి యార్చుటయు 4260
 వంతటఁ బోవక యగచరు లార్చి - యంతంత కడరి దైత్యావళిఁ బట్టి
 తరుషదంబులఁ బర్వతప్రకరముల - సురవడి నెత్తి యత్యుగ్రత వైవఁ
 బడియెడి దైత్యులు పాటు దైత్యులును - నుడుగక యందంద నొరలు దైత్యులును
 గలయంగ నెత్తురు గ్రక్కుదైత్యులును - పొలుపరి నేలపైఁ బొరలు దైత్యులును
 అందంద నట్టలై యాడుదైత్యులును - మ్రంది ప్రత్యర్థుల మఱుమ దైత్యులును
 నెక్కినరౌతుల నిటునటుఁ బడఁగ - లెక్కసేయక కరాళిండు గుఱ్ఱములు
 వక్కెర లూడంగఁ బఱుచుగుఱ్ఱములు - చిక్కులు సుడివడఁ దిరుగుగుఱ్ఱములు
 కీ లెడలిసక్రియ గెడయుగుఱ్ఱములు - కూలి కాళ్ళను దన్నుకొనెడుగుఱ్ఱములు
 వికలంబులై పోరు విచ్చుగుఱ్ఱములు - నొకరూపు నేర్పడ కుండు గుఱ్ఱములు

కరములు దునిసినఁ గింపించుకరులు - వెరవారఁ గొమ్ములు విఠిగినకరులు 4270
 మరలి లంకకు వెన మగిడెడికరులు - తిర మేది దిద్దిరఁ దిరిగెడుకరులు
 కొండతైవడి వడిఁ గూలెడికరులు - కండతుండంబులై కలఁగెడికరులు
 రథికసారథిరథ్య రహితరథములు - ప్రథితంబుగా భువిఁ బడురథంబులును
 వారగండ్లును బడ్డ వరరథంబులును - నారగఁ దలక్రించు లగు రథంబులును
 క్షిల్లెలఁ దప్పి మ్రగ్గినరథంబులును - త్రాళ్లెలఁ ద్రెళ్లి పొందనిరథంబులును
 చాలంగ నుగ్గునూ చగురథంబులును - నాలంబులోఁ దలు చగుటయుఁ జూచి
 సురభేదరాదికస్తోమంబు చోద్య - తర మని యాత్మలోఁ దద్దయు మెచ్చ
 నప్పుడు కినిసి నరాంతకుం డార్పు - లొప్ప విజాస్యంబు నులువడిఁ బఱపి
 యసురుల నోడకుం డనుచువానరుల - ననమునఁ గిట్టి బెట్టగలించి తాకి
 నెలకొని యొక్కొక్క నిమిషంబులోన - నిలఁ గూల్చె నేడు నూతేసివానరుల 4280
 సురవతిశౌర్యంబు పొంపారుచుండ - గిరుల వ్రేయుచును నేగినత్రోవ వోలె
 దరువరకోటులుఁ దఱచుగాఁ బడుట - నిరవొంద వాడు పోయినత్రోవ యొప్పె
 నేవానరుండైన నేఁచి కోవమున - భావంబులోఁ దన్నుఁ బరమార్పఁ దలఁచు
 నంతరంగముఁ జొచ్చి యరయుచందమున - నంతకుమున్ను తా నతని నుక్కఱఁచు
 నేకపియైనఁ ద న్నెదురంగఁ దలఁచి - భీకరుండై గిరిఁ బెరుకంగఁ జూచు
 నంతకు మున్ను తా నధికరాద్రమున - నంతంత డగ్గరి యతనిరూ పణఁచు
 నేబలీముఖఁ దైన నే పగ్గలించి - తా బెట్టుగాఁగఁ బాదప మెత్తఁ దలఁచు
 నంత కంతకు హెచ్చి యతిభీషణముగ - నంతకుమున్ను తా నతని గీటణఁచు
 నంతటఁ బోవక హయముపైఁ బఱపి - యంతంత పెనుగుంపు లైనవారుల
 ప్రేవులు ద్రొబ్బి పెల్లుగా నురుము - గా వివిధములైన గతులఁ ద్రొక్కించు 4290
 గుండెలు వగులంగ గోరెమ్ము లగల - నొండొండఁ దాకించి యుర్వరఁ గూల్చు
 వలుకతోఁ బ్రళయ కాలానలుపగిది - దలకొని యెందును దానయై నిండి
 వానరవరనైన్య వనములు విలుగ - మాన కుగ్రతఁ బవమానుడై మోద
 వానిశౌర్యంబును వానిశక్తియును - వానరు లెల్ల నోర్వఁగలేక యపుడు
 వికలులై యుండిరి విస్థితు లగుచు - నకల దేవతలును జలియించి రపుడు
 పటుభీతిఁ బొందిన ప్లవగసైన్యముల - నటు పేర్చుచున్న నరాంతకుఁ జూచి

—: అంగదనరాంతకుల ద్వంద్వయుద్ధము :—

యనయంబు కోపించి యంబుదపటల - మున నున్న సూర్యుండు మొనసినమాడ్కిఁ
 గపిరాజతనయుఁ డంగదకుమారుండు - కపిసేనలోనుండి కడఁక నేతెంచి
 “యోరినరాంతక ! యుగ్రతఁ గవుల - నీరసంబునఁ జేర్చి యేల చంపెదవు ?
 ఇంత చేసినను నీ విటు బంట్ల వైతె ? - యంతకూరుడవైన ననిఁ దాకు నన్ను”

ననవుడు నవ్వి నరాంతకుం డనియె ; - “వనచర! నీ వెంతవాడవు నాకు ?
 సఖిలదిక్పాలర నవటదంచితని - నిఖిలదేవతల మన్నింప కేచితిని
 అట్టి నాతోడ నీవా యెదిరెదవు ? - పట్టి చట్టలు చీరి పాటపై చెదను ;
 ననుఁ జూతుగా” కన్న నగుచు నంగదుఁడు - “దనుజ! దశగ్రీవు దర్పంబు మాన్పి
 పూనినఖరసూతిఁ బొరిగొని పిదప - నే నేగునపుడు నీవెఱుంగవే నన్ను ;”
 ననుడు దానవుఁడు కాలాహిచందమున - మునుకొని యార్చులు మ్రోయంగవచ్చి
 మనతరవిస్ఫులింగంబులు చెదర - ననయంబు తనశక్తి నంగదు వైవ
 గరుడునివక్త్రంబు గదిసినంతటనె - పరచిన కాలసర్పంబును బోలె
 నది వజ్రనిభ మైన యతనివక్షంబు - గదసినయంతనే ఖండంబు లయ్యె
 వజ్రాయుధంబున వరశైల మణులు - వజ్రచందంబున వాలినందనుఁడు 4310
 అటచేతనే వాని హయముచు స్తకము - పఱియలు వాట నిర్భరవృత్తి నేసెఁ
 జెచ్చెట వేయంగఁ జేబ్బడినోచు - విచ్చుచు నాలుక వెడలఁ జెట్టుచును
 వెరవిడి కాళ్లును వెనఁ దన్నికొనుచు - ధరమీఁద బడి చచ్చెఁ దత్తురంగంబు
 అటు తురంగము వడ్డ నన్నరాంతకుఁడు - చటులకాలానలజ్వలితాన్యుఁ డగుచుఁ
 గెడయు మంచును బిడికిట మస్తకంబుఁ-బొడిచి యంగదు మూర్ఛ బొందించుటయును
 అంతనె తెలిసి “నరాంతక! నీకు - నింతశక్తియుఁ గలదే” యని పేర్చి
 పెరిగినపిడుగై న పిడికిట వాని - వరశైలనిభ మైనవక్షంబుఁ బొడిచెఁ.
 బొడిచిన నెత్తురుల్ పొరిఁబొరి దొరఁగఁ - బొడిపొడిమై ధరఁ బునుకలు సెదరఁ
 గడుఘోర మైనసంగరభూమిలోనఁ - బడి నరాంతకుఁడంత బ్రాణము ల్విడిచె.
 నార్చిరి దేవత లామింబునండి - యార్చిరి వానరు లవనీతలమున 4320
 దనుజాధినాథుని తనయునిపాటు - గని మహోదరుఁ డుగ్రకరిఁ బురికొల్పె.
 ననుజుండు వడుటకు నడలుచు వాలి - తనయు నేచుటకు నుద్దండకోపంబు
 ముప్పిరి గొనఁగ నిష్టులఁ బరిఘంబుఁ - ద్రిప్పుచుఁ బఱితిచె దేవాంతకుండు.
 రవిమండలము బోలు రథ ముగ్రభంగి - నవని గంపింప నుద్ధతి రోలుకొనుచు
 ద్రిశిరముల్ త్రేతాగ్ని తెలుగున వెలుఁగ - ద్రిశిరుండు గవిసె నుద్దీప్తకోపమున
 నప్పు డంగదుఁడు శాఖాయుతం బగుచు - నొప్పెడునొకవృక్ష మురవడిఁ బెఱికి
 యడరంగ నార్చి దేవాంతకు వైవ - నడుమనె త్రిశిరుండు నలగఁగ నేసె ;
 నేసిన మీఁదికి నెగసి యంగదుఁడు - గాసిల్లి శైలవృక్షంబులు మిగుల
 నడరింప నపుడు దేవాంతకత్రిశిరు - లెడబడఁగాఁ ద్రుంచి యెంతయు మించి
 పరగించి రతనిపైఁ బటతోమరంబు - లరుదారఁగాఁ జేరి యత్యుదగ్రతను 4330
 నంతటఁ బోవక యార్చుచు మఱియు - వింతగాఁ బొదువుచు వేగంబు మెఱసి
 యావాలిసుకుమీఁద నధికరోషమున - దేవాంతకుఁడు వైచె దీపించి పరిఘ

దరమిడి సింహనాదంబు సేయుచును - దెరలక శరవృష్టి త్రిశిరుండు గురినె.
 నురుదంతి గొలిపె మహోదరుం డేచి - పరగించె నతనిపైఁ బటతోమరములు
 ఎనసి మువ్వరు దమయేపు చూపుటయు - ఘనరోష మొనవ నంగదుఁడు కోపించెః
 దంభోక్తియ మహోదరుని యేనుంగు - కుంభస్థలము దాఁకఁ గుధరశృంగంబు
 గెరలి వ్రేసిన నది ఘంకారమెనఁగ - నొరలి గుడ్డులు వెలి కురికి చచ్చుటయు;
 జయలక్ష్మీ రాఘవేశ్వరుఁ బొందఁ గోరి - ప్రియమునఁ గై సేయఁ బెట్టియఁ దెరిచె
 ననఁగ నాకరితల యటు వ్రస్సి యొప్పె - ననుసమం బైన ముత్యంబులు సెదరః
 నంతటఁ బోక దేవాంతకు ప్రేసె - దంతిదంత మగల్గి తాఁసుతుండు 4340
 అటు వ్రేలుపడి వాతహతిఁ జలియించు - పటుసాలవృక్షంబు పగిది దూగాడి
 నెత్తురు గ్రక్కియు నెఱసాహసమునఁ - జిత్త మొక్కింతగాఁ జేసి యయ్యసుర,
 పరిఘంబు గొనివ్రేపెఁ బరవ్రతతటము - కరణి నొప్పారు నంగదునురస్థలము
 నంగదుండును దాన నవనిపై మ్రొగి - యంగముతోడ దైర్యము చిక్కఁ బట్టి
 కోపించి దేవాంతకునిమీఁద నడువ - దీపితాస్త్రంబులఁ ద్రిశిరుండు మూట
 నావాలితనయుని నాత్తఁ గైకొనక - లావున పాలస్థలము నాట వేసె
 నంత నీలుండును ననిలనందనుఁడు - పంతంబుతోఁ దోడుపడి రంగదునకు
 నందు నీలుండును మహాశైల మెత్తి - యందందఁ ద్రిశిరుపై నార్పుచు వైవ
 :- హనుమంతుఁడు మొదలగువారలు త్రిశిరాదిరాక్షసపీఠులఁ జంపుట :-
 నశనిచందం బగు నస్త్రంబుఁ దొడిగి - త్రిశిరుండు నగ్గిరి దెగనేసె నడుమ;
 ధీరత వాటించి దేవాంతకుండు - వారియై యొప్పిన పరిఘఁ ద్రిప్పుచును 4350
 బలియుండై చనుదేరఁ బవమాననూనుఁ - డలుకతో రాక్షసు నొదలఁ జూచి
 బెడిదంబుగా వెనఁ బిడికిటఁ బొడిచె - బొడిచిన నప్పుడు పొరిఁబొరిఁ బండ్లు
 డుల్లంగ నోరు బెట్టుగ దెచ్చుకొనుచుఁ - దెల్లె దైత్యుఁడు గుడ్లుదిరుగ వైచుచును
 దేవత లార్చిరి దివినుండి యపుడు - దేవాంతకునిపాటు తెఱఁగొప్పఁ జూచి
 త్రిశిరుండు కోపించి తీవ్రత నేసె - నశనివేగాస్త్రంబు లన్నిలుమీఁద
 దగ వెండియును మహోదరుఁ డుగ్రవేగ - మగునొక్క కరి నెక్కియార్పుచు వచ్చి
 కులగిరిపై వాన గురియుచందమున - నలుపు దీపింపంగ నతనిపై నేసె
 నానీలుండును వానియస్త్రనంతతులఁ - దా నెంతయును భిన్నతనుఁడునై నొచ్చి
 యటు మూర్ఛ నొందియు నంతనె తెలిసి - పటుగతితోడ నభంబున కెగసి
 తరువులతోడ నుద్ధతి మీఁది కెత్తె - ధరణీధరము మహోదరునిపై వైచె; 4360
 వైచిన దానిచే వారణయుక్తుఁ - డై చచ్చెఁ దలవ్రస్సి యమృతహోదరుఁడు;
 ధరమీఁద నమృతహోదరుఁడు గూలుటయుఁ - దిర మైనకడిమితోఁ ద్రిశిరుండు పేర్చి
 పరిగొందు నని పెక్కుశరములు నేసె - నరవాయి గొనక యాహనుమంతుమీఁదఁ

జెచ్చెఱఁ బర్యతశిఖరంబు విఱచి - తెచ్చి యారావణి త్రిశిరుపై వైచెః
 నది నడుమనే తుమురై రాల నేసె - ద్రిదళులు వెఱగందఁ ద్రిశిరుండు పేర్చి
 హనుమంతుఁడును వానియరదంబుమీఁది - కనువారగా దాటి యత్కుగ్రముగను
 సింగంబు గజములఁ జెలఁరేఁగి వ్రచ్చు - భంగి రథ్యంబులఁ బలుగతిఁ జంపె
 నాత్రిశిరుండును ననిలజుమీఁద - నాతతంబుగ శక్తి యడరించుటయును
 బలుమంట లెగయంగఁ బఱతెంచుదాని - బలువిడిఁ బట్టి యప్పావని ద్రుంప
 శక్తి ద్రుంచిన నిజశక్తి వాటించి - శక్తి జిహ్వయుఁ బోలు చటులాసిఁ గొనుచు 4370
 నచ్చెరు వైన రయంబు సొంపార - వచ్చి యాహనుమంతు వక్షంబు దాఁక
 నేసిన నతఁడును వెన నటచేత - వ్రేసె నారాక్షసువిపులవక్షంబు
 నటు వ్రేటువడి తనయడిదంబు వైచి - కుటిలరాక్షసుఁడు గ్రక్కున మూర్ఛనొందెః
 ననిలజుం డటుఁబడ్డ యడిదంబుఁ బుచ్చు - కొని బిట్టుగా నార్చెఁ గుంభిని వగుల
 నాలోనఁ దెప్పిరి యాత్రిశిరుండు - వాలిన పిడికిట వాయుజుఁ బొడిచెః
 హనుమంతుఁ డంత నత్యంతరోషమునఁ - దనకటంబులు పొంగ దర్ప ముప్పొంగఁ
 రూపించి యావిశ్వరూపును స్రవము - నేపున ద్రుంచు సురేంద్రుచందమునఁ
 జెచ్చెఱ దనుజుని శిరములు మూఁడు - నచ్చెరు వైన యాయడిద మంకించి
 తెగనేసె నాదైత్యతీవ్రకర్తంబు - దిగఁ బుచ్చుకొని త్రుంచు దైవంబుకరణి
 దిశలు భూభాగంబు దివియు ఘోషింపఁ - ద్రిశిరుండు భూస్థలిఁ ద్రెక్కెఁ ద్రెక్కుటయుఁ
 బటురొద్దమున మహాపార్శ్వంబు గినిసి - నిటలంబు బొమ్మలును నెరి ముడివడఁగ
 నలరునెత్తుటఁ దోఁగి యాశాకరీంద్ర - కరభీకరం బైన కనకచక్రముల
 సురుమణిప్రభల వత్సగ్రమై యముని - పరుషోగ్రదండంబు పాటిగాఁ గలిగి
 యరుణపుష్పంబుల నరుణగంధమున - సురుతరం బగుచు నయోమయం బైన
 యుదయార్కభానమానోజ్వలం బగుచు - నొదవు గదాదండ ముగ్గురై తాల్చి
 తనకోపశిఖి మండ దర్ప ముప్పొంగ - హనుమంతుమీఁద రయంబున నడువ
 నెడఁ సొచ్చి యొక్క మహీధరంబైతి - యెడవక దైత్యుపై ఋషభుండు వైచెః
 నడరి యంతటిలోన వస్తుహీధరము - దొడి వడ గదఁ గొని తుమురుగా వ్రేసె
 జటులత గద ద్రిప్పి సమదుఁదై ఋషభుఁ - బటునత్వమున మహాపార్శ్వంబువైచెః
 దానిచే వక్షంబుఁ దాఁకి యావృషభుఁ - డూనినమూర్ఛచే నొక్కంత దెలిసి 4390
 యాలోన వేగ మహాపార్శ్వతోష్టు - వ్రాలినపిడికిట ప్రయ్యఁ దాటించెఁ
 దాటించుటయు గదాదండంబు విడిచి - మేటిసత్త్వము దూలి మేదినిఁ బడియెః
 నాగదాదండంబు నాఋషభుండు - వేగంబె కొనియార్చి వ్రేసిన దైత్యు
 వ్రేసినవజ్రంబు వ్రేటునఁ గొండ - తో సరియై తల తుమురుగాఁ గూలెః
 నటు మహాధ్వనితో మహాపార్శ్వఁ డవని - బటుభయంకరవృత్తిఁ బడుటయుఁ జూచి

కరువలిచేఁ దూలు కారాకు లనఁగ - దిరిగి దైత్యులు నలుదెసలకుఁ జనిరి ;

—: అతికాయుఁడు యుద్ధముచేయుట :—

ఆపందమున వార లవనిపైఁ బడుటఁ - జూచిన రోషవిస్ఫురణతోభిల్ల
మిడుక లోకములెల్ల మ్రింగెద ననుచుఁ - గడగినక్రియ నతికాయుఁడు పేర్చి
వేయసూర్యులభంగి వెలుగుచు మిగుల - నాయతం బై నట్టి యరదంబు నెక్కి-
తనరార సింహనాదము చెలఁగించి - తనపేరు సెప్పి యుద్ధండ్ కోదండ 4400

నిఘరావంబు నిగుడఁ గాలాగ్ని - కాష్ఠంబు లడగింపఁ గవయు చందమునఁ
గపిసేనపై మహోగ్రంబుగాఁ గవియఁ - గవులు నిఱులు నాకారంబుఁ జూచి
పటురౌద్రలీల నిప్పటి కుంభకర్ణుఁ - డిట వచ్చెనో యని యెంతయు బెదరి
కొందఱు మూర్ఖిల్లఁ గొందఱు వెలువఁ - గొందఱు వెలుగు చేకొని చూచుచుండఁ
గొందఱు వాపోవఁ గొందఱు గలఁగ - గొందఱు రామ చేకొనుమని మ్రొక్కఁ
బర్హినభీతిమైఁ బఱుతెంచుకపుల - నుర్వీశ్వరుం డోడ కోడకుం డనుచుఁ
గలయ లోకములెల్లఁ గప్పి గర్జిల్లు - ప్రళయావసరమేఘపటలంబ పోలె
బెడిదంబుగాఁ బేర్చి పృథులవేగమున - నడతెంచుచున్న దానవనాథతనయు
నగ్గరికయు లావు నధికరౌద్రంబు - నగ్గరియును దవ్వలందె వీక్షించి
యనయంబు వెలుగంది యప్పు డారామ - జననాథుఁ డావిభీషణుఁ జూచి పలికె.

“బిడుగు మ్రోసినమాడ్కి బెడిదంపుమ్రోత - నడరి వచ్చుచునున్న యరదంబుమీఁద
నింద్రచాపముతోడ నెనవచ్చు నట్టి - సాంద్రప్రభాయిత చాప మొప్పారఁ
బరిమగదాసానపట్టనకుల - పరకుతోమర భిండివాలదక్రాది
వరదివ్యశత్రునిర్వాహంబుతోడ - నరు దై నయట్టి సింహధ్వజం బొప్ప
నలువొంద నార్చుచు నలుగురు సార - భులు తోల నొకవేయితురగము ల్పొన్ని
మూఁడుకన్నులు గలమూర్తియుఁ బోలె - వేడిమి దిక్కుల వెదచల్లకొనుచుఁ
గవుల దోలుచును నిక్కడనే చూచుచును - విపరీతగతి వచ్చు వీఁ డెవ్వఁ” డనిన

—: విభీషణుఁడు శ్రీరాముల కతికాయుని ప్రభావముఁ దెలుపుట :—

“దేవ ! యీదైత్యుఁడు దేవారినుతుఁడు - రావణుకంటెను రణగరిష్ఠండు
చతురంగములయందు సమరంబుసేయ - నతినిపుణుండు వీఁ డవసీశతిలక !
యరు దైన వేదశాస్త్రాదివిద్యలను - బరిణతుం డెంతయుఁ బరతత్త్వవేది ; 4420
లంక యీవీరుని లావునఁజేసి - శంకలే కెపుడు నిశ్చలవృత్తి నుండు
ననిమిషు లలిగిన సనిఁజావకుండ - వనజాననునిచేత వరము గొన్నాఁడు ;
దివ్యాయుధంబుల దివ్యశత్రుముల - దివ్యమంత్రంబుల దీపించువాఁడు
మీతే యింద్రాద్యనిమిషులను నూలు - మాటులు గెలిచిన మగఁటిమి వాఁడు
వాసవువజ్రంబు వరుణుపాశంబు - నానమవర్తి మహోగ్రదండంబు

ధనవతిగదయు నీతనిశస్త్రసమితి - ననిశంబు గడుఁ బ్రతిహతములై యుండు ;
 మనుజాశనుడు ధాన్యమాలినియందె - గనినపుత్రుం డతికాయుండు వీడు
 ఈదానపునిచేత నీకపులెల్ల - మేదిసీనా మకః మెదుగక మున్నె
 నమరంబులో పీనిఁ జంపుట లెస్స ; - యమితవిక్రమకే?" నని చెప్పచుండ
 వాఁ డంతఁ బటగుణధ్వని దిక్కు లధ్రువ - వాడిమిమై నట వచ్చుటఁ జూచి 4430
 ఖండనోదగుండు గవయుండు గోమ - ఖండును జ్యోతిర్ముఖుఁడు కుముదుండు
 మారుతాత్మజుఁడును మైందుండు నలుఁడు - శరభుండు నీలుండు శతబలి గజుఁడు
 నాదిగాఁ గలుగు మహాకపివరులు - మేదిసీజంబులు మేదిసీధ్రములు
 వడి నెత్తుకొని పోయి వానికి నెదురు - నడువంగ నటు చూచి నవ్వి దానవుఁడు
 "కలహవిక్రమకళాకఠినసత్త్వములు - గలుగవు తొలఁగుఁడు కప్పలారః మీరు
 త్రిజగంబులును మెచ్చఁ దివిసి వారాశి - నిజశరాగ్రంబున నిల్పినశూరుఁ
 డతఁ డెవ్వఁ డిటుచూపుఁ డతనిపైఁ గాని - యతులితం బైన నాయత్తంబు విడువ ;
 దురమున నింద్రజిత్తుఁడు గట్టినట్టి - యురగపాశంబుల నూడ్చుకొన్నట్టి
 యతఁ డెవ్వఁ డిటుచూపుఁ డతనిపైఁ గాని - యతులితం బైన నాయత్తంబు విడువ ;
 మూఁడులోకంబులు మునుమిడి గెలిచి - వాడిమి మగఁటిమి వ్రాలినశూరు 4440
 నలఘుబలోదీప్తు నాకుంభకర్ణుఁ - దలఁ ద్రెవ్వనేసి యుద్ధతిఁ బేర్చియున్న
 యతఁ డెవ్వఁ డిటుచూపుఁ డతనిపైఁ గాని - యతులితం బైన నాయత్తంబు విడువ ;
 దేవదానవయక్షదీవిజల కాజి - భావింప నెక్కుడై పరఁగినయట్టి
 రావణు నోర్చెద రణములో ననుచు - నీవిధంబున లంక కేతెంచు శూరుఁ
 డతఁ డెవ్వఁ డిటుచూపుఁ డతనిపైఁ గాని - యతులితం బైన నాయత్తంబు విడువ ;"
 నని పెక్కుగర్వంబు లాడుచునున్న - దనుజాధిపాథునితనయునిఁ గిట్టి
 కడిఁదికోపమున వృక్షంబులు గిరులు - నుడుగక కపినాయకోత్తము ల్వైవ
 వని యంతవట్టును నతికాయుఁ డెడనె - యవిరళమార్గజాహతిఁ ద్రుంచి వైచి
 గురుతరాత్తంబులఁ గుముచుని మూఁటఁ - గర ముగ్రశరపంచకంబున ద్వివిధు
 నరుదార మైదు నై దమ్ము లేడింట - శరభునిఁ దొమ్మిదిసాయకంబులను 4450
 ఘనతరణజాష్టకంబున గజునిఁ - గినిసి బెట్టుగ నాలుగింట గవాక్ష
 గవయుని నెనిమిదిమనసాయకములఁ - దవిలి జ్యోతిర్ముఖ దశమార్గణములఁ
 బలుకాండముల శతబలిఁ బదేనింట - నెలమితో నీలుని నిరువదేనింటఁ
 బెడిదంబుగా నేయఁ బృథివిపై నొరగి - కడుమూర్ఖు నొంది రాకపివరు లెల్ల
 దివిజులు వెఱగంది దివినుండి చూడఁ - దవిలి వెండియును నుద్గండకోపమున
 మృగములఁ దోలెడి మృగపతిమాడ్కి - నగపరావళిఁ దోలె నతికాయుఁడపుడు :
 తోలియుఁ దన్నునెదుర్కొనుకపుల - నేలనుఁ గూల్చుచు నిగిడి రామునకుఁ

బగతోడిభక్తి నప్పరమేళువలనఁ - దగముక్తి గలుగు నింతట నని తలఁచి
 నిగిడి యారాఘవునికి నతికాయఁ - డగలని తెగువమై ననియె నవ్యుచును ;
 “రామ : యీసమరధరాస్థలిలోన - నీమగఁటిమి చూపు విక్రంబు నాకు ; 4460
 నెంతటివాడవో యెన్నఁడు విన్ను - నింతటివాఁ డని యెఱుఁగ రెవ్వరును ;
 మాతండ్రికతమున మానిసి వైతి ; - మాతండ్రికతమున మహి రాజవైతి ;
 వమరేంద్ర యమవరుజాదిదేవతలఁ - గుమిలోన నొకఁడవు గావు నిన్నెదురఁ ;
 గడముట్ట కూరుడై కదిసినవానిఁ - గడిమిమై నెదురంగఁ గవియుదుగాక ;
 యేను సీమగతనం బెఱుఁగనే ముందు - మానాభిమానము ల్పటి నీకుఁ గలవె
 గణుతింప నన్నెఱుంగవు గాక ; సీవు-గుణహీనుఁడవు ; సత్త్వగుణ మెందుఁ గలదు ?
 ఏజాతిఁగలవాఁడ ? వేమిచెప్పెడిది ? - రాజకులాలచార రతుఁడవే నీవు ?
 ఆనఘ మానస ! మానసాభవు ల్లూరు - ననుఁజేరి పోరాడ నాయీడు గావు ;
 గొనకొని వేదాద్రిగుహలలో నుండు - ననుఁ జేరి పోరాడ నాయీడు గావు ;
 సనకాదిమునియోగిసదనము ల్పొరుము - ననుఁ జేరి పోరాడ నాయీడు గావు ; 4470
 కాషాయపత్రసంకలితులై విగత - దోషులై భవరోగదూరులై పోయి
 కూరలు గాయలు కూళ్లుగాఁ గుడిచి - నీరసాహారులై నిష్ఠల డస్సి,
 ఘోరాటపులలోనఁ గ్రుమ్మరుచున్న - వారిలోపలఁ బోయి వర్తింపు మీవు ;
 కలహవిక్రమశక్తి కడపట లేదు - తలపోసి యెఱుఁగుదు తగిలి నీలావు ;
 నొగి నొంటివాఁడవై యుండెడినీకు - జగతిలో నీకపిసైన్యంబు గలిగె ;
 ది క్కెవ్వరును లేక తిరిగెడి నీకు - ది క్కయ్యె నిప్పుడు దినకరాత్మజుఁడు ;
 ఎక్కడ గురుఁడని యెఱుఁగని నీకు - నక్కడగురుఁడు విశ్వామిత్రుఁడయ్యె ;
 నొకదేశమును లేక యుండెడు నీకు - నకలంక మగుననయోధ్యాదేశ మొప్పె ;
 నివి నీకుఁ బెద్దగా నిచ్చులో నుబ్బి - తివురకు నీవింక ధృతిపెంపుఁదూలి ;
 చలియించి మీనమై నకలవారిధులు - సౌలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి ? 4480
 తలఁపు నీమీదిదె తప్పదు నాకుఁ ; - బలుకు లేటికి ? నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి ;
 తలఁ గ్రుచ్చి కూర్చుమై ధరణిలోపలికి - సౌలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి ?
 తలఁపు నీమీదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి ;
 యలిగి వరాహంబు వై రసాతలము - సౌలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి ?
 తలఁపు నీమీదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి ;
 చలమున వికృతవేషమున నెందైన - సౌలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి ?
 తలఁపు నీమీదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి ;
 కడుగొట్టె నీవు కర్పణ్యస్పృత్తి - బొడ వేడి పోయినఁ బోదుగా కేమి ?
 తలఁపు నీమీదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ పట్టెద వెదకి ;

ధారణీసురవేషధారి కుతారి - వై రాజనంహారి వగుదుగా కేమి ? 4490

తలఁపు నీమీదిది తప్పదు నాకు - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి ;
అచ్చెరు వగునరుణాంబుధిలోన - జెచ్చెట నిన్ను మోచియుఁ దేలియాడఁ
బరికింప నల వటవత్తంబు గాదు - కరము భీషణము నాకంకవత్తంబు ;
దురమున నను నీకుఁ దొడరంగ రాదు - వరగర్వమున నెందు ప్రానినవాడ ;”
ననిపేర్చివలికెడు నయ్యతికాయు - ఘనగర్వమునకు లక్ష్మణుఁడు గోపించి

— : లక్ష్మణాతికాయుల ద్వంద్వ యుద్ధము : —

“యోరి : నిశాట : నేనుండ రాఘవుని - తో రజం బొనరింపఁ దొరకొననేల ?
నాదెనఁ జక్కనై నడతెమ్ము ; నిన్ను - నాచుబాణముల భగ్నంబుచేసెదను ;”
అని దానవునిగుండె లవియ సందంద - ఘనగుణధ్వనిచేసి కదిసిన వాడు
నారభనంబున కాశ్చర్య మంది - క్రూరాస్త్ర మొక్కటిఁ గొని యార్చిపట్టి,
“నిలునిలు లక్ష్మణ : నీవు బాబుఁడవు ; - వల దంత నీకంటె ప్రానినవాడ ; 4500
నావరశరఘట్టనంబు సహింప - నీవసుంధర యొండెఁ హిమగిరి యొండె ?
రావణుం డెత్తిన రజతాద్రియొండె ? - దేవత లున్న చాత్రీధరం బొండె ?
నంజక హరువిల్లు నడచి గర్వమున - రంజిల్లు మీయన్నరాఘవుం డొండె ?
గాక నన్ననిమొనఁ గదియ శక్యంబె ? - నీకు నాముందట నిలువంగఁ దరమె ?
యీవరబాణంబు నిట నిన్నుఁగట్టి - త్రావెడు నీదుర క్తంబు సౌమిత్రి !”
యని దురహంకృతి నాడిన నతఁడు - “దనుజుఁడ ! నీకు వృథా గర్వ మేల :
పోర నీలావు చూపుదుగాక ! నీకు - నీరిత్తమాట లింకేల ? నాయెదుట
నీవును శస్త్రాస్త్రనిచయంబుతోడ - నీవిధంబున రథ మెక్కి యుద్వృత్తి
మానక యిటఁ బోటుమగవాడపోలేఁ బూనియున్నాడ విప్పుదు నిశాచరుఁడ !”
యనవుడు కోపించి యతనిపై నేసె - దనచేతిబాణ ముద్ధతి వాడు దొడఁగి 4510
యేసి యార్చిన దితి వింద్రాదిసురులు - నానమయంబున నాశ్చర్యపడఁగ
వదలక రాఘవేశ్వరుననుజుండు - నది యర్థచంద్రబాణాహతిఁ ద్రుంచి
చెలువార బిహ్లా వ్రాసినప్రాత యింక - వల దని తా భువి వైచినకరణేఁ
జటులాస్త్ర మొక్కటి సంధించి వాని - నిటలస్థలము నాట నిపుణుఁడై యేసె ;
నేసిన రుద్రునియేటన వడఁకు - భాసురాసురపుర ప్రాసాద మనఁగఁ
జలియించి నాతోడ సమరంబు సేయఁ - గలిగె వీఁ డని యతికాయుండు పేర్చి
కడిమిమై నరదంబుఁ గదియఁ దోలించి - తడయక యారాము తమ్మునిమీఁదఁ
జల మొక్కటియే తక్క చంపవే నన్ను - చెలువున నొక్కనిశితబాణ మేసె ;
మూఁడంబకంబుల మూర్తి గాచినను - బోడిమిఁ దక్కింతుఁ బొమ్మన్నకరణేఁ,
జటులవేగంబున సంధించి మఱియుఁ-బటుతరం బగు మూఁడుబాణంబు లేసె 4520

ననయంబు బెరుకుదు నైదుప్రాణములు - నను మాడ్కి వెండియు నైదమ్ము లేసె ;
 నేడువాద్దులు సొచ్చి యీదిపోయినను - తోడనే నినుఁజేటి త్రుంతు నన్నట్టి
 కరణి నెంతయు భుజాగర్వంబు మీటి - యిరవొంద సంధించి యేడమ్ములేసె ;
 నవి వేగ లక్షణం దంతలోపలనె - వివిధఖండములు గావించి పెల్లార్చి,
 యతికాయుపైనేసె నాగ్నేయవాణ - మతఁడు నూతేసె సౌరాష్ట్రంబుఁ దొడిగి,
 యారెండుశరములు నడరి యొందొంటి - తో రణం బొనరించి తుమురులై రాలె
 చేకొని దనుజుఁ దైషికవాణమేసె - గాకుత్స్థతిలకుఁ డాకంపంబు నొంద
 నది యైంద్రమునఁ ద్రుంచె నడరి లక్ష్యణుఁడు. అది గని దైత్యుండు యామ్యూత్రమేసె
 నది ద్రుంచె నతఁడు వాయవ్యాత్మ మేసి - యదిగాక పెక్కమ్ము లసురపై నేయ
 నవి వాని మైమరు వటుఁ దాకి విటిగి - భువిమీద నొలిగినఁ బోక లక్ష్యణుఁడు
 వెండియుఁ బెక్కియ విటుగుటఁ జూచి - “కాండంబు లేమొకో కాడవు వీని ;”
 నని యని చింతించి యలయుచున్నంత. “నెన లేనియామర్త మెటిఁగింతు” ననుచు
 నప్పు డాతనితోడ ననిలుండు వచ్చి - చెప్పె “లక్ష్యణ ! బ్రహ్మచే వీఁడు వడనె,
 వరముగాఁ గోరి యీవజ్రకవచము - శరము లెవ్వయు వీనిఁ జాలవు నాటఁ
 బలు దునియలుగాఁగ బ్రహ్మాత్మ మేసి - పొలియింపు” మనవు డుప్పొంగి లక్ష్యణుఁడు
 అది సమం త్రకముగా నార్చుచు దొడిగి - త్రిదశారిసుతుమీదఁ దెగఁగొనియేసె.
 నేసిన బ్రహ్మాండ మెల్లను బగుల - వానవుం డదర దేవతలు గంపింప
 ధరణి వడంక దిక్తటము లల్లాడ - శరధులు మూర్ఛిల్ల తైలము ల్వడఁక
 ధరణిచంద్రులగతి దప్పంగఁ జుక్క - బురులంగ రత్నపుంఖోజ్జ్వలంబగుచుఁ
 బ్రశయకాలమునాటి పావకుభంగి - నెలకొని లోకముల్ నిండి మండుచును 4540
 యమదండమును బోలె ననిలవేగమునఁ - గ్రమ మొప్ప నింతయుఁ గడురభసమున
 నమ్మెయి బ్రహ్మాత్మ మరుదేర దైత్యుఁ - డమ్ములు నిగుడింప నవియుఁ గైకొనక
 వచ్చుటయును శక్తి వైచె ; వైచుటయుఁ - జెచ్చెట నాశక్తిఁ జేకొన కదియు
 లావున రాఁగ శూలంబున వైచె - నావిధంబును గొన కది మీటి రాఁగ
 గదవేసె వేసిన గదయును ద్రోచి - యది వచ్చుటయుఁ జూచి యడిదాన వేసె ;
 నది దాటిరాఁ బరశ్వాయుధం బెత్తి - వదలక వేయ దీప్తంబున నదియుఁ
 గడచి యేతేరంగఁ గడఁగి కటారిఁ - బొడిచిన నందున బోక పైరాగ
 వలనొప్ప మొల నున్న వంకిని బొడిచె - జలమున నది మీటి చటులవేగమునఁ

—: అతికాయుండు లక్ష్యణునిచే జచ్చుట :—

బోవ కేతెంచినఁ బొడిచె బిడికిటను - దేవతల్ దలలూపఁ దివిరి యాశరము
 మండితకోదీరమండలితోడఁ - గుండలంబులతోడఁ గూల్చె దచ్చిరము ; 4550
 వటు వజ్రహతి రోహణాద్రిశృంగంబు - చటులతఁ గూలిన చాడ్చునఁ బద్ద

నతికాయతలఁ జూచి యతిభీతిఁ బొంది - హతశేషులైనదైత్యముల్ పఱచి
 లంకఁ జొచ్చుటయుఁ గెలంకులకపులు - నంకించి రెంతయు నానాముతముఁ ;
 డరుదెంచి శ్రీరాము నడుగుల కెరఁగఁ - గరము సంతోషించి కౌగిటఁ జేర్చి.
 వినుతిండు నాకపివీరులతోడ - ననయంబు హర్షించె నవనీకుఁ డంత ;
 నాదైత్యనాథుండు నయ్యతికాయఁ - వాదిగాఁ గలదైత్యు లాహ్వరు వడుట
 విని మూర్ఛపాల్యుడి వేగంబె తెలిసి - ఘనముగాఁ గన్నీరు గ్రమ్మ నందంద
 నతిదుఃఖమును బొంది యడలుచు నున్న - పతి కడ కేతెంచి పల్కె మయుసుత ;
 “యసురేశ ! లోకంబు లన్నిటిలోన - ననమానసత్వపుడ పైన నీకీట్లు
 పాడియె కోకింపఁ బంపివై నీవు - నాఁ డేల తెచ్చితి నరనాథుడవి ? 4560
 నొప్పింప నేరవై తుచితకాలమునఁ - దప్పె నారామునిఁ దలపడ్డ దైత్యు
 లరుదెంతు రనుమాట లవియుఁ బోవిడువు - సురవైరి యాజిలోఁ జూపు నీకడిమి ”
 యను మాట లాలించి యాత్మఁ జింతించి - వసిత నంతఃపురవరమున కనిచె.
 నినిచినవగలతో నిట్టూర్పుఁ బుచ్చి - తనమంత్రివరులతో దళకంఠుఁ డనియె.
 “గటకటా ! తమ్ములు గాదిలిసుతులు - నిటు నేలఁ గూలి రింకేమనఁ గలదు ?
 విబుధుల కైనను విడిపింపరాని - ప్రబలంబు లగు నాగపాళబంధములఁ
 బాసిరి మాయపో బలిమి నో మనుజు - లానచేసినఁ జెల్ల దది నాకు జయము ;
 ఆరాముతమ్ముని నాజిలో గెలుచు - వీరుని నెప్పని వెదకియుఁ గాన
 భయ మెన్నఁడును లేక వరఁగునీలంక - భయమును బొందె నాబలియులవలన
 నారామవిభుని పరాక్రమంబునకు - మేర యెయ్యది ? యిటుమీఁద నీలంక 4570
 యతనిచేఁ జెడకుండ నరసి యేమటక - ప్రతిదినంబును గావఁ బంపుఁడీ” యనుచు
 నంతఃపురంబున కరిగి యొక్కరుడ - యంతరంగంబున నడలుచునుండె.
 నప్పుడు చనుదెంచి యామేఘనాదుఁ - డప్పంక్తికంఠున కనియె నింపార
 “నే నీకు గలుగంగ నిటు వగ పేల ? - దానవాధీశ్వర ! తగదు చింతింపఁ
 బటుతరం బైన నాబాణసంహతికి-నెటు సహింపఁగఁ జాలు నీశ్వరుం డైన ?
 నటుచూడు రాముని నాతనితమ్ము - జటులాంబకముల జర్జరితులఁ జేసి
 యనువులు వెఱికి యయ్యగవరావళుల - వసుమతిపైఁ గూల్చి వచ్చెదఁ గడిమి
 విబుధకంఠక ! నేఁడు వినుము నాప్రతిని - విబుధలోకేళుండు విష్ణుండు యముఁడు
 శిఖియును రుద్రుండు సితకరార్కులును - నఖిలసాధ్యులు బలియజ్ఞవాహమున
 నేచి విజృంభించునెడఁ ద్రివిక్రమునిఁ - జూచినగతి నమ్ముఁ జూతురు గాక !” 4580

—: ఇంద్రజిత్తు రెండవమాటు యుద్ధమునకు వెడలుట :—

యని పీడుకొని దివ్య మగు రథం బెక్కి-దనుజేంద్రతనయుఁ డెంతయు సౌంధ్యమీఱ
 నడువంగ నప్పుడు నానాముఖములఁ - గడువేగమున నుర్వి గదలగాఁ గదలి

వెడలె రథంబులు వెడలె నేనుఁగులు - వెడలె గుఱ్ఱంబులు వెడలెఁ గాల్చులము ;
 పుండరీకంబుల బొలుపారువారు - పుండరీకాక్షులఁబొలుపారువారు
 పుండరీకచ్ఛాయఁ బొలుపారువారు - పుండరీకోన్నతిఁ బొలుపారువారు
 నవ్వు డుగ్రతఁ జతురంగపైన్యముల - నొప్పిరి దానవు లుగ్రసనముల
 నార్పులు బొబ్బలు నతుల ఘోషములు - దర్పితసింహనాదస్ఫురణములు
 నేమీరవంబులు నిస్సాణరవము - రామణీయకము లుగ్రంబులై యమర
 భాసురధవళాతపత్ర మొప్పార - నాసుధాకరుతోడి యాకాశ మనఁగఁ
 గమలలోచనములు గ్రాల నందందఁ - బ్రమదాజనము చామరంబులు పీవ 4590
 బహుభూషణప్రభావటలంబు వెలుఁగ - సహజవైభవమహోజ్జ్వలుఁ డింద్రజిత్తు
 చనుదెంచి రణమహీష్ఠలమున నిలిచి - ఘనభుజుం డత్యంతకౌతూహలమున
 రక్తవత్సంబుల రక్తమాల్యముల - రక్తగంధంబుల రాజీతుం డగుచు
 వరమంత్రముల హతవహుఁ బ్రతిష్ఠించి - శరములు తోమరదయములు వరుసఁ
 బరిధులుగాఁ జేసి పలుస్రక్కుప్రవములు - కర మర్ధి లోహముల్ గా సంఘటించి
 తనలోని నిష్ఠ యుదాత్తమై యొప్ప - దనుజేంద్రతనయుఁ డథర్యణోక్తముగఁ
 దగ నెయ్యి లాజలు దాడినమిధలు - నొగి వేడ్క వేల్చుచు హోమాంతవేళఁ
 గడిఁది కృష్ణచ్ఛాగకంఠరక్తంబు - నడరెడువహ్నిఁ బూర్ణాహుతి వేల్చి
 ననలుండు పౌడనూపి హవ్యముల్ గొనియె - ననలునికరుణ బ్రహ్మత్వంబు రథము
 ధనువును గవచంబుఁ దద్దయుఁ బ్రీతిఁ - గొని యార్చుటయును దిక్కులు పెల్లగిల్ల
 దానవుం డర్కేందుతారకానమితి - తోనభంబగులంగ దుర్ధాంతుఁ డగుచు
 దథరథ్యకేతుసారథులతో నెగసి - ప్రథితవేగమున నంబరవీధి దాగి
 యగణితబలసత్త్వఁడై యొప్పఁ బలికె - దగియెడుబుద్ధిగాఁ దనసేనతోడఁ
 దరలక నిలిచి యుద్ధము సేయుచుండుఁ - దురక యే నిదె దివినుండి ఘోరముగ
 రణ మొనరించి యారామలక్ష్మణుల - గణుతింప కెంత వేగమె చంపువాఁడ”
 పనిన సుత్సాహవాక్యము విని పేర్చి - దనుజులు సేనానితానంబుతోడఁ
 దరుచరసేనలు దరియంగఁ జొచ్చి - బరవసంబునఁ బెక్కు భంగులఁ జోర
 నాదివినుండి దివ్యాత్మంబు లేయ - నాదానవునిదెన కగచరు లెగసి
 యగములు వైవంగ నవి ద్రుంచి గుండె - లగలించి పెక్కుండ్ర నవనిపైఁ గూల్చి
 వేగంబె యొక్కొక్క విషమబాణమున - నేగురఁ దొమ్మండ్ర నేడ్చుర నేసె ; 4610
 మఱియును గడిమిమై మర్కచేశ్వరులు - నెఱసిన గిరి ధరణీజంబు లెత్తి
 యాయంద్రజిత్తుపై నడరింప నతఁడు - సాయకంబుల వానిఁ జతురుఁడై త్రుంచి
 పదియు నెన్నిది తీవ్రబాణంబు లేసె - మద మెల్లఁ జెడ గంధమాదనుఁ గడిమి
 దీపింప నలుఁ దొమ్మిదిట రూపు మాపె - నేపార మైందుని నేడింట నొంచె ;

గదిసి పంచకమున గజుని నొప్పించె - బదియింట భల్లూకపతిఁ గూలనేసెఁ ;
 నూటను హనుమంతు నొప్పించి మించె - మూఁట గవాక్షుని మొగి గాడనేసెఁ ;
 బదియింట హరిరోముప్రాణముల్ గొనియె - నద టణంగగరంబు నాటింట నేసెఁ
 దగిలి యాటిట పేగదర్శి భంజించె - దెగి సుషేణుని నెన్నిదింట నొప్పించె ;
 ననయంబు పదిట సూర్యవ్రథు నొంచె - బనసునియంగంబుఁ బదుమూఁట నేసె ;
 ఘనతరవాణాష్టకంబునఁ గుముదు - నెనసి నీలుని ముప్పదింటను ముంచె ? 4620
 మనలక మఱి పెక్కు మార్గణంబులను - రసికత దూలఁ దారాతనూభవుని
 సునిశితంబైన యాకుగముల నూట - దినపనందసుని నైదిట నింద్రజాలు
 గిరిభేది రెంటును గెడపి యాముషభు - నిరువదిశరముల నిలఁ ద్రెక్లనేసె ,
 గేనరిపదునాటగిట దధిముఖుని - భాసురంబుగ బాణపంచకంబునను
 సుముఖునిఁ గ్రథనుని సొరిది నాటింట - విముఖు నేడింటను ద్వివిధు నాటింటఁ
 శరభు నేడింటను శతబలిఁ బదిట - సరినెన్నిదిట హరు సన్నాదు మూఁట
 నరుదుగాఁ డక్కిన యఖిలయాధవుల - వరదివ్యశస్త్రాస్త్రవర్షంబు గురిసి
 కడుభిన్న గాత్రులఁ గాఁ జేసి నేలఁ - బడవైచి మఱి గతప్రాణులఁ జేసి
 కొందఱ నమ్ములు గొని గాడనేసి - కొందఱ గద రెత్తుకొని బిట్టు వేసె
 కొందఱ కూలముల్ గొని గాడనేసి - కొందఱ శక్తులు గొని నిగుడించి 4630
 దనుజేంద్రతనయుఁ దెంతయుఁ బ్రతిలేక - తనరుబ్రహ్మాస్త్రమంత్రప్రభావమున
 నందఱ నీక్రియ నందందఁ జేర్చి - యెందును బోనీక యయ్యింద్రజిత్తుఁ
 డున్నవానరసేనయును జంపి వైచి - యున్నతజయమున సుగ్రుడై యార్పెఁ ;
 గపికోటి నొచ్చినఁ గడఁగి సౌమిత్రి - కుపితుడై యన్నఁ గన్నొని విన్నవించె.
 “దేవ ! బ్రహ్మాస్త్రంబు దీపింపఁ జేసి - రావణసహిత మీరాక్షసకోటి
 నంతయుఁ జంపెద నానతి యిమ్ము - చింతింప నేటికిఁజెచ్చెఱ” ననుడు
 “వీనిమాయలఁ జేసి వీనిరూపంబు - గాననియప్పుడు గడఁగి లోకములు
 భస్మంబు పేయుదు బ్రహ్మాస్త్ర మరుగు - విస్తయం బగు బలావిగ్ధావ మొప్పఁ
 గావున వీనికై కడఁగి లోకముల - నీవేల కాల్చెదు నిపురవృత్తి
 వీరాక్షనుడు బ్రహ్మ యిచ్చినవరము - కారణంబునఁజేసి కపికోటిఁ జంపె ; 4640
 ననయంబు మన మింక నాబ్రహ్మవరము - మనమున నొకకొంత మన్నింపవలయు”
 నన పల్క నింద్రజిత్తైరఘుకులుల - మనబాణముల నేసె గదలక నిలిచి

—: ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రముచే రాముండు మొదలగువారల
 మూర్ఛనొందించి మరలుట :—

గర్వితుం డగు దశకంఠనందనుడు - పర్విన నీలాభ్రపటలంబు గాఁగ
 నడరించు కార్ముకజ్ఞానినాదంబు - బుడుగక వెనమ్రాయు నులుములు గాఁగ.

వడిఁ బూన్చి దైత్యుఁడు వైచుచునున్న - బెడిదంపుకత్తులు పిడుగులు గాఁగ
 నగణితదివ్యశస్త్రావళి యందు - మిగిలినదీప్తులు మెఱుఁగులు గాఁగఁ
 బొరిఁబొరిఁ బుంఖాసుపుంఖంబు లగుచుఁ - నరుదెంచునమ్ములు నశివృష్టి గాఁగఁ
 గరుల నొప్పిన నెలకట్టియై లెల్లఁ - దఱుచుగా నాడు చాతకములు గాఁగఁ
 గనకరత్నప్రభా కలితంబు లగుచుఁ - దనరు చాపం బింద్రధనువును గాఁగ
 ననురులయందును నగచరులందు - వెన గ్రమ్ము నెత్తురు వెల్లువ గాఁగ 4650
 బింబహారములకు విఱిసిన మౌక్తి - కంబులు నెరి వడగండ్లును గాఁగ
 నురులిన మకుటమహోజ్జ్వలమణులు - పరఁగంగ నింద్రగోపంబులు గాఁగ
 లాలితాయతకాహళారవంబులును - వ్రాలిన కేకారవంబులు గాఁగ
 సమధికపటహోగ్రసన్నాహరవము - రమణీయమండుకరావంబు గాఁగ
 ననమున రఘుపతి హలికుడై పేర్చు - ననురేకు విపులదేహక్షేత్రమునను
 అడరిలోకములెల్ల నలరంగముష్టి - విడువక యమ్ములు వెతఁ బెట్టుకొఱకు
 వచ్చిన తొలుకరి వానకాలంబు - నచ్చుగా నొప్పారె నానమయంబు
 గానఁ గదా యింకఁ గడఁగి రాఘవుఁడు - మానక బాహుసమగ్రతఁ బూని
 కలనికి నర్దకంఠునిఁ దెచ్చి - తలకోత కోసి యుద్ధండుత నునుచు
 ననినచందంబున నతివిచిత్రముగ - నెనయంగ దెబ్బది రెండువెల్లువల 4660
 వనచరులను నృపవరుల జయించి - ఘనతరఙ్గానాదకలితుడై మగిడి
 యాలంబు చాలించి యాయంద్రజిత్తుఁ - డాలంకలోనికి నరిగె నవ్వచును ;
 మనుజేకుదురవస్థ మది విచారించి - కనుఁగొనఁ జాలక కన్నులు మొగిచి
 కొని తొలఁగినమాడ్కిఁ గ్రుంకె నరుండు - వనచరాననపద్మవనములు మొగుడఁ
 గపికోటిచే లంక కాలుచో ధూమ - ముపమింప నీగతి నుండు నన్నట్లు
 కడునగ్గలముగ లోకం బెల్ల నిండి - తడయ కెంతయు నంధతమనంబు పర్వః
 —: హనుమద్విభీషణులు బ్రహ్మాస్త్రము బాఱిఁబడక సైన్యమును
 బరిక్షించుట :—

నప్పుడు తొడిగి బ్రహ్మాస్త్రమంత్రంబు - లొప్పఁ జపింపంగ నొకటియుఁ గాక
 యున్నవిభీషణుఁ డుర్వరఁ గూలి - యున్నసుగ్రీవాది యోధులఁ జూచి
 “వనచరులార ! గీర్వాణానిసుతుఁడు - వనరుహగర్భుని వరమునఁ జేసి
 పన్నియేయుటయును బ్రహ్మాస్త్రశక్తి-మన్నింపఁ దగు నని మనఘనఁ దలచి 4670
 వంచించి యారామ వసుమతీనాథుఁ - డిండుక సైనినిఁ దింతయే” యనుడు ;
 వాయుసూనుఁడు బ్రహ్మవరమునఁ జేసి - యాయంద్రజిత్తుదివ్యాస్త్రసంతతుల
 జావకుంధుట విభీషణుతోడ ననియె - “భావింపు మిప్పుడు భండనభూమి
 నిటఁ బడదారిలో నెవ్వరు గలరు ? - పటుబాణహతు లయ్యు బ్రతికినవారు”

అని యిద్దఱును గూడి యంధకారమునఁ - గొనకొని మందెడి కొఱపులు పట్టి
కొని కలనెల్లను గ్రుమ్మరు నపుడు - ననయంబు నానంగరావనితోన
నందంద నుడుగక యాడునట్టలును - క్రందుమాంసములను గఱచుభూతములు
బెడిదంబుగా నార్చు బేతాళములును - అడరెడుర క్తంబు లానుభాకినులు
కండలు గబిఁచు కంకగృధ్రములు - నొందొండ నెలఁ గిచ్చు నురుస్థగాలములు
గెడసి రక్తములు గ్రక్కెడివల్లకములు - నుడుగక యందంద నొరలు కోతులును
గుదిచి కాళ్ళను దన్నుకొను వలీముఱులు - కదిసినదంతము ల్గల్గి ప్లవంగములు
లావరిపడిన గోలాంగూలములును - భావింపరాని రూపముల వానరులు
కీలాలవారిఁ దోఁగిన యగవరులు - తేలిమై భూళి బ్రుంగిన వనచరులు
పదుగుర నేఁబంద్రఁ బ్రదర మొక్కటను - గుదులు గ్రుచ్చినక్రియఁ గూలినకపులు
అంతంతఁ దుత్తుము లై నల్లెలములు - నింతింత లైన మహిరుహములును
ఖండంబులైన రాక్షసులశత్రుము - దండిగాఁ దునకలై ధర నున్నగదలు
నిండినసాముజనికరముల్ నమర - మందలి బడియున్న మఱి వెఱఁగంది
కనుఁగొని ఖిన్నులై కడుదుఃఖ మడరి - యనిరివిభీషణహనుమంతు లపుడు
“వలయుకార్యము జాంబవంతుని నడుగ - వలయు కార్యంబుల వల నాతఁ డెఱుఁగు
నతఁ డున్నయెడ నింక నరయుద మరసి - యతఁడు చెప్పినక్రొవ నరుగుద” మనుచు
గల నెల్ల వెదకుచుఁ గనుఁగొని రపుడు - బలితంపురకయ్యఁ బడియున్నవానిఁ,
గని జాంబవంతు డగ్గటి దైత్యనాథుఁ - డనియెఁ బెద్దయు నార్తుఁ డై వగనొంది,
“బ్రతికి యున్నాఁడవే ? పలుకంగఁ గలవె? - యిదె ఋక్షరాజః మమైఱుఁగుదె ?” యనిన
దానవుశరహతి దర్పంబు దక్కి - హీనస్వరంబున ఋక్షేళుఁ డనియె,
“స్వరవిశేషంబు విచారించి బుద్ధి - పరికించి నీ పని పలికెదఁ గాని
కలయ నమ్ములు కండ్ల గాడుటఁజేసి - చలిదృష్టిని విభీషణ ! గానరాదు
చెవులకు నింపుగాఁ జెప్పుము నాకు - పవమానసూనుండు బ్రతికి యున్నాఁడె ?”
యనవుడు వెఱఁగంది యాజాంబవంతు - కనియె విభీషణుఁ డతినంభ్రమమునఁ
“గడు వెఱఁ గయ్యెడు మనుఁ డైనరాము - నడుగక, లక్ష్యణ నడుగక, యినజా
నడుగక, యంగదు నడుగక, యతని - నడుగుట యేతలం పగు ? ఋక్షరాజ !”
యనిన “విభీషణా ! హనుమంతు డొకఁడు - తనువుతో నుండినఁ దరుచరు లెల్ల
బ్రతుకుదు రాతఁడు బ్రతుకఁ డేనియును - బ్రతికి యుండిన నైన బ్రతుకరు కపులు :”
అనుమాట విని ముదం బంది వాయుజుఁడు - దనపేరుఁ జెప్పి పాదములకు మ్రొక్కె.
మ్రొక్కిన నెఱిగి యిమ్ముల ఋక్షరాజు - తక్కుక యాత్మ ముదంబును బొంది
తనుఁ బునర్జాతుఁగాఁ దలపోసి యనియె - ననిలనందనుతోడ నర్థి దీపింపఁ,
“దలపోయ వాయునందన ! నీవుదక్కఁ - గలుగునే యొక్కఁ డీకపులకు దిక్కు

అది గాక యిప్పుడీ యంబుధిఁ దాటి - వదలక యాహిమవంతంబు గడచి
హేమకూటంబును ఋషభవర్వతము - నామేరువును రజతాద్రియుఁ గడచి
శ్వేతాచలముదాటి శీఘ్రంబుమెఱసి - యాతతమగులఽజ్ఞాంబుధిఁ గడచి
యరిగిశాకద్వీప మవ్వలి కేగి - తరఁగల నొప్పు సుధావార్ధి దాటి.

4710

చంద్రశైలద్రోణశైల మధ్యమున - సాంద్రదీధితుల నుజ్జ్వలత వహించి
తిర మైన యాయోషధీశైల మెక్కి - కర మొప్పు సంజీవకరణి విశల్య
కరణియు సంధానకరణి సౌవర్ణ - కరణియు నా నల్గు గల వౌషధములు ;
అవి తెచ్చి యీవానరావళి నెల్లఁ - బవనతనూభవః బ్రతుకంగఁ జేసి
రాగంబు నొందింపు రామలక్ష్మణుల - వేగంబె" యనవుడు విని వాయుజుండు

—: ఆంజనేయుఁ డోషధీశైలము దెచ్చి రామలక్ష్మణాదుల
మూర్ఖు డేలించుట :—

అతని వీడ్కొని సువేలాచలం బెక్కి - చతురుడై పదములు సమముగా మెట్టి
లలితశేషాభవాలము మీఁది కెత్తి - నెలకొని భుజములు నిక్కించి పొంగి.

రామునిఁ దలఁచుచు రయమున నెగయ - నామహానీయాద్రి యవనిపైఁ గ్రంగె
దెసలు గంపించె దిద్దిర ధాత్రి దిరిగె - నసమాన మైనట్టి యారభసమున

నతఁ డట్టు లెగసి యయ్యాకాశవీధి - నతిభీషణం బైన యంబుధి దాటి

4720

హరిచక్రమునుబోలె నరుగుచు నడుచు - తర మిడి పెక్కుచోద్యములు గన్గొనుచు

సాంద్ర ఫేనామృత జలనిధి దాటి - చంద్రశైల ద్రోణశైల మధ్యమున

తిర మైనయాయోషధీశైల మెక్కి - యరయుచు వచ్చుచో నాయోషధములు

కామరూపులు గానఁ గపిశేఖరునకు - నేమియుఁ బొడమాపసి వయ్యెఁ దమ్ము

ననిలనందనుఁడును నవి గాన కుండి - తనలోన నందంద దలపోసి చూచి

యతివినయంబున నావర్వతంబు - నతులగుణోదాత్తుఁ డై వేడఁదొడఁగె.

“బ్రాలేయగిరియును బర్జన్యగిరియుఁ - గైలాసగిరియును గైకొనఁ కేను

క్రన్నన వచ్చితిఁ గార్యాతురుండ - నిన్ను నుద్దేశించి నిఖిలాద్రినాథః

నీయందు నిర్జరుల్ నెఱి దాచియున్న - యాయోషధము లెవ్వఁ యవి నాకుఁజూపు

మారామవునకు గార్వము పుట్టియున్న - దేరూపమున నైన నిచ్చుట లెస్సః”

4730

యనిన నగ్గిరి యట్టహాసంబు చేసి - యనిలనందనుతోడ ననియె గర్వమునఁ ;

“బెలుచ నీ విటు వచ్చి పెక్కు లాడెదవు ; - తలఁకక యాయోషధములు నన్నుడుగ.

నీ వెంతవాడవు ? నిన్ను దెప్పునఁగ - నేవిధంబున రాముఁ డెంతటివాడు ;

చేకొని సురలు దాచినయోషధములు - నీకు నిచ్చుటకంటె నేరమి గలదె ;”

యని గర్వ మాడిన ననిలనందనుఁడు - కినుకతో ననియె నగ్గిరితోడఁ బేర్చి

“యే నిన్ను వలె నని యిటు వేడుకొనిన - దాని విచారింపఁ దగదొకో నీకు ;

నగలించి నాభుజాయతశక్తి నిన్ను - నగమః మూలోన్మూలనంబుగాఁ బెఱికి
 యిదె కొనిపోయెద నెఱుఁగని రాము - హృదయంబులో నప్పు డెఱిగెడు గాకః”
 యని భీషణంబుగా హనుమంతుఁ డద్ర - యనువారగాఁ బట్టి యగలించి పేర్చి
 పెఱికి గంధర్వుల బెదరంగఁ దోలి - గురు తిడరాకుండఁ గొనిరాఁ దొడంగె 4740
 ననిలనందనుడు సహస్రధారలను - ఘనముగా మండు చక్రముతోడివిష్టు
 కరణి నేతేర రాక్షసవీరముక్త - శరహతి నొచ్చి మూర్ఛల నున్నకపులు
 పరమహౌషధవాతవశతచేఁ దేరి - కరము సంప్రీతితోఁ గడఁగి యార్చుచును
 అని మొనఁ జిది న దైత్యావళిఁ గిట్టి - వనధిలోఁ బాటంగ వైచిరి చెలఁగి
 హనుమంతుడును సువేలాద్రిపైనుండి - చనుదెంచి యాకపిసైన్యంబునడుమ
 మహావీరు మైనట్టి మందులకొండ - మిహిరప్రతాపఁడై మెల్లన డించి
 తపనవంశజులగు తపననుతాది - కపిముఖ్యులకును స్పృశక ప్రయోగింప
 ధీయుక్తి నట మూర్ఛఁ దెలిసిరి వారు - నాయౌషధముల మహత్త్వంబువలన
 నని మొనఁ దునక లై నట్టి దేహములు - ఘనమైన సంభాసకరణిచేఁ గదిసె.
 శరపుంజ మురుశత్రుచయము విశల్య - కరణిచే నపు డూడి గండులు పూడె. 4750
 పౌవర్ణకరణిచే సకలాంగకములు - సౌవర్ణకాంతి నుజ్జ్వలములై మించెఁ
 గలయంగ సంజీవకరణిచేఁ బ్రాణ - ములు వచ్చి చెలఁగుచు మునుపటికంటెఁ
 గడునొప్పి రెంతయుఁ గపివీరులెల్ల - గడఁకతో నిద్రమేల్కొనినచందమున
 నప్పుడు కపివీరు లనిలనందనుని - నొప్పార నగ్గించి రుత్నాహ మొదవ
 ననిమొనఁ జచ్చిన యసురులఁ గపులు - వనధి సంతకుమున్నె వైచుటఁజేసి
 కదనంబులోని రాక్షసుఁ డొకఁడైన - బ్రతుకుట లే దయ్యెఁ బరమౌషధముల.
 సంత సుగ్రీవాదు లై నవానరులు - సంతనంబున సూర్యచంద్రులభంగి
 గర మొప్ప రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి - యరుదార సుతయించి రనిలనందనుని
 నప్పుడు మ్రొక్కెడు నాంజనేయునకు - సుప్రొంగ విబుధాః యుర్వీకుఁ డనియె.
 “మనకు వాసపునాజ్ఞ మన్నింపవలయు - ననయంబు గావున నమరులు మెచ్చ 4760
 పీయోషదీక్షైల మెప్పటి చోట - వాయుతనూభనః వైచి ర” మ్మనుడు
 మారుతాత్మజుఁ డనమానవేగమున - నారాఘవుఁడు మెచ్చ నగ్గిరిచంద్రు
 నెనయ నెప్పటిచోట నిరవాంద సునిచి - చనుదెంచె రయమున సంగరస్థలికి.
 అంత ఘోర్యదయం బయ్యె రాఘవుని - చింతతోడనె కూడి చీఁకటి వాసె.
 నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డారామచంద్రు - నొప్పారఁ గనుఁగొని యుల్లాస మెనఁగ
 “వసుధేశః పౌలిసె రావణబలం బెల్ల - ననమసాహసబలాహవతే? వ్రాలి
 గుడులు గుచ్చినక్రియఁ గుంభకర్ణుండు - మొదలై నరాక్షసముఖ్యు లందఱును
 అదిగానఁ దనవర్గ మంతయుఁ గడఁగి - త్రిదశారికయ్యంబు తెఱఁ గొల్లఁ డింక

లంకఁ గాల్పంగ గోలాంగూలబలము - పంకజహితవంశః పసుపు మీరాత్రి”
ననుమాట విని కవు లందఱుఁ గూడి - యినమండలము గ్రంథు తెప్పడో యనుచు

—: వానరులు లంకం గాల్పుట :—

దమకింపుచుండంగఁ దరణి గ్రంకుటయుఁ - దమమును పెద్దమై దట్టమై వర్ష
అప్పుడు కపివీరు లధికరోషమున - నుప్పొంగి ధీరులై యుగ్రులై కవులు
గునియుచు నార్చుచుఁ గొరవులు పట్టి - కొని జవంబులు మీఱ గుప్పించి దాటి
వడి లంక ముట్టియు వాకిళ్ళవారు - కడుభయంబునఁ బాఱఁగా లంకఁ జొచ్చి
యారావణునిపురి యడలి కాల్చుటకు - నారామవిభుని కోపాగ్ని యేమిటికి ?
నీయనలము చాలదే ? యని పేర్చి - పాయక లంకఁ గాల్పంగఁ జొచ్చుటయు
అనలుండు దరికొని యందందఁ బర్వ - వినువీధిఁ దాఁకి దిగ్వివరంబు నిండె.
నాయగ్ని బడబాగ్ని యై ధూమపటలి - తోయమై మిన్నున్న తోయధి వోరె
విస్తయంబుగ మణివిత్తులుచెదర - భన్తంబుగాఁగలెఁ బ్రాసాదతత్తులు
పొడిపొడిగాఁ గాలి పొడ వెల్ల నడఁగి-పుడమి గంపింప గోపురములు గూరె 4780
గ్రక్కన మంటలు గ్రంబుగా నెగయ - నక్కజంబుగఁ గాలి యట్టుట్ల రాలె
మహనీయకాంచన మంటపంబులును - బహారత్నమయగృహపంక్తులు గాలె
నిండినసౌమ్ములు నిండినట్లుండ - భండారగృహములు భన్తంబు లయ్యె.
వెల లిడగా రాని వివిధాంబరములు - దలఁపఁ జెక్కిన గంధర్వవ్యములును
బహువిధరత్నకంబఁచయంబులును - మహనీయమరకతమౌక్తికాదులును
ఆగరుకుంకుమలయజఘనసార - మృగమదాద్యములైన మేలివస్తువులు
దరగనిబహువిధధన్యరాసులును - మణియును గల్గిన మహితవస్తువులు
కడునొప్పు కరితురంగములపత్కెరలు - నెడనెడఁ బోవుఁగా నిడినట్టిజోళ్లు
దొరల ననేకవస్తువులు దైత్యులకుఁ - గరకరి చిత్తము ల్గిందంగఁ గాలెఁ;
దడయక పైఁడికత్తళములు పూని - వడి నాయుధములు దుర్వారులై పూని 4790
కవులఁ జంపెద మని గడఁగినవారిఁ - గవులపైఁ బఱుతెంచి కదిసినవారిఁ
బొలఁతులతో నుఖంబుల నున్నవారిఁ - దొలఁగంగ నేరక తూలెడువారిఁ
బోలింపఁ గడునిద్ర బోయెడివారి - బాలుర గొని భీతి బాఱెడువారి
నాలుగుదెసలకు నలి నేగువారిఁ - జాలరోదనములు నల్పెడువారి
నార్పంగ మరుమందిరాగ్గంబు లెక్కి - నేర్పున మఱి దిగనేరనివారి
విడువక ధనముల వెడలంగఁ బట్టి - కడునంభ్రమంబునఁ గదిసినవారి
ద్రోవలు గానక ధూమంబుచేత - నావలింపుచుఁ బడి యడలెడువారి
గూడి నివ్వెఱఁగంది గుమురులు గట్టి - వాడవాడలయందు వడరెడివారి
నప్పుడు చూడఁ గాలాగ్నిచందమున - నిప్పులు మంటలు నెరయు నప్పురము
గాలుచుఁ జేందందఁ గడురభనమున - గాలిచేఁ జెడిరి పెక్కండ్లు నవ్వేళ్ 4800

అలనలమణి మేఖలారవంబులును - గలయఁ జెన్నొందుకంకణరవంబులును
 బొలుపారుతన్న నూపురరవంబులును - చెలఁగెడునావివంచీరవంబులును
 సురుచిరమధురవచోరవంబులును - నరుడైనన్యత్రగీతారవంబులును
 గర మింపుఁ గులుకు కేకారవంబులును - చరియింపుచుండు హంసలరవంబులును
 పొంపారు పంజరకుకరవంబులును - ఇంపారు పెంతయు నేలతోఁ గలిసి
 సలలితం బైనట్టి చంద్రికకంటె - తెలుపును బొందిన దీప్తితుల్ గలిగి
 ప్రణుతింప నొచ్చిన పద్మరాగాది - మణులచే నొప్పిన మహిమలు బలసి
 కాలెడిరవములఁ గప్పెడిపొగల - వ్రీలి పెల్లెగనెడి విస్ఫులింగముల
 నాలంకలోపలి హర్ష్యంబు లెల్ల - చాలభీషణముగా నమసె నన్నియును
 గాన సుఖంబెల్ల గ్రాగి నీతైరి; - మానినీజను లభిమానంబు చూచి 4810
 చండతరం బైన శబ్దంబుతోడ - మందుచు నుండెడి మంటలఁ గూడి
 నెఱపైనతోరణ నికరంబు లొప్పె - మెఱుఁగులతో నొప్పు మేఘంబు లనఁగ;
 వినువారిగుండెలు వీనులుఁ బగుల - ననయంబు బెట్టుగా నాలంకలోన
 తరమిడి యందంద దైన్యంబు మీఱి - వరవధూరోదనంబులు వినవచ్చె;
 గాలికాలక తమకట్టులు ద్రవ్వి - నీలిగి విడివడ నేరని కరులు
 హయములు గ్రుందుగా నాపురం బుదు - రయమున ముందఱ రాముఖాక్షాగ్ని
 తలకొని జలచరతతులు నమ్మర్ద - ములను మోషించు నముద్గంబు వోరె
 బారెడువారిని బఱతెంచువారిఁ - గూరినవగలతోఁ గుండెనువారి
 నొదిగెడివారిని నొకకొంత గాలి - విదిలించి కొంచును వెడలెడివారి
 లంఘించువారి విలాపించువారి - సంఘంబులై నీరు చల్లెడివారి 4820
 బట్టి యామంటలో బడఁ ద్రోచి త్రోచి - నెట్టిన నార్తురు నెరయంగఁ గప్పలు
 అటు లంక వికలతనంద రాఘవుఁడు - పటుతరకోదండపాణియై కదిసి
 శ్రీపురము ల్పాదంపఁ ద్రిణయనుఁ డలిగి - విపులపినాకంబు వీక మ్రోయించు
 కరణి నిర్వక్రవిక్రమశాలి రాముఁ - డురుతరశ్యామోష మొనరించుటయును
 వసుధాతలంబున వడిఁ జొక్కలురిలె - వసుమతి గంపించె వార్తులు గలఁగె;
 దెన దప్పి రినశకు ల్విజౌద్రి యొరగె - దెనలనందులు వ్రీలె దిక్కరుల్ బెడరె;
 ననమాక్షఁ డతివిస్తయంబందె భూత - వినరంబు మూర్ఖులై విధి తల్లడిల్లె;
 రయమున రోదోంతరాళంబు మ్రొసె - భయమంది రెంతయుఁ బొలస్త్ర్యు లెల్ల;
 గోదండరవము రక్షోభణిసంహ - నాదంబు వీరవానరులయార్పులును
 దిక్కు తొక్కుట నిండె దివిజారిపురము - దిక్కు గోపించుచుఁ దీవ్రవేగమునఁ 4830
 గైలాసశిఖరంబుకరణిఁ జెన్నొందు - నాలంకగోపురం బైదుబాణముల
 వడి నూలు తునియలై వసుమతీమీఁదఁ - బడనేసి మఱియును బహుసాయకముల

నేనె గేహములపై నేనె సాధముల - నేనె దేరులమీఁద నేనె నేయుటయు
 నారాక్షసులు పోరు కాయత్తవడఁగ - నారాత్రి వర్తించె నతిఘోరలీల
 అప్పుడు సుగ్రీవుఁ డఖిలవానరులఁ - దప్పక చూచి యుదగ్రుఁడై పలికె
 “లావు నొప్పారంగ లంకవాకిండ్లఁ - గావలియుండు రాక్షసుఁ డెవ్వఁడైన
 వెడలినఁ జంపుఁడు వెఱచితిరేని - కడుదప్ప నైరింపఁ గవివీరులారి!”
 అనవుడు కపివీరు లందఱు పేర్చి - కనలుచుఁ గుజములు ఘనశైలములును
 చారుభీషణ రణోత్సాహులై పూని - వారక యక్కోటవాకిండ్లనుండి
 దర్పించి యార్చినఁ దరుచరావళుల - యార్పులు నైరింప కసురవల్లభుఁడు 4840

—: కుంభనికుంభాదులు యుద్ధమునకు వచ్చుట :—

కుంభకర్ణుని కొడుకుల నని కనిచెఁ - గుంభనికుంభుల ఘోరవిక్రములఁ
 బినిచి వెండియును గంపనుని బ్రజంఘు - ననికిఁ దోడుగ శోణితాక్ష యూపాక్ష
 నారాక్షసులును గజాశ్వరథంబు - లారసి యుద్ధతి నడరి తోనడువఁ
 బరిఘవట్టనగదాప్రాసాదిశూల - కరవాలకుంత ముద్గరఖండివాల
 శరశరాసనము లుజ్జ్వలభంగిఁ దాల్చి - గురుశక్తి దానవకోటులు నడువఁ
 జారువతాకాదివయములు గ్రాల - భూరిభూషణదీప్తిపుంజము ల్వెలుఁగ
 నధిక మైనట్టితూర్యంబులు మ్రోయఁ - గుధరంబు లడల దిక్కులు నిండ నార్చి
 పరువడిఁ గల్పాంతపవనసంఘములు - తరమిడి కాలాంబుదంబులఁ దాకి
 విఱియించుతెఱఁగున పీడెల్లఁ గాల్చి - యఱిముఱి విహరించు నగచరావళుల
 సురవడిఁ దాకి మహోగ్రులై కదిసి - తెరలించి నొంచి యుదీర్ఘవిక్రముల 4850
 వాకిండ్లయందు దుర్వారులై యున్న - యాకపిసేనల నందందఁ దోల
 నాలంక వెడలిన యగచరసేన - లోలి పీగుటఁ జూచి యోడకుం డనుచు
 సురుబాహున త్వసంయుతులయి పేర్చి - హరిరోమకేసరు లాదిగా గల్గ
 వానరు లాదైత్యవర్గంబుతోడ - మానక రోషసమగ్రులై కదిసి
 తరులును గిరులును దఱచుగా వైవ - కరవాలముద్గరగదల శూలములఁ
 బరిఘవట్టనఖండివాలచక్రాది - వరశస్త్రముల నొంచి వ్రాలిన నంత
 వారు నఖంబుల వక్షస్థలంబు - జీరియుఁ గర్ణవాసిక లోలి ద్రెవ్వఁ
 గడిమిమై పండ్లును గఱచియుఁ దలలు - పిడికిళ్లఁ బొడిచియు బేర్కొననపుడు
 నొకవానరుఁడు వచ్చి యొకదైత్యుఁ బొడువ - నొకదానవుఁడు వాని సుద్ధతిఁ బొడుచు
 నొకరాక్షసుఁడు వచ్చి యొకకపిఁ జంప - నొకకపి యాదైత్య సురవడిఁ జంపు 4860
 నొకకపి చనుదెంచి యొకదైత్యుఁ బట్ట - నొకదైత్యుఁ దాకపి సుగ్రతఁ బట్టు
 నొకదైత్యుఁ దొకకపి యుద్ధ మిచ్చునిన - నొకకపి వానితో యుద్ధంబు సేయు
 వెడవక యేడ్గుర నెనమండ్ర నొక్క - పిడికిటఁ గప్పు లేచి పెల్లదంగింప

నందంద గూలుదు రసురులు గవులు - నందఱు నుగ్రులై యార్చుచునపుడు
 ఇరువఱగుఁ బోరంగ నింతింతయైన - తరుమహిధరముల తరువరాంగములఁ
 గరిహయదనుజనికాయకాయముల - వరశత్రుముల రజోర్వర ఘోర మయ్యెఁ
 గడిమిమై నప్పు డంగదునితోఁ జేర్చి - కడఁగి కంపనుఁడు నగ్గద యెత్తివైచె,
 నంగదుండును నొచ్చి యంతలోఁ దెలిసి - తుంగకైలమున దైత్యుని వేయుటయును
 ఆకంపనుఁడు చూర్జమై నేలఁ గలిసె - నాకపినాయకుఁ డార్చి మోదినప
 నతఁడు చచ్చిన శోణితాక్షుండు గినిసి - గతిదప్ప నరద మంగదుఁడఁ దఱచి 4870
 యక్షరాత్రము లేయ నదరి యంగదుఁడు - రాక్షసుఁ డున్న యారథముపై కుఱికి
 విల్ల ద్రుంచుటయును వెన నొడ్డనమ్ము - నుల్లసితాసయు నుగ్రతఁ గొనుచు
 నాకాళమునకు నయ్యసుర పోవుటయు - నాకపివీరుండు నతనితో నెగసి
 యారాక్షసునిచేతయడిదంబుఁ బుచ్చి - యారాక్షసుని ప్రేయ నతఁడు మూర్ఖులై ;
 నంతకుఁడై రాక్షసావలిఁ దునుమ - నంతలోననె శోణితాక్షుండు తెలిసి
 గదఁ బుచ్చికొనుచు నంగదుఁ గూడఁ బాఱఁగదినె నప్పుడు తోడుగాఁ బ్రజంఘుండు
 యూపాక్షఁ డది చూచి యొగి రాఁగఁ జూచి - యేపున ద్వివిదుండు నేచి మైందుండు
 నాయంగదునకుఁ దోడై కూడికొనిరి - ఆయాద్యురకు ఘోరమయ్యె రణంబు
 అప్పుడు వానరు లగములు గురియ - జప్పరింపుచును బ్రజంఘుండు ద్రుంచె ;
 మఱియు నామువ్వరు మర్కటేశ్వరులు - దఱుచుగా గిరులును దరులును నెత్తి
 కరిరథాశ్వములపైఁ గడుబెట్టు వేయ - నరుదుగా నడుమ యూపాక్షుండు ద్రుంచె.
 విన విన్నయంబుగా ద్వివిదమైందులును - బెనఁగొని వృక్షము లైఱికివైచుటయు
 నవి యన్నియును శోణితాక్షుండు నడుమ - గవిని చూర్జములుగా గదగొని యేసె.
 గలకలధ్వని యొప్పుఁ గరవాల మెత్తి - జళిపించుకొనుచుఁ బ్రజంఘుండు గదియ
 మానె న యొక నల్ల మద్దిమా నెత్తి - వానిపై నడరించి వారక మఱియుఁ
 బిడికిట వక్షంబు బెట్టుగాఁ బొడువ - నడిదంబు వైచి యయ్యసుర కోపించి
 పిడుగున కెనయైన పిడికిటఁ బొడిచె - పొడిచిన వెన మూర్చఁ బొందియు దెలిసి
 సమధికముష్టిఁ బ్రజంఘు మైందుండు - తమకించి పొడిచిన ధరణిపైఁ గూలెఁ ;
 బృథివిపై నిటు దనపినతండ్రి పడుట - ప్రథితంబుగాఁ జూచి రథ మటు డిగ్గి,
 యడిదంబుఁ దాల్చి యూపాక్షుండు నడువ - విడువనియలుకతో ద్వివిదుండుదాకి
 వరముష్టి యమరించి వక్షంబుఁ బొడిచి - గురునత్తుండై పట్టుకొనుటయు నపుడు
 అతనితమ్ముఁడు శోణితాక్షుండు వచ్చి - వితతబలం బొప్ప ద్వివిదునితోమ్ముఁ
 బిడికిట నొప్పించి పెనుమూర్చఁ బుచ్చి - విడిపించుకొనిపోయె వేగ యూపాక్ష
 దెలిసి మైందునితోడ ద్వివిదుండు గూడి - పొలవక యూపాక్షశోణితాక్షులను
 అటు దాకి వారితో ననిసేయునపుడు - చటులత ద్వివిదుఁ డాశ్చర్యంబుగాఁగ

నలమి క్రమ్మిన శోణితాక్షునిఁ బట్టి - యిల వైచి ప్రామె రూపేర్పడకుండ
 నడరి మైందుండు యూపాక్షునిఁ గిట్టి - బెడిదంబుగాఁ దనపిడికిఁ బొడిచి
 చలమున ధీరుడై చంపెను బేర్చి - నలియ నెమ్ములు మేను నలినలి గాఁగ
 నిలమీదఁ గవులచే నిట్టిచందమున - నలువురుఁ బడుటయు నానాముఖముల
 నేపరి రాక్షసు లెల్లను బాటఁ - గోపించి యప్పుడు కుంభుండు వారి

4900

—: కుంభునికుంభుల యుద్ధము :—

పెటవకుం డని తనవింటిలా వొప్ప - మెఱుఁగుటమ్ములు దొడ్గి మెఱుఁగులతోడి
 సురచాప్తమనఁజాలి శోభిల్లుదాని - పరఁగఁ బ్రత్యావీధిపాదుడై నిల్చి
 తెగఁగొని వేయఁగ ద్వీవిదుండు భిన్న - నగముకైవడిఁ గూలె నతిఘోరశీల
 ముందట ననుఁగుడమ్మునిపాటుఁ జూచి - యందంద మైందుండు ననమవేగమున
 గుంభునిపై నొక్క కొండ వైచుటయుఁ-గుంభుఁ డై దమ్ములఁ గుధరంబుఁ ద్రుంచి
 మఱియు నొక్కమ్మున మైందుని నేయ - నొరిగె నయ్యవరుం డుర్వరమీద
 ధరమీద సిగతిఁ దనమేనమామ - లిరువురుఁ గూలిన నేచి యంగదుఁడు
 కుంభునిపై వైచె ఘోరభూధరము - కుంభుఁ డేడమ్ముల గుధరంబుఁ ద్రుంచి
 నెరఱణములు మూఁట నిటలంబు నేసి-మఱి పెక్కుశరముల మర్తంబు లేయ
 నెరియుచుఁ గుంభుపై నెగసి యంగదుఁడు - తరు లెత్తి వైచె నత్తరువును ద్రుంచి
 యాకుంభుఁ డంగదు నందంద మఱియు - భీకరబాణసంపిడితుఁ జేయ
 నతఁడు మూర్ఛిల్లిన నారాముకడకు - నతివేగమున వానరావలి పాటి
 యంతయుఁ జెప్పిన నధిపతి జాంబ - వంతుఁ డాదిగఁ గల వనచరోత్తములఁ
 బిచ్చిన వారును బాదపశీలల - దనుజుల నొంచుచుఁ దఱుమఁ గుంభుండు
 వారి ననేకతీవ్రప్రకాండముల - వారక నొప్పించి వారి వారిచె ;
 నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డాకపివరుల - నప్పురుసునఁ బడ్డ యంగదుఁ జూచి
 కోపంబు ముడివడఁ గుంభునిఁ జూచి - యేపారఁగాఁ జొచ్చి యెన్నఁ బెక్కిన
 ఘనశైలములు నశ్వకర్ణవృక్షములు - వనచరు లార్వంగ వైచి పెల్లాఝె ;
 నవి యన్నియును గుంభుఁ డంతలోఁ ద్రుంచి - రవిజుని బెక్కుమార్గణముల నొంప
 సుక్క కాతనివిల్లు సుగ్రీవుఁ డొడిసి - యక్కజంబుగఁ ద్రుంచి యటు పాఱవైచె ;
 దంతంబుఁ దునిమినఁ దఱిమి పైవచ్చు - దంతిచందంబునఁ దఱిమి కుంభుండు
 కథురోషమున మండి కడఁగి సుగ్రీవుఁ - బడవైతు నని పాటి పట్టుకొన్నప్పు
 డిసజంబు కుంభుండు నిభములు రెండు - పెనఁగిన కైవడి పెనఁగి రుద్దతిని
 గరభాశువము లొప్ప ఘనశక్తి మెఱసి - చరణఘట్టనల భూస్థలము గ్రక్కదలఁ
 బొగలచందమున సూర్యులు గ్రమ్ముచుండ - మిగిలినతాఁకుల మిన్నెల్లఁ బగుల
 అప్పుడు సుగ్రీవుఁ డాకుంభుఁ బట్టి - తిప్పి యంబుధివైచె దేవతలార్వ

దనుజుఁ డావారిదితలము మోరంబు - దనరారఁ బడియె మందరశైల మనఁగఁ
 బడియు నాదనుజుండు భానుజుఁ జేరఁ - గడఁకతోడుత మహోగ్రత నేగుదెంచి
 బెడిదంబుగా తొమ్ముఁ బిడికిటఁ బొడువఁనెడ వ్రచ్చి యవియు నాయెమ్ములు దాఁకఁ
 గడిఁది వజ్రముదాఁకఁ గనకాద్రి వెడలు - మిడుగురులో యన మిడుగురు లెగసె
 దానికిఁ గోపించి తరజేనందనుఁడు - దానవాధము నురస్థల మారఁ జూచి
 యచ్చెరువుగ ముష్టి నమరించి పొడువఁ - జచ్చె నద్భుతవిహాసత్వండు దూలి
 వాఁ డంత కాంతపావకుఁడును బోలె - వేడిమి చెడి పిష్ట వెజచి రాక్షసులు
 పఱచిరి దివియు భూభాగంబు వగుల - నెఱివప్పి యెంతయు నీరధి గలఁగ
 నప్పుడు దమయన్న యవనిఁ గూలుటయు - నిప్పులు చెవరెడు నెరిమాడ్కు లడరఁ
 గొలఁదికి మీసిన కోపంబుతోడ - నలి నికుంభుఁడు సింహనాదంబుచేసి
 కనకరత్న ప్రభాకలితమై తనరి - యనయంబు గంధపుష్పాస్పితం బైన
 పరిఘఁ ద్రిప్పటయును బ్రహ్మాండ మెల్ల - నురిలెడుగతి నుండె నుగ్రభావమున
 నాశ లన్నియు దీరినట్లయ్యె వాయు - పాశంబులును ద్రెస్సి పలువిధం బయ్యె
 హనుమంతుఁ డప్పు డుద్ధతి దైత్యుఁ దాకి - యింతసూభవునకు నెడసొచ్చి పేర్చె;
 మోరాజిఁ బరిఘ నికుంభుండు ద్రిప్పి - మారుతివక్ష మున్న త్తుడై వేసె
 వేసిన నత్యుగ్ర విస్ఫులింగములు - భాసమానంబులై పర్వయనుండ
 సురములో చెయివెట్టి దోయన నపుడు - కర మరుదుగఁ బరిఘము తుమురయ్యె;
 వాలినపరిఘంబు వాటున నతఁడు - గాలిచేఁ దూలు వృక్షంబును బోలెఁ
 దూలియు ద్రైఘ్యంబుతోడ నికుంభు - వాలినపిడికిట వక్షంబు వొడిచెఁ;
 బొడచిన నాదైత్యపుంగవు సురము - కడు ప్రస్ని నెత్తురు గ్రమ్మదెంచుటయు
 నతఁడు మహానిలాహతి మహీజంబు - గతిఁ గంప మొందియుఁ గ్రమ్మఱఁ దెలిసి
 హనుమంతుఁ బట్టి యుద్ధతి మీఁది కెత్తి - దనుజు లార్వఁగ వియత్తల మెల్ల నద్రువఁ
 గడువేగమున వైవఁ గపికుంజరుండు - విడిపించుకొని రణోర్వీస్తలి కుఱికి
 కడఁగి నికుంభు నుగ్రత బిట్టు వొడిచి - వడిఁ బడవైచి యవ్వసుమతిమీఁద 4950
 విసరి యమ్ములు పారవేసి తొమ్మెక్కి - దెస లద్రువఁగఁ దలద్రుంచి పెల్లార్చె;
 నారభనంబున నవనియు మిన్ను - వారిధులును దిశావలయంబు మ్రోపె;
 హతశేషరాక్షసు లాలంకలోని - కతిరయంబునఁ జని యారావణునకుఁ
 గుంభనికుంభాదిగురునత్వధనులు - కుంభినిమీఁద నార్గురు దైత్యవరులు
 కూలుట చెప్పినఁ గోపించి యసుర - వాలిన ఖరుఁడను వానినందనుని
 మకరాక్షఁ బిలిచి “నమగ్రవైన్యములఁ - బ్రకటంబుగాఁ గూర్చి పరఁగంగ నీవు
 రామలక్ష్మణుల మర్కటములఁ జంపి - రా మగఁటిమి” నని రావణుఁడాడ

—: మకరాక్షుండు యుద్ధమునకు వచ్చుట :—

విని మహోత్సాహుడై వేగంబ వాఁడు - దనతండ్రివగఁ దీర్చ దన కబ్బె ననుచు

ముదమంది తనరెండుమూపు లుప్పొంగఁ - ద్రిదళారి కప్పడు ధీరుఁడై మ్రొక్కి ;
 వీడ్కొని రథమెక్కి వెడలి కయ్యంబు - వేడ్కతోఁ దనయొద్ది వీరుల కవియె ;
 “మీరు సమగ్రత మెఱసి యుగ్రతను - బోరుఁడు కవులతోఁ బొరిఁబొరి నేను
 రామలక్ష్మణుల మర్కటుల నాదైన - భీమశరాగ్నుల భిన్నులఁజేసి
 యేఁచెద” ననవుడు నెలమి దానవులు - త్రోచి తో నడవంగ దుశ్శకునములు
 గలిగెఁబెక్కవి యెల్లఁ గనియు నయ్యసుర - తలఁకక తూర్యనాదంబులు నెలఁగ
 నలి నార్చి కవిసె వానరసేనమీఁదఁ - నిలయు నాకాశంబు నిట్టట్టుఁ బడఁగఁ
 దఱిమి వానరులును దరులును గిరులు - దఱచుగా వైచిరి దైత్యులమీఁద
 దానవులును గదాదండకోదండ - మానితఖడ్గాది మహితశత్రుముల
 వాని నన్నింటిని వడిఁ ద్రుంచి వైచి - వానరకోటి దీప్రత నొంది యార్చి
 రామయమ్మున నమ్మకరాజ్ఞఁ - దానర్వకపులపై నతివేగ రథము
 పఱపుచుఁ గదిసి ముప్పదిట నూటింట - నఱువదింటిను మఱి యరువదేవింట 4970
 విరువదింటిను వెన విరువదాటింటఁ - బరఁగ నాటింటిను బండ్రెంట రెంటఁ
 బదింటఁ బదేవింట బదునెన్నిదింటఁ - బదుమూఁట నాల్గింటఁ బదునాలుగింటఁ
 దెగఁగొని మూఁట నైదింట నేడింట - నగలించి తొమ్మిది యమ్ముల నేసె ;
 నవి నహింపఁగ లేక యఖిలవానరులు - భువి తల్లడిల్ల నప్పుడు పాటుటయును
 ఏమి భయం బిట నే నుండ ననుచు - రాముఁడు విలుఁగొని రాక్షసు ల్పైదరఁ
 జతురంగబలములఁ జంపుటఁ జూచి - యతికోపమున మకరాక్షండు పేర్చి
 యరదంబు వఱపించి యారాము డాసి - “ఖరసూతి నేను రాఘవ ! మున్ను నీవు
 పెరిగి మాతండ్రిఁ జంపినఁ దానఁ జిత్త - మెరియుచు నుండె నా కింత కాలంబు
 నాకు నీతోడి రణం బబ్బుటయును - జేకొని చింతింతుఁ జేకూడె నేఁడు ;
 తరలకు నీవు మాతండ్రినూఁడునకు - నెరయంగఁ బోరాడ నిన్నంటి నేను 4980
 దుర మొనరింపు నాతో వింట నైనఁ - గరవాలమున నైన గద నైన” ననుడు
 వానితో రాఘవేశ్వరుఁడు కోపించి - “దానవాధమ ! యీవృథాగర్వ మేల ?
 భాసిల్లు నాబాహుబలము సౌంపారఁ - గా సమరంబున ఖండింతు నిన్ను”
 ననుడు రాముని మకరాక్షండు గిట్టి - ఘనమైన విశితాంబకంబుల నేసె
 నేసిన నవి రాముఁ డెడఁ ద్రుంచి వైచె - నానమయంబున నవనియు మిన్ను
 నిండ నాయుధ్వి నిఘ్నరచాప - దండమహాగుణధ్వనులు పెల్లెడర ;
 సురభేదరాదులు చోద్యంబు నొంద - నరుదార నేయు రామాత్మంబు లెల్ల
 నతివేగమున మకరాక్షండు ద్రుంచి - యతనిపై బాణంబు లడరించుటయును
 నవి రాఘవుఁడు త్రుంచి యమ్మకరాజ్ఞ - వివిధనిఘ్నరశరావృతుఁ జేయ నతఁడు
 నవి యెల్లఁ గడఁగి యత్యంతరోషమున - వివిధఖండములు గావించి పెలార్చె ;

గోపించి కాకుత్స్థకులుఁడు నదైత్యు - చాపంబు వెన నొక్క శరమునఁ ద్రుంచి
సారథి నెనిమిదిసాయకంబులను - నారథంబును మఱి యన్నిజాణముల
వికలత్వ మొనరింప విరభుఁడై యపుడు - మకరాక్షిఁ దొక్క సమగ్రకూలంబు
వై చిన నది వేగ వచ్చుట విభుఁడు - చూచి మూఁడమ్ములఁ జూర్చుంబు చేపె;
అనిమిషు లారాము నగ్గించి రపుడు - దనుజుండు కినిసి యాదశరథాత్మజానిఁ
బిడికిటఁ బొడువంగ బి డ్దేగుదేర - నడుమనె యారామనరనాయకుండు
అనలాత్రమున హృదయము గాఢ నేయ - నని మొన నమ్మకరాక్షండు గూలెఁ :

—: ఇంద్రజిత్తు యుద్ధమున కరుగుట :—

బ్రథితారుణప్రభావానియై యంత - బ్రథమాద్రిపై దోచెఁ బద్మ బాంధవుఁడు
హతశేషరాక్షసు లాలంక కరిగి - యతఁడు చచ్చుటఁ జెప్ప నారావణుండు
కోపంబు చింతయుఁ గూడి చిత్తమున - నేపార ననియె నయ్యుంద్రజిత్తునకు 5000
“రణమునఁ గప్పలను రామలక్ష్మణుల - క్షణమాత్రమునఁ జంపఁగాఁ జాలువాఁడ
వీవే కా కింక నాకెవ్వరు గలరు ? - నీ విట నీవాహినీసమేతముగఁ
జని యందఱను జంపి చనుదెమ్ము తొల్లి - యనిమిషకోటుల ననిఁ ద్రుంచుకరణీ
రణమున గెల్చి సంరంభంబుతోడఁ - బ్రణతింప నేతెమ్ము ప్రమద మొప్పార”
ననవుడు నింద్రజి త్రారావణునకు. వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్కొని కదలెఁ
వాయువేగములయశ్వంబులఁ బూన్చి - యాయితం బై నట్టి యరదంబు నెక్కి
శరదభ్రంసవృత్తై లంబు కరణి - గురుభుజుండై వెలిగొడుగులనీడ
రమణీయకంకణరణితము లైఱయ - రమణు లిమ్ములఁ జామరమ్ములు వీవ
నొలసి మోమున సంగరోత్సాహలీల - దఱకొత్త నేతెంచి తల్లికి మ్రొక్కి
జనని దీవింపంగఁ జని తనవత్ని - దనయుల వీడ్కొని తమ్ములచావుఁ 5010
దలపోసి కోపాగ్ని దరికొనఁ బేర్చి - యలఘుదర్పంబున నయ్యుంద్రజిత్తు
మానక రోషనమగ్రతతోడ - దానవకోటులు దన్ను సేవింప
ఘనకామరూపులు దనమంత్రివరులు - తనుఁ గొల్వ నుత్తరద్వారంబునందు
వద్రులగతిఁ దేరు లఱువదికోట్లు - భద్రగజంబులు పదుమూఁడుకోట్లు
కొరలెడు నాల్గేసి కొమ్ములు కరులు - పరఁగంగఁ గోటినిర్భరవృత్తి నడువఁ
దురగంబు లరయంగఁ దుద నూఱుకోటు - లురుతరహేషంబు నొప్పుచు నడువ
భేరుండమ్ములఁ బోలి పెంపు వహింప - భూరివేగంబునఁ బొలుపారునట్టి
చిలుకవన్నియలతోఁ జెలఁగుగుఱ్ఱములు - కొలఁదులై నాలుగుకోటులు నడువ
వలుదనిస్సాక్షాదివాద్యముల్ మ్రోయఁ - గలవికి వెడలి లంకాపురినుండి
తనసుట్టు దైత్యు లంతములేక గొలువ - ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ 5020

వానరవీర దుర్వాసనామలు - మానైన రణమహిమభ్యంబుఁ జొచ్చి

—: ఇంద్రజిత్తు హోమముఁజేసి కృత్తి యనుశక్తిఁ బుట్టించుకొని
మాయాయుద్ధము చేయుట :—

యరదంబుడిగి ధీరుడై కాచి యుండఁ - దిరిగిరా దైత్యులఁ దెఱఁగొప్ప నిలిపి
గురుతరవేది త్రికోణమైపెద్ద - పరపొంది దక్షణప్రవణమై యున్న
భూరిశ్శానాగ్ని పొలుపారఁ దెచ్చి - ధీరుడై వేదిలో దీపింపఁ జేసి
రక్తవత్తంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తచందన మనురక్తుడైతాల్చి
దండంబు నుపవీతతతియు మోంజియును-నిండుమనంబుతో నెరయంగఁ బూని
యలవడ నవట ఖట్వాంగధ్వజంబు - నిలిపి కపాలంబు నిష్ఠతో నెక్కి
పరఁగంగఁ గంకాళపరిధిఁ గావించి - తిరముగా దక్షిణదిశ స్రుక్కునివంబు
లినుపపాత్రల మంచి యేర్పడఁ గృష్ణ - తనుఁ దై నవానిరక్తమును మాంసమును
పొరిఁ బొరి నవి నిండఁ జోసి మోనంబు-వరియించి యప్పు డభర్షణక్రమము 5030
దప్పక యుండ మంత్రము జచ్చరించి - చొప్పుడ నినుప స్రుక్కునివములు పట్టి
కమియఁ బాపకుడును గడునొప్పుతాటి - సమిధలు తిలలును సర్వపంబులును
హోమంబు సేయంగ నురుతరం బగుచు-నామహాధామ మజాండంబుఁ గప్పె
నాయగ్నిలోనుండి యప్పుడు వేగ - యాయతం బై నట్టి యరదంబు వెలుఁగ
రయమున నుగ్రకరాళకేళములు - భయదరూపంబు కపాలపాత్రయును
దళతళ మను కోటదవడలు మెఱయ - మలగ కార్చుచు నస్థిమాలిక లలర
నెఱుమంబి లొలికెడునేత్రంబు లొప్ప - నుఱక హాసముతోడ నొకకృత్తి వెడలి
“పంపుము పంపు మేమని కై న నన్ను - సొంపారఁ జేసెన సురవైరి!” యనుడు
నాకృత్తి నడిగి యింద్రాశిష్టములు - నాకృత్తిఁ గైకొని యాకాళమునకు
వరదంబుతోడనె యరిగి వానరులఁ - దిరిగి యేయుటకు నదృశ్యుడై యుండె. 5040
అంతట నారావణాత్మజుసేన - యంతయుఁ గ్రమ్మజి యరిగె లంకకును ;
అట నింద్రజిత్తును నాకపిసేనఁ - బటుశిలీముఖపరంపరల నొప్పింప
వలియ దాఁకెడిశిలావర్షంబుచేతఁ - బలుదెసఁ జెడిపాటుపక్షులొ యనఁగ
చిన్నభిన్నాంగులై చెవరిరి కొందః ; - ఋన్నతగతి దప్పి ముండిరి కొందః ;
తెసఁగంగఁ జేపురు చేఱులతోడి - వసుమతీధరములు వడిఁ గూలుకరణిఁ
బడిరి రక్తంబులపైఁ బయివొరఁగఁ - గుడుసుగా మఱి యొకకొందఱుకవులు ;
అప్పు డాయమ్మలయంధకారంబుఁ - గప్పి యెవ్వరికినిఁ గానరాకుండ
నంత వానరవీరు లంతరిక్షమున - నంతర్హితుం డగునాయంద్రజిత్తుఁ
బొడగానఁజాలక భూనభోంతరము - వడి నిండఁ బఱుతెంచువాడిబాణముల
నడుములుఁ దెగువారు నలి యైనవారు - కడికండలై నేలఁ గలిసినవారు

కడిమిమై నాజీఁ గైకొన్నతరులు - విడిచి యమ్ములు గాడ వెనఁ జచ్చువారు
 నడునెత్తిఁ బడుఁమోరనారాచనమితి - పుడమితోఁ గీలింపఁ బొడవులు సెదర
 నిలుపువచ్చినవారు నిఖిలాంగకముల - బలుబాణములు గాడఁ బడి పొరల్వారు
 మాతంగశవముల మాటుకొన్నారు - చేతుల గిరులెత్తి చేష్టించువారు
 దృష్టికిఁ దోఁపక తిరిగి విస్వీధి - దృష్టించి యౌతులు దీచెడువారు
 సఖిలాశుగప్రవాహములు పైఁ దొరఁగ - ముఖసరోజములకు మురియ రాకుండ
 బొందిమీఁదికి నెత్తి భూరిసేతువుల - చందంబుగాఁ బ్రకోష్టము తొక్కువారు
 ప్రేవులు ప్రోవులై పృథివిపైఁ బడఁగ - నాపులింతలతోడ నధికనిద్రలను
 గనుమూయువారును “గడిమిరామునకు - నని ప్రాణ మీగంటి” మని పట్కువారు
 చిచ్చుబిడుగుల చెలువునఁ జదర - వచ్చు కోలలఁ గేల వడి నొక్కువారు
 వాలంపబొడుపుల వాలఘాతములఁ - దూలించువారు నెత్తుటఁ దోఁగువారు
 మోరాంబకంబులఁ గొనియు దైర్యంబు - లారంగ నిక్పలు లైయుంచువారు
 “దుర్లభ్యఁ డితఁ డని తొడరంగ నేఁడు - దుర్లభం” అని బ్రహ్మ మాపించువారు
 “బ్రహ్మయిచ్చినశక్తిఁ బదిబుడై వీఁడు - బ్రహ్మాండమునఁ గానఁ బడకున్నవాఁడు
 బ్రహ్మవరంబెంత? బ్రహ్మాండమెంత? - బ్రహ్మయెంతటివాఁడు? పార్థివేంద్రునకుఁ
 దలపోయ ననిలోన ధరణీకుఁ డెటి - కలుగఁదో” యనువారునై యుండ మఱియు
 నుద్బంధకోదండ మొకచోట మొఱయు - నుద్ధామశరజాలమొకచోట నిగుడ
 నొకచోట దనుజెప్పు నొకచోట నార్చు - నొకచోట నదలించు నొకచోట నవ్వు
 నొకచోట హంకార మొనరించు నట్లు - సకలభీకరలీలఁ జరియింప నలిగి
 యురుభుజం డాంజనేయుఁడు నంగమండు - శరభుండు ఋషభుండు జాంబవంతుండు
 గజాఁడు గవాక్షుండు గంధమాదనుఁడు - విజయుండు నీలుండు వెన సుషేజుండు
 పనసుండు మొదలుగాఁ బటుపరాక్రములు - వనచరు లందఱు వడి దరుల్గిరులు
 విగిడి యాకాస మెల్ల నిండ వైచుటయు - మొగి వచ్చుశరముల మురియులై చెదరి
 జడి యశరానిల చటులవేగమున - నుడుగనిప్రాతతో నుధువడి వచ్చి
 యాలైలములు దరు లప్పుడు దునిసి - యాశకలములపై నందందఁ దొరఁగ
 నాశంబు లైరి వానరులు పెక్కుండు - ఆశాకరీంద్రంబు లవని కంపింప
 మెఱసినకడిమిమై మేఘనాదుండు - నెఱయంగ నిగుడించు నిబిడబాణములఁ
 గొందఱు తునియలై కూలిరి భీతి-నొంపి కొందఱు పాతీ రొదిగిడిక్కులకుఁ
 బ్రదరపరంపర ల్పఱుపుచునిట్లు - పదికోటు లగచరపతుల రూ పడఁచి
 వెండియు నెదిరిన వీరవానరుల - ఖండించి యతివండకాండసంతతుల
 నతులవిక్రముఁ డైన హనుమంతు వాలి - సుతు శతబలి గవాక్షుని నీలు నలుని
 బంధురబలుఁడైన పనసుని గుముడు - గంధమాదను ఋక్ష కపియాధపతుల

మణియుఁ గొందఱ నుగ్రమార్గజావళుల - నఱిమురి నిశ్చేష్టు లైయుండ నేసి
యాదితేముల గుండె లవియ నమ్మేమ - నాడుండు పటుసింహనాదంబు సేయ
మనముల భీతిల్లి మానము ల్దూలి - వనచరు లైన వెన్నె - వచ్చి చొచ్చుటయు
సౌమిత్రియును రామచంద్రుని జూచి - “భూమీశ! యీమాయ పొందున వీఁడు
వినువీధి నత్యంతవిభవంబుతోడఁ - దనుఁ గానరాకుండ దర్పించినాఁడు
గర్వించి యిబ్బంగిఁ గపివీరబలము - సర్వంబు సమయింప నమకట్టినాఁడు
మన మింతలో వీని మడియింపవలయు” - ననవుడు శ్రీరాముఁ డనుజుతో ననియె,
“విను బ్రహ్మవరమున వినువీధి వీఁడు - దనరూపు చూపక దాఁగి యున్నాఁడు 5090
మన మెంత యలిగిన మనకు లోఁబడఁడు-వినుము లక్షణః నేఁడు వీఁ డసాధ్యుండు
అత్రుంబు లేమియు నతనిపైఁ గొలువ - నత్రము ల్పెడిపోవు” నని పల్కుచుండ
నానమయంబున ననిలుండు వచ్చి - భాసురమృదువచోపణితి నిల్లనియె.
“విను వీనిమాయకు వెరవు భూనాథ - దనర నాగ్నేయమంత్రము జపియించి
సేవు జాణం జేయ నెరిఁ దప్పి కృత్తి - దేవారిఁ జాసి యదృశ్యమై పోవు;”
-: శ్రీరాముఁ డాగ్నేయాస్త్రముచే నింద్రజిత్తునిమాయ దెరల్పుట :-
నని యర్థి దీపింప ననిలుండు పలుక - జననాథుఁ డాహవసంరంభ మెనఁగ
మానితం బగు నగ్నిమంత్రపూతంబు - గా నమ్ము సంధించి కడఁకతో నేనుఁ
గృత్తి యత్యద్భుతక్రియ నింద్రజిత్తు - నత్రటి నెడఁజాసి యరిగె నెందేని;
అయింద్రజిత్తును నవని కేతెంచి - యాయెడఁ గార్జుకజ్ఞానాదమడరఁ
గడఁగిన నంత నక్కపికులోత్తంసు - లడరిన యామూర్ఖు లందంద తెలిసి 5100
వడిఁ గూడికొని వచ్చి వానిపైఁ గవిసి - కడిఁదియో తైలశృంగమును వాయుజుఁడు
గండలైలముల నంగడుఁడు మైందుండు - దండిమై ఘనవర్వతమును గజుండు
జయమూల మైన వృక్షమును నీలుండు - రయమున నశ్వకర్ణంబున నలుఁడు
అవనీధరంబును నర్కనందనుఁడు - నవిరళశాఖిని నటఁ బనసుండు
కదిసి యుగ్రం బైన గద విభీషణుఁడు - గదరుచు సాశవృక్షమును సంపాతి
భూజమహాశైలముల వలీముఖలు - నాజాంబవత్ప్రముఖాదివీరులును
నలి నార్చి మూఁడుజాణముల లక్ష్యుఁడు - కలయంగ నూరంబకముల రాఘవుఁడు
వానిపై నడరింప వాఁ డంతవట్టు - నానాంబకములఁ జూర్ణములు గావించి
యనలో గ్రహారంబు లై నజాణముల - వనచర సేనల వడిఁ బెల్లవఱసి
కరలాఘవం బొప్ప గంధమాదనునిఁ - బరుషోగ్రకరములఁ బరునెన్నిచింబ 5110
నేడింబ మైందుని నేడింబ ద్వివిదు - నేడింబ హనుమంతు నేడింబఁ గుముదు
వడిఁ దొమ్మిదింబ నవ్వాలినందనునిఁ - గడిమి నన్నియ సాయకమ్ముల నలుని
వైదింబ నీలు గవాక్ష నేడింబ - నాదిత్యనందను నఱువదేవింబఁ

బనసుని నిరువది పటుసాయకముల - నెనయంగ దధిముఖు నేకబాణమున
 నెనంగ లక్ష్మణు డెబ్బదే సంబకముల - వసుధేకు నజువది వరసాయకముల
 సాయక త్రయమున శతబలి నూలు - సాయకంబుల విభీషణుని నొప్పించి
 మఱియుఁ దక్కినఋక్ష మర్కటవరుల - గొఱప్రాణములతోడఁ గూలనేయుటయు
 నప్పుడు హనుమంతుఁ డచలశృంగంబు - నుప్పొంగి యంగదుం డురుగండళియు.
 పనసవిభీషణు ల్బలుగద ల్బలిమి - దనర సంపాతి యుత్తాలకాలమును
 నలుఁడు సారాశ్వకర్ణముల నందంద - నలినా ప్రతనయుఁ డున్నతిగ్రావములను 5120
 సౌమిత్రి మూఁడుగ్ర సాయకంబులను - భూమిశుఁ డురుశరంబులు నూలు పజుప
 శరభుండు ఋషభుండు జౌంబవంతుండు - సురుభుజుండగు గవయుఁడు సుషేణుండు
 వెన గవాక్షుండును ద్వివిధమైందులును - ననమానవిక్రము లయనవానరులు
 తక్కినవారును దరులై లతతుల - నక్కజంబుగఁ బేర్చి యందంద వైవ
 వానిఁ దుత్తునియలై వడిఁ గూలనేసి - భానునందను నొక్క భయదభల్లమున
 వక్షంబు నొప్పింప వడఁకి పెన్గలి - వృక్షంబు చలియించు విధముండె నతఁడు ;
 ఆలోన ఋషభ గవాక్షసుషేణ - వాలినందన జౌంబవంతులు కుముద
 మారుతసుత గంధమాదననలులు - వీరాదిగాఁ గల వీరవానరుల
 వివళులగాఁ జేసి వివిధబాణముల - నవనీకుపై నేసి యస్త్రలాఘవము
 విలసిల్ల లక్ష్మణు విలుఁ ద్రెవ్వనేసి - యలుక విభీషణు నద రంబు నేసి. 5130
 విలయ కాలాంబుదవిధమునఁ జెలఁగి - పలుమాలు గర్జించి పలికె నెంతయును ;
 “చూచితే! రఘురామ ! సుగ్రీవముఖ్యు - లేచందమునఁ గూలి రేన్గలి నపుడు
 నరనాథతనయ ! నిన్నట్లునయట్టి - బిరుదువానరజాతి పీచంబు లడఁగె ;”
 ననుచు వెండియుఁ బేర్చి యన్నిశాచరుఁడు - ఘనబాణతతుల నక్కపిపేనమీఁద
 నడరించె ఘనభూధరాభదేహముల - నెడలేక యుండ ననేకమార్గము
 లటులేసి “తెలిసితి” నని యార్చికొనుచుఁ - బటుగతి లంకలోపలి కేగి యంత
 తనసంగరక్రీడ దళకంతుతోడ - వినుతంబుగాఁ జెప్ప విని యతం డుబ్బి
 తనయ ! రఘునుచు నందనుఁ గొఁగిలించి - కొని“ నాకు నీయట్టికొడుకు గల్గంగఁ
 బగవారిచేనాజిఁ బదిసబాంధవుల - పగ నీగఁ గాంచిత బాసె నావగపు ;
 కడిఁదివీరుఁడు కుంభకర్ణుండు మడిసె ; - నడఁగె మహాజలం దగుప్రహస్తుండు
 మృతిబొందె ద్రిశిరుండు మేటివీరుండు - హతుఁడయ్యె నతికాయఁ డాంబులోను
 నొగి మహాపార్శ్వ మహోదరు ల్వడిరి - తెగిరి నరాంతకదేవాంతకులును
 గుంభకర్ణునినుతు ల్హోరవిక్రములు - కుంభుండు వడియె వికుంభుండు సమసె
 మకరాక్షఁ డనిలోన మడిసె తోడ్దోన - సకలనిశాచరపైన్యంబు వొలిసె
 అంకఁ గాల్చెను నొకలావగుకోతి - ఇంక నేటికిమాట లివి యెల్లఁ దలఁచి ;

రయమునఁ జనినీవు రామలక్ష్మణుల - భయదసాయకపరంపర లేసి చంపు
రణదక్షిణపు నీవు రణములోఁ దొల్లి - తృణలీల గెలిచి దేవేంద్రునిఁ గడిమి
సి వేచి నడచిన నిఖిలలోకములు బావించి - నవ్వుదె భన్తమై పోవు ;

— ఇంద్రజిత్తు హోమమునుచేసి శస్త్రసమేతముగా రథమును బడయుట:—

నరు లెంతవారు ? వానరు లెంతవారు ? - పరికింప నీ కని పల్కి వీడ్కొలువ
నెలమితోడన పురోహతునిఁ దోడ్కొనుచు - బొలుపారఁగా రణభూమి కేతెంచి 5150
చెన్నొంద హోమంబు సేయంగఁ బూని - యున్నంతఁ బరిచారు లొగి వేగమునను
బరఁగంగ నరిసి కపాలపత్రికలు - సొరిది నుక్కున నయినపుక్కువంబులును
శస్త్రంబులును దాటి సమిధలు రక్త - వస్త్రగంధాదులు వరుసఁ దెచ్చుటయు
రక్తాంబరంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తగంధంబును రయ మొప్పు నతఁడు
ధరియించి మారణ తంత్రమార్గమునఁ - బరువడిఁ దోమర ప్రాసభద్రములు
సరిపరిధులు వెట్టి సప్రాణకృష్ట - హరిణంబు మెడ యస్థి యది పుచ్చుకొనుచు
నక్తంచరాధీశు నందనుం డెలమి - యుక్తక్రమంబున హోమంబు సేయఁ
దనరిన ధూమప్రదక్షిణశిఖల - ననలుండు వెలుఁగుచు నాహతు ల్గొనియె
జయనిమిత్తంబులు చాలఁ గన్గొనుచు - జయశీలుఁ డానిశాచరవీరుఁ డలరి
నియతిహోమము దీర్చి నిరుపమం బైన - హయచతుష్టయముతో నతిఘోరలీల 5160
నురుతరణాశానోజ్జ్వలం బగుచు - నురుచిరాలంకార శోభితం బగుచు

సరినొప్పుసింహార్ధచంద్రచిహ్నముల - బరఁగుచు వైడూర్యభాసురం బయిన
పడగచే నమరుచు బ్రహ్మాత్మరక్ష - నడరుచు నని నదృశ్యం బయియుండు
నట్టి యారథ మెక్కి యనికి నేగుచును - గట్టల్కఁబెల్కె రాక్షసు లెల్ల వినఁగ
“మిథ్యాతపస్సుల మీటి సంగ్రామ - రథ్యఁ గూలుతు నేడు రామలక్ష్మణుల ;

పగ దీర్చి మాతంద్రిఁ బట్టికంధరుని - విగతశోకునిఁ జేసి విజయ మేనిత్తు ;
భానునందనముఖప్లవగవల్లభుల - నే నేడు సమయింతు నిమిషమాత్రమున ;
మఱియుఁ దక్కినయట్టిమర్కటోత్తముల - నెఱయంగఁ జంపుదు నేఁడాజిలోన
“దెగువతో” ననుచు నదృశ్యుడై యచట - నొగి రాక్షసుల నేయుచున్న రాఘవులఁ
బొడఁగని భీకరభ్రుకుటియై విల్లు - వడినెక్కువెట్టి దుర్వారవేగమునఁ 5170

బ్రళయకాలమునాడు బలవృష్టి గురియు - జలదంబు విధమున శరవృష్టి గురిపె ;
గగనంబు నిండ నాఘులు రాఘవులు - నొగి నేసి రలుకమై నుగ్రబాణములు
అమరారి యవి ద్రుంచి యమ్ములపోనఁ - దిమిరంబు వరగించె దిక్కులం దపుడు ;

పురుషచంద్రకోదండభీకరధ్వనియు - రథనేమిరవమును రథతురంగములు
గౌరిజల మ్రోతయు గుణమునిస్వనము - నరుదార జనియించు నతని రూపంబు
వినఁ గానఁబడకుండ విస్తయం బంది - ఘనవీధిఁ బరికింపఁ గ్రమ్మల నతఁడు

అఖిలాంబికంబుల నాదాశరథుల - నిఖిలావయవములు నిండ నేయుటయు
నాఖరకరకులుం డాధాపవేంద్రుఁ - డాఖరసూదనుం డపుడు కోపించి,
వాఁ డేయుమార్గజావళు లేందు వచ్చు - వాఁడివల్లములందు వడి నేసి యేసి
యాబాణజాలంబు లందందఁ దునును - నాబాహుబలశాలి యగు నింద్రజిత్తు 5180
బహుముఖంబులఁ దేరుఁ బఱపుచు నేనె - బహుశరంబుల సంతఁ జ్ఞాపింతులు
కమియఁ బూచిన కింకుకంబులతోడి - సమత నొప్పిరి శరక్షతయుతాంగముల
కరముగ్ర మైనట్టి కాలమేఘంబు - కరణి నొప్పిన తనమనశరీరంబు
తెలియకుండఁగ యామృదిక్కుననుండి - పలికె నయ్యుండ్రారి పార్థివేశ్వరుఁ
“ఎక్కడఁ జోయెద ? రెండుడఁగెదరు ? - చిక్కితి రిట మిమ్ముఁ జేరి కావంగ
దిక్కెవ్వ రిలమిఁద ? దివిజులచిన్న - జుక్కవా ల్నావంకఁ జూడనోడుదురు ;
ఐక్యక్రొతుల నమ్మి బవరమ్మనకును - మొక్కలమ్మన వచ్చి మోసపోయితిరి ;
పటుతరం బైన నాబాణాగ్నిశిఖల - బెటపెటఁ బ్రేలక ప్రిదిలి పోఁగరె ?
యావిభీషణునివాక్యములె నిక్కువము - గా విని నాశక్తిఁ గానలేరైతి ;
రిదె మిముఁ దెగటార్చి యేచి యీప్రాదె - కదలి యయోధ్యలోఁ గలవారి నెల్లఁ 5190
బరిమార్చి మించి యాభరతశత్రుమ్ము - లిరువుర జంపి నే నేతెంతు” ననినఁ
గడు వెఱఁగందిరి కవులు నాకవులు ; - నడరుకోపంబున నాయుంద్రజిత్తు
పడమటఁ దనపేరు పంతంబు లాడుఁ - దడయ కుదించిన ధనువు మ్రోయించు
ధీరుడై యటఁ దూర్పుదిక్కుననుండి - ఘోరంపుశరవృష్టి గురియించు మఱియు
దక్షిణంబున కేగి ధరణి గ్రక్కదల - నక్షిణశక్తిచే నడరి పెల్లార్పు
నిబ్బంగిఁ దిరుగు చనేకమార్గముల - నబ్బానుసూన్యాదు లరుదంది చూడ
శరములవింటితో సంధించుకొనును - బరువడి వాఁ డేయుబాణజాలములు
జనవతు ల్లుంతురు చటులాంబికముల - ననిమిషు లప్పు డత్యాశ్చర్య మంద
అప్పుడు శతసంఖ్య లతనిచేఁ గవులు - కుప్పలు కుప్పలై కూలుట చూచి
సౌమిత్రి కోపించి జనపతి కనియె - “భూమిశ ! వీనిచేఁ బోలిసిరి కవులు ; 5200
ఇది యేమి ? దేవ ! నీ విట్లారకున్కి - యిదె చూడుమా భువి నెల్లదిక్కులను
ఁబడి పొర్లుచున్నార భల్లూకపతులు ; - మడిసి రనేకులు మరక్కఁబేశ్వరులు ;
జగదీశ ! నిను నమ్మి సకలవానరులు - మిగిలినభక్తితో మేకొని వచ్చి
తగిలి యాయుండ్రారి దారుణాస్త్రముల - నొగిలి నీనామమే నొడువుచున్నారు ;
పగవాడు చేరి నీబల మెల్లఁద్రుంపఁ - దగ దింకఁదెగకున్నఁ దైలోక్యనాథ ;
పగదగ నల్గ నీబాణజాలములు - గగనంబు దిక్కులు గలయంగ నిండి
నిండినభక్తితో నిజదివ్యతనువు - లొండొంటి ధరియించి యున్నవి వానిఁ
గైకొమ్ము రిపుఁ జంపు కమలాప్రపంశ ! - నీ కెదురై పోర నేర్తురే రివులు ?

ఇంతశాంతము దగునే నృపులకును ? - జింతింప వేల విచిత్రంబుగాఁగఁ ?
 బరఁగిన నీహహబంధరాక్రమము - తరుజార్కనమతేజః ! తలపోయ వకట ! 5210.
 యీనిశాచరకోటి నీయింద్రజిత్తు - నేన చంపెద దేవ ! నీమహత్వమున
 నిటమీద బ్రహ్మాత్మ మేబ్రయోగించి - కుటిలరాక్షసకోటికుల మెల్ల నడఁతు ;”
 అనవుడు రఘురాముఁ డనుజుని కనియె - “వినుము లక్ష్మణ ! యొకవీనికై పూని
 చనునె పల్వరఁ జంప ? సంగ్రామమునకుఁ - జనుదేని వారల సమయింప నగునె ?
 యనిమిషబ్రహ్మరుద్రాదులచేత - ననిఁ జావఁ డితఁ డని యబ్జఙం డిడిన
 వరము చెల్లింపంగ వలసియే వీని - నిరవొందఁ గాచితి నిఁక నుండె నేని ?
 వీనిఁ జంపఁగఁజాలు వీరవానరుల - నేను బంచిన వారె హింసించు రితని ;
 నటుగాక తక్కిన నష్టేషునాదుఁ - డట నింద్రలోకంబునందు డాఁగినను,
 నట బ్రహ్మలోకంబునందు డాఁగినను - నట రుద్రలోకంబునందు డాఁగినను,
 ధరణి దూరిన రసాతలముఁ జొచ్చినను - శరధిలో మునిగిన జముఁడు గాచినను
 దనతాత యగు, ధాత తనవెన్నఁబెట్టు - కొనిన నేఁ బోనీను ఘోరాజిఁ ద్రుంతు ;”
 నని పల్క - రఘురామునలుక వాఁ డెఱిగి - యని సేయనొల్లక యాలంకఁ జొచ్చి,
 ఘోరనిశాచరకోటితోఁ బోయి - యారావణునితోడ ననెనింద్రజిత్తు.
 “కట్టల్కఁ గవులను గయ్యంబునందు - నెట్టిన నేసితి నేలపైఁ గూల
 మనుజుల నిద్దఱ మానము ల్గొంటి” - ననవుడు రావణుం డతనిఁ గోపించి
 “యిదియేమిపోకయా ? యిది యేమిరాక ? - యిదియేమి సేతగా నెన్నిచెప్పెదవు ;
 ఒకపటియును జంప కూరక వచ్చి - ప్రకటించె “దందలు వడి”రని నీవు ;
 నీవేచి నడచిన నిఖిలలోకములు - భావింప నప్పుడే భస్మమై పోవు ;
 నవీగాన నిది యొక్క యధిక మటంచుఁ - దుదిఁ దలంపకుము సంతోషంబుగాక
 మగఁటిమి రామలక్ష్మణుల వావరులఁ - దెగటార్చి కాని నాదెన కేగుదేకు ;” 5230.
 మనవుడు “నౌఁ గాక” యని యింద్రజిత్తు - దనుజేంద్ర వీడ్కొని తనమదిలోన
 “నతికాయకుంభకర్ణాదిదైతేయ - పతులెల్ల మడిసి రిబ్బంగి నుగ్రాజిఁ
 గాన నారామలక్ష్మణుల నేరీతి - నైనను గెల్పెద ” నని విశ్వయించి
 సీతచందము గాఁగఁ జెలువొంద నొక్క - నాతినిఁ దనమాయ నాకేశవైరి

—: ఇంద్రజిత్తు మాయాసీతను దెచ్చి తలఁ దఱుంగుట :—

యటఁ జేసి పీఠి మాయాసీతఁ గొనుచుఁ - బటుబలసహతుడై పడమట వెడఁతె
 వానికిఁ గాక యావానరు లెల్ల - నానాముఖంబుల నలికి పాటుబయు
 హనుమంతుఁ డపుడు మహాశైలశృంగ - మనువారగాఁ బట్టి యసుర మార్కొనఁగ
 పరుదార నడచుచో నలయింద్రజిత్తు - నరదంబుమీద మాయాసీతఁ జూచె ;
 వెక్కసంబుగ రామవిరహనలంబు - నిక్కిన నాహార నిద్రలు దొరఁగి

కడలేని వగఁబొంది గతిఁ గానఁబడక - వెడలునిట్టూర్పుల వెలవెలఁ బాటి 5240
కడుఁ గృశంబగుమేను కమలపత్రముల - నొడుచులోచనముల నొలుకువాష్పముల
జడగట్టి సీమంత సరణిఁ జిక్కొదవి - యడగొని మలిసంబు లగుకోరోజములు
ధరణిరజోలి ప్రతనుతరాంగములు - గరము విన్ననిమోము కరపల్లవంబు
గదిసినచెక్కు నై గాలిచేఁ జాల - గదలెడులతవోలెఁ గంపించుచున్న
యామహీనుతఁ జూచి “యకట! వీడింక - నేమిసేయునో రామహృదయవల్లభను ?
నీదీనదశ నాకు నీక్షింప వలసె - హృదైవమా!” యని హనుమంతుఁ డడరి
ఘోరవానరవీరకోటితో నడువ - దారుణాకృతిఁ జేర్చి తనమీఁద ననికి
నడుచుచో నవ్వాయునందనుఁ గాంచి - కడుఁగ్రూరుఁడై దశకంఠనందనుఁడు
“ఇది యేల వచ్చెఁ దానిసేనతోడ - ఇదె చూడరా సీత ? యాసీతకొఱకు
నలజడి వడియెడ రటుఁగాన దీనిఁ - దలఁ ద్రెవ్వనేసెదఁ దవిలి యే” ననుచుఁ 5250
గలఁగి శార్దూలంబుకడ నున్నహరిజీ - పొలుపున నయనాంబుపూరంబు లొలుక
“హారామ! హారామ! యనునార్తరవము - లారంగఁజేయు మాయాసీత నొడిసి
తలవెండుకలు వట్టి దట్టించి యాద్య - నలగి యాదైత్యుతో ననియె వాయుజుఁడు.
“తగునె ? దురాత్తక! దనుజుండవైన - నగుదుఁగా : కేము నీ వావిశ్రవసుని
మనుమఁడ విబ్బంగి మనుకులేశ్వరుని - వనితముందలఁ బట్టి వారక తిగువ”
ననవుడుఁ గరవాల మంకించి యసుర - దనరుమాయాసీత తలఁ ద్రెవ్వనేసెఁ,
“జను మింకరామలక్ష్మణులకుఁ జెప్ప” - మన భిన్నుఁడై యుండె ననిలనందనుఁడు.
వసుధాతలంబున వడినెత్తురొల్క - నసిధారఁదెగియున్న యాసీతఁ జూచి
హనుమంతుతో ననె నాయంద్రజిత్తు - “వనవరోత్తమ! రామువనిత సీసీత
ఘనతరంబైన నాకరవాలమునను - దునిమితి ; మీరజోద్యోగంబు లింకఁ 5260
జిక్కెఁ బొ” మ్మంచు విజృంభించి పలికి - దిక్కుంభికర్ణము ల్లికలును బగుల
సంహారఘనఘన స్తనితమో యనఁగ - సింహనాదము సేయఁ జిత్తము ల్గలఁగి
యప్పుడు రణములో నాయంద్రజిత్తు - దప్పక కనుఁగొని తనరినభీతి
వనచరులార్వంగ వాయునందనుఁడు - కనుఁగొని పలికె “నోకపివీరులార !
నమరవిక్రమములు చాలించి పాఱ - సమయమే వినరొకో సమరధర్మంబు ?
దలఁచ బంధులకెల్లఁ దలవంపు గాఁగఁ - గలనఁ బాటుటకంటె కష్టంబు గలదె ?
వడఁచెద నే మున్ను ననుఁ గూడి మీరు - కడిమి వాటింతురు గా !” కంచుఁ బలుక,
నందఱు తరువులు నద్రీశృంగములు - నందంద కయికొని హనుమంతుఁ గూడి
రయమున నార్చుచు రాక్షససేన - పయి వైచి, రంత నావవమాననుతుఁడు
చలమున నొకమహాశైల మంకించి - యలుకతో వైవంగ నానిశాచరుని 5270
పారథి రథ మోలఁ జనఁదోల నదియు - దారుణధ్వనితోడ ధర క్రుంగఁబడియె.

అలోన వెండియు నగచరుల్లరులు - తైలశృంగములు రాక్షసులపై వైవఁ
దనసేన విఠిగిన దశకంఠసుతుఁడు - కనుగొని కోపించి కపియాభవతులఁ
బటుకూలముద్గరప్రాసఞ్గములఁ - జటులవేగంబున సమయించె ; నపుడు
మారుతాత్మజుఁడును మదిలోనఁ గినిసి - ఘోరవిక్రమకళాకుశలుఁడై పేర్చి
కడిమిచేఁ గవియు రాక్షసులరూపదఁచి - వడి శిలాతరుఘోరవర్షముల్ గురిసి
యానిశాచరసేన నవలీలఁ దోలి - వానరావలిఁ జూచి వాయునందనుఁడు
“వనచరపతులార ! వసుధేకుదేవి-దనుజాధముఁడు జంపెఁ; దప్పెఁ గార్యంబు;
సమర మేటికి నింక ? జనకజవార్త - కమలాస్తకులున కొక్కట నెఱిగింప
నరుగుదఁ మటమీద నాఱుముఁ డెద్ది - వెర వానతిప్పు నావిధము సేయుదము 5280
మీరందఱును సంభ్రమింపక యుండుఁ - డీరాక్షసుఁడు క్రూరుఁ డేమటవలదు”
అని యటు మగిడిన హనుమంతుఁ జూచి - తగ మది నప్పు డద్దశకంఠసుతుఁడు
“ఈమహాబలుఁ డేగె నిటమీదఁ దనకు-హోమవిష్ణుముపేయ నోప రెవ్వరును;”

—: ఇంద్రజిత్తు నికుంభిశయాగము సేయుట :—

అని నికుంభిశ తేగి యచట నిశాటుఁ - దెనసిననిష్ఠతో నేపు దీపింపఁ
గల్గు నెత్తురు పాలు ఘనకచ్చవముల - బల్లుల బిల్లుల బలునర్పములను
గారుకోళ్ళను మంచిగంధంబు తేనె - నారికేణంబుల నల్లనికోళ్ళ
సూకరంబుల మఱి సొరిది కేళములఁ - గాకులఁ డెల్లని గార్దభంబులను
గోతెనుపోతుల ఘనమేషములను - నాటు నాలుగు రెండు నలువదికరులఁ
గొండగొట్టెలు వేయి కోటులలక్ష - మండూకములఁ గోటి మాణిక్యములను
ముత్యంపుఁజిప్పలు మూఁడర్బుదములఁ - గాత్యాయనీదేవికడ నిష్ఠ నిలిపి 5290
మనమున నిగమనమంత్రపూతముగ - ననలుని రుధిరమాంసాదులఁ దనిపి
హోమంబు సేయుచు నుండె నయ్యెడను - రాముండు పడమటిరథన మంతయును
విని జాంబవంతుని వేగంబి పిలిచి - వినవచ్చెఁ బడమట విపులఘోషంబు
హనుమంతునకు నెట్టి యని యైనయదియో ? - ఘన మైనయట్టి యాకలకలం బరయఁ
జనుము రయంబున పై న్యంబుతోడ - ననిన ఋక్షేశ్వరుం డతిశీఘ్రవృత్తి
బలువిడి భల్లూకబలములు దన్ను - గొలిచి యప్పుడు నూలుకోటులు రాఁగ
వడిగొని పశ్చిమద్వారంబుదెనకు - నడుచుచోఁ గనియె నన్నడుమ వాయుజుని
సోయుజుండును జాంబవంతునితోడ - నాయంద్రజిత్తుసేఁ తంతయుఁ జెప్పి;
“యావార్త రామున కెఱిగించి వత్తు - నే వచ్చునందాఁక నే నున్నయెడను
గాచి యావాకిటఁ గదలక యుండు - మేచినపగవాని నేమటవలదు;” 5300
అని వంచి వచ్చుచో ననతిదూరమున - హనుమంతుఁ డొడగని యారాఘవుండు
“ఇతనిముఖస్థితి నేమొక్కో ? కార్య - గతిదోఁచుచున్నది ; కనుఁగొన నిపుడు

“ఇది యేతెఱుం” గని యిచ్చఁ జింతింపఁ - గదిసి వాయుజుఁడు రాఘవునకు మ్రొక్కి.
 “దేవ! యే మెల్లను దెంపుమై దాన - వావలితోడఁ గయ్య మ్రొనరింప
 మాముందటనే తెచ్చి మది శంకలేక - భూమిజతలఁ ద్రెంచెఁ బొరి నింధ్రజిత్తు;
 అవాకిటికిని ఋషిదీక్షఁ బెట్టి - యీవార్త చెప్పంగ నేను వచ్చితిని;”
 అనువార్త చెవులలో నడరక మున్నె - ఘనవాతనిహతి వృక్షంబును బోలె
 నతులకోకాగ్నియు నడరి దహింప - ధృతిదూలి రవికులాధిపుఁడు మూర్ఖిల్లి;
 యవనిపైఁ బడియున్న నతిభీతి నొంది - ప్లవగవల్లభు లెల్లఁ బటకొకులైరి;
 తైకొని యపుడు లక్ష్మణుఁ డన్నతొడల - పైకి రాఁ దిగిచి సంభ్రమచిత్తుఁ డగుచు
 “నక్కటా! రాఘ! నీయట్టియత్తమున - కిక్కళంకము వుట్టెనే యిట్టిచోటఁ
 దలపోయఁగా “మేలు ధర్మంబునందుఁ - గల” దనుమాట నిక్కము గాకపోయె;
 నదియె నిక్కం బైన నకట! నీయట్టి - సదయచిత్తున కేల సంతాప మొవవు;
 నీచేత రావణునికిఁ జావులేక - యీచందమున నుండ నేటికి వచ్చు;
 జానకి కేల యీచావు సిద్ధించుఁ? - గాన ధర్మముకంటె ఘన మధర్మంబు
 త్యాజ్యంబు గాదని తలపోయ కట్టి - రాజ్యంబు విడిచి యరణ్యంబులందుఁ
 దిరుగ వచ్చితి; మఱుఁ దిరిగెడుమనకుఁ - బురుషార్థములు సిద్ధి వొందునే? యధిప;
 అవనీశ! “నిర్దను లగువారుసేయు - వివిధయత్నంబులు వెన నిదాఘముల
 నడరెడునెలయేరు లడఁగిన భంగిఁ - జెడిపోవు” నని బుధు లెప్పంగ వినమె;
 ధనము లార్జించిన ధర్మకామాదు - లనుసమస్థితోడ నధిప! సిద్ధించు; 5320
 ఎసఁగంగ నర్థంబు లెవ్వని కొదవు - వసుధ వానికి నెల్లవారు చుట్టములు
 అర్థంబు గలవాడె యరయంగఁ బురుషుఁ - డర్థంబు గలవాడె యధికుండు జగతి;
 అర్థంబె విద్యయు; నర్థంబె నేర్పు - నర్థంబె కీర్తియు; నర్థంబె పెంపు;
 అర్థంబె బలమును; నర్థంబె కులము; - నర్థంబె బలగంబు; నర్థంబె గుణము
 అర్థంబె శీలంబు; నర్థంబె ప్రాణ; - మర్థంబె పుణ్యంబు; నర్థంబె భూమి;
 అర్థంబె రూపును; నర్థంబె నీతి; - యర్థంబె ఖ్యాతియు; నర్థంబె భూతి;
 అర్థంబె గతియును; నర్థంబె మతియు; - నర్థంబయెఱుకయు; నర్థంబె సుఖము;
 అర్థంబు కావున నఖిలకామ్యములు - నర్థసంపన్నున కరచేతి వరయ;
 అధికులు వేదవేదాంగపారగులు - బుధులు దూర్వంబులఁ బూతాక్షతముల
 నర్థంబు గలవాని నమరఁ బూజింతు - రర్థి మోక్షార్థలై యడవుల నుండు; 5330
 మునిపుంగవులు కందమూలంబు లిచ్చి - ధనవంతు లగువారి దర్శింతు రెలమిఁ;
 జాయక మంగళ పాఠకానీక - గాయకకులములు కలవారిఁ బొగడు
 ఉన్నతకుచములు సురునితంబములు - నన్నువనదుములు నలనయానములు
 బింజోష్ఠములు చంద్రబింబాననములు - నంబుజలలితంబు లగు లోచనములు

రోలంబకులనీల రుచిరధమ్నిల - లీలాకంబులు లేతసిగ్గులును
 ఒయ్యన నవ్వుట నోరచూపులును - దియ్యమాటలు గాము దీమంబు లనఁగ
 నెలయించునేర్పులు నెలజవ్వనములు - గలకాంత లర్థంబు గలవృద్ధు నైన
 మనమారఁ గొలుతురు మహితభోగేచ్ఛ - ధనహీను నొల్లరు దర్పకు నైన
 లేమియే నరకంబు ; లేమియే రుద్ర - భూమియు ; లేమియే భూరిశోకంబు ;
 లేమియే రోగంబు ; లేమియే మృతియు ; - లేమియే పాపంబు ; లేమియే జరయు ;
 లేమియే కష్టంబు ; లేమియే కరువు ; - లేమియే దైన్యంబు ; లేమియే వగవు ;
 లేమియే నకల మాలిన్యంబు దలఁప ; - లేమియే సర్వంబు ; లేమి గావునను
 ఆచ్చెరువుగ రాజ్య మంతయు విడిచి - వచ్చినప్పుడ కాదె వచ్చె నాపదలు ;
 జానకిమరణంబు పైరింపఁ జాల - మానవలోకేశ ; మార్గజావళుల
 వినువ కాసుర బలాన్వితముగా లంక - మసలక నింక భన్తంబు చేసెదను ;"
 అని లక్ష్మణుఁడు వల్క నావిభీషణుఁడు - దనమది నూహించి ధరణీకు కనియె.
 "నాయొంద్రజిత్తుమాయయే కాని సీత - కేయపాయంబును నిటుఁగాదు వినుము.

—: విభీషణుఁ డింద్రజిత్తునిమాయ (శ్రీ)రాములతోఁ జెప్పట :—

ఖలుఁ డైనయాప జ్ఞీకంతుండు దలఁచు-తలఁపు నేఁ నెఱుఁగుదు త్రైలోక్యనాథ ?
 జానకి నొప్పింపు జనపతి కనుచు - నేనెన్ని చెప్పిన హితవుగాఁ గొనఁడు ;
 జనకనందన నేల చంపించు నతఁడు - మనుజేశ ; యిది వాని మాయ గావలయు ;
 అట్టిది యైన నోయవసీశవర్య : - నెట్లనఁ జొలియవే నిఖిలలోకములు ?
 ఇది బొంకు ; చింతింప నేల ? యాసీతఁ - బదిలంబుగాఁ జూచి ప్రతివార్త దెత్తు ;"
 నని రాముననుమతి నవ్వీభీషణుఁడు - దనరూప మంతయు దాచి వేగమున
 నలిరూపుఁ గైకొని యసురేకువనము - తలఁకకఁ జొచ్చి సీతను గాంచి మరలి
 వచ్చి యారామభూవరునకు మ్రొక్కి - యచ్చపుభక్తితో నంతయుఁ జెప్ప ;
 విని "విభీషణ ! యిట్టి విధ మేల సేసె ? - నని లోన నింద్రజి"త్తుని రాముఁ డడుగఁ
 దనుజుఁ డాసురహోమ తాత్పర్యబుద్ధిఁ - జనుటకునై యిట్టి చందంబు చేసె,
 హనుమంతుఁడాదిగా నగచరకోటి - మనములుగలఁచియిమ్మాడ్కిఁబుత్తెంచి
 "తనహోమవిఘ్నంబు తగఁజేయువార - లనయంబు లే రింక" నని వికుంభికు
 నరిగినవాఁడు వాఁ డచట హోమంబు - పరిసమాప్తము గాఁగఁ బటనిష్ఠ నేఁడు5360
 దనహోమమంత్ర మింతయుఁ జిక్కకుండ ; - మనుయుక్తి నవధానమతిఁ జేసెనేని ?
 దేవదానవు లైన దృష్టించి నిలిచి - యావీరవరు నెవ్వ రని గెల్వలేరు ;
 అటుగాన సీలోన నసుర ప్రేలిమికిఁ - బటుగతి విఘ్న మాపాదినపవలయుఁ
 జనియెద నేనిదె సైన్యంబుతోడ - మనుజేశ ; పంపు లక్ష్మణుఁ దోడు మాకు
 శౌమిత్రి యవ్వీరుఁ జండకాండముల - భూమిపైఁ బడనేసి పొలియింపఁగలఁడు ;

నేఁ డింద్రజిత్తును నీతమ్ముఁ దొడుచు - వాఁడు నికుంభిశాపనములోపలను
దపము గైకొన్నాఁడు దశకంఠనుతుఁడు - తపము నిండక మున్న దండింపకున్న
బ్రహ్మ మెప్పించి యాపరమేష్ఠివలన - బ్రహ్మశిరం బను బాణంబు విల్లు
కవచంబు ఖడ్గంబు కవచాన ల్పతీయు - నవిరళమంత్రపూతాత్మము ల్వడసి
కామగాశ్వంబును గమనీయకేతు - భీమంబు మారుతస్థితవేగంబు 5370
నగురథం బాయగ్నియందు వెల్వడిన - దగ నారథంబెక్కి ధను వందెనేని ;
నావానవారాతి నాలంబులోన - దేవాసురాదులు దృష్టింపలేరు ;
వానికి నిమ్మల వరమిచ్చునప్పు - డానీరజానసుం డతని వీక్షించి,
“నీవు నికుంభిశ నెఱయహోమంబు - గావించి తేని ? నేగతి నజేయుఁడవు :
కావించుహోమంబు గడ మగునేని - రావణమత ! నీవు రణములోపలను
బిగతుచేఁ జ” త్తని పల్కినవాఁడు - జగదీశ ! యటుగాన సమరయత్నంబు
నేయించి నేఁడింద్రజిత్తుఁ జంపింపు - మాయావి యగు వీఁడు మడిసినఁ జాలు ;
నమరకంటకుఁ డగు నద్దశాననుఁడు - సమరంబులో మున్నె చచ్చిన వాఁడు”
అని పల్కి రఘురాముఁ డపుడనుజన్తుఁగనుఁగొని “యనఘాత్త ! ఘనుఁ డింద్రజిత్తు
ఘనతిరోహితగ్ధకరుభంగి నింగి - ఘనమాముఁ డనగతి గానరాకుండఁ 5380
జరియించు నవ్వీరు శక్రాదిసురులు - దురమునఁ గడిమిమైఁ దొడరంగ లేరు
హోమమధ్యంబున నుగ్రరాక్షసుని - సౌమిత్రి ! నీవేగి నమయింపు వేగ
పటుతరభల్లూకబలముతోఁ గూడి - చటులవిక్రముఁ డైన జాంబవంతుండు
హనుమంతుఁడును దోడు నరుగుదెంచెదరు ; - ఘనతరవిజయవిక్రమధురన్ధరుఁడు
ఇమ్మం త్రివరులతో నివ్వబీషణుఁడు - నెమ్మి నయ్యాగంబు నీకుఁ జూపెడిని ;”
అని పల్కి రఘురాముఁ డనుజాతునకును - వనధి యిచ్చినయట్టి వజ్రవర్షమ్ము
ఘనతరఖడ్గంబు కవచాన ల్విల్లు - బెనుపొందఁగా నిచ్చి ప్రితితో మఱియు
వరభూషణంబులు వరుసగా నిచ్చి - యరు దైనపేర్చి నిల్లనుచు దీపించె.
“అనిశంబుజయము శ్రీహరి యొనఁగూర్చు - ఘనతరకుభముశంకరుఁ డిచ్చునజాఁడు
నీకాయువు ఘటించు ; నిఖిలదేవతలు - గైకొని దిశలందుఁ గాతురు నిన్ను ; 5390
అనిలండు ననలండు నభిరక్షణంబు - దనరఁ జేయుదురు ముందట వెన్నెనీకు :”
అనవుడు లక్ష్మణుం డప్పు దుప్పొంగి - ధను వందుకొని తనుశ్రాణంబుఁ దొడిగి
కవచాన ల్ధరియించి ఖడ్గంబు దాల్చి - వివిధభూషణముల విలసితుం డగుచు
నారాముఁ గనుఁగొని యతిభక్తి మ్రొక్కి - ధీరవాక్యంబులఁ దెల గొప్పఁ బలికె ;
“నలినాకరములోన నలి మరాళములు - కలఁగొనఁ బడునట్టి గతి గానఁబడఁగ
నాతెల్లగరులబాణము లింద్రజిత్తు - వేతూరి చని నేఁడు వెన లంకపడును ;
విపులతూలస్తోమ విధమున దాని - నృపవీర విభిన్ను నీఱు చేపెదను ;”

అని యథోచితభంగి నారామచంద్రు - మనమార పీడ్మొని మహితతేజమున.

—: లక్ష్మణుడు యుద్ధమునకు వెడలుట :—

గరుడుని నెక్కిన కమలాక్షపగిది - గరువలి సుతు నెక్కి కరమొప్ప మిగిలి
పంబి గోలాంగూల బలములు గొల్వ - జాంబవదాదులు చనుదేరఁ గదలి 5400
బలువిడి నటకు ముప్పదియోజనములు - గలనికుంభిశ కేగి ఘనతరంబుగను
నురుమదేఖంబులు నుత్తమాశ్వములు - నరిది రథంబులు నలరు కౌల్బలము
స్తోమమైనవనంబు చుట్టును గాచి - భీమమై యెందు నభేద్యమై తనరి
బలము లన్నియు నల బల మెల్ల నుడిగి - యలలు లేనట్టి యాయంబుధికరణే
నున్న రాక్షససేన నొప్పారఁ జూచి - సన్నతశస్త్రాస్త్రనన్నధుఁ దైన
సౌమిత్రితో విభీషణుఁ డిట్టులనియె - “నీమహానైన్యంబు నిమిషరంపరల
నెడల నేసినఁ గాని యింద్రురి మనకు - బొడగానరాఁడు నీభూరిబాణములఁ
దూలింపు మీసేనఁ దొలితొలి పిదప - హాలాహలాభీల మైన శరాలి
దొరకొన్నహోమంబు తుదిముట్టుకుండ - దురితాత్మఁ డగువానిఁ ద్రంపుమువేగ”
అనవుడు సౌమిత్రి యత్యుదగ్రతను - గనుఁగొనలం దగ్నికణములు దొరఁగఁ 5410
బలుతెఱంగుల బాణవజ్రులు వఱపె - నలఘుబలోదగ్రులై పెల్లు రేఁగి
తరుచరాధిపులును దరులును గిరులు - పొరిఁబొరి వైచి రప్పుడు సౌంపుమిగిలి
అసురులు నత్యుగ్రులై వనచరుల - వెనఁ బరిఘంబుల విసరివైచియును
గదలచే మోఁదియుఁ గరవాలములను - విదళించియును బహువిధములఁ గడఁగి
మఱియును దక్కిన మహితశస్త్రముల - సురక నొప్పించిరి యుగ్రత నిట్లు
మార్పడ నసురుల మర్కటేశ్వరుల - యార్పుల నాలంక యట్టిట్టుఁ బడఁగ
అంతఁ బోవక రాక్షసావలిఁ దఱిమి - యెంతయుఁ గడఁక ననేకశస్త్రములఁ
గపుల నొప్పింపంగఁ గపులును గవిసి - కుపితులై రాక్షసకోటి నొప్పింప
విఱిగి రాక్షసు లెల్ల వెన నింద్రజిత్తు - మఱుఁగున కరిగిరి మతమెల్లఁ దక్కి
అలోన నొక్కొక్క యాహూతిఁ బట్టి - యాలోలకీల మహావహ్ని కసుర 5420
పరఁగంగ నిమ్నబవదియాహుతులకు - దొరకొని యొకనూటతొమ్మిది వేల్చి
కడమయాహుతులు నాకైవడిఁ బట్టి - విడువక నిష్ఠతో నేల్చును నుండి
యురుతరసత్తులై యుగ్రతఁ బేర్చి - ధరణి గంపింప నత్తరుచరవరులు
బలువడి నేతెంచి పై నార్చుటయును - గలుషతఁ జిత్తంబు గలఁగినఁ జేతి
యాహూతి యటపైచి యాయంద్రజిత్తు - నాహవోస్తుఱుఁడు మహారోష మెత్తి
కన్నుల విప్పులు గ్రమ్మంగ భీష - ణోన్నతి రథ మెక్కి యుగ్రకార్తుకము
ధరియించి మించి యుద్ధతి నేగుడెంచి - తరుచరసేనలఁ దఱిమి నొప్పింప
దనుజేకుతమ్ముడు దనర సౌమిత్రి - గొవిపోయి వన మతిక్రూరుడై చొచ్చి

సమధికం బగు నీలజలదంబ పోలె - గొమరారుచున్న న్యగ్రోధంబు క్రిందఁ
 దొడఁగి యాయంద్రజిత్తుఁడు సేయఁజేయ - గడమచిక్కినహోమకర్తంబుఁ జూపి
 “సౌమిత్రి : చూచితే సమరంబుకొఱకు - హోమ మిక్కడ దైత్యుఁ డుగ్రతఁ జేసి,
 బలిభూతముల కిచ్చి పావకులనఁ - గలశక్తిసహతులఁ గడఁగి జయించుఁ
 దొల్లియు నిటుచేసి దుర్బదవృత్తి - బల్లిదుఁడై యనిఁ బర్జన్యు గెలిచె ;
 నిప్పుడు నిదె చూడు : మీహోమవహ్ని - నొప్పార వెడలుచున్నది రథము
 అరుణనేత్రంబుల నరుణకేశముల - నరుణవస్త్రంబుల నరుణమాల్యముల
 జడిగొన్న నల్లని సారథితోడఁ - గడునెట్లు నగు తురంగంబులతోడ
 వాఁడు క్రమ్మట వచ్చి వరహోమశక్తి - వేడిమి నెంతయు వెడలించి మించి
 యీరథం బెక్కిన నింద్రాదులైన - నారావణాత్మజు నని నోర్వరాదు ;
 కాన నింతటిలోనఁ గడఁగి సౌమిత్రి - వానిని బటుశరవ్రాతంబుచేతఁ
 బొలియింపు” మనుడును బొంగి లక్ష్యఁబడు - తలఁగక కార్ముకధ్వని చెలంగింపఁ
 గరవాలహస్తంబై కవచంబుఁ దొడిగి - యరుదార శిఖిరవర్ణ మగు రథం బెక్కి
 తనరూపు చూపిన దశకంఠసుతునిఁ - గనుఁగొని సౌమిత్రి కడునల్కఁ బల్కె
 “మాయలఁ బనియేమి ? మగవాఁడ వేని - నాయెదుటికి వచ్చి ననుఁ జూతుగాక ;
 నిక్కంపులావున నీవు గయ్యమునఁ - జక్క నిల్వము నిన్ను జముఁగూడఁ బుత్తుఁ ;
 గవటంబుఁ గైకొన్న గైకొనకున్నఁ - గవటరాక్షస : నిన్నుఁ గడతేర్చు వేగ ;
 నెఱసిన కడిమితో నిలుపు నాయెదురఁ - గఱకురాక్షస !” యనుకడ నింద్రజిత్తు
 భీకరాశనంస్పృకుడై పలికె - “బాంధవై యిట్టి సంతంబు లేర ?
 లక్ష్యఁ : నిన్ను నాంబున మీర - లక్ష్యకీః బెడఁబాసి లా వెడలించి,
 యనువుల నాదు బాణావలిఁ బెరికి - వసుమతిపైఁ గూల్చి వారక వ్రచ్చి
 కాకుల గ్రద్దలఁ గండలఁ దనువ - భీకరాకారతఁ బెంపారువాడ ;
 ఉరక నాకట్టిన యురగపాశముల - మఱచితె ? లక్ష్యఁ : మది నింతలోనె”
 అని లక్ష్యఁబనిఁ బల్కి యట విభీషణునిఁ - గనుఁగొని యింద్రా కడునల్కఁ బలికెఁ :
 “బినతండ్రివఁట నీవు ప్రియమార నేను - దనయుండ నా కెగ్గు దలఁపంగఁ దగునె ?
 దుర్బుధివై కులద్రోహంబు సేయ - ధర్మపూతుక : నీకుఁ దగవేల కలుగు ;
 ఎడలైన బంధుల నెట్టినిచుఁడును - విడిచి శత్రులఁ బోయి వేఁడునే శరణు ;
 తగవు దప్పిననైనఁ దనవారిఁ బాసి - పగవారి సేవించి బ్రతుకు పే బ్రతుకు ;
 అనిశాచరనాథుఁ డధికతేజుండు - నీనిప్పురోత్తులు నీతిగా వినునె ?
 అన్న కోపించిన నట యింటిమూల - నున్న నేమగు ? నుండ కున్న నే మగును ?
 నీలావుబలిమినే యెల్ల దేవతల - నాంబులలో గెల్పె నాదశాననుఁడు
 హితుఁడవై మర్తము హిత మెఱింగించి - యకవిచేతన చెడు” మన విభీషణుఁడు

“నావర్తనము మేఘనాద : యీ వెలుగు - దీప్తజలంబు లేల యియ్యెడను :
 ఆతండ్రికాడుకై న యవసీతిమతికి - నీతియు ధర్మంబు నీకేల కలుగు :
 పొనగఁ జేపట్టిన భుజగంబు పగిది - వెనఁగ్రూరుఁ డగుబంధు విడువఁగవలయు ;
 పాపాత్ముఁడగునట్టి వజ్జీకంధరుఁడు - నాపలుకులు విన్న నాఁడింత లగునె
 పరధనంబులకును బరకాంతలకును - బరితాపములఁ బొందు పాపకర్ములకుఁ
 దగవేల : మేలేల : ధర్మంబులేల : - జగదేకహితమైన చరితంబు లేల :
 మగ్గుమౌ మీమది మదము గర్వంబు - నగ్గులై కాల్పక యవి యేల పోవు :
 తలకొని యెపుడు నధర్మవర్తనమె - కలిగి వర్తింతురు కడుఁ గ్రొవ్వి మీరు
 సురల బాధింతురు సుప్రతులైన - పరమమునీంద్రులఁ బట్టి చంపుదురు ;
 కావున నాదశకంతునితోడ - నీవును లంకయు నిఖిలబంధులు

5470

మాన కిచ్చకమాడు మంత్రులుగూడ - నేనలు రాజాచేఁ జెడుట సిద్ధంబు ;
 బుద్ధిఁజూన్యుఁడ వైతి ; స్ఫుటకాలపాశ - బద్ధుండవై ; తేమి పల్కినఁ బల్కు ;
 మిటమీఁద నీమాయ లెక్కవు వినుము - వటముక్తిందికి హోమవాంఛఁ బోరాడు ;
 చనరాదు లంకకు సౌమిత్రి దొడరి - చనవచ్చు నిక వేగ జముపురి” కనఁగఁ
 బ్రథమార్దివయివచ్చు బానునివగిది - బృథుగాక్రూహనుమంతుఁ బెంపారనెక్కి
 యమరిన లక్ష్మణు నావిభీషణుని - సమరాఢ్యులగు నగచరుల వీక్షించి

“వీరులై నాబాణవృష్టికి మీరు - నైరించెదరు గాక : సమరోర్వి నేఁడు
 ఉడుగక నావింబ నొదవుబాణాగ్ని - యడరి మిమ్మిందఱ నాహతి గొనును ;
 గరవాలపట్టిన ఘనభిండివాల - శరజాలముల మిమ్ము సమయింతు” ననుచు
 రోదసీకుహరంబు మ్రోయంగ సింహ - నాదంబు సేయుచు నానాకుగముల

5480

వెననేయుచును బాహువిక్రమస్ఫూర్తి - నెనఁగునాముందఱ నెవ్వండు నిలుచు : ”
 అనవుడు లక్ష్మణుం డాదైత్యుతోడ - “దనుజాధముఁడ : యీవృథాగర్వ మేల :
 చేరక యడఁగి ముచ్చిలిపోటువాడుచు - ఛేరణంబునఁ బాడియే మగతనము :

—: ఇంద్రజిల్లుక్షణుల ద్వంద్వయుద్ధము :—

నీమాయలన్నియు నిరసించి నిల్వ - నామార్గణములఁ బ్రాణముల హరింతు : ”
 అనవుడుఁ గోపించి యతఁ డేనె నతని - ఘనకాలసర్పప్రకాండకాండముల
 అవి లక్ష్మణుని గాడి యవ్వల వెడలి - యవసీస్థలము గాఢె నదృతశక్తి
 మఱియును వాడు లక్ష్మణదేవుమీఁదఁ - గరు లాడగాఁ బెక్కుకాండంబు లేయ
 వడి వచ్చి తాకి యవ్వల గ్రుచ్చి పాతె - వెడలు రౌద్రరసంబు వెల్లియపోలే,
 గడుఁబెల్లనెత్తు రంగంబుల వెడల - నడరంగ రాక్షసు లార్చుచునుండ
 అంతెల నట్టహాసములు చేయుచును - లంకేంద్రతనయుఁ డాలక్ష్మణుఁ జేరి, 5490
 “నతనాథమత : నేఁడు నన్నాజిఁ గదిసి - బిరుదవై యిటు విజృంభించిన విన్నుఁ

దొలుతఁ గత్తఁముఁడుత్తునియలు సేసి - తలత్తుంచి వైచెద దారుణాస్త్రముల
 పెనుపేరి పడియున్న ప్రియసహోదరుని - నినుజూచు రాముఁడు నేడవశ్యమును. ”
 అని పల్కె లక్ష్మణుం డన్నిశాచరునిఁ - గనుగొని “యావృథా గర్వ మేమిటికిఁ
 పలుకులఁ బనియేమి బవరంబులోనఁ - దొలఁగక నాతోడ దొడరుదుగాకఁ
 మాటలాడక వహ్ని మడియించు మాడ్కి - మాటలాడక నిన్ను మడియింతునిపుడు,
 పని లేని పంతము ల్పలుకంగనేల” - యనుచు సుగ్రావుంబు లరివోసి తిగిచి
 ఘనతరభీషణాకారుడై పేర్చి - కనుగవఁ గెంజాయ గడలుకొనంగ
 నమరంగఁ గోపించి యర్కదీధితులు - గమియంగ దిక్కులఁ గలయంగఁ బర్వ
 విలయాగ్నికీలల విస్ఫులింగములు - కనుఁగొనఁ దెరలెడు ఘనతరశక్తి 5500
 కలయమ్ము సంధించి కఱకు రక్కసుని - యలఘువక్షస్థల మట గాడనేయ
 దానదైత్యుండు రక్తము గ్రక్కిమూర్చు - నూని యంతనె తెల్వినొంది పెల్లార్చి
 వాడిమి మిగులఁ దీవ్రంబున నేనె- మూఁడుబాణముల రామునితమ్మునురము
 అప్పుడు దీరులై యధికరాద్రముల - నిప్పులు గన్నుల నివ్వటిల్లంగఁ
 జెలగునయ్యిద్దఱ సింహనాదములు - బలువిడిఁ బటతెంచు బాణఘట్టనలు
 మరుగుబాన్వనములు నొక్కట నెనఁగ - నరయ మృత్యువునట్టహాసంబువోరె
 వెలసినలావుల విక్రమంబులను - బొలుపులఁ జరముల భూరిరాద్రముల
 ననిశంబు వెలుగు చంద్రార్కులఁ బోలె - దనరుచతుర్దంతదంతుల వోలెఁ
 గొమరారుసింగంపుఁగొడమలఁ బోలె - గ్రమ మొప్ప శంబరకాములఁ బోలె
 నమరఁ ద్రినేత్రాంధకాసురు లోవ్రి - రమణఁ గుహరతారకులును దోరె 5510
 నేపారు వృత్రాసురేంద్రులఁబోలె - రూపింప లయకాలరుద్రులఁబోలెఁ
 బాయనిజయకాంక్ష బలియురై పోర - నాయుద్ధమును నొప్పి రప్పుడు చూడ
 కోపించి కోడిండ్గుణఘోషమెనఁగఁ - జావరథధ్వజ సహితంబుగాఁగ
 నామేఘనాదుని సంపవర్షమున - సౌమిత్రిముంచిన సైరింప కతఁడు
 ప్రతిసాయకము లేయ బలువిడి ద్రుంచి - వితతంబుగా బాణవృష్టిఁ గప్పటయు
 ఆయింద్రజితుఁ డప్పు డల వెల్లఁ బొలిసి - యాయస్త్రములకు మాత్రై నయస్త్రములు
 నెరి నేయనేరక నిట్టాపు పుచ్చి - తరిగొని చూడ నత్తరి విభీషణుఁడు
 సౌమిత్రిఁ గనుగొని “జననాథతనయః - నీమార్గణంబుల విర్విజ్ఞుఁ డగుచు
 దశకంతునుతుఁ డున్నదశఁ జూడు మింక - దశరథాత్మజః రణస్థలి వీని గెల్వ”
 మనపుడు సుగ్రంబు లై న బాణములు - గొని యంగకము లెల్లఁ గ్రుచ్చి పోనేయ
 నొకముహూర్తము మూర్చు నొంది వే తెలిసి - “యకట ముందే వానవాదుల గెల్చి
 పరికింప దైవంబు ప్రతికూలమైన - నరునకు నిటు నేఁడు నా కోడవలసెఁ
 ఘనిలోన రాక్షసు లందఱుఁ బొలిసి - రిసవంశజులచేత నిక నేటిబ్రతుకుఁ”

అనుచుఁ గోపమున నయ్యమరకంటకుడు - జననాథసుతుఁ జూచి చలమగ్గలించి
 “నరనాథనందన! నావిక్రమంబు - బరికించి నీవింక బంటవై నిలుపు;”
 మనుచు నేడమ్మల నతని నొప్పించి - హనుమంతు బదియింట నదరంట నేసి
 వెన విభీషణుమీఁద విశిఖము లాటు - మనలక నిగుడించి మఱి విజృంభించె;
 గాకుత్స్థతిలకుఁ డాకడిమి గైకొనక - నాకేంద్రరిపుఁ జూచి నవ్వుచుఁ బలికె,
 “నధికుండు పంతంబు లాడకే గెలుచు - నధముండు పంతంబు లాడియు నోడు;
 ననుచితస్థితి భూరు లగువారు డాఁగ - రనిలోన వంచించు టదియొక్క గెలుపె?
 కుటిలయుద్ధము సేయఁ గ్రూరాత్మ నీకు - బటుగతి నిహమును బరము లే” దనుచు
 దినకరకరజాలతీవ్రార్చు లడరఁ - గనకపుంఖంబులు గలుగు బాణములు
 వానిపై నిగుడించి వడి జోడుఁ ద్రెంచి - మేనుచ్చి చనఁగ నమ్మెయి మరు వపుడు
 కాలోగ్ర సర్పంబు కంచుకం బనఁగ - నాలోకనాథీలమై నేలఁబడియె;
 వాఁడు వెండియు నొక్కవజ్రాంగిఁ దొడిగి - వాఁడిబాణంబుల వడి నేయ నపుడు
 పరువడి నొందారు బాణఘాతముల - నురువడి వెలువడు నురుశోణితముల
 గై రికనిర్దు రకలితంబు లైన - భూరిభూధరములు పొలుపుఁ గైకొనుచుఁ
 గరవేగళరవేగగతులు నేర్పులును - గరమొప్పఁ జోరుచోఁ గారాకు రాలి
 పూచినకింకుకటాక్షంబు లొప్పు - నాచందమున నొప్పి రత్నఘాతముల
 నమరగంధర్వాదు లచ్చెరువంది - సమరంబు చూడ నానమయంబునందు 5540
 కలభవేష్టితమత్తగజలీల మంత్రి - కలితుఁడై భీకరగతి విభీషణుడు
 విలు గుణధ్వని చేసి విపులరోషమున - వెలుఁగుమంటలతోడి విశిఖంబు లేయఁ
 బిడుగులు చఱచిన పృథులభూజముల - వడుపున రాక్షసు ల్యసుధపైఁ బడిరి;
 అనలుండు మొదలుగా నతనిమంత్రులును - ఘనకూలపట్టినఖడ్గఘాతముల
 నెగడి రాక్షసకోటి నేలపైఁ గలిపి - రగచరావలిఁ జూచి యవ్వీభీషణుడు
 “ఇంక నీతనిఁ జంపు- డిందఱుఁ బొదివి - లంకేంద్రునిల మన్న లా వన్న నితఁడె;
 అని నీతఁడిల్లిన నాదశాసనుడు - దనసేనతోఁ గూడఁ దా నీర్లినాడు;
 మునుఁ ప్రహస్తుని వజ్రముష్టిఁ బ్రజంఘుఁ - డనువాని సుప్తఘ్నుఁడనువాని మఱియుఁ
 గుంభనికుంభుల ఘోరవిక్రములఁ - గుంభకర్ణుని మహోగ్రుని నతికాయఁ
 వికటు మహాపార్శ్వ వెలయ ధూమ్రాక్ష - మకరాక్ష రక్తాక్ష మఱి శోణితాక్ష 5550
 యూపాక్షఁ ద్రిశిరు మహోదరు నగ్ని - కోపుని దేవాంతకుని నరాంతకుని
 ఖరుఁ జంబుమాలిని కంపను మఱియుఁ - బరుషవిక్రము లైన పగతురఁ జంపి
 యాహవసాగరం బవలీల దాటి - బాహుబలంబులఁ బరఁగితఁ; రింక
 సౌమిత్రికిని మీకు సమయంబు దాటు - డామెయి నింద్రజిత్తనుగోష్పదంబు
 కొడుకుఁ జంపఁగ నాకుఁ గూడదు వీడు - చెడునుపాయము. మీకుఁ జెప్పెద వినుముః

హింస గావించిన నెదిరిచేఁ బించి - హింస పేయించిన నివిరెండు సరియె,
ఇది రాముకార్యార్థ మిది లోకహితము - నదికాన పాతకం బైనఁ గానిము ;
సౌమిత్రిచే నేఁడు చంపింతు వీని - నేమాయలును గొల్వ పటమిదననఁగ
జాంబవంతుఁడు ఋక్షనంఘంబుతోడ - నంబరం బగలంగ నార్చి రాక్షసుల
నగశృంగతరుసింహనభదంతములను - బగతుర నవలీలఁ బాల్పడిఁ సొచ్చి 5560
నొప్పింపఁ గవులచే నొగిలి రాక్షసులు - నిష్ఠులు నెదరంగ నెరిదారు ఘోర
పరశుముద్గరకూల పట్టినప్రాస - పరిఘశరాసనపాణులై బెరయఁ
బొరి సురాసురులకుఁ బోలె నయ్యది - చరనిశాచరులకు సంగ్రామ మయ్యె.
హనుమంతుఁ డానయంబున నలిగి - ఘనులక్షణుని డించి కాలునివగిది
నొక్కొక్కవాటను నొక్కొక్కమాటు - పెక్కండ్ర దైత్యులఁ బృథివిపైఁ గూల్చి
తైలశృంగంబుల సాలవృక్షముల - లీలమైఁ జంపి బల్లదుఁడునైఁ పెర్రె
నరభనంబున విభీషణుఁ డంత నలుక - నురుతరజ్యాఘోష మొనరించి మించి
తనమంత్రులును దాను దద్దయుఁ గడిమి - దనుజులఁ బెక్కండ్ర దరమిడి చంపి
కరమొప్పఁ గనకపుంభుప్రదరములు - నొరఁగించె నింద్రజిత్తునిమేను గాడ
తరమిడి వాఁడు నుదగ్రుడై కినిసి - యరిదిశరంబు లేయఁగ నవి వచ్చి 5570
పొరి విభీషణునురంబున నుచ్చి పాతీ - ధరఁ గాడె ధరణీయుఁ దల్లడపడియె
దురము విభీషణుతో నింద్రజిత్తు - కర ముగ్రముగ నిట్లు కావించుచుండఁ
గనుఁగొని యపుడు లక్షణుఁడు కోపించి - హనుమంతు నెక్కి తీవ్రాత్మనంతతల
వడిమీతీ రాక్షసవరునిపై నేయఁ - గడునొచ్చియును భయంకరముగా నపుడు
మగుడ వాఁ డుజ్జ్వలమార్గణవజ్జి - మిగులంగ లక్షణుమీదఁ బెల్లెసె ;
అడరి యయ్యుద్ధులు నతికోపు లగుచుఁ - గడిఁదిబాణంబు లుగ్రత నేయ నపుడు
ఆయంపతండంబు అడరి యొందొరుల - కాయంబు లందంద కప్పిన నపుడు
అంబుధారలతోడియంబుదంబులను - నంబుదంబులతోడియర్కచంద్రులను
బోలి రామార్గణంబులు వచ్చుచున్న - యాలోనివేగ మేమని చెప్పవచ్చు ?
తొడిగినశరములు తొడిగినయట్లు - విడువరొక్కో యను విధమున నుండె ; 5580
ఆరెండుతెఱంగుల యమ్ములు గగన - మారంగఁ గప్పిన నడరెఁ జీకట్లు ;
పీరరసావేశవివశత నెఱుంగ - రైరి యొందొరుల మహాజిరంగమున
ఆయనసరమున నచ్చెరు వడర - వాయువు రణఘామి వర్తింపదయ్యె ;
అనలుండు వెలుఁగొందఁ డయ్యె దిక్పతులు - ననిమిషగంధర్వయక్షకిన్నరులు
చకితాత్తులై వచ్చి శరణంబు సొచ్చి - సకలదేవతలు లక్షణుఁ బ్రశంసించి
యాలక్షణునకు జయం బగునటుల - చాలదీవన లిచ్చి సప్తదంబునను
నతిలోకకంఠకుం డైనయౌదైత్యు - మృతునిగాఁ జేయుసౌమిత్రిః నీవనుచుఁ

బలుకుచునుండ నాభానుకులుండు - పెలుచ నార్పుచు గుణాభీలరావంబు
 చెలంగంగ నాయుండ్రజిత్తును గిట్టి - బలుకాండములు మీదఁ బరఁగించుటయును
 ఆరాక్షసుఁడు వేగ యవిత్తుంచివైచి - ఘోరనారాచము ల్గరిసి పెల్లార్పె; 5590
 మదిలోనఁ గోపించి మఱియు లక్షణుఁడు - గదిసి యీశాశ్వామృగంబు లార్వఁగను
 జలమున నొకయర్థచంద్రబాణమున - బలియుఁడై వానిదాపము ద్రుంచివైచి,
 పడగ యేడింటను బడనేసి యొకటఁ - దడయక సారథితల దైవ్వ నేసి
 పదియింట వక్షంబు పగులంగ నేసి - యదరంట నేసె రథ్యముల నాగ్గింట;
 ఆరావణునిసుతుం డప్పుడు తానె - సారథి రథియునై సౌమిత్రిఁ గిట్టి
 నెట్టన నేయుడు నిగుడుకోపమున - నట్టహాసము సేయ నాలక్షణుఁడు
 నరదంబుఁ గడపుచు ననిసేయుదైత్యు - నరుదార వీక్షించి యదరంట నేసె;
 ఆవాఁడియమ్ముల నధికంబు నొచ్చి - రావణునుతుఁడు మూర్ఖాగతుం డగుచు
 నంతన తెలివొంది యాత్మలో బెద్ద - చింతించి యిదియేమి చిత్తమో? నరుఁడు
 నన్ను నొప్పించె నెన్నఁడు నిట్టి దెఱుఁగ - ము న్ననేకాహవంబులఁ బోరునపుడు
 కాల మెవ్వరికినిఁ గడవరా దనుచు - వాలిన యుష్టనిశ్వాసంబు లదరఁ
 జూపంబు తివియంగ శరము సంధిప - నోపక, పరిపంథి నొనరంగఁ జూడ
 నేరక యుండిన నిఖిలదేవతలు - నారాముతమ్ముని నగ్గించి రపుడు;
 వెలవెల నగువాని విన్నవిమోము - కలయంగఁ గనుఁగొని కపివీరులార్వ
 వీరులు గ్రథనుండు వెనఁ బ్రమాధియును - మేరునన్నిటఁ డగుమేమనిస్వనుఁడు
 శరభుండు ఋషభుండు కైలము లైస్వచి - రరుదార నింద్రారియరదంబు విఱుగ
 నటుపైన కేతురథ్యంబులతోడ - విటతాటమై కూల విపులకోపమున
 నసురనాయకనుతుం డంత బిట్టార్చి - వెన విభీషణు రామవిభు ననుజన్తు
 నుదురును వక్షంబు నోనాట నేసె - వదలక మూఁడేసి వాఁడిబాణముల;
 నేసి గుణధ్వని యెనకంబు గాఁగఁ - జేసి చెలంగించె సింహనాదంబు; 5610
 అప్పుడు కోపించి యధికరౌద్రమున - నిప్పులు కన్నుల నివ్వటిల్లంగ
 రావణుతనయునురం బుచ్చిపాటఁ - గా విభీషణుఁ డేసెఁ గాండంబు లయిచు
 అతఁడు గోపించి యాగ్నేయబాణ - మాతంద్రివయి నేయ నది రాఁగఁ జూచి,
 వారుజాత్రుం బేసె వడి లక్షణుండు - నారెండు నటఁ బోరి యవనిపైఁ బడియె;
 ఉరగాత్ర మదైత్యుఁ డుగ్గుఁడై యేయ - గరుడాత్రమునఁ ద్రుంచె గళము సౌమిత్రి;
 తగఁగుజేరాత్ర ముద్ధతి నాతఁడేయ - నగణితంబుగఁ ద్రుంచె యామ్యబాణమున;
 నతఁడు వెండియును వాయువ్యాత్రమేయ - నతఁ డదియును ద్రుంచె నైంద్రాత్ర మేసి;
 దానవుం డపుడు గంధర్వాత్ర మేయ - దానిలక్షణుఁడు రౌద్రంబునఁ ద్రుంచె;
 వలమున నిటు వారు సమరంబు సేయఁ - బ్రళయకాలమునాటి భంగమై తోఁచె;

సౌమిత్రి రణపరిశ్రాంతి మాన్పుటకు - నామందవాయువు లల్లన వీచె; 5620

అంత లక్ష్మణుఁడు నాయంతకుపగిది - నంతకంతకు సుగ్రుడై యింద్రజిత్తు

—: లక్ష్మణునిచే నింద్రజిత్తు చచ్చుట:—

నటు చూచి కార్త్యకజ్ఞానినాదంబు - పటుశక్తితో దిశభాగంబు వగులఁ

జెలఁగించి మెయిపెంచి సింహనాదంబు - నెలఁగించి దేవేంద్రుచేఁ గొన్నయట్టి

యారూఢిమీఱ నింద్రాత్మంబు దొడిగి - యారామవిభుఁడు ధర్మాత్తుఁ డొనేని?

దేవి యాసిత పతివ్రతయేని? - దేవతాకరుణ నాదెసఁ గల్గెనేని?

నింద్రాదులకు నెల్ల హిత మగునేని - నింద్రజిత్తునితల యిచ్చహాళరము

త్రెంచుఁ గావుత! మని దృష్టి సంధించి - మించి యేయుటయును మి న్నెల్ల నిండి

వృథుదీర్ఘ నిద్రాతభీషణం బగుచు - బ్రథనవికాసన ప్రారంభ మగుచు

బహురత్నపుంఖకోభాయంతం బగుచు - విహగేంద్రసముజ్జనవిర్భావ మగుచు

నహిముఖానలకణాత్మాలోల మగుచు - నహిమాంకుబింబప్రభాభిల మగుచు 5630

మండుచు రుచులతో మహియు నాకనము - నిండుచు నత్కుగ్రనిగ్రహోదగ్ర

గతులమైఁ బఱచి రాక్షసలోకనాథు - సుతుఁ గిట్టి యందంద సురలు మిన్నంద

దనరిన నస్తుహోదందాత్మ మతని - యనుపమమణికుండలాంచితం బైన

లలితానుజ్ఞానలంకృతం బైన - తలబొమిడికముతో దరఁ గూలఁద్రోసె;

గలుషభావమున లంకానిధానంబు - చలమున సుగ్రుడై సాధింపఁ గోరి

బలి యిచ్చుకొఱకునై పటులులాయంబు - దలద్రుంచివైచువిధం బిచ్చునడగ

ననిలోనఁ బడియున్న యాయినద్రజిత్తు - గనుఁగొని జయలక్ష్మి గైకొని దిశలు

గలయంగ నపుడు శంఖంబు పూరించి - విలు గుణధ్వని చేసి వెన లక్ష్మణుడు

నలి నప్పు డురుసింహనాదంబు సేసె - జెఱవొంద నవ్వరత్నీల లాస్యములు

వీసుల సౌలయించె; విశ్రుతశ్రుతుల - మానెన గంధర్వమధురగానములు; 5640

అంత విభీషణుం డంతంత కెచ్చు - సంతోషమునఁ గుచ్చి సౌమిత్రి నెత్తి

యాలింగనము సేసె నాలంబులోన - నాలోన వనచరు లందంద చెలఁగి;

రంతలో హతశేషు లగునిశాచరులు - నెంతయు భీతిల్లి యేపెల్లఁ బాసి

వనవరుల్ దోలంగ వడి దృఢు ల్లాల - దనరారుపదహాతి ధరణి గంపింపఁ

గలఁగొని చీకట్లు కన్నులఁ గవియఁ - దలలు వీడఁగ నాయుధంబులు వైచి

చెందినభయమునఁ జెడి పాటి లంకఁ - గొందఱు చొచ్చిరి, కుధరశృంగములు

కొందఱెక్కిరి; వార్ధిఁ గొందఱు వడిరి - కొందఱు దూరిరి గుహానికుంజములు

అనలుండు తీవ్రార్పు లడరంగ వెలిగె - దినకరుం డుజ్జ్వలదీప్తిఁ జెన్నొందె;

జలము లెందును నతిస్వచ్ఛంబు లయ్యె; - గలయ దిక్కులకప్పు కావిరి విఠిసె;

గగనప్రసన్నత గలిగె నిష్కంప - మగుచు భూతలమొప్పె; నప్పుడెంతయును

బవనసూనుడు శతబలియును నలుడు - జవశాలి వనసుండు శరభుండు ఋషభుఁ
 డతులవిక్రమశీలుఁ డావాలిసుతుడు - సుతబలుం డగు సుషేణుం డర్కజుండు
 గజుండును గవయుండు గంధమాదనుడు - విజయు లై నట్టి యాద్వివిదమైండులును
 దక్కినవానరోత్తములు నేతెంచి - మ్రొక్కి కీర్తించిరి ముదితాత్ము లగుచు.
 నప్పుడు లక్ష్మణు నఖిలదేవతలు - నొప్పార సుతయించి యొగిఁ బుష్పవృష్టిఁ
 గురిసిరి ; వానరకోటి పెల్లార్చె - బరిమళయతముగఁ బవనుండు వీచె ;
 ఆలక్ష్మణుడు విష్ణునంశంబు గాన - నాలంబులోపల నతనిచేఁ దెగిన
 కపటరాక్షసుడును గాయంబు విడిచి - యవరాత్నిఁ గ్రుంకిన యర్కుండు వోలె
 విష్ణుసాయుజ్యంబు వెలయంగ నందె - సుష్టాంకులకీర్తు లొగి దిశ ల్నిండ
 సౌమిత్రి యట జయస్తంభంబు నిల్చి - రామునియొద్దకు రయమునఁ జనియె ; 5660
 సర్వవానరవిభీషణవాయుజులును - బర్హి యెంతయుఁ దన్ను బలిసి యేతేర
 వచ్చి రామునిపాదవనరుహంబులకు - నచ్చుగా నెరఁగిన నప్పు డుప్పొంగి
 యలరి కొఁగిటఁ జేర్చి యానందబాష్ప-ములతోడఁ దొడలపై ముదమొప్ప నునిచి
 పొరి నంగముల వీరపులక లనంగ - నరగరు లొప్పర గాడినట్టిబాణముల
 మునుకొను నాదుఃఖమున మేఘనాదుఁ - డనిలోనఁ గూలినయానంతసమున
 నతిరయంబున మూర్ఛ యంతలోపలనె - ధృతి దూలుకొనఁ దోన తెలివియు గలిగి
 “యామోదనంబున నలవుమై నింత - సేయునే యాతం డజేయుఁడై నేఁడు
 బహుదివ్యశస్త్రాస్త్రబలు వింద్రజిత్తు - నహితభయంకరు ననిలోనఁ జంపె ;
 నటుగాన నాచేత ననిఁ జచ్చు నింకఁ - బటుశౌర్యధనుఁ డైన పక్షి-కంధరుఁడు
 ఆతనివిభవంబు నాతనిబలిమి - యాతనిసుతునితో నట నేఁడు పొలిసె ; 5670
 విఖిలశస్త్రంబుల నిపుణుఁడై మెఱసి - యఖిలరాక్షసులకు నాధారమైన
 కొడుకుచావున కెల్లకోర్కులు విడిచి - కడిమిమై నాతోడఁ గయ్యంబు సేయ
 సర్వాయుధోజ్జ్వలనన్నద్ధుఁ డగుచు - గర్హించి దుర్వారగతి వచ్చెనేని ?
 చతురంగబలదైత్యసంఘంబుతోడ - వితతాహషక్షోణివిశిఖజాలముల
 బలువిడి దునుమాడి బలిభూతములకు - నలవడఁ గావించు నద్దశానసుని”
 ననిసుషేణునిఁజూచి యారాముఁడనియె - “దనరునీషధత్వైలతటవనంబునను
 సురుతర ప్రభలతో నొప్పువిశల్య - కరణి వేతెచ్చి లక్ష్మణవిభీషణుల
 వానరావలి శరవ్రణవేదనలను - వానరోత్తమ ! పావవలయు నీ” వనిన
 ఆతండు నత్రైం గటుపేయ వారు - వీతక్షతాంగులై వెన నుల్లసిలిరి ;
 ఇనసూనువనువున నెల్లవానరులు - మనమారఁ గై పేసి మహితతేజమునఁ 5680
 జుంద్రదివాకరనద్యులతో రామ - చంద్రసౌమిత్రుల సరిగొల్వ నపుడు
 నామలక్ష్మణులును సరివతనూజుండు - యామినీచరవరుఁ డగువిభీషణుడు

నుతబలుం డనిలసూనుడు సుషేణుండు - శతమన్యుమనుమడు జాంబవంతుండు
 పీలుండు మొదలుగా నిఖిలయూభవులు - పౌలస్త్యులకు నెల్లఁ బట్టుగొమ్మైన
 యావీరవరునిచా వధికనమ్మదము - గావింప సంపూర్ణకాములై రికును.

—: రావణుఁ డింద్రజిత్తుమరణమునకు శోకించుట :—

అంత నారాక్షసు లట లంక కరిగి - యెంతయు కోపంబు లెనఁగ నవ్వేశ
 రావణు లోకవిద్రావణుఁ గాంచి - “దేవ ! నీవుత్రుండు దేవేంద్రవైరి
 తనబాహుబలమునఁ దణిమి వానరుల-దునుమాడి పెక్కంద్ర దురములోపలను
 దివిజు లచ్చెరువంద దివ్యాత్మకోటి - నవిరళంబుగఁ బేర్చి యంతటఁ బోక
 బలువిడి లక్ష్మణు ప్రాణము ల్లరఁగఁ - బలుసాయకంబులఁ బ్రాధుఁడై యేసి 5690
 యామేఘనాదుం డుదగ్రవిక్రముండు - సౌమిత్రిచే జచ్చె నమరమవ్యమున”
 ననవుడు రావణుం డధికశోకమున - మునిగి పెద్దయుఁ బ్రొద్దు మూర్ఛిల్లి తెలిసి
 “హావంశవర్ధన ! హామహావీర ! - హావీరరణధుర్య ! హాకూరవర్య !
 అశతమన్యుని నవలీలగెలుచు - నాశౌర్య మెవ్వఁ డుదగ్రుఁడై యడఁచె ?
 బలసూదనాది దిక్పతులు భేదరులు - పలుమాటు నీవన్నఁ బాటుచుండుదురు ;
 నీయుగ్రశక్తికి నిలిచి నిన్నెదిరి - యాయోధనంబున నడఁచెనే నరుండు ?
 చటులకోపంబునఁ జండకోదండ - పటుబాణపాణివై బవరంబులోన
 విలిచిన జముఁడైన నీ కోడు నట్టి - బలిమి యెక్కడ బోయెఁ బరికింప నేఁడు
 వక్త్రమై దైవంబు వలనుగాకున్న - శక్రారి ! నీకంబె జముఁ డెక్కుడయ్యె ;
 అక్కజంబుగ మందరాచలంబైన - ప్రక్కలు సేయు నీవాడిబాణములు 5700
 రణములోపల మున్ను రామలక్ష్మణులఁ - దృఙ్బలీల గెలిచితి తివిరి పల్తాఱు ;
 అమహాత్వము దూలి, హాపుత్ర ! నీవు - సౌమిత్రిచే నిటు నమసితే ? యకట !
 అమరులు మునులును నమరారి ! నీవు - నమరోర్విఁ బడుటకు సంతపించెదరు ;
 సంహారఘనఘన స్తనిక మైనట్టి - సింహనాదము నీవు చేసిన బెదరు ;
 విఖిలలోకంబుల నీ వజేయుడవు - విఖిలనిర్జరులకు నీపేర్ని దక్కి
 యబ్బునిగతిఁ గూలి తకట ! యాబ్రహ్మ - కల్పన దప్పినఁ గానేరవై తి ;
 సచరాచరములైన జగము లీరేడు - సుచిరవిక్రమ ! వీరకూన్య మైనదియు
 వందన ! నీలావు నమ్మిన నన్ను - బృందారకులు నవ్వఁ బెడఁబాయఁ దగునె ?
 చెవులార రాక్షసప్రీతిలాపములు - వివిధభంగులు నేఁడు విన నాకువలనె ;
 వీయోవరాజ్యంబు నీదులంకయును - నీయిష్టబంధుల నీతల్లి నన్నుఁ 5710
 దనయ ! నీవత్సులఁ దనయుల డించి - చనఁజాలితే ? యెందుఁ జనితి వీ ! వకట !
 నాఁ దంతకుని గెల్చినాఁడ వాలమున - నేఁ డెట్టువోయితి వీవు తత్పురికి ?

వరలోకకృత్యము ల్పక్తితోఁ దనయుఁ - డరయఁ దంద్రికిఁ జేయునవి యెల్లఁబోయి
 యే నీకుఁ జేయంగ నిటు నేఁడువలసె ; నేనింక నేమందు ? నేమిపేయుదును ?
 రామలక్ష్మణులను రవితనూజుండు - యామినీచరపాలుఁ డగువిభీషణుండు
 భీమవిక్రమవీలఁ బెంపొందుకపులు - నామర్తములు దూర నాటియున్నారు ;
 అట్టి నాహృదయశల్యంబు లోపుత్ర : - నెట్టనఁ బెఱుకక నేఁ డెందుఁ జనితి ?
 నాపాలిజయ మయ్య నాతేజ మయ్య - నాపుణ్యఫల మయ్య నాభాగ్యమయ్య
 నాపెంపుగతియయ్య నాకీర్తియయ్య - నేపారనోపుత్ర యెంచినవెల్ల
 నీవయై యుండుదు నీయట్టికొడుకు - చావఁ జూచితి ; నింక జన్మ మేమిటికి ? 5720
 ఈకష్టశోకాబ్ధి యెడతెగ కీద - నాకు నెయ్యదితెప్ప ? నలినాప్తతేజ :
 “నినుఁగొని రాముని నిర్జింతుఁ బోర” - నని నమ్మియుండితి ; నదియును దీరె ;
 ఆశలన్నియు దీరె ; నకట ! యే నింక - నీశోకదవవహ్ని నెరియంగఁజాల ;”
 నని యని శోకించి యందంద పొగిలి - మనసు డిందకయుఁ గ్రమ్మఱ మూర్ఛనొంది
 యున్నదశగ్రీవు నుగ్రప్రభావు - నున్నతాత్తులు మంత్రు లొయ్యనఁ దెలుప,
 బలురోషశోకము ల్పవిన కన్నోమలు - పలుమఱు ముడివడఁ బరవసంబొప్ప
 నేచినకన్కమై నేదిక్కు చూచెఁ - జూచినదిక్కున స్రుక్కి రాక్షసులు
 పునభీతిఁ బఱవ రాక్షసలోకవిభుండు - కన దుగ్రదంతసంఘట్టనరవము
 లతిభయంకరవృత్తి నప్పుడు దిశలఁ - బ్రతిరవం బొనరింపఁ బదిముఖంబులను
 గనుగవలను నగ్నికణములు దొరుగ - దనమంత్రవరుల నందఱఁ జూచి పలికె ;
 విడువనితపమున వేధ మెప్పించి - పడసితి శస్త్రాస్త్రపంక్తులు పెక్కు
 ఎన్నఁడు నవజయం బెఱుంగ యుద్ధముల - నెన్నఁడు నేశోక మెఱుంగఁ జిత్తమును
 నిరుపమస్థితి నొప్పు నీలాభ్ర మనఁగ - బరమేష్ఠి మెప్పించి పడసినజోడు
 గైకొని రథమెక్కి కదలితి నేని - నాకనాయకుఁ డైన నను గెల్వఁగలఁడె
 నలిసనంభవుచేత నాఁ డేనుగొన్న - విలునమ్ములును మీరు వేగంబు తెండు ;
 వాఁడిమి మీఱంగ వడిఁగిట్టి కలన - నేఁడు నేగెల్లః నానృపులను గవుల”
 నని పేర్చి ప్రళయకాలాగ్నియుఁ బోరె - మనమున జాజ్వల్యమానుడై యుండి
 దివ్యవాద్యములతో దిక్కులు మెఱయ - నవ్యభాహాస్పానంబు సేయుదును
 అనియె నిట్లుగ్గుడై యధికరోషంబు - పెనఁగొన మఱియును బేర్చి యిట్లనియె.
 “నేఁడు నాతమ్ముల నేఁడు నానుతుల - నేఁడు నాబంధుల నేఁడు నాభటులఁ 5740
 జంపెను సీతకై చనుదెంచి కడిమి - పెంపార రాముఁ డభేద్యుడై పేర్చి
 యాయొంద్రజిత్తు మాయాసీతఁ జంపె - నాయుపాయంబు నిరర్థకం బయ్యె
 —: రావణుండు సీతను దెగవేయఁ బోవుట :—
 వే నింక నిజముగా నిప్పుడ పోయి - జానకిఁ దెగటార్చి చలము సాధింతు”

నని హస్తమునఁ జంద్రహాసంబు పూని - తనరినపవహతి భరణి గంపింపఁ
జనుచుండ వృద్ధరాక్షసమంత్రివరులు - దనరంగ నూహించి తమలోన ననిరి ;
“దశరథాత్మజుల సీదశకంఠరుండు - నిశితబాణంబుల నిర్జింప లేఁడె ?
తైకొన కీతఁడు కడిమిమై నకల - లోకపాలర నాజిలో మున్నుగెలిచె ;
నోలి మరుత్తుల సగ్రహవమునఁ - దోలెను నలువలఁ దొమ్మంద్ర గెలిచె ;
నెనమండు వసువుల నే పడంగించెఁ - ఘనతతోఁ దొమ్మిది గ్రహముల నడఁచె ;
దెగువఁ బన్నిద్ద రాదిత్యుల నొంచెఁ - బగ గెల్పె రుద్రులఁ బదునొక్కచంద్ర 5750
నరుదార గంధర్వయక్షరాక్షసుల - నురగుల గరుడుల సుగ్రదానవుల
నతిభీతి పొందించె నారసిమాడ - నితనికి నరులన నెంతటివారు ?
తమకించి సతిఁ జంపఁ దగవుగా దనుచు - సమవర్తిఁ బోలె నానమయంబునందు
లోకభయంకరాలోకుడై తివిరి - నాకేంద్రవైరి జానకీఁ జంపఁ గడిపె ;
ఆప్పు డప్పాపాత్తునత్యుగ్రదృష్టి - కప్పుజ్ఞావతి స్రుక్తి యనదచందమున
నొందినభీతితో సుగ్రగ్రహంబు - ముందటనిల్చిన మోదంబు దక్కి
పడియున్నరోహిణి పగిది నాసిత - పతితుఁడో రావణాభావంబుఁ జూచి,
“యీదురాత్తునిచేత నిటుఁ జావవలసె - హృదైవమా ! యని యతిభాధ పొంది
దురమున నింద్రజిత్తుఁడు చచ్చు పెఱిగి - సురవైరి చంప వచ్చుచునున్నవాఁడో ?
కాక యారామలక్ష్మణుల జయించి - చేకొని ననుఁ జంపఁ జేరుచున్నాఁడో ? 5760
వీనిచే చావ నావిధి చెరఁ బెట్ట - నే నేమిసేయుదు నిలమిఁద నింక ?
నక్కటా ! దైవంబి ! యతిపుజ్యధనులఁ - బెక్కుసంకటములఁ బెట్టితే తెచ్చి ;
రామాభిరాముల రామలక్ష్మణుల - నామిఁద పగ” నంచు నలినాయకాక్షి,
వలవించి వలవించి భావమద్యమున - నెలకొన రఘురాము నిజమూర్తి నిలిపి
పరవశయై తూలిపడి మూర్ఛ వోయె - ధరణిపైఁ బడియున్న ధరణిజఁ జూచి
ధరణిజుడస నల్గు దశకంఠుఁ జూచి - కరము శోకించి రాక్షసు లెల్లఁ గలయ
“హాహానినాదంబు లందంద చెలఁగ - నోహో ! దురంత మీయుగ్రకృత్యంబు”
అనుచుండు నత్తటి నమరారిఁజేరి-ఘనుఁడు సుపార్శ్వండు ఘనసీతిధనుఁడు
వెఱవక తనసీతిభవంబు మెఱయఁ - దెఱఁగొప్ప నతని బోధించుచుఁ బలికె.
“ఛాతపులస్త్యుండు తంద్రీ ధర్మైక - సీతిజ్ఞుఁ డురుయశోనిధి విశ్రవసుఁడు ; 5770
వీవు వేదాగమనిధివి ; నీపెంపు - భావింప కేల దుర్భావుండ వయితి ;
తగ దుత్తమస్త్రీలఁ దవిలి వధింపఁ - నగణితం బగు దోష మటుఁగాన వలదు ;
ఈకోప మంతయు నెల్లి యుద్ధమునఁ - గైకొని రామలక్ష్మణులపైఁ జూపు”
మని చెప్పియాచంద్రహాసంబు పుచ్చి - కొని సుపార్శ్వండు దోడ్కొని వచ్చెమగుడ
అంత నాదశకంఠుఁ డధికరోషమునఁ - జింతించి విన్ననై చిత్తంబునందు

మఱపుప్పట్టిని పుత్రమరణాతురమున - మఱుగుచు నాస్థానమంటపంబునకు
జనుదెంచి కొలువుండి చలులవేగమున - తనమంత్రిబాంధవతతుల రప్పించి
కొందల మందుచు గొడుగుచందంబు - మది సుగ్గడించుచు మౌనతనుండె.

—: ఇంద్రజిత్తుభార్య సులోచన శోకించుట :—

అంతఃపురంబున నతివలుగూడి - చింతింపఁగా విని శేషునిపుత్రి
యైనసులోచన యాత్మేశుచావు - విని చాల వగచుచు వివశత నొంద 5780
పొలుపొందగాఁ బెద్దపొద్దుకుఁ జెలులు - తెలుపగా నొకకొంత తెలివొంది కుంది
నానాధంబుల నాథునిఁ గూర్చి - యాననం బదరఁ బ్రలాపింపఁదొడఁగె.
“హాప్రాణనాయక! హాజీవితేశ! హాప్రాణనాథ! నీవాజిలో నెదిరి
యేపార విన్ను జయించెనే నరుఁడు? - చూపొపఁ జాలకఁ జాలకఁగాఁ జూచి?
పాపపుబ్రహ్మ యీపట్ల నిర్దళినిఁ - బాపంగఁ దగునె తాత్పర్యంబు లేక?
యెప్పు డెక్కడి కైన నేగువోఁ బిలిచి - చెప్పిపోదువు నన్ను సేమ ముప్పొంగః
నాకుఁ జెప్పిన నీకు నాథ! యీచావు - చేకూరునే శత్రుచేత నీలాగు?
మాతండ్రి నన్ను ప్రేమముమీఱ నీకు - బ్రీతి రెట్టింపఁగఁ బెండ్లి గావించు
తఱి “నీవు జయకాంక్ష దలఁచితి వేని - సరవికార్యంబులు సతితోడఁ దెల్పి
అరిగిన నజహరాదుల కజేయుఁడవు - నరు లనఁగా నెంత? నాకేకవైరి!” 5790
యనుచు శిరోరత్న మపుడు నాచేతి - కొనరంగ విచ్చి నా కొకబుద్ధి దెల్పె:
“తనయ సీవతి శత్రుతఱిమీఁదఁ బోవ - మానుగాఁ దలవయి మణి నివాళించి
పంపినఁ బగఁదీర్చుఁ బగతుల నెల్ల” - నింపుగాఁ జెప్పిన నీమామమాట
మఱచి యిప్పుడు నీవు మఱి వైరిదివ్య - శరవహ్నిచే రణస్థలిని వ్రాలితివి;”
అని తనప్రాణంబు లాత్మేశునకును - మునుకొని మది ధారఁ బోసి యాక్షణమె
తనయులఁ జూచి యాతరలాయతాక్షి - “ఘన మైన శోకసాగరమున మునిఁగి
భీతిల నేల? విభీషణుం డుండ - నాతఁడు మన్నించు నధిక తేజమున;
వర్ధిష్ఠులై తనూభవులార! మీరు - వర్ధిల్లుఁ దెప్పడు వరగుణోన్నతిని.
నా కింక నుండుట న్యాయంబు గాదు - ప్రాకటంబుగఁ బోదు ప్రాణేశుకడకు”
నని ముద మందుచు నన్నిట రోసి - మనమునఁ గలవాంఛ మమత రెట్టింప 5800
సలయుచు పొలయుచు నను రును రనుచు - లలిఁదూలి యజపుష్పలతికచందమునఁ
జని దశకంతునాస్థానంబుఁ జేరి - తనకన్నులను బాష్పతతులును దొరుగ
మదిరాక్షి యేడ్చుచు మమత రెట్టింప-నొదుగుచు మామతో నొయ్యనఁ బిలికె.
“పతివియోగంబైన పత్నియాక్షణమె - పతి నంటియేగుట పరమధర్మంబు;
అటుగానఁ బతివంటి యరుగంగ వలయు - బటుబుద్ధితోడ నాపతికేబరము
తెప్పింపు మిప్పుడు తీవ్రంబుగాను - తప్పక మది భటతతుల బాంధవుల”

ననిన నాతఁడు నాత్త నల్లఁ జింతించి - మనుజాశనుండు నామగువ కిట్లనియె.

“విన్ననై యాహవవిముఖమధ్యమున-పన్నుగాఁ బడియున్నపడఁతి నీవిభుని

నేను బో యడిగిన నిత్తురే వారు ? - కాన నాచేతను కాదు మృగాక్షి ;

నీమన సటుమీఁద నేనేమి చెప్ప ? - భామ ! నీవెఱుఁగని పనియేమి కలదు : 5810

చెప్పితి నాకుఁ దోచినవిధం” బనిన - నప్పద్మ లోచన యతని కిట్లనియెఁ

“గై లాననగము వేగమె కేలనెత్తి - పాలాక్షునకు నతిభయముఁ బుట్టించి

కడఁకిమై మూఁడులోకములను గెల్చి - కడిమి గల్గిన మహాఘనుఁడవు నీవు ;

సురనాథుగెల్చిన కూరున కిప్పుడు - నరు లెంతవారు ? వానరులెంతవారు ?

నరులలో హీనవానరులలోఁ బడిన - గురున త్త్వకాలి నీకొడుకుదేహంబు

“తేలేను నే” నని ధీరత్వ మెడలి - యీలీల ననఁ గాలహేతువో యనుచుఁ

గర మొప్పఁగా బాహ్యకర్తంబులకును - తరుణులు పతిరహితం బైన నగ్ని

సరవితోఁ జన ధర్త సరణియుఁ గాన - వెఱవక నే విన్నవించినమాట

నెగ్గుగాఁ గొన కానతిచ్చి న న్ననుపు - దిగ్గున చని పతిఁ దెచ్చుకోవలయు ;”

ననిన నాదళకంఠఁ డతివ వీడ్కొలుప - మానినియును తనమామకు మ్రొక్కి.

మెలుపైన న దొలుకరి మెఱుపుచందమున - కలితమౌ తనమేనికాంతిజాలములు

తలకొని భూనటోంతర మెల్ల నిండ - జలరుహనేత్ర నిశ్చలబుద్ధిచేత

వినువీధిరాఁ గపివీరు లందఱును - మనమున నాశ్చర్యమగునై చూడ

నంతఁ గొందఱు కడు నాశ్చర్యమునను - వింత రెప్పులు విచ్చి వేవేగ చూడ

వెఱుఁగొందుచున్న యీవెలఁదులు మేటి - సురపురినుండి యీసుదతీలలామ

దేవత లంపిన దిలక్ష్మి రామ (?) - దేవునికడ కేగుదెంచెనో కాక :

తనయుఁడు మృతుఁడైన దళకంధరుండు - మనమున రోషంబు మఱి యింతలేక

కక్కనం బుడిగి వెగమె నీత రథము-నెక్కించి మగుడ నంపించెనో గాక ;

కాక వేటొక దేవకాంతయు నిందు - రాఁ గారణంబేమి రయమున ననుచు,

అంగదనుగ్రీవు లాంజనేయుండు - సంగరస్థలి నున్న తరుచరాధిపులు 5830

వెరవొప్ప శ్రీరామవిభుఁడు లక్ష్మణుఁడు - దొరకొని చోద్యమందుచు నుండి రపుడు

పరమపావనుడైన పవమానసుతుఁడు - వెరవున నాకాశవీధి నేతెంచు

భామినీమణిఁ జూచి పరఁగ రామునకు - తామసింపక వేగఁ దగ విన్నవించె :

“ఈమానవతి మది నెంచఁగా దేవ - భామ కా దిది రామపత్నియుఁ గాదు

మానుగాఁ బలిలేని మగువయే కాని - దానికి నదిగొ ప్రత్యక్షంబు గలదు ;

అప్పడఁతుకయున్న యరదంబుమీఁదఁ - గప్పినధూళి రాఘవ : విలోకింపు”

—: సులోచన శ్రీరాముల నుతించుట :—

మని చూపుచుండ నయ్యజ్ఞాక్షి వేగ - చనుదెంచి యరదంబు చయ్యన డిగ్గి

వృత్తబొమ్మయో పొసగంగ మొదల - క్రొత్తగుము త్రైమో కొదమరాయందో ?
 యనగ నన్నపునడు మసియాడుచుండ - గనుగవలను బాష్పకణములు దొరుగ
 నందండఁ దూలుచు నసురును రనుచు-మందయానంబున మగువ రాఘవునిఁ 5840
 గదిసి సాగిలి నమస్కారంబు నేసి - ముదిత హస్తంబులు ముకులించి నుడుట
 “రవికులాంబుదిసోమః రామాభిరామః - ప్రవిమలగుణధామః పరరాజభీమః
 జలదనన్నిభగాత్రః సారసనేత్రః - విలసితచారిత్రః వితతపవిత్రః
 కలశాద్విగంధీరః కనకాద్రిదైర్యః - లలితోక్తిమాధుర్యః లావణ్యదుర్యః
 జననాథః నీపాదసంసేవకతన - యేనయునాపాపంబు లెల్లను బాసె ”
 వని విన్నవించుచు నరనాథునెడుట - వినయంబుతో నున్న వెలఁది నీక్షించి
 మానవేంద్రనియనుమతిమీఁదఁ జేరి - భానుతనూజుఁ డావడఁతి కిట్లనియె.
 “నెలనాగః నీ వెవ్వః రిచటికి నివుడు - వెలయంగవచ్చిన విధమేమి నేఁడు ?
 వెలఁది నీపే రేమి ? విభుఁడు నీకెవఁడు ? - పొలుపొంద నెవ్వనిపుత్రివి నీవు ?
 చెప్పు మేర్పడ నీదుచందం”బటన్న (?) - నప్పు డప్పడఁతి తా నక్రవు లొలుక
 “భానుజ విను భోగిసతి నామతండ్రి ; - యేను సులోచన, యిదియ నాపేరు ;
 నాకు నాథుఁడు మేఘనాదుఁ ; డాపుణ్య - ప్రాకటబహుభోగభాగ్యశీలుండు
 నధికభావోభోవుఁ డధికతేజుండు - కదనభీకరుఁడు వానవభంజనుండు (?)
 కడిదికూరుఁడు దశకంఠనందనుఁడు - కడఁక మందోదరీగర్భసంభవుఁడు”
 అనిచెప్పి శ్రీరాము నతివ పీక్షించి - మనమున నతిశోకమగ్నయై పలికె.
 “నిట్టికూరుని రాఘవేంద్రః రణోర్విఁ - బట్టి చంపితి కృపాపరులయ్యుఁ ; మీర
 లెట్లుచంపితిరయ్యుఁ యింకలూధీశః - పుట్టునే యిటువంటి భూరివిక్రముఁడు ;
 పతివియోగాగ్నిచేఁ బడఁతులు మదిను - పరితాప (?) మొందరె పలుతెఱంగులను ?
 ఎఱుంగవే నర్వజ్ఞ యేఁ బతిఁ బాసి - ధరణి వైధవ్యంబు దాల్పంగఁ గలనె ?
 శరణార్థిరక్షకః సదయాంతరంగః - పరిపూర్ణహృదయః శోభనకృపాపాంగః 5860
 మరుగుచొచ్చితిఁ గాన మన్నించునట్టి - బిరుదు నీబిరుదు ; రూపింప నావిభుని
 మరలఁబ్రాణము లిచ్చి మన్నించునాకు - పురుషభిక్షము పెట్టి భువి నన్ను నిలుపు ;”
 మనుచుఁ బ్రార్థించిన నవనీశ్వరుండు - ఘనదయాపరమూర్తి గాన నయ్యంతి
 పురుషుని బ్రతికింప బుద్ధి నూహించు - టెఱిఁగి మారుతయును మఱి విన్నవించె ;
 “నిది యేమి ? రాఘవ ! యెఱుంగరే మీరు ? - వదలక యాబ్రహ్మవరము తప్పింప
 నీతియే ? మీరు మానినికినిఁ జెప్పి - ధాతను మన్నింపఁ దగును భూనాథ !”
 యని మారుతాత్మజుఁ డాడువాక్యములు - అన విని దలపోసి యపు డిట్టులనియె.
 “జలజాక్షి యింకొక్క జన్మంబునందు - కలనెదు విభుపెద్దకాలంబుదాఁక
 పెక్కునంపదలచేఁ బెంపు సొంపార - యక్క-జంబుగ భోగ మనుభవం బొంది.

యామీద వైకుంఠమందు నిర్వహరు - కామితాన్వేతి కాంతురుగాక” 5870
 యనిన సంతోషించి యతివయాపరుని - వినయపూర్వకముగా వినుతింపఁ దొడఁగె
 సదయాంతరంగః శోభనకృపాపాంగ (?) - సదమలగుణభీరః సామసాంగత్యః
 పరఁగనాపతికశేబరము తెప్పించు - పురమున కతివేగఁ బోవంగ వలయు”
 ననవుడు సుగ్రీవుఁ డపు డిట్లు లనియె - “వనజలోచనః పతివ్రత వాదువేని ?
 నీదుపురుషునితోడ నీచంద మెల్ల - తగఁబెట్టు మిప్పుడు తడయక” యనినఁ
 గడువేగమునఁ బోయి కదనరంగమును - దడయక చొచ్చి యాతరలాయతాక్షి
 పడియున్నతలఁ జూచి పలుతెఱంగులను - అడలుచు బతిఁ జేర నరిగియు దుఃఖ
 జలధిలో మునిగి మూర్ఛయుఁ బొంది తెలిసి - పలువిచంబులఁ బడి ప్రాణేశుమీద
 నెలుఁగె త్తిఁ హః ! యని యేడ్చి ధైర్యంబు - నిలిపి సుస్థిరమున నిలిచి యాలేమ
 పలికె సత్యవ్రథా భానితయగుచు ; - వలనొప్పు నామనోవాక్కాయకర్త 5880
 ములయందుఁ బతిభక్తి మొనసితి నేని ? - నలలితధర్త సంచారంబునందు
 పతియె దైవం బని భావంబుతోన - సతతంబు వ్రతముగా నలుపుదు నేని
 చెలఁగి నావిభునకు జీవంబు వచ్చి - యలర నాతో మాటలాడుఁగా ! కనుచు
 అని తమయాత్మ మర్యాదలు కొంత - యనినఁ గన్విచ్చి దశాన్యసందనుఁడు
 “నెలఁత చంపినవాఁడు నీతండ్రి గాఁడె ? - తలపోయ నొరులకు తరమె ననెల్వ ?
 నిలిచి యుద్ధము సేయ నిమిషమందైన - బలుచింతపడ నీకు పనిలేదు వినుము ;
 తనదుబుజానుబంధము గూడియున్న - నెనసియుందురు నరు లింతులఁ గూడి
 వెలయఁగ యోగవియోగము ల్పొప్పు - వెలయంగఁ గల్పించె వెలఁది జీవులకు ;
 ఇటుగాన మఱి కాలహేతువు గాన - కుటిలకుంతల ! యిట్లు కూలితి ధరణి ;
 జను” మని కన్నులు చయ్యన మూయఁ - గని మదిలోఁ జింత గడలుకొనంగ 5890
 నప్పుడు బహుదుఃఖ యై కొంతసేపు - అప్పొలఁ తందుండ కతివేగ వచ్చి
 శ్రీరామువిభునకుఁ జేతులు మొగిచి - యారామ వినుతించె నతిమోదమునను ;
 నప్పుడు రఘురాముఁ డంగదుఁ బిలిచి - “యిప్పుడఁతుకపతి నిప్పించు” మనిన
 తరమిడి యారామధరణీకునాజ్ఞ - తలనిడి యాయంతి ధవుకశేబరము
 విచ్చిన యురముపై నిడి రాఘవునకు - నచ్చపుటక్తితో నతివ వీడ్కొలుప,
 నతివేగమున పురి కప్పడే పోయి - యతివ మందిరమున కప్పుడు పోక
 నామాక్షి పతికశేబర ముంచఁదగిన - భూమిని నిల్చి కాపుండఁగాఁ జేసి,
 యంతఃపురంబున కలు చేర నరిగి - చింతించి తనమదిఁ జింతించి మఱియుఁ
 దనపుత్రులను ప్రేమ తగఁ జేరఁదీసి - కనుగవలను బాష్పకణములు దొరుగ
 శిరము మూర్ఛొని ప్రేమఁ జెక్కిలి నొక్కి-కరమర్థితోఁ దన కౌగిటఁ జేర్చి 5900
 “సుతులారః మీముద్దు చూడంగ నాకు - హితవు మీఱఁగ దైవ మియ్యక పోయె ;

మహిమీద నుండ ధర్మముగాదు తనకు - సహగమనంబు విశ్వయముగా గూర్తు ;
 నిక్కడ నుండుట యిది బుద్ధికాదు ; - తక్కక పొండు పాతాళంబునకును,
 స్థిరబుద్ధి మీరాదిశేషనియింట - వెఱవ కుండుఁ డటంచు వేగంబె పంపి,
 కడువేగమున దళకంతునన్నిధికి - గడగడ వడఁకుచుఁ గమలాక్షి పోయి
 విన్ననై వదనారవిందంబు వాంచి - కన్నీరు విడిచి, గడ్గదకంఠ యగుచుఁ
 గరములు మొగిచి యగ్గపుభక్తితోడఁ - బురపురఁ బొక్కుచుఁ బొలఁతి మామకును
 బోయినవృత్తాంతమును విన్నవించి - కాయము దెచ్చినక్రమ మెఱిగించి
 “రామచంద్రునిదయారసము, లక్షణుని - ప్రేమాతిశయము, విభీషణుకూర్మిఁ,
 గపికుంజరులవరాక్రమము, నామహిమ-విసరీత” మని చెప్ప విని రావణుండు 5910
 విన్ననై మోమున వేడుక లేక - తిన్ననిస్వరమునఁ దెలిసి తెలియకయే
 యాయంతితెగువయు నాయంతితెలివి - నాయంతినమబుద్ధి కామహామహిమ
 కాయంతినతిభక్తి కాయంతి వేగఁ - గాయము దెచ్చినక్రమశక్తియుక్తి
 కేమనఁజాలక యేయుత్తరంబు - కోమలి కియ్యకఁ గాతుకుడునున్న
 కని సులోచన దైవకారణంబునకు - “మనమున జింతించి మఱియేల యింక ?
 నాకానతీవయ్య ! నాకేళవైరి ! - యేకచిత్తంబున నేగెద నింక ;”
 ననఁగ వ్యాకులచిత్తఁ డై రావణుండు - తనదుకోడలిమోము తప్పక చూచి
 యాయంతితెగువయు నాయంతితెలివి - పాయక యిఁక నిల్వఁ బట్టరా దనుచు
 నేమి చెప్పుదు నీకు ? నిందీవరాక్షి ! - నీమదిపూనిక నీతెఱం గెదియొ ?
 ప్రియుసుకాగ్రపుఁ జంపి భీతులచేత - భయదుఃఖవార్ధిలోఁ బడియున్నవాడ 5920
 నాకేమి తోఁచదు ; నాతి ! యీమీద - నీకుఁ దోఁచినజాడ నీ వేగు” మనిన

—: సులోచన సహగమనము సేయుట :—

తరలాక్షి మ్రొక్కి సంతన మంది మదిని-“కరమొప్పు దనకు భాగ్యము గల్గె” ననుచు
 గృహమున కేగి కోకిలవాణి తనదు - సహవాసులౌ పెక్కు సతులు గొల్వంగ
 దళకంతునానతిఁ దగుబాంధవులను - దళదిశ ల్నిండ మృదంగనిస్సౌణ
 పటహభేరీశంఖ పటుకాహళాది - చటులనాదములు విచ్చలవిడి మ్రోయ
 సతతవిశ్వలకృతస్నానయై యపుడు - నతివేగమునను గార్యార్థియై యచట
 సిరి పట్టుబుట్టంబుఁ జెలువొందఁ గట్టి - సరసత రత్నభూషణములుఁ బెట్టి
 పువ్వులదండలు పొలుపొంద వేసి - యవ్వారిగాఁ జాట్టి యాణిముత్తెముల
 సూచకం బొనరించి సుందరి నొసలఁ - బ్రాచుర్యగంధలేపనము గావించి
 తిరమొప్పఁగా నింద్రజిత్తుదేహంబు - కరమొప్పఁగా నలంకారం బొనర్చి 5930
 మంచినత్రంబులు మహితభూషణము - లంచితశృంగార మలవడఁ జేసి
 వరవిమానంబుపై వరుఁ దెచ్చిపెట్టి - వరవాద్యతూర్యరావంబులు చెలఁగఁ

ద్రేతాగ్నులును గొంచు దిరముగా దైత్యు - లాతతంబుగ వెంట నరుగుదేరంగ
 వెనుకొని వేదోక్త విధిపూర్వకముగ - మొనసి యుత్తరభాగమునఁ జితిపేర్చి
 యాగతలైన ముత్తైదుల కప్పుడు - బాగైనపసిడి శూర్పములు దానముల
 విచ్చివత్తంబు లనేకంబు లొసఁగి - యచ్చపుభక్తితో నాచితిమీఁదఁ
 బరఁగఁ బ్రవేశించి ప్రాణేశుమరము - కరమర్థితోఁ దనకొఁగిటఁజేర్చి
 యనలంబు సంధింప నాయంతి మేను - పనిగొని పతి సమర్పణముగాఁ జేసి
 సకలదేవతలును సన్నుతుల్సేయఁ - బ్రకటంబుగాఁ దనపతితోడఁ గూడి
 దేవవిమానంబు తెఱఁగొప్ప నెక్కి - దేవతాకోటిలోఁ దేజరిల్లుచును 5940
 గడువేడ్కఁ బుణ్యలోకంబునఁ జేరి - పడఁతి యుండెను దనపతితోడఁ గూడి

—: రావణుండు యుద్ధమునకు వెడలుట :—

యంతట రావణుం డధికరోషమున - నంతయు మూలబలాళి రప్పించి
 వలమును బలమును సమరనైపుణియుఁ - గలనైనికులనెల్లఁ గలయ నీక్షించి
 “కవులను రామలక్ష్మణుల మీరేగి - నెవమార నిర్జించి నెఱిఁ జగఁదీర్చి
 రండు పొం” డనవుడు రభసంబుతోడ - నొండొరుఁగడచుచు నుద్దండవృత్తి
 సామజపాటకసన్మందనసుభట - సామగ్రితో యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు
 వజ్రసమానేకవరసాధనములు - వజ్రాంగు లాదిగా వలయువర్తములు
 కర మరుదయ భయంకరలీలఁ దనర - ధరియించి మించి యుదగ్రులై పేర్చి
 కరిఘటాఘంకార ఘంటికానేక - తురగోగ్ర హేషిత దుందుభిశంఖ
 పటహాధమామికా పణవాదివాద్య - పటురభసద్వజపటపటాత్కార 5950
 రభనేమిశింజినీరావనంకులము - మధితార్జవధ్వనిమాడ్కిఁ మూర్ఛిల్లఁ
 బలుధూళి జలరాశిపట్టుగయ్యంపు - గలను సేయఁగ నేగుకరణిఁ బెల్లెగయ
 వింకము ల్లంకెన ల్పుడుతరఘోర - హంకారములును నొండొరుల పంతములు
 పంకించునెలుఁగులు నార్పులు చెలఁగ - నంకితమణికుండ లానేకహార
 కంకణకోటీరకాంతులు నిగుడ - లంకేకునైనికు ల్లంక వెల్వడిరి ;
 భూకంప మెనఁగ నార్పులు మిన్నుముట్ట - భీకరగతి నేచి పెదబొబ్బి లిడుచు
 మనసత్త్వమునఁ జేర్చి కపికులాంభోధి - గనుఁగొని బెగదొండఁగా నుత్సహించి
 కడఁకతో నవుడు లంకావార్తివెడలు - బడబాగ్నికోటులభంగి శోభిల్లి
 క్షాటుకకొండలగతిఁ దనరారు - మేటిదైత్యులఁ జూచి మిగిలినకడఁక
 నప్పుడు కపివీరు లార్పులు నిగుడ - నుప్పొంగి చెలఁగుచు నుడువదం బివియఁ
 గ్రుంకి దిగ్గజములు కుదికిలఁబడఁగ - నింగికి లంఘించి నేలకు దాటి
 బ్రహ్మాండ మగలంగ జాహువు ల్పరచి - బ్రహ్మాదిదివిజాలు పరికించి చూడఁ

—: మూలబల యుద్ధము :—

గొండలు తరువులు గోటానకోట్లు - గండలైలంబులు కడువడిఁ బెరికి

కొని వచ్చి తాకిరి క్రూరులై యంత - ననిలోన రఘురాము హస్తవైచిత్రి
 గనుఁగొనువేడుకఁ గమలబాంధవుఁడు - చనుదెంచె ననఁ బూర్వశైలాగ్ర మెక్కి
 వననిధి వననిధి వడిఁ దాఁకునట్లు - దనుజబలంబును దరుచరబలము
 నొందొంటిఁ దలపడి యుగత మెఱయ - మెండుగాఁ గపిసేన మిగులంగఁ జొచ్చి
 యరదము ల్వజపుచు హరులఁ దోలుచును - గరుల డీక్షలుపుచుఁ గవిసి రాక్షసులు
 మునుమిడి నొప్పింప మొక్కలంబునను - వనచరు ల్దరులెత్తి వైవంగ నపుడు
 వాటుల ప్రేటుల వడి నిండు నందుఁ - జోటులఁ గాటులఁ జొరి నందునిందుఁ 5970
 గరవాలముల భయంకరవాలములను - గరగండముల గదాఘనదండములను
 బరకులఁ బరిఘలఁ బట్టనంబులను - గిరులను దరులను గిరిశృంగములను
 దరుచరు లైవంగ దనుజులు వైవ - ధరణీపై శోణితధారలు దొరుఁగ
 వనచరు ల్గొండలు వాలయంత్రములఁ - గొని మీఁద వైవ నాకొండలనడుము
 దుత్తమురై నేల దొరుఁగఁ జక్రంబు - లెత్తి ప్రేసియు గద లెత్తి మోఁచియును
 సరి పోరి రొందారు ల్పలమునఁ గిట్టి - సుర లదృఢతం బంది చూడంగ నపుడు
 కరులను హరులను ఘనరథంబులను - సరిఁ దోలి కవుల రాక్షసులు నొప్పింప
 వనవరేశ్వరుఁడును వాలినందనుఁడు - ననిలజుండును నీలుఁ దాదిగాఁ గలుగు
 నగచరప్రముఖులు నధికవేగమున - నగపాదపముల వానలు వెనఁ గురియఁ
 బరియలై పడియెడుబహురథంబులును - గర ముగ్రగతిఁ గూలు కరినమూహములు
 నటిముఱి గెడయువాహనములు నేల - కొఱుగుదానపులునై యుండంగఁ గినిసి
 రథరథ్యవేగంబు రథికు లగ్గింప - రథములు పఱిసి సారథులు బిట్టార్వ
 రథములు తమమనోరథములకరణిఁ - బృథివీతలంబెల్లఁ బెల్లుగా నద్రువ
 గవిసి నకడ నొగ ల్కరములఁ బట్టి - యవలీల దివికెత్తి యవనిపై వైచి
 తురగము ల్దోలినఁ దొలఁగక కవులు - తురగంబుతో నెత్తి తురగంబు ప్రేసి
 కరుల డీక్షలిపినఁ గరులపైఁ గవిసి - కరిఁగరిఁ దాటించి గములకు నుఱికి
 దాకాల నొక్కని దాకేల నొకని - నాకేల నొక్కని నాకాల నొకని
 నదిమి నొంచియు నదరంబు ప్రేసియును - గుదియించి వైచియుఁ గూలఁ దన్నియును
 బెక్కువిధంబులఁ బేర్చి రాక్షసుల - నిక్కడక్కడ సేయునెడఁ బెచ్చుపెరిఁగి
 తురగరింఞాదుల ధూళి గప్పుటయుఁ - దరుచరాధిపులు దానవాధిపులు 5990
 నరుదైన యానిబిడాంధకారమునఁ - గరవాలరోచులఁ గలకలం బెనఁగ
 వీరువారును జోర వెడలివరక్త - ధారామరీచులు దఱచుగాఁ గవిసి
 బలురేణు వను తమఃపటలంబు నడపఁ - జలమరీ కయ్యంబు సందడియైనఁ
 గుంజరరథకూల ఘోటకమకర - పుంజధ్వజానేకభూరుహసుభట
 కరకాండకల్లోల ఖడ్గపాతీన - కరికరోరగఖేటకచ్చపనికర

వికలభూషణరత్న విసరవికీర్ణ - శకటనైకత కేశజాలకైవాల
జనితచామరఫేనచయర క్తనదులు - వనచరు ల్లనుజాలు వడి దాటి దాటి
తాకుదు రాలోనఁ దరుచరు ల్గినిసి - వీక గోలెమ్ములు విలుగ నొక్కియును
మోఁకాళ్ల మోచేత ముష్టి నందంద - తాకించి వడదీసి తలలు ద్రొక్కియును
బొట్టులు చీల్చియుఁ బోనీక పట్టి - చట్టులు వాపియుఁ జదియ వేసెయును 6000
గఱచియు విఱచియుఁ గడకాళ్ల పట్టి - జిఱజిఱఁ ద్రిప్పియుఁ జిదిమి వైచియును
బలువిడి దల లొగిఁ బట్టి వెండ్లుకలు - పెళపెళ మనఁబెల్లఁ బెఱికివైచియును
నిరుచేతులందును నిరువురఁ బట్టి - పొరిఁ బొరి దాటించి పొళ్లుపేయుచును
నెరసి రంధ్రంబుల నెత్తురు లె్వడల - నురువడిఁ బడఁద్రోచి యురములు సరచి
నఖరదంతంబుబ నాసికాకర్ణ - ముఖపాలపట్టిక ల్లుసరి త్రెంచియును
నొప్పించియును గపుల్నూర్గొక్కొకని - నుప్పొంగ యొక్కొకం దొనర సూర్యురను
బట్టిచంపియుఁ జలపట్టి దానవుల - నట్టిట్టు వోనీక యవనిపైఁ గూల్చి
చిందరవందర సేయంగ నప్ప ; - డందఱ వెరఁ జూచి యధికరోషమున
ధరణి గంపింప దిక్కుటములు వగుల - శరధులు గలఁగ ముజ్జగములు బెగడ
దారుణాకారులై తద్దయుఁ బేర్చి - భేరిమ్మదంగగంభీరవాద్యములు 6010
చెలఁగించి యక్కిపేసేనపైఁ గవిసి - బలసూదనాదిదిక్కుటలు భీతిల్ల
వికృతమస్తకములు వికృతహస్తములు - వికృతప్రకోష్ఠము ల్వికృతోష్ఠములును
వికృతనఖంబులు వికృతముఖములును - వికృతగాత్రములును వికృతనేత్రములు
వికృతహాసములును వికృతనాసములు - వికృతవక్షములును వికృతకక్షములు
వికృతకర్ణములును వికృతవర్ణములు - వికృతపాదములును వికృతనాదములు
గలనైనికులు లయకాలాభ్రవజ్జీ - బలువిడి విడివడి పఱతెంచుకరణిఁ
బరిఘగదాచక్రపట్టపాస - పరకుతోమరభిండివాలత్రిశాల
కరపల్లకుంత ముగ్ధరయష్టిపరకు - కరవాలభేటకర్తకానినాగ
ముఖశీలముఖచాపమునలాయుధాది - నిఖిలసాధనములు నెరయంగఁ బూని
సరికియు నడచియు నలియ మోదియును-నురువడిఁ జిమ్మియు నొనరఁ గ్రుమ్మియును
వేసెయుఁ బొడిచియు వీక వైచియును - నేసియుఁ గోసియు నీరీతిఁ గవుల
నొప్పింప నెంతయు నొచ్చి భీతిల్లి - యప్పుడు తరుగిరు లవనిపై వైచి
“మనకేల యుద్ధంబు ? మనకేల చలము ? - నినకులేశ్వరుఁ డేల ? యిననూనుఁ డేల ?
యడవిలోఁ గాయ పండ్లాకులు నమలి - కడుపు నించుకయుండఁ గానక వచ్చి
మదిమది నిచ్చట మడియంగ నేల ? - పదపదం డని కపివతులు రాఘవుల
విడిచి ధైర్యంబులు విడిచిరాక్షసులు - విడువక చలమున వెనువెంటఁ దఱుమ
సేతువుదిక్కుకై చెడి పాటునపుడు - వాతూలసుతనీల వాలినందనులు

గని పేతువును దాటి గ్రక్కున నెందుఁ - జనకుండ మరలింపఁ జనుదెంచి భీతి
 వనచరు ల్దనవెన్న వచ్చి చొచ్చుటయు - గనుఁగొని రాముఁ డక్కపివరు ల్పైలఁగ
 —: శ్రీరాముఁడు మూలబలముపై మోహనాస్త్రము వేయుట :—
 దనుజులమనములు తల్లడం బంద - ధను వందుకొని గుణధ్వని సేసి డాసి 6030
 కరలాఘవము చిత్తగతి నొప్ప మెఱయ - శరములు గురియ నిశాచరు ల్పైగడి
 తెరువులు గానక తిరుగుడు వడుచుఁ - దెరలియు మరలియుఁ దీవ్రకోపమున
 ధరణీకుఁ గాన రాధరణీకుఁ డేయు - శరముల తఱుచున సమరాంగణమున
 రవికులతలకుండు రభసంబుతోడ - వివిధభంగులఁ దనవిలువిద్య మెఱసి
 యేసినశరము లనేకంబు లగుచుఁ - గాసి పేయుచుఁ దాఁకఁగా దైత్యవరులు
 నడుమునఁ దెగియు నెన్నడిమికిఁదొడరు - కడిఖండ మయ్యు వక్షములు ప్రస్నియును
 వదనము ల్వాడి భావంబులు నెదరి - పదములు దునియలై బాహువు ల్విఱిగి
 గళములు దునిసియుఁ గరములు దెగియుఁ - దలలవిసియుఁ దనుత్రాణము ల్లాకి
 శరములు మెయి నుచ్చి చనఁగ నెత్తురులు-దొరుఁగ నంగములఁ దుత్తునియలై రపుడు
 కెడయు రాక్షసులు బెగ్గిరెడు రాక్షసులు - పుడమిపై మూర్ఛను బొందురాక్షసులు 6040
 నొగులు రాక్షసులును నోరులు దెఱచి - దిగులొందు రాక్షసు ల్భీరత నడలి
 వారణంబులవారు వాజులవారు - దేరులవారునై తిరుగుడువడుచు
 నదె రాఘవుం డేసె నదె రాముఁడేసె - నదెడాసె నిదె పాసె నదె యిదె యనుచు
 పీక్షింప రానట్టి వేగంబు మెఱసి - రాక్షసబలములు రయమునఁ బఱచె ;
 సంతఁ జోవక రాఘవావసీనాథుఁ - డెంతయు ఘనరోష మెనఁగ వెండియును
 సమ్మోహనాస్త్రంబు సంధించి పఱవఁ - దమ్ముఁ దామెఱుఁగక దనుజులు బ్రమసి
 దానవుం డీతఁడు తరుచరుం డీతఁడు - దా ననితెలియక దనుజుండు దనుజుఁ
 గని తాఁకునప్పుడు గాంధర్వశరము-ఘనమహత్వమున రాక్షసులకుఁ జూడ ద్రగుచు
 నొక్కొక్కనికి రాముఁ డొక్కొక్కఁ డగుచు-నొక్కొక్కనికి రాము లొగిఁ బడుం
 నొక్కొక్కనికి రాము లొగి నూర్గు రగుచు-నొక్కొక్కనికి రాము లొగి వేపురగుచు
 నొక్కొక్కరికి రాము లొగి లక్ష యగుచు-నొక్కొక్కనికి రాము లొగిఁ గోటి యగుచు
 శతకోటియర్చుద సంఖ్యలు గడచి - యతులితం బై నట్టి యాజిరంగమున
 మఱి సర్వమును రామమయ మయ్యె నపుడు - గిరికొని యుండ నీక్రియ నల్కతోడ
 వడి నేయునప్పుడు వారక గుడును-పడియున్న రఘురాము పసిడివిల్ చూచి
 సమరసమాఖిలచక్రి యుగ్రతను - నముచిపై వైచిన నాటి చక్రంబొ ?
 కిరణజాలంబుల గిరికొన్నభాను - పరివేషచక్రమో పరికింప ననుచు
 దమమనంబుల నెంచి దైత్యు లయ్యంప - గముల మెఱుంగులు గనుఁగొని పఱవ
 నమరారిపేనలో నప్పు డొక్కొక్క - నిమిషంబులోపల నెత్తురువాన

లాన వాజులు పదునాలుగువేలు - నేనుగూలో పదునెనిమిదివేలు

లక్షతేరులు రెండులక్షలవీర - రాక్షసవీరులు రణభూమిఁ గెడయ

6060

శరము లరంబులై చావంబు నేమి - కరణియై గుణరవక్ష్వణితమై మెఱసి

కిరణస్ఫులింగము ల్లిరికొన్న రామ - కరచాపచక్రంబు కాలచక్రంబు

గతి నుల్లసిల్లంగఁ గనుఁగొని పెలుచ - హతశేషదైతేయు లతిభీతిఁ బొంది

కడుమోరమైన సంగరభూమి విడిచి - వడి లంకఁ జొచ్చిరి వనచరు లార్వఁ;

గాలాంతమునఁ గాలకంధరుం డలుక - గేళి నల్పిననాటిక్రియ నుండె రణము :

వలనయనట్టి రావణమూలబలమునఁ - జలమున రఘుపతి సమయించునపుడు

పదివేలు కరులు నిర్వదివేలుహరులు - పదివదు లరదము ల్పద్మంబు బలము

నాలంబులోపల నతిదారుణముగఁ - గూలిననొకయట్ట గునియుచు నాడు

నట్టులు కోటాడ నారామునింటఁ - గట్టిన యొకగంట ఖణి లని మొరయు

నొరయఘంటలునాడ మూర కీరేడు - మొరపె నవ్వెభుచాపమున నరజాము. 6070

భావింప రాకుండఁ బడి యేడుగడియ - లావీరపరుని బాణాసనవిద్య

కిన్నరగంధర్వభేదరయక్ష - పన్నగామరవరు ల్పూజించి రెలమి ;

ఆరామచంద్రుండు నప్పు డింపలర - కూరపుంగవుఁడగు సుగ్రీవుఁ గనియె ;

“జగదేకభయదమీనమైనాహస్త - మొగిఁ బ్రయోగింపను నుపసంహరింప

నే నొండె విషధరుం డీశ్వరుం డొండె - గాని నేర్పరు లొరు ల్గారు లోకములఁ

కౌశికుం డిచ్చిన కనదత్తమహిమ - గౌళికాదులకైనఁ గన నశక్యంబు”

అనిన విభీషణుఁ డారాముఁ జూచి - వినయసంభ్రమములు వెలయ నిట్లనియె.

“దేవ ! యీబలములు దేవేంద్రుఁ డాది - దేవతలకు నైనఁ దెరల వెన్నఁడును

బొలఁస్తునకు మూలబలి మిది నేల - పాలయ్యె నిఁకఁ గూలుఁ బం క్తికంధరుఁడు

తలకొని నీపెంపుఁ డలఁపపు గాక - తలఁచిన నెదురింపఁ దరమె యెవ్వరికి ? 6080

—: రాక్షసస్త్రీలు రావణుని నిందించుట :—

అని విభీషణుఁ డాడునట్టివాక్యములు - విని యప్పు డారామవిభుఁ డాత్మ నలరె ;

అంత నక్కడ దానవాంగన రెల్ల - నంతంతఁ బెనుమూఁకలై లంకలోనఁ

బొరిఁ బొరి శోకాగ్నిఁ బొగులుచుఁ బలికి - “రరయజగన్నింద్య మగు చరిత్రంబు.

ప్రాయడిమోమును బలితరోమంబు - లై యున్నశిరము నభ్యాయతోదరము

వికృతవేషంబును వికృతయావనము - గ్రకచోగ్రదంష్ట్రలుగలుగుకూర్పణ

నకలగుణోజ్జ్వలు సత్యసంపన్న - సుకుమారు మరుతేజ సుముఖు నారాముఁ

గందర్పసురుచిరాకారుఁ గామించె - నందని పంటికి నఱుచాపఁ దగునె

యీలంకలోఁ గల యెల్లరాక్షసులు - కాలగోచరు లైన కారణంబునను

భానువంశజునకుఁ బం క్తికంతునకు - నానిశాచరిసేనె నధికవైరంబు ;

తగవు చింతింపక దానిమాటలకుఁ - బగ గొని వచ్చి యీవం క్రికంధరుఁడు 6090
 తనవాపునకె కాదు ; ధరణీకుదేవి - గొనివచ్చె ; రాక్షసకుల మెల్లఁ జెఱుపఁ
 నింతట సిద్ధించె నేసిత దనకు - నింత తెంపునకుఁ దా నితఁ డేలదొడఁగె ?
 మారీచునొకకోల మడియించె దండ - కారణ్యమునఁ జంపెఁ గనలి విరాధు
 నిది యెఱింగియు రాము నెఱుంగలేడయ్యె ; - మదిలోన గర్వించి మనరావణుండు
 అనలసమానంబు లగుసాయకముల - జననాయకుఁడు జనస్థానంబునందుఁ
 బదునాల్గవేపురఁ బరిమార్చిరోష - మొదవంగ నేచి యత్యుగ్రబాణములఁ
 ద్రిశిరు దూషణు ఖరు దృఙ్గలీలఁ జంపె - దశకంఠుఁ డదియును దలపోయఁ డయ్యె ;
 రుధిరాశనుని నతిక్రూరవిక్రముని - నధికయోజనబాహు నాకబంధకుని
 గ్రొంచవనంబునఁ గడతేర్చి పుచ్చి - రంచితవిక్రము లగు దాశరథులు
 ఇట్టిరాక్షసుల చా వెఱిగియుఁ దొడరె - నట్టిరాముని గెల్వ నలవియే తనకు ; 6100
 జగదీశుఁ డగు రామచంద్రుతోఁ బోర - మగఁటిమి గలుగునె మనరావణునకు ?
 నవలీల నాలి నొక్కమ్మునఁ గూల్చి - రవిజ్ఞఁ గిష్కింధకు రాజుఁ గావించె ;
 నధికపరాక్రము నాకుంభకర్ణు - వధియించె నొక్కఁడె పమధేశ్వరుండు ;
 కరిసహస్రంబు లగ్గలము లొ పెక్కు - తురగలక్షలు రథస్తోమకోటులును
 గణనకు మిక్కిలి గల కాలబలము - నణుమాత్రముగఁ జంపె నాజిరంగమున
 నట్టిపరాక్రమం బది యెల్లఁ గనియె - నిట్టివాఁ డని రాము నెఱుంగలేఁ డయ్యె ;
 ఆమేటి నతికాయు నయ్యంద్రజిత్తు - సౌమిత్రి యొక్కడ సమయించె నాజి.
 ఇంక నైనను రాము నిట శరణునఁడు - లంక నింటింబి విలాపము బుద్ధై
 తమబంధు లీర్గిరి తమమగ లైగిరి - తమసుతు ల్పృథులైరి తమసహోదరులు
 హతులైరి రణభూమి" నని యెల్లవారు - నతిశోకమునుబొంది యడరు చున్నారు
 దుర్వతియును నీతిదూరుండు గ్రూర - కర్తుండునై నాఁడు కపటరూపమున
 సీత సీపురికిఁ దెచ్చిననాఁటనుండి - తోతెంచుచున్నది దుర్బిమి త్రములు ;
 దశకంఠుఁడింక నీదశరథసుతుని - విశిఖాగ్నిఁ గూలుట వేగంబి యుండు ;
 నక్కటా ! నీతిజ్ఞఁ డగువిభీషణుఁడు - పెక్కుభంగులఁ జెప్పెఁ బ్రియమున బుద్ధి
 నతఁడు చెప్పినబుద్ధు లన్నియునాఁడు - హితవులుగా విన్న నీలంక పెడనె ?
 కులకైలవక్షము బులిశఘాతమున - నలుకమైఁ దునుమాడు నాపురిందరుఁడొ ?
 మధుకైటభాదుల మర్దించునట్టి - యధికుఁ డావిష్టుఁడో యదయుఁ డంతకుఁడొ ?
 ప్రళయకాలమునాటి ఫాలిలోచనుఁడొ - యిల రాముడై పుట్టి యిటు చంపఁదొడఁగెఁ
 దశరథతనయుండు దర్పంబు మెఱసి - దశకంఠు నవిలోనఁ దగఁ జంపునపుడు
 మును లగు సుర లైన గంధర్వు లైన - మును లైన వీనికి మును వరంబిచ్చు 6120
 వనజసంభవుఁడు శర్వాణీకుఁ డయిన - వినుఁడు రాక్షసులైన విడిపింపలేరు

వర మిచ్చునప్పు డావనజనంభవుఁడు - నరులచేఁ జాకుండ నాఁ డీడు గానఁ ;
 బరికింపఁగా నర్వబంధుల తోడ - ధరణీశుచేఁ జచ్చు దశకంగరుండు ;
 ఇది నిజ మెట్లన్న నింద్రాదిసురల - మది దయలేక పల్తాఱు నొప్పింప
 నీరావణునిచేత నెంతయు నొచ్చి - నీరజాననుఁ గాంచి నిఖిలదేవతలు
 నభయంబు వేడిననాచతుర్ముఖుఁడు - శుభతరస్థితి వారిఁ జూచి యిట్లనియె.
 నేజాధలను జెంద విటమీఁద మీకు - మీబుద్ధి వర్తించు మీరుండుఁ డెలమి”
 నని వారు దాను మహాదేవు కడకుఁ - జని ప్రస్తుతింపఁ బ్రసన్నుడై శివుఁడు
 కమలాననాదులఁ గరుణ నీక్షించి - యమరరజైర్థమై యఖిలరాక్షసుల
 నమరంబులోపలఁ జంపించుకొఱకు - నమర నిందిరపుట్టు నానతీమణికి 6130
 బతి యయి ప్రజల నావద లొందకుండ - సతతంబు గావ దుర్జనుల రాక్షసులఁ
 జంపంగ విష్ణుండు జన్మించుఁ బుడమి - నింపార నని యాన తిచ్చెరాముండె ;
 యరయంగ నావిష్టుఁ డామహీజాత - పరికింప నిందిర భావంబులోనఁ
 దలపోయ శివుమాట దప్పదు గాన - మలఁగనిశోకంబు మనకుఁ బాటిల్లె :
 మనకు దిక్కెవ్వరు ? మనరావణుండు - మననేరేఁ డీఁకమీఁద మరుగంగ నేల ?
 మన కందఱకు దిక్కు మనవిభీషణుఁడు - చని రామచంద్రుని శరణంబు సొచ్చె”
 నని పెక్కుభంగుల నసురకామినులు - పనువుచుండఁగ విని పంక్తికంధరుఁడు.
 చింతానమాకులచిత్తుడై యవుడు - వంతతో నొక్కింత వడి యూరకుండి
 చండకాలవ్యాళనమలీల దోఁప - నిండుకోపంబున నిట్టూర్పు వుచ్చి
 యవుడులు దీటుచు నందంద కన్ను - గవల విప్పలు రాలఁగా నుగ్రుఁడగుచు 6140
 నురవడిఁ గనలి యుద్ధోన్నత మత్తు - సొరిది విరూపాక్షఁ జూచి “మీరెలమి
 దందడి సింహనాదములు తూర్వములు - నందంద మెఱయంగ ననికి నేతెండు ;”
 అని పల్కు భయమున నానిశాచరులు - విని యూరకున్న నవ్విధము వీక్షించి
 “యాలంబునకు వేగ యత్నంబుసేయుఁ- డేల యుత్సాహంబు లిటు మాని యుండ”
 ననిన వా రరిగి పుణ్యాహకర్తంబు - లొనరించి సన్నాహ మొప్ప నేతెంచి
 యారాక్షసేంద్రున కవనతు లైన - నారాక్షసులఁ జూచి యతఁ డల్కఁ బల్కె;
 “నానాటి కిబ్బంగి నాబలం బెల్ల - హీన మయ్యెను; భృత్యు లెల్లఁ జచ్చుటయు,
 నసురేంద్ర విక్రముఁ డై నయాఖరుఁడు - నమితబలోదగ్గుఁ డగునింద్రజిత్తు.
 నాకుంభుఁడును శూరుఁ డగునికుంభుండు - నాకుంభకర్ణుండు నాప్రహస్తుండు
 భీమవిక్రమవిజృంభితుఁ డతికాయుఁ - డామహాకాయుండు నామహాదరుఁడు 6150
 నాసురాంతకుఁడును నానరాంతకుఁడు - భాసురయశులకంపనుఁడు గంపనుఁడు
 నాకాధిపతి నైన ననినోర్పువారు - నాకునై పొలిసిరి నాగర్వ మడఁగె;
 నటుగాన శత్రుల నందఱు దునిమి - పటుపరాక్రమమునఁ బగ నీగునాడఁ,

మీతినశరములు మిన్నులు ముట్టి - యేలులు జలధులు నెఱుంగ రాకుండ
 నఖిలంబుఁ గప్పచు నచ్చెరువార - విఖిలవానరులను నేఁడు నిర్జింతు;
 నేపున నల్క నే నేయుఁబాణమ్ము - లాపుంబముగఁ గాడి యగవరాస్యములు
 నాశము ల్గలిగిన నవపంకజములఁ - బోలంగ నేఁ డాజిభూమిఁ గైసేతు;
 మగలు తనూజులు మానహోదరులుఁ - దెగి రింక నెవ్వరు దిక్కు మా కనుచు
 లంకాపురస్త్రీలు లలిఁ దూలి సోలి - యింక నీశోకాబ్ధి నిట మునింగెదరు
 మాద్దురఁ బోలియించి మఱి పురజనుల-యూర్తి వాపుడు శోక మడఁచెదఁ గాక 6160
 నేఁ డాజిఁ బ్రతిపక్ష వికరపై న్యమున - వాఁడిబాణంబుల వడిఁ ద్రుంచివైచి
 కరమొప్ప ఫేరవకంకగృధ్రములుఁ - బొరి పిశాచప్రేతభూతజాలములుఁ
 దనివోవ మాంసర క్తంబులఁ దృప్తి - యొనరింతు” ననుచు యుద్ధోన్మత్తమత్తు
 :నక్షిణబలుఁ డగు నవ్యరూపాక్ష - నీక్షించి రణమున కిప్పుడ వేగ
 యనుపమం బగునట్టి యరదంబు దేరఁ - బనుపుడు నేఁడు నావటుసాయకముల
 మనులై నరామలక్ష్మణులప్రాణములు - గొని వారిరుధిరము ల్లోలఁ గోరెడివి
 శతసంఖ్య లొక్కొక్కసాయకంబునను - మృతిబొందఁ గపికోట్లమీఁద నేసెదను
 ఆనికి బలాద్యక్షు లగువారిఁ జూచి - కొనిరండు సేనలఁ గూర్చుక వేగ”

—: రావణుఁడు రెండవసారి యుద్ధమునకు వెడలుట :—

యని వారు పిలిపింప నఖిలరాక్షసులు - వినువీధి యద్రువంగ వీక నార్పుచును
 గరవాలవక్రభీకరభిండివాల - పరశుఖూలప్రాసవట్టనగదలు 6170
 ముసలంబులును గాఢముద్గరంబులును - నెనఁగెడుశక్తు లనేకవిచిత్ర
 వివిధాయుధంబులు వెలుగ నేతెంచి - రవిరశోత్సాహంబు లదరంగ నంత
 దనుజులు నానావ్రతతులతోఁ గూడ - దినకరప్రభగల తేరు తెచ్చుటయు
 రమణీయరత్నాంశురాజివిరాజి - తములై న కర్ణావతంసంబు లమరఁ
 బదికంఠముల రత్నపదకము ల్లోలఁ - బదిముఖంబుల వింతపంతము ల్లనర
 మహాసీయకేయూరమణికంకణాది - బహుభూషణాంకితబాహుదండముల
 శరశరాసనఖడ్గచక్రాసిపరశు - పరిఘాదిసాధనప్రకరంబు మెఱయ
 దివిజారి చెఱఁబెట్టె దినకరు నొకని - దివి నొక్కదినమణి దిరుగుచున్నాఁడు;
 తలఁపఁ దక్కినభానుదశకమో యనఁగఁ - దలకొని కోటిరదశకంబు వెలుగ
 నంత నాదశకంతుఁ డారథం బెక్కి - దంతిరథాశ్వపదాతులు నడవఁ 6180
 బటుతరనిస్సాఖాంకారపీఠ - భటసింహనాదాది బహునినాదముల
 విలయకాలాఖిలవేళ మూర్ఛిల్లు - జలరాశితో లంక సరివోలుచుండ
 నవిరళవందిజనావలివినుత - రవముతోడుత నుత్తరద్వార మపుడు
 బలువడి వెలువడి పౌలస్త్యముఖ్యఁ - డలుక యుద్ధోన్మత్తు నావిరూపాక్ష

మత్తుని వీక్షించి మహి ప్రయ్య వార - నొత్తిలి యార్పుచు నోలి నాలంక
 వెడలంగ రవిదీప్తి వెలవెలఁ బాటె - నడరి దిక్కుల నిండె నంధకారంబు
 ధరణి గంపించె రథంబులు విఱిగె - దురగంబులొటిగె నెత్తురువానగురిసెఁ
 గడుఁగీడుశకునము ల్లానంగఁ బడినఁ - గడిమి డింపక దళకంధరుం డడరె;
 లంకేశు నానాబలంబులఁ జూచి - పంకజగర్భునిభాండంబు వగులఁ
 నిగుడునార్పులతోడ నిఖిలవానరులు - నొగి పీఠతోఁ దాకి రుగ్రుదానవులఁ 6190
 గలుపించి యాలోనఁ గపిసేన గిట్టి - బలములు నెరయంగఁ బంతము ల్మైఱయఁ
 గఱకు రాక్షసులు నుగ్రముగ నేయుదురు - నెఱకులు దూరంగ నిశితబాణముల
 మునలతోమరళక్తి ముగ్ధరచక్ర - వినరము ల్మైతురుఃపీఠఁ బెల్లెచి
 యంకుశకుంతళూలాదులఁ బొడుతు - రంకించి వ్రేయుదు రాభీలగదల
 నడిదము ల్జిహించి యలుక నంగములు - కడిఖండములఁ జేసి కడిమిఁజూపుదురు
 కప్పులును గుపితులై కడిమి వాటించి - విపులకైలంబుల వృక్షజాలములఁ
 బదదంతనఖవాళపాళహస్తముల - సదయులై యారాక్షసావలి నెల్ల
 శిరములు నరములు చేతులు మూతు - లురములు బాహువు లోష్ఠకంఠములు
 ద్రెంచియు నొంచియుఁ దీవ్రవై ఖరులఁ - జించియు వంచియుఁ జిదిమియు నదిమి
 తరమిడి నిబ్బంగి దనుజుల నొంపఁదరుచరావలిఁ జూచి దనుజేశుఁ డంత 6200
 దారుణాకృతివత్సదంతాశ్వకర్ణ-నారాచభల్లాది నానాప్రవితతి
 నగవరరుధిరంబు నవనిపైఁ దొరుగ - నిగుడించి యొక్కొక్క-నిశితబాణమునఁ
 గపిపంచకంబును గపిసప్తకంబుఁ - గపిసవకంబును గదనరంగమునఁ
 గుడులు గ్రుచ్చినక్రియఁ గూల సేసియును - వదలక తరువరు ల్మైపుతైలములు
 ఘనతరు లృకలము ల్లానేసి మఱియుఁ - గనలి యేనమ్ముల గంధమాదనునిఁ
 బిడునెన్నిదింటను బినసుని మఱియుఁ - బదియింట నీలునిఁ బదియింట నలునిఁ
 ద్వివిదు నాఱింటను వినుతు నేడింటఁ - బవననందను నిరువదిట గవాక్ష
 నైదైదులను మైందు నైడింటఁ గుముదు - నైదింట గోముఖ నైదింట ఋషభు
 నేడిట శరభుఁ బదేడింట గజుని - నేడమ్ములను బృథు నేడింట హరునిఁ
 దరిమి యొక్కుమ్మడి దారునిగ్రథుని - జెరిమూట సాయకాశీతి నంగదునిఁ 6210
 దక్కినవనవరతతి నిలఁ గూలఁ - బెక్కు-బాణంబులఁ బేర్చి యుగ్రతను
 వెననేసె మగఁటిమి పీఠతో మెఱయ - ననురేఖ మునుమన నందంద కప్పులు
 వడుములు నిశితబాణంబుల విఱిగి - వడువారు నిలలేక పడి తూలువారు
 సురములు ప్రయ్యలై యొగిఁ గూలువారు - చరణము ల్తనియలై సరి మ్రగ్గువారు
 చేతులు దెగువారు శిరములు పగిలి - భూతలంబునఁ బడిపొరలెడివారు
 గళము లూరులును జంఘలు ద్రెవ్వ నొచ్చి - పలుమాటు మూల్గుచు బడియెడివారు

నంగంబు లివియవి యవి యేరుపడక - సంగరాంగణమునఁ జచ్చిన వారు
 బాణము ల్లాడినఁ బలుమడు నడుమఁ - బ్రాణము లోవ్వయి యుర్వరఁబడువారు
 నయ్యండ నప్పు డయ్యసురేఖఁ జూచి - చయ్యన రణమున పైరింపలేక
 వానరు ల్పూటేరి వసుధ గంపింప - దానవేంద్రుండును దవలి వెన్వెంట 6220
 బలువిడి నేతేరఁ “బాణ నేమిటికి - నిలునిలుం డని పల్కి నిలువక పాటు
 సేనలఁగావ నుషేణుని నునిచి - భానుసూనుఁడు వృక్షపాణియై నడచె
 తరుళిలాహస్తలై తరుచరపతులు - నిరుగెలంకుల వెన్క నేపు దీపించి
 నడుమ నాతఁడు సింహనాదంబు జేసి - తొడరి కాలాగ్నిరుద్ధునివిధంబునను
 వృక్షతాడనముల వెనఁ జంపి చంపి - వృక్షశిలాఘోరవృష్టి నందంద
 రాక్షసబలముపై రయమునఁ గురియ - రాక్షసవరులు శిరంబులు పగిలి
 కులిశో గ్రహతిభగ్నుకూటంబులైన - కులకైలముల భంగిఁ గూలిరి మఱియు
 రవినందనుఁడు క్రోధరక్తాక్షఁ డగుచు - నవనిధ రాఫలహస్తఁడై నడవ
 —: సుగ్రీవునిచే విరూపాక్షుఁడు మొదలగురాక్షసవీరులు చచ్చుట :—
 సంత విరూపాక్షఁ డధికరోషమునఁ - బంతంబు మెలయంగఁ బయిఁ దేరు వఱసి
 విలు గుణధ్వని సేసి విపులనిర్భాత - తులితంబులగు వాడితూపుల నేయ 6230
 నవి లెక్కనేయక యరదంబు పైకి - రవిజుండు లంఘించి రథసూతహరులఁ
 బృథివీధరంబునఁ బృథుశక్తితోడఁ - బృథివిపైఁ బడనేయఁ బృథివికి నుటికి
 విరఘుఁ డయ్యును దైత్యవీరుండు వివిధ - శరము లేయుచుఁ బాదచారియై నిలువ
 నమరారివనువున నఖిలాయుధములు - నమకూర్చి మావతు ల్పమదసామజము
 దెచ్చిన వెన వెక్కి దీకొని కపుల - విచ్చలవిడి సేసి విక్రమం బెనఁగ
 సుగ్రదానవు లార్వ సుగ్రబాణముల - సుగ్రాంతనయ్యపై సురపడి నేసె;
 వక్కజంబుగ విరూపాక్షుండు మఱియుఁ - బెక్కాయుధంబులఁ బెక్కుబాణముల
 వనమర నేయంగ వసుధ గంపింప - వెనఁ బాటు తనవారి వెఱవకుం డనుచు
 నలుకతో సుగ్రీవుఁ డతనినిర్జింపఁ - దలపోయఁ గ్రథనుఁడ స్థరుచరొత్తముఁడు
 విపులవృక్షమున దద్దిరదంబుశిరము-గుపితుఁడై యేయంగఁ గుంభంబు పగిలి 6240
 తలుచుగా శోణితధారలు దొరుగఁ - బిఱిఁదికి నొకవింటి పెట్టొనరించి
 యది మ్రొగ్గ నేల యయ్యసురయు దాటి - కడురుచు భేటకబద్ధముల్ గొనుచు
 మర్కటపతి దాకె మార్కొనివాని - నర్కసూనుఁడు వైచె నతులకైలమున
 నక్కొండఁ దెగవ్రేసె నడరిదానవుఁడు - రక్కసుఁ బిడికిట రవిజుండు వొడిచె
 నాలోనఁ గరవాల మంకించి యసుర - వాలితమ్మునివ్రేసె వడిచెడ కపుడు
 పిడికిటిపోటునఁ బెలుచ దానవుఁడు - నడిదంబు వ్రేటున నర్కనందనుఁడు
 నొక్కటఁబిడి యంత నొక్కట దెలిసి - యొక్కలాగునఁ బోరి రొగి నుక్కుమిగిలి

యప్పుడు సుగ్రీవుఁ డఱచేత ప్రేయఁ - దప్పించుకొని హేతి దనుజుండు ప్రేసెఁ
 గరవాలనిహతి కగ్గతి దప్ప నుటికి - కరహేతి జడిసిపోఁ గపిరాజు వ్రెసెఁ
 మగఁటిమితో నంత మల్లయుద్ధమున - మిగిలినవెరవుల మెఱసి పోరుచును 6250
 దినవల్లభుల భంగిఁ దేజరిల్లుచును - గనలు కాలాగ్నులకరణి మండుచును
 బలిబిడోజుల మాడ్కి బాహుగర్వముల - వెలయుచు నిరువురు విజయంబుగోర
 నక్కజం బగుశక్తి నఱచేత నినజ - మొక్కలంబున వాఁడు మూర్ఖిల్ల ప్రేసి
 కరవాలహస్తుడై కవులపైఁ బాఱ - దరణిజం డాలోనఁ దనమూర్ఖుడెలిసి
 పఱతెంచి నిర్ఘాతపాత మైనట్టి - యఱచేత నావిరూపాక్షవక్షంబు
 నెఱలావుతో నేయ నెత్తురు గ్రక్కి - యుఱలుచు ధరఁ గూలె నుగ్రదానవుఁడు
 తరువరు ల్పెలఁగిరి దానవు ల్లఁగి - తిరుగుడువడి రంత దీనస్య లగుచు
 స్రుక్కి యుద్ధోన్మత్తుఁ జూచి రావణుఁడు - తక్కునికడక యెంతయుఁ దోవఁ బలికెఁ
 “గంఠె యాసుగ్రీవు కడిమి మీయన్నఁ - గంఠె విరూపాక్షఁ గలనరంగమునఁ
 బడి రనేకాసురభటులును బెక్కు - మడిసెఁ గుంజరములు మడిసె నశ్వములు 6260
 విఱిగె రథంబులు విరిసె మూఁకలును - నుఱక నొప్పించుచు నున్నారు కపులు,
 సమయంబు నీకిది సమరంబుసేయ - సమరాంగణంబున సమయింపు రిపుల”
 నన విని యని గూలి యఖిలేతుఁ డైన - మనుజేతుఁ గలయంగ మది నిశ్చయించి
 తరువరాసేకంబు దరియంగఁ జొచ్చి - శరగదాఖడ్గాదినకలాయుధముల
 నడరి విరూపాక్ష ననుజుఁడు కపులఁ - గడిమిమై నొప్పింపఁ గని భానుసుతుఁడు
 నగ మెత్తివైచిన నడుమనె దానిఁ - దెగనేసె దనుజుఁ దాదినకరాత్మజుఁడు
 తనర సాలముపై చె దానిదానవుఁడు - దునియలుగా మూఁడు తూపుల నేసె
 లక్షించి బాణజాలము లేయుచుండ - రాక్షసు లదరంగ రథముపై కుఱికి
 భానుసూనుఁడు వానిపరిఘాయుధమున - వానికేతువు విల్లు వడి ద్రుంచివైచి
 రథసూతుఁ దెగవ్రేయ రయమున వాఁడు - పృథుగదాపాణియై పృథివికి దాటి 6270
 యిరువురు పోరాడి రిల చలియింపఁ - బరిఘగదాభీలభాహువు త్రైతయఁ
 గంఠీరవంబుల కరణి గర్జిలుచుఁ - గంతము ల్వదనము ల్గరము లంసములు
 చరణము ల్పాణములు జానుజంఘములు - నురములు వెన్నులు నూరులు ప్రేళ్లు
 బరులును బిరుదుజబ్బలు మధ్యములును - శరములుఁ జెవులును జెక్కు లోఽఘములు
 వరుసతో నపు డురవడిఁ దాకి తాకి - వెరవులు చిత్రము ల్వెసఁ గల్గించుండ
 సరిగాఁగ నత్యంత సాహసలీల - నిరువురు పోరి రనేకమార్గముల
 నాలోనఁ బరిఘగదాభీలహతుల - వారుదు రొక్కట వ్రాలి యాలోనఁ
 గడిమిమై నొందొరుకంఠె ముద్దెలిసి - వడినార్తురెంతయు వనుధ గంపింప,
 దానవుం డురుగదాదండంబు రెండు - సేనలవారు నచ్చెరువందఁ ద్రిప్పి

భానుజుఁ బడవైచెఁ బడిలేచి వచ్చి - వనజాస్తసుతుఁ డేసెఁ బరిఘంబు ద్రిప్పి 6280
 దనుజాంగనిహతిదత్పరిఘంబు దునియఁ - గనలుచు దనుజుండు గరవలమునను
 వనచరపతి వైవ వడిఁ దత్కృపాణ - మినుజుండు గొని దీప్తు లెనగ నంకించి
 వికలమై ధర డొల్ల ప్రేసె దైతేయు - మకరకుండలదీప్తిమయమస్తకంబు
 కనుఁగొని విరిగి రాక్షసులు రావణుని - వెనుకకు లంకకు వెనఁ బాటి రపుడు
 బలగర్వ మెనఁగ సుపార్శ్వఁడంగదుని - బలుసేనపైఁ గిట్టి పటుసాయకముల
 వానరశిరములు వడిఁ గూలనేసి - తోన హస్తంబులు ద్రుంచెఁ గొండఱను,
 గొండఱహహవుల్ ఘోరబాణముల - నందంద తునుమాడె నంతవానరులు
 నానిశాచరునకు ననిఁ బాఱఁ జూచి - వానితేటికి దాటి వాలినందనుఁడు
 పన యేరుపడ వాని పరిఘాయుధంబు - వెనఁ బుచ్చుకొని నేల వివళుడై తూల
 వడి నేసె నాజాంబవంతుఁడు నొక్క - వెడఁద పాషాణంబు వీకతో నెత్తి 6290
 యరుదార నంకించి యరదంబు విజృంభ - హరులు సూతుఁడు జావ నలుకతో వ్రేసెః
 దనుజుఁ డాలోఁ దేరి దళసాయకములఁ - గనలుచు నంగదు ఘనభుజం బేసి
 యంబకత్రయమున నధికరోషమున - జాంబవంతుని నేసి చలనంబు నొంద
 వేసె గవాక్షుని నిఘపంచకమున - నానమయంబున నంగదుఁ డలిగి
 వజ్రనన్నిభముష్టి వడిఁ గిట్టిపొడువ - వజ్రంబుతాఁకున వసుధాధరంబు
 వసుధఁ గూలినక్రియ వాఁ డాజిఁ గూలెః - నెనఁగ దేవత లార్చి రేచి మిన్నద్రవః
 నంత రాక్షసబలం బతిభీతిఁ బాఱ - నంతయుఁ జూచి దశాననుం డనియెఁ
 “బరుషవిక్రముఁడు సుపార్శ్వండు మడిసె - సురుబాహుబలుఁడు యుద్ధోన్మత్తఁడీల్లె
 ననిఁ గూలె నావిరూపాక్షుఁడు మఱియు - ఘనమైనరాక్షసు ల్గడతేరి రింకః
 బలసమన్వితు లైన పార్థివసుతుల - బలువిడి గెలిచి నాబంధులవలన 6300
 నెలకొన్నశోకాగ్ని నెరియు నీలంకఁ - గలవారి వగపెల్లఁ గడఁకతోఁ దీర్చు
 నవిరళక్షత్రధర్మైకమూలంబు - నవజయోన్నతలక్ష్మణప్రకాండంబు
 భానునందనముఖప్లవగళాఖంబు - మానవపతికిర్తి మంజరీకంబు

—: రావణుండు రామలక్ష్మణులపైఁ గదియుట :—

ప్రకటనీతానామఫలభాసురంబు - సకలామరాత్రితచ్ఛాయంబు నైన
 రామద్రుమం బేను రయమారఁ బెరికి - నామనోదుఃఖంబునకు మందుచేసి
 యెనఁగెద జగములో నేనంచు నప్పు - డసురేకుఁ డధికరోషాయత్తుఁ డగుచు
 సారథి కనియె” నీవతురత మెఱసి - తేరు రాఘవులపైఁ దీవ్రతఁ బఱపు
 వారిఁ జంపెద నేఁడు వారాజిఁ బడిన - తా రేగుదురు విచ్చి తరువరు ల్పైదరి”
 యన విని వాఁడట్ల యరదంబు వఱపె - ఘననేమిరవము లుత్కటముగాఁ జెలఁగ
 పాయకాసనధనుర్వ్యానినాదంబు - మ్రోయంగ నిస్సారణము బోరుకలుగ 6310

పందిమాగధసూత వరనుతుల్కించ - నందంద నిజసేన యార్జునులొప్పొంగఁ
 దరుచరసేనపై దారుణాత్మంబు - లరుదార నిగుడించె నద్దశాననుఁడు
 అజనిర్మితంబులౌ నాబాణతతుల - భుజబలంబులు దూలి భూరిసత్త్వలును
 నేలఁ గూలిరి పెల్లు నిఖిలప్లవంగు - లాలౌన రఘురాముఁ డనుజుండు దాను
 గోదండపాణులై కోపించి నిలిచి - రాదశాననుఁడును నలుక మార్కొనఁగ
 నుడువీధి యవియంగ నుదధులు గలఁగఁ - గడుతేర్చి దిక్కుంభికర్ణము ల్వగుల
 నడరు రామునిధనుర్జ్వాఘోషమునకు - గడుమాననంబులు గలఁగి రాక్షసులు
 గుపితదశగ్రీవ కోదండముక్త - తపనోగ్రసాయకధ్వనికి వానరులు
 భయమంది ధరణీపైఁ బడిరి యుక్కుడఁగి - రయమార నాలౌన రామలక్ష్మణులు
 రవిసుధాంకులభంగి రాగిలి కదియ - దివిజారి రాహుప్రదీప్తుడై కవిసె 6320
 సంత నాలక్ష్మణుం డతితీవ్రవిశేష - సంతతు లేనె దశగ్రీవుమీఁద;
 నడుమన తెగ నేసి నాకేశవైరి - కడిఁదిబాణముల సుతక్కుటముగా మఱియు
 నొక్కొక్కశర మేయ నుగ్రుడైవాని - నొక్కొక్కశరమున నొగి ద్రుంచివైచి
 మూఁడేసిశరము లిమ్ముల వడినేయ - మూఁడుమూఁడమ్ముల మురియలుచేసి
 పదియమ్ములేసినఁ బదియింట వానిఁ - జిదురుపలై ధరఁ జెదరి పో నేసె;
 నూతేసి యేసిన నూతనగతుల - నూలునూలుమ్ముల నుగ్గు గావించి
 సౌమిత్రి నటు రణస్థలిఁ జిక్కునఱిచి - రామచంద్రునితోడ రణము సేయుటకు
 దనుజాధిపాఘఁ డుద్ధతి నేగుదేరఁ - గనుగొని సమవర్తిఁ గని పాటుకరణిఁ
 గనుకనిఁ జెదరి మర్కటు లనిఁ బాటఁ - గని కన్నుగవఁ గెంపుగడల రాఘవుఁడు
 నిల్లంది దివిజులు విసుతింప ధరణిఁ - దల్లడపడఁ దాఁకె దానవేశ్వరుని 6330
 ముఖములఁ గోపంబు ముడివడ నతఁడు - నఖిలలోకాతిభయకరంబుగను
 రామునిఁ దాఁకె నారామరావణులు - భీమాట్టహాసము ల్పెరయించి మించి
 పై న్యద్యయంబున సరి నార్పు లేనఁగ - ననోన్యకార్తుకజ్ఞానినాదములు
 పరువడి దశదిశాభాగంబులందు - మొఱయఁ బరస్పరముక్తబాణంబు
 లొండొంటితోఁ దాఁకు నుగ్రంపురవము - మండుమంటలు నభిమండలి నిండ
 సరినొప్పి యిరువురు శరలాఘవములఁ - గరలాఘవంబులకరణి నొందొరులు
 మెచ్చుచు నొందొరు మీటువైచిత్రి - కచ్చెరువడుచును నని సేయునపుడు
 ఖోణీతుపై నొక్క ఘోరతమిశ్ర - బాణంబు నిగుడించెఁ బంక్తికంధరుఁడు
 ఆకాండ మదరిన నఖిలవానరులు - చీకటి గప్పి నిశ్చేష్టితులైరి
 అప్పుడు గన్నుల నలుకఁ గెంజాయ - లొప్పార రఘురాముఁ డుగ్రబాణములు 6340
 పదిపదు లేసినఁ బటుభల్లసమితిఁ - ద్రిదశారి వానినిఁ దెగనేసి మఱియు
 విశితబాణము లేయ నృపుఁ డర్థచంద్ర - విశేషంబు లడఁగించి వేగంబు త్రుంచి

యసురేకునిఖిలావయవములు దూర . ననదృశం బగుననేకాత్మము ల్వఱపె
 రౌద్రబాణం బంత రావణుం డేయ . రౌద్రబాణంబున రఘురాముఁ డేసె ;
 అవిరెండు నన్యోన్యహతములై పడఁగ . నవసీశదనుజేకు లాలోనఁ గినుక
 దివిరి యొండొరు లేయుతీప్రబాణములు . దివినిండఁగప్పినఁ దివిరంబుగప్పె
 రణములో నప్పుడు రయమున మ్రోగు . గుణరావములచేత ఘోరముచున్న
 యురుచాపసాగరయుగముననెగయు . శరవీచు లొగిఁ బరస్పరఘట్టనముల
 విరియంగ దైతేయవిఘ్నఁడు కోపించి . నరనాథునుర మేనె నారాచసమితి
 నదియుండె నీలోత్పలావలికరణి . గదిసిరాముఁడు చండకాండము ల్లోడిగి 6350
 కవచంబు సింది వక్షముగాడనేసె . దివిజారి యప్పు డెంతే నొచ్చి మఱియు
 నహిశిలీముఖముల నడరింపఁ దోన . యహిమాంకుకులనాఘఁ డవి ద్రెవ్వనేసె ;
 నానమయంబున నమరేంద్రవైరి . యాసురసాయకం బడరింపఁ బెక్కు
 ముఖముల శార్దూల ముఖములు నుత్త . ముఖములు సూకరముఖములు సురగ
 ముఖములు కరివైరిముఖములు దంతి . ముఖములు ఘనగృధ్రముఖములు దనరు
 ఘనశిలీముఖములై కడుఁబెక్కు నిగుడఁ . గని వానిఁ దునుకలుగాఁ జేసి మఱియు
 జననాథుఁ డాగ్నియసాయకం బేయఁ . గనుగొని నెందు నుల్కాముఖాత్మములు
 మహితవిద్యున్ముఖమార్గణంబులును . గ్రహముఖంబులు గల్గె ఘనసాయకములు
 మిహిరముఖంబుల మెఱయుబాణములు . దహనముఖంబులై తనరుశత్రుములు
 నగుచు నచ్చెరువుగా నడరంగ వాని . దగ నేసి యప్పుడు దైత్యవల్లటుఁడు 6360
 మయునిచేఁ బడసిన మాయాశరంబు . రయమున సంధించి రాముపై నేసె
 నేసిన దాన ననేకంబు లగుచుఁ . బ్రాసతోమరగదాపరిఘంబు లడరె
 గాంధర్వశర మంత ఘనకార్దుకమున . సంధించి నిగుడించె జనలోకవిఘ్నఁడు
 నాదిత్యతులితంబు లైనచక్రంబు . లాదివ్యబాణంబునం దనేకములు
 జగములు భయమంద జనియించి రుచుల . నిగిడి యాకన మెల్ల నిండఁ బెల్లడరి
 యామార్గణంబున నడరినపరిఘ . తోమరాదుల నెల్లఁ దునియలు సేయ
 దశకంఠుఁ డంత నద్దరణీకుమీడ . నిశితనారాచము ల్నిగిడించె నలుకఁ
 బరఁగించె నృపుఁడును బ్రతిసాయకములు . పొరిఁబొరిఁ బుంఖానువుంఖంబుగాఁగ
 జగతీశదనుజేశ శరపరంపరలు . గగనభాగంబెల్లఁ గప్పె నాలోన
 నెడఁజొచ్చి లక్ష్మణుం డేడుబాణములఁ . బడగయు విల్లొక్కపటుసాయకమున6370
 సారథిశిర మొక్కుశరమునఁ ద్రుంచి . యారావణునివక్ష మైదింబ నేసె ;
 పిరిధరాధర నిభతురంగములఁ . గూలంగ నేసె మార్కొని విభీషణుఁడు
 విరఘ్నే దైతేయవిఘ్నఁ డంతలోన . ధరణికి లంఘించి తరుదరు ల్పెదర
 ఘ్రాకుటిదళకవిస్ఫురితాస్యుఁ డగుచు . భీకరశక్తి విభీషణు వైవ

నడుమనె మూడు బాణంబుల దాని - మిడుగురు ల్పంటలు మింటఁ బెల్లెగయ
ధరణీపైఁ బడనేసెఁ దరుచరు లార్వ - ధరణీకుననుజుండు దళకంఠుఁ డంత
కడునల్గి మయునిచేఁ గన్నయాశక్తి - వడి విభీషణుమీఁద వైవ వంకింప
శరణాగతత్రాణనధర్మ పరులు - శరణాగతులచావు సైతురే యనుచు
దనుజేకుతమ్మునిఁ దనవెన్నెఁ దిగిచి - కొని రాముతమ్ముఁడు క్రూరబాణములు

—: రావణునిశక్తిచే లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిల్లుట :—

పరఁగించె నప్పుడు పంక్తికంధరుఁడు - “బిరుదవై వచ్చి విభీషణు వెనుక 6380
నిడుకొంటి లక్ష్మణ ! యీశక్తిహతికిఁగడిమిమై నోర్తువు గా” కంచుఁ బలికి
ప్రళయకాలాదివ్యపరివేశమోర - వలయమై దీపింప వడిఁ ద్రిప్పివైచె ;
నది కింకిణీఘంటికానేకరవము - లొదవంగ మ్రోయుచు నుదధులు గలఁగ
వడిఁ గులాచలములు వడకాడ దిశలు - బెడఁక దివాకరబింబంబు గదలఁ
బిడుగులు దొరఁగంగఁ బృథివి గంపింప - నుడువథం బవియంగ నుడువంక్తి చెదర
మిడుగురులేగయంగ మింటఁ బెన్తంట - లడరంగ శేషజిహ్వకార మగుచు
రయమునఁ బఱులెంచి రాముఁ డాలోక - భయదసాధనముచేఁ బ్రాణభయంబు
నమకొనకుండెడు సౌమిత్రి కనఁగ - నమరులు మింట నాహాకృతు లేనయ
నెడనెడఁ బయినేయు నిపువంక్తి జడిని - వడిమీఱఁగా వచ్చి వక్షంబునందు
భీకరఘనశక్తి పెల్లుగా గాడ - రాకుమారుఁడు దూరి రణభూమి వ్రాలె ; 6390
గాలాపసానంబు గదియఁ బెంపేది - కూలుమహామేరుకుధరంబు పగిది
ధరణీపైఁ బడియున్న తమ్మునిఁ జూచి - దరికొన్న శోకాగ్ని దనచిత్త మెరియఁ
గనుగవ బాష్పము ల్గిమ్మి పై నిగుడ - దనుజేకుపటుబాణతతులు గైకొనక
పృథుతరవక్షంబు పెల్లుగాఁ గూడి - పృథివిగూడినయట్టి భీకరశక్తిఁ
బఱులెంచి వానరపతు లెల్లఁగూడి - పెఱుకఁ జాలకయున్నఁ బెఱికి పోవైచి
యర్కజానిలసుతు లాదిగాఁ గలుగు - మర్కటేకులఁ జూచి మనుజేకుఁ డనియె.
“శౌర్యంబు నలిపెడి సమయంబు గాని - కార్యంబు లడఁచు శోకపువేళ గాదు
ఘనులార ! మీరు లక్ష్మణుఁ గాచికొనుఁడు - వినుఁడు నావలికెడు వీరప్రతిజ్ఞ :
వెనుకకు రాజ్యంబు విడుచుట బంధు - జనులఁ బాయుట వనస్థలులఁ గ్రుష్కరుట
బాణబాణాసనపాణినై యుండి - ప్రాణంబు దానైన పత్నిఁ గోల్పడుట 6400
కడిఁదిమాయావిరాక్షనులతో ననికి - దొడరుట మొదలైన దుఃఖంబు లెల్ల
మోరాజిలోఁ బాపుకొనువాడ నేను - దారుణకర్మ నీదళకంఠుఁ దునిమి
సమరోర్వి నీతనిఁ జంపెడికొఱకు - నమితవిక్రముఁ డైన యావాలిఁ గూర్చి
కపిసేనతై దినకరతనూభవుని - గపిరాజ్యపట్టంబు గట్టితిఁ బ్రీతిఁ :
జండతరగ్రహానంకులం బగుచు - నొందొండ మిన్నందు నూర్పులు గలిగి

కడలేనియావార్ధి గట్ట గట్టించి - కడచి వచ్చితి మహాకపిసేనతోడ
 వచ్చి లంకాపురవరము వేడించి - యిచ్చట సౌమిత్రి నిలు గోలుపడితి ;
 నాదళాననుఁ డేచి యాలంబులోన - నాదృష్టిమార్గంబునకు వచ్చెనేని ?
 దృష్టివిషంబులఁ దీవ్రనర్పంబు - దుష్టజంతువు గాల్పు తెలుగు చూపెదను ;
 బ్రదికిపోనీ నింకఁ బట్టికంధరునిఁ - బ్రదరపరంపరపాలు చేసెదను 6410
 గిరులెక్కి నేఁడెల్ల గిరిచరావలులు - సొరిది యారణకేఁ చూతురు గాక ;
 లోకపాలురు నెల్ల లోకులు నేఁడు - నా కార్దుకప్రాధీ నలువారఁ జూచి
 రణములోపల నేను రఘురాముఁ డగుట - ప్రణతవిక్రమలీలఁ బరికింప నిండు
 సురకంటకుఁడు దాఁగి సురలోకమునకు - నరిగిన, నభిమధ్యమునఁ గ్రుంకినను.
 ధర్మజేఁ దూఱిన రసాతలముఁజొచ్చినను - బొరిపుత్తుఁ గాకేల పోనిత్తుఁ దన్ను,
 భువిసర్వకులమునఁ బుట్టితి నేని - రవితేజఁడగు దశరథుతనూజుండ
 నైతినే, రాముఁడ నైతినే, నింక - దైతేయవతి రణస్థలి నిల్చెనేని ?
 నేవిధంబున నైన నిపుడె నిర్జింతు - రావణుం డయ్యెడి రాముఁ డయ్యెడిని
 నిల రామరావణు లిరువురయునికి - గలుగంగ నేర దీకదనరంగమున”
 ననుచు నారాచంబు లందందఁ దిరిగి - దనుజేకుపై నేయ దశకంధరుండు 6420
 ప్రతిశీలముఖపరంపరలు పైఁబఱప - నితరేతరాకుగానేకసంఘములు
 మండుమంటలు నభోమండలి నిండ - నొందొంటితోఁ దాఁకునుగ్రంపురవము
 గురుతరకదండగుణనినాదములు - బెరసె నొక్కొక లోకభీకరగతులు
 అంత జర్జరితాంగుఁడై రామువిశిఖ - సంతానవేగంబు నైరింప లేక
 గజవైరిఁ గనిపాటు గజముచందమున - రజనీచరేంద్రుండు రణభూమి విడిచి
 కచభాఁములు వీడఁ గమనీయరత్న - ఖచితభూషణములు గనుకనిఁ జెదర

—: రావణుండు విభీషణాదులమాట దలంచి చింతించుట :—

ఘనపాదపాతి నేల కంపింపఁ బాటి - వనచరు లార్వంగ వడి లంకఁ జొచ్చి
 కొలువుకూటంబునఁ గూర్చుండి బుద్ధిఁ - దలపోసి తనకు ముందర విభీషణుఁడు
 చెప్పినబుద్ధులు చిత్తంబులోన - నప్పుడు తలఁచుచు నారాముఁడేయు
 నేటులు దలఁచుచు నెల్లందు నుభట - కోటులు గొనియాడఁ గుంభకర్ణుండు 6430
 నతికాయఁడును ఘనుం డగు నింద్రజిత్తు-మృతులొటఁ దలఁచుచు మిగులఁ జిత్తమును
 గవినినశోకాంధకారంబువలన - నవశభావముఁ బొంది యాలోనఁ దెలిసి
 యంతఃపురంబున కంత నేతెంచి - యంతరంగమునఁ జింతాక్రాంతుఁ డగుచుఁ
 దననతి రావించి తలవాంచి పలికె - “విను రాముజగదేకవిక్రమక్రమము
 నేమవి చెప్పుదు ? నిదె నాకు నెదుర - రామసహస్రము ల్రుమణి తోఁచెడిని ;
 ఎక్కడఁ జూచిన పీలంకలోన - నక్కడ రఘురాముఁ డై యున్నవాఁడు ;

ఇంక జయోపాయ మేమియు లేదు ; - శంకరుచరణము ల్పరణంబు నాకు ;
 ద్రిపురంబు లేదేవు దివ్యోగ్రణాణ - విపులాగ్ని సీతయ్యో విస్తయం బెనఁగ ?
 నిందుఖండంబున నేదేవుమకుట - మందమై విలసిల్లు నభినవస్ఫురణఁ ?
 దనర నేదేవుహస్తమునఁ బినాక - సునిశితఖడ్గత్రిశూలము లైఱయు ? 6440
 నేదేవుఁ డఖిలలోకేశుఁ డేదేవుఁ - డాదక్ష మర్దించి యాగంబు చెఱిచె ?
 అలుకతో నేదేవుఁ డంధకాసురునిఁ - బొలియించె ? నేదేవుఁ బొగడు వేదములు ?
 తెలియ నేదేవుఁడు దేవుఁడు దేవుఁ ? - డెలమి నాదేవుని నే భజించెదను ;”
 అని కృతస్నానుడై యగ్రజన్తులకుఁ - దనియంగ బహువిధదానము లేపి
 మదిలోన మదదర్పమానము ల్విడిచి - పదిలుడై సాత్వికభావంబు వూని
 రక్తాంబరంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తోపవీతము ల్రిక్తగంధంబు
 రక్తాక్షసూత్రము ల్రాజిల్లఁ బరమ - భక్తితో మంత్రజపంబుసేయుచును
 సీశ్వరాలయమున కేఠించి రాక్ష - సేశ్వరుం డచలతహృదయుడై విలివి
 తగవేది గావించి దర్పాంకురంబు - లొగిఁ జేర్చి తనకుఁగా నుగ్రదానవుల
 నన్నిదిక్కుల నుండ నమరించివ్రేల్చి - నున్నంతనెఱిగి మందోదరి పచ్చి 6450
 కనుఁగొని యోపక్షిక్తకంధర సీకుఁ - జనునె దీనునిభంగి శౌర్యంబు విడువ ?
 ఉఱక సీవలిగిన నుదధులు మ్రోయ - వెఱచు ; సమీరుండు వీవంగ నళుకు ;
 వినువీధి నర్కుండు వెలుగఁ శంకించు ; - ననలుండు తీవ్రార్పు లదరింప నోడు ;
 జగములు సీనన్నఁ జలియించు ; నేల - మగఁటిను చెడి విప్రమతము గైకొంటి ;
 నేఁ డింతదైర్యంబు నీకు లేకున్న - నాఁ డేలతెచ్చితి నరనాథుడేవి ?
 మారీచమాటలు మదిలోన నాఁడు - నేరముల్లాఁగొంటి సీతి గావంటి ;
 సీతి విచారించి సీచేటు పైఁప - కాతతధర్మాత్ముఁ డగు విభీషణుఁడు :
 తోడరి పల్లాటను దోషాచరేంద్రః - చెడుత్రోవ లేటికి సీత సీపైని
 విడుచుట గడుమేలు విడు మంచునీకు - విడువక చెప్పఁదా ? వివవైతి గక !
 మాతామహం డై నమాల్యవంతుండు - సీతి దాఁజెప్పఁగ నీను గైకొంటె ? 6460
 తప్పక మీతల్లి తగవు చింతించి - చెప్పినబుద్ధులు చెవియొగ్గి వింటె ?
 జననాథతో నేల శాత్రవం బనినఁ - గనలవే మఱి కుంభకర్ణమూటలను ?
 వల దని చెప్పినవారివాక్యములు - తలగూడెనే ? నేఁడు దనుజలోకేశ !
 భుజవిక్రమం బెల్లఁ బోవంగ విడిచి - నిజముగా మునివృత్తి నేఁడు గైకొంటి ;
 ఇంద్రుండె యని నోడ నెఱుంగఁడు రామ - చంద్రుని నని జగజ్జనులు నిన్నగరె ?
 యని వాని గెల్తుగా కసురేశ ! నీకు - ననదచందము లేల” యని తూలఁబల్క-
 వెలకొన్న సిగ్గున విట్టార్పు వుచ్చి - “నెలఁత సీమాటలు నిజమగు నైన
 రామచంద్రుని కింక రమణి నేవెఱవ - హోమంబు గావించి యుద్ధరంగమున

జననాథవరులను జంపెద నీవు - చను"మన్న మ్రొక్కి బాష్పంబు లందంద
 వారుగ మందోదరి దుఃఖించి లోని - కరుగుచో నాడిన యార్చనాకృతులు 6470
 విని సిగ్గుపడి వ్రేల్చి విడిచి రావణుడు - చనియె సజ్జకు నంత జననాథుఁ దీచట
 ఒడలు నెత్తుట దోఁగి యూర్పులు సడలి - పడియున్న శేషాహిపతిఁ బోలియున్న
 యనుఁగుడమ్మనిఁ జూచి యాలోన ధృతికిఁ - జొనుపనిమతితోడ శోకింపఁదొడఁగె ;

—: లక్ష్మణుని మూర్ఛకు శ్రీరాముఁడు శోకించుట :—

“ఇబ్బంగి సౌమిత్రి యిలమీఁడ నుండ - నెబ్బంగి బ్రాణంబు లేను నిల్చుదును ;
 లలి రణం బొనరింప లా వెట్లుగలుగు ? - బయముష్టి విల్లెట్లు పట్టంగవచ్చు ;
 గన్నుల బాష్పము ల్గిప్పుంగ నెట్లు - పన్ని పైఁబఱతెంచు పరిపంథిఁ జూతు ?
 నాకన్నులెడుటనే నానహోదరుఁడు - నాకూర్చిబంధుండు నాప్రాణసఖుఁడు,
 నాకుఁ బ్రాణము లిచ్చి నను దించిపోయె - నాకు సిగ్గయ్యెడి నాశౌర్యమునకు
 నాకేల రణమింక ? నాకేల జయము ? - నాకేల రాజ్యంబు ? నాకేల సీత ?
 నాకేల శౌర్యంబు ? నాకేల బ్రతుకు ? - నాకు నీతోడిద నాకంబుగాక ! 6480
 జయశాలివై మున్ను శరభశార్దూల - భయదాటవులలోనఁ బాటించి తెచ్చి
 యరు దై నతుచ్చదైత్యాటవియందుఁ - బరునికై వడిఁ గాఁడుపఱచితే నన్ను ;
 ఉన్నతోన్నతబుద్ధి నోరంతప్రొద్దు - నన్నుఁ గాచుటకుఁ గాననభూములందు
 నిద్రవో వెన్నఁడు నేఁ దిట్లుదీర్చు - నిద్రపోవుట నీకు నీతియే ? తండ్రి !
 పలుమఱు నిబ్బంగిఁ బనవుచుఁ బిలువ - నెలుఁగెత్తి “యో” యన వేమిఁ లక్షణుఁడ !
 ఇంక నెవ్వరు గల ? రేనెందుఁ జొత్తు ? - నింకఁ బాలయితిగా యీశోకపహ్ని ;
 శుభలక్షణోపేతసురుచిరాకారుఁ - డభిరామబలుఁడు నా కతిభక్తివసుఁడు
 ప్రియసహోదరుఁడు గంభీరుండు సమర - జయశాలి నాప్రాణసఖుఁడు లక్షణుఁడు
 ఇతఁడు నాతోఁ గాన కేతెంచె నిప్పు - డితనితో నేగెద నేనింద్రపురికిఁ ;
 గల రిందు నెందును గలరు బాంధవులు - నిల నిట్టిసోదరు లెక్కడఁ గలరు ? 6490
 యత్నంబు చేసిన నవనిజఁ బోలు - పత్నినొందొకవోటఁ బడయఁ జొప్పడును ;
 ఇట్టి సద్గుణశీలుఁ డిట్టిదయాళుఁ - డిట్టి మహాబలుం డిఁక నెందుఁ గలఁడు ?
 తమ్ముఁ డన్నాత్రమే తలపోయ భక్తి - నిమ్ముల ననుఁ గొల్పు నిష్కహాభుజుఁడు
 ఇతఁడె నాపౌరుషం బితఁడె నాశాంత - మితఁడె నాకీర్తియు వితఁడె నాస్ఫూర్తి
 యితఁడె నాశౌర్యంబు నితఁడె నాదైర్య - మితఁడె నానయమును నితఁడె నాజయము
 బావింప నాపాలిభాగ్యంబు నితఁడె - పావనం బగురాజ్యపదవియు వితఁడె”
 యని పెక్కుభంగుల నడలుచునుండ - విని సుషేణుఁడు రామవిభుఁ జూచి పలికె
 “ఇది యేమి దేవ ! నీ కింతశోకింప ? - హృదయంబుఁ గుందింప కిదె చూడు మితని
 యొడలఁ బ్రాణములు లేకున్న నాననము-కడు నొప్పి యుండునే కళఁదేరుచును

గన్ను లిందీవర కమనీయకాంతిఁ - జెన్నొంది యుండునే చెలువంబు మిగిలి 6500
 అందంబులై యున్న నజచేతు లెలమిఁ - గెందామరలభంగిఁ గెంజాయ మెఱసె ;”
 నని పల్కి రఘురామునడలు వారించి - హనుమంతుఁ గనుగొని యతనితో ననియె,
 “మును జాంబవంతుండు ముదముతోఁ దెల్ప - వినినాఁడ నొషధవిధ మెల్లఁ దెలియః
 బొలుచుమహాద్రోణభూధరేంద్రమునఁ - జెలువొందు దక్షిణశిఖరంబునందు
 బరికింప దీప్తులఁ బరఁగు విశల్య - కరణీయు, సౌవర్ణకరణీయు, మణీయు
 సంధానకరణీయు, సంజీవకరణీ - బంధురతరకుభప్రభ నొప్పుచుండు
 నాలుగొషధములు నవి దెమ్ము వేగ - మీలక్ష్యణునిప్రాణ మెత్తంగవలయు ;
 లవణసముద్రంబు లంఘించి పోయి - యవకుశదీప్యవము లవియును గడచి
 వడి నేగి దుగ్ధార్ణవము నాక్రమించి - తడయక పోయి చంద్రద్రోణగిరులఁ
 బంబిదేవాసురు లృలువడి దొల్లి - యంబుధి మథియించి యమృతంబు వడసి 6510
 యందు దాఁచుటఁజేసి యమృతంబువలన - నందు జన్మించె నానొషధలతలు
 అందు దేవేంద్రునియనుమతంబునను - మందరంబులఁ బోలు మహనీయతనులు
 గంధర్వు లొగి వానిఁ గాయంబుండుదురు - గంధర్వులకు నీకుఁ గలుగుఁ గయ్యంబు
 తెరువున రాక్షసు ల్దిగుచుండుదురు - వరుస మాయావులై వారి నేమఱక
 ద్రోణాద్రి కవలీలతో నేగి యితని - ప్రాణ మెత్తుము రఘుపతి సంతసింప ;
 నిరుమాఁడులక్షలు నిరువదివేలు - పరికింప నిన్నూటపదియోజనములు
 వాయునందన ! నీవు వాయువేగమునఁ - బోయిర మ్మిటఁ బ్రొద్దుపొడువక మున్నె ;
 భానుండు వొడిచినఁ బ్రభఁ దూలి శక్తి - హీనంబులై పోవు నీయొషధములు
 అటమీద లక్ష్యణు నాయు వెత్తుటకు - ఘటియిల్ల నేరదు గాన నీలోన
 వానరోత్తమ ! నీవు వడిఁ బోయిరమ్ము - వానిలక్షణములు వలయు నీకెఱుఁగ 6520
 హరితఫలంబులు నరుణపుష్పములు - నరుదారఁ దెల్లని యాకులు నమరు
 జననాథనుత ! విభీషణు జాంబవంతు - నినసూను నంగదు నెలమి వీడ్కొనుము”
 అని సుషేణుఁడు వల్క - “నాఁగక” యున్న-యనిలనందనుఁజూచి యవనీకుఁ డనియెఁ.
 “బిడియున్నలక్ష్యణుప్రాణంబు లెత్తి - పడయుము త్రిభువనప్రఖ్యాతకీర్తి ;
 అనుజులు మును మువ్వ రరయ నాకిప్పు - డనిలనందన ! నల్వైరైరి నీతోడ,”
 నన విని “నీబంటు హనుమంతుఁ డుండ - నినకులోత్తమ ! నీకు నేల చింతింప ?
 నీయాజ్ఞఁ దలమోచి నృపసింహ ! వేగ - మాయేడుదీపుల కవల నుండినను
 వినుఁ డుదయాద్రి కేతేరకమున్న - కొనివత్తు నొషధకుధర మే” ననుచు
 నడుగుల కెరఁగిన హనుమంతు నెత్తి - నడుఁ గ్రుచ్చి యాలింగనము పేసి విభుఁడు
 “ఇంద్రుండు నీశిర, మినుఁడు నీముఖము - చంద్రుండు నీమది, శక్తి నీషిఁగుఁడు.
 లనిలండు నీవెన్ను, హరుఁడు నీవాల - మనలుండు నీయంఘ్రి, లజుఁడు నీబుద్ధి

వరుణుండు నీశక్తి, వాణి నీవాణి - గరుడకేతనుఁడు సీమనబాహుయుగము
కుంజరాననుఁడు నీకుక్షి, రక్షింతు - రంజనానుత ! వేగ యరిగిర" మ్మనిన

—: సూనుమంతుఁడు సంజీవకరణికోటకు ద్రోణాద్రికిఁ బోవుట :—

సరవివర్కజవిభీషణముక్షరాజ - పురుహూతపౌత్రు లప్పుడు వీడుకొల్ప
మేదిని వడివ్రయ్య మెట్టి న నగము - పాదంబు లూఁదిన బలువడిఁ గ్రుంగ
మెయి గాలి యప్పీరు మిన్నేలు గలఁగ - రయమున లంకాపురంబు గోపురము
వెనఁగూలఁ గుప్పించి వినువీధి కెగసి - అసితవిద్యున్నిభలాంగూలలతయు
నుగ్రుభాహార్గళయుగళంబు నెత్తి - యుగ్రాంకుపటుమండలోదగ్రలీల
వదనంబు గడునముజ్జ్వలితమై వెలుఁగఁ - బదకర్ణనంకోశభంగిఁ జెన్నగుచు
బహువర్వతంబులు బహుదేశములును - బహునదీనదములు బహువనంబులును 654
పురములు సాగరంబులు గనుంగొనుచు - నరుదారఁ దుహినాద్రి నవలీలఁ గడచి
దెనలు మూర్జిల్లంగ దిగ్భాగ మగల - ననహాయశూరుఁడై హనుమంతుఁ డరిగె
వేపులవా రట్టి విధ మెల్లఁ జెప్పఁ - గా విని విఘ్నంబుగాఁ జేయఁ దలఁచి

—: కాలనేమివృత్తాంతము :—

యొంటిమై రావణుం డొగిఁ గాలనేమి - యొంటికి నడురేయి నేగుదెంచుటయు
భక్తితోడుత వర్ష్యపాద్యాదు లిచ్చి - న క్తంచరేంద్రున కాతఁ డిట్లనియె:
“నీమధ్యరాత్రి మీరిటకు విచ్చేయు - తేమికారణఁ మానతిండు నా” కనిన
“నని నేఁడు నాశక్తిహతి మృతుండైన - యనుజునికై రాముఁ డటుఁ దన్నుఁ బనుప
సంజీవకరణిచే సౌమిత్రిఁ బడయ - నంజనానుతుఁ డిప్పు డరుగుచున్నాఁడు
చని వేగ హనుమంతుఁ జంపు కాదేని - విను భాను గనునంత విఘ్నంబు సేయు
కలదు దేవాసురకల్పితం బైన - నలినాకరము ద్రోణనగసమీపమున 655
మదముతో నొకమహామకరి యందుండు - నది దేవతల ప్రింగు నగచరుం డెంతఁ
అనరోవరమున కనిలజుం డరుగ - మోసపుచ్చుము వేగముగ నేగు” మనిన
మనమున నట నీతిమార్గంబు దెలియ - దనుజేతుతో నాడె దగఁ గాలనేమి
“మాయామృగాకృతి మారీచుఁ డరిగి - మాయమై పోడె యామతము పోనిమ్ము ;
మోరాజిఁ గూలిరి కుంభకర్ణాది - వీరదానవులెల్ల విను మింక నైన
మనుజేతునకు నీత మరలంగ నిచ్చి - దనుజేశః లంక నీతమ్ముని కిచ్చి
యరిగి మృదావాన మైన కైలాస - ధరణీతలంబున తవసివై యుండు ;
కాదేని బిరుదుమైఁ గదనరంగమున - మేదిసీపతిచేత మృతిఁ బొంది మీఁద
నొనరంగ విష్ణుసాయుజ్యంబు నొందు” - మనిపల్కఁ గన్నుల నలుక గెంపెనఁగ
నాయెడ వెనఁ జంద్రహాసంబు పెఱికి - వ్రేయఁ దలంచె నావిధ మాతఁ డెఱిగి, 656
“యిదె చనుచున్నాఁడ నే” నంచు నచట - గదలి మనోవేగగతి లావు మెఱసి

చని చూతపున్నాగచంపక క్రముక - వనసచందనజంబు పాటలీవక్షశ
 కదలికాఖర్జురకర్పూరతరులు - మొదలుగాఁ గల భూజములసొంపు మిగిలి
 బహుశిష్యగణవేదపఠనంబు చెలఁగ - మహనీయమణిదీపమాలిక ల్వలుఁగ
 భాసురమంజరీఫలహోమధూమ - ధూసరీకృతలతాద్రులఁ జెన్న మిగిలి
 కలకంఠకుకనీలకంఠశారికల - కలహంసకలరవకలకలం బెనఁగ
 హతదానమంత్రస్వరోదీర్ఘమైన - కృతకాశ్రమము ద్రోణగిరిసమీపమున
 విర్జించి మునివోలె నియతితోఁ గవట - నిర్మలాకృతిఁ దాల్చినేత్రముల్ మూసి
 నన్నపు తెలుఁగున జవమాల పూస - లెన్నుట మంత్రమై యెదిరికిఁ దోఁప
 నావనంబున నుండ నాకాశవీధిఁ - బోవుచో మారుతపుత్రుఁ డీక్షించి 6570
 “యదియొక్క మునివనం బింతయొ ప్పగునెఁ.యది నాఁడు లే దిప్పు డెందు వచ్చితి నొ
 యొక్కడిదుగ్ధాబ్ధిఁ యొక్కడి మేరు ? - వెక్కడి మునివనం ? బిది త్రోవదప్పెఁ.
 డెరు విష్ణునింద్రుడేఁ డెలియంగ నడిగి - యరిగెడఁ గా”కంచ నవని కేతెంచి
 వనవక్త్రఫలములు వాంచఁ బుట్టించి-మునిశాపభయమున ముట్ట నోడుచును
 మునిఁ జేరఁ జనుడెంచి మొక్కి కేల్పొగిచి - “మునినాథ ! దుగ్ధసముద్రంబుకడకు
 మనుజేశకులశిఖామణియైనరామ - జననాథుపనుపునఁ జనుచున్నవాఁడః
 హనుమంతుఁ డనువాఁడ నధిక మౌ తృప్తఁజనియించె నిచ్చోట జలములు గలవె ?
 చెప్పవే” యనవుడుఁ జిలునవ్వు నవ్వి - “డప్పివో మాకమండలువుతోయములు
 ద్రావు పీఠఫలములు దనియంగ నమలు - నీవింక రాతిరి నిద్రింపు మిచటః
 నగచరోత్తమః యతీతానాగతంబు-లగుమేర లెఱుఁగుడు నంతరంగమున 6580
 రాము వంచించి యారామునిదేవి - భూమిజఁ జెఱుగొనిపోయె రావణుఁడు
 అవసీకుఁడును వాలి నవలీలఁజంపి - లవణాంబునిధిఁ గట్టి లంకపై విడిసి
 యనిలోనఁ గుంభకర్ణాదిరాక్షసులఁ - దునుమాడి యంద్రజిత్తును ద్రుంచివైచెఁ ;
 బుత్రశోకంబునఁ బుట్టినయలుక - రాత్రించరేంద్రుండు రణభూమిలోన
 మయునిచేఁ బడసిన మహనీయశక్తి - రయమునఁ గొని సుమిత్రాపుత్రు వైచెఁ ;
 బడినయాసౌమిత్రి ప్రాణము ల్వడయ - పడి నౌషధములకు వచ్చితి వీవు ;
 వినుము నీ విప్పుడు వేయోజనంబు - లనిలనందనః వచ్చి తనిలవేగమున
 నన్ను నధర్మాత్తులకుఁ గానరాదు - నిన్ను నుత్తమునిఁగా నిశ్చయించితిని ;
 జగదేకహితముగా జనియించెఁ గాన - జగదీశుపని మాకు సమకూర్పవలయు
 దివ్యౌషధంబులు దీపించునట్టి - దివ్యమంత్రము లుపదేశింతు నీకుఁ 6590
 గంజాపునుదయంబు గని శక్తిమిగుల - సంజీవనీముఖ్యనకలౌషధములు
 గలవు మావనమునఁ గనుఁగొని యందు - వలసినయవి గొంచు వడి లంక కరుగు.
 కనురెప్ప వెట్టెడు కంటె వేగమునఁ - జనియెడు నామంత్రసామర్థ్యమునను”

—: ధాన్యమాలి తనశాపప్రకారము హనుమంతునితోఁ దెల్పుట :—

నిలిచి మారుతిచేత నిజశాపముక్తి - గలిగిన నలర యక్కపిముఖ్యుఁ జూచి

“యోకపికుంజర ! యోవానరేంద్ర ! - నీకతంబున శాపనిర్ముక్తి గంటి ;

నే నింకఁ బోయెద నింద్రలోకమున - కేను నీకొకవార్త యెఱిఁగింపవలయు ;”

నని మున్ను హనుమంతు నక్కొలనికిని - బనిచిన కపటదాపసిఁ జూపి పలికె ;

“వానరోత్తమ ! మునివరుఁడు గాఁ డరయ - వీని నమ్మకుమయ్య ! వీఁడు రాక్షసుఁడు

చలమున దానవేశ్వరునియోగమున - బలియుఁడై నినుఁ జంపఁ బనిపూని వచ్చి

యే నిందులో నున్ని యెఱిఁగి నాచేత - బూని నిష్టంపింపఁ బుత్తైంచినాఁడు ;

వీఁడు చమ్యుఁడు నీకు వీని నమ్మకుము - వీఁ డొప్పుఁ డిటమీఁద వేవేగ చంపి

పొమ్ము నీవాషధంబులకు ద్రోణాద్రి - కిమ్ముల నటఁ బోవ నిదె నీకుఁ ద్రోవ”

అన విని హనుమంతుఁ డాచార్య మంది - వనితఁ గనుంగొని వలనొప్పుఁ బలికె ;

“మదిరాక్షి ! మును నీవె మకరివైయుండి - త్రిదశభామిని వై నతెఱఁ గేమి ?” యనిన

“వి నవయ్య ! పావని ! వీరాగ్రగణ్య ! - కనకాద్రిసమధైర్య ! గాంభీర్యధుర్య !

ధాన్యమాలిని యనఁ దనరుగంధర్వ - కన్యక నాజన్మకథ యేర్పరింతు ;

నఖిలలోకారాధ్యుఁ డగునదాశివుఁడు - సుఖగోష్ఠి రజతాద్రి శోభిల్లుచుండ 6670

నరుదార నేపాడి యాడి మెప్పించి - హరుచేత ననమాన మగువిమానంబు

వడసి యిక్కొలనిలోపల జలక్రీడ - లెడవక కావింప నేగుదెంచుటయు

శాండిల్యుఁ డనుముని చనుదెంచి నన్ను - నిండినప్రేమంబు నెలకొనఁ జూచి

యాలోనఁ దనలోన నానందకేలి - నాలోకనాలోలుఁ డయి తేలి తేలి

కొనకొని తూకొన్న కోర్కులన్రాలి - మనసిజజ్వరమున మానంబు దూలి

“యేను బుజ్యాత్తుండ నేఁ దపోధనుఁడ - నేనేడ యెలనాఁగ యేడ ? పొమ్మనక,

యాని న న్గమించుచున్న కన్నెఱిఁగి - యేనేడ ? యీవేడ ? యీదృష్టియేల

నీవు తపస్వివి నీవు పుణ్యుఁడవు - భావింప నిది తపఃఫలవిప్పుకారి”

యన విని మునినాథుఁ డతికాముఁ డగుచు - ననుఁ జూచి మదిలోనియాన వోవిడిచి

“యిది తపఃఫలసార మెలనాఁగ ! నాకు - నిదిపుణ్యఫలసార మెలనాఁగ ! నాకు ;

నిది మోక్షసాధన మెలనాఁగ ! నాకు - నిది స్వర్గసోపాన మెలనాఁగ నాకు”

ననిన “రజస్వల యటఁ గాననేఁడు - మునినాథ ! నను మీరు ముట్టఁగా రాదు

ఇమ్ముఁడుదినసంబు లేను మీయింట - నెమ్మితో వసియించి నిజకుద్దిఁ బొంద

మఱి పొందు” మని గంధమాదనంబునకు - నెఱి నేగి మునియింట నిష్ఠతోనుండ

దిక్కులు సాధించి తిరిరి రావణుఁడు - నక్కొండ నబలుఁడై యారాత్రి విడిసి

యాపర్వతాగ్రంబునం దేనుభాడ - నాపాట విని దశాననుఁ డేగుదెంచి

తనపొంపు దనపెంపు దనప్రతాపంబు - తనపేరు నెఱిఁగించి తగ బుజ్జగించి

“వనిత : నీరూపయావనవిలాసములు - మునుమిడిఁ దుదముట్ట ముట్టవే నన్ను”
 వనినఁ “బరాధీన నంటఁగారాదు - నన్న ముట్టఁ దగ” దన్న నరభోజనుండు
 “అరయ రజస్వల లయనకామినులు - పరభామినులు సువ్వె భామ : నామెచ్చు 6690
 వనిత : నకాగాఢింపవలదు ర” మ్మనుచు - ననుఁబ్రియోత్పలఁ దేల్చి నాతో రమింప
 నతికాయఁ దుదయించె నంత నాపుత్ర - నతివేగమున దానవాగ్రణి కిచ్చి
 దివనత్రయంబును దీక్షింపిదవ - ప్రవిమలతనుశుద్ధిఁ బాటించి యేను
 మునిగణాధీశ్వరు ముందట నిలువఁ - గనుఁగొని నాయున్నగతి వివేకించి,
 “నాయంటిలోనుండి ననుఁ డాఁగురించి - పోయి నీవెవ్వరఁ బొందితి ప్రీతి ?
 వింతి : నీయావన మెవ్వండు గొనియె - చింతింప కిట్లెల చేసితి వీవు ?
 పరమపరిజ్ఞానభావమార్గమున - నరసి చూచిన నది యట్టిద కాదె ?
 పరహిత మేయూరు ? పడఁతు లేయూరు? - గురుశిల మేయూరు? గొంతు లేయూరు?
 జలజాక్ష లేయూరు ? సత్య మేయూరు ? - కలకంతు లేయూరు ? కరుణ లేయూరు ?
 వనజాక్ష లేయూరు ? వరుస లేయూరు ? - ననఁబోడు లేయూరు ? నచ్చి కేయూరు ?
 తరలాక్ష లేయూరు? తగవు లే యూరు ? - పరికింప సతులకు బాస లేయూరు ?”
 అని తీరఁ గోపించి యమ్మునీశ్వరుఁడు - ఘనశాప మిచ్చె సత్కరుణఁ బోవిడిచి
 “యాసరోవరమున నీవిలాసంబు - గాసిగాఁ బడనీవు గ్రాహివై యుండు
 మెందేని బహుపుణ్యహీనుఁ డై నిన్నుఁ - బొందినవాఁడును బుత్రమిత్రాది
 బలములతోఁ గూడ భస్మమై పోవఁ - గలఁ డింక నీపాతకంబున” ననుచు
 శాప మిచ్చుటయును జలనంబు నొంది - యాపుణ్యనిధి మ్రోల హస్తము ల్తోగిది
 “యోమునివల్లభ : యోమునిచంద్ర : - యోమునిసింహు : యోమునిశ్రేష్ఠ :
 యీశావజలరాశి యేతెప్పఁ గడతు ? - నీశాపదావాగ్ని యేనీట నార్తు ?
 గరుణింపవే దయాకర : నన్ను ననుచు - నురుభీతి నొందుచు నున్నవీక్షించి,
 తిరమైననుజ్ఞానదృష్టి నూహించి - పరమకృపామూర్తివరుఁ డిట్లు పలికెఁ : 6710
 “గామిని ! యొకకొంత కాలంబు వనఁగ - రాముకార్యార్థమై రానున్నవాఁడు
 హనుమంతుఁ డివటికి నతనిచే నీకు - ఘనశాపనిర్దుక్తి గలుగుఁ బొ” మ్మనుచుఁ
 —: మునివేషధారి యగుకాలనేమిని హనుమంతుఁడు చంపుట :—
 బోయె గంగాతీరమునకు నమ్మాని - పోయె శాపం ; బేను బోయెద నింక ;”
 నని చెప్పి దీవించి యాసరోజాక్షి - యనిలజా వీడ్కొని యరిగె నద్దివికి ;
 ఎడవనికడఁకతో నిటఁ గాలనేమి - కడ వచ్చి నిలిచె నాకపికులోత్తముఁడు
 అప్పు డప్పాపాత్తుఁ డవలసమాధిఁ - దప్పక యున్నచందమునఁ గూర్చుండి
 యొడలిపూరంబుతో నుర మెల్ల విచ్చి - నడుము విక్కించి యానన మొప్ప వంచి
 కపటచింతావృత్తిఁ గన్నులు మూసి - జప మాదివరునఁ బూసలు త్రోసిత్రోసి

విక్రంపుజపముగా నెఱ నోరు గదల - నక్కలి గనువిచ్చి హనుమంతుఁ జూచి
 “యాయన్నుమడువేల ? యాతడవేల ? - పోయినపని యెంత ? పొద్దెంతవోయె ?
 నాలసి నీమదిలోన నుపదేశవాంఛ - గల దేని గురుపూజ గలదె యేమైన ?
 మా కిప్పు” డనవుడు మారుతాత్మజుఁడు - “నీ కిదె గురుపూజ! నెమ్మిఁ గొమ్ము”నుడుఁ
 బ్రథననిష్ఠుఁడు నిర్భరవృత్తి వాని - బృథుభాహుమధ్యంబుఁ బిడికిటఁ బొడిచె.
 నాక్షణంబున దైత్యుఁ డారూప ముడిగి - పక్షియై రణవీధిఁ బావనిఁ గదిసెఁ ;
 గదియుటయును బట్టి కడిమి దీపింప - జదిపి రెక్కలు రెండు సరి ద్రుంచివైచె ;
 నారూప ముడిగి మాయాశక్తి మెఱసి - ధీరసింహాకృతిఁ దివిరి లంఘించి,
 గర్జించి దంష్ట్రల గడుసుగ్రుఁ డగుచు - గర్జించి రణవీధి దర్శించె నసుర ;
 అలయక హనుమంతుఁ డక్కాలనేమి-తల బిట్టువగుల నుద్ధతశక్తిఁబొడిచెఁ ;
 బొడిచిన నారూపు పోనిచ్చి యసుర - కడఁగి సుగ్రీవుఁడై కదియ నేతెంచి
 “యిది యేమి ? మారుతి ! యచట నేమిటికి - పదపద ! లక్ష్యణ ప్రాణము ల్వచ్చెఁ
 దొలఁగక నీవింక ద్రోణాద్రి కరుగ - వల దొషధంబులు వల దింక మనకు”
 ననవుడు హనుమంతుఁ డతనిసుగ్రీవుఁ - డని చూచి తెలిసి కాఁ డని నిశ్చయించి
 యలిగి రాక్షసునుర మదరంబు పోయ - నిలఁ గూలి మూర్ఖిల్లి యంతలోఁ దెలిసి
 యతఁడును శతశృంగుఁ డై హనుమంతు - నతిశాతనఖముల నడరి నొప్పింప
 ముష్టిమట్టనముల మొగిఁ బాదహతుల - నష్టనత్తునిఁ జేసి నలిఁ జిక్కువఱచిన
 యమితనత్త్యక్రీడ నవలీలఁ దిగిచి - కమలనాళము ద్రెంచు గంధసింధురము
 పరుసున రాక్షసప్రవరము న్నకము - తెరలిచి వెన నుల్చి త్రెంచిపోవైచి
 నలి నేచి వెనసింహనాదంబు చేసి - తొలఁగక మారుతి ద్రోణాద్రి కరిగె.
 సరిగి యాగిరిమీఁద నొషధలతలు - పరికించి పరికించి పవననందనుఁడు
 బహుదివ్యలతికావిభాభాసమాన - మహిమయు నిర్తలమణిగణవ్రథల 6740
 దీపవృక్షంబుల దీపులు పర్వి - దీపించునక్కొండ ద్రిమ్మరి చూచి
 హితవుప్పుగంధంబు లివె లత లనుచు - నతఁడు డగ్గరఁబోవ నని డాఁగిపోయె ;
 నంత నాహనుమంతుఁ డంతరంగమునఁ - జింతించి సంతాపచిత్తుఁడై పలికె
 “నోపర్యతాధీశ ! యోయద్దిరాజ ! - యోపుణ్యవత్సల ! యోగిరిచంద్ర !
 యనఘుఁ డారఘరాముఁ డొషధంబునకుఁ - బనిచిన ఎచ్చితిఁ బనిపూని యేను
 విన్నిలోకములకు హిత వై నపనికి - నన్నేల వంచింప నగరాజ ! నీకు
 నడరి నీయందున్న యొషధలతలు - పొడసూపు వేవేగ పోఁ బనిగలదు ;
 ఇమ్ముల నిది లోకహితకార్య మగుట - మిమ్ము వేఁడెద మీరు మీప్రభావముల
 దీపింపుఁడీ యొషధీలతలార ! చూపుఁడీ నాకు మీసురుచిరాకృతుల”
 నని పల్క వంచన నవుడు తేజముల - పొనుపటఁ దన కవి పొడసూపకున్న 6750

నగకులోత్తమ : నీకు నారాక చూచి - తగు ప్రియంబొనరింపఁ దగ దూరకుండ”
 నని తన్నుఁ బ్రార్థించి యడుగుచున్న - తనకు నొషధము లాధరణీధరంబు
 చూపకుండుటయును జూచి యెంతేని - కోపించి నానరకులవజ్రపాణి
 యే నెంతవేడిన నేల నీమనసు - నానదు నాయెడ నగకులాధముఁడ
 తలకొని తాలకు దయగల్గె నన్నఁ - గలుగునే గుణభూన్యకఠినమూర్తులకు”
 నని యుగ్రకోపాగ్ను లంగరోమములఁ - గనదగ్నికీలలై క్రమ్మఁ బైఁ గ్రమ్మి
 రాముతో నేదిరిన రావణాచలము - నీమెయిం బెరుఁగుదు నిల ననుమాడ్కి-
 దశయోజనముల విస్తారంబు పంచ - దశయోజనోష్ణతత్త్వంబును గలుగు
 నాభీలతరత్నైల మవలీలఁ బెట్టితె - భూభాగ మగల నభోభాగ మద్రువ
 నపు డాగిరి సురేంద్రుననుచుతిఁ గాచు - తపనతేజులు త్రయోదశకోటసంఖ్య 6760
 గలచిత్రసేనాది గంధర్వపతులు - బలశౌర్యములు మీఱఁ బావనిఁ జూచి
 “యిది దివ్యగణవాన మిది మేరుతుల్య - మిది జగజ్జీవనం బిది నీకు వలదు ;
 నీ కిది దక్కదు నెరి డించి పొమ్ము - పోకున్నఁ బ్రాణము లోపుకుండ” వనుడుఁ
 గదనోగ్రసమవర్తి కపివీరుఁడార్చి - వదలనికడిమిమై వారి నీక్షించి
 బంధురం బగు వాలపాశంబుతోడ - బంధించి బంధించి బలువిడిఁ ద్రిప్పి
 యలుకమైఁ గొందఱ నబ్ధిలో వైచె - నలుకమైఁ గొందఱ నడరి కారించె ;
 నలుకమైఁ గొందఱ నదరంబ వ్రేసె - నలుకమైఁ గొందఱ నవనిపైఁ గూల్చె ;
 నామహావీరు సుదృఢశక్తిఁ జూచి - సోమింపరా దని స్రుక్కి కేల్ మెగించి
 “యోకపికుంజర ! యోవానరేంద్ర ! - యీకొండ గొనియేగు మెలమితో నీవు”
 అని వాయునందను నర్థి దీవించి - వినుతించి గంధర్వవీరులు దొలఁగ 6770
 నధికసత్త్వంబున ననిలనందనుఁడు - కుధరంబు బి ట్టైత్తుకొని మింటి కెగసి
 కడువేగమున భయంకరవృత్తిదోఁప - నడరి జితారాతియై సొంపు మిగిలి
 భూచరభేదరాద్భుతవేగుఁ డగుచు - నాచందమునఁ బోవ నామధ్యరాత్రి
 భ్రామితమిత్తుఁడో భరతుస్వప్నమున - రామసౌమిత్రులు రణమధ్యమునను
 దలనూనియలతోడ దనువులు డప్పి - బలహీనులై క్రుస్పి పంకమధ్యమున
 బడి పలవించుచు పలురోదనంబు - లుడుగక కావించుచున్న బిట్టులికి
 భరతుండు మేల్కొని పాపంపుఁగలకుఁ - బరితపించుచు వెలుపలికి నేతెంచి
 కలలోన రామలక్ష్మణు లున్న తెఱఁగు - తలపోసి తలపోసి తలఁకుచు నుండఁ
 దొడఁగి దానికిఁ దోడు దుర్నిమిత్తములు - కడఁగి పెక్కులు దోఁపగా భీతిఁబొంది
 “యిది యేమిపాపమో యిదియేమి తెఱఁగో? - యిది యింక నిటమీద నేమిగాఁగలదో ;
 రామసౌమిత్రు లరణ్యమధ్యమున - నేమైరో ? జానకి యేమైనయదియో?
 యెన్నంగఁ బదునాలుగేండ్లును నిండు - చున్నవి ; వివేగరా దొకవార్తయైన.

నానత్యధనులకు నాయుదారులకు - నానదాచారుల కాకృతార్థులకు
 నేకిడుఁ గాకుండ నేను నాసుకృత - పాక మిచ్చితి" నని భరతుండు పలికి
 భావించి వేదతత్పరుల భూసురుల - వేవేగ రావించి వేదోక్తయుక్తి
 సకలదానంబుల సకలధర్మముల - సకలహోమంబుల శాంతి చేయించె,
 నాలోన హనుమంతుఁ డాకాశవీధి - నాలోలబాలార్కుఁడై వచ్చివచ్చి
 బలిసినవిష్ణుతో భరతేకుఁ డున్న - పొలుచు నందిగ్రామపురిఁ జేరవచ్చి
 ఘనజటాభారవల్కులములతోడ - ఘనఘనశ్యాముఁ డై కమలాస్తకులుఁడు
 భరతుఁ డారఘరాముభంగిఁ దోచుటయుఁ-గర మద్భుతం బంది కపిముఖ్యుఁ డపుడు
 "సౌమిత్రిమృతుఁ డైన జానకి డింది - రాముఁ డొక్కరుఁ డిటు రాఁబోలు" ననుచు
 నడుగుదునో యంచు నడుగఁ బొమ్మనుచు - గడఁకతోఁ దలపోసి కపికురోత్తముడు
 శరణాగతత్రాణచరితార్థచరితుఁ - డరయంగ రఘరాముఁ డభిరామబలుఁడు
 తనసూన్యతము డింది తమ్ముని డింది - తనకులసతి డింది తనపేరు డింది
 యంగదనుగ్రీవు లాదిగాఁ బ్లవగ - పుంగవకోటులఁ బోరిలో డింది
 మొనసి రావణుఁ బ్రాణములతోడ డింది - తనమేనుఁ దెచ్చునే దశరథాత్మజుఁడు ?
 మానవసామాన్యమతిఁ జేసి రాము - నేనేల చూచితి ? నీపిన్నచూపు ;
 ఒలసి రామునిఁబోలు నొకతపోధనుఁడు - కలిగినాఁ డింతియకాఁబోలుననుచు
 నతివేగమున లంక కరిగెడు త్రోవ - నతులబోదాత్తుఁడై పోవఁబోవ
 కలగన్నభరతుఁ డాకాశంబుఁ జూచి - యలఘుఁడై చనుచున్న హనుమంతుఁగాంచి
 యిట దోష నేలొకో ? యీదుర్గ్రహంబు - నటు బాణముల దీనిఁ బదనేయవలయు
 నని శరచాపంబు లాబోవ మొప్ప - ఘనసత్త్వఁ డప్పుడు కైకొన్నఁ జూచి
 కాకుత్స్థతిలకుఁ డాకర్ణించుకొలది - నాకాశముననుండి యశరీరి పలికె ;
 "నీతనిదిక్కున హితబుద్ధి సేయు - మీతఁడు మీబంధుఁ డీ వల్లవలదు"
 అని యొప్పుఁ బలికిన యశరీరిపల్కు - విని శరచాపము ల్విడిచె నవ్వీధుఁడు ;
 అంత నాహనుమంతుఁ డంభోధిఁ గదియ - సంతలో రాక్షసు లక్షీణబలులు

—: హనుమంతునితో మాల్వ్యవంతుఁడు పోరుట :—

ఉదితబలోదగ్గు లుగ్రవిక్రములు - పదివేలుకోటులు బలిసి తన్నొలవ
 రావణువనువున రణజయస్ఫురణ - వావిరి నమ్మాల్వ్యవంతుఁడు వచ్చి
 చదల నెదుర్పడి జలధిమధ్యమునఁ - బొదివియాహనుమంతుఁ బోనీక కదిసె
 గదిసిన నక్కొండ ఘనబాహుశక్తి - బదిలంబుగాఁ బట్టి పవననందనుఁడు 6810
 దోకిన భుజబలదర్పము లైతయ - వీకతో రాక్షసవీరులు గదిసి
 పరకుతోమరచక్రవత్తసప్రాస - కరవాలకాలముద్గరభిండివాల
 కతుల నొప్పింప నుద్ధతిఁ బెచ్చుపెరిగి - యతఁలవిక్రమదక్షిణఁ డవి లెక్కగానక

యమరు లచ్చెరువం ననిలనందనుడు - సమరలీలాభీలవటులవాలమునఁ
 గడఁకతో నొడిసి రాక్షసపీఠవరుల - వడిఁ జుట్టివట్టి యవ్వనధిలో వైచె ;
 భంజించెఁ గొందఱఁ బదతాడనముల - భంజించెఁ గొందఱఁ భయదనాదముల,
 భంజించెఁ గొందఱఁ బటువాలహతుల - భంజించెఁ గొందఱఁ బరుషోగ్రదృష్టిఁ
 గొందఱఁ బడఁద్రోసెఁ గొందఱఁ ప్రేసెఁగొందఱఁ గారించెఁ గొందఱఁ నొంచె
 నంత రోషాయత్తుడై మాల్యవంతుఁ - డంతకాకారుడై హనుమంతుమీఁద
 నెనయ బాణములు నూతేసె నేయుటయు - ఘనవాలమున వాని ఖండించి వైచి 6820
 యలుక విల్లొడిసి యల్లటుఁ బాటవైచి - బలుతోఁకచేఁ గాళ్లు బంధించి యెత్తి
 వడి వైచుటయు మాల్యవంతుడు మగిడి - పొడిచె నమ్మారతపుత్రులమున
 నది లెక్కసేయక యతఁ డున్నఁజూచి - యదరులు చెవరంగ నత్కుగ్రక్తి
 సురము నొప్పించిన నురుశోణితంబు - లురువడిఁ దొరుఁగంగ నొక్కింత నిలిచి
 యలుకతోఁ గపివీరుఁ డనమున వాని - తలఁదాచి చని వియత్తలమున నిలిచె ;
 దలకొని దివిజులు తల లూచి పొగడఁ - దలఁ దన్నుటయు వాని తల బిట్టువగిలి
 యొలిఁ గీలాలంబు లొలుకలో దారి - యాలోన మూర్ఖిల్లి యంతలోఁ దెలిసి
 “కడనరంగమున నిగ్గద గదా నీకుఁ - దుది” యంచు గద యల్కతో బిట్టు వైచి
 తడయక యది తాఁకుతఱి మంట లెగయ - వడిఁ జూచి యమ్మాల్యవంతుఁ డిట్లనియె.
 “నోరివానరుఁడః యాయువధిలో నద్రి - బోరనఁ బడవైచి పో నిన్నుఁ జంప
 మొననేసి తొల్లి సముద్రమధ్యమున - వినతాత్మజుని నెక్కి విష్టుండు వచ్చి
 నాతోడయుద్ధంబు నలిఁ జేసి చేసి - భీతుడై చాలక పెనుపేది పోఁడె ?
 లోకంబు లెఱుఁగ ముల్లోక మీకడిమి - నీ కోర్వరాదు రా నెరి నాదుకిన్క”
 అనవుడు హనుమంతుఁ డమ్మాల్యవంతుఁ - గనుఁగొని పలికె సుత్కటకోవుఁడగుచు
 “యుద్ధమధ్యమున మహోద్ధతి మెఱసి - వృద్ధరాక్షసః! నీవు వెఱవక నన్నుఁ
 గదియ నెవ్వఁడ” వని కదియు నవ్వీరు - మదభాషలకు నల్లి మాల్యవంతుండు
 ఘనచంద్రహాసోగ్ర ఖడ్గ మంకించి - హనుమంతువక్ష ముద్దతిక్రి వైవ
 నది వజ్రనిభకాయుఁ డగు నాంజనేయు - విదితంబుగాఁ దాకి వెనఁ బెల్లు విఱిగె ;
 ననిలజుఁ దాఖడ్గహతి కింతనొచ్చి - కినిసి నిశాచరుఁ గిట్టి బిట్టలిగి
 భూతభయంకరాదృతవాల మెత్తి - యాతనిమెడఁ జుట్టి యలుకతోఁ బట్టి 6840
 చెలఁగి యాకసమున జిరజిరఁ ద్రిప్పి - యలమువిక్రమశీలుఁ డబ్ధిలో వైచె ;
 వైచినఁ బడి మాల్యవంతుఁ డాత్మన - వేచని పాతాళవివరంబుఁ జొచ్చె ;
 హతశేషరాక్షసు లన్నిదిక్కులకు - ధృతిదూలి పఱచిరి దివిజు లుప్పొంగఁ
 గొండంత గెలుపుతోఁ గొండతో నమర - మండలి వొగడ ధీమండనుం డరిగెఁ ;
 బర్హతదీప్తిఁ బ్రభాతవిభ్రాంతి - పర్వినభీతిమై భానువంశజుడు

—: శ్రీరాముడు లక్ష్మణునిజూచి పరితపించుట :—

సమరలక్ష్మీరతిశ్రమ నిర్ద నొందు - క్రమమునఁ జెలుపుఁడై రణశయ్య నున్న
తమ్మునిఁ గనుఁ గొని “తమ్ముడా! నీవు - తమ్ముడవైయుండు తఱి నోచనైతి
నిల జీవులకు నెల్ల నిదె వేగఁ బొద్దు - పొలుపేది నాపాలి ప్రొద్దస్తమించె;
నటిముటి నడవిలో నాలిఁ గోల్పడితి - నెఱయ నేఁ దాజిలో నిన్నుఁ గోల్పడితి;
నెడ నాకునైన దుష్కర్తివంకంబు - గడవ దిక్కెవ్వరు గలరు సౌమిత్రి 6850
మానవయోనిది మహనీయశీలు - నానోచి కన్న యున్నత పుణ్యశీలు
నేను నీచే నమ్మి యిచ్చిన నకట - కానలోఁ గొనిపోయి కడతేర్చి తన్ను!
యే నేమిసేయుదు? నిటమీద నన్న - నేను సుమిత్రతో నేమన నేర్తు?
దుదిఁ బోయి భరతశత్రుఘ్నులు నన్ను - గదియ నేతెంచి “లక్ష్మణుఁ డేడి” యనిన
నే మని చెప్పదు? నేమని పోదు? - నాముఖంబునను దైన్యము దోష నింకఁ;
దేనికిఁ జింతింప; దేనికి వగవ - నేను జింతించెద నిను దీర్పచింత;
బలుఁ డైన రావణు గతులకుఁ జేసి - తలపోసి మది రోసి తమయన్నఁ బాసి
హితభృత్యవృత్తిమై నీవిభీషణుఁడు - చతురుఁ డై నను వచ్చి శరణంబుఁ జొచ్చెఁ
జొచ్చినఁ బ్రీతి రక్షారాజ్య మెల్ల - నిచ్చితి నీకని యే నూటడించి.
పట్టంబు గట్టితిఁ బ్రతిసతోఁ బలికి - నెట్లన నిందింప నేర్పులేదయ్యె; 6860
నిది వేగుచునువచ్చె నింక లక్ష్మణుఁడు - బ్రదుకఁడు నాకింకఁ ద్రాణము ల్వలదు;
దురితదూరుని వీనితోడిదె లోక - మరసి చూచిన నింక నడ లోర్వరాదు;
శరణన్నవారి నెచ్చట వీడరాదు - ధరణిపై క్షత్రియ ధర్మమూహింపఁ
దారు లోనైనను దమ్మాశ్రయించు - వారల రక్షింప వలయు రాజులకు
నీవిభీషణుఁ గొంచు నీవేగి పుణ్య - భావుఁడైనట్టి మాభరతుతోడుతను
నరయ నిక్కడికార్య మంతయుఁ జెప్పి - వరఁగంగ లంకకుఁ బ్రతిగాఁగ నతని
వెలయునయోధ్యకు విజయలగ్నమున - ఫలసిద్ధి సొంపారఁ బట్టంబుగట్టు
మని “యేను జెప్పితి” నని యొప్పుఁజెప్పి - యొనరంగ నందుండి యుచితంబుతోడ
వానరేశ్వర! నీవు వాలినదనుఁడు - పేనలఁ గొంచుఁ గిష్కింధకు నరుగు”
మన దైన్యపాటుతో నాడ భీతిల్లి - వనచరాధీశుండు వలనొప్పుఁ గదిసి 6870
“పరికించి చూడఁ బ్రభాతంబు గాదు - నరనాథ! యిప్పుడు నాలవజాము
సొచ్చె నింతియ వాయుసూనుండు విపుడ - వచ్చునంతాపింపవల”దంచుఁ దేచ్చె;
దేర్చిన నంతయుఁ దేలక మఱియుఁ - బేర్చిన శోకాగ్ని పెల్లున మిగులఁ
బొరిఁబొరి భూమిపైఁ బొరలుచు వగలఁ - బురపురఁ బొక్కుచు భూవరతనయుఁ
“దన్న! నేజవత్కాళ్లు నడవి కేతేర - నిన్నుఁ బొమ్మన కున్న నీవు నావెనుకఁ
జనుదెంచి యిడుమలఁ జాలంగఁ బడగఁ - గనుఁగొని మనమునఁ గరము శోకింతు.

నేఁడు నీ వొరుచేత నీలావు దూలి - పోడిమి చెడి యిట్లు భూమిపై నుండ
 నేనెట్లు బ్రదుకుదు? నేమని వగతు? - నే నినుడించి యెట్లగుదుఁ బురికి?
 సీత నాకేటికి? జీవ మేమిటికి? - సీతరుచరసేన లేటికి నాకు?
 వోతండ్రి! నాకింక నుర్వి యేమిటికి? - నాతండ్రిక్రియ నన్ను నరయుచుండుదువు;
 నావిధి నిను నేఁడు నాకారిచేత - నీవిధి నిటు సేసె నీరసం బెత్తి;
 దేశదేశముల సతీజనంబులను - దేశదేశములందుఁ దివిరి బాంధవుల
 నరసి కానఁగ వచ్చునట్టిదేశములఁ - బరఁగుతమ్ముని నెందుఁ బడయంగ వచ్చు.”
 నని యచేతనుఁ డగు ననుజుపైవ్రాలి - కనుఁగొని దిక్కులు కడుదైర్య మెడలి
 “యన్నరో! నీవు నన్ను న్నిది పిలువ - నెన్నఁడు వినఁగల్గు నింక వీనులకు?
 సీత సుమిత్రగా నీమతిఁ జూతు - చూతు నన్తరథక్షణీకుఁ గాఁగ
 నెప్పుడు నాతోడ నెడఁబాయకుండు - దిప్పుడు పాడియే యెడఁబాయ నన్ను
 నాతవిషమ ఘోరారణ్యభూమి - శ్రీతినయోధ్యగాఁ బెంపునఁ జూతు
 పూవుపాన్పున నిద్రఁ బొందించుమేను - నీవెట్లు సేర్పితి నేఁడు తానేలఁ?
 బడియు నిద్రించెడు పరిణామ మొందు - పుడమిపై నందన పొలుపొంద నీవు;
 పదునాలుగేండ్లును బాయకనిద్ర - పదిలంబుగా దించి పన్నుగా నడవి
 నరసి న న్రక్షించి యాజిమధ్యమున - నరులఁ జంపకపోవ నగునయ్య! నిద్ర;
 నిద్ర నీ విట్లున్న నిజమయ్య; దీర్ఘ - నిద్ర మీయన్నకు నృపనందనుండ,
 మీయన్న కెప్పుడు మిక్కిలి భక్తి - సేయుదు నేఁ డేల చింతింప వకట!
 యున్నవంతయుఁ దూలి యుండెడుమాట - లిన్నియుఁ బొంపిరి నేల పల్కెదవు?
 “రావణకోటుల రణములోఁ గూల్చి - భూవిభునందను భూసుతఁ గూర్తు”
 నని నాకు వీనుల కనలారఁ బలుక - కునికికిఁ గతమేమి? యోపుణ్యమూర్తి!
 యిప్పుడు మేల్కొని యేల శ్రీరామ - తప్పఁ బల్కఁగ నీకుఁ దగునయ్య”యనుచు
 “నొప్పెడిమాటల నూఱడఁ జేసి - తప్పక కనువిచ్చి తనుఁ జూడు” మనుచు
 రాసుతుకెంగేలు రమణమైనఁ దిగిచి - భాసురంబుగ గండపాలికఁ జేర్చి 6900
 ననుఁ దేర్చవే” యని నరనాథుడపుడు - మనమునఁ దెలియక మహిమీదఁ బడియెఁ
 బడియున్న యారఘుపతిమూర్ఖు దెలిపి - యడలు వారించి రాయగచరాధిపులు;
 అంత ప్రభామండలాభీలుఁ డగుచు - సంతలో హనుమంతుఁ డరుగుదెంచుటయు
 దేజంబుపెంపున దృష్టింపరాక - తేజోదివాకరదీప్తుఁ డై యున్నఁ
 గపులెల్లఁ గలఁగి యుత్కట భీతిఁ బొంది - విపులతరఙ్గాంతివివళులై తూల
 నాలోనఁ గమలాప్తుఁ డని చూచి విభుఁడు - కాలకాల్ దగ్గ గతి నిండనుండఁ
 గపికులాధీశులఁ గలయ నీక్షించి - “కపులార! సూర్యునిఁ గంటిరే మింబఁ?
 జేకొని బహుపుణ్యశీలంబులందు - మాకులంబున కెల్ల మహిఁ గర్తయైన

యందకారాతి యకట ! యావద్ద - బంధుండు నేడు నాపగవానిఁ గూడి
యుదయించుచున్నవాఁ డుగ్రత మిగిలి - యిదె వడి సౌమిత్రి యిబ్బొగి నుండ6910
సీసార్యమండలం బిలమీదఁ గూల - నేసెద" నంచు నహీనసాహసుఁడు
బ్రహ్మాండకోటుల భంగింపఁ బొంగి - బ్రహ్మాదు లదరంగఁ బ్రళయకాలంబు
నాడుగ్రవృత్తిఁ బినాకి విల్లంది - వాడిమి మెఱయ నవ్వడుపు దీపింప
నాపూర్ణ భుజనై పుజాబోపకోపుఁ - డాపినాకియుఁ దానె యగుటఁ దెల్పుచును
విల్లంది భుజబలవిస్ఫూర్తి మెఱయఁ - బెలుకోపించి సంభృతవేగుఁ డగుచు
జటులరొద్రాత్రంబు సంధింపఁ దివురు - పటువృత్తిఁ గనుఁ గొని భయవృత్తిఁగలఁగి
యనమానసత్వతో నతికోపుతోడ - వసుధేశుతో జాంబవంతుఁ డిట్లనియె.

“నగణితశక్తిమై నలుక దీపింప - జగతీశ ! నీవిటు శరము పుచ్చుటయు
దృఢిదూలి నలుగడ దేవగంధర్వ - పతులెల్ల భీతులై పాటుచున్నారు ;
ఇది యేమి ? రఘురామ ! యిచ్చులో నీవు - పదిలుండవై చూచి భావింపలేవు ;6920
వెలుఁగొందు బహుదీపవృక్షదీధతులు - దొలుకాడు నుజ్జ్వలద్రోణాచలంబు
గొనివచ్చుచున్నాఁడు గురున త్వద్దనుఁడు - అనిలసూనుఁడు గాని యర్కుండు గాఁడు
భానువ్రణాభాసి పవనసూనునకు - భూనాథ ! యెదురుగాఁ బుచ్చువానరుల ”
ననుటయు శ్రీరామునానతి వడసి - హనుమంతునకు నెదు రరిగిరి కపులు ;
ఆకాశముననుండి హనుమంతుఁ డంత - నాకొండఁ గొనివచ్చి యవనిపై నునిచి
జననాథుఁ డగు రామచంద్రున కర్థి - వినతుడై కరములు వెరవొప్ప మొగిచి
“ యుర్వీశ ! నేఁ బోయి యొగి నొషధములు - పర్వతంబునఁ బెక్కిభంగుల వెదకి
పనివడిఁ గానక పర్వతంబెల్లఁ - గొని యేను వచ్చితిఁ గువలయాధీశ !
యడరి మీయానతి నటఁ బోవునపుడు - నెడపనికడఁకతో నిట వచ్చునపుడు
కడఁగి విఘ్నము లనేకము లయ్యె నడుమఁ - దడయుట దప్పుగాఁ దలపోయ వలదు”
అనవుడు రాముఁ డా హనుమంతుఁ జూచి - ఘనతరసంతోషకలితుడై పలికె.

“నీకేటి తప్పులు ? నీ చేత బ్రదికె - గాకుత్స్థకులలిల గెరవొన్నతులు ;
సురుచిరశక్తిమై సురలకు నైన - నరుడైనపని చేసి” తని ప్రీతినొందె ;

—: సుషేణుండు సంజీవకరణిచే లక్ష్మణుని మూర్ఛదేర్చుట :—
నానమయంబున నర్కతనూజుఁ - డాసుషేణునిఁ జూచి “యర్థ దీపింప
నిక్కొండఁ దడయక యీవు వానరులు - నెక్కి మహాషధు లేర్పడఁ దెచ్చి
భావించి లక్ష్మణు ప్రాణము ల్వడయు - వేవేగ” యనవుడు విని సుషేణుండు
పని పూని యప్పుడు బరవసం బొప్ప - వనచరనహితుడై వడిఁ గొండనెక్కి
యమభేంద్రుఁ డిక్కడ నర్థితోఁ దొల్లి - యమృతపానము చేసె నమరులు దాను
నిచట విష్ణుఁడు జగద్ధితబుద్ధి పూని - యచలుడై తనవక్రహతిఁ ద్రుంచి వైచె :.

సురురాహుమస్తకం బుగ్గఁడై” యనుచు - దరుచరవరులకు దవిలి చూపుచును 6940
 నొగిఁ బర్వతమున మహోషసు దైచ్చి - తగఁ బ్రయోగింప నంతన దానిశక్తిఁ
 దగిలి నాటిసఖాతతు లోలి వెడలి - మగిడెఁ బ్రాణములు లక్షణకుమారునకు ;
 నప్పుడు వానరు లందఱు గొలువ - నెప్పటిపేర్చితో నినవంతుకడకుఁ
 జనుదేరఁ గొఁగిట సౌమిత్రిఁ జేర్చి - కనుగవ హర్షాశుకణములు దొరుగ
 నానమీరజఁ జూచి “యతులపుణ్యాత్మః యీ సుమిత్రామిత్రు నిచ్చితి నాకుఁ
 గాకుత్స్థకులమిత్రఁ గమనీయగాత్రు - నేకతంబునఁ గంటి నేడు లక్షణుని ;
 బడిననాతమ్ముని ప్రాణంబు లెత్తి - పడసితి నిపుడు నా ప్రాణము ల్తుగుడఁ ;
 బ్రాణంబులన నాకుఁ బరికింప నితఁడఁ ; - ప్రాణబంధుండవు పరమబంధుఁడవు ;
 తరుచరోత్తమ ! నీవ తలఁప నీచేయు - పురుషార్థ మొరులకుఁ బోలునే చేయ ?
 సుపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకార మెలమి - గపివీర ! సేయుట గడునుత్తమంబు 6950
 నీకుఁ బ్రత్యుపకృతి నేనేరఁ జేయ - నీకాపదలు లేవు నిఖిలలోకముల ”
 నని పల్కి రఘురాముఁ డంత సుషేణు - గనుఁగొని కొనియాడి కౌఁగిటఁ జేర్చు
 ముదితాత్మఁ డగుచు నిమ్ముల సుషేణుండు - నుదధి పొంగినక్రియ నుబ్బి యారాము
 ననుమతి రణములో నటఁ బడియున్న - వనచరోత్తముల జీవము లెల్లఁ బడసె ;
 నంత వానరవీరు లంతరంగమున - సంకోష మెనఁగ నాకై లంబుఁ గదిసి
 నకలరత్నోజ్జ్వలసానుశృంగముల - నకలంకరుచిఁ బొల్పు నాసొంపు చూచి
 యవనీకు ననుమతి నగ్గిరి యెక్కి - వివిధస్థలంబుల వేడుకఁ దిరిగి
 పరిపక్వఫలములఁ బరితృప్తి వొంది - పెరయతేనియ లాని పెన్నీరుఁ గ్రోలి
 యవరోహణము చేసి రందఱు నంతఁ - బవననందనుజూచి పలికె భూవిభుఁడు
 “ఎప్పటిచోటనే యేర్పడఁ బెట్టు - మిప్పర్వతాధిపు నింక నీ”వనుచు 6960
 రాముండు పంప సంరంభంబు మెఱసి - యామహాశైలంబు ననిలనందనుఁడు
 అలఘుఁడై కొనిపోవ నాకాశవీధి - జలధిమధ్యమున రాక్షసులు వీక్షించి
 పఱచి యిత్తైఱఁగెల్లఁ బరువడిఁ దనకు - నెఱిఁగింప నేర్పడ నెఱిఁగి కోపించి
 లంకాధిపతి జయాలంకారధనుల - శంకుకర్ణస్థలజంఘులతోడ
 నట మహానాదుని నటమహావక్త్రు - నటఁ జతుర్వక్త్రునిఁ నటమేఘజిత్తు
 నటహస్తీకర్ణ మహావీరజైత్రుఁ - గటువాక్యశాలి నుల్కాఘ్రముఁ జూచి
 “యలపు సొంపును మీర లడ్డంబు దాకి - బలియు నాహనుమంతుఁ బట్టి తెందొండె
 కొనిపోవుచున్న యక్కఱధరంబు వుచ్చి - వనధిలోపలఁ బాఱవై చి రండొండె ?
 ఈ రెండుతెఱఁగుల నేర్పడ నొకటి - ధీరులై చేసి యేతెంచినఁ జాలు ;
 నచ్చుగా నతనికి నర్పిలివెలయ - నిచ్చమై సగరాజ్య మిచ్చెద నిపుడెః” 6970
 నావిని విపులసేనాసహస్రముల - తో వారు వెడలి బంధురసత్త్వధనులు

దానవామరవేషధారులై కినుక - లూని రణోధగ్రులుగ్రవిక్రములు
 జ్ఞానికానితోమర శూలకోదండ - పరశుకుంతాదిక ప్రముఖశస్త్రములు
 ధరియించి మించిన దర్పంబు మెఱసి - యరుతరహంకారహంకారు లగుచుఁ
 గనుకని గర్జించు కాలమేఘములు - పొనువడ సూర్యునిఁ బొదువుచందమునఁ
 బొదివి యాహనుమంతుఁ బోసీక కదిసి - మదమునఁ బేర్చిదుర్బదులు బిట్టార్చి
 “దేవాసురుల మమ్ము దృష్టింప కోరి - పోవుచున్నాఁడవు భుజశక్తి మెఱసి,
 యీకొండఁ గొనుచు నీవెటఁ బోయె” దనిన - నాకపివీరుఁ డా యసురులఁజూచి
 విలయకాలాచల విస్ఫులింగములు - తొలుకాడ నుజ్జ్వల దుర్జయభీల
 కాలచక్రాకార ఘనవజ్రకఠిన - వాలచక్రముఁ ద్రిప్పి వడివ్రేయఁ దొడఁగె; 6980
 సప్పు డారాక్షసు లడరి యెంతయును - నొప్పింప వాయుజుండు గ్రకోపమున
 భంజించెఁ గొండఁటఁ బటవాలనిహతి - భంజించె గొండఁటఁ బరుషోగ్రదృష్టి
 భంజించెఁ గొండఁటఁ బదతాడనముల - భంజించెఁ గొండఁటఁ భయదనాదముల
 ఘననత్తుఁ డిబ్బంగి గయ్యంబుచేసి - వినుతవిక్రమమున విజయంబు నొంది
 తోయజాపుఁడు పేర్చి తుప్పలదూలఁ - దోయదంబులదూలఁ దోచుచందమున
 రాక్షసవీరుల రణవిధి నొడిచి - నక్షత్రవీధి నున్నతశక్తి మెఱసి
 పోవుచునుండ నాభుజశక్తిఁ జూచి - దేవగంధర్వుల దివినుండి యపుడు
 పొరిఁబొరి నతనిపైఁ బూవులవాన - గురియుచునుండిరి కొలఁది కగ్గలము
 అంతలో హనుమంతుఁ డతివేగుఁడగుచు - నంతరిక్షంబున నరిగి యక్కొండ
 మున్నున్న చోటనే ముదమొప్పఁబెట్టి - క్రన్నన రఘరాముకడకు నేతెంచి 6990
 వినతుఁడై తనపోవువృత్తాంత మెల్ల - వినుపింప శ్రీరామవిభుఁడు హర్షించి
 యాహాయనందను నాలింగనంబు - కావింపఁ గనుఁగొని కపివీరు లెల్ల
 వచ్చి లంకాపుర వరమెల్లఁ గలఁగ - జెచ్చెఱు జేసిరి సింహనాదములు
 భూరిదశానను పుణ్యచిహ్నములు - బోరన నొండెడ పోవుచందమునఁ
 దటిగి యాకాశమునఁ దార లొండొండ - యరిగిపోవఁగఁ జొచ్చె నటవేగఁ బ్రొద్దుః
 దారుణస్ఫుటరోష దైత్యగర్వాంధ - కారంబుతో నంధకారంబు విఱిసె;
 వని మీటి వానరాననసరోజాత - ములతో సరోజాతములు వికసించెఁ
 దమపెంపు లొగిఁ దూలి దనుజాస్య కైర - వములతో భువిఁ గైరవమ్ములు మొగిడె
 భానువంశాధీశ బహుళప్రతాప - భానుతో భానుండు ప్రాగ్ధికఁ దోచె
 జానకీవిభుఁ డంత పౌమిత్రిఁ జూచి - యూనినసంతోష ముల్లంబు నిండ, 7000
 “సదమలగుణముల పౌమిత్రి : నీవు - బ్రదికితి; నాపావి భాగ్య మెట్టిదియో?”
 యని యని కొనియాడు నతులవాక్యములు - విని లక్ష్మణుఁడు రామవిభునకు మ్రొక్కి
 “దేవ! ప్రాకృతుడవె? దేవ! దీనుడవె? - దేవ! నిర్ధనుడవె? దేవ! యల్పుడవె?

యాభంగి యానతి యీనేల నాకుఁ ? - బ్రాభవంబునఁ బెంపుఁ బరికింప మఱచి
మును దండకారణ్యమునులకు సాధు - జనుల కిచ్చిన ప్రతిజ్ఞలు విచారించి,
యిచ్చలో మిము నమ్మి యీవిభీషణుఁడు - వచ్చిన నిచ్చినవరముఁ జింతించి
యినుఁ డస్తభికి నేగకమున్న - యని రావణునిఁజంపు మఖిలలోకేశః”
యనవుడు రఘురాముఁ “దొంగక” యనుచు - ఘనరణవిక్రమక్రమశక్తిమేఱునె
నంత నావృత్తాంత మంతయు నెఱిగి - యెంతయుఁ జింతించి యిచ్చలోఁ గలఁగి

—: శుక్రునివద్ద రావణుఁడు శోకించుట :—

విక్రమక్రమశక్తి విడిచి రావణుఁడు - శుక్రునన్నిధి కేగి స్తుక్కుచు మ్రొక్కి 7010
“చుట్టల భృత్యుల సుతుల సోదరుల - నెట్టన రఘురామునితబాణాగ్ని
దరికొని కాలించి దగ్గులఁ జేసి - వరఁగి యమోఘమై ప్రళయాగ్నిపగిది
సున్నది మాస్పరా కున్నది పోర - నన్నియుఁ దెగటారె నన్నియుఁ బొలిసె;
నేను బ్రాణములతో నెబ్బంగి నిలుతు ? - నానతి యి”ప్పున్న నాశుక్రుఁ డనియె,
“నలఘుసంగరవీధి నరుల సాధింపఁ - గలయుపాయంబును గలుగ నేమిటికి ?
నేవిఘ్నములు లేక యీవు హోమంబు - గావించువుజ్యంబె కలిగినఁ జాలు ;
భీమసంగ్రామగంధీరంబులగుచు - హోమాగ్నిముఖమున నుండి నీకడకు
సురురథాశ్వంబులు నుగ్రఖడ్గములు - శరచాపకవచము ల్సనుదెంచుఁ గడఁగి
యవి సాధనములుగా నరుల సాధింపు - మవి సీకు జనునీడ్చు” లనుచు నాతనికి
హోమమంత్రము లెల్ల నుపదేశ మిచ్చి - హోమమంత్రము లెల్ల నొగి నేర్పరించి
పొ” వ్వున వీడ్కొనిపోయి రావణుఁడు - క్రమ్మినకడఁకతోఁ గడునుగ్గుఁ డగుచుఁ
బురవప్రదక్షిణ భూరినత్త్వలను - బరికించి చతురంగబలములఁ బనిచి
యవధానతత్పరుఁ డయి నేగ లంక - గవకులు వేయించి కలయ శోధించి
యంత విద్యుజ్జిహ్వాఁ డనుమహావీరు - నంతకాకారు నుద్ధతశూరుఁ బిలిచి
“సివు సీబలమును నెలకొని నగరు - గావు మేమఱకుము గదలకు” మనుచు
బనిచి యనుష్ఠానపదకుద్దిఁ బొంది - చని మృత్యువక్త్రంబుఁ జనఁ జొచ్చు భంగి
బాతలగుహఁ జొచ్చి పదిలుఁడై నిలిచి - యాతతహోమకృత్యములకుఁ దగిన
రక్తవత్త్రంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తచందన మనురక్తుఁడై తాల్చి

—: రావణుఁడు పాతాళహోమము చేయుట :—

బంధురదక్షిణ ప్రవణవేదికకు - గంధపుష్పాక్షత ల్గరమొప్పు నిచ్చి
యామహావేదిలో నగ్ని సంధించి - హోమమంత్రము లెల్ల నొగి నుచ్చరించి 7020
వెరవాపు నాహోమ వేదిలోఁ గలయఁ - బరికించి విశతావ్రపరిధులఁ జేర్చి
శ్రీవృక్షభల్లాత సితముఖ్యసమిధ - లావృత్తిఁ గైకొని యంతట మఱియు

నోజస్వప్నములు నొనర దూర్వములు - లాజలు దగ గుగ్గులంబును నగరు
 నేయి దేనియ గల్గు నెత్తురుఁ బెరుగు - పాయసాన్నములు దర్పలు ప్రవాళములు
 తగరులు మీలు గ్రద్దులు వరాహములు - నోగి నివి మొదిలుగా నొప్పు వ్రేల్చుచును
 నాశ్చర్యకరమైన యామహావేది - నిశ్చలతాద్యాననిరతుఁ డైయుండె ;
 బలువిడి రావణుపాపంబు లెల్ల - గలసి పెల్లెగసిన కైవడిఁ దోవ
 నామహాగుహనుండి యప్పు డత్యుగ్ర - ధూమంబు యరుతరస్తోమంబు లగుచుఁ
 బటుతరనిర్భాతవనసంఘాత - చటులంబులై నిక్కి చదలఁ బర్వతయు
 వెఱచిరి దివిజాలు ; వెఱచిరి మునులు ; - వెఱచిరి దిక్పతు ; ల్వెఱచిరి కపులు 17040
 ఆమహాధూమంబు లప్పుడు చూచి - రాముతో ననియె నారావణానుజుఁడు
 “నెలకొని యనిమొన నినుఁ దాకి గెలువ - నిలువనేరక పోయి నేఁడు రావణుఁడు
 కపటకర్తారంభగంభీరవృత్తి - విపులజయార్థియై వ్రేల్చుచున్నాఁడు
 ఆవధరించితె పొగ లాకనంబునను - నివుడుచునున్నవి నిండి యొందొండ
 హోమంబు నిర్విఘ్నయోగమై యితఁడు - కామించుతెఱఁగునఁ గడముపై నేని ?
 రావణు లోకవిద్రావణుఁ బోర - దేవాసురులకైనఁ దెగి గెల్వరాదు ;
 కావున హోమవిఘ్నము సేయవలయు - వేవేగ నానరవీరులఁ బనుపు ”
 మనవుడు రఘురాముఁ డగుఁగాక : యనుచుఁ - బనిచినఁ బనిపూని బలువిడిఁ గడఁగి
 గురుబలాధ్యుఁడు గవాక్షిండు దారుండు - శరభుఁడు క్రధనుండు శతబలి నలుఁడు
 గవయుండు మైందుండు గంధమాదనుఁడు - పవమాననూనుండు పననుఁ డంగదుఁడు
 కుముదుండు జ్యోతిర్ముఖుండు గోముఖుఁడు - క్రమమున వీరాదిగా గపివరులు
 పదికోటు లుద్బటప్రథనవిక్రములు - విదితప్రతాపులు విదితకోపనులు
 గగనమార్గమున లంకకు నేగుదెంచి - యగణితాహంకారులై పెచ్చు పెరిగి
 పదఘట్టినముల భూభాగంబు వగులఁ - జదియ దిగ్గజములు చదలు గ్రక్కదల
 వార్చులు బొబ్బలు నడరఁ బెల్లడరి - దర్పితనిర్భరోత్సాహసాహసులు
 వలిఁదాకి రావణు నగరు గాపున్న - బలియురఁ బెక్కండ్రఁ బట్టి చెండాడి
 క్రూరులై దొవారికులఁ జంపివైచి - భూరిసత్త్వములఁ దల్పులు వీడఁ దన్ని
 నగ రుద్దవిడిఁ జొచ్చి నగరూపధరులు - నగచరు ల్వడి దశానను రోయువారు
 వృకురథశాలలు బిరుదులై చొచ్చి - రథములు విలుగ నుర్వర ప్రేయువారు
 గజశాల లొగిఁ జొచ్చి ఘనముష్టిహతుల - గజమస్తకములు న్నక్కలు సేయువారు
 హయశాల లొగిఁ జొచ్చి హయశరీరములు - భయదోగ్రనఖములఁ బడ వచ్చువారు
 పౌరిదికాలం నున్న జోడువత్కెరలు - దరమిడి చింతించి దరలాడువారు
 చలమొప్పు నాయుధశాలలఁ జొచ్చి - కలయ శస్త్రాస్త్రము ల్లండించువారు
 నేచి బంధారపుటిండ్లలోఁ జొచ్చి - రాచి యర్థములు చూరలు నల్లువారు

సురుసత్త్వగతు లొప్పు నుప్పొంగి పొంగి - వరుస శోరణములు వడిఁ ద్రెంచువారు
 పసిడిగోపురములు భర్తహర్త్యములు - వెన నుర్విఁ గూల బల్కిడిఁ ద్రోయువారు
 కట్టల్కఁ గొండఁ గవి జగద్రోహి - బట్టితెం దని పట్టి వాధించువారు
 వనితలుసుతులును వాపోవఁ గన్న - జనను లద్దముదొర నవనము లొచ్చి
 నెట్టన వెలికిడ్చి నెరసి రాక్షసుల - దట్టించి తలలూడఁ దాటించువారు
 వాసిమై నిబ్బంగి వనచరు ల్లాడి - గాసివెట్టుచునుండఁగా భీతినొంది 7070
 దీనకాతురస్థితి దూలపోయి - దానవువీడు విధ్వస్తమై కలఁగి
 హరిపీడితానేకహయహేషితములు - కరిఘటానేకభీకరబృంహితములు
 వృద్ధబాలాంగనావిలవిలాపములు - సిద్ధవిక్రమకపిసింహనాదములు
 గలయఁ బిల్విన లంక కల్పాంతకాల - ములఁబేర్చుబదబాగ్నిముఖముఖాచ్ఛులకు
 నులికి వాపోవుపయోధిచందమునఁ - గొలఁది కగ్గలముగా ఘూర్జిల్లఁ దొడఁగెః
 అంత సూర్యోదయ మయ్యె రావణుని - సంతటఁ బరికించి యతఁ డున్నచోట
 కానక చింతించి కడుసంభ్రమమున - వానరు ల్వైచకంగ వారి నీక్షించి
 చతురతమై విభీషణునత్నిసరమ - పతిహితం బాత్మలో భావించి యపుడు
 వడి నంగదునకు రావణుఁ డున్నచోట - చిడిముడిపాటుతోఁ జేసన్నఁ జూపె.
 చూపుటయును జూచి సుభటదంభోః - కోపించి యప్పు డగుహవాత నున్న 7080
 శిల సుగ్గఁగాఁ దన్ని చెచ్చెఱఁ జొచ్చి - యలఘువిక్రమకళాయతకేలి వ్రాలి
 పొలుపొంద భుజనత్వమునఁ బెంపు మీటి - కలఁగి రాక్షసులెల్లఁ గడుభీతి బొందఁ
 జని హోమనియతి నిశ్చలుఁడైనవాని - ఘనమంత్రతంత్రసంగతుఁ డైనవాని
 రావణు నమరవిద్రావణుఁ గాంచి - “రావణుఁ బొడగంటి రండు రం” డనిన
 ననిలతనూభవుం డాదిగాఁగలుగు - వనచరాధిపు లెల్ల వడిఁ గూడముట్టి
 యగ్గహరక్షకు లైనరాక్షసుల - సుగ్గుసూదము చేసి సుతశక్తి మెఱసి
 యొక్కఁడై వేల్పుచు నున్నయద్దమజు - నక్కడఁ బొడగని యలుక దీపింపఁ
 దో డెవ్వరును లేక తుది నొంటిపడియె - దోడువేలుత మని దొరకొని కపులు
 సొరిది నవ్వేదికచుట్టులనున్న - పరిధులు సమిధలు బహుకలశములు
 హస్తీకుక్కుబజంబుకాశోష్ణశునక - మస్తకంబులు ఘృతమధుపాత్రతతులు 7090
 నటిముఱిఁ బుచ్చి హోమాగ్నిలో వైచి - నెఱసి యార్పిరి దైత్యనికరంబు బెదర
 నప్పుడు పాపాత్మనంగంబులందు - నిప్పులు నల్లుచు నెఱుమంటి లొదవు
 గుండంబులో మండు కొఱుపులు పుచ్చి - యొందొండప్రేయుచు నుండిరి కపులు
 చేతిస్రక్తువములు చెనసిరాఁ దిగిచి - వాతూలసుతుఁడు రావణు ప్రేసి డాసెః
 నితైఘంగునఁ గపు లేచి కాఱింపఁ - జిత్రంబులో నిష్ఠ చెదరంగ నీక
 కనియక కదలక క్రతునిష్ఠ నుండె - గొనకొని నిద్రించుకొండచందమున

—: అంగదుండు మందోదరిని రావణువద్దికి నీడ్చుకొని వచ్చుట :—

సంగరకమకాసంగుఁ డభంగుఁ - డంగదుం డంగద సంచితాంగదుఁడు
అంతఃపురంబున కరిగియదైత్యు - కాంతానివాసంబు కరమర్థిఁ జొచ్చి
“పరికింప రోహిణిఁ బాసినచంద్రుఁ - దరుణపల్లవదగఁ శయ్యఁ జేర్చుకరణిఁ
గందినముఖచంద్రుఁ గరపల్లవమునఁ - బొందించి వగలచేఁ బొగిలెడిదాని 7100
ఘోరాహవంబునఁ గుంభకర్ణాది - పీరులు పెక్కండ్లు విషమవిక్రములు
దక్కిరందలు విఘం దొక్కఁడ చిక్కె-నెక్కటి రమురాము నితఁ డేమి గెలుచు?”
నని యని రావణు నవజయంబునకుఁ - దనబంధువులు దాను దలఁకెడుదాని,
చిత్తంబులో నింద్రజిత్తుచావునకు - నొత్తిలి యేడ్చుచు నున్నట్టిదాని,
రమణీయమణిమందిరమునఁ గొల్వొన్న - రమణిమందోదరి రాజాస్యఁ గదిసి
యొలసినగతి రాహు వొడిసి పట్టుటకుఁ - జలదిందుమండలీచంద్రిక వోలెఁ
దిగిచినఁ బెడమర దిరుగు వేగమున - మృగనేత్రమృగమున మెఱుఁగులు సెదర
నెఱుఁగమితోఁ గూడ హృదయంబు గలఁగు-తెఱుఁగున నలివేణిఁ దిగిచి పట్టుటయు
గమ్మసౌరభములు గలుగునంపుల్ల - ధమ్మిల్లమల్లికాదామంబు లనఁగ
గెడఁగూడి రావణుకీర్తిపుష్పములు - గడివోయి భువిరాలు కైవడిఁ దోప 7110
సేనముత్తయములు చెలువంబు వాసి - గాసిలి వసుధపై గనుకనిఁ జెదర
వలనేది చెడిన రావణు రాజ్యపదవి - చెలువున నెరి దప్పి సీమంతపీఠిఁ
గృతకంపుదైత్యలక్ష్మీపదాబ్జమున - శ్రితచందరీకము ల్పైదరు చందమున
నాలోలలోలముఖాంభోజనీల - నీలాలకంబులు నెరిదప్పి చెదర
సురుమంగళంబులై యొప్పెడినాత్మ - వరభూషణములు రావణులక్ష్మి చెవుల
నుండని క్రియ వడి నొండొండకర్ణ - మండనంబులు మహిమండలి రాల
దనుజేళునవకీర్తిధారలో యనఁగఁ - గనుగవఁ గాటుక కన్నీరు దొరుగ
నొగి దైత్యవతికి మహోల్కలు డుల్లు - వగిది భూషణమణిప్రకరము ల్లుల్ల
వరభర్త విర్తలావరణంబు కలఁగ - నిర వేది రావణు నిహవరోన్నతులు
చలియించు తెఱుఁగునఁ జనుగట్టు దొలఁగి - చలియింప నున్నత స్తనకలశములు
కొమరేడి సురవైరిగుణవల్లి సులియు - క్రమమున నెంతయుఁ గోడిఁగె సులియు
విర్తలుఁ డగు రామన్యవతిచేఁ దెగిన - కర్తవ్యంధములు రాక్షసలోకవతికి
వదలు నీక్రియ నను వడువున నీవి - వదలుచు మేఖలావల్లియు వీడఁ
బ్రమదరాక్షసరాజ్యపదసంధి రోసి - విమలవర్ణావలి పీడుచందమున
సుదితరావంబులై యొండొంటిఁ గడవఁ - బదనూపురము లూడిపడి మ్రోయుచుండ
వెఱచి రాక్షసవధూవితతి శోకింపఁ - జెఱ నున్న నిర్ధరశ్రీ లుత్సహింప
పీరసంబునఁ బట్టి యాడిచి తెచ్చె - వారక రాక్షసేశ్వరుని ముందటికి

నంత మందోదరి యత్నేకుఁ జూచి - యంతరంగమున శోకాగ్నులు నిగుడ
 "నిండు గెల్చినసత్త్వ మెక్కడఁ జోయె - జంద్రహాసము వాడి సమసెనే నేడు
 పాలలోచనుతోడఁ బ్రమథులతోడఁ - గైలాస మెత్తిన గర్వ మెం దణఁగె? 7130
 మూఁడులోకంబులు మునుమిడి గెలిచి - నేడేల తూలెడు నీపేర్ని విడిచి;
 యింద్రజిత్తుఁడు నన్ను నిటఁ బాఱవైచి - యింద్రలోకంబున కేగక యున్న
 న నిట్లు చూచునే? నాకొడు కున్న - విన్నీచదుర్దశ లేను బొందుదునె?
 సిగ్గు లజ్జయు లేని చెనఁటిరో నన్ను - బగ్గించుచున్నార నగతు లిబ్బంగి
 నీహోమ మేటికి? నిష్ఠ యేమిటికి? - నాహతు ల్నిన్ను బూర్ణాహుతిఁ జేసెఁ;
 బటుబద్ధివై రాముఖాణ్ణాగ్నిఁ బడుము - కుటిలక్రియల కింకఁ గొలఁదిగా దుడుగు"
 మన వివి దశకంఠుఁ డలుక దీపింపఁ - దనచేతియాహతు ల్లరణిపై వైచి
 యురుతరం బగునిష్ఠరోగ్రకోపాగ్నిఁ - బురవధూతోరణంబులు వోని బొమలు
 ముడివడ సమవర్తి మూర్తియై పేర్చి - కడఁకమై నత్యుగ్రఖడ్గ మంకించి
 యతులరత్నాంగదు నంగదు ప్రేసి - వితతవిక్రముఁ డింతి విడిపించి వుచ్చె 7140
 వీడిన నెటివేణి వెన్నున జార - వాడినమోముతో వగలఁ దూలుచును
 నంతఃపురంబున కరిగె దైతేయు - కాంత చింతించుమఁ గడుఁ జిన్నవోయె;
 నప్పుడు హనుమంతుఁ డత్యుగ్రముష్టిఁ - దప్పక దశకంఠుతల బిట్టు వొడిచె;
 నావాలిసూనుండు నంతలోఁ దెలిసి - రావణుప్రేసె విక్రమకేలి వాని
 తోరంపునెత్తుటఁ దోఁగి యెంతయును - గూరుఁడై జేగురుకొండచందమున
 నతిఘోరకోపాట్టహాసంబు లెనఁగ - నతులనత్వోదాత్తుఁడై దళాననుఁడు.
 అంగదుఁ దగ ప్రేసె ననిలనందనుని - భంగించె నిశితానిఁ బలుకక్రి మెఱసి
 నలికూలముఖమున నలుని నొప్పించె - నలవున గజు నొంచె నంకుశనిహతి
 మొగి నీలుఁ ధట్టించె ముసలఘాతమునఁ - దగుశక్తి శతబలి దర్పంబు మాపెఁ;
 బవితుల్యముద్గరప్రదరంబు వుచ్చి - ద్వివిదుని మైందుని వ్రేసె వ్రేయుటయు; 7150
 వానరనరులు దుర్వారులై తమదు - సేనలఁ జొచ్చి రచ్చెరువుగాఁ బఱచి,
 యనిలసూనుఁడు రాఘవాధీశుకడకుఁ - జని మ్రొక్కి హస్తాంబుజంబులు మొగిచి
 "రామావనిశ్వరః రాక్షసేశ్వరుని - హోమంబుఁ జెటివితతి మొప్ప వచ్చితిమి"
 అనవుడు విని రాముఁ డంతరంగమున - ననయంబు హర్షించె నట దైత్యవతియుఁ
 గడువేగమునఁ జోయి ఘనశోకవహ్ని - నుడుకుచునున్న మందోదరిఁ జూచి
 "యతివ! నీమనమున నక్కటః దైవ - కృతమున కింత శోకింప నేమిటికి?
 నని మొన నేడు రామావనీనాథుఁ - డునిమెద నటుగాక దురములో నతఁడు
 నను సమయించిన నలినాయతాక్షి! - జనకనందనఁ జంపి, సాహసం బొప్ప
 వేవేగ యగ్నిప్రవేశంబు సేయు - నీ" వనుటయు నింతి నిజనాథుఁ జూచి,

—: మందోదరిశ్రీరాములమాహాత్మ్యము రావణునికిఁ దెల్పుట :—

“యోదశానన : నీకు యుద్ధమధ్యమున - రాదు జయింపఁగ రఘురామదేవు ; 7160
 నీ వొక్కడవ యేల ? నెఱసి రాఘవుని - దేవాసురులకైనఁ దీఱదు గెలువ ;
 పీమది రాజుగా నిర్ణయింపకుము - రామచంద్రుండు పురాణపూరుషుడు
 ఆమేటి తొల్లి మత్స్యావతారమున - సోమకు నిర్మించి శ్రుతు లుద్ధరించె ;
 ఘనమంథకైలంబు గమరమై యతఁడు - దనవీపుఁ గుదురుగా ధరియించెఁ దొల్లి ;
 రాముఁడు మున్ను హిరణ్యాక్షఁ జంపి - భూమి వరాహమై పొగడొంద నెత్తె ;
 నతఁడు నృసింహుఁడై యలుకమైఁ దొల్లి - పతితు దైత్యునిఁ జంపి స్రహ్లాదుఁ గాచె ;
 నలిగి యాతఁడు వామనావతారమున - బలి నర్థిమై వేడి బంధించెఁ దొల్లి ;
 జనుదగ్గిరాముడై జన్మించి యతఁడు - విమలశౌర్యునిఁ గార్తవీర్యుని ద్రుంచె ;
 వీకను జేకొన్న విశ్వ మంతయును - నాకళ్యవబ్రహ్మ కర్థితో నిచ్చె ;
 సన్నుతగతి విరోచనుఁ జంపివైచె - మున్ను మాయారూపముఁబని నిర్మించె 7170
 జలధిమధ్యంబునఁ జరణమాతమున - బలువిడి రాక్షసవతుల రూపడఁచె ;
 లవణాసురునిఁ జంపె లలిఁ బార్షిష్ఠహతుల - జవమార సీరామచంద్రుండు మొదల ;
 వధికుండై యాతఁడ యాదికాలమున - మధుకైటభాదుల మర్దించె నతఁడు ;
 తనసత్త్వ మంతయుఁ దలకొని వచ్చి - నినుఁ జంప నిప్పుడు నిష్ఠమైఁ బూని,
 దిశలఁ దేజంబులు దీపింపఁ జేసి - దశరథేశ్వరునకుఁ దనయుఁడై పుట్టె ;
 నామహామహిమ లత్యద్భుతక్రియలు - నేమని చెప్పుదు నేను వాక్రుచ్చి,
 యలఘువిక్రమకళాయతశక్తి మెఱసి - బలియుండై యాతఁడు బాల్యంబునందు
 గౌళికప్రముఖదిక్పతులెల్లఁ బొగడఁ - గౌళికుండొనరించు క్రతువు రక్షించె
 శతసహస్రాయుత సంఖ్యలు గడవ - నతనిచేఁ బడసె దివ్యాత్మశత్రుముల
 జనకుండు మొదలుగా జగమెల్లఁ బొగడఁ - ఘనశక్తి విఠించె శంకరుశరాసనము 7180
 దైవయోగంబునఁ దనకుఁ బట్టమున - దేవిగాఁ బూని వైదేహిఁ గైకొనియె ;
 పోమించి నిజబలస్ఫురణంబు చూపి - రాముఁ డాధార్గవరాము భంగించెఁ ;
 దనతంద్రీపనువునఁ దపమొప్పఁ బూని - మునివృత్తి వనవాసమునకు నేతెంచె
 సన్నుతశక్తిమైఁ జంపె విరాధుఁ - బన్నుగాఁ జేర్చి శూర్పణఖ శిక్షించె ;
 వడుగుల నాదంకారణ్యభూమి - గడుఁబుణ్యభూమిగాఁ గావించినాడు ;
 ఖరదూషణాదిరాక్షసవీరవరుల - ధరఁ గూల్చి మఱి చతుర్దశసహస్రముల,
 మారీచుఁ దునుమాడె మాయఁ బోనీక - హైరరూపుఁ గబంధుఁగూలంగ నేపె ;
 పింగుండుగుణ మెల్ల నిలిపి దట్టించి - లాగొప్ప నిన్ను వాలమున బంధించి,
 చతురబ్ధిజలములఁ జలమున ముంచి - యతులసత్త్వక్రీడ నడరి కాటించి
 విడిచిన యావాలి వెన నొక్కకోలఁ - బడనేపె సుగ్రీవుఁ బట్టంబు గట్టె : 7190

నలపుమైఁ దనదు బాణాగ్నికీలలను - జలనిధి వింకించె జగములు మెచ్చు,
 గలనిలోపలఁ గుంభకర్ణు ఖండించె - జలమున నఖిలరాక్షససమేతముగ
 సమరంబులోపలఁ జంపె లక్ష్మణుఁడు - నమర నయ్యతికాయ నయ్యంద్రజిత్తు
 నలుగఁ దెన్నఁడును రామావసీనాథుఁ - డలిగిన నిలువ రింద్రాదులు నెదుట
 మది మది నుండ నామనుజేకుదేవి - ద్రిదశారిః పంచనఁ దే నీకుఁ జనునె ?
 నీవెఱుంగవె రామునిత్యసత్యములు - నీవెఱుంగవెరామనృపుమహాత్మ్యములు
 రాము సత్త్వస్థితి రావణః నీకు - నేమి పాపముననో యెఱుంగఁ జొప్పడదు.
 నీవింక రఘురాము నిఘ్నరణజ - పావకజ్ఞానల భస్మమై పడక
 జనకనందనతోడ సకలరాజ్యంబు - నెనయ రాఘవునకు నిమ్ము వేవేగ;
 మరలి తపోవృత్తి మన మరణ్యములఁ - జరియింత మింతియ చాలు భోగములు;
 నీవు దీక్షిన నాకు నీతోడఁగూడఁ - బావకుముఖమునఁ బడి కాలరాదు;
 మున్ను మాతంద్రియు ముదిమియుఁ జొవు-నన్నుబొందకయుండ నా కిచ్చె వరము.
 వరభోగ మేనొల్ల; వలప దీక్రోప; - తరము గాదింక దుస్తరము తద్వరము;
 సరమకు నొందె, నాజనకజ కొండె - వరపుడనై యేను వర్తింప వలనె;
 ననవుడు దళకంఠుఁ డాకలకంఠిఁ - గనుఁగొని పలికె నుత్క-ఁబరోషుఁ డగుడు
 వింతేల చింతింప నెలనాఁగః నీ కు - నింతకు వచ్చితినే యేను నేఁడు;
 చుట్టల భృత్యుల సుతుల సోదరుల - నెట్లనఁ జంపించి నేఁ డింక నాకు
 దేవదానవభయోద్వృత్తిఁ బోనాడి - మీపట్టిప్రాణంబు లేల రక్షింప ?
 దురమున నింద్రజిత్తునివంటికొడుకుఁ - బరులచేఁ జంపించి బ్రదుక నేమిటికి ?
 గరుడోరగామరగంధర్వవరులఁ - బొరిఁగొంటిఁ జెఱిచితిఁ బుణ్యగేహినులఁ; 7210
 దవసులఁ జంపితిఁ; దరుణి! యే వింకఁ - దవసినై పోయినఁ దవసులు నగరె ?
 కావ నీమాటలు కార్యంబుతెఱుగు - భావింపనేరవు పద్మాయతాక్షి !
 ఏ నెల్లభంగుల వింక రాఘవులఁ - బో నీను జంపుదు భూమిజ నీను;
 ఆరూఢబలుఁడనైయటుఁగాక యేను - శ్రీరాముశరములచేఁ జత్తునేని;
 నాకవాసులు మెచ్చ నాకోరుచున్న - వైకుంఠ మెదురుగా వచ్చు నిచ్చటికి;
 లలన! నీవేటికి ? లంక యేమిటికి ? - దలకొన్న ముక్తిసత్పథముఁ గైకొందు;
 ఎలనాఁగః నీ వింక నేను లేకున్నఁ - గలపుణ్యలక్షణ కళలెల్లఁ బోలిసి;
 కమలబంధుఁడు లేని కమలిని బోలె - కొమరేది శశిలేని కుముదినిఁ బోలె;
 రేరాజులేనట్టి రేయును బోలె - శారికలేని పంజరమునుబోలె,
 ఎనయఁ గోయిల లేని యెలమావి వోలె - దినమణిలేని యాచినమును బోలె 7220

—: రావణుఁడు మూఁడవసారి యుద్ధమునకు వెడలుట:—

ఉండుము నీ" వన్న నొం డాడ వెఱచి - యుండె మందోదరి యుదరి లజ్జించి;

యంత దశగ్రీవుఁ డాహవోద్యోగ - సంతోషపోషితాహుఁడై కినిసి
 యాదిత్యు లదర బ్రహ్మాండభాండంబు - భేదిల్లఁ బటరణభేరి వేయించి,
 కలహవిక్రమకళాకల్పఁడై తివిరి-బలములఁ బన్నింపఁ బడవాళ్లఁ బనిచి
 యుదయార్క-బింబనముజ్జ్వలప్రభలఁ - బదికిరీటంబులు పదిలమై యొప్ప,
 వినుతరత్నప్రభావిద్యోతమాన - ఘనకుండలంబులఁ గర్ణంబు లదర,
 నాయతభుజశాఖ లన్నియు రత్న - కేయూరకంకణాంకితములై తనర
 నిరవొంద డాకాల నింద్రాదిభయద - బిరుదభీషణ గండపెండేర మొప్పఁ
 గరము లన్నిటను భీకరచంద్రహాస - శరశరాసనగదాచక్రదులమరఁ
 బటురోషదృష్టిప్రభావహ్నా లెందుఁ - జటులంబులై పర్వఁ జనుదెంచి యపుడు 7230
 న్నుటబిందంబుర షోడశచక్ర - ఘటితకోటిద్వయఘంటికాబద్ధ
 భయదోగ్రసంపుల్ల భల్లాకవర్త - హయసహస్రోదగ్ర మగు రథం బెక్కి,
 కాకుత్స్థశరములఁ గడతేరి మీద - వైకుంఠరథ మెక్కువడుపు దీపింప
 నెలకొని రథకళానిధికాలకేతుఁ - ధలఘుబలోదారుఁ డాతేరుఁ గడప,
 దీపించు వెన్నెల తేటలై మీద - నేపారుగొడుగు లనేకంబు లొప్ప,
 మండితమార్తాండమండలచంద్ర - మండలకబళనో న్నదనముద్యోగ
 రాహుత్రయము పోరె రహి మిన్ను ముట్టి - సాహసరాహుమస్తకము ప్రశస్త
 బిరుదభ్యజంబు లాభీలమై మూఁడు - దరలంగఁ బటపటభ్యనులతో వెడలె;
 భేరిమృదంగాది భీమగంభీర - భూరిభాంకృతుల సంభోధు లుప్పొంగ,
 ఉప్పొంగుకడకుల నుర్వి గంపింప - నప్పుడు కరులును హరులుఁ దేరులును, 7240
 బలనముదృటమహాభటకదంబములు - బలువిడి వెడలె దిగ్భాగంబు నిండఁ
 బ్రళయకాలమునాటి భానులభంగిఁ - దలకొని వెడలి రుదగ్రులై ఖడ్గ
 రోముండు నగ్నివర్ణుఁడు గయ్యమునకుఁ - డామేగఁ బడహతి ధరణి పెల్లడరె;
 నప్పు డంభోనిధు లన్నియుఁ గలఁగె; - నప్పుడు లోకంబు లన్నియు బెడరె;
 నప్పుడు దిగ్దంతు లన్నియు వ్రాలె; - నప్పుడు కులగిరు లన్నియు వడఁకె;
 నెడపపికడఁకతో నిబ్బంగి వెడల - నుడువీధి సురలు డా రొండొండ నిండి
 రావణోద్యోగసంరంభంబు సూచి - “దేవారి యిటుఁ గ్రింద దేవదేవారి
 యోధులపై బేర్చి యుద్వృత్తి నెత్తి - క్రోధించి మించి పేర్కొని పోవువాఁడు
 ఈరీతి యీభాతి యీరణోద్యోగ - మీరోష మీవేష మెన్నఁడు లేదు;
 నేఁడు లక్ష్మణసమన్వితుని రాఘవుని - బోడిమితోఁ డాకి పోరాడకున్నె ?” 7250
 యని రత్నమయవిమానారూఢు లగుచు - ననిమిషు లనిమిషులై చూచుచుండ
 రాశివానరబలారణ్యంబుఁ గాల్చు - గా సొంపుతో వచ్చు కార్పిచ్చు పగిది
 నడతెంచె; నసురసేనాసహస్రమును - బొడగని కపివీరపుంగవు లెల్ల

వంగదఁ జెలరేఁగి యట్టహాసమును - పొంగ నుప్పొంగి యార్పును నింగి ముట్టఁ
 దర మైనతరులు నుద్ధత మైన గిరులు - గిరిశృంగములఁ గొని గిరిసమాకృతుల
 దరమిడి బరువడి దనుజపైనికులు - దురమును నిరువాఁగుఁ దొడరి రొండొంటి
 నక్షీణబలము లేపారంగఁ దాఁకు - దక్షిణోత్తరసముద్రములచందమున
 నప్పుడు దానవు లాసేనమీఁద - ముప్పిరిగొను రోషములు మండుచుండ
 నార్పులు జంకెలు నతులహంకృతులు - నేర్పులు కడఁకలు నిండ నొండొండఁ
 గటమదోక్కటదంతి ఘటల డీకొల్పి - పటుజవాశ్వంబుల బలువిడిఁ దోలి 7260
 యలవొప్ప నరదంబు లఱిముఱిఁ జఱపి - నలుగడఁ గాల్వర నలిఁ గవియించి
 కరవాలమునల ముద్గరభిండివాల - పరకుతోమరళరప్రాసఖడ్గములఁ
 గనుకని వైచియు గాడఁ బొడిచియుఁ - దునిమియు మెఱమియుఁ దూల నేసియును
 వచ్చియు మోదియు వసుధఁ గూర్చియును - గుచ్చియుఁ గపులఁ బేర్కొని విదళింప
 మొనసి వానరవీరముఖ్యులు గడిమిఁ - గినిసి యుద్భటరణక్రీడమై గదిసి
 యుఱికి నమీవమం దున్నకైలములు - తఱుచై నగిరిశృంగతతులు వృక్షములు
 శిలలును వడి వేసి చెలరేఁగి మఱియుఁ - దలమీఱి గుఱ్ఱపుదళముల కుఱికి
 యుదితోగ్రనత్త్వంబు లొప్పఁ గుప్పించి - కుదియక రౌతులఁ గూలఁదన్నియును
 గర ముగులై కరిమటలపైఁ గవిసి - సొరిది కైలము లెత్తి జోదులు పెలుదఁ
 గుంభమధ్యంబులఁ గ్రుంగ నేనుఁగులఁ - గుంభిని నొక్కటఁ గూలసేయుదురు 7270
 రథములతోడ సారథుల రథ్యముల - రథుల నొక్కట నెత్తి రణమధ్యవీధిఁ
 బెలుకుర నందంద పృథివి గంపింప - నలవున నటువ్రేసి నలియఁజేయుదురు
 ధరణీధరంబులఁ దరుకదంబముల - నురువడిఁ గాల్వర నురక మోఁడుదురు
 కఱతురు వండ్లకు గరతలాగ్రములఁ - జఱతురు పదములఁ జదియఁ బ్రాముదురు
 వ్రత్తు రుజ్జ్వలనఖావలల వాలముల - మొత్తుదు రలతురు ముష్టిఘట్టనల
 పనసనీలాంగద ప్రముఖులు మరియు - వనవరపతులు దుర్వారులై యెగసి
 తనియనికడిమి నుద్దండదానవుల - మొనలపై నాకసంబుననుండి నిండి
 భూరిధారాధరంబులు లయవేళ - ఘోరనిర్ఘాతము ల్గరియుచందమున
 గురుకైలపాషాణకోటు లందంద - కురియ నుద్భటరణక్షోణి నెల్లెడలఁ
 గూలునేనుంగులు కుంభమధ్యముల - వ్రాలుమాపుతులు పైవ్రాలుచందములు, 7280
 విఱుగునిండ్లును గూలు వీరరాక్షసులు - నొఱుగునశ్వములు పై నురులు రాపుతులు
 చదియురథంబులు సమయు సారథులుఁ - జిదియు పీనుంగులు చెదరు మాంసములు
 పడుకిరీటంబులు పగులు మస్తకము - లడరునెత్తురులు బెల్లవియు గాత్రములు
 తొలుకాడుప్రేవులుఁ దునియు ఖడ్గములుఁ - గలిగి యప్పుడు రణాంగణ మొప్పెఁజూడఁ
 బహుభోగపర్వస్వభాగ్యంబుపోలె - మహితాభ్రమాతంగమదసిక్త మగుచు

నతిరౌద్రదుద్రవిహారంబిపోలే - హతగజాసురపికాచానంద మగుచు
 నక్షీరామకటాక్షంబి పోలే - ప్రేక్షణహృష్టవిభీషణం బగుచు
 గలియుగాంతోడగ్రకాలంబి పోలే - బలశూన్యవిధ్వస్తబహుధర్మ మగుచు
 గతతోషసంపులకమలనిపోలే - శ్రీతశీలీముఖపుండరీకాఘ మగుచు
 జారుకుఱ్ఱోదారునదనంబిపోలే - నారక్తఘనమార్గజాకీర్ణ మగుచు
 స్థిరపుణ్యమూలనదీభర్తపోలే - హరిసత్త్వనిర్మధితాభిల మగుచు
 ననఘక్రమాగమ యాగంబిపోలే - వనిమిషలోకచింతాభీష్ట మగుచు
 నొప్పెడిరణములో నుగ్రదావమున - కుప్పతిల్లుచు సుర లొగిఁ జూచుచుండఁ
 దొడగి నెత్తుట దొప్పదోగి లోఁగలయఁ - బడియున్నప్రేవులు పవడంపుఁ బొదలు
 రథములు యానపాత్రము లూడివడిన - రథచక్రతతులు గూర్చుములమొత్తములు
 మొగి నున్నశవములు మొనకులు గలయఁ - దెగిపడ్డభుజములు దీర్ఘ సర్పములు
 ఆయుధరణమిను మస్థినమూహ - మాయతలైలంబు లతులదంష్ట్రములు
 తిమితిమింగిలములు దీర్ఘఘోటకపు - గములు సముల్లోకకల్లోలతతులు
 వివిధాశ్వలాలు వెలి నుర్దులందు - ధవళాతపత్రసంతతులు హంసములు
 బహుకిరీటప్రభల్పదబాగ్నిశిఖలు - మహిమీదఁ జెదరినమాంసముల్తాణులు
 ప్రీతనిశాచరప్రేతభేతాళ - భూతాట్టహాసము లూరిఘోషములు
 చంద్రుండు రఘురామచంద్రుఁ డవిభుని - సాంద్రహాసద్యుతు ల్బుద్రిక లగుచు
 నడరెడు రక్తాబ్ధి యబ్ధితోఁ దొరసి - యుడువీధితో రాసి యుప్పొంగుచుండె ;
 నప్పుడు హనుమంతుఁ డనురేకుమీద - నుప్పొంగి కవియ నుద్యోగంబు నూచి
 యచలాచలాకారుఁ డతిబిలోన్నతుఁడు - రుచిరఖడ్గుఁడు ఖడ్గరోముండు గినిసి

7290

7300

—: ఖడ్గరోముండు మొదలగురాక్షసులు వానరవీరులతో

యుద్ధముసేయుట :—

“యందెందుఁ గడగెడ ; వందేల నీకు - నిందు రమ్మనిలజ ; యే నున్నవాడ :”
 నవపుండు గుప్పించి యతనిపై కుటికి - తనురోమశితఖడ్గధారల మునిఁగి
 యొకభంగి నిగిడి మహోగ్రుడై కడఁగి - ప్రకటనత్వోన్నతీబహుమానమతుఁడు
 కులశైలమనఁ బోలు కొండఁ జేబూని - పెలుచ నార్చుచు వచ్చి పృథివి గంపింప
 వానిపై నురువడి వైచె వైచుటయు - దాని వాడురురోమధారాభిహతిని
 గండ్రించి ప్లవగుల ఖండించుకొనుచు - దండి నప్పనమానతనయుఁ దాఁకుటయుఁ
 బావని మణియును బిర్వతం బొకటి - వేవేగ దానవవీరుపై వ్రేవఁ
 గులికదాహహతిఁ గూలుపర్వతము - పొలుపునఁ గూలె నప్పుడు రక్కసుండు
 శూరోముండు తీవ్రనవ్యాంగుఁ డగుచు - దర్పించి కడఁకతోఁ దాఁకి యంగదుని
 దనురోమసర్పసంతతుల నొప్పింప - ఘనమైనకడిమి కంగడుఁడు గోపించి

7310

గ్రద్దన లయకాలకాలుడై మండి - యద్దైత్యును స్తకం బఱచేత ప్రేసె
 దనుజునిశిర మంతః దద్దయుఁ బగిలి - ఘనరక్తధార లొక్కటఁ గ్రమ్ముచుండ
 రోషాగ్ను లొలుకుచు రోమనర్పముల - భీషణాకారుడై పేర్చి యద్దనుజుఁ
 డంగడునంగంబు నంగద ప్రేయ - నంగడుం డధికరోషాయత్తుఁ డగుచు
 నసురశిరోమధ్య మతిఘోరముష్టిఁ - బసచెడఁ దాటించి పడవైచి త్రొక్కి, 7320
 శలఁ ద్రుంచి వైచి యుద్ధతశక్తి వాని - బలువిడి నిర్గతపాణుఁ గావించె;
 భీషణరణకళాభీలు నన్నీలు - రోషించి వృశ్చికరోముండు దాకి
 మనవిషజ్వాల లొక్కటఁ బిక్కటిల్లఁ - దనురోమవృశ్చికతతుల నందంద
 యేచినొప్పింప నహింపక నీలుఁ - దాచేత దానవుఁ డాత్మ గైకొనక
 విరభులై రాక్షసవీరులు పర్వ - నురుసాలతరువున నురుపడి ప్రేసె
 ప్రేసినదనుజుఁ డావృక్షంబు ద్రుంచె - గాసిల్లి విషరోమకంటకాగ్రముల
 ద్రుంచిన కనుఁగొని తోరంపుఁగడిమి - కంచితజయశీలుఁ డానీలుఁ డలిగి
 ఘోరభావోశక్తిఁ గుళలుడై పేర్చి - భూరిశాఖల నొప్పు భూజంబు వెఱికి
 కొనివచ్చి వాని వక్షోవీధి ప్రేసి - యనిమిషు లుబ్బొంగ హతజీవుఁ జేసె
 భగ్నారీవీరుఁ డభగ్నప్రతాపుఁ - డగ్నివర్ణుం డనునతఁ డాగ్రహించి 7330
 పడి మహాటవుల దుర్వారతఁ జేర్చి - కడఁగి యుగ్రత నేర్చు కార్పిచ్చుకరణి
 నగణితస్ఫుటపహ్ను లంగంబులందు - నిగిడించి కోఁతుల నీలు సేయుచును
 బ్రళయాగ్నియును బోలి పఱతెంచుచుండ - నలుకమై వీక్షించి యవనీశ్వరుండు
 బలిముఖప్రముఖుల పరిభవక్రమము - తిలకించి కరుణావిధేయుండు గాన
 దలఁపున నోర్వ కద్దనుజు నుగ్రతకుఁ - దలయూచి దళకంతుతమ్మున కనియె
 “నోవిభీషణ ! నాకు నూహింపఁ దెలియ - దీవచ్చుచున్నవాఁ డెవ్వఁడో ? చూడ
 నారావణుఁడు బంప ననిసేయఁ గోరి - ధీరుడై యనలుఁ డేతెంచుచున్నాఁడో ?
 వీఁ డొకరాక్షసవీరుఁడో కాక - వీఁ డెవ్వఁ డేర్పడ వినుపింపు నాకు !”
 వనవుడు “దేవ ! వీఁ డగ్నివర్ణుండు - దనమేనిమంటలు దరికొల్పి వీఁడు
 పర్వతంబుల నైన భస్మీకరించు - గర్వదుర్వారుఁ డఖండవిక్రముఁడు” 7340
 అనిన నచ్చెరువంది యర్కవంశజుఁడు - ఘన మైనవానియుగ్రతఁ జూచి యలిగి
 వానవనుతుఁ డంత వరుణాశ్ర మేసె - నేసిన నది మింట నెడమిక నిండి
 కప్పారుమేమంబు గప్పి యార్పటము - లుబ్బొంగ జడివాన లుడుగక కురిసి
 యల వేడిమంటల నార్చి పెల్లార్చి - ఖలు నగ్నివర్ణు నొక్కట నేలఁ గూల్చె;
 నాలంబులో నప్పు డగ్నివర్ణుండు - గూలుటయును జూచి క్రూరుడై పేర్చి
 కోపంబు పేర్చి నక్షల నిప్పు లురులఁ - జూపుల లయకాలసూర్యుడై మండి
 రాముఁ గనుంగొని రాక్షసేశ్వరుఁడు - “రామ ! నన్నెఱుంగవే ? రణమధ్యవీధిఁ

గూరనిష్ఠరవజ్రహేరదుర్వార - ధారావిదారితోద్ధతకులాచలుఁడు
 దేవేంద్రుఁ డుద్వృత్తి దేవసంఘముల - తో వచ్చి యెదిరినఁ ద్రుంతు నేనాజి ;
 విన్నేలఁ గైకొందు నీచకాపేయ : - సన్నాహమే నన్ను సాధింపః నహహ 7350
 పదిలుఁడై మగపాడి పాటింతుఁ గాక - తుదిముట్ట నన్ను నెదుర్కొందుఁ గాక !
 త్రోచి శస్త్రాస్త్రవజ్రుల నొంతుగాక - యేచి నీలాపు నా కెఱిగింతు గాక !”
 యనవుడు రఘురాముఁ డుద్ధరాత్మకుని - చెనఁటిమాటలు విని చిఱునవ్వు నవ్వి
 గంధసింధురము ఘంకార మాలించి - సింధురాంతకమత్తసింహంబు పోలె
 నూరకుండుటయు మహోగ్రుడై కినిసి - యారామతమ్ముఁ డయ్యసురారిఁ దాఁకి
 హేరనారాచము బ్బరియఁ దద్బాణ - ధారలు ద్రుంచి, యాతని లెక్కఁగొనకఁ
 యెంతయుఁ ద్రోచి పెల్లెచి లంకేంద్రుఁ - డంతకాకారుఁడై యఱిమి పైఁదఱిమి,
 భానుపై నడచు స్వర్ణానుచందమున - భానువంశాధీశుపై నప్పు డడరి,
 దారుణస్ఫుటవజ్రధారానుకారి - నారాచతతుల నన్నరనాథుఁ గప్పెఁ ;
 గప్పిన నప్పు డా కాకుత్స్థుఁ డలిగి - నిప్పులు రాలెడు నిష్ఠరాత్ముల 7360
 సుగ్రుడై యేమంగ యుద్ధమధ్యమున - నిగ్రహింపఁగఁ జొచ్చె నెఱసి రావణుఁడు

—: దేవేంద్రుఁడు శ్రీరామునకు రథంబుఁ బంపుట :—

అనమయంబున ననియె మాతలికి - వానవుఁ డారామవల్లభుఁ జూచి
 “దేవహితార్థమై తివిరి రాఘవుఁడు - పోవక దనుజుతోఁ జోరుచున్నాఁడు ;
 వాఁడె సదాతియై వసుధ నున్నాఁడు - వాఁడు రథస్థుఁడై వ్రాలుచున్నాఁడు ;
 ఎందు లోకోన్నతుఁ డితఁడె దుఃఖముల - డింది యక్కుమతికి దిగువ నున్నాఁడు =
 వేదవల్లవముల విహరించుసౌఖ్య - వేది కర్కశరణవిధి నున్నాఁడు ;
 కమలామనోరథగతుల నున్నతుల - నెమకెడు సుఖి నేల నిలుచున్నవాఁడు ;
 ఇనకులాధిపునకు నీదివ్యరథము - గొనిపోమ్ము వేవేగ కుంభిని” కనుడు
 ననిలమనోవేగ మగుతురంగములఁ - గనకదండాబద్ధమనకేతనముల
 మహానీయరుచిరోరుమణికదంబముల - మహితమై బాలార్కమహిమ దీపింప 7370
 దనరారురథము మాతలి మహీస్థలికిఁ - గొనివచ్చి వేడ్కతోఁ గుంభిని నిలిపి,
 యారాముముందట హస్తము ల్దొగిచి - యారూఢబలశాలి యై విన్నవించె ;
 “దేవ ! రాఘవ ! ధరాధీశ ! నమస్త - దేవతారాధ్య ! వందితభక్తసాధ్య !
 శరణావకవచాదిసన్నాహరథము - పురుషాఘాతుఁ డిదె నీకుఁ బుత్తెంచినాఁడు ;
 కాకుత్స్థ ! నీవింకఁ గొళికువనుపుఁ - గైకొని యీవజ్రకవచంబు పూని,
 యీదివ్యరథ మెక్కి యీయాయుధముల - నీదుర్బదాంధుని నెదిరి సాధింపు ;
 మేను సారథిగాఁగ నిందుండు నకల - దానవావలి గెల్చె ; ధరణీశ ! తొల్లి”
 పనవుడు విని రాముఁ డవ్వీభీషణుని - యనుమతితోఁగూడ నారథంబునకు

వలగొని వచ్చి యుజ్జ్వలతను ప్రభలు - పొలయంగ నీరేడుతువనంబు లలరఁ
 జదల నొక్కటఁ బర్వ జయజయధ్వనులు - పొదివి శాఖామృగంబులు మిన్ను ముట్టి
 నురవడిఁ గమలాపుఁ దుదయా ద్రినెక్కు - కరణి నారథ మెక్కిఁ గమలాప్తకులుఁడు
 నప్పుడు నభమెల్ల నల్లాడుచుండి - యుప్పతిల్లుచునుండె ; నొందొండ నిండి
 శరద భ్రసంధ్యా భ్రచయసమానములు - గరుడోరగామరగణవిమానములు
 సరిచూచు నురలు ఖేదరులు గిన్నరులు - పరమసమ్మదమును భయము నుప్పొంగ
 నీవర్వతద్వంద్వ మీయబ్దియుగళ - మీపావకద్వయ మీనభోయుగము
 గదిసె పోఁ బోరాడఁగదిసెఁ బోఁ పోర - నిది సమానస్కంధ మెట్లొకో యనుచుఁ
 గంపింప జగము లాకంపింప నిట్లు - కంపింప నిరువాఁగు కంపింపఁ గడఁగి
 రణజయోదగ్రులై రామరావణులు - రణజయవ్యగ్రులై రామరావణులు
 గదిసినదృష్టి నిర్ఘాతపాతములఁ - జదిసిన మెఱుఁగులు చదలపైఁ జెదర
 చెలఁగె సేనల రెంటి సింహనాదములు - గలఁగె నాకాదిలోకంబు లన్నియును 7390
 నామేటివిలుకాఁబు లన్యోన్యవిజయ - కాములై రథచిత్రగతు లొప్పు మెఱయ
 దినకరానలకల్పదీర్ఘ నిర్ఘాత - ఘనశాతశరసముత్కరపరంపరలఁ
 గరములు గళములు కక్షము ల్బాజము - లురములు నిటలంబు లూరులు బిరులు
 నేసి నొప్పించుచు నిరువురు గదిసి - త్రాసులై దొరసి విశ్రాసులై బెరసి
 యంపకయ్యము సేయునప్పు దొందొరులఁసొంపు బెంపును దెంపు చూడ నచ్చెరువు
 ఫలితవిక్రమసమప్తారంభ లగుచుఁ - దొలఁగక చేతుల దొనలయమ్ములకుఁ
 జాచిరి తివిచిరి సందించి రేయఁ - బూచి సేసిరి పోయెఁ బొమ్మని తెలియ
 రాకుండె నప్పు డారామరావణుల - భీకరకరళరాభీలవేగములు
 గణనలు క్రమములు గడచి యందంద - రణచండకోదండరవిమండలములఁ
 బ్రేంఖచ్చరాంకులఁ బేర్చి పుంఖాను - పుంఖంబు లగుటయుఁ బొంకు గావించి 7400
 బాణబాణాసనప్రాధులక్షణ - తూణీరు లేయుదోఁ దొడఁగి యొందొరులఁ
 బ్రతి సేసి యొకటికిఁ బదియింటివెనుక - సుతశక్తి దానికి నూటింటివెనుక
 వెనుకొని దానికి వేయింటి వెనుకఁ - బదిగొని దానికిఁ బదివేలు వెనుక
 నుడుగక దానికి నొకలక్షవెనుక - నుడువక దానికి మఱికోటి వెనుక
 నేనినశరము మున్నేసినిశరము - రాసియొక్కట దాఁకు రామరావణుల
 నరి నప్పు డమరారి నారి సారించి - తలకొని దేవగంధర్వబాణములు
 పరువడి నేయంగఁ బఱుతెంచుచునికిఁ - బరికించి చూచి యప్పరమాస్త్రివేది
 తడయక దేవగంధర్వబాణముల - వడినేసి పొడిసేసె ననుధేకుఁ డంత
 నలుకమై రావణుం డారాముమీద - బలువిడి రాక్షసబాణ మేయుటయు
 మిడిగ్రుడ్లు నిడుదలై మెఱయుకోటలును - నుడిగొన్న కలుకుజుంజురువెండ్రుకలును

ననద్యశోన్నతి మించునట్టికాయములు - పొనగ దానవరూపములతోడ నిగుడఁ
 గనుఁగొని రఘుకులార్గణి యల్క మదిని - దనరంగ వైష్ణవాత్తముఁ బ్రయోగించి,
 తరణిదీధితి నందతమనంబు నడచు - కరణి రాక్షసబాణగౌరవం బడఁచె;
 నంత రావణుఁ డురగాత్తంబు వింట - నెంతయు సందించి యేపె నేయుటయు,
 నామహాబాణమునందు బాణములు - భీమసర్పంబులై పేర్చి యందంద
 పదియు నిర్వదియును బంద్రెండు రెండు - పదుమూడు మూడును బదునేను నేను;
 తలలతోఁ దలలపైఁ దళతళరుచులు - గలమహామణులతోఁ గడఁకమైఁ బేర్చి
 గర్భదవాహనుఁ డని కాకుత్స్థమీదఁ - బరవసంబున వచ్చుపాపదం డనఁగఁ
 జదల నత్తుజ్జ్వలజ్వాల లెల్లెడల - వెదచల్లుచును వచ్చు విధము వీక్షించి
 కాకుత్స్థకులభర్త గారుడాత్తంబు - గైకొని సందించి కడఁక నేయుటయు; 7420
 గ్రథుకొని గారుడాకారబాణములు - వడి నందుఁ బ్రభవించి వసుధ కంపింప
 నరవక్షసంఘాత వాతవిధూత - ధరణీధరంబులై తడయక నిగిడి
 నడుమన త్రుంచె నన్నాగబాణముల - సుడుపీథి సురలుండి యుప్పొంగి యార్వ;
 వెండియు నాదైత్యవిభునిపై నగ్ని - కాండంబు నిగిడించెఁ గాకుత్స్థఁ డలిగి.
 అది ధూమవిస్ఫులింగక్రాంతదిశము - నది సికాదగ్ధసరాధీశవనము (?);
 వగుచు నేతెంచుసారాతియుగ్ర - మగువారుజాత్ర ముద్ధతి నేయుటయును
 ఘనసమూహంబు నాకన మెల్లఁ గప్పి - పొనర శంపాశాలముల వాన గురిసి
 యనలసాయకము పెంపడచి గర్జిల్లఁ - గనుఁగొని రాముఁ డాకాండంబుమీదఁ
 వాయవ్యకర మేసి వారించె దనుజుఁ - డాయెడ దంతిముఖాత్తంబు పఱవ;
 దానఁబెక్కిగు దంతితలిగళద్బహళ - దానజంబాలితధాత్రియై కదియ 7430
 శ్రీరాముఁడును నారసింహాత్త మేపె - బోరునఁ దద్బాణమున సింహచయము
 దారుణతరసటాతారితనకల - నీరదనివహమై నిజఘోరనాద
 చలితదిగ్విరదమై చటులత నిగిడి - కులిశోగ్రనఖములఁ గుంభము ల్పొచ్చి

—: రావణుఁడు శ్రీరాములపై శూలము వేయుట :—

హస్తినంతతిఁ ద్రుంచె నయ్యెడ సురలు - ప్రస్తుతి చేసి రాపార్థివోత్తముని;
 గలుపించి యప్పుడు కల్పాంతవహ్ని - తులితమై మంటలు దొలుకాడుచుండ,
 నాలోన లోకభయంకరాకార - శూలంబు గొని రాముఁ జూచి రావణుఁడు
 వసుమతి కంపింప వారిధు ల్గలఁగ - దెసల నెల్లెడలఁ బ్రతిధ్వసు తెల్లఁగ;
 బిట్టల్కి భూతము ల్పెదరఁ గట్టల్క - దట్టించి సింహనాదము చేసి పలికె;
 పన్నిరారామ! యీవటుశూలవహ్ని - విన్ను నీతమ్ముని నీఱు గావించి
 పోర నిన్నెదిరించి పోరాడి చన్న - వారినారుల బాష్పవారి వారింతు; 7440
 జూడుము నీ" వంచు శూల ముంకించి - యొడకరాముపై నుంకించి వైచె;

దానిపై రాముఁ డుదగ్గుఁడై కినిసి - వానలు కల్పాంతవహ్నిపైఁ గురియు
పురుహూతుపగిది నద్భుతశీతాస్త్రములు - గురియంగ నది దాన గుదియక వాని
నుటక నీటుగఁ జేసి యుగ్రవేగమునఁ - బటతెంచుగతిఁ జూచి భానువంశజుఁడు
దేవేంద్రుఁ డర్థిఁ బుత్రైంచినశక్తి - వావిరిఁ గైకొని వైచె ; వైచుటయు
నది నిర్గళద్వంటికారావమగుచు - నది విస్ఫురత్పావకారంభ మగుచు
నది యక్షసురభేదరావంద మగుచు - నది రాక్షసాలోకనాథీల మగుచు
వటలు మనోవేగవాయువేగమునఁ - బటతెంచుకూలంబు భస్మంబు చేసె ;
నప్పుడు రావణుం డలుక చిత్తమున - ముప్పిరి గొనఁగఁ గార్డుకదశకంబు
ధరియించి పేర్చి యుదగ్గుఁడై యార్చి - శరవృష్టి ముంచిన జననాథసుతుఁడు
తానేకకోదండధరుఁ డయ్యుఁ డునిమె - వానియత్తము లెల్ల వారనికడిమి
మదము మత్సరమును మానంబు చలము - గదురఁ గన్నుల నిప్పుకలు నివ్వటిల్ల
రావణుఁ డెంతయు రఘురాముమీఁద - వావిరి నమ్ములవానలు గురిసి
కుదియనికోపంబు కొలఁదికి మిగులఁ - బదియింట మాతలిఁ బదియింట హరుల
వికలనత్తులఁజేసి విషమాస్త్ర మొకటఁ - బ్రకటంబుగాఁ ద్రుంచెఁ బటకేతనంబు
విపులచింతాభరవివళులై తూలి - కపులు నాకపులు నొక్కట విన్ననైరి ;
భువనము ల్పొకించె బుధుఁడు వేధించె - జవమున రోహిణీశకటంబునందుఁ
బటుతరతేజంబు భయదంబు గాఁగ - నట వికాఖకు వచ్చె నంగారకుండు ;
చటులోగ్రతరభంగి జలధు లుప్పొంగ - నట దూర్చిమాలిక ల్నుభ మంది పొరలె ;
నెగయునొర్వానలనిపురశిఖలు - పొంగలచందముగాఁగఁ బొగయంగఁ దొడఁగె ;
ఉగ్రాంకుభింబంబు నొరయుచు వచ్చి - యుగ్రదీప్తులతో మహోల్కలు డులై
నవిరళతరతేజ మటు చూనుపడఁగ - రవియును గడుమందరశ్చయై తోచె ;

—: శ్రీరాముల కగస్త్యు లాదిత్యహృదయ ముపదేశించుట :—

నలి నప్పు డేచి మైనాకంబు పోలె - దలఁకఁగ నందంద దశకంతుఁ డేయు
శరవేగగతిఁ జూచి జనలోకనాథుఁ - డరు దంది చింతింప నట యగస్త్యుండు
చనుదెంచి యారామచంద్రు నీక్షించి - “విను మహాభుజుల పీఠ యోరామ !
వితతంబుగా నాజి విజయంబు చేయు - నతిగోప్య మగుచున్నయట్టిమంత్రంబు
నెలమితో నాదిత్యహృదయంబు హృదయ - మలర ననుష్ఠింపు మవనీశతిలక !
యిచ్ఛహాజవమున నిప్పుడు నీవు - నమ్మదం బడరంగ శత్రు గెల్పెదవు ;
ఇది యాయు వొనరించు నిది దుఃఖ మడఁచు - నిది సర్వమంగళహేతుభూతంబు
వెలయ సురాసురవివతుఁడై పొల్చు-జలజాస్త్రఁ బూజింపఁ జను నీకు నధిప ! 7470
యీలోకలోచనుం డెల్లలోకములఁ - జాలరళ్ళులు నిండఁ జరియించుచుండు
బ్రహ్మయు విష్ణుండు పాలలోచనుఁడు - బ్రహ్మకల్పాదినిధాను లైనారు (?)

మది సర్వదేవతామయునిఁగా నెఱిఁగి - కదనంబు నప్పు డీ కమలబాంధవుని
 నెవ్వఁడు కీర్తించు నింపుసొంపార - నవ్వీరునకుఁ గల్గు నాహవజయును”
 అనుచు నమ్మునివరుం డాశ్రమంబునకు - జనుటయు నాసౌరజవ మాచరించి
 యప్పు డత్యున్నతుఁడై రాఘవేంద్రుఁ - డుప్పొంగి రావణోద్యోగంబుఁ జూచి
 ఘోరావలోకనాగ్నులు మండుచుండ - భూరిభూమ్రాయతభుకుటి నిక్కించి
 పెరిఁగి రావణురభాభీలఘోటముల - నురుతరాస్త్రంబుల నుఱక నొప్పించి
 వరశరత్త్రయము రావణులబాటఁబున - సరిఁ గ్రుచ్చి యురుర క్తనంసిక్తుఁ జేసె ;
 నప్పుడు రక్తసిక్తాంగుఁడై చూడ - నొప్పె లంకేశ్వరుం డొగి రాఘవంద్రు 7480
 శరవసంతాగమనమయనంపుల్ - తరుతారుణాశోకతరువుదండమునఁ
 గుపితుఁడై యంత రక్షోభర్త రాము - విపులవక్షం బేసె వేయిబాణముల :
 “నధమప్రయుక్తంబు లై సురద్రోహ - విధి కోసరింపక విషశక్తి మెఱసి
 నిర్తలగుణయుక్తి నెఱిఁబెడఁబాసి - ధర్మంబు విడిచి యుద్ధతశక్తి నిగిడి
 చనుదెంచి రాఘవేశ్వరుని నొప్పింపఁ - జన నధోగతి గాక సద్గతి గలదె ?”
 యనినవందంబున నద్దళాననుని - మనబాణములు వచ్చి కాకుత్స్థు గాడి
 జగదద్భుతంబుగాఁ జని భూమి దూరి - తగులక నిగిడి పాతాళంబుఁ జొచ్చె ;
 నురుతరక్షతముల నుఱక పెల్లల్బి - తొరుఁగునెత్తుట దొప్పదోఁగి రాఘవుఁడు
 ప్రళయాకాలాభీలపావకజ్వాల - లలవుమై నిట్లుండు నన నిండ మండి
 మండుచిచ్చుఱకంటి మంటలు మింట - నొండొండఁ బర్వ కాలోగుఁడో యనఁగఁ
 జండతేజమునఁ బ్రచండమార్తాండ - మండలకిరణసమానానమాన
 మానితశరపరంపర లోలి పఱపి - మానగర్వము తొంటి మదమును నుడిపి
 యని సేయఁ గాలుసే యాడకయుండఁ - దనువెల్ల జర్జరితంబుగాఁ జేయఁ
 బిర్విడి రఘురామబాణవేగమున - నిర్విణ్ణుఁడై యుండె నిల్చిరావణుఁడు ;
 దశరథనుతుఁడు ప్రతాపఖాన్కరుఁడు - దశకంఠుఁ జూచి యుదగ్రుఁడై పలికె.
 “నేలరా ! రావణ ! యిట్లు నిర్విణ్ణ - శీలుఁడవై యుండఁ ? జేష్టలు మఱచి
 యొడ నెన్నఁడు నని యుగ్రహవముల - నాడుదు వీరంబు లవి యెంచుఁబోయె ?
 బెరిఁగి మీయన్నఁ గుబేరు గాఱించి - పరునిచంచమునఁ బుష్పకముఁ దెచ్చుటయు
 మఱి యరణ్యములందు మము డాఁగురించి - చెఱఁగొని లంకకు సీతఁ దెచ్చుటయు
 నివి వీరకృత్యంబులే దశగ్రీవ ! - యివి పౌరుషము లని యిందు గర్వింతు ? 7500
 వడిఁ బురాకృతదోషవళుఁడవై చిక్కు - పడి నేఁడు నాదృష్టివధమునఁ బడితి
 ప్రదితిగా క్రింక సిపాణము ల్గొనక - విడుతునే నిన్నేల విడుతునే లంక ?
 హరిహరభ్రహ్మదు లద్ధ మైరేని - బొరిగొందుఁ బోవీనుఁ బోర సాధింతు ;
 రావణ ! నేఁడు సీర క్తహంసములు - సేవింపఁజేయుదుఁ జెలఁగి భూతములఁ :

గష్టచిత్తుడ వతికామాతురుడవు - దుష్టబుద్ధివి సురద్రోహివి గానఁ
బదిలమైనెలువక పాటిలేనియును - బొదివి నిజ జంపుట పుణ్యంబునాకు,
నానన్నమృత్యుడ వైనవీతోడ - నీసుమాటలు వల్క వింక నేమిటికి ?
నీవిక్రమంబును నీభుజాబలము - నీవైభవంబును నేడు వాపెదను ;
గలన నీతమ్ముని ఖరుఁ డనువానిఁ - బొలియించు తెఱుఁగవే భువనభీకరుని ?
వింక నొక్కటి నీకు నెఱిఁగింతు వినుము - శంకింప వలవదు జనకజ నిచ్చి 7510
శరణు కాచెద సమరంబు సేయ - నురుజయం బిది నీకు నోటమి గాదు ;
ఆయువు వరశక్తి నధికంబు వడసి - మాయావిధంబులు మఱిఁ బెక్కు తెఱిఁగి ;
సమర్థగ్రహస్త్రాస్త్రసామగ్రి గలిగి - యమరేంద్రుఁ డాదిగా నఖిలదిక్పతుల
మూఁడులోకంబుల మును గెల్చియున్నవాఁడి వీరుని నిన్ను వధియింతు" ననిన
మర్కటయాభవు ల్చిది సంతసిల్లి - రర్కతనూభవుం డావిభీషణుఁడు
“భూవర ! జయమును బొందునీ”వనఁగ - రావణుని పీఠించి రఘురాముఁ డనియె.
“నింక నొక్కటి నీకు నెఱిఁగింతు వినుము - శంకింప వలవదు జనకజ నిచ్చి
శరణు కాచెద ; సమరంబు సేయ - నురుజయం బిది నీకు నోటమి గాదె ?”
యనుచున్న రఘురాము నత్యుగ్రభావ - లనలార్చులైతన్ను నడరి కాల్చుటయు
నలుకమై నులుకుచు నద్దశాననుఁడు - బలియుఁడు జానకీపతిఁ జూచి పలికె ; 7520
“దురమునఁ గొండఱ దుష్టరాక్షసులఁ - బెరిఁగి జంపితి నని పేరెచ్చ కడఁగి
నన్నెఱుంగవు నీవు నాలావుకొలది - మున్నెఱుంగవు నేను మునుమిడిఁ దొల్లి
యతిలోకకృతు లైన యక్షగంధర్వ - పతులదేవతల దిక్పతులఁ బెక్కుండ్ర
బలువిడిఁ గాఱించి భంగించి నొంచి - చెలఁగి వర్తింతు విశృంఖలవృత్తి
సమబలప్రాధి విచారింప కేను - సమరంబులో నిన్ను సరకు సేయుచునె ?
నిన్ను నీతమ్ముని నేఁ డాజిఁ జంపి - కన్నులపండువుగాఁ జూచి కాని
యీలంకఁ జొర నింక నే” నంచ మించి - కాలాగ్నికల్పందై గడఁగి రావణుఁడు
ఘహియు నాకసమును మండ రాసువుని - బహుదివ్యశస్త్రాస్త్రపంక్తులఁ బొదివెఁ
బొదివినఁ గోపించి భూపాలుఁ డేసె - బొదిగొని ప్రతిజ్ఞాములు సహస్రములు
అప్పుడు రఘురాముఁ డధికసంతోష-ముఖ్వింగ రెట్టించి యరువరాక్రమము 7530
చెనఁటియౌ తాటక జీతిననాఁడు - ముని యిచ్చుదివ్యాస్త్రముల మదిఁ దలఁపఁ
దలఁపులోనన వచ్చి తమమూర్తు లొప్ప - విలసితజయలింగవిస్ఫులింగముల
నమరదివ్యాస్త్రంబు లవి వెలుంగుటయు - సముచితస్థితి వాని సంధించి మించి
కొండపైఁ బిడుగులు గురియుచందమునఁ - జండత సవ్యాససవ్యంబు లేసి
తనియక మతియు సుదృఢశక్తి మీఱ - ఘనబాణవృష్టులఁ గప్పి నొప్పించి

—: రావణుఁడు మూర్ఖుల్లుట :—

కడఁకమై బోరాడఁగాఁ బొడసూపు - నడుమీక దశకంఠు నలిఁ జిక్కు వఱిచె.

నారాముశరహతి నవకుండై డనుజుఁ - డారథమధ్యంబునందు వ్రాలుటయుఁ,
 గనుఁగొని భీతుడై కాలకేతుండు - గొనిపోయె నరదంబు ఘోరాజి వెడల
 సుర లప్పు డెంతయుఁ జూచి యార్వంగఁ - దరువరయాథము ల్లగ నుత్సహింప
 నొలసినలావుమై నొకకొంతవడికి - బలశాలి రాక్షసవతి మూర్ఛఁ దేరి, 7540
 ప్రథనవిక్రమనవప్రారంభుఁ డగుచు - రథముపై నిలిచి సారథిఁ జూచి పలికె ;
 “ఓరి రాముఁడు నవ్వ నురుకీర్తిఁ ద్రెవ్వఁ - దేరింతయెడదవ్వు దెత్తురే”యనిన
 “నోడినవాడవై యుండ నీవగతుఁ - గూడినవాడనై కొని రాక గాదు
 రథినకంటంబు సారథి గన్నచోట - రథము మరల్చుట రణధర్మ మెందు
 వటుగానఁ దెచ్చితి” ననవుడు వాని - పటువివేకమునకు బలుమాటు మెచ్చి
 పరమనమ్మదమున బసదనం బిచ్చి - సురనైరి యప్పుడు సూతు వీక్షించి
 “రాముఁ డున్నాఁ డదె : రణమధ్యపీఠి - రామునిరథముపై రథముఁ బోనిమ్ము”
 నావుడు నరిద మన్నరనాథుఁ గదియ - ద్రోవ నక్కాలకేతుఁడు బిట్టు వటపె ;
 దశకంఠునరద ముద్ధతి రాఁగఁ జూచి - దశరథసుతుఁడు మాతలిఁ జూచి పలికె ;
 “నదె : రావణునిరథ మరుదెంచుచున్న - దదె : మనరథమును నటఁ బోవనిమ్ము ;
 దృష్టి చలంపక తీవ్రజాణముల - దృష్టించి వెఱవక తిరుగుడువడక
 వడలక కుదియక వరుసఁ బగ్గములు - పచిలంబుగాఁ బట్టి వటపు రథముల
 మాతలి : హయముల మనసు నీవెఱుఁగు - దాతరథవేగ మతివిచిత్రముగ
 సారథ్యమొనరింపు సకలంబు నీవు - నేరనియది లేదు నీకేల చెప్ప ;”
 ననవుడు నవసవ్య మగుతోవ నాతఁ - డనిమిషారాతిపై నరదంబు వటప
 లోకకంటకుఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు - భూకంపముగ మహద్భుతశిశాత్తములు
 రథముపైఁ గప్పి సారథిఁ జిక్కువఱిచి - రథవాహముల నొంచి రౌద్రంబు మించి
 కాండ మొక్కట విల్లు ఖండించి పెక్కు - కాండంబు లేసి రాఘవుని నొప్పించె ;
 నొప్పించ నొచ్చి మనోవీధి నలుక - ముప్పిరిగొన నుగ్రమూర్తియై కడఁగి
 దేవేంద్రుఁ డర్థిఁ బుత్రైంచినవిల్లు - వానిరి రామభూవరుఁ డెక్కు వెట్టి, 7560
 నెఱసినఘనశంజినినీనాదములఁ - బఱియలై బ్రహ్మాండభాండంబు వగుల
 దానవగర్వాంధతమనం బడంగ - భానుభాసురములై పరఁగునస్త్రములు
 శతములు పేలు లక్షలు కోట్లు మఱియు - శతకోటు లర్బుదసంఖ్యలు గడవ
 వానవప్రముఖ గీర్వాణుఁ బొప్పొంగ - నీసున నింద్రురి నేపె నేయుటయుఁ
 “గడుఁబావకర్తుండుఁ గఱ్ఱఁ డస్థిరుఁడు - వెడమాయముల పోగు వీనిలో నునికి
 ధర్మప్రయుక్తమైఁ దనరెడిమాకు - ధర్మంబు గా”దని తలపోసి రోసి
 పోవుపోలిక నుచ్చి పోవుచునుండు - రావణుఁ గొనికాడి రాముణాణములు
 “విడలేదు రావణుం డిలఁ గూలు నింక - నడలకుం డిటమీఁద” నని ముదం బొదవ.

ధరణికి సురలకు ధరణిందనకు - బొరిఁ బొరి నెఱిఁగింపఁ బోవుచందమున
 నొకకొన్ని ధరణికి నొకకొన్ని దివికి - నొకకొన్ని లంకకు సురువడిఁ బోవు
 పావకోగ్రంబులై పరువడి నిగిడి - రావణుఁ గొని కాడు రాముబాణములు
 నెఱసి యిత్రైఁగున నివిడంబు లగుచు - నతిముఠి జడిగొన్న యంపవానలకుఁ
 దెరలక మరలక దివిజారి దివిరి - ధరణీకు సురుశరోత్కర్షముల నొంచె ;
 ఘనబాణవిక్రమక్రమబాహు లగుచుఁ - బెనఁగి రిబ్బంగి నభేద్యవిక్రములు
 సమనత్వసమవేగ సమబాణవిభవ - సమసమరారంభవతురులై కదిసి
 బలముల నేర్పుల బాహుగర్వముల - దులదూగి యిద్దఱు దురములోపలను
 నెఱసి నకిసుకలు నిండ నొండొండ - చెఱివిడి పోరాడు సింగంబు లనఁగ
 నేడహోరాత్రంబులెడతెగకుండ - రూఢిఁ బోరాడి రారూఢివిక్రములు ;
 అత్తతీ రావణునరదంబుమీఁద - నెత్తురు వర్షించె నిల్చి మేఘములు ;
 ఘనరథాశ్వములతోఁకల నిప్పు యిరిలె - నినురుచిచ్చాయ లనేకంబు లయ్యె 7580
 నిలువపు చచ్చెదు నేఁడు సీవనుచుఁ - బలికె రావణుఁ జూచి బలసి భూతములు
 గెలిచెదు రాఘవక్షిపః! నీ వనుచు - వలనొప్ప నాకాశవాణి భాషించె ;
 తనతై న దుర్బిమి త్తము లటు సూచి - యనిమిషారాత్రీయు నాన పోవిడిచి
 ధృతిపెంపు దీపింపఁ దివిరి కాకుత్స్థ - నతిశాతశరముల నడరి నొప్పించి
 కరవాలములు మహాగదలు చక్రములు - పరిఘలు శక్తులు బ్రాసము లైవఁచె
 వైచిన వానీపై వజ్రసన్నిభము - లై చండకాలానలాకృతు లైన
 సాంద్రార్థచంద్రాత్మచయ మేసి రామ - చంద్రుండు నడుమన చక్కు గావించె ;
 నారావణుండును నత్యువగతను - ఘోరనారాచము ల్లరియించె మఱియుఁ
 జలమున రాఘవేశ్వరుఁడును వాని - నలినర్థచంద్రబాణము లేసి త్రుంచె ;
 నారీతి నిరువురు నన్యోన్యసమర - ధీరులై జయకాంక్షఁ దెగి పోరుచుండ 7590
 సమరంబులో నద్రిచరనిశాచరులు - దమతమయుద్ధసాధనములు గొనుచు
 రణవిచక్షణు లై న రామరావణుల - రణకేళిఁ గనుఁగొని రణకేళి మఱచి
 పరువడిఁ జిత్తరూపంబులో యనఁగ - నరుదంది చూచిరి ; యద్దశాననుఁడు
 తనచాపు నిక్కింబు తా నెఱింగియును - గినిసి రాఘుఁడు దనగెలు పెఱింగియును
 నెంతయుఁ గడఁకతో నిరువురుఁ జలము - లంతకంతకు నెక్కుడై పోరుతఱిని
 గనలి కాలానలకల్పుఁడై రోష - మునఁ గన్నుగవల విప్పుక లుప్పతిలఁగ
 వింద్రార్థభకేతు విలఁ గూల్చె రామ - చంద్రుండు నిశితార్థచంద్రబాణమున
 నారావణుండును నధికరోషమున - ఘోరబాణముల నెక్కిరి రథాశ్వముల
 మాతలి నేసె నామార్గణవిహతు - లాతతాంబుజనాశహతుల చందమున
 నారాఘవేంద్రుని నాతురంగముల - సారథి నొప్పింపఁ జాలకయుండ 7600

హాసంబులును నట్టహాసము ల్సెలఁగ - వాసిగఁ గవులు రావణుని మార్కొనినఁ
 దరుచరనేనపైఁ దనమాయ మెఱసి - సురకంటకుఁడుమహాశుగవృష్టిఁ గురిసెఁ
 గురిసినఁ దద్బాణకోటులచేతఁ - దరుచరు ల్జడిసి ; రత్తటి రామవిభుఁడు
 సారధిరధరధ్యసహితుఁగా దైత్య - భూరిమార్గణములఁ బొదివి నొప్పించె ;
 దశరథ - తునిపై దశకంధరుండు - విశిఖజాలంబుల వృష్టిగా నపుడు
 కురిసినఁ గనుఁగొని ఘోరబాణముల - నరుదుగా సంధించి యమరులు వొగడ
 నతనినాకాశంబు నవనీతలంబు - నతిరయంబున రాముఁ డమ్ములఁ గప్పె ;
 బగ లెల్ల నమ్ముల పందిరి నీడ - నొగి రాత్రి శరదీప్తి నుడుగక యుండి
 తనరుమహేంద్రమందరమహీధరము - లొనరు దైర్యంబుల నొప్పుచందమున
 నలిఁ దిరంబై నిల్చి నభముతో నభము - జలధితో జలధియు సరిఁ బోరు కరణి
 “రామరావణుల సంగ్రామంబుతోడ - రామరావణుల సంగ్రామంబై పోలు”
 ననుటకుఁ దగి మహోదగ్రకోపములు - దనరార నిరువురుఁ దమకించి పోర
 జలదగరితధనుర్బాహుషములను - గలహనిష్ఠురబాణ ఘట్టనధ్వనుల
 జితవర్తనమరోగ్రసింహనాదములఁ - జతురరథాశ్వహేషావిరావముల
 నుదధులు ఘూరిల్లె నుల్కలు డుల్లెఁ - ద్రిదళులుప్పొంగిరి దిక్కు లల్లాడె
 బెగడె భూతంబులు పృథివి కంపించె - దిగిభంబు లూటాడెఁ దిరిగె లోకములు
 నగములు వడఁకెఁ బన్నగభర్తదలఁకె - నగణితప్రాధి నిట్లరిమి పోరాడఁ
 గడకలు విడిచి యుగ్రత లుడ్డి కొంత - తడ విద్రుఱును జాహదర్శము ల్గుడలి
 ఘనబాణసంధానగతు లుజ్జగించి - కనుఁగొనుచుండిరి కలయ నొందోరులఁ
 దెమలి పైవయినపూతృత్తులు నార్పులును - జెమటలవఱదలు చిఱుతహంకృతులు
 నలయకలును ఘటికార్ద్రావఁ దేరి - మలుగనిచలములు మఱియుఁ బ్రేరేప
 నత్యుగ్రవిగ్రహవ్యగ్రులై కదిసి - రత్యంతకాలకాలాకృతినప్పు

—: శ్రీరాములు రావణునికరశిరంబులఁ దెగనేయుట :—

డలవుదైర్యంబును నలుక దీపింపఁ - బ్రళయకాలమునాటి ఫాలాక్షపగిది
 ఘనశాతకర్కరిక్తకచభల్లంబు - వినవంశవల్లభుం డెనఁగ సంధించి
 యరు దరు దనఁ ద్రుంచె నద్దశాననుని - శిరములు పదియును జేతు లిర్వదియు
 త్రుంచుట బొంకొకో ? త్రుంచితి ననుచుఁ - ద్రుంచినరాముఁ డద్భుత మంది చూడ
 గరవాలములను ముద్గర్భిండివాల - శరచాపకేయూరచయములఁ దనరు
 కరము లిర్వదియును ఘనకిరీటముల - శిరములు పదియును జెచ్చెర మొలచె
 మొలచినఁ గోపించి మొగిఁ ద్రుంచె మఱియుఁదలలు చేతులు పేర్చి దశరథాత్మజుఁడు
 తల లద్దవిడిఁ ద్రుంచు తఱిఁ గ్రింద మొలచు - తలలకిరీటము ల్దబ్బాణతతులు 7630
 ఖాటి మ్రోయుట చెవిఁ దాఁకక మున్న - తాఁకున తలల యుదగ్రహాసములు

తరమిడిఁ ద్రెవ్విం తల లోలి మొలవఁ - బరమేష్ఠిచేఁ దొల్లి వడయుచో వరము
 గలకరంబులతోడఁ గనుకని మొలవ - బలియుఁడై యీతఁడు వడసెనో యనఁగఁ
 దల లొగి మొలతేరఁ దడవకుత్తుకల - నలిఁ గాడి రాముఖాణములుండె నోలి
 మొగిఁ ద్రెంచు తలలు, నమ్ములతోనమీది - కెగయఁ ద్రొంచు వెన నెగయునత్తలలు
 దొంతుల కుత్తుక ల్ద్రొంచునత్తములు - నెంతయు రమ్యమై యెసఁగెఁ జూపరకు
 ఫలితసౌరభరామబాణోత్పలములఁ - గలిపి రావణశిరఃకమలసంతతులు
 రమణమై రక్తధారాసూత్రతతులఁ - గ్రమ మొప్ప నెత్తులు గట్టి వేల్పులకుఁ
 బొలుబొంది నాకాశపుష్పలావికుఁడు - సొలవక పలుమఱుఁ జూపుచందమున
 దనుజాధిపతి గొంతదడవు చూడ్కులకు - నినుకులాధీశ్వరుం డేముచో మఱియుఁ
 ద్రెవ్వి రాలెడునెడఁ ద్రెవ్వనితలలు - గ్రువ్వనిపేరులై కొమరొప్ప నప్పు
 డనిమిషావలి యెల్ల నచ్చెరువఁది - కనుఁగొన నద్దశకంధరుం డమరె ;
 లలి శిరోమాలికాలంకృతుం డైన - ప్రళయావనరఘోరభైరవు పగిది
 నావేళ రఘురాముఁ డాగ్రహవ్యగ్ర - భావుఁడై రణబలప్రాధి దీపింప
 లక్షించి దృఢముష్టి లాఘవగతుల - దక్షిఁడై రావణుతలలు బాహువులు
 త్రెంచు గ్రమ్మఱ మొలతెంచు వెండియును - ద్రెంచుఁ గ్రమ్మఱ మొలతెంచు నిబ్బంగిఁ
 గరములు శిరములు కాకుత్స్థతిలకు - శరవరంపరలచేఁ జలులవేగమునఁ
 దెగుటలు మొలుచుట తైలియరాకుండె - నగవరావలికి నయ్యనిమిషావలికి
 నాలోన రఘురామునమ్ములఁ ద్రెస్సి - రాలుచు నున్న యారావణుతలలు
 ఆవులింపవు నొవ్వ వలసము ల్గావు - లావు దూలవు నిజోల్లాసము ల్పెడవు 7650
 గాజావారవు మిడుకవు రెప్పవేయ - వోజు దప్పవు వైర ముడుగ వెంతయును
 బగయొండె బొమముడిపా బొండె నిండు - నగవొండె నార్పొండె నలుకమా పొండె
 పలుకొండె మెచ్చొండెఁ బైవడిఁ బోరు - నలవొండె ధృతియొండె హంకృతియొండె
 గలుగని తలలేదు ఘనరణభూమి - తలమునఁ బడియున్న తలలలో నొకటి
 తలలందు నమములై తలకొనుచుండ - మొలతెంచు తలలందు మొగి నుర్వి గూలు
 దానవాధీశ్వరుతలలు బాహువులు - భూనభోంతరము లద్భుతముగా నిండె
 నిండుటఁ గనుఁగొని నిండఁ గోపించి - వెండియు రామభూవిభుఁ డేయుచుండె ;
 ద్రెంచినశిరమును ద్రెవ్వింకరముఁ - ద్రుంచినశిరమును దునిగినకరము
 బలువడిఁ బుట్టిన బాహుదండముల - నలమి యప్పుడు వట్టి యద్దశాననుఁడు
 గణుతింపరాని వేగము లావు మెఱసి - రణోషదృష్టిమై రాముపై వైచె 7660
 నఱిముఱి దశకంఠుఁ డందంద వైవఁ - బలతెంచుశిరములు బాహుదండములు
 గువలయహితవృత్తి కుళలుఁడై కళల - నవిరళాకృతి జగదానందుఁ డగుచుఁ
 గమనీయవానరగ్రహమధ్యవీధి - రమణుఁడై యొప్పెడు రఘురామచంద్రుఁ

గని చంద్రుఁ డనుబుద్ధి గమలవంధములు - ఘనరాహుకోటులఁ గడఁకతోఁ గూడి
 యడరి యన్యోన్యసహాయము ల్వడసి - వడిఁ బేర్చి వచ్చుకై వడిఁ దాఁకుచుండె ;
 శిరములు గరములు పెలఁగి యేతెంచు - వరుసలు పంక్తులు వర్జింప నొప్పు
 శ్రీరామవిజయలక్ష్మీవివాహమున - నారణదేవత లర్థి శోభిల్లఁ
 బల్లవరత్న దర్పణతోరణములు - తెల్లమై కట్టిన తెఱఁగు దీపింపఁ
 దరిగినతలలు నుద్దామబాహువులు - గురిపెడినరములు ఘాకకాకాది
 అగములు జగము లాకంపింపఁ బేర్చి - గగనమండల మెల్లఁ గలగొన నిండ 7670
 గురుతరంబై జముకొలుపుకూటమునఁ - గర ముగ్రముగ మేలుకట్టనఁ బరఁగి
 యిది దివ మిదిరాత్రి యిది సంద్య యనుట - త్రిదశులకై నను దెలియ రాకుండె ;

—: రావణుని కరశిరంబులు మరల మొలుచుటకై

శ్రీరాములు చింతించుట :—

ప్రథితబాణాసనబాణదీప్తులును - ప్రథనంబులోఁ బట్టపగ లయితోఁడె ;
 వప్పుడు రఘరాముఁ డాదైత్యు గెలుచు - చొప్పింత యైనను జొప్పడ కునికి
 గనుఁగొని శరసంధిగతులఁ బాలించి - తనలోనఁ బలుమఱు దలపోయఁ దొడఁగె.
 “తెరలక శిరములు తెంచి వేసరితి - దొరకొని కరములు త్రుంచి వేసరితి ;
 నెనఁగుమర్తము లెల్ల నేసి వేసరితి - విసువక పలుమాఱు ప్రేసి వేసరితి ;
 నెబ్బంగిఁ దెగటారఁ డీదుష్టచిత్తుఁ - డెబ్బంగి దెగటార్లు నిద్దురాత్మకుని ? ”
 నని యని తలపోసి యలయుటఁ జూచి - జననాథతో విభీషణుఁ డర్థిఁబలికె.
 “వనజాతజాతుని వరమునఁ జేసి - యినకులాధీశ్వర ! యీతనినాభి 7680
 వచ్చుత మున్నది కుండలాకృతిఁ గలిగి - యమృతత్వమాలమై యది చంపనీదు ;
 దానవుతలలు నుద్దండబాహువులు - మానక నీ వెన్ని మాఱు లేసినను ;
 మొలతెంచుచుండు ; నున్మూలము ల్లావు ; - తలఁకఁడు దీన నద్దనుజవల్లభుఁడు
 తఱిమి యిమ్మెయి నీవు తలలు బాహువులు - నలుకుచున్నాఁడవు నరనాథ కడఁగి,
 తుదియేది దీనికి ? దొన గొడ్డి నీవు - చదురొప్పు నాగ్నేయశర మేయు మింక
 నానాభిమూలమూలామృతం బిగురు - దాన దానవపతి దాన లోదారు,
 నిగిడెడు భవదీయనిష్ఠరాష్ట్రములఁ - దెగి మఱి చేతులు త్రిదశారితలలు
 మరములోపల నూటతోమ్మిదినుఱు - లదుడుగా మొలతెంచు సంతటఁ బొలియు ”
 సనవుడు విని లక్ష్మజాగ్రజం డతని - వినయనమజ్ఞానవిశ్వాసభక్తి
 భవకుద్దికి నాత్మఁ బలుమఱు మెచ్చి - దేవత లుప్పొంగ దివిజారి గ్రుంగఁ, 7690
 గ్రుంగనిధర్మంబు కొనలు సాగంగఁ - గ్రాగిన నమలెల్లఁ గలఁక డేరంగఁ
 పీరనిచి త్తంబు దేరి రాఘవుఁడు - ఘోరంబుగా ధనుర్బజము మ్రోయించి,
 నలెడి దీర్ఘవిద్రాఢము ల్గరియు - ననలాత్మ మరివోని యలవొప్ప నేసి

యారావణుని నాభియం దున్నయమృత - మారూఢశరవహ్ని కాహతి చేసి,
 మఱి నూటతోమ్మిదిమాటులు ద్రుంచి - తఱికొని రావణుతలలు బాహువులు
 నిరుపమాత్రులున నృపకులాధిపుండు - పరికింప మఱి నూటపదియవసారి
 యొక్కశిరంబును నొగి గరద్వయము - దక్కంగఁ దక్కినతలలు బాహువులు
 దెగనేసె ; నేసినఁ ద్రిదళులు చెలఁగి - రగచరవరు లార్చి రందంద పేర్చి
 తల లోలిఁ దెగి రక్తధారలు ధాత్రి - నొలుకఁగ దివి కుల్బు నొప్పె రావణుడు ;
 లోకహవిర్యాగలోలకీలములు - పైకొనిమండెడి ప్రళయాగ్నిపగిదిఁ 7700
 దనువునఁ ఘనరక్తధారలు నిండ - దనుజేతుతనువుపైఁ దలయొప్పెఁ జూడ ;
 నరుజారుజచ్చాయ లడరునస్తాద్రిఁ - బరఁగెడి భానుబింబంబుచందమున ;
 నప్పుడు రావణుం డావిభీషణునిఁ - దప్పక చూచి యుదగ్రుఁడై యలిగి
 “యెవ్వరు నెఱుఁగని యిట్టి నామర్ష - మివ్వసుధేతున కెఱిఁగించె వీఁడు ;
 వీనిఁ ద్రుంచెద” నంచు విపులోగ్రశక్తి - పూని వైచుటయు నభోవీధినుండి
 యఱిముఱి నిగిడి కాలాగ్ని చందమున - నెఱుమంట లమియుచు నేతెంచుచుండ ;
 నారామవల్లభుం డచలుఁడై ఘోర - నారాచముల దాని నడుమనే త్రుంచె ;
 జడిగొని రఘరాము శరవృష్టి పర్వి - యుడుగకుండుటయు నందుండ రాకున్న
 వలనేది రాక్షసేశ్వరుకోపవహ్ని - పొలుపరఁ బెడఁబాసి పోవుచందమునఁ
 జోయె రావణుదేహమున నున్నతేజ - మాయవసరమున నద్భుతం బగుచు 7710
 తలలు చేతులు ద్రెన్వి దశకంఠఁ దొక్క - తలయుఁ జేదోయు నై దర్పించి యపుడు
 వీరరనంబును వెల్లిచందమునఁ - దోరమై తొరుఁగునెత్తుటఁ దొప్పఁదోగి,
 తడఁబడ నెత్తుటఁ దడిసి రఱోర్విఁ - బడియున్న తలలును బాహుదండములు
 వాని చంచులఁ జించువరపక్షిరణము - బూని యొక్కటఁ జూచి భూనాథుఁ జూచి,
 చఱగొని తనదైన నటలెల్లఁబెఱుక - చెఱవిడి వడిమ్రాయు సింగంబు భంగి
 నేపారు తనకోట లెల్లనుఁ బెఱుకఁ - గోపించి పైఁబడు ఘోరాహికరణి
 మీసంబు లూఁచిన మిగులఁ గోపించి - శాసింపఁ గడఁగిన జమునిచందమున
 మెఱసి లోకము లెల్ల మ్రింగెడి రీతిఁ - నుఱక కోపించి మహోగ్రుఁడై తొంటి
 యున్నిచేతులఁ గల యానత్వ మెల్ల - నున్నచేతులరెంట నుగ్రమై తోఁప
 నాసురవరుఁ డట్టహాసంబు చేసి - ప్రానతోమరళూలపరశుఖడ్గముల 7720
 శరముల సురియల శక్తుల గదల - నురువడి ప్రేసియు సురక వైచియును
 బొడ్డిచ్చియు నడచియుఁ బోసీక రాము - నుడుగక నొప్పించి యుగ్రుఁడై యేచి
 దేవత ల్భయమందఁ దెగి మహారణము - గావించుచుండె నక్కజమైన కడిమిఁ
 గడఁకయు లావును గర్వంబు మిగుల - నడరి ధీరతఁ బోరు నమరారిఁ జూచి
 మాతలి భీతుఁడై మఱి రాము ననియె - “నీ తడ వేటికి వినకులాధీశ !

తలలు బాహువులు నిద్దనుజాధిపతికి - మొలచునో క్రమృత మొలవక మున్నె;
యెడవక బ్రహ్మత్ర మేసి యీసిచు - బడవైతు కాక! దోర్బలక క్తి మెఱసి
యనవుడు విని రాముఁ డభిరామబలుఁడు - వినుతవిక్రమభుజావిభవనిర్భరుఁడు
విదితమౌ శస్త్రాస్త్రవేది గావునను - నిది వేళ బ్రహ్మత్ర మెత్తంగ ననుచు
భూదేవదేవ తపోధనువేద - వైదికకర్మప్రవర్తనఁ దలఁచి

7730

తనప్రతాపంబును దర్పంబు మెఱసి - ధనువు మ్రోయించుచు ధరణి గంపింపఁ
గౌళికకృతమైన క్రతువేళఁ దనకుఁ - గౌళికుఁ డిచ్చిన గైకొన్నయట్టి
యక్షయ బ్రహ్మత్ర మప్పుడు దలఁచి - దక్షత వేదమంత్రములతోఁ బుచ్చి
తిరముగా నరివోసి తెగ నిండఁ దిగిచి - పరంగఁ బ్రత్యాబీధపాదుఁడై నిలిచి
దేవేంద్రుఁ డాదిగా దివిజు లుప్పొంగ - దేవారి యరముపై దృష్టి సంధించి
యేసె నేయుటయుఁ బెల్లెచి యాబాణ - మాసురాలోకకీలాభిల మగుచు
వనువులు కెలకుల వనజాతమిత్ర - వనువు లగ్రంబున వసురత్నతతులు
పిలుఁడుముందట మహాపృథులమారుతము - గరుల నుజ్జ్వలదివ్యకళ లెల్ల కడల
సహజంబులై పేర్చి సంతతామోఘ - మహితమై దేదీప్యమానమై సకల
కాభావ్యుగాభీష్టనఫలమై చతుర - లేఖావలోకనాభీధమై నిగిడి

7740

నిలువక విలయాభ్రనిర్భోషహేష - ములు పర్య రాక్షసముఖులు బెదర
జయజయధ్వనులతోఁ జదలు గ్రక్కడల - రయమున రావణోరస్థలి గాడి

—: రావణుఁడు బ్రహ్మస్త్రముచే మడియుట :—

యయ్యింద్రయమ వరుణాదులచేత - వ్రయ్య నీమర్తము ల్వచ్చి రావణుని
ప్రాణము ల్గొని యుచ్చి పాతీ యాదివ్య - బాణంబు వెన మహీభాగంబుగాడి
నీకూతుఁ జెఱఁబెట్టి నీచభావమునఁ - గైకొనఁ దలఁచిన ఖలునిప్రాణములు
తైకొంటి నే నని కదిసి భూస్థలికిఁ - బ్రాకటంబుగఁ జెప్పఁ బఱచెనో యనఁగ,
మహి గాడి పఱతెంచి మగిడి రాఘవుని - మహితతూణీర మున్నదవృత్తిఁ జొచ్చె;
నలి బ్రహ్మమనుమని నాటి చంపుటకుఁ - గలిగినదోషంబు గడతేర్చుకొనఁగ
నేచందమున నెందు నితరంబు లేమి - చూచి రాఘవుమర్దు సొచ్చెనో యనఁగ,
రాఘవాస్త్రాక్షతరక్తాంబుధార - లోఘంబులై పర్య నొరయుచు వచ్చి

7750

కులిశధారాహతిఁ గుంభిని గూలు - కులశైలమును బోలెఁ గూలె రావణుఁడు
అదైత్యభూరిదేహతిపాతమున - భూదేవి యప్పు డదృతముగాఁ గ్రుంగె;
క్రుంగె శైలంబులు క్రుంగె దిక్కరులు - క్రుంగె భుజంగంబు క్రుంగె గూర్తంబు
తలఁకిరి సప్తపాతాళవల్లభులు - దలఁకిరి హతశేషదనుజపుంగవులు
గిరిచరు లార్చిరి కీర్తించి రమర - వరులు కిన్నరులు దిగ్వరులు భేదరులు
ఆరఘరాముపై నవ్వరశ్రీలు - బోరనఁ గురిసిరి పుష్పవర్షములు;

దివ్యదుందుభులును దివ్యరాహులు - దివ్యశంఖంబులు దివినిండ మ్రోసె;
 శీతలపరిమళాన్వితవాములు - వీరెంచె దిక్కులు విమలంబు లయ్యె;
 సురమునిభవభోకంబు డించి - పరికించి సరలభూధారంబు డించి
 యభిమతజయశీలాడై పేర్చి రామ - విభుఁడంతఁ దనచేతివి లెక్కుఁడించి, 7760
 యానందమయచిత్తుఁ డగుచు నవ్వెల్లు - జానకీవిభుఁడు లక్షణు చేతి కిచ్చె;
 సకలవానరులును సరలభేదరులు - సకలదిక్పతులును సరలభూవరులు
 పకలభూతంబులు సకలదేవతలు - సకలభోకంబులు సన్నుతిసేయ
 నని మొన గర్వాంధు నందరాసురునిఁ - దునుమాడి విలసిల్లు ధూర్జటివోలె,
 రాఁజు లోరాధిరాముడై విజయ - భాముడై నవసుధాభాముడై యొప్పె;
 సంత విభీషణుం డభిశభోకమున - సంతాపమందుచు సమరమధ్యమున
 నలఘుడై పడియున్న యగ్రజాఁజుచి - పలుమఱు నెలుగెత్తి పలవింపఁ దొడఁగె.
 “నాహవోదగ్ర సురాసురభయద - బాహులు పక్షులపాలయ్యె నేఁడు.
 సురుచిరమృదుతల్పనుభగదేహంబు - పరుషసంగరభూమిఁ బడియెనే నేఁడు.
 అహితాంధకార చాలార్కబింబములు - మహిగూలెనే నేఁడు మణికిరీటములు 7770
 విసయ విక్రమనయవిభ్యాతులందు - నినుఁ జోల రెవ్వరు నీయంతవాఁడు;
 కడపట సరయంగఁ గట్టుండు ఖలుఁడు - బెడిదుండు వీఁ డనఁ బృథివి నేర్పడితి;
 తప్పుట తప్పని తలపోయ వైతి - చెప్పినమాటలు చెవిఁ బెట్టవైతి;
 వెచ్చెయి నయమార్గ మెఱుంగ లేవైతి - విష్ణున్న జానకి నీసేర వైతి;
 మంతనంబున రాము మర్త్యుగా నీవు - చింతింపవల దన్నఁ జేకొనవైతి;
 పీమానగర్వంబు నిన్నింతచేసె - నేమని శోకింతు నేనింక నీకు
 వలదు రామునితోడి వైరంబు విడుపు - చల మొప్పుదని నీకుఁ జాటనే తొల్లి;
 విరుపమనయనిధిః నీయట్టనుకృతి - పరనతిఁ దల్లిగా బావింపవలదె;
 జగతిలో తగవు విచారింపవైతి; - తగిలి నామాటలు తలకూడె నేఁడు;”
 అని యని శోకించు నన్నసేరములు - మనమునఁ జింతించు మఱియు శోకించు 7780

—: మందోదరి మొదలగురావణనిభార్యలు శోకించుట :—

సంత మందోదరి యాదిగా దనుజ - కాంతలు గూడి లంకాపురి వెడలి
 యడుగుల కెంజాయ లవనిపై నొలుకఁ - దడఁబడి మేఖలాదామముల్పడల
 నఱుకొను లనియాడ నలనయానములు - మెఱయ లోయలతల మెయిదీఁగె లలియ
 హారము లైగి రాల నశ్రుపూరములు - తోరంబులై యొల్క దోలఁగఁ బయ్యెదలు
 వీడినవేణులు వెన్నుల నొరయ - వాడినమోములు వరవట్లు గట్ట
 మొకములు దలలును మొగి మోదికొనుచుఁ - బ్రకటరోదనములు బహువిలాసములు
 గుదియఁగ రోదనీకుహారంబునిండఁ - గదిరెడి శోకాగ్నిఁ గాలుచు వచ్చి

విజిగినరథములు వికలభావముల - బలియలై యున్న కపాలకుంభములు
 తునిసిన చేతులు తునియలై పడిన - తనువులు నురుమైన దంతిదంతములు
 చిదిననతలలు విచ్చిన్నంబులై న - గదలును బొడియైన ఘనకంకణములు 7790
 తెగినగుండియలును దృఢమస్తకములు - పగిలినగళములు భగ్నశస్త్రములు
 ప్రేవులప్రోవులు పిళితఖండములు - జీవము ల్విడిచియుఁ జెలువొందుకపులు
 హయములు చిద్రుపలు నద్రిశృంగములు - పయిఁబయిఁ బడిన కబంధబృందములు
 నిలువక పాతెడి నెత్తురుపేర్లు - కలిసి మెండుగఁ బాటుకరటితుండములు
 నడ్డంబు నిడుపునై యద్రుల క్రింద - గుడ్డులు వెలి కుర్కి కూలినభటులు
 చేకొని శవములఁ జిట్టముట్టాడు - కాకఘాతానేక కంకగృధ్రములు
 రామశరక్షతర క్రపానములు - సోమపానము లని సోలుభూతములు
 రామునిఁ గిక్కిరించి రాక్షసేశ్వరుఁడు - భూమిజఁ దెచ్చుట పొగడుభూతములు
 శిరములు పదియును జేతులిరవ్వియు - నరుదార నొకరి త్ర యట్టఁ బొందించి
 “దైతేయకులనాథ ! తగదు రామునకు - సీత ని”మ్మని బుద్ధిచెప్పు భూతములు 7800
 కోఁతి బొందులు సొచ్చి కోఁతులై వచ్చి - బ్రాత్రైనకరటికబంధముల్ దెచ్చి
 వడిఁ జేర్చి ఘనరక్తవార్ధిలో ముంచి - గడఁకతో సేతువుఁ గట్టుభూతములు
 “నారాయణుఁడ నేను నాకులు మీరు - మీరురాక్షసు”లని మేరలు చేసి
 పనివడి కరటికబంధము లైచ్చి - ఘనతఁ బ్రేవులు శేషుగాఁ జేసి చుట్టి
 కోరి రక్తాబ్ధిలోఁ గొని తెచ్చి వైచి - ధీరత మించి మర్దించు భూతములు ;
 “మారాముఖాణనిర్వృధిత మాంసముల - కీరాదె? నీనాక మేల యిచ్చెదవు ?
 సొలవక మెఁకనంజుళ్లు” ననుచు - నలి నింద్రుడెనఁ జూచి నవ్వు భూతములు
 “మదిఁ జేవ గలిగి కుమారతారకులు - గదిసిన సంగరాంగణముఁ జూచితిమి,
 అదయులై విషకంధ రాంధకాసురులు - గదిసిన సంగరాంగణముఁ జూచితిమి ;
 త్రిదశేంద్రవృత్తులు దెగువమై మెఱసి - కదిసినసంగరాంగణముఁ జూచితిమి ;
 ఈమాంసఖండంబు లీకబంధంబు - లీమహారక్తంబు లీవింతచవులు
 పొడగాన మే”మని పొంగి యొండొండ - నడరుచుఁ దొడరుచు నాడుభూతములు,
 రవికులాధిపుఁ డైన రామువిక్రమము - తివుటమై గడఁగి కీర్తింపభూతములు,
 “ఈరామువిక్రమం బేటివిక్రమము - ఘోరాహవంబులు కోటులు నలిపి
 వరమాంసరక్తప్రవాహము ల్వఱపి - పరితృప్తి గావించు పక్షికంధరుని
 ననిమొనఁ దెగటార్చె నాచవు లింక - మనకెందుఁ గల”వని మరుగుభూతములు ;
 ఉరురథదృజదండయుగళము ల్నిలిపి - పొరిఁబొరిఁ బ్రేవులు పొందొంద ముడిచి
 సరమనస్తుదమునఁ బ్రమదలుఁ దారు - సరసదోలాకేళి నలుపుభూతములు ;
 ఎమ్ములు నమ్ములు నెడలుగఁ ద్రోసి - యిమ్మైనచోటుల నెడగల్గ నిలిచి

ప్రియమొప్పుఁ బ్రియులును బ్రియలను గూడి. - ప్రియరక్తపానసంభృతకేలి దేలి 7820
 చెలువొప్పు రాముఁడు సీతతోఁ గూడి - వెలయుఁగా" కంచు దీపింసుభూతములు
 కలిగి భయంకరాకారమై యున్న - కలహరంగముఁ జొచ్చి కడువోద్యమంది
 పనవుచు నేడ్చుచుఁ బతిఁ బేరుకొనుచు - జనుదెంచి యందు రాక్షసవధూజనము
 తునిసి నెత్తుటఁ దొప్పదోఁగినకేలు - తనుపారు కిసలయతల్పంబు గాఁగ
 నకలంకతరములై యడరి పైఁబర్చు - మకుటరత్నారుణమండల ప్రభలు
 తనుఁ బెక్కుగప్పినఁ దద్దయు నొప్పు - ఘనధాతువత్తనికాయంబు గాఁగ
 నని వడఁబర్చి సర్వాంగంబులందుఁ - దలకొన్న మెదడు చందనచర్ప గాఁగ
 జతురసంఘట్టనజాతాస్థిరజము - ప్రతిలేని పుష్పపరాగంబు గాఁగ
 దాలసముత్తలదండము ల్విరిగి - వ్రాలి తూఁగాదెడు ధ్వజములఁ గ్రాలు
 కోమలమృదుల దుకూలఖండములు - వేమలుఁ బై వీచు వీచనల్లాఁగ 7830
 నంతంతఁ జుట్టును నవనిపై నున్న - దంతావళోరుముక్తావలావళులు
 పరుసతో బడిసిపో వైచినఁ జెదరి - కరమొప్పు మల్లికాకళికలు గాఁగ
 నరుదుగాఁ బర్విన యారామచంద్రు - శరచంద్రికలచేత సంతాప మంది
 వీరలక్ష్మీమనవిరహాగ్నిఁ గ్రాగి - ధారణఁ బడియున్న దళకంఠుఁ గనిరి
 కని యంత శోకాబ్ధి కరడులఁ దేలి - దనుజేకుపైఁబడి బానవాంగనలు

—: మందోదరీవిలాపము :—

పనుప మందోదరి పతిమీదవ్రాలి - తనరెడుశోకాబ్ధిఁ దరియింపలేక
 కలసి బాష్పంబులు కన్నుల దొరుగ - బలుమాటు నెలుఁగెత్తి పలవింపఁ దొడఁగె
 “హారాక్షసేశ్వర! హావీరవర్య! - హారణాలంకార! హానాథ!” యనుచు
 నలఁతయుఁ బలువగ లడలు దీపింపఁ - బలుమాటుఁ బలవించి పతిఁ జూచి పలికె.
 “లంకేశ! నేఁడు సీలంకలోపలికి - శంకింప కిసరక్తజాలము లొచ్చె; 7840
 నెడ రయ్యె నిపు డని యింద్రాదిదివిజు - లుడువీధి నందఱు నుబ్బుచున్నారు;
 అమరాధిపతి గెల్చి యనలుని గెల్చి - సమవర్తి నాజిలో సాదించి, మఱియుఁ
 బాళహస్తని గెల్చి పవమాను గెలిచి - యీశానుసఖు గెల్చి యీశాను గెలిచి
 వీలావు లావుగా నిఖిలలోకముల - వాలుడు వెందు దుర్వారుండ వీవు;
 నీకిట్టిదుర్దళ నేఁడేల కలిగె? - నీకంటె బలియురు నేర్పిరే కలుగ?
 “ధారణీసుత నిమ్ము తగదు రాఘవుఁడు - నారాయణుఁడు గాని నరుఁడుగాఁ దతఁడు”
 అని నీకుఁ జెప్పితి నకట! నాపలుకు - వినవైతి నీవిది విన నేల విచ్చుఁ?
 “దపమాచరించుచో దళకంఠ! దొల్లి - విపులై కనిష్ఠతో విదితంబుగాఁగ
 నీవింద్రియంబుల నెఱి నిగ్రహించి - తావైరమున నిప్పు డవి యేమఱించి
 యనుకూలశత్రులై యాయంద్రియములు - జనకజఁ దెప్పించి సమరంబులోనఁ

నినవంతుడే నిన్ను నిట్లు చంపించె" - నని నీకు హితులెవ్వ రనురాధినాథ :
 సురలకు నెబ్బంగిఁ జొరరానిలంక - సురవడి హనుమంతుఁ డొక్కఁడే చొచ్చెఁ
 గలఁగక జలరాశి కట్ట వానరుల - కలవియే ? సురలు వీరంటి నే నవుడె ;
 తరమిడి నాజనస్థానంబునందు - ఖరదూషణాది రాక్షసులఁ బెక్కండ్ర
 బలువిడి నొక్కండె పటుబాహుశక్తి - నలిరేఁగి చంపిననాటనుండియును
 దలఁకుదు రామునిఁ గలఁచి నికాజూచి - తలఁకుట యెల్ల ను దలకూడె నేఁడు ;
 ధర్మతత్పర యరుంధతికంటె నిత్య - నిర్మలమతి రోహిణీదేవికంటె
 భూరిగుణోజ్జ్వల భూదేవికంటె - నైరణగల పుణ్యసాధ్య జానకిని
 దెగిఁ దెచ్చినప్పుడే దేవికోపాగ్ని - బొగిలినాఁడవు గదె భువనంబు లెఱుంగఁ ?
 గైకొని యెవ్వఁ డే కర్తంబుఁజేసె - నాకర్తృఫలము వాఁ డందకపోఁడు ; 786౭
 అతిసీతవరుడైన యావిభీషణున - కతులసౌఖ్యము గల్గె ననఘాత్తుఁ డగుట
 ఏవున లోకంబు లెల్లఁ గాఱించు - పాపికి దురవస్థ పాటిల్లె నేఁడు ;
 కలరు సీతాదేవికంటె సౌభాగ్య - కలితలు పెక్కండ్రు కామిను ప్రికుఁ ;
 గామాంధకారంబు కన్నులఁ గప్పి - నీమదిఁ దెలియంగ నేరవుగాక ;
 కులరూపదాక్షిణ్యగుణగణాకేళి - దలఁప వై దేహీ నాతరము గాదెందు ;
 నాకంటె నెక్కుడో నాతోడ సరియొ - నీకానమికిఁ జెప్పి నేర గా కేను,
 మృత్యు వొక్కొక్క నిమిత్తంబువలన - సత్యంబు గలుగుట సకలజీవులకు ;
 నెడ రై నమృత్యువు నిటఁ జేరఁ దెచ్చు - వడువునఁ దెచ్చితి వై దేహీ ! నీవు
 భాగ్యంబుగలసీత పతితోడఁ గూడి - యోగ్యంబు లగుసుఖం బొనర బెంపొందె ;
 నాథ ! భాగ్యములేని ననుఁజూడు దుఃఖ - పాథోధిలోపలఁ బడి మునింగెదను ; 787౭
 పొలుపార సీతోడఁ బుష్పకం బెక్కి - లలితంబులైన లీలావిహారములు
 సలిపితి ; మందరకైలంబునందుఁ ; - గలదౌతగిరియందుఁ గనకాద్రియందు
 నాతతనందనోద్భానంబునందుఁ - శ్రీతిమై మఱియును బెక్కుదేశముల ;
 వక్కటా ! యాలీల లన్నియు నన్ను - ద్రెక్కిన్న విధి కడతేరెనే నేఁడు
 మయుఁడు నాతండ్రి నామగఁడు రావణుఁడు - ప్రియపుత్రుఁ డాహవప్రియుఁ డింద్రజిత్తుఁ
 డని గర్వముననుండి యనిలోన రామ - జననాథుడే నీవు చచ్చు చేసెఱుంగ ?
 పిడు గడచిన యద్రి వృథివిపైఁ గూలు - వడువునఁ జూర్జమై వసుధపైఁ బడితి ;
 మృత్యువునకు నీవే మృత్యువై యుండి - మృత్యువుపాలైతి మేదినిఁ గూలి ;
 వైరులనతులకు వైధవ్య మిత్తు - నీరామలకుఁ గల్గె నేఁ డాఫలంబు ;"
 అని యేడ్చుఁ బలవించు నసురేకుమోము - గనుఁగొని వర్జించుఁ గన్నీరు నించుఁ
 దొడలపైఁ దలయిడుఁ దొరుఁగుకన్నీట - గడుగు నాననధూళి కడుఁ జిన్నవోవు ;
 కీలించి కేలు కెంగేలిలో దారు - వాలు డెందము గంద వగచు నాత్మేకు

తలయెత్తి డాకేల ధరియించి చూచు - తలమూచు వలచేయి ధరణిఁ బొరల్పు

“పోయెఁ బొమ్మను ; రామభూపాలుఁ డింత - సేయునే ? నేనేమి సేయుదు నింక ?”

నని యలమటఁ బొందు నవనిపైఁ బొరలుఁ - దనదిక్కు లేమికి దద్దయు వగచు ;

—: విభీషణుఁడు మందోదరిని చూచి దుఃఖించుట :—

తుదిలేనిశోకాగ్నిఁ నొడరి యిచ్చింగి - పదలక కాలెడి వదినెను జూచి

యడుగులపైఁ బడి యాత్మలో బెద్ద - యడలిన్పడింపఁగ ననె విభీషణుఁడు,

“వడితోడఁ బేర్చి రావణపయోరాశి - పడఁతుక రఘురాముణాబాగ్ని నిగిరె ;

పఱతెంచి రాఘవప్రళయమారుతము - సరస రావణపారిజాతంబుఁ గూల్చె ;

గమి విచ్చిపాట రాఘవనాగపై రి - నమదరావణసామజంబును జంపె : 7890

నతులితనిశితరామామోఘణ - శతకోటి రావణశైలంబు దునిమె :

బలువిడి రాఘవప్రళయదావాగ్ని - నని దశాననకాననము నీటుచేసెఁ ;

బడఁతుక ! రాఘవాపరపయోరాశి - గడఁగి రావణదివాకరుఁ డస్తమించె ;

ఘరకరామోఘరాఘవనీలమేఘ - శరవృష్టి రావణసప్తార్చి నార్చె ;”

—: రాముఁడు విభీషణు నోదార్చి రావణునకుఁ

బ్రేతకృత్యంబులఁ జేయించుట :—

నని పెక్కుభంగుల నడలుచునున్న - ఘనవిభీషణుఁ జూచి కాకుత్స్థుఁ డనియె -

“నీవనితలయేడ్చు లింక వారింపు ; - మీరును శోకింప కిదిమీఁద నుడుగు ;

వరిగొని భూరులు బవరంబులోనఁ - బరులచేఁ జత్తురు ; వరులఁ జంపుదురు :

జయ మిద్దటికి లేదు నమరంబులోనఁ - జయపరాజయము లన్వలితము ల్గావు

నకలసుపర్వుల సాధించె నితఁడు ; - నకలగంధర్వుల సాధించె నితఁడు ;

నకలదిక్పాలుర సాధించె నితఁడు ; - నకలభూపాలుర సాధించె నితఁడు : 7900

ఏకాంగవీరుం డహీనసాహసుఁడు - లోకైకజితుఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు

మీయన్నరణమున మిక్కిలికడిమిఁ - జేయావఁ దెలియఁ జూచితి కాదె ? నీవు

ఈచందమున నిచ్చి యెవ్వండు పోరు - నీచందము నెదిర్చి యెవ్వండు చచ్చు ?

నీలావు నీచావు నెవ్వరు వడయఁ - జాలుదు రక్కటా ! జయ మేమిసేయు ?

ననఘ ! మీయన్నకృతార్థండు వగవఁ - బనిలేదు ధైర్యంబు పాటించి వినుము

కడఁకతో నగ్నిసంస్కారాదివిధులు - తడయక చేయు మీదనుజాధిపతికి”

ననవుడు భీతుడై యావిభీషణుఁడు - ఘనభక్తియుక్తిమైఁ గరములు మొగిచి

“యెక్కడి సంస్కార ? మీతఁడు నాకు - నెక్కడితోఁబుట్టు ? వితఁడు నావగత,

పేదేవిఁ దెచ్చిన నీచుండు కష్టఁ ; - డీదుష్టచిత్తున కెక్కడివిధులు ?

పరవధాజనుల సంస్పర్శంబుసేయు - పురుషు లధోగతిఁ బోయి కూలుదురు ; 7910

అట్టివారల ముట్టు నర్హంబు గాదు - గట్టిగాఁ గనుగొనఁ గా దటఁగనవ ;

సీపాపకర్తుని నేముట్టుటకును - నోవ : వైదికవిధి కుచితుండు గాడు : ”
 అనుటయు నమ్మాట లంతరంగమునఁ - జొనిపి విభీషణుఁ జూచి రాఘవుఁడు
 “అనఘ : నీచెప్పిన యంతకుఁ గలఁడు - దనుజాధిపతి నింకఁ దగదు దూషింపఁ ;
 గడఁకతో నమరగంగాప్రవాహమునఁ - గడిగికొన్నాఁ దొగిఁ గలకల్తషములు
 అచ్చుగా నావను లన్నియు నయ్యెఁ - జచ్చినపిమ్మటఁ జనను వైరంబు ;
 పరువడి నితనికిఁ బరలోకవిధులు - కరమర్థి జేయుము కడఁకతో నీవు ; ”
 అనవుడు నౌగాక యని విభీషణుఁడు - తనబుద్ధివైదికధర్మంబుఁ బూని
 యచటికి నగ్నిత్రయంబుఁ దెప్పించి - యచమానసుఁ డప్పు డగ్రజన్మనకుఁ
 గరమొప్పు నగ్నిసంస్కారాదు లైన - పరలోకవిధు లెల్ల భక్తితోఁ జేసి 7920
 చనుదెంచి యారామచంద్రనంఘ్రులకు - వినతుఁడై యున్న యవ్వీమలాత్ముఁజూచి
 ప్రియభాషణంబులఁ బెద్ద మన్నించి - దయపెంపు మిగుల నానని నూఱింది
 ధరణీకుఁ డప్పుడు తమ్మునిఁ జూచి - నిరుపమకౌరుణ్యనియతుఁడై పలికె.

—: విభీషణుని లంకాపట్టాభిషేకము :—

“నీవింక లంకలోనికిఁ బోయి పుణ్య - భావు విభీషణుఁ బట్టంబుఁ గట్టి
 రమ్మ పొ” మ్మనవుడు రాఘవానుజుఁడు - నెమ్మితో లంకలోనికిఁ బోయి యపుడు
 తడయక తరుచరో త్తములను బనిచి - కడఁక నముద్రోదకముఁ దెప్పించి
 వారిపురోహితవరుల రప్పించి - వారినజ్జనమంత్రివరుల రప్పించి
 భూరిమంగళక్షూర్యములు మ్రోయ నతని - నారూఢనియతితో నభిషక్తుఁ జేసి
 సంచితమంగళాచారము ల్మ్రోయ - సంచితసింహాసనాసీనుఁ జేసి
 కరమొప్పు నతని లంకారాజ్యమునకుఁ - బరమసమ్మదమునఁ బట్టంబుఁ గట్టి 7930
 “యెందఁక రవిచంద్రు లెందఁక ధరణి - యెందఁక కులగిరు లెందఁక నభము
 నెందఁక జలనిధు లెందఁక దిశలు - నెందఁక రాఘవాధీశుకీర్తనము
 లారూఢముగఁ జెల్లు నందఁక నేలు - మీరాజ్య” మని యప్పు డెలమి దీవించి,
 “పరగ రక్షారాజ్యభరణ మెవ్వరికిఁ - బరికించి నడపుట పరమదుర్లభము.
 దీని నేమటక వర్తింపుము నిత్య - మైనధర్మమునేయు” మని యొప్పుఁ బలికె.
 సంత విభీషణుం డక్షీణరాజ్య - సంతోషమును బొంది చతురమానసుఁడు
 తడయక మంగళద్రవ్యము ల్తొచ్చి - తొడవు లంబరములు దూర్వాక్షతములు
 గొని లక్ష్మణునిఁ గొల్చి కొమరొప్పు వచ్చి - జననాథునకు నిచ్చి సద్భక్తి మ్రొక్కె
 నలవుమై రఘురాముఁ డవియెల్లఁ బుచ్చి - యెలమితో మాతలి కిచ్చి వీడ్కొలిపె.
 మాతలి రథమెక్కి మహానీయమహిమ - నాతతరథవేగుడై పోయె దివికిఁ, 7940
 ధృఢసంతరంబి యధరణివల్లభుఁడు - మదిలో విచారించి మారుతిఁ జూచి
 “జనకిపుత్రకి మనజయము నేమంబు - వినుపింపు లంకకు వేగ పొ” మ్మనుడు

చని హనుమంతుడు సంతోష మొదవ - పునవేగమున లంకఁ గడఁకతోఁ జొచ్చి
యారామువిజయంబు నాత్మఁజింతించు - నారాముసతి నశోకారామవీధిఁ
గని మ్రొక్కి, వచ్చితిఁ గల్యాణి ! యనుచు - వినతుడై పలికెను వినయంబుతోడ
“సంతోష మెంతయు జానకి ! నీవు - చింతించువగిది నే నీధించె నీకు.

దేవి ! నీవతి రామదేవుండు వచ్చి - రావణు లోకవిద్రావణుఁ జంపి
తొడరి యనేకుల దుష్టరాక్షసులఁ - బొడిచేసి సమర మద్భుతముగాఁ జేసి,
తమ్ముడు సౌమిత్రి తనుఁగొల్వఁ బరమ - సమ్మదంబున రామచంద్రుఁ డున్నాఁడు.”
అని చెప్పి యాదేవి యడలార్పఁ దొల్లి - పనివచ్చి యాడిన జానలు దలంచి,

“జలజాక్షి ! నీవతి జలధి బంధించు ; - లలన ! నీనాథుండు లంకపై విడియు,
రమణి ! నీరమణుండు రావణుఁడ్రుంచు ; - గమలాక్షి ! నీభర్తఁ గైకొను నిన్ను ;
నని విన్నవించితి నర్థి నాఁ డిచట, - వనిత ! నాప్రతిసలు వచ్చె నన్నియును
పనివినియెద నింకఁ బతిపాలి కేను - బను లానతి” మృన్నఁ బవనజఁ జూచి
రావణమరణంబు రమురాముజయము - భావించి భావించి పడఁతి హర్షించి
తెగి సీప్రతాపంబు దీపింప రామ - జగతీశ్వరుండు వచ్చి సాధించెఁ గాక !

పునదైత్యగర్వాంధకార మీలంకఁ - జనఁజొచ్చి పరులకు సాధింపఁ దరమె ?
సీదైత్యగాంభీర్య నిరవద్యశౌర్య - మాధుర్యపర్యాయమహిమ లేమందు ?
నే మని వర్జింతు నేను నీవరిత ? - మేమని పొగడును నేను నీకడిమి ?
మాత్సర్యాపజగన్నుతవత్త్ర హేమ - రత్నసంపదలతో రఁజ్య మిచ్చినను 7960
బరఁగ నీచే ధనపౌరుషంబునకుఁ - పరికింప సరిగావు పవమాన తనయ !

సంతోష మందితిఁ జాల నీవలన - నంతరంగంబున” నని సీత వలుక,
హనుమంతుఁ డత్యంతహర్షంబు తనదు - మనమునఁ బెనఁగొన మగువ కిట్లనియె.

“నన్ను మీరిటు కరుణాదృష్టిఁ జూచి - మన్నించి యాడిన మాటయె చాలు ;
భావింప దేవేంద్రపదమునకంటె - నేవస్తువులకంటె నిది పునం బరయ ;”
నని పల్కె మతియును నమ్మహీపుత్రి-హనుమంతుఁ గనుగొని యతని కిట్లనియె.

“బలమునుశౌర్యంబు బాహువిక్రమము - నలఘుతేజంబును నంచితక్షమయు
శ్రుతము మాధుర్యంబు సుస్థిరత్వంబు - సతతంబు నిశ్చలస్వామిభక్తియును
వినయంబు మొదలైన విశ్రుతగుణము - ననుపమస్థితిసౌఖ్య ననఘ ! నీ” కనిన
గడుభీకరాకృతు ల్లలిగి యద్దేవి - కడనున్న రాక్షసాంగనల నీక్షించి 797

“యీపాపకర్తునియాజ్ఞ వాటించి - యీపాపమతులు నీ కెగ్గుసేయుదురు ;
పునముష్టినిహతులఁ గడతేర్చిపుత్తు” - ననవుడు జానకి హనుమంతుఁ జూచి
“యేసినవాఁ డుండ నిపు వేమిసేయు ? - దాసీవధం బెందుఁ దగదు చింతింపఁ ;
దొల్లి నేఁజేసిన దుష్కర్తృఫలము - తెల్లను గంటి ; వీ రేమిసేయుదురు ?

అనుచుచారిత్ర : పాపాత్ములందైన - ఘనులు దయాబుద్ధిఁ గలిగియుండుదురు ;

గాన నీరాక్షసకాంతలఁ జంప - వానరోత్తమ ! నీకు వల" దన్న నలరి

"నిర్మలగుణరత్నవిధివి నీ వరయ - ధర్మపత్నివి గాఁగఁ దగుదు రామునకు,

భూనాథుకడ కింకఁ బొమ్మని నాకు - నానతి యి" మ్మన్న నద్దేవి పలికె.

"భావంబు తా నని పట్టితిఁ బ్రాణ - మేవానరోత్తమ ! యంతకాలంబు

తన్నుఁ జూడక యింకఁ దడ వోర్వఁజాల - నున్నరూ పని తెల్పు ముర్వీకునకును

బొ" మ్మని దీవింప భూమినందనకు - నెమ్మితో మ్రొక్కుచు నిపుణమానసుఁడు

చనుదెంచి యారామజగతీశ్వరునకు - వినతుఁడై పావని వెన విన్నవించె

"దేవ ! నీసేమంబు, దేవ ! నీజయము - దేవితోఁ జెప్పిన దేవి హర్షించె :

వనజాతనేత్ర దేవరఁ జూడవలయు - నని విన్నపము సేయు మని పంచె నన్ను"

—: శ్రీరాములు విభీషణునితో సీతను దెవ్వునుట :—

ననిన నించుకతడ వాత్సఁ జింతించి - జననాథుఁ డావిభీషణుఁ జేరఁ బిలిచి,

జనకజ మంగళస్నానంబు సేయఁ - బనిచి దివ్యాంబరాభరణమాల్యములు

వెలయఁ గై సేయించి వేడ్కఁ నిక్కడికిఁ-బొలఁతుకఁ దోడెమ్మ బొ"మ్మన్న నతఁడు

సంతసంబున నేగి సరమాదు లైన - యంతఃపురస్థీల కంతయుఁ జెప్పి

జనకజఁ దెండన్న సంప్రీతి వారు - చని భూమిజకు మ్రొక్కి నచ్చక్రితోడ

"దేవి ! నీవతి రామదేవుండు పిలిచి - యావిభీషణుతోడ నానతి యిచ్చి 7990

పుత్రైంచుటయు మమ్ముఁ బుత్రైంచె నీవు - చిత్తంబులోవలఁ జెలుపు వాటించి

యభిమతమంగళాయతుఁ డైనరామ-విభుఁ డున్న చోటికి వేంచేయవలయు

ప్రవేశ మేటికి నెలనాఁగ నీకు ? - నీవు కల్యాణివి నీరేరుహాక్షి !"

ఘని మంగళస్నాన మర్చి జేయించి - తనులతాతన్వికిఁ దడియొత్తు లొత్తి,

సవ్యాంబరంబుల దివ్యమాల్యముల - దివ్యభూషణముల దేవిఁ గై సేసి,

ఘనసూనమహిమతో నసురకామినులు - వసిఁడివల్లకియందుఁ బడఁతుక నుంచి

కోడితెచ్చుటఁ జూచి తోరంపుభక్తి - గడునొప్పుమిగుల రాక్షసకులేశ్వరుఁడు

ప్రకటరాజ్యమునకు పాలపట్టమును - నకలంకనియతికి హస్తవేత్తమును

ఱియించి యత్యంత ధన్యతఁ బొంది - పరమానురక్తుఁడై బంటునై కడఁగి

నిందర రాక్షసముఖులు నడవ - సందడి జడియుచుఁ జతురుఁడై వచ్చి 8000

స్థనతిదూరంబున నద్దేవి నునిచి - చనుదెంచి యావిభీషణుఁడు రామునకుఁ

వ్రోలు వినతుఁడై చేతులు మొగిచి - "తెచ్చితి, విచ్చేసె దేవి" నాపుడును

తిహర్షభోషదైవ్యాయత్తుఁ డగుచు - మతి నింత చింతించి మనుజవల్లభుఁడు

పలికి తె" మ్మనుడు విభీషణుం డరిగి - యొలసినకడఁకతో నుచితసంబేది

వనపీఠి శివ్వరమపావనుఁడు - దేవి జానకిఁ దోడితెచ్చుచోఁ గదిసి

ఘనవేత్రహస్తఁడై కవులరాక్షసులఁ - గనుఁగొని సందడి గ్రుండ ప్రేయుటయు
 నామహాకలకలం బిప్పు డాలించి - రాముఁడు రాక్షసరాజు వీక్షించి,
 “యోహో విభీషణ! యుచితమే నీకు ? - నూహింప నేటికి నుగ్రకృత్యములు ?
 వింతవా రెవ్వరు వీరిలో మనకు - నింత నొప్పింతురే యిబ్బంగిఁ గడఁగి ?
 వలవదు వారింప వచ్చి యందఱును. గలసి చూతురుగాక ! కలదె యిం దేగు ; 8010
 కాలదేశాంతరక్రమమునఁ జెడని - యీలు వొక్కడ మరు వింతియ కాక.
 యెనసినకోటలు నిండ్లును దెరలు - వనితల కెందు నావరణము ల్లావు
 వ్యసనంబులందు వివాహంబులందు - నెసఁగుకయ్యములందు నిష్ఠలయందు
 తలకొని చెల్లు నుత్సవములయందు - వలవ దావరణము ల్వారిజాక్షలకు ;
 నే విందు నున్నాడఁ ; నిది రణభూమి ; - గాన నెగ్గేమియుఁ గాదు రానిమ్ము ;”
 అనిన విభీషణుం డారాఘవుండు - పనిచినతెఱఁగునఁ బద్మాక్షిఁ దెచ్చె :
 నప్పుడు కల్యాణి కవసితనూజ - కుప్పొంగునంతోష ముల్లంబు నిండ
 వెలికి నేతెంచిన విధమునఁ జెమటఁ - గలయఁ దనూలతఁ గ్రమ్మి దైవార,
 రాకానుధాకర రామచంద్రావ - లోకనామృతపానలోలయై, తేలి
 చిరచిరహాస్యులఁ జెచ్చెఱ నార్చి - పరమానురాగసంభరితాత్మ యగుచు 8020
 నేచినకోర్కుల నెలమి దీపింపఁ - జూడఁ జూడఁగ నాఁగఁ జూచి రాఘవుని
 నవనతవదనయై, యశ్రుపూరములు - ధవళవిలోచనోత్పలములఁ దొరుఁగ,
 తయమును బ్రియమును బైపాటు సిగ్గు - పయఁబడుచుండ నప్పడఁతుక యుండె ;
 నప్పుడు రఘురాముఁ డాత్మలోఁ గోప - ముప్పొంగఁ దప్పక యుగ్మలఁ జూచి,
 మానంబు ప్రాణంబు మహితవృత్తులకు - మానాభిరక్షణ మతి చింత చేసి,
 “మానిని ! వినుము నామహితవర్తనకు - నే నిన్ను దెచ్చితి ; నింతియె కావి,
 యింతి ! నీదెస నాకు నింతకు మిగుల - సంతరంగంబున నాసక్తి లేదు ;
 కాకుత్స్థకులజులు గాంభీర్యధనులు - లోకరక్షణకళాలోలతత్పరులు,
 వారివంశంబున వచ్చి జన్మించి - భూరివృత్తోన్నతిఁ బోకార్పె నందు ;
 పగవానియింటిలోపల నున్ననిన్నుఁ - దగిలి పరించుట ధర్మంబు గాదు ; 8030
 “అలిఁ గోల్పడిపోయి యక్కటా ! మగుడఁ - దేలేఁ డితం” డను తిట్లు వాటునకు
 వెఱచి తెచ్చితిఁ గాని వెలఁది ; ని న్నొల్ల - నొలుపైనచోటల నుండు పొ”మ్మనిన
 జననాథుపరుషభాషాసాయకములు - గొనికాడ నొప్పింపఁ గువలయనేత్ర
 యప్పటిసంతోష మంతయు మఱచి - చెప్ప నోరాడక చేష్టలు దక్కి
 తాపంబుఁ బొంది యుత్తలమంది కుంది - కోపించి వగచి డగ్గుత్తికవెట్టి,
 జలజాస్తకులు రామచంద్రునిఁ జూచి - యెలనాఁగ యేడ్చుచు నిట్లని పలికె.
 “దేవ ! నాచిత్తంబుఁ దెలియదే నీకు ? - నీవు సర్వజ్ఞ మనీషివి గావె ?

ననుఁ దెచ్చి నాపిన్ననాఁటనుండియును - బెనిచి రక్షించి గాంభీర్యంబు నించి
 యీనీచభాషల నేల నొప్పించె ? - దేనేల ? నీవేల ? యీమాట లేల ?
 భూదేవికడుపునఁ బుట్టితి ; జనకుఁ - డాదట ననుఁ బెంచె ; వంతటిమీఁద 8040
 నృపశిరోమణి వైన నీదేవి నైతి - చవలవధూవృత్తి నైఁచునే నాకు ?
 మగవారు నమ్మని మగువల నాడు - తగవుల నాడెడు తగులు వోవిడిచి,
 నమ్మనివాఁడవు నాఁడు నన్నరయఁ - బొమ్మని హనుమంతుఁ బుచ్చిన యపుడె
 చెప్పి పుత్తించినఁ జెనఁటిప్రాణముల - నప్పుడె విడువనె యడియాస లుడిగి”
 యని లక్ష్మణునిఁ జూచి “యనఁ ! మీయన్న-యనుమాన ముడిగి నన్నాడుచున్నాఁడు.
 తగునె యీక్రియ నాడఁ దరము నాతరము-తగని మాటలు నీకుఁ దగ దనఁదగదె ?
 శలపుణ్యగుణములఁ గడచన్నప్రోడ - నొలసి నీయెఱుఁగని యుచితంబు లేదు
 “నావర్తనముఁ జూడు ; నాయందుఁ గలదె - భావింపఁ గల్గెషభావ మింతైన ?

—: సీత యగ్నిచౌచ్చట :—

కళంకింపవలదు విచారంబు చేసి - యింక మీనిశ్చయ మిట్టిదయేని
 ‘ఘృక్కడ సౌదఁ బేర్చుఁ డిందఱు చూడ - స్రుక్కక యనలంబు సొచ్చెదఁ జొచ్చి
 సోపకుముఖమునఁ బతి కింకఁ బరమ - పావనురాలనై బ్రహ్మాదిసురల
 ‘మొచ్చించి మిమ్మెల్ల మెచ్చించి భూమిఁ - జొచ్చెద” ననవుడు స్రుక్కి లక్ష్మణుఁడు
 మాముఁ గనుంగొని రాముక న్నెఱిగి - భూమిజ కప్పు డద్భుతముగాఁ దెచ్చి
 ‘తాద పేర్చుటయు మహీసుత సీత స్త్రీతి - సౌదఁ జూచి ప్రణమిల్లి సౌదమట్టుఁ దిరిగి
 ముఖునుతు లింపొంద నగ్నిదేవునకు - నభిముఖమై నిల్చి హస్తముల్ మొగిచి
 ‘దధర్ష దేవతలార ! ధర్మంబులార ! - నిర్మలమతులార ! నియతాత్ములార !
 కగదభివతులార ! చంద్రార్కులార ! - నిగమసాధకులార ! నిగమంబులార !
 హంచితోన్నతులార ! సర్వజ్ఞులార ! - పంచభూతములార ! పరహితులార !
 ‘గరవరులార ! కిన్నరవరులార ! - సురవరులార ! భూసురవరులార !
 ‘రేరుజాధ్యులార ! దిక్పతులార ! విమత - హరులార ! పాపసంహరులార ! యేను
 గానమనోవాక్కాయకర్తవ్యంబులందుఁ - బనిగొన రామభూభర్తకుఁ దప్పఁ
 గాఁప్పిన నీయగ్ని ధరియింపలేక - యిప్పుడు నీతొడు నిందఱు చూడ ;”
 మని యొప్పుఁ బలుకుచు నమ్మహీపుత్రి - తనచిత్తమున నున్న తాత్పర్య మొప్పుఁ
 భనుఁగొని బ్రహ్మాండకటకంబు నిండి - యనుపమాకారంబులై పేర్చి పేర్చి
 నఖిందొండశిఖల మహోదగ్ధ మగుచు - మండెడు నగ్నిలో మానిని చొచ్చె.
 “వంతయును గంద దాపూవుఁబోడి - పావకనరసితోఁ బదిలమై నిలిచి
 రచరణాననకమలంబు లొప్పు - వరకుచదవ్వయ చక్ర వాకంబు లొప్పు
 సహహవల్లమృణాళంబు లొప్పు - బ్రవిమలత్రవశీతరంగంబు లొప్పు

మహితలోలన్నేత్రమత్యంబు లొప్ప - సహజరోమావళి కైవాల మొప్పుఁ
 గమలిని తెఱఁగునఁ గర మొప్పుచున్న - కమలాక్షి గనుఁగొని కవులు రాక్షసులు
 శోకింపఁ దొడఁగిరి సురసిద్ధసాధ్య - లోకంబులెల్ల నాక్రోశింపఁ దొడఁగెఁ ;
 నామరుత్తనయుండు నర్కనందనుఁడు - సౌమిత్రియును విభీషణుఁ డంగడుండు.
 దరుచరయూథపు ల్దానవాధివులు - సరమాడు లై న రాక్షసవహుజనులు
 నధికశోకంబున నడలుచు నుండి - రధిపతి నిర్విణ్ణుడై యుండె నంత,
 హరుఁడు వాగ్వరుఁడును నఖిలదిక్పతులు - గరుడగంధర్వులు ఖచరవల్లభులు
 వరవిమానస్థులై వచ్చి రందఱును - బరఁగఁ బ్రత్యుత్థానవరుఁ డైన రాము
 వీక్షించి, “వేదాంతవేద్యుండ వఖిల - సాక్షివి, కర్తవు, సంవిదాకృతివి,
 నిర్వాణవరుఁడవు నిత్యపూర్ణుఁడవు - స్వచ్ఛంపేషివి జగదేకనిధివి,
 యక్షీణపుష్పిండు, వవృక్షవరుఁడ - వక్షరత్రయమూర్తి, వాద్యంతపతివి,
 భువనంబు లబ్ధులు భూతము ల్నుదులు - నవనంబు లుచ్చలు జంతుసంతతులు 80
 తరువులు తెరువులు తంత్రము ల్విధులు - సురలు నక్షత్రము ల్భ్రాతృలు శాస్త్రములు
 గనుఁగొన వేలు లక్షలుకొల్లు గణన - ననుపమశతకోటు లరసి యెవ్వరును
 గడగన రొక్కొక కమలజాండమునఁ - బది యట్టిబ్రహ్మాండ వజ్రులు గలసి
 నీకుషి నున్నవానికి లెక్క లేదు - నీకడఁ గానంగ నేర్తురే యెరులు ?
 భవదీయమాయా ప్రభావంబు దెలియ - భవదీయులకుఁ గాక పరులకు వశమె ?
 యొకనిఁజంపితి గెల్చి తొకఁడు నిన్గెలిచె-నొకఁడు సాధ్యుడు నీకునొకఁ డెక్కుడను
 స్తుతినింద లవి నిన్ను సోక వెన్నఁడును - నతిమహత్వోన్నతు లట్టివి నీకు
 దానభావంబునఁ దక్కు నొందొకట - నీసంవిదాకృతి నిత్యదుర్బలము
 నరనాథ ! నీవాదినారాయణుండ - వరయ నజ్ఞానకి యయ్యాదిలక్ష్మి
 లోకైకరక్షణరోలత నీవు - కాకుత్స్థుఁ డనఁగఁ బ్రభాతుండ వైతి 80
 ని న్నేల మఱిచితి ? నిపురవహ్ని - నున్న జానకిఁ జూచుచుండుట తగదు ;
 పిలిపించి కైకొమ్ము ప్రీతి మన్నింపు - వలవ దుపేక్షింప వనజాక్షినిక ?”

—: అగ్నిదేవుఁడు సీతను శ్రీరాముల కొప్పుగించుట :—

నని పెక్కుభంగుల నఖిలదేవతలు - గనుఁగొని పలుకుచోఁ గడఁగి పావకుఁడు
 వనిత చెమర్చుదు వాడడు మోము - తనువల్లి గండదు శలఁక దింతయును
 బొలఁతి ధరించిన పుష్పమాలికలు - నలఁగవు తొలఁగవు నాతి మైపుఁత
 యనుచు దైత్యులు కపు లందంద నిక్కి-కనుఁగొంచు నుబ్బుచుఁ గనవశ్రు లగుచు
 జగదీశుఁ డీపుణ్యసతి నింతవలుకఁ - దగ దంచు నీతెంపు తగ దంచు నుండఁ
 గోమలిఁ దగ నెత్తుకొని వచ్చి ప్రీతి - రామునన్నిది నిల్చి రాముతో ననియె :
 “నీవె దైవంబును నీవె ప్రాణంబు - నీవె చుట్టంబును నీవె సర్వంబు

గా నుండు నొందొకగతిఁ జిత్తవృత్తి - గాన దీకల్యాణి కడుముద్దరాలు 8100
 రావణుపనుపున రాక్షసత్వీ - వేపురు వేవేల విధముల వచ్చి
 భటిమి నొప్పింతురు దారుణక్రియల - వెఱపింతు రలఁతురు వెడ్డు వెట్టుదురు
 ఇన్నియుఁ జేయంగ నెంతయు సాధి - తన్నింత మఱవడు తలఁక దెంతయును
 ఐయందె చిత్తంబు నిలిపి సర్వంబు - నీయధీనము చేసి నిల్చి నీయింతి ;
 జేకొమ్ము నెమ్మి నీకమలాక్షి నింక - గైకొనకుండుట గాదు ధర్మంబు ;”
 ఛని పావకుఁడు వల్క నారామవిభుఁడు - దనమది నొక్కంత తడవు చింతించి
 యాదిదేవుండు బ్రహ్మదులు వినఁగ - నాదేవసభలోన నప్పు డిట్లనియె.
 జేసియింతిదెనఁ జాప మింతయు లేదు - నాయెడఁ దప్ప దున్నతచిత్తురాలు ;
 కఱవును భక్తియు విమలశీలంబు - నెఱుకయు ధైర్యంబు నీయింతియందుఁ
 గల దెఱుంగుదు నట్లుగాక దైత్యునకు - మెలఁతుక గదియరామియు నెఱుంగుదును ;
 కృతదిగతబహదోమఁడగు దశగ్రీవుఁ - డధికబలోన్మత్తుఁడై కొనిపోయి
 వ్యవనినోదారామతరుమధ్యసీమ - నునిచిన జానకి సూరక తెచ్చె ;
 “ఘోషమీద రఘురాముఁ డిట్టికాముకుఁడు-గలఁడె ? దుష్కీర్తికి గలఁగఁ దేమియును”
 వచ్చి లోకమునఁ బుట్టు నపవాదమునకు - జనకజ నిబ్బంగి శాసించవలసె ;
 క్షోణక లన్నియుఁ గడతేరె నింక - మెలఁతుకఁ గైకొంటి మీమాట వింటి ;”
 ‘వృ’ నమీవంబున నద్దేవి నుండఁ - బనిచి రామపుఁడు చూపఱు చూడ నొప్పె.
 గాల్చునుండి రోహిణిదేవియుఁ దాను - నవిరళప్రభ నొప్పు నమృతాంకుభంగి
 ‘వృ’ డయ్యఖిలలోకారాధ్యతరణుఁ - డొప్పు మహోల్లాస ముల్లంబు నిండ
 ‘ద’ మహోదేవుఁ డాత్మకల్పతరువు - రాముఁ గనుంగొని రాగిల్లి పలికె ;
 ‘ద’ వృఁ డుద్యోగించు నింతటివనికి ? - నెవ్వఁడు సాధించు నీజగద్ధితము ? 8120
 ‘మ’ కంకురుఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు - నాకాదిలోకప్రణామసాధకుఁడు,
 ‘డ’ జలలోక విధావణబలుఁడు - రావణు మర్దింప రా దెవ్వరికిని ;
 ‘కు’ తోఁ బఁగఁగొని వీనిపై విడిసి - వీని నివ్వధిఁ జంపి వీనిఁ గాల్పించి
 ‘క’ రానిక్రమక్రమప్రాధీమ మెఱయఁ - గలరె లోకమున నెక్కడనైన మగలు ?
 మానవునిఁ జంపి తనమ - నీరేడుభువనము లిటమీద బ్రదికె ;
 మొండ్రి దళరథమేదినీనాథుఁ - దేతెంచె దివినుండి యాయొప్పుచూడ ;
 రథ విమానారూఢుడై యున్నవాఁడు - త్రిదళగణాధీశదీప్తుఁడై వాఁడె ;
 సునక్షత్రైకకృత్యుఁ డగునత్యవిధికి - బూజానమస్కారములు పేయఁ బొమ్ము ;”
 ‘లు’ పురు రఘురాముఁ డభిరామశీలుఁ - డనుజన్తయుక్తుడై యవనీకునకును
 ‘న’ ప్రేమంబు నెలకొన నపుడు - దండప్రణామముల్ దగఁ జేయుటయును 8130
 ‘స’ మ్మదమునఁ జేసిండఁ గూర్చి - యెత్తి కౌగిటఁజేర్చి యినవంకుఁ డనియె.

“గై కేయిమాట లాకర్ణించి నిన్ను - లోకరక్షణకళాలోలుఁ గానలకుఁ
 బుచ్చితిఁ దగవంత పోలింప నైతి - నిచ్చులో కుభకర్త మెఱుంగ లేనైతి;
 నిన్నుఁ బట్టముగట్టి నీవురాజ్యంబు - కన్నులపండువుగాఁ జేయుచుండఁ
 జూచి లోకంబులు సుఖించుచునికి - చూచుపుణ్యము నాకుఁ జొప్పడదయ్యెఁ :
 బుత్రశోకంబునఁ బోయిననాకు - సుత్రామలోకంబు చొరఁ బూటగలది ;
 అతాప మెప్పుడు సంతరంగమున - నాతతస్ఫుటవహ్నా లై వండుచుండు
 నమరలోకంబున నాట దాచిచ్చు - శమియించె నేఁడు నీనన్నిదిఁ జేసి
 కమలాప్తసమతేజః కమలాభిరామః - కమలాప్తవంశః ! యక్షరక్తిర్లు లోపు
 నీవయోధ్యకుఁ బోయి నిఖిలధర్మములు - బావించి మదిఁబెట్టి పట్టంబుఁ బూని 814
 రాముఁడ లోకాభిరాముఁడ సుతుల - తో మహియేలుము తుదముట్ట” ననుచు
 సౌమిత్రిఁ గనుఁగొని “సౌమిత్రి ! నీవు - రామునివెనుక నరణ్యభూములకుఁ
 జనుదెంచి యుత్తమసాహసక్రియల - ననఘుఁడై వర్తించి తతులపుణ్యుఁడవు
 మెలకువ విటమీఁద మీయన్నమనసు - నలగకుండఁగ నీవు నడపుమీ” యనుచుఁ
 దన కర్థి మ్రొక్కి- యోదల వాంచియున్న-జనకసందనఁ జూచి జననాథుఁ డనియె.
 “బరమపాతిప్రత్యవదళుద్ధి నీకు - సరియెవ్వ ? రుత్తమసాద్వివి నీవు ;
 నిను రాముఁ డాడిననిప్పురోక్తులకుఁ - గినియకు నొవ్వకు గీడ్పడియుండు ;
 మనకీర్తియుతుల రాపువుఁ బోలుసుతులఁ-గనుము; పుణ్యము లెల్లఁ గైకొనిమనుము;
 అని మువ్వరను మెప్పు లలర దీవించి - తనలోన మోదించె దళరభేష్వరుఁడు.
 చంద్రశీతలు రామజననాథవండు - వింద్రాదిదేవత లెల్ల వీక్షించి 815
 “మనుజుండవై నీవు మాకుఁగా వచ్చి - జనియించి రాక్షసక్షయము గావించి,
 యీభంగి దుఃఖంబు నిన్నియు నోర్చి - భూభార మంతయుఁ బుచ్చి పోవైచి,
 మమ్మిట్ట రక్షించి మాజీవనములు - నెమ్మితో మాకిచ్చి, నిలుకడ లొసఁగి
 పుచ్చుచున్నాఁడవు పుణ్యాత్మః ! వరము - లిచ్చెద మడుగు మభీష్టంబు లేమి ?”
 యనవుడు రాముఁ డాయమరులఁ జూచి - తనలోనఁ జిలునవ్వు దళకొత్తఁ బలికె.
 నింపొందు మీకృప నెల్లకామ్యములు - సంపూర్ణములు మాకు జగములయందుఁ :
 దమతమభూములఁ దమమందిరములు - దమబంధుజనులను దమతనూజులను
 దమకళత్రాదులఁ దగ వొప్ప విడిచి - సమరంబులోపల సకలనానరులు
 తెగి తమ్ముఁ డాపక తివిరి నాకొఱకుఁ - బగరతోఁ బోరాడి ప్రాణము ల్విడిచి
 యున్నారు ; కపివీరు లున్నతాత్మకులు ; -నన్ను మన్నించుట నా కిండు వీరి” 816
 ననవుడు విని దివ్య “లోఁ గాక” యనుచు-“వనచరప్రాణము ల్వచ్చుఁ గా” కవిరి.
 అని మహాదేవుండు నట్టసంభవుఁడు - ననఘులై యంద్రాదు లై నదికృతులు
 మునులును సురలు నిమ్మల నుతించుచును - జన దళరభుఁడును జనియె నద్దివికి..

ననిలోనఁ దెగివడ్డ యగవరు లవుడు - ఘననిద్ర మేల్కొను కై వడిఁ దోచ
 నమరులవరశక్తి నద్భుతం బెసఁగ - సమరోర్వి నందఱు నప్రాణు లగుచుఁ
 జనుదెంచి యారామచంద్రుని వేడఁ - గనుఁగొని హర్షించి కలయ మ్రొక్కుటయుఁ
 ననరార నందఱ దయతోడఁ జూచి - జనలోకనాథుండు సంతోష మొంది.
 సంత విభీషణుం డారాముతోడ - నెంతయు భక్తితో నేర్పడఁ బలికె.
 దేవ : రాఘవ : ధరాధీశ : నీవింక - వేవేగ లంకకు వేంచేసి, యచట
 స్వవిరళమతితోడ నభిషేక మిప్పు - డవధరింపఁగ వేళ" యనిన రాఘవుఁడు 8170
 స్వరితశిరోజుటాభారవల్కలుఁడు - భరతుఁ డక్కడఁ దపోభరమున నుండ
 స్తోతనిఁ జూడక మాకు ననుచితం బివటఁ - జతురభోగక్రమనముచితక్రియలు"
 న్నుటయు నుచితజ్ఞఁ డగువిభీషణుఁడు - మనభక్తియుక్తిమైఁ గడఁక దీపింపఁ
 జ్ఞానకపాత్రంబుల గంధాక్షతములు - ఘనరత్నభూషణకనకాంబరములు
 బుజ్జనాదములతోఁ బుజ్యులతోడఁ - బుజ్యచిహ్నములతోఁ బుజ్యభామినులఁ
 నిచి తెప్పించి నిర్భరభాగ్యధనుఁడు - వినయాభిరతి వినువీధి నందంద
 రదుండుభులుమ్రోయ సురలునుతింప - సరసాక్షతముల సేసలు నిండఁ జల్లి
 చులక్షణులకు రాజీవనేత్ర - భూమినందనకు నప్పడు గట్ట విచ్చె.
 త రాముఁడు నిశ్చలానందుఁ డగుచు-నెంతయుఁ బ్రియమంది యింపొందఁబలికె.
 గడుఁబెద్దకార్యము ల్లంపు మాకింకఁ - దడయుటగా దయోధ్యకుఁ బోవవలయు"
 నుటయు రాముని నావిభీషణుఁడు - కనుఁగొని భక్తితోఁ గరములు మొగిచి,
 షణరణకేళిఁ బేర్చి రావణుఁడు - రోషించి మును కుబేరుని గెల్చి కొన్న
 స్పృశకం బున్నది పురుహూతలోక - పుష్పకక్రమమహద్భుతవేగ మరయ
 బమి నాపుష్పక మెక్కి నమ్మదము - వెలయ నయోధ్యకు వేంచేయవలయు!"
 స విని రఘురాముఁ డనుమతించుటయుఁ - జని మహాసంభ్రమసంప్రీతు లొప్పు
 డివై భవముల నమరుపుష్పకముఁ - గరమర్థిఁ దెచ్చె రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
 న్నఱు లోకవిద్రావణు శక్తి - భావించి యెంతయు భయమును బొంది
 శ్రీముఱిఁ గదలువ ననిలుండు గదియ - వెఱుచునో దీవము ల్వెఱుచునో కదల
 ప్వరత్నదీపంబు లచలరూపముల - నొనరు మందానిలంబుల నొప్పుదాని,
 సవిమానోదరకలితపుష్పములఁ - గొనకొన్నగంధమూర్తి గ్రోల నేతెంచి ; 8190
 బలికి లోపలఁ జొరకొన్నతుమ్మెదల - చెలువున దీప్తుల చెన్నగ్గలిండు,
 మలద్వార హరినీలమణుల - భావింప నెంతయు భాసిల్లుదాని,
 కొని తోఁటలఁ దమపిన్ననాఁడు - వలపించి తముఁబాసి వచ్చినఁ జూచి,
 నులుచు పట్టదంబులతోడ వచ్చి - మొగి నున్నమల్లికాముకుళంబు లనఁగ,
 భుజులులతో నలవడఁ గుచ్చి - మానైనమాక్రిక మణు లొప్పుదాని,

త్రిభువనంబులయందుఁ దిరిగెడు గంగ - యభిమతవిశ్రాంతికై యున్నధరణి,
 ఖచితహంసావళి కమలదుకూల - రచితవిశానంబు రాజిల్లుదాని,
 “నెప్పుడు వచ్చునో యిందు నారాము - డెప్పుడు చూతుమో యేము రాసువుని.”
 నని యని చింతించి యమరకన్యకలు - తనువు లుజ్జ్వల మణిస్తంభము లేర్పి
 నిలిచినచెలువున నిర్మల స్తంభ - ముల మణిపుత్రిక ల్లోగి నున్నదానిఁ, 8200
 జేకొని వసుధపై సృష్టి రక్షింప - వైకుంఠపతి రామవల్లభుఁ డైనఁ,
 బొలుచు వైకుంఠంబు పుష్పకంబైన - చెలువున నంతయుఁ జెలఁగెడి దానిఁ
 గనుఁగొని యప్పు డా కాకుత్స్థతిలకు - డనురక్తితో రాక్షసాధీకుఁ జూచి,
 “రావిభీషణవీర ! రావణోదగ్ర - పావకునార్చిన పటుపయోధముల
 వీరి నారాదించు వీరిఁ బూజించు - వీరి సంభావించు విపులసంపదల”
 నని వానరులఁ జూపి యర్థి దీపింప - బరచినరాక్షసపతి విభీషణుఁడు
 ధనము లంబరములు తగుభూషణములు - కనకము లైప్పించి కడుఁబ్రీతి మెఱసి
 —: శ్రీరాములు పుష్పకవిమాన మెక్కి యయోధ్యకుం జనుట :—
 జనవతినన్నిది సంభ్రమం బొప్ప - వనచరపతులకు వరుసతో నిచ్చెఁ
 బతి రాముఁ డపుడు పుష్పకము నర్పించి - సతియుఁ దమ్ముఁడుఁ దాను సదృశియు
 గృతకృత్యుఁడై ప్రదక్షిణముగా వచ్చి - యతిహర్షమున నెక్కె నవిమానంబు 821
 లెక్కి సుగ్రీవాది హితుల వానరులఁ - దక్కక వీక్షించి దశరథాత్మజుఁడు
 “మీరు చేసినయట్టి మిత్రకార్యములు - నేరరు సురలైన నిష్ఠతోఁ జేయః
 నెల్లతేజంబులు నెల్లసౌఖ్యములు - నెల్లయశంబులు నేను మీవలనఁ
 బడసీతిఁ బుణ్యులు పరమపావనులు - కడుధన్యు లగుమీరు కవులార ! యింకఁ
 బొందు మీమీదేశములకు” నాపుడును - నిండాదువేడ్కల నృపుఁ జూచి కవులు
 “ధరణీశ ! మే మయోధ్యకుఁ గొల్చి వచ్చి - పరమానురక్తి మీపట్టంబుఁ జూచి,
 విరుపమచరితుల సీసహోదరుల - భరతశత్రుఘ్నులఁ బరమపావనులఁ
 జూచి, మీతల్లలఁ జూచి, మీపురము - చూచి, భాగీరథి చూచి వచ్చెదము :”
 అనవుడువిని రాముఁ డంతరంగమున - ననయంబు హర్షించి యావిభీషణుని
 భానుజు నంగడుఁ బవనజునిలు - మానసీయాత్తుల మఱియుఁ బెక్కిండు 822
 వనచరప్రముఖుల వాత్సల్య మొప్ప - నెనయ నాపుష్పక మెక్కిఁబంచుటయు
 ధరణీకుమన్ననఁ దగ నుత్సహించి - పరమపావనులు పుష్పక మెక్కి రంతఁ
 ద్రిజటాదినతులు ధాత్రీజకు మ్రొక్కి - నిజగృహంబుల కంత నెమ్మితోఁ జనిరి ;
 దశరథాత్మజుఁ జూచి దానవేశ్వరుఁడు - విశదంబుగాఁ బల్కె “వినుము శ్రీరామ :
 యెలమి నీపుష్పక మెంద టెక్కినను - నలలితంబుగఁ జోటు చాలి వెండియును
 నొకమూల కడమయై యుండు నేనూటి - కకలంకగతిని జో” అన ముదం బంది

ధరణీకుఁ డప్పుడు తరుచరాసురులఁ - గరుణఁ బుష్పక మెక్కఁగా నానతిచ్చె.

నప్పు డాపుష్పకం బాకాశవీధి - నొప్పెడివేడుక నుప్పొంగి యెగసి

ఘనమనోవేగంబుఁ గైకొని నిగిడి - వినువీధి దివ్యులు వినుతినపఁబేర్చి

పర్వినప్రభలతో భానుబింబంబు - పూర్వపశ్చిమపథంబులఁ బోక మగిడి

8230

దక్షిణంబుననుండి తగను త్రరమున - కక్షిణగతిఁ బోవు నాకృతిఁ దోవఁ

బోవునప్పుడు నిత్యపుణ్యుండు రామ - దేవుండు జానకీదేవితో ననియె.

—: శ్రీరాములు సీతకు రాక్షసవీరులవిక్రమముఁ దెల్పుట :—

“కుకవాణి! జానకి! చూచితే లంక - యకలంకలక్ష్మల నమరుచున్నదియుఁ,

గమలాక్షి! యిది విశ్వకర్త నిర్మింపఁ - గొమరు దీపించెఁ ద్రికూటమధ్యమున

లంక నిమ్మగ నేలు పుణ్యంబు - చాలక పొలిసె దుర్జనుఁడు రావణుఁడు,”

అని రక్తమాంసగజాశ్వతండుముల - ఘనమైన సమరభాగముఁ జూపి విభుఁడు

దనవిక్రమశక్తిఁ గడఁగియే తెంచి - మదిరాక్షి! యిక్కడ మడిసె రావణుఁడు;

ఘననత్త్వంఁడై కుంభకర్ణుండు దొడరి - యని ఘోరముగఁ జేసి యక్కడఁ గూలె

సహితుఁడై నీలుఁ బ్రహస్తుండు దాకి - బహునత్త్వం దిక్కడ భన్తమై పొలిసె ;

పూరతఁ బవమాననుతుఁడు ధూమాక్షి - నారూఢబలుఁ దుంచె నతివ యిక్కడను ;

శ్చేదించి యిచట నభేద్యుఁడై మేఘ - నాభుండు మముఁ గట్టె నాగపాశముల,

శ్చుతియు లావును బేర్చి తెగువమై బోరి - యతికాయు సౌమిత్రి యక్కడ గూల్చె ;

శ్చలముఁడై మకరాక్షి! దక్షిణబలుఁడు - బలమేది యిక్కడఁ బడియెఁ బోరాడి,

గ్నూరివీరుండు భగ్నువ్రతావు - డగ్నివర్ణుఁడు గూలె నయ్యెడ నతివ ;

శ్చేదిమిమైఁ బోరాడి గర్వంబు లావు - నెడలి యకంపనుం దిక్కడఁ గూలె ;

శ్చలకమై సౌమిత్రి యాయంద్రజిత్తు - నలవొప్పుఁ దెగటార్చె నయ్యెడ నబల ;

శ్చనువమబలుఁ డగునమ్మహాకాయుఁ - దునిమె నియ్యెడ నంగదుఁడు సరోజాక్షి !

శ్చేదిమి యయ్యెడ మహోదరమహాపార్శ్వ - లఱిమి చచ్చిరి మహోదగ్రవిక్రములు ;

శ్చరులై దేవాంతకుఁడు నరాంతకుఁడు - పోరాడి యిక్కడఁ బొలిసి రిద్దఱును ;

శ్చేది పయోనిధిమీద నేపు దీపింపఁ - గదిసి మాకట్టి నఘనసేతు వబల !

8230

శ్చేది గంధమాదనం బిదె పుణ్యతీర్థ - మిదె సదాశివసమాహితనివాసంబు ;

శ్చేది రాక్షి యీతోఁచు కాంచనాచలము - రమణీయ మిదియ హిరణ్యనాభంబు ;

మానసూనుండు పడఁతి ని న్నెదక - జవ మొప్పు లంకకుఁ జనుదెంచునాఁడు

నికి నాతిధ్య మర్థిఁ గావించు - మతి నబ్ధి వెడలె నమ్మహితశైలంబు ;”

చెప్పుచును రాఁగ నారాఘవునకు - ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ

ంచి ధశకంఠుఁ డెదుటఁ దోచుటయు - భీతిల్లి యపుడు విభీషణు కనియె ;

బజజాండాచిగా నకలదేవతలు - వలుమఱు గొనియాడఁ బట్టికంధరునిఁ

దునిమితి నాజిలో దోర్నలకక్తి ; - నెనయ నారావణుఁ డేతెంచి యిటకు,
 గదియుచు నాకనుగవ మ్రొల నిలిచె - నిది చిత్ర మేర్పడ నెఱిగింపు" మనుడు
 "జననాథ! యాబ్రహ్మసంతతియందు - జనియించి నట్టి దుర్జనుని రావణునిఁ 8260
 దెగటార్చి తటుగాన దేవ! యాహత్య - దగిలి యేతెంచి ముందటఁ దోచె మీకుఁ;
 గడఁక నీపాప మక్కడఁ బాపి వేగ-కడచిపోయినఁ గాని కార్యంబు గాదు;
 అవనీశ! మీయాత్మ నబ్జసంభవునిఁ - దవలి తలంపుము; దలఁచిన నతఁడు
 అతిముదంబున వచ్చి యమరులుఁ దాను - మత మెఱింగించెడి మనువంశతిలక ;"
 యనవుడుఁ బుష్పక మవనికి డించి - తనమదిలోపలఁ దాత్పర్యమొప్పు,
 భూమికుఁ డప్పు డంబుజసంభవునిని - గావించి తలఁప నక్కడి కేగుదెంచె ;
 నఖిలదిక్పాలురు నఖిలదేవతలు - నఖిలసంయములును నందందఁ గొలువఁ
 బ్రేమ నిట్టేతెంచి ప్రియపూర్వకముగ - రాముతోఁ బలికె నారాజీవభవుఁడు;
 "దేవ! రాఘవ! యేమితెఱఁగున నన్ను - రావించి" తనవుడు రఘువల్లభుఁడు
 తనముఖంబునఁ దోచు తత్కృమం బెల్ల - వినిపింప నాతఁడు విస్తయంబంది,
 "దేవ! దైత్యుఁడు నాదుతేజంబునందు - నీ వనుమతిఁ బట్టి యిన్ని పాపముల
 మరుతరంబుగఁ జేసి యుగ్రత మెఱయఁ - బరికింపఁ బిదప నిష్కాపుఁడై పొలిసె ;
 ధరణీపై విప్రుండు దనకులక్రమము - నరసి తా నిలువక యన్యవర్తనము
 నరయుచు నతులదోషాచారుఁ డైన - గురుదూషకుం డైనఁ గులశీఱఁ డైన
 నారయ గోబ్రహ్మహత్యాదిఘోర - దారుణకర్తుఁ డై తనరువాఁ డైన
 వధకు నర్హుఁడు గాఁడు వసుధపై నెన్ని - విధముల నైనను వివరించి చూడ
 నట్టి దుర్జనునకు నట్టికూరునకు - నట్టిపాపాత్తున కాజ్ఞ యే మనిన
 నతనికులంబున కంత్యంబుఁ జేసి - పతి తనభూమిలోపల నుండనీక,
 తగ వెడలించుట దండంబు సుమ్ము - జగతీశ! యిపుడు విశ్రవసుపుత్రుండు
 మోక్షంబుఁ గోరి నీముందటఁ దోచె - మోక్షకామునిఁ జేయు ముదమున నిపుడు
 భావించి నీపేర భవునిఁ బ్రతిష్ఠఁ - గావింపు మున్నీటికట్టపై నొప్పు
 రమణమై నొకముహూర్తములోన ననుచుఁ-గ్రమమొప్పుఁ దెలిపి యాకమలజం డరిగె.

—: శ్రీరాములు లింగప్రతిష్ఠ సేయుట :—

నాచే రఘురాముఁ డానన్నుఁ డైన - పావని నీక్షించి పలికె విల్లనుచు,
 "నన్నుతబలఁకార్య! సాహసధుర్య! - పన్నుగాళనవేగ! పరమానురాగ!
 మాకార్య మీదేర్చి మము నుద్ధరించి-మాకీర్తి నెగడించి మముఁ బ్రోచి తీవు;
 వినయవిక్రమదైర్య విఖ్యాతులందు - వినుఁబోల రెవ్వరు నిఖిలలోకములఁ;
 గావున విపుడొక్క-కార్య మీదేర్చు - మావార్త యెఱిగింతు మది యెట్లులనిన
 వగచరాధీశ! యత్యంతవేగమున - నగణితఫలరాశిదుగు కాళి దాసి

కరమొప్పు నొక్కలింగము గొని తెమ్ము - వరంగ విన్నూటనల్వదియోజనములు
 గల దిచ్చటికి రెండు గడియలలోన - నిలువక చనుదెమ్ము నీవాహవమున, 8290
 ధరమీడఁబడిన నాతమ్మనికొఱకు - నిరుమూఁడులక్షలు విరువదిపేలు
 పదియోజనములును బవనవేగమునఁ - గడలి మందులకొండఁ గ్రక్కునఁ దెచ్చి
 తిరుగ నెప్పటి చోటఁ దిరముగా నునిచి - యరుగుదెంచితి వప్పు డరజాములోన
 నదిగాన నీకిది యధికమే" యనిన - ముదమున నుబ్బొంగి మ్రొక్కి వీడ్కొనుచు
 నరిగి యప్పుడు మహేంద్రాచలం బెక్కి - యురుతరక క్తిమై యుంకించి యెగసి
 ఘనతరం బగు కాళికాపురి డాసి - యనఘతరంగిణిగా గంగఁ గ్రుంకి
 కాళికానిలయుని ఘను విశ్వనాథు - వానవనుతు నీకు వరదయాలోలుఁ
 గని మ్రొక్కి నుతిఁజేసి కదలి యాఘనుఁడు-ఘనబుద్ధి నొక్కలింగంబుఁ గైకొనుచు
 నధికవేగంబున నరుదెంచుచుండె - బుధజననినుతుఁడా భూమీకుఁ డంత
 హనుమంతురాకకు నటు చూచి జూచి - "తనరంగ నిట ముహూర్తము చేరవచ్చెఁ
 జనుదేరఁ దేమొ ? రాక్షసుఁ డెవ్వఁడైనఁ - జెనకిన జగడంబు పేయుచున్నాఁడో ?
 యేమికార్యమే ?" యని యిచ్చఁ జింతించి-యీముహూర్తముదప్పు కిటలింగ మొకటి
 నెవయఁ బ్రతిష్ఠింతు నినుకచే ననుచు - జననాథుఁ డట నమస్తలమున కరిగి
 కరముల నొక్కలింగము గాఁగ నినుకఁ - గరమొప్పుఁ జేసినఁ గంజాక్షి సీత
 నంది గావించె నా నగజాధినాథు - ముందట నినుకచే మొగి రామవిభుఁడు
 నాయెడఁ బూజసేయఁ గడంగునంత - వాయువేగంబున వాయునందనుఁడు
 అరుదెంచి రఘురామునడుగుల కెరఁగి - ధరణీకుఁ డుంచిన దర్పకారాతిఁ
 గనుఁగొని ఖిన్నుడై కళవళం బింది - తనువు గంపింప గద్గదకంఠుఁ డగుచు
 సంజనానుతుఁ డప్పు డనియె "నోరామ ! - కంజాస్తకులసోమ ! కాళికి నన్నుఁ
 బనిచినఁ బనిపూని బ్రహ్మాదిసురలు - గనుఁగొన నవటి లింగమును దెచ్చితిని, 8310
 ననుఁ బింపి యిచ్చట నగజాధినాథు - నునుపంగఁ దగునయ్య ! యుర్వీశచంద్ర !
 అనువాంద నేఁ దేర నర్హుండఁ గానో ? - మనమున నామీడ మక్కువ లేదో?"
 అనుడు రాముఁడు మందహాసంబు జేసి-హనుమంతుఁ జూచి యుల్లనియె "నాకరయఁ
 నమ్ములలో నొక్క తమ్ముడ వీవు - నెమ్మితో నీమీడ నెయ్యంబు ఘనము;
 ఈముహూర్తముఁ దప్ప నీక యీశివునిఁ - గామించి యినుకచేఁ గావించి తర్థి
 సంతలోనన నీవు నరుగుదెంచితివి - సంతోష మయ్యె; నీశ్వరుని నవ్వలికిఁ
 నిమలించి నీతెచ్చు దేవుని నిలుపు - మమరులు వొగడంగ" ననిన వాయుజుఁడు
 ముదమంది తనవాలమున నీకుఁ జూట్టి - కదలించి కదలించి కదలింపలేక,
 నీదిలోన శంకించి మఱియు నింకించి - మెదలింపఁ జాలక మిగులఁ జింతించి
 యొక్కటః మున్ను ద్రోణావలం బేను-దక్కక యుగలించి తనరఁ దెచ్చితిని 8320

భుజగకంకణుతోడ భూతాలితోడ - రజతాద్రి నెత్తిన రావణునకును
 నెత్తంగ నలవిగా కెనగు సౌమిత్రి - నెత్తితి నింద్రాదు లెల్లఁ గీర్తింపఁ
 దటుకున మేరుమందరముల నైన - బొట్టవేల జిమ్ముదు భూరినత్వమున ;
 విది యేల ప్రే గయ్యె? నీరీతి నాకు? - బదిలంబుఁ దప్పెనో భానువంశజాని
 గినిసి యే మాటుపల్కినపాపముననో - కనుఁగొన నటుఁగాక కాశీకు నిటకుఁ
 జేకొని యేను దెచ్చినపాపముననో - కాకున్న విది యేల ఘన మగు" ననుచుఁ
 బదిలంబుఁగాఁ దనబలమెల్లఁ గూర్చి - త్రిదళులు వెజంగందఁ దివిరి వెండియును
 నగచరేశ్వరుఁడు దైర్యముతోడ నభవు - నగలింపలేక బాహుగర్వ మెడలి
 పటుర క్తములు గ్రక్కి ప్రాణము ల్గలఁగి - యట మూర్ఛతోడ నయ్యవనిపై ద్రెళ్లె.
 నానమయంబున నారామవిభుఁడు - భాసురమృదుకరపద్మము ల్సూచి 8330
 హనుమంతు నెత్త నొయ్యన మూర్ఛదెలిసి - జననాథవరునకు సాష్టాంగ మెఱగి
 "జయ భూమిజాస్వాంతజలజషట్పరణః జయ ఘోరకుటిలరాక్షసచయహరణః
 జయ ఖండితోద్దండశర్వకోదండః - జయశోషితాబ్ధిప్రచండోరుకాండః
 జయ రావణోన్మత్తతైలామరేంద్రః - జయ భక్తపరిపూర్ణసత్కృపాసాంద్రః
 జయ నిర్మలాత్మః సజ్జనకల్పభూజః - జయ పద్మబాంధవశతకోటిశేష
 సీమహిమంబులు నేర్తురే తెలియ? - నామహేశ్వరుఁ డైన నమరేఞ్మయఁ డైన
 నాగేంద్రుఁ డైనను నాకేంద్రుఁ డైన - వాగీకుఁ డైనను వసుధాతలేంద్రః
 ఏ నిన్ను నెఱుంగంగ నెంతటివాడ - నేనిన్నుఁ గొనియాడ నెంతటి వాడ
 బేలనై మీరు నిల్పిన యీకు నెఱుంగ - కేలీలఁ దెమలింప నెంచిన యట్టి
 నాతప్పు లోఁగొని నన్ను మన్నించి - యీతటి మీయాజ్ఞ నేఁ దెచ్చినట్టి 8340
 యాయీకునకు వెరవెఱిఁగింపు" మనుచుఁ - బాయనిభ క్తితోఁ బ్రణమించుచున్న
 హనుమంతుఁ జూచి యిట్లనియె రాఘవుఁడు - "మనమున నీవేల మరిగెద విట్లు?
 నీవు దెచ్చినకాశీనిలయు నిచ్చోటఁ - బావని యునుపుమీ భవునకు మునుపు;
 ప్రీతిఁ బూజ నొనర్చి పిదప నాయీకు - నాతతభ క్తితో నర్చింతు; నకల
 భూజనంబులు నిట్లు పూజ గావించు - రాజాహ్లాదీజలం బవనిలో జనము
 తెచ్చి నీతెచ్చినదేవున కర్థిఁ - జెచ్చెర నిట నభిషేకంబు సేయ
 నతఁ డొనర్చిన బ్రహ్మహత్యాదియమము - లతనిఁ బొందవు కీర్తు లలర సిద్ధించు
 నతులితపుత్రపౌత్రాభివృద్ధియును - నతులభోగంబులు నమరంగఁ గలుగు"
 నని పల్కి హనుమంతుఁ డతిముదం బంది-మనమున సంతోషమగుఁడై పొంగెఁ
 బరమాత్మఁ డట నుమాపతిఁ బ్రతిష్ఠించి - యురుభక్తిఁ దగ బోడశోపచారములరికిరి
 గరమొప్ప మునుమున్ను కాశికావాసు - దరణివంతుఁడు పొంపు దనరారఁ బూజ
 గావించి పిదపఁ దాఁ గావించుకొని - భావించి యర్పించెఁ బరమహర్షమున;

రమణః బూవులవాన రఘురాముమీద - నమరులు గురియింప నగచరు ట్టరియ
నంత విభీషణుం డధిపతి కనియె - సంతోష ముహ్నింగ "జగతీశ! యిప్పు
డీకట్టతెరవుగా నెవ్వరికైన - రాకుండఁ జేయు మో రామ లంకకును"
నావుడు హర్షించి నలినాప్తులజఁ - డావిభీషణుఁ జూచి "యాఁ గాక" యనుచు

—: శ్రీరాములు సేతుమహిమను దెలుపుట :—

నడరంగ నటఁ గొన్నియడుగులు మగిడి - నడుసేతుమీద మన్నతితోడ నిలిచి
కవు లుగ్రముగ నభిఁ గట్టిన యట్టి - విపులబంధము తెల్ల విడిచెనో యనఁగఁ
దనసహోదరుచేతి ధనువంది పుచ్చు - కొని వేగమున దనుష్కోటిఁ గావించి
"పరదారగమనంబు బ్రహ్మహత్యలను - గురుజనద్రోహంబు గోగణపథయు 8360
సోదరీరతియును సురఁ గ్రోలుటయును - వేదదూషణమును విత్తావహరము
సుందరీచేదంబు చోరసంగమము - మందిరదహనంబు మాంసభక్షణము
మొదలైన పాతకంబులు చేసి యైన - గదిసి యిచ్చట నవగాహంబు సేయు
పురుషముఖ్యునకగుఁ బుణ్యసంఘములు - అరుదార నాయువు నారోగ్య మెపుడు
పరహితాచార సౌభాగ్యసంపదలు - చిరకీర్తులును వేగ చేకూరు" ననుచు
నారామవేశ్వరుం డపుడు పుష్పకము - నారూఢగతి నెక్కె నధికమోదమున
నమరులు దీవింప నగచరు ల్వొగడ - నమరంగ నెప్పటియట్ల పుష్పకము
ఘనవేగమునఁ జన గగనమార్గమున - మనుకులేశ్వరుఁ డంత మహిపుత్త్రి కనియె.
"హిమకరబింబాస్యః యదె విభీషణుఁడు - మముఁ గన్నచోటు సమృదమున వచ్చి
ఇక్కడఁ గుళతల్ప మేను గైకొంటి - నిక్కడ నుండితి నేకతంబునను 8370
పూని బ్రహ్మత్ర మద్భుతశక్తిమెఱసి - యేను బయోధిపై నిక్కడఁ దొడుగ
రదులతో నన్నదీనాథుండు వచ్చి - ముదముతో నను గాంచి మ్రొక్కినచోటు,
అలఘువిక్రమశక్తి నమ్ము సంధించి - జలజాస్య! యిక్కడఁ జంపితి వాలి.
పుష్కరబహుఫలాద్భుతకాననముల - కిష్కింధ కంటె సుగ్రీవునట్టణము ; "
అని యని తెల్పుచో నాలోలనేత్ర - జనకనందన రామచంద్రుతో ననియె.
జననాథ! సుగ్రీవునతులతోఁ గూడ-వినుఁ డయోధ్యకుఁ టోప వేడ్క వుట్టెడిని ;"
నవుడు పుష్పకం బయ్యెడ నిలిపి - జనపతి యనిచినఁ జతురుడై యరిగి
'రాధినాథుండు తారాద్రికి ర్తి - తారావధంబునఁ దారాదినతులఁ
లువొందఁ దోడ్దేర సీతకు మ్రొక్కి - యెలమిఁ బుష్పక మెక్కి రింపార వారు ;
ంకయుఁ బదిలమై యేపు దీపింప - నంత నెప్పటిమాడ్కి నరిగెఁ బుష్పకము.

—: శ్రీరాముండు మార్గమధ్యములోని విశేషములు

సీత తెఱిగించుట :—

లోన రఘురాముఁ డాముష్యమాక - తెలంబు డగ్గరి జానకిఁ జూచి

“హితవానరానీక మీముష్యమూక - మతిలోక మీగిరి నర్థితో మున్ను
 శరణాగతుం డయి చనుదెంచుటయును - గరుణ సుగ్రీవునిఁ గాన్పించు కొంటి :
 నానన్నరవికిరణాన క్తకమల - భాసురోదరము పంపానరోవరము ;
 ఇదె చూచితే యొప్పు నీపుణ్యనరసి - మృదులతీరంబున మెలఁత నిన్నాసి,
 బహుదూఃఖములఁ బొందఁ బవమానసుతుఁడు - మహితపుణ్యాత్ముండు మము వచ్చికాంచి
 హృదయపద్మమునకు నింపు పుట్టించి - మదిరాక్షి : కాన్పించె చుర్కఁజేళ్వరుని
 ఒడవుకాననముల నొప్పుచునున్న - దదె : శబర్యాశ్రమ మజ్ఞాయతాక్షి :
 యెలిగి యిక్కడ మహాహవకేలి వాలి - బలశాలియైన కబంధుఁ జంపితిని ;
 నినుఁ జెఱఁగొనిపోవునీచు రావణునిఁ - గనుఁగొని పోనీక కడిమిమైఁ దాకి 8390
 మిన్న కయ్యసురుతో మెఱసి పోరాడి - యున్నతాయువు జటాయువు గూలె నిదఁబ ;
 నదె యాజనస్థాన మజ్ఞాయతాక్షి : - పొదలువనంబులఁ బొలుపొందెఁ జాల ;
 నదె కూర్పుఁబ నుగ్రుండై ముక్కుఁజెవులు - కుదియఁగ సౌమిత్రి కోసినతావు ;
 అదె చూడు ఖరదూషణాదిరాక్షసులు - మదమునఁ జనుదెంచి మడిసి రిచ్చోట ;
 నీయెడ నన్నొగి నెలయించుచుండె - మాయామృగాకృతి మారీచుఁ డేచి
 మదిరాక్షి : యిక్కడ మఱి వాఁడు మడిసె - నిదె పంచవటిఁ జూడు మిదె వర్ణకాల ;
 పటుమాయ నిక్కడఁ బిట్టికంధరుఁడు - కుటిలుఁడై మ్రచ్చిలి కొనిపోయె నిన్ను ;
 నదెసుతీక్షణశ్రమమాశ్రమరత్న - మదెయగస్త్యాశ్రమం బజ్ఞాయతాక్షి
 యదె శరభంగుని యావాన మింతి - యదె యత్రిమోని పుణ్యాశ్రమభూమి ;
 అదె నీకు ననసూయ యంగరాగములు - హృదయరాగముతోడ నిచ్చిన చోటు ;
 అదె చిత్రకూటాద్రి యిక్కడ నన్నుఁ - బదిలుఁడై భరతుండు ప్రార్థించి చనియె ;
 విమలకాననముల విలసిల్లుచున్న - యమున యల్లదె కంచె యనతిదూరమున ;
 ముదమొప్పు బహుదివ్యమునులు సేవింప - నదె చూచితే గంగ నమలతరంగ ?
 ఒడవినకొలఁతులు మన్యానములను - నదె శృంగిభేర మొప్పారుచున్నదియు ;
 నదె గుహం డేతెంచి యర్థితో మమ్ము - గదిసి కాంచినయట్టికమనీయభూమి ;
 నదె సరయూనది యధికయావముల - బొదిగొన్న తటములఁ బొదలుచున్నదియు ;
 నదె యయోధ్యాపుర మజ్ఞాక్షి మ్రొక్కు - మది కానవచ్చె నాయతపుణ్యరాశి ;”
 అని భూమిజకు రాముఁ డర్థితోఁ జూప - ఘనమైనవేద్యులఁ గవులు రాక్షసులు
 బహురత్నకాంచనప్రాసాదతతుల - బహుతోరణంబుల బహుపతాకలను
 బహువారణంబుల బహుతురంగముల - బహురథోత్కరములఁ బ్రణామింపనెందు 8410
 నమితవైభవముల నతులమై మెఱయ - నమరావతియుఁ బోలె నమరు నవ్వరము
 నినిచినవేద్యుల నెఱ నిక్కినిక్కి - గనుఁగొనఁ దొడఁగిరి కడఁకతో నంతఁ
 అదునాలుగవయేడు పరిపూర్ణమైన - వదల కప్పు కుభకృద్వత్సరమందు

—: శ్రీరాములు భరద్వాజాశ్రమంబునకు వచ్చుట :—

మదిలోన నుప్పొంగి మాఘమాసమునఁ - బదపడి యాశుద్ధ పంచమినాఁడు
అక్రాంతకుభతేజః డగు భరద్వాజ - నాశ్రమోపరివీధి నవ్వమానంబు
ధీయుక్తి రాముండు దివి విల్చి డిగ్గి - యాయాశ్రమంబున కర్థినేతెంచి,
యమ్మనిపాదంబులందు మోదంబు - గ్రమ్మ పాలస్థలిఁ గదియించి మ్రొక్కి-
మునిచేత దీవన ల్లుదమొప్పుఁ బడసి - వినయరసావేశవివకుడై పలికె.
“నేను మీ దగుసేమ మేమియు నరయఁ - గానఁ గానకుఁ బోయి కాలంబు గడచె.
కలవు కదా మీకుఁ గందమూలములు - ఫలములు జలము లపాయంబు లేక 8420
ఎల్ల తెఱంగుల నెప్పుడు చెడక - చెల్లుగదా మీకు శిష్టకృత్యములు ?”
అనవుడు మునినాథుఁ డారామచంద్రు - వినయవాక్యంబులు విని నంతనిల్లి
“నిఖిలలోకారద్యః నీవు జన్మించి - నిఖిలలోకంబులు నిష్ఠఁ బొలింప
గలవె నంకటములు ? గలవె దుఃఖములు ? - గలవె బాధలు ? పుణ్యకర్తులకెందు ?
నిత్యసత్వోన్నతః ! నీప్రసాదముల - నత్యంతసుఖులమై యఖిలధర్మములు
నలుపుచు వేదోక్తసముచితక్రియలు - నలుపుచుఁ దపములు నలుపుచుండుదుము ;
నీ విందు విచ్చేసి నెమ్మి నేఁ బనుపఁ - గా పీడుకొనిపోయి క్రమ్మట నిందు
చిచ్చేయు నీలోని వృత్తాంత మెల్ల - నచ్చుగాఁ బొడగంటి నధ్యాత్మదృష్టి ;
నరయ నీచేసిన యద్భుతక్రియల - నరిది యనుష్ఠింప నాదివ్యులకును
నీవరణ్యములకు నిష్ఠ దీపింపఁ - బోవుట మొదలుగా భోగంబు లుడిగి 8430
ఘనజటాభారవల్గలములు దాల్చి - పనిపడి భరతుండు భక్తి వాటించి
సీహకులయందు నిఖిలరాజ్యంబు - రూపించి నిలిపె నారూఢమానసుఁడు ;
చెప్ప నక్కజమైన చిత్తానురక్తి - నెప్పుడు నీరాక తెదురు పీఠించు ;
నీవు నీతమ్మనినెయ్యంబు దలఁచి - వేవేగ పోవ భావింపఁగావలయు ;
వనవాసమున డస్సి వచ్చినవాఁడ - వనఘః ! మాయాశ్రమంబందు నేఁ డుండి
ఘాపాలః ! నీవెల్లి ప్రొద్దునఁ గదలి - మాపంపుఁ గైకొని మఱి పొమ్ము విందుఁ
గావించు” నని చెప్పి ఘనతపోమహిమ - నావేశ రాముఁ డత్యాశ్చర్యమంద
నామహామునివరుం డాత్మలోపలను - గామధేనువుఁ గుతుకముతోడఁ దలఁప
మిలమిలమెదలెడి మృదుతరాన్నమును - ఫలములు ఘృతము సూపము లపూపములు
సరవితో శాకము ల్భర్గర పెరుఁగు - పరమాన్నమును నానబాలును జూటి 8440
తేనియ శిఖరలు తియ్యచారులును - బానకం బొబ్బిల్లు పచ్చిట్లు జాన్ను
పరుగులు వడియము ల్వాసనోదకము - లురుతరరుచి నొప్పునూరగాయలును
మొదలైన వావేల్పుమొదవు కల్పింప - ముదమునఁ గపిదైత్యముఖ్యులతోడ
పచ్చపుభక్తిమై నారామచంద్రుఁ - డిచ్చ మెచ్చుచు భుజియించుచున్నంత,

ఆభరద్వాజః డిట్లనియె రామునకు - "శోభనగుణధామ : సుగుణాభిరామ :
 యేము నీకొకవరం బిచ్చెద మిపుడు - కామింపు మనుటయుఁ గరములు మొగిచి
 పోడిగా సాకేతపురముచుట్టులను - మూఁడుయోజనములు మునినాథ : వినుఁడు.
 ఏచి తలిర్చుచు నెల్ల కాలమును - బూచునుఁ బండుచు భూజంబు లుండ
 వర మిండు మఱి యొండువరమునేనొల్లఁ - గరుణింపు" మనవుడు గరుణించె మౌని,
 ఆయాగిఁ జరితార్థు లై నవానరులు - మాయనిహృదయసమ్మదమునఁ బొదలి 8450
 రప్పుడు రఘువతి యనిలనందనునిఁ - దప్పక చూచి యుదాత్తుడై పలికె :
 "నతులనశ్చోన్నతి నత్యంతవేగ - రతి శృంగిబేరపురంబున కరిగి
 భూరిమానసు గుహఁ బుణ్యాత్మఁ గాంచి - మారాక యతనికి మానుగాఁ దెలిపి
 యాయున్నతాత్తుచే నటఁ బోవుతోవ - ధీయుక్తి నెఱిగి నందిగ్రామపురికి
 నరిగి మాభరతున కతిభక్తవ్రతున - కురుదయారతునకు సున్నతాత్తునకు
 నేము వచ్చితి మని యెఱిగించి రమ్మ - పో మారుతాత్తజః పొమ్మ" నావుడును
 మారుతాత్తజుఁడును మానుషవేష - ధారియై యరిగి యద్భుతవేగుఁ డగుచు
 గంగాతరంగిణిఁ గడఁకతో దాఁటి - శృంగిబేరమునకుఁ జెచ్చెరఁ బోవఁ
 బరహితాత్మకుఁ దై న వరమేళుకాక - నరసి కానక గుహం డాత్మలోపలను
 "నన్నేలుశ్రీరామ నరలోకవిభుని - సన్నతపదపంకజంబులఁ గొలిచి : 8460
 పోలేక నిలిచితి భూరిదుర్గముల - నేలీల మెలఁగిరో : యెందున్నవారో :
 శరభభేరుండరాక్షసవహ్నిభుజగ - గరళబాధలచేతఁ గ్రాగిరో కాక :
 లేకున్న వ్రతము చెల్లినమీఁద మగిడి - రాకయుండునె : రఘురాముండు వలికిఁ
 దప్పునే కార్యంబుఁ దప్పె నేనింక - నిప్పుడే సొదఁ జొచ్చి యెనయుదు రాము"
 నని మనంబున సున్న యాందోళ ముడిగి - తననతు ల్గుతులును దమ్ములుఁ దాను
 పొరిదిఁ గుండమునందు సొదఁబేర్చి మిగుల - దరికొల్పి ననల ముదగ్రమై మండ
 నరుదై నభక్తితో నాగుహం డపుడు - ధరణీకుఁ డగురాముఁ దలఁపులో నిలిపి
 యయ్యగ్నిలోఁ జొర నరుగుదేరంగ - నయ్యెడ హనుమంతుఁ డడ్డమై నిలిచి
 పుడమితేఁ డిదె వచ్చె బొంకుగా దెల్లి - యుడుగక తనవ్రతం బొనరఁ జెల్లించి
 పదపడి నగ్నిలోఁ బడినశ్రీరాము - పదములయా" నంచుఁ బలికిన నాతఁ 8470
 డనిలజునకు మ్రొక్కి యారామురాక - కనుచరసహితుడై హర్షంబు నొంది
 పరఁగ నగ్గుహఁడు సంభావింప నరిగి - యురుపుణ్యనిధి సరయానది దాఁటి
 పోవ నందిగ్రామమున భరతుండు - పావనచరితుండు భావంబులోన
 "నారామలక్ష్మణులవనినందనయు - నేరీతి సున్నారో : యేమైన వారో :
 ఎన్నినఁ బదనాలుగేండ్లును నిండె - గ్రన్నన రాముఁ డిక్కడికి రాఁడేమో :
 మోసపోయితి నాఁడె మునివృత్తి రాము - భాసురకోమలపాదపద్మములు

నానుమిత్రాపుత్రుఁ డర్థితోఁ గొలిచి - యాసమీఁగఁగఁ దోవ యరిగినరీతి
నరుగలే నైతి నే నారాముఁ బాసి - ధరణి నేవిధమునఁ దనువు ధరింతు ?
పదునాలుగేండ్లును బరిపూర్ణ మైన - సదయాశుగుణనిధి చనుదేరకున్న
పున మైనసొదఁ బేర్చి కడఁకతోఁ జొత్తు - నని నిశ్చయంబుగా నాడినప్రతివ 8480
హితమతి రిత్త వోనిత్తునే” యందు - మతినిశ్చయముఁ కేసి మంత్రులకనియె.

“శాత్రవమదహారి శౌర్యసంపన్నుఁ - బాత్ర శత్రుఘ్నునిఁ బట్టంబుఁ గట్టుఁ
దేనగ్నిలోఁ జొచ్చి యేగెద రాముఁ - గానంగ” ననిన నామనుఁ జూచి యపుడు
శత్రుఘ్నుఁ డిట్లను “జగతీతలేశః - యీధాత్రి నాకేల ? యీతను వేల ?
నీపాదములఁ గొల్చి నీతోడఁ గూడ - నేపార నేనును నేగుదెంచెదను ;”
అని కృతనిశ్చయ లైనయానరులు - గనుఁగొని భీతులై కలఁగి రందఱును ;
అనమయంబున నధికవేగమున - నానమీరాత్మజుం డరుదెంచి భరతుఁ

—: హనుమంతుఁడు భరతుని జూచుట :—

గనుఁగొని వినతుఁడై కరములు మొగిచి - కొని నిల్వఁ గాకుత్స్థకులుఁ డిట్టులనియె.
“నీకులం బెయ్యది ? నీకుఁ బేరేమి ? - చేకొని యిటకు వచ్చినపని యేమి ?
యెవ్వండ వెండుండి యెట కేగె” దనిన - నవ్వసుదేవుతో ననిలజుం డనియె.-8490

“గవి నేను శ్రీరాముగాదిలిబంటఁ - దపనకులాంధోజ తపసుఁ డున్నతుఁడు
తనపుణ్యచరిత యుత్తములెల్ల మెచ్చ - ననిమిష ల్గొనియాడ నారామవిభుఁడు
వినుము జగద్ధితవృత్తిమై మెఱసి - వనవాసనయంబు వలనొప్పఁ దీర్చి
సౌమిత్రియును దాను జనకనందనయు - రాముండు వచ్చి యరణ్యము ల్వడిచి
నెమ్మితో ముందట నీసేమ మరసి - రమ్మన్న వచ్చిన రాక యీరాక,”
అనవుడు భరతుఁ డత్యంతహర్షమునఁ - గొనకొని పులకించి కోర్కి దీపింప

“రా పుణ్యవత్సలః రా కపిశ్రేష్ఠః - రా వవనాత్మజ ! ర” మ్మంచఁ దిగిచి
రసాథసుతుఁడు వానరసాథసుతునిఁ - గరము సమ్మదమునఁ గొఁగిటఁ జేర్చి
గజమాల్యమణు లిచ్చి గజముల నిచ్చి - గజరాజగుమనలఁ గరమర్చి నిచ్చి
నకాంబరంబులు కడువేడ్కనిచ్చి - వినుతభూషణములు వెలయంగ నిచ్చి 8500
గువట్టణము లిచ్చి, ధనకోటు లిచ్చి - యగణితగుణధీరుఁ డనియె మారుతికి.

నడవుల కరిగి రామావనీభుఁడు - దడనినకార్యంబుఁ దలఁప నచ్చెరువు ;
నందెందు వర్తిందె ? నెందెందుఁ బోయె ? - నెం దున్నవాఁ డిప్పు డినుకులేశ్వరుఁడు ?
పు రామపునకు నిజమాతవగుట - యీవిధంబంతయు నెఱిగింపు మనఘ !
పుల్పలోచల నమ్మ నీవలు కేను - వట్టుట నిక్కమే ? వనచరాధీశ !”

నవుడు విని, నవ్వి, యవ్వమలాత్ముఁ - డెనసినభక్తితో నేర్పడఁ బలికె.
సంతోషి దశరథమేదినిశ్చరుఁడు - భూతల రాజ్యవ్రభుత్వంబు మాన్చి

యదవికిఁ జను మన్న నన్నరేళ్వరుడు - జడలు వల్కలములు కాంతుడై తాల్చి
 భానుప్రభాభాసి పాదచారమున - జానకీ లక్ష్మణసహితుడై వెడలి
 చిత్తనమ్మదమునఁ జిత్తకూటాద్రి - సుత్రమమునిగోష్ఠి సున్నచో నీవు 8510
 భూరాజ్య మొల్లక పోయి మీయన్న - నారాధనము చేసి యర్థిఁ బిల్చుటయుఁ
 బిలి రాకయున్నఁ దత్పాదుకాయుగళ - మతిభక్తియుక్తిమై ననురక్తి నడిగి
 తల మోచికొనివచ్చి ధారణీరాజ్య - ఫలభోగ ముడిగి తపస్వి వై తిచట;
 గుటిలదానవబలక్రూరవర్గముల - నట రాఘవుడు దండకారణ్యమునకుఁ
 జని శరభంగునాశ్రమభూమి నిలిచి-మునుల నూఱడఁబిల్కి ముదమొప్పుఁ బోయి
 యాజనస్థానంబునందున్నదైత్య - రాజుచెల్లలిఁ బట్టి రాజిమి మెఱసి
 నలిమీటి యాకూర్పణఘముక్కుఁ జెవులు - కొలఁదులు మొదలంబఁ గోసిపోవైచి.
 ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ బెక్కిండ్ల - నరభోజనులఁ బదునాలుగువేలఁ
 జంపి యొక్కడ వర్ణశాలలో నుండఁ - దెంపుమై రాక్షసాధిపుడు ప్రేరేప
 మారీచుఁ డనియెడి మాయావి యొక్కఁడు-భూరిమృగాకృతి బొడచూపుటయును 8520
 మృగనేత్ర సీత యామృగము నీక్షించి-“మృగ మొప్పు నాకు నీమృగముఁదేవలయు”
 ననవుడు శరచాపహస్తుడై దాని - వెనుకొని రామభూవిభుఁ డొగినేయఁ
 గూరెడునప్పు డా కుటిలరాక్షసుడు - “హా లక్ష్మణా!” యను నార్తరావమున
 నారూఢిఁ జీరిన నతివ భీతిల్లి - యారాఘవానుజు ననుప నచ్చటను
 మునివేషధారియై ముద్దియ నెత్తి - కొని పోవు రావణుఁ గూడి పోనీక,
 ఘనుడు జటాయువు గని యడ్డపడిన - ననిమొన భర్జించి యతని నిర్జించి
 దనుజాధిపతి సముద్రము దాటి పోయి - తనలంకలోనియుద్ధానంబునందు
 సీతామహాదేవిఁ జెచ్చెఱ నునిచి - యాతతజయశాలి యై యుండె నంత.
 మాయామృగముఁ జంపి మఱి రామచంద్రుఁ - డాయానపడి ఖిన్నుడై వచ్చివచ్చి
 సౌమిత్రిఁ బొడగని జానకీ దించి - యేమిటి కిట వచ్చి తీవంచు వగచి 8530
 యతఁడు దానునుగూడి యావర్ణశాల - కతిరయంబున వచ్చి యందులో సీతఁ
 బొడగాన కిరువురు భూరిశోకమునఁ - బడి యంద వెదుకుచు బహుదుర్గములకుఁ
 బోవుచో రావణుభుజశక్తిఁ దూలి - వావిరిలోదారి వసుధపైఁ గూలి
 యున్నజటాయువు నొయ్యనఁ గదిసి - యస్నిచదుర్దళ యద్వతాననుడు
 గావించి సీత లంకకు నెత్తుకొనుచుఁ - బోవుట యతనిచేఁ బోలంగ నెఱిఁగి
 యావిహగాధీశు నవట దహించి - పోవుచు ఘనదుర్గభూములఁ గడచి
 ముందట నాఋష్యమూకంబుఁ గాంచి - యందు సుగ్రీవునకై వారిఁ జంపి
 తారతో నాచంద్రతారార్కముగను - నారాజ్య మంతయు నతనికి నిచ్చె
 నిచ్చిన సుగ్రీవుఁ దెంతయు మెచ్చి - విచ్చలవిడి సీత వెదకెడికొనుకు
 లక్షల రెండేసి లక్షలఁగవుల - నక్షణబలం మహాయశోధనులఁ

బదిదిక్కులకుఁ బంపఁ బఱచి వానరులు - వదలక వెదకంగ వచ్చి సంపాది
 సేత యున్నది లంకఁ జింతింప వలన - దీతెఱంగిటఁ జేయుఁ దీరిమీఁద ననిన
 జలరాశి నూఱుయోజనము లేదాటి - నలఁగి యశోకవనంబులోనున్న
 వై దేహిఁగని యానవాలు నేనిచ్చి - యాదేవిమాణిక్య మర్పించుచుటయు,
 నది దెచ్చి యిచ్చిన నవనివల్ల భుండు - ముదమంది విస్తయంబునుఁ బొంది యపుడు
 సకలకాభామృగసహితుడై బోయి - యకలంకవిక్రముం డబ్బి బంధించి
 లంకపై విడిసి యలంకృతశక్తి - లంకేకుఁ జంపి కళంకంబు లుడిపి
 యవ్యయశ్రీయుక్తి నాలంకఁ బుణ్య - భవ్య విభీషణుఁ బింజుఁ గట్టి,
 పావనాత్మకు లైన బ్రహ్మాదిసురల - చే వరంబులు గొని చెలు వగ్గలించి
 హితమతి సురలతో నేగుదెంచుటయు - నతిభక్తి మీ తండ్రియడుగుల కెరఁగి 8550
 యనలముఖంబున నతిశుద్ధయైన - జనకజఁ గైకొని సమృద్ధం బొప్ప
 ఖ్యాతి పెంపొంద నాకపులు రాక్షసులు - ప్రీతి సుగ్రీవవిభీషణు ల్దొడలు
 బలసి తగ్గలువఁ బుష్పక మెక్కి వచ్చి - ఫలితవిక్రమశోభభరితుడై విభుండు
 ఆభరణాజనంయమియాశ్రమమునఁ - బ్రాభవస్ఫురణమొప్పుగ నున్నవాడు;
 చందనచంద్రికా సమచారుక్తి - యిం దెల్లభంగుల నెల్లి విచ్చేయు.”
 వనపుడు భరతేకుఁ డతనివాక్యముల - జనితానురాగుడై శత్రుఘ్నుఁ జూచి
 “తడయక సేనయోధ్యాపురంబునకుఁ - గడువేగమునఁ బోయి కడఁక దీపించి
 యాయతమంగళాయతనమై యొప్పు - నీ యుత్సవము వీట నెల్లఁ జాటింపు;
 గొనకొని మనరాజు కొలువుకూటమున - ఘనసేతుబంధాది కథలు వ్రాయంపు;
 దేవగేహములు భూదేవగేహములు - నీవు నన్నిధినుండి నెలయఁ బాటింపు; 8560
 వరరత్నతోరణధ్వజపరంపరలఁ - బురవీధులన్నియు భూషింపఁ బంపు;
 తరుణులఁ బిలిపించి తగినముత్యముల - వెరవార ముగ్గులు వెట్టింపఁ బంపు;
 లలితవస్త్రపుల విండ్లకు నెల్లఁ బంపు - కలయఁ బొరుల నెల్లఁ గైసేయఁ బంపు;
 శ్రీరామనృపతి వేంచేసినశుభము - చేరువనృపులకుఁ జెప్పంగఁ బంపు;
 కరితురంగాదుల క్రందు గానీక - పరువడిఁ జతురంగబలములు గొలువ,
 నెన్ని మంత్రులతోడ నీవు వేగమున - నష్టులఁ గొలిచి ర”మ్మని నియమించె;
 వనపుడు శత్రుఘ్నుఁ డత్యంతవేగ - మున నయోధ్యకుఁ బోయి ముదము దీపింపఁ
 గరమొప్ప రాఘవాగమనమంగళము - వరుసతో నిట బంధువరులకుఁ జెప్పి
 కొనల్యకును జెప్పి కైకకుఁ జెప్పి - యాసుమిత్రాదేవి కర్ణితోఁ జెప్పి
 ముది యిది లేడుగా యనకుండ నిండు - చదురొప్ప నంగళ్ల చక్కఁ జేయించి 8570
 గ్రందనకర్పూరజలములు గూర్చి - యందంద చల్లించి యర్థితో ననువు
 భరవీధులందు నొప్పుగ వ్రవరత్న - వరతోరణంబులు వరుసఁ గట్టించి

—: భరతుడు వసిష్ఠాదినహితుడై శ్రీరాముల నెదురుకొనుట :-

భరతుడు తనుఁ బిల్చి పనిచినరీతిఁ - బురము నర్వంబును భూషింపఁ జేసి,
యనమమానసు లైన యావసిష్ఠాది - మునులు పురోహతు ల్పనిపుణ్యసతులు
జననులు బంధులు సవిపులు హితులు - పనితలు దాదులు వరవృద్ధజనులు
కొందఱందలములఁ గొందఱ ఊళ్వములఁ - గొందఱు రథములఁ గొందఱ తేనుఁగుల
నెక్కి యేతేరఁ బెంపెక్కి శత్రుఘ్నుఁ - డెక్కుదుమహిమతో నెలమి దీపింపఁ
బంచమహావాద్య పటరవం బెనఁగ - నంచితగతి వచ్చె నన్న యున్నెడకు
తల్లులు తమ్ముడు తాను సేనలును - వెల్లియై భరతుండు వేడ్కతోఁ గదలి
యెనయ రాఘవునకు నెదురేగుచోట - హనుమంతుఁ డనియె నుదాత్తుడై భరతు
“నదె చూడు రాఘవుం డాభరద్వాజు - సదనంబునందుండి చనుదెంచువాడు
అదె చూడు పుష్పకం బదెచూడు రాముఁ - డదె చూడు కపిసేన యదెవచ్చెఁ జూడు
సరయూప్రవాహముజ్వలశక్తి చాటు - తరుచరకలకలోద్ధతపటుధ్వనులు”
అన విని భరతేకుఁ డవ్వమానంబుఁ - గనుగొని యుబ్బి గద్గదకంఠుఁ డగుచుఁ
గన్నంత దవ్వలఁ గడుభక్తి మ్రొక్కి - యన్నకు సాష్టాంగ మక్కుడ నెరఁగి
యుదయార్ద్రపై నున్న యుదయార్కువగిది - బదిదిక్కులను ప్రభాపటంబు పర్వ
బుష్పకారూఢుడై పౌలుపారుచున్న - నిష్పాపు రఘురాము నెరిజేరిమ్రొక్కెః
నంత నాపుష్పకం బవనికి దించి - యెంతయు హర్షించి యినకులేశ్వరుఁడు
ఒండొండ కావించె నొనరఁ దల్లలకు - దండప్రణామము ల్లాను లక్ష్మణుఁడు
పరువడి వారును బరఁగ దీవించి - పరిరంభణముల సంభావించి రెలమిః 85
భరతశత్రుఘ్నులు భక్తితో రామ - ధరణివల్లభునకు ధరణీనందనకుఁ
జతురత వెలయు లక్ష్మణునకుఁ ప్రీతిఁ - గృతకృత్యమతులు మ్రొక్కిరి పుణ్యధనులు
భరతశత్రుఘ్నులఁ బరఁగ దీవించి - పరిరంభణముల సంభావించి రొప్ప
నత్తటి సీతామహాదేవి ప్రీతి - నత్తల కెల్ల నాయతభక్తి మ్రొక్కెః
మ్రొక్కినకోడలి మొగిఁ గొగిలించి - యొక్కట దీవించి రోలి నందఱును,
రామలక్ష్మణులును రాగిల్లి మ్రొక్కి - రామహామునివర్యుఁ డగు వసిష్ఠునకు,
నమ్ముని దీవించి యాలింగనంబు - నెమ్మిఁ గావించె నాన్యపనందనులను
రూపించి భరతశత్రుఘ్నులు ప్రీతి - నాపూర్ణహృదయులై యప్పుడు వచ్చి
తమతల్లలకు మ్రొక్కి తగుభక్తి గలిగి - విమలాత్తులై రామువెనుక నున్నట్టి
నావిభీషణునకు నర్కసూనునకు - నావాలినుతునకు నట ముఖ్యులైన 86
కవులకుఁ బ్రియములు గావించి వారి - విపులపరీరంభవికతి నూరార్చి
జయమును గీర్తియు సాధించె రాముఁ - డయనయోదయకృతులయి మీరు గలుగ
జెలులు భృత్యులును నై చిత్తంబు లింత - కలసినబంధువు ల్లలరు మా కనుచు,

నేకొందులుఁ గాని హృదయసమ్మదము - గైకొనుచుండిరి కడఁకతో నంతఁ
 దల్లులు బాంధవు ల్దమ్ములు కవులు - వెల్లియై బలములు వేడగ్గ నేతేరఁ
 దేజుంబు మెఱయ నందిగ్రామపురము - రాజశిరోమణి రాముండు సొచ్చె;
 నంతఁ బుష్పకమున కర్చున లిచ్చి - యెంతయు భక్తితో నినకులేశ్వరుఁడు
 తలచినప్పుడు రమ్మ ధననాథునొద్ద - నలకలోపలనుండు మనుచు వీడ్కొలిపె,
 భరతుఁ డప్పుడు రాముపంచకుఁ జేరి - కరమొప్పుఁ గరములు కడుభక్తి మొగిచి
 “మీపాదుకలయందు మేదిసీభార - మేపార నునిచి యే నింతకాలంబు 8610
 నవధానమతితోడ నాలస్య ముడిగి - యవనీశః మీరాజ్య మరసితి నొప్పు”
 నని చెప్పి పాదుక లద్ధి నొప్పించి - వినతుడై యత్యంతవినయంబు మెఱసి
 “వెలయ నయోధ్యకు వేంచేయవలయు - నొలసిన మునివేష ముచితంబు గాదు;
 రాజమండనములు రమణమైఁ బూనుఁ - డీజటాభారంబు లీవల్కలములు
 పూనుండు మీ”రన్న మనుజువల్లభుఁడు - పూనిక నిండుట బుద్ధిలోఁ దలచి
 మువ్వుఁగాక యనవుడు నప్పుడు గదిసి - వివిధవిధిజ్ఞులు వెరవు భక్తియును
 కలవారు కడఁకతో ఘనజటాబంధ - ములువీడ్వ నభ్యంగము లవధరించి
 మున్నుఁ దాను నుత్సవజలస్నాన - మిమ్ములఁ గావించి యినకులేశ్వరుఁడు
 కటదివ్యాంబురాభరణమాల్యముల - నకలంకచిత్తుడై యమరఁ గైసేసె;
 రణితనూజకు దశరథాంగనలు - కరము ప్రియంబునఁ గైసేసి రెలమి 8620
 బదతులు తారాది సుగ్రీవసతులు - ముదమొప్పు శృంగారములు సేసి రవుడు,
 లోన హనుమంతుఁ డర్థిఁ దోడ్చేర - వేలసంఖ్యలు చెంచు విలుకొండ్లు గొలువ
 లితజటావల్కలములతోడఁ - గొలఁదిమీఱినవేడ్క గుహఁ దేగుదెంచి,
 వ్యాదిపిల్లలు చమరవాలములు - మవ్వంపుగజదంతమౌక్తికంబులును
 టిదంష్ట్ర వేణుమౌక్తికములు సర్ప - నిటలసంభవమటు ల్నిబిడశార్దూల
 ఖములు భేరుండనఖములు సింహ - నఖములు కృష్ణాజినంబులు మిగుల
 జెంపుగోరోచనంబు కస్తూరి - వీణలు తేనియ ల్వివిధంబులైన
 బములకావళ్లు, భయభక్తులాత్మ - మొలవఁ గానుకలుగా ముందటఁ బెట్టి,
 డగాంచి యానందమున రాఘవునకుఁ - దడయక సాష్టాంగదండంబు వెట్టి,
 లాగ్రహస్తుడై నిలుచున్నగుహుని - జటిలత్వ మీక్షించి జనలోక విభుఁడు,
 కృపాజలధి నాతని నోలెలార్చి - చనువిచ్చి, యమృతభాషల నిట్టులనియె.
 టురుచిరతేజః చెంచులరాజః నీదు - పిరిగొన్నభక్తియుఁ బెంపును దెంపు
 పాపర సీవాయుసుతునిచే వింటిః - నింపుగా మాలోన నీవు నొక్కఁడవు
 నాజడలు వల్కలములు విడిచి - పూనుము మాయట్ల భూపచిహ్నములు”
 యానతిచ్చిన నరిగి వల్కలము - లును జటాపటలంబులును వేగ విడిచి,

సుమహితోదకముల సుస్నాతుఁ డగుచు - విమలాంగుఁడై రామవిభునినన్నిధికి
వచ్చినఁ జూచి దివ్యము లైనయట్టి - మెచ్చలసౌమ్ములు మేల్చినప్రములు
నెట్టిన నొసఁగిన నెరయఁ గై సేసి - దట్టంపుభక్తి భూధవుఁ గొల్చియుండె;
నంత శత్రుఘ్నునియాజ్ఞ సుమంతుఁ - డెంతయు రయమున హితసమాహితుఁడు
బహురత్న నిర్మలప్రభ నొప్పుమిగుల - మహితార్కబింబనమంచితరథముఁ 8640
గొనివచ్చి యట రముకులభర్త కెదుట - నునిచిన శ్రీరాముఁ డున్నతాత్మకుఁడు

—: శ్రీరాము లయోధ్యఁ జేరుట :—

తల్లలచరణపద్మములకు మ్రొక్కి - యెల్లవారును నెలుఁగెత్తి దీపింప
ననఘుండు సుముహూర్త మగుట భావించి - మునివసిష్ఠుఁడు దనముందట నెక్కి
బృకుకీర్తు లింపెక్క పృథివి పెంపెక్క - రథమెక్కి జనమనోరథమెక్కు కరణి
నిరుపమకరభక్తి నిరతుడై చేరి - భరతుండు ధవళాశపత్రంబుఁ బట్టి
నానుమిత్రాపుత్రు లర్థినిద్దఱును - నానన్నులైపట్ట నాలవట్టములు
ఆరూఢపంచమహావాద్యరవము - తోరాసి దేవదుండుభు లోలి మ్రోయ
వినువీధి సురపుష్పవృష్టులు గురియ - జనులెల్ల జయజయ శబ్దంబు లొసఁగ
నతులరథారూఢుఁడై మహాదార - గతులొప్ప వెనుక రాక్షసభర్త నడువఁ
బరువడిఁ జతురంగబలములు నడువ - వరుసతో నిజబంధువర్గంబు నడువఁ 8650
గెలకులఁ గదిసి సుగ్రీవాదికపులు - బలువారణము లెక్కి పదిలులై నడువ
ఘనసేతుబంధాది కథ లుగ్గడించి - పెనుబొంద వరవందిబృందము ల్నుడువ
జననులు తారాదినతులు జానకీయు - ఘనరథంబులమీఁదఁ గర మొప్పి రాఁగ
నడచె నయోధ్య కానందకందశితు - లెడనెడ దీపింప హితపురోహితులు
కరిబృంహితంబు లుత్కటరథధ్వనులు - తురగహేషితములు తోరంబులై న
భేరీరవంబులు పృథులఖడ్గోగ్ర - ధారాభిఘట్టనధ్వనులుఁ బెల్లెనఁగ
నక్షీణకల్యాణుఁ డగురామవిభుఁడు - నక్షత్రపరివృత నవచంద్రభాతి
తియ్యంబు దీపింపఁ దేజంబు మెఱసి - యయ్యయోధ్యాపురం బర్థితోఁ జొచ్చె;
నప్పుడు సంతోష మంతరంగముల - నుబ్బొంగ బహుమంగళోన్నతు ల్తైజయఁ
బల్ల వహస్తలు పల్ల వాధరులు - పల్ల వారుణపాదపల్లవోజ్జ్వలులు, 8660
హరిమధ్యసమమధ్య లమృతాంశుముఖులు - కరిరాజగమనలు కమలలోచనలు
అలిసిలకుంతల లంబుజగంధు- లెలదీగబోఁడు లింపెక్క నందంద
తైసేసి చనుదెంచి కామినీమణులు - ప్రాసాదగోపురప్రతతు లందుండి
పుణ్యావలోకనంబులఁ బుణ్యసతులు - పుణ్యపుష్పాక్షతంబులు చల్లుదుండ
మేడలపైనుండి మీనాక్ష లోలి - బ్రోడలై తమతమ బోటులతోడ
“నీనునఁ బిన్ననాఁ దీపుణ్యధనుఁడు - చేసినచేతలు చెప్పనచ్చెరువు

తమ నెదిర్చిన మాత్రఁ దాఙిక చంపె - ననఘుడై కౌశికయౌగంబు గాచె ;
 సర్వకంకణమహాచాపంబు విఱచె : - దర్పించె జమదగ్నితనయు భంగించె ;
 సహితలోకాంతకుం డంతటివనులు - సహజబూరుఁడుగానఁ జనఁజేసెఁగాక :
 అమ్ముద్దుప్రాయంబునందుఁ గానలకుఁ - బొమ్మన్నఁ దవసియై పోయె వేడుకను, 8670
 పోయి జగద్ధితపుణ్యకృత్యములు - సేయ నెవ్వఁడు చాలుఁ జేవ దీపింప ?
 వనధి బంధించి రావణుఁ బోరఁ ధ్రుంచి - దనుజులఁ బెక్కిండ్ల ధరణిపైఁ గూల్చెఁ ;
 దనతండ్రివనువునఁ దనిలి కానలకు - మునివృత్తిఁ జనునాటి ముద్దుప్రాయంబు
 బీషెద్దచందంబు తెన్నిచందములఁ - దీపించుచున్నవి తెలియఁ జూచితిరె ?
 పర్జన్యనవలీల భంజించి మరలఁ - దర్పించి భుజశక్తి దర్పించినట్టి
 మామేఘునాడు సుగ్రాజిలోఁజంపె - సౌమిత్రిఁ గంటిరే చవలాక్షులార ;
 సడఁతిఁ రావణుఁ డతిపాపాత్ముఁ డైన - విడిచి లంకాపురివీధుఁడయ్యె నితఁడు
 సనజాక్షిఁ యీతఁడు వాలిసోదరుఁడు - వనితఁ యీపుణ్యండు వాలినందనుఁడు
 కడయక యంబుధి దాటి యాసీతఁ - బొడఁగాంచి వచ్చిన పుణ్యాత్ముఁ డితఁడు ;
 కలకంఠిఁ యవలీలఁ గడలి బంధించి-నలి లంకపై రాము నడపించె నితఁడు ; 8680
 "రేరుహాననఁ నిఖిలోషదముల - బోర లక్ష్మణుప్రాణములు దెచ్చె నితఁడు"
 అని తన్నుఁ దమ్ముల నసురను గవుల - గొనియాడుచును జెప్పికొనుచుండ వచ్చి
 కగురు ప్రవేశించె నలినాప్తకులుఁడు - జగదేశనిధి రామచంద్రుఁడు తాను
 కడతకత్రుమ్ములఁ బనిచి దైత్యేంద్ర - తరుచరపతులను దగుమందిరముల
 పడియించి యిష్టాన్నవివిధభోజ్యములు - కడఁకతోఁ బుత్తెంచెఁ గారుణ్యమొప్ప,
 పరుచిరమతి నంత సుగ్రీవుతోడఁ - బరమనమ్మదమున భరతుఁ డిట్లనియె.
 'నెల్లి రే వఖిషేక మినవంశనిధికి - నెల్లతెఱంగు లాయితముచేసితిమి ;
 కంగతిఁ జతురర్థిజలములు వలయు - గంగాదితీర్థోదకములు దేవలయుఁ ;
 కప్పింపు" మనవుడు దిననాథతనయుఁ - డప్పుడు పరమహర్షానందుఁ డగుచు
 లనొప్ప గజా జాంబవంతు మషేణు - నలఘువిక్రమవేగుఁ డగు వేగదర్శి 8690
 మనీయనవరత్న కలశంబు లిచ్చి - క్రమమున దీర్ఘోదకములు తేఱబనిచె ;
 లు గవాక్షిని వాయునందను ఋషభుఁ - గలయ సముద్రోదకములకుఁ బంచె ;
 నిచినఁ గడిమిమైఁ బ్రవగవల్లభులు - వినుపీథి నత్యంతవేగులై పోయి

—: శ్రీరాములపట్టాభిషేకము :—

సురవడి మరునాటియదయకాలమున - కరు దరుదనఁ దెచ్చి రఖిలోదకములు
 కోవినిర్మలశిష్టు వసిష్ఠ - గౌతమజాబాలి కశ్యపకణ్వ
 మదేవాదులొ పరమునీశ్వరుల - సామాదిబహువేదవతురబోధకుల
 కరుండు రప్పించి భయభక్తు లొప్పఁ-బరమనమ్మదవచోభంగుల మొఱసి

“శ్రీరామునకు నభిషేకంబు సేయుఁ - ధారూఢనియతితో” నని పల్కె వారు
 పూనిమంగళతూర్యములు మ్రోయుచుండ - జానకీరాములఁ జదురొప్పఁదెచ్చి
 రమణీయతరమైన రత్నపీఠమునఁ - గొమరొప్ప నిరువురఁ గూర్చుండఁ బనిచి 8700
 మానితవేదోక్త మంత్రపూర్వకము - గా నభిషేకంబుఁ గరమర్థిఁ జేయ
 నారామునొదల నాపూర్ణవారి - ధార డగ్గరునపు దగఁ జూడనొప్పె ;
 గీర్వాణముఖులు కీర్తన లేయఁ - బార్యతీనహితుఁడై ప్రణుతింప నొప్పు
 సంగజహరుమోళి నమలమై తొరుఁగు - గంగానదియుఁ బోలెఁ గమనీయ మగుచు
 నాత్మీరజలధార లంఘుల కొలికి - భూతలంబున నిండి పొలుపారెఁ జూడ,
 హరిపాదమునఁ బుట్టి యయ్యాదిగంగ - ధరపై నెఁ జరఁగువిధం బచ్చుపడగఁ
 బిరికించి రామభూపాలకుం డపుడు - హరుఁడు విష్ణుఁడు దాన యనుమాడ్కి నుండె ;
 మఱి పట్టభద్రుఁడై మనుజుపల్లభుఁడు - నెఱసెఁ బట్టముతోడి నిజలంబుతోడ ;
 సరసజటారుణచ్ఛాయల మాని - కరమొప్పు శశిరేఖ గంగవీచికల
 సరిదాఁటి సుదిటికి జారిననొప్పు - హరునిచందంబున నలరెఁ జూపఱకు 8710
 గరుడవియచ్చరంగంధర్వపతులు - సురసిద్ధపాద్యులు సొరిదిమై నపుడు
 చదల సుత్సవపటుజయజయధ్వనులఁ - గుదియక యందంద ఘోషించి రెలమి
 నప్పు డచ్చర లోలి నాదిరి ప్రీతి - నప్పుడు పుత్రైందె నమరవల్లభుఁడు
 పారిజాతామలప్రసవమాలికయు - హారంబుఁ బ్రియమున ననిలునిచేత
 నమితమంగళమూర్తి యయినరాఘవుఁడు - గొమరొప్ప వానిఁ గైకొనియె వీక్షించి ;
 వసుధ యెంతయు నన్యవతి యయ్యెఁ బ్రీతిఁ - గునుమఫలంబులు గొమరొప్పెఁదరుల
 ఘనగంధబంధము లల్లిగెఁ బుష్పముల - వినుతంప దిక్కులు విమలంబు లయ్యె ;
 నప్పుడ రఘరాముఁ డక్షీణవిభవ - మొప్పు భూసురులకు నున్నతాత్మలకు
 ననుపమతరభక్తి యంతరంగమునఁ - గొనకొన ముప్పదికోటులధనము
 లక్షగుణ్ణంబుల లక్షయుష్టముల - లక్షగోవుల నిచ్చె లలి సౌంపుమీర 8720
 లలితదివ్యాంబరాలంకారతతులు - పొలుపొందుకొంచనపుష్పమాలికయుఁ
 గొలఁది మీఱిన ప్రియోక్తులఁ జేరఁ బిల్చి - యెలమి సుగ్రీవున కిచ్చెఁ బెంపొంద ;
 ఘనవజ్రవైడూర్య కలితాంగదంబు - ననఘఁ డంగదునకు నర్థితో విచ్చె ;
 మహితోరుకేయూరమకుటంబు లొప్ప - సహజపుష్పాడు విభీషణునకు నిచ్చె ;
 నమితబలోదాత్తుఁ డగువాయుజనకుఁ - గమనీయరత్నకంకణయుగం బిచ్చె ;
 నాలోలరుచినిచయామాన మైన - నీలహారము ప్రీతి నీలున కిచ్చె ;
 వలనొప్పు నవరత్నవరహార మొకటి - నలునకు నిచ్చె నానంద ముప్పొంగ ;
 సంచరమణిభూషణాదివస్తువులు - జాంబవంతునకిచ్చె నమృదం బొదవ ;
 నభిమతవేదియై యందఱఁ జూచి - విభుఁడు వానరులకు వీరు వారనక

ప్రకటవివ్యాంబరాభరణమాల్యంబు - లకలంకమహిమతో నందఱు కిచ్చె; 8730
 తారదనిర్మలచంద్రికామాన - హారంబు నీతకు నర్థితో నిచ్చె;
 ధరణీజ హారంబుఁ దాను గైకొనుచుఁ - గరముల ధరియించి కాకుత్స్థమోము
 చూచెఁ జూచుటయును సుదతిచూ పెఱిఁగి-యాచతురాత్మకుఁ డనుమతించుటయుఁ
 దనకృపారసధారఁ దనరు నాహార - మనిలజుకంఠంబునం దొప్పఁ బెట్టె;
 నానిర్మలోదారహారంబుఁ బూని - యానిర్మలాత్మకుఁ డనిలనందనుఁడు
 తారదాభాగ్రని సరిఁ జాట్టియున్న - మేరువు తెఱఁగున మెఱసెఁ జూడ్కులకు;
 నంత వసిష్ఠనియనుమతి రాముఁ - డంతఃపురంబున కరిగి తల్లులకు
 వరుసతో మ్రొక్కు దీవన లిచ్చి రపుడు - ధరణీతనూజ యత్తల కెల్ల భక్తి
 దెలఁగంగ మ్రొక్కిన శ్రీదేవితేవ - నల సరస్వతిభాతి నగజాతరీతిఁ
 బతిభక్తిమతియు సౌభాగ్యంబు కాంతి - యతులకీర్తియును బెంపలరంగఁ గలిగి
 యునచంద్రులనఁ గాంతి నెనయుపుత్రులను - గనుము నీ వని ప్రేమఁ గొఁగిఁ బజ్జి
 నీవింప రఘుకులాధిపుఁడువేడుకలు - గావించు భోజనాగారంబునకును
 జనుదెంచుహితులను సకలబాంధవుల - ననుజాల రవిజాదు లై నవానరుల
 సావిభీషణముఖ్యులగుదైత్యవరులఁ - బావనాత్మకు గుహఁ బరఁగ రావించి,
 ముచితాననమునఁ గూర్చుండంగఁ బనిచి - సుచరిత్ర నంజనాసూనుని “దనదు
 గొత్తుల వేడుక భుజియింపు” మనియె - నత్తఱిఁ జాలినెయ్యము దియ్య మమర
 నెనయంగ నవ్వేళ నెలఁతలు దెచ్చి - కనకపల్లెరములఁ గ్రమమొప్పునునిచి
 పరఁగఁ బాయనము సూపములుఁ బూపములు-వరుగులు వడియము ల్వాంఛఁ బుట్టింపఁ
 పూరలు వచ్చుళ్లు కోరొందుశిఖర - బూరుగాయలును తాళ్యోదనం బాత్మఁ
 కనరఁగ నద్యోమృతము వింతరుచులఁ - బెనుపొందుఫలములు పేర్చితో నిడఁగ
 నకులాధీశ్వరుం డింపురెట్టింప - “ననిలజ భుజియింపు” మనుచుఁ దానొక్క
 బళంబుఁ గొనిన నాకపితులొత్తముఁడు - ప్రబలమౌ భక్తి నప్పల్లెరం బెత్తి
 లమీద విడుకొని తనర నాడుచును - “జెలఁగుచు నోకపిశేఖరులార!
 ండు రామునిపల్లెరము ప్రసాదంబు - దండిగా దొరకె నందఱకు నేఁ” డనుచు
 బునివృక్ష మెక్కి యిమ్ముల దానిదళము - లనువొందగాఁ ద్రుంచి యాప్రసాదమును
 సానరించి సంతోష ముల్లంబు నిండ - ఘనభక్తి నొసఁగె నాకపినాయకులకు
 సరును దానును వాంఛలు దీర - నారూఢిఁ దృప్తులై రాప్రసాదమున
 నిశంబు నదిమొదలై రివాసరముల - మునివృక్షవర్ణము య్విఖ్యంబు లయ్యె;
 సంత నారఘరాముఁ డంజనానుతుని - సంతతభక్తికి సంతోషమంది
 రపైనవేతొక పల్లెరంబునను - ధరణీశ్వరుండును దగ భుజియించి 8760
 లముల నొగి వార్చి జతనంబు మీఱ - లలితసుగంధమాల్యము లొప్పు ముడిచి

కర్పూరతాంబూల గంధాక్షతముల - నర్పింప దయమీఱ నందఱఁ జూచి
 యినుకులోత్తముఁ డిచ్చె నెల్లవస్తువులు - మనమార నప్పుడు మహిమ దీపింప,
 సకలభృత్యామాత్యసహితుడై వేడ్క - నకలంకచిత్తుడై యటఁ గొలుపుండె.
 నప్పుడు సౌమిత్రి ననురక్తితోడ - నొప్ప నిద్రాదేవి యొగిఁ బొందుటయును
 గొలుపులోపలను గాకుత్స్థునియెడుటఁ - గలకల నవ్వినఁ గమలాప్తకులుఁడు
 జనకజయును విభీషణుఁడు సుగ్రీవుఁ - డును మారుతాత్మజుఁడును వాలిసుతుఁడు
 నల సీల శరభ సన్నాభ తారాది - బలిముఖు లృత్యుష్ణుభరతులు భీతిఁ
 దలలు వాంచిరి; యపు తమయందుఁ జెంది - లలి మీఱినట్టి కళంకము ల్లలఁచి
 యందఱు నట్లుండ నలుక చిత్తమునఁ - జెంద లక్షణుఁ జూచి శ్రీరాముఁ డనియెః
 “దగవు వోవిడిచి యాస్థానంబునందు - నగు టేమి ? నిష్కారజముగ సౌమిత్రి?”
 అనవుడు భయమంది యాలక్షణుండు - తనకరంబులుమోడ్చి తగ నిట్టులనియె,
 “వనవాసమునకు దేవరఁ గొల్చి వచ్చి - వనముల నున్నచో వచ్చెఁ జూ నిదుర;
 వచ్చినఁ బదునాల్గు వత్సరంబులకు - నచ్చుగాఁ జేరకు” మన నిద్ర చనియె.
 బదునాలుగేండ్లును బరఁగ నిండుటయు - వదలక యిప్పుడు వచ్చెఁగా నిద్ర.
 యదికారణంబుగా నవనీకతిలకః - యిది యేను నవ్వితః; నిదియె నాతస్పః;
 సీవు నహింపు మో నిఖిలాదినాథః - దేవదేవేశః యో దీనమందారః!”
 యనవుడు సంతోష మంది రందఱును - ననుమానములు వాసి యరిరి రెంతయును
 నిర్మలకారుణ్య నిధి రాముఁ డంత - నర్జిలి నిందార నందఱఁ జూచి
 “యెల్లతెఱంగుల నెట్టికార్యముల - నెల్లధర్మంబుల నేమఱ తెవుడు 8780
 గొనకొని చేయుఁడి కోర్కె దీపింప - ననువొంద” ననుచు నత్యాదరం బొప్పఁ
 బొం డనికడఁకతో బుద్ధులు గఱపి - యొండొండ ప్రియముల నూఱడఁ బలికి
 యనిలజసుగ్రీవు లాదిగాఁ గవుల - దనుజపుంగవుల నత్తఱి నీడుకొలువ
 కిష్కింధ కెంమి సుగ్రీవాదికపులు - నిష్కళంకాత్మలై నెమ్మితోఁ జనిరి.
 చనియె లంకకు విభీషణుఁ డర్థిఁ దన్ను - దనుజులు గొలువ నుత్సవకేళిఁ దేలి
 రాముఁడు మఱి యౌవరాజ్యంబునందు - సౌమిత్రిభరతులఁ జతురమానసులఁ
 దగఁ బ్రితిష్ఠించి యాతతరాజ్యభూతిఁ - దగిలి సుఖించుచుఁ దాను సీతయును
 సకలభోగంబుల సౌఖ్యంబునొంది - యకలంకచిత్తుడై యనవరతంబు
 వేదోచితాచార విమలమార్గమున - నాదిరాజన్యుల నందఱఁ గడచి
 పూజితానుష్ఠానములు నశ్వమేధ - వాజపేయాదికవరయౌగతతులు 8790
 సౌలవక చేయుచు సురల భూసురుల - నెలమి రక్షించుచు నేపు దీపింప
 నిందార ధర్మైకనిష్ఠతోఁ బదునొ - కొండువేలేండ్లు దా నుర్విఁ బాలించెఁ;
 బాలించి యేలుచోఁ బ్రజలు దుఃఖములఁ - దూలరు దురితము ల్పర్పిక్షతతులు

కలుగ వెయ్యెదలను గాలదోషములఁ - జలియింప వెన్నఁడు సత్యధర్మములు ;
 పరహితాచార తాత్పర్యంబులెల్ల - పురుషులయందును బొలుపారుచుండు”
 నని యాంధ్రభాష భాషాధీశనిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు
 పాలితాచారం దపారధీశరధి - భూలోకవిధి కోనబుద్ధభూనిభుఁడు
 తమతండ్రివిఠ్ఠలధరణీకుపేరఁ - గమనీయగుణదై ర్యకనకాద్రిపేరఁ
 బనిపూని యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీనరగండనిపేర
 నాచంద్రతార్కమై యొప్పుమిగుల - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయ 8800
 ననమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
 పరఁగ నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థి నీయుద్ధకాండంబు చెప్పె.
 నారూఢినార్దేయమై యాదికావ్య - మై రసికానందమై యెల్లనాఁడు
 నిష్వసుమతి నొప్పు నిప్పుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
 సామాదిబహువేదచయసారరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
 పరహితాచారము ల్ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
 నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాధిరతులు
 నాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - బాయక పాటించుఁ బావక్షయంబు
 పరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పు ధనధాన్యచయసమృద్ధియును
 నేవిష్ణుములు లేక యింద్రియో నధిక - లావణ్యవతు లైన లలనలపొందు 8810
 కొడుకులతో నెప్పుఁ గూడియుండుటయు - నెడగాఁగ నాపద లెల్లఁ బాయుటయు
 సమృద్ధంబున బంధుజనులకూటమియు - నిష్ఠులఁ గామ్యంబు లేదవకుండుటయు
 సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు
 వ్రాసినవారికి వరకుభోగ్నుతులు - వాసవలోకాదివాసులఁ జేయు
 విది మోక్షసాధనం; బిది పాపహరము; - విది దివ్య; మిది భవ్య; మిది శ్రీకరంబు ;
 ఎందఁకఁ గులగిరు లెందఁక జలధు - లెందఁక రవిచంద్రు లెందఁకఁ దార
 లెందఁక భువనంబు లెందఁక దిశలు - నెందఁక వేచంబు లేపుదీపింపు
 నందఁక నీకథ యక్షరానంద - సందోహవోహానాచారమై పరఁగు. 8818

శ్రీ రంగనాథరామాయణము యుద్ధకాండము

స మా ప్ర ము

